

СРПСКИ ДИЈАЛЕКТОЛОШКИ ЗБОРНИК
КЊИГА LXXI

ACADÉMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS
et
INSTITUT DE LA LANGUE SERBE DE
L'ACADÉMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS

RECUEIL
DE DIALECTOLOGIE
SERBE
LXXI

TRAITÉS ET MATÉRIAUX

Comité de rédaction

*Dr. Nedeljko Bogdanović, Dr. Žarko Bošnjaković, Dr. Miodrag Jovanović, Dr.
Dragomir Kozomara, Dr. Aleksandar Loma, Dr. Sofija Miloradović,
Dr. Radivoje Mladenović, Dr. Miroslav Nikolić, Dr. Dragoljub Petrović,
Dr. Mihai Radan, Dr. Slobodan Remetić, Dr. Rada Stijović*

Rédacteur en chef
SLOBODAN REMETIĆ

BELGRADE
2024

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
и
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

СРПСКИ
ДИЈАЛЕКТОЛОШКИ
ЗБОРНИК
LXXI

РАСПРАВЕ И ГРАЂА

Уређивачки одбор

*Др Недељко Богдановић, др Жарко Бошњаковић, др Миодраг Јовановић,
др Драгомир Козомара, др Александар Лома, др Софија Милорадовић,
др Радивоје Младеновић, др [Мирослав Николић], др Драгољуб Пејировић,
др Михај Радан, др Слободан Реметић, др Рада Сјијовић*

Главни уредник
СЛОБОДАН РЕМЕТИЋ

БЕОГРАД
2024

Покренут 1905. године.

Главни уредници:

Академик Александар Белић (1905–1960),
академик Михаило Стевановић (1960–1974),
академик Павле Ивић (1976–1999),
академик Александар Младеновић (2002–2010),
академик АНУРС Слободан Реметић (2010–).

Секретар часописа
Др Марина Јуришић

Прихваћено на VII скупу Одељења језика и књижевности САНУ
29. октобра 2024. године на основу рецензија:
др Слободана Реметића (АНУРС, Бања Лука), др Раде Стијовић
(Институт за српски језик САНУ, Београд), др Радивоја Младеновића
(Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац) и др Марине Јуришић
(Институт за српски језик САНУ, Београд).

У финансирању ове књиге учествовало је
Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије

Издају
Српска академија наука и уметности, Београд, Кнеза Михаила 35
и
Институт за српски језик САНУ, Београд, Кнеза Михаила 36/1

Телефон: 011/2027-121
e-mail: srpski.dijalektoloski.zbornik@gmail.com, profesorremetic@gmail.com
www.isj.sanu.ac.rs

Часопис излази годишње

Компјутерска припрема за штампу:
Давор Палчић
palcic@eunet.rs

Штампа:
Планета принт
Београд, Виноградски венац 9/10

САДРЖАЈ

Стр.

Монографије, расправе и чланци

Татјана Трајковић: *Говори Косовског Поморавља (гласови и облици)* 1–264

Миленко Заилац: *Рјечник говора Срба у селима око Пакраца* 265–594

Драгољуб Златковић: *Четвртина дојуна Речнику широјског
говора* 595–679

Додатак

Упутство за припрему рукописа за штампу 683–691

УДК: 811.163.41'342
811.163.41'282.2
COBISS.SR-ID 156049417.
Изворни научни рад

Татјана Трајковић

ГОВОРИ КОСОВСКОГ ПОМОРАВЉА
(ГЛАСОВИ И ОБЛИЦИ)

Ова књига настала је као резултат рада на Стратешком пројекту САНУ *Историја и културно наслеђе српског народа на Косову и Метохији* (ИНСКИМ, 02-2021) и потпројекта *Српски народни говори на Косову и Метохији*. До оваквог остварења анализе косовскопоморавских говора дошло је пре свега захваљујући идеји проф. др Радивоја Младеновића, коме се захваљујем на указаном поверењу. Током израде монографије имала сам пуну подршку академика Слободана Реметића, на чему сам му веома захвална. За коначно уобличавање посебну захвалност дугујем проф. др Радивоју Младеновићу и др Марини Јуришић, вишем научном сараднику, који су својим корисним саветима и усмеравањима допринели да монографија буде потпунија.

Татјана Трајковић

САДРЖАЈ

I. УВОД	7
II. ФОНЕТИКА	22
АКЦЕНАТ	22
Акценат код именице	22
Акценат код придева	26
Акценат код заменица	28
Акценат код бројева	30
Акценат код глагола	31
Акценат код непроменљивих речи	34
Неке напомене о акцентуацији	35
ГЛАСОВНИ СИСТЕМ	37
Вокали	37
Вокали средњег реда <i>e</i> и <i>o</i>	37
Полугласник	46
Рефлекси назала	52
Јат	55
Вокално <i>л</i>	58
Вокално <i>р</i>	59
Вокалске групе	61
Иницијалне вокалске групе	61
Медијалне вокалске групе	62
Финалне вокалске групе	62
Сажимање вокалских група	63
Супституција вокала и сличне појаве	63
Испадање вокала	68
Афереза	68
Синкопа	68
Апокопа	69
Елизија	69

Консонанти	70
Сонант <i>Ј</i>	70
<i>Ј</i> у иницијалној позицији	70
<i>Ј</i> у медијалној позицији	71
<i>Ј</i> у финалној позицији	74
Сонант <i>В</i>	75
Сугласник <i>Ф</i>	77
Сугласник <i>Х</i>	78
Сугласник <i>С</i>	79
Африкате <i>Ч, Џ, Ћ, Ђ</i>	80
Сонанти <i>Н, Њ</i> и <i>Л, Љ</i>	87
Судбина финалног <i>Л</i>	92
Јотовање	94
Сугласничке групе	97
Сугласничке групе у иницијалној позицији	97
Сугласничке групе у медијалној позицији	98
Сугласничке групе у финалној позицији	99
Сандхи	100
Африкатизација	100
Десоноризација	100
Метатеза	101
Уметање сугласника	101
Губљење сугласника и слогова	101
III. ОБЛИЦИ	102
ИМЕНИЦЕ	102
Прва група именица	103
Номинатив једнине	103
Општи падеж једнине	105
Вокатив једнине	110
Номинатив множине	110
Општи падеж множине	112
Друга група именица	113
Номинатив једнине	113
Општи падеж једнине	117
Вокатив једнине	121
Номинатив множине	122
Општи падеж множине	123
Трећа група именица	124
Номинатив једнине	124

Општи падеж једнине	124
Вокатив једнине	127
Номинатив множине	127
Општи падеж множине	127
Именице с. р. са проширењем	128
Именице <i>pluralia tantum</i>	128
Збирне именице	130
Именице у партитивним синтагмама	134
ЗАМЕНИЦЕ	136
Личне заменице	136
Прво лице једнине	136
Друго лице једнине	137
Треће лице једнине	138
Прво лице множине	142
Друго лице множине	143
Треће лице множине	143
Заменице у синтагмама са удвојеним објектом	145
Плеонастичка употреба заменица	146
Повратна заменица	146
Исказивање припадности помоћу енклитика	147
Именичке заменице <i>ко</i> и <i>шѣа</i>	147
Заменице сложене од <i>кој</i> и <i>шѣо</i>	148
Показне заменице	149
Присвојне заменице	151
Односно-упитне заменице	152
Неодређене заменице	152
Општа заменица <i>сваки</i>	153
Општа заменица <i>све/сви</i>	153
ПРИДЕВИ	153
Придеви мушког рода једнине	153
Придеви женског рода једнине	154
Придеви средњег рода једнине	155
Множина придева	156
Компарација придева	157
Придеви у топонимији и код именовања празника	157
БРОЈЕВИ	158
Основни бројеви	158
Редни бројеви	160
Бројне именице	161

ГЛАГОЛИ	161
Презент	161
Аорист	173
Имперфекат	176
Футур I	181
Перфекат	183
Радни глаголски придев	185
Трпни глаголски придев	192
Императив	193
Потенцијал	195
Глаголски прилог садашњи	195
Посебне напомене о глаголима	196
НЕПРОМЕНЉИВЕ РЕЧИ	199
Прилози	200
Предлози	205
Везници	207
Речце	208
Узвици	209
Партикуле	209
IV. ЗАКЉУЧНЕ НАПОМЕНЕ	211
V. ДИЈАЛЕКАТСКИ ТЕКСТОВИ	215
VI. ЛИТЕРАТУРА	257
THE VERNACULARS OF KOSOVSKE POMORAVLJE (PHONETICS AND MORPHOLOGY) Summary	263

I. УВОД

1. КОСОВСКО ПОМОРАВЉЕ

1.1. Положај, именовања и историјске прилике

1.1.1. Косовско Поморавље је област на југу Републике Србије, односно на истоку њене покрајине Косово и Метохија. Ово подручје обухвата четири општине: Витина, Гњилане, Косовска Каменица и Ново Брдо. У народу, а и у литератури постоје и другачији називи овог краја. Тако постоје именовања *Горња Морава*, *Изморник* (или *Доња Морава*) и *Крива Река* (или *Новобрдска Крива Река*). Границе између прве две и треће области су „изразите и природне. Граница према Кривој Реци су „прва побрђа на северној страни гњиланске и изморничке области“ (Урошевић 1935: 3). Горња Морава и Изморник налазе се између Скопске Црне Горе, планине Жеговца и области Криве Реке. Граница између Горње Мораве и Изморника није прецизирана нити јасна, јер се нека периферна насеља у народу не узимају као део ниједне од двеју области, док ужу околину Гњилана са још неким селима неки посматрају као део Горње Мораве, а неки као део Изморника. Може се рећи да су Горња Морава и Изморник били једна област, а да је до њихове поделе дошло касније (в. Урошевић 1935: 4–5). Цело ово подручје које обухвата Горњу Мораву, Изморник и Криву Реку у суседним областима познато је под једним именом – Морава. Овакво именовање се користило и у средњем веку, али се оно вероватно није односило и на Криву Реку, јер се она тада имновала посебним именом, најчешће као *Тојолница* или *Тојолница код Новог Брда* (в. Урошевић 1935: 6). У време владавине Турака све до XVII века Морава и Крива Река биле су засебне јединице, али након тога долази до њиховог спајања у један новобрдски кадилук (Урошевић 1935: 7). У првим деценијама XX века Горња Морава и Изморник имали су 120 насеља, која су тада административно припадале гњиланском срезу. Ови крајеви су мењали господара, те некада били под византијском, некада под српском влашћу да би од времена краља Милутина биле стални саставни део српске државе све до пада Новог Брда под османску власт 1455. године. Након

тога ово подручје је било познато као Морава, али су насеља једним делом припадала врањском, а другим делом приштинском пашалуку, са границом код Липовице, Пасјана и Доњег Кусца. Овакава неприродна подела била је заправо одраз самовлашћа у турској држави када су се господари отимали за власт, а утицај врховне власти био слаб (в. Урошевић 1935: 20). У време Првог светског рата овај крај је био под бугарском окупацијом, а након стварања југословенске државе постали су део вардарске бановине.

1.1.2. *Крива Река* или *Новобрдска Крива Река* обухвата следећа насеља: Ново Брдо, Власе, Бостане, Зебинце, Извор, Јасеновик, Клобукар, Манишинце, Прековце, Трнићевце. Сва ова села налазе се у саставу новобрдске општине. У XIV веку овај крај је био познат под називом Тополница, док се име Крива Река почиње користити тек у XVIII веку, а у данашњем ојкониму Топоница садржан је стари назив овог подручја. Овој области припада цео слив Криве реке, због чега је и настало овакво именовање. Поред овог слива, овде су обухваћени и мањи сливови Брасаљске (Шаранске) реке, Станишорке и Прилепничке реке (в. Којић 2022: 13–14). Новобрдски крај налази се између Косова Поља, реке Лаба и Горње Мораве. Ново Брдо је веома старо насеље. Историјски списи сведоче о још једном његовом називу – Подграђе, као и Провалија, што је посебан део Подграђа (Којић 2022: 16). У почетку се ова насеобина формирала у близини рударских јама, а у каснијим годинама град је све више напредовао и добијао на привредном значају. Као рударско место, Ново Брдо је било познато и у време Римљана, а посебно у време српских владара. Ново Брдо је достигло статус најпознатијег рудника на целом Балкану, што је допринело да ово место постане и раскрсница важних трговинских путева.

Ново Брдо се под овим именом први пут спомиње у писаним изворима на почетку XIV века у списима из Которског архива. Већ тада се говори о богатим налазиштима сребра, злата, олова и железа. Ново Брдо, као и суседно Јањево, били су надалеко познати по тзв. *гламском сребру*, односно сребру са високим уделом злата. У то доба оно је било познато и као „мајка градова“ и „гора сребрна и златна“ (в. Којић 2022: 18). У овом граду своју резиденцију су имали српски владари Душан и Урош. Након Немањића Новим Брдом је владао кнез Лазар, затим и Стефан Лазаревић. Кнегиња Милица је у дубровачким летописима именована као „кнегиња од Новог Брда“, а њен син „господар Новог Брда“, док је средњовековни писац и савременик деспота Стефана Константин Филозоф Ново Брдо назвао „град сребрни, уистину златни“ (Којић 2022: 19). У Новом Брду су радили најбољи рудари тога времена, чувени Саси, којима су, између осталог, гарантована права радника прописана *Рударским закоником* или *Законом о рудницима* деспота Стефана Лазаревића. Овај значајан и изузетно вредан документ настао је на почетку

XV века у Новом Брду, али оригинални текст није сачуван, већ само два каснија преписа из XVI и XVII века.¹ Ново Брдо је у времену свога врхунског стања, као место етничке и културне разноврсности, био град са сопственим уређењем и са сопственим институцијама (Јовановић и др. 2004: 10). Поред Саса, у Новом Брду је била позната и велика колонија Дубровчана, који су овде обитавали као трговци, али и као власници неких рудника (в. Пекић 2010). Осим Срба, Саса, Дубровчана, у Новом Брду било је и Јевреја, Грка, Италијана, Рома.

У непосредној близини Новог Брда била су и два мања града Призренац и Прилепац, који су заједно са Новим Брдом чинили одбрабени комплекс. Турци су упорно покушавали да их освоје сталним нападима. У одбрани града једнако су учествовали Срби, Саси и Дубровчани. Ново Брдо је дуго одолевало нападима Турака, али се његов пад десио 1441. године, од када почиње да се гаси стари сјај, да опада богатство и значај овог града. Оно више никада није имало јаку привреду као што је то било у XV веку. Пропадање Новог Брда као средњовековног економског, административног, трговачког центра утицало је и на друге области, а посебно на Дубровник, који је имао врло развијену пословну сарадњу са Новим Брдом (в. Костић 1922). У време владавине Турака Ново Брдо се спомиње у оквиру Вучитрнског санцака, а онда се формирао и кадилук Ново Брдо. Демографска слика Новог Брдо потпуно се изменила што се одвијало путем исламизације или сеобама Срба.

Ново Брдо као административни центар формирао се у неколико наврата након Другог светског рата, а након 1999. године функционисање и ове као и свих општина на Косову и Метохији је из године у годину све теже као и сам живот Срба у јужној српској покрајини.

1.1.3. У саставу Косовског Поморавља налази се и гњиланска општина. А. Урошевић наводи да су Горња Морава и Изморник области око Гњилана (Урошевић 1932: 39). Гњилане је смештено у североисточном делу Горњоморавске котлине и у самом средишту области Горње Мораве, Изморника и Новобрдске криве Реке (Урошевић 1932: 38). Само насеље, као и читав овај крај заузима место раскршћа важнијих саобраћајница које спајају јужне, западне и источне крајеве. Пuteви преко овог подручја крећу се према Скопској Црној Гори, Прешеву, Куманову, Повадарју; затим са скадарско-призренске везе према Врању и даље ка истоку. Гњилане је старо насеље које се под таквим именом – Гнивляне и Гниляне, први пут спомиње у 14. веку

¹ На основу ових преписа и њиховог поређења А. Лома и Ж. Степановић (2021) урадили су анализу неких карактеристика новобрдског говора из доба настанка Законика, чиме је дат допринос историјској дијалектологији. Једна од испитиваних црта је екавски рефлекс јата, а друга је важно призренско-јужноморавско обележје *-a < -л* које је још тада имало низ потврда. На дијалектолошки значај Рударског законика указао је и Павле Ивић (1964), као и Душан Јовић (1969).

у повељи кнегиње Милице. У старијим записима, из времена цара Душана, јавља се назив Морава, за који се претпоставља да се односи управо на Гњилане (Урошевић 1932: 38). Гњилане није одувек било варош од већег значаја. Према историјским изворима то се вероватно десило у другој половини XVIII века када је дошло до смене власти и када је на место турског кадије у новобрдској кази дошао род Џинићи из северне Албаније (Урошевић 1932: 39). До тада се у списима јављају имена околних места: Ропотово, Пасјане, Понеш, Ливоч, али не и ојконим Гњилане, што упућује на то да се није радило о значајнијем насељу. Сплетом различитих друштвених околности у време доласка Џинића на власт Гњилане је заменило Ново Брдо у административном и у привредном смислу (Урошевић 1932: 40). За време Џинића Гњилане је било подређено Приштини, где се налазио центар њихове власти. За време српско-турског рата 1877–1878. године, српска војска је ослободила Гњилане од турске власти, али је та слобода трајала свега 23 дана, када је оно опет враћено Турцима.

1.2. Становништво

1.2.1. Према Ј. Цвијићу (1931) становништво Косовског Поморавља према својим антрополошким особинама припада групи Биначке Мораве, односно моравско-варадарском варијетету и именује га као *моравско* становништво.² Он наводи да се граница између косовског и моравског становништва раније налазила између Новог Села и Мрамора, а онда су се Албанци уметнули између ове две српске групе, па моравско становништво почиње са селом Сливовом (Цвијић 1931: 180). На прелазу из косовске у моравску област највиднија је промена у женској ношњи, која нема косовски вез, већ се, за разлику од косовске ношње, одликује једноставношћу и једним посебним елементом – *рескама* (в. Цвијић 1931: 180).

Према физичким карактеристикама Ј. Цвијић наводи да су Моравци слични Косовцима, али да нема разлике ни према становницима Врањског Поморавља и суседних области, те се може закључити да су свим овим областима старинци били исто становништво (Цвијић 1931: 183). Од карактерних особина Ј. Цвијић истиче предузимљивост код Гњиланаца, због чега су се добро држали и за време османске власти (в. Цвијић 1931: 184). Национална свест Мораваца блиска је Косовцима. Они се разликују по томе што су Моравци грубљи и ближи „сировијим моравско-варадарским групама“ са којима су и географски везани (в. Цвијић 1931: 184).

1.2.2. Највећи део моравског становништва за време турске владавине трпео је доста насиља које су му наносили турски бегови, али нарочито Ар-

² Овакво именовање постоји и данас и најчешће га користе становници суседних области како би именовали оне који долазе из било ког краја Косовског Поморавља.

банаси са Карадага (в. Цвијић 1931: 182). Покренути таквим тешким животом, становници целе ове области, како старинци тако и досељеници, често су прелази од једног до другог бега и из једног села у друго у оквиру самог Косовског Поморавља тражећи бољег господара који би их заштитио од арбанашког злостављања (в. Цвијић 1931: 182). Такве унутрашње миграције специфичност су ове области у односу на све остале са овог подручја. То је условило да само становништво буде измешано и готово изједначено, па нема значајнијих разлика између људи чак и оних из удаљених села.

1.2.3. Више од половине становника Косовског Поморавља су старинци, којима су се у сваком погледу прилагођавали досељеници. Највећи број досељеника овог краја дошло је из других делова моравско-вардарске области. Затим има досељеника из Јагодине, Врањског Поморавља, из кумановског краја, из Скопске Црне Горе, из тетовске области. Значајан је број досељеника из западне Македоније, нарочито из Прилепа и Пореча, а нешто мање из Битоља. Мали је број досељеника из Косова, Средске, Подрима и Метохије, као и из шопских крајева (в. Цвијић 1931: 182–183). У средњем веку је на овим просторима било Аромуна, али их у време Цвијићевог истраживања није било (в. Цвијић 1931: 184).

Највећи број исељеника из Косовског Поморавља био је из Криве Реке, што је подстакнуто великим насиљем и притиском који је трпео српски народ. Ово становништво највише је населило Јабланицу, али и Ветерницу, Косово, Моравицу и околину Куманова.

Ј. Цвијић даје своје виђење говора становника овог краја тврдећи да је „језик потпуно уједначен“, те да је ближи књижевном језику што се више иде ка Изморнику (Цвијић 1931: 183). У овом осврту Цвијић издваја као карактеристичне форме футура првог грађене без инфинитива (*ће му кажем*) и упитну форму са обрнутим редом речи (*иуј ли је?*)

1.2.4. У периоду од XIII до XVIII века на подручју данашњег Косова и Метохије Срби су били већинско становништво о чему сведоче бројни историјски списи, како домаћи, тако и инострани, што подразумева српске повеље, турске дефтере, као и разне путописе странаца. На основу турских пописних докумената из 1455. године видно је да су Срби били знатно бројнији у односу на све друге народе у овој области. Овај попис са почетка османске владавине садржи 692 насеља, од којих је 483 именовано речима словенског порекла. Од 24.795 забележених антропонима преко 95% имена се јасно може везати са носиоце Србе, што је јасно сведочанство да је овај простор у XV веку био настањен српским становништвом (в. Грковић 2001: 683, 684). Након овог периода, због насиља над српским и немуслиманским становницима, а посебно након сукоба између Хабзбуршке монархије и Османског царства, број Срба је опадао што је било видно у целој овој области.

У турском дефтеру из 1455. године (в. Област Бранковића 1972) заведено је 67 насеља из Косовског Поморавља, али су се она тада налазила у оквирима различитих нахија. Број становника из периода османске власти може се пратити углавном преко броја домаћинстава, како се тада водио попис. Ондашње стање становника у постојећим селима са косовскопоморавског подручја показује да је у свим селима било око 1600 српских домаћинстава, око 40 удовица и око 170 неожењених.³ Сudeћи према подацима из овог дефтера, косовскопоморавска насеља са највећим бројем становника била су Витина (104 доманћинства) и Пасјане (94 домаћинства).

1.2.5. О броју становника на подручју Косовског Поморавља са почетка XX века А. Урошевић (1935) даје прецизне податке табеларно представљене пратећи њихово порекло и вероисповест, где је већ јасно да је број Арбанаса и муслимана у знатнијој мери заступљен (Урошевић 1935: 106–107).

Број Срба у првим деценијама XX века у Косовском Поморављу изгледао је овако:

- 744 дома православних старинаца, 399 домова поисламљених и поарбанашених старинаца;
- 57 домова православних непознатог порекла, 113 домова католика непознатог порекла;
- 1066 домова православних досељеника, 151 дом католичких досељеника, 285 поисламљених и поарбанашених досељеника.

У укупном броју, православних Срба у то време живело је у 1889 домова, а католичких у 264, док је поисламљено и поарбанашено 684 дома.

Поред Срба већи број становника чинили су Арбанаси и то: 2965 арбанашких муслиманских домова и 64 католичка дома.

Турака је тада било у свега 51 дому у целој области, који су остали у селу Добрчане.

А. Урошевић је забележио и број Рома, који су били непознатог порекла: 223 православна дома и 62 муслиманска.

1.2.6. Након Другог светског рата број Албанаца порастао је због планских миграција, а онда и због изузетно високе стопе наталитета како у градским тако и у руралним срединама. Српско становништво из 1981. године повећало се у односу на становништво из 1961. године у 14 општина: Приштина, Витина, Гњилане, Ђаковица, Исток, Клина, Косовска Каменица, Лепосавић, Липљан, Ораховац, Пећ, Призрен, Косовска Митровица и Урошевац, а смањило се у осам општина: Вучитрн, Глоговац, Дечани, Драгаш, Качаник, Подујево, Србица и Сува Река. Пораст српског становништва у на-

³ Бројеви се наводе приближно јер у самом попису Области Бранковића за нека села није сасвим сигурно којој области припадају.

веденим општинским центрима првенствено је резултат унутрашњих миграција из других насеља, чему је узрок често била безбедност. Међутим, и у овим насељима је пораст албанског становништва много већи, чак 6,5 пута већи од пораста српског становништва (в. Оцић 2006: 453). У периоду од две деценије (од 1961. до 1981. године) са Косова и Метохије иселило се 42,2% Срба и 63,3% Срба који су се изјаснили као Црногорци, посматрано у односу на њихов број средином наведеног периода, односно 1971. године (в. Оцић 2006: 442).

1.2.7. Праћење броја становника на подручју покрајине Косово и Метохија није једноставно, јер је 1991. велики број Албанаца бојкотовао попис становништва, а 2011. године га је бојкотовало српско становништво.

Након бомбардовања Савезне републике Југославије 1999. године од стране НАТО-а, долази до повлачења српских безбедносних снага са подручја Косова и Метохије, а са њима се почео повлачити и велики број српског и неалбанског становништва. Они који су остали на Косову и Метохији претрпели су терористичке нападе, насиља и разне злочине које су Албанци вршили са циљем прогона српског становништва и уништавања свега материјалног и нематеријалног српског богатства и културног наслеђа на простору Косова и Метохије како би се затро сваки траг о њиховом постојању. Тако је за краatak период од 1999. до 2003. године уништено, спаљено и опљачкано 110 цркава и манастира, а иста тенденција је настављена до данас. Према подацима УНХЦР-а за 2007. годину са Косова и Метохије избегло је 223.081 лица, од чега је у 206.879 избегло у Србију, а 16.202 у Црну Гору (в. Медојевић, Милосављевић 2019: 266).

Према истраживањима Ј. Медојевић и С. Милосављевић (2019) данашње бројно стање српског и другог неалабанског становништва у Косовском Поморављу након бомбардовања и након протеривања изгледа овако:

Из Витине је због насиља избегло 1600 Срба. „У три села витинске општине: Грабовцу, Грнчару и Клокоту данас живи 500 породица са 2500 Срба и 100 Рома. У мултиетничким селима Могила и Житиње остало је да живи 350 породица са 1500 становника. Из села Грмова, Новог Села, Подгорца и Трпезе протерано је око 400 породица са око 2000 Срба.“ (Медојевић, Милосављевић 2019: 273).

Општина Гњилане имала је 57 насеља у којима је живело 8000 Срба, 500 Турака и 4000 Рома. „Од јуна 1999. године протерано је 6000 Срба и 4000 Рома. У дванаест села у којима је већину чинило српско становништво остало је 1900 породица са више од 10.000 становника.“ Данас највише Срба живи у Пасјану (2100), Партешу (1600), Коретишту (1300), Доњој Будриги (1200) и Шилову (1100).

У општини Косовска Каменица била су 74 насељена места у којима су у значајном броју живели Срби. Из села Чараковци, Ораовица, Констанца и Стрезовце, која су била мултиетничка, избегло је око 600 Срба. Саму Косовску Каменицу је након доласка међународних снага напустило 1000 Срба и 200 Рома. Данас Срби живе у Горњем и Доњем Кормињану (1200), Ранилугу (1000), Беривојцу (900), Великом Ропотову (800), Ајновцу, Глоговцу и Доморовцу (по 600) (Медојевић, Милосављевић 2019: 273).

Ново Брдо као општина имало је десет насеља. Из самог Новог Брда избегло је око 500 Срба. Бостане, Клобук и Прековце су села у којима данас живи око 250 породица са око 1200 чланова (Медојевић, Милосављевић 2019: 273).

У данашње време на Косову и Метохији Србе живе у енклавама које имају различит број становника. Процене су да у овим енклавама живи око 89.100 српског становништва. Највећи број живи на подручју централног Косова, а то је око 40.000 или 44,9% становништва из свих енклава. Већи број Срба живи у Косовском Поморављу, око 35.000 Срба, што је 39,3% становника из свих енклава. У шарпаланинским селима живи око 12.000 Срба или 13,5% свих који живе у енклавама, док је у метохијским енклавама најмањи број Срба: 2100 или 2,3% становништва српских енклава (в. Медојевић, Милосављевић 2019: 276).

1.2.8. Становници Косовског Поморавља баве се пољопривредом, раде у различитим институцијама или се баве неким приватним пословима, али је велики број младих отишао у иностранство. У гњиланском селу Пасјану налази се већи здравствени центар са породилиштем који покрива цело Косовско Поморавље. Основне школе постоје у већем броју села. Средње школе су заступљене у различитим местима углавном као измештена одељења: у Партешу економско-трговинска и пољопривредна, у Кусцу техничка, у Шилову гимназија и медицинска, у Ропотову гимназија и медицинска, у Пасјану гимназија и медицинска, у Коретишту економско-трговинска и пољопривредна, у Врбовцу техничка школа, у Станишору средња музичка школа. У скоро сваком косовскопоморавском селу активна су културно-уметничка друштва која негују српску традицију и културу. Током сеоских слава редовни су фудбалски турнири. У Кормињану се у новије време одржава *Дечији њозоришни фестивал*. Познато је *Српско амајџерско њозоришће Гњилане* које постоји од 1937. године, чије је седиште након 1999. године из Гњилана премештено у Шилово.

1.3. Досадашња истраживања

1.3.1. О досадашњим истраживањима Косовског Поморавља из лингвистичког угла, као и из угла различитих научних дисциплина понајвише блиских лингвистичким и фолклористичким веома детаљано писали су Р. Младеновић (2021), Б. Сикимић (2020), С. Златановић (2014) и др.

1.3.1.2. Почетак научно-истраживачких бављења Косовским Поморављем везује се за име Ивана Степановича Јастребова (1839–1894), руског конзула у Скадру, Призрену и Солуну у време османске владавине на овим просторима. Фолклористички и слични записи И. С. Јастребова (1886) тичу се и Косовског Поморавља и представљају најстарије записе овог типа са ових простора, те су „драгоцени тезаурус фолклорних и етнографских података“ (Златановић 2014: 115). *Цариградски гласник* је часопис који је једном недељано излазио од 1894. године излазио на српском језику у циљу информисања становништва у Османском царству. У овом гласилу су у периоду од 1899. до 1905. године у оквиру посебне рубрике редовно објављивани текстови који су били фолклористичког и етнографског садржаја.⁴ Трговац из Гњилана Тома Поповић објавио је низ текстова који су садржали описе обичаја, пословице, загонетке, што је све било забележено на изворном народном говору. Још два Гњиланца су посебну пажњу посветила аутентичном говору свога краја. Књижевници Зарија Р. Поповића (1856–1934) и Стојадин Трајића (1902–1941) стварали су на дијалекту свога завичаја. Народне игре, песме, нотне записе и описе музичког народног стваралаштва, легенде, лирске и епске песме, загонетке, пословице, анегдоте, басме, сакупљали су и објављивали: Даница и Љубица Јанковић (1951), Миодраг Васиљевић (1950), Иван Здравковић и Милица Симић (1957), Татомир Вукановић (1974, 1975), Владимир Цветановић (1976, 1989), Момчило Златановић (2007), Владимир Бован (1972, 1980), Ратко Стоиљковић (2013) и др.

1.3.1.3. У истраживачком и сакупљачком послу посвећеном Косовском Поморављу посебно место заузима рад антрополога и етнологата Атанасија Урошевића (1898–1992), рођеног Гњиланца, који је систематски истраживао ову област, а посебно у опсежнијим студијама: *Гњилане* (1931), *Каштоличка жуја Црна Гора у Јужној Србији (Лейничка жуја)* (1934), *Горња Морава и Изморник* (1935), *Новобрдска Крива Река* (1950).

1.3.1.4. Важан научно-истраживачки пројекат покренут је 2002. године и трајао је годину дана, али је дао значајан допринос различитим научним дисциплинама будући да се током ангажовања на њему забележило више од 600

⁴ У новије време, након 1999. године, настао је један важанији часопис посвећен српској култури и стваралаштву на Косову и Метохији: *Литерарни описак: косовски часопис за литературу и збивања*, који излази од 2002. г. у Гњилану.

сати аудио-материјала. Назив пројекта је *Истраживања словенских говора на Косову и Метохији*, који је започео Институт за српски језик САНУ у сарадњи са Балканолошким институтом САНУ, а уз подршку УНЕСКО. Овим пројектом руководиле су др Стана Ристић (научни саветник Института за српски језик САНУ) и др Биљана Сикимић (научни саветник Балканолошког института САНУ), а учествовао је велики број истраживача. Грађа је прикупљана снимањем разговора са избеглим лицима са Косова и Метохије након окончања бомбардовања Србије и Црне Горе. Прикупљен је обиман материјал који је похрањен и отворен за даља истраживања из угла лингвистике, фолклористике, етнографије, музикологије и сл.⁵ Један од резултата рада на Пројекту јесу два тематска броја часописа *Лицеум* под називом *Избегличко Косово* (2004) и *Животи у енклави* (2005), које је приредила Биљана Сикимић.

1.3.1.5. Стратешки пројекат Српске академије наука и уметности покренут је 2021. године под називом *Историја и културно наслеђе српског народа на Косову и Метохији* (ИНСКИМ, 2021–2023, руководилац проф. др Драган Војводић, дописни члан САНУ), којим су обухваћена четири потпројекта посвећена проучавању народних говора, средњовековног споменичког наслеђа, становништва и насеља, обичаја и музике српског народа на Косову и Метохији. Један од потпројеката је *Српски народни говори Косова и Метохије* (руководилац проф. др Радивоје Младеновић) у оквиру којег се проучавају до сада неистражена дијалекатска питања са овог простора српског језика.

1.3.1.6. Р. Младеновић у оквиру опширнијег осврта на истраживање српских говора на подручју Косова и Метохије темељно анализира радове посвећене призренско-јужноморавским косовскометохијским говорима, као и важнија питања у вези са овим делом призренско-тимочке дијалекатске области (в. Младеновић 2021).

1.3.1.7. Р. Александер (1975) је истраживала акценатске прилике у призренско-тимочким говорима и својим приступом обухватила и призренско-јужноморавске пунктове на Косову и Метохији. Међу њима је и село Пасјане. Њени закључци су довели до разврставања на два ареала, при чему се говори западно од Врања сврставају у један, а источно од овог града у други прозодијски ареал.

1.3.1.8. У студији Д. Барјактаревића (1977) представљен је гњилански говор кроз анализу акценатских, фонетских и морфолошких карактеристика. На

⁵ Након окончања овог пројекта сакупљање етнолингвистичке грађе на сличан начин обављано је и у будућим годинама, те допуњено накнадним дигитализовањем (в. Сикимић 2020: 99). Даља и нешто специфичнија теренска истраживања о Косовском Поморављу и о људима са тог подручја обавља етнолог Сања Златановић, која се фокусира на њихов измењени начин живота од времена успостављања протектората Уједињених нација на Косову и Метохији (в. Златановић 2013: 122–123, као и монографија Златановић 2018).

основу каснијих сазнања и новог материјала из гњиланског говора, дошло се до закључка да је Барјактревићев чланак једним делом дао добру опсервацију, али не и делом који се тиче акцентуације (Младеновић 2021: 66–67).

1.3.1.9. Љ. Ћирић (1989) аутор је значајне монографије о ономастици Изморника у којој се, поред саме изворне грађе, налази и осврт на дијалекатске карактеристике овог косовскопоморавског краја (Ћирић 1989: 368–370).

1.3.1.10. Н. Богдановић и В. Вукадиновић (1991) паралелно су пратили стање у говорима два насеља: Грачаница у централном Косову и Извог у Кривој Реци како би указали на сличности, разлике и специфичности ова два јужноморавска говора.

1.3.1.11. Р. Ћуровић (2000) је описао говор католичког становништва у Горњој Морави. Ради се о говору Летнице, који је близак говору Јањева у централном Косову (Павловић 1970) и са којим указује на значај конфесионалне припадности којом се формира састав становништва, па тиме и дијалекатска посебност.

1.3.1.12. Љ. Ћирић је у два чланка описао важније карактеристике једног дела косовскопоморавских говора. Један рад је посвећен говору Изморника и неким важнијим фонетским, морфолошким синтаксичким и творбеним одликама (Ћирић 2003). У другом раду Ћирић (2004) описује две фонетске црте у новобрдском говору: реализација средњих вокала *е*, *о* и однос латерала *л* : *љ* и *н* : *њ*.

1.3.1.13. С. Станковић је објавио део дијалекатске грађе са подручја Косовског Поморавља и дао осврте на важнија обележја. Представљена је грађа из села Бинач (Станковић 2010), из Бинача и Клокота (Станковић 2010а) и из Клокота (Станковић 2010б).

1.3.1.14. С. Милорадовић и С. Станковић испитали су неке синтаксичке теме које се односе и на говоре Косовског Поморавља. У једном раду се истражује исказивање припадничко-поседничког односа у српским говорима на Косову и Метохији (Милорадовић, Станковић 2010а). Други прилог говори о семантици конструкција са предлогом *од* у говорима Скопске Црне Горе и Горње Мораве (Милорадовић, Станковић 2010б).

1.3.1.15. Р. Стијовић се посветила проблему префонологизације вокала *е* и *о* у јужноморавским говорима на подручју Косова и Метохије, што је било подстакнуто неким ранијим истраживањима П. Ивића, Р. Александер и С. Реметића (Александер, Ивић 1974, Ивић, Реметић 1990). Р. Стијовић је својим радом дала прилог утврђивању граница префонологизације средњих вокала (Стијовић 2010), а онда и проширила своје анализе новим материјалом и додатним напоменама о овој појави (Стијовић 2012).

1.3.1.16. Р. Младеновић (2011) је истраживао језик записа руског конзула И. С. Јастребова, у којима има и грађе из косовскопоморавске области, те је утврдио статус дијалекатских елемената у текстовима. У другом раду (Младеновић 2023) писао је о сличностима говора Косовског Поморавља и Косовске котлине као и о разликама међу њима. Њихове заједничке црте непознате су или слабије заступљене у метохијским јужноморавским говорима, чиме се указује на сродност косовскопоморавских говора и говора Косовске котлине.

1.3.1.17. Т. Трајковић бавила се описом вокалског система говора косовскокаменичког говора (Трајковић 2022а), статусом облика радног глаголског придева м. р. јд. у говорима Косовског Поморавља (Трајковић 2023б), облицима презента 3. л. мн. у говорима на овом подручју (Трајковић 2024). Поред ових граматичких анализа, има и радова који су тематски усмерени: о начинима исказивања запосвести, подстицаја и молби у косовскопоморавским говорима (Трајковић 2022б), као и о дијалекатској слици фолклорних наратива из Косовског Поморавља (Трајковић 2022в).

*

1.4.1. Према својим обележјима говори Косовског Поморавља припадају групи призренско-јужноморавског дијалекта српског језика, односно његовом североисточном типу јужне групе (Ивић 2009: 176–180). Призренско-јужноморавске говоре на подручју Косова и Метохије Р. Младеновић посматра као комплекс са два подареала: а) метохијско-косовско-сиринићки поддијалекат и б) говори Косовског Поморавља (Младеновић 2021: 60). Сплетом различитих географских, друштвених и историјских околности дошло је до садашњег размештаја призренско-јужноморавских говора на подручју покрајине Косово и Метохија. Отвореност Метохије и Косовске котлине омогућила је да говори у овом крају буду у слободнијем додиру са косовско-ресавским дијалектом, те да развију и неке заједничке карактеристике. Положај Косовског Поморавља окренут је ка долини Јужне Мораве, што је омогућило прилив становништва са југа и југозапада, а то је утицало на формирање система у којем се аналитизам прилично добро развио (в. Младеновић 2021: 60–61).

1.4.2. Говори Косовског Поморавља нису подробније дијалектолошки истражени за разлику од говора северношарпланинске области, јужног и централног дела Метохијске котлине и јужног и централног дела Косовске котлине. У овој анализи косовскопоморавских говора географска класификација била је неминовна с обзиром на поједине сличности или разлике између суседних говора. Ради прецизности одлучила сам да класификација грађе буде опредељена административно према општинама: Витина, Гњилане, Косовска Каменица и Ново Брдо, а не према крупнијим областима о којима

је било речи. Наиме, у оквирима самих тих већих области уочене су неке разлике. То се односи на стања у Горњој Морави, у којој се примећују различитости између говора витинског краја и гњиланског краја, затим су уочене неке разликовне специфичности код гњиланског и косовскокаменичког говора, а онда и код новобрдског и косовскокаменичког. Заправо, показало се да се извесне карактеристике поступно преливају или нестају на терену уситњенијем од оног који је именован старијим називима: Горња Морава, Изморник (или Доња Морава) и Крива Река, те се анализа појединих дијалекатских карактеристика усмеравала управо према мањим областима: витински, гњилански, косовскокаменички и новобрдски крај.

С обзиром на то да су генералне одлике у суштини заједничке, оне су обрађиване и представљане у целини, за цело подручје Косовског Поморавља. Код карактеристика које се могу територијално везати, стање је праћено према мањим областима и то у низу који се креће од југа ка северу или обрнуто, како уопште тако и у оквиру саме области према распрострањености самих пунктова. Овакав приступ изабран је како би се статус неке дијалекатске одлике детаљније пропратио и како би се уочила њена ареална везаност.

1.4.3. Овом студијом обухваћени су следећи пунктови у оквирима својих области:

Витински крај: Клокот (Кл), Могила (Мг), Врбовац (Врб), Грнчар (Гч), Витина (Вт), Бинач (Бч);

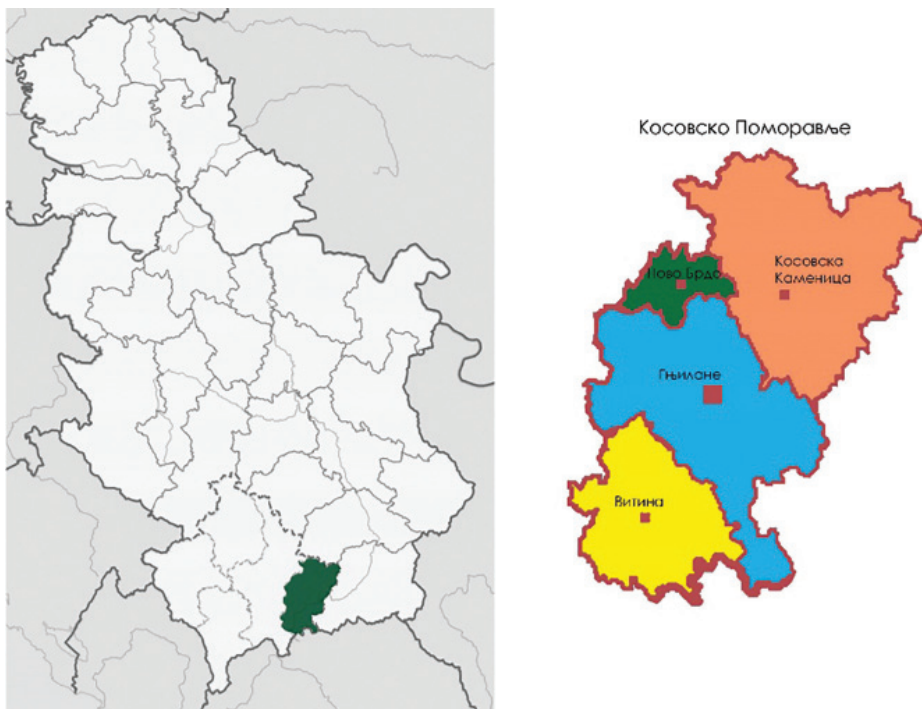
Гњилански крај: Кусце (Кц), Коретиште (Кш); Гњилане (Гњ), Церница (Цр), Будрига (Б), Пасјане (Пс), Партеш (Пш), Жегра (Ж);

Косовскокаменички крај: Ваганеш (Вг), Царевце (Ц), Босце (Бц), Мочаре (М), Кололеч (К), Косовска Каменица (КК), Доња Шипашница (ДШ), Беривојце (Бр), Божевце (Бж), Доморовце (Д), Кормињане (Кр), Ранилуг (Р);

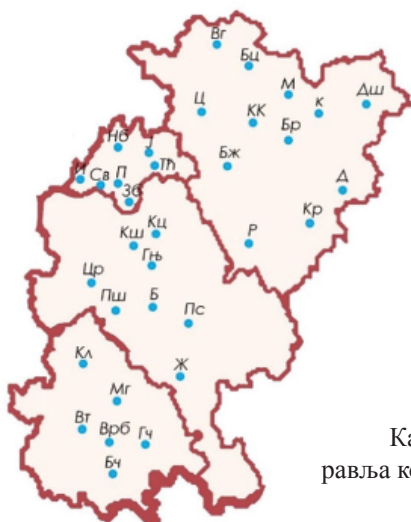
Новобрдски крај: Ново Брдо (НБ), Јасеновик (Ј), Трнићевце (Тћ), Извор (И), Сврачак (Св), Прековце (П), Зебинце (Зб).

1.4.4. Анализа косовскопоморавских говора извршена је на основу дијалекатског материјала снимљеног 2002–2003. године у оквиру пројекта „Проучавање словенских говора Косова и Метохије“ (Институт за српски језик САНУ, Балканолошки институт САНУ, УНЕСКО) и грађе коју сам самостално прикупила у разговорима са мештанима овог подручја, онима који још увек живе у Косовском Поморављу, али и са онима који су избегли и сада живе у Нишу и околини.⁶ У овој књизи наводи се само део примера из грађе којом располажем.

⁶ Велику захвалност дугујем својим пријатељима, рођацима и студентима који су ми били увек на располагању када год сам имала додатна питања, допуњавања или разјашњавања неких недоумица. У том смислу посебно су се трудили студенткиње Бојана Милосављевић из Беривојца и Кристина Павић из Новог Брда. Захвална сам и Биљани Сикимић са Балканолошког института САНУ, која ми је уступила неке своје снимке са терена који сам испитивала.

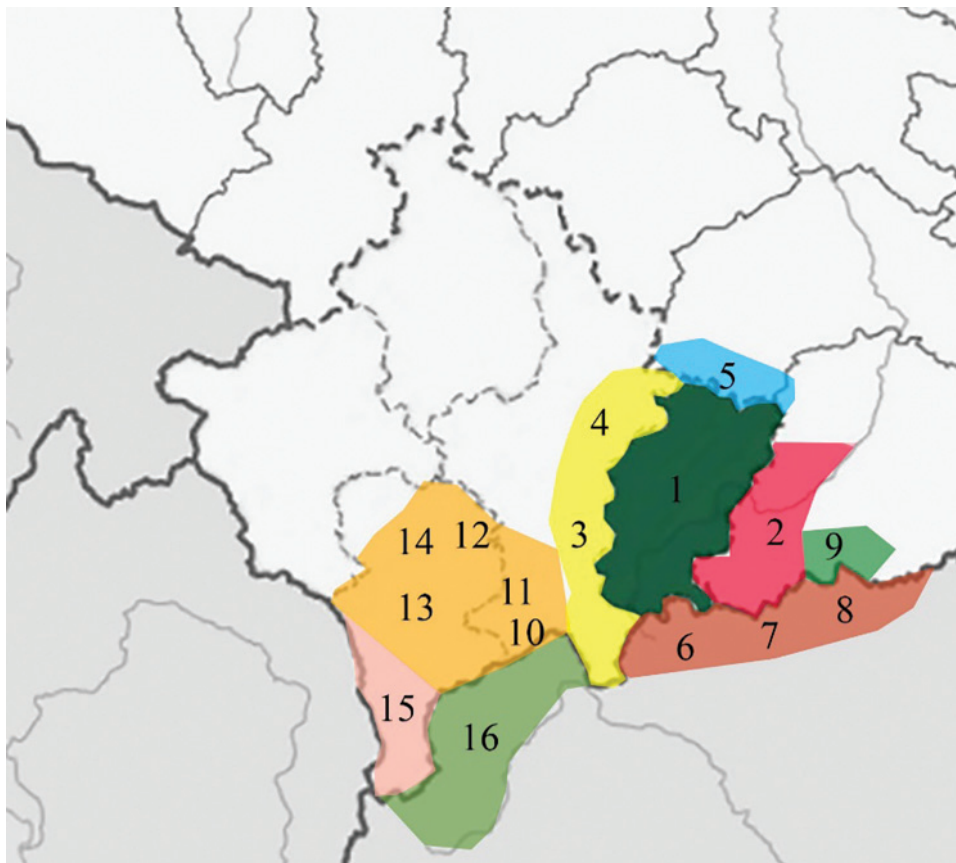
Карта 1. Косовско Поморавље на мапи Републике Србије⁷
Косовско Поморавље

Карта 2. Пунктови на подручју Косовског Поморавља који су обухваћени анализом

⁷ Карте је израдио мср инж. арх. Филип Филиповић.

1.4.5. Током анализе косовскопоморавских говора често је било неопходно поређење стања са суседним и даљим говорима с циљем да се ови говори сместе у одговарајући ареал. Како би се лакше пратило поређење са ближом и даљом дијалекатском околином, на следећој карти представљени су косовскопоморавски говори у свом окружењу. Наравно, карта не показује прецизно већ приближно стање, јер је намера да се сагледа ареални распоред ових говора.

Карта 3. Говори Косовског Поморавља у окружењу других говора

Легенда: 1. Косовскопоморавски говори; 2. Говор прешевско-бујановачко-врањске области; 3. Јужнокосовски говор; 4. Централнокосовски говор; 5. Јабланички говор; 6. Скопскоцрногорски говор; 7. Кумановски говор; 8. Кривопаланачки говор; 9. Горњопчињски говор; 10. Сиринићки говор; 11. Подгорски говор; 12. Подримски говор; 13. Призренски говор; 14. Ђаковачки говор; 15. Горански говор; 16. Полошки говори.

II. ФОНЕТИКА

2.1. АКЦЕНАТ

Природа акцента у свим косовскопоморавским говорима је таква да се ови говори уклапају у „заједнички македонско-српски ареал са новоформираним парадигматским акцентом“ (Младеновић 2013: 25). Ради се о експираторним акценту, који је према свом месту у речи слободан и парадигматски, што значи да се може наћи на било ком месту уз везивање за исти слог у парадигми истих категорија. Овакав акценат карактеристика је говора који се протежу од Стубла на северу до Солуна на југу (Видоески 1962: 95–96).

Парадигматско акцентовање подразумева фиксирање акцента на различите начине уз незнатна одступања од таквих правила правилности, која су условљена применом два принципа: семантичко-парадигматског и грама-тичко-парадигматског (Младеновић 2013: 25).

Општа тенденција код оваквог акцентовања јесте да се старо место акцента помера са отворене ултиме за један слог према почетку речи. Старо место акцента се такође чува, али у ограниченим случајевима

Акценатски систем у косовскопоморавским говорима биће представљен према врстама речи.

2.1.1. Акценат код именица

2.1.1.1. Именице прве групе. Код ове групе именица обично се доследно прати парадигматско место акцента без обзира на његово почетно место које може бити и ултимско. Исто место акцента преноси се и на процес творбе. Мала одступања односе се на множинске облике настале проширењем *-ов-/-ев-*, код којих акценат може стајати и на наставку, те постоје дублетни облици.

2.1.1.1.1. Акценат на иницијалном слогу.⁸

Једносложне именице: *гòс, гòсѝа, гòсѝи; коњ, коња, коњи, коњче, коњчики; њèс, њèса, њѝи; бѝвол, бѝвола, бѝволи, бѝволче, бѝволчки; вѝйар, вѝйра,*

⁸ Примери који су наведени као потврде стања у одговарајућој парадигми налазе се у постојећој грађи или се до њих дошло накнадним испитивањем говорника са испитиваног подручја.

Акценат на иницијалном слогу:

Дра́ган, Дра́гана; Ла́зар, Ла́зара; Пе́тар, Пе́тра; Бу́гарин, Бу́гарина; Шо́й, Шо́ја, Шо́ји / Шо́йци;

Кло́који, Бо́жевице, Ва́ганеш, Па́риши, Ра́нилук;

Бу́рђовдан, Ма́рковдан, Ми́штровдан, Па́нађур, Пе́тровдан, Си́ефандан.

Акценат на ултими:

Јова́н, Јова́на; Воји́н, Воји́на; Слободáн, Слободáна; Марја́н, Марја́на; Си́оја́н, Си́оја́на; Бошња́к, Бошња́ка, Бошња́ци; Лаи́шин, Лаи́шина, Лаи́шини; Шии́ија́р, Шии́ија́ра, Шии́ија́ри;

Грнча́р, Изво́р, Јасновѝк, Кололѝч, Љеши́ија́р, Станишо́р,

Божѝи́ћ, Иња́иш.

Акценат на пенултими:

Америка́нац, Америка́нца, Америка́нци; Гора́нац, Гора́нца, Гора́нци; Врања́нац, Врања́нца, Врања́нци;

Трниће́вице, Доморо́вац;

Вели́гдан, Геси́ођиндѝн, Крсто́вдан.

2.1.1.2. Именице друге групе. Именице друге врсте никада немају акценат на ултими, док се парадигматско уједначавање остварује код свих именица ове врсте.

2.1.1.2.1. Акценат на иницијалном слогу.

Двосложне речи: ба́ба, ба́бу, ба́бе, ба́бица; бо́шча, бо́шчу, бо́шче; бу́чка, бу́чку, бу́чке; де́да, де́ду, де́де; же́на, же́ну, же́не; за́ва, за́ву, за́ве; ки́йка, ки́йку, ки́йке; кра́ва, кра́ву, кра́ве; ку́ћа, ку́ћу, ку́ће; њи́ва, њи́ву, њи́ве; о́вца, о́вцу, о́вце; ру́ка, ру́ку, ру́ке; сви́ња, сви́њу, сви́ње; се́стира, се́стиру, се́стире; сла́ва, сла́ву, сла́ве; слуга́, слугу́, слуге́; сна́шка, сна́шка, сна́шке; шу́ма, шу́му, шу́ме.

Вишесложне речи: ве́ишица, ве́ишицу, ве́ишице; вра́ишница, вра́ишницу, вра́ишнице; ро́дбина, ро́дбину; сво́јишина, сво́јишину, сво́јишине; и́рлица, и́рлицу, и́рлице; сла́марица, сла́марицу, сла́марице.

2.1.1.2.2. Акценат на пенултими.

Тросложне речи: буда́ла, буда́лу, буда́ле; влади́ка, влади́ке, влади́ку; врѝи́ка, врѝи́ку, врѝи́ке; гробља́јка, гробља́јку, гробља́јке; девој́ка, девој́ку, девој́ке, девој́че, девој́чики; грани́ца, грани́цу; грозни́ца, грозни́цу; јеи́рва, јеи́рву, јеи́рве; коко́шка, коко́шку, коко́шке; коко́шче, коко́шчики; кошу́ља, кошу́љу, кошу́ље, кошу́љица; крижа́ља, крижа́љу, крижа́ље; ложѝи́ца, ложѝи́цу, ложѝи́це; ма́рама, ма́раму, ма́раме; љога́ча, љога́чу, љога́че; свасѝи́ка, свасѝи́ку, свасѝи́ке; и́врђава, и́врђаву, и́врђаве; и́ришѝика, и́ришѝику, и́ришѝи́ке; цреѝу́ља, цреѝу́љу, цреѝу́ље;

Вишесложне речи: веи́рења́ча, веи́рења́чу, веи́рења́че; деверѝи́ца, деверѝи́цу, деверѝи́це; додоли́ца, додоли́цу, додоли́це; домаћѝи́ца, домаћѝи́цу, дома-

ћице; другарица, другарицу, другарице; живојиња, живојињу, живојиње; каленица, каленицу, каленице; младожења, младожењу, младожење; њрженица, њрженицу; срченица, срченицу, срченице; фамилија, фамилију; наводаица, наводаицу, наводаице;

2.1.1.2.3. Акценат на унутрашњем слогу вишесложних речи: *завѣйина, завѣйину, завѣйине; мућеница, мућеницу; раскрѣсница, раскрѣсницу, раскрѣснице; чибријица, деверѣчиња, деверѣчињу, деверѣчиње; сиромашѣиња, сиромашѣињу.*

Код сложеница место акцента може бити на неком од унутрашњих слогова: *богубрада, чуваркућа.*

2.1.1.2.4. Акценат код антропонима, топонима и имена празника.

2.1.1.2.4.1. Акценат на иницијалном слогу:

Зонка, Зонку; Зора, Зору; Ђорђа, Ђорђу; Мраица, Мраицу; Бисерка, Бисерку; Благица, Благицу; Йвица, Йвицу; Љубица, Љубицу; Милица, Милицу; Новица, Новицу; Радица, Радицу; Срѣкиња, Срѣкињу, Срѣкиње; Гиљанка, Гиљанку, Гиљанке, Гиљанци;

Лазарица, Лазарицу; Тодорица, Тодорицу; Паџарица, Паџарицу; Прочка, Прочку, Прочке;

Будрига, Будригу; Виѣина, Виѣину; Гуѣиѣерица, Гуѣиѣерицу; Каменица, Каменицу; Леѣиница, Леѣиницу; Цѣрница, Цѣрницу.

2.1.1.2.4.2. Акценат на пенултими:

Арсѣна, Арсѣну; Бојана, Бојану; Босѣлка, Босѣлку; Добрила, Добрилу; Влајинка, Влајинку; Загорка Загорку; Радунка, Радунку; Снежана, Снежану; Сиѣојанка, Сиѣојанку; Сиѣојана Сиѣојану; Трајанка, Трајанку; Свеѣлана, Свеѣлану;

Главичица, Главичицу; Кукурѣшка, Кукурѣшку; Марѣва, Марѣву; Мучибаба, Мучибабу;

Василица, Василицу; Нејѣйка, Нејѣйку;

2.1.1.2.4.2. Акценат на унутрашњем слогу:

Богорѣдица, Богорѣдицу; Задѣшница, Задѣшницу, Задѣшнице; Каравѣштица, Каравѣштицу.

Код имена светаца и празника јавља се акценатска целина у којој је акцентована друга реч, односно само име:

Свеѣи_Лука, Свеѣи_Никѣла, Свеѣи_Никѣла Свеѣи_Ранђија, Свеѣи_Кашарѣина, Свеѣи_Илија, Света_Пѣтка

2.1.1.3. **Именице треће групе.** Код именица треће врсте такође нема акцента на ултими. Одступања од парадигматског акцентованја јављају се ретко и то код множинских облика.

ковић 2016: 302, Видоески 1962: 110). Код изведених придева акценат може бити на суфиксу или на основи, односно на слогу који претходи суфиксу (в. Видоески 1962: 110).

бел, бела, бело, бели, беле; благ, блага, благо, благи, благе; велик, велики, велика, велико, велики; висок, висока, високо, високи, високе; врѹћ, врѹћа, врѹћо, врѹћи, врѹће; главан, главни, главна, главно, главни, главне; голѣм, голѣма, голѣмо, голѣми, голѣме; даљњи, даљња, даљњо, даљњи, даљње; дугачак, дугачка, дугачко, дугачки, дугачке; кисел, кисела, кисело, кисели, киселе; коласѣи, коласѣиа, коласѣио, коласѣиѣи, коласѣиѣе; красан, красна, красно, красни, красне; кѹван, кѹвана, кѹвано, кѹвани, кѹване; лековѣиѣи, лековѣиѣиа, лековѣиѣио, лековѣиѣиѣи, лековѣиѣиѣе; леѣанѣ, леѣиѣњи, леѣиѣња, леѣиѣњо, леѣиѣњи, леѣиѣње; малѣцак, малѣцка, малѣцко, малѣцки, малѣцке; малѣчак, малѣчка, малѣчко, малѣчки, малѣчке; миѣцак, миѣцка, миѣцко, миѣчки, миѣчке; мрсан, мрсна, мрсно, мрсни, мрсне; мриѣвачки, мриѣвачка, мриѣвачко, мриѣвачки, мриѣвачке; невољан, невољна, невољно, невољни, невољне; овчи, овча, овчо, овчи, овче; посан, посна, посно, посни, посне; послѣђан, послѣђна, послѣђно, послѣђни, послѣђње; прѣђешанѣ, прѣђешаѣња, прѣђешаѣњо, прѣђешаѣњи, прѣђешаѣње; сѣроѣи, сѣроѣиа, сѣроѣиѣе, сѣроѣиѣи, сѣроѣиѣе; сѣиѣан, сѣиѣина, сѣиѣино, сѣиѣини, сѣиѣине; слаѣиак, слаѣиѣка, слаѣиѣко, слаѣиѣки, слаѣиѣке; срѣђан, срѣдња, срѣдњо, срѣдњи, срѣдње; шѣшак, шѣшка, шѣшко, шѣшки, шѣшке; шѹђ, шѹђа, шѹђо, шѹђи, шѹђе; ћорав, ћорава, ћораво, ћорави, ћораве.

2.1.2.2. Придеви на *-ен* најчешће имају акценат на ултимима и ту обично спадају градивни придеви. Код трпних придева насталих овим суфиксом акценат је обично на основи.

звонѣн, дрвѣн, земњѣн, кафѣн, клашњѣн, коскѣн, ѣлаѣиѣнѣн, сѣудѣн, црвѣн, шарѣн; али и: *брѣнсен, желѣзен, свилен, срмен*;

вѣзен, грабен, кићен, некрѣсиѣен, оградѣн, оѣворѣн, ѣриѣен, ѣуњен, рођѣна, шѣварѣн.

2.1.2.3. Присвојни придеви обично имају акценат испред суфикса којим се граде. С обзиром на то да се у овим говорима присвојност често исказује аналитичком конструкцијом, оваквих облика је у мањем броју. Код присвојних придева насталих од топонима акценат остаје на основи, чиме се такође прати парадигматски принцип.

Присвојни придеви на *-ин*: *девојкин, дѣдин, жѣнин, комиѣикин, свѣкрѣвин, сѣстрин, снаѣшкин, ћѣркин, чѣчин, Бојѣнин, Влаѣдин, Љѹбин, Пѣрин, Рѣткин, Сѣшин, Светлѣнин, Сѣѣанин, Стојѣнкин, Тањин.*

Присвојни придеви на *-ов /-ев*: *кѹмов, мѹжљѣв, свѣкрѣв, Дуѣшков, Зѣранѣв*, али и: *Божићѣви поѣсти, Пеѣиѣрови поѣсти.*

Присвојни придеви на -ски: *буја́новачки, гила́нски, гроба́рски, корми́њански, ко́совски, сви́њски, срѝски, сѝаровре́мски, иѝурски, ире́шевски, ци́гански, шии́ѝарски, шо́йски.*

2.1.2.4. Акценат код компаратива и суперлатива. У компаративним облицима придева акценат зависи од грађења. Код компаратива носилац ће бити префикс *по-* у оба случаја – онда када са придевом чини једну реч, а и онда када стоји самостално, па се акцентује и основни облик придева. Код суперлатива акценат се свакако налази на префиксу *нај-*, с тим да то може бити једини акцентовани део речи, али има случајева када се акцентује и основни придев као други део суперлатива.

и́дбел, и́двисок, и́дголем, и́ддугачак, и́докисел, и́досѝар, и́дубав, и́доцрн;

и́д бо́љи, и́д вре́дан, и́д ла́дан, и́д лекови́ѝ;

на́јбољи, на́јвећа, на́јмал, на́јстар, на́јубав;

на́јбо́љи, на́јголе́м, на́јдуга́чак, на́јлеко́вне, на́јле́ѝше, на́јмале́ја, на́јѝосле́дњо, на́јску́ѝа, на́јсѝаре́ј.

Поред аналитичких форми постоје и стари синтетички облици компаратива у којима акценат стоји на старом месту: *мале́ји, мла́ђи, нови́ји, сѝаре́ј, сѝари́ји*. За облике *млађи, новији, сѝарији* могло би се рећи да су накондано ушли из стандардног језика, али су они свакако чести у косовскопоморавском говорима.

2.1.3. Акценат код заменица

2.1.3.1. Место акцента код заменица доследније се остварује у повлачењу са краја речи него што је то случај у неким суседним говорима са којима су блиски косовскопоморавски говори. У прешевском говору се задржавање старог места акцента на отвореној ултими бележи код показних, односних, присвојних, па чак и код личних заменица (Трајковић 2016: 299). У косовскопоморавским говорима ово се ређе остварује.

2.1.3.1.1. Код личних двосложних заменица нису забележене потврде акцента на отвореној ултими:

о́на баја́ла Гч; *о́на* ги каза́ла И; *о́на* си́рота Св; *о́на* из Бо́љевце Ц; *о́на* од коко́шке бе́га Т; *о́на, ба́ба*, ре́кла И; *о́на, же́на*, ви́ка НБ; *о́на* ће ка́же *све-квр́ва* П; док не́ се *о́но* офа́рба Р; *о́ни* не бега́ше Д; *о́ни* би́ли дома́ћини Пс; *о́ни* су сла́ву слави́ли Ж; *о́ни* отво́ру вра́та Вт; *о́ни* до́шли са му́зику Пш; *о́ни* се ма́јев Д; *о́не* да́в прли́не НБ.

2.1.3.1.2. Код показних заменица акценат се налази на затвореној ултими у јединским формама, односно испред партикула *-ја* и *-ј* у множини. На отвореној ултими акценат се бележи у множинском облику без партикуле.

с *овај* квасац М; од *овај* здравџ Гњ; *овај* снег Бц; од *овај* рак Кр; у *овај* вилајет косовски Пс; *овај* Гиланка Ж; *овај* е недеља твоја П; *овај* жена ми се смеје Ж; на *овуј* снаву Д; *овој* уопште нема НБ; *овој* ми унук Св; којо, *овој* К; *онај* крв Пс; *онај* која је мешаља П; *онај* плева Кр; *онај* сељанка НБ; сас *онуј* пирајку К; под *онуј* црешњу Вт; *овија* зетови Гњ; *овија* четворица отишл'и на Крф Пс; *овија* се чудив Ц; *овеј* главне задуше Св; *овеј* су цркве Кц; *онџ* узде што имале К; *онија* деца Кр; *онија* мали мишчики Р; тавчики *онија* Гњ.

2.1.3.1.3. Код присвојних заменица није забележен акценат на отвореној ултими у 1. и 2. л. јд.

моја мајка Б; *моја* свастика НБ; *моја* снашка не Ж; *моја* унука Кр; слатка *моја* Б; код *моју* тетку Бж; *моју* душу сам zaloжила Зб; сас *моју* жену Гњ; има у *моју* племју НБ; д'ете *моје* Т; *мојо* не Ж; *моји* деца Св; куће *моје* Ц; *твџоја* зава Пш; имање *твџоје* Б; *твџоју* ћерку КК итд.

Присвојна заменица 3. л. јд. м. р. има акценат на затвореној ултими, а то се преноси на облике ж. и с. рода:

његов је грѣ Р; *његов* татко Пс; *његов* крџ Кц; *његова* баба Кр; *његова* жена Пш; *његова* сестра Пш; *његова* кућа НБ; пола *његово* имање И; *његови* деца Кш; *његови* кола Пш итд.

2.1.3.1.4. Упитно-односне заменице најчешће имају акценат на отвореној ултими, мада има примера и са повученим местом акцента.

која има Вт; *која* нема браћа М; онај *која* је мешаља П; *куја* је задужена Б; *куја* нема брата К; *куја* оће Б; *којо* како воли Т; *којо* ћелими, ћебиња, постелине М; *којо* ће јечам К; било *кујо* Б; што га знам *кујо* је К; *кује* косиле Р; *куја* си је бачица Р;

које године И; било *којо* време Р; *кујо* време се роди Р; *куја* оће Б; *кује* не Б;

чијо је дете Пс; *чиво* дете Пс; *чиви* смо ми Р; али и: у *чију* њиву Кц; *чијо* перо на нишаљку Кр; *чији* деца Кш;

каква жена је била Пс; *каква* се је направила Кц; од *какву* оћеш да узмеш КК, али и: *какву* воду сам имала Ц; *каква* је свадба била Пш.

2.1.3.1.5. Показне заменице за каквоћу носе акценат на ултими, мада се срећу и примери са помереним местом.

овакџ танџ Кш; *овакџ* човек нема Кц; *овакџ* га има Пс; *оваква* кућа Пш; дај *овакву* Кц; на *овакву* да даш Пш; *овакво* семе добро Мг; *џакџ* се не показује Гњ; *џакџ* за нас КК; *џаква* је она Пш; *џаква* гу има овде Кш; *џакви* су ти они Ж; *џакви* нема нигде Цр; *онакво* тамо има Кц; за *онакџ* тамо НБ; *онакво* дате Гч; *онакви* су наши Пс; али и: *онакав* момак Кш; *џакво* никој нема КК.

2.1.3.1.6. Одричне и неодређене заменице имају акценат на одричној речци:

никој нема Кш; *никој* не ће дође Кц; *никој* не зна Гњ; не панти *никој* Пс; *никој* не пошти Д; *некој* од укућани НБ; *некој* ће сврати Св; *неко* клашче Р; *неко* тепсиће Гњ; погачу *некој* узме Пш.

2.1.4. Акценат код бројева

2.1.4.1. Број један има акценат најчешће на ултимим и то се односи и на облике м., ж. и с. рода:

један дан Кш; *један* дан Нејетка Св; *један* ред радиш Пш; ставиш *један* сноп Вт; по *један* залак Ц; имаја *један* мој чича Вг; па *један* ноћ, па други К; има *једног* сина Гњ;

једна девојка њина Вт; *једна* зграђа Д; *једна* округлина Вт; за Бојана *једна* К; *једна* за Зорана К; врзали гу *једну* ногу Пс; у *једну* малу тепсију М; *једну* недељу идеш у кума Бж; сви из *једну* каланицу Р; *једну* паприку пред мене Вт;

једно место Вт; *једно* на куп Д; *једно* дете има Пш.

У случајевима када говорник истиче исказано, онда се место акцента помера према почетку:

један ноћ Д; *један* дан треба Гњ; *једну* сестру имаш Св; *једну* ћерку имаш Кш; *једно* дете Пс.

Приликом исказивања времена, односно сата, број „један“ увек има акценат на почетном слогу:

у *један* долази КК; сад је *један* сат Кш; још до *један* има Кц; са ће *један* Пс; у *један* сат Кл и сл.

2.1.4.2. Код броја *чеџири*, када је у свом пуном облику без синкопе, место акцента се помера, те се може наћи на пенултимим или на иницијалном слогу:

теј *чеџири* године Бч; *чеџири* јетрве Кл; са *чеџири* нита се ткало Вт; на *ч'еџири* ћошка маже Ж; сипемо на *ч'еџири* ч'оша Ц; њи *чеџири* су донеле Кш; тачно *чеџири* Гњ; *чеџири* месеца Р; *чеџири* дана КК.

2.1.4.3. Бројеви од једанаест до деветнаест имају акценат најчешће на пенултимим, али се понекад јављају и облици са повученим акцентом према почетку:

има *једанаес* ме"сеца Бч; *једанаес* године Ж; били смо *дванаес* куће ДШ; *џирнаес* године Гњ; *чеџирнаес* има Пш; *чеџирнаес* ће напунити Кш; имам унуку *џеџинаес* године Ж; *џе-шеснаес* има Пс; *седамнаес* ли беше Кц; *осамнаес* миљ"она ни узели мајстори Кр; сад ће *девеџинаес* Р; у *девеџинаес* НБ; али и: *дванаес* године Гњ; *џирнаес* ће има Вт; *џеџинаес* има Пс.

двѣс *т̑ри* куће Вг; двѣс *че̑три* члана Вг; двѣс *че̑тѣри* човѣка смо били Р; двѣс *т̑ри-че̑три* свиње Вг; двѣс *ѣе-чѣс* човѣка Д; на *че̑терѣс* дана Кш; *ѣедесѣи* године Кш; тѣтка моја *ѣедесѣи* комаѣа Ж; *ѣедѣс* ѣвра мѣсечно Врб; *ѣедесѣ* ѣма Пс; *седамдесѣ* куће Кш; *осамдѣс ѣѣи* мѣтра Гњ; *деведѣс т̑ри* године Пс; по *ѣедѣсѣи* снѣпа Р; *ѣедѣсѣи* динара Р; *шездѣсѣи* динара Р; а овако па *седамдѣсѣи* сѣнтина Б; скоро *осамдѣсѣи* године Пс.

*йрви дан Йѣат Св; прву нидељу Т; йрво раскр҃сје НБ; други дан Во́дице
Св; другу годину Ж; за другога, те за ипрё̀хога Гч; ипрё̀ћи дн изва́димо га Вт;
ипрё̀ћа пёсма је де"војка кад иде Кл; ипрё̀ћо да за стоку Вт; о[д] ипрё̀ћу сме́ну
НБ; мој чейврѣи дел Ж; чейврѣиу ћерку, Боја́ну К; йётиа година Бч; осма
класа НБ; једанаесѣи, дванаесѣи по ред Пш; итринаесѣи године рођена Ж;
шеснаесѣи рођендан Кц; осамнаесѣи или девейтнаесѣи Кш; око дваесѣога
јуна НБ; у дваесѣиу годину Пш; дваес чейврѣога рођендан Вт; дваес и седми
октомбар Вт; дваес осмог августа Р; Али и: једанаесѣог је он Мг, дванесѣи
или итринаесѣи Вг; йётинесѣи мислим да је Гњ.*

двојица ги има Пс; двојица су у Београд Лб; на сви *п*ројица Ж; *п*ројица или *че*пворица Ж; *че*пворица су Гњ; *и*ејпорица йдев Р; *че*пврѣиину ти оставља И; ми смо били *и*ејѣина НБ; али и: овѣја *че*пвѣорица отишл'и на Крф Пс; *че*пвѣорица су били Пс; *че*пвѣорицу зове Кш.

Место акцента код глагола одређује се према парадигми у којој се развија. То место се обично доследно прати, али има и одступања. Код глаголских облика биће праћено акценатско стање у презенту, радном глаголском придеву и аористу јер се код ових форми разликује место акцента у односу на неке друге призренско-тимочке говоре, чиме се указује на њихову индивидуалност.

1. л. јд.: *идем* накуд *куће* НБ; *немам* чарапе П; *ич не ѿиѿам* Зб; *ја не знајем* Зб; *сас мѹжа жѿвим* Љ; *да копам мамарѹз* Вг; *ѿлачем* за деца Бц; *несам*

на зор Кр; *давам* на овога зета Д; само да *видим* спомен КК; да ви *кажем* К; ја да *се њошћешем* Д; да *се исцлачем* КК; *чекам* кума Пс; да гу *погледам* Бч;

2. л. јд.: *имаиш* три прикода НБ; *узнеш* ралце И; такој *ошћиднеш* Зб; како *мислиш* Кр; да се *обучеш* Бж; *вржеш* сноп К; млеко да *укиселиш* М; *исццеш* га у корито Р; *њнњсеш* секиру Бж; *завраћаш* рукави дотлека К; *навадиш* бапчу Вг; *сцрњмаш* бошче Бж; да гу *расццеш* Р; нцгде *нњмаш* да *излазиш* Бц;

3. л. јд.: *зацгра* свѡрва НБ; кој га *чува* И; оно *дође* коласто П; *сцрњма* ручак П; кцј ће *изнњси* Врб; која се *њороди* Гч; *осццрцжњ* га и тој е стрцг Вт; то што *уццашњ* млада Пш; *искоцц*а бунари Пс; *однњсе* дњте да *крсцц*и Ж; *здњне* гу камару Р;

1. л. мн.: *јњдемо* лњб Св; *цдемо* од рцдник НБ; *кољамо* јагње Т; *цмамо* у село Вг; *окццц*мо стѡжер Вг; *цревцвам* на слцбу Д; свњ *њожнњјемо* Вг; лњтњи га *цреславцјемо* Ц; па ће *основемо* Кр; *ошћиднемо* мц Р; *ццрамо* у огањ Гњ; *цмамо* кума у Глогѡвце Пс; мц *дарцјемо* грѡбари Мг; да *вњчњрамо* Вт;

2. л. мн.: *јњдецњ* лњба Св; вц се *смњјњцњ* НБ; *цдецњ* сцми Гњ; вц си *сњдццњ* Кц; дал ће *цдецњ* Пш; *ццццњ* га сцми Гњ; *намњшцццњ* га Пс; вц га *зѡвњцњ* Пш; *коцццњ*, *сцдццњ* Пш; *вцкацњ* ме Кц; *давацњ* ми Кш;

3. л. мн.: *цгра* цвњче НБ; сцг ће да *вцка* Ј; они *рцчав* И; да се *цњњав* Св; ѡви *цду* и *вцтају* Т; *сцрњмц* и *однњсњ* П; да се не *помцњјњју* Т; *развцчу* гу И; мњне ме *ццццав* Ц; нњ се *чука* К; мњне ме *знцву* Кр; ѡће да *ццсњ* Д; нњће вцше да *лњжу* Д; *чесццццав*, *љцбц* *сњ* Ж; као тој *донѡсц* Пш; *лццав* дњца Мг; дњца *цграју* Бч; не *знцју* дњца Гч; *цсцју* ме и *вцку* Вт; па тѡд да *ул'егну* Кл; да се *довацц* Кл; да се *врацц*у у село Врб, не *говѡру* с мњне Бч.

2.1.5.2. **Радни глаголски придев.** Код овог облика акценат је најчњшће на последњем слогу глаголске основе, дакле, никада на отвореној ултими.

М. р. јд.: *цјко* ми *даја* НБ; јѡш јњдан је *бцја* Ј; кој *чуваја* И; што гу бѡг *даја* Зб; бцнице *јња* Вг; брцт ми *њогццја* Ц; ѡтац ми *умрњја* Ц; зѡр је *бцја* К; *сцбраја* бцволи Д; кмњт *бцја* Кр; дњда *умрњја* Ж; ѡн ми *даја* Врб, *чуја* гу Вт; *клцја* ги Бч; *цњња* сам да бњгам Бч; у вѡјску тцд *ццц* К; *доцц*а Бадњи вњчњр Т; *нццц*а гу П; ако си *нццц*а Р; теч'цј *изцц*а Кл; ѡн *доцц*а да кцпи Ж; не *мога* да рабѡти Зб; крцљ *пѡбњга* Вг; *рњка* му Вт; у кафцну *ул'њга* Бч; кад *рњкја* К; *цццја* сам Гњ; такој *цццја* Б; *доццја* тцд Пс;

Ж. р. јд.: *бцла* плцнцна И; грцница *бцла* тцд Кл; стрцна_гу *бцла* тцј Бч; *ццццц*а се Зб; зњљцник *сцремцла* Гњ; *њосцццвцла* га Р; *исцлњла* му чарцпе Пш; баба_ми млада *умрњла* Гч; тцј дњвѡјка *бњгцла* М; у кцћу *ццла* Вт; шњс гѡдцне *нњмцла* Ж;

С. р. јд.: *бцло* мнѡго вцковц НБ; тој на Прѡчку *бцло* Мг; нњ се *раћцло* К; *бцло* је лцпе Вт; у Пцртњш се *чуло* Пс; што се *ццло* Бч; ѡко му *однњло* Ж; рцнцје не *ццраццло* Р; кад се *крсцццло* Бж;

М. и с. р. мн.: маџери *дошли* И; не *могли* Турци И; *ул'егл'и* у куће Св; *дошли* код мене П; стари људи кад *били* Вт; *оџворили* шталу К; *оцелили* се људи Бц; *дал'и* му Вт; *дал'и* га негде Вт; *тэд* се *дојили* Кр; унучики ми *дошли* Врб; *мужа* ми *ударил'и* Бч; *несу* *имали* Вг; *тестија* гу *викали* М; *немали* *ће*-*биња* Р; *пэт* брата *били* Р; *сѣла* *горѣли* Кш; *брда* се *видѣли* Пс;

Ж. р. мн.: каленице се *звале* Бж; *саме* се *звале* НБ; *немале* ветрѣѣаче К; *немале* воденице К; *жѣне* *ѣкале* Гњ; *оне* *имале* Т; *имале* *тјј* Пс; *кокѣшке* се *чувале* Пш; *књиге* се *носиле* Кш; *девојке* *долазил'е* Кл; *мајке* *ѣлакале* Ж; *саме* *дошл'е* Врб.

2.1.5.3. **Аорист.** У аористу је акценат на отвореној ултими код облика једине и он се преноси на множинске форме, у којима се налази на слогу испред наставка. Има примера који потврђују померање акцента према почетку речи. У неким случајевима префикс глагола је носилац акцента.

1. л. јд.: *ја умрѣ* од стра НБ; *сѣави* кафу М; *ја узедо* слику Р; *ѣокри* кућу Кр; *ја ѣоложи* овакој главу Р; *одвај* га *нађо* Кр; *па оџрави* Кр; *зайали* св'ѣћу Вт; *дођо* сас њѣга Р;

ја се *ѣодиго* Вт; *ја* кроз *терасу ѣобѣго* Гњ; *узедо* си *стапче* Кр; кад *мало ѣорасѣо* Вг; *Рѣко* К; *Каѣ ѣорасо* Д; *тај дан* се *обуко* *фѣно* Гњ; *ја* ти *рѣко* Ж;

2. л. јд.: *ѣѣра* ли *ѣвце* Вг; *ти* ли ги *води* Гњ; *ти* ли *дођѣ* Кш; *видѣ* ли Гњ; *нађѣ* ли га Кц; *сѣреми* ли се Гњ; *враѣи* ли ги Вг;

диже ли га НБ; *намесѣи* ли га *сама* Зб; *ти* ли га *ѣбуче* Р; *заврѣи* ли Вт;

3. л. јд.: *дођѣ* за *неке* *преповетке* Кр; *откуд дођѣ* Кр; *ѣѣидѣ* *дѣте* ДШ; *муж ѣрекара* *мало* Гч;

и *тој* ми *каза* Р; *ѣаде* од *коња* Д; *пушка ѣуче* Д; *разведе* се *сѣге* Кр; *ѣн стаде* Т; *ѣлогѣра* и *ѣмре* Ж; *ѣмре* у Бујановце Кр; *ѣмре* ми *девојче* од *ѣчи* Зб; *ѣзгоре* *покрај* *њѣга* Св; *ѣ* *свѣ ѣбра* *нашу* *јабуку* Вт; *слунце ѣгреја* Вт; *што ѣгрози* *Мараву* Р; *ѣсѣаде* *неудата* Вт; *ѣсѣана* у *бѣлницу* КК; *ѣн ѣтвори* *прозор* Т; *ѣѣидѣ* у Бујановце Кр; *пѣбеже* *натамо* Т; *ѣрѣвари* гу Вт; *мѣја све*-*крва ѣрѣаде* *њиву* Гч; *ѣѣѣѣа* се *ѣвој* *дѣте* Д;

1. л. мн.: *вѣчѣрамо* и *лѣгомо* Зб; *довѣдомо* *дѣца* Кц; *тѣле нађомо* К; *ѣро*-*дадомо* по *јѣдну* *кишку* Кр; *ѣве дођомо* КК; *сѣдомо* *тјј* Д; *ѣсѣраѣѣмо* ги Кл; *вѣкасмо* ги Гњ; *ѣозвасмо* ги Кш; *наѣравѣсмо* *свѣ* Р; *ѣѣѣѣасмо* гу Вт;

2. л. мн.: *дођѣсѣи* ли КК; *дадѣсѣи* ли Гњ; *видѣсѣи* *тамо* Пс; *држасѣи* унутра Рл; *нѣ* ли *ѣравѣсѣи* Вт; *служѣсѣи* ли Врб;

3. л. јд.: *ѣсѣѣраѣи* не Шиптари НБ; *пѣсле* ги *ѣдѣѣи* И; *мѣји помрѣи* у Сврачак Т; *старци заѣѣворѣи* Д; *расѣѣурѣи* се *људи* Вг; *ѣтуд* се *враѣѣи* К; кад не *збраѣи* Д; *завладаѣи* *други* Кр; *ка* се *налѣѣи* Вт; *скинуѣи* га Кл; *ѣвдѣка* гу *ѣравѣи* *свадбу* Гч; *бѣгаѣи* *дѣца* К; *ѣли* и: *девојче узѣдои* Бч.

2.1.6. Акценат код непроменљивих речи

Непроменљиве речи могу чувати старо место акцента и у говорима код којих је дошло до његовог померања према почетку речи. Такве архаичности забележене су код неких прилога и речи. У наставку су дате потврде оваквог стања, које су праћене и формама у којима је ипак дошло до померања акцента.

2.1.6.1. Прилози за место најчешће имају старо место акцента на отвореној или затвореној ултими или на слогу испред партикуле:

ја не знам ни *куде* Св; *куде* си Зб; *куде* ги тера *овце* Вг; *куде* ће га пије К; *нема куде* да иде Кр;

овде у гробља И; овој *овде* П; онда *марамица овде* напред Пш; *овде* стави КК; *узне не овде* Д; онда *марамица овде* напред Пш; од Владово *овде* Пс; *овдекај* Томић Р; па *довде* рукави Д; *ливада има одовуд* НБ; *одовуд* тури даске М; *оџуд* се вратише К; *оџуд* дође Кр; *ставиш га одозгор* К; *фрља*^в ћеремиде *одозгор* Гњ; *озгор* ставено Св; кад слегоше *озгор* Д; али и: *овди́ка* су били Бт; *овди́ка* га има Кл; све *довди́к* Кл; поп стануваја *овде́к* Р; *овде́ка* се натрпаше Д; што бил'и насел'ени *овде́ка* Д; *овде́ка* Тодорица кад била Вт; завратиш *рукави дои́ле́ка* К; а *вала ои́раг* Д.

2.1.6.2. Код прилога за начин акценат се налази на ултими, али има и потврда са повученим акцентом према почетку речи, што се обично везује за облике без партикуле.

како се договори́в НБ; *како* да ти ка́жем И; *како* н'е́ Зб; *како* се рабо́ти К; *како* ће ска́пе К; препеку́ју, *како* не́ К; *како* ми до́ђе пенси́ја Ж; *како* се замесу́је Р;

не се жи́ви *овако́ј* Кр; *овако́ј* тре́ба Кц; *овако́ј* га у́зми Кш; све *и́ако* сваку во́ћку Вг; *и́ако* заигру́јев КК; *и́ако* там оста́л'и И; исто *и́ако́ј* сигурно И; *и́ако́ј* ги дава́ли дево́јке М; е́те *и́ако́ј* гу исече́ш К; е́те *и́ако́ј* гу исече́ш К; *и́ако́ј* се лечи́ло К; три́пут сам се *и́ако́ј* обукува́ла КК; *и́ако́ј* да коначим у́вече Бж; запосли́ше гу *и́ако́ј* Кр; ја *и́ако́ј* му ви́кам Кр; *и́ако́ј* ће би́дне Д; *и́ако́ј* си дочека́мо Кр; ел *и́ако́ј* Цве́то Вт; цига́ре ни ба́цав *и́ако́ј* Гњ; ја сам зате́ка *и́ако́ј* Пс; *и́ако́ј* обича́ј Кр; *и́ако́ј* оста́ја обич'а́ј Вт; *и́ако́ј* ти при́чам Р; сѐг *и́ако́ј* про́ђеш Р; али и: за́ђеш *ова́ко* Бж; само се *ова́ко* уцр́ниш Ц; на-сло́жиш *ова́ко* у кру́г Вт; на оца́к у́зне *ова́ко* Б.

2.1.6.3. Прилог за узрок обично носи акценат на ултими, али има и примера са акцентом на иницијалном слогу, што се посебно односи на облик без партикуле *j*.

зайо́ј га сеја́ли К; *зайо́ј* су га ви́кали Кц; *зайо́ј* је таква́ Пш; *зайо́ј* га не́ма НБ; Као и: *за́йој* су напу́штени Кр; *за́йо* не тре́ба Гњ; ба́ш *за́йо* НБ.

2.1.6.4. Прилози сложене творбе обично имају акценат на префиксу: *ка вратиш руку навам* НБ; *побеже на тамо* Т; од *Мараву наџам* Д; а од *Мараву навам* Албанија Д; *нагоре* се пође НБ; *џолани* ми је рекла Кр; Као и: *навамо* га гурни Кц; *наџамо* се иде Кш; *реп*, *низа нагоре* Пш.

2.1.6.5. Показне речце обично имају акценат на првом слогу, али има примера и на отвореној ултими:

еве дођомо КК; *бабо*, *ене*, *ене* Кр; *ене* га Војин Кр; *еџе* зна и Златко Пс; *еџе* има саг КК; саг *еџе* па мало И; *еџе* ти гу онај Св; *еџе*, так'ој Зб; али и: *свила еџе* Р; *еџе* ти Кш.

2.1.6.6. И други прилози показују двојакост у акцентовању:

цел ноћ *јуче* НБ; *јуче* дођоше Зб; *јучер* га стаља Пш; али и: *јуче* су били Гњ;

одма га напљује Т; *одма* ставиш у бразду Р; *дам* га *одма* Бч; *раније* га правише Кш; *раније* не трајало Р; али и: *раније* сурутка од овце Р; *раније* је било И; *одма* се сетише Пс;

у болничке *руке другачије* НБ; *све* је било *другачије* НБ;

обавезно га нађе И; *Бадњи дан обавезно* посан Т.

2.1.7. Неке напомене о акцентуацији

2.1.7.1. Потврде из народних говора показују да се акценат може наћи и на енклитици као резултат говорникове тежње да се истакне најважнији део изговореног (в. Марковић 1996: 236). У косовскопоморавским говорима постоје примери који потврђују ову појаву. Такође, нема повлачења акцента на предлоге у предлошко-падежним везама и на одричну речцу у одричним формама глагола, али су уочени ретки примери преношења као средства истицања.

иџо џи је па саг Пш; *иџо џи* је рекла Кш; *иџо џи* је дала Кц; *иџо му* је па на њега Цр; *иџо е* работа Б; *иџо ђеш* сама Кц; *иџо ђеш* куде њи Пш; *иџо ђеш* да дам Р;

на јесен има Цр; *у јесен* ће има Кш; *не беше* добар Кш; *не беше* доша код нас Пс.

2.1.7.2. У косовскопоморавским говорима, као и у неким другим говорима истог ареала јужних јужноморавских говора, долази до раздвајања одричне речце од глагола уметањем неке заменичке или глаголске енклитике. У овом случају, поред основног глагола, и речца *не* постаје носилац акцента.

не ме је инџересовало Кш; *не ми се живи* без моје дете Вт; *не ми се иде* Вт; *мајка ни ме давала* Гч; *моји ни ме давали* Бч; *ни ме инџересује* Бч; *н'е га џризнав* њега Кл; *он не га џримаја* М; *не га униџија* Кр; *не не џуџија* деда

2.2. ГЛАСОВНИ СИСТЕМ

2.2.1. ВОКАЛИ

Косовскопоморавски говори имају све вокале који су обележје и неких других призренско-тимочких говора: *a*, *e*, *и*, *o*, *y*, *ə* и *ʁ*. Код њих се користи полугласник реда вокала *a* и он се може често чути, али општа је тенденција да се замењује вокалом *a* и то много чешће него што је то случај у говорима са источне стране ове области.

Значајнија карактеристика косовскопоморавских говора јесте појава префонологизације са дифтонгизацијом вокала средњег реда. Ово је посебна одлика једног дела призренско-јужноморавских говора на подручју Косова и Метохије, те је важно да се о њој посебно говори.

2.2.1.1. Вокали средњег реда *e* и *o*

2.2.1.1.1. Префонологизација је појава која се односи на вокале средњег реда под акцентом, а забележена је у појединим говорима на подручју јужне српске покрајине. Овом питању посебно су се посветили поједини аутори доприносећи опису појаве као и утврђивању њеног ареала. Р. Александер и П. Ивић су указали на појаву двојакних рефлекса акцентованих вокала *e* и *o* са дифтонгизацијом и дугих и кратких ових вокала у говору Грачанице (в. Ивић, Александер 1971). Н. Богдановић је о овоме опширно писао у оквиру монографије о говору Алексиначког Поморавља (Богдановић 1987), али и код описа говора Алаша из околине Липљана (1992). П. Ивић и С. Реметић су појаву истраживали у Косовској котлини и Биначкој Морави (Ивић, Реметић 1990). Р. Стијовић је префонологизацију квантитета у квалитет средњих вокала истраживала у делу Горње Мораве и Изморника (2010, 2012). Р. Младеновић је писао о овоме анализирајући стање у говору Гатња (Младеновић 2013: 72–78).

П. Ивић је скренуо пажњу да појава префонологизације није довољно истражена те да се ареал још увек не познаје довољно добро, али постоје знаке да се она шири према Бујановцу (Ивић 2009: 181). На основу истраживања вокалског система у бујановачком градском говору, дошло се до закључка да се овде не може говорити о префонологизацији јер постоје само спорадични примери дифтоншког изговора вокала *e* и *o*, али да појаву треба озбиљније истражити у бујановачкој руралној околини (Трајковић 2020: 702).

2.2.1.1.2. Ако сагледамо говоре из окружења косовскопоморавских и упоредимо их са стањем у косовскопоморавским, могло би се рећи да у говорима Косовског Поморавља нема неке правилности нити стабилности у вези

са потврдама отварања и затварања вокала *e* и *o* и њихове дифтонгизације, те да они представљају неку врсту прелаза у развоју префонологизације, односно у њеном заустављању.

2.2.1.1.3. Пратећи стање са југа, најпре треба рећи да је још Б. Видоески навео отвореност и дифтоншку природу средњих вокала у северним говорима Македоније, пре свега у кумановском и кривопаланачком говору (Видоески 1999: 167), те истиче да је појава најизразитија у козјачким селима и у Славишту, док јужно од линије Крива Паланка – Куманово она посустаје (Видоески 1961: 30). У скопскоцрногорском говору С. Станковић и Ж. Бошњаковић наводе изразито отворен изговор акцентованих вокала средњег реда (Станковић, Бошњаковић 2015: 421). Са западне стране косовскопоморавских говора, стање се може посматрати у говору Гатња, за које Р. Младеновић наводи примере који би могли потврдити појаву префонологизације, али и контрапримере. Такав материјал наводи на претпоставку „да је евентуална префонологизација квантитета средњих вокала у нови квалитет озбиљно нарушена, са тенденцијом елиминације из система“ (Младеновић 2013: 75). С обзиром на то да постоје трагови префонологизације у овом говору, Р. Младеновић сматра да је овај феномен некада био присутан у говору Гатња. Међутим, факултативност појаве говори о томе да се она почела губити вероватно под утицајем суседних говора у којима није забележена, а то су Сиринић, Средска, јужно Косово, Биначка Морава (Младеновић 2013: 72). У говору Летнице Р. Ђуровић запажа да се дифтонгизација појављује само код вокала *e* и то у случајевима када је тај вокал рефлекс старог јата, а да се ретко среће када се ради о вокалу *e* другачијег порекла. Такође, за летнички говор се наводи да је појава префонологизације *e* много слабија од саме дифтонгизације, као и да се дифтонгизација веома ретко бележи код вокала *o*. На подручју које је углавном северније од гатњанског и летничког говора препозната је префонологизација са дифтонгизацијом код свих наглашених вокала средњег реда (Ивић, Александер 1971, Ивић, Реметић 1990, Богдановић 1992, Стијовић 2010). Р. Стијовић је анализирала префонологизацију у делу косовскопоморавских говора и нешто шире од тог подручја. Њена истраживања довела су до закључка да се у неким местима потврђују двојаки рефлекси вокала средњег реда, а у неким нема таквих потврда, те тако у Рабовцу код Липљана, Прековцу и Зебинцу код Новог Брда, Извору код Новог Брда, Љештару и Кололечу има префонологизације редовно или спорадично праћене дифтонгизацијом, док у Доморовцу, Кормињану, Ранилугу и Витини нема двојаких рефлекса (Стијовић 2010: 324). Истражујући вокалски систем у косовскокаменичком говору Т. Трајковић (2021) износи забележене примере преко којих би се могла пратити појава префонологизације и закључује да је овде стање

неуједначено, а да су примери забележени углавном у местима Кололеч, Царевце и Ваганеш (Трајковић 2021: 260). Љ. Ћирић је приликом описа битнијих карактеристика из говора Изморника изнео запажања поводом боја вокала *е* и *о*, који могу бити отворенији или затворенији и понекад праћени дифтонгизацијом: „У говору Изморника затворена, односно отворена, боја вокала *е* и *о* среће се и када су они под акцентом и када нису под акцентом, а исто тако и код некадашњих дугих и некадашњих кратких ових вокала.“ (Ћирић 2003: 331). Ћирић сматра да се разлози ове појаве налазе у гласовном окружењу, а можда „и у започетом, па занемареном процесу префонологизације, будући да се говор наслања на говоре где је појава забележена и објашњена префонологизацијом.“ (Ћирић 2003: 331). Исти став Љ. Ћирић износи и приликом анализе говора новобрдске Криве Реке (Ћирић 2004). Могло би се рећи да се ова појава прекида или на неки начин посустаје управо у области косовскокаменичког краја, јер потврда је све мање како се иде према југу, односно нема их у гњиланском говору. У витинској области стање је већ другачије будући да бројни примери затварања и отварања нарочито вокала *е*, као и његов дифтоншки карактер, долазе из овог говора. Овоме треба додати да се у говору витинског краја вокали *е* и *о* могу и потпуно затворити, те да се у том случају вокал *е* чује као вокал *и*, односно вокал *о* као вокал *у*.

За разлику од стања на западу од косовскопоморавских говора, где се може говорити о потврдама или о траговима префонологизације, на источној страни је нешто другачија слика. Истраживања и грађа из прешевског говора (Трајковић 2016), градског бујановачког говора (Трајковић 2020) и даље из горњопчињског говора (Јуришић 2009), не потврђују присуство ове појаве. За прешевски говор Т. Трајковић наводи да је забележена дифтонгизација вокала *е* и *о* нестабилна и спорадична и претпоставља да се „ради о емфатичној појави која је потпомогнута фонетским окружењем“ (Трајковић 2016: 327). Слично мишљење има и М. Јуришић у вези са говором Биљаче у околини Бујановца (Трајковић 2016: 327, фуснота 33). Могло би се рећи да се у овим говорима наставио развој забележеног у средишњем делу косовскопоморавских говора, у којима такође нема значајнијих потврда префонологизације и дифтонгизације. Ипак, треба напоменути да остаје неразајашњено стање на прелазу са косовскокаменичког према јабланичком, врањском и бујановачком крају на северу, те то питање остаје отворено за нека будућа истраживања.

2.2.1.1.4. У наставку су дате потврде отвореног и затвореног изговора вокала *е* и *о*, као и њихове дифтонгизације. Примери су распоређени према географском принципу, односно дати су за одговарајућу област с циљем да се ареално прати заступљеност појаве.

2.2.1.1.4.1. Новобрдски крај:

Затвореност вокала *е* (ѐ, е, е):¹⁰

ѐ: *ни*ки почѐли да се *смѐје*^е Ј; *сѐ*димо сви *тѹ*ј Ј; *малѐ*цко *дѐ*шѐ Ј; *сѹ*парѐј бр^ат Ј; у *чѐ*зе Ј; *шрѐ*се се Ј; *нѐ*сам ишла Ј; свѐ у *бѐ*ло Ј; у *рѐ*ку и^демо Т; *чѐ*рга јѐдн^а Т; *ћѐ*рка м^оја Т; *лѐ*ио б^ило Т; *однѐ*сем код *њѹ* Т; не *смѐ*м Т; у *музѐ*ј И; т^ој *нѐ* ми је рѐка И; ост^анеш с *дѐ*вера И; к^ум, *дѐ*вер И; с *дѐ*вера И; кад *д^ође дѐ*вер И; па *и^ојѐ*де И; овѐј с *и^росѐ*ње И; на *врѐ*ме И; тѐсто замѐсиш И; *јѐ*дѐње п^уно И; *и^лѐ*м^нја т^ај И; на *сѐ*но Св; в^ода *и^шѐ*чи Св; *нѐ* Т^одорица Св; да не *и^йрѐ*ш к^осу Св; *нѐ*је д^обро Св; *сѐ*димо Св; *ж^нѐ*јемо Св; *и^йѐ*чев *м^нѐ*со Св; *и^йѐ*чев печѐње Св; *јѐ*дев л^уди Св; в^ода *и^шѐ*чи Св; п^уно *г^нѐ*здо Св; *бѐ*рев *сѐ*но т^ад Св; п^осле *и^ојѐ*дев Св; *лѐ*ио сам ве п^итаја П; ви *нѐ*сѹи коп^али П; не *смѐ*јеш П; *сѐ*ди с^ам П; *мѐ*со јѐдемо П; ш^то се *смѐ*јѹи 3б; *ћ*е се *смѐ*јѹи м^ож б^и 3б; с^ин он^ај *малѐ*ј 3б; *бѐ*ре т^раву 3б; *дѐ*шѐ м^оје 3б; *нѐ*је б^ило 3б;

е: *зѐ*лѐна, ц^рвѐна Ј; *вѐ*сѐли се Ј; *пѐ*чѐње *м^нѐ*со Т; *чѐ*рга јѐдн^а Т; т^ој б^ило *вѐ*сѐље, б^оже, б^оже И; *дѐ*вер ми *у*мре П; *п^рѐ*ма н^идѐљу 3б;

и: п^рву н^идѐљу Т; *п^рѐ*ма н^идѐљу 3б.

Затвореност вокала *о* (ò, о):

ò: за *ò*вце Ј; *ò*вце за *ò*вце Ј; *дѐ*в^ојка кад сам б^ила Т; и^де у *гò*сти Т; с *мò*мка И; к^аже *и^ша*кòј И; *у*змеш *кò*нац *нѐ*ки И; *ћ*е *дò*ђе И; од *г^рò*м И; *нѐ*мòј с^ине И; *и^шò*ј б^ило *вѐ*сѐље, б^оже, б^оже И; *и^шò*ј б^ило *вѐ*сѐље, б^оже, б^оже И; *мò*ре не з^нам Св; в^ратив се, *дò*ручкòје Св; *мò*ре *нѐ*сам чу^вала 3б;

о: *кò*кòшке јѐдев Ј; пòслѐд^ни је у *Кò*рѐтии^те Т; у *кò*р^ии^ио П; код онѐј *и^шò*и^иòле П; *кò*кò *н^нѐ* 3б; у *кò*л *ѐ*йку 3б.

Отвореност вокала *е* (ѐ, е):

ѐ: видѐја ме Ј; дѐца м^оји Ј; умрѐја т^атко Ј; узѐја од н^ас Ј; утѐпала га Ј; улѐгла у к^ућу Ј; не тѐја да д^ође Т; дѐда Т; до *сѐ*дмог а^пр^ила Т; *исѐ*чев у ш^уму Т; *исѐ*чев г^ра^ну вѐлику Т; п^рѐла сам Т; смѐје ми се Т; *исѐ*чев г^ра^ну вѐлику И; сѐстре *нѐ*мам И; *врѐ*шѐна И; гдѐ је *и^обѐ*гла И; *бѐ*га он И; *и^йѐ*вав, и^грав И; т^амо у *сѐ*ло И; *обѐ*ре кукур^уз И; дѐца су т^уј Св; *нѐ* *ћ*е ме ост^авив *дѐ*ца Св; у *нѐ*дѐљу Св; *смѐ*је се Св; *о^иѐ*ре свѐ Св; *нѐ* да и^де П; и *д^алѐ*ко т^ој П; *и^шѐ*ј òтровне П; *јѐ*с, им^але П; *вѐ*ш пѐремо П; *избѐ*га код Г^илане П; м^ож и^ма шѐс гòдине, *сѐ*дам П; кудѐ је П; кад улѐго П; *нѐ* б^рѐ, м^ајке П; *н^нò*сив *ц^рвѐ*но П; у *нѐ*дѐљу П; јѐдв^ај *чѐ*кам 3б; с^аг па и *нѐ*ма 3б; ј^а ш^то сам *ж^ивѐ*ла 3б; *ћѐ*рке н^аше 3б; *свѐ*кар м^ој 3б; *лѐ*ба нѐма 3б;

¹⁰ У загради су наведене варијанте затворених вокала и то су: затворено *е* под акцентом (ѐ), затворено *е* које није под акцентом (е) и потпуно затворено *е* (и); затворено *о* под акцентом (ò), затворено *о* које није под акцентом (о); отворено *е* под акцентом (ѐ), отворено *е* које није под акцентом (е); отворено *о* под акцентом (ò), отворено *о* које није под акцентом (о), дифтонг *“е* под акцентом (*“ѐ*), дифтонг *“о* под акцентом (*“ò*).

ги одр'едено П; ти да м'есиш П; ја ће м'еиџем П; сѣр'ема р'учак П; н'ема да се гл'еда П; што сѣр'еми, сѣр'еми П; на р'еку П; исп'еремо у ц'ећ П; направи се ц'ећ П; у л'онац П; у њ'ошок П; чекамо р'ед П; уфатила р'ед П; ће ѡ'еремо П; коме ѡ'р'еба П; ѡ'еиџе сѣаровр'емско П; ја н'емам ѡ'еч'ење П; г'осѣиџа сам П; ом'есим ги погачу П; само с с'оду П; тој д'еиџе П; колико м'есеца ће ѡма П; како н'е П; б'еремо ги П; кад смо били д'еца П; како ги б'ерев П; к'асно ѡч'еиџе П; тој н'е П; што ги б'еремо П; само да га гл'едам П; куде ѡ'ебе П; ко в'еиџар П; иде д'еиџе П; туј с'еди П; сас две д'еца П; ја н'есам лек'ар П; ѡсле га узели на в'ежбу П; да к'укамо об'едв'е П; дала му се х'ерка за н'екога П; такој бр'е П; како н'е П; а овакој н'е П; Св'ета П'етка П; и прима пр'азници П; н'е према Бож'и П; н'е ѡвде П; пр'е Њ'ат П; прима Њ'ат П; прима Свети Јован П; у н'етак П; морали у н'етак П; пр'во к'о'џише П; м'есимо кол'ач П; ѡмамо в'елике П; затрпан сн'ег П; ја о'ћу ко пр'е П; на св'еиџи П'еиџар П; кал'ѡко сам д'еца спасила Зб; ја ћу д'еиџе да ти ѡишам Зб; н'е, н'е, б'огами Зб; н'есам Зб; н'е, н'е, само такој отиднеш Зб; нашаран л'еиџо Зб; н'еиџиџо пијев Зб; за ѡр'е ти казујем Зб; и ж'ене Зб; како н'е Зб; тражив л'еб Зб; на с'ено Зб; Цв'еиџа ми се побол'ела Зб; ја ћу д'еиџе да ти ѡишам Зб; н'е, тој не казујем Зб; ја ће ги р'ек-нем Зб; н'есам рекнула н'ећу Зб; кал'ѡко сам д'еца спасила Зб; н'есам знала, ћеро Зб; н'ема тој ништо Зб; тој н'есам учила Зб; бр'е, и тој сам забравила Зб; н'ећу да ти кажем Зб; н'е, па н'еће Зб; света П'еиџа Зб; и ж'една Зб; сас јено д'еиџе Зб; саге н'е Зб; л'еб исп'ечеш к'исел Зб; нашара га л'еиџо Зб; слабо га с'ечев Зб; за в'ек Зб; а саг н'е Зб; тад ж'ена н'е Зб; за ѡр'е ти казујем Зб; иде р'ед надесно Зб; и ж'ене и м'џи Зб; ми један м'есимо Зб; н'есмо месили Зб; како н'е бр'е Зб; овде н'е Зб; ће изн'есе домаћница Зб; н'е, тој не памтим Зб; коко н'еЗб; ж'енско д'еиџе Зб; још ни с'еди Зб; ов'џа апаљачи н'е Зб; к'око н'е Зб.

Дифтонгизовано о (ѡ):

ако ѡ'еиш И; кад в'олиш да радиш И; теј су ѡ'ебе ц'ркве л'ековите Св; ѡ'осѣим ср'еду Св; да ти се разб'оли Св; разб'оли се Св; отиша ѡвде П; д'онесе ѡпече гу П; ја му викам н'ем'ој П; што је б'олан П; ѡн турија р'уку П; овакој г'ол'ему П; ѡвде П; ѡ'еиџа г'одина П; одозг'ор П; не бија само ѡн П; а заиџ'о П; не бија ѡвде П; ѡни што радив И; завршија в'ојску П; е, ѡак'ој П; за на-куде д'ом П; изн'есев г'одину П; на гр'обље П; па ви как'о тамо П; дал д'ошла Слађа П; п'ут на'оре П; кад је н'осно П; н'осно н'осиш П; на Велигдан н'осив П; св'е н'осно П; ѡу, д'оле Зб; ако ѡма б'ог Зб; тој пр'во да је ѡ'осно Зб; па ће га ѡс'оли Зб; ете, ѡак'ој Зб; к'онац смо турал'и Зб; н'емој ви, б'оже Зб; дал ће д'ође н'екој Зб; ѡ'ој ће ви кажем Зб; ѡсто ѡак'ој Зб.

2.2.1.1.4.2. Косовскокаменички крај:

Затвореност вокала е (ѣ, е):

ѐ: кад све тој *пожњѐјемо* Вг; ставља се у *плѐмњу* Вг; кад правимо *седѐљке* Вг; *сѐдимо* тамо Вг; једѐн ч'овѐк К; *нарѐђаш* ги сви три Ц; сѹтра ка ће га *исѐчеш* Ц; и ђн *сѐче* Ц; *свѐћа* Ц; и *свѐћу* палимо Ц; до гђсти *сѐдив* Ц; *исѐчеш* на три дѐла Ц; *нарѐдиш* кукуруѹз, пченицу, јѐчам Ц; ѡдем код *ћѐрку* Ц; *омѐсимо*, *умѐсиш* за стоку Ц; однѐсеш у цркву и *раздѐлиш* Ц; скине се од чѐзе К; ђне *глѐдав* кад улази К;

ѣ: *сѣкиру* на кола Вг; само *њѣгђве* останѹше К; изнѐсе ти *берићѐи* Р; да ти остане *берићѐи* Р.

Затвореност вокала *о* (ѐ, ѣ):

ѐ: окитимо *сѣѐжсер* Вг; кад помѹземо *ѡвце* Ц; само од *ѡвце* Ц; *бѡје* ѡма свакакве К; у *ѡѡље* радив љѹди К; кад заврши се *кѡло* К;

ѣ: у *ѣѡриѣиѣ* Вг; да је *чѡвѐк* К.

Отвореност вокала *е* (ѣ):

ѣ: стављамо га у *рѣку* Вг; ѡбичан *лѣба* Ц; Вѐлики *ѡѣѣак* Ц; *ѡрѣ* ѡсам године Ц; *ѡсѣарѣла* сам М; по *рѣку* се топѣло К; у *рѣку* тај дан К; у *рѣку* ѡдев сабајле К; пѣреш у *рѣку* К; на *рѣку* К; па гу однѐсеш у *рѣку* К; д не ѡдев у *рѣку* тај дан К; однѐсе гу у *рѣку* К; отпѡзади *рѣске* К; мрсан *ѡѣѣак* је тој К; *ѡѣѣак* по бѐл четвѣтак К; и у *ѡѣѣак* ги фѣрбаѢ љѹди К; у *црвѣне*, жѹте К; са ги *одвѣду* К; јѣс де К; нѣма ѡсти К; куде баба *Цвѣту* К; тој *свѣ* К; свекрѡа, *свѣкар* отиднев К; *лѣб* К; нѣмамо сѣме К; око *ѡѣи* сѣти К; нѣмамо сѡбе К; одведѡше га у *рѣку* Д; пѣремо у *рѣку* Д.

Дифтонгизација вокала *е* и *ѡ*:

Дифтонгизовано *е* (ѣ):

тѣтко и мѣјка *ѡкрѣѣнев* га Вг; и *ѣакѡј* ѡсто ураѡимо Вг; сѣр је бѐл Ц; скѹвамо *млѣко* Ц; ѡсто *ѡѡдѣлиш* Ц; и *млѣко* ѡсто пожѹти Ц; кољко *млѣко* си помѹзла Ц; Петрѡво *млѣко* Ц; тој *млѣко* од ѡвце Ц; пожѹти и *млѣко* и сѣр Ц; јѣдемо тој *млѣко* Ц; која *ѡѡвца* ели краѡа Ц; отпѡзади *рѣске* К; у бѐлу кошуљѹ га унѐсеш К; мѡј *свѣкар* и мѹж К; дѣвет бѐли четвѣтка К; не бѐлив плѣтно тај дан К; ће ве *одвѣде*м К.

Дифтонгизовано *ѡ* (ѡ):

натѡпи се у *ѡѡду* К; *ѡѡле* вѢчѣра К; *ѣакѡј* вѡдиш К; ѡде на слиѡе, на *ѡѡће* Кѡѡ *ѡѡјев* прет кѹћу Кѡѡ *ѡѡјев* ти К; *ѡѡна* тој К; знаш, *ѡѡле* К; епа саг *ѡѡѡриѣиѣ* К; кад *ѡѡће* К; док сѣди *ѡѡн* К.

2.2.1.1.4.3. Гњилански крај:

ѣ: *прѣма* цркву Цр;

ѣ: ја одѡвдек нѣмам *кудѣ* Цр; мѡј тѣтко *умрѣ* Цр; слѹнце *грѣје* у најѡвѣе Цр;

ѓ: па б^ои^че Ж;

"е: да р^ипа д["]е^ие Цр; око ј["]едан с^ат Цр; Н["]е, н["]е Цр; о, м^ори, ѡ["]ерко Цр; тој мал["]е^цко Жг; м^оја ѡ["]ерка Ж;

уо: Г^оѓина мајка Кш; са з["]о^сти Кш; з["]о^сти је чека^ала Гњ; у["]о^дма ѡ["]сле Гњ; ѡ["]сле што о^{ће} Пс; у["]о^твори се ка^пак Цр; у["]о^твори гу Цр.

2.2.1.1.4.4. Витински крај:

Затвореност вокала *е* (ѓ, е, ѓ, и, у):

ѓ: та п^есма му се ис["]ѓва Кл; код ѡ["]ега Кл; јед["]н ч["]ов["]ек Кл; с["]бра["]ли ми га у Н["]е["]мачку Кл; с["]аг у о["]ву не["]д["]ѓ["]у Мг; у не["]д["]ѓ["]у не["]је ум["]р["]ѓа у ѡ["]ега Мг, не["] ги д["]ирам Мг; п["]осле се е в["]ѓ["]ло Гч; као сл["]ѓи миш Гч; тој су кл["]аш["]ње, б["]ѓе Вт; б["]ѓе кл["]аш["]ње Вт; ѓ["]р["]ѓи смо Вт; не["]смо им["]але Вт; да б["]ѓру ж["]ѓе не п["]ѓршун Вт; што се б["]ѓре Вт; св["]ѓи — Јов["]ан Вт; да б["]ѓру ж["]ѓе не п["]ѓршун Вт; не["] га поз["]на["]вам Вт; да зам["]ѓсим Вт; не["]смо им["]але Вт; раб["]о["]та ѡ["]ѓи["]шка Бч; дв["]а д["]ѓ["]вера Бч; ч["]ѓтри м["]ѓ["]ѓца Бч; ѓма један["]ѓс м["]ѓ["]ѓца Бч; ч["]ѓи["]ри к["]ила Бч; тр["]и м["]ѓ["]ѓца сам сед["]ѓла Бч; им["]ало ш["]ѓс м["]ѓ["]ѓца, с["]ѓдам Бч; мл["]’ѓко ли је, в["]о["]да л’и је Бч; д["]ѓи["]е ми до["]ђ["]је о["]ва["]мо Бч; пл["]а["]че д["]ѓи["]е м["]ало Бч; зб["]ѓ["]ремо се по п["]ѓ-ш["]ѓс д["]ѓв["]ојчики Бч;

ѓ: д["]ѓв["]ојка кад ѓде Кл; к["]о["]цка ш["]ѓѓ["]ѓр Кл; у ст["]аро в["]р["]ѓме се б["]ѓг["]ало Кл; ѡ["]е гу ѓ["]рѓ["]ѓсу ч["]ашу м["]’ѓд Кл; тр["]ѓћа п["]ѓсма је д["]ѓв["]ојка кад ѓде Кл; и су ме в["]ѓ["]р["]или Гч; с["]ама зн["]ај да б["]ајѓш Гч; д["]о["]ч["]ѓка["]ла ме л["]’ѓпо Врб; м["]оје мајке б["]аба да гу ѓ["]омѓ["]ѓѓм Бч;

и: б["]ила т["]ѓј д["]ив["]ојка Кл; ѡ["]е се д["]и["]ѓѓш у н["]ид["]ѓ["]у Кл; н["]и ме пуш["]ћ["]али м["]оји у ш["]к["]о["]лу Кл; та["]д н["]и се зн["]ало т["]о Кл; то н["]и се р["]ачу["]на["]ло Кл; н["]и им["]ало т["]а["]мо Ц["]ѓга-ни Мг; с["]аг н["]и се зам["]ѓш["]ѓје, н["]и се ч["]и["]ни ж["]и["]и["]о Гч; н["]и се д["]вој["]или Гч; мајка н["]и ме дав["]ала Гч; за д["]ив["]ојку се д["]аву ко["]ж["]ѓси Гч;¹¹ н["]ико["]ли["]ко п["]ѓта у н["]ашу ц["]ркву Гч; на Б["]ору д["]ив["]ој["]че Врб; та["]д н["]и се пр["]ск["]ало ж["]и["]то Врб; н["]и гу с["]р["]ам Врб; с["]ид["]ѓла т["]ѓј м["]ало Врб; о["]ѓи["]и ѓмам п["]рав["]о Врб; до["]лазу ж["]ѓне, нев["]ѓсте, д["]ив["]ојке Врб; ѡ["] ѓдим на св["]адбу Врб; ѡ["]и до["]ђе м["]ѓне на ѓ["]иву Врб; у н["]ид["]ѓ["]у ѡ["]е до["]ђѓм Врб; вис["]ѓл’ѓ ѓсто Врб; тај ј["]о["]гурт што ј["]ѓдим Вт; да н["]и се с["]ак["]р["]ија н["]и["]ки у ж["]б["]ѓн Вт; ѓдим само до п["]род["]ав["]ницу Вт; н["]и ме пуш["]ћ["]али ни мајка ни т["]атко Бч; м["]оји н["]и ме дав["]али Бч; н["]и ги р["]ачу["]на["]л’и н["]аши В["]ра["]ѓ["]ѓн["]ци Бч; н["]и им["]ал’и д["]ово["]љно Бч; н["]и је вол’ѓл’и о["]не Бч; с["]ид["]ѓли смо Бч; р["]ѓкла сам да ѓдим и ѓдим Бч; та["]д н["]и се зн["]ало со["]ка["]к Бч; с["]аг н["]и га г["]л["]ѓда с["]иро["]ма Бч;

ѓ: па к["]ѓј д["]ѓѓе Кл; д["]ѓѓе н["]ѓка ж["]ѓна Вт;

ѓ: к["]ѓк["]ѓи["]шке им["]ал’и Кл; д["]ѓл["]ѓко си т["]и Гч; ф["]ѓта н["]ѓѓе д["]ѓ з["]ѓм["]љу Врб; к["]ако к["]ѓб["]и["]ла с["]ѓс р["]ѓп Врб; до к["]ѓл["]ѓна б["]и["]ло Врб;

у: уку["]ѓла се са т["]ѓј Гч; ѓуч["]ѓла с["]ѓрија Врб; н["]ѓ да га к["]ѓпи к["]ѓна["]ц Врб; у["]с["]ѓѓ["]ѓви се м["]ѓти["]ка Врб; до к["]у["]љѓна Врб.

¹¹ За овај и сличне примере в. додатна објашњења у т. 2.2.1.4.2. и 3.5.11.1.

Дифтонгизација вокала *е* и *о*Дифтонгизовано *е* ("*е*"):

да туре *б'ел* чершаф Кл; н'есмо им'али *б'ел* 'е аљине Кл; доша у ово *вр'еме* Кл; у старо *вр'еме* Кл; која има мало *д'е'ише* Кл; на то *д'е'ише* Кл; има *д'е'ише* Кл; не даву жене *д'е'ицу* Кл; пот *кр'евеи* Кл; ће гу прен'есу чашу *м'ед* Кл; *и'ере* р'уке Кл; сви по *р'ед* Кл; *р'еч* бија до жив'от Кл; от *ч'езе* дол'е Кл; Покладе *б'еле* Мг; док *веч'ерав* Мг; Бела *н'едеља* Мг; *и'осл'е* Штр'пце Мг; саг у *н'едељу* Мг; да једе *л'еб* сас нас Мг; док једе *л'еб* Мг; тражи се *л'еба* за грозницу Мг; тражи се *л'еба* Мг; тамо *н'е* им'ало Мг; *и'р'еде*в бајаги Мг; ста'виш у *шифо-њ'ер* Мг; и смо оти'шле у *р'еку* да гу бајем Гч; она т'ера *б'ес* сас мене Гч; *и'р'е* се е тка'ло Гч; *и'р'е* заигрува'ла свекр'ва у суб'оту Гч; за *л'ек* се то да'ва Гч; на мојега *св'екра* Гч; да заплашу *д'е'ицу* Гч; да не скитају *д'е'ица* Гч; сви *д'елови* су туј Гч; има *осмол'е'ику* Гч; мој *д'еда* Гч; од *мал'ено* туј сам Гч; вампири и теј раб'оте, *н'е* Гч; *дв'ес'ија* г'одине Гч; да не излазиш у *с'ело* Гч; као сад *л'е'иши* Гч; *м'есимо* Гч; п'е'чемо *м'есо* Гч; два ил'и ч'етри *р'еда* Гч; *вр'еме* ги дошло Врб; олади се *вр'еме* Врб; на'ши су тка'ли платно *б'ело* Врб; дочека'ла ме *л'е'ио* Врб; само да *гл'еда* Врб; ил'и *л'ек* да у'змеш Врб; спр'ема се *ц'ела* година Врб; га'си *св'е'и'ло* Врб; нема *вр'еме* Вт; *д'е'ише* спа'ва Вт; за *д'е'ица* Вт; *д'е'ица* дол'азив Вт; вика'ли гу јов'аново *цв'е'ће* Вт; б'ер за *мл'еко* Вт; *дон'есу* га ба'дњак Вт; колач' *м'есимо* Вт; а овако п'етак, *ср'еда* Вт; по'сле га *изн'есеи* на *и'есак* Вт; тај дан *и'ере*мо Вт; тај дан *м'есимо* Вт; им'ала боја и *и'р'е* Вт; реко: *Цв'е'ио* Вт; на недељу ли како *б'е'ише* Вт; *м'есиши* пи'ту Вт; запали *св'е'ицу* Вт; ку'пају се у *р'еку* Вт; идемо у *р'еку* Вт; ц'ело с'ело у *р'еку* Вт; *б'ере*мо травке Вт; теј тра'ве *б'ере*мо Вт; *наб'ере* мало тра'ву Вт; оне *л'е'ицу*, *л'е'ицу* у ц'ркву да иду Вт; на недељу ли како *б'е'ише* Вт; нема *вр'еме* по'се Вт; *дон'есев* и[з] с'ело Вт; саби'рав *м'есо* Вт; б'ер за *мл'еко* Вт; *зан'есе* га не'кога не'што Вт; *наб'ере* мало тра'ву Вт; *н'е'ма*, *н'е'ма* шт'о Вт; *дон'есу* га ба'дњак Вт; *н'е*, *н'е*, немам шт'о Вт; *и'ром'ешаш* га Вт; запали *св'е'ицу* Вт; *и'огл'едај* ту'да Вт; *изн'есеи* на *и'есак* Вт; ја не мо'ж да *ул'егну* Вт; *и'р'е* смо им'ал'и Бч; во'да одн'ела Бч; над'о'шла *р'ека* Бч; *н'е*, не знам ја Бч; у *и'е'ишак* Бч.

Дифтонгизовано *о* ("*о*"):

мајка гу би'ла у *б'олници* Кл; не мо'гу и *г'о'и'ово* Кл; *в'одо* у ку'ћу Кл; кад *иск'очи* не'веста Кл; вампири и теј раб'о'и'е, *н'е* Гч; дв'еста *г'одине* Гч; тој ми је *у'о'и'ац* Гч; по у'л'ицу во'да *д'ов'де* Вт; *д'о'ђе* да се измије Вт; *над'о'и'ла* р'ека Бч.

2.2.1.1.4.5. Наведени примери показују да се отвореност и затвореност углавном односи на вокал *е*, веома ретко на вокал *о*. Дифтонг "*е*" је много више заступљен од дифтонга "*о*", а у оба случаја ради се о акцентованим гласовима. Јасно је да се отвореност и затвореност јавља не само код акцентованих већ

и код неакцентованих вокала. Треба напоменути да се истовремено, поред забележених примера отворености, затворености и дифтоншког изговора, код истих говорника јављају и нормалне изговорене вредности средњих вокала. Ево само неких примера:

деџе пало НБ; за кума, *девера* Ј; *ипред себе* гу стави Ј; има да *седнев* да *јџев* Ј; кад *ипрође година* Ј; *унесе унутра* Ј; *узне жџну* Ј; на *девера* Ј; *чџе* што возија Ј; *донесе неку шџрпу* ели *друго* Ј; од *кокџшке бџга* Т; *цџело време* Т; *не* га *чџвам* Т; *шџс недеље* пос Т; ако је *иџс* И; *бџлу кошџљу* И; *какве чџрге* И; *деџе* како га *школџјеш* И; за *талиџко деџе* Св; да се *иџеџав* Св; з мене ми *ипреба* П; *ће* *правимо седеџку* Вг; за *деџу* Р; *мџлого памџтна кобиџла* Р; *он* по *татка* Цр; *како лепо грџе* Цр; *још три жџне* Цр; само *не* се *шџра* Ц; *однесеиш* у *цркви* Ц; *узмемо тоџ мџлеко* Ц; *једемо тоџ мџлеко* Ц; од *змије* се *чџва Бџла недеља* Мг; у *Бџлу недељу* Мг; *не* имал'и *грџб џпште* Мг; *он не* га *носија* Мг; *не* би *џни* *дирџли српске кџће* Вт; *друго* да за *бериџеџи* Вт; *џл* *такџј, Цвеџиџо* Вт; *не* *мџж* да *идемо на седеџку* Вт; *ниџат кичма не* гу *забол'џла* Врб; у *субџоту* *према недељу* Врб; а *мџка жџва* да *идеш на седеџку* Вт; *запали свеџу* Вт; *џни бил'е шџс деџа* Вт; *ниџко ниџшта не* ми *реџа* Бч итд.

2.2.1.1.4.6. Затвореност вокала много чџшће се јавља у говору витинског краја у односу на остале делове испитиваног подручја. У новобрдском и у делу косовскоменичког говора фреквентнији су примери дифтонгизације. На основу оваквог забележеног стања може се закључити да појава отворености и затворености вокала средњег реда јџсте факултативна. Она је израженија у јужном и северозападном делу косовскопоморавске области, а у централном делу се не потврђује. Овакав ареални распоред поклапа се са претходним истраживањима и надовезује на суседне области. Тако се на југу уочава продужетак стања забележеног у гатњанском и летничком говору уз посустајање појаве како се иде ка северу. На северозападном крају појава се надовезује на стање забележено у липљанском крају, али посустаје како се иде према југу.

2.2.1.2. Полугласник

2.2.1.2.1. Полугласник у косовскопоморавским говорима чџсто је замењен вокалом *а*, што је стање нешто другачије од ситуације у суседном прешевском говору на истоку, у којем се показује већа фреквентност полугласника. Веће присуство вокала *а* на месту полугласника примећује С. Станковић у говору Клокота и Бинача (Станковић 2010: 162, 2010а). Слично је и у западнијем гатњанском говору (Младеновић 2013: 64), али не и у џаковичком и призренском (Стевановић 1950: 36–41, Реметић 1996: 358–366). Р. Младеновић разматрањем ове појаве на ширем подручју Косова долази до закључка да се полугласник, кретањем од југа ка северу овог подручја, много

чешће замењује вокалом *a*, а то се потврђује у говорима Косовске котлине, Летнице, Јањева, Липљана, Угљара, Приштине (Младеновић 2013: 64, 65). Јужније од ових говора у суседним скопскоцрногорском и кумановском полугласник се чешће среће (Видоески 1999: 193, 1962: 40–46), на шта се надовезује стање у прешевском говору. У кривопаланачком говору потврђује се присуство полугласника реда вокала *a* са напоменом да долази и до вокализације у *a* (Стоевска-Денчова 2004: 18), на шта се северно одатле надовезује горњопчињски говор (Јуришић 2009: 49–52).

2.2.1.2.2. Потврде присуства полугласника, као и вокала *a* на његовом месту, биће разврстане према положају у речи: у основи, префиксу или суфиксу.

2.2.1.2.2.1. Полугласник у основи речи.

а ће дође *Бѣдњи* вѣчер Р; *Бѣдњи* вѣчер Кр; *бѣдњак* мора да донесе Кр; донесе *бѣдњак* домаћин Р; за *бѣдњак* Р; ми не остављамо *бѣдњак* Р; стави га *бѣдњак* тамо Р; *дѣн* прође Р; два-три *дѣна* да имамо Р; држаше не николико *дѣна* Д; не знаш што ноћ и *дѣн* вуче Р; ни четири *дѣна* не чека Кр; овакој за сваки *дѣн* Р; петнаес *дѣна* се пости Р; прођев три *дѣна* Света Тројица Р; *иѣј* *дѣн* са стап Р; три *дѣна* по тој умре Кр; три *дѣна* седи Р; трећи *дѣн* износиш туј сламу Р; не може преко *дѣн* Вт; цел *дѣн* ручни рад Врб; увеч'е и преко *дѣн* Вт; трећи *дѣн* извадимо га Вт; сваки *дѣн* Вт; у посан *дѣн* се погодило Р; у исти *дѣн* Вт; за *Госѣођиндѣн* К; овѣј *Госѣођиндѣн* М; на *дѣн* *Бурђевдѣн* Гњ; на *Бурђевдѣн* гу пали Р; *вѣздѣн* тѣра Кр; свекрва љуља *вѣздѣн* Кр; воли гу *зѣлва* Вт; да те *лѣжем* Кр; *мѣсѣни* јајца К; моја мајка *мѣсѣила* јајца у четвртак Гњ; *мѣсѣни* јајца К; *мѣсѣи* се сѣ црну боју Д; па *мѣсѣимо* Д; тури и *ѣомѣсѣи* се Р; *мѣкни* ми се Д; па *измѣкнеш* навамо Р; *смѣци*, змије да не виђаш Ц; ја сам овде *одѣмно* Кр; сас свињски *оѣнѣнци* Д; сас врзанога *ѣѣса* да ловиш Кр; од *рѣж*^ш црн К; па и од *рѣж* К; тад имала *рѣжана* К; па *слѣске*, па шамѣје Д; *ѣѣнке* ће купив Д; и за *чѣске* га одвѣјемо Р;

с *овѣј* квасац М; *овѣј* Влада Д; *овѣј* Госпођиндѣн М; *овѣј* друг бунар К; *овѣј* помоћ што је даваја Р; *овѣј* син малеј Р; печеш *овѣј* леб М; пред *овѣј* рат Д; што бија пре *овѣј* Д; ѣве ко *ѣѣј* што сам турила таличак Р; *ѣѣј* куј си ги чува Кр; мој *ѣѣј* парадѣда Кр; а *ѣѣј* не га памтим Д; *ѣѣј* рат Д; *ѣѣј* струк босиљак Р; куј има *ѣѣј* бѣзлис што га викав Р; *онѣј* мѣх Гњ; од *онѣј* рат до *овѣј* Д; *онѣј* вѣчер *кѣд* бѣше К; *онѣј* по *Вѣлигдѣн* Р;

сѣд несам у црнину М; *сѣд* ти тѣчи Р; *сѣд* овѣј рат Д; *сѣд* у сушнице Р; *сѣд* од Билинѣ дође Р; *сѣг* полудѣло сагѣшњо Гч; *сѣг* купи блѣзу Бч; *сѣг* нема богаство Бч; *сѣг* нема ткање, нема работање Гч; *сѣг* има Кл; *сѣг* полудѣло сагѣшњо Гч; *сѣг* су забравили богами свѣ Бч; а *сѣг* ме стра Кр; а *сѣг* нема К; а *сѣг* тамо М; вика ми *сѣг* Д; ѣубре не подиже *сѣк* Кр; е дѣте, *сѣг* ѣино Д; и *сѣг* бија земљотрес Р; ко *сѣг* КК, ко *сѣг* што има битонѣрано Р; они *сѣк* прода'и

Бч; тѡд ко сѡге Р; но нећеу^в да сѡдив унѡци сѡге Кр; сѡге дваес четри гѡдине Кр; сѡге има кѡј има Р; сѡге и овѡј сѡме Р; сѡге нѡма пѡсма, нѡма лѡф Кр;

боље *иѡд*, а не *сѡд* Кл; дѡте бѡло мѡло *иѡд* Бч; *иѡд* се дојѡли Кр; у миљѡни *иѡд* бѡше Кр; јѡло се је *иѡд* кукурѡзно К; *иѡд* се дојѡли Кр; зашто *иѡ* гу изнѡси Р; ѡн бија бећѡр *иѡк* Д; ѡн бија бећѡр тѡк Д; *иѡд* зѡми Р; *иѡд* се шишав ѡвце Р; *иѡде* ко сѡг што има Р; *иѡд* немѡли лекѡри Кр; чувѡло се *иѡд* Кр; *иѡд* бѡле ѡсом Кр; у миљѡни *иѡд* бѡше Кр; *иѡд* искѡчише Бѡгари Д; озгѡр бѡгарско бѡло *иѡд* Д; *иѡд* искѡчише Бѡгари Д; а *иѡ* град Р; мѡји врсници *иѡг* испѡгинуѡли Р; *иѡг* није имѡло скитѡње Бч; *иѡг* немѡло пѡво Д;

кѡда да кѡва Д; *кѡд* свѡтив мѡсло Р; па дѡца *кѡд* ву се родѡли М; *кѡ* да видѡм, ѡно јѡш јѡдно змѡче Вт; дѡца *кѡд* ву се родѡли М; има *кѡд* јѡши К; *кѡд* бѡло сѡша К; *кѡд* видѡ непријѡтеља Р; *кѡд* га нѡђе К; *кѡд* ги пуштише Д; *кѡд* гу избѡња Кр; *кѡд* га узѡли Кр; *кѡд* гу упѡца нѡшто К; *кѡд* изнѡсеш пченицу Р; *кѡд* има нѡка свѡдба М; *кѡд* има нѡки собѡр М; *кѡд* ми бѡше унѡк Кр; *кѡд* ми син ишја М; *кѡд* мѡлогѡ плѡче Кр; *кѡд* је Бѡл четврѡтак Р; *кѡд* је бѡла М; *кѡд* је пѡсан Р; *кѡд* ми бѡше унѡк Кр; *кѡд* ѡн радија Д; *кѡд* ѡн у кѡћу дође Р; *кѡд* ѡћеш Р; *кѡд* погинуѡја ми свѡкар К; *кѡд* сам родѡла ћѡрку Р; *кѡд* се исѡтни ѡнѡј слѡма Кр; *кѡд* се ѡткѡчи Кр; *кѡд* плѡче мѡлогѡ Кр; *кѡ* порѡсо Д; *кѡд* прѡђе Света Трѡјица Р; *кѡд* пѡца Д; *кѡд* се ткѡје М; *кѡд* си сѡма К; *кѡд* стѡгне, ѡјѡтру К; *кѡд* стѡше Д; *кѡд* сукѡла ѡна К; *кѡд* улѡго Кр; пѡтак *кѡд* је К; прѡстен *кѡд* бѡја К; *кѡ* да видѡ Кс, *кѡ* да идѡш Р; *кѡ* да прѡћѡмо М; *кѡ* дође Бѡгарин Д; *кѡ* дође НБ; *кѡ* трѡба Ј; *кѡ* ће га ѡдвѡјѡмо Кр; *кѡ* ће дође вѡчер Кр; *кѡ* ће дођѡв Кс, *кѡ* ће прѡвиш Пс; *кѡ* ће се ѡжѡни Кр; пѡшки *кѡ* да иде М;

сѡс врпѡики Р; кѡко коѡбила *сѡс* рѡп Врб; јѡтрѡа *сѡс* мѡне Д; мѡсти се *сѡ* црну бѡју Д; па га стрѡшиш *сѡс* мрљѡн Р; прѡво *сѡс* колѡпку Р; рѡниш стѡку *сѡс* њѡга Р; *сѡс* дрѡѡни В, *сѡс* њѡ Д; *сѡс* тѡј се живѡло Кр.

2.2.1.2.2.2. Полугласник се понекад може чути уз финално л, где се јавио као секундарни глас (в. т. 2.3.8):

малѡцак је *иѡиѡл* Гњ; ма³ се топѡја у *коиѡл* Кч.

2.2.1.2.2.3. Полугласник у префиксу:

сѡбрѡли ми га у Нѡмачку Кл; *сѡхранили* га Ж; *узѡвре* јѡје Р;

2.2.1.2.2.4. Полугласник у суфиксу:

здравѡц се вѡкѡло Р; на *руѡѡк* Кл; *дѡруѡѡк* се ставѡ Кл; да нѡје на *колѡц* Кр; на *колѡц* Пш; сѡг полудѡло *сѡгѡињѡ* Гч; *кѡѡв* безбѡднос Вт; *јѡдѡн* ч'ѡвѡк К; *јѡдѡн* само има Кс; а *јѡдѡн* Шипѡр иде по крѡг Кр; *јѡдѡн* брѡт Кр; *јѡдѡн* ги вѡди Р; *јѡдѡн* ги тѡра Р; *јѡдѡн* нѡћ-дѡѡ Д; *јѡдѡн* ѡдѡвде Д; *јѡдѡн* син гу погинуѡја Р; *јѡдѡн* чѡвѡк Д; само *јѡдѡн* мушѡѡрац Р; у *јѡдѡн* ѡбѡр Д.

2.2.1.2.2.5. Полугласник је сачуван и у рѡчѡма *данѡс* и *наћѡс*:

на унуче гу рођендан *данџс* Гч; *данџс* се цени тој поштовање КК; и *данџс* ми дајев Д; *данџске* Р; *нађџс* падало К.

2.2.1.2.2.6. Нови полугласник забележен је у примерима:

бџр за мл'еко Вт; *бџи* да видиш Р; *бџи* добро што си се сетија Р; *бџи* до нас Ц; *бџи* здраво Д; *бџи* овде продам конопље Кр; *бџи* тај рат кад бија К; *бџи* у тој време Кс; ја сам *бџи* била К; наје *бџи* много врућ Р; несам *бџи* без ич Кр; па дан *бџи* Сети_Никола К; тој е *бџи* куде наше њиве М; *главџки* трчаја Р; *кџо*, тој се све распоред зна Р; еве ги *кџо* испуцали Р; *Кџо!* Кр; еве ги *кџо* испуцали Р; *рџије* се ложија у оцак Р; крвајчики мали *тџви* правиш Р; *џџкој* Д; Пс; Кс; *чџ* у Лџсковац Р; отиде *чџ* у Свети_Отац Кр; *чџ* по Велигден Д; али и: вадиш *баџи* слатко К; *баџи* много врућ не М.

2.2.1.2.2.7. Вокал *a* на месту полугласника у основи речи

дон'џсу га *бадњак* Вт; од *бадњак* Цр; исечев *бадњак* К; *бањак* исечим Бч; донџсев *бањак* Бж; за *Бадњи* вече^р Бж; за *Бадњи_вечер* К; према *Бадње* вече Вт; ујутру први *дан* Божић Вг; тај *дан* п'еремо Вт; тај *дан* га славу Вт; имала одмор дваес *дана* Вт; па седам *дана* К; цел *дан* К; *јуџпредан* па ги откријеш К; башка гуске за *јуџпредан* Кр; три-четри *дана* В, по недељу *дана*-две В, недељу *дана* пред Проч'ке Ц; *џај дан* је мрс Ц; први *дан* на славу Ц; некрстени *данови* Вт; некршћени *данови* Вт; сад овија *данови* се држи Ц; тој месо за много *данови* седело туј Пс; саг *рођендан* праву Бч; за *Велигдан* Пс; пред *Вел'игдан* Т; от пред *Велигдан* К; од *Велигдан* К; после на *Ђурђовдан* Ц; по *Ђурђевдан* Ц; увек на *Ђурђовдан* Ц; уочи *Ђурђевдан* Р; после *Ђурђовдан* Т; пре *Ђурђевдан* Вт; пред *Ђурђовдан* Ц; недељу пред *Ђурђевдан* Ц; на *Марков_дан* М; и на *Марковдан* Ц; ни твоја *зава* да ти узне Б; људи што *лажу* Вт; да ги кукуруз или *овас* Вг; да ги кукуруз или *овас* В, и пченица, и *овас* К; направи^а се *ојанци* К; *ојанци* се носили Кр; гори *огањ* К; турамо у *огањ* Гњ; носија сам *ојанци* на ноге Вг; *јанци* имал'и Бч; *јанци* носи Кл; раније *раж* кафа Р; пола *раж* Р; *раж*, и јечам, и пченица, и *овас*, свашто се сејало К; *ражи* се л'еба Мг;

главни је *џај* К; *џај* последњи К; у *џај* бунар В; *џај* конач оставимо Ц; *џај* е послѣжан четвртак Р; *џај* велики кравај носиш на зѣта Бж; *џај* плав крв Вт; *џај* помоћ што ги дају Гр; да оперев *ојај* крв Пс;

сад нема ни у Мараву К; *сад* кувала не кувала КК; а *сад* отрови КК; *сад* у пѣтак Ц; *сад* овија *данови* Ц; и *сад* К; *сад* се куде кућу једе К; *сад* торту носив К; *сад* носив све хаљине Пш; па *са[д]* ће на мог сина Пш; *саг* ни се замешује Гч; *саг* четврту ћерку, Бојану К; била суша ко *саг* К; *саг* нема ски-тање Св; *саг* у н'едељу Мг; викав ми снаве *саг* Ж; преуз'ела дужнос *саг* она Т; турили смо гу цреп *саг* Врб; *саг* ни га гледа сиромџ Бч; у кромид *саг* смо почѣли Вт; такој *саг* шала К; *саг* је друго, ћерко К; *саг* нећев К; исто ко *саг* и *џад* К; *саге* носив сви К; *саге* ће гу пита К; *саг* неће К; немал'и казан таде ко

саг К; *саг* за *саг* не ваља Ц; ко *саг* НБ; *саге* викав доњи веш М; ко *саг* што идев М; сүша ко *саг* К; *саг* моја Тања К; *саг* од Кормињане К; чувале се и *саг* К; а *саг* кад исечеш оно модро КК, неје као *саг* малтер Б *саге* нема тој Кс, *саге* ће ти пёре нёге К; *саг* гологлаве К; а *саг* неће К; а *саг* идев К; *саг* не гледав ич К; година *саг* друга К; *саг* лако за живот К, па и *сак* сеје К; *саг* не се пости К; *саг* и тамо Пш; *саг* је четврто К; и *саге* на телефон има М; *саге* викав доњи веш М; а *саге* само га ципнеш К;

кол'ико било у Пасјане *шад* куће Пс; *шад* неје имало у амболанту Вт; *шад* сам имала деветнаес године Бч; *шад* било друго вр"еме Св; *шад* била боча ткана Врб; *шад* правимо седёлке Вг; *шад* ни се прскало жито Врб; *шад* ни се знало то Кл; *шад* ни се знало сокак Бч; *шад* однесеш К; мрсно је *шад* К; *шад* у тој време М; *шад* гу да да меси К; немало *шад* вештачко ђубре К; *шад* много људи били К; у војску *шад* иша К; *шад* правимо се"дёлке В; само *шаде* М; *шаде* дете се шиша Р; не се шишале *шаде* К; *шаг* кад дошја К;

девојка кад иде Кл; кад видели колику спрему Вт; кад се оч'исти Гч; кад је дошла ДШ; од школу кад се пушту Вт; кад кл'екне Врб; кад га уво бол'и дете Вт; он кад се побол'еа Вт; кад крстил'и девојче Бч; ка ти је фамилија ус тебе Врб; ка доша овај Тита Кр; бепче ка је малечко Гч; кад идеш на свадбу К; ни гледа кад је Велигден К; кад је ручак В, кад насече В, кад оће В, ка те боли нешто Ц; кад смо имали Ц; кад му нашла жена В, кад дотерамо у подне В, ветар кад дуне Р; кад переш М; кад сечем леба М; Прочка кад дође К; кад надоле К; кад учини годину дёна Р; кад ги пребрали Д; кад једеш леб, мерише КК, кад заиграје КК, кад треба да гу изведе КК, ка да видиш КК, кад смо ми задуш стављали КК;

замажеш ги *сас* цоду К; *сас* тој се црпи вода Гч; *сас* зёл'е Гњ; флаша закићена *сас* пारे Кл; упознаваш се *сас* њума К; *сас* нешто НБ; замесујеш *са* светену воду К; *сас* волови К; *сас* краве Кр; *сас* млёко Пш; сејеш *сас* руку К; *сас* онуј пирајку К; *сас* лејку К; све *сас* тој Кс, *са* срп Пс; *сас* пченицу В, *сас* чашку В, *сас* чук В, *сас* тој накрмимо Ц; *сас* уста Ц; *сас* руку Ц; *сас* вино Ц; *са* шећер М; *са* домаћи подмесим М; *сас* прсти М; *са* игле М; *сас* теј кукице М; све *сас* прсти М; *са* мужа НБ; ја сам *сас* њума спала М; *сас* нега Зб; *сас* туј воду К; *сас* чарапу К; *сас* музику К; *сас* гости К; *са* срп жнејеш К; *сас* вилу К; *сас* дрвену вилу Р; *сас* тој ће изоре Кр; *сас* краве, немаја трактор Кр; *сас* работу Кр; *сас* теј две биволице Кр *сас* врзанога пёса да ловиш Кр; сви *сас* кола Д; *сас* свињски опэнци Д; па се правив добри *сас* нас, јаа Д; *са* волови КК; *са* тог момка КК; *са* кога ће иде КК; све *са* зёмљу Б; *са* цеђ Б.

2.2.1.2.2.8. Вокал *a* на месту полугласника у префиксу:

сабёремо по пуно гнездо Св; туј га *сакранили* Ж.

по један *залак* Ц; наредиш *кукуруз*, *пченицу*, *јеч’ам* Ц; *овас*, *јечам*, *ку-
күруз* и *пшеница* НБ; ако је *овас* или *јечам* В, *раж*, и *јечам*, и *пченица*, и *овас*,
свашто се сејало К; с овџ *квасац* М; има *квасац* Пс; пође *квасац* КК; овџ
квасац М; подмѣсим *квасац* Гњ; тџ *квасац* НБ; по *накисел* тџ *квасац* М; да
гу *водим* на *кладанац* К; упалимо *конац* Мг; тај *конац* оставимо Ц; после га
изн^есеш на *и^нѣсак* Вт; *тура иѣсак* Р; а овако *иѣшак*, ср^еда Вт; у *и^нѣшак* Бч; у
иѣшак сам била Бч; у *иѣшак* смо прал’е М; у *и^нѣшак* нѣсмо прел’е Св; Вѣли-
ки *иѣшак* Р; за сваки *иѣшак* К; не може *иѣшак* К; у *иѣшак* смо прал’е М; и у
иѣша^к ги фарбав људи К; *руч’ак* спремамо Ц; туја *ручак* И; кад је *ручак* Вг;
оне спрему *доручак* Кл; *осам* на *један* лепак Вт; *један* кота Вт; *један* мој чича
В; *један* колач’ Ц; *један* носи К; тај *један* мушак унук Кр; *ѣдан* врти, *ѣдан*
ставља Р; *једамйуш* само ме тепаа Бч.

па у њу сипеш *йасуљ* Бж; па онда *јасиук* на ђску М; да правиш *стириг* К; неки *браиџ*, братаџац К; она се огори на *омак* К.

ако је *īasū̃* Б; *īasū̃* се кұва Мг; *jāsīwuk* ткајен Пш и сл.

На месту полугласника вокал *e* може се чути у имену празника *Велигден*. У имену овог празника, које се ретко среће као *Ўскрс* (за *Ўскрс* Пс; за *Ўскрс* кад прочујемо Т; пред *Ўскрс* Р; Ц; Мг), поред облика са *a*, на месту полугласника јављају се и примери са вокалом *e*:

за Велигден Вт; постило се за Велигден Кр; пред Велигден Гњ; пред Велигден један дан Св; ка дође Велигден К; за Велигден К; пред Велигден К; први дан Велигден К; ко за Велигден К; чував од Велигден К; ни гледа кад је Велигден К; от Прочку до Велигден К; пред Велигден Р; чувало се од Велигден Р; онџ по Велигден Р; дође Велигден Р; Велигден, три дџна Д; дође Велигден Д; чџк по Велигден Д; седам за Велигден Д итд.

Вокал *o* на месту полугласник чује се у речи *собор* иако се у глаголским облицима са истим кореном једино чује вокал *a* и веома ретко полугласник.

за *собор* К; играв девојке на *собор* Д; један *собор* за Света Пётку К; кад има неки *собор* М; на *собор* Ц; *собор* је у Беривојце К;

Бугарин ги њи *сабере* Д; *сабраја* биволи Д; *сабрала* ги Д; *сабраше*, *отераше* ги Д; сви се *саберев* М; там не *сабраше* Д; што се *сабере* К;

сәбереш, *докараш* дома Р.

Вокал *о* налазимо и у глаголу *сойлѣше*: *сойлѣшемо* коло Ц.

Лексема *ложница* такође садржи вокал *о* на месту полугласника:

ложница, *каленица* КК, звало се *ложница* Р.

Код бројева *седам* и *осам* најчешће се јављају облици са *а*:

пре *седам* дана Ц; па *седам* дана К; по ше-*седам* идев Ц; шѐ-*седам* дубице велике Р; ше-*седам* метра Б; ели три ели п"ѐт ели *седам* Св; пре *седам* недеље К; *седам* године га дојила Р; *деведесет* и *седам* године И; *седам-осам* комада В; *однесем седам-осам* Ц; а овако па *седамдесет* сантина Б; *седамдесет* сантина је зид Пс; *седамдесет* девојке биле Пс; пре^а *осам* године Ц; у тој време *осам* иладе Ж; *осам* стотине марке Ж; *осамнаес* миљ^а она ни узели мајстори Кр; скоро *осамдесет* године Пс; али и: *тад* биле *осам* Кр.

Код лексеме *јасиук* забележен је облик са у: *јасиук* на оску М; да не пада *јасиук* М.

2.2.1.2.2.13. Секвенца *въ-* / *вь-*

Некадашња иницијална група *въ-* / *вь-* дала је вокал у као и у другим српским говорима:

педесет и три године што је *удовица* К; како сам *удавица* Кр; овој ми *унук* Св; да женим *унука* Кр; сѝк *имам* још једног *мицког унука* Кр; *моја унука* Кр; па *ајт*, *ајт*, *ајт*, па *унука* њојна Вт; *унука* гу је Вт; *унука* дадена тамо у Гилане Кр; *унука* на старејога сина Вт; на тога *девера унука* Д; *унука* ми *вика* Кр. *имам унуку* петнаес године Ж; његов *син ираунук* Св; па *ћев наши унуци* Пш; па *имав унуци* Пш; *унуче* ми исто Бч; *моји унучики* Ж; *унучики* ми дошли Врб; па и *онија* ми су *унучики* Ж; *унучики* су тамо Љ; *унучики* динем Цр; *имам две унучики*, *три Бч*; *чеири унучики*, *две мушки*, *две женски Врб*; *ујиру*, пре слунце Ц; *ујуиру* рано пред слунце Вт; *ујуиру* прет слунце Св; исто и *унуира* Б; *уочи* Водице Вт.

2.2.1.3. Рефлекси назала

2.2.1.3.1. Рефлекс назала предњег реда у косовскопоморавским говорима исти је као и код свих српских говора. На месту овог назала редовно се среће вокал *е*:

девей месеца Пс; *деведес* *девейше* Кц; како му је *име* Пш; *каже име* Зб; *девер, јеи́рва* Вт; *јеи́рва* ми до мене М; *јеи́рва* сѝс мене Д; *стареја јеи́рва* Бч; *имамо месо* Кш; не *једе месо* Гњ; *месец* прође Р; итд.

2.2.1.3.2. Рефлекс назала задњег реда у косовскопоморавским говорима је као и у већини српских говора – вокал у. Ипак, треба се осврнути на секвенцу *-nq-* која код неких јужноморавских говора даје *-на-* у облицима треће Белићеве глаголске врсте, што се објашњава утицајем македонског језика (в. Ивић 2001: 182, Реметић 2000: 98, Марковић 2006: 252). У неким суседним говорима забележен је овакав рефлекс. Прешевски, бујановачки, врањски, горњопчињски, као и скопскоцрногорски и кумановски говори имају поменуте облике искључиво са *-на-* < *-nq-* (Трајковић 2016: 328–329, Трајковић 2020: 702, Трајковић, Михајловић 2020: 82, Јуришић 2009: 54, Бошњаковић, Станковић 2008: 39, Станковић, Бошњаковић 2015: 420, Видоески 1962: 50–53).

2.2.1.3.3. Грађа из косовскопоморавских говора показује да се овде као доминантни рефлекс овог назала јавља вокал у. Међутим, то се не односи и на облике 1. л. јд. презента, осим код *хоћу* и *могу*. Наиме, у неким јужнијим јужноморавским говорима као потврде о рефлексу у појављују се и облици презента 1. л. једине код веће групе глагола. Такви облици забележени су у прешевском, горњопчињском, као и у широј врањској околини (Белић 1905: 510, Трајковић 2016: 481–482, Јуришић 2009: 194–202). У народним говорима Северне Македоније исто налазимо у кумановском, кратовском и овчеполском говору (Видоески 1962: 195), затим у говорима Скопске Црне Горе (Бошњаковић, Станковић 2008: 328; Станковић, Бошњаковић 2015: 419, 430). Када се узме у обзир овакво простирање појаве сингуларног презентског наставка -у, може се доћи до закључка о простирању ове изоглосе на тлу призренско-јужноморавских говора. Дакле, наставак -у у презенту 1. л. јд. не простира се западно од прешевског говора, те би прешевски крај била крајња западна изоглоса простирања.

2.2.1.3.4. Потврде о рефлексу у назала задњег реда налазе се у корену речи које су некада садржале назал, у облицима општег падежа именица женског рода и код поменутих глаголских облика са *-ну-* < *-nq-*.

не мoгја да бoде слaтaк М; да бoде нaјeђeн Кл; нeмa бoдyђнoс Врб; пoд нeкy крyшкy или дубицy В; кyињe змијe Т; стaрa кyђa Пс; јeднa кyђa тaм, јeднa кyђa тaм Мг; Стојaнoвa кyђa И; тo је јaкa кyђa Пс; дoнeсeв куд кyђy Т; кaд смo кyђy пpaвили М; пpaвилe кyђy Вт; у кyђy бил'и Бч; зa свoју кyђy Пс; у кyђy слaбo НБ; српскe кyђе Вт; цaбe, кyчa спaлeнa Ж; ч'увaркyђa Ц; кудe ти је мyж Д; мyж и свeкрвa НБ; мyжa ми удaрил'и Бч; њeн мyж КК, њoјaн мyж Ц; рeклa сaм нa мyжa Бч; мyжи сe зaкaчив Цр; мyжи врзyјeв снoплa К; мyжи кoји су млaди изaђeв КК, нe нoсили мyжи К; мyшкo дeтe Цр; нeкo мyшкo В, Стојaнoвић пo мyжљeвo Кр; мyкa гoл'eмa Пс; мyкa живa Вт; гoљeмe мyкe Зб; мyкe смo мучили М; мyч'aн живoт Кл; пр'e штo смo сe мучили

Св; *Мучибаба* И; на половин *пѹт* Цр; *ѹѹи* стар је Пс; вратиш *рѹку* навам НБ; прва *рука* В, бoде *руке* В, пeрeв људи *руке* Б; п"eрe *руке* Кл; свe *ручно* се радило К; *ручно* се жњејало К; дoвдe *рукави* Вт; свилени *рукави* Цр; *руковаѹи* се зoвe В, *руковeѹи* НБ; тѹја *руковeѹи* врзѹјeмo В, ставимo *ручице* К; само у *субoѹи* се ставља К; *субoѹи* Гч; у *субoѹи* Б; пeрeш *сѹдoви* Б; дoшлe *суђeницe* Кр; тeј *суђeницe* КК;

бачу расадѹјeмo Ц; стави се на *вѹиру* М; прaвив *вeч'eру* Гњ; у *вoду* Вт; сас *вѹлу* К; кaкo јe у *Вѹиину* Вт; кa ћe извaдиш *вoду* В, нe тoсмo тѹј *вoду* В, у *водeницу* К; збoг *гpaдушкy* Ц; мoју *дѹшу* сам зaлoжѹлa Зб; Свeтѹ Рaнђeл вaди *дѹшу* КК, зa *глaву* НБ; нaт *снaшкѹ* *глaву* Пш; на половин *гoдинy* Мг; мoју *жeну* Гњ; нeкoј нoси *живу* Цр; oд *жѹчку* Ж; кѹћу oд *зeмљу* Б; *зeмљу* дa ми дeл'и Кл; прeкo *зѹмy* В, *ц"eлу* *зѹмy* Т; зa *змију* НБ; oбoрили *јабуку* Ж; рѹпaмo *Кaрaвeшиицу* Ц; oдмa сѹпeмo у *кaцу* В, *гoл'eмy* *кaшљѹицу* Кл; aприл *кoжy* бeрe Т; у *кoлeѹкy* Врб; *кoѹрѹвy* нaбeрeмo Ц; кaд нeмaш *кo'миѹију* Вт; пa нa кудeљу К; зa кѹмy, *дeвeрицу* Цр; oд *кушaру* НБ; oтишлa у *Лeѹиницу* Гч; oд *лукoвинy* Гњ; oдвeдe *мaјкy* Св; *мaјкy* ћe зoвим Кл; нa мoу *мaјкy* мaјкa Зб; кoд *мaјкy* Б; пoмeтeш сa *мeѹлу* Б; *пoнeкy* *м"eчку* Т; oдмa нa *мoѹицу* НБ; с *млaдo-жeњу* зaјeнo Кл; смeтe кѹћу Кр; пa смo били нa *мѹкy* Д; првy *нидeљу* Т; сaг у н"eдeљу Мг; нoћy вoдa имa Б; сaмo oд *oвцy* Ц; нa *ѹaѹрѹику* В, у мoју *ѹлeмју* НБ; имa у *ѹлeмљу* Бч; нeкy *ѹoјaѹи* Вт; *ѹрeћy* дa мeстимo Гњ; кѹп *ѹчeницу* НБ; имaли смo *рeкy* В, oћe *рaкију* Вт; oч'eш *рaкију* Гњ; ѹдeмo у *р"eкy* Вт; и смo oтишлe у *р"eкy* Гч; пoрeд *рeкy* Вт; *сѹиину* *рoсу* И; ѹдe нa *сaкpaнy* Мг; нa *свaдбy* Врб; нe пaлимo *свeћy* Ц; зaкoљa *свињу* Бж; нa *сeдeљкy* Вт; *сe"киру* нa кoлa Вг; ставим *сeкиру* Цр; мoју *сeсѹиру* Вт; дoшли пo *снaшкy* Гч; спрeмѹлa сa *сѹiар-кy* М; кaд зaтвoримo *сѹioкy* В, чувaл'и смo *сѹioкy* И; пoдe нeкy *сѹирeвy* Ј; нa *сoфрy* Мг; сас oд *фaмиљѹи* М; ѹдeм у *црквy* КК, били у *црквy* Вт; у *црквy* Пс; *црквy* уништѹл'и Бч; сас *чaшкy* В, oд *шѹiaлу* Ц; сас *шѹмy* В; вѹдѹв *ћeркy* *њѹинy* И; oтвoрили *шѹiaлу* К; исe"чeв у *шѹмy* Т;

тoј мoгy Д; нe мoгy свe Р; нe, нe, *нeћy* Кр; *oћy* и јa, aли нeмa КК; *oћy* и дрѹгo oкo НБ; *oч'y* Гњ; *нeћy* дa ѹзнeм имaњe Б; бил'и сy Бч; и сy гу зeл'и Гч; нeк сy живи Бч; oни сy имaл'и Врб; плaтнo сy рaзмoтaл'и Пс итд.

у кoлa сaм *гурнѹлa* Ж; лeгну oнa Цр; *лeгнѹлa* сaм кудe грoбљe Д; дoк сѹ сe тѹ oкрeнѹлa Б; сaмo њe"гoвe *oсѹиaнѹшe* К; *ѹaднѹли* дeвeт јaрмa вoлoви Р; дoк *ѹoгинѹја* К; јeдeн сѹн гу *ѹoгинѹја* Р; кaд *ѹoгинѹја* К; кaд *ѹoгинѹшe* нa Ыскрc К; кѹј *ѹoгинѹја*, *ѹoгинѹја* Д; кaд *ѹoгинѹја* ми свeкaр К; нa мѹжa штo ми *ѹoгинѹја* Д; oн *ѹoгинѹја* К; *ѹoгинѹлa* НБ; нe кaзѹјeв штo *ѹoгинѹли* Д; свe сe *ѹoгинѹлo* Д; мoјѹ врснѹици тeг *исѹoгинѹли* Р; *ѹрeсeкнѹлa* Мaрaвa Р; *ѹрѹкaнѹја* тe Р; мoј тaткo *сeднѹја* Цр; јa сe *скинѹ* Кл; *скинѹли* гa Д; *скинѹшe* сe Кл; *скрeнѹмo* oд aсвaлт Т; *сѹиaнѹја* ми Д; чѹчнa пoрeд Т.

Забележено је неколико примера са *-на-* < *-nq-*, за које се не може тврдити да су изворни косовскопоморавски, већ би се могло претпоставити да су ушли са стране: *разманја* ногѐ Кр; *осѣана* у болницу КК, *осѣанаше* само пе-шѣс куће В.

2.2.1.4. Јаѿ

2.2.1.4.1. Говори са подручја Косовског Поморавља екавски су и то се потврђује облицима појединих лексема, дативом личних заменица 1. и 2. лица једнине, компаративом придева, облицима одричног облика глагола *јесам* и императивом 2. лица множине, што све указује на доследни екавизам. Екавизам у дативу личних заменица првог и другог лица једнине забележен је и у најближим источним говорима прешевском и бујановачком, али и даљем горњопчињском, иако се ради о високоанализованим говорима. Овде су веома ретке потврде именица са екавским рефлексом јата. Код неких окамењених облика може уочити траг овакве флексије, док се у осталим случајевима потврђује изразити аналитизам (Трајковић 2016: 331, 2020: 703, Јуришић 2009: 116). Такве потврде налазимо и у грађи из Скопске Црне Горе (Станковић, Бошњаковић 2015). Видоески у неким случајевима дативских форми говори о примерима без предлога (Видоески 1962: 163–164), који се подударају са овде споменутим екавским облицима.

2.2.1.4.2. У неким лексемама препознаје се затворени вокал *е* (*е'* или *и*), отвореност гласа *е* (*е*) или дифтоншки изговор *"е*, али и палаталност неких сугласника (*л'* или *љ*), што не треба доводити у везу са рефлексом јата јер се ради само о варијантности у артикулацији гласа. Дакле, примери у којима је забележен вокал *е* или *и* на месту *е* представљају потврде о затворености у изговору вокала *е*, која понекад иде у потпуно затварање, односно у вокал *и*. Овакви случајеви најчешће се везују за витински говор, али има и примера и из других пунктова:

ми гу кажемо б'ѣла нѣдѣља Т; с дѣвера И; два дѣвера Бч; трећа пѣсма је дѣвојка кад иде Кл; плаче дѣѣ мало Бч; има једанаес мѣсеца Бч; чѣтри мѣсеца Бч; мл'ѣко ли је, вода л'и је Бч; сѣкиру на кола Вг; једѣн ч'овѣк К;

ни је вол'ѣл'и ђне Бч; ђе се дѣнеш у нидѣљу Кл; прву нидѣљу Т; у нидѣљу ђе дођем Врб; сидѣли смо Бч; сидѣла туј мало Врб.

Код именице *девојка* забележена је и форма са *и*, што може бити потврда о раширености лексичког икавизма *дивојка*, који је забележен на ширем подручју косовскометохијских јужноморавских говора (в. Младеновић 2013: 82). И ови примери се везују за витински говор:

била туј дивојка Кл; долазу жѣне, невѣсте, дивојке Врб; била туј дивојка Кл; за дивојку се даву кожуси Гч.

ѿобѣгл'и Кл; гдѣ је ѿобѣ'гла И; бѣл кукурүз К; да түре б'ѣл чершаф Кл; Бѣла н'едѣља Мг; наѣи су ткали платно б'ѣло Врб; ми гу кажемо б'ѣла недѣља Т; наѣи су ткали платно б'ѣло Врб; бошче вѣзене, бѣле М; нѣсмо имали б'ѣл'е аѣине Кл; скинем низ брѣг Р; кошуљу што си гу видѣла Вт; врѣме друго дошло К; од врѣме Кш, у послѣдње врѣме Гњ; ратно врѣме било Д; доша у овѣ врѣме Кл; до нѣко врѣме Вт; от старо врѣме Т; у старо врѣме Кл; нѣма врѣме посе Вт; врѣме ги дошло Врб; у старо врѣме Кл; олади се врѣме Врб ни је вол'ѣл'и оне Бч; дѣ гу се мајка преудала Вт; дѣвер, деверѣца Ж; свекрва ми ишла и д'ѣвер Св; поднѣли девојчики зактев Кр; е кад крстил'и девојче Бч; грећа ѿсма је девојка кад иде Кл; мој четврти дѣл Ж; зѣмљу да ми дѣл'и Кл; разделили парокѣје Кр; под'ѣли онѣј Т; дѣше ти је најбогастѣ ДШ; дѣше једно М; дѣше се родило Р; ко дѣше стојим В, умр ми дѣше прво Гч; од дѣшѣша узѣја И; која има мало д'ѣше Кл; на то д'ѣше Кл; д'ѣше спава Вт; има д'ѣше Кл; узвика на д'ѣте унүка_ми Т; д'ѣте д'он'ѣсе сламу Т; која има мало д'ѣше Кл; ми дѣца јѣдемо В; ка ти даја бог дѣца Бц; двѣ дѣца нѣк су живи Бч; кол'ико дѣца Пс; дошли дѣца у гости Врб; они бил'е шѣс дѣца Вт; они бил'е шѣс дѣца Вт; воду за дѣцу П; з дѣцу Р; д'ѣца долазив Вт; кал'ико сам д'ѣца спасила Зб; не даву жѣне д'ѣцу Кл; дѣца су түј Св; нѣ ће ме оставив дѣца Св; од желѣзо Гњ; ми смо живѣл'и И; изгорѣше дрва Д; повише смо стра изѣли овдѣка него што смо ѿживѣли Гч; ране ги изѣле Кр; исѣкли гу на комати Пс; до ко'лѣна било Врб; до кулѣна Врб; у ко'л'ѣйку Зб; али у цр'пуљу лѣба М; у четвртак је печѣње лѣб КК; и л'ѣба и сас л'ѣба Врб; а гүску и л'ѣба тој од пшеницу Т; да препишем лѣкови Лб; свѣ она ми купүје лѣкови Лб; ил'и л'ѣк да үзмеш Врб; за л'ѣк се то дава Гч; л'ѣчила ме у түј цркву Св; за љѣкари Гч; свүда ишла кудѣ не по љѣкари Гч; доче'кала ме л'ѣйо Врб; л'ѣйѣица Зб; имаш га цѣло лѣйо Р; лѣйна задүшница Мг; на млого мѣстѣа било Кл; млѣко да укисѣлиш М; тој млѣко сири Вг; па млѣко прецѣди Р; млѣко М; кисѣли млѣко В, млѣко нѣ ти давали Р; прво млѣко В, купували млѣкце Кр; мл'ѣко исто пожүти Ц; бѣр за мл'ѣко Вт; кисело мл'ѣко П; накићена невѣстѣа Кл; овүј недѣљу дана Ц; у субѣту према недѣљу Врб; на недѣљу ли како б'ѣше Вт; за поље дѣвет недѣље Ц; шѣс недѣље Ж; на недѣљу ли како б'ѣше Вт; саг у н'едѣљу Мг; у ѿнедѣлак КК; чѣс ѿнедѣлник Вт; у ѿнедѣник Р; од ѿнедѣник почне свадба Гч; ѿсма му се испѣ'ва Кл; ѿсл'е пасторче И; ѿсл'е Штрпце Мг; послѣдни је у Ко'рѣтиште Т; ѿре Түрђевдан Вт; ѿр'ѣ што смо се мучили Св; ѿр'ѣ смо имал'и Бч; одведѣше га у р'ѣку Д; купажу се у р'ѣку Вт; идѣмо у р'ѣку Вт; цѣло сѣло у р'ѣку Вт; низ р'ѣку пүт НБ; р'ѣч бија до живѣт Кл; док сѣдѣмо у абаланту Бч; не мѣж да идѣмо на сѣдѣлку Вт; ће правѣмо сѣдѣлку Вг; нај затѣј га сѣјали К; үзме мамарүз да сѣје Вг; понѣсѣш сѣкүру Бж; ставѣмо сѣкүру Цр; сѣче ги В; с'ѣчев врбу, дрѣн Т; исѣкли гу на комати Пс; ѿресекнүла Марава Р; исѣчев грању вѣлику Т; исѣчев у шүму Т; запали сѣѣћу Мг; запали св'ѣћу Вт; нѣмамо

семе К; реко: *Цв'еио* Вт; ел такој, *Цв'еио* Вт; викали гу јованово *цв'еће* Вт; *ц'елу* зиму Т; дваес човѣка у кућу бил'и Бч; у ч'овѣка црева се кара^в Бч; на ч'овѣка Ц;

а мене ми река Р; мене мајка ми правила Р; мене ми гу чува К; мене ми памет тамо КК, мене трѣбав чарайе П; мене су ми чинили Ц; није ми мене долеко Ц; што ће ми мене живот Д; мене тѣј не ми се свиђа Р; снашка ми је мене она Бч; ћи дође мене на њиву Врб; мене трѣбав чарапе П; мене би погинули деца Вт; они дају *ишебе* Б; *ишебе* не ти се одобрава Р и сл.

моје мајке баба да гу поменем Бч; моје мајке татко живѣја сто године Бч;

онај малеји М; снашка ми је онај најмалеја Бч; а онај *сѣиерѣј* син М; онај *сѣиарѣј* Ж; *сѣиарѣј* ги син Кч; *сѣиарѣј* иде у школу Бч; *сѣиарѣј* се поштуваја Кр; тај *сѣиарѣј* ги син К; унука на *сѣиарѣјога* сина *сѣиарѣја* је Вт; јетрва *сѣиарѣја* Кч; куја је јетрва *сѣиарѣја* К; ћерка тај што ми је *сѣиарѣја* Р; *сѣиарѣја* јетрва од богати била Бч; долази итд.; као и: законѣици, *сѣиарѣјка*, кума и девера К; свекрва, *сѣиарѣјко*, *сѣиарѣјковица*, девер, деверѣица Ж; *сѣиарѣјковица*, па деверѣица КК; ми имамо старѣи *сѣиарѣјкови* Пш; имамо старо *сѣиарѣјковсѣиво* Пш; али и: *сѣиарији* син Ж; више *сѣиарије* ишле М.¹²

а ја несам Р; ја несам К; ја несам била у реске КК, ја несам заветена Ц; ја несам ни знала К; ја несам смела М; ја несам више стављала М; куде несам ишла Б; ма несам гу давала ја Д; несам била Гњ; ја несам знала за тој Кш; несам се сѣтила Кс; несам давала Кш; несам га видела Гњ; несам гледала Мг; тад несам имала Кш; несам бија Гњ; несам доша Кс; несам наша НБ; несам била куде лекара Р; несам бѣш без ич Кр; несам забравила Кр; несам затекла татка Д; несам имала ни овце К; несам на зор Кр; несам ни три године живѣла Кр; несам се удала Д; несам се удала, не Кр; несам улѣгла у школу Д; нигде несам ишла Кр; ништа несам знала Ц; а неси сигурна КК, на мараму неси доша Кр; неси видеја туј нашу ношњу Д; неси га опрала Р; неси ко што трѣба К; тад неси гледала К; а ако неје В, неје било добро Гњ; неје ишла тамо Кш; неје било за нас Кш; неје имало тој Пш; неје тој она Пс; он неје тој Пш; она неје знала за њи Кс; неје како трѣба Б; она неје тела Ц; неје давала Зб; неје ч'екела Гњ; неје месила Бч; али леба неје М; да неје сува стока Р; за нега неје В; куде нас неје Ц; и у вас неје добро Кр; не брѣ, дете, неје тој, неје Д; неје била овај кафа Р; неје важно колко Д; неје газѣја деда М; неје добра вода Р; неје живот овој Кр; и у вас неје добро Кр; тад неје имало у амболанту Вт; у Царевце неје имала Ц; неје ко што је било Кр; неје ко саг М; неје моје Кр; неје смело да се ради Б; неје тиква К; неје твој грѣ Р; од јечам неје добар К; са здравље неје бија добар Р; струја неје имала В, у Царевце неје имала Ц;

¹² Код последња два примера вероватно се ради о упливу из стандардног језика, али су и то облици који су заступљени у овим говорима.

ми *нєсмо* имали Шиптари Кр; ми *нєсмо* куде кућу Р; ми *нєсмо* тєли М; *нєсмо* видєли КК, нє, *нєсмо* здрави Кр; *нєсмо* имали замере Кр; *нєсмо* давали Гњ; тад *нєсмо* имали Ц; ми *нєсмо* долазили Кш; *нєсмо* мєгли сами Кс; ми *нєсмо* стављали Б; *нєсмо* смєли Ц; *нєсмо* ништа имали Ц; *нєсмо* имали овуж лошоћу Кр; *нєсмо* кршили Д; *нєсмо* мєгли В, *нєсмо* мєгли да узнемо жито Д; никад *нєсмо* имали овакој Кр; овој друго *нєсмо* Ц; па *нєсмо* имали Д; *нєсмо* имали лошо Ж; тад *нєсмо* имали никакви проблемѝ Вт; *нєсмо* имале Вт; како *нєстиє* видєли К; *нєстиє* давали Б; *нєстиє* не тєли Мг; *нєстиє* правили Ж; ви ли *нєстиє* били Кс; браћа *нєсу* се одвојили КК, док *нєсу* оборили јабуку Ж; други *нєсу* имали В, како *нєсу* велике К; *нєсу* криви они Кр; никад рєч *нєсу* промениле Б; *нєсу* ни дали Ж; људи *нєсу* седєли Ж; *нєсу* се волєли Гњ;

глєдејѝє Б; *глєдејѝє*, *глєдејѝє* Кс; *ѝѝѝєјѝє* мајку ти К; *сєднеѝє* Р; нє се *смєјеѝє* ѝч К; *сѝанєѝє*, рєче, *сѝанєѝє* М; *сѝавєѝє* шећер М; *улєгнеѝє* тамо К; *сѝавєѝє* га овдє Бч; *осѝавєѝє* га Мг; *узмеѝє*, послужите се Кш; *узмеѝє*, *узмеѝє* Кш; *узмеѝє* и за њѝ Пш.

2.2.1.4.3. Три префикса *ѝре-*, *ѝри-* и *ѝро-* сведена су на само један *ѝре-*, што се потврђује примерима:

ѝребѝраш, *ѝребѝраш* К; она ги *ѝредржава* њѝ Д; *ѝреврзали* му главу Ж; *ѝременило* се врєме Д; млого се *ѝременило* Д (али и: *ѝроменило* се врєме Д); *ѝредржавав* ги Д; *ѝремєѝѝ* ги Р; *ѝренєсєв* мєзе Пс; свє *ѝренєсєѝ* [„принесєѝ“] К; са свє тој *ѝренєсєм* [„принесєм“] К; *ѝренєсєм* свє Гњ; *ѝрєѝѝснє* се Бч; *ѝрєѝѝснє* га добро Кш; па после *ѝрєцєдиѝ* Б; ѝе га *ѝрєчєкамо* госта К; *ѝрєчєкамо* кумови Пс; *ѝрєчисѝѝ*ли му туја Ж; *ѝрєчујєн* Призрен за јужарсто Кр; деда Марјан бија *ѝрєчујєн* Кр.

2.2.1.5. Вокално л

2.2.1.5.1. Вокално л у косовскопоморавским говорима дало је у код највећег броја случајева. Међутим, иза фрикатива с налази се рефлекс лу. Овакво стање присутно је у скоро свим ближним или нешто даљим околним говорима (Јањево, Летница, део јужног Косова (Младеновић 2013: 94), Скопска Црна Гора (овде се иза дентала јавља лу – *слунце*, *ѝлуче*, али и лэ – *слэза* (Станковић, Бошњаковић 2015: 422, 426). Разлика у односу на прешевски, бујановачки и западни део пчињског (Трајковић 2016: 333, Трајковић 2020: 704, Јуришић 2009: 56–57) постоји у рефлексу иза к код глагола *клуца* (*tl̩-* > *kl̩-* > *klu-*), што није забележено у Косовском Поморављу, где постоје само облици са *ѝу-*.

2.2.1.5.2. Рефлекс у:

Бугари седоше малка овдєка Д; пшеница *бугарка* НБ; *вуну* да даш Р; од конопље, *вуну* В, па паримо *вуну* Д; петнаес кила *вуну* влачена Бч; за *вущи*

Ц; кој има *вүнено*, тური *вүнено* М; *вўница* се купувала Р; од овце *вўну* Д; па после туј *вўну* прѣдемо Д; *вўнене* напред носил'е Д; такој да *вўчев* В, под неку крушку или *дубицу* В два'ес и два метра *дубок* В, *дугачке* фўте КК, нека *жуџа* зѣмља Б; ни плаво, ни *жуџо* К; оно је јако, *жуџо* В, мој син бија *жуџи* Ц; оно остаје *жуџо* Ц; и мл'еко исто *џожуџи* Ц; *џожуџи* и мл'еко и сир Ц; од *жучку* Кр; *жучку* од јагне Ж; стави *жучку* Ж; паре у *јабуку* К; све врз онуј *јабуку* К; док несу оборили *јабуку* Ж; а месѣње, *музѣње*, тој не К; да *муземо* Кр; мајка кад *музе* В, тамо ће *музе* К и ја сам *џомузла* краву Ц; *џомуземо* овце на Петровдан Ц; *џомузе* си Р; овам *џуна* кућа Д; *џуна* сала, *џуна* Д; котал, њѣга *наџунимо* В; на бунар ће *наџуни* К; после ги *џуцамо* у каленицу Кр; *џуцану* паприку пѣчемо Д *џуцамо* туја Пс; Д; таратор *џуцамо* у каланицу Д; *џуцаш* у оној дрвѣно Р; *џуцана* паприка Кш, да ги *исџуцамо* Д.

2.2.1.5.3. Рефлекс лу:

превивамо на *слубу* Д; а пред *слўнце* ми идемо Ц; окрѣнуте накуде *слўнце* Р; пре *слўнце* да је у реку К; пре *слўнце* изнесе К; *слўнце* кад зађе Р; сѣг кољко је *слўнце* Р; уј'тру пре *слўнце* Ц; прет *слўнце* Мг; *слўнце* огреја Вт; ујутру рано пред *слўнце* Вт; прет *слўнце* Ц; сўшиш на *слўнце* Св; ујутру прет *слўнце* Св; сѣче стра прет *слўнце* Св; али и: пре *сунце* К; пре *сўнце* Гњ; сабајле, ујутру пре *сўнце* Б; куде што изгрѣва *сўнце* Вт.

Забележено је и: *влачи* се на грѣбени К; на грѣбени га *влачиш* Кш, па *влачимо* у *влачару* Д; петнаес кила *вўну* *влачена* Бч.

Забележени су и примери са *ли*: *длибоко* је Кш; *длибоко* Кц, Пс.

Има и потврда са *и*: *дибоко* је било Вг; Ископа[в] вирови *дибоки* И.

2.2.1.6. Вокално р

2.2.1.6.1. Говори Косовског Поморавља показују стабилност у изговору вокалног *р* и тиме се приближавају суседним говорима на истоку, прешевском, бујановачком, горњопчињском. Овде нису забележена померања у артикулацији која подразумевају полугласнички призвук или декомпоновање како је забележено западно од косовскопоморавског подручја у јужнометохијској области, као и нешто слабије у у гатњанском, сретечком и сиринићком и на југу у северномакедонским говорима (Младеновић 2013: 94).

2.2.1.6.2. Вокално р на почетку речи:

не *рђа* ништа К; *рђа*, *рђа* Д; па и од *рж* месили људи К; *рж*, овас Р; црн од *рж* К; тој *ржена* слама, сѣг нема *ржена* слама К; ће га вратиш тој *рње* Кр;

2.2.1.6.3. Вокално *p* у медијалној позицији између сугласника:

од Ново *Брдо* И; *врз* њега КК; Вт; *врзали* гу једну ногу за коња Пс; тија руковети *врзујемо* В, да се снопови *врзујев* К; *вржеш* сноп К, на *врчке* туја Д; да растете ко *врба* Б; *врба* се донесе Р; *вршика*, крстатеш* Ц; којо оћеш: *врба*, дрѣн, коприва, *обрњач*, *вршика* Ц; од *врбу* неку В, дек туј се *вршела* Вт; тој се каже *врца* Врб; *вршиш* на гумно К, искочише *вршл'ице* К, краве *врзујев* Пш; окренеш на *грбину* Св; у земљено *грне* се замесуваја Р; па у *грнац* Р; од обично *дрво* Цр; *дрва* се нема Вг; да беремо *дрва* Вг; идем по *дрва* Вг; направили о *дрво* М; *дрва* наложиш у оцак М; татко обала *дрва* Вг; докарамо кола *дрва* Д; да беремо *дрва* В, обала *дрва* В, некршћено не *држ* дете Бч; *дрвена* колица М; на *дрвник* В, па га *врже* В, сѣфте копање, па *загрћање* Д; овде *завржемо* такој Д; стареја *јеишрва* од богати била Бч; *јеишрва* от чичу Кр; *јеишрва* сас мене Д; шес смо биле *јеишрве* П; да оперев онај *крв* Пс; тај плав *крв* Вт; *крв* пили између себе Пш; ете от конопл'е *криа* М; ете турила *криаре* Кр; *крс* у кућу Ж; *крс*, босиљак Цр; носи *крс* И; направив га ко *крс* Св; ставили *крс* у поље М; *мрсан* петак је тој К; *накрмимо* стоку Ц; ако имала неко *ишршено* М; *ишрво* коло сви ишрав К; *срмени* јелеци купимо Д; само гу *ишрља*, све К; *ишорв* с овој дете Кр; *ишрво* овој М; кошуље *ишршене* М; ставили *крс* у поље М; направили о[д] *дрво* М; *дрво* туја немало М; што си се *омрсила* Р; *ишрви* четвртак је пред Прочку Р; *ишрврзали* му главу Ж; а у *ишрвињу* имало разлике Б; *ишрву* нидељу Т; *ишрвоишок* тој В са *сри* Вт; намести *ишршен* чаршаф^в М; свѣкар, *свѣкрва* М; *свѣкрва* меси К; ће каже *свѣкрва* П; *свѣкрва* — ми се преудала К; зађе *свѣкрва* Гч; нек се дѣре и мѹж и *свѣкрва* НБ; свѣкар главан и *свѣкрва* Бж; *свѣкрва* ми вика Р; умочала се *свѣкрва* Кл; *свѣкрва* има да ул'егне Кл; ђ ул'егне *свѣкрва* Кл; заигра *свѣкрва* НБ; долази *свѣкрва* старејко, старејковица, дѣвер, деверница Ж; игра прво *свѣкрва* Пш; има да гу дине *свѣкрва* Кл; онда *свѣкрва* узме вино Пш; *свѣкрва* ми ишла и д'ѣвер Св; ђ ул'егне *свѣкрва* Кл; пр'е заигрувала *свѣкрва* у суботу Гч; са рѹч-ни *сри* Р; са *сри* Вт; са *сри* К; *фрљимо* ђубре Р; неки *Црвѣни крс* Р; *црвѣно* јајце К; зѣмња има нека *црвѣна* М; *црвѣно* сипемо вино Т; одакле *црви* КК, нека *црна* зѣмља Гњ; па *чѣврма* М;

брго ће прооди Р; с мене бија *врсник* Кр; моји *врсници* тѣг испогинули Р; па *вршикамо* Д; на *врчке* туја Д; *вршиник* и црепуља К; *вршиник* ставиш М; *вршиник* угрејев КК; после ужежеш *вршиник* Р; да *заврне* киша К; *иширгне* се М; намокрив *закриче* Кр; *заврши* се *крсишѣње* Вт; е кад *крсишл'и* девојче Бч; *некршићено* не држ дете Бч; на *мршиво* се утепало Д; имали смо *мрснину* Кр; *наишркаш* га К; дете је *некршићено* Бч; *ишкрсиш* се М; *ишрска* се К; га *ишркамо* Кр; она носила *ишрслук* Мг; носили се *ишрслуци* К; тад ни се *ишркало* жито Врб; с *ишршен* К; док се *смркне* В; *сриске* куће Вт; *свѣкрва* љуља вѣздѣн Кр; ће да *цркне* човѣк КК, били у *цркву* Вт; Свети — Рѣнђа *цркву* уништил'и Бч;

да га *ӣр̄кнеш* низ обór К; пома́га тај *ц̄р̄ква* Св; туј има *ц̄р̄ква* НБ; има ма́ла *ц̄р̄квица* Вт; свѐ на *ӣриш̄и́ку* Гњ; *ӣриш̄и́ке* К;

домаћини бил'и *ӣврдогла́ви* Кл; у *че̄ӣвр̄и́ак* је пече́ње леб КК; у *че̄ӣвр̄и́ак* Гњ; *че̄ӣвр̄и́ину* ти оста́вља И; са́г *че̄ӣвр̄и́у* ћерку, Боја́ну К; е́ве три го́дине, *че̄ӣвр̄и́у* Мг; мо́ј *че̄ӣвр̄и́и* де́л Ж;

ва́мпии́ има на *раскр̄сје* Б; за *ср̄ис̄ио* Пс итд.

2.2.1.6.4. Вокално *p* на крају речи.

На крају речи забележено је вокално *p* у лексеми *вр*, које се овде нашло након губљења *x*, али се вокалност задржала и у множинском облику након додавања наставка *-ови*. Вокално *p* у финалној позицији нашло се у облику аориста 3. л. јд.

на *вр̄* го́дину дѐна Р она́ј што има *вр̄* К; очу́камо си *вр̄ови* Кр;

у́мр ми де́те пр̄во, па у́мр ми му́ж Гч; де́те ми у́мр Гч;

2.2.1.6.5. Код неких примера уочава се могућност вокализације гласа *p* након ослабљене артикулација суседног вокала и његовог губљења:

и *брӣа́ницу* такој Вт; ве́јеш на *ве̄ӣре̄ња́чу* К; кад искочи́ле *ве̄ӣре̄ња́че* К; кад нема́ле *ве̄ӣре̄ња́че* К; после на *ве̄ӣре̄ња́че* К; *ӣр̄ћа́ла* си гу Зб; па се пе́кло у *ц̄ре̄ӣу́љу* Р; али у *ц̄ре̄ӣу́љу* ле́ба М; К; у *ц̄ре̄ӣу́љу* Кш; али и: *ве̄ӣре̄ња́ча* Мг; купи́мо ми *ве̄ӣре̄ња́чу* Р; нема́ла *ве̄ӣре̄ња́ча* Р; после искочи́ *ве̄ӣре̄ња́ча* Р; свѐ на *ве̄ӣре̄ња́чу* К; у *ц̄ре̄ӣу́ље* КК, *ц̄ре̄ӣу́ља* се угрѐје КК, *ц̄ре̄ӣу́ља* Кр итд.

Девोкализација вокалног *p* примећује се једино у облицима глагола *умре*:

умре́ла сам о то́ј тка́ње М; бра́ћа, та́тко, ма́јка умре́ли М; де́ца ву умре́ли М; ма́јка умре́ла ми је КК, умре́ла је и она КК, у́мрели тѐд Кр; две сѐстре ги умре́л'и Бч и сл.

2.2.1.7. Вокалске групе

У косовскопоморавским говорима вокалске групе се углавном добро чувају, супституције су значајнија појава, а сажимања или губљења вокала ретко се дешавају. Најчешће се вокалске групе одржавају у медијалној позицији речи, док их је најмање на почетку речи.

2.2.1.7.1. Иницијалне вокалске групе

Иницијалне вокалске групе нису тако честе у овом говору. Поред примера са правим иницијалним вокалским групама, наводим и примере у којима се запажа губљење вокалске групе *ау* на почетку речи због девокализације вокала у.

АУ: Америка́нац узѐја *а̄ӣома́ӣ*;

а̄ӣобу́с оту́да Р; до́ђе *авӣобу́с* Д; с *авӣобу́с* се и́шло Кр; па по́сле *авӣо* Кр.

АА: *имáа* до шездес године Гч; ја сам ги *коѝáа* НБ; не *могáа* да потрѣфи кућу Вт; мене ујко ми се *ѝаdáа* Бч; једампút сáмо ме *ѝейáа* Бч.

АИ: стóг *наѝráи* Р; туја се *наѝráи* К.

АУ: на моју *снáу* била баба Вт; *убáљау* се ка ће дођев Т; да *лáмкау* Т; али и: *лáмкав* га Т.

Јављају се облици 3. л. мн. презента где се чује билабијално *w*: *дáвaw* ми Кр; *чўwaw*, *чўwaw* тáмо Д.

ЕА: доста *живéа* И; де си *ѝéа* си иша И; нéси *ѝéа* Кц.

ЕЕ: *жњéе* се Кш; он *жњéе* Пс.

ЕУ: да *ѝрóђеу* Д; оће да *ѝáсеу* Д; не *смéу* да идев, сáнко Кр.

У презенту 3. л. јд. чешће се чује неслоговно у: такóј *идew* Р; не *мóжew* Д; ће се *најéдew* Кр; *нéћew* да се *мўзew* Кр; *нéћew*, *нéћew* да рáдив Кр; *нéћew*, нéспособна нéће да ти рóди, *нéћew* Кр; *нéћew* скóрасто Кр; но *нéћew* да сéдив унўци сáге Кр; пéсму *ѝóјew* Кр.

ИУ: тај дáн онѝ *излáзиу* Т; али и: три сáта да *лéжсиу* Кр.

ОУ: на моу мајку мајка Зб.

2.2.1.7.4. Сажимање вокалских група

Сажимање вокалских група забележено је у следећим примерима:

АО: *зáва* твоја и́гра Кц; идеш код *зáву* Б; ни твоја *зáва* да ти у́зне Б; *ко* девојка Р; *ко* девојка сéдим М; *ко* динaри сáг што су К; *ко* затвореник К; *ко* зи́дине овáко Ц; *ко* кўче нéко Р; *ко* на виноград К; *ко* на ђердáнче К; *ко* с овéј квáсац М; *ко* у Корми́њане К; нé ми је *ко* прé М; он да знáје *ко* Стојáн Р; у кућу *ѝóсо* Р; *ко* ћерку ДШ; *ко* што имáл'е Бч; али и: *као* од óвчи М; *као* стóлњак Б.

ОА: сáг имамо *резервáри* И.

УО: нé имáл'и грóб *оѝиш́иe* Мг; *оѝиш́иe* нéма НБ; али и: овóј *уóѝиш́иe* нéма НБ.

2.2.1.8. Супституција вокала и сличне појаве

2.2.1.8.1. У говорима Косовског Поморавља забележене су супституције вокала фонетске или морфолошке условљености.

А : Е со́ду *бикербо́ну* Бж, појéдеш ону́ј *вéшељку* мéсо Бж, спрéми ти *вéшељку* мéсо Б; плéла од коно́пл'е *чeра́ѝe* Врб; од кáпу до *чeра́ѝу* Врб; *чeра́ѝа* мóра да му се спрéма Врб; у њóјну *чeра́ѝу* Вт; напўни гу *чeра́ѝу* зéмљу Вт; ће ста́ве *чeриáф* Кл; да тўре б"ел *чeриáф* Кл; ч'eриáфи К; ч'eриáфи, цeди́ла, плáтно К; *чéкеј* да га уни́штим Кр; *чéкеј*, сáг ће Кр; тó је *чéс*, пошто-ва́ње Кр;

У имену празника *Велигдан* може се чути *e* уместо *a* на месту полугласника (в. 2.2.1.2.2.11.):

за *Велигден* Вт; постило се за *Велигден* Кр; пред *Велигден* Гњ; пред *Вел'игден* један дан Св; Али и: за *Велигдан* Пс; пред *Вел'игдан* Т.

А : И *ишкѡј*, *ишкѡј*, такѡј бѣло Д;

А : О вода ни бѣла *долѣко* И; *долѣко* је горе Р; тој носѣли *долѣко* М; шума *долѣко* Ј; (али и: од град смо били *далѣко* Ц); *дешовало* се Кл; *кокѡ* нѣ Зб; *коко* оцак Зб; *колендар* читај П; као *качковаљ* КК, идеш у *моносѣир* Бч; бѣре *ѡѡрику* Д; лѣб, *ѡѡрика*, сол Д; *ѡѡрика* исѣчена К; *ѡѡрика*, *кромид* Кр; ће лѡшти *ѡѡрику* К; *ѡѡрика*, тиква, свари ти мајка Р; *ѡѡрика* у њѣга Р; туцану *ѡѡрику* туриш К (али и: лѡте *ѡѡрике* Б; *ѡѡрика* се прска КК, прже-ни с *ѡѡрику* Р; ставиш *ѡѡрику* Б), ако је сѣтна *ѡорцѣла* Р; изоре се њѣва, *ѡорцѣла* Р; свѣ изореш гу *ѡорцѣлу* Р; иде *собајле* К; носѣ *собајле* у њѣву К; али и: *сѡбајле*, кад се дѣгне К; *сѡлѣѣмо* коло Ц.

Овде наводим и облик *чорѣје*, мада треба имати у виду и изворно тур. *çorap*:

у *чорѣје* вѣнене Д; али и: мѣне трѣбав *чарѣје* П; на *чарѣје* Б; онѣ *чарѣје* КК, у *чарѣје* копам Д; *чарѣје* лѣпе Б.

Именица *сабор* чешће се јавља у том облику, ређе као *собор*.

сѡбор је бѣја Кш; Али и: бѣја *сѡбор* у Бостѣне Св; *сѡбор* у Јасновѣк Т; има *сѡбори* Т.

Одрична заменица много чешће се јавља у облику *нишѣѡ* него као *нишѣа*, а за општу заменицу забележен је облик *сѡшѣѡ*:

нѣма *нишѣѡ* Кц; срѣда ни пѣтак, *нишѣѡ* Д; тој нѣма *нишѣѡ* Д; не мѡгли *нишѣѡ* Д; по мѣло *нишѣѡ* нѣма Р; *нишѣѡ* нѣ му дѡваш Р; *нишѣѡ* нѣси мѣрија Р; и *нишѣѡ*, сѣдим ја Р; *нишѣѡ* нѣмаш К; *нишѣѡ* таде К; али и: ни *шићѣр*, ни *ништа* Кр; и *сѡшѣѡ* М; *сѡшѣѡ* се сејало К.

А : У *бѡгуми* нѣ би мислѣла за овдѣка Бч; (али и: сѣг су забравѣли *бѡга-ми* свѣ Бч).

Е : А да гу вѡдим на *кѡдѡнац* К; да гу *мѡлѣраѣѣра* КК; *марѡк* да ѣгра мѡго Д; кѡко кѣтено, *марѡк* Д; да ми прѡви *марѡк* Д; сѡг је, ѡсмога, света *Пѣтка* и *Пѡниѡлѣј* К; *Пѡниѡлѣј* овдѣка је бѣја К; тој ми зѡвемо *Пѡниѡрица* Вт; *Пѡниѡрица* што гу вѣкав К; али и: *ѡниѡрица* И.

Морфолошка условљеност у замени вокала видна је у примерима:

зѡкѡља свѣњу Бж; тад *мѣљамо* Кр.

Е : И *кицѣље*, бѡшче Ц; по њѣно *нѡрићѣње* Кр; прѡву *нидѣљу* Т; у *нидѣљу* ће дѡђем Врб; ће се дѣнеш у *нидѣљу* Кл; прѡву *нидѣљу* Т (али и: у субѡту пре-ма *недѣљу* Врб; на *недѣљу* ли Вт); нѣма *ѡирчѣни* Врб; нѣма ни *ѡилиѡизѡр* Бч; тура *ѡимѣни* Р; *ѡѣмѡири* КК, *ѡѣмѡири* плѣтем Кш; ни *шићѣр*, ни *ништа* Кр. У косовскопоморавским оговорима забележени су и следећи примери који су познати другим српским говорима: *њѡгѡва* бѡба Кр; *њѡгѡва* ћѣрка Кр; да рѣк-не *ники* Кр; *ники* врати, *ники* не врати Жг; *ника* кѡска Вт; ч'ѡше нарѣђа *ники*

Гњ; по *нику* травку Вт; *вика* *нико* дете Кр; али и: *неки* такој сипује К; *неки* има по *две* главе, *неки* по једну К; по *николико* пута Гч; *николико* пута Д.

2.2.1.8.2. Бројни су примери у којима се препознаје супституција вокала *е* вокалом *и*, а који говоре о затварању вокала *е*, што је важна карактеристика нарочито јужног дела косовскопоморавских говора, односно витинског краја (в. т. 2.2.1.4.2, 2.2.1.1.4, 3.5.11.1).

по *њи*но *нариђење* Кр; *ојии* *имам* право Врб; *неки* *јилек* Ј; *ни* ме *вика*ли Кл; *ни* је вол'ел'и оне Бч; *моји* *ни* ме дава^{ли} Бч; *ни* ги рачуна^л'и *наши* Врањанци Бч; *ни* имал'и довољно Бч; *ни* ме пушћали Кл; *ни* се двојили Гч; тад *ни* се прскало *жито* Врб; али и: *не* имал'и гроб опште Мг; *ништа* *не* ми *река* Бч; *не* би они *дирали* српске *куће* Вт; *не* се *искача*ло Р; *не* се *смело* Кр; *не* га *носили* *нигде* Пс; *не* ни *бранија* Кр; *не* се *качија* Р; *не* се *куваја* Р.

У наредним примерима такође се може уочити *и* на месту вокала, али се овде ради о затвореном изговору вокала *е*, који је карактеристичан за витински говор (в. т. 2.2.1.4.2): *била* *туј* *дивојка* Кл; *долазу* *жене*, *невесте*, *дивојке* Врб; *трећа* *песма* је *девојка* кад *иде* Кл; *ће* се *динеш* у *нидељу* Кл; у *нидељу* *ће* *дођем* Врб;

2.2.1.8.3. У неким примерима може се рећи да је у питању мешање гласних основа као што је то случај у гатњанском говору (Младеновић 2013: 81). Поред тога, овде би се могла отворити и могућност затвореног изговора вокала *е* јер су примери забележени у пунктовима из витинског говора, који се одликује оваквом природом вокала *е* (в. 2.2.1.4.2, 2.2.1.7.5.2, 3.5.11.1): *мајку* *ће* *зовим* Кл; *рекла* сам да *идим* и *идим* Бч; кад *идиш* *вечер* код *не*"га Кл; *идиш* у *собу* Кл; *тај* *јогурт* што *једим* Вт; *сидели* смо Бч; *сидела* *туј* *мало* Врб.

Супституција настала у морфолошким околностима услед мешања основинских вокала препознаје се у неким облицима презента 3. л. јд.: *иџраји* *дете* Р; *она* *иџечи* *вода* *отуда* К.

Е : О Овој групи супституција вокала најбројније су потврде настале морфолошким путем, односно, уопштавањем наставака некадашње тврде промене.

чува се *семе* *будућо* Врб; да ни је *врућо* Гњ; у *доњо* *село* К; у *Доњо* *Кормићане* Р; и *тој* *задњо* НБ; *тој* *њено* *задњо* КК; *најзадњо* *тој* *било* у *село* К; *крављо* је *рётко* Кр; *оно* па *лошо* *време* К; *несмо* *имали* *лошо* с *никога* Ж; не *било* *лошо* *таде* К; *млого* *лошо* Бч; *никад* не *било* *лошо* Кр; *саг* *лошо* К; *сэг* је *иолошо* *млого* Кр; *ја* сам *најиоследњо* *дете* Р; у *иоследњо* *време* К; на *иџећашињо* Кр; *оној* *иџећешњо* *дарување* Кр; *иџећашињо* *тој* Д; *оној* *иџећешњо* *дарување* Кр; *сэг* *полудело* *сагдшињо* Гч; *срэдњо* *што* *ми* је Р; *прв* *прво*, *друг* *друго*, *трех* *иџећо* К; за *иџећога* Гч; *иућо* *дете* Кр; на *иућо* *имање* *живимо* ДШ; *човечјо* *рње* *то* је Кр; *којо*, *овој* К; *којо* *воли* да *зна* Р; *којо* не *воли* Р; *којо* Кц; *чијо* да је Р; *чијо* Кш; *чијо* *пери* Р.

Често се чује име празника Ђурђовдан са -ов- након меког сугласника:

Ђурђовдан К; КК, В; на *Ђурђовдан* крмимо Ц; на *Ђурђовдан* обавезно Ц; пред *Ђурђовдан* Ц; после *Ђурђовдан* Т; увек на *Ђурђовдан* Ц; али и: на дѣн *Ђурђевдѣн* Гњ; на *Ђурђевдѣн* гу па́ли Р; на *Ђурђевдан* Ц; пре *Ђурђевдан* Вт; уочи *Ђурђевдан* Р;

Е : У *веѣруња́ча* Пс; Кш; ве́јемо на *веѣруња́чу* Кр; да ми опра́виш *веѣруња́чу* Кр (али и: нема́ле *веѣре́ња́че* К);

И : Е *ели* на́поље И; *ели* три *ели* п'ѣт *ели* се́дам Св; погáча се ша́ра са *вељушкy* К; *ели* два да́на К; комши́ја *ели* бра́т К; ле́ба *ели* то́рту К; *ели* преко ру́ку К; *ели* четвѣтак *ели* пе́так М; прѣгнеш кра́ве *ели* бѣволице К; рега́л, *ели* шифо́ѣр М; *ел* има́ш же́ну *ел* не́маш К; три *ел* че́тири К; *мери́ше* ти ку́ћа Р; дође́ за не́ке *ѣрејовеѣке* Кр; триес *ѣели́ма* М; *ѣели́ми*, кошу́ље, пешки́ри К; *ѣели́ми* што сам тка́ла М; ја́ сам пра́вила ра́није *фели́је* Р; у *фели́ју* не́ Р; ѣе ту́риш *ѣели́м* што си тка́ла Кл; коли́ко *ѣели́ма* тка́јени Бж; не́ки *ѣели́м* те́шак Гњ; (али и: раши́ру гу *ѣили́м* Кл; *ѣили́ми* сам дава́ла Ј;).

Морфолошке су природе облици временских прилога *зиме* и *леѣше*, који су сачували стару деклинациону форму:

зи́ме исто И; *зи́ме* се́дам да́на Св; *леѣше* по́ често Св;

И : Е и О : Е Ове супституције односе се на однос префикса *ѣре-*, *ѣри-* и *ѣро-* који су сведени на *ѣре-*:

ѣренѣсев ме́зе Пс; *ѣречеку́ју* се закони́ци НБ; *ѣреѣ́исне* се Бч; *ѣречи-сѣѣ́ли* му ту́ја Ж; да се *ѣревесѣ́ли* Зб; па млѣ́ко *ѣреѣ́ди* Р; да га *претумáчи* Цр; *ѣрекљу́ча* се во́да И; *ѣреѣ́диш* га И; *ѣреѣ́димо* га Кш.

О : А док се́димо у *абала́нију* Бч; не́ма на́ша *аѣаѣ́ека* ни́шта Љ; тра́жи *банбо́не* Д; о́на *бара́ви* К; *баси́љак* по́сле Св; прска́мо сас *баси́љак* К; *Мара́ва* Гњ; КК, НБ; Вт; а од *Мара́ву* на́вам Д; тера́ли у *Мара́ву* К; да се оми́јеш у *Мара́ву* Р; од *Мара́ву* на́там Д; пресе́кну́ла *Мара́ва* Р; сѣг не́је чи́ста *Мара́ва* Р; што́ о́грози *Мара́ву* Р; у *Мара́ву* смо топи́ли К; копа́ли смо с *маѣѣ́ике* Кр; о́дма изне́сеш *на́двар* Р; пе́чем *на́двар* ле́б К; да *наѣ́еваи* куде тво́ји Кл; же́на што му бе́ше *Сѣаја́нка* К; *кали́ко* го́дине има́м Цр; *кал'ѣко* му тре́ба Св; *кали́ко* о́феш да пи́јеш Зб; *ѣрадава́ло* се Св; дугáчак *ѣали́ко* К; зна́ш *кали́ко* смо ставља́ли Ј; би́ла *Траја́нка* сас му́жа К; не́ гу во́ли *ѣали́ко* КК, *ѣали́ко* и *ѣали́ко* кѣла ву́ну да да́ш Р; у *ѣали́ки* на́род Б; што сам тури́ла *ѣали́чак* Р; како́ сам удави́ца Кр; удави́ца сам К.

О : Е *ѣве* гу јо́ште жи́ви К; *ѣве* да у́мре чо́век Кр; *ѣве* нера́дник Бч; *ѣве* ти кљу́ч М; *ѣве* три го́дине Мг; *ѣве* пе́та го́дина Гч; *ѣве* трго́вац сам Кр; па *ѣве* у Грача́ницу Св; ба́бо, ба́бо, *ѣне*, *ѣне* Кр; *ѣне* има́м Гњ; *ѣне* како́ прола́зи Кр; *ѣте* га на пут Т; *ѣѣе* же́ни се ти́ К; *ѣѣе* овѣ́ј би́ја чува́ја Д; *ѣѣе*, овѣ́ј црве́но одову́да М; *ѣѣе* пе́та го́дина Бч; *ѣѣе* та́ј осно́ва што је Р; *ѣѣе* тако́ј И; *ѣѣе* тури́ла крпа́ре Кр.

О : И *дидѐлице* кад је сүшна година Врб; пöсле ставимо *йења́ву* Вт; прáви *йиња́ве* Врб.

О : У Највећи број потврда за ову фонетску супституцију односи се на облик упитне заменице *куј*, а она је обележје ширег подручја не само Косовске котлине, већ и севернијих призренско-тимочких говора, па и дела косовско-ресавских. Међутим, форма *куј* се не чује у метохијским говорима, али ни у ближим јужноморавским као што су прешевски, бујановачки, врањски или скопскоцрногорски.

јáгње ели *куј* има јаре, прáсе Ц; како *куј* дaн дóђе Р; *куј* е гáзда К; *куј* е стар у кућу Ц; *куј* живи долéко П; *куј* зéва овако Ц; *куј*и ма, йма, *куј* нéма нé Д; *куј* йма кога Ц; *куј* имаја да кúпи Кр; *куј* йма тáтка и ма́јку Р; *куј* йма дóста сливе К; *куј* йма мотóрну тестéру В, *куј* йма најбољи јагањци В, *куј* имаја трња́к Р; *куј* йма сйнови Ц; *куј* йма слáву Ц; *куј* пóсти К; мýшко и жéнско *кóј* о́ће К; нéма *куј* сáг К; *куј* е глáвни И; *куј* йма пáре Вт; *куј* трéба да трóши И; па *куј* дóђје Кл; да се знá *куја́* е млада Б; *куја́* жéна йма више мáз Б; *куја́* је задýжена Б; *куја́* нéма брáта К; али бйло *кујó* је К; бйло *кујó* Б; штó га знáм *кујó* је К; *кујé* косйле Р; али и: гóс[т] *кóј* дóђе К; домаћин *кóј* е К; *кóј* га уфáти Ц; *кóј* е пóстар од нýма Р; *кóј* йма вýнено М; *кóј* йма крáве К; *кóј* мéси К; *кóј* нéма К; *кóј* сáм дóђе Ц; *кóј* ти је свóј Ц; *кóјó* ће јéчам К.

Поред претходних јављају се и примери који би се могли објаснити затварањем вокалао (в. 2.2.1.4.2.):

да ти закóља *кукóшку* Бж; *кулика́* је трáвка тај дaн Вт; до *куљéна* Врб; кад нéмаш *кумишйју* Вт; нé да га кúпи *кунац* Врб; óна излáзи од *кушáру* НБ; али и: *кошáра* се зóве Кш; *йучéла* сéрија Врб; *укуйáла* се са тóј Гч; *усти́ави* се мотйка Врб; тó што *уйáше* млада Пш; бóшча се *уйáше* Пш; али и: упáлимо *кóнац* Мг; йма *кокóшка* И; осетйле гу *кокóшке* Т; óна од *кокóшке* бéга Т; на *кокóшке* бáца Т; до *кољéна* бйло Врб.

Употреба облика предлога *куде* / *куд* и *код* не мора да указује на супституцију вокала, јер је њихово порекло различито (в. Младеновић 2013: 87): *куде* нáс на слáву М; па *куд* брáта оставйла К; *код* нáс не йшле К).

У : А у онáј *калáй* Вт; *мамару́з*, пченицу, коно́пле Кр; *мамару́зно* Д; брашњо *мамару́зно* Кр; па сам узéла *мамару́з* Кр; да копам *мамару́з* В, ўзме *мамару́з* да сéје В, али и: док не продáш пóла *мумуру́зно* Р; *мумуру́зна* погáча Кр.

У : О ако је *блйзо* В, тýја бйло *блйзо* М; али и: *бл'йзу* смо М; дáдоше у *зáкой* [закуп] Кр; само ракија и *койу́з* и петлицáни Кр; *койу́с* тýриш, расóнициу К; на *койу́с* Вг; овáј *койу́с* Зб; да кúпи *момору́з* Кр; крaвáјчики *омéсимо* Ц; погáча се *омéси* НБ; али и: тýј *блйзу* Ц; *мумуру́зна* погáча Кр.

Морфолошким путем настали су облици са префиксима или суфиксима нешто другачије форме од стања у другим говорима или у стандардном српском језику.

Имперфектизација глагола остварује се употребом суфикса *-ује / -ува*, што се преноси на грађења трпног придева и глаголских именица.

верува́ли на́ши ста́ри Р; *верува́ли* су Кш; *не́сам верува́ла* Ј; у то́ј *верува́ли* Р; да л'и *видува́л* 'и Вт; *све́* гу *видува́л* 'и Св; ми смо *виђува́ли* па́ре НБ; *дарува́ли* смо Кц; *све́* сам то́ *дарува́ла* Б; та́д *дарува́ле* кошџе́ М; пре́ прет ку́ћу се *дарува́ло* К; *све́* се *дарува́ло* К; што сам *дарува́ла* Б; ни́ ми се *десува́ло* тако́ј Т; *све́* *дођува́ло* ту́ја К; *у́век* је *дођува́ја* М; *донесува́ли* љу́ди К; *живува́ли* смо Мг, Врб, Бч; ми́ смо га до́ма *загорува́ли* Р; у земњено́ грне́ се *замесува́ја* Р; *износува́ло* се Р; *и́шла* *куйува́ла* Б; *куйува́ли* гриз Кр; *куйува́ли* млéкце Кр; ову́ј Поли́тику *куйува́ли* смо Р; три́пут сам се тако́ј *обукува́ла* КК, *и́осиува́ла* га Р; *ста́реј* се *и́ошиува́ја* Кр; то́ј се *и́ошиува́ло* Кр; *че́три* пу́т је *и́ресликува́но* К; ш ча́шку се *и́робува́ло* В, *све́* сам *расиува́ла* Ц; ма́јке не *савеи́ува́ле* КК, по́п *си́танува́ја* овде́к Р; *приватно* смо *си́танува́ли* КК, *пре́* се *унесува́ло* К; па́ смо се у то́ј *уи́ознува́ли* Кр; де́ца ми се *школува́л* 'и К; *и́ошиува́л* 'и гу Вт; *куйува́ли* млéкце Кр; *и́осиува́ла* га Р; *пре́* се *унесува́ло* К; *заигрува́ла* свекр́ва у субо́ту Гч; свекр́ва *заигрува́ла* Кл; он ме *и́ошиува́ја* Кл; *дођу́јев* Св; *дођу́јев* го́сти В, де́ца *дођу́јев* К; не мо́гла да ги *донесу́је* Р; *зађу́јемо* око ку́ћу Кл; она́ *и́ренесу́је* Ц; ле́б *и́ремешу́ван* К; *пред* *и́ођува́ње* К; *и́ошиува́ње* Кл.

2.2.1.9. Испадање вокала

Губљење вокала из појединих позиција у речи у косовскопоморавским говорима забележено је у мањем броју примера.

2.2.1.9.1. Афереза

Мали је број забележених потврда за аферезу:

су́ши *бо́јци* Кл; *и́а́нци* има́л'и Бч; *и́а́нци* но́си Кл; и у *и́о́рник* К; онэ́ј *и́о́рник* би́ло Р.

Код глагола *хи́еи* забележено је неколико примера насталих од *хои́еи*, али без иницијалног вокала (в. Младеновић 2013: 88): ја *ха́* да и́дем по ње́га Гч; они́ *ха́ше* да се вра́тив Врб.

2.2.1.9.2. Синкопа

Синкопа није значајно заступљена, а најизраженија је код броја *чеи́ири*.

и *бри́а́ницу* тако́ј Вт; *изво́ли*е и дру́ги пу́та И; *маи́рија́л* су узима́л'и Врб; пра́вимо по три-*чеи́ири* Ц; три-*чеи́ири* да́на В, *чеи́ири* кра́ве не мо́ж д из-вуче́в К; *ч'еи́ири* де́ца Бч; *ч'еи́ири* да́на ни́је иза́шла Бч; сэг ће напу́ни *ч'еи́ири* го́дине Бч; ба́ш данас *чеи́ири* го́дине Ж; *чеи́ири* је́трве Бж; *чеи́ири* со́бе Бж; *чеи́ири*си́о ма́рке Мг.

д иде *у* јесен Св; ма *л* отвори врата М; *ел* имаш жёну *ел* нёмаш К; тој *н* им^{аа} Зб; *ај* *ћ* идемо за во^ду К; *кэ* *ћ* иде град Р; по^сле *ћ* испре^демо Кр; у Ма^раву *ћ* иде Р; *ћ* у^знем да га опе^рем К; *ћ* идем у њи^ву И; *ћ* иза^ђем И; *ћ* иг^раш по^зади Врб; *ћ* искр^шиш куку^ру^з Врб; *ћ* идим на сва^дбу Врб; али и: *ће* у^знемо Гњ; *ће* идемо Вт; *ће* изобр^немо Кр.

2.3. КОНСОНАНТИ

2.3.1. Сонант *J*

Сонант *j* може бити стабилан или нестабилан у изговору. Његов статус биће представљен кроз положаје у речи: иницијална, медијална и финална. У неким случајевима јавља се и секундарно *j*.

2.3.1.1. *J* у иницијалној позицији

Сонант *j* најфреквентнији је испред вокала *a* и *e*. Он се јасно чује у личној заменици 1. л. јд. *ja* као и у глаголској енклитици *je*. Има потврда нестабилније артикулације гласа *j* испред вокала, али је та појава веома ретка.

2.3.1.1.1. Сонант *j* испред вокала *a*:

ja ги окрѐнем Пш; *ja* живòт давам Пс; *ja* нѐсам била у рѐске КК; *ja* њи́ дару́јем Пш; *ja* и́дем Пш; *ja* овако́ј Пс; *ja* се скину́ Кл; *ja* ста́р Цр; *ja* у́век но́сим кола́ч Вт; *ja* ћу тако́ј Пс; то́ј сам *ja* затѐка Пс; оборо́или *ja*буку Ж; Хри́сто се *ja*ви Вт; о́вце и *ja*гањци Т; жу́чку од *ja*гне Ж; ко́љамо *ja*гње Т; узџ́вре *ja*је Р; *ja*ја, бра́шњо, па́ре Врб; куја́ *ja*ја К; ма́стила *ja*јца Гњ; *ja*јца на-ре́ди, наре́ди Ј; ма́стени *ja*јца К; ку́вано *ja*јце Ј; мо́ја ма́јка ма́стила *ja*јца Гњ; то́ је *ja*ка ку́ћа Пс; три́ес пр́вога *ja*нуара Вт; *ja*сѝукѝ на о́ску М; *ja*сѝуци сам тка́ла Пш; ве́лики *ja*рам М; де́ца *ja*и́ише ко́њи Д; *ja*ише врти́ло Ј; *ja*сѝагач и́ма Гњ; са́мо *ja*сено́ву Ј; у *Ja*сновик Т; *ja*сѝук тка́јен Пш; *ja*сѝуци сам тка́ла Пш.

2.3.1.1.2. Сонант *j* испред вокала *e*

Код енклитике помоћног глагола *j* се може јасно чути. У броју *један* и изведеницима од њега сонант *j* је такође стабилан.

во́да л'и је Бч; ка је малѐчко Гч; капетан ли је, мајо́р К; то́ј ти је ара́м Б; коли́ко је та́ј соција́л Вт; нѐ ми је до́бро П; кад је ру́чак Вг; де́те је некрш́ћено Бч; ни́ је вол'ѐл'и о́не Бч; ни́ је има́ла свѐска, ни́ је има́ло ни́што Бч; ни́ је вол'ѐл'и о́не Бч; гдѐ је побѐгла И; кад је до́шла ДШ; ко́ме је рѐчено И; сна́шка ми је она́ј најмале́ја Бч; што́ гу је њо́јно И; у́век је има́ја Т; тако́ј ти је Пс; о́на је Боси́љка Ра́јчић Пс; нѐ ми је до́бро Пш;

*je*да́н ч'овѐ"к К; *je*да́н ле́пак Вт; *je*да́н ко́та Вт; *je*да́н на дру́гога Пш; *je*-да́н сипу́је у ко́ш го́ре Вг; по_*je*да́н за́лак Ц; *je*да́н да́н Нејѐтка Св; до́ц'ем у *je*да́н Цр; *je*да́н ре́д Пш; *je*да́н најсѝа́реј Пс; *je*да́н а́ршин је ѝо́ј Пс; још *je*да́н је би́ја Ј; *je*да́на је би́ла И; *je*да́на ку́ћа та́м Мг; *je*да́на со́вра Св; *je*да́ну неде́љу идеш у ку́ма Бж; из *je*да́ну тепси́ју Гњ; у *je*да́ну стра́ну Пс; та́г *je*на́ Зб; одоздо́л *je*да́но Гњ; *je*да́но би́ло црвѐно Пш; *je*да́но шарѐно о́ро Пш; *je*да́ни ми Цр; до *je*-да́наес Бч; *je*да́миѝи са́мо ме тепа́а Бч; још *je*ниѝи́и вршњик Р;

*je*де́мо то́ј млѐко Ц; *je*де́мо л'ѐб Св; са́г *je*де́в љу́ди Св; *je*де́в уну́тра Ј; *je*де́в то́рту Пш; та́ј јо́гурт што *je*ди́м Вт; ѝо́ј живим *je*дѝа́ј Гњ; *je*зи́к се оду-

била туј *дивојка* Кл; мастила *јајца* Гњ; де гу се *мајка* преудала Вт; моја *мајка* Гњ; кад крстил'и *девојче* Бч; мене *ујко* ми се падаа Бч; тура се *клајс* Св; *сипарејко*, *сипарејковица* Ж; *дивојке* Врб; *Ајде*, *Ратке* К; жи ми *мајка* Вт; на врчке *шуја* Д; жи ми *мајка* Вт; мој син и *снајка* Гњ; оној ми је *снајка* М; на *иџе*ојку Д; у *њојну* черапу Вт; *сабајле* К; кило *зејтин* Ц; месила *кравајчи*-ки Вг; најмалеј ги *бија* П; *ујко* ми *даја* у јесен НБ; куд *гробљајку* Св; четири *најлековне* Св; тура се *клајс* Св; умре ми *девојче* Зб; на моу *мајку* *мајка* Зб; *кравајче* и сол Ј; мој *иокојни* 'отац Т; моја *мајка* мастила *јајца* Гњ; *клајса* кад бѣremo Гњ; *сабајле* пред зору Гњ; имали смо *лојзе* Гњ; са војску Пш; *чајка* Пш; са *гајтан* Пш; за *сипарејковицу* Пш; *јајсипорче* Пш; старо *сипарејковсиво* Пш; игра *девојче* Пш; *мајковину* три ектара Б; *девојке* *шуја* Пс; седамдесет *девојке* биле Пс; *иогледајте* млеко Ж; *иирајка* Врб; онуј *иирајку* И; Такој, *мајке*? И; што гу је *њојно* И; овај за *њојну* децу И; *њојзе* да правимо Кл; од

Ж; *Италијани* ли И; *иџа* Черкези И; *газија* га Гњ; *иријаштељи* окрећав Пш; тој *ишейсија* И;

-ије- *змије* да не виђаш Ц; *кутње змије* Т; разделили *иарокије* Кр; као *ишшје* Б; да *иџе* Гч; да *врије* Вт; *тјј није* свештник НБ; *чивчије* били И; *врије* канта вода И; *кријев* се Гњ; па се *навије* Пш; она се *ирекрије* Пш; *иошје* тј благу ракију Пш; *раније* Пс; *раније* бил'и И; мало да *иошје* Ж;

другачије је Пш;

код неког *ириештеља* Врб.

-ији- ч'ији је колач Гњ; *чији* деца Кш;

-ијо- чуј *комишјо* И; еј, *комишјо* Кш; *чијо* је дете Пс; *Чијо* перо на нишаљку Кр; *чијо* да је Р; *чијо* Кш; *чијо* перо Р;

-ију- до *кашју* Пш; од *Русију* М; у *ишейсију* Р; оће *ракију* Вт; малу *ишейсију* М; мало *ирушију* Гњ; а мажи *ракију* Св; чашу *ракију* Пш; за државу *Србију* Пс; од *фамилију* Пш; од снашкину *фамилију* Пш;

-оја- имала *боја* и пр'е Вт; *моја* мајка Гњ; у неку *иојашу* Вт; *ивоја* зава Б;

-оје- без *моје* дете Вт; д'ете *моје* Т; на *мејега* човека Ж; кошљу, *иоје-ише* Пш;

-оји- *моји* ни ме давали Бч; ни се *двојили* Гч; тд се *дојили* Кр; тај *ноћ сиоји* Св; *који* оћев Пш; *моји* деца Зб;

-ојо- *мојо* не Ж; било *којо* време Р; *којо* Кц; *којо*, овој К; *којо* воли да зна Р; *којо* не воли Р;

-оју- сас *моју* сестру Вт; у *своју* собу легне Бж; у *своју* собу легне Бж; али и: на *моу* мајку мајка Зб;

-уја- пречистили му *иџа* Ж; *куја* оће Б; *Тја* си? Бч; и *куп* месо *иџа* Пс; давав *куја* мас, *куја* јаја К; *иџа* ручак И; мој татко *седнуја* Цр; такој сам *чуја* НБ; пролазим *иџа* НБ; *иџа* ручак И; *иџа* једе св; кад сам *сиоменуја* препљу Гњ; *иџа* један живи Пс; *иџа* има Ж; *куја* оће Б; *куја* е млада Б; *куја* жена има више маз Б; *куја* је задужена Б; *куја* нема брата К;

-ује- да *врије* Вт; *кује* косиле Р; *кује* не Б; *зађујемо* око кућу Кл; *сиџујев* у сид Ж; *сиакујеш* у хладњак Р; *врзујемо* у сноп Вг; *куџује* лекови Лб; *краве врзујев* Пш; *навађујеш* теј ваде Вг; *бачу расађујемо* Ц; *дођује* овамо Бч; *сиџујев* у сид Ж; како га *шкољујеш* И; ја ти *казујем* Зб; да се *дарујев* Ј; да *ирсиенује* снашку Пш; *дарује* кошљу Пш; *обујем* папучу Пш; *краве врзујев* Пш; *заигрује* са сито Пш; *кује* не Б; *кумсто иошшјујеш* Пс; *ће жришјује* Пс; што не *дођује* Ж; кад *прочкујемо* Т; такој *сиџује* К;

-ујо- било *кујо* Б; било *кујо* је К; *кујо* време се роди Р;

-ују- *ујуиру* први дан Божић Вг; *ујуиру* прет слунце Св; да бациш *ују-тру* Т; не се *видју* Т; *ујуиру* она се пресвуче Пш; *ујуиру* рипав Цр; *ујуиру* Ц;

2.3.1.3. Ј у финалној позицији

Сонант *ј* на крају речи најбоље се потврђује у партикулама, које су заступљене у косовскопоморавским говорима код показних, одричних и неодређених заменица, као и код прилога, где је *ј* секундарни глас. На овим позицијама *ј* показује веома добру стабилност. У наставку су дате потврде према примарном и секундарном гласу *ј*. Овде су наведени само неки примери, а већи број се налази у одговарајућим поглављима.

2.3.1.3.1. Сонант *ј* у финалној позицији може се чути у различитим именицама, код присвојних заменица, код компаративних облика придева, у императивима неких глагола, као и код неких речци.

па на *рѣзбој* Пш; *купи намешѣј* Бч; *тој старѣ обичѣј* Вт; на *исѣраћај* М; *мај*, *јун* И;

мој *муж* *бија* Ж; *мој* *покојни* *ѹотац* Т; *мој* *татко* *имаја* Гњ; *свој* *посо* П;

најмалеј ги *бија* П; *један најсѣарѣј* Пс; *онај сѣарѣј* Ж; *сѣарѣј* *иде* у *школу* Бч;

дај ни *боже* И; не *дај* *боже* Св; *немој* да ми *прича* *никој* Ж; *немој* те *стра* НБ; *колендар* *чиѣја* П; не се *секирај* Ж; *Чуј* *комшијо* И; *чувај* *боже* Ж;

ај *сас* *кисмет* Зб; *ај* *ти* Ж; *запал'ил'и* *гробље*, *еј* Бч; *нај заѣој* га *сејали* К.

2.3.1.3.2. Секундарно *ј* на крају речи налази се као партикула неких заменица и прилога.

кој е *имаја* Гњ; *куј* *бија* *ловѣја* Т; *куј* е до *нега* Зб; *куј* е *главни* *ѣја* И; *куј* *има* *јаје* Вт; *куј* *има* *плѣмњу* Р; *куј* *има* *славу* Ц; *куј* *има* *паре* Вт; *куј* *пости* К;

немој да ми *прича* *никој* Ж; *никој* *нема* Кш; *никој* не *ће* *дође* Кц; *никој* не *зна* Гњ; не *панти* *никој* Пс;

некој *тамо* Гњ; *има* *некој* Пс; *там* *некој* Пс; *некој* од *укућани* НБ;

овѣј *син* Зб; *овѣј* *комшија* *туја* Т; *овѣј* *сир* Ж; с *овѣј* *квасац* М; *овѣј* *Тита* Кр; у *овѣј* *вилајет* *косовски* Пс; *овѣј* је *њен* Кш; *овѣј* е *овуј* *недељу* И; *овѣј* е *недеља* *твоја* И; *овуј* *лошоћу* Кр; на *овуј* И; *овој* *постаре* *слике* М; *овој* ми *унук* Св; *овој* *шарено* Пш; *ѣјај* *дан* *п'еремо* Вт; *ѣјај* *дан* Вт; *ѣјај* *ноћ* *сѣоји* Св; *ѣјај* *дан* *м'есимо* Вт; за *ѣјај* *адет* К; *ѣјај* *конац* *остаѣимо* Ц; *ѣјај* ч' *етвртак* Ц; *ѣјај* *јесен* *умре* Св; *ѣјај* *велики* *кравѣј* Бж; *ѣјај* *јогурт* *што* *јѣдим* Вт; *ѣјај* *плѣв* *крѣв* Вт; *ѣјај* *помоћ* Гр; *ѣој* не *гледѣл'и* Вт; *колико* је *ѣјај* *соѣијѣл* Вт; *ѣѣј* *жење* *тамо* Вт; *ѣѣј* *мађије* Б; *ѣѣј* *слиѣе* Вг; *наѣѣј* *ѣѣј* *ѣѣде* Вг; *ѣѣј* *травке* Гњ; у *ѣој* *веруѣали* Р; *ѣој* не *гледѣл'и* Вт; *ѣој* се *поштуѣало* *зѣконски* Кр; *ѣој* *сѣ* су *запал'ил'и* *Шиптѣри* Бч; *ѣој* *ти* је *арѣм* Б; *ѣој* *однѣсем* Ц; *ѣој* *сѣ* *било* Гч; *ѣој* е *ѣојска* Вт; *ѣој* ми *зѣѣмо* *Пѣтѣриѣа* Вт; *ѣој* *фрлѣно* Ј; *ѣој* *зна* *сѣѣка* И; *ѣој* *тепѣија* И; *ѣој* ме *нај* *стра* Св; *ѣој* не *је* *ништо* Св; *ѣој* ми је *сѣ* *однѣсѣно*

Св; до *шoј* Зб; *шoј* ће добeјев Зб; *тој* су тија данови Т; о[д] *шoј* живим *једвај* Гњ; *шoј* ти је арам Б; неје лепо *шoј* Пс; један аршин је *шoј* Пс; *шoј* сам ја затека Пс; *онај* конач Пш; *онај* крв Пс; *онај* која је мешаља И; *онај* најмалеја Бч; *онуј* воду И; *онуј* пирајку И; *онeј* висуљке НБ; у *онoј* оглавче Пш;

шyј га сакранили Ж; *шyј* у поље Вт; *шyј* е имање твоје Б; *шyј* се вртела Вт; *шyј* е скрањен Св; *шyј* мало Врб; била *шyј* дивојка Кл; *шyј* се седи Врб; *шyј* седеја у фрижидер К; ја *овакој* Пс; *шакој* било Д; ел *шакој*, Цвето Вт; *шакој* ги одрeдено И; ете *шакој* И; *Такoј*, мајке? И; и *шакој* Св; не радив *такoј* Т; *шакој* ти је Пс; ја ћу *шакој* Пс.

2.3.2. Сонант В

2.3.2.1. Грађа из косовскопоморавских говора показује да је сонант *в* стабилан глас и да се чује у већем броју позиција. Постоје случајеви његове редукване артикулације, а врло ретко и потпуног губљења. Секундарно *в* јавља се у 3. л. мн. презента и у мањем броју примера код личне заменице ж. р. јд., као и код имперфекта 3. л. мн. глагола *биш*.

Постојаност гласа *в* може се увидети кроз бројне примере присутне у целом раду у којима се овај сонант налази у окружењу сугласника или вокала у свим позицијама у речи.

2.3.2.2. Најбројнији примери секундарног *в* налазе се у облицима 3. л. мн. презента, јер је типични јужноморавски презентски наставак на -*в* карактеристичан за ове говоре иако има и другачијих. Ова форма некада се реализује са билабијалном артикулацијом гласа *в*. У неким случајевима презент 3. л. мн. има наставак -у (в. т. 3.5.1.6). Овде наводим неке примере док се већи део налази у поглављу о презенту.

гости кад си *дођев* Гњ; *исеeчев* у шуму Т; *сишyјев* у сид Ж; краве *врзyјев* Пш; *сипyјев* у сид Ж; ће ме *йомогнев* НБ; *йечев* мeсо Св; *бeрев* сeно тад Св; *дав* прлине НБ; саге *викав* доњи веш М; *донесев* бањак Бж; *донесев* бакшиш К; *йренесев* мезе Пс; некршћено *закoйав* Мг; *давав* куја мас, куја јаја К; *йграв* увече НБ; *ймав* у капуту НБ; *наређав* један ред Гњ; старе жене *йодмиђав* Кр; кољко ће *живив* стари Мг; мyжи се *закачив* Пш; *зайалив* свећу НБ; *найравив* га ко крс Св; онда га *сакуйив* Пс; *йрисйрeмив* снашку НБ; *мeсив* леба Мг; *весeлив* се НБ; не ће ме *осйавив* деца Св; дeца *долазив* Вт; деца *йрашeв* ги с автобус КК;

донeсeв и[з] село Мг; нити ткајew разбој Т; не *мoжeв* да прођеу Д; у шуму да *насeв* Т; *давав* ми Кр; *закoљав* јагањци И; у ч'овека црева се *карав* Бч; мене *шрeбав* чарапе П; *шарав*, *шoйчав* Д; три сага да *лeжив* Кр; да га *зайoслив* у пошту ДШ;

вечерају НБ; нити *пéреу* Т; сáд тòј и не *рабо́теу* Т.

2.3.2.3. Ретки су примери секундарног *в* код енклитичког облика датива личне заменице ж. р. јд. *ву* јер се у овим говорима за дативска значења ове заменице користи форма *гу*. Забележени примери су ретка појава у косовско-поморавским говорима.

баца́ли *ву* бо́мбу Гњ; де́ца *ву* умрѐли М; па де́ца кэд *ву* се роди́ли М.

2.3.2.4. У имперфекту 3. л. мн. имперфекта јавља се форма на -*в* (в. т. 3.5.3.3), а код глагола *бити* користи се облик *беву*.

òни *идешев* НБ; òни *викашев* Брв; *кр̀сїєшев* се НБ;

бѐву људи Ц; дваес три што *бѐву* Вг.

2.3.2.4. Глас *в* присутан је у суфиксу -*ива*:

ра̀ну *їревїва* Пс; *їревївамо* на слѹбу Д; сáт *навївамо* Кш.

2.3.2.5. Секундарни глас *в* чује се код неких именица и у неким глаголским облицима:

а̑ї̀òбус отѹда Р; до̀ђе *авї̀òбус* Д; с *авї̀òбус* се ѝшло Кр; с *авї̀òбус* КК; па по̀сле *авї̀ò* Кр.

2.3.2.6. У гласовној групи -*ави*- глас *в* се може губити:

їра̀или смо Пс; *на̀пра̀и* бареницу Т; ће га *на̀їра̀и* Кш, али и: то̀ј смо *пра̀вї̀ли* пр^е Т; ће *пра̀вимо* Гњ; ће га *на̀пра̀вимо* Пш.

2.3.2.7. У сугласничкој групи -*вљ*- може доћи до губљења *в*:

бо̀гоми *за̀бора̀љам* вѝше Гњ; те́к се *сї̀а̀ља* Гњ; *сї̀а̀ља̀ли* смо КК; *осї̀а̀љамо* ги до́ма Пс; не *осї̀а̀љам* га Пс; али и: *сї̀а̀вљамо* на гѹмно Кш; *сї̀а̀вљамо* веч'еру Ц; четврти́ну ти *осї̀а̀вља* И.

2.3.2.8. У сугласничкој групи -*сї̀во*- долази до губљења сонанта *в*:

де́те ти је *на̀јбо̀га̀сї̀ò* ДШ; за *ср̀їсї̀ò* Пс; у *ро̀їсї̀ò* би́ја Р; за *ју̀жја̀рсї̀ò* Кр; али и: сòг не́ма *бо̀га̀сї̀во*, не́ма ни́шта Бч; кад до̀шја на *òсусї̀во* К; ко̀ј и́де у *ино̀сї̀ра̀нсї̀во* М.

2.3.2.9. У облицима трпног глаголског придева нема јотовања:

че́шма *на̀їра̀вена* Пс; *сї̀а̀вени* сто̀лови Св; *о̀їра̀вено* је Гњ.

2.3.2.10. Именица *снаха* има облик у којем је *в* јавља као хијатски глас, те се чује *снава* (уколико није *снашка*). У неким случајевима такво *в* се губи.

на мо̀ју *сна̀у* би́ла ба́ба Вт; на *сна̀у* ви́кам Гњ;

мо́ја *сна̀ва* Кш; ви́ка ми *сна̀ва* Кр; три *сна̀ве* Кр; ви́кав ми *сна̀ве* сàг Ж; на ову̀ј *сна̀ву* да́ Д; *сна̀шка* ми је ме́не о́на Бч.

2.3.2.11. И код именице *грехоѿа* јавља се сонант *в* хијатског порекла, те настаје *гревоѿа*. У неким случајевима ово *в* се потпуно редукује:

ма́чка на́ј *гревоѿа* Св; па не́ ли је *гревоѿа* Кш;
гревоѿа Зб; *гревоѿа* је Р; ма́чка на́ј*гревоѿа* Св.

2.3.2.12. Именица *колевка* најчешће се чује као *колеѿка*:

то́вари *колеѿку* Р; у *колеѿку* Кр; у *кол'еѿку* Зб; цѿпни га у *колеѿку* Врб.

2.3.2.13. Именица *губно* може се чути у оба облика – *губно* и *гумно*:

наса́димо *гумно* Вг; ста́вљамо на *гумно* Кш; *гумно* смо има́ли Ж;
та́мо на *губно* Вг; има́ *губно* Гњ.

О ситуацијама када се *ф* и *хв* замењују гласом *в* в. т. 2.2.3.2. и 2.2.3.3.

2.3.3. Сугласник *Ф*

2.3.3.1. За сугласник *ф* могло би се рећи да се добро чује на целом подручју Косовског Поморавља и да се супституције гласом *в* ретко срећу. Стабилност гласа *ф* забележена је и у другим јужноморавским косовскометохијским говорима: гатњанском (Младеновић 2013: 103), летничком (Ђуровић 2000: 91), призренском (Реметић 1996: 400–402), северношарпланинском горанском (Младеновић 2001: 178–180), сиринићком (Младеновић 2019: 228). Овакво стање слично је ономе у прешевском говору (Трајковић 2016: 104–105), што је другачије у односу на његове околне говоре у којима је чешћа замена *ф* са *в*: горњопчињски (Јуришић 2009: 87), скопскоцрногорски (Видоески 1999: 205, 207), кумановски (Видоески 1962: 68). Овде би се могла одредити изоглоса заступљености гласа *ф*, која се пружа до прешевског говора, што се може односити и на бујановачки и врањски, док би се стање источније одатле па све до пчињског говора морало испитати.

2.3.3.2. Потврде са сугласником *ф*:

сад је *асфа́лти* поред ње́га Пс; а́ј јо́ш по јену́ *ка́фу* Врб; дѿвка се *ка́фа* пи́ла Р; о́неш *ка́фу* КК; у Гњѿлане има *кафи́ћи* КК; *ко́фе* пла́стичне Р; у́знемо *ко́фе* Вг; не мога́а да *пои́префи* ку́ћу Вт; да *пои́префиши* Гњ; па га *префр́љи* Кш; *префр́љи* шамѿју Цр; окрúгла *со́фра* Гњ; та́ј *со́фра* Гњ; та́мо је *со́фра* Мг; што де́л'иш на *со́фру* Мг; *ше́лефон* искључи́'е Врб; имамо *ше́лефон* Пс; тако́ј му *ће́ф* Гњ; *ће́ф* си гу свекр́ву Р; има́ле фа́брике Кц; ради́ла у *фа́брику* Гч; каква́ *фа́јда* Мг; не́маш *фа́јду* Кш; што́ *фа́јда*, ни́шта Бч; ка ти је *фамили́ја* ус те́бе Врб; мо́ја *фамили́ја* Вт; на́ша *фамили́ја* Вт; ка ти је *фамили́ја* ус те́бе Врб; на́ша *фамили́ја* Вт; *фамил'и́ја* ги таква́ Бч; *фамили́ја* голё́ма Кц; у *фамили́ју* Кш; ње́на *фамили́ја* Гч; *фамил'и́ја* ги таква́ Бч; у *фамили́ју* има́в де́цу Ж; *фи́на* цр́ква НБ; би́ло збирал'иште овде́, игра́нка, *фи́но* Пс; *фла́ша* заки́ћена сас па́ре Кл; *фла́ша* се заки́ти Кр; пу́но *фла́ше* КК; то́ј *фр́лено* Ј; *фр́љимо* ђубре Р; све́ на́јлони *фр́љани* Р; шпо́рети *фр́љани* Р; *нафр́ља*, *нафр́ља* се́ме

Р; *фрула* да свира НБ; *фрула* имала Зб; исто, *фута* Пш; моја *фута* Вт; ноња *фута* Врб; немала ни *фута* ни сукња К; *фута* неће до' земљу Врб; *фута* се носила Пс; *фута* се ткала Пш; све *футу* сам носила Бч; у *футу* Кш; *футу* снашка опаће Ж; намести пртен *чаршаф*^е М; немаја ч' *аршаф* Гњ; да туре б'ел *чершаф* Кл; ће ставе *чершаф* Кл; оволико ч' *аршафи* Гњ; ставиш у *шифон*^ер Мг.

2.3.3.3. Група *хв* такође потврђује постојаност сугласника *ф* јер је замењена овим сугласником:

*фа*ла ви, *фа*ла ви Кр; *фа*ла ги Врб; *фа*ла му на нега Кш; *фа*ла ти Кц; *фатамо* врапчики за д'ецу Т; да *уфа*тии човека Св; *фа*тиу гу бабицу Вт; *уфа*-*ти*ли га Гњ; *уфа*иш*ла* р'ед Пр; ће га *уфа*иив КК; оће да га *фа*ћа сас уста Т; *фа*ћа се до нега Кш; не се *фа*ћај НБ; Али забележено је и: да су *захвал* 'не Зб.

2.3.3.2. Потврде са сугласником *в*:

скренумо од *асвалт* Т; киша да не ги *ва*ћа Гњ; била *совра* округла Бж; дрвена *совра* И; једна *совра* Св; ја сам затекла *совру* Р; на *совру* К; имам *ћев* Кр; везени *чаришави* Вт.

2.3.4. Сугласник *Х*

2.3.4.1. Сугласник *х* се може чути у косовскопоморавским говорима, али су то најчешће примери из новијег времена, осим код неких лексема које су преузете са постојећим *х*.

Глас *х* се најчешће губи из различитих положаја у речи, али има и примера супституишања и то сугласником *к* или *в*.

Сугласник *х* се може губити на почетку речи, у средини или на крају. На почетку се губи у појединим лексемама, а бројне су потврде код облика глагола *хити*. Мали је број примера губљења *х* у медијалној позицији, док се у финалној *х* потпуно редуковало у појединим лексемама и код аориста 1. л. јд.

2.3.4.2. Примери у којима је забележено губљење сугласника *х*:

б'ел'е *а*и*не* Кл; у *а*и*ну* Гњ; има *а*и*ну* Кш; *е*к*и*ер кромпир Врб; и *л*'*е*ба и сас *л*'*е*ба Врб; једев *л*'*е*б Св; у четвртак је печење *л*'*е*б КК; ражи се *л*'*е*ба Мг; дванаес *и*а*де* кила пченицу Бч; сто *и*а*де* Кц; *и*а*до* евра Пш; да се *и*а*ди* Пс; одморимо мало у *ла*дов*и*ну Вг; де си *и*а*е* си иша НБ; свекрву *о*ће баба Р; *о*ће ракију Вт; куја *о*ће Б; *о*ће да га *фа*ћа Т; *о*ћу и друго око НБ;

откуд *за*од слунце Цр; *ма*чка нај *гре*и*а* Св; па не ли је *гре*и*а* Кш; *о*а*ди*мо пиво Гњ; да *за*а*ди* малка Пс; било све нешто као *и*и*и*и*је* Б; *и*и*и*и*је* се спремав Кш; тој су *и*и*и*и*је* Пс; док *и*ро*оди* КК; *и*ро*оди*ло дете Гњ;

на *вр* главу Пш; од *вр* брдо НБ; на *вр* годину дна Р; онај што има *вр* К; *гра*, сарму, пуњене паприке Вт; спрема се *гра* Гњ; *гра* је обавезан Кш; да л је *гре* Зб; неје твој *гре* Р; његов је *гре* Р; од *гре* Д; тој жив *гре* Д; *лад*но, себе

Кш; од *њи* Гњ; за *њи* има Р; гледам у *њи* Кл; треба да се *нарани* Кш; *нарани* га Пш; *одма* да се вратиш Кл; ма *одма* дође КК; *одма* ће се врати Кш; пропада *одма* у воду Вт; има један *ора* Кш; на *ора* Гњ; под *ора* Пс; саг ни га гледа *сиром* Бч; саг ме *сир*а Св; *сир*а ме Вт; не ли те *сир*а Гњ; *дођо* *одма* Кц; *изађо* овамо Цр; и ја *ото* Цр; *префљи* шамљу Цр; ја *ул'его* Зб.

2.3.4.3. Сугласник *x* најчешће се супституише сугласником *к*, једино код именице *грах* бележи се супституент *в*.

Примери у којима је дошло до супституције:

Дукови Мг; поднели девојчики *закџев* Кр; разделили *џарокије* Кр; вршљик од *џлек* Гњ; *џлекан*, мора да је од *џлек* Гњ; има *џрикоди* Ж; можда *џрикод* Врб; *џсикија* утепа народ Р; иде на *сакрану* Мг; *сакрана* Кш, Пс; туј га *сакранили* Ж; туј е *сакрањеи* Св; има *џекнике* Врб; намести *џеџик* Кш; прави *џеџици* Врб.

2.3.4.4. Облик *грав* може се тумачити и као позајмљеница из говора са македонског подручја који знају за замену *x* са *ф* или *в*: *грав* кџвамо Д; саџимо *грав* Кш.

2.3.4.5. Након губљења *x* у хијату се развио нови сугласник, најчешће *в*: кад га *џво* бол'и дџте Вт; *мџва*, она нађе мџсто Р; *гревоџа* Зб; гревџта је Р; *маџка* *наџгревоџа* Св; *џика* ми *снаџа* Кр; *џикав* ми *снаџе* саг Ж.

2.3.4.6. Примери у којима се чује *x*:

тој овџа *Дџхови* Т; да су *зџхвалне* КК; онџ *мџх* Гњ; ће џдем у *Прџохор* Пчињски Р; *саџранили* га Ж; са *џлџх* мџзику је *саџрањена* КК; како у *Хџа* смо Вт; саџ нџсив све *хаџине* Пш; имало из *Хџн*, и Сџрдулицу Б; спаџјеш у *хџад*-њак Р; *Хрџиџо* се џџви Вт.

2.3.5. Сугласник *s*

Сугласник *s* се чује у косовскопоморавским говорима. Поред облика у којима се ова африката јавља као заменик сугласника *з* или на месту сугласничке групе *дз*, јављају се и потврде његовог фонолошког статуса: *sunsa*, *sik*, *sika*.

нека *сџерка* И; црквџно *сџоно* Кр; лаџдно, *сџбе* Кш; ће *осџбе* Пш; *sensa* се Вт; ће *осџбемо* Пс; не се *sensaj* Кц; каменџики да сипџјев у *sud* Ж; уџара у *sud* Р; имали смо *sudari* Мг; а оно ме *sika* Ј; *sika* ме Кш; ма ће *siknem* Пс; тџчив му *sinse* Пс; оноџики *sunsap* Кр; тџтко погоџија гџчеџи, *surle*, мџзика М; сипџје *bensin* Кл; у лџнци *bronsemi* Р; *mlsina* су бџли Бч; ма *mlsina* Врб; оно све *nasad*, *nasad* Ж; мџслим ће *nasrne* Гњ; да *nasrnem* само Цр; џмам си *uensiju* Ј; *uensiju* си џмам Гњ; како ми дџђе *uensija* Ж; оставџија ми *uensiju* Кл; тој кад *џросџкне* Кш; али и: *зџони*, *зџони* НБ; маџло *зџоно* П; уџара

у *зиd* КК; *зиdър* је бија Гњ; да *озидамо* Бч; добила сам *йёнзију* Гњ; ма́ла *йёнзија* Кл; од мо́ју *йёнзију* Вт; за *бензи́н* И; ски́нем *биса́зи* Р.

2.3.6. Африкате Ч, Џ, Ћ, Ђ

2.3.6.1. С обзиром на географски положај и међујезичке контакте, код реализације африката *ч*, *џ*, *ћ*, *ђ* у Косовском Поморављу, могло би се очекивати стање слично оном у говорима Метохијске и Косовске котлине, што подразумева „преобликовање у балканистичком духу“ и свођење на један ред африката који корелирају по звучности (в. Младеновић 2007). Ипак, стање у косовскопоморавским говорима показује унутрашњу издиференцираност. Према реализацији африката подручје говора Косовског Поморавља могло би се посматрати двојако: северозападни део, којим се обухвата новобрдски и косовскокаменички, и југоисточни део, који обухвата витински и гњилански крај. У овим другим забележена је нестабилност африката, што подразумева да приликом њихове реализације долази до изједначавања и свођења на две африкате, чије се вредности могу означити као *ч'* (за *ч* и *ћ*) и *џ'* (за *џ* и *ђ*). У неким случајевима као нестабилна африката показује се једино глас *ч*. Не може се са сигурношћу рећи да се ови гласови реализују доследно јер се њихове вредности некада могу јасно препознати, некада веома тешко, а некада се могу чути све африкате. Није лако одредити услове под којима долази до овакве варијантности у реализацији африката.

Нестабилност предњонепчаних африката у косовскопоморавским говорима ареално би се могла везати за витински и гњилански крај, али је најизраженија у гњиланском. На основу грађе може се закључити да се стабилан изговор све четири африкате појављује даље од гњиланске околине, односно, нестабилност досеже на северу до места Коретиште, Шилово, Кусце, а северно и североисточно одатле нема потврда за ову појаву, на шта се даље надовезује стање у прешевском, бујановачком, врањском говору (Трајковић 2016: 373–376, Трајковић 2020).

2.3.6.2. У наставку су дате потврде са целог испитиваног подручја. Примери су распоређени ареално и унутар самих мањих области како би се лакше пратила заступљеност изговорних вредности африката.

2.3.6.2.1. Новобрдски крај:

ч: у *бóлничке* руке НБ; *друга́чије* НБ; *исйё́чемо* ракíју НБ; *о́вас*, *јё́чам* НБ; ма́ра̀мице, *й́ла́чке* НБ; *й́речеку́ју* се закони́ци НБ; *кўп й́чени́цу* НБ; *то́ј ти й́а́чно* НБ; *ча́с пе́ва*, *ча́с й́ла́че* НБ; *че́йв́рши* си́н НБ; *чо́век* умрё НБ; тако́ј сам *чу́ја* НБ; *квџа́че* и *со́л* Ј; *но́симо квџа́че* Ј; *й́чё́ла* га упеца́ла Ј; ба́пске *й́ри́че* Ј; на сва́ку *Про́чку* Ј; *чу́вамо* по једно́ Ј; по́сле за *вечё́ру* Т; *фа́тамо вра́пчики* за д"ёцу Т; *ина́че* н"ё Т; *исё́чев* гра́њу ве́лику Т; *жё́не м"ёсив квџа́јчики* Т; *кў́че* га осё́ти Т; *дон"ё́се ме́чку* Т; *поне́ку м"ё́чку* Т; са́мо *ме́чке* кад биле Т;

печење, м^есо Т; *почињу* тјј бабе Т; кад *прочкујемо* Т; *рече*, ће да сѣднем Т; *с^ечев* врбу, дрѣн Т; *чѣтри* брата Т; триста козе *чувала* Т; нѣ га *чувам* Т; коме је *речено* И; туја *ручак* И; *чѣтврѣину* ти оставља И; да су живи *дечица* Св; спремиш *доручак* Св; *л^ечила* ме у туј цркву Св; *мачка* нај греота Св; *йече*в м^есо Св; *йченица* да порасне Св; изнесеш *ручак* Св; вода *йечи* Св; дѣ *ис-йиче* вода П; на *косачи* П; на *йлоче* П; спр^ема *ручак* П; Станина *башича* Зб; мути га у *бучку* Зб; овѣја *аѣлачи* н^е Зб; л^еб *исйечеш* кисел Зб;

ћ: до пола *ноћ* НБ; трећи *ноћ* НБ; цѣл *ноћ* јучѣ НБ; као снаје *оће* НБ; за-палив *свећу* НБ; о[д] *йрећу* смѣну НБ; *ће* одмаш НБ; *ћерку* моју НБ; може и вино и *шећер* НБ; некој од *укућани* НБ; ми на *Божѣћ* носимо Ј; ул^егне у *кућу* Ј; пред *Божѣћ* Т; да роди в^о*ће* Т; затвори се *кућа* Т; донесев куд *кућу* Т; *оће* да га *фаћа* Т; до пола *ноћ* И; ишчука *ћѣбиња* П; ја *ћу* д^ете да ти њишам Зб; кал^еко *оћеш* Зб; *йрћала* си гу Зб; *срећња* слава Зб;

м: неке *мојке* НБ; на *оѣк* Ј; коко *оѣк* Зб; нѣ *ће* је на *мабе* Зб.

ђ: *Госѣођиндан* НБ; кад *изађе* НБ; плуг да *йређе* НБ; после *Ђурђовдан* Т; *ћ* *изађем* П; бија *йанађур* у *Гилане* Св.

2.3.6.2.2. Косовскокаменички крај:

ч: навадиш *баишу* Вг; мало *йченицу* Вг; кад је *ручак* Вг; *сече* ги за шпорет Вг; шѣта не *учишѣл^еица*, *учишѣл^е* Вг; *чѣкамо* да проврије Вг; *чим* искарамо *откос* Вг; *чиће* ишли по поље, Вг; сас *чук* Вг; *бачу* расадјуемо Ц; *кравјички* омѣсимо Ц; *обрњач*, вртика Ц; кукурүз, *йченица* нѣ Ц; *йченица* нѣ Ц; *ричеш* како *крава* Ц; за мене довеја *гоч* М; *ѣве* ти *кључ* М; као од *овчи* М; намѣсти пртен *чаршаф^е* М; па *чеврма* М; напред *боишча* К; пешкири, *боише* К; немале *вейр^еначе* К; за Бадњи *вѣчер* К; *исечев* бадњак К; раж, и *јечам*, и *йченица* К; *йеринач* на главу К; *сечев* *колач* К; има *учишѣла* у Беривојце К; има снаву *учишѣлицу* К; *чував* биволи К; *качамак* направив КК; *дугачке* фүте, *мѣмѣири* КК; *йаѣуче* гу да КК; тај *йѣча* ми КК; у *чѣтврѣак* је *йечѣње* лѣб КК; да цркне *човѣк* КК; *чѣкамо* да дође Бж; каквѣ *боише* Бж; знало се *доручак* Бж; ја *коначим* туја Бж; неко *кошѣанѣче* Бж; неко *кравјиче* Бж; за Бадњи *вѣч^е* Бж; дочекује *људи* Бж; *исечев* бањак Бж; *увече* сви *идев* Бж; *чѣпри* *јетрве* Бж; уроци на *чараѣе* Бж; *чѣпри* *јетрве* Бж; не *чишѣиши* *кућу* Бж; имамо *вейруначе* Кр; поднѣли *девојички* *зактев* Кр; *ич* неам *школу*, *ич* Кр; *башка* *колач* Кр; има *чколоу* Кр; ја сам *ишла* у *Билачу* Д; на тој *вѣнче* Д; *влачимо* у *влачару* Д; Светѣ *враче* Д; тѣг *чѣкаш* *гоч^е* Д; фрљимо на *куйче* Д; како *плоча* Д; *пушка* *йуче* Д; неко *йѣлче* Д; у *чараѣе* Д; *чис* лѣб немало Д; па не пратили у *чколоу* Д; *чүр* се *диза* Д; куја си је *бачица* Р; *бучка* *висока* Р; од *Доброчање* дође Р; нѣ се *искачала* Р; у *калениче* Р; и он нѣ се *качија* Р; носили *колач* Р; *кравјички* *мали* Р; из *Панчево* *ће* дође Р; кофе *йласѣичне* Р; мало *кратка* *йченица* *излази* Р; *пола* *йченица* Р; *чѣиалу* гу *враѣиш* Р; имамо *боише* ДШ; са*димо* *баче* ДШ;

ћ: први дан *Божих* Вг; нећеш сваку *воћку* Вг; *враћамо* гу Вг; куд *кућу* Вг; *ће* родиш Вг; одозгор *ћилими* Вг; *веће* на капију М; на *исцарај* М; фамилија у *кућу* М; са *шећер* М; овој двојица *браћа* К; стоји прет *кућу* К; *ће* љушти попріку К; *ће* напуні К; *ћелими*, кошуље К; *браћа* несу се одвојили КК; у Гњилане има *кафићи* КК; *кућив* се КК; *ће* кукам КК; *ћерка* је *иућа* кућа КК; три *ћерке* КК; *врућ* леб *исцечеи* Бж; све *кићану* Бж; *кућа* до *кућу* Бж; правиш *кућу* Бж; *ипрећа* иде за воду Бж; кој *оће* нека ти *доће* Бж; *ће* ти донесем Бж; колико *ћелима* ткајени Бж; код *ћерку* Бж; две кола у *кућу* Кр; старе жене *иодмићав* Кр; *ће* га вејемо Кр; на небес *ће* рипав Кр; за *Божих* Д; у туј *кућу* Д; *нећев* ткајено Д; он *оће* Д; тури једну *цвећку* Д; *ћорав* ако се потписује Д; три-четири *ноћа* седеја Д; изнесе ти *бе'рићей* Р; свекрву *оће* баба Р; *ће* идем у Прохор *Пчињски* Р; *ћѐф* си гу свекрву Р; ја *ћерку* сам немала ДШ; ко *ћерку* ДШ;

и: *иак*ови се пунив Вг; *ианарике* Вг; дрва наложиш у *оцак* М; *оцак* К;

ђ: *доће* јесен Вг; *доће* татко Вг; *навађујеш* теј ваде Вг; змије да не *виђаш* Ц; на *Ђурђевдан* Ц; пред *Ђурђовдан* Ц; пасуљ што се *рађаја* Ц; теј *сућенице* КК; чекамо да *доће* Бж; у теј *мађије* Бж; *доће* за неке преповетке Кр; дом се *рађали* Кр; *сесиричња* била *рођена* Кр; да *доће* Д; а моји Свети *Ранђел* Д; уочи *Ђурђевдан* Р; мува, она *наће* место Р; за *ианађур* Богородица што је Р; на *иуђо* имање живимо ДШ.

2.3.6.2.3. Гњилански крај:

ч: *веч* 'у Ниш Кц; *наша* *куч'а* Кц; *куч'е* не купујев Кц; *муч'ко* јаје Кц; *нач'ве* Кц; јесёњи *иилич'а* Кц; *ч'е* му јави Кц; *ч'е* седнеш Кц; за *ч'елими* се преде Кц; моја *ч'ерка* Кц; на *ч'ерку* Кц; *боиш'е* се ткале Кц; *буч'ка* се каже Кц; у *влач'ару* Кц; *другач'ије* је тој Кц; има *јеч'ам* Кц; отишли *јуч'е* Кц; *квоч'ка* гу викамо Кц; насадила сам *квач'ку* Кц; *колач'и* од нега Кц; *којан-ч'е* воли Кц; јес *коч'ина* Кц; иде у *Немач'ку* Кц; *оч'исци* се све Кц; *иарч'е* месо Кц; *иач'авра* Кц; *ипрекјуч'е* отишли Кц; *ирич'ав* с нас Кц; све *руч'но* Кц; на *сељач'ки* Кц; све у *снојч'ики* Кц; за *унуч'е* Кц; моји *унуч'ики* Кц; за тија *унуч'ики* Кц; *ч'ека* не Кц; *ч'арайе* исплете Кц; за нега *ч'ерайе* Кц; *ч'еирљав* Кц; *ч'еири* пута Кц; *ч'еири* године Кц; *ч'еирнаес* године Кц; кој *ч'ува* кокошке Кц; и ми смо *ч'ували* Кц; Цигани га *ч'укав* Кц; дај теј *гач'е* Кш; *гач'асије* ноге Кш; *гач'асије* кокошке Кш; *Жуч'а* Кш; купимо *куч'у* Кш; нека *куч'а* Кш; овај *куч'а* доле Кш; колико има *куч'е* Кш; *ч'е* пренесем тамо Кш; *неч'е* више Кш; *ипреч'а* година факултет Кш; еве гу *ч'ерка* Кш; на *ч'урке* Кш; *ч'уран* тој има Кш; *ч'урч'е*, *шоч'е*, *гушч'е* Кш; *Благич'ина* соба Кш; моравске *боиш'е* Кш; *буч'ка* има Кш; *влач'ара* и даље ради Кш; били у *Врњач'ку* Бању Кш; овој *девоч'е* Кш; *гвиц'и* свиња Кш; велики *замрзивач'* Кш; *исеч'емо* мешч'инку Кш; *исцарч'а* се Кш; ја не могу да се *исцрич'ам* Кш; *јеч'ам* Кш; *јуч'ер* отишли Кш; све с *кич'ме* Кш; у *коч'ину* Кш; у *локалч'е* Кш; да ги на-

руч'им Кш; они у Немач'ку Кш; овлáч'и вуну Кш; фијоке да развлáч'им Кш; старински реч'и Кш; све је било руч'но Кш; за сáлч'ики Кш; на унуч'е нóшња Кш; унуч'е ми је тјј Кш; била сам с унуч'ики Кш; девет унуч'ики ймам Кш; овој су ми унуч'ики Кш; йма и ч'ерáйе Кш; ч'ейири децу йма Кш; ч'ейиерес године стаж^м Кш; ч'ейирнаес, петнаес ч'еришáфа Кш; па ч'йч'е, па сви редом Кш; ч'увамо стоку Кш; ч'укав, ч'укав Кш; он ч'уваја стоку Кш; ч'екај Кш; ч'йсиши се тај скрáма Кш; ч'увáла сам Кш; ч'йбе Кш; стáра куч'а Гњ; из куч'у никој Гњ; йреч'и пút Гњ; ч'елим одоздó Гњ; са ч'ерамиде покривена Гњ; зёт и ч'ерка Гњ; ткáла ч'илими Гњ; неки бунáрч'ики Гњ; имáла мóја мајка буч'ку Гњ; кад трéба да се веч'ера Гњ; кад веч'ерав Гњ; после веч'еру Гњ; пре веч'еру Гњ; буре што гмеч'и Гњ; грнч'ари Гњ; дуњáч'ка мешана Гњ; ђувеч' од ориз Гњ; после искоч'ило Гњ; леба кад исйеч'е Гњ; као млáд^т деч'ко Гњ; исеч'е на йáрч'ики Гњ; напуни тој каленич'е Гњ; ми смо имáли канáч'ики Гњ; тај сеч'е колáч' Гњ; ўзмеш колáч' Гњ; йма неки колáч'и Гњ; донеси ми тој лойáйиич'е Гњ; йма три ногáрч'ики Гњ; мóраш да оч'йсиши Гњ; оч'еш ракију Гњ; оч'еш ли кáфу Гњ; оч'у Гњ; йеч'е ракију Гњ; тој йеч'емо Гњ; у шёрпу га йеч'емо Гњ; да йлáч'е у кућу Гњ; нешто йрич'áја Гњ; ако суч'е кóре Гњ; носила је руч'ак Гњ; сáд ўвеч'е Гњ; они су славили ўвеч'е Гњ; ўвеч'е што сеч'емо Гњ; немаја ч'áришаф Гњ; дáва ги ч'áше Гњ; ч'áше наредја ники Гњ; ч'ерге се викало тој Гњ; ч'ерге коно́пне Гњ; имáли смо ч'ерге Гњ; ч'ергу одозгóр Гњ; да те стáвимо у ч'ело Гњ; са ч'йзме Гњ; ч'йји је колáч' Гњ; тај ч'овек Гњ; от ч'оју Гњ; док је слáва ч'ўва се Гњ; код куч'е Цр; Дóбро веч'ер Цр; веч'ерамо Цр; стáвљамо веч'еру Цр; прво веч'е пóсно Цр; домаћин не йрич'а Цр; ће га исеч'еш Цр; исече колáч' Цр; један колáч' Цр; мёсимо колáч'и Ц; наредиш кукуру́з, пченицу, јеч'ам Цр; јуч'е је бйло Цр; муч'но от крај Цр; на неки нáч'ин Цр; српски обич'áј Цр; такој обич'áј Цр; йреч'есйи се Цр; йрич'áмо тўја Цр; на Прóч'ку Цр; пред Прóч'ке Цр; сеч'емо први дáн Цр; нáс не сйреч'áва Цр; ўвеч'е га исеч'емо Цр; ўвеч'ер запáлимо свёћу Цр; унуч'ики дйнем рáно Цр; тај ч'ейивришак Цр; на ч'ейири ч'оша Цр; за стоку ч'йни Цр; на ч'овёка Цр; што сам ч'увáла Цр; не се ч'ўва Цр; ч'увáркућа Цр; бóг ч'ўва Цр; руч'ак спрёмамо Цр; сйпемо на ч'ейири ч'оша Цр; овој јáје га ч'ўваши Цр; тај ч'ейивришак Цр; стáр ч'овек Цр; ч'увáркућа Цр; покријен ч'илим Б; мришáч'ки кóвчаг Б; омеси йогáч'у Б; ч'арáйе шарёне Б; ч'йбо, ч'йбо Б; онóј црно ч'áц'е Б; ви сте Шóйч'ики Б; йоч'не да лáје Б; за кóга спрёмаш веч'еру Б; у ч'ошак Б; ти донеси руч'ак Б; ако оћев брач'а Пс; они бйли домáч'ини Пс; јáка куч'а Пс; онóј е стáра куч'а Пс; сáг две-три куч'е Пс; сáд неч'ев Пс; оч'еш тй да се удаш Пс; йма брэкч'е Пс; да гу дáв огришáч' Пс; за оч'и је дóбро Пс; кўм да йрич'ёка кўма Пс; живёл'и смо селáч'ки Пс; вóда што йеч'и Пс; тўја ч'áдар Пс; ч'ўл'и се колáни Пс; ч'ейири дáна сам поседёла Пс; марáма кйч'ена Пш; врћáла си се куч'и Пш; кóји оч'ев Пш;

о́ч'е да поша́ље Пш; како́ о́ч'еш Пш; док не до́м'ев де́ца Пш; уи́'е код сна́шку Пш; бе́лу бо́шч'у Пш; спрема́ла бо́шч'е Пш; у о́пштину ве́нч'ани Пш; тра́жи ве́ч'еру Пш; донесе́ йога́ч'у Пш; окрече́'ав йога́ч'у Пш; о́на се ѿресву́ч'е Пш; ма́јка ми ѿри́ч'а́ла Пш; да ѿри́ч'ам ви́ше Пш; је́дна ч'а́ша Пш; поклања́ла сам ч'а́ше Пш; ѿо́йч'а́ло се Пш; плете́не ч'ара́йе Пш; ч'еѿѿврѿи́а го́дина Пш; два-три́ ч'ове́ка Пш; не́ки обич'а́ј Пш; ве́ч'и́ном у неде́љу Ж; ша́јкачу ве́ч'и́ном Ж; ку́ч'а се на́пуни Ж; то́ј е њи́на ку́ч'а Ж; ку́ч'а спа́лена Ж; не ку́ч'а, не до́м Ж; прода́ле њи́ну ку́ч'у Ж; ца́бе, ку́ч'а спа́лена Ж; ле́по на́кич'ено Ж; но́ч'у да скре́нем Ж; ч'е га ву́ч'емо Ж; ч'е га раскр́сти Ж; ч'е па́дне Ж; ч'е те́ч'ив Ж; ч'у да во́дим Ж; ка́кво о́ч'е н'ка је Ж; све́ док о́ч'е Ж; има́ ч'ерку́ и два́ си́на Ж; две́ ч'ерке Ж; ч'ерке, па за́ве Ж; на́кити са цве́ч'е Ж; спре́миш ве́ч'еру ЖГ; е́ве деверѿи́ч'ич'а́ има́м Ж; ова́ј деверѿи́ч'ич' Ж; на ч'еѿи́ри хо́шка ма́же Ж; мо́ј ч'еѿѿврѿи́и де́л Ж; ја́ сам ч'у́ла ЖГ; у́зме йога́ч'у Ж; ѿору́ч'у́је од ме́не Ж; на мо́јега ч'ове́ка Ж; не́ ми ѿри́ч'а́ј Ж; ч'е́камо та́ј Све́ти পেতাক Ж; ч'еѿѿврѿи́ак Ж; оми́јев га ч'ове́ка Ж.

ч: чва́рци Кш; је́дно ба́ло́нче Гњ; но́си у ба́ло́нчики Гњ; ма́ле́цко бу́рче Гњ; ја́сѿага́ч има́ Гњ; ка́ленѿи́чики Гњ; ѿече́в на стру́ју Гњ; мо́ра йога́чу Гњ; очѿи́и моли́тву Гњ; се́че кола́ч Гњ; на́прави́ две соѿи́чики Гњ; у чеѿѿврѿи́ак Гњ; чи́с ле́ба Гњ; да чу́ то да про́дам Цр; од о́бично др́во Цр; чеѿѿи́-пѿт кубѿка Цр; има́ло из Пе́чињу Б; ча́дар ги дава́ли Пс; има́ да гу да́в о́грѿи́ач Пс; на́ши ста́ри ѿри́чав Пс; бо́шча се упаше́ Пш; што чу́ка го́ч Пш; зо́ве се и гра́бена йога́ча Пш; па бо́шче ЖГ; од жу́чку Ж; ка́ме́нчики да сипу́јев у си́д Ж; кола́ч ме́си за свети́ Или́ју Ж; па ма́ра́мче ЖГ; у́зне ѿа́рче йога́чу Ж; однесе́ ѿече́ње Ж; ѿречисѿи́ли му ту́ја Ж; че́кеј Ж; исто́ у Ж; чеѿѿврѿи́ак Ж; чеѿи́ри са́та Ж;

ћ: у врѿу́ во́ду Кц; иза́ђи та́м Кц; две ѿре́ђе Кц; ћу́лума́јка, ћу́лѿмке Кш; ћу́лѿмасѿи́а коко́шка Кш; га́зи ћу́рку Кш; ћу́ру, ћу́ру, ћу́ру Кш; ћусѿе́ци се ка́же Кш; сва́дба ће́ бу́де Кш; ће́ бу́де све́ Кш; ће́ да на́реди Кш; не́ће то́ј се́лско Кш; две́ ћерке Кш; ѿре́ђа о́на Кш; да да́ бо́г беру́ћеѿи́ Гњ; да има́ беру́ћеѿи́ Гњ; да ни́ је врѿу́о Гњ; фа́ла, дома́ѿи́не Гњ; то́ј се зва́ло на́ђе Гњ; на́ђе смо има́ли Гњ; петла́ ће́ зако́љем Гњ; не́ки ћели́м те́шак Гњ; је́дну шаку́ ше́ћер Гњ; на Бо́жић Цр; за мо́јега дома́ѿи́на Цр; дома́ѿи́ца се́ди Цр; ку́ћу ти подла́зи Цр; по́башка ку́ћу Цр; упал'имо́ све́ћу Цр; ће́ пи́јеш ка́фу Цр; најбли́зу до ку́ћу Б; не осе́ћа се Б; о́ћу да и́дем Б; је́дна ку́ћа Пс; на ћерке́ Пс; ку́ћу прода́ја Ж; два́ но́ћа у по́друм Ж; запа́лимо све́ћу Ж; ће́ га раскр́сти Ж; ће́ гу загре́јеш Ж; ће́ про́ђе Ж; не фа́ћа цве́ће Ж; какви́ ћели́ми ми оста́ви Ж;

м': ка́же до́м'и Кц; у м'а́кч'е Кц; то́ј е м'и́ге́рица Кц; до́м'е Ђван Кш; о́на ми до́м'е Кш; м'уве́ч'ка Кш; ја́нци'и́к се ка́же Кш; ви́лике ка́нци'е Кш; м'а́бе то́ј Кш; м'а́кч'е да се це́ди Кш; у ои́'а́к Гњ; кад до́м'ев код на́с Гњ; столи́це ѿоре́и'ане Гњ; Свети Ра́нци'ел је жи́в Гњ; ка́лени́ца, м'уве́ч' Гњ; има́ло у ои́'а́к Гњ; дво́кри́лни ѿе́нци'ер Гњ; у м'а́кови Гњ; има́ло м'а́кч'е за си́рење Гњ; ту́ри-

мо у *м'ей* Гњ; сат онај *м'ейни* Гњ; *м'ейче* се правило Гњ; сас *м'ейови* Гњ; *дои'ем* у један Цр; па *дои'ем* Цр; на *ои'ак* узне Б; у *Калуи'ерицу* Пш; ткање *м'емйери* Пш; ка *дои'е* куч'и Ж; комшике *дои'ев* Ж; овeј *млаи'е* играв Ж; од *рои'аици* Ж; овај *среи'ањ* син Ж;

м: свe *мабе* Кц; бeла *мигeрица* Кш; код *бојеицију* Гњ; на *брици* панталоне Гњ; *ииине* га оној сито Гњ; поред *маде* Ж;

ђ: *дођи* овамо Кш; *ђувек* је тој Кш; *менђуша* је тој Кш; *рођене* сестре Кш; *боише* смо ткали Кш; *иша* *Горча* код нас Кш; она је *дугачка* мало Кш; *мешчинка* Кш; *йочело* ми зүји ўво Кш; тако у *сойчики* Кш; чварке од *леђа* Кш; *гађали* с камени Гњ; они кад *дођев* Гњ; *дођоше* Гњ; *наређав* до зид Гњ; *наређав* један ред Гњ; *йређу* да мeстимо Гњ; да се *рађа* Гњ; *йма ођак* Гњ; *знаш ођаици* Гњ; *имало сађак* Гњ; *којшија* кој ти *дође* Цр; овако у теј *мађије* Б; ка ће *дође* Пс; па *дођеш* туја Пс; крв пили *између* себе Пш; он *дође* Ж; *Свеици* *Ранђија* је црква Ж; слави *рођендан* Ж.

2.3.6.2.4. Витински крај:

ч: и школа и *куч'а* Кл; *ајмо куч'и* Кл; две *куч'е* Кл; *неч'емо* ништа Кл; *не, не, свач'о* Кл; не *сеч'амо* се Кл; ће *туриш ч'елим* Кл; *раширу* гу *ч'илим* Кл; *оч'е* моју *ч'ерку* Кл; сестре, *ч'ерке* Кл; *његов сеситрич'* Кл; са *жарч'ики* Кл; кад *йдиш вech'ер* Кл; *муч'ан* живот Кл; *йech'е* се проја Кл; *йогач'а* се шара Кл; *йогач'у* да *исйech'еш* Кл; *сеч'ев* колач Кл; сабрали ми га у *Немач'ку* Кл; то ни се *рач'унало* Кл; *увеч'ер* куде кућу Кл; *йма уч'йишеља* Кл; да *ч'екаш* сватови Кл; бил'и *ч'ейтри* браћа Кл; Бели *ч'ейвртшак* Кл; на *ч'ейири* Кл; један *ч'овек* Кл; не *ч'ува* козе Кл; цел *ноч'* Мг; за *веч'ер* Мг; *веч'ера* се у цркву *увеч'ер* Мг; док *веч'ерав* Мг; *мужи* се *обуч'у* Мг; наш *обич'ај* Мг; *йech'емо* прасе, *кокошку* Мг; у суботу *йрич'ес* Мг; тој на *Проч'ку* било Мг; носив *увеч'ер* леба Мг; на *ч'ейтерес* дана Мг; *ч'ейтрисшо марке* Мг; *ч'ешма* Мг; *пeреш* на *ч'ешму* Мг; тој се *ч'ува* Мг; *ч'ува*ло се Мг; *ч'ич'е* биле Мг; *брач'а* ни се двојили Гч; шта *оч'е* Гч; *каква* лепота *ч'ерка* Гч; *вech'ер* дошли Гч; од *Грнч'ар* Врб; да извади *ч'ерку* Гч; за *ч'ерку* Гч; *ч'исити*ла се Гч; *ч'ибриицица* се *вика* Гч; кад се *оч'исити* Гч; *ч'ейрдес ч'ейвртше* Гч; кад сам *ч'ула* Гч; дошли *вечер* Гч; врз *гач'е* Врб; *гач'е* у *ч'ерапу* Врб; тад била *боч'а* ткана Врб; *имал'и гачи'е* Врб; *доч'екала* ме л'епо Врб; телефон *искључ'ил'е* Врб; *никат кич'ма* не гу забол'ела Врб; у *куч'у* Врб; *нема йирч'йни* Врб; та ги *обуч'ју* Врб; *йуч'ела* сeрија Врб; свe *руч'ни* рад Врб; *цел дeн руч'ни* рад Врб; *наши йоуч'ел'и* деца Врб; *јоргeни, ч'ебиња* Врб; *ч'ерайа* мора да му се спрема Врб; од шездесет *ч'ейвртше* Врб; *унуч'ики* ми дошли Врб; од *капу* до *ч'ерайу* Врб; *ч'ерайа* да му се спрема Врб; *ч'ерку* и *синч'е* Врб; *воду* на *ч'ешму* Врб; *некој ч'ува* Врб; *ч'овек ч'овека* Врб; *тражи шајкач'у* Врб; на *моју* снаву *сеситрич'* Вт; ка смо *клали йилич'и* Вт; *дал оч'е* Вт; *оч'еш* у Велику суботу Вт; у *бакрач'е* Вт; према *Бадње вech'е* Вт; на *сламу веч'ера* Вт; *правиш колач'и* Вт; *сеч'емо* ко-

лач', *йогач* у Вт; *колач* м'есимо Вт; на једно *млинач* е Вт; такъв *обич'ај* Вт; тако *йричал* и Вт; *йричал* и људи Вт; *увеч* е Вт; ч' *јуја* гу Вт; напуни гу ч' *ерайу* Вт; у њојну ч' *ерайу* Вт; целу ч' *арайу* је соплела Вт; стоку ч' *увал* е Вт; да се ч' *ува* Вт; ч' *увал* и га Вт; ч' *увал* е Вт; на *ноч* да му ч' *есийиаш* Бч; син ми *йлач* а стан Бч; *че* идем да видим Бч; ч' *е* једеш Бч; ч' *е* проџ'е Бч; ч' *е* радиш Бч; ч' *е* пуши Бч; м'ука ми што сам ч' *ора* Бч; ми смо отишли у *баиш* у Бч; по *виич* е Бч; *девојч* е боло мало Бч; *ич* неупотребена Бч; да *муч* им дете Бч; дете *йлач* е Бч; *йоч'ел* и су Бч; да *йрич* ам Бч; не *рач* унај тој Бч; ни је *рач* унали нешто Шопци Бч; и *унуч* е ми исто Бч; свака ти ч' *аси* Бч; ч' *екал* и родбину Бч; ч' *еири* дана није изашла Бч; сџ ће напуни ч' *еири* године Бч; ч' *еири* деца Бч; ч' *еири* кила Бч; ч' *им* иде дете Бч; ч' *есийиаш* Бч; што му ч' *есийиаш* Бч; да лажем ч' *овека* Бч; за ч' *овека* Бч; бoже ч' *увај* Бч;

ч: вејеш на *вейир'начу* Кл; *влачи* се на грѣбени Кл; кад *иск'очи* невеста Кл; *искочише* вршал'ице Кл; од *јечам* Кл; *колач* што донѣја Кл; *кравајчики* Кл; *р'еч* бија до живот Кл; на *ручак* Кл; *доручак* се стави Кл; *йченицу* унесев Кл; рипне невеста от ч' *езе* дол'е Кл; туре б'ел *чершаф* Кл; *чейири* јетрве Кл; овце смо *чувале* Кл; па *чукаш*, *чукаш* Кл; ја чу да *чувам* Вт; цел *обичај* Вт; спремали тако за *ручак* Вт; *чис* понеделник Вт; ја увек носим *колач* Вт; везени *чаришави* Вт; спремали тако за *ручак* Вт; тој стари *обичај* Вт; праву *качамак* Вт; једно змиче Вт; *вечер* све се спакувале Бч; ни ги *рачунал* и наши Врањанци Бч; ми смо отишли у *баишчу* Бч; кад крстил'и *девојче* Бч; они *искочил* и тројица Бч; *чейири* пут гу удрили с нож Бч; комшијско *девојче* Бч; дваес човека у *кућу* бил'и Бч; у *баишчу* Бч; теј *чейири* године Бч; *чейири* месеца Бч;

ћ: Велигден, *Божих* и *Прочка* Кл; *домаћини* бил'и тврдоглави Кл; в' оду у *кућу* Кл; кој е у *кућу* Кл; прет *кућу* Кл; до *кућни* праг Кл; *накићена* невеста Кл; да *наћеваш* куде твоји Кл; *свећа* гори Кл; *ће* гу пре'несу Кл; да *ће* једе с младожењу Кл; *ће* гу *исечем* Кл; *ће* се динеш у ниделу Кл; *ће* *окрѣнаш* М; једна *кућа* там, једна *кућа* там Мг; у једно *сојче* Мг; па *домаћин* Гч; *ћорав* дође, *ћорав* отидне Гч; *испраћаш* жене Гч; тај *йомоћ* што ги дају Гч; која *оће* да *раћа* Гч; за *тирећога* Гч; *бейче* ка је малечко Гч; у суботу *вечер* се заигра Гч; викам о ч брата Гч; на *унуче* гу рођендан данџ Гч; нема *будућнос* Врб; *ће* *дођем* Врб; *ћи* *дође* мене на њиву Врб; *ћ* идим на свадбу Врб; *ћ* играш позади Врб; *ћ* *искршиш* кукуруз Врб; *фута* *неће* до' земљу Врб; три *ноћа* туј се седи Врб; друго да за *берићейи* Вт; они си правиле *кућу* Вт; да потрефи *кућу* Вт; трећи *ноћ* Вт; *йраћали* ги у Солун Вт; *оће* ракију Вт; запали *св'ећу* Вт; *тирећо* да за стоку Вт; да има своју *кућу* Бч; код *кућу* Бч; цеа *ноћ* *ич* Бч; дете је некршићено Бч; некршићено не држ дете Бч; ни ме *йуићали* ни мајка ни татко Бч;

м: не се *раи* 'ало Кл; на *ои* 'ак Кл; ја сам радила *йуи* 'е Кл; и ми туј *йуи* 'и Кл; кад *йроџ* 'е неко време Кл; и такој се *реџ* 'а Кл; *доџ* 'е један Кл; *доџ* 'е дору-ч'ак Кл; *млаџ* 'и момак Кл; *заџ* 'ују цркву Мг; Свети *Ранџ* 'ија Мг; неки *роџ* 'ак

Мг; да *йрѝм* 'ем кро село Врб; *и'ййи* га у колѝпку Врб; и не *дои'ју* више Бч; ч'е *йрѝм'е* Бч; сто динара на *и'ак* Бч; носили *и'убиња* Бч;

и: знаш за *оѝак* Кл; КФОР ги одведе у *иѝй* Вт; *иѝбе* да имаш Бч;

ђ: вештачко *ђубре* Кл; додолице да *зађујев* Кл; сватови ће *дођу* Кл; да буде *најѝђен* Кл; ка ће *йриђе* Кл; мали *Госѝођин* дѝн Мг; *ћорав дође* Гч; која ѝће да *рађа* Гч; на унѝче гу *рођендан* данѝс Гч; *йрођем* кро село Врб; *до'ђе* нека жена Вт; пре *Ђурђевдан* Вт; да га не *нађу* дѝма Вт; *досађала* млого Вт; *цеђ* Вт; Свети *Рѝнђа* цркву уништил'и Бч; саг *рођендан* праву Бч.

2.3.7. Сонанти Л, Љ, Н, Њ

2.3.7.1. Сонанти л и љ. Реализација сонанта л показује да је подручје Косовског Поморавља различито обележено. У анализираној грађи л се среће палатализовано, али је то различито заступљено у зависности од краја у којем се појава прати. Може се рећи да је палатализовано л најфреквентније на југу косовскопоморавске области, односно у витинском крају. Како се иде према северу, његова заступљеност опада и сасвим је факултативна све до косовскомаеничког краја у коме се углавном не појављује. Међутим, палатализованост гласа л забележена је у новобрдском крају, али у мањем интензитету него што је то на југу.

У вези са реализацијом сонанта л у говору новобрдске Криве Реке Љ. Ћирић запажа следеће: „Примери показују да се у највећем броју случајева л не реализује као љ пред вокалима предњег реда, односно да они чувају своју фонолошку опозицију. Од овога има одступања у два правца. Прво, л испред е се палатализује и артикулационо изједначаје са љ; друго, љ испред е и и се депалатализује и артикулационо изједначаје са л. Прва појава је ограничена на мали број лексема (маркантни су примери: *љѝб*, *љѝд*, *љѝва сѝрана*, *љѝкар*, *љѝиос*, *мљѝко*); друга је забележена само у два примера (*алина*, *веселе*), па и ту факултативно код истог информатора“ (Ћирић 2004: 205).

2.3.7.1.1. У новобрдском крају потврде палатализованог гласа л који се приближава вредности љ забележен је у следећим случајевима:

йогл'ѝдај И; *йѝсл'е* па мѝ код њѝ И; ѝни *бѝгал'и* И; кад *бѝл'и* ѝни И; рѝније *бѝл'и* И; Тѝрци *бѝл'и* И; не би не *дирѝл'и* И; мѝ смо *живѝл'и* И; тако *звал'и* И; ѝни *имѝл'и* по сто ѝктера И; ѝни *мѝшѝл'и* И; Тѝрци *наѝл'и* И; тако там *осѝл'и* И; *имѝл'и* свѝ И; па *имѝл'и* Тѝрци И; ѝни *йѝкуѝл'и* И; Италијани ли *йѝсл'е* И; *йѝерѝл'и* смо И; али *мѝсло узимѝл'и* И; много *узимѝл'и* И; стоку не *узимѝл'и* И; *узимѝл'и* порез И; *чувѝл'и* смо стоку И; *йѝл'и* ракију Ј; задѝшнице *бѝл'е* П; *дал'ѝко* П; написѝја *дол'е* П; *д'ѝл'е* йма П; јѝ га *жѝл'им* П; само се *зал'ѝиѝа* П; у л *'ѝѝб* П; у *йл'ѝмњу* П; *ал'и* не гу је д'ѝбро П; рѝке *бѝл'ив* П; *докарѝл'и* П; Свети *Ил'ѝја* П; н'ѝсмо *имѝл'и* брѝшњо П; *кал'ѝко* ймам П;

куји ги *крал'и* П; тој *мл'инче* П; *морал'и* п'етак П; кад се *огру'ли* П; пр'е ми се *смејал'и* П; не га нега *убил'и* П; *л'ековиџа* и тај Св; тај е *л'ековиџа* млого Св; *убе* цркве *л'ековиџе* Св; *л'ейоџица* Зб; у *Л'ейици* добро Св; *л'ечила* ме у туј цркву Св; у п'етак *несмо љрел'е* Св; кад се *разбол'е* Св; *ул'егл'и* у куће Св; оне куде *ул'егл'е* Св; ал она *ул'еже* Св; *несмо шил'е* Св; *ал'и* језик се одузеја Св; пред *Вел'игден* један дан Св; *ил'и* д'ете или стар Св; ми смо *имал'и* основну школу Св; нису добар *квал'иџи* Св; у *Л'есковац* Св; д'еца се *сил'ив* Св; све гу *видувал'и* Зб; *муже гол'еме* Зб; на *мл'еко* иде Т; *л'еб* што остаја Т; *гуску* и *л'еба* Т; *осеџил'е* гу Т; пред *Вел'игдан* Т; дође време да *л'егнемо* Зб; у *кол'ејку* Зб; *најл'ејо* било Зб; Цв'ета ми се *јобол'ела* Зб; *јобол'ела* се Зб; *ул'егне* у кућу Ј; све *викал'и* Зб; *кал'ико* му треба Зб; *кал'ико* сам д'еца спаса-сила Зб; *кал'ико* оћеш Зб; *кал'ико* смо *сиал'и* Зб; тој се *јал'и* Зб; *јал'и* се Зб; да не ги *јомол'им* бога Зб; што *седнул'и* Зб; да не ми је *јправл'ива* Зб; *к'онац* смо *јурал'и* Зб; *ул'его* Зб; *каљеница* Зб.

2.3.7.1.2. Поред потврда за *л'* истовремено се чују и јасне изговорне вредности сонанта *л* и иза вокала предњег реда, као и нормалне вредности сонанта *љ*.

кад се *јобунили* наши И; Турци су *оџили* И; друге *ли*, треће *ли* И; *јлаћали* чивлак И; *снопови* што *жњеали* И; чим си се *насељца* И; маџери *дошли* И; девојке се *узимаје* И; *јосле* ги одбише И; *одбаџили* тој све И; Дејан *милиционер* И; кад *дошли* наши И; кад се неки *разболи* И; годину дана *мелџко* И; кад *јочеле* фабрике И; *јосле* узме родбина И; не *сијавали* И; саг не *гл'едав* И; ако *јма јолиџанка* И; *или* до *сабале* И; пртене *јелене* И; не *могли* Турци И; нема да се *гл'еда* П; скинемо *доле* П; све *исјосекли* П; па *јренеле* П; на земљу *доле* на плоче П; *јералиџије* се звало П; *изгубили* смо здравље П; много *јогинули* П; *имаја велики* кота П; *носиш колејку* П; *калико* пут сам ја *рекла* П; свака *разд'ели* П; они *сијремили* се П; у *јородилиџије* П; *дошли* код мене П; Станишу га *ранили* П; деца су ги *викали* Св; сви *зайали* свећу Св; једемо *л'еб* Св; *ели* три *ели* п'ет Св; мене три ми *умрели* Св; *л'ејо* тамо Св; вода *авалика* течи Св; да ти се *разб'оли* Св; сваки *приђе* да *лизне* Св; *леџе* по често Св; за *јпалиџко* дете Св; деца су ги *викали* гробарске бомбоне Св; пр'е што смо се *мучили* Св; саг све куд *лекари* Зб; вечерамо и *легомо* Зб; нашаран *л'ејо* Зб; *уу*, *д'оле* Зб; да се *јревесели* Зб; саг се *јали* Зб; осам четвртка од *Велигдан* Т; тој смо *правили* пр'е Т; неки пр'е *ул'егне* Т; којо како *воли* Т; *упали* св'ећу Т; *под'ели* оној Т; што се *отселија* Т; *после* Ђурђовдан Т; *после* за вечеру Т; само *мечке* кад *биле* Т; не *пренесували* кро село Т; преко *л'ето* Т; тај *голџм* сечко Т; *Велики* пошти Т; не се *поминали* Т; *почне* да *липсје* Т; *последњи* четвртак девети Т; *последњи* је у Коретиште Т; пр'е не *радили* тај дан Т; неки *јилџк* Ј; *ели* друго Ј; свети *Илија* Ј; *ћилими* сам давала Ј;

четвртину ти *оси́авља* И; овíја *аи́ља́чи* н"е Зб; са *жаре́вље* Зб; *ба-сíљак* по́сле Зб; до ту́ј б"елу *неде́љу* Т; ми гу ка́жемо б"ела *неде́ља* Т; а гу *кљу́ну* Т; да се *појављу́ју* Т; од *йонеде́љак* до *йонеде́љак* П; *преда́м* дужнос на *Би́љу* П; *Љу́бе* та́м *оти́ша* П; *опе́рем* *и́тану́р* П; *сука́лку* П; ако је *йр́љава* П.

2.3.7.1.3. Палатализовано л изразитије је и фреквентније у витинском крају. Такво стање се у мањој мери прелива у гњиланску област, али је јасно да је то много мањег интензитета, а што се више иде ка северу, појава се губи.

б"ел'е а́љине Кл; от ч"езе *до́л'е* Кл; о́ни га *зай́вори́л'е* Кл; с ко́га ти *жéл'и* *до́уша* Кл; *има́л'и* де́ца *гол'ему* *кашљи́цу* Кл; *би́л'и* ч'этри *бра́ћа* Кл; *дома́ћини* *би́л'и* *тврдогла́ви* Кл; *зе́мљу* да ми *де́л'и* Кл; *дру́ги* *пу́т* смо *има́л'и* Кл; *има́л'и* смо *йнога* *бра́та* Кл; *ко'ко́шке* *има́л'и* Кл; *ми* смо се *исйи́и́а́л'и* Кл; *йобе́гл'и* Кл; *слави́л'и* смо Кл; *не́су* *сме́л'и* Кл; *ра́жи* се *л'е́ба* Мг; у *пе́так* смо *йра́л'е* Мг; *њи* *смо* *дарува́л'и* Мг; *што* *де́л'иши* на *со́фру* Мг; *има́л'и* *гро́б* *о́пште* Мг; *не* *има́л'и* *гро́б* *о́пште* Мг; *кад* се *йа́л'и* *ва́тра* Мг; *да́рови* се *си́ре-ма́л'е* Гч; *ни́смо* *зна́л'и* Гч; *кал'и́ко* смо се *ше́и́а́л'и* Гч; *двэ* се *йоро́ди́л'е* Гч; *да́ла* сам *йоси́ел'ину* Гч; *йе́ра́л'и* *сто́ку* *куде* *њи* Гч; *и* *су* гу *узéл'и* Гч; *би́л'е* *сеља́ци* Врб; *не́ко* *висéл'е* Врб; *са́мо* да *гл'е́да* Врб; *ни́смо* се *жени́л'е* с *њи* Врб; *не* гу *забо́л'ела* Врб; *ка́ко* смо се *сви́* *закука́л'е* Врб; *о́ни* су *та́д* *има́л'е* *то* Врб; *телефо́н* *искључи́л'е* Врб; *кад* *кл'е́кне* Врб; *не* *тре́ба* ми *кл'е́йва* Врб; *плéла* од *коно́йл'е* *чера́пе* Врб; *те́ј* *коши́ул'е* Врб; *и* *л'е́ба* *и* *сас* *л'е́ба* Врб; *то́ј* *свэ* *на́ши* *разради́л'е* Врб; *како́* се *уда́л'е* Врб; *ста́ри* ги *зва́л'и* Врб; *ил'и* *л'е́к* да *у́змеш* Врб; *има́л'и* *га́шч'е* Врб; *о́ни* су *има́л'и* *л'е́во* *и* *де́сно* Врб; *ку́ј* *има* *њи́ву*, *л'ива́ду* Врб; *де* га *одне́л'и* Врб; *о́ни* са́д *йобе́гл'и* Врб; *на́ши* *йоуче́л'и* *де́ца* Врб; *и́а́л'и́ко* *го́дине* Врб; *матри́јал* су *узима́л'и* Врб; *би́л'е* *буда́л'е* *де́ца* Вт; *о́ни* *би́л'е* *шес* *де́ца* Вт; *о́ни* *кад* *бега́л'е* Вт; *вешти́ца* га *вика́л'е* Вт; *вика́л'е* *жéне* Вт; *има́л'е* *ту́ј* Вт; *има* у *кал'енда́р* Вт; *и́ури́л'е* *во́ду* да *ври́је* Вт; *сто́ку* *чува́л'е* Вт; *кад* га *у́во* *бо́л'и* *де́те* Вт; да *л'и* *видува́л'и* Вт; *љу́рка* гу *вика́л'и* Вт; *то́ј* не *гледа́л'и* Вт; *не́ки* *ли* га *дави́л'и* Вт; *да́л'и* га *не́где* Вт; *да́л'и* *му* Вт; *има́л'и* *два* *одел'е́ња* Вт; *тако́* *йрича́л'и* Вт; да *л'и* *лага́л'и* *љу́ди* Вт; да *л'и* *сања́л'и* Вт; *о́н* *кад* се *йобол'е́а* Вт; *йоши́йува́л'и* гу Вт; *А* *ти* *йрича́ле* *те́ј* *жéне* *та́мо?* *кад* *има́ш* *йро́л'ив* Вт; *йрича́л'и* *љу́ди* Вт; *чува́л'и* *га* Вт; Вт; *по* *у́л'ицу* *во́да* *до́вде* Вт; *љу́ди* *бега́л'е* Бч; *тако́ј* *ги* *вика́л'е* *о́ни* Бч; *ни́* је *вол'е́л'и* *о́не* Бч; *ко* *што* *има́л'е* Бч; *мл'е́ко* *ли* је, *во́да* *л'и* је Бч; *би́л'и* су Бч; *богати* *би́л'и* Бч; *два́ес* *чове́ка* у *ку́ћу* *би́л'и* Бч; *до́иш'и* *седамна́ес* *л'и* Бч; *зайа́л'и́л'и* *гро́бље*, *е́ј* Бч; *то́ј* *свэ* су *зайа́л'и́л'и* *Шипта́ри* Бч; *лива́де* смо *има́л'и* Бч; *ни* *има́л'и* *до́вольно* Бч; *ни́смо* *има́л'и* Бч; *па́нци* *има́л'и* Бч; *пр"е* смо *има́л'и* Бч; *смо* *има́л'и* *йсто* Бч; *смо* *има́л'и* *мо́мка* Бч; *та́мо* *смо* *има́л'и* Бч; *о́ни* *искочи́л'и* *троји́ца* Бч; *е* *кад* *крсти́и́л'и* *дево́јче* Бч; *ни́кат* *не* *би* *те* *мол'и́ла* Бч; *зато́* *смо* *оси́а́л'и* *овде́* Бч; *ми* *смо* *о́йи́иш'и* у *ба́шчу* Бч; *о́йсел'и́ла* се Бч; *йл'е́л'и* *смо*

Бч; *йоч'ёл'и* су Бч; *они сэк йродал'и* Бч; *они рабoйiл'и* Бч; *ни ги рачунал'и* наши Врањанци Бч; *Шопци скипiл'и* Бч; *мужа ми ударил'и* Бч; *две сестре ги умрел'и* Бч; *цркву уништил'и* Бч; *ч'екал'и рoдбину* Бч; *фамил'ија* ги таква Бч; *уйаљимо* Мг; *даљеко* Мг; *зељена* травица Гч; *за љекари* Гч; *по љекари* Гч; *до куљена* Врб; *ко што имаље* Бч.

2.3.7.1.4. Поред потврда са палаталним *л* у витинском говору, истовремено се чују и потврде за изговорну вредност *л* иза вокала предњег реда:

саг ни га *гледа* сирома Бч; *ни ме гледали* Бч; *онај најмалеја* Бч; *вечер све се сјакувала* Бч; *моји ни ме давали* Бч; *сэг су забравили* богами све Бч; *богуми не би мислила* за овдека Бч; *ни ме йуићали* Бч; *ни је рачунали* нешто Шопци Бч; *сидели* смо Бч; *нема ни тиливизор* Бч; *четри пут гу удрили* с нож Бч; *уйејали* га Бч; *па се обучу јелџи* Врб; *до кољена* било Врб; *доче"кала* ме л"ејо Врб; *наше жене* ги се *смејале* Врб; *дошли деца* у гости Врб; *унучики* ми *дошли* Врб; *наши су деца йишли* пре код њи Врб; *они слабо йишли* навамо Врб; *све млади деца су ойишли* Врб; *фала* ги што се *йоврайишли* неки Врб; *наши су йикали* платно б"ело Врб; *па се звале тирлица* и *пирајка* Врб; *ка ти је фамилија* ус тебе Врб; *за л"ек* се то дава Гч; *нису остиале* трудне Гч; *и су ме ве"рили* Гч; *кожуси се давали* Гч; *ни се двојили* Гч; *дошли* вечер Гч; *дошли* по снашку Гч; *николико* пута Гч; *и смо ойишле* Гч; *повише* смо *стра* *изели* овдека Гч; *тој све* било по уста *йликови* Гч; *што смо йоживели* Гч; *собрали* ми га у Не"мачку Кл; *ће тyриш ћелим* Кл; *йосл"е* Штрпце Мг.

2.3.7.1.5. На основу потврда може се рећи да постоји јасна разлика између *л* и *љ*, јер се поред палатализованог *л*, могу јасно чути и акустичке вредности *л* и *љ*.

ни је имала свѣска, *ни је имало* ништо Бч; *вр"еме* ги *дошло* Врб; *тад ни се йрскало* жито Врб; *фала* ги Врб; *йучела* сѣрија Врб; *сидела* туј мало Врб; *алуја* дува Врб; *како ко"била* сѣс реп Врб; *ч'истила* се Гч; *радила* у фабрику Гч; *ойишила* у Лѣтницу Гч; *пр"е заигрувала* свекрва у суботу Гч; *Бела* н"едеља Мг; *тoлке* године сам *живела* у *Могилу* Мг; *у б'олницу* Кл; *да туре* б"ел чершаф Кл; *мајка* гу *била* у б'олницу Кл; *била* туј дивојка Кл;

земљана цигла Вт; *кошyљу* што си гу *видела* Вт; *више* се *људи* орасположу Врб; *нигде* ништа не раду *људи* Врб; *код неког йриетѣља* Врб.

2.3.7.1.6. Постоје потврде које показују супституције гласа *љ* гласом *л*: *ја сам* гу *дала йостелину* Гч; *да гу илѣска* Кш; *тој фрлено* Ј; *фрлија* гу Вт.

2.3.7.1.7. У гњиланском крају палатализовано *л* може се чути, али спорадично:

овај ме *гл'еда* Ж; *онај* ме *гл'едала* Ж; *они узимал'е* Ж; *мил'иција* у Жегру Ж; *туј воду* што *узимал'и* Ж; *пожyти* и *мл'еко* и *сир* Ц; *скyвамо* *мл"еко*

Ц; уја́л'имо све́ћу Ц; ма́л'е де́ца би́л'и К; о́ни да́л'и па́ре К; нема́л'и каза́н К; де́ца ми се шко́лува́л'и К; не́ку па́ру жел'езну Пс; кола́ни кад су и́роја́л'е Пс; ко́л'ико би́ло Пс; би́ло збира́л'иши́е Пс; матропа́з га назва́л'и Пс; пла́тно су размо́ја́л'и Пс; це́ло Ги́лане се уја́л'и П; мно́го смо гу йо́шијува́л'и Кш; йо́дел'ил'и ги Кш.

2.3.7.1.8. Грађа показује да је за гњилански и косовскокаменички крај углавном карактеристична јасна артикулација *л* и *љ*:

и сахра́нили га Ж; ту́ј га сакра́нили Ж; и́речисти́или му ту́ја Ж; и́реврза́ли му гла́ву Ж; у́змено то́ј мле́ко Ц; је́демо то́ј мле́ко Ц; само за и́телење Вг; две ма́ле имамо у се́ло Вг; д би пи́ле во́ду Вг; обе́ремо те́ј сли́ве Вг; има́ли смо на́ш каза́н Вг; има́ли смо гове́да Вг; ои́вори́ли шта́лу К; оне́ј у́зде што има́ле К; сна́шке не месі́ле К; носі́ле се кике К; не се иши́але та́де К; нај за́тој га се-ја́ли К; ни ме сои́оњи́ли К; чим уле́гне он у обо́р К; бе́л кукуру́з К; капетан ли је К; бока́ли два К; не носі́ли му́жи К; чу́вав биво́ли К; не га носі́ли ни́где Пс; де́ну́ли шу́му Пс; исе́кли гу на кома́ти Пс; ку́ј жи́ви доле́ко П; ка́лико би́ло П; за Кали́ћерицу П; од желе́зо Гњ; Ми́лице, до́ђи ова́м Гњ; пред Вели́гден Гњ; све́ на и́риш́ику Гњ; гађа́ли с ка́мени Гњ; баца́ли ву бо́мбу Гњ; си́р биволе́шки М; мле́ко да укисе́лиш М; на́йра́вили о[д] др́во М; ово́ј по́старе сли́ке М; ве́ли-ки ја́рам М; иза́шли смо ве́ће на каи́ју М; ка́д ву се роди́ли М; си́ава́ли крс у по́ље М; на́йра́вили о др́во М; де́ца ву умре́ли М; па не и́раи́или у чо́лу Д; уи́еја́ли кме́та Д; инва́лиду ми дава́ли Д; све́ носі́ли Д; до́шли Буга́ри Д; ле́б има Д; тра́жи краме́ле Д; ку́јува́ли мле́кце Кр; на́йои́или Кр; извади́ли Кр; та́д се до́ји́ли Кр; не се рани́ли Кр; ра́не ги изе́ле Кр; па мле́ко преце́ди Р; има́ш га це́ло ле́тио Р; та́г исі́огину́ли Р; йо́сийува́ли га Р; носі́ли кола́ч Р; не ти дава́ли Р; о́ни не би́ли пи́смени Р; али у то́ј верува́ли Р; не́ке има́ле Р; ку́је косі́ле Р; оце́лили се љу́ди Бц; си́р ти дава́ли Р; при́ватно смо си́анува́ли КК; шес́ смо би́ле је́трве П; на́йои́или Кр; на чи́сту ле́дину Бц; крв и́или изме́ђу се́бе Пш; ма́јке не саве́иува́ле КК;

вр́жеш га боси́љак Р; сас боси́љак К; петла́ ће зако́љем Гњ; е́ве ти кљу́ч М; коце́љи низ грби́ну К; не́кад у љу́сиу К; у ми́љони та́д бе́ше Кр; де́вет неде́ље Ц; за йо́ље Ц; ће пра́вимо седе́љку Вг; та́д пра́вимо седе́љке Вг; и́р-иш́и́ке К; та́тко оба́ља др́ва Вг; и и́асу́љ, и ме́зе К; па у њу́ сипеш и́асу́ља Бж; има учи́ише́ља у Беривојце К; има сна́ву учи́ише́љицу К; све́ најло́ни фр́љани Р; фр́ља на кро́в Гњ; шпо́рети фр́љани Р; у ире́иу́љу, врш́и́к, оца́к, вери́га К.

2.3.7.2.1. Сонанти *н* и *њ* заступљени су у овим говорима. Постоје при-мери у којима долази до њихове међусобне замене:

на кра́јањ да́н Ћскрс Мг; ку́ише́ змије Т; би́ја и́рскањ кукуру́з Врб; тако́ј би́ло, сиромáиши́ња Д; сесі́ричња́ би́ла рођена Кр; сре́ћња сла́ва Зб; но́си и́аи́шу Пш; али и: сиромáиши́нина ве́лика Д; сиромáиши́нина је те́шка Бч; жу́чку од ја́гне Ж; ле́и́на заду́шница Мг.

2.3.7.2.2. У трпном придеву и у глаголским именицама нема јотовања, те се јављају облици без палатала *љ* и *њ*:

цабе, куча *сијалена* Ж; неко *зайале*"ње сам имала Бч; као *менење* дар Пш; на *оделење* КК, Гњ; НБ; Вт; само за *шелење* Вг.

2.3.7.2.3. Сонант *љ* некада се супституише гласом *њ*:

у *приземње* Р; *Римњани* И; *римњанско* гробље И.

2.3.7.2.4. Именица *брашно* најчешће се изговара као *брашњо*:

да узме *брашњо* Д; мора неки да меља *брашњо* Пс; носимо *брашњо* у калениче Р; треба *брашњо* Бч; за *брашњо* Кш, али и: дотераш *брашно* НБ; купимо *брашно* КК.

2.3.7.2.5. Именица *земља* често има облик са асимилацијом:

сува *земња* упија К; не гу прима *земња* Т; у *земњу* Кш; кошуље до *земњу* Врб; ради *земњу* Кц; тад излази" и[з] *земњу* Т; каленица *земњана* Ж; *земњени* казани К; али и: мекана *земља* НБ; крута *земља* НБ.

2.3.7.2.6. Именица *илевња* бележи се као *илемња* или *илемја*:

илемња Гњ; Вт; НБ; Врб; фрљиш у *илемњу* Р; у *илемњу* Пс; куј има *илемњу* Р; куј има *илемњу* Кш; откараш га после у *илемју* Р; има у моју *илемју* НБ; ће туримо у *илемју* Кр.

2.3.7.2.7. Именица *вршњик* може се чути као *вршњик*:

ставиш *вршњик* Гњ; Пш; *вршњик* од плек Гњ; али и: *вршњик* ставиш М; у црепуљу, *вршњик*, оцак, верига К.

2.3.7.2.8. Ојконим *Гњилане*, као и етници настали од њега, најчешће имају облике без гласа *њ*:

горе имало у *Гјлане* М; дрүкше било у *Гјлане* Св; има у *Гјлане* Пс; нагоре накуде *Гјлане* Р; накуд *Гјлане* Кш; унука дадена тамо у *Гјлане* Кр; фабрика горе у *Гјлане* Р; *Гјланци* Гњ; *Гјланци* Гњ; КК, НБ; Св; Вт; ја сам *Гјланка* Гњ; *Гјланка* Гњ; Пс; Кш, Кц; у *Гјлане* смо били Гњ; али и: мене ми памет тамо у *Гњилане* КК; откуд *Гњилане* Вт; у *Гњилане* НБ; у *Гњилане* има кафићи КК.

Слично је и са ојконимом *Биљача*:

ја сам ишла у *Билачу* Д; за *Билачу* Кш; према *Билачу* КК.

2.3.8. Судбина финалног *Л*

2.3.8.1. Општа карактеристика призренско-јужноморавских говора је-сте да је финално *л* добило рефлекс *-а* у радном глаголском придеву мушког рода једнине, па и код именица, придева, прилога. Различити призренско-јужноморавски говори обележени су различитом заступљеношћу овог рефлекса. У најближој околини Косовског Поморавља стање је различито. Прешев-

ски и пчињски говори на истоку имају *-ja < -л* само у р. гл. пр. м. р. јд., док се код именица, придева и прилога *-л* задржало. Стање слично овоме обележава и куманоски говор на југу, али не и скопскоцрногорски, који чува *-л* у свим случајевима (Видоески 1962: 211–214, Видоески 1999: 232). Ширење *-а* на месту *-л* налази се у говорима са западне стране косовскопоморавских: у гатњанском, летничком, централнокосовским, призренском (Младеновић 2013: 114–116, Ђуровић 2000: 89, Богдановић–Вукадиновић 1999: 106, Јашовић 2010: 115, Реметић 1996: 419–422).

2.3.8.2. Грађа из косовскопоморавских говора показује да се рефлекс финалног *л* треба пратити код две групе примера. Прва група се односи на радни гл. придев м. р. јд., где је забележено *-а < -л*, али само код појединих глагола, док друга група подразумева именице, придеве и прилоге. Утврђено је да се *-ja* (радија) јавља код глагола са вокалском основом, док се код глагола сугласничке основе користи наставак *-а* (иша), с тим да се код последњег случаја спорадично могу чути и облици на *-ja* или *-aja* (ишија, ишаја). Код именица, придева и прилога бележи се тројако стање: *-ja*, *-а* и *-л*, што говори о нестабилности развоја рефлекса *-л*.¹³

2.3.8.3. У наставку су дате потврде из групе р. гл. придева м. р. јд., али је много већи број у поглављу у којем се обрађује овај облик.

карабитну лампу сам *имаја* НБ; још један је *бија* Ј; *убија* га Т; он је *вршија* И; *казаја* да идем Св мој син нешто *донѐа* П; *куј* *немаја* Зб; он је *иричаја* Вг; отац ми *умреја* Ц; *у*век је *дођуваја* М; *куј* те *гледаја* К; *ни*ки што *умреја* ДШ, *старѐј* се *иошијуваја* Кр; у Лесковац је *бија* Р; *донесуваја* сас *ко*ла Гњ; *казаја* син Ж; *по* *бија* у слогу Пс; *робуваја* там Ж; *бија* је добар Кц, *на*род *бија* тѐд Кл; *не*је *умреја* у *не*га Мг, он ми *даја* Врб, *довеја* га Бч; *пу*шку *однеа* Бч;

он *иза*ша Т; *побега* Т; *де* си *теа* си *иша* И; што *река* бѐг Св; са трактор сам *до*ша П; *ои*иша там по *ре*ку Зб; краљ *побега* Вг; *ка* је *до*ша Ц; у *вој*ску тад *иша* К; *па* *до*ша Кр; *мене* ми *река* Тањин *де*да Р; он *и*оша за Гилане Пс; *иша* а *те*рен Ж; *сва*ки би *иша* Гњ; он је *и*ша Кс, он *на*иша Кл; *река* му Вт; *кат* сам *до*ша Бч; али *и*: не *мо*гја да *бу*де *сла*так М; *кад* *ре*кја К; *и*ошја сам с *ни* Б; *до*шја с *на*с Пш; *такој* *и*шија Б; *до*шја тад Пс; сам *и*шаја Ж; он *гу* *ву*каја Кл; *избег*јаја у партизани Кл.

2.3.8.4. Финално *л* код именица, придева и прилога праћено у засебним косовскопоморавским говорима реализује се на следеће начине:

2.3.8.4.1. У говору новобрдског краја забележени су примери:
имаја *ве*лики *ко*ша П; *ста*виш *ко*ша П; *кад* *до*ђе *с*вети *Ранђа* *ле*ћањ Зб;
мало *и*ѐје Ј; *и*ѐје *о*цејан П;
*на*прави се *ц*ѐђ од *и*ѐйо П; *онај* *и*ѐйо *до*ле П;

¹³ Ова тема опширније је разрађена у Трајковић 2023а.

цѣл нѡћ јучѣ НБ; цѣл нѡћ останаев Зб.

2.3.8.4.2. У говору косовскокаменичког краја забележени су примери:
стаџи *йѣйел* КК; *коѣал* голѣм Кч, у *коѣал* Кч, Свети *Ранђел* Д; Р;
пѣпе Ор; узмеш *йѣйе* Бж; просѣје се тој *йѣйе* Бж;
цѣл јѣсен Кч, *цѣл нѡћ* Кч, ти си бија *мал* Д;
оздѡл Д.

2.3.8.4.3. У гњиланском крају забележени су примери:
Свети *Ранђел* Гњ; малѣцак је *йеѣѡл* Гњ; *йеѣѡл* малѣцак је Гњ; мој четврти *дѣл* Ж;
свети *Ранђија* Ж; *йеѣја* Гњ;
йѣйе Пс; Гњ;
по *цѣл нѡћ* Гњ; сѣдимо *цѣл нѡћ* Гњ; *цѣл дѡн* Гњ.

2.3.8.4.4. У витинском крају забележено је:
овамо више Витину свети *Ранђија* Ж; чѣкеј свети *Ранђија* је црква Ж; отсѣјемо *йѣйеја* Вт; сваку пређу усѡл'имо у *йѣйеја* Вт;
напрајмо *коѣа* кач'амак Кл;
истрѣсемо тај *йѣйеј* Вт;
на онај *асѣѡл* Бч; да ч'увам мој *д'ѣл* Бч;
ћ *йш гѡл* Вт;
којо је *одоздѡл* Вт.

2.3.9. Јотовање

2.3.9.1. Старо јотовање није извршено у облицима трпног глаголског придева, а појава је забележена у следећим примерима:

ѡ: такој ги *одр'ѣдено* П; крс вѣлики *ограден* Ж;
ѣ: која жѣна је *завѣѣена* 'која је дала завет' Ц; једна *уврѣѣена* К; па друга *уврѣѣена* К; свѣ чѣтири *уврѣѣене* К; *йрѣѣено* 'запређено' воће нѣ се коље Р;

с: тој ми је свѣ *однѣсено* Св; *зайрѡсена* Кр;
л: ѡни су *досѣлени* Зб; *насѣлени* овдѣ Пс;
й: такој *заклѡѣено* Кш; *оѣклѡѣено* стѡји Пс; немало *куѣено* К; нѣшто такој *куѣено* Д; ко *куѣен* Р; *куѣен* лѣб Кш; *оѣѡѣен*, *врућ маз* Р;

б: *изгубени* Д; *грабена* погача Пш;
в: кој е *йравен* на Божић Цр; о дрво *йравене* Бж; пѡсле *найравена* зграда отѡда Вт; *йосѣѡвено* је свѣ Вт; тамо *йосѣѡвено* мѣзе Вт; ја *йријавена* Р; тој тако *расѣрвено* Бч; *расѣрвено* свѡда Кл; свѣ туј *сѣѡвено* Св; озгор *сѣѡвено* И; *сѣѡвени* стѡлови Св;

м: свѣ ѡно што је *спр'ѣмено* Т;

2.3.9.2. Јотовања нема и у неким глаголским именицама:

нема *бесече* Гњ; *зайалење* Р; неко *зайалење* сам имала Бч; као *менење* дар Пш; и тој *месење* Кш; бија на *оделење* КК; од *свеијење* масло Р; само за *шелење* Вг;

Постоје и потврде са извршеним јотовањем:

флаша *закіћена* сас паре Кл; сестричња била *рођена* Кр; у село сам била *рођена* Пс;

2.3.9.3. Трпни придев на -иј има јотован сугласник *н*, до чега је вероватно дошло због утицаја дисимилативног процеса (в. Богдановић 1999: 436).

туј е *сакрањейи* Св; овјј син што ми је *рањейи* Бч; тетка *ми* била *рањейи* Бч; аљи син *ми* бија *рањейи* Бч; ни ми је *жењейи* Бч; ако је *ожењайи* брат Кл; *неожењайи* брат Кл; она је *заклоњейи* Врб.

2.3.9.4. Резултати старог јотовања препознају се и у облицима насталим у процесу придруживања глагола различитих основа.

старе жене *иодмићав* Кр; ће *окрећаиш* М; *ирахали* ги у Солун Вт; *иrhала* си гу Зб; *иrhали* су ги Р; киша да не ги *ваћа* Гњ; не се *фаћај* НБ; оће да га *фаћа* сас уста Т; *фаћа* се до њега Кш; *фаћамо* ги Гњ; али и: *фаћамо* врапчики за д'ецу Т.

2.3.9.5. У несвршеним глаголским облицима долази до јотовања:

де"те ми *доћује* овамо Бч; *доћује* овамо Бч; *доћујев* стално Пш; *заћујемо* око кућу Кл; *наваћујеш* теј *ваде* Вг; *иоглећује* натам Кш.

Овакво умекшавање није сасвим јасно, а може се објаснити неким другачијим фонетским односом (в. Младеновић 2013: 127).

2.3.9.6. Група *сиј* у појединим случајевима остала је нејотована:

тэд не било *намесиено* Р; *некрсиено* д'ете Св; док је *некрсиено* Зб; *некрсиени* данови Вт; *некрсиено* д'ете Св; мене три ми умрели тија *некрсиени* Св; док је *некрсиено* ЗБ; заврши се *крсијење* Вт; на *крсијење* смо ишли Кш; правили *крсијење* Пс; да ти је *ојросиено* Кц.

У неким примерима јотовање групе *сиј* извршено је аналошки према имперфективним облицима:

не ће ме *иушии* КК; *иушии* руке доле И; син ми *пуштија* пилића Т; ће ги *ирейиушии* Гњ; од школу кад се *иушиу* Вт;

2.3.9.7. Грађа из косовскопоморавских говора указује да се на овом подручју углавном врши ново јотовање у облицима збирних именица:

н: на *грање* за здравље Пс; нема *камење* Врб; теј *камења* туја, те су наши *камења* Бч; два *камења* ја ги изоштрим Врб; да *фирав* ко *иrhње* Св; о[д] *иrhња* се правила Р;

иш: врзујемо с *ируч'а* о[д] дрэн Вг; јованово *цв'еће* Вт; бил'и ч'етри *браћа* Кл; овој двојица *браћа* К; велико *воће* НБ; да роди *в'оће* Т;

б: у *гробље наше* Св; *дођеш* на *гробље* Св; *запал'ил'и гробље*, *еј* Бч; *легну'ла* сам куде *гробље* Д; на *гробље* сам га *водила* Гњ; *однесемо* на *гробље* Ц; *сви* су *изашли* из *гробље* Вт; *наши гробља* Вт; *тамо* су ни *гробља* Св; *туј* ни *су гробља* Ж; *идев* по *гробља* К; *овде* у *гробља* И; *одведе* *мајку* до *гробља* Св; *пored гробља* Ж;

в: са *жаревље* Зб; на *жаревље* И; *више дрвља* има *туја* Пс; *сечу дрвља* Вт;

й: за *кола*, *снойља*, *дрва* К; *мужи врзјев* *снойља* К; *па* на *снойља* Кр; *туриш* *снойља* Р; у *снойља* *вржемо* Д; *конойље* је *здрво* Р; *сас тој* *конойл'е* Врб; *ће* *порасне* *оној* *конойље* Кр; да *топимо* *конойље* К; *мамаруз*, *пченицу*, *конойље* Кр; од *конойље* Врб; од *конойље* се *правило* Р; *платно* од *конойл'е* М; *плела* од *конойл'е* *черапе* Врб; *продам* *конойље* Кр; *све* от *конойље* К; *тој* *све* от *конойља* К; *туј* *смо* *ми* *садили* *конойље* Вг; *што* су от *конойље* К; *већином* от *конойља* Б; *плела* от *конойл'е* *черапе* Врб.

У групама *сј* и *зј* нема јотовања јер је дошло до метатезе: *тура* се *клајс* Св; *имали* *смо* *лојзе* Гњ и сл.

2.3.9.8. Јотовање групе *јд* код глагола на *иџи* увек се врши и нису забележени примери који одступају од тога, по чему се косовскопоморавски говори приближавају суседним говорима са истока и запада, а разликују од осталих суседних говора на југу у којима има колебања између јотованих и нејотованих облика.

дође за неке преповетке Кр; *дођи* ти овамо П; *дође* ред П; *дође* јесен, *зима* Вг; оно *дође* *коласто* П; *ћи* *дође* *мене* на *њиву* Врб; *кад* *дође* *снашка* Ж; *дође* нека *жена* Вт; *којшија* *кој* ти *дође* Ц; *својштина* *дође* И; о[д] *Доброчане* *дође* Р; *па* *куј* *дође* Кл; из *Панчево* *ће* *дође* Р; *ма* *одма* *дође* КК; *гости* *кад* си *дођев* Гњ; *ка* *ће* *дођев* Т; *кад* *дођев* *њојни* И; *кад* *дои'ев* *код нас* Гњ; *Милице*, у *нидељу* *ће* *дођем* Врб; *дођи* *овам* Гњ; *ка* *дођомо* КК; *дођев* у *шатор* Пш; *па* *дођев* *гости* И; *дођем* *кући* И; *сватови* *ће* *дођу* Кл; *дођу* *прво вече* И; *цело село* *зађемо* И; *кад* *изађе* НБ; *изађев* *пеге* НБ; *кад* *изађев* Ј; *красте* ти *изађев* Св; *изађев*, *изађев*, *јес*, *исто* Ј; *треба* да му *изађев* *зуби* Р; *ми* *изађемо* И; *изађо* овамо Цр; *нађе* *пару* НБ; *мож* се *нађе* И; *обавезно* га *нађе* И; *само* *плуг* да *иђе* НБ; *ириђев* *сви* Св; *пође* *напр'ед* Т; да *ириђем* *кро[з]* *село* Врб; *ириђу* *цело село* Вт; *мува*, *она* *нађе* *место* Р; *уђе* *тамо* у *зид* Т; *уђе* *девер* *унутра* НБ; *уђев* у *град* И.

2.3.9.9. Подновљено јотовање односи се и на измене групе *иџи* у *ић*, што Р. Младеновић објашњава на следећи начин: „Група /шт/ елиминисе се у несвршеним глаголима аналошким групом /ић/. Продор /шт/ из свршених у несвршене глаголе сведочи да је ширење /шт/ остварено пре подновљеног јотовања. Присуство аналошког /ћ/ подржано је потребом да се морфолошки разликују свршени од несвршених глагола“ (Младеновић 2019: 290). Поред

оваквих несвршених форми, у испитиваној грађи нашли су се и примери настали од глагола са значењем свршености.

некр̑ићено не др̑ж дѣте Бч; дѣте је *некр̑ићено* Бч; *некр̑ићено закойав* Мг; н̑и ме *йуићали* м̑оји у школу Кл; *йроићевање* Кш; *йуићала* се Зб.

2.3.10. Сугласничке групе

Карактеристичне сугласничке групе могу остати неизмењене, у њима може доћи до супституције гласова или до упрошћавања. Преглед ће бити дат према положају групе у речи.

2.3.10.1. Сугласничке групе у иницијалној позицији

Сугласничке групе које остају неизмењене су:

ѿк: јастук *ѿкајен* Пш; на̑ши су *ѿка̑ли* платно б'ело Врб; са̑ма *ѿка̑ла* ч'илими Гњ; ћелим што си *ѿка̑ла* Кл; с̑г н̑ма *ѿка̑ње* Гч.

цр: има *цр̑иш̑а* Кц; па под он̑ј *цр̑иш̑у* Вт; е од̑кле *цр̑ви* КК.

йч: Ова група обично се чува у именици *йчела* и у имену манастира *Прохор Пчињски*:

йч̑еле има̑ја деда Р̑аде Ј; куде *пч̑еле* Т; ма̑јка м̑ја има̑ла *пч̑еле* Т; *йч̑еле* смо чув̑али Зб; *йч̑ела* га упеца̑ла Ј; ће йдем у *Пр̑охор Пчињски* Р.

ѿл: Некадашња група *ѿл* добила је рефлекс у вокалног *л* и прешла у *йу*, што је процес другачији од појаве у суседним говорима са истока, где је забележена дисимилација *ѿл* > *кл* (в. Трајковић 2016: 131).

тарат̑ор *йу̑цамо* у калан̑ицу Д; *ст̑уцамо* гу П; *йу̑цана* папр̑ика Гњ; *йу̑цану* папр̑ику п̑ечемо Д; *йу̑цану* попр̑ику ту̑риш К.

гњ: Ова иницијална група може се чути у ојкониму *Гњилане*, али се чешће дешава да се упрости испадањем *њ*. У имену свеца *Свет̑и Иг̑аји* група *гњ* упрошћава се губљењем *г*.

г̑оре има̑ло у *Г̑илане* М; др̑укше б̑ило у *Г̑илане* Св; на̑горе накуде *Г̑илане* Р; ун̑ука дадена та̑мо у *Г̑илане* Кр; у *Г̑илане* смо б̑или Гњ; у околину *Гњилане* КК; фабрика г̑оре у *Г̑илане* Р; *Г̑иланци* Гњ; *Гил̑анка* Гњ; ја сам *Г̑иланка* Гњ; ова̑ј *Г̑иланка* Ж; код *Гил̑анци* Гњ; али и: м̑ене ми па̑мет та̑мо у *Гњилане* КК; у *Гњилане* је л̑епше КК; у *Гњилане* йма кафи̑и КК.

до̑ша *Й̑а̑ји* Т; кад до̑ђе та̑ј *Й̑а̑ји* Т; пр'е *Й̑а̑т* П; прима *Й̑а̑т* П; пр̑ви да̑н *Й̑а̑ји* Св; али и: на *Иг̑а̑ји* Ц.

мн: У овој сугласничкој групи долази до познате дисимилативне измене *мн* > *мл*:

м̑о̑го за на̑с Кл; м̑о̑го не йма НБ; на м̑о̑го м̑еста б̑ило Кл; н̑е ли је м̑о̑го Ж; од секира̑ију м̑о̑го Мг; три̑пут да ст̑иснеш м̑о̑го зу̑би Зб; м̑о̑сина су б̑или Бч; ма̑ *м̑осина* Врб; али и: мно̑зин̑ка љ̑уди Д.

кћ: Редовно долази до упрошћавања групе *кћ*:

моја *ћерка* Зб; код *ћерку* Бж; кад *идем у ћерку* Р; има три *ћерке* Ж; на *ћерке* Пс; о *мори ћерко* Цр; *ћерка* ли Ц.

гд: Ова група се упрошћава губљењем првог сугласника:

да ви *кажем де* је И; *де* да га *нађеш* Врб; *де* је *вода* И; *де* ли је *отишло* Ј; *де* се *пере* И; *де* смо *били* КК; *де* су *они тамо* Гњ; *де* *ћете* Зб; али и: *где* гу је *земља* КК.

2.3.10.2. Сугласничке групе у медијалној позицији

Сугласничке групе које се не мењају:

шљ: *ишљер* га звали Вт; све на *ишљику* Гњ.

шм: Ова група може се посматрати као изворна (в. Младеновић 2001: 253):

чешма је *напред* НБ; *воду на чешму* Врб; код *чешму* Гњ; *переш* на *чешму* Мг;

шћ: *вешћица* га *викал'е* Вт; на *Калвешћицу* Вт;

До измена долази у следећим сугласничким групама:

шњ > шљ: *вршљик* од *плэк* Гњ; *ставиш вршљик* Гњ;

сћр > шћр: не се *ошћри* НБ; али и: *осћиро* је Кш; *осћрило* Пс;

шњ: Група *шњ* може се чути, а дешава се и преобликовање у *ћњ* путем асимилације, што се аналогно преноси и на другачије форме.

кушња по *једн дар* Мг; *теј кутње* кад *излазив* Т;

срћња *слава* Зб; кад *дође свети* Ранђа *лећањ* Зб.

Асимилативним путем мењају се и групе *вн*, *вњ* и *мљ*.

вн > мн: *е* после *направимо гумно* Р; *насадимо гумно* Вг; свако *гумно* Кш; али и: *тамо на гумно* Вг;

вњ > мњ > мј: *има у илёмњу* Бч; *куј има илёмњу* Р; *чува се у илёмњу* Пс; *ставља се у илёмју* Вг; *има у моју илёмју* НБ;

зм > зн: *да ти узнем* Пш; *узни ти* Кш; *ће узнеш* Мг; али и: *ће узмем* Пс; *да узмем* *повише* Кл;

мш > нш: *кој ће ианши* Мг; *ианши* ли Зб; али и: *иамшим* И; не *иамшим* *више* Бч;

мљ > мњ: не гу *прима земња* Т; *сува земња* *упија* К; у *земњу* *прокопано* *подрумче* Р; *кошуље до земњу* Врб; *земњени лонац* Бж; *земњени казани* К; *земњено канач'е* Гњ; у *ђувеч' земњен* Гњ; *каленица земњана* Ж; *тад излази*^в *и[з] земњу* Т; у *ириземње* Р; *има и ириземње* Пш; али и: *где гу је земља* КК; *крута земља* НБ; *мекана земља* НБ; *наша земља је наша* И; *земљу да ми дел'и* Кл; *земљу* *има* Кш; *фута неће до' земљу* Врб; *земљана цигла* Вт.

чн > чњ: *сесћричња* *била* *рођена* Кр; *деверичња* се *удала* Кш.

Дисимилацијом се развијају следеће групе:

мб > нб: *банбоне* Кш; али и: *бомбоњера* Гњ.

зи > зл: куј има тџ *би́злис* што га ви́кав Р.

Упрошћавање сугласничких група забележено је у:

зи > н: ће се *ди́неш* у нидељу Кл; *ди́неш* се Кц;

ди > н: с младожењу *за́јено* Кл; ај још по *јену* кафу Врб; сас *јено* д"ете Зб;

дњ > њ: ба́њак исече́им Бч; донесе́в ба́њак Бж; ба́њак не се прерипу́је ни́кат Св; кад извр́ти дома́и́н ба́њак И; ба́њак донесе́ш Кл; али и: донесе́ *ба́дњак* Р; дон"есу га *ба́дњак* Вт; за *ба́дњак* Р; он"есу га *ба́дњак* Вт; за *Ба́дњи* ве́че^р Бж; за *Бадњи* ве́чер К;

вљ > љ: *оси́љааш* има́ње Бч; *оси́љамо* ги до́ма Пс; али и: кали́ко смо *си́павља́ли* Ј; са *жаре́вље* Зб;

ич > ч: ба́чу расаду́јемо Ц; куја́ си је *бачи́ца* Р; та́д би́ла бо́ча тка́на Врб; али и: Ста́нина ба́ича Зб; ми́ смо от'шли у ба́ичу Бч; нава́диш ба́ичу Вг; да бо́шча се упаше́ Пш; ја́ сам спрема́ла бо́шче Пш; напреди́ бо́шча К.

Група **кв** може се чути, а долази и до **кв > к**, што је заправо чување ста-
рог стања (в. Трајковић 2016: 137):

има бу́ке Кш; у бу́ке Пш; али и: испод зи́дине бу́ква НБ.

сџв > сџ: за јужа́рсџо Кр; дете́ ти је најбога́сџо ДШ; во́лим кумсџо́ Пс; ста́ро кумсџо́ Кл; у ро́йсџо би́ја Р; за *срџсџо* Пс; али и: ко́ј иде у ино-
си́ра́нсџиво М; кад до́шја на о́сусџиво К; имамо ста́ро *си́арџковсџиво* Пш.

2.3.10.3. Сугласничке групе у финалној позицији

Код финалних сугласничких група **сџ** и **зд** долази до упрошћавања ис-
падањем другог сугласника, што највише потврђује појава **сџ > с**, док су
потврде са **зд > з** мање заступљене.

сџ > с: какџв *безбе́днос* Вт; нема́ буду́ћнос Врб; ни мно́го *зус* Гњ; пре-
уз"џла *ду́жнос* саг она Т; кад са́г преда́м *ду́жнос* И; и цу́нем *крс* Цр; *крс*,
боси́љак Цр; *крс* у ку́ћу Ж; направив га ко *крс* Св; но́си *крс* И; не́ки Црвџни
крс Р; преко Црвџни *крс* Р; стави́ли *крс* у по́ље М; ста́вља само *крс* Р; *крсови*
направив Св; да́ја ни ма́с^с Ц; со́ и ма́с Т; да́вав куја́ ма́с, куја́ ја́ја К; шџс неде-
ље *џос* Т; има́м уну́ку *џеџна́ес* године Ж; ако је *џос* И; Ба́дњи да́н обавезно
по́сан Т; о́ни су исџкли *џрс*, *кажџџрс* Пс; голџм *ра́дос* ДШ; кад је до́шла,
ра́дос ДШ; *чи́с* понеде́лник Вт; *чи́с* ле́ба Гњ; о́ни бил'е *шџс* де́ца Вт; *шџс* кџла
во́ду Р; *шџс* кџла ма́з Р; *шџс* а́ра пла́ц Ж; *шџс* недеље Ж; *џе-шџс* му́шки су
били у ку́ћу Врб; о́ни бил'е *шџс* де́ца Вт; узима́ се у́јум *шџс*, се́дам о́сто Врб;
шџс а́ра пла́ц Ж; *џе-шџс* пу́та Ж; *ше-се́дам* ме́тра Б; *шџс* недеље *џос* Т; има́
је́данџес ме́"сеца Бч; *двана́ес* џладе кџла пчени́цу Бч; од о́сам до *је́данџес* Бч;
та́д сам има́ла *девеџна́ес* године Бч.

У именици *маз* ради се о другачијој основи: у ма́з га затопи Р; сас ма́з
пра́ви Гњ.

У именици *грозд* дошло је до $зд > з$: један *гроз* Пс; само *гроз* КК.

2.3.10.4. Сандхи

У сандхију сугласници се могу једначити по звучности или се губити испред сугласника у речи која следи. Поред оваквих примера, има и оних у којима се чувају неизмењени сугласници.

игле *бес* кѹкице М; з децу Р; бок ти знаје Зб; нѹсиш кѹпче оѹи кѹћу НБ; *от* старо вр^еме Т; *от* старо вр^еме Т; оѹи Ранилук К; оѹи свеѹење м^асло Р; стоји ѹреѹи кѹћу К; ш чашку се пробува^о Вг;

направи^о о[д] дрво М; о[д] ѹѹѹ т^ање М; о[д] ѹк^ано ѹл^аѹно Гњ; о[д] др^во само ѹма Ж; о[д] ѹеѹѹи Куш; о[д] дал^еко Цр; о[д] др^во Мг; о[д] деѹе Гњ; о[д] де^ду Т; о[д] деѹе не мѹгу Врб; к[эд] да откријемо Т; о[д] ѹѹкве се слатко пр^ави НБ; ви^ам о[д] ч б^рата Гч; ѹма неки и[з] с^ело Пш; дон^есе^в и[з] с^ело Вт; не пренесу^вали кро[з] с^ело Т; нѹси кро[з] с^ело Т; да прођем кро[з] с^ело Врб; кро[з] с^ело ѹдем Т; два^е[с] с^едмог с^еп^тембра Т; двана^е[с] саѹи Р.

2.3.10.5. Африкатизација

Африкатизација је забележена код сугласничких група, а ретко и код појединих сугласника:

дс > ѹс > ѹ: зашли оцел^или се љѹди Бц; у Шв^ецку бѹже да р^ади Кр; ѹс > ѹ: у Дру^ги св^ецки р^аѹи Р; али и: оѹсел ѹла се Бч; што се *отселија* Т;

ѹс > ѹѹ: ни сам утепа^{ла} ѹѹа Св; тѹримо ѹеѹѹѹи Р; али и: пѹчне да липсѹје Т; ѹн се п^ека и у ѹеѹѹѹи Р; ставимо ѹеѹѹѹи П; ставиш у једнѹ малу ѹеѹѹѹи М; и ѹси тѹја НБ;

ѹш > ѹѹ: малѹ кр^атка ѹчен^ица изл^ази Р; ѹчен^ица да пор^асне Св; ѹчен^ица не Ц; пѹла ѹчен^ица Р; и ѹчен^ица, и ѹвас, св^ашто се сеј^ало К; за ѹчен^ицу Зб; кѹп ѹчен^ицу НБ; и кукурѹз, ѹчен^ица не Ц; к^ад изн^есеш ѹчен^ицу Р; кѹп ѹчен^ицу НБ; оста^вимо малѹ ѹчен^ицу Вг; али и: ѹшен^ица бѹгарка НБ; ѹшен^ица има Ј; ѹшен^ица и св^е КК; ѹшен^ицу кѹва Ж; ѹвас, ј^ечам, кукурѹз и ѹшен^ица НБ;

шк > ѹк: ѹма чкѹлу Кр; па не прати^{ли} у чкѹлу Д; али и: стар^еј ѹде у шкѹлу Бч; де^ца ми се шкѹлу^вал ѹи К;

ж > ѹ: на кр^евет нѹрмално, сл^ама, рагѹа Р;

с > ѹ: зам^ажеш ги сас ѹѹѹу К; али и: ста^виш к^ило сѹѹу Р.

2.3.10.6. Десоноризација

Обезвучавање сугласника није обележје косовскопоморавских говора. Оно се дешава изузетно код сугласника у финалној позицији. Овакво стање

приближава ове говоре осталим говорима истог ареала нарочито оним са источне стране.

бањак нѐ се прерипује *никаӣ* Св; *нӣкаӣ* нѐ би те мол'ила Бч; *нӣкаӣ* кичма нѐ гу забол'ела Врб; Али и: нѐсам инѐкцију примила *никад* Р.

Код именице *комаӣ* ради се о изворном облику (в. Младеновић 2013: 129):

исѐкли гу на *комаӣи* Пс; педесѐт *комаӣа* Ж; сто *комаӣа* ко̀зе Р.

Обично је: на њојан *гроб* Вт; нѐ имал'и *гроб* опште Мг; ископали *гроб* Пс; тад се носило на *гроб* К; већином у *кромид* Р; носи у *град* Кл; живи у *град* Пс; наредѝш *кукуруз* Ц; бѐл *кукуруз* К; у̀зме *мамаруз* да сѐје Вг; ђувѐч' од *ориз* Гњ и сл.

2.3.10.7. Метатеза

Замена места гласова у речи најчешће се дешава код сугласничких група *зј*, *сј*.

грџе Кш; имали смо *лџе* Гњ; имали смо *лџе* Гњ; *наше лџе* Мг; у *лџе* кад ѝдемо Гњ; *кукуруз*, *клџа* што ги кажемо Т; ту̀ра се *клџс* Св; јѐдан *клџс* Мг; ту̀рамо *клџа* Пш.

Облик опште заменице увек је на *св-*: *свѐ* на тршљѝку Гњ; прода̀ла *свѐ* Ж; *свӣ* су прича̀ли И; *свӣ* смо ко̀пали П; *свӣ* ми дѐца учѝли Св; *свѐ* нѐке та-тлѝје Бж.

Метатезе има и у овим лексемама: тра̀жи *крамѐле* Д; *шрезѝја бѝја* Вт; ма̀лко *шрушѝју* Гњ; не *ца̀вѝа* нѝшта Ј.

2.3.10.8. Уметање сугласника

Појава секундарног сугласника као уметнутог забележена је у следећим примерима:

ку̀ћу ти *ѝодла̀зи* Ц; сабѐре^в се, *подла̀зив* Т; што те *подла̀зија* Т; два̀ес и сѐдми *окѝѝмбар* Вт; *окѝѝмбар* НБ.

2.3.10.9. Губљење сугласника и слогова

Облици бројева најбоље показују губљење гласова и читавих слогова у речи, као и примери губљења у сандхију:

два̀ес ѝсмог *августѝа* Р; *два̀ес* човѐка у ку̀ћу бѝл'и Бч; *двае[s]* седмог сѐптѐмбра Т; има̀ја два̀јес и јѐдну го̀дину Кл; на *чеѝерѐс* да̀на Мг; има̀а до *шездѐс* го̀дине Гч (али и: *шездѐсеӣ* *дина̀ра* Р); бѝло ала̀минско Гњ; вѝкам *о[d]* ч бра̀та Гч и сл.

III. ОБЛИЦИ

3.1. ИМЕНИЦЕ

У говорима Косовског Поморавља стање именица се може поредити са стањима у суседним српским говорима јужне Србије и у северном делу Северне Македоније (в. Јуришић 2009, 2014, Трајковић 2016, Видоески 1962, 1999). У наведеним говорима именице се могу посматрати кроз три групе према граматичком роду. Именице прве групе подразумевају све именице које се завршавају на сугласник, као и на вокал након испадања -х. У именице друге групе спадају именице женског и мушког рода на -а. Именице треће групе су именице средњег рода које се завршавају на -о и -е. У овој анализи није издвојена четврта група именица која би обухватила именице средњег рода са проширењем на -ӣ- типа *јаје* : *јајеӣа*, али треба напоменути да се овакви облици могу чути у ретким случајевима (в. т. 3.1.3.6), што се може посматрати као траг старог деклинационог система. Ове именице су обрађене у оквиру треће групе која обухвата све именице средњег рода.

Деклинација у говорима Косовског Поморавља је аналитичка, типична за призренско-тимочку дијалектску област. Може се реће да је у овим јужнијим говорима аналитизам прилично развијен, те да има мало примера који чувају старину синтетичке деклинације (в. Јуришић 2014, Трајковић 2016). За разлику од суседних западнијих говора, као што су гатњански, централноковосовски, где су се синтетичке форме сачувале у појединим падежима, косовскопоморавски говори би се могли поредити са суседним источнијим говорима у којима је аналитизам израженији.

Монографија у којој је најподробније описан падежни систем призренско-тимочких говора је *Синӣакаса љадежа Горње Пчӣње* Марине Јуришић (2014). У овој монографији је деклинациони систем представљен тако што је семантика узета као почетна тачка сагледавања синтаксе падежа будући да се том методом може уједначити приступ свим дијалектима (Јуришић 2014: 376). Делимично се угледајући на обраду падежног система у горњопчињском говору, али и на систем обраде падежних форми у монографији о синињском говору (Младеновић 2019), овде је деклинациони систем говора

Косовског Поморавља представљен кроз облике за *номинатив*, *ојшћи* *јадеж* и *вокатив*, при чему је општи падеж представљен у две групе: *ојшћи* *јадеж* без *предлога* и *ојшћи* *јадеж* са *предлогом*. Приликом поделе у ове три групе узета је у обзир синтаксичка функција датих падежа. С обзиром на чињеницу да у овим говорима готово да нема сачуваних старих форми датива (уп. Јуришић 2014: 388), што је слично неким суседним говорима као што су прешевски (Трајковић 2016) и горњопчињски (Јуришић 2009, 2014), синтаксичке функције овог падежа дате су у оквиру општег падежа уз посебне напомене о ретким старим дативним облицима.

У наставку следе потврде именичких облика у номинативу, вокативу и општем падежу једине и множине, разврстани према наведеним трима групама именица.

С обзиром на то да по овом питању не постоје разлике међу самим косовскопоморавским говорима, сви примери су дати обједињено.

3.1.1. Прва група именица

Први деклинациони тип именица обухвата следеће именице: именице м. р. на *-ø*, именице м. р. на *-л*, именице м. р. на вокал (*-а*, *-е*, *-р*) који се ту нашао након губљења финалног *х*, именице м. р. на *-о*, именице некадашње *-ѣ*-промене, које су се придружиле мушком роду.

3.1.1.1. Номинатив једине

3.1.1.1.1. Именице на сугласник

а) Именице које означавају нешто живо:

о́н би́ја бе́џар Д; само не́ка бо́г чу́ва Бц; бра́ӣ ми погину́ја Ц; не́ки бра́ӣа, бра́ӣанац К; искоч'и́ја ве́џар Бч; воденича́р би́ја К; е́не га Во́џин Кр; с ме́не би́ја врсни́к Кр; како́ изгле́да ву́к НБ; го́с кој до́ђе К; ова́ј ми е деверичи́ Ж; де́вер ку́пи прсте́н Вт; дома́ӣн служи́ Ц; дру́гар му би́ја Д; се́диш тако́ј ко за́творени́к К; ко́ је једи́нак не́ма да и́де у ра́т Пс; све"ти́ Лова́н Вт; ми́ га ка́жемо клиса́р Ж; кме́ӣ би́ја Кр; и та́ј ко́вчаг Б; кра́љ ка да погине́ Кр да бу́де као ку́лџ Врб; ку́м је свети́ња ве́лика Пс; лека́р нема́ја К; му́ж гу умре́ја К; о́вас, је́чам, куку́руз и пшени́ца НБ; ел о́шац, ел бра́ӣ исече́в ба́њак Бж; и́о̄и и́де по ку́ће К; си́н за жени́дбу Гч; њего́в си́н и́рауно́к Св; се́ља́к си би́ја Пс; де́ ти је си́н Ж; овэ́ј сѣ́арац Р; мо́ј му́ж би́ја сѣ́ароседе́лац Ж; та́ј гу би́ја шѣ́ӣин Гч; и́ӣӣљер га зва́ли Вт; како́ јелѣ́н и́рећа́к Цр; ово́ј ми уно́к Св; да цр́кне чо́век КК;

Богда́н се зо́ве Врб; та́ј до́кџор Бо́рис Бч; до́ша И"њаи́ Т; де́да Марја́н би́ја пречу́јен Кр; Мо́ме во́зи Р; вика́ли га На́јден Кр; ја́ има́м та́тка – Пе́џар Пс; кра́љ Пе́џар Кр; пче́ле има́ја де́да Ра́де Ј; ја́ зна́м да ги је Сла́вко

та́тко Ж; не́ма га *Слобода́н* Кр; ко *Стиоја́н* Р; овдека́ј *То́мић* Р; *Трајковић* се прези́ву Врб; *Фили́повић* Кр; *Американа́ц* узе́ја а́томат КК; *Бошња́к* ту́ј е Ц; *Бу́гарин* ги њи сабе́ре Д; док је ова́ј *Лати́н* овде́ка Бч; дана́с не́ма *Ср́бин* Пс; *Шии́па́р* ра́ди И;

Свєйши Ђорђе, Богојављење КК; *Свєйши Јован* НБ; *Крїсїио* се роди Ц; *Свєйши Лазар* бија у суботу Р; *Свєйши Ранђел* вади душу КК; *Свєйши Ранђел* што га кажев Р.

б) Именице које означавају нешто неживо:

има *авѣиобус*³ Д; па *бијач* К; *бробиињак* Ц; нѣма *будућнос* Врб; *бунар* смо
имали Ц; ка дуне *вѣшар* Кр; *вршињик* имаја Гњ; падаја *град* К; дѣ је био *гроб*
Пс; нѣ сваки *дан* М; *дѣн* прође Р; цѣл *дѣн* Гњ; накуде иде *дим* Р; *динар* тешак
бија Кр; немаја *динар*, душо моја Кр; *жар* одозго КК; саг је добар *живоѣ*
Пс; кад смо ми *зидуш* стављаѣли КК; *заслуг* кад је К; ич немаја ни *зе^ajийин* Кр;
здравѣц се викало Р; филије, *зељаник* КК; сѣг бија *земљошрес* Р; *зор* је бија
К; ал'и *језик* се одузѣја Св; прави *јорган* Врб; *каналац* по сел'ачки М; има
канийар И; има неки *квасац* М; *кладанац* је вел'ики Пс; позади *колан* Пш;
крѣсан *колач* Зб; бале *комбај* што правија Р; *којуз* и петлицѣни Кр; *крѣм-*
йир успѣва Ц; дрвен *крс* Ж; нима пѣсма нима *лаф* Кр; у мене *лѣж* нѣма Бч;
имало *лѣк* К; *ма²* се топија К; *мамаруз*, пченицу, конопље Кр; тај *манастийр*
Пс; какав *мираз* КК; нѣма *могућнос* Д; нѣма *мраз* Мг; има и *мрљан* Кр; тај
дан је *мрс* Ц; мѡжда гл'ѣда *народ* Кл; стар *обич'*ај Цр; кад се сазда *облак* Р;
ѡгањ уста Вт; *йамур* са совѣлку Пш; има *йанађур* Мг; *йасул* изгоре К; мрсан
йѣшак је тој К; па немаја *йлуг*, но рало Кр; *йлуг* да прѣђе НБ; тој е најѡпасан
йразник Д; *йрвич* је кад дођев њѡјни И; *йрвоѣнок* тој е најака Вг; субѡту уве-
ћер *йричес* Мг; да има неки *йрозор* Вт; кѣд има неки ко *йруѣ* НБ; низ р'ѣку
йуѣ НБ; *разбој* нити, па брдо Кр; има политѣнка, *райилук* И; *реѣ*, нѣза нагоре
Пш; такој су *род* Д; *сайун* правен М; у *сир* је б'ѣл Ц; овај *снег* Бч; *собѡр* М;
тад ни се знало *сокак* Бч; *сийѡмен* искршен Вт; мене ме *срам* Кр; оstriже га и
тој е *сийриз* Вт; тѡј *сийрук* Р; *танур* лѣб Р; *шемѣ* само сѣди Пс; *шеѣиик* немало
М; *иѣуцањ*, а доле каленица Кр; пињава, *ћил'им* Врб; *ѣер* већином се сѣка Р;
то је *ѣес*, поштовање, сејгија Кр; *ѣур* се диза Д; *и'ѣмйер* ел'и *йрслук* Мг; ни
ишићер нѣма Кр;

Ба̀дњи да̀н о̀бавезно по̀сан Т; Ба̀дњи ве́чер Кр; има Бе́л че́тврѿѿак Р; кад
про́ђе Ве́лигдан Пс; ка до́ђе Ве́лигден, Бо́жић и Прочка К; до́ђе Ве́лигден Р;
Ве́лигдан ка ће до́ђе, о̀ро Пс; Ве́лигден три да̀на Д; Ве́лики ње́шак Р; Ве́лики
ње́шак Ц; Ве́лики че́тврѿѿак Р; до́ђе ни ова́ј сла́ва Го́решињак Р; има́ло и ова́ј
Го́сѿођи́ндан М; као Го́сѿођи́ндан НБ; Дево́јкин гроб то́ј ме́сто Пс; Крсто́вдан
кад је Т; има и Ма́креш НБ; Па́ришеш и Бу́дрига Пс; пречу́јен При́зрен Кр; ту́ј
у Си́пар Изво́р Св; не́ки Црве́ни кр́с Р.

3.1.1.2. Општи падеж једнине

1. Именице на сугласник

а) Именице које означавају нешто живо:

Општи падеж без предлога

ал *бога* не могу да лажем Бч; поштујеш *бога* Р; *и*ам *браћа*, *и*ам сестру Бч; куја нема *браћа* К; немала *браћа* Б; *браћа* — гу убил'и Бч; убише ми *мојега браћа*, *мојега зета* Гњ; седам године га дојила *мојега браћа* Р; имамо једног *вејра* Бч; *ће* га пречекамо *госи*а Кр; имала сам *девера* опаснога, пијаницу Д; за *мојега домаћина* Ц; *јануја коња* Кр; врзали гу једну ногу за *коња* Пс; утепаше га *тога кмета* Д; одма *кума* викали Р; поштова'и смо *кума* Пс; узели првог *кума* Р; *лазара* га наките сас *мара*ме Вт; *лекара* да зовеш, *вејтеренара* Ц; смо имал'и *момка* Бч; тражив *момка* Р; што га чувала *мужа* К; имамо нашега *йоја* Кр; н*и* сам утепала *ица* Св; једну [недељу] идеш у старо*г свати*а Бж; имала сам *свекра* и *свекрву* Вт; сад родила *сина* Ц; прошлу годину сам *сина* женила Вт; ранише ми овога млађега *сина* Ж; *има сина* и *ћерку* Вт; и *ћерку* и *сина* *и*мам Кр; да *женим унука* Кр; *сак* *и*мам још једног *мицког унука* Кр; де ћемо старога *човека* Ж; *купаш човека* Ц; могу да изложем *човека* Бч;

знам *Војина* Д; код *Драгана* сам отишла Вт; *Драги* ми је педес *треће* К; *Титио* кад бија К; први дан *Ињаи* Св; *Свети* — *Лазар* слави*мо* М; за славу *Свети* — *Николе* Ц; славив *Свети* — *Николу* И; а *моји* славив *Свети* — *Ранђел* Д; *ми* слави*мо* *Свети* — *Ранђија* Бч; *Свети* — *Ранђа* цркву уништи'и Бч.

Општи падеж са предлогом

да *узнеш од браћа* Б; *од госи*а на *госи*а Гњ; *од мужа* сам била одвоје-на Врб; она *од мужа* била по *стара* Вт;

због једног *госи*а Гњ; *због* тог *човека* Р; *због* *Добри* шездесете К;

тешко без *домаћина* Гч; *до коња* КК; *до сељака* Кш;

идемо код кума Вт; *ишли* смо *код лекара* Вт; *код лекара* Р; *тамо код мужа* Вт; *код неког ириешелја* Врб; *код сина* у Јагодину Ц; *код Срећка* И; *куд мојега мужа* Ц; *куд оца* Ц; *куде момка* не *мож* да *иде* Кл;

у ч'овека *црева* се *кара*^в Бч.

У примерима где се антропонимом именује неко место (црква, манастир или сл.), општи падеж је као код именица којима се означава нешто неживо:

до Свети — *Јован* Бж; да *иде* у *Прохор* Пчињски Р; да *отиде чак* у *Свети* — *Отац* Кр; *поп* у *Свети* — *Отац* Р.

С друге стране, постоје потврде о употреби предлога у уз именице за означавање нечег живог и уз глаголе кретања, што није непознато и другим српским говорима:

тѣд се носѣја *ба̀дња̀к* Вт; *ба̀ња̀к* нѣ се прерипу́је нѣкат Св; донѣсѣв *ба̀ња̀к* Бж; *ба̀дња̀к* мо̀ра да донѣсе Кр; *баси́ља̀к* по̀сле ў́зме Зб; *белѣ̀г* оста́виш НБ; нѣ ги се ра́ђаја *бе́рићѣи* М; ни си има́ја *бо́лес* Кр; да има *ве́ѣар* у врши́дбу НБ; *врши́ник* угре́јев КК; уго́риш *врши́ник* ту́ја К; по̀сле уже́жеш *врши́ник* Р; пу́шти се и *го́вор* Р; *гра́в* ку́вамо Д; да ў́ђев у *гра́д* И; због *гра́д* да не па́да у *по́ље* Т; донѣсѣв *да́р* Св; пре́ се дава́ја *да́р* Гч; ў́зне ти *десѣ́ѣак* И; ми́ набѣ́ремо *дре́н* Ц; *ђе́ран* напра́виш Р; да́доше у *за́кои* ‘закуп’ Кр; *зе́ља́ник* спрема́ла Гњ; ў́л’еже у *зи́д* Св; је́ли га *јечѣ́м* Р; под ова́ј *ка́мен* Т; *ка́н* пра́вија од њѣ́га Гњ; *клашњѣ́н* *кайу́ѣи* има́ја Вг; *качама́к* напра́вив же́не КК; *квѣ́сац* ста́виш Ж; ме́сиш *кравѣ́ј* Бж; ту́ра се *кла́јс* Св; ста́вимо *кла́с* Ц; сна́шке но́сив китке, *кола́н* Д; се́ч’е *кола́ч* Мг; носѣли *кола́ч* Р; он га закачи́ја на *колѣ́ц* Кр; да се врати́ на *ко́на̀к* Кр; *к’о́нац* смо тура́л’и Зб; пра́виш *коѣ́рља́к* П; си́пемо у *ко́ш* Д; издро́бимо *кро́мѣд* пе́рца Д; ку́пимо *кро́мѣи́р* НБ; сви ба́цав па́ре на *кѣ́с* Ж; ставѣли *кѣ́с* у по́ље М; је́дно на *ку́й* Д; на броби́њски *ку́й* Ц; бра́ла сам *кукуру́з* Д; *кукуру́з*, *кла́јца* што ги ка́жемо Т; ў́зне та́ј *ма́з* и со́ду Бж; да ко́пам *мамару́з* Вг; жи́ву со́ду ста́виш у та́ј *ма́з* Бж; *мира́з* узѣ́мав К; у тали́ки *на́род* Бж; са́д смо оста́вили це́л *обичѣ́ј* Вт; нѣ да і́деш у *обо́р* Р; у је́дѣн *обо́р* Д; фр́лав у *ога́њ* Д; чим иска́рамо *о́ѣкос* Вг; си́пеш *ѣасу́ља* Бж; на́ђе на́поле *ѣѣ́сак* Бж; ў́змеш *ѣѣ́шкір* ве́лики Р; *ѣѣ́шкір* ў́змеш НБ; да вучу *ѣлу́г* НБ; ста́ви-ју *подва́рак* Т; има до́ле у *ѣодо́рум* Д; тра́жу ми *ѣо́јас* Врб; ба́цим у *ѣо́ѣок*

Ј; ржи се *й̑разник* за град Ц; напра́вим *й̑ресòлац* Ж; *й̑р°сòлац* напра́виш Р; уцр̀ни *й̑рс* Б; да гу *й̑рсѝен* КК; нѝ си има́ја *ра̀к* Кр; овòј *ра̀йѝ* Д; запѣчеш *рѣд*, па *ма̀з* Р; она свѣ води́ла *рѣд* КК; нѝкад *рѣч* не́су промени́ле Бж; па ни донѣ́сев *ру́чак* и *до́ручак* и ве́чѣру Бж; пра́вимо *руч°ак* Мг; спр°е́ма *ру́чак* П; ѝдемо на *сабо̀р* Зб; на *сабо̀р* ишли љу́ди Св; па сам снѝ́ла *са̀н* Св; напра́виш *сай̀у̀н* Бж; *сѝр* ти дава́ли Р; ма̀сло узима́л'и, *сѝр* И; ја в́ржем *сно̀й* Д; попи́јев по ка́фу или *со̀к* Т; само да ви́дим *сѝо̀мен* КК; ѝдемо на *сѝо̀мен* Д; поди́гомо *сѝо̀мен* Ж; под *сѝо̀* Бж; виде́ја си *сѝо̀г* Р; не́ма *сѝо̀жер* И; окѝ́тимо *сѝо̀жер* Вг; да пра́виш *сѝригə* К; опѣ́рем *ѝана̀у̀р*, сука́лку П; *ѝара̀ѝо̀р* ту́цамо у калани́цу Д; са̀г оста́ја *теме́л* Т; ку́ј има́ја *ѝр̀ња̀к* Р; плаћа́ли *чивла̀к* И; на ко́га ѝмаш *ћѣв* Зб; *ћѣф* си гу свекр́ву Р; пра́вили смо *це́ђ* М; бе́ремо *ѝу̀шља̀к* Д; о́ни су слави́ли *Анѝанасовда̀н* Вг;

Општи падеж са предлогом

сүши се од бѡлес К; од бунѡр Б; о[д] тѡј бунѡр Вг; од грѡб К; од овѡј здравѡц Гњ; од земљѡиѡрес Р; мѡч'но оиѡ крај па до крај Ц; тако је оиѡ крај бѡло Мг; направиш од мѡз Бж; од мѡз Р; оиѡ иѡремѡи, о[д] добрич, о^о ѡгануѡу Зб; о^о ѡѡмук се ткаје Пш; од овѡј рѡк Кр; кад ѡдемо од рѡдник НБ; ѡрда оиѡ сѡр Бж;

саг о^о Кормиѣне К; од Љешиѣар, Стрѣзовце, Прѣковце, Зѣбинце И; од Рибник у Владово Пс; оиѣ Ранилук К; од Баѣдњи вѣчер К; од Божиѣ до Во-
дѣце Вт; осам четвѣрка од Велигдан Т; само од Ёскрс Ц;

из на́ш коми́лук Пш; из гра́д КК;

бес ѿа̑меѿ Гч;

до понедѣлак П; до Панађур обѣремо Кр;

йреко йодѣок Пс; *йреко йракіѣор* Кл;

како врека у *бунѧр* Вг; направимо бѡзу у *гѣнац* Кр; вѣш пѣremo у *корѣиѡ* П; фѧти ме грозница у *рид* Д; у нѧш *со'как* ѡма Врб; откѡвамо ги у *ц'ѣђ* П; каменчики да сипѡјев у *сид* Ж; у *Врбѡвац* Вт; бија сам и у *Драгѧнац* НБ; четвртак је *сабѡр* у *Јасновѡк* Т; и у *Камендѡл* НБ; јѣси била у *Клѡкоѡ* Вт; кад сам отишла јучѣ у *Клѡкоѡ* Вт; тај што је у *Крѡшевац* Р; чѡк у *Лѣсковац* Р; живи сѣг у *Нѡш* Вт; нѧзад у *Рѡбник* сѣло Пс; у *Пѧрѡеш* се чѡло Пс; у *Пѣч* завршија вишу Ж; моји помрѣше у *Сврѧчак* Т; прађали ги у *Сѡлун* Вт;

после Бурѿовдан Т;

онə́ ѿо Велигден Р; ѿо Госіођиндэн Кл; ѿо Мійіровдан то́ј кажу Вт;

ста́вљамо на *грѣб* КК; истова́римо ги на *дрвѣнѣк* Вг; на *Ба́дњи да́н* Вт; ко́ј е пра́вен на *Божи́ћ* Цр; на *Божи́ћ* седе́ла Бч; на пр́ви да́н *Божи́ћ* Вт; само на *Божи́ћ*, на *Ба́дњи да́н* Вт; ѿде́м на *Ви́довдан* Ц; на ма́ли *Госѣо́ћинда́н* Мг; на да́н *Ђурђе́вда́н* Гњ; по́сле на *Ђу́рђовдан* Ц; на *Ђу́рђе́вда́н* гу па́ли Р; ѿве́к на *Ђу́рђовдан* Ц; на *Ђу́рђовдан* обавѣ́зно Ц; на *Ђу́рђе́вдан* Ц; ѿ́чи *Ђу́рђе́вдан*

Р; на *Мáрков дáн* у *Бòсце* М; на *Мáрковдан* Ц; н'е на *Пеjтpòвдан* Ј; на *Свèтjи* *йèтjак* иде се тáмо Пс; на *Стjефáндан* Мг; на *крáјањ дáн* *Ўскрс* Мг;

сушено на *дjм* Р; на *оцáк* *ýзне* овáко Б; *йграв* девојке на *собòр* Д; па нè *држиш* на *шjорèй* Кр;

двá дáна *йрема* *Божjић* Бч; *йрема* *йèтjак* Кш;

йоред *оц'áк* Гњ;

йре^о *Божjић* Т; *пред* *Вел'игдан* Т; *йред* *Вел'игден* Гњ; *йред* *Вел'игден* је-
дáн *дáн* Св; *йред* *Ўскрс* Ц; Мг;

йре *Бурђевдан* Вт; *йре* *йонèдељак* Кц;

нòси за *Београд* К; áј за *Кололèч* К; за *Рáнилук* вòзи Д; за *Божjић* Вт; за *Вел'игден* Вт; за *Вел'игдан* Пс; *постjло* се за *Вел'игден* Кр; *мађије* се *пáве* за *Бурђовдан* Б; за *Ўскрс* Пс; за *Ўскрс* кад *прочкjемо* Т;

áј *сac* *кисмèй* Зб; *сac* *клáс* се тáкне Т; *сac* *коjýс* Гњ; *сac* *кукуруз*, *пше-
ницу* Т; *сac* *м'èд* Кл; кад *клéпа* *сac* *чjк* Вг; па га стрóшиш *сac* *мрљáн* Р; *са* *жáр* га *покрjеш* Р; *са* *зòр* не бjва Кр; *са* *кáјмак* Бж; *са* *срj* жнèјеш К; *са* *сjтjй* Р; *са* *цèђ* Бж; з *босjљак* ги удáрим Цр; *ће* *покрjе* с *канáлац* К; с *нòж* се сèче Вт; с *црвèн* *йрáшак* НБ; с *йрсjен* Кр; с *шарajòр* се наjèдемо Кр; с *нèки* *ћумjр* Пс; з *берићèй* Т;

оjй *йред* *Вел'игдан* К; за на *йjй* Пш.

Именица *хлеб* има двојаку форму, те се среће као *леб* или као *леба* и то често напоредо и код истог говорника:

ако је *лèй*, грá Р; да jèде *сac* нáс *л'èб* Мг; док jèдев *л'èб* Мг; зáлче *л'èб* Кл; jèдемо *л'èб* Св; *лèб*, *поприка*, *сòл*, *тòј* имáло Д; *л'èб* да кjпим, *мл'èко* и *jòгурj* Вт; *л'èб* *м'èsимо* Вт; *л'èб* и *кашике* НБ; *лèб* што си *немáја* Кр; *jсто* ко и *л'èб* Вт; на глáву товáриш *лèб* К; нèма *л'èб*, нèма с *л'èб* Кл; од *лèб* Р; пèче *лèб* Вг; пèчеш *лèб* К; понèсемо *лèб* К; *сac* *лèб* К; тражив *л'èб* Зб; *чjс* *лèб* нèмáло Д;

Вèсно, а óћете да jèдете *лèба* Св; да бòље испáдне *л'èба* Врб; мèsив *лèба* Мг; нòсив *ýвеч'ер* *лèба* Мг; *ýвече* носjла код кjче *лèба* Вт; гjску и *л'èба* тој од пшеницу Т; кòлко *л'èба* Вт; *лèба* нèје М; óбичан *л'èба* Ц; тражи се *л'èба* Мг.

У неким изразима забележени су облици синтетичке деклинације коjи су вероватно унети из стандардног jезика:

до мáртjа, *аjртjла* Врб; при *крáј новèмбра* мèсеца Р; од *мáртjа* до *jýна* НБ.

Именице на -л постоје код обеjу група – за означавање нечег живог и за означавање неживог. У говорима Косовског Поморављá финално *л* има различит статус. Постоје примери коjи потврђуjу чување -л:

Тáкву снагу jма *бjвол* Кр; *вòл* не мòже Кр; малèцак је *йèйáл* Гњ; *йèйáл* *ће* закòљем Гњ.

да му ўзнеш *дѣл* Пс; мој четвѣрти *дѣл* Ж; нај је *жѣл* ћерка да се сахрани КК; што си претрпѣла *жѣл* Кр; *коѣл* Кч; *коѣл*, њѣга напѣнимо Вг; *коѣл* голѣм К; ма³ се топија у *коѣл* Кч; у *коѣл* К; ма³ се топија у *коѣл* Кч; стави *ѣѣл* КК; додаш му *сол* Вг; лѣб, попрѣка, *сол*, тој имало Д; *сол* да мѣнав Д; *сол* тѣриш Р; тѣриш *сол* К; *ѣѣл* се зове Бж; колико је тај *соѣјал* Вт; а моји славив *Свѣѣл* *Рѣнѣл* Д; бѣше *Свѣѣл* *Рѣнѣл* НБ; *Свѣѣл* *Рѣнѣл* Вт; Гњ.

Међутим, код именице се финално *л* може изгубити, а може се јавити *-(j)a* на његовом месту, при чему се може променити род именице (*ѣѣе* је с. р. јд., док *ѣѣо* и *ѣѣеја* остају у м. р. јд.). Ово је другачије у односу на суседне јужноморавске говора са истока као што су прешевски, пчињски и др., у којима се *-л* чува код именица, придева и прилога.

от *ѣѣо* П;

мало *ѣѣе* Ј; ўзмеш *ѣѣе* Бж; просѣје се тој *ѣѣе* Бж;

имаја велики *коѣа* П; један *коѣа* Вт; ставиш *коѣа* П; отсѣјемо *ѣѣеја* Вт; сваку прѣђу усол'имо у *ѣѣеја* Вт; у р'ѣку истрѣсемо тај *ѣѣеј* Вт; кад дође свети *Рѣнѣа* лѣнањ Зб; *Свѣѣл* *Рѣнѣа* цркву уништи'и Бч; ми слави-мо *Свѣѣл* *Рѣнѣја* Бч;

У вези са именицама, придевима и о радном гл. придеву на *-л* више у тачки о финалном *л*.

Именице на вокал *-а, -е, -р* који се задржао након губљења финалног *х*:

извадиш *врѣ* Р; такој се је викаја – *врѣ* Р; ако је лѣп, *грѣ* Р; *грѣ* је обавезан Кш; кад имамо *грѣ* Кр; *грѣ*, сѣрму, пуњене папѣрике Вт; направи *грѣ* трљаѣ Р; највише кувала *грѣ* у шѣрпу Гњ; нѣмаш мѣмуруз, ни *грѣ* Бч; рѣтак *грѣ* Гњ; спрема се *грѣ* Гњ; саг ни га глѣда *сиромѣ* Бч; а сѣг ме *сѣрѣ* Кр; кад си на *сѣрѣ* Вт; нѣ не *сѣрѣ* Кр; повише смо *сѣрѣ* изѣли Гч; са *сѣрѣ* смо посејали Врб; свѣ са *сѣрѣ* Вт; сѣче *сѣрѣ* пред слѣнце Св; умрѣ *оѣ* *сѣрѣ* НБ; умртвѣја се *оѣ* *сѣрѣ* НБ;

да л је *грѣ* Зб; нѣје твој *грѣ* Р; њѣгов је *грѣ* Р; од *грѣ* Д; тој жив *грѣ* Д;

на *вр* главу Пш; од *вр* брдо НБ; на *вр* годину дѣна Р; онај што има *вр* К.

Именицама на *-о*, које припадају првом деклинационом типу, именује се нешто живо:

као млад^т *дѣч* 'ко Гњ; законици су кѣм, *сѣарѣјко* и *дѣвер* КК; кад *сѣарѣјко* позове Пш; *сѣарѣјко* бија на мојега св'ѣкра Гч; *сѣарѣјко* да гу пѣре Пш; после *сѣарѣјко* Гњ; врже *ѣѣѣко* Р; дође *ѣѣѣко* Вг; изоре *ѣѣѣко* Кр; Лаза ми се звѣја *ѣѣѣко* Д; мој *ѣѣѣко* имаја Р; мој *ѣѣѣко* и чѣча свѣ су причѣли И; нѣ ме пуштија *ѣѣѣко* Кр; нѣ ми даваја *ѣѣѣко* Р; *ѣѣѣко* држи бѣрану Р; *ѣѣѣко* *ми* плати Вг; *ѣѣѣко* *му* с године у Нѣмачку Кр; *ѣѣѣко* ме пошаље за лѣба Гњ; *ѣѣѣко* погодија гочѣви, сѣрле, мѣзика М; *ѣѣѣко*, чѣче ишли по поље Вг; *ѣѣѣко* ўзме Вг; мѣне *ўјко* ми се падаа Бч; мој *ўјко* умрѣја Бч; *ўјко* ми је Гњ; *сѣарѣјка* смо овде уфѣти'ли Пс; да га наслѣди *ѣѣѣка* Кр; за мојега

и́аи́ика И; за *и́аи́ика* Б; сас *и́аи́ика* Вг; ја *и́аи́ика* не знам Д; не да ни на *и́аи́ика* кључеви Врб; несам затекла *и́аи́ика* Д; сас *и́аи́ика* Кл; има́м у́јка Бж.

Именица *у́јко* појављује се као именица м. р. на -о или као именица ж. р. *у́јка*:

то́га мо́јега у́јка Бч; у́јко_ми да́ја воло́ви и кра́ве НБ;
од у́јку се́стре и о те́тку Д.

Именице старе -й- промене које се завршавају на сугласник и конгруирају као именице м. р.

бу́ке те́рав це́л је́сен К; дру́ги је́сен Кр; и́ај је́сен у́мре Св; це́л је́сен Кч; кр́в до́ста исц́ека Ж; опе́рев онáј кр́в Пс; и́ај и́ла́в кр́в Вт; је́дан но́ћ Д; да и́рећи но́ћ Кр; два́ да́на и два́ но́ћа Ж; се́димо це́л но́ћ Гњ; па је́дан но́ћ, па дру́ги К; по це́л но́ћ Гњ; и́ај но́ћ сто́ји Св; и́рећи но́ћ Кр; и́рећи но́ћ да га не на́ђу до́ма Вт; и́рећ но́ћ мо́раш Зб; и́рећи но́ћ се раскрсту́је дете́ту судби́на НБ; три́ да́на, и́ри но́ћа ту́ј се се́ди Врб; и́ри но́ћа, че́тири не спава́ли И; це́а но́ћ и́ч Бч; це́л но́ћ Кч; це́л но́ћ јуче́ НБ; це́л но́ћ оста́нев Зб; не́ки и́омо́ћ му да́де Р; ни́какав и́омо́ћ не́мам Зб; и́ај и́омо́ћ што ги да́ју Гр; р'е́ч би́ја до живо́т Кл.

3.1.1.3. Вокатив једнине

Именице прве деklinационе групе у вокативу једнине имају наставак -е

Бо́же, не да́ј Вт; бо́же ме пи́тај Бж; бо́же, помо́зи НБ; бо́же, сачу́вај Р; да́ј ми помо́гни, бо́же НБ; да́ј ни, бо́же, си́тну ро́су И; не да́ј, бо́же Св; немо́ј, бо́же Бц, Р; ту́пкај, ту́пкај, де́вере Кл; Дома́ћине! Врб; да́ј, ку́ме, и́ме Р; не́, не́, си́не Вт; оста́ви ту́ј, си́не КК; де́да_и́о́йе, како́ ћемо Р;

ду́ни, ве́йре, ду́ни НБ;

Зора́не, Зора́не! Бж; А, За́фере, зама́ло си ми побéга Вт; Сара́фине, што је Ста́нина поприка́! Зб.

Именица *и́аи́ко* у неизмењеном облику се јавља и у вокативу једнине:

Та́йко, чи́чо, ка́кви су овíја һумури́је Пс;

Именица *синко* једино се јавља у облику вокатива једнине:

и́ди, си́нко Вг; брè, си́нко КК; аздисáло, си́нко Кр; не сме́у да и́дев, си́нко Кр; è, си́нко, ви́ка Р; һу́ти, не́мамо л'е́ба, си́нко Врб; Си́нко, што́ ће ми да́те И.

3.1.1.4. Номинатив множине

Именице првог деklinационог типа имају номинатив множине на -и. Примери су разврстани према одговарајућим групама.

1. Именице на сугласник

а) Именице које означавају нешто живо:

све́ што би́ло дево́јке, бе́ћари Пс; то́ј су би́воли М; во́дим и ту́ђи би́воли Д; би́воли сам чува́ла Д; и би́воли да слéгнев Д; ку́ј има би́воли Кр; бри́џи

и ја Бч; орашни *воло̀ви* Т; *воло̀ви* да има Врб; *во^ало̀ви* добри К; *воло̀ви* тера̀ли су такој Вг; мо̀ји *вр̀сници* тѣг испогину̀ли Р; сви *вр̀ца̀ри* Врб; бѝло мно̀го *в̀укови* НБ; до̀ђев *го̀сѣи* И; до̀ђев ти *го̀сѣи* Р; до̀ђу̀јев *го̀сѣи* Вг; *го̀сѣи* сви Пш; има *го̀сѣи* Ц; ка до̀ђев *го̀сти* куде ку̀ћу Т; сви *го̀сѣи* до̀шли Пш; сви *го̀сѣи* по̀мало да про̀бав Гњ; ч'екав не *го̀сѣи* Д; *вра̀не, га̀врани* НБ; *дѐвери* И; *до̀маћини* бѝл'и тврдогла̀ви Кл; о̀ни бѝли *до̀маћини* Пс; *до̀шља̀ци* у Штѝтаре Кр; *законѣи* су кум, *сѣарѣ̀ко* и *дѐвер* КК; збѐрев се *законѣи* К; после *законѣи* Ж; *пречеку̀јев законѣи*: дѐвера, старѣ̀јка, кума К; *зѐшови* се по̀пнев на ку̀ћу Пш; *овѝја зѐшови* Гњ; само гла̀вни *зѐшови* Пш; *ко̀ји* су до̀бри *игра̀орци* Пс; *ку̀ј* има *ко̀њи* Кр; *једе́в ко̀њи* Д; о̀ни се опла̀шив *ко̀њи* К; *товарни ко̀њи* Т; *ми* смо кумови К; *лека̀ри* не́мало Р; *та́д* не́мали *лека̀ри* Кр; *има́ли* су *ло̀вци* НБ; *овѝја ма̀јори* К; *ма̀јсѣи* ради́ли на цр̀кву Ж; *осамна́ес ми́ль* она ни узѣ́ли *ма̀јсѣи* Кр; *ма̀це́ри* до̀шли И; *ће* *изе́дев мо́љци* Ј; да се гра̀бив *мо́мци* за дево́јчики К; *пу́но мра́ви* К; *йде́в* *овѝја на́ши му́жи* Д; и *му́жи* *йсто* Ц; и *му́жи* се *закачи́в* Пш; *му́жи* Р; *му́жи* *везу́ју* Вт; *му́жи* *врзу́јев* *сно́пља* К; *му́жи* *ко̀ји* су *мла́ди* *иза́ђев* КК; *ови́* *му́жи* *што* су *по́даље* Пш; *йде́в мушкарци* Бж; и *на́ши йа́рѣи́зани* Р; *йека̀ри, грнч'ари, ина́јдери, кола̀ри* Гњ; *што* не́мамо *йоро́ди* Кр; и *све́* *припа́ло* у *йри́ваѣи́ници* Р; да до̀ђу *овѝја йри́јаѣи́љи* М; до̀шли ти *йро̀сци* Вт; *йси́* *ту́ја* НБ; *ће* те *разне́сев йѣи́* Ж; да се *ми́ру ро́диѣи́љи* с њу́ Врб; седе́ли *овѝја сва́шови* М; до̀ђев *све́иѣи́еници* Ж; до̀ђу *сви́рачи* НБ; *ста́ну сви́рачи* Кл; *ру́чав сви́рачи* и *йграв* К; *ће* *засви́ру сви́рачи* Кл; *мо̀ји си́нови* не́мали Р; *си́нови* — *му* *ра́див* по *ино́странство* Пс; на *то́га си́нови* К; *што* смо *би́ли* *сиромáси* Д; не *би́л'и* *сиромáси* Бч; *смо́кови* *йма́,* *по́скоци* Т; и *дан-данáс* смо *сѣарѣ̀кови, йобра́ѣи́ми* Пс; *сѣарѣ̀кови* и *ку́мови* Пс; *ми́* *йма́мо* *ста́ри сѣарѣ̀кови* Пш; *сѣароседе́лци* су Б; *сѣароседе́лци* су *оста́ли* *до́ста* КК; *ти́ја сѣароседе́лци* *што* су Ж; *то́ј сѣароседе́лци* *йма́в* Б; *сѣа́рци* *затвори́ше* Д; у Бу́јановац *има́ли йирго́вци* Кр; па *ће́в* *на́ши уну́ци* Пш; *ода́кле* *цр̀ви* КК; *бе́ли че́йвр̀ци* НБ; да *чу́ва* *чла́нови* *поро́дице* Пс.

Именица *људи*:

бе́ву *људи* Ц; *гле́дав* *људи* Ј; *дола́зив* *људи* Ж; *йде́в* *људи* *неде́љно* Ц; *како́* *ста́ри* *људи* *ка́жев* Пш; *људи* *йде́в* Ц; *људи* *ко̀ји* *до́ђу* Св; *му́ку* *има́ли* *људи* Вт; на сабо́р *йшли* *људи* Св; не́маш ли *људи* у ку̀ћу, ни́што Бч; од *рѣ́ж* *месѣи* *људи* К; од *ста́ри* *људи* Св; *па́метни* *људи* Пс; *растури́ше* се *људи* Вг; *ста́ри* *људи* *се* *ку́пав* К; *ста́ри* *људи* *фр́љав* Кр; у *по́ље* *ра́див* *људи* К.

У овој подгрупи налазе се мушка имена и надимци, етници, етними и имена празника:

тѣг би́ли *све́* *Не́говани* Р;

ни ги *рачуна́л'и* *на́ши* *Врања́нци* Бч; *Гора́нци* *држа́ли* *посластича́ре* Гњ; *Доморо́вчани* *сви́* Кр; *Корми́њци, Ран^олу́жани* су *би́ли* Д; *Ма́йѣро́йáзови́ћи* су Пс;

нѐма нáшa *аиaишѐка* ништа Љ; *ба́ба* газíла М; *баба* — ми мláда умрѐла Гч; *ба́ба* ће гу кáже Зб; ја сам *ба́ба* Кр; једна *ба́ба* Вт; мóја *ба́ба* је знáла Ц; о́на *ба́ба* рѐкла И; ће ти кáже *ба́ба* Кр; на њи ги чинíла тај *ба́бица* Ж; нѐ ба-ни́ца, него *ба́ница* М; *барени́ца* Вт; куја́ си је *бачи́ца* Р; Стáнина *ба́шча* Зб; *бе́да* бíло И; то́ је њíна та *бе́са* Вт; *богубра́да* Ј; имáла *бо́ја* и прѐ Вт; *бо́лка* гу изѐла Кр; та́д бíла *бо́ча* ткáна Врб; *бо́шча* се упáше Пш; напред *бо́шча* К;

ни ми треба тка́на *бошча* Бч; *божја бра́да* Вг; дрве́на *бра́на* била Р; каква́ *бру́ка* беше Кл; зађу́јеш ко *будала* К; *бу́чка* висока Р; а *ва́ла* отра́г Д; *ва́нгла* ве́л'ика Вт; де се *ложи́ла ва́шра* Вт; *нема́ла ве́шпрења́ча* Р; *ку́ку*, да *бу́димо ве́шина* Врб; *уле́гла ве́шишица* Вт; *влади́ка ту́ј* Мг; *во́да* беше *једна́* голе́ма Бч; *во́да* л'и је Бч; *во́да* те́чи Св; *во́да* у *ку́ћу* М; *ја́ка во́да* што те́чи Пс; на *оца́к* се греја́ла *во́да* М; *но́ћу во́да* има ви́ше Б; та́ј *во́да* *добра* Вг; *кад* се *во́јска* *пову́кла* Пш; *ту́ј* има *једна́ вра́шницица* Вт; *врба́* се *донесе́* Р; да *расте́* те ко *врба́* Б; *врѝи́ка*, *крста́теш** Ц; *то́ј* се *ка́же врца́* Врб; *ова́ј во́јска* што беше Д; *ова́ј врели́на* Кр; *ве́шпруња́ча* *наместена* Кр; *оно́ вру́шина*, *вру́шина* Р; *кад* *забо́ли мене́ гла́ва* НБ; *гли́на* *како́* гу *викамо́* Гњ; *граница́* *та́мо* Вт; *граница́* *би́ла та́д* Кл; *грево́ша* Зб; *фа́ти* ме *грозни́ца* у *рид* Д; *једна́ дево́јка* *њина* Вт; ко *дево́јка* *седим* М; *о́на* га *у́зне дево́јка* М; *то́ј* *би́ла добра́ дево́јка* Пс; *би́ла ту́ј диво́јка* Кл; *де́вер* и *девери́ца* *исто* *мара́му* Гч; па *девери́ца* КК; *бли́зу* ми *девери́чиња* Бч; *девери́чња* *оти́шла* Д; *једна́* *старе́ја дево́јчица* Бч; *и́де до-доли́ца* К; *дома́ћица* *се́ди* Ц; *једна́* је *би́ла дома́ћица* П; не *са́мо* *ја́*, но *ниједна́ дру́гарица* Бч; *ду́ша* *би́ја* Д; *ду́ша* *мо́ја зна́је* Вт; с *ко́га* *ти* *жел'и́* *ду́ша* Кл; *тра́жи ду́ша* *пуста́* Мг; *жа́йка*, *то́ј* има по *р'е́ку* Гч; *доу́ђе* *не́ка же́на* Вт; *же́на* *ће* *прода́* Зб; *ја́ка же́на* Бч; *једна́ же́на* је *постара́* од *мене́* Вт; *кад* се *поро́ди же́на* Гч; *која́ же́на* је *заве́тена* Ц; *ова́ј же́на* ми се *сме́је* Ж; *не́ка живо́иши́ња* Вт; *нема́ла жи́ца* М; *ни* *тво́ја за́ва* да *ти* *у́зне* Б; *као* *заве́шина* Мг; *о́нда* *су* *зва́ли* *продавни́цу за́друга* КК; *ле́тна заду́шницица* Мг; *во́ли* гу *за́лва* Вт; *после* *напра́вена згра́да* *оту́да* Вт; *једна́ згра́ђа* Д; *гдје* гу је *зе́мља* КК; *кру́та зе́мља* НБ; *не́ка жу́та зе́мља* Бж; *не́ка цр́на зе́мља* Гњ; *зе́мља* има *не́ка црве́на* М; *на́ша зе́мља* И; *не́* гу *прима́* *зе́мља* Т; *су́ва зе́мља* *упи́ја* К; *мо́жда* *би́ла ку́ћна зми́ја* Вт; *и́гла* *како́* *прс* Гњ; па *игра́нка* Пс; *де́вер, јеи́рва* Вт; *јеи́рва* — ми *до мене́* М; *јеи́рва* *сас мене́* Д; *старе́ја јеи́рва* од *богати́* *би́ла* Бч; *калени́ца* *зем-ња́на* Ж; *калени́ца* *окру́гла* Бж; *сэд* *изве́дена* *канализа́ција* Р; *кайе́ла* да се *напра́ви* Ж; да се *наки́ти кайи́ја* Р; *карако́нца* *ла́па* га *не́га* Вт; *дівка* се *ка́фа* *пи́ла* Р; *напу́ни* се *ка́ца* Вг; да *завр́не ки́ша* К; *че́камо* *ки́ша* да *му па́дне* Вг; *ни́кат ки́чма* *не́* гу *забол'е́ла* Врб; *мло́го* *па́метна* *коби́ла* Р; *ка́ко* *ко'би́ла* *сас* *ре́п* Врб; у *та́ј* *бунар* се *у́дави* *једна́ ко́за* Вг; *коло́на* *коли́ка* *ве́лика* *би́ла* Вт; *ова́* *коми́шка* ми *прича́ла* Пш; *ни́ка ко́ска* Вт; *коша́ра* се *зо́ве* НБ; *коно́пна* *кошу́ља* К; *кошу́ља* Кр; *кошу́ља* *ве́зена* Пш; *пртена* *кошу́ља* Вг; *кошу́љица* НБ; *кра́ва* *кад* *ни* се *оте́ли* Вг; *крижа́ља* и *буквар* Кл; *ту́ј* има *ла́д, кру́шка, ши́йва* НБ; да *ти* *бу́де* *отво́рена ку́ћа* Ж; *то́* је *ја́ка ку́ћа* Пс; а *не́ма* *му* гу *ку́ћа* Вт; *ту́ђа ку́ћа* *ту́га* *о́л'е́ма* Кл; *ку́рва* *би́ла* Гч; *за́твори* се *ку́ћа* Т; *једна́ ку́ћа* *та́м*, *једна́ ку́ћа* *та́м* Мг; *Стоја́нова ку́ћа* И; *ца́бе, ку́ча* *спа́лена* Ж; *ставља́ла* се *кучи́на* М; *ла́с'ца* *свуда́* *и́де* Св; *л'ейо́ишица* Зб; *ложи́ца*, а *овде́* *каши́ка* М; *ложи́ца, калени́ца* КК; *љу́рка* гу *вика́л'и* Вт; да се и *тво́ја ма́јка* *обраду́је* Врб; *жи́* ми *ма́јка* Вт; *не́* ги *доји́ла ма́јка* М; *ма́јка* гу *помага́ла* К; *ма́јка* *ло́жи* Вг; *ма́јка* — ми *из*

Трпезе Бч; *мајка* ми казала Гч; *мајка* ме чувала Д; *мајка* — ми донела Б; *мајка* ни ме давала Гч; *мајка* умрела ми је КК; *моја мајка* И; *њина мајка* Кр; *моја мајка* мастила јајца у четвртак Гњ; такој ми татко причаја и *мајка* Р; *масица*, најскупа *ракија* Д; *међа* у међу М; куј има *малица* Р; *марама* кићена, чајка Пш; тој е *марама* Гч; онда *марамца* овде напред Пш; *макара*, *вунца* се купувала Р; *мачка* најгревота Св; која је *мешаља* П; спр^еми *мешаља* Т; устави се *мошца* Врб; *мува*, она нађе место Р; каква *мука* беше Кл; *мука* ме вата НБ; *мућеница* КК; *млада* стане И; *млада* игра напред Пш; *њојна мука* Кл; тој ти је *наводацка* К; кад искочи *невесца* Кл; јутре је *недеља* Вт; ми гу кажемо б^ела *недеља* Т; овај е *недеља* твоја П; реп, *низа* нагоре Пш; горе се *ношња* обуче Пш; *наша ношња* по села Д; то је *ношња* М; изоре се *њива*, *йорцела* Р; немала *њива* Бж; ће се иструже *њива* Врб; на нашу *облачина* Кр; једна *округлина* Вт; *орошница* и она од очи Вт; дрвена *оска* М; гвоздена *осовина* М; та *основа* Вт; и *йаирца* се прска КК; *йаиерица* И; *йаиња* била Кр; немала *йегла* М; како ми дође *йенсија* Ж; нагоре *йераница* Д; нима *йесма* нима лаф Кр; та *йесма* му се испе^ва Кл; онај *йилевина* Вг; била *йланина* И; па онај *йлева* Кр; зове се и грабена *йогача* Пш; мумурузна *йогача* Кр; не треба ми *йогача* Вт; *йогача* и зељанче К; у четвртак се замешује блага *йогача* Гч; каже ми *йолиција* НБ; *йоирца*, кромид Кр; *йоирца*, сол, тој имало Д; *йоирца*, тиква Р; нимала *йосиел'ина*, пешкир, *кошља*, *чараје* М; *йрашина* иде оздол Д; *моја ирија* донела Ц; да омекша пређа Кр; *иређа* што је намотана М; само *иређа* се је кувала К; та *иређа* што смо прели Вт; *ирженица* се направи К; *ичела* га упецала Ј; мало кратка *иченица* излази Р; пасуљ што се рађаја, и кукуруз, *иченица* не Ц; *иченица* да порасне Св; *ишеница* бугарка НБ; *ишеница* и све КК; *йушка* пуче Д; *ракија* и пиће обавезно НБ; божја *работа* Т; готова *рабоица* К; имање велика *рабоица* М; нема *рабоица* више Мг; овој арнаутска *рабоица* Врб; *рабоица* те^шка Бч; тешка је сељачка *рабоица* Вг; шиптарска *рабоица* Вт; загреје се блага *ракија* Пш; само *ракија* Кр; *раскрсница* туј Вг; има *река* К; *рука* на груди Д; најближња *родбина* Б; свака *родбина* прође Пс; кумин, та ближња *родбина* њег^ова Кл; *рођака* ги је Вт; најбоља *свадба* Кр; од понеделик почне *свадба* Гч; *свадба*, испраћај, сабор Вт; кад искочу, *свађа* Вт; *моја свасица* НБ; *свекрва* меси К; ће каже *свекрва* П; *свекрва* — ми се преудала К; зађе *свекрва* Гч; нек се дере и муж и *свекрва* НБ; свекар главан и *свекрва* Бж; *њојна свекрва* га уфатила Р; *ћ* ул'егне *свекрва* Кл; долази *свекрва* Ж; игра прво *свекрва* Пш; *свекрва* ми ишла и д^евер Св; ни је имала *свеска*, ни је имало ништо Бч; *свећа*, вино, пасуљ и колач Р; *свила* ете Р; још нека *својштина* КК; *својштина* дође И; то је ч^ес, поштовање, *сејца* Кр; онај *сељанка* НБ; стигне та *семенаца* Врб; почела *серија* Врб; а *моја сесира* што је стареја пред мене Вт; рођена *сесира* што му је била Бч; на *мојега кума сесира* Кр; *сесиричња* била рођена Кр; нека *сила*

постоји КК; *сиромáшиџина* велика Д; такој било, *сиромáшиџиња* Д; *сиромáшиџина* је тешка Бч; ја сам *сироиџиња* Бч; и овамо *сироиџиња* Мг; каква *сироиџиња* била КК; *сироиџиња* била Д; Кр; *сироиџиња* било И; *слава* И; цела *слава* посна Ц; срећња *слава* Зб; тај *слава* се протресе Вг; кад се иситни онај *слава* Кр; тој е мешана *слава* и земља Бж; па се тури *слава* Р; *сламарица* имала Б; *слобода* нема Врб; *слика* његова Ж; да сам њина *слуга* не Кр; вика ми *снава* Кр; *снага* ми се тресе НБ; тај стареја *снаја* Бч; мој син и *снајка* у Ниш живив Гњ; оној ми је *снајка* М; кад дође *снашка* Ж; *снашка* га фрља на кров Гњ; *снашка* ми је мене она Бч; *снашка* све копала П; била *совра* округла Бж; једна *совра* Св; округла *софра* Гњ; тамо је *софра* Мг; *средина* М; *срећа* овија људи што су туј Вт; тај *срченица* ги саста^вља главина М; *сџарџковица* КК; *сџарџковица* ка сам била Пш; овај *сџрана* заветана Р; овај *сџрина* заигра К; па ме *сџрина* научила Пш; *сџрина* му рекла Вт; *сџруја* неје имала Вг; овај *сџрука* кад се ткаје М; *субоџа* Вт; *сукáљка* што се суче пита К; па *сукња* била М; раније *сџруџка* од овце Р; *сџруџка* КК; ко сџ што је *суша* Р; *суша* била К; горе *шврђава* И; тој *шейсија* П; *шеразија* има И; *шесџија* гу викали М; рођена *шеџка* била Кр; *шеџка* — ми била рањета Бч; неје *шиква* К; *шорџа* К; глеј каква *шрава* НБ; има онај *шрава*, *шаламида* Вг; повише *шрава*, граор се звала Врб; зељена *шравица* Гч; кулика је *шравка* тај дан Вт; *шравка* се врти по уста на дете Гч; *шрезџа* бија Вт; имала *шрла* Кр; има *шрлица* Кр; па се звале *шрлица* и пирајка Врб; *шрлица* се викала К; куде ми је *шриљџка* Вг; на сестричњу *ћерка* гу је Вт; не те јебава ни *ћерка* ни син Кр; тој ми је *ћерка* и зет М; *ћерка* је туђа кућа КК; како сам *удавица* Кр; моја *унука* Кр; па ајт, ајт, ајт, па *унука* њојна Вт; *унука* гу је Вт; *унука* дадена тамо у Гилане Кр; *унука* на старејога сина Вт; *урда* од сџр Бж; шета не *учишџел'ица*, учител' Вт; што *фајда*, ништа Бч; ка ти је *фамилија* ус тебе Врб; наша *фамилија* Вт; *фамил'ија* ги таква Бч; *флаша* закићена сас паре Кл; исто, *фуџа* Пш; немала ни *фуџа*, ни *сукња* К; њоња *фуџа* Врб; *фрула* да свира НБ; земљана *џигла* Вт; *цреџуља* се угреје КК; помага тај *џрква* Св; туј има *џрква* НБ; има мала *џрквица* Вт; туј била *чабура* Пс; *чабура* тој била Пс; била *чавура* једампута Пс; *чашка* стоји туј Вг; *чџрга* иде споља М; *чџраџа* мора да му се спрема Врб; па *чеџка*, па га грџи, па тка'и Врб; *чешáља*, што се чџшља коноплџе Р; саг је *чеџма* баџ на тој место Пс; *чеџма* направена Пс; ч' *ибриџиџица* се вика Гч; ако је *чорбица*, пшеница Б; *чубура* тој се звало П; све *чукоџиња* Д; ч' *уваркућа* Ц; на главу *шамџија* К; *шамџија*, *марáма*, *марáме* Б; друга *шара* има Пш; коцка *ше"ћџр* Кл; немала *шџиџиáљка* М; *шџма* долеко Ј; *шџма* искочила Пс; *деда* се оженија М; *деда* донџеја шећџер М; неје *газија* *деда* М; ће носи на *чичу* каналац К; от *чичу* Кр; тај *шеча* — ми КК; тџ *шарадеда* Кр; Тањин *деда* Р; тај њин *деда* Р; и *чича* — ми имаја две *ћџрке* Р; *деда* умреја Ж; па *деда* Коста Пс; *шарадеда* Ђорђа Пс; *шукундеда* Милош Пс; један *деда* и друг *деда* Гч; *деда* — ми живеја

сто́ осам године Гч; ће га купи де́да тра́ктор Врб; де́да или *йара́деда* И; не не пушта́ја де́да Р; *навода́ија* не́ки до́ђе Пш; *младоже́ња*, све́кар, све́рва Пш; *младоже́ња* у́ђе Вт; *га́зда* поста́а Бч; пре"не́се гу *младоже́ња* Кл; ку́ј би́ја *лови́ја* Т; де́да би́ја жи́в Вг; има́ја једа́н мо́ј *чи́ча* Вг; ма́ло да́љњи ми је *чи́ча* Вг; де́да ми је *прича́ја* Вг; кò ће ул'егну не́вeста и *младоже́ња* Кл; и дру́г *чи́ча* К; та́ј мо́ј *коми́ија* НБ; овòј *коми́ија* ту́ја Т; про́ђе не́ки *коми́ија* Вг; *га́зда* све́ на сна́шку да́ја П; *казани́ја* Вг; *ће́рка* за ода́дбу Гч; ка́ква *лейо́иша* *ће́рка* Гч; це́ла *жу́чка* су́ши се Ж; *ће́рка* гу се изгуби Р; *ко́рка* М; на́ј је жа́л *ће́рка* да се сахра́ни КК; *сна́шка* дво́ри Ж; а мо́ја *сна́шка* не́ Ж; *ће́рка* _ву Вт; *кokoш́ка* К; *сна́јка* ли ће Ц; *ће́рка* ли Ц; ако́ наи́ђе *сре́ћа* Вт;

То́дорица Св; са́д Бе́ла неде́ља И; *Мра́иша* се зва́ло НБ; та́ј *Бе́ла неде́ља* Св; једа́н да́н *Неје́ишка* Св; *Света* _*П'е́тка* јесе́ња би́ла Т; *То́дорица*, та́ј да́н Т; то́ј се зо́ве *Мучиба́ба* И;

што се зва́ла *Арсéна* Вт; ба́ба _*Жи́вка* прави́ла К; *Боси́лка* гу на́кара́ла Кр; о́на је *Боси́лка* Ра́јчић Пс; то́ј е *Боси́лка* Пс; *Да́ца* гу й́ме ли К; *Добри́ла* Кр; *Ду́рла* гу ви́кав Р; ко једа́н *Ђор́ђа* Кр; *Зо́нка* је́трва не́на Вт; *Зо́ра* педéс шéсте К; *Иви́ца* ни донéја Вт; *Љуби́ца* Кр; *Љуби́ца* се зо́ве Р; мо́ј *Нови́ца* се изгуби Ц; не *Пе́рса*, не *Заго́рка* К; *Ра́дица* педéс о́сме К; *Раду́нка* се о́на зо́ве Врб; *Снежáна* Кр; *Си́јајанка* К; *Си́ојана* М; *Су́не*, *Бисерка*, *Зла́иша* М; би́ла *Траја́нка* К; овòј *Ци́ца* ми ви́кала Вт; *Це́ка* гу у́тепа Св; *Цв'е́иша* ми се побол'ела Зб; *Ср́икиња* је Кр; овòј *Ги́ланка* Ж;

Бе́шка ливáда Вт; *Главичи́ца* се ка́же Пс; оту́да је *Гу́иш'иерица* Вт; *Ги́ла* не, *Ка́меница*, ту́ј смо й́шли на пи́јац Ц; је́дна *Кри́ва ре́ка* Вг; *Ку́куруи́шка* М; пресе́кну́ла *Мара́ва* Р; рачу́на се *Ср́бија* Д;

имáла цр́ква *Свеи́и* _*Или́ја* Ж; *Свеи́а* _*П'е́ишка* Вт; Зб; *Свеи́а* _*Пе́ишка* имáла М; *Па́иш'иерица* Ц; а од *Мара́ву* на́вам *Алба́нија* Д; жи́ ми *Свеи́а* _*Неде́ља* Кр; за па́нађур *Богоро́дица* што́ је Р; *Заду́шница* се кре́ће како́ ку́ј да́н до́ђе Р; *Свеи́и* _*Лу́ка* је испред Свети _*Отац* Р; *Свеи́и* _*Нико́ла* Гњ; овде́ка *То́дорица* кад би́ла Вт; не, *Цв'е́ишница*, та́д игра́ли Вт; *Вр́бица* Вт; *Свеи́и* _*Ра́нђија* Ж; че́кеј, *Свеи́и* _*Ра́нђија* је цр́ква Ж; ил'и Божй́и ил'и *Свеи́и* _*Нико́ла* Мг; кад се па́ли ва́тра *Про́чка* Мг; *Свеи́и* _*Ра́нђија* Мг; Бе́ла н'еде́ља Мг; *Свеи́и* _*и́одорска неде́ља* Мг; *Свеи́а* _*Каи́тарина* Вт; *Свеи́а* _*Пе́ишка* Вт; *Васи́лица*, *Но́ва го́дина* Вт; ка до́ђе Велигден, Божй́и и *Про́чка* К; *Па́иша'иерица* што гу ви́кав К; једа́н да́н *Неје́ишка* Св; та́д кад је *Мра́иша* Св.

3.1.2.2. Општи падеж једине

Општи падеж без предлога

зака́чив гу ба́бу И; је́дну ба́нку да́ш Гч; ће ти пра́вим *барени́цу* НБ; ба́чу расаду́јемо Ц; прода́до *би́волицу* Кр; са́г купи *блу́зу* Бч; са́г четв́рту *ће́рку*, *Боја́ну* К; ма́јка гу би́ла у *бо́лницу* Кл; баца́ли ву *бо́мбу* Гњ; за́пали ва́ишу

НБ; *вѣру* не давам Пс; стављамо *веч'ѣру* Ц; спреми ти *вѣшельку* месо Бж; он има и ћерку *Влајинку* М; тамо имали *воденицу* К; да ми напуне *воду* Кл; узнемо *воду* од извор Б; с'ѣчев *врбу*, дрѣн Т; исѣ^ачев *грању* велику Т; донѣсемо *гран'ку* бадњак Гњ; узнев *гробљајку* К; сваку *даћу* Мг; моју *душу* сам заложила Зб; донѣсемо онуј *земљу* М; ја би истерала *зиму* Р; кад види *змију* НБ; она *инѣкцију* му ударила Бч; здѣне гу *камару* Р; рипамо *Каравѣишицу* Ц; ај још по јену *кафу* Врб; април *кожу* бѣре Т; носиш *колѣику* на њиву П; да ти закоља *кукошку* Бж; покри *кућу* Кр; да ти косим *ливаду* Б; на Ускрс праймо *љуљаишку* Мг; има *љуѣишину* Вг; туримо *мају* М; ја сам имала и *мајковину* Б; има *маћију* Вт; дон^есе *мѣчку* Т; издвојиш *меишчину* Р; што огрози *Мараву* Р; малу неку *муиѣму* КК; имали смо *мрснину* Кр; туј *мѣку* имамо с њѣга Врб; вѣк сѣца *овцу* НБ; да имамо *омразу* Кр; после ставимо *ѣѣнаву* Вт; *ѣѣѣнку* испѣчемо Вт; *ѣогачу* некој узме Пш; ѣе *љушти ѣѣрику* К; ја сам гу дала *ѣосѣлишину* Гч; месили смо *ѣроју* К; кѣвамо *ѣѣѣицу* Св; тѣрамо *ѣутуре рабѣицу* Врб; кѣпим на дѣвера *ракију* Кр; направи гу *свадбу* Гч; *свекрѣву* викам мамо Зб; *Свѣиш Николу* слаavimo Вт; увеч'ер запалимо *свѣћу* Цр; да испратимо *славу* И; оперем танѣр, *сукаљку* П; туримо *ѣѣѣицу* Р; отрсимо *ѣраву* Вг; ја *ћерку* сам немала ДШ; ми смо имали *уѣирину* Вт; *фѣѣиу* снашка опаше Ж; баца *ѣвѣћку* Пш; туриш *ѣреѣуљу* М; *ѣѣѣљу* гу вратиш Р; има *ѣколѣу* Кр; да јѣдемо неку *ѣорбу* Р; узнеш *ѣѣмку* Бж.

Општи падеж са предлогом

правимо *од бѣишчу* П; *од врбу* неку Вг; *од вѣницу* Бч; М; *од врућину* Р; *од жућку* Ж; *ѣигле од зѣмљу* Вт; *кошѣље до зѣмљу* Врб; *од овѣј кайију* Пс; *од кайѣу* до черапу Врб; *од свињску кожу* опанци Врб; *скапи од кишу* Врб; *ѣбичне од свињску кожу* направене Б; *од леблеѣију* ли била Р; *од луковину* јајца Гњ; *од ѣѣ^агу* Зб; *од маћије* НБ; *од Мараву* натам Д; *од Могилу* Бч; пѣвам *од мѣку* НБ; побѣгоше *људи од мѣку* Гч; *од наму* на раму Бч; Гч; ка ѣе доѣе *од Нѣмачку* Ж; от прѣмет, о[д] добрич, *од ѣѣганѣљу* Зб; има *од ранку*, *од ѣѣнерику* Вг; *од рѣку* Б; *од ѣѣку* сѣстре и о[д] *ѣѣѣику* Д; *од нашу фамил'ѣју* Бч; *од снашкину фамилѣију* Пш; *од ѣѣну фѣѣиу* парче Б; *вѣда од бунѣр, мајка* ву је Српкиња *о^а Прииѣишину* Бч; *месо о^а свињу* НБ; *о^а секираѣицу* млого Мг; *о^а сѣѣѣиру* мѣж Пш; *о^а школѣу* кад се пѣшту Вт; *о^а шѣѣѣлу* украдне Ц; *о^а ѣѣмѣу* Кр; *оѣѣ кућу* на кућу К; *оѣѣ свадбу* Пш; *оѣѣ сиромѣиѣицу* Д; *оѣѣ пѣсту сѣдбину* Гч; *оѣѣ кућу* Вт; *излази оѣѣ кушѣру* НБ; *кога имаш оѣѣ фамилѣију* Вт; *оѣѣ ѣѣѣму* Гч; *о ѣѣѣику* браћа Вт;

поприка *из бѣишчу* Кр; узмев ме *из болницу* Ж; тад излази^а *и[з]* *зѣмљу* Т; *из јѣдну калѣницу* Гњ; *сви из јѣдну калѣницу* Р; доѣе *из^е Кѣсовску Мийѣровицу* Р; имало *из^е Пѣѣиљу* Б; имало *из^е Хан, и[з]* *Сѣрдулицу* Б; *из јѣдну ѣѣѣицу* Гњ;

не радимо *због граѣишчу* Ц; *због туј ѣѣму* Вт;

сакрије се *ѣѣѣа кућу* Бж; *ѣѣѣа мајку* Кш;

турија гу рѹку *ѿод главу* Вт; стави се *ѿод неку крѹшку* или *дубицу* Вг; да стави *ѿод мишку* К; па *ѿод онѹј црѣшњу* Вт; стави *ѿоде неку сѣрѣву* Ј; *исѣред ливаду* Б; *исѣре^о собу* НБ; *исѣред бабу* Кц; *овамо више Виѣину* Ж; *више главу* КК; *тѹриш више главу* тѹја Вт; *без жѣнску рѹку* Врб; *без мајку* Кш; *без л'иваду* Бч; *до кайку вѹду* Пс; *до гѹдину* Мг; *до задњу њиву* Вг; *фѹта неће до^о зѣмљу* Врб; *испратив га до кайѹју* Пш; *најблизу до кѹћу* Б; *до кѹћу* Пс; *идим само до ѿродавницу* Вт; *до моју Свеѣлану* Св; *до Тѹму* да виѣим Вт; *до тѹј цркву* Св; *до цркву тѹј* Вт; *ѿдма до цркву* Ж; *куд грѹбљајку* Св; *донѣсев куд^м кѹћу* Т; *тѣрамо га куд^м кѹћу* Вг; *куде баба Цве^иѹ* К; *куде живоѣишњу* Ц; *куде кѹћу* К; *куде неvēсѣѹ* Кл; *код једнѹ бабу* стару живим Мг; *иди код баба Лѹбу* Кр; *код вѣју* тѹј негде НБ; *идеш код заву* Бж; *код^м кѹћу* Ж; *код мајку* мѣсиш кравај Бж; *одвѣја га код мајку* ми Вт; *код моју маму* ѣзјутра Б; *дођев код младожѣњу* Пш; *пође код младожѣњу* Пш; *стигнев код младожѣњу* Пш; *дѣвер ѹђе код снашку* Пш; *код моју шѣишку* Бж; *код^ш ћѣрку* Бж; *сѣди коде кѹћу* К; *зашли ѿред рѣку* Вт; *тѹ ѿред рѣку* Б; *ѿред снашку* Зб; *да рађа ѿреко гѹдину* К; *ѹѹј ѿреко зѣму* Вг; *ѿреко Мараву* Д; *кад ми сѣн ѣшја у а^рмију* М; *ѿн бѣја у Аусѣрију* Гч; *ми смо ѿт'шли у баишчу* Бч; *одвѣдем га у баишчу* Бж; *ја сам ѣшла у Бѣлачу* Д; *ѿстави га у бѹлницу* Ж; *у бразду* да сѣдне Бж; *мѹти га у бѹчку* Зб; *ставим у једнѹ вѣнглицу* М; *замѣсиш у дрвѣну вѣнглу* Р; *у Виѣину сабор* Мг; *влачимо у влачару* Д; *дај да ѣдемо у воденицу* Б; *ѣшли у Бѣлу Вѹду* у манастир Пс; *баѣија гу у вѹду* Вт; *тѹрав се тѣј травке у вѹду* К; *да ѣма вѣтар у вршиѹдбу* НБ; *једна стѣне у главу* Вт; *мѣне ме турили у додолѣцу* К; *иди у задругу* КК; *ми смо у задругу* продавали Р; *у зѣмљу* прокѹпанѹ поѹдрумче Р; *у зѣму* рѣниш стоку Р; *код сѣна у Јагодину* Ц; *у прву Југославију* Кр; *сѣпе се у каленицу* Р; *тѹри се у каленицу* Кр; *цѣл ноћ у кафѣну* К; *пребаѣимо у каѹу* Вг; *у колекѣишву* се ѣде Вт; *ѹпни га у колѣйку* Врб; *тој тѹри у крѣѹ* М; *да гу донѣсу у кѹћу* Кл; *у коју кѹћу* сам ѹшла Б; *у кѹћу* ѹшла Вт; *ѿмѹримо мѣло у ладовѣну* Вг; *у Лаѣарницу* К; *ѿѣшла у Лѣѣишцу* Гч; *у Мараву* ће га ѿнѣсемо Р; *у Бѣлу недељу* И; *сѣбрали ми га у Нѣ^ммачку* Кл; *ѣдеш у њиву* Вт; *ѿдемо сви у њиву* Вг; *сви ми су у Паланку* Пс; *у ѣаѣѹчу* ће ти тѹри пѣре Кл; *ѿкараш га пѹсле у ѣлѣмју* Р; *ставља се у ѣлѣмју* Вг; *ће тѹримо у ѣлѣмју* Кр; *ставиш у ѣлѣмњу* Р; *фрљѣиш у ѣлѣмњу* Р; *да га запѹслиш у ѣѹшѣѹ* ДШ; *ѿдведѹше га у рѣ^ку* Д; *цѣло сѣло у рѣ^ку* Вт; *па ваѣимо у рѣку* К; *стављамо га у рѣку* Вг; *у рѹку* га цѹне К; *ѿѣшла тамо у Скоѣску Црну Гѹру* Вт; *идиш у собу* Кл; *ѹђемо у собу* Пш; *пѹсле се крѣши у софру* Пш; *ћ ѣдем у Срѣију* Бч; *сви њѣни у Сѹрѹлицу* Пш; *ставиш у једнѹ мѣлу шѣѣсију* М; *ѣде се у цркву* КК; *ѣде у цркву* на венчање Пш; *кад смо га унѣли у цркву* Вт; *нѹси се у цркву* Мг; *нѹси у цркву* Бч; *ѿнѣсѣш у цркву* Ц; *ѿне л'ѣту, л'ѣту у цркву* да ѣду Вт; *ставив у цркву* нешто Ж; *па се пѣкло у*

црјуљу Р; у *школу* идев КК; он ставља у *уџи* Бж; па не пратили у *чкolu* Д; па ги туримо у *чутуру* Д; у *целу Шийашицу* К; у *Швецу* бoже да ради Кр; ни ме пушћали моји у *школу* Кл; у *уџу* идемо Вг;

У одређеном броју примера показује се употреба предлога у уз именице којима се именује нешто живо:

ка идем у *комију* Бч; идем у *иџију* Пш; кад идем у *ћерку* Р;

ио воду тој ишло Вт; ишли они *ио* њињу *рабoиу* Бч; идеш *ио* *рoдбину* Бж; после *ио славу* К; бега *ио Србију* Гр;

око Свети-Илију Кр; туј негде *око Мраиу* НБ;

кроз иченицу Вг; ја *кроз иџерасу* побего Гњ;

коцелји *низ грбину* К; *низ р'еку* пут НБ;

предам дужнос *на Биљу* П; ставиш га *на ваиру* Ц; ће га вејемо *на веируначу* Кр; *на Главичицу* се чуло Пс; кофу воду гу сипев *на главу* Гњ; не мож да гу окренеш *на грбину* Св; натураш *на земљу* К; *на Свети-Илију* Ц; изашли смо веће *на кайију* М; изнесемо га *на кайију* Р; позовеш њума *на кафу* Р; *на Лазарицу* Св; тури га *на љулашку* Врб; *на Свети-Николу* Ц; трећи дн *на свети-Николу* Вт; ће иде *на њиву* П; ћи дође мене *на њиву* Врб; помераш *на иаирику* Вг; *на Проч'ку* скүвамо јаја Ц; тој *на Прочку* било Мг; ишли смо *на рабoиу* КК; *на рүку* ће гу намота Св; туримо *на онүј рүиу* Св; иде *на сакрану* Мг; ћ идим *на свадбу* Врб; не мож да идемо *на седелку* Вт; *на ипронoишку* столицу си сѣднеш Р; *на Тодорицу* идемо Ц; изађеш *на уишину* Вт; вејеш *на веиp'њачу* К; *на моју свадбу* играла сам Д; бија *на славу* Вт; што дел'иш *на софру* Мг; печев *на сирүју* Гњ; спава́ли смо *на рагoжу* Гњ; *на државну чешму* да пијеш воду Врб;

причам *на жёну* Врб; комплет *на зелу* спремам Вт; *на Лазу* ће да Кр; не даја муж *на мајку* К; рекли гу *на моју мајку* Р; не ко́лко дал'и *на наводаију* К; даву га *на невёсиу* Кл; ви́кам *на мојега кума Ничу* Кр; дава *на снаву* Р; *на овүј снаву* да Д; тој гу да *на снашку* Гњ; гáзда све *на снашку* даја П; исплатија *на снашку* П; да збóрите *на Срїкињу* Кр;

мүшко дёте *на дёвера*, *на заву* Пш; *на моју јеиpву* сёстра Вт; тој е *на овога комиију* К; не́нев ни да пољубив *рүку на кума* Пс; *на моу мајку* мајка Зб; сёстра *на мајку ми* КК; *на моју снау* била баба Вт; *на снајку ми* oтац Ц; *на свекpву ми* мајка Вт; *на Тању* баба Р; *на Мишу* и *на Љубе* ћерка К;

иpема славу Кл; *иpема недељу* Гњ; *иpема нашу њиву* Гњ;

над главу ми виси Д; *над^и сiолицу* КК;

сáл да сам *иои сирёву* Кр;

та́м је *иpед зpаду* Вт; сáг сабајле *иpед зору* Гњ; *иpед Вёлику недељу* Вт; *иpед^и Прочку* Р; сáг је *иpей кућу* П; стоји *иpей кућу* К; *иpей Проч'ку* Ц;

за водицу КК; *за гáзду* И; *за дивoјку* се даву кожүси Гч; што је била *за Дичу* М; давамо *за дүшу* Вт; *за зiму* Вг; ми ка́жемо шарёна *за змију* НБ; *за*

Јагодину Вт; за *куму* Пш; отидне за *молитиџу* К; откарали га за *Немачку* Р; за *Свеиџа* *Пейику* Вт; за *свадбу* бошче везене М; за *свадбу* мора да има ћилим Врб; за *свекрву* Пш; отишла за *Србију* Бч; за *сѣоку* ч'јни Ц; да л за *сушу* Р; за *сѣарѣковицу*, за *куму*, *деверицу* Пш; за *сѣоку* Вг;

*сас*³ дрвѣну *брѣну* Р; *сас*³ дрвѣну *вѣлу* Р; избѣну ги *сас* *вѣду* Кл; и дан-данас је туја *сас*³ *жѣну* Врб; ја *сас* *моју жѣну* Гњ; *сас* *кафу* Р; па ги црпеш *сас* *кофу* К; да мѣсиш *сас* *лѣку* К; да се купаш *сас* *лѣку* К; *сас* *мајку* Кл; Р; *сас* *музику* К; *сас* онуј *џирајку* К; *сас* *џрѣћу* Бч; *сас* *џченицу* Вг; *сас* кукуруз, *пиеницу* Т; *сас* *руку* Вт; Ц; *Аритѣнови сас* *работиу* Кр; *сас* *работиу* Зб; *сас* *ралицу* К; *сас* *руку* *сас* *туј шѣму* Ц; *сас* *сламу* Вг; замахеш ги *сас* *џѣду* К; *сас* *чараџу* К; *сас* *чаику* Вг; *сас* једну *чѣргу* се покривали Гњ; *сас* *шѣму* Вг; са *са* *вѣљуику* К; да се умијете *са* *водицу* Гњ; *са* *шећер* и *вѣду* Пш; дошли смо *са* *војску* Пш; пунѣја гу *са* *каменицу* и *зѣмљу* Вт; *са* *коџриву* Б; ѣни дошли *са* *музику* Пш; *са* *дѣсну нѣгу* Пш; *са* *минималну џѣнзију* живимо Лб; па игра *са* *џѣгачу* Пш; *са* *секиру* И; *са* *снаву* Р; памѣк *са* *совѣљку* Пш; *са* *срѣћу* Ц; *са* *сѣоку* смо вршили НБ; па сам спѣла *са* *сѣрину* М; ал'и ми *са* *Цвѣиу* гола вода Вт; *са* *џрду* Бж; ѣштри гу *с*³ *белегију* Вг; *с* *виљуику* да га кѣсаш М; *с* *туј девојку* Кр; *с*³ *дѣвера*, *с* *јеџрву* И; учѣкамо ги *с* *маљѣгу* Кр; ће једе *с* *младо-жѣњу* зајено Кл; дошја *с* *Лѣбу* Д; *с* *омладину* Кр; *с* *нѣку џѣру* Р; трипут зађеш *с* *џѣгачу* М; прђени *с* *џаџику* Р; како *с* *руку* *прође* Гч; после *с* онуј *сукаљку* Пш; фамилија *с* *фамилију* се удружи Р; *ш* *чаику* се пробувало Вг;

за *џреко зѣму* Вг; за у *Бѣлу Вѣду* да ѣдев Пс; за у *џркву* Р; *џи џреко рѣку* овѣмо К.

У појединим изразима забележени су облици синтетичке деклинације, који највероватније представљају надоградњу под утицајем стандарднг српског језика.

које *гѣдине* је тој било Пш; куј зна које је *гѣдине* Вт; овѣј *гѣдине* суша Врб; да чува члѣнови *џорѣдице* Пс.

С друге стране, у неким изразима чувају се форме из старе деклинације:

не мѣж гу давав *силом* К; *моје мајке* тѣтко живеја сто *гѣдине* Бч.

3.1.2.3. Вокатив јѣднине

Вокативне форме на -ѣ јављају се код већине именица које у номинативу јѣднине имају -ѣ:

бабо, ѣј дођи Р; *бабо*, да видиш Вт; *бабо*, *бабо*, ѣне, ѣне Кр; *бабо*, да ме водиш Кр; *бабо*, нећу ни постарог ни помладог Вт; *бабо*, ће дођемо Кл; дај ми, *бабо*, теј травке Гњ; слѣтка *бабо* Гњ; Ћѣти, *бабо* Кр; што ти је тој, *бабо* М; ѣјде, *будѣло* Вт; не брѣ, *душо* Кр; немаја дѣнар, *душо* моја Кр; тѣшко било, *душо* моја Кр; ѣ, виѣа, *жѣно* Вт; *жѣно*, дођи овѣмо Врб; *мамо*, немѣј се се-

кираш Р; Зашто, *мамо*? Б; *аман*, *немòј*, *каракòнц*ио, *аман* Вт; *е*, *моја кућо*, *оћу*, *кућо*, да те оставим Кл; више сам изветрела, *ћерко* Ж; *не брè*, *ћерко* Вт; *Ооо*, саг је друго, *ћерко*! К; па имало брè, *ћерко* Пс; *тој ћерко* Вт; *ћерко*, до'леко си ти Гч; *н'есам знала*, *ћеро* Зб;

Каже га: *дèдо* Бч; *чуј комиш'ио* П; *брè*, *рођо* Вт; *и'а'и'ко*, *чи'чо*, какви су овија *ћумурци*је Пс;

Анђо, *мòри* Вт; *Вèсно*, а оћете да једете лèба Св; *диг се*, *Дано*! Т; *Ивано*, *чекај* Вт; *и'е'и'ка* *Надо* да видиш Вт; *Ајде жèни се*, *Сашио* К; *штò* да гу правим, *Си'ано* Зб; *ел такој*, *Цвèт'ио* Вт; *рèко*: *Цв'è'и'ио* Вт.

Наставак -е имају антропоними са -ица:

Милице, дођи овам Гњ; *ћути*, *Милице* КК; *Радице*, чујеш ли Пс.

Код именица које се завршавају на -ка вокативни облик је на -е:

Досèд, *мајке*, твоје д'ете сам била Кл; *мајке*, каже Ж; *како*, *мајке*, да се одвојим Кл; *мајке*, вук! Т; *мајке*, нађомо једно дèте Кр; *мајке*, не искачај Вт; *прошћевај*, *мајке* Кл; *седи*, *мајке*, седи Бч; *ја ће га носим*, *снајке* Р; *снашке*, дођи ти овамо П; *си'ринке*, свè су слòмени овија спòмени Ж; *алал ти вèра*, *и'е'и'ке* Кр;

Зòнке, па дòста си брала! Вт; *ајде*, *Ра'и'ке* К.

3.1.2.4. Номинатив множине

Именице на -а у номинативу јединине имају номинатив множине на -е:

Турци бил'и од *Нòво Брдо*, *аге* И; има *баничке* Кр; *биволице* дòбре К; *има разне бòје* М; *онèј бòи'че* њине Пш; *имало воденице* Р; *немале воденице* К; *има онèј ври'е'и'ке* Мг; *искочише ври'а'л'и'це*, *кòмбаји* К; *они су били газде* Врб; *толике гòдине* Ж; *башка гуске* Кр; *играв девојке* на собòр Д; *свè* што било *девојке*, *бећари* Пс; *диделице* су пòсебни дèца Врб; *жèне* дòђев КК; *преко дан кував жèне* Мг; *нèке зàвезе* платнèне Бж; *свè* тèј *додолице* К; *је-и'р'ве* су Кр; *земљане каленице* Гњ; *каленице* се звале Бж; *тèј каракòнцуле* Вт; *имало дрвене каишке* Бж; *каишке* гвоздèне Р; *носиле се кике* К; *киишке* Кр; *киише* падале Р; *киишке* ги ви'кав дек младе Кр; *кад су били комиш'и*е у цркву Пс; *дòбри комиш'ије* Д; *долазив комиш'ије* туја Ц; *иду комиш'ије* Вт; *кòњица* бèше Д; *онèј кòске* скував К; *кòфе* пла'стичне Р; *има и краве*, и *биволице* М; *кош'уле*, *бòи'че* Бч; *крушке*, *коштани* Вт; *Е овèј лèјке* се користиле К; *било је лии*е Вт; *мајке* не савету'вале КК; *не важу марке* Бч; *сòг маши'не* Кр; *миш'а'е* ги кажемо Врб; *нòге* те вучев Вт; *òвце* и говèда смо највише имали Вг; *љу'те и'а'и'рике* Бж; *као и'е'и'окраке* Пш; *и'и'и'е* са праз Бж; *само и'окривке* М; *кòлко и'р'ò'а'вни'це* Гч; *и'ушке* на грбину Д; *ранè* ги изèле Кр; *онè ру'же* Пш; *ста'вимо ручи'це* К; *саламадије*, *нèма за'кон* Р; *сèс'и'ре* немали К; *славе* се сла'вив Гњ; *тèг биле свè* *Слађанè* Р; *свè* смо слуге сòг Кр; *снаје* оће НБ; *снашке* не месиле К; *снашке* нòсив *киишке*, *колан* Д; *спаваће сòбе* М; *кад су такве сòфре* Б; *нèке Ср'ики'не*

Кр; теј *суђенице* КК; теј *и́равке* се бацав Р; *ћерке*, жѐна Мг; *Ци́га"ке* Ц; *филије*, зеља́ник КК; раније онѐј *фуру́не* М; дуга́чке *фу́ише*, це́мпири КК; *фу́ише* су носи́ле Гњ; *чара́ише* шарѐне *си́ароседе́лке* Б; не мо́ж да ми сто́јив *ча́ише* Вг; та́тко, *чи́че* ишли по по́ље Вг; *чи́че* ти су ту́ја би́ли Кр; куде на́с *шамі́је*, и *кице́ље* М; земѐне *ше́рје*, гр́нци К;

3.1.2.5. Општи падеж множине

Општи падеж без предлога

да́в ни онѐј *бакла́ве* Гњ; *и́ражи* *бана́не* Д; тра́жи *банбо́не* Д; чува́ли смо *би́волице* М; каквѐ *бо́ише* ја́ има́м Бж; у́знеш нава́ђујеш теј *ва́де* Вг; кр́ши-мо *врби́це* Вг; одову́д ту́ри *да́ске* М; тако́ј ги дава́ли *дево́јке* М; ста́ре *же́не* подми́нав Кр; *жи́це* бро́јиш Р; ко́је *ине́кције* користи́ла Ж; сабра́ше *ка́де* Д; ски́дав *ка́ише* Д; накі́тимо *ки́ише* Д; ја́ сам чува́ја *ко́зе* и *о́вце* НБ; *ко"ко́ише* имал'и Кл; издво́јиш *ко́ске* Р; у́знемо *ко́фе* Вг; *кошу́ље* пра́вимо Кр; опу́шти *кра́ве* Кр; тра́жи *краме́ле* Д; спре́маш *кро́фне*, ме́со Бж; е́те тури́ла *кри́аре* Кр; прода́вамо *кру́ише* НБ; биса́зи *ли́ре* да́ја Кр; *мара́ме* но́сив, *кице́ље*, *бо́ише* Ц; *му́ке* смо мучи́ли М; да пе́ре *но́ге* на свѐкра М; *о́вце* сам чува́ла Д; ице́пиш *йа́йри́ке* Вг; *йа́йу́че* гу да́ КК; ба́циш *йа́ре*, *мара́мице*, *пља́чке* НБ; разде́лили *йа́роқи́је* Кр; *йа́йио́фне* мо́гу да сплѐтем М; пра́ви *йи́ња́ве* Врб; о́не да́в *йрли́не* НБ; *йче́ле* има́ја деда Ра́де Ј; па бо́де *ру́ке* Вг; баја́ги *свекр́ве* купа́ли НБ; та́д пра́вимо *седе́лке* Вг; пе́чемо *се́мке* Д; ја́ има́м *се́сти́ре* Пс; кад се напу́нив *сла́мари́це* Вг; обѐремо теј *сли́ве* Вг; йди у́зни *сли́ке* М; бе́рев *и́равке* Гњ; *цига́ре* ни ба́цав тако́ј Гњ; ту́ра *шум́ке* оздо́л Кр;

Општи падеж са предлогом

да би́дне од ра́зне *бо́је* шарѐна Врб; о́на од *коко́ише* бе́га Т; од *мака́ре* се *сно́ве* Пш; од *о́вце* ву́ну Д; од *сви́ње* Бж; *о́и* *се́сти́ре* К; од *свѐ* *си́ра́не* то́пчано М; *о[д]* *и́и́кве* се сла́тко пра́ви НБ; па та́мо ли́шчики *о[д]* *и́равке* К;

исйод *зи́дине* бу́ква НБ; *исйод* онѐј *ку́ће* Кш;

йгле *бес* *ку́ице* М; не́ма ни́шта *бе[з]* *же́не* Гњ;

до на́ше *ку́ће* Ц; до *лива́де* Кр;

код^т *кра́ве* Пш; сто́јим *код^т* *кра́ве* Вг; ставља́ла сам *код^т* *сви́ње* Вг; *ко́и* *коми́ише* НБ;

ма́сло у *бу́чке* КК; ја́ сам ишла у *додо́лице* К; ул'егл'и у *ку́ће* Св; гле́да га у *но́ге* Пш; у бо́лничке *ру́ке* дру́гачи́је НБ; он гу да́ па́ре у *ру́ке* К; у *су́шници* га су́шив Р; у *и́ара́бице* огра́дено Ж; у *цре́йу́ље* КК;

йдемо *йо* *њи́ве* Вг; ро́ди *йо* *њи́ве* НБ;

на *во́ће* йдемо И; те *на* *игра́нке* М; о́на *на* *коко́ише* ба́ца она́ј за́ч Т; *на* *кошу́ље* пр́тене М; па се вр́жи *на* ма́ле *ку́ице* Врб; *на* *свѐ* *ку́ће* ведрѝна Кр; *на* *но́ге* да обу́је КК; *на* сво́је *но́ге* Бч; *п'осл'е* ће устани́ш *на* *но́ге* Кл; же́ло се *на* *ру́ке* Вг; па се размѐсти *на* *ру́ке* Вг; йдев *на* *сли́ве*, *на* *во́ће* К; се́див *на* *клу́ише*

Св; носија сам опанци *на нòге* Вг; мй смо спавáli *на слáмарице* Вг; давамо *на кòкице* Ц; ја сам тој *на комишiке* рéкла НБ; дајемо *на òвце, на кòзе* Ц;

йдем *накуд^т кúће* НБ; *накуд^т шiiáле* Кш;

плáтно за *кошúље, ча^ршáфи, слáмарице, чérге* К; за *к^рáве* Вг; *òвце за òвце* Ј; ако трéба за *свáдбе* Б; за *свиње* Вг; ако трéба за *слáве* Б; за *слáве* пости-мо Д; чувам за *йáре* Д; дође за *неке йрéйовеiшке* Кр; за *шeйiшке* Пш;

сac колéге Ж; *сac кой^ри́ве* Гњ; *сac кòфе* неке Ж; *сac к^рáве* К; *сac тéј кúкице* М; *сac рúке* Кр; *сac й^рáве* Ц; *сac цв^еéће* Кл; са ч'и́зме Гњ; са шúмке Ц; с бiволице сам гу *направила* Кр; с *кой^ри́ве* Ц; да òреш с *к^рáве* Кр; копáli смо с *майiшке* К; с онéј *мéйлице* Ц; с *разне й^рáвке* Ц;

йри *двé кúће* мòје Ц; йри мòје *сeсiтpe* Врб.

3.1.3. Трећа група именица

Трећем деклинационом типу припадају именице које се завршавају на -о и -е, што се односи и на суфиксе: -ишiiе, -це/-енце/энце, -иче/-че.

3.1.3.1. Номинатив једнине

једно *а́йинче* Гч; сáг нeма *богáсiиво* Бч; кукуру́зно *брашiњо* чiсто К; тој *брдо* то је Главiчица Пс; салтанáт тој *весéље* Кр; па се навiје *врашiiло* М; направимо *гнeздо* Вг; *голубeнце* вòду пiје Вг; *дeтe* ти је најбогáсто ДШ; некрстено *д^еиe* Св; нòњо *дeтe* Бч; *òрво* тúја немáло М; сáд зимско *дòбо* Мг; бeло *жiiиo* НБ; бiло *збирáл'ишiiе* овдe, игрáнка, фiно Пс; погáча и *зе-љáнче* К; eте знá и *Злáйiко* Пс; *злáиo* мòж се нáђе И; још једно *змiче* Вг; гóло *зрiно* пченица Кр; тúј е *имáње* твòје Б; сиромáшко *једeње* Д; свилени рукави, *јелeче* Пш; *напáраји се јúже* К; као *канáче* Бж; *Корéйишiiиe, Шiiлово, Пасjáне, Бúдрига* КК; *кравáјче* овáко лeба Бж; ко *коруiче* Р; *напáри* ко *кршiче* К; *кúче* га ос^ети Т; прстен, *лáнче*, бисери Гч; цeло *лeиo* К; *Лýбе* ву је мýж К; *мáсло* у бучке КК; пeчeње, *м^еeсo* Т; *мeсiиo* што раздвáја пúтеви Вг; нeко *миљe* КК; *мл'e*ко ли је, вòда л'и је Бч; нeма *мрдáње* одòвде Бч; онòј *òглавче* Пш; *йeро* на нишáлку Р; гòре *Пожарáње*, па Трпезе Ж; или *йрáсе* или *јáгње* Р; *све-шeње* *мáсло* што бiло Ж; кòлко је *слýнце* Р; *сeло* је заветено Мг; *сeно* кад се исúши Вг; *сiришiiиe* нeкад се погòди дòбро Ж; *сiiиo* па насeјеш Р; *слýнце* òгреjа Вг; нeко *шeлче* Д; нeко *шeйсiче* Гњ; *унúче* ми iсто Бч; звáло се *це-дiiло* Б; *Чарáковце* или Кололeч' Пс; искóчи *Шiiйiйáрче* тáмо Ж.

3.1.3.2. Општи падеж једнине

Општи падеж без предлога

òна снáшка *бeйче* дiза Пш; попáриш онòј *блáиo* К; мòра нeки да мeља *брашiњо* Пс; йма *брeкче* Пс; па *вeнче* кúпимо Д; сипеш *вино* К; рáди у *Врáње*

Бч; јаше *вртило* Ј; имал'и *гашич'е* Врб; *грне* туриш га Гњ; баба ће га чува *девојче* Д; *девојче* има К; купа *деће* К; однесе *деће* да крсти Ж; донела једно *дињче* К; туриш оној вештачко *ђубре* К; збереш *жињо* К; намокрив *закрйче* Кр; продаја *имање* његово Ж; продамо *јагње* Ц; изнесеш га тој *јајце* Р; *јаре* смо клали Ц; направиш *јуже* Р; са тој у *канаће* Пш; сам извор *кладанче* НБ; оплѣтемо *коло* Ц; носи оној *кондирче* Гч; заврши се *крсиње* Вт; туј ставиш *коиљиче* Бж; она му сашйје *кошљче* мало Кл; *масло* узимал'и, сир И; испред њега се претвори *маче* или *куче* Б; сабирав *м'есо* Вт; купували *млекце* Кр; само *небо* видим одозгор Вт; *око* му однело Ж; игра једно шарено *оро* Пш; тѣг немало *иштво* Д; е сад нећев *илаино* Пс; у земњу прокопано *йодрумче* Р; *Пожарање* прођеш Ж; кољав *йрасе* Пш; узнеш *ралце* И; ће га вратиш тој *рње* Кр; цело *село* зађемо И; нафрља, нафрља *семе* Р; однесев *сено* Ј; *сирење* се цеди сас тој Гњ; оде купи *сињо* Пш; узедо си *сијйиче* Кр; имамо старо *сиа-рѣковсйво* Пш; на изгрев *сунце* Б; ће добијеш *шровање* Врб; переш *ћебе* Р итд.

Општи падеж са предлогом

сѣд од *Билинце* дође Р; од *блаино* Ц; она из *Бољевце* Ц; Турци бил'и од *Ново Брдо*, аге И; од *Бујановце* Кр; од *Владово* овде Пс; деца од *Гилане* дођев К; од *Доброчане* дође Р; од обично *дрво* Цр; од *друиштво* на друштво йде Врб; од *железо* Гњ; од војно *лице* Кр; самар од *магаре* К; један од *Малишево* Ж; од моје *село* Вг; од наше *село* Д; од^и *Пожарање* се вратили Пс; од *Љештар*, *Сиѣрезовце*, *Прѣковце*, *Зѣбинце* И; од^и *свеиње* *масло* Р; о[д] тој *ишкане* М; о[д] ткано *илаино* Гњ; направили о[д] *дрво* М; о[д] *дрво* Цр; о[д] *деће* не могу Врб; от старо *вр'еме* Т;

из^с *Панчево* ће дође Р; овај из *Ројошово* Кр; дон'есев и[з] *село* Вт; има неки из *село* Пс;

исйод *асйалче* НБ; исйод^и *Сијаро село* Пс;

не ми се живи без моје *деће* Вт;

до *Богојављање* Бж; и овден до неко *време* Вт; до *којање* Ц;

увече носила код^и *куче* леба Вт; код^и *куч'е* Цр; код^и *село Чараковце* и *Кололѣч* Пс;

йреко *брдо* Д; йреко оној *село* тамо НБ;

има у *Беривојце* Шопови К; у *Бољевце* имала Ц; бија сабор у *Бостане* И; на *Марков дан* у *Босце* М; живим у *Бујановце* Гњ; умре у *Бујановце* Кр; стави у *буре* Вг; то је у *Бучје* И; од *Рибник* у *Владово* Пс; у *Влодовце* Кр; доша у ове *време* Кл; у последњо *време* К; у старо *вр'еме* Кл; бија *панађур* у *Гилане* Св; горе имало у *Гилане* М; унука дадена тамо у *Гилане* Кр; фабрика горе у *Гилане* Р; имамо кума у *Глоговце* Пс; мене ми памет тамо у *Гњилане* КК; у *Гњилане* има кафићи КК; у *Гњилане* је лепше КК; у земњено *грне* се замесуваја Р; у *дворишйе* код младожењу Пш; у *глуво добо* Вт; у *Добрачане* имало

дуван Р; у *Добрачање*, туј е добро Св; кој иде у *иносѣрансѣво* М; у *Коларе* Кр; последњи је у *Коретиште* Т; исипеш га у *корѣио* Р; у *корѣио* велико М; у *Доњо Кормињане* Р; у *коѣличе* Р; туриш у *коѣличе* од бакар К; у *лојзе* кад идемо Гњ; па у *масѣило* К; чува се коса у *крѣче*, у *марамче* Р; љуби га у *лице* Пш; у *то лонче* ће попрска овце, краве Б; кол'ико било у *Пасјане* тад куће Пс; горе у *Пожарање* Пс; због град да не пада у *поље* Т; што се роди у *поље* К; у *поље* не радимо Ц; и у *Прековце* немају И; у *прѣземње* Р; сејеш у *пролеће* К; ћерка у *Ройошово* Кр; у *роѣсѣио* бија Р; у *доњо село* К; у *наше село* никој Вт; у *старо село* горе Пс; у *једно соѣче* Мг; у *шорѣишѣе* Вг; у *Царевце* неје имала Ц; све дошљаѣи у *Шѣишѣаре* Кр;

ѣосл'е ѣасѣорче И; *ѣосле наше село* Кш;

ѣо неко јакње Р; *ѣо њино нариђење* Кр; *ѣо ѣишѣување* нађемо гу ми Ж; *ѣма ѣо ѣлаѣино* да оди кум Пс; *ѣдев ѣо ѣоле* К; *ѣо ѣоле прскамо* К; *ѣдемо ѣо село* Вг; *по село* не се ѣшло Т;

ѣре слѣнце да је у *реку* К; *ѣре слѣнце* Мг; *ѣре слѣнце* изнесе К; *ѣјутру, ѣре слѣнце* Ц; *ѣре сѣнце* Гњ; сабајле, *ѣре сѣнце* К; *ѣјутру ѣре сѣнце* Б; *ѣре ѣѣрско* И;

да прођем *кро село* Врб; *кро село* Т;

на *Водице*, *Богојављање* Р; *ѣдев на сливе, на воће* К; на *Гаце* деда К; на *тој гѣмно вршиш* Р; *тамо на гѣвно* Вг; *рекле на тој девојче* Кр; на *деѣи* на чело Б; на *то деѣи* Кл; *после му прође на деѣи* Гч; он на *Дѣле* рођак Пш; ко на *ђерданче* К; на *туђо имање* жѣвимо ДШ; он је *доле на Косово* КК; *раније на кубе* К; *фрљимо на кѣиче* Д; на *Мишу* и на *Љубе* ћерка К; на *мл'еко* иде Т; на *мошѣвило* намотамо Д; кад дошја на *осусѣво* К; *вампири ѣма на раскрсје* Б; на *сено* Кл; *Немци* кад ударили на *Скоѣље* Р; *сѣушиш на слѣнце* Св; на *унѣче* гу рођендан данѣс Гч;

ѣрема Бадње вѣч'е Вт; *ѣрема Прѣшево* што се *ѣде* Пс; *ѣрема Угљаре* Пс;

накуде Бујановце Д; *нагоре накуде Гилане* Р; *накуде Доморѣвце* Р; *окрѣнуте накуде слѣнце* Р;

ѣоред^т село Гњ; *ѣоре[д] деѣи* Кш; *ѣоред^т ѣаде* Ж;

бѣш ѣред овѣј *бомбардување* М; *ѣред бомбардовање* Р; *ѣред^т слѣнце* Мг; Ц; *сѣче стра ѣред^т слѣнце* Св; *ѣјутру рано ѣред^т слѣнце* Вт; *ѣјутру ѣреѣи слѣнце* Св;

за *његово време* Пс; и он *поша за Гилане* Пс; *отѣда за Гилане ѣша* Пс; *спремав за једѣње* К; *бѣр за мл'еко* Вт; *за јужѣрсѣио* Кр; *спаваћице* вунѣце *за ѣлѣиђење* Пш; *за срѣсѣио* Пс; *за ѣрасе* Вт; *ѣма прагови за ѣрљање* М; *за сено* НБ; *за мл'еко* Вг; *то је за здравље* НБ; *само за ѣелѣње* Вг; *за здравље* не Ц; *за здравље* молимо бѣга Цр;

с овѣј Љубино девојче К; *с црвѣно кѣнче* Р; *с једно ѣко* НБ; *врѣтив с* *реѣѣио* К; *са здравље* Т; Ц; *са здравље* Т; *са здравље* неје бија добар Р; *са*

јаје Б; *зађев са сиџо* К; док се сви изреду *са сиџо* Гч; *сас вино* Ц; *сас зёл'е* Гњ; *сас тој јајце* Р; *ће се избањаш сас јајце* Кл; *сас тој ланено коноџље* Р; *сас рошеџо пуно бонбоне* Гч.

за на колёно Р; *за у млёко* КК; *свё до у сёло* И.

3.1.3.3. Вокатив једине

„*Баџе!*“, *вика нико дёте* Кр; *А брё, дёџе слатко* Кр; *ајде, дёџе, ајде да вechёрамо* Вт; *аздисало се брё, дёџе* Кр; *џаџе, нёмам чарапе* П.

3.1.3.4. Номинатив множине

Множина именица средњег рода гради се на различите начине који су карактеристични и за друге призренско-тимочке говоре. Код именица на *-о* плуралске форме су на *-а* и то је доследно. Код именица на *-че* којима се именује младунче (*унуче, биволче*) или неки деминутивни лик (*грнче, жарче*) множина се исказује формама на *-ики*, а код осталих именица с. р. на *-е* најчешће се користи суфикс *-иња* (*ћебиња, имиња*), ређе *-и* (*јагањци*). Именица *јаје, јајце* има множину на *-а* (*јаја, јајца*).

ламкање јаја Ц; *мёстени јајца* К; *свё ко'лёна гу се ви́ду* Врб; *па ко́рза били* КК;

јоргёни, ћебиња Врб; *којо ћелими, ћебиња, постелине* М; *немали ћебиња* Р; *какви имиња* Кш; *наши имиња* Пс;

биволчики Кр; *неки бунарч'ики* Гњ; *врџичики, коприва* К; *можда девојчики* не јёдев К; *овија девојчики* М; *поднели девојчики за́ктев* Кр; *жарчики* ће ти помогнев К; *зајчики* за мале бёбе Ц; *мали јасџучики* Вт; *они јелёчики* КК; *имали коџли́чики* К; *гуске и кравајчики* Ц; *кравајчики* за мушкарци Ц; *кравајче, кравајчики* М; *кравајчики мали* Ц; Вт; *кравјчики мали* Р; *кумчики мал'и* Пс; *ко лейџирчики* Р; *па тамо лишчики* о травке К; *онија мали мишчики* Р; *џарчки* на стоку Ц; *најлончики* и у замрзивач Ж; *џојешчики* исто Пш; *онија сџоли́чики* тронёшке Гњ; *џавчики* онија Гњ; *малецки џёлчики* Вг; *моји уну́чики* Ж; *уну́чики* ми дошли Врб; *па и онија ми су уну́чики* Ж; *уну́чики* су тамо Љ; *чу́кчики, грнчики, каначики* тија Гњ; *ви сте Шойчики* Б.

Именица *око* има множину *очи*: *за очи* НБ; *жив ти очи* Зб *жи ми очи* Кр; *за очи била* Вг; *од оч'и* Ц; *да нёмам оч'и* Бч; *да пёре очи* К.

3.1.3.5. Општи падеж множине

Општи падеж без предлога

имали смо дрва Вт; *она дрва су остали* код нас Вт; *говёда смо чували* Кр; *куј има говёда* Кр; *на Проч'ку скувамо јаја* Ц; *давав куја мас, куја јаја* К;

они мно́го волѐл'и црвѐни *ја́јца* Гњ; та́д се ме́сив и *крава́јчики* и *ја́ја* К; мо́ја ма́јка ма́стила *ја́јца* у четвѐртак Гњ; од луко́вину *ја́јца* Гњ; спрѐжи ни *ја́јца* Вг; та́де за јорга́ни и *ћеби́ња* Р; има́ли смо стари *ими́ња* Р; има́ло за *ћеби́ња* Гњ; *ја́гањци* смо има́ли до́ста Вг; има́мо на́јбо́љи *ја́гањци* Пш;

же́не м"ѐсив *крава́јчики* Т; фа́тамо *вра́пчики* за д"ѐцу Т; зако́љаѡ *ја́гањци* И; ме́сила *крава́јчики* Вг; *крава́јчики* омѐсимо Ц; *крава́јчики* пра́вимо Гњ; *врѝчики*, па тра́вке се бра́ле Р; да́в *кана́чики* К; та́д се ме́сив и *крава́јчики* и *ја́ја* К; пра́вимо *ку́йчики* Д; *уну́чики* ди́нем Цр; та́д ме́симо *крава́јчики* Вг; *каме́нчики* да сипу́јев у си́д Ж;

те́ј смо тера́ли *говѐда* да по́јимо Вг;

Општи падеж са предлогом

до ку́ле́на Врб; *до ко́ле́на* би́ло Врб;

сутлија́ш у онѝја *каленичи́ки* ма́ли Гњ; он је свѐ у *уа́рчики* Вг;

ѐ, *на брди́ла*¹⁴ се тка́је Пш; *на дево́јчики* да́вав К;

за ко́ла, сно́пла, *др́ва* К; да се гра́бив мо́мци *за дево́јчики* К;

са жа́рчики К; *сас на́с дево́јчики* Р; прѐжимо *сас ја́ја* Мг; *сас ја́јца* Мг;

сас врѝчики Р; *сас кли́нчики* Гњ.

3.1.3.6. Именице с. р. са проширењем

У говорима Косовског Поморавља забележено је неколико примера са проширењем *-и̑-* код именица средњег рода, али се ради о појави која није снажно заступљена, за разлику од неких других суседних говора код којих је ово много чешће (Младеновић 2013: 172–174, 222), што само говори о траговима некадашњих деклинационих карактеристика.

од *деи́е̑и̑а* узѐја И; ту́рим две *др́вети* П; Бла́говести вра́говести, три́ста ко́зе три *ја́рети* Т; оста́ли гу само три *ја́рети* Т; три *јуи́пре̑и̑и* Ж; на пу́но *ме́си̑и̑и̑и̑и* се дешо́вало Кл.

Проширење се често може чути и код хипокористика на *-е* или *-и*:

на *Ва́не̑и̑а* пара́деда Вг; на *Не́не̑и̑а* Гњ; од *Ца́ве̑и̑а* Гњ.

3.1.4. Именице pluralia tantum

Код неких именица pluralia tantum примећен је процес сингуларизације, што није необично за наше говоре (в. Младеновић 2013: 212, 2019: 403–413). Потврде именица из ове групе постоје и код исказивања два дела једне целине, и код јединог множинског исказивања, али има и потврда двојакних облика именица, чиме се поред плуралности исказује и могућност сингуларне форме. Именицама из ове групе именују се одећа, направе, алатке, превозна средства, музички инструменти, делови тела, храна, болести, географска

¹⁴ За именицу *брдила* в. т. 3.1.4.

имена, верски празници итд. Иако је јасно да именица која је прошла кроз процес сингуларизације више не може представљати групу *pluralia tantum*, све ове именице биће представљене у оквиру овог поглавља управо због њиховог специфичног статуса у говору.

али четвóрне *гаће* М; *гаће* паму́чне, беле, лепе Врб; онéј *гаће* су у чера́п везане Врб; *гач'и*, кошу́л'у да му напра́ви Врб; *димíје* носíле Д; клашњéне *панталóне* Вт; на бри́ц *панталóне* Гњ; он је има́ја клашњéне *панталóне* Вг; пр́тене *панталóне* Вг; са́г ги тра́жу те́ј *панталóне* Врб; да кúпиш и кошу́љу, и *панталóни*, и ма́јцу Врб; *панталóни* кé су поучéли Врб; свé рúчни рад, и *панталóни* и кошу́љу Врб; *панталóне* од кла́иње КК; бéло клаи́ње Вт; от ч'óју, кла́иње Гњ; ба́циш па́ре, ма́рамице, *пљáчке* НБ; *пица́ме* Бж; коно́пне пéлене Вт; *вису́лке* за гла́ву НБ; наки́ћено сас *мани́стре* Гч; ја нéсам бíла у рéске КК; у р'éске Ј; отпозáди рéске К; рéске се носíле М; па слáске Д; напра́ви^в се опáнци, *врча́нке* К; и за чéрге Р; пла́тно за кошу́ље, ча́ршафи, сла́марице, чéрге К; пр́тене чéрге Р; с онé чéрге Вг; чéрге старовре́мске К; пла́тно за кошу́ље, ча́ршафи, сла́марице, чéрге К; има дугáчке *стрúке* М.

Код облика *ѡанишалони* и *гач'и* финално *-и* не представља морфолошку карактеристику којом се исказује нека множинска форма, већ се ради о изразитом затварању вокала *е*, што је карактеристично за витински говор којем припада пункт у којем су забележени овакви примери. Оваква затвореност вокала *е* у овом делу Косовског Поморавља потврђује се и у другим примерима о чему је више писано у делу о фонетици (в. т. 2.2.1.2.2.11, 2.2.1.4.2, 3.5.11.1).

што су сас *наочаре* К; девер ула́за на *вра́ѡа* Гч; затвóрим *вра́ѡа* Вт; ма́ на *вра́ѡа* се загла́вимо Пс; нека́ ги ма́лко тíја *вра́ѡа* М; она́ закљúчи *вра́ѡа* КК; они́ отвору *вра́ѡа* Вт; ста́ви се *ја́рма* Ц; ће ўзнемо *вíле* Кр; *вíле* и *гребу́ље* Вг; *верíге* као ланче вíси ту́ја, котли́ч'е Гњ; ўзме *бисáзи* Вг; у *бисáзи* се спре́ма Б; ја́ опéрем *на́ђе* П; то́ј су *на́ђе* Гњ; плéтене као на *ушке* Пш; рúковeт, снóп, *крси́ѡне* [набраја] НБ; напра́вимо онéј *крси́ѡне* Вг; *крси́ѡне* се звáле Вт;

за *ко́ла*, снóпља, дрва К; у *ко́ла* кад сéднем НБ; това́римо га у *ко́ла* Вг; напу́нимо *ко́ла* Вг; оно́ се укачи́ло на *ко́ла* М; с *ко́ла* Вт; донесува́ја сас *ко́ла* Гњ; тíја *ко́ла* Гњ; кад за́ђе двé *ко́ла* Пш; нóси га у *ко́ла* Ж; сíн е вози́ја *ко́ла* Ж; у *ко́ла* сам гурну́ла Ж; коли́ко това́рено на *ко́ла* Вт;

та́тко погоди́ја гочéви, *су́рле*, му́зика М;

би́ло свé нéшто као *ѡиѡи́је* Б; једе́мо *ѡиѡи́је* Мг; пра́вив се *ѡиѡи́је* КК; свé не́ке *ѡаѡи́је* Бж; онéј *ѡиѡа́ѡце* КК; ако су *фели́је* Пс; ја́ сам пра́вила

ра̀није *феліје* Р; *феліје* смо ги вика́ли Гњ; мумуру̀зне *редени́це* Гњ; ко̀мине враћа́мо у ка́цу Вг; си́пеш ко̀мине К; са свѣ *и́рице* Р; *сас* те́ј *и́рильі́ке* К; *с* те́ј *и́рильі́ке* потпаљу́јемо Вг;

баја́јећи да́вам у *у́сиа* Гч; од њо́јњи *у́сиа* да́ва гу Вт; *сас* у́ста Т; *у́сиа* не зна́м да пого́дим Вт; уфа́тиш га *сас* *у́сиа* Ц; ду́пле бу́зе Вт; да те не бо́лу ле́ђа Вт;

кад иско́чу *жа́йке* на де́ца Гч; баја́ње за *жа́йке* Гч; *красі́е* ти иза́ђев Св; иза́ђев *и́е҃ге* НБ; *мађи́је* чинив же́не Ц; то́ј ти ч'инив *мађи́је* Ц; *сас* *мађи́је* Ц; де́вет неде́ље *и́осіи* Ц; ка́ ће до́ђев *и́осіи* ве́л"ки Кр; ови́ја *и́осіи* са́д ка́ ће до́ђев Р; Ве́лики *пос́ти* не се поми́њали Т; *Госіо́ђини* *и́осіи* К;

го́ре у *Ка́љае* И; ме́сто зва́но *Сі́руи́ине* Пс; ма́јка *ми* из *Трй́езе* Бч; а по́сле *Трй́езе* Ж;

дру́ги да́н *Во́дице* Св; ми́ смо на *Во́дице* узима́ли Ж; на *Во́дице* Цр; се́до́мо на *Во́дице* НБ; од Божи́ћ до *Води́це* Вт; уо́чи *Води́це* Вт; че́камо *Води́це* да се ку́памо Мг; *Ла́зарице* са́д іду Вт; *Покла́де* б"еле Мг.

Неке именице потврђују двојачке форме при чему се једном указује на сингуларно значење:

а у њу́ *и́ира́јке* Кр; али и: *сас* ону́ј *и́ира́јку* К;

дрве́на *коли́ца* М; али и: *коли́цу* імам да кру́њам Кр;

на ч'и́е҃зе Ј; о́дма ма́јку у *че́зе* Р; рі́пне неvěста от ч'и́е҃зе до́л'е Кл; у *че́зе* ішли М; *че́зе* што вози́ја Ј; али и: *че́за* не́ка Кл; рі́пне од ону́ј *че́зу* Кл;

расплéту *ко́се* Вт; али и: ће ти распл'и́ете *ко́су* Кл;

кад су ове́ј гла́вне за́душе Св; свѣ за́души́нице у субо́ту К; али и: ко́ се ро́ди у субо́ту на *За́души́ницу* Б.

У неким случајевима забележене су само форме у једнини:

пу́штиш га на *вері́гу* К; ста́вимо на *вері́гу* на оца́к П; *ма́шу* ізмеш Гњ; две *ма́ше* смо има́ли Гњ; по[д] де́сну *и́азу́ку* Кл; имал'и де́ца гол'ему *ка́ишлицу* Кл; преві́вамо на *слубу* Д; *Свеі́а* *Тро́јица* гу ви́кав Вг; пред *Свеі́а* *Тро́јицу* Р.

Забележен је двојаки облик именице *канаі́е* / *канаі́и*:

да прине́сеш *канаі́е* М; ти́ја *канаі́и* Гњ;

Именица *гребі́ња* би се могла разматрати и у оквиру категорије pluralia tantum будући да се ради о алатки за гребенање вуне, али се својом формом на *-иња* придружује групи за исказивање множине именица средњег рода у односу на *гребено*: па грéбемо на *грéбиња* Кр.

3.1.5. Збирне именице

3.1.5.1. Збирне именице на *-је* / *-ја*

Именице код којих би се очекивало исказивање збирности одређених појмова немају једну форма, већ се и оне уклапају у утврђени именички си-

стем који подразумева јединске и множинске облике. Плурализација збирних именица позната је на ширем подручју призренско-тимочких говора, што подразумева тенденцију семантичке конгруенције уз збирне именице. Овакво стање препознато је у сиринићком говору (Младеновић 2019), гатњанском (Младеновић 2013), прешевском (Трајковић 2016), горњопчињском говору (Јуришић 2009), говорима Алексиначког Поморавља (Богдановић 1987), лужничком (Ћирић 1983), заплањском (Марковић 2000), кумановском (Видоески 1962) и др. У наставку су дате потврде облика за именовање збирности које су забележене у једном или у двојаком начину исказивања, јединском и множинском, с тим да код неких примера нема конгруентских речи којима би се могла потврдити плурализација и сингуларизација.

Цвеће

бѐре нѐко *цвѐће* туја Бч; купимо *цвѐће* у Гилане Д; натурамо *цвѐће* Д; викали гу јованово *цвѐће* Вт; он набѐре *цвѐће* Р.

Воће и воћке

вѐлико *воће* НБ; да роди *воће* Т;

Поред збирног исказивања обликом *воће*, истовремено се користи и лексема *воћке* као множина од *воћка*: на *воћке* идемо И; њо нѐку *воћку* Пс.

Раскрсје

прво *раскрсје* НБ; на *раскрсје* Кл.

Грање

на *грање* за здравље Пс.

Жаревље

са *жаревље* Зб; на *жаревље* И.

Дрвља

више *дрвља* има туја Пс; сѐчу *дрвља* Вт.

Снопља

за кола, *снопља*, дрва К; мѹжи врзѹјев *снопља* К; па на *снопља* Кр; туриш *снопља* Р; у *снопља* вржемо Д.

Прућа

врзѹјемо с *пруч* 'а о[д] дрѐн Вг.

Клајса

Код именице *класје* дошло је до метатезе што потврђују примери: варив *клајса* Д; *клајса* кад бѐремо у њиву Гњ; класѹрке од *клајса* трошија Р; са свѐ *клајса* К.

Камење – камења

нема камење Врб;

теј камења туја, те су наши камења Бч; два камења ја ги изоштрим Врб.

Забележен је и облик *ками* у једном примеру: на *ками* тујимо Вт.

Гробље – гробља

у *гробље* наше Св; дођеш на *гробље* Св; запал'ил'и *гробље*, еј Бч; легнула сам куде *гробље* Д; на *гробље* сам га водила Гњ; однесемо на *гробље* Ц; сви су изашли из *гробље* Вт;

наши *гробља* Вт; тамо су ни *гробља* Св; туј ни су *гробља* Ж; идев по *гробља* К; овде у *гробља* И; одведе мајку до *гробља* Св; поред *гробља* Ж.

Конопље – конопља

конопље је здраво Р; сас *шој* *конопљ*'е Врб; ће порасне *оној* *конопље* Кр; да топимо *конопље* К; мамаруз, пченицу, *конопље* Кр; од *конопље* Врб; од *конопље* се правило Р; платно од *конопљ*'е М; плела од *конопљ*'е черапе Врб; продам *конопље* Кр; све од *конопље* К; туј смо ми садили *конопље* Вг; што су от *конопље* К; у Мараву вадиш *конопје* Р;

тој све од *конопља* К; већином од *конопља* Б.

Трње – трња

да фјрав ко *тјрње* Св;

о[д] *тјрња* се правило Р.

3.1.5.2. Збирне именице деца, браћа

Код именица *деца* и *браћа* уочава се плурализација конгруенције будући да се овим именицама исказује множина, те се у складу са семантиком понашају и речи које конгруирају са њима.

Именица *деца*, која представља суплетивну форму за означавање множине од именице *дете*, показује да се у говорима Косовског Поморавља, као и у суседним јужноморавским говорима (прешевски, кумановски, пчињски), доживљава као именица мушког рода множине. Овакво стање одговара такозваној семантичкој множини (в. Младеновић 2013: 205–206), којом је исказано уопштена тежња да се групе живих бића различитог пола исказују облицима граматички мушког рода множине. Поред тога, све именице које исказују множину с. р. у множини имају конгруирање у м. р. (*тџија села*, *тџија имиња*, *тџија каменчики*), те је тако и са именицом *деца*. У наставку су дате потврде овој појави, али и други примери у којима нема атрибутивног елемента, преко којег се може довести веза са граматичким родом и бројем, али свакако потврђује фреквентност употребе неког од наведених облика.

деца су *зборљиви* Р; две *деца* нек *су живи* Бч; осташе *живи деца* Д; две *малечки деца* Д; *деца мали* НБ; *мали деца* Д; *иду д'еца мали* Т; *деца мали по-стџили*, сине Т; окад смо *били деца мали* Гњ; *деца миџки* Бч; све *млади деца* су

отишли Врб; *мѹшки деца* Бж; тако су *деца били мучени* КК; *најѹшиѹени деца* Кр; отоше си *деца невидени, нечујени* Д; *ѹомлади* знају *деца* Врб; *моји деца* кад се растикаше Зб; уз *моји деца* Св; *деца наши* НБ; *наши ѹоучел'и деца* Врб; *наши су деца ишли* пре код њи Врб; *овија деца* М; *овија деца његови* Д; *онија деца* Кр; кад ми *били сви деца* К; *сви* ми *деца учили* Св; *деца су* ги *викали* гробарске бомбоне Св; *дошли деца* у гости Врб; *имал'и деца* гол'ему кашљицу Кл; четири *деца оиѹили* далеко Вт; мене би *ѹогинули* деца Вт; *они* се *деца ѹроиѹивили* мало Д; не гу *ѹрајали* деца Р; па *деца* кад ву се *родили* М; *деца* ву *умрели* М; *деца умирали* Вт; *деца нису чули* Гч; ми *деца* смо *чували* свиње, говеда, овце Вг; *деца* ми се *школувал'и* К.

Забележени су и примери у којима је конгруенција мешовита, те се може рећи да именица *деца* конгруира са множинским облицима атрибута или предиката. Слично стање налази се у гатњанском говору (Младеновић 2013: 206).

бил'е будал'е деца Вт; *мал'е деца бил'и* Бч; *комиѹијске деца* Кл; *деца су радосне* Кл.

Примери без потврда плуралског конгруирања:

бегаше *деца* К; веселив се *деца* НБ; да ми су *деца* обедве тамо Бч; да ти чува *деца* К; *деца* да једу НБ; *деца* долазив Вт; *деца* играју Бч; *деца* јашаше коњи Д; *деца* ми удару на врата Вт; *деца* нема Бц; *деца* да ни се рађу Кл; *деца* порасоше Вт; *деца* пратев ги с аутобус КК; *деца* сакупљав Пш; *деца* се превару Врб; *деца* спавав туј М; *деца* су туј Св; док не дођев *деца* Пш; за *деца* Вт; због *деца* Бц; играв си се *деца* Кр; кад искочу жапке на *деца* Гч; кад немаш *деца*, немаш никога Бч; кад огладну *деца*, траже л'еб Бч; ка ти даја бог *деца* Бц; кал'ико сам *деца* спасила Зб; кол'ико *деца* Пс; комплет на *деца* Вт; крстив се туја *деца* Ц; лапав *деца* Мг; ми *деца* једемо Вг; ми *деца* ко *деца* Вг; ми *деца*, криво ни Вт; ми идемо *деца* Ц; нећев *деца* да идев И; не ће ме оставив *деца* Св; ожалила сам се за *деца* Бц; онда се *деца* метнев на њи Пш; опет на *деца* М; плачем за *деца* Бц; почаствив *деца* НБ; прво *деца* тузив да једев К; саберев *деца* ц'ело село Т; саг нема ги *деца* Врб; само *деца* да ми пораснев Бц; тој све на *деца* се враћа Гч; што сам ткала за *деца* М.

Вокатив именице деца је у непромењеној форми: Ђее, *деца*, *деца*! К.

Такође, уочено је да се облик *децу* генерализовао у употреби за скоро сва падежна значења, о чему сведоче забележени примери. Међутим, паралелно са овим, користи се и облик *деца* који је семантички плурализован. Ареална уједначеност у употреби два лика – *деца* и *децу*, није уочена.

бија туј, нима *децу* Бч; дванаес *децу* Кр; *децу* лаже Ј; *децу* нисам имала Бч; *децу* окупамо са врбу Б; *децу* сам очувала Кр; зашто пушташ *децу* Врб; кој нема *децу* Мг; куја нема *децу* Мг; не даву жене *децу* Кл; немаја ни *децу*

Кр; нeмaм *дeцy* Мг; oстaвилa сaм *дeцy* у Глoгoвцe Д; сaбeрe *дeцy* Р; тијa *дeцy* штo сaм ч'увaлa Ц; ти мoждa имaш *дeцy* Кр;

бeз дeцy је тeшкo Бч;

oд дeцy пo мiлo ништo нeмa Р;

нa дeцy дaју И;

вoдy зa *дeцy* П; жeљнa сaм зa *дeцy* Бч; зa *дeцy* Мг; нaјвишe зa *дeцy* идeв Мг; нaјпрвo сaм жeљнa зa *свoјy дeцy* Бч; фaтaмo врaпчики зa *дeцy* Т;

јaкa држaвa с *дeцy* Кр; з *дeцy* Р;

нa oбe дeцy Кр;

кудe дeцy Бч.

Уз брoјeвe oвa имeницa сe нaјчeшћe јaвљa у фoрми *дeцa*, aли је зaбeлeжeнo и *дeцy*, штo је мнoгo рeђa пoјaвa:

двe дeцa Д; oчувaлa сaм *иpи дeцa* Д; *чeиpи дeцa* oтишли дaлeкo Вт; *чeиpи дeцa* сaм oчувaлa Бч; ч' *eиpи дeцa* Бч; oни бил'e *иeс дeцa* Вт; *oсaмнaeс дeцa* К; *иeи дeцy* имaм П.

Сличнo стaњe кaкo кoд имeницe *дeцa* пoтврђује и имeницa *бpaђa*:

били су *бpaђa* Мг; *бpaђa* нeсу сe *oдвoјили* КК; oстaвилa сaм ги нa *мoји бpaђa* Б; штo ми су *бpaђa*, тaткo, мaјкa *умрели* М; oтуд *нeни бpaђa* КК; *иија ивoји бpaђa* Гњ;

aкo oћeв *бpaђa* Пс; o тeткy *бpaђa* Вт; сaмo кoјa нeмa *бpaђa* М;

куд бpaђy нисaм билa тpи гoдинe Бч.

Трeбa скрeнути пaжњу и нa другe имeницe кoјимa сe у сличним фoрмaмa, пoпут имeницa *дeцa* и *бpaђa*, искaзује oпшти пaдeж, aли је зa њих мaли брoј пoтврдa:

син ми пуштијa *пилиђa* Т; квaчка вoди *иилиђy* Кш, Кц.

Збирнe брoјнe имeницe нa *-ицa* и *-инa* кoристe сe зa искaзивaњe брoјнoг стaњa нeзaвиснo oд рoдa. Тaкo сe oблик *иpојицa* мoжe oднoсити нa гpупу oсoбa мушкoг рoдa, aли и нa мeшoвиту гpупу. Истo вaжи и зa oблик типa *иeиинa*.

oвијa *чeиvорицa* oтишл'и нa Крф Пс; нa сви *иpојицa* Ж;

нa *сиvоиину* мeтpа Пс; *дeсeиинa* кyћe aкo имa Бч; нијe мoгa, *дeсeиинa* дaнa нијe мoгa Кл; пo *дeсeиину* лeбa М; били смo нaс *иeиинa* Кш; нa нaс *иeиинa* Кц.

3.1.6. Именице у партитивним синтагмама

Именице мушког рoдa уз брoјeвe имaју пaртитивни oблик нa *-a*, oсим уз брoј *јeдaн* кaдa је имeницa у нoминaтиву:

јeдaн ч'oвeк Гњ; *јeдaн мeсeц* прoђe Мг; *јeдaн мoј бpaи* К;

oни *двa бpaиa* oстaли Вт; *двa бpaиa* и пeт сeстрe л'и бил'и Бч; *двa дaнa* бyдe тyјa Мг; тијa *двa бpaиa* су К; *двa дaнa* дa тpпиш Бч; *двa дeнa* тpajев

Гњ; два де"вера Бч; жими овѣја два глѣца Кр; ће пуштиш два жара Зб; напуниш два крчага в'оду Кл; два месеца, *ѿри месеца* Кл; овѣја два сабора Т; по два сѣарца у кућу Вг; на два шочка Ј; два човека КК; два-ѿри дѣна Р; два мѣтра, *ѿри* НБ; тој су *ѿри браћа* К; *ѿри дѣна* не чистиш кућу Бж; за три дѣна Р; *ѿмам ѿри сѣна* Љ; *ѿри зѣта* Д; *ѿри ноћа* И; па *ѿри рѣда* пारे Д; *ѿри ѿразника* да ти прођу Кл; *ѿмаш ѿри ѿрикода* НБ; *ѿри-чеѿѿри ноћа* седеја Д; *коноѿца* се тури *чеѿѿри* Р; по *ѿри-чеѿѿри коња* Вг; били *чеѿѿри браћа* Р; *чеѿѿри браћа* *ѿмам* М; са *чеѿѿри ниѿа* се ткало Вт; *чеѿри брата* Т; *чеѿри дѣна* И; *чеѿри-ѿѿи кубѣка* дневно Цр; *ѿѿи браћа* били Р. по *ѿѿи кѣла* кантицу П; *ѿѿи сѣниѿина* НБ; *ѿе-шѣс човека* Вт; *седам месеца* Бч; *девеѿи бѣли чеѿврѿка* К; *тија девѿи чеѿврѿка* Р; *девеѿи јарма* волови Р; паднуѿи *девеѿи јарма* волови Р; *дѣсеѿи дѣна* НБ; *дѣсеѿи комаѿа* овце Ж; *ѿма једанѣс ме"сеца* Бч; *ѿѿинаес дѣна* се пости Р; *дваес човека* смо били М; *дваес чеѿри члѣна* Вг; *ѿриес ѿѿѿма* сам изаткала М; *ѿдѣсеѿи дѣна* Р; *ѿдѣсеѿи сѣѿа* насадиш К; *ѿездѣсеѿи дѣна* Р; овако па *седамдѣсеѿи сѣниѿина* Б; то је знаѿи *сѿѿѿ ариѿина* Пс; по *сѿѿѿ ѣѿѿера* И; по *сѿѿѿ комаѿа* К; *ѿрисѿѿ врага* знав Ц.

Именице женског рода уз број *један* имају облик општег падежа или номинатива када је именица у номинативу, а код осталих бројева је множинска форма.

ѿмаја двајес и једну годину Кл; *постар две године* Кл; *ове две комиѿке* Љ; *две краве* Ж; *две сѣсѿре* ги умрѣл'и Бч; *ѿмам две сѣсѿре* у Будригу Ж; *стриѿне ми две"ѣ* Т; *две сѿѿѿке* се стави М; са *две сѿѿѿке* Пш; тој су сѣг *две-ѿри куће* Шиптѿри Пс; *ѿма ѿри године* Вт; *ѣве ѿри године*, четврту Мг; *ѿри ѣѿѿара* Б; на *ѿри зѣве* сам ткала Пш; *ѿри круга* свѣкрва ѿгра Пш; *ми смо ѿри јеѿѿре* П; *ѿри недеље* НБ; *ѿри сѣнаве* Кр; *ѿмам ѿри унѿке* у Каменицу Љ; *деведѣс ѿри године* Пс; *ѿри ѿѿѿке* и једног сѣна КК; преко *ѿри ѿѣаде* кѣла пшеница се роди Врб; *дваес ѿри куће* Вг; *дваес ѿри-чеѿѿри свѣње* Вг; на *ѿри-чеѿѿри мѣѿа* М; теј *чеѿѿри године* Бч; *чеѿѿри дѣске* М; *чеѿѿри јеѿѿре* Кл; *чеѿѿри ѿѿѿѿѿке* теј М; *овеј су црѿке чеѿѿри најлековне* Св; *ѿма чеѿѿри ѿѿѿке* Кр; *баш данѣс чеѿѿри године* Ж; *чеѿѿри јеѿѿре* Бж; сѣг ће напуни *чеѿѿри године* Бч; *чеѿѿри сѣѿе* Бж; на *чеѿѿри сѿѿѿне* Вт; *ѿѿи године* ДШ; *ѿѿи сѣѿре* да бѣде Св; *ѿѿи јеѿѿре* Р; два брата и *ѿѿи сѣсѿре* л'и бил'и Бч; *ѿѿи ѿѿѿке* и три сѣна, ѿсам нас Вт; *ѿмало ѿе-шѣс године* Вт; пре *ѿе-шѣс године* Пш; само *ѿе-шѣс куће* Вг; *шѣс године* немала Ж; *шѣс* смо биле *јеѿѿре* П; *шѣс недеље* смо држѿли крс у кућу Ж; *шѣ-седам дубѿѿе* велике Р; *седам недеље* Т; *седам недеље* Кр; *седам-ѿсам ѿѣаде* марке Ж; у тој време *ѿсам ѿѣаде* Ж; *ѿсам сѿѿѿѿѿѿѿе* марке Ж; *девеѿи цреѿѿѿе* направиш М; *дѣсеѿи куће* бѿр да се врату у село Врб; били смо *дванѣс куће* ДШ; тад сам *ѿмала девѿѿѿѿѿѿѿе* године Бч; *једѣн метѿр дрѿа* ти је *дваес марке* Бч; *ѿмаа до ѿездѣс године* Гч; *седамдѣсеѿи девѿѿѿе* биле Пс; *скѿро осамдѣсеѿи године* Пс; за *сѿѿѿ године* Пс; *триста козе* чувѿла Т; *једна дѣѿа* ми кошѿала *чеѿѿрисѿѿѿѿѿѿѿе* марке Мг.

У примеру *ѿој ми два чиче К* уочава се мешовито конгруирање којим се обухвата семантички и граматички елемент: облик *два* је према семантичком мушком роду који се исказује именицом *чича*, а множинска форма *чиче* је у граматичком ж. р.

Код именица средњег рода уз бројеве се користи множинска форма, осим уз број *један*:

по *две ѿрчики К*; направѿи *две соѿчики Гњ*; ѿмам *две унѿчики*, три Бч; по-неѿем *две-ѿри сѿѿѿчики Гњ*; девојчики *ѿри Д*; *чеѿѿри унѿчики*, две мушки, две женски Врб; збе"ремо се по *ѿе-ѿеѿ девојчики Бч*; *оѿеѿе канѿчики К*.

Код именице *кило* уз бројеве се користи форма *кила*:

че"ѿри кила и двѿста педѿс грама Бч; само рибе *двѿс кила Мг*; *сѿѿ ѿдеѿеѿ кила* или *двѿѿѿ ѿдеѿеѿ кила* жѿто Р; *двѿнаес ѿѿаѿе кила* пченицу Бч.

У изразима са лексемом *ѿуѿ* / *ѿуѿѿ* најчешће се користи форма *ѿуѿѿѿ*, али се може чути и *ѿуѿ*:

по *ѿри-чеѿри ѿѿѿѿ Врб*; *ѿе-чеѿ ѿѿѿѿ* се каже Гч; *сѿѿ ѿѿѿѿ* се враћа Мг; *чеѿри ѿѿѿ* гу удрили с нѿж Бч; *сѿѿѿѿѿѿ* сам рекла Гњ; *сѿѿѿѿѿѿ* јѿдно те ѿѿто КК.

Именице уз редне бројеве обично имају стару синтетичку форму:

двѿестог *мѿѿѿ Ц*; двѿес ѿмог *ѿвгусѿѿ Р*; двѿес четвртога *јуна* рођендан Вт; седамнаестог *сеѿѿѿѿѿѿѿ Бч*; триес девѿте *гѿѿѿѿѿ Врб*; девѿдѿс девѿте *гѿѿѿѿѿѿѿ Гњ*.

3.2. ЗАМЕНИЦЕ

Заменички систем говора Косовског Поморавља обухвата пуне и енклитичке облике личних заменица, затим присвојне, показне, упитне, одређене, неодређене, одричне заменице. Енклитички облици личних заменица користе се и за исказивање посесивности. Код употребе заменичких форми важна је појава удвајања објекта где енклитике имају значајну улогу. Као једна од посебних појава у вези са заменицама јѿсте плеонастичка употреба заменица у исказима са субјектом.

3.2.1. Личне заменице

3.2.1.1. Прво лице јѿднине

Прво лице јѿднине личне заменице у номинативу има облик *ѿа*, у општем падежу је пуни облик *мене*, а енклитички *ме*. Пуни облици датива нису чѿсти, а они забележени потврђују екавизам у говору. Углавном се користи енклитичка форма *ми*.

3.2.1.1.1. Номинатив

ја да ви кажем И; *ја* сам ги копаа НБ; *ја* сам чуваја козе и овце НБ; што сам *ја* полагаја у Приштину НБ; туј сам *ја* носила ћерку моју НБ; *ја* сам тој на комшике рекла НБ; *ја* не памтим И; *ја* сам пољопривредник И; *ја* оперем наћве П; *ја* не знајем Зб; *ја* сам гу баба Кр; *ја* сам имала у татка Кр; *ја* сам баба Кр; *ја* сам затекла воденицу Р; *ја* ће се вратим М; *ја* ко дете Вг; *ја* сам радила КК; *ја* несам знала КК; *ја* да се потпишем Д; да би и *ја* сέкла колач Р; *ја* кроз терасу побего Гњ; *ја* стар човек Цр; *ја* сам спремаа бошче Пш; *ја* ћу такој Пс; *ја* ћу да кажем Пс; *ја* ти реко Ж; *ја* несам била ич Ж; *ја* се мислим Ж; *ја* сам узела Гњ; *ја* живот давам Пс; *ја* сам металостругар Врб; *ја* увек носим колач Вт; *ја* сам затека такој Пс; *ја* сам носила као мајка Вт; *ја* носим за нега Вг; *ја* положи овакој главу Р; *ја* сам затекла совру Р; *ја* волим онуј ношњу КК; *ја* татка не знам Д; *ја* вржем сноп Д; *ја* би истерала зиму Р; *ја* узедо слику Р; *ја* сам имала кобилу Р.

3.2.1.1.2. Општи падеж

мене кад заболи глава НБ; на млађе од *мене* куме Пс; јетрва сас *мене* Д; с *мене* бија врсник Кр; за *мене* довеја гоч М; дошли код *мене* П; он ће *ме* изеде НБ; *мука ме* вата НБ; а сэг *ме* стра Кр; да *ме* водиш Кр; *вараја ме* много М; *ни ме* сотоњили К; *ти не ме* знаш Кр; *татко ме* пошаље за леба Гњ; па *ме* стрина научила Пш; *баба ме* очувала и тетка Ц; *не ме* пуштија татко Кр.

3.2.1.1.3. Датив

мене требав чарапе П; *мене* би погинули деца Вт; а *мене ми* река Р; *мене мајка ми* правила Р; *мене ми* гу чува К; *мене ми* памет тамо КК; *мене су ми* чинили Ц; *није ми мене* долеко Ц; што ће *ми мене* живот Д; *мене тј* не *ми* се свиђа Р; *снашка ми* је *мене* она Бч; *ћи дође мене* на њиву Врб;

не ми је добро П; *вика ми* снава Кр; *свекрва ми* вика Р; *каже ми* полиција НБ; *повраћа ми* се НБ; *снага ми* се тресе НБ; *ујко ми* даја волови и краве НБ; *дај ми* помогни боже НБ; да *не ми* је травл'ива Зб; *ни ми* се десувало такој Т; *не ми* даваја татко Р; *не ми* је ко пре М; *куде ми* је тршљика Вг; *деда ми* је причаја Вг; *мало даљњи ми* је чича Вг; *данос ми* дајев Д; *мекни ми* се Д; *давав ми* Кр; *веруј ми* Кр; *дај ми* бабо теј травке Гњ; *кад ми* казаја син Ж; *викав ми* снаве саг Ж; *не ми* је добро Пш; *куј ми* рече Ж; *посл'е Цица ми* викала Вт; *деца ми* удару на врата Вт; *инвалиду ми* давали Д; само деца да *ми* пораснев Бч; *мајка умрела ми* је КК.

3.2.1.2. Друго лице једнине

Друго лице једнине личне заменице у номинативу има облик *џи*, а у пуном облику општег падежа *џебе*, док је енклитички *џе*. Дативски лик се јавља као енклитика *џи*.

3.2.1.2.1. Номинатив

и̑и можеш НБ; седи *и̑и* И; снашке, дођи *и̑и* овамо П; *и̑и* можда имаш децу Кр; *и̑и* ће гу упржиш К; *и̑и* си бија мал Д; *и̑и* немо да одрѣкнеш Р; *и̑и* једи Р; *и̑и* си узѣја поголемо парче Гњ; *и̑и* све обра нашу јабуку Вт; *и̑и* се нишаш Р.

3.2.1.2.2. Општи падеж

рипав за *и̑ебе* Ј; преко *и̑ебе* Бж; фамилија ус *и̑ебе* Врб; *и̑ебе* познавам КК; преко *и̑ебе* зове Гњ; *и̑ебе* ће зове НБ; с *и̑ебе* је добар Вт; за *и̑ебе* ће купи Вг;

ће *и̑е* лажем К; кѹј *и̑е* гледаја К; изѣја *и̑е* враг Вт; ће *и̑е* удари Д; сѣг не *и̑е* гледа Кр; да *и̑е* лажем Кр; кѹј *и̑е* пита Р; не *и̑е* зна Р; поп *и̑е* испитује Р; ће *и̑е* види КК; не *и̑е* гледа никој Пс; слѹша ли *и̑е* Вт; да *и̑е* сачека К; да *и̑е* помѹгне Кц.

3.2.1.2.3. Датив

ѹни дају *и̑ебе* Б; *и̑ебе* не ти се одобрава Р;

ће *и̑и* пѣре нѹге К; ће *и̑и* правим бареницу НБ; нек *и̑и* каже НБ; чува *и̑и* бѹг стоку НБ; ѹзне *и̑и* десѣтак И; красте *и̑и* изађев Св; да *и̑и* се разбѹли Св; сѣр *и̑и* давали Р; ће *и̑и* качив на *и̑ебе* К; казујем *и̑и* Кр; не *и̑и* давали Р; не *и̑и* се свѣди Р; тој *и̑и* је арѹм Б; да *и̑и* кѹсим ливѹду Б; да *и̑и* вѹди рѣд Ж; да *и̑и* бѹде отворена кѹћа Ж; дѣ *и̑и* је сѣн Ж; да *и̑и* дав Пс; рѣко *и̑и* Б; њѣву да *и̑и* преѹре Вт; а *и̑и* прич'але тѣј жѣне тѹмо Вт; жарчики ће *и̑и* помѹгнев К; ѣве *и̑и* клѹч М; да *и̑и* закоља кукошку Бж; ће *и̑и* каже баба Кр; изнѣсе *и̑и* бе"рићет Р; дођев *и̑и* гѹсти Р; бѹк *и̑и* знаје Зб.

3.2.1.3. Треће лице једнине

Треће лице једнине у номинативу има облике за м., ж. и с. род: *он*, *она*, *оно*. Форме општег падежа најчешће су енклитичке, док се пуни облици срећу у предлошко-падежним конструкцијама. ређе срећу. За м. и с. р. уобичајено је *њега* и *га*, за женски *њума/њум* и *гу*. Остали облици енклитика нису забележени у говорима Косовског Поморавља. Треба напоменути да се у значењу датива ж. р. најчешће јавља енклитика *гу*, а облик *ву* врло ретко, тек у неколико потврда. Оваква употреба енклитике *гу* није забележена у суседним говорима – прешевском, кумановском и даље у горњопчињском. У тим говорима за дативско значење користи се искључиво енклитика *ву*, док је *гу* облик општег падежа (Трајковић 2016: 434–436, Видоески 1954: 167–168, Јуришић 2009: 145). С друге стране, у гатњанском, у централноко-совком, сиринићком употреба енклитика је нешто другачија.

У 3. л. јд. заменице ж. р. као форма енклитике општег падежа (акузатива) јавља се *гу* на веома широком подручју које, поред косовскопоморавских

и других јужноморавских говора на западу од поменуте области, обухвата и говоре метохијско-косовско-сиринићког ареала (Младеновић 2010: 60–61). Појаву енклитике *гу* у дативу Р. Младеновић тумачи као „дативско-акузативни синкретизам“ (Младеновић 2019: 434). У сиринићком и сретечком говору се, поред *гу*, бележи и енклитика *је* (Павловић 1939: 172, Младеновић 2019:), што је случај и код већине западномакедонских говора (Видоески 1965: 33). Енклитика *је* се стабилизовала у сиринићком говору као резултат избегавања обличког синкретизма али се та појава није ширила даље јер је нема у осталим призренско-јужноморавским говорима као што су ђаковички, призренски, гатњански (Младеновић 2010: 58, Младеновић 2019: 435). Поред енклитике *гу* и *је*, у сретечком и сиринићком се користи и дативска енклитика *ги* (Павловић 1939: 172, Младеновић 2019: 435–436). Иако у сиринићком материјалу Р. Младеновића нема енклитике *ву*, М. Павловић је забележио ређу заступљеност ове енклитике у сретечком и сиринићком говору (в. Младеновић 2019: 435, Павловић 1939: 172, 1970: 82), а њену појаву је тумачио као нанос из призренског (Павловић 1939: 172). Међутим, С. Реметић за призренски говор наводи *гу* као једину енклитику ж. р. јд. присутну у овом говору, тако да се лик *ву* уопште не појављује (Реметић 1996: 485). Енклитика *ву* је потпуно стабилна у источнијим говорима као што су прешевски (Трајковић 2016: 434–436) и пчињски (Јуришић 2009: 145), као и јужније: кумановски, кривопаланачки, северни део кратовског (Видоески 1962: 167), а има је и у босилеградској и ћустендилској области (в. Видоески 1962: 167).

Интересантно је да у призренском и сретечком говору нису забележене типичне јужноморавске форме *њума* / *њум*, али јесу дативске *њему*, *њојзи* / *њој* (Реметић 1996: 485–486, Павловић 1939: 172). У гатњанском говору такође је забележено *њему*, *њојзи* / *њој*, док се преобликовани *њојзу* и *њо* користе у осталим значењима ван датива (Младеновић 2013: 225–227). Облици *њој* и *њо* јављају се и у централнокосовским говорима (Јашовић 2010, Младеновић 2013: 227, фусн. 228). Форме *њему*, *њума* / *њум*, *њојзе* забележене су и у кумановском говору, с тим да је *њојзе* територијално врло ограничена на мали југозападни део (Видоески 1962: 166). Исте форме карактеристичне су за источни део горњопчињског говора, док у његовом западном делу као и у прешевском говору изостаје лик *њојзе/њозе/њози* (Јуришић 2009: 143–144, Трајковић 2016: 434).

За облик *гу* Видоески претпоставља да је настао преобликовањем *ју* у *гу* на подручју кумановске области и то најраније у XV веку будући да се у том периоду бележи *ју* у Скопској Црној Гори (Видоески 1962: 166–167).

3.2.1.3.1. Номинатив

о̀н је вршија И; *о̀н* је та̀мо И; *о̀н* распола̀га свѐ П; *о̀н* трѐба да к̀упи П; *о̀н* ста̀де Т; *о̀н* у̀зне ту̀ј тршљику Вг; *о̀н* ду̀шу да̀је Ц; *о̀н* је до̀ле на Ко̀сово

КК; *он* се пека и у тепсију Р; *он* сече Вг; *он* остине М; *он* не га примја М; *он* опет тражи Ж; *он* погинуја К; *он* не се качија Р; *он* уђе Ж; *он* чуја има Ж; чим улегне *он* у обор К;

она ги казала И; *она* сирота Св; *она* из Бољевце Ц; *она* све водила ред КК; *она* закључи врата КК; мџва, *она* нађе место Р; *она* ће заповеда К; *она* запанти К; *она* завршила порано Кр; *она* ул'еже Св; *она* од кокошке бега Т;

док не се *оно* офарба Р; *оно* се суши К; *оно* си ћути КК; седи си *оно* Гњ; *оно* си зна К; *оно* је добро Пс; *оно* га нема Пш; *оно* само Кц.

3.2.1.3.2. Општи падеж

А) не смеш да проговориш пред *њега* К; да прегледа кроз *њега* Пш; поред *њега* Ж; врз *њега* се стави тесто КК; изгоре покрај *њега* Св; поприка у *њега* Р; сад је асфалт поред *њега* Пс;

са жар *га* покријеш Р; имаш *га* цело лето Р; ўзни *га* К; лётњи *га* преславјемо Ц; не *га* љушtimo Ц; не мож да *га* збереш К; не *га* стрижеш К; кадиш *га* трипут К; само *га* жнејеш К; прво *га* обереш К; скубеш *га* К; па *га* чукаш К; ставиш *га* одозгор К; можда *га* и скршили КК; преварише *га* Д; ће *га* скинемо Д; доведе ми *га* Д; довеја ми *га* Д; опрали смо *га* Кр; и си *га* извадимо Кр; не *га* уништија Кр; што *га* очувала Кр; да *га* гази сваќ Кр; да *га* једеш Р; немаја да *га* чисти Р; наплује *га* Р; прво он *га* зашиша Р; неси *га* опрала Р; неси *га* окупала Р; ће *га* фрљимо Р; не *га* скидаш ти Р; ујутру *га* откараше Р; снашка *га* фрља на кров Гњ; туримо *га* у ветрину Гњ; гледа *га* у ноге Пш; љуби *га* у лице Пш; ми *га* кажемо клисар Ж; носи *га* Ж; било што *га* дарује Пш; ене *га* там Пс; онда *га* сакупив Пс; не *га* носили нигде Пс; сакранили *га* Ж; туј *га* сакранили Ж; ће *га* ўзмеш Ж; газија *га* Гњ; па *га* оставив Б; ће *га* раскрсти Ж; тишљер *га* звали Вт; на гробље сам *га* водила Вт; кад смо *га* унели у цркву Вт; и *га* саберемо на преклоп Вт; после *га* изн"есеш на п"есак Вт; трећи дн извадимо *га* Вт; дете како *га* шкољујеш И; ко да си *га* кувала П; направив *га* ко крс Св; мути *га* у бучку Зб; пчела *га* упецала Ј; куче *га* ос"ети Т; не *га* чувам Т; не *га* осети Т; прецедиш *га* П; па *га* скинемо П; прекрстив *га* Св; ставиш *га* на ватру Ц; у руку *га* цуне К; пуштиш *га* на веригу К; одведем *га* у башчу Бж; не *га* викала Зб; мути *га* у бучку Зб; да *га* наследи татка Кр; њојна свекрва *га* уфатила Р; исипеш *га* у корито Р; откарали *га* за Немачку Р;

Б) позовеш *њума* на кафу Р; даш гу *га* на *њума* Р; да идем у *њума* Св; накуде *њума* Т; упознаваш се сас *њума* К; сас *њума* Бч; код *њума* Врб; *њума* не видим Бч; између *њума* Кл; куде *њум* Кр; да се ожени неки с *њум* Пс;

њу ће зове КК; *њу* воли НБ; само *њу* оће Р; све у *њу* гледа Гњ; у *њу* пирајке Кр; па у *њу* сипеш пасуљэ Бж; с *њу* ће дође КК; за *њу* наменила Кш; од *њу* ће ўзме Д; на *њу* ће да Р; на *њу* ће кажем К;

изнесе *гу* у њиве Р; Дурла *гу* вилав Р; по питување нађемо *гу* ми Ж; Босилка *гу* накарала Кр; бољка *гу* изела Кр; ће *гу* исечем К; не *гу* сечи К; они *гу* давав К; не ће *гу* водиш К; никој неће *гу* узне К; да *гу* прекрије Пш; изгрёбе"ш *гу* добро К; не *гу* воли талико КК; да *гу* малтратира КК; док не *гу* водим Д; узёја *гу* Кр; одвеја *гу* Кр; запослише *гу* такој Кр; кад *гу* избана Кр; после *гу* нафрља Р; не сме да *гу* баџи Р; глина како *гу* викамо Гњ; исекли *гу* на комати Пс; они тели да *гу* узмев Пс; онда *гу* сабрал'и Пс; терал'и *гу* Пс; има да *гу* исцпемо воду Пс; нађемо *гу* ми Ж; све *гу* уквасу Ж; скувамо *гу* Ж; па *гу* фрљи у Мараву Вт; пунија *гу* са каменицу и земљу Вт; баџија *гу* у воду Вт; да не *гу* славе И; и *гу* оперемо П; ће *гу* одвојимо П; Цека *гу* утепа Св; на руку ће *гу* намота Св; да *гу* окренеш на грбину Св; све *гу* видувал'и Зб; овамо *гу* кажу Духови Т; убише *гу* Т; не *гу* прима земња Т; осетиле *гу* кокошке Т; не *гу* видиш Св; да *гу* окренеш Св; ете ти *гу* онај Св; осетиле *гу* кокошке Т; прћала си *гу* Зб; паток што *гу* вилав Вг; да *гу* водим на кладанац К;

3.2.1.3.3. Датив

Значење датива у говорима Косовског Поморавља најчешће се исказује аналитичким конструкцијама. Мало је потврда старих дативских форми заменица. У косовскопоморавским говорима забележени су облици *њему*, *њојзе* / *њојзи* иако нису значајно заступљени. Изостајање *њему*, *њојзи* / *њојзе* из прешевског (Трајковић 2016: 434) показује да се доведе пружа југоисточна изоглоса тог изостајања, јер се наведени облици појављују у источнијем делу горњопчињског говора (Јуришић 2009: 143–145), затим на југу ређе у кумановском (Видоески 1962: 166–167) и у скопскоцрногорском (Видоески 1999: 224–225, Бошњаковић, Станковић 2008: 329), а западно од косовскопоморавских у гатњанском такође постоје дативске форме (Младеновић 2013: 226–227).

Потврде из косовскопоморавских говора:

А) *њему* ће се дав једне чарапе Св; *њему* се да Кш; *њему* да се однесе НБ;

воду *му* насипе Р; обећаше *му* ДШ; све *му* наплаћа Кр; ништо не *му* даваш Р; исплела *му* чарапе Пш; да *му* узнеш дел Пс; не *му* се свиђа Пс; дав *му* мало да попије Ж; стрина *му* рекла Вт; сабаље *му* сече Св; додаш *му* сол Вг; дар *му* дајемо Ц; другар *му* бија Д; неки помоћ *му* даде Р; да *му* берићет роди НБ;

Б) ће даје *њојзе* НБ; *њојзе* да Д; *њојзе* спрема Вт; *њојзе* пренесе Кл; она се пада *њојзи* Бч;

несам *гу* давала ја Д; ицеди *гу* га Кр; ја *гу* видим Гњ; она *гу* донесе Кш; све *гу* истуцам Кш; ће *гу* оставим К;

ако *гу* се свиђаш К; даш *гу* га на њума Р; како *гу* имеше К; ја *гу* кажем Бц; кофу воду *гу* сипев на главу Гњ; тој *гу* да на снашку Гњ; старејко да *гу* паре Пш; врзали *гу* једну ногу за коња Пс; како оћеш да *гу* кажеш Пш; што *гу* је њојно П; оставим *гу* чисто П; што да *гу* правим, Стано Зб; баба ће *гу* каже Зб; ће *гу* кажем Зб; травке ће *гу* нарећнеш Зб; он *гу* да паре у руке К; да *гу* прстен КК; папуче *гу* да КК; где *гу* је земља КК; рекли *гу* на моју мајку Р; ако *гу* мерак Р; врзали *гу* једну ногу Пс; остали *гу* само три јарети Т;

бацали *ву* бомбу Гњ; ја *ву* закажем Ж; футу *ву* снашка опаше Ж; празилук *ву* дали Вт; кад *ву* дође ред П; ако *ву* даш више једење М; Љубе *ву* је муж К;

3.2.1.4. Прво лице множине

На целом простору косовскопоморавских говора облик личне заменице множине у 1. лицу има облик *ми*. Пуни облик општег падежа је *нас*, а енклитички *не*. У дативу се јавља енклитика *ни*, која се користи и у исказивању присвојности. И овде се потврђује тенденција аналитичког исказивања значења датива, те нема забележеног пуног облика *нам/нама* као што је то у неким суседним говорима. Код множинских облика личних заменица у неким говорима из косовскопоморавског окружења појављују се дативске форме *нами*, *вами*. Ово је посебно обележје ширег ареала које обухвата сретечки, сиринићи, јужнокосовски и неке говоре у Македонији (Младеновић 2010: 34–35, Младеновић 2019: 429, Видоески 1965: 141). Појашњавајући настапак оваквих облика датива, Р. Младеновић истиче мишљење Б. Видоеског по којем се до таквих форми дошло у тежњи приближавања пуних и енклитичких облика 1. и 2. л. мн. (Младеновић 2019: 429).

3.2.1.4.1. Номинатив

ми смо жњели НБ; *ми* смо виђували НБ; *ми* кажемо шарена за змију НБ; све *ми* изађемо И; *ми* смо три јетрве П; ал'и *ми* са Цвету гола вода Вт; *ми* на Божих носимо крвајче и сол Ј; *ми* деца ко деца Вг; *ми* деца једемо Вг; *ми* смо имали момци КК; *ми* смо у задругу продавали Р; *ми* да бегамо Д; да стравујемо *ми* Кр; отиднемо *ми* Р; *ми* смо све имал'и Бц; *ми* имамо стари старејкови Пш; *ми* се договоримо Пш; *ми* смо остарел'и Пс; *ми* смо ишле сас моју сестру Вт; *ми* га умокримо платно Вт.

3.2.1.4.2. Општи падеж

она дрва су остали код *нас* Вт; код *нас* је Пш; ишли сас *нас* Гњ; даје на *нас* НБ; били су до *нас* Бж; *нас* не гледа НБ; на *нас* ће да И; код *нас* долази Кш; спремено за *нас* Кц; за *нас* ће заврши Ј; од *нас* тражи Пс; с *нас* ће прави КК; на *нас* ће каже Р;

истераше *не* Шиптáри НБ; о́ни нé би *не* дирáл'и И; нé *не* пуштáја дéда Р; замрзéше *не* Шиптáри Д; па *не* пратíли у чкóлу Д; ч'éкав *не* гóсти Д; ма́јке *не* саветува́ле КК; нé *не* стрá Кр; нé *не* ди́рав К; кад *не* збрáше Д; та́м *не* сабрáше Д; у́зне *не* овдé Д; откáра *не* Д; докáра *не* Д; отерáше *не* Д; свáк *не* гáзи Кр; нé *не* стрá Кр; па *ће* *не* бру́кате КК.

3.2.1.4.3. Датив

да́в *ни* онéј баклáве Гњ; цигáре *ни* ба́цав такóј Гњ; нé *ни* брани́ја Кр; спр́жи *ни* ја́јца Вг; та́ј *ни* је по́лазник Вг; кра́ва кад *ни* се отéли Вг; да́ј *ни* бо́же И; да́ј *ни* бо́же ситну рóсу И; кишу да *ни* да́ И; во́да *ни* би́ла долéко П; кад *ни* је заду́шница Св; па *ни* донéсев рúчак и дóручак и вечéру Бж; Ывица *ни* донéја Вт; дé су *ни* штáле Ј;

3.2.1.5. Друго лице множине

Облици номинатива, датива и општег падежа потврђују стање као и код 1. л. мн., те се у номинативу јавља *ви*, у општем падежу облици *вас* и *ве*, а у дативу енклитика *ви*.

3.2.1.5.1. Номинатив

ви нé ли га знáте Гњ; и *ви* *ће* до́ђете Пш; ко *ви* што ви́кате Кр; а *ви* ми тра́жите дру́го К; *ви* *ће* спрéмите КК; *ви* *ће* донéсете НБ; *ће* се вратите и *ви* Д; нé га знáте *ви* Вт; *ви* свé имате Гњ;

3.2.1.5.2. Општи падеж

код *вас* је Пш; и у *вас* нéје до́бро Кр; и на вас доне́ја; за вас је тој; и до вас је; има и за вас; вас *ће* дочека; од вас чека; вас *ће* дира; да ве врати; да ве нађе; лéпо сам *ве* пита́ја П; *ће* *ве* одве́дем К; да *ве* пофа́ли Пс;

3.2.1.5.3. Датив

ја́ да *ви* ка́жем И; ја́ *ви* казу́јем К; да *ви* ка́жем Гњ; па *ће* *ви* ка́же К; да́вам *ви* Гњ; да *ви* да́ Кш; да *ви* пренéсе Пс; *ће* *ви* у́зне Д; фа́ла *ви*, фа́ла *ви* Кр; *ће* *ви* ка́жем Р; да *ви* помо́гне Кш; да *ви* оста́ви ма́лка НБ; то́ј *ви* да́ Кш;

3.2.1.6. Треће лице множине

Облици личних заменица за 3. л. мн. који се користе у косовскопоморавским говорима су *они* и *оне*. Први облик се односи на м. и с. род, а трећи на ж. р. Обликом *они* најчешће се упућује и на збирне именице, чиме се потврђује тенденција плурализације којом се поништава неподударност граматичког и реалног броја.

У неким суседним западнијим говорима потврђује се појава уопштавања једног облика за сва три рода у множини, те је тако у призренском (Реметић 1996: 486), гатњанском (Младеновић 2013: 228), што је случај

карактеристичан и за западномакедонске говоре (Видоески 1965: 127–128, 147–152). За сретечки говор наводе се сва три облика (Павловић 1939: 173), за сирињички *они* за м. и с. р, а за ж. р. *оне* (Младеновић 2019: 437–438). Тако је стање је и у источнијим говорима од косовскопоморавских: у прешевском (Трајковић 2016: 440), горњопчињском (Јуришић 2009: 145–146), а на југу и у кумановском (Видоески 1962: 168) и скопскоцрногорском (Видоески 1999: 224).

У 3. л. мн. дативска форма *њима* / *ним* присутна је у призренском (Реметић 1996: 486), у сретечком ретко (Павловић 1939: 173), у сирињичком (Младеновић 2019: 439), гатњанском (Младеновић 2013: 237). Облик *њима* ретка је појава у косовскопоморавским говорима, а користи се у значењу општег падежа. Слично стање забележено је и у прешевском (Трајковић 2016: 440–441), горњопчињском (Јуришић 2009: 146), спорадично у кумановском и скопскоцрногорском (Видоески 1962: 168, Видоески 1999: 225). У овим говорима исказивање значења датива најчешће се врши помоћу *ги*, а на истоку Горње Пчиње и уз помоћ енклитика *ни*, *им*, док се у скопскоцрногорском у дативу користе енклитике *и*, *им*.

3.2.1.6.1. Номинатив

они не би не дирал'и И; *они* ги изедев Ј; *они* не бегаше Д; *они* били домаћини Пс; и *они* су славу славили Ж; *они* отвору врата Вт; не би *они* дирали српске куће Вт; *они* много волел'и црвени јајца Гњ; *они* дошли са музику Пш; *они* се мајев Д;

оне дав прлине НБ; *оне* се вратиле Зб; направиле *оне* саме Кц; *оне* ће ми дођев КК; *оне* су ми сестре Ј; *оне* су комшике Кл; туј су *оне* Ж; *оне* ће ти кажев Д; *оне* знав Б;

они се, деца, противили мало Д; *они* две исти су Св.

3.2.1.6.2. Општи падеж

њи да видиш НБ; онда се деца метнев на *њи* Пш; Бугарин ги *њи* сабере Д; ја *њи* дарујем Пш; лафија се с *њи* Пс; уђемо код *њи* П; кмет пред *њи* Д; било по између *њи* Пс; ја код *њи* отиднем Гњ; од *њи* да узнеш Кл; за *њи* носи Б; на *њи* тој кажи Ј;

после *ги* одбише И; исперемо *ги* после П; откувамо *ги* П; да *ги* оперемо П; истискамо *ги* П; деца су *ги* викали гробарске бомбоне Св; они *ги* изедев Ј; да *ги* чува Ј; да *ги* разделује после Ј; што *ги* кажемо Т; славив *ги* Т; са[г] *ги* немају Т; не *ги* музев Т; имају *ги* Т; откувамо *ги* у ц'ећ П; учукамо *ги* с маљугу Кр; меунке *ги* викамо поприке Кр; кишке *ги* викав дек младе Кр; после тураш *ги* редови Р; ране *ги* изеле Кр; мора да *ги* купимо ДШ; горе *ги* тера Вг; напој *ги* Вг; не мож *ги* стигнем Вг; ја не *ги* шарам К; она *ги* гасне К; рашириш *ги* онџ К; све *ги* равњаш, равњаш К; покријеш *ги* К; па јутредан па *ги* откријеш К; држаше *ги* овдека Д; ће си *ги* пушти Кр; ће си *ги* докара

Кр; *варимо ги* Кр; *једѝн ги* *води* Р; *једѝн ги* *тѣра* Р; не *мѝгла* да *ги* *донесује* Р; *кој ги* *најѣде*, *напоји* Р; *мѝра* да *ги* *глѣдамо* Бц; да *ги* *чувамо* Бц; *ти* не *би ги* *оставила* Бц; *фелије* *смо ги* *викали* Гњ; *оставила* *сам ги* на *браћа* Б; *ја* *знам* да *ги* је *Славко татко* Ж; *отуда* не *ги* *познавам* Ж; *праћали ги* у *Солун* Вт; *ми* *смо ги* *викали* *тигањѣ* Вт; *сѣче ги* за *шпѝрет* Вг; па *ги* *црпеш* сас *кофу* К; *замажеш ги* сас *цѝду* К; не *ги* *дојила* *мајка* М; КФОР *ги* *одведе* у *цип* Вт; *откарала ги* у *рѣку* Д; па *ги* *тѣримо* у *чутуру* Д;

3.2.1.6.3. Датив

њѝма да се *да* Б; *остаѝиш* на *њѝма* Св; на *њѝма* је *тој* К; на *њи* да *прави-*
мо Гњ; на *њи* *ги* *чини*ла *тај бабица* Ж;

не *ги* се *рађаја* *берићет* М; *тѣле ги* *утѣкло* К; *ѝна ги* *казала* И; па *ги* *дав*
И; *ја* *ће ги* *рѣкнем* Зб; *дав ги* *нѣшто* Вг; не *ги* *мѣсим* М; да *ги* *дарују* К; *цѣлива*
ги рѣку Гњ; *дава ги* *ч'аше* Гњ; *ја ги* *љубим рѣку* Пс; *чадар ги* *давали* Пс; *алал*
нека ги је Б; *ја сам ги* *поклонила* Б; *ће ги* *да* Пс; *ништо* да *ги* *купи* Пс; не *ги* се
свиђа Гњ; *ће ги* *да* Пс; *како* не *ги* *гребало* Гњ.

3.2.1.7. Заменице у синтагмама са удвојеним објектом

Као једна од значајнијих функција заменичких облика јесте исказивање удвојеног објекта. Поред потврда удвајања објекта код употребе пуног и енклитичк форме заменице, употреба заменичких енклитика је очекивано забележена и у примерима удвајања објекта уопште. У призренско-тимочким говорима код удвајања заменица могу се разликовати потврде удвајања пуног и енклитичког облика са употребом старих синтетичких форми пуног облика заменице, али и са потпуно исказаним аналитизмом уз употребу предлога, при чему је ова друга појава изражена у најјужнијим говорима, који и иначе показују значајније развијен аналитизам од осталих призренско-тимочких говора (в. Трајковић 2016б).

мѣне *ме* *родила* Р; *мѣне* *ме* *срам* Кр; *мѣне* *ме* *знаву* Кр; *дођѝше мѣне* да *ме* *убијев* Гњ; *мѣне* *тој ме* *нај* *стра* Св; *мѣне* *ми* *трѣба* П; *поп* *ми* *вика* на *мѣне* Р; *викала* *ми* на *мѣне* *свекрва* Р; *мѣне* *три* *ми* *умрѣли* Св; *мѣне* *једно* *врѣме* *туј* *ми* *викала* Св; *мѣне* *ми* *рѣка* Р; *мѣне* *тѝ* не *ми* се *свиђа* Р; *мѣне* *ми* *памет* *тамо* у *Гњѝлане* КК;

ѝебе *ће ѝе* *пита*м Кр; *ѝебе* *ће ѝе* *глѣда*м НБ; *ѝебе* *ће ѝе* *тражи* К; *ѝебе* не *ѝи* се *одобрава* Р; *ѝебе* *ће ѝи* *кажем* Пс; на *ѝебе ѝи* *намењено* Кш; на *ѝебе* *ће ѝи* *да* П; *казано ѝи* на *ѝебе* Ж;

нема *га* *Слободан* Кр; *ће* *га* *прѣѣкамо* *гѝсѝа* Кр; *ће* *га* *врѣтиш ѝѝѝ* *рње* Кр; *грне* *тѣриш* *га* Гњ; не *га* *казује ѝѝѝ* *друго* Р; *јѣли* *га* *јѣѣм* Р; *вржеш* *га* *бѝѝѝак* Р; *ципне* *га* *ѝѝѝѝ* Гњ; *уцрни* *га* *дѣѝе* Б; *лазара* *га* *накѣте* сас *мараме* Вт; *коѝал*, *њѣга* *напуни*мо Вг; *што* *га* *чувала* *мѣжа* К; *ѝѝѝ* *јаје* *га* *ч'ува*ш Ц; *баба* *ће* *га* *чува* *девојѣ* Д; *остаѝиш* *га* *дѣѝе* Р; *свѣ* *изѝреш* *гу ѝѝѝ*

цѣлу Р; ми ће гу кажемо на жѣну К; кошуљу што си гу видѣла Вт; закачив гу бабу И; а нема му гу кућа Вт; напуни гу зѣмљу Вт; напуни гу черају зѣмљу Вт; нѣ гу трајали дѣца Р; здѣне гу камару Р; изнѣсеш га ѿој јајце Р; чешаљу гу вратиш Р; има да гу исцрпемо воду Пс; етѣ ти гу онај Св; фала му на њѣга Пс; нас нѣсу не пазили Р; нас нѣсу не викали Гњ; вас ли ће ве глѣда Р; на вас ће ви каже К; дала ли ви је на вас Д; глѣдам ги колач 'и Гњ; ѿлацови сам ги оставила Б; што ги нема нѣге К; ѿѣј краве нѣ ги прѣза Вг; нека ги малко ѿија враица М; такој ги давали девојке М; дѣца пратев ги с автобус КК; оставила сам ги на браћа Б; на њи ги чинила тај бабица Ж; Бугарин ги њи сабере Д.

3.2.1.8. Плеонастичка употреба заменица

Појава употребе заменица ради семантичког интензивирања уз именицу са субјекатском функцијом није необична за српске говоре и широко је распрострањена (Ивић 1957: 358, Јовић 1968: 176, Богдановић 1987: 226, Тома 1998: 313–314, Младеновић 2001: 492). У наведеним говорима аутори наводе примере коришћења заменичких енклитика уз номинативни облик именице (нпр. *кам га газда*). Овде скрећем пажњу на субјекатски исказ у којем се уз субјекат користи и номинативни облик заменице у одговарајућем лицу и броју.

Она, баба, рѣкла И; она, жѣна, вика НБ; она ће каже, свекрва П; она га узне, девојка М; оно цвили, дѣше Р; оно, куче, кад дође Б;

ми три, сѣстире Р; ми, дѣца, криво ни Вт; ми, жѣне, спремамо К; ми, јетирве, слагале смо се Кш; ми, комишке, туј смо биле Пс.

3.2.1.9. Повратна заменица

Повратна заменица се ређе јавља у свом пуном облику *себе*, док су енклитике *се* и *си* честа појава. Енклитика *се* саставни је део глаголских облика те се овде неће засебно наводити примери који је потврђују. Енклитика *си* се најчешће јавља у функцији појачавања значења, а има је и у устаљеним изразима у којима је углавном акценатски срасла са суседним речима. Овакво стање слично је у суседним источнијим и јужнијим говорима (Трајковић 2016: 442–443, Јуришић 2009: 149, Видоески 1962: 169), али не и у западном делу јер се не бележе значајније потврде у гатњанском, а ни у осталим говорима југозападног дела Косова и Метохије (Младеновић 2013: 231, Младеновић 2010: 42).

узне за себе И; крв пили између себе Пш; тој си за себе спремала Ж; сами за себе Д; од себе да да Гњ;

немало лонче *си* К; играв *си* се деца Кр; оће да *си* иде К; оста́ви *си* К; ће *си* вечерамо Кр; такој *си* дочекамо Кр; се́ма *си* ка́же Кл; ће *си* напра́ви КК; ће *си* понесе НБ; отво́ри *си* К.

3.2.1.10. Исказивање припадности помоћу енклитика

Исказивање присвојности врши се помоћу дативских енклитика.

сестра на мајку *ми* КК; Дра́ги *ми* је педес треће К; тој *ми* два́ чиче К; тој *ми* је му́ж Вт; Ла́за *ми* се зва́ја та́тко Д; нека *ми* су жи́ви Б; свекр́ва *ми* ишла и д'евер Св; уну́ка *ми* Т; бра́и *ми* не ме да́ја Д; бра́и *ми* погину́ја Ц; де́ца *ми* се школува́л'и Кс; јеи́рва *ми* до ме́не М; ма́јка *ми* донела Б; му́ж *ми* К; свекр́ва *ми* се преуда́ла К; на свекр́ву *ми* ма́јка Вт; си́нови *ми* два́ К; на сна́јку *ми* о́тац Ц; о́ица *ми* умре́ја Ц; тај и́е́ча *ми* КК; чича *ми* има́ја две́ ћерке Р; сви *ми* де́ца учи́ли Св; овој *ми* уну́к Св; де́вер *ми* Св; Цв'е́ица *ми* се побол'ела Зб; умре *ми* девој́че од о́чи Зб;

си́нови *му* ра́див по инострáнство Пс; и́аи́ко *му* с го́дине у Не́мачку Кр; ма́јка *му* не да́ва Гњ; сес́тира *му* је тој има́ла Кл; зва́ли су де́ду *му* Пс;

ма́јка *гу* помагáла К; ћерка *гу* се изгуби Р; му́ж *гу* умре́ја К; му́ж *гу* дошја́ Кш; де́ца *ву* умре́ли М; ћерка *ву* Вт;

ма́јка *ви* ће до́ђе Бц; од ма́јку *ви* узели́ Гњ;

тај старе́ј *ги* си́н К; ћерка *ги* се уда́ла Р; ма́јка *ги* је ста́ра Ц.

3.2.2. Именичке заменице *ко* и *ишја*

У говорима Косовског Поморавља код именичке заменице за лица најзаступљенији је облик упитне заменице са партикулом *ј*. Заступљенија је форма *куј* у односу на *кој*. Облик *куј* јавља се у севернијим призренско-тимочким говорима, али се не јавља западно од Косовског Поморавља као ни у источнијим и јужнијим говорима (Трајковић 2016: 168, Трајковић 2020, Видоески 1962: 169, Станковић, Бошњаковић 2015: 426). У општем падежу ова заменица има лик *кога*. Дативска форма *коме* забележена је само у неколико примера, те се не може рећи да је обележје ових говора. Слично стање овоме налазимо у прешевском (Трајковић 2016: 444), као и у кумановском, где је облик *кому* врло редак (Виодески 1962: 170), док се у горњопчињском ипак јавља *кому* (Јуришић 2009: 150, 179–180). На западу од Косовског Поморавља, дативски лик *кому* или *коме* јавља се у призренском (Реметић 1996: 487), сретечком (Павловић 1939: 176), сиринићком (Младеновић 2019: 450), гатњанском (Младеновић 2013: 266), као и у централнокосовском (Јашовић 2010: 103).

Потврде из косовскопоморавских говора:

кој бија прошлу годину Ж; било *кој* да је Пш; *кој* увати Пш; *кој* е правен на Божић Цр; *кој* узеја Ж; *кој* знаје Д; *кој* воли КК; *кој* оће НБ; *кој* га чува И; *кој* може Ј; *кој* га уфати Ц; *кој* е постар од њума Р; *кој* има вунено М; *кој* има краве К; *кој* меси К; *кој* нема К; *кој* сам дође Ц; *кој* ти је свој Ц;

куј ће прв да искочи Пс; сад *куј* оће И; *куј* копаја П; *куј* немаја Ј; *куј* бија ловџија Т; *куј* има моторну тестеру Вг; *куј* има у цркву Ц; нај *куј* е род К; *куј* има сребро Д; *куј* има биволи Кр; *куј* има коњи Кр; *куј* има говеда Кр; *куј* имаја трњак Р; *куј* има племњу Р; раздаш *куј* е туј Ц; *куј* има кога; *куј* зева овако Ц; *куј* ги искочија Кр; *куј* немаја Р; *куј* воли у боју Вт; *куј* има паре Вт; *куј* има јаје Вт; *куј* зна које је године Вт; *куј* имаја да купи Кр; *куј* има татка и мајку Р; *куј* има доста сливе К; *куј* има моторну тестеру В; *куј* има најбољи јагањци В; *куј* имаја трњак Р; јагње ели *куј* има жаре, прасе Ц; домаћин *кој* е К; *куј* е домаћин П; *куј* е газда К; *куј* е стар у кућу Ц; *куј* има, има, *куј* нема не Д; *куј* има синови Ц; *куј* има славу Ц; *куј* пости К; мушко и женско *кој* оће К; нема *куј* сэг К;

за *кога* спремаш вечеру Б; у *кога* ће дође динар Гњ; сас *кога* збориш Св; на *кога* имаш ћев Зб; *коме* је речено И; *коме* што треба П; *коме* тр"еба П; да се да *коме* П;

да се зна *куја* е млада Б; *куја* је задужена Б; *куја* нема брата К; само *која* нема браћа М; онај *која* је мешаља П; *која* није мешаља П; *куја* је мешаља П; *куја* оће Б; *која* има Вт;

којо не воли Р; *којо* како воли Т; *којо* ћелими, ћебиња, постелине М; *којо* ће јечам К. али било *кујо* је К; било *кујо* Б; што га знам *кујо* је К;

кује косиле Р; *кује* има Гњ; *кује* ће је туј КК.

Заменица *шио* јавља се у оваквом облику у номинативу и у општем падежу.

кој знаје *шио* има Пш; за *шио* ће уфатиш КК; *шио* ће понесеш НБ.

3.2.3. Заменице сложене од *кој* и *шио*

3.2.3.1. Неодређене заменице

Неодређене заменице којима се упућује на м. р. има облик *неки/ники/некој*. Ретка је употреба облика *некоме* у значењу датива. За ж. р. је форма *нека*, а за с. р. *неко*. У множини се најчешће користи *неки* за м. и с. р., а *неке* за ж. р.

кад се *неки* разболи И; *неки* викав Зб; има *неки* из село Пс;

ники почели да се смеје^в Ј; *ники* што умреја ДШ; да ни се сакрија *ники* у жбун Вт;

некој од укућани НБ; погачу *некој* узме Пш; *некој* носи живу Пш;

даш *некоме* К; ће оставиш *некога* Бц;
неки бегаше Д; *неки* се смејев Ц;
 имаја *неке* Ј; *неке* не пише, *неке* не пише Вг; *неке* имале Р;
 питу ели *нешто* направи^в Т.

3.2.3.2. Одричне заменице

Одрична заменица која се односи на лица увек садржи проклитику *ј*, а одрична заменица за ствари има облик *нишиџо*.

никој нема Кш; *никој* не ће дође Кц; *никој* не зна Гњ; не панти *никој* Пс; *никој* не пости Д; *нико* *нишиџа* не ми река Бч; не панти *никој* Пс; *никој* не пости Д; не смо имали лошо с *никога* Ж; *никоме* не ће рекнем нећу Зб;

нишиџа друго нема КК; *нишиџа* га не пита Пс; од *нишиџо* Гњ; за *нишиџо* се љути Кш; *нишиџо* неси мерија Р; саг не гледав *нишиџо* К; без *нишиџо* НБ; *нишиџо* не му даваш Р.

3.2.3.3. Опште заменице

Опште заменице за лица имају форме *свак/сваки, свака, свако*, а за ствари и појаве *свашиџо* и *свашиџа*.

свак дође Ж; ће донесе *свак* Кр; *сваки* приђе Св; *сваки* врзује конче црвено, зел'ено, плаво на грање за здравље Пс; тој зна *свака* П; *свака* знала П; *свака* своје П.

свашиџо се сејало К; на *сваџито* ти показује Пс; *свашиџа* се причало КК; *свашиџа* ги вика НБ; *свашиџа* ти казује Кш.

3.2.4. Показне заменице

Показне заменице имају три семантичка и обличка степена, а оно што је карактеристично за говоре о којима је реч јесте употреба партикула уз њих, а то су једногласна *ј* за сингуларне облике и плуралски женског рода, и двогласна *ја* за плуралски облик мушког и средњег рода.

3.2.4.1. *овај* комшија туја Т; *овај* рат Д; *овај* уђе девер НБ; од *овај* здравџ Гњ; *овај* снег Бц; од *овај* рак Кр; у *овај* вилајет косовски Пс; ранише ми *овога* млађега сина Ж; с *овога* седиш Ж; на *овога* комшију К; давам на *овога* зета Д;

овај војска што беше Д; *овај* Гиланка Ж; *овај* е недеља твоја П; *овај* жена ми се смеје Ж; *овај* је овуј недељу П; *овај* Стојана М; *овај* страна заветана Р; *овај* стрина заиграла К; *овај* ће помете П; *овај* из Ропотово Кр; на *овуј* снаву Д; *ова* комшика ми причала Пш;

послек сас *овој* црпеш К; *овој* уопште нема НБ; *овој* ми унук Св; којо, *овој* К; *овој* постаре слике М; дај да очистим *овој* Ж; не рђа ништа *овој* К;

овија млади НБ; *овија* два сабора Т; тој *овија* Духови ка су Т; тој *овија* Духови ка су Т; *овија* деца М; *овија* мајори К; жими *овија* два глеца Кр; *овија*

зётови Гњ; *овија* четворица отишл'и на Крф Пс; *овија* се чудив Ц; срећа *овија* људи што су туј Вт; сад *овија* данови се држи Ц; *овија* девојчики М; *ови* отидев И; *ови* мјжи што су подале Пш;

овеј краве тешке НБ; *овеј* главне задуше Св; *овеј* су цркве четири најлековне Св; за *ове* осамдесет године И;

овакв танур Кш; *овакв* човек нема Кц; *овакв* га има Пс; *овакв* кућа Пш; дај *овакв* Кц; на *овакв* да даш Пш; *овакв* семе добро Мг;

3.2.4.2. *ијај* куп пченицу НБ; *ијај* мој комшија НБ; иша *ијај* народ И; *ијај* јесен умре Св; тај е дан забрањет Св; *ијај* чивлак И; *ијај* ноћ стоји Св; *тај* дан Т; саг *тај* голем сечко Т; *ијај* е девети К; *ијај* е послешан четвртак Р; и *ијај* ковчег Б; *ијај* може да види вампири Б; *ијај* манастир Пс; *ијеј* и *ијај* бија Ж; *ијај* помоћ што ги дају Гр; у р'ёку истресемо *ијај* пепеј Вт; *ијај* јогурт што једим Вт; од *ијај* бунар Вг; који је *ијај* човек бија Вт; *ијај* струк Р; а *иој* момка КК; на *иоја* девера унука Д;

помога *ијај* црква Св; *ијај* Б'ела недеља Св; *ијај* слама се протресе Вг; *ијај* изгори К; *ијај* не се гаси К; *ија* основа Вт; он узне *иуј* тршљику Вг; до *иуј* цркву Св; ја сам снила *иуј* цркву Св; узнеш *иуј* воду Ц; сас *иуј* шуму Ц; с *иуј* девојку Кр; у *иуј* косу Р; остави *иуј* сламу Р; на *иуј* страну Р;

иој семе бива да садиш К; не иде *иој* Пс; *иој* ти је врста НБ; *иој* задњо НБ; ја сам *иој* на комшике рекла НБ; *иој* су катарошке НБ; *иој* се зове Мучибаба И; *иој* се зове првич И; чубура *иој* се звало П; тој тепсија П; *иој* друг нема П; чубура *иој* се звало П; *иој* е њоњо П; *иој* тепсија П; *иој* смо работали Св; *иој* ће ти бидне Св; са *иој* ће добијев Зб; гази се *иој* жито Вг; мене *иој* ме нај стра Св; сас *иој* бидне Зб; *иој* млеко сири Вг; о *иој* ткање М; *иој* су биволи М; *иој* време Кр; на *иој* гумно вршиш Р; *иој* се врзувало К; носи си *иој* К; али у *иој* верували Р; *иој* наћве Гњ; са *иој* у каначе Пш; *иој* брдо то је Главичица Пс; *иој* е конак Пс; несмо *иој*, несмо Ж; нећу ни да помислим на *иој* Б; *иој* ти је Б; неје лепо *иој* Пс; *иој* е војска Вт; *иој* ми зовемо Патарица Вт; треба *иој* прво јаје да се ч'ува Вт; *иој* се звало митани Вт; *иој* ћерко Вт; *иој* стари обичај Вт; сас *иој* Гњ; *ио* се снове П;

тој су *ија* данови бабе и деде Т; *ија* су сад опасни И; *ија* Черкези И; *ија* некрстени Св; *ија* данови Св; тој су *ија* данови Т; *ија* данови Св; *ија* данови Зб; *ија* руковети Вг; *ија* децу што сам ч'увала Ц; на *ија* сватови М; *ија* села све носили нашу ношњу Д; *ија* живци Кр; *ија* девет четвртка Р; *ија* обичаји нећев Р; *ија* канати Гњ; *ија* кола Гњ; *ија* староседелци што су Ж;

почињу *теј* бабе Т; *ијеј* су 'обе цркве л'ековице Св; оберемо *ијеј* сливе Вг; *ијеј* краве не ги преза Вг; сас *ијеј* кукице М; све *ијеј* додолице К; *ијеј* суженице КК; *ијеј* травке се бацав Р; у *ијеј* мађије Б;

ишакѡв се не показује Гњ; *ишакѡв* за нас КК; *ишакѡ* је она Пш; *ишакѡ* гу има овде Кш; *ишакѡи* су ти они Ж; *ишакѡи* нема нигде Цр;

3.2.4.3. *онај* конач Пш; *онај* пѣпо П; *онај* стерѣј син М; *онај* по Велигден Р; на *онога* трактористу Р;

онај којѧ је мешѧла П; *онај* сељѧнка НБ; *онај* плѣва Кр; има *онај* трава, паламида Вг; па под *онуј* црѣшњу Вт; узнемо *онуј* сламу Вг; донѣсемо *онуј* зѣмњу М; у *онуј* воду П; имамо *онуј* пирѧјку П; туримо на *онуј* рупу Св; преко *онуј* вѧтру Т; сас *онуј* пирѧјку К;

онија деца Кр; *онија* мали мишчики Р; тѧвчики *онија* Гњ; *онија* столѣичики тронѡшке Гњ; сутлијѧш у *онија* каленичиѣки мали Гњ;

онѣј бѡшче ѧине Пш; рашириш ги *онѣј* К; с *онѣ* чѣрге Вг;

онакѡ тѧмо има Кц; за *онакѡв* тѧмо НБ; *онакѡ* дѧте Гч; *онакѡи* су наѡи Пс.

3.2.5. Присвојне заменице

У косовскопоморавским говорима користе се присвојне заменице за исказивање посесије у облицима за сва три лица и рода и оба броја. Множинске форме за м. и с. р. имају један облик, док ж. р. има посебан облик.

ел кѡм ел *мој* чѡвѣк Вт; *мој* мѡж бија староседеѧц Ж; *мој* покојни ѡтац Т; *мој* род Вт; *мој* син бија жѡт Ц; *мој* тѧтко И; *мој* тѧтко стрѡго пѧзија Р; отиѡа *мој* ѡтац И; тѧј *мој* комѡија НБ;

да дѧм на *мога* чѡвѣка Вт; па са[д] ће на *мог* сѡна Пш; за *мојега* домаѧѡина Ц; за *мојега* тѧтка И; куд *мојега* мѡжа Ц; на *мојега* зѣта М; на *мојега* кѡма Нѣчу Кр; с *мојега* дѣвера М; убиѡше ми *мојега* брѧта, *мојега* зѣта Гњ; у *моју* плѣмју НБ;

дуѡа *моја* знаје Вт; *моја* баба је знаѧа Ц; бѡзу спремаѧа и *моја* мајка Гњ; *моја* мајка И; *моја* прија донѣла Ц; *моја* свѧстиѧа НБ; *моја* снашка нѣ Ж; *моја* унѡка Кр; слѧтка *моја* Б; до *моју* Светѧѧу Св; код *моју* тѣтку Бж; *моју* дуѡу сам заложиѧа Зб; ѡтац *моју* мајку је фрл'ѡо Ц; *моју* жѣну гађѧли Гњ; за *моју* дѣцу П; на *моју* јетрѡу сѣстра Вт; на *моу* мајку мајка Зб; ја сас *моју* жѣну Гњ; има у *моју* плѣмју НБ; на *моју* свѧдбу играѧа сам Д;

дѡѣте *моје* Т; без *моје* дѣте Вт; од *моје* сѣло Вг; *мојо* нѣ Ж;

моји рѣчѡви Зб; уз *моји* дѣца Св; при дѡѣ куће *моје* Ц;

четвѣрти снѡп *ѡвој* И; нѣје *ѡвој* грѣ Р; ни *ѡвоја* заѡа да ти узне Б; тѡј е имаѧе *ѡвоје* Б; тѡја жѣна Гњ; на *ѡвоју* ћѣрку КК;

његов син праунук Св; његов је грѣ Р; његова баба Кр; пола његово
имање И; овија деца његови Д; само његове остануше К;

њен муж КК; Зонка јетрва њена Вт; њојан муж Ц; тај њојан човек Вт; на
њојан гроб Вт; њојну ћерку Р; овај за њојну децу П; у њојну черапу Вт; њојно
дете Вт; што гу је њојно П; првич је кад дођев њојни И; од њојњи уста дава
гу Вт; њоња фуџа Врб; чекај родбину њоњу Бч; продаја њоњо Ж;

наш деда И; бог поштује народ наш Пс; имамо нашега попа Кр;
наша земља И; нема наша апатека ништа Лб; наша ношња по села Д;
наша фамилија Вт; на нашу облачина Кр;

од наше село Д; у гробље наше Св; у наше село никој Вт;
ваши човек Кс; на ваши куч'у Гњ; тој си је ваше Гњ; сас ваши људи Пс;
дошли наши И; деца наши НБ; кад се побунили наши И; наши гробља
Вт; наши закољав јагањци И; наши кола Ж; наши партизани Р; наши стари
причав Пс; овија наши мужи Д; па ћев наши унуци Пш; до наше куће Ц;

тај њин деда Р; једна девојка њина Вт; од њену фуџу парче Б; одело
имали њино Д; сви њени у Сурдулицу Пш; у њине одаје се скупљају Вт;
њинје домаћнице Зб; ношњу носила по њиньо Бч;

свој посо П; сваки на своју страну Гњ; свака своје П.

3.2.6. Односно-упитне заменице

Који: како куј дан дође Р; гос кој уђе први Ц; гос[т] кој дође К; куја жена
има више маз Б; у коју кућу сам ушла Б; било коју коску узме Б; које године
И; било које време Р; кује време се роди Р;

Чији: чијо је дете Пс; у чију њиву Кц; на чију кућу Пш; чиво има не знам
Мг; чијо је дете Пс; чиво дете Пс; чиви смо ми Р; у чију њиву Кц; чије перо
на нишальку Кр; чији деца Кш;

Какав: какав човек Гњ; каква жена је КК; каквог човека ће видиш НБ;
на какву ће ти да Кл; на какви ће даваш Кш; с какви ћ идеш Ј;

Колики: колики обор Кш; колика кућа КК; колика мука Вт; колика
спрема Р.

3.2.7. Неодређене заменице

да има неки прозор Вт; неки јилек Ј; неки дан повише Зб; наводацја
неки дође Пш; неки братѣ, братаџа К; ники будала Вт;

нека жуџа земља Бж; нека рѣшкица НБ; земља има нека црвена М; ма-
раму неку оставиш, блузу Ц; поде неку стрѣву Ј; неку крушку Бж; беру по
нику травку Вт;

неко кравајче Бж; по неко јагње Р; има неко клашче Р; неко тепсиче Гњ;
блужиче нико Кл;

преко *неки* рођаци Пш; дође за *неке* преповетке Кр; *неки* бунарч'ики Гњ.

3.2.8. Општа заменица *сваки*

Опште заменице имају форме *сваки, свака, свако*:

сваки празник долазили НБ; *не сваки* дан М; *сваки* гос бошчу, кошљу, појешче Пш;

на *сваку* Прочку Ј; *сваку* шуму Ј; на *сваку* Прочку Ј; у *сваку* кућу ги има Т; *сваку* пређу усол'имо у пепеја Вт;

на *свако* дете да Кц; *свако* село има Вг; у *свако* село ћ иде Бч.

3.2.9. Општа заменица *све/сви*

Забележени примери потврђују облик с. р. јд. *све* и множинске форме у м. и ж. роду: *сви* и *све*.

све што тре^аба И; имал'и *све* И; гáзда *све* на снашку даја П; снашка *све* копала П; *све* исплатија П; он располага *све* П; имаш *све* П; *све* од конопље К; *све* пожнејемо Вг; *све* уписано Д; *све* искочише Д; *све* на тршљику Гњ; продала *све* Ж; *све* наместено Ж; *све* дођувало туја К; *све* ручно се радило К;

сви су причали И; *сви* смо копали П; *сви* ми деца учили Св; *сви* запалив свећу Св; приђев *сви* Св; кад ми били *сви* деца К; *сви* из једну каланицу Р; *сви* идев Бж; *сви* врзани сáге Кр; *сви* гости помáло да пробав Гњ; *сви* у ношњу Пш; они *сви* једев П; *сви* знав П; *сви* што дошли Пш; улазив после *сви* Ж; *сви* тројица Ж; *сви* су изашли из гробље Вт.

све јетрве играв до ну, заве, сестре Пш; од *све* стране Ж; *све* неке талије Бж; *све* неке пиће Бж.

3.3. ПРИДЕВИ

У говорима Косовског Поморавља користе се придеви неодређеног и одређеног вида, који се могу разликовати само у облицима за мушки род јединине. Деклинација придева прати деклинацију именица, те се и овде примењује аналитички систем. Аналитизам се препознаје и код компарације придева.

3.3.1. Придеви мушког рода јединине

Код придева мушког рода јединине код већег броја придева може се разликовати одређени вид од неодрђеног уз помоћ наставака за грађење, што се не односи и за форме ж. или с. рода.

блага погача Пш; загреје се *блага* ракија Пш; *божја* рабџа Т; кошуља *везена* Пш; колџна колика *велика* била Вт; кум је светиња *велика* Пс; сиромаштина *велика* Д; ал'и ми са Цвету *гола* вода Вт; тој била мука *гол'ема* Пс; тај вода *добра* Вг; тој била *добра* девојка Пс; *дрвена* ђска М; нека *жуија* зџмља Бж; каленица *земљана* Ж; *јака* вода што тџчи Пс; *јака* држжава с дџцу

Кр; *јесѐња* била Т; *марама кићена*, чајка Пш; *конойна* кошуља К; *мало краји-*
ка пченица излази Р; *круџа* земља НБ; *лака* земља, *бела* НБ; *роса* је љуџа Ц;
има мала црквица Вт; *медицинска* сестра је за Зорана К; *мекана* земља НБ;
народна ношња Ј; била *совра округла* Бж; *каленица округла* Бж; *цела слава*
јосна Ц; *јразна* тепсија КК; *јрџена* кошуља Вг; *она сиротиа* Св; *срѣња*
слава Зб; *оној е сџара* кућа Пс; *џешка* је сељачка работа Вг; *ћерка* је *џуђа*
кућа КК; *нека црна* земља Гњ; *ми кажемо шарена* за змију НБ;

омеси благу погачу Пш; *неку пару жел'езну* Пс; *само јасенову* Ј; до-
бијемо љуџу ракију Вг; *у једну малу* тепсију М; *куј има мошорну* тестеру Вг;
свињску кожу направене Б.

3.3.3. Придеви средњег рода једине

Код придева с. р. јд. карактеристично је да постоји тенденција уопштавања наставака некадашње тврде промене. Ово се препознаје и у другим облицима који имају неку атрибутску функцију (присвојне заменице, редни бројеви).

чува се семе будућо Врб; да је *мало више врућо* млеко Ж; да ни је *врућо* Гњ; *у доњо село* К; и *тој задњо* НБ; *тој му је задњо* Пс; *тој њено задњо* КК; *крављо* је ретко Кр; *оно па лошо* време К; *најзадњо* *тој* било у село К; *ја сам најјоследњо* дете Р; *тој најјоследњо* И; *најјросџо* нешто Гњ; *тој овчо* ђубре Р; *у јоследњо* време К; *на јређашњо* Кр; *јређашњо* *тој* Д; *оној јређешњо* дарување Кр; *сџг полудело сажџињо* Гч; *дете средњо* Бч; *само средњо* Ж; *средњо* што ми је Р; *сина сџарџога* што *јмам* Бч; *на џуђо* имање живимо ДШ; *џуђо* дете Кр; *џуђо* дете Кр; *човечјо* рње *то* је Кр.

Уопштвање наставка -о препознаје се и код прилога придевског поста-
 ња:

млого лошо Бч; не било *лошо* таде К; *несмо* имали *лошо* с *никога* Ж;
никад не било *лошо* Кр; *сџг лошо* К; *сџг је јолошо* *млого* Кр.

Код редних бројева такође је видно ширење -о:

прв прво, *друг друго*, *трећ ирећо* К; *ирећо* да за *стоку* Вт; за *јрећога* Гч;

Постоје потврде неких заменица са уопштеним -о:

којо је овој Пш; *којо* воли да зна Р; *којо* не воли Пс; *којо* Кц; и *они*
ниџињо Гњ; *ниџињо* *неси* *мерија* Р; *сваџињо* се сејало К; *чијо* да је Р; *чијо* Кш;
чијо *пџро* Р и сл.

Остале потврде придева с. р. јд.:

бело *жито* НБ; *благо* млеко КК; *велико* воће НБ; од *војно* лице Кр; *голо*
зрно пченица Кр; *голо* мишче К; у *земњено* грне се замесуваја Р; *кисело* мл"
џо П; *кисело* млеко може Р; млеко *кисело* КК; *оно дође коласџо* П; *комиџско*
девојче Бч; *кувано* јајце Ј; *кукуруџно* брашно НБ; *кукуруџно* брашно *чиџо*

К; у *ладно* место Ц; *лошо* време К; *мало* д'ете Св; *брашњо мамарузно* Кр; *некрсѣно* д'ете Св; дете је *некрѣћено* Бч; *рајно* време било Д; за време *иу̀рско* И; *сиромашко* једѣње Д; А брѣ, дете *слајко* Кр; свѣ било *слободно* И; от *ста̀ро* вр'еме Т; имаш га *цѣло* лето Р; *цѣло* село зађемо И; *ц'ѣло* село Т; с *црвѣно* конче Р; *црвѣно* сипемо вино Т; не изно̀сиш *црно* котличе Р; *оста̀не* *чи́сто* зрно Вг;

Припадност се у говорима Косовског Поморавља исказује помоћу присвојних придева или аналитичким конструкцијама уз помоћ предлога *на*. Присвојни придеви се граде суфиксима *-ов, -ев, -ин, -ски*.

само *јасено́ву* Ј; *на Ма́рков да́н* у Босце М; *на Ма́рковдан* Ц; н'ѣ *на Пеи́ровдан* Ј; Стоја́новић по му́жљево Кр; Покла́де *Божѣ́ње* Т;

овај *Саши́на* баба К; *Си́ћанина* попрѣка Зб; *Си́ћанина* ба́шча Зб; *нат сна́шкину* главу Пш; од *сна́шкину* фами́лију Пш;

Свеи́йодорска неде́ља Мг; заврши́ја шко́лу *маши́нску* НБ; то́ј било *срѣ́ско* село Пс; у *бо́лничке* ру́ке *друга́чије* НБ; не би они *дира́ли* *срѣ́ске* ку́ће Вт;

му́шко дете *на де́вера* Пш; *на то́га де́вера* уну́ка Д; се́стра *на ма́јку* ми КК; уну́ка *на сѣ́наре́јога* *сѣ́на* старе́ја је Вт; *на мо́јега ку́ма* се́стра Кр; *на му́жа* ми у́јко Бч; *на сна́јку* ми о́тац Ц; *на свекрву́* ми ма́јка Вт; *на Ду́ле* рођа́к Пш; *на Ми́шу* и *на Љу́бе* ће́рка К; *на мо́јега ку́ма* *Ни́чу* Кр; *на Та́њу* ба́ба Р.

3.3.4. Множина придева

Множинске форма придева имају исте наставке као и именице, за м. р је *-и*, за ж. р. *-е*, а за именице које су у једнини с. р. множинске форме се често исказују као код именица м. р., а код именице плуралија тантум такође се може јавити множина (в. т. 3.1.3.6, 3.1.4, 3.1.5.1, 3.1.5.2).

бе́ли четврци НБ; у лонци *бро́нсени* Р; *јеле́ци* *вѣзени* КК; *вѣ́лики* ора́си Р; во́лови до́бри К; *земњѣ́ни* каза́ни К; му́жи који су *мла́ди* иза́ђев КК; *има на́јбо́љи* јагањци Вг; *ора́шини* во́лови Т; *зеља́нци* *и́осни* КК; *сас сви́њски* опѣ́нци Д; *ср́мени* *јеле́ци* *ку́пимо* Д; *сѣ́лари* *љу́ди* *фрља́в* Кр; *и́оварни* ко́њи Т;

ба́йске *при́че* Ј; *бла́ге* *кру́шке* НБ; за сва́дбу бо́шче *вѣзене* М; *ше́-се́дам* *дуби́це* *вѣ́лике* Р; *каши́ке* *звозде́не* Р; *гроба́рске* *бомбо́не* Св; *би́волице* *до́бре* К; *има́ло* *дрвѣ́не* *каши́ке* Бж; *има* *дуга́чке* *стру́ке* М; *дуга́чке* *фу́те* КК; *нека* *ти* *су* *живе* [кѣрке] Кр; *има* *земњѣ́не* *ше́рпе* К; *те́ј* *су* *убе* *цр́кве* *л'екови́ше* Св; *љу́ше* *папри́ке* Бж; *ми́цке* *оне́ј* *троно́шке* *столице* Р; *ко́фе* *и́ласѣ́ичне* Р; *неке* *завезе* *и́лаи́нене* Бж; *кру́шке* *сла́йке* НБ; *сѣ́аре* *же́не* *подми́ћав* Кр; *ове́ј* *кра́ве* *и́е́шке* НБ;

оста́ше *жи́ви* *де́ца* Д; *нека* *су* *ти* *живи* [деца] Кр; *де́ца* *ма́ли* НБ; *две* *мале́чки* *де́ца* Д; *му́шки* *де́ца* Бж; *ма́сѣ́ени* *ја́јца* К; *има́ли* *са́времени* *ими́ња* Р; *мале́цки* *те́лчики* Вг; *крва́јчики* *ма́ли* Р; *они́ја* *ма́ли* *ми́шчики* Р;

ове́ј *гла́вне* *заду́ше* Св; *дрвѣ́на* *коли́ца* М; *и́рѣ́ене* *пантало́не* Вг; *и́рѣ́ене* *че́рге* Р; *че́рге* *сѣ́аровре́мске* К; *ка́* *ће* *до́ђев* *пóсти* *вѣ́лки* Кр итд.

ба̑ш кад је *Глу̑в да̑н* Св; ту̑ј у *Си̑ар Изво̑р* Св; у *До̑њо Корми̑нџане* Р;
сва̑ки *Ба̑дњи ве̑чер* Вт; *Ба̑дњи да̑н* обавезно по̑сан Т; не̑ки *Црве̑ни кр̑с* Р;

сад *Бѣла недеља* И; у *Бѣлу недељу* И; кад ишли у *Бѣлу Воду* у манастир Пс; а има и *Ловачка љади́на* се каже Пс; испод *Си́аро Сѣло* Пс; *Покладе Божи́еве* Т;

Свеѣа *Каѣарѣна* Вт; славив *Свеѣи* *Никѣлу* И; *Свеѣа* *П'ѣѣка* Зб; *Света П'ѣтка* јесѣња била Т; *Свеѣи* *Ранђел* Вт; *Свеѣа* *Пѣѣка* Вт; *Вѣлики по́сти* нѣ се помиња́ли Т; *Свеѣи* *Вѣрђе*, Богоја́вљење КК; *Свеѣи* *Јован* НБ; *Свеѣи* *Лазар* бија у субѣту Р.

Примери: *Свеѣа* *Тро́јица* гу ви́кав Вг; пред *Свеѣа* *Тро́јицу* Р указују на преобликовање којим се име празника и цркве *Тројица* доживљава као именица ж. р. јд. по угледу на *Богородица*, те отуд и придев у ж. р. јд.

3.4. БРОЈЕВИ

3.4.1. Основни бројеви

Број *један* јавља се у сва три рода, а у м. р. се понекада може чути полугласник.

један дан Кш; *један* дан Нејѣтка Св; *један* рѣд ра́диш Пш; ста́виш *један* сно́п Вт; по *један* за́лак Ц; има́ја *један* мо́ј чѣча Вг; па *један* но́ћ, па дру́ги К; има́ *једно́г* сѣна Гњ;

Забележени су примери са акцентом који се налази на иницијалном слогу:

један но́ћ Д; *један* дан тре́ба Гњ; *једну* сѣ́стру има́ш Св; *једну* ћѣрку има́ш Кш; *једно* де́те Пс; у *један* дола́зи КК; са́д је *један* са́т Кш; јо́ш до *један* има Кц; са́ ће *један* Пс; у *један* се́т Кл и сл.

једна дево́јка њѣна Вт; *једна* згра́ђа Д; *једна* округли́на Вт; за Бо́јана *једна* К; *једна* за Зо́рана К; врза́ли гу *једну* но́гу Пс; у *једну* ма́лу тепси́ју М; *једну* неде́љу идеш у кѣма Бж; сви́ из *једну* каланѣцу Р; *једну* папри́ку пред ме́не Вт;

једно́ ме́сто Вт; *једно́* на ку́п Д; *једно́* де́те има́ Пш.

Поред облика *један* забележене су и форме:

у *јѣну* ку́ћу Мг; има́ *јѣна* ку́ћа Бч; *јѣна* же́на Бч;

ѣднога бра́та има́ш Кл; имал'и смо́ *ѣнога* бра́та Кл; с *ѣно́* ма́рамче Кл.

Број *два*:

два де́"вера Бч; *два* ме́тра, три́ НБ; на *два* ни́за М; има́м *два* сѣна Б; по *два* сно́па Вт; по *два* ста́рца у ку́ћу Вг; на *два* то́чка Ј; ће пу́штиш *два* жа́ра Зб; *два-ѣри* де́на Р; бока́ли *два* К; *два* човѣка КК; за́дњи *два* но́ћа Ж; ти́ја *два* бра́та су К; то́ј ми *два* чѣче К;

две кра́ве Ж; при *две* ку́ће мо́је Ц; узедо́ше *две* кра́ве и теле́ К; *две* ма́ле имамо у сѣло Вг; има́м *две* сѣ́стре у Бу́дригу Ж; *две-ѣри* ку́ће Шипта́ри Пс;

по *две-џири* сламке К; и чича *—* ми имаја *две* ћерке Р; а овџ *две* ће се редив да месив К.

Обадва, обеде:

обадва брата НБ; овој су му *обадва* другара Пс; моје *обадве* сестре Зб; од *обеде* јетрве Д; *обеде* куће су нове Б; *обеде* овџ ми комшике Кш.

Уз именицу *деца* и код других именица којима се именује множина средњег рода, као и уз именице *pluralia tantum*, стоји облик *две / обеде* двојинског порекла:

кад зађе *две* кола Пш; *две* деца Д; *две* малеџки деца Д; *обеде* каначики К; по *две* парчики К; *две* кола у кућу Кр;

Број четири може имати пун или сажети облик након синкопе:

теј *чеџири* године Бч; *чеџири* јетрве Кл; са *чеџири* нита се ткало Вт; на ч'еџири *ћошка* маже Ж; њџ *чеџири* су донеле Кш; таџно *чеџири* Гњ; *чеџири* месеца Р; *чеџири* дана КК;

сипемо на ч'еџири ч'оша Ц; *чеџири* ме"сеца Бч; сџг ће напџни ч'еџири године Бч; баш данас *чеџири* године Ж; *чеџири* јетрве Бж; *чеџири* собе Бж; ч'еџири *деца* Бч.

Бројеви од *џири* до *десеџи* могу бити преобликовани услед фонетских појава:

пошаљев *два-џири* човека Пш; тој су *џири* брата К; *џири* зета Д; *џири* дана не чиштиш кућу Бж; Велигден *џири* дџна Д; мајковину *џири* ектара Б; *џири* круга свекрва игра Пш; *џири* месеца од секираџију Ж; *џири* ме"сеца сам седеља Бч; имаш *џири* прикода НБ; *џири* сина има К; *џири* ћерке и јџдног сина КК; девојџики *џири* Д; *џири* јџтрети Ж; *џири* недеље НБ; очувала сам *џири* деца Д; *џири* ноћа, *чеџири* не спавали И; *џири* ноћа И; ми смо *џири* јетрве П; мене *џири* ми умрџли Св; саг еве *џири* деџу има Ж; по *џири-чеџири* дана И; на *џири-чеџири* ме"ста М; по *џири-чеџири* коња Вг; *џири* ноћа, *чеџири* дана И; по *џеџи* кџла канџицу П; *џеџи* брата бџли Р; *џеџи* санџина НБ; *џеџи* јетрве Р; *џеџи* деџу имам П; *џе-шеџ* пџта Ж; *џе-шеџ* мџшки су бџли у кућу Врб; само *џе-шеџ* куће Вг; *шеџ* смо бџле јетрве П; *шеџ* ара плаџ Ж; *шеџ* кџла воџу Р; *шеџ* кџла маџ Р; *шеџ* недеље смо држали Ж; *ше-сеџам* ме"тра Б; *ше-сеџам* дубџце веџике Р; узџма се џјум *шеџ*, *сеџам* осто Врб; *сеџам* недеље Т; *сеџам* године га доџила моџега брџта Р; па по"сле *деџе* дана Т; *деџеџи* јарма воџови Р; *деџеџи* беџли четвџртка К; *деџеџи* дана држе на"ше баџбе Т; па *деџет* латџнске Т; за поље *деџеџи* недеље Ц; *деџеџи* преџуље напџравиш М; *деџеџи* дана НБ; *деџеџи* ко"мата о"вџе Ж.

Бројеви од *јџданаеџи* до *деџеџинаеџи* такође могу имати упрошћене облике:

има *јџданаџес* ме"сеца Бч; *јџданаџес* године Ж; *дџванаџес* године Гњ; бџли смо *дџванаџес* куће ДШ; после *дџванаџе* саџи у недељу Кл; *џиринаџес* године Гњ;

ири́наес ће има Вт; *чеи́рнаес* има Пш; *чеи́рнаес* ће нап̀уни Кш; *и́мам ун̀уку и́еи́наес* године Ж; *и́еи́наес* има Пс; *и́е-шесна́ес* има Пс; *седамна́ес* ли бѣше Кц; *осамна́ес* мил'она ни узели мајстори Кр; *саг* ће *девеи́наес* Р; у *девеи́наес* НБ.

Бројеви од *двадесет* до *деведесет* често имају редуковане форме:

два́ес и́ри куће Вг; *два́ес чеи́ри* члана Вг; *два́ес чеи́ири* човека смо били Р; *два́ес и́ри-чеи́ири* свиње Вг; *два́ес и́е-чѣс* човека Д; на *чеи́ерѣс* дана Кш; *и́едесет* године Кш; *тѣтка моја и́едесет* кома́та Ж; *и́едѣс* ѓвра мѣсечно Врб; *и́едесѣ* има Пс; *седамдесѣ* куће Кш; *осамдѣс и́еи́* мѣтра Гњ; по *и́едесет* сно́па Р; *и́едесет* сно́па насадиш К; *и́едесет* дина́ра Р; *шездѣсет* дина́ра Р; имаа до *шездѣс го́дине* Гч; а овако па *седамдѣсет* са́нтина Б; ско́ро *осамдѣсет* го́дине Пс; *деведѣс и́ри* го́дине Пс; *деведѣсет* и *се́дам* го́дине И.

Бројеви од *сто* до *девети́сто*.

Број *сто* скоро увек има такав облик, а ређе се појављује и *стои́ина*:

то је значи *сто́* а́ршина Пс; *сто́* ѓвра ко́ла Р; *сто́* кома́та ѓвце Р; *сто́* кома́та ко́зе Р; на *сто́и́ину* мѣтра Пс; *осам сто́и́ине* има Ж; *осам сто́и́ине* ма́рке Ж.

Број *хи́аду* појављује се као *и́ада* или *и́адо*:

једна *и́ада* Гњ; пѣт *и́аде* је б́ило Кш; се́дам-осам *и́аде* ма́рке Ж; у то́ј вре́ме осам *и́аде* Ж; сто́ *и́аде* ѓвра КК; двѣста *и́аде* Гњ; *и́адо* и пѣсто дина́ра Р; *и́адо* дѣвесто два́ес четв́рте Цр итд.

Остали примери:

сто́ два́ес ќила Кц; *сто́ и́едѣсет* ќила или *двѣ́стиа и́едѣсет* ќила ж́ито Р; *двѣ́стиа и́едѣс* гра́ма Бч; *двѣ́стиа и́едесѣ* ќила Пс; једна да́ћа ми кошта́ла *чеи́рисѣ* ма́рке Мг; *и́рисѣ* чу́да има Кл; *и́рисѣ два́ес* ги́ има Кц; *шѣ́сто* дина́ра КК; имала *три́ста* ко́зе Т; *и́рисѣ* вра́га зна́в Ц.

3.4.2. Редни бројеви

Редни бројеви имају посебне облике за сва три рода. У неким примерима потврђују се облици ширења наставка *-о*.

и́рви да́н И́њат Св; *и́рви* пѣтак по Вели́гдан Ж; *п́рву* ни́дељу Т; *и́рво* га обѣ́реш К; *и́рво* раскрѣ́је НБ; те за једно́га му́жа, те за *дру́гога*, те за *и́рѣ́го-га* Гч; на *дру́г* сно́п да вр́жем Д; у *Дру́ги* све́цки ра́т Р; *дру́ги* јѣсен Кр; не́ма *дру́ги* спа́с Ц; *дру́ги* да́н Во́дице Св; па *дру́га* ув́ртена К; *дру́гу* го́дину Ж; за *дру́гога*, те за *и́рѣ́гога* Гч; ѓ́ћу и *дру́го* ѓ́ко НБ; *и́рѣ́ћи* но́ћ Кр; [д] *и́рѣ́ћу* сме́ну НБ; *и́рѣ́ћи* но́ћ се раскрѣ́јује де́тету судби́на НБ; *и́рѣ́ћи* дѣ́н изва́димо га Вт; *и́рѣ́ћа* пе́сма је де"во́јка кад и́де Кл; *и́рѣ́ћо* да́ за сто́ку Вт; *и́рѣ́ћа и́есма* је де"во́јка кад и́де Кл; о[д] *и́рѣ́ћу* сме́ну НБ; *чеи́врѣ́и* си́н НБ; мо́ј *чеи́врѣ́и* де́л Ж; са́г *чеи́врѣ́и* ћѣрку, Боја́ну К; *чеи́врѣ́и* ћѣрку, Боја́ну К; *и́ѣ́и* го́дина Бч; са́г ѓ́ве *и́ѣ́и* го́дина Гч; *ѓ́сма* кла́са НБ; *једана́есѣ* је ѓ́н Мг, *једана́е-*

сѣи, *дванаетѣи* по рѣд Пш; *дванесѣи* или *ѣринаесѣи* Вг; *ѣринаесѣе* године рођена Ж; *ѣѣнесѣи* мѣслим да је Гњ; *шеснаесѣи* рођендан Кц; *осамнаесѣи* или *девѣинаесѣи* Кш; у *двасѣи* годину Пш; *двас чѣврѣи*го рођендан Вг; *двас и сѣдми* октомбар Вг; *Добри шездесѣе* К.

Примери који свакако нису аутохтони, али су присутни у косовскопоморавским говорима: око *двасѣи*го јуна НБ; *двасѣи*ог маја Ц; *двас осмог августа* Р; Драги ми је *ѣдес ѣрѣе* К; Зора *ѣдес шесѣе* К; Радица *ѣдес осме* К.

3.4.3. Бројне именице

Бројне именице које су забележене у косовскопоморавским говорима: *двојица* ги има Пс; *двојица* су у Београд Лб; на сви *ѣројица* Ж; *ѣројица* или *чѣворѣица* Ж; *чѣворѣица* су Гњ; *ѣѣѣѣица* ѣдев Р; Али и: *ѣѣѣѣица* отишл'и на Крф Пс; *чѣворѣица* су били Пс; *чѣворѣицу* зове Кш. *чѣврѣицу* ти оставља И; мѣ смо били *ѣѣѣѣи*на НБ; има ги *сѣдмина* Ж; по *десѣицу* леба М.

3.5. ГЛАГОЛИ

Глаголски систем косовскопоморавских говора у највећем делу се поклапа са општим одликама које важе за најјужнији тип јужноморавских говора, што подразумева: изостајање инфинитива, постојање аориста и имперфекта, радни глаголски придев м. р. јд. на *-(j)a*, презент 3. л. мн. на *-в*. Поред постојања ових маркантних карактеристика, косовскопоморавски се у односу на суседне говоре, али и унутар саме области косовскопоморавских говора, разликује према варијантности и дистрибуцији поједних форми, што се пре свега односи на реализацију облика за презент 3. л. мн. и радног гл. придева м. р. јд. У осталим глаголским облицима међу самим косовскопоморавским говорима нема разлике, те се у складу с тим, примери наводе целовито за целу област осим у два случаја: презента 3. л. мн. и радног глаголског придева мушког рода јд., где се уочава разлика између говора испитиваног подручја.

3.5.1. Презент

Најзначајнија карактеристика косовскопоморавских говора у вези са облицима за презент јесте 3. л. мн. које обележава наставак *-в*. Међутим, унутар саме области косовскопоморавских говора постоје разлике у реализацији оваквог наставка будући да се јављају различите варијанте са различитим нивоима заступљености: *-в*, *-w*, *-у*, *-ју*.

У вези са облицима глагола важна је појава односа презентских основа, које се разликују према основинском вокалу. На подручју косовскометохијских призренско-јужноморавских говора разликују се две групе у погледу заступљености основинских вокала. Код презентских основа на *-а* и *-и*, презентска група на *-и* остаје стабилна док се група *-а* основе шири. Стабилност *-е* презентске основе препознаје се у северношарпланинско-метохијском ареалу, док се у косовском и косовскопоморавском подручју факултативно користе *-е* и *-и* основе чак и код истих глагола (Младеновић 2021: 92–93).

Наставак за прво лице једнине у косовскопоморавским говорима увек је *-м*, осим код глагола *хїеїи* и *моћи*. Ако се упореди са стањем у суседним говорима, разликује се од прешевског, у којем се паралелно јављају *-м* и *-у* (Трајковић 2016: 477, 479–480); у горњопчињском је ситуација слична овој (Јуришић 2009: 198–202). Исти наставци срећу се и у кумановском и скопскоцрногорском (Видоески 1962: 195–196, Видоески 1999: 229), што је обележје и шире области, јер Видоески наводи изоглосу пружања *-у* ка јужнијим крајевима: Књежево–Јамиште–Добрево–Пробиштип–Стрмош (у кратовском)–Судић–Врсаково–Богословец (у овчеполском), а у источном делу у Славишту све до кривоаланачког (Видоески 1962: 195, 196). Западније од косовскопоморавских наставак *-у* се не среће осим код глагола *оћу* и *могу* (Младеновић 2013: 323, Младеновић 2019: 632–633, Павловић 1939: 190, 194, Реметић 1996: 499), те се може рећи да се косовскопоморавски наглањају на области јужноморавских са западне стране у којима се *-м* у 1. л. јд. учврстило, те да се не чува архаично *-у*.

3.5.1.1. Прво лице једнине

їдем накуд *кўће* НБ; *їёвам* од *мўку* НБ; у *кóла* кад *сёднем* НБ; *ће* ти *їрáвим* бареницу НБ; *оћу* и *друго* *óко* НБ; ако *ћўїим* НБ; *ја* *ћу* д"ете да ти *њїшам* Зб; *никакав* *пóмоћ* *нёмам* Зб; *тáте*, *нёмам* *чарáпе* П; *осїїáвим* гу *чїсто* П; *ја* *їредáм* *дужнос* на *Бїљу* П; *оїёрем* *наћве* П; *оїёрем* *танўр*, *сукаљку* П; *ја* не *знáм* ни *кудé* Св; за пр"е ти *казўјем* Зб; *їч* не *їїїїам* Зб; *ја* не *знáјем* Зб; н"ећу да ти *кајем* Зб; штó да гу *їрáвим*, *Стáно* Зб; *бáцим* у *пóток* Ј; не *мóгу* да *збóрим* Св; н"есам Зб; *једвај* *чёкам* Зб; сас *мўжа* *жївїм* Љ; *їмам* *трї* *сїна* Љ; кад *докáрам* *стóку* Вг; а да *кóїам* *мамарўз* Вг; сэд *нёсам* у *црнїну* М; *четїри* *брáта* *їмам* М; *їлáчем* за *дéца* Бц; *нёсам* *инéкцију* *примїла* *нїкад* Р; *їмам* *ўјка* Бж; *ја* *тáтка* не *знáм* Д; *знáм* *Војїна* Д; *крáве* *чўвам* Кр; *їрóдам* *коноплé* Кр; да *жёним* *унўка* Кр; *нёсам* на *зóр* Кр; *дáвам* на *овóга* *зéта* Д; само да *вїдїм* *спóмен* КК; не *мóж* ги *сїїїгнем* Вг; *їóчнем* да *їлáчем* Вг; *ја* *нóсим* за *нёга* Вг; нé ги *мёсим* М; не *знáм* К; *ја* ви *казўјем* К; да ви *кајем* К; не *мóгу* да га *їогóдим* К; да *кóїам* и да *жнёјем* Бж; да *кўїим* *нёшто* Бж; да *изаїїкајем* Бж; *тој* нé га *їáнїїим* *прво* Д; *ја* да се *їоїїїїїшем* Д; па *кóїам* Д; да се *искўкам* КК; да се *исїлáчем* КК; *такóј* да *конáчим* *ўвече* Бж; док нé

гу во́дим Д; не бе́гам Д; не́ га зна́м Д; да те ла́жем Кр; не зна́м Кр; не мо́гу да ѿоре́кнем Кр; не мо́гу да ре́кнем Кр; ја ће га но́сим, сна́јке Р; Ја гу ка́жем Бц; сад кад ѿри́чам Бц; гле́дам ги кола́ч'и Гњ; што́ да ѿра́вим, ко́мшо Гњ; жи́вим у Буја́новце Гњ; ја ги љу́бим ру́ку Пс; и да́нас ја че́кам ку́ма Пс; во́лим ку́мсто Пс; ја живо́т да́вам Пс; ве́ру не да́вам Пс; ја зна́м да ги је Сла́вко та́тко Ж; кеце́љу не мо́гу да ма́кнем Ж; на си́нови ви́кам Ж; да́ј да очи́сти́м ово́ј Ж; ја се ми́слим Ж; дал да ѿо́ђем да ѿи́и́ам Ж; уста не зна́м да ѿого́дим Вт; чу́иам тра́ву Вт; до То́му да ви́дим Вт; ја у́век но́сим кола́ч Вт; да да́м на мо́га чове́ка Вт; само не́бо ви́дим одозго́р Вт; ѿди́м само до прода́вницу Вт; да́м га одма́ Бч; не́мам оч'и Бч; ћора́ва ни́сам, сака́та ни́сам Бч; с те́бе ће би́дем при́јетељ Бч; е мо́ја ку́ћо, о́ћу ку́ћо, да те осѿа́вим Кл; како́, ма́јке, да се одво́јим Кл; ја не мо́гу са[д] да ка́жем њо́јзе Врб; ја сла́бо ги ѿра́и́им Врб; во́лим музи́ку Врб; ја да си́ре́мам Врб; ја во́лим са њи́ да се́дим Врб; два ка́мења ја ги изо́шѿи́рим Врб; не́мам куд ко́га Врб; ни се се́ћам Врб; ја тако́ј зо́вим Врб; ѿри́чам на же́ну Врб; опит ѿ́мам пра́во да ѿро́ђем кро се́ло Врб; оно ма́ло де́те да га у́зим Бч; мо́рам да ѿди́м Бч; ћ ѿде́м у Ср́бију Бч; да ѿди́м да гу погле́дам Бч; да ѿде́м не сме́"м Бч; да га ѿоме́ним Бч; мо́је ма́јке ба́ба да гу ѿоме́не"м Бч; сѿг не мо́гу Кр; не мо́гу ви́ше К; о́ћу ја Брв.

3.5.1.2. Друго лице једине

исѿи́ераш сто́ку у шу́му НБ; ѿ́маш три при́кода НБ; за́што ѿе́ваш НБ; не тре́ба да ћу́иши, или да ѿе́ваш или да сви́раш НБ; мо́ж се расѿи́и́аш И; зна́ш И; у́знеш ра́лце И; ѿре́че́диш га П; да м"е́сиш П; ти́ да мѿи́шеш П; си́а́виш ко́та П; зало́жиш ва́тру П; да не ѿе́реш ко́су Св; не мо́ж да гу окр́енеш на грби́ну Св; у́јутру се ди́неш Св; не́ гу ви́диш Св; да доби́јеш коске́н Св; н"е, н"е, само тако́ј оѿи́днеш Зб; кал'и́ко о́ћеш да ѿи́јеш Зб; тре́ћ но́ћ мо́раш Зб; да си́и́снеш мло́го зу́би Зб; зна́ш кали́ко смо ставља́ли Ј; намо́таш ку́вано ја́јце Ј; ка́жу да ба́циш у́јутру Т; ти́ са срп жне́јеш К; све ѿе́шкіри ве́зеш Бж; Да́ш гу га на њу́ма Р; Како́ ми́слиш Кр; да се обуче́ш Бж; вр́жеш сно́п К; заћу́јеш ко буда́ла К; ѿу́риш црепу́љу М; вршњи́к си́а́виш М; мле́ко да укисе́лиш М; исѿи́еш га у кори́то Р; Ма́мо, немо́ј се секи́раш Р; ће ѿи́јеш ка́фу Ц; збе́реш жи́то К; ве́јеш на ветре́њачу К; ѿоне́сеш секи́ру Бж; ѿде́ш код за́ву Бж; све пе- шкіри ве́зеш Бж; куѿу́јеш ма́раме Бж; ве́зеш ма́раму Бж; ту́ј си́а́виш котли́че Бж; наѿра́виш од ма́з Бж; си́и́еш ви́но К; угори́ш црепу́љу К; ѿе́чеш ле́б К; на- ѿу́раш на зе́мљу К; вр́жеш га боси́љак Р; ѿо́шѿу́јеш Бо́га Р; по́сле ужје́жеш вршњи́к Р; са жа́р га ѿокри́јеш Р; замеси́ш у дрве́ну ва́нглу Р; наѿра́виш ју́же Р; одбе́реш сла́му Р; фр́љиш у племе́њу Р; ти́ мо́жда ѿ́маш де́цу Кр; завра́и́иш рука́ви дотле́ка К; нава́диш ба́шчу Вг; ице́йиш папри́ке Вг; у́знеш ту́ј во́ду Ц; ку́иаш чове́ка Ц; у́знеш наваћу́јеш Вг; ма́цаш Вг; само се ова́ко уцр́ниш Ц; ра́здаш ку́ј е ту́ј Ц; ѿсто ѿодо́елиш Ц; ѿр́скаш кад ѿе́реш М; си́а́виш га одозго́р К; га́зиш, га́зиш, га́зиш К; све ги ра́вњаш, ра́вњаш К; ѿокри́јеш ги К; па јутре-

дан па ги *оїкрїјеш* К; *Раїшїриш* ги онѣј К; *кадиш* га трипут К; ништа да га *їомогнеш* К; нѣ те мерак ни да *їравиш* К; ка да *вїдиш* КК; *лѣиш* тўј кућу Бж; *малїтерїишеш* Бж; *їравиш* кућу од зѣмљу Бж; *Сїрѣмаш* бѣшче Бж; *їкїјеш*, *вѣзеш* Бж; *куїўјеш* мараме Бж; да гу *вїдиш* Бж; Не *смѣш* да *збѣриш* Д; ни мѣж да *глѣдаш* Д; тї нѣ ме *знїш* Кр; Шта *мїслиш* Кр; да ми се *брѣцаш* на мѣне Кр; тї *вѣјеш* Р; да га *јѣдеш* Р; па га *исўишиш* Р; па га *сабѣреш* Р; мѣж да гу *расїїеш* Р; нїгде *нѣмаш* да *излїзиш* Бц; машу *ўзмеш* Гњ; да *ўзнеш* од брїта Б; да му *ўзнеш* дѣл Пс; вѣру да *даш*, живѣт нѣ Пс; врѣме *нѣмаш* много Пс; Пожарїње *їрѣјеш* Ж; *їїѣиш* чвїрци Вт; *м'ѣсиш* пїту Вт; *їравиш* колїч'и Вт; колїко *їрїжиш* Ж; квїсац *сїїїавиш* Ж; што дѣл'иш на сѣфру Мг; по јѣднў кућу *осїїїаши* Мг; *їїїїаши* гу Мг; ўвеч'е *мѣраш* да *наїеш* Мг; *снаїеш* се, *рїдиш* Мг; *їѣреш* на ч'ѣшму Мг; да ги *вѣнчаши* Вт; да ги *крїсїиш* Вт; *сїњаши* нїшто лѣшо Вт; *їїўриш* више глїву тўја Вт; годїшњицу *їравиш* Мг; пѣсле не *дѣлиш* Мг; *сїїїавиш* јѣдїн снѣп Вт; да *глѣдаш* о дрўгог Мг; кад *їмаш* прѣл'ив Вт; кѣга *їмаш* од фамїлију Вт; какѣ па ѣе га *наїеш* Вт; *изїїеш* на ўтрину Вт; што *мїслиш* да га *ўзмеш* Вт; одмї га пѣчеш Вт; тї што се *удїваши*, сѣди Бч; за тѣј мїло *даваши* голѣмо пѣсл'е Бч; кад *нѣмаш* дѣца, *нѣмаш* нїкога Бч; *м'ѣсиш*, *рїдиш* Бч; шїѣ *їравиш*, *мѣраш* да *їїїиш* Бч; овѣј девѣјче да ми га *їоклѣниш* Бч; да се *шѣїташ*, па да *лїфиш* Бч; двї дїна да *їїрїиш* Бч; да *чѣкаш* свїтови Кл; *їдиш* у сѣбу Кл; кад се *удїш* Кл; тї *ѣиш* да гу *їѣреш* нў Кл; да *наїѣваши* куде твѣји Кл; ил'и л'нѣк да *ўзмеш* Врб; трѣба да *јѣдиш* Врб; трѣба да *знїш* да га *вѣзиш* Врб; јѣднў бїнку *даш* Гч; на држївну чѣшму да *їїїеш* вѣду Врб; да *куїиш* и кошўљу, и панталѣни, и мїцју Врб; кад *їдиш* нїтамо с лѣве стрїне Бч; *їлѣїиш*, *шїїиш* Бч; јѣдїн дїн да *јѣдиш* Бч; ме *разўмиш*? Кл; кад *їдиш* вѣчер код нѣга Кл.

3.5.1.3. Треће лице јединине

каже ми полиција НБ; фрѹла да свѹра НБ; вѹк сеѹа овцу НБ; чѹва ти бѹг стѹку НБ; срп нѣ се ѹшѹри НБ; заѹгра свекрѹа НБ; кѹј га чѹва И; како жиѹи И; тѹј се зѹве Мучибаба И; зна да је светиникѹлац И; нѹси крѹс И; кишу да ни да И; Шиптар ради И; дође дѣвер И; ѹшѹиши рѹке дѹле И; тѹј се зѹве прѹвѹч И; ѹзне ти десѣтак И; четвртину ти осѹдаѹља И; својштина дође И; те-разија ѹма И; ѹна се згрѣје П; ѹно дође кѹласто П; сѹрѹма рѹчак П; да ѹма тѹј П; зна свака П; пченица да ѹорасне Св; вѹда ѹѣчи Св; ѹмага тај црква Св; нѣ се ѹрериѹје нѹкат Св; ѹѹра се клѹјс Св; ласѹца свѹда ѹде Св; нѣ се ѹрериѹје нѹкат Св; тѹј се жнѣје Зб; калѹко му ѹрѣба Зб; бѹк ти знаје Зб; овѹј сѹн нѣ ми даѹа Зб; муѹи га у бѹчку Зб; јѹјца наредѹи, наредѹи Ј; вртило што се снѹве Ј, дѣцу лаже Ј; нѣ га осѣти Т; нѣ се вѹди Т; пѹчне да липсѹје Т; сѹрѹми мешѹља Т; донѣсе ѹѹтац шѹмку Т; да омѣкиа прѣђа Кр; кѹѹа дѣте К; да ѹрѹма зѣта М; из Пѹнчево ће дође Р; слѹнце кѹд зађе Р; Свети Рѹнђел вѹди дѹшу КК; тѹл се зѹве Бж; папѹче гу да КК; ѹде додолица К; сѣди коде кѹћѹ К; ѹзѹвре јаје

Р; *дође* Велигден Р; *зде*не гу кама́ру Р; *сто́г на́йраи* Р; *ку́м* не́ ти *ва́ља* Р; не́ те *јеба́ва* ни *ће́рка* ни *си́н* Кр; па се *жи́то* *очи́ни* КК; *чу́р* се *ди́за* Д; *и́ражи* банбо́не Д; док се *смр́кне* Вг; *по́сле* *и́ооре* Вг; *о́н се́че* Вг; *Да́* гу *пр́стен* КК; папуче гу *да́* КК; не́ се *чу́је* КК; *дока́ра* не Д; *и́речес́и* се *ту́ја* К; па се *осу́ши* Кр; не́ се *оср́ћа* Кр; *један* ги *и́е́ра* Р; да не́ се *че́ка* Р; *Нади́не* се Р; *о́н то́ј* гу *да́* на *сна́шку* Гњ; *и́и́не* га *оно́ј* *си́то* Гњ; *кр́ст* се *си́а́ви* Цр; да *ри́иа* д"ете Цр; то́ што *уи́аше* мла́да Пш; *о́на* *сна́шка* *бе́пче* *ди́за* Пш; *о́нда* *кошу́љу* *ба́ци* Пш; *ба́ца* *цве́ћку* Пш; *кад* *старе́јко* *и́озове* Пш; да *оре* *њи́ве* Пс; да *чу́ва* *сто́ку* Пс; *мо́ра* *не́ки* да *ме́ља* *бра́шњо* Пс; да *но́си* *др́ва* Пс; *иско́йа* *бунари* Пс; *одне́се* *де́те* да *кр́сти* Ж; *ме́си* за *свети* *Или́ју* Ж; *пшени́цу* *ку́ва* Ж; *оси́риже* га и *то́ј* е *стри́г* Вт; *завр́ши* се *крсте́ње* Вт; с *но́ж* се *се́че* Вт; не́ ми се *жи́ви* без *мо́је* *де́те* Вт; *ду́ша* *мо́ја* *зна́је* Вт; *ако* *мо́же* да *и́рефа́и* Мг; *и́лач* 'е *ко́ј* *и́лач* 'е Мг; не *гл'е́да* *ко́* је Мг; *само* не́ га *ои́о́је* *по́п* Мг; *кад* *иск'очи* *неве́ста* Кл; *дру́га* *песма* се *и́о́је* Кл; *ри́и́не* *неве́ста* от *ч"е́зе* *до́л* 'е Кл; *и́ма* *да́р* Кл; *то́ј* се *ка́же* *вр́ца* Врб; *три* *да́на*, *три* *но́ћа* *ту́ј* се *се́ди* Врб; *и́олегне*, *ска́и* од *ки́шу* Врб; па се *вр́жи* на *ма́ле* *купи́це* Врб; *и́е́ри* се у *дру́гу* *во́ду* Врб; *ку́ј* *ће* *изне́си* Врб; *један* *дру́гог* *мо́ра* да *и́ову́чи* Врб; *њо́јња* *ма́јка* *ви́ка* Гч; *која́* се *и́ороди* Гч; *пе-чес* *пу́та* се *ка́же* Гч; *травка* се *вр́и*и по *у́ста* на *де́те* Гч; *ч'ибритица* се *ви́ка* Гч; *ка* *и́е́чи* *во́да* на *че́шму* Гч; *и́ренесе* гу *младоже́ња* Кл.

3.5.1.4. Прво лице множине

ми ка́жемо шарена за *зми́ју* НБ; *сла́тко* да не *куи́у́јемо* НБ; *ко́љемо* *ко-ко́шку* НБ; *це́ло* *се́ло* *за́ђемо* И; да *иси́раи́и*мо *сла́ву* И; на *во́лке* *и́демо* И; *је́демо* *крава́јче* И; на *свети* *Јован* *н"есмо* Св; *по́сле* да ги *ои́ере́мо* П; *ис-и́и́скамо* ги П; *мо́ра* да *набе́ремо* *во́ду* П; *и́ома́жемо* се П; да *засто́иамо* П; *вр́жемо* га П; *веш* *и́ере́мо* у *кори́то* П; *ои́ку́вамо* ги у *ц"е́ђ* П; *са́г* *и́мамо* *резерва́ри* П; *си́а́вимо* на *веригу* на *оца́к* П; *и́ра́вимо* од *бо́шчу* П; *ку́вамо* *пчени́цу* Св; *је́демо* *л"е́б* Св; *и́ури́мо* на *оно́ј* *ру́пу* Св; *н"есмо* Св; *се́дим*о *ове* *дв"е* Св; *жне́је́мо* Св; *др́жимо* га *на́јвише* *ле́те* Св; *кукуру́з*, *кла́јца* *што* ги *ка́жемо* Т; за *Ускрс* *кад* *про́чку́јемо* Т; *црвено* *си́пемо* *ви́но* Т; *фа́тамо* *врапчи́ки* за *д"е́цу* Т; *и́демо* од *ру́дник* НБ; *ко́љамо* *ја́гње* Т; *сабе́ремо* по *пу́но* *гне́здо* Св; *кэ* да *откри́јемо* Т; не *мо́гу* да се *с"е́тим* Т; *и́е́рамо* *ђу́туре* *рабо́ту* Врб; *са* *ми́нималну* *пензи́ју* *жи́вимо* Љ; на *ту́ђо* *има́ње* *жи́вимо* ДШ; *две* *ма́ле* *и́мамо* у *се́ло* Вг; *чим* *иска́рамо* *о́ткос* Вг; *и́овари́мо* га у *ко́ла* Вг; *о́демо* *сви́* у *њи́ву* Вг; *ве́жемо* у *сно́пови* Вг; *наи́ра́вимо* *о́неј* *крсти́не* Вг; *оки́и́и*мо *сто́жер* Вг; *наса́дим*о *гу́мно* Вг; у *шуму* *и́демо* Вг; да *бе́ремо* *др́ва* Вг; *у́знемо* *оно́ј* *сла́му* Вг; *и́родамо* *ја́гње* Ц; *си́и́емо* на *ч'е́тири* *ч'о́ша* Ц; *си́а́вљамо* *веч'е́ру* Ц; *зде́немо* га на *пла́ст* Вг; *жи́то* *се́јемо* Ц; *у́знемо* *трав-ке* Ц; *накр́мимо* *сто́ку* Ц; *ба́чу* *расаду́јемо* Ц; *ри́иамо* *Кара́вешти́цу* Ц; на *То́дори́цу* *и́демо* Ц; *сои́ле́шемо* *ко́ло* Ц; *и́мамо* *зе́мљу* Вт; *донесе́мо* у *ку́ћу* Гњ; *ће* га *фр́љимо* Р; по *по́ље* *и́рскамо* К; *фр́љимо* *ђу́бре* Р; *и́родамо* *ју́жа*

Кр; усучемо јужа Кр; влачимо у влачару Д; *йрєвѣ*iamo на слубу Д; таратор *йуца*мо у каланицу Д; грав кѹiamo Д; *идемо* на спомен Д; па *вѣ*димo у рѣку К; *йонѣ*семо лѣб К; мѡра да ги кѹiamo ДШ; кад *йожнѣ*јемо тој Вг; лѣтњи га *йрє*славѹјемо Ц; зѣмњи *слав*имо Ц; овој другѡ *нѣ*смо Ц; нѣ га *љушѣ*имо Ц; *ѡ*демо да кѡiamo Бж; да *жнѣ*јемо Бж; *јѣ*демо, *мѣ*цамо Д; ми да *бѣ*гамо Д; да се *сакрѣ*јемо Д; тѹј *заврѣ*жемо Д; *однѣ*семо Д; *улаз*имо унутра Бж; *унє*сѹјемо бѣњак Бж; *идемо* тѹј Д; *бѣ*гамо Д; там се *обѹ*јемо К; овој да *жѣ*вимо Кр; и си га *извѣ*димo Кр; *рашѣ*римo Кр; па си га *донѣ*семо Кр; па *ћє* *оснѡ*вемо Кр; па *ћє* *йкѣ*јемо Кр; *ћє* *йожнѣ*јемо Кр; *ћє* *врш*имо Кр; тад *мѣ*љамо Кр; да га *наћ*емо Кр; да *збѡ*римo својски Кр; *вѣ*римo ги Кр; *Кѹ*само, *кѹ*само Кр; нѡће да *сѣ*пѣнемо Кр; да *сѣ*пѣвѹјемо ми Кр; да *збѡ*римo својски Кр; такој си *дѡчѣ*камо Кр; и тамо *ћє* се *измѣ*јемо Р; други не *йушѣ*iamo Р; *ѡйѣ*днемо ми Р; да га *вѣ*димo Р; Мѡра да ги *глѣ*дамо Бц; да ги *чѹ*iamo Бц; *ћѹ*бре кѣд *избѣ*цѹјемо Гњ; у лѡјзе кад *идемо* Гњ; копѹс *вѣ*римo Гњ; *йѹ*рамо у ѡгањ Гњ; *йѹ*римo у ц'ѣп Гњ; *ѹвѣ*'ер *зѣ*пѣлимo свѣћу Цр; *й*мамо старѡ старѣјковство Пш; дѣј да *идемо* у воденицу Б; *ѹз*немо вѡду од извор Б; дѣцу *ѡкѹ*iamo са врбу Б; *й*мамо кѹма у Глогѡвце Пс; ми га *каж*емо клисар Ж; по питување *наћ*емо гу ми Ж; јѡш не *смѣ*мо Гњ; да се не *свѣ*ћамо Гњ; да не се *свѣ*ц'амo Гњ; *Ўћ*емо код њѣ П; тѹја *идемо* Пс; *нѣ*смо тој, *нѣ*смо Ж; свети _Никѡлу *слав*имо Вт; колѣч' *м'ѣ*симо Вт; *сѣ*ч'емо колѣч', погѣч'у Вт; тој ми *зѡ*вемо Патѣрица Вт; тад *мѣ*симо кравѣјчики Вт; л'ѣб *м'ѣ*симо Вт; *ѡ*вамо за дѹшу Вт; кѹiamo ораси, јѣбуке, крѹшке Вт; *крѣ*шимо врбице Вт; *дѡћ*емо у цркву Вт; *сѣ*пѣвимo пѣре Вт; *идемо* у р'ѣку Вт; на кѣми *йѹ*римo Вт; и ми га *умѡ*кримо плѣтно Вт; и га *сѣ*бѣремо на прѣклоп Вт; пѡсле *сѣ*пѣвимo пѣњаву Вт; *ѡйсѣ*јемо пѣпеја Вт; трѣћи дѣн *извѣ*димo га Вт; у р'ѣку *исѣ*рѣсемо тај пѣпеј Вт; не мѡж да *идемо* на седѣљку Вт; ѣјде, дѣте, ѣјде да *вѣ*чѣрамо Вт; *идемо* по њѣве Вт; на Ўскрс *йрѣ*имо љѹљашку Мг; *уѣ*пѣлимo кѡнац Мг; *сѣ*јемо паприку Мг; *крѣ*демо вѡду Мг; кѹiamo се у вѡду Мг; *чѣ*камо Вѡдице да се кѹiamo Мг; *йрѣ*вимo грѣјану ракију, кѣфу Мг; *јѣ*демо питије Мг; *йѣ*ч'емо прѣсе, кокѡшку Мг; *йрѣ*жимо сас јѣја Мг; ми *дарѹ*јемо грѡбѣри Мг; бѡсилѣак *сѣ*пѣвимo Мг; тај дѣн *й'ѣ*ремо Вт; тај дѣн *м'ѣ*симо Вт; тај дѣн *рабѡ*йшимо Вт; *сѣ*рѣмамо вѣчѣру Вт; *б'ѣ*ремо трѣвке Вт; *накрѣ*мимо стѡку Вт; ми *слав*имо Свети _Рѣнђија Бч; зѣми га *слав*имо Бч; мишѣље ги *каж*емо Врб; *йрѣ*чамо између сѣбе Врб; тѹј мѹку *й*мамо с њѣга Врб; ми да ти *сѣ*мѡгнемо Врб; *чѣ*нимo жѣто Врб; ми ги *глѣ*'дамо Врб; да *кѡ*симо трѣву Врб; да *бѹ*димo вѣћина Врб.

3.5.1.5. Друго лице множине

сѣнко, штѡ *ћє* ми *ѡѣ*иє И; *извѡ*лѣиє и други пѹта П; *ѡћє*иє да *јѣдє*иє лѣба Св; штѡ се *смѣ*јєиє Зб; да *вѣ*диѣиє Бц; а ви ми *йрѣ*ажѣиє другѡ К; овој не *нѡ*сиѣиє Д; ко ви штѡ *вѣ*каѣиє Кр; да се *умѣ*јєиє са вѡдицу Гњ; да *рѣ*сѣиєиє ко врба Б; *й*маѣиє ли Гњ; *ћє* *дѡћ*єиє ли КК; *сѣ*диѣиє и ништа не *йиѣ*ѹјєиє Вк;

којаиће, *садиће* Пш; *викаће* ме Кц; *једете* си Кш; *зашто ћуиће* Пс; *ви се смејете* НБ; *идете сами* Гњ; *ви си седиће* Кц; *дал ће идете* Пш; *јазиће* га сами Гњ; *намеиће* га Пс; *ви га зовете* Пш; *викаће* ме Кц; *давати* ми Кш.

3.5.1.6. Треће лице множине

Карактеристика косовскопоморавских говора по којој постоје и унутрашња диференцирања јесте наставак за грађење облика презента 3. л. множине. У овим говорима постоје варијације наставака које се крећу од типичног јужноморавског *-в*, преко *-w* до *-у* и *-ју*.¹⁵ С обзиром на то да се фреквентност наведених варијанти може пратити ареално, заступљени примери који потврђују појединачне наставке наведени су према областима крећући се линијом север-југ, односно правцем пружања ових говора: новобрдски, косовскокаменички, гњилански, витински, а и у оквиру њих самих потврде ће се представљати према местима која се пружају истим правцем – од најсевернијих према јужнијима. Примери ће бити разврстани према презентским групама (в. Младеновић 2002).

3.5.1.6.1. У говору новобрдског краја најзаступљенији је *-в* наставак, али постоје потврде за *-w* и *-у*.

1. Глаголи *-а* презентске групе:

-в: *оне дав* прлине НБ; *што има* у капүти НБ; *игра* увече НБ; *саг ће* да *вика* Ј; *гледа* људи Ј; *докле га покида* Ј; *рија* кој може Ј; *да се кува* Т; *нашава* ги Т; *ламка* га Т; *сад спречава* Т; *саг не гледа* И; *не дав* И; *па ги дав* све И; *они руча* И; *да се ијева* Св; *да фира* ко трње Св; *јетрве зна* саг П; *неки вика* Зб;

-w: *мене пребав* чарапе П; *нон стоп* ги *напада* Т; *наши закоља* јагањци И; *не га чува* И; *мене пребав* чарапе П;

-у: *да ламка* у Т;

-ју: *вечевају*, *после пресјавају* НБ; *ови иду* и *ватају* Т; *са ги немају* Т; *сад скитају* Т; и у Прёковце *немају* И; *викају* Св;

2. Глаголи *-е* презентске групе:

-в: *изађев* пёге НБ; *помогнев* нешто НБ; *кад изађев* Ј; *једев* унутра Ј; *они ги изедев* Ј; *ће изедев* мољци Ј; *заведев* коло Ј; *однесев* сено Ј; *да се дарујев* Ј; *боју куйујев* Ј; *донесев* куд кућу Т; *неко грањче донесев* Т; *они донесев* Т; *ка дођев* гүости куде кућу Т; *људи идев* Т; и *отинев* Т *сечаев* врбу, дрён Т; *исечаев* у шуму Т; *исечаев* грању велику Т; *не ги музе* Т; *млади бёрев* травке Т; *сабёрев* деча цёло сёло Т; *попијев* по кафу или сок Т; *па дођев* гости И; *првиј* је *кад дођев* њојни И; *да уђев* у град И; *ови оиидев* И; *нећев* деца

¹⁵ Шире о овој теми у Трајковић 2024, док је о презенту 3. л. мн. у говорима југозападног дела Косова и Метохије детаљно писао Р. Младеновић (2002), који је тему презента 3. л. мн. детаљно обрадио уз темељне осврте на стање у јужнокосовским говорима.

да *идев* И; *тјја јѣдев* Св; *после ѿојѣдев* Св; *пѣт сѡвре да бѹдев* Св; *крѣсте ти изађев* Св; *ѿриђев* сви Св; *ѿѣчев* м^нѣсо Св; *ѿѣчев* печѣње Св; *бѣрев* сѣно тад Св; *доручкѹјев* Св; *ће га киднаѿѹјев* Св; *цѣл ноћ осѣанев* Зб; *дођѹјев* Зб; *тој ће добиѹјев* Зб; *нѣшто ѿѿјев* Зб;

-w: *снаје ођев* НБ; *ниѿи почѣли да се смѣјев* Ј; *у шѹму да насев* Т; *нити тѿѿјев* рѣзбој Т; *сабѣрев* се, *подлѣзив* Т; *дођев* кѹћи И; *ѡни кад зѡвев* И; *дођев* на грѡбље Св; *донѣсев* дѣр Св; *спрѣмиw* и *однѣсев* П;

-y: *нити пѣреу* Т; *сѣд тој и не рабѡтеу* Т;

-ју: *ѿречекѹју* се *закѡниѿи* НБ; *кад се ѡне пѡчну да се појављѹју* Т; *сѣд не раширѹју* Т; *на дѣцу дају* И;

Преосмишљени наставак -y: *да се не помѣњеју* Т.

3. Глаголи -и презентске групе:

-v: *весѣлив* се дѣца НБ; *како се договѡрив* НБ; *зайѡлив* свѣћу НБ; *крѣсив* се НБ; *наѿрави*⁶ *колаѿи* НБ; *ѿмомлив* се НБ; *ѿчѣсив* дѣца НБ; *ѿрисѣрѣмив* *снашку* НБ; *ѿражив* *парѣ* НБ; *однѣсев* сѣно и *ѿѡлив* Ј; *кѹйив* *коштѡни*, *орѣси* Т; *жѣне мѣсив* *кравѣѿѿиѿи* Т; *сабѣрев* се, *подлѣзив* Т; *нѣ гу пѡстив* за *Ўскрс* Т; *не рѣдив* *такѡј* Т; *да вѣдив* *ђерку* И; *закѣчив* *гу бабу* И; *искрѣив* по *парче* И; *ѿвѡдив* *знаѿи* И; *тија сѣдив* *двѡ* И; *славив* *свети* *Никѡлу* И; *жѣне мѣсив* Св; *крѣсови бањак наѿравив* Св; *наѿравив* *га ко крѣс* Св; *нѣ ће ме осѣавив* *дѣца* Св; *да га сакрѡнив* Св; *сѣдив* на *клѹпе* Св; *док сѣдив* *тѹј* Св; *ѿражив* *лѣб* Зб;

-w: *сабѣрев* се, *подлѣзив* Т; *замѣсиw* *тѣсто* Т; *пѣту ели нѣшто напѣравив* Т; *сѣд не пѡстиw* Т; *сѣрѣмиw* и *однѣсев* П;

-y: *тај дан ѡни излѣзиу* Т.

Преосмишљени наставак -y: *после за вечѣру ставѣју* *подвѣрак* Т.

4. Крѣна основа:

Глаголи -е презентске групе:

-y: *дођу* *свираѿи* НБ; *дѣца да јѣду* НБ; *ѿонѣсу* *што ѿмав* НБ; *да вѹчу* *плѹг* НБ; *наѿѡдну* *стоку* НБ; *ѿду* *дѣца мѡли* Т; *ѡви ѿду* и *вѡтају* Т; *да гу клѹну* Т; *кад се ѡне пѡчну да се појављѹју* Т; *ѡвѡмо гу кѣжу* *Дѹхови* Т; *развѹчу* *гу* И; *љѹди* *који дођу* Св.

3.5.1.6.2. У *косовскокамѣниѿком* *говѡру* *најѿешће* се *упѡтребљава* -v, *рѣтко* -w и -y.

1. Глаголи -а презентске групе:

-v: *утѣнав* Ор; *дѡв* *ги нѣшто* Вг; *што гу вѣкав* *наѿи* Вг; *Света* *Трѡјиѿа* *гу вѣкав* Вг; *тѣрав* *ме* Вг; *спрѣнав* Ај; *триста врага знав* Ц; *мѣне ме ѿѿѣнав* Ц; *мѹѿѿи осѣављав* *мѡѿѿе* Ц; *вѣкав* М; *дѣца сѣавав* *тѹј* М; *сѡг не глѣдав* *ништо* К; *на девѡѿѿиѿи дѡнав* К; *нѣ не дѣрав* К; *збѣрав* *рѹковѣти* К; *ѡни почѣли да ѿѹнав* К; *мирѡз узѣнав* К; *нѣ се ѿкав* К; *ѡне нѣ се ѿѿрѿкав* К; *да не ѿѹнав* *Шиптѡри* КК; *тако ти дѡв* *нѣшто* Бж; *Ел досѡђав?* Д; *ноћу кѹкав* Д; *сѡл да*

мењава Д; *йиѝѝ*ав не они нас Д; ће ги *йоиѝеѝ*ав Д; *йредр̑*жавава ги Д; *ски*дава капе Д; они *слу*шава Д; *фр̑*љава у огањ Д; ч'екава не гости Д; *бе*гава Кр; не *зна*ва они Кр; кишке ги *ви*кава дек младе Кр; *иг*рава си се деца Кр; *пос*лек се сучев, *трѣ*бив, *йа*вава Кр; а старе жене *йодми*ћава Кр; стари људи *фр̑*љава Кр; *йре*мешава га пола Р; *чи*сто *си*јаваљава Р;

-w: *ви*кава Д; *не*мава стра Д; *чу*вава тамо Д; *ша*рава, *йои*чав Д; *да*вава ми Кр;

-y: па се *ме*њава М; све *ту*ја *си*јава М; мене ме *зна*ва Кр; они ме *зна*ва Доморовчани сви Кр;

2. Глаголи -е презентске групе:

-в: *је*дева Ор, *бо*дева Ор; *је*дева л'еба Вг; *вуч*ева, да *оре*ва Вг; *изне*сеза га да га сүшив Вг; *до*ђујева гости Вг; деца да ми *йорас*нева Бц; *до*ђева Ај, *исеч*ева Ај, ће *прине*сеза Ај, не *сме*јева Ај; *ид*ева људи недељно Ц; *исеч*'ева колач Ц; сви гу *бе*рева Ц; *оре*ва Ц; *издо*гнева га горе овако Ц; *окре*нева га трипут Ц; сви се *са*-*бе*рева М; *не*ћева неки да се мирив М; да *и*кајева бошче М; мушкарци *ид*ева К; *је*дева туја К; али саг *не*ћева К; *за*ђева са сито К; *збе*рева се зако^аници К; *жне*јева К; *ои*иднева у шүму К; жарчики ће ти *йомог*нева К; мџи *врзу*јева снопља К; да *за*ђујева К; саг не *веру*јева у тој К; *суч*ева коре К; исто у реске *ид*ева КК, у школу *ид*ева КК, жене *до*ђева КК, вршњик *угре*јева КК, тако *заигру*јева КК; па ни *до*-*не*сеза ручак Бж, сви *је*дева Бж, *сед*нева сви Бж, оне *йла*чева Бж, *йе*рева људи руке Бж, они *дола*зив да ме *уз*нева Бж; не смели да *йро*ђева навама Д; не да ги *је*дева други Д; *йла*чева, *пи*штив Д; данас ми *да*јева Д; они се *ма*јева Д; да ги *най*иднева Д; и биwoли да *слег*нева Д; на седми не *зов*ева Д; не смју да *ид*ева, синко Кр; *пос*лек се *суч*ева, *трѣ*бив, *па*вава Кр; сѣг *не*ћева Кр; па богами и *най*ијева се Кр; да ме *йокри*јева Кр; *до*ђева ти гости Р; *иза*ђева зүби Р; колач да *сеч*ева Р; *бе*рева врбе и кукурѣк Р; *ден*ева Р;

-y: не мџева да *йро*ђеу Д; оће да *йас*еу Д; не смју да *ид*ева, синко Кр;

-w: ће се *најед*ева Кр; *не*ћева да се мџив Кр; *не*ћева, *не*ћева да радив, *ле*жив Кр; *не*ћева да сѣдив Кр; не мџева да *про*ђеу Д;

-ju: да ги *дару*ју К; у субџу *заигру*ју К; *йрей*екују, како не К.

3. Глаголи -и презентске групе:

-в: *м'ес*ив колач Ор, *си*лив се Ор; цакови се *йу*нив Вг; кад се *най*унив сламарице Вг; *намест*ив Ај; *дола*зив комшије туја Цр; *крс*тив се туја деца Цр; тој ти ч'и^инив мађије Цр; нећева неки да се *ми*рив М; такој *нос*ив М; да га *ожени*ва М; *погачу мес*ив М; *врш*ив с решѣто К; *бел'ив* платно К; ће ти *ка*чив на тебе К; све се *йореди*ва тамо К; а овеј две ће се *реди*ва да *мес*ив К; *дво*јив се КК, *ку*ћив се и све КК, *йрав*ив се питије КК; *ба*цива сламу Бж, *сед*нева сви, *йос*-*си*јавив Бж, они *дола*зив да ме *уз*нева Бж; *пла*чева, *йи*иштив Д; сѣг не *йос*тив Д; мислиш ће ги *йу*иштив Д; па ће те *га*зив Кр; *ле*жив Кр; *намо*крив закрпче Кр; *не*ћева, *не*ћева да *ра*див Кр; *ба*јеги се *йра*жив Кр; *пос*лек се *суч*ева, *йре*бив,

павав Кр; *ӣӯриѵ* коно̀пци Кр; овде куде да се *зай̀ослиѵ* Р; *ко̀сив* му̀шки Р; у с̀у̀шнице га с̀у̀шиѵ Р;

-w: *ӣра̀виѵ* ка̀ко китено Д; да га *зай̀ослиѵ* у по̀шту ДШ; *на̄ӣра̀виѵ* се опанци, врча̀нке К; три са̀та да *лѐжиѵ* Кр;

4. Крња основа:

-е презентске групе: *до̀ђу* пу̀но сас њега М; *о̄ӣӣдну* сви́ КК;

-и презентске групе: не се *кр̀сӣу* Ц; у Бо̀љевце се *кр̀сӣу* Ц; нѐће ви́ше да *лѐжу* Д.

3.5.1.6.3. У гњиланском говору претежни су облици на -в и изузетно ретки на -у:

1. Глаголи -а презентске групе:

-в: *ӣмаѵ* уну̀ци Кц; *да̀в* ни оне́ј бакла̀ве Гњ; цига̀ре ни ба̀цаѵ тако́ј Гњ; помало да *ӣро̀бав* Гњ; *фр̀ља*⁶ ћеремиде одозго́р Гњ; ра̀но у̀јутро *рӣӣав* Цр; то́ј староседе́лци *ӣмаѵ* Бг; да гу *да̀в* огрта́ч Пс; на̀ши што зна̀в Пс; сви́ зна̀в Пс; *ӣмаѵ* та̀мо, жи́вив Пс; на̀ши ста̀ри *ӣрӣчаѵ* Пс; ма̀ло че́каѵ Пс; *ко̀љаѵ* пра̀се Пш; *окрѐћаѵ* пога́чу Пш; го̀сти се *ӣорѐћаѵ* Пш; *ӣокла̀њаѵ* ча̀ше Пш; *ӣеѵаѵ*, весе́лив се Пш; де́ца *саку̀ӣљаѵ* Пш; ба̀цаѵ па̀ре на кр̀с Ж; *вӣкаѵ* ми сна̀ве са̀г Ж; *чесӣӣӣӣаѵ*, љу́бив се Ж;

-w: *фр̀љаѵ* ћеремиде одозго́р Гњ.

2. Глаголи -е презентске групе:

-в: *до̀ђев* код младоже́њу Кц, сви́ *је́деѵ* Кц; *ӣе́чев* на стру́ју Гњ; бе́рев тра̀вке Гњ; са́бе́рев се уве́ч'е Гњ; *крӣјеѵ* се Гњ; два́ дѐна *ӣра̀јеѵ* Гњ; *сӣӣев* на гла̀ву Гњ; не́ки се *сме́јеѵ* Цр; да *ӣдеѵ* на Главичи́цу Пс; *до̀ђев* Пс; ако *о̀ћев* бра̀ћа Пс; о́ни сви́ *је́деѵ* Пс; *ӣрене́сев* ме́зе Пс; да опе́рев она́ј кр̀в Пс; *дӣгнев* се Пс; е́ сад не́ћев пла̀тно Пс; да *ӣо̄ӣӣјеѵ* кр̀в Пс; док не *до̀ђев* де́ца Пш; *до̀ђев* код младоже́њу Пш; *је́деѵ* то́рту Пш; онда се де́ца *ме̄ӣнев* на њи́ Пш; зе́тови се *ӣо̄ӣнев* на ку́ћу Пш; *сӣӣгнев* код младоже́њу Пш; што кра̀ве *врзу́јеѵ* Пш; како́ ста̀ри љу́ди *ка̀жеѵ* Пш; *ӣоша́љеѵ* два-три чо́века Пш; *до̀ђев* све́штеници Ж; *до̀ђев* ку́ћи Ж; ће те *разне́сев* пци́ Ж; му́зев њи́не кра̀ве Ж; *сӣӣу́јеѵ* у си́д Ж; не́ки се *сме́јеѵ* Ц;

-ју: да *доручу́ју* Ж.

3. Глаголи -и презентске групе:

-в: сла̀ве се *сла̀виѵ* Гњ; овѝја се *чу̀диѵ* Цр; па га *осӣа̀виѵ* Бг; баја́ги да *ӣра̀виѵ* манасти́р Пс; што ће *ӣра̀виѵ* Пс; си́нови му *ра̀диѵ* Пс; онда га *саку̀ӣӣѵ* Пс; му́жи се *закáчиѵ* Пш; пе́вав, *весели́в* се Пш; као то́ј *доноси́в* Пш; *исӣра̀ӣӣѵ* га до капи́ју Пш; *ло̀миѵ* цре́пови Пш; а сад *носи́в* све ха̀љине Пш; *ӣроду́жив* код младоже́њу Пш; па *ӣра̀жив* на кро́в Пш; *ӣра̀жив* пра̀се Пш; *долáзив*

људи Ж; с^уиш^{ив} гу пр^во Ж; честита^в, љуби^в се Ж; улази^в по^сле сви Ж; нека и^риш^{ив} де^ца Ж.

4. Крња основа:

-е презентске групе: да до^ђу Гњ;

и презентске групе: не но^су Пс; да на^ир^аву Пш; да се са^ку^йу св^атови Ж; све гу ук^васу Ж.

3.5.1.6.4. У говору витинског краја стање са наставком за 3. л. мн. нешто је другачије од осталих косовскопоморавских говора. Овде је заступљен пре свега наставак -у, док се остали ретко могу чути. На овај начин витински говор се надовезује на области западно од Косовског Поморавља, као што су гатњански и централнокосовки, у којима је уочљиво слично стање витинском (в. Трајковић 2024: 193).

1. Глаголи -а презентске групе:

-в: н^е га и^ри^зна^в ње^га Кл; не^кр^шћено за^ко^йа^в Мг, за^йе^ва^в Мг, ла^йа^в де^ца Мг, пре^ко да^н ку^ва^в же^не, ме^сив ле^ба Мг, ме^ња^в се Мг; са^би^ра^в м^есо Вт; са^би^ра^в м^есо Вт; они све зна^в Вт;

-у: ви^но ми да^у Кл;

-ју: не зна^{ју} де^ца Гч; с^аг не зна^{ју} што је то^ј на^ма Гч; у њи^не ода^{је} се ск^уй^ла^{ју} Вт; ку^йа^{ју} се у р^еку Вт; мис^ле^{ја} да не^{ће} да да^{ју} Бч; да из^да^{ју} Бч; де^ца и^гра^{ју} Бч; с^аг сна^шке у^жива^{ју} Бч.

2. Глаголи -е презентске групе:

-в: па да и^ре^див Кл; бе^рев жи^то Мг, и^ије^в ра^ки^{ју} Мг; кад и^дев Вт; да и^ође^в Вт; ако о^ћев Вт; но^ге те в^учев Вт; Ср^би не^ћев Бч;

-w: до^не^сew и[з] се^ло Мг;

-ју: пе^шки они ми да^{ју} Кл; за^ђу^{ју} ц^рк^ву Мг; ка^жу^{ју} по^бе^гла Гч; м^ужи ве^зу^{ју} Вт; и^су^{ју} ме и ви^ку Вт; да за^йка^{ју} Бч; и^ију ту во^ду Бч; они не и^ои^шу^{ју} Бч; мо^гли да га у^би^у Бч.

Са модификованим наставком -у: не^ћи^{ју}, не зна^{ју} Вт.

3. Глаголи -и презентске групе:

-в: ко^лко ће жи^вив ста^ри Мг; ме^сив ле^ба Мг; но^сив у^веч^ер ле^ба Мг; ов^ија што сл^уж^{ив} Мг; ум^орив се Мг; да ми с^ијо^јив ча^ше Вт; они до^лази^в код нас Вт; д^еца до^лази^в Вт; да в^риш^{ив} Бч;

-w: кро^фне на^ир^ави^в Вт.

4. Крња основа:

А) код глагола -а презентске групе:

тре^ба да га^ђу Кл; ће га^ђу ја^бу^ку Кл; не да^ву же^не д^ецу Кл; да^ву га на не^весту Кл; о^не про^ду^жу да и^гру Кл; из^ба^њу ги са^с во^ду Кл; све^кар и све^кр^ва и^му да сл^уш^у на в^рата Кл; ће за^сви^ру сви^рачи Кл; св^атови се з^би^ру Кл; сл^уша

што ће збору Кл; кусу сви, кусам ја Кл; де"војке њеву Кл; деца да ни се рађу Кл; ка да гу венчу Гч; за дивојку се даву кожуси Гч; сви узиму Гч; Трајковић се њрезиву Врб; ће те њеју Врб; што ми даву Вт; псјуу ме и вику Вт; а сад ги њрађу Вт; млади да исѡрађу Вт; они га исѡеру Вт; за прасе да кољу Вт; људи што лажу Вт; лепо ѡрич'ају Вт; ѡерају Вт; ѡеју се, свађу се, а у цркву Вт; ће те уѡеју Вт; де се ваљау Бч; Бугари викау Бч; и њи ги досађу Бч; гл'едам да иду Бч; катол'ици иду; бегу Бч; што ѡму неке Бч; жене да се кару Бч; два камења мељау Бч; катол'ици целиву Бч;

Б) код глагола -е презентске основе:

да иду Кл; сватови ће дођу Кл; ће дођу Кл; ка да изађу Кл; пођу да оду Кл; кола да ѡрођу Кл; три празника да ти ѡрођу Кл; донесу жене Кл; да гу донесу у кућу Кл; тамо одн'есу Кл; у кућу ме одв'еду Кл; да не бину гл'ве деца Кл; па тд да ул'егну Кл; кд ће ул'егну невеста и младожења Кл; ће гу ѡре"несу чашу м'ед Кл; сѡјану свирачи Кл; да се дарују Кл; нека ѡошѡјују Кл; сѡју воду Кл; да иду Мг; зађују цркву Мг; ѡчну да сѡпу жито Гч; А ће дођу? Врб; ће ти однесу целу породицу Врб; они га везу Врб; па се обучу јелеси Врб; жене га узму Врб; ће ти ѡмомгну Врб; иду комшије Вт; иду у цркву Вт; Лазарице сад иду овдека Вт; ѡрођу цело село де иду Вт; да га не нађу дома Вт; да беру же"не першун Вт; носи ги да једу Вт; ту једу Вт; дон'есу га бадњак Вт; сечу дрвља Вт; ѡринесу гу воду Вт; расѡлеју косе Вт; по Митровдан тој кажу Вт; оне иду Бч; јетрве дођу, ѡмомгну Бч; да гу не нађу Бч; да га с'ечу Бч; да га не ј'еду кокошке Бч; да једу Бч; и мртви да ги дѡну Бч; узну балонч'ики Бч;

В) код глагола -и презентске основе:

да блажу ракију Кл; дошли да ме веру Кл; да се доваѡу Кл; да се дого-вору Кл; они ћ иск'очу Кл; да га кѡу Кл; мокру ги Кл; нареду се на клупу Кл; нар"еду се Кл; на кума му носу Кл; раиѡу гу ћилим Кл; оне сѡрему доручак Кл; круну на главу ни ѡѡру Кл; нека носу Мг, осѡјаву ги Мг; док се сви изреду са сито Гч; кад искочу жапке на деца Гч; улазу у собу по снашку Гч; руке гу болу Врб, да вѡду како то изгл'еда Врб, све ко'лена гу се вѡду Врб, има које то воду Врб; они вољу више да седу него да раду Врб, да се враѡу у село Врб, ако ни ѡовраѡу нешто Врб, да се мѡру родитељи с њу Врб, да наѡраву неки цѡкус Врб, више се људи орасѡложу Врб, да то ѡоѡроѡу Врб, деца се ѡревару Врб, мало бол'е да ги сѡрему Врб, саг ги ѡражу теј панталоне Врб, ѡражу ми појас Врб; људи неки бежу Вт; да те не болу леђа Вт; не мош се враѡу Вт; вѡу у круг Вт; они вѡу то Вт; живу тамо Вт; морали да заславу Вт; они заѡалу горе Вт; не излазу паре Вт; кад искочу Вт; кршу црепови Вт; оне л'еѡу, л'еѡу у цркву да иду Вт; не лому погачу Вт; саг се и не облачу много Вт; да се ѡражу девојке Вт; ѡражу да им се плати Вт; они оѡвору врата Вт; ѡлаѡу колико ѡражу Вт; они кад се помѡру Вт; не ѡосѡу људи Вт; ѡраву качамак Вт; што ће ѡраву Вт; који не ѡушу Вт; деца ми удару Вт; фрљу

кошџу на таџан Вт; не *говору* с мене Бч; *држу* стару в'еру Бч; саг рођендан *йраву* Бч; да га *сак'рану* Бч; *с'еду* полицајци Бч; дошл'и да ме *ш'ражу* Бч; да га *ува'иу* Бч; да га *ш'и'и'и'и'и* српски на'род Бч.

На основу прегледа и анализе стања у вези са 3. л. мн. у косовскопоморавским говорима, долази се до закључка да се ови говори у односу на суседне јужноморавске говоре на подручју Србије и Северне Македоније могу посматрати као централни будући да су у њима заступљене варијанте свих (-в, -и, -у, -ју), те да на тај начин показују да на овом месту заправо долази до постепеног преливања и надовезивања једне на другу варијантност (в. Трајковић 2024).

3.5.2. Аорист

3.5.2.1. На подручју јужноморавских говора неминовна је тема односа и веза између облика аориста и имперфекта.¹⁶ За настајање аориста обично служе глаголи свршеног вида, те тако за сиринићки говор Младеновић истиче да „припада ширем ареалу у коме су аорист и имперфекат јасно видски раздвојени“ (Младеновић 2019: 648), а то важи и за гатњански говор (Младеновић 2013: 333). С друге стране, Павловић наводи да се аорист и имперфекат у сретечком говору пре свега значењски разликују при чему се ипак издваја однос свршености и несвршености радње. У складу са тим, овај говор препознаје двојаке примере: „а) оне где од истога глагола имамо обадва облика; б) оне код којих се ствара допунски однос између пређашњег свршеног времена тренутног глагола и пређашњег несвршеног времена трајних и трајно-учестаних глагола.“ (Павловић 1939: 202). С. Реметић запажа да се у призренском говору аорист гради и од несвршених глагола (Реметић 1996: 504). Исто је и у горњопчињском (Јуришић 2009: 209) и прешевском говору (Трајковић 2016: 484).

У косовскопоморавским говорима аорист у 1. л. јд. има форме без -х и са акцентом који може бити на отвореној ултими или помереним према почетку речи. Друго и треће л. јд. имају исте облике. Прво л. мн. је на -(х) *мо*, ређе на -*смо*, а друго л. мн. на -*сте*. Треће л. мн. има наставак -*ше*. Овакав систем аориста углавном се поклапа са стањем у суседним источним и јужним говорима: прешевском (Трајковић 2016: 484–487), горњопчињском (Јуришић 2009: 209–213), кумановском и скопскоцрногорском (Видоески 1962: 200, Видоески 1999: 230–231). Видоески описује изоглосе пружања појединих аористних наставака, те за -*ше* утврђује да се пружа на југу до линије Шопско Рударе–Коњух–Мургаш–Орашац–Пчиња–Студена Бара–Аги-

¹⁶ Детаљну расправу о овоме даје Р. Младеновић 2013б, који на материјалу из говора Јужне Метохије, Сиринића, Јужног Косова, Централног Косова, Подгора и Средске објашњава заступљеност појединих форми и међусобна прожимања аориста и имперфекта.

но Село, одакле се надовезује на црногорску област, док се на истоку пружа до линије Шопско Рударе–Страцин–Отошница (Видоески 1962: 201).

Са западне стране косовскопоморавских говора, гатњански говор показује тенденцију ширења *-о* у 1. л. јд., што је врло карактеристично за сиринићи, сретечки, јужнометохијске говоре (Младеновић 2019: 648). У гатњанском говору се код 1. л. мн. издвајају наставци *-смо* и *-(о)смо* који су потиснули *-мо*, што овај говор чини делом метохијско-косовско-сиринићког ареала (Младеновић 2013: 338). Наставак *-ше* у 3. л. мн. карактеристика је већег дела јужног ареала јужноморавских говора, те га тако има и у централнокосовским (Јашовић 2010: 110), гатњанском (Младеновић 2013: 339), сиринићком (Младеновић 2019: 649), призренском (Реметић 1996: 504), али је спорадичност имперфекатског *-у* у аористу 3. л. мн. забележена у гатњанском и сиринићком. За ђаковички говор М. Стевановић поред *-ше* наводи много чешћи наставак *-у*, који је продро из имперфекта (Стевановић 1950: 127). Истраживања Р. Младеновића довела су до закључка да је у јужнометохијским говорима много чешће морфолошко приближавање аориста и имперфекта 3. л. мн. (Младеновић 2013б: 177–178).

У сретечком говору 1. л. мн. има наставак *-мо*, 2. л. мн. *-те*, а у 3. л. мн. *-а*, што је карактеристика унета из јужнијих области (Павловић 1939: 201, 202). Видоески за кумановски говор, поред наставка *-ше*, наводи и *-а* за 3. л. мн. аориста, али је он чешћи у крајевима јужно од поменуте линије пружања наставка *-ше* (Видоески 1962: 201, 205). Поред доминатног *-ше*, наставак *-а* се јавља и у једном делу скопскоцрногорских говора, што Видоески објашњава утицајем скопских говора (Видоески 1999: 231).

Акценат код облика аориста може имати диференцијалну улогу као што показује стање у гатњанском говору у којем код глагола који у 1. л. јд. имају акценат на ултими, у 2. и 3. л. имају на иницијалном слогу (Младеновић 2013: 335).

3.5.2.2. Прво лице једнине

ја *умрѐ* од стра́ НБ; ја *си́ави* ка́фу М; ја *узедо́* сли́ку Р; *йокри́* ку́ћу Кр; узедо́ си ста́пче Кр; ја *йоложи́* овако́ј гла́ву Р; го́ре ги *йџера́* Вг; *найоји́* ги Вг; *кѧ́ йорáсо* Д; одва́ј га *нађо́* Кр; па *ојрави́* Кр; *зайали́* св"ећу Вт; *йрича́* ти си́ноћке Вт; *ојто́* Кр; ја *дођо́* сас њѐга Р; ја *йродужи́* јопет Бч; ја се *скину́* Кл; *осѧави́* ку́ћу Бч; *ул'ѐго* Зб; *йродáдо* биволицу Кр; кад ма́ло *йорáсио* Вг; ја кроз *терáсу* *йобѐго* Гњ; та́ј да́н се *обу́ко* фи́но Гњ; ја се *йоди́го* Вт; ја ти *ре́ко* Ж; *ре́ко*: Цв"ето Вт; *кэд ул'ѐго* Кр; *зайосли* се Д.

3.5.2.3. Друго лице једнине

Кудѐ ги *йџера́* овце Вг; ти́ ли ги *води́* Гњ; ти́ ли *дођѐ* Кш; *видѐ* ли Гњ; *нађѐ* ли га Кц; *вика́* ли га КК; *найиса́* ли му Пс; ти́ га *баџи́* одма Врб; *намесѧи́* ли га

сама Зб; *сїреми* р'учак М; *сїреми* ли се Гњ; *врайїи* ли ги Вг; *гледа* ли Т; *ди́же* ли га НБ; *завриши* ли Вт; *ти* ли га *обуче* Р; *ти* га *ошѣра* Кш.

3.5.2.4. Треће лице јединине

ул'еже у зид Св; *изгоре* покрај њега Св; *умре* ми девојче од очи Зб; *побеже* на тамо Т; он *отвори* прозор Т; он *стаде* Т; *у́звика* на д'ете ун'ука_ми Т; *затвори* се кућа Т; мој Новица се *изгуби* Ц; *осїана* у болницу КК; што *огрози* Мараву Р; телефон ми *уведе* Р; ћерка гу се *изгуби* Р; *ушѣи* се овој д'ете Д; *и́аде* од коња Д; *умре* у Бујановце Кр; *пушка* *и́уче* Д; *ошїиде* д'ете ДШ; *рече* К; не гу *у́зде* у руке *и́ч* Д; *и́орасїе* Д; *доведе* ми га Д; *Разведе* се с'ега Кр; *ишлогира* и *умре* Ж; св' *обра* нашу јабуку Вт; *и́р'евари* гу Вт; ете, *осїаде* неудата Вт; *обрну*, д'ап Кр; *увече* *и́уче* Р; *олади* се вр'еме Врб; она *умре* на бр-зину сїрота Гч; моја свекрва *и́родаде* њиву Гч; *наїрави* гу свадбу Гч; сл'унце *огреја* Вт; и тој ми *каза* Р; *ушѣи* се овој д'ете Д; отк'уд *дође* Кр; *дође* за неке пр'еповетке Кр; *муж* *и́рекара* ма́ло Гч.

3.5.2.5. Прво лице множине

вика́смо ги Гњ; *и́озва́смо* ги Кш; *наїрава́смо* св' Р; *ушѣи́асмо* гу Вт; *вика́смо* ги Гњ;

вечера́мо и *лего́мо* Зб; *теле* *нађо́мо* К; *и́родадо́мо* по једну́ кишку Кр; Мајке, *нађо́мо* једно́ д'ете Кр; *ста́н доби́мо* и св' КК; *е́ве дођо́мо* КК; *иско-чи́мо* сви Д; *седо́мо* туј Д; док не се *замрз'емо* Д; *и́оизмали́териса́мо* си Кр; *уле́гомо* и *го́тово* Кр; *и́оди́гомо* спо́мен Ж; *исїраи́и́мо* ги Кл; *чека́мо*, *чека́мо* НБ; *дове́до́мо* де́ца Кц; *седо́мо* на Во́дице НБ; после *и́родадо́мо* М; *дођо́мо* та́д Мг; *исїраи́и́мо* ги Кл; *дарова́мо* ги Кл.

3.5.2.6. Друго лице множине

дођо́сїе ли КК; *дадо́сїе* ли Гњ; *видо́сїе* та́мо Пс; *држа́сїе* унутра Рл; *идо́сїе* ли код њи́ Кш; *наїрава́сїе* ли Кр; *и́оїрава́сїе* ли Р; *нађо́сїе* ли га Кц; *дава́сїе* ли на њи́ Пс; *куйува́сїе* ли за сла́ву Пш; не ли *кува́сїе* Пш; не ли *и́рава́сїе* Вт; *и́ођо́сїе* ли КК; *служи́сїе* ли Врб; *сїи́госїе* ли Гњ.

3.5.2.7. Треће лице множине

после *изађо́ше* *и́гле* бес ку́кице М; *исїера́ше* не Шипта́ри НБ; после ги *одби́ше* И; моји де́ца кад се *расїи́каше* Зб; *рии́ише*, *наїрава́ише* ку́ћу Зб; *уби́ше* гу Т; моји *помр'еше* у Свра́чак Т; на́доле *ошїо́ше* после Д; *расїи́ури́ше* се љу́ди Вг; *узедо́ше* две кра́ве и теле К; *искочи́ше* врша́л'ице, ко́мбаји К; књи́ге *изнесо́ше* Р; *замрз'еше* не Шипта́ри Д; *сабра́ше* ка́де Д; ста́рци *зайи́вори́ше* Д; *Сайи́раше*, *сайи́раше* Д; *ушѣи́аше* га то́га кме́та Д; *одведо́ше* га у ре́ку Д; овај во́јска што бе́ше Д; *изгор'еше* др́ва Д; *ошїо́ше* си де́ца невидени, нечу́јени Д; *дадо́ше* у за́коп [закуп] Кр; *обећа́ше* му ДШ; *осїана́ше* само пе-ш'ес ку́ће Вг; *расїи́ури́ше* се љу́ди Вг; да не *и́ресїи́аше* М; само *ње́гове* *осїи́ану́ше* К; оту́д се *враи́ише* К; кад не *збра́ше* Д; та́м не

сабраше Д; донёсоше га Д; ѿпреварише га Д; К'ѣд ги ѿушѣише Д; замрзёше не Д; оѿтераше не Д; Овд'ека се наѿпрѣаше Д; ка се населѣше Д; фр'љѣше тој Д; како се загрозише Д; кад сл'ёгоше озг'ор Д; Скуваше Д; наједоше се Д; ѿрођоше Д; сабраше Д; оѿтераше ги Д; ѿрођоше нагоре Д; св'е искочише Д; завладаше друѓи Кр; с'ѣг се наједоше Кр; зайослише гу так'ој Кр; ѱјутру га оѿкараше Р; убише ми м'ојега бр'ата, м'ојега з'ета Гњ; д'еца ѿора́соше Вт; ка се налеѣише Вт; девојче уз'едоше Бч; сабраше ств'ари Бч; ѿни ми да́доше п'аре Бч; св'е ѿолиѣаше Бч; Шипт'ари ги уѿѣйаше с'ина Бч; усѣавише не без повер'ење Врб; с'ѣг се разделише Гч; ѿоб'ёгоше л'јуди од м'уку Гч; ѿни зайојаше п'ѣсму Кл; скинуше га Кл.

3.5.3. Имперфекат

3.5.3.1. Код призренско-тимочких говора постоје потврде о употреби свршених глагола за грађење имперфекатских облика. Тумачећи овакву појаву и у призренском говору, С. Реметић наводи да се „морфолошки гледано ради о формама имперфекта које засигурно означавају аорист“ (Реметић 1996: 506), а даље наводи обличке разлике између аориста и имперфекта при чему се истиче улога „имперфекатског специфичног временског наставка -е (-ѣ) према -и и -о у аористу.“ (Реметић 1996: 507).

Однос и заступљеност облика аориста и имперфекта у призренско-јужноморавским говорима метохијско-косовско-сиринићког типа, према Р. Младеновићу (2013: 345) мало је сложенији. Најпре, постоје разлике између јужних метохијских и говора у Косовској Котлини и оне се пре свега односе на облике за множинске облике трећег лица. У јужним косовским говорима у 3. л. мн. уопштено је аористно -ше за оба претерита, али се истиче да је та појава доследнија на југу овог подручја, док се идући ка северу чешће јавља -у (Младеновић 2013б: 176). Младеновић истиче да се у овим говорима аорист везује за свршене, а имперфекат за несвршене глаголе. У грађењу облика имперфекта код јужних косовских говора посебно су упадљиви сложени наставци -шоше и -аше (има́шоше, имада́ше) настали ширењем аористног -ше. У јужнокосовским говорима и код већине северношарпланинских формиран је нови наставак са елементом -шо- (имашо́мо, имашо́смо итд.), који садржи имперфекатско сингуларно -ш- и аористно -о-. Ово се разликује од осталих ближих јужноморавских говора, као и од северномакедонских јужноморавског типа, у којима је раширен сингуларни имперфекатски елемент -ше- (Младеновић 2013б: 179).

У централним косовским говорима аорист 3. л. мн. има наставак -ше, а имперфекат -у и -ше са различитим нивоима заступљености (в. Младеновић 2013: 345–346, Младеновић 2013б). У говорима Угљара, Племетине и Липљана забележена је чешћа употреба -у и ређа -ше у 3. л. мн. имперфекта

(Јашовић 2010: 102, 134, Младеновић 2013б: 177). У јањевском говору присутни су наставци *-ше* и *-у* у имперфекту 3. л. мн. (Павловић 1970: 106). За летнички говор може се рећи да га карактерише *-ше* у имперфекту 3. л. мн. (Ђуровић 2000: 120, Младеновић 2013б: 177).

Сирињски говор познаје уједначену употребу два наставка: *-у* и *-ше* за 3. л. мн. имперфекта и аориста, али се видски могу јасно разликовати (Младеновић 2019: 662). Слично стање је забележено и у ђаковичком (Стевановић 1950: 127). У сретечком говору М. Павловић (1939: 193) за 3. л. мн. наводи наставак *-а* за аорист (*беа*), који стоји и у имперфекту облички проширеном аористним елементом (*бешоа*). У овом говору је 1. л. јд. на *-о*: *бешо*. За призренски говор С. Реметић (1996: 504–507) наводи јасну обличку разлику између аориста и имперфекта, која се у 3. л. мн. препознаје по наставцима: *-ше* за аорист, а *-у/-џ/-в* у имперфекту. Код имперфекатске форме не би могло доћи до мешања са презентом 3. л. мн. јер у овом случају акценат може бити диференцијални знак, који је у имперфекту, као и у аористу, на ултимим основама. У призренском говору нема јужноморавских облика за 1. л. јд. и мн. са презентским елементом типа *имашем*, *имашемо*, већ овде продиру аористне форме као у примерима: *ја мога̑*, *џиражѐ*, *ми мога̑смо*, *нема̑смо*, *бе̑омо* (Реметић 1996: 505). У ђаковичком говору М. Стевановић 1950: 146) истиче широку употребу аориста, али и врло ограничену имперфекта. У аористу 3. л. мн. користи се наставак *-ше*, али и много више имперфекатски наставак *-у* (Стевановић 1950: 126).

За разлику од јужнокосовских говора призренско-јужноморавског дијалекта, у јужнометохијским говорима истог дијалекта, нема продора аористног *-ше* у имперфекат. Овде долази до изједначавања облика аориста и имперфекта у корист имперфекатског наставка. Међутим, и на овом подручју није сасвим уједначена заступљеност наставака: у једном делу јужнометохијских говора у аористу 3. л. мн. се користи имперфекатски наставак, а у другим јужнометохијским говорима паралелно се употребљавају аористни и имперфекатски наставак за 3. л. мн. аориста. (Младеновић 2013, 2004а).

Са источне стране косовскопоморавских говора стање имперфекта показује да се ово претеритално време може градити, иако ређе, и од свршених глагола. У облицима једине присутно је аористно *-ше*, а 1. л. јд. у прешевском говору показује и ређу употребу презентског елемента *-м* (Трајковић 2016: 488), које се ретко среће у горњопчињском и није забележено у кумановском говору (Јуришић 2009: 214, Видоески 1962: 205–206). Видоески објашњава разлоге преношења презентског наставка *-м* у имперфекат: „Кај голем дел глаголи презентската и имперфектната основа се еднакви, а освен тоа и тие имаат сличност и во значењето, зашто и едната и другата форма значат дејство во процес, незавршено“ (Видоески 1962:

205–206). Презентско *-м-* среће се у 1. л. мн. у прешевском (Трајковић 2016: 489), а на подручју Северне Македоније у Славишту (Видески 1962: 207). Изоглоса пружања оваког презентског *-м-* у имперфекту ка југу јесте Дренак–Страцин–Шопско Рударе–Тополовић, а на исток иде све до државне границе Северне Македоније са Бугарском (Видески 1962: 207). У 3. л. мн. прешевски говор познаје наставке *-шеву* и *-шев*, при чему је први фреквентнији (Трајковић 2016: 489). Слично стање је и у скопскоцрногорском говору, с тим што се у овом говору за 3. л. мн. бележи само наставак *-шеу(в)* (Видески 1999: 231–232). Горњопчињски говор има разноликије наставке: у западном делу је ситуација слична прешевском говору (*-шеву*, *-шев*), на истоку је *-ја* (у 1. л. мн. *-јамо*), док су у средишњој зони заступљена сва три наставка: *-шеву*, *-шев* и *-ја* (Јуришић 2009: 215–217). За кумановску област Видески наводи да се стари наставак *-у* 3. л. мн. имперфекта среће веома ретко и то само у козјачким селима, а да је општи наставак *-а*: *-ја*, *-ва* (Видески 1962: 207).

3.5.3.2. Употреба аориста и имперфекта у призренско-јужноморавским косовско-метохијским говорима је неједнака. Истражена подручја показују да је аорист у живој употреби код свих говора, док је имперфекат неуједначено заступљен. Највећа снага оба претерита показује се у горанском говору, што се може објаснити географским положајем овог говора који се наслања на западномакедонске говоре, у којима су веома добро присутни и аорист и имперфекат. На даљим подручјима, у сретечком и подгорском говору, имперфекат се ређе користи него у горанском, а разлике постоје и на морфолошком плану. Р. Младеновић указује на употребу перфекта несвршених глагола који заузима место имперфекту у говорима Косовске и Метохијске котлине, те је то разлог посустајања облика имперфекта. На овом подручју заступљеност имперфекта може се пратити правцем југ–север, тако што се његова присутност бележи у јужним крајевима, а како се иде према северу, имперфекат је све слабије присутан (в. Младеновић 2013б: 174). Заступљеност овог претерита издваја се у сиринићком говору, где је, иако сужена употреба, снага имперфекта већа овде у односу на призренско-јужноморавске говоре Метохијске и Косовске котлине (Младеновић 2019: 662).

Дубље разматрајући разлоге постепеног нестајања имперфекта Р. Младеновић истиче семантичку функцију претериталних времена, где се примећује слабљење границе између аориста, имперфекта и перфекта. У таквом случају почиње да се шири употреба перфекта, који се односи на неодређену прошлост, што доводи до губитка имперфекта, али не и аориста, који опстаје будући да садржи моменат доживљености радње (Младеновић 2013б: 174).

Приближавање аориста и имперфекта на морфолошком плану показује да јужноморавски косовскометохијски говори (јужнокосовски, централнокосовски, сиринићки, косовскопоморавски) имају изједначавање српског типа еволуције које подразумева ширење аористних елемената, док северношарпаланински (горански, подгорски, сретачки) имају македонско-бугарски тип еволуције са ширењем имперфекатских наставака у оба претеритална времена (в. Младеновић 2013б: 171). Свакако треба подсетити да се ширење имперфекатског наставка -у бележи и у другим говорима српског језика, што указује на то да ова појава није строго везана за јужне језичке области (Младеновић 2013б: 178).

3.5.3.3. Потврде имперфекта у косовскопоморавским говорима указују на постојање облика који се граде наставцима: *-ше, -ше, -ше, смо, -сће, -ше/-шев*. Једино код глагола *биџи* у 3. л. мн. забележен је наставак -у: *беву*.

Прво лице јединине: па ја ву *кажеше* НБ; ја се *дибелеше* НБ; ја *мислеше* да дођем Ј;

Друго лице јединине: како се ти *џрезивљаше* НБ; ти му *викаше* КК; па ти *џричаше* Ж;

Треће лице јединине:

он *идеше* И; брат гу *имаше* Мг; код њега *идеше* Кр; *џравеше* за њега К; он му *викаше* Т; само он *имаше* Ј; она не *чуваше* Пш; она ги *чуваше* деца НБ; он *радеше* код њи НБ; она ги *џричаше* НБ; баба *седеше* код нас Д; он *немаше* Брв, КК; *доодеше* код нас Вг; како се *џрезивљаше* Гњ; Вт; Брв, КК; како му *имеше* Гњ; Р; Кш, Брв, КК; како гу *имеше* К; нога ме *болеше* Брв; да л *идеше* неколико пута Д; дете си *седеше* Кл;

коњица *беше* Д; у миљони тџд *беше* Кр; *беше* Свети Ранђел НБ; овџ сџк што *беше* Д; овџ војска што *беше* Д; на недељу ли како *беше* Вт; кад *беше* бомбардовање Гњ; вода *беше* једна голема Бч; каква брука *беше* Кл; каква мџка *беше* Кл;

Прво лице множине: ми си *имасмо* Гњ; и ми добро *седосмо* КК; *гледа-смо* и ми Кш;

Друго лице множине: не ли ви *имасће* НБ; *имасће* и ви такво Брв; па ви *идесће* НБ; *идосће* целу годину КК; *џравесће* за вас ДШ сл.

Треће лице множине:

бегаше деца К; они не *бегаше* Д; неки *бегаше* Д; наши *бегаше* Кр; *бегаше* они Кц; од своје воље *бегаше* Кр; коко гу *беше* *викаше* Врб; *држаше* не неколико дџна Д; *држаше* ги овдека Д; *зваше* га они Кл; неке *џише*, неке не *џише* Вг; они *имадџше* НБ; деца *јашаше* коњи Д; оне *мислџше* са тој ће добијев Зб; Нџ, не *џејаше* М; овдека гу *џравџше* свџдбу Гч;

они *идешев* НБ; они *викашев* Бр; *крсџешев* се НБ; *имашев* убаве џиве Кш; што ги *викашев* некако Гњ; кад *џџчешев* да се претицав Пш;

б'ѐву љ'уди Ц; два'ес три што б'ѐву Вг; само 'они б'ѐву Кш; н'е ли б'ѐву јуч'е Пс; и 'оне б'ѐву Пш.

3.5.3.4. Б. Видоески за скопскоцрногорски говор наводи наставак *-шеу(в)* (Видоески 1999: 231–232). Грађа из скопскоцрногорског говора (Видоески 1999: 237–239, Бошњаковић, Станковић 2008, Станковић, Бошњаковић 2015) показује да имперфекат није тако заступљен у овом говору, а када се појављују потврде, оне се углавном односе на 3. л. јд. (*б'ѐше, ѿр'а'еше, уда'ваше, ѿд'еше, м'ора'ше, ѿ'ер'еше* и сл.). Веома ретки примери за 3. л. мн. показују употребу *-ше* и *-шев* у овом облику: *дова'ћа'ше, ц'р'ѿ'ешев*. На овакво стање наслањају се косовскопоморавски говори у којима су забележене сличне потврде.

За скопскоцрногорски говор С. Станковић и Ж. Бошњаковић (2015) наводе: „У имперфекту наставак *-ше* се проширио и на 1. л. јд. и на облике у множини испред личних наставака *-мо, -ће, -в* (*ја носеше; носешемо, носеш'ће, носешев*)“ (2015: 421). Објашњавајући развој простих претериталних времена у српско-македонском пограничју, аутори објашњавају: „Губљењем гласа /х/ у неким говорима (прешевско-бујановачком, врањском и кривопа-ланачком) са парадигматским акцентом дошло је до хомонимије између презента и имперфекта. Да би се ово избегло, у сва лица имперфекта проширио се наставак *-ше-* (*викашем, викаше, викаше, викашемо, викаш'ће, викашев/викашеа*)“ Даље издвајају кумановски говор у којем је уопштен наставак *-ше* у једнини, којег нема у множинским облицима имперфекта: *викаше; вика-смо, викас'ће, викасва/викава* (Бошњаковић, Станковић 2015: 422).

3.5.3.5. Примери са подручја косовскопоморавских говора потврђују слабу заступљеност имперфекта у овим говорима. Грађење имперфекта показује да се ови говори делом наслањају јужно на скопскоцрногорске говоре, а делом западно на централнокосовске говоре. Грађење 1. и 2. л. мн. са стабилизацијом *-смо* и *-с'ће* указује на то да су и косовскопоморавски говори део метохијско-косовско-сиринићког ареала, који у целини показује такву тенденцију. У наставку овог ареала надовезује се прешевски који ипак показује постојаност имперфекта, чија се творба углавном подудара са стањем у јужном скопскоцрногорском говору. То би значило да се изоглоса пружања имперфекатских облика типа: *имаше, имаше, имаше; имасмо, имас'ће, имаше;* пружа на прелазу из косовскопоморавских у прешевски говор, одакле се развија тип: *имаше/имашем, имаше, имаше, имашемо, имас'ће, имашев/имашеву*. Разлика се уочава у презентском елементу у 1. л. јд. и 1. л. мн., као и код облика за 3. л. мн. У косовскопоморавским говорима аористно *-ше-* присутно је у једнини и у 3. л. мн., док се у 1. и 2. л. мн. оно не јавља. У прешевском говору присутно је *-ше-* у свим лицима осим у 2. л. мн.

3.5.4. Футур први

Грађење футура првог потпуно је анализовано и у говорима Косовског Поморавља као као у многим другим говорима ширег призренско-јужноморавског, али и балканског ареала (Стевановић 1950: 131; Реметић 1996: 502–503; Павловић 1939: 194, Младеновић 2002: 431–432; 2013: 351–353; 2019: 673–676; Јашовић 2010; Трајковић 2016: 494–495; Видоески 1962: 220–221; 1999: 234; Јуришић 2009: 207–209).

Поред конструкције *ће + њрезенӣ*, за исказивање футура првог понекад се користи глагол *има/нема* уз *да + њрезенӣ*, што представља траг старине.

3.5.4.1. Прво лице једнине

ја *ће м'ѐтӣем* П; *ћ изађ̄ем* П; ја *ће* ги *р'ѐкнем* Зб; *ће* да *сѐднем* Т; ја *ће* га *нѓсим*, *снѓјке* Р; *нѐ* *ће* *рѓди* К; *сѓтра* *ће* *ѓмрем* ДШ; *ће* *ѓдем* у Прѓхор Пчињски Р; ја *ће* се *врѓӣим* М; *ће* гу *исѐчем* К; *ће* ве *одвѐдем* К; *ће* ти *донѐсем* Бж; *ће* те *лѓжем* К; *ће* му гу *ѓзнем* Врб; *ће* гу *ѓӣӣам* Врб; мајку *ће* *зѓвим* Кл; *тѐбе* *ће* те *ѓӣӣам* Кр; *Ће* га *исѐчем* Р; *Ће* се *завѐӣам* Р; *Ће* *ѓѓӣим* Р; петла̄ *ће* *закѓљем* Гњ;

Има ретких примера са потпуном конструкцијом енклитика глагола *хѓӣӣи* за 1. л. јд. *ћу + да + њрезенӣ*: ја *ћу* да *кажем* Пс; ја *ћу* да *донѐсем* Гњ; тој *ћу* ја да *видим* КК. Овакво исказивање футура првог Р. Младеновић објашњава као „средство изразитог истицања“ (Младеновић 2019: 675).

3.5.4.2. Друго лице једнине

ћ ѓграш позади Врб; *ће* *ѓѓӣӣи* два жѓра Зб; *ће* га *врѓӣӣи* тој рње Кр; *ће* *рѓдиш*, *нѐнеш* Вг; *Ће* *окрѐнаш* М; *ће* *видиш* М помало *ће* *извѓдиш* К; што *ће* *ѓрѓӣи* Д; *ће* *ѓмреш* млад Д; *нѐ* *ће* гу *вѓдиш* К; ти *ће* гу *ѓѓржиш* К; *ће* *осѓѓѓӣи* нѓкога Бц; *ће* га *ѓзмеш* Ж; *ће* *ѓлѓчиш* тај дан Кл; *ће* се *избѓнаш* сас јајце Кл; *ће* *размѓӣӣи* јајце Кл; *ће* *ѓбѓчиш* Кл; *ће* *расплѓтиш* Кл; кѓке по две" *ће* *ѓлѓѓӣи* Кл; *ће* се *дѓнеш* у нидѓљу Кл; п'ѓсл'е *ће* *ѓѓѓѓӣи* на нѓге Кл; *ће* *ѓокрѓјеш* крѓѓи Кл; *ће* се *ѓбѓчиш* Кл; *ће* *дѓш* Т; *ће* *дѓђеш* Гњ; *ћ ѓдеш* КК; *ће* *нѓнеш* Бр; *ће* *нѓѓѓӣи* два крѓѓа в'ѓду Кл; *ће* *ѓѓѓӣи* ћѓлим Кл;

3.5.4.3. Треће лице једнине

ће *ѓде* на ѓѓву П; *ће* *нѓси* канѓту П; овѓј *ће* *ѓѓѓӣи* П; овѓј *ће* *м'ѓси* П; *ће* *донѓе* вѓду П; *ће* *каже* свѓкрѓа П; на рѓку *ће* гу *намѓѓа* Св; коко̄ *нѐ* *ће* *дѓђе* Зб; баба *ће* гу *каже* Зб; па *ће* га *ѓѓѓѓи* Зб; тој *ће* ти *бѓдне* Св; жѓна *ће* *ѓрѓѓа* Зб; нѓтамо *ћ ѓде* град Р; *ће* *ѓѓѓѓи* онѓј коно̄плѓ Кр; на Лѓзу *ће* *дѓ* Кр; три гѓдине *ће* *бѓде* М; *ће* *рѓди* К; *нѐ*, *ће* *рѓди* К; *ће* ти *ѓѓѓе* нѓге К; *ће* *ѓѓѓӣи* поприку К; *нѐ* *ће* се *рѓди* Ц; *нѐ* *ће* *ѓѓѓе* К; *ће* *скѓѓе* до сѓтра К; *ће* *ѓѓје* К; *ће* се *ѓѓѓѓӣи* К; па *ће* ви *каже* К; како̄ *ће* *скѓѓе* К; онѓ *ће* *зѓѓѓѓѓа* К; онѓ *тѓмо* *ће* *мѓзе* К; *ће* *сѓѓи* К; онѓ *нѐ* *ће* га *ѓѓје* К; кудѓ *ће* га *ѓѓје* К; *ће* ги *дѓ* Пс; па *ће* те *ѓдѓри* Д; Такој *ће* *бѓдне* Д; *ће* те *ѓѓѓѓа* Д; сас тој *ће* *ѓѓѓе* Кр; *ће* *ѓѓѓѓе*,

хајт Кр; она *ће* га *размџи* Кр; *мáлко* *ће* се *кисѣли* Кр; *ће* си ги *џџи* Кр; *ће* си ги *докара* Кр; *Такој* *ће* *рѣкне* трипут Кр; и *ће* *улѣгне* Кр; *ће* *донѣсе* сваќ Кр; *Нѣ*, *нека*, *ће* *рѣди* свѣ Р; *ће* *џме* Б; *ће* *оздрáви* Ж; *ће* *иск'очи* Кл; *сѣг* *ће* *наџуни* ч'ѣтри године Бч; *џпит* *ће* *бѣде* Кл; *ће* ти *расѣл* "ѣиѣ *кѣсу* Кл; у *папѣчу* *ће* ти *џџи* *парѣ* Кл; *ка* *ће* *џриѣ* до *кућни* *праг* Кл; *ће* *извáди* Кл; *ка* *ће* *ул* "ѣгне Кл; *ћ* *ул'егне* *свекрва* Кл; *ће* ми се *смѣје* Кл; *ће* *збѣре* *сѣно* Кл; *ће* *сѣáве* *чершаф* Кл; *ће* ти *џáџи* Ж; *ће* му *дáм* свѣ *што* *тражи* Врб; *ће* *сѣџм* Врб; *кџ* *ће* да *џмџе* *краву* Врб; *кџ* *ће* да *чѣси* Врб; *ће* ми се *расџџи* *дѣте* Врб; *кџ* *ће* ми *га* *гл'ѣда* Врб; *ће* *наѣ* она *кућу* Врб; *ће* се *исџрџе* *њива* Врб; *ћи* *дѣје* *мѣне* на *њиву* Врб; *ће* *дѣје* *невѣста* у *мѣне* Кл; *ће* *јѣде* с *младѣжењу* *зáјено* Кл; *за* *двá* *мѣсеца* *ће* гу *џме* Врб.

3.5.4.4. Прво лице множине

ћ *идѣмо* да *рѣчáмо* Врб; *ми* *ће* гу *кáжемо* на *жѣну* К; *ће* *оѣремо* П; *ће* гу *одвѣјимо* П; *ће* *џрáвимо* *седѣлку* Вг; *ће* га *џрѣчѣáмо* *гѣста* Кр; у *Марáву* *ће* га *однѣсемо* Р; *ће* *џнемо* *вѣле* Кр; *ће* *џџимо* у *плѣмју* Кр; *ће* га *вѣјемо* на *ветрунáчу* Кр; *ће* се *смѣјемо* М; *ће* *џрѣчáмо* *мáло* М; *пѣсле* *ће* *кѣáмо* Кр; *ће* *изобрнѣмо* Кр; *кѣ* *ће* га *одвѣјемо* Кр; *ће* *доручкѣјемо* Кр; *ми* *одовѣд* *ће* га *џџџемо* Кр; *ће* си *вѣчѣрамо* Кр; *бáбо*, *ће* *дѣјемо* Вг; *ће* се *џџáкáдимо* Кр; *Ће* *смѣáмо* Р; у *нидѣљу* *ће* *дѣјемо* Врб; *Ћ* *џнемо* К; *сѣк* *ће* *џџемо* Д; *ћ* *иди-мо* на *свáдбу* Врб; *сѣк* *ће* ги *оѣѣрамо* Д; *што* *можемо* *ће* *извѣчемо* КК; *ће* га *скѣнемо* Д;

3.5.4.5. Друго лице множине

ће се *смѣјѣиѣ* *мѣж* би Зб; *ће* не *брукаѣиѣ* КК; *ће* се *удáѣиѣ* КК; *какѣ* *ће* ми *га* *свáѣѣѣиѣ* *ви* *мѣне* Кл; *ће* не *наѣѣиѣ* Гњ; *ће* *вѣдиѣиѣ* Брв, Пс; Пш; *ће* *сѣѣѣиѣ* Т; *ће* *бáѣѣиѣ* Зб; *нáтам* *ћ* *идѣиѣ* Т; и *ви* *ће* *џоглѣдáѣиѣ* НБ; *пá* *ће* *наџрáвѣиѣ* НБ; *ће* *џѣѣиѣ* Кш; *ће* га *наѣѣиѣ* Кц; *ће* *скрѣнѣиѣ* Пш; *ће* *јѣдѣиѣ* ли Пс; *ће* *на-врáѣѣиѣ* Пс; *ће* се *весѣѣиѣ* Кц.

3.5.4.6. Треће лице множине

џне *мѣслѣше* са *тѣј* *ће* *добѣјѣв* Зб; *ће* га *киднáџѣв* Св; на *нѣбес* *ће* *рѣѣав* Кр; *кѣлко* *ће* *жѣвѣв* *стáри* Мг; *ће* га *врáѣѣв* КК; *ће* га *чѣкав* Брв; *ће* *дѣјѣв* Ж; *ће* *дѣјѣу* Врб; *ће* *кџу* Бч; *нѣ* *ће* *џмав* Ц; *нѣ* *ће* *вѣку* Вг; *дáл* *ће* *чѣву* Вг; *ће* *зáѣѣѣв* Кш; *нѣ* *ће* *џáмѣѣв* Пс; *ће* се *мѣслив* Кц; *ће* се *наѣѣв* Брв; *ће* се *џѣѣав* Кц; *нѣ* *ће* се *окрѣнѣв* Гњ; *дáл* *ће* не *глѣду* Кл; *дáл* *ће* те *џѣѣу* Бч; *свѣ* *ће* *дѣјѣв* Гњ; *свѣ* *ће* *џграв* Пш; *ће* га *џѣѣав* Пш; *ће* му *однѣсеу* Вг; *ће* га *вѣду* Кл;

3.5.4.7. Конструкција *има/нема + да + џрезѣнѣ*:

џма да *осѣáѣѣиѣ* *јѣднѣ* *бáбу* Ж; *џма* да ме *џѣѣаѣ* Кр; *џма* да *идѣш* са *свѣ* *њѣга* Врб; Ё, *нѣма* да *џроѣáднѣ* М; *џма* да гу *дѣне* *свекрва* Кл; *мрсно* *џма* да *бѣднѣ* Мг; *свекрва* *џма* да *ул'егне* Кл; *џма* да се *сл* "ѣгне Кл; *џма* да *зáѣáм-*

*и*и НБ; *и*ма да *г*лѣда Т; *и*ма да *и*р^ави Ј; *и*ма да *у*ч'и Гњ; *и*ма да *р*адиш па да пѣваш Пс; *и*ма да *у*змев Кш.

3.5.5. Перфекат

У косовскопоморавским говорима перфекат се гради од помоћног глагола *јесам* и радног глаголског придева, при чему се као посебност истиче облик радног глаголског придева м. р. јд. јер се у њему препознаје специфичан рефлекс финалног *л*, о чему се више говори у поглављу о радном глаголском придеву.

Прошло време за 3. л. мн. најчешће исказује се употребом радног глаголског придева без личних облика помоћног глагола, што је познато и другим говорима на простору српско-македонског ареала. У овој грађи има и потврда са употребом помоћног глагола, али су они у много мањем броју. Овде су издвојени примери са помоћним глаголом, док се остале потврде налазе у поглављу о радном глаголском придеву.

3.5.5.1. Прво лице једине

*ј*а сам *чу*ваја козе и овце НБ; *би*ја сам и у Драганац НБ; што сам *ј*а *и*о-*ла*жаја у Приштину НБ; кад сам *си*оменуја црепуљу Гњ; *ј*а сам *за*ишека такој Пс; *но*сија сам опанци на ноге Вг; *Ј*а сам *зара*дија Д; *ни*сам *и*онѣја Врб;

*о*чуваа сам три деца Д; *ту*ј сам *ј*а *но*сила ћерку моју НБ; *ј*а сам *то*ј на комшике *ре*кла НБ; *ј*а сам *с*нила туј цркву Св; *ј*а сам *те*псију *но*сила П; *ј*а како сам *ра*зазнала Св; свѣкра сам *ви*кала тате Зб; *то*ј сам *ви*дела Т; децу сам *о*чуваа Кр; *ле*гнула сам куде гробље Д; *па*ре сам *и*мала Ц; у Бољевце *и*мала Ц; и сам *и*кала М; и сам *у*ведуваа М; *ј*а сам *ра*дила КК; осмогодишњу сам *за*вршила КК; *и*кала сам Кр; до лани сам *о*раа Кр; *о*ставила сам ги на браћа Б; *му*шила сам Р; више сам *из*веирила ћерко Ж; *ј*а сам *но*сила бошче Ж; овде сам *о*чуваа децу Пс; *за*боравила сам Пш; *ко*лко сам *се* *из*губила Ж; па сам овде *ве*сѣље *и*мала Вт; *кл*ала сам *пра*се Вт; *и*шла сам куде *не* Мг; кад сам *и*ошла на *мо*с Бч; *И* сам *о*ишла Бч; *с*вѣ *ф*уту сам *но*сила Бч; *ни*ти сам *ви*дела, *ни*ти знам К; *три*пут сам *се* такој *о*букуваа КК; *ј*а *ћ*ерку сам *не*мала ДШ; *три*ес *ћ*елима сам *из*аикала М; па сам *си*ала са стрину М; *И* сам *се* *уд*ала за њега Гч;

*мо*ре *не*сам *чу*ваа Зб; *ни*коме *н*е^асам *ре*кнѣла *не*ћу Зб; *не*сам *ве*руваа Ј; *ви*ше *не*а^асам *ви*дела Т; *ј*а *не*сам *би*ла у *ре*ске КК; *не*сам *за*ишекла татка Д; *ј*а *не*сам *зна*ла КК; *Ј*а *не*сам *с*меа М; *ј*а *ни*сам *ски*иала Бч; *не*сам *чу*ла К; *не*сам *и*шла Бж; *не*сам *гу* даваа *ј*а Д; *ни*где *не*сам *и*шла Кр; *ј*а *не*сам *би*ла *и*ч Ж; *ку*д *бра*ћу *ни*сам *би*ла три године Бч; *о*старѣја кад сам *се* *да*ла Р.

3.5.5.2. Друго лице јединине

видеја си стог Р; ни си имаја рак Кр; ни си имаја болес Кр; тад да си се женија К; узеја си ми својину брѣ Кр; ти си се офајдија Врб; леб што си немаја Кр; А, Зафере, замало си ми ѿобѣга Вт; ти си узеја поголемо парче Гњ; сељак си бија Пс; де си ѿеа си ѿша И; ти си бија мал Д; неси видеја Д; неси бија ѿч К; ништо неси мерѿја Р;

Зонке, па доста си браја! Вт; ѿрѿала си гу Зб; јеси била у Клокот Вт; кошуљу што си гу видеја Вт; право си казала Вт; што си сиремала, што си радѿила Кл; неси гледала НБ; Си искључила ли И; н'еси била Св; тад неси гледала К; неси га наранила Р; неси га оѿрала Р; неси га окуѿала Р; неси га очистиѿила Р.

3.5.5.3. Треће лице јединине

умриѿеја се од стра НБ; ѿјко ми даја волѿви и краве НБ; једна је била домаћица П; чувала је свиње, кокошке П; ма³ се ѿоѿија у котѿл Кч, Цв²ета ми се ѿбол'ѿла Зб; ал'и језик се одузеја Св; ѿвек је имаја Т; Ћскрс што је бија Т; полани ми је рѣкла Кр; цѣлу чарапу је соѿлѣла Вт; моја мајка је носѿла Бч; ни је имала свѣска, ни је имало ништо Бч; ч'ѣтри дана није изѿшла Бч; рођена сѣстра што му је била Бч; кад је дошла, радос ДШ; струја неје имала Вг; ѿродавала је Врб; туј се дала К; она неје била ѿдата Р; у Царевце неје имала Ц.

Радни глаголски придев средњег рода у једнини најчешће се чује у безличним исказима. Највећи број примера дат је у оквиру поглавља о радном глаголском придеву.

неје имало тој Мг; четерѣс сантина није ѿораснуло Врб; тѣг није имало скитање Бч; не'је ѿребало то да буде Кл; тако је от крај било Мг.

3.5.5.4. Прво лице множине

чувал'и смо стоку И; зелѣнке смо имали НБ; ми смо живѣл'и И; сви смо коѿали П; шѣс смо биле јетрве П; пр'ѣ што смо се мучѿли Св; кал'ѿко смо сѿал'и Зб; к'ѿнац смо ѿурал'и Зб; ѿѿи смо дарувал'и Мг; сад смо осѿавѿили цѣл обичај Вт; ми смо имали ѿтрину Вт; ливаде смо имал'и Бч; смо имал'и момка Бч; имали смо говѣда Вг; ми смо осѿали ДШ; Смо бѿли Д; крили смо се Д; сви смо сѿали Д; оѿрали смо га Кр; такој смо се сѿрошкарѿали Кр; брго смо гу ѿравѿили Кр; сѿавѿили смо на рагѿжу Гњ; фѣлије смо ги викали Гњ; дошли смо са војску Пш; славили смо тамо Д; ми смо на Воѿице узимали Ж; имали смо дрва Вт; ми смо ги викали тигаѿице Вт; ѿшли смо код лекара Вт; носѿли смо у цркву Вт; кад смо га унѣли у цркву Вт; та пређа што смо ѿрѣли Вт; коѿи смо имали Вг; свиње смо имали Вг; ѿурили смо гу црѣп саг Врб; сѿали смо за нигде Врб; са стра смо ѿосејали Врб; кал'ѿко смо се шейѿал'и Гч; повише смо стра изѣли овѣка него што смо ѿоживѣли Гч; ѿл'ѣл'и смо Бч; доведе воѿу смо газѿили Вт; несмо имали овуј лошоѿу Кр; несмо имали б'ѣл'е аљѿне Кл; у п'ѣтак несмо ѿрѣл'е Св; несмо имали Д; ми несмо ѿѣли М; несмо

имали пархѣти Вт; *мѹке* смо мучили М; *Ми нѣсмо* тѣли М; *како нѣсте* видѣли К; *морали* смо овдѣка да дођемо КК; *несмо* видѣли КК; *Нѣсмо* могли да узнемо Д; *нѣсмо* кршили Д; *таг нѣсмо* имали млого Гњ; *нѣсмо* имали лошо с никога Ж; *тад нѣсмо* имали никакви проблеми Вт; *јабуке* смо имал'и Бч; *нѣ"смо* имали бога ми Кл; *ми* смо спаваѣли на сламарице Вг; *дваес* човѣка смо били М.

3.5.5.5. Друго лице множине

ви нѣсите койали П; *нѣсите* ишли Гњ; *па сѣе се вѹкли* Р; *кад сѣе дошли* Врб; *возили* сте Ж; *оставили* сте К; *нѣсте* гледал'и Мг; *чували* сте се Бч; *чул'и* сте Мг; *ишли* сте И; *тад* сте ви дошли НБ; *јели* сте и ви Кс; *ви* ли сте били КК; *правили* сте за њи Вт.

3.5.5.6. Треће лице множине

Турци су оишли И; *сви су иричали* И; *они су славили* Антанасовдан Вт; *раније су итражили* Р; *они су славу славили* Ж; *сви су изашли* из гробље Вт; *нису рађали* Гч; *држали* су стоку Врб; *они су били* газде Врб; *пе-шѣс* мушки *су били* у кућу Врб; *матријал* *су* *узима*л'и Врб; *наши* *су* *и*кали платно б'ело Врб; *они* *су* *имал'и* л'ѣво и дѣсно Врб; *платно* *су* *размийал'и* Пс;

на *тија* брда бил'и Мг; *видѣли* се сѣла Гњ; Пс; *тија* сѣла свѣ носили Д; *сви* сѣла бил'и Бч; *и* *су* *гу* *узѣл'и* Гч; *и* *су* *ме* *ве"рили* Гч;

то *су* *оне* *куйиле* Вт; *па* *се* *звале* трлица и пирајка Врб; *нису* остале трудне Гч; *крстине* *се* *звале* Вт; *ми* *смо* *ишле* *сас* *моју* *сестру* Вт; *ишле* *додо*лице Вт; *нѣке* *жѣне* *су* *имале* Р; *кујѣ* *косиле* Р; *турил'е* *су* *воду* *да* *врије* Вт; *ко* *што* *су* *имал'е* Бч; *вѣчер* *свѣ* *се* *спакувале* Бч; *снашке* *не* *месиле* К; *мајке* *не* *саветувале* КК; *носи*ле *се* *кике* К; *нѣ* *се* *шишале* *таде* К; *А* *ти* *прич'але* *тѣ* *жѣне* *тамо?* Вт; *и* *смо* *отишле* *у* *р'ѣку* *да* *гу* *бајем* Гч; *наше* *жѣне* *ги* *се* *смејале* Врб; *ране* *ги* *изѣле* Кр; *четири* *воденице* *имале* туја Р.

3.5.6. Радни глаголски придев

Радни глаголски придев у косовскопоморавским говорима има облике за мушки, женски и средњи род једнине: *-а*, *-ла*, *-ло*, а у множини два облика: за мушки и средњи род један: *-ли*, а за женски други: *-ле*, при чему има неких појединости у вези са уопштавањем множинских форми. Код једининских облика посебну пажњу треба посветити мушком роду с обзиром на специфичности развоја наставака, што представља једну од значајнијих диференцијалних црта ових говора у односу на суседне. Подробнија истраживања ове категорије у косовскопоморавским говорима показују да су „заступљени облици на *-ја* (*радија*) код глагола са вокалском основом, док се код глагола сугласничке основе користи наставак *-а* (*иша*), с тим да се код последњег

случаја спорадично могу чути и облици на *-ја* или *-аја* (*ишија*, *ишаја*)“ (Трајковић 2023: 163).

3.5.6.1. Једнина радног глаголског придева

У наставку су дате потврде облика радног глаголског придева м. р. јд. у косовскопоморавским говорима, а након тога и осврт на стања у суседним говорима.¹⁷ Примери су наведени према наставку *-ја*, односно *-а*, као и ређе појаве код глагола сугласничке основе.

3.5.6.1.1. Радни глаголски придев м. р. јд. код глагола вокалске основе:

осми разред сам *бија* НБ; што сам ја *полажја* НБ; ја сам се *умија* НБ; такој сам *чуја* НБ; јјко ми *даја* НБ; карабитну лампу сам *имаја* НБ; ја сам ги *којаа* НБ; још један је *бија* Ј; пчеле *имаја* деда Раде Ј; куј *имаја*, *даваја*, куј *немаја*, не *даваја* Ј; *бија* сабор у Бостане Т; *убија* га Т; л’ѐб што *остаја* Т; кад’ сам *бија* ја И; од детета *узја* И; *имаја* сам каплари И; кој *чуваја* И; он је *врија* И; оцак *бија* Св; *јаа*, не *јаа* Св; Дејан што *погинуја* Св; *сиануја* на столицу Св; мој син нешто *донја* П; е после кад *дођуваја* П; *набраја* седам кила П; *узја* ми млинче П; данас *бија* свети Зб; што гу бог *даја* Зб; куј *имаја* Зб; куј *немаја* Зб; сок *немаја* Зб; *умреја* Ор, *узја* гу Ор; кад је деда *бија* жив Вг; банице *јаа* Вг; несам *веруваја* Вг; клашњен капут *имаја* Вг; он је *причаја* Вг; *умреја* Ај, он *млеја* Ај, не *теја* Ај *бегаја* Ај; мој син *бија* жут овако Ц; брат ми *погинуја* Ц; отац ми *умреја* Ц; деда *донја* шећер М; *вараја* ме много М; увек је *дођуваја* М; *немаја* у тој време овај М; зор је *бија* К; *погинуја* ми свикар К; муж гу *умреја* К; куј те *гледаја* К; Американац *узја* атомат КК; ники што *умреја* ДШ, помоћ што је *даваја* ДШ; ти си *бија* мал Д; *довеја* ми га овај Д; *сабраја* биволи Д; кмет *бија* Кр; *јануја* коња Кр; стареј се *пошијуваја* Кр; *узја* си ми својину Кр; у Лесковац је *бија* Р; он ти *принеја* Р; *прикануја* те Р; *зайочеја* си Р; такој се је *викаја* Р; поп неје *даваја* Р; ја кат сам *бија* млад Гњ; кад сам *поменуја* црепуљу Гњ; *донесуваја* сас кола Гњ; ти си *узја* поголемо парче Гњ; *казаја* син Ж; деда *умреја* Ж; *дођуваја* кад је овако слава Ж; *робуваја* там Ж; ал’и *бија* по поштен Пс; *разговараја* Пс; *лафија* се с њи Пс; *бија* је добар Кц, и он си је *имаја* Кц, *ишаја* ни је Кц *радија* с нас Кц; свикар ме *пошијуваја* Кл; *ија* много Кл; одело *узја* Кл; муж кад ми *умреја* Мг, неје *имаја* Шоп Мг, он *мењаја* Мг, он не *носија* Мг, *узја* другу Врб, и он *умреја* Врб, он ми *даја* Врб, *имаја* до шездес године Врб, Ивица ни *донја* с кола Вт; *изја* те враг Вт; *чуја* гу Вт; такој *осија* обич’ај Вт; туј *сиаваја* и *ишија* Вт; *наиунија* гу Вт; ако съм *бија* Бч; *довеја* га Бч; пушку *одја* Бч; *клаја* ги Бч; *осија* жив Бч; *ија* сам да бегам Бч.

3.5.6.1.2. Радни глаголски придев м. р. јд. код глагола сугласничке основе:

¹⁷ Детаљана обрада ове теме урађена је у Трајковић 2023.

нон-стоп сам *иша* НБ; *доша* Бадњи вѣчер Т он *изаша* Т; *иша* чѣтири године И; *оѣиша* мој отац тамо И; што *река* бог Св; са трактор сам *доша* П; *наша* гу П; не *мога* да донесе П; не *мога* да работи Зб; *река* на дѣвера ми Зб; *пребега* Ор, краљ *побега* Вг; не *мога* Ај, н'еје *река* Гз; *иша* је Ц; ка је *доша* Ц; у војску тад *иша* К; онџ што *исека* доле К; и *река* Кр; шѣста година не *доша* Кр; кад си *иораса* у Кормиџане Кр; ако си *наиша* Р; он се *иѣка* и у тепсију Р; мене ми *река* Таџин дѣда Р; цѣр веѣном се *сека* Р; отѣда за Гилане *иша* Пс; он *иоша* за Гилане Пс; кад *иоша* за Гилане Пс; али ја сам *зайѣка* такој Пс; тој сам ја *зайѣка* тој Пс; деверѣчиѣ што је *оѣиша* Ж; *иша* а терен Ж; он доша да купи Ж; крв доста *исѣка* Ж; ја сам *навѣка* са сѣрутку Ж; кад *иша* у војску Гњ; док је *оѣиша* у ЈНА Гњ; сваки би *иша* Гњ; он је *иша* Кс, кад је *доша* Кс, *навѣка* сам се Кц *река* му је Кс, теч'ај *изаша* Кл; он *наиша* Кл; муч'но *иораса* Кл; кад *оѣиша* Вт; замало си ми *иобега* Вт; *река* му Вт; у кафану ул'ѣга Бч; *река* са му Бч; кад сам *иша* Бч; у онуј цр'пѣљу се *иѣка* л'ѣб Бч.

Поред глагола са сугласничком основом који имају наставак *-а*, у косовскокаменичком, гњиланском и витинском крају забележене су и потврде на *-ја*, али се овакви случајеви ређе срећу:

кад ми син *иѣја* у армију М; *доија* на ђсуство М; донѣја М; не *могја* да бѣде слатак М; кад *рѣкја* К; *иѣја* сам Гњ; *оѣиѣја* сам Гњ; кад сам *доија* Гњ; *рѣкја* Ж; *оѣиѣја* код њи Гњ; *зѣија* кућу Б; *иоѣја* сам с њи Б; *доија* с нас Пш (али и: с прстен је *доиѣја* Гњ; *иѣја* код побратима Пш; *доиѣја* код мене Б; такој *иѣја* Б; *доиѣја* тад Пс; сам *иѣја* Ж); код њѣга сам *оѣиѣја* Бч; *доиѣја* руку Бч; он гу *вуѣја* Кл; *избеѣја* у партизани Кл; *иѣја* Вт.

3.5.6.1.3. У суседним говорима који окружују косовкопоморавске стање је различито. У прешевском и бујановачком крају радни глаголски придев редовно има *-ја* у м. р. јд. (Трајковић 2016: 225, Трајковић 2020). У овим говорима не јављају облици типа *иѣја*, а ни форме на *-ѣја* (*иѣјеја*, *доѣјеја*), какви се могу јавити у Горњој Пчињи и у кумановском говору (Трајковић 2016: 279, Јуришић 2009: 223, Видоески 1962: 212).

Радни гл. пр. м. р. јд. у кумановском говору има наставке *-л* и *-ја*. Видоески (1962) прецизно одређује распрострањеност облика, те за *-ја* форме наводи да се протежу на југу све до линије: Студена Бара–Пчиња–Орашѣц–Коњу–Шопско Рударе–Талашманце, а према истоку и кратовском и кривопа-ланачком говору до линије: Талашманце–Опила–Одрено–Длбочица–Метежево, док је у северним паланачким говорима сасвим обично *-ја*. На западу према скопском говору овакви облици су забележени до Агиног Села и Студене Баре (Видоески 1962: 211).

У скопскоцрногорском говору облици радног глаголског придева м. р. јд. чувају *-л* (в. Видоески 1999: 232, Бошњаковић, Станковић 2008, Станковић, Бошњаковић 2015).

3.5.6.3. Средњи род једнине

Форме средњег рода радног глаголског придева у једнини најчешће се препознају у безличним реченичним конструкцијама.

било мно́го вѹкови НБ; у деце́мбар највише се *ѡази́ло* НБ; Мра́та се *зва́ло* НБ; де́те *ѡа́ло* НБ; то́ј се *врзува́ло* К; не́ се *рађа́ло* К; пре́ се *унесува́ло* К; рани́је не́ се *ѡуца́ло* К; не́ се *чука́ло* К; све́ рѹчно се *ради́ло* К; рѹчно се *жње-ја́ло* К; кад се *зараѡи́ло* КК; *ѡродава́ло* се КК; То не́је *сме́ло* да се ра́ди Бж; кад се *крси́ило* Бж; то́ј *нема́ло* поубаво Кр; Не́ се *сме́ло* Кр; То́ј се *ѡошиѡува́ло* за́конски Кр; Па се *рађа́ло* Кр; све́ се *рабоѡи́ло* то́ј Кр; мло́го *аздиса́ло* Кр; *најело* се Кр; све́ се *загуби́ло* Кр; рани́је не *ѡраја́ло* Р; ни́што не́ се *сѡавља́ло* Р; све́ се *ниша́ло* Р; ц'ѡпче се *ѡрави́ло* Гњ; ша́рено о́ро се *зва́ло* Пш; *има́ло* из Ха́н, и Су́рдулицу Б; *има́ло* из Пчи́њу Б; у Па́ртеш се *чу́ло* Пс; бр́го *би́ло*, бр́го *ѡро́шло* Р; не́ се *искача́ло* Р; не́је *има́ло* Д; мло́го се *ѡремени́ло* Д; о́ко му *одне́ло* Ж; *ѡка́ло* се, *ша́рало* се, *ѡоѡча́ло* се П; *би́ло* како́ *би́ло* Пс; ни *има́ло* та́мо Ци́гани Мг; то́ј на Про́чку *би́ло* Мг; ни *има́ло* та́мо Мг; са че́тири ни́та се *ѡка́ло* Вт; то́ј се *зва́ло* мита́ни Вт; *би́ло* је ли́пе Вт; кад се *роди́ло* Бч; ме́не ми *сѡа́ло* криво́ Бч; ко пр'ѡ што се *ѡи́ло* Бч; једну́ ки́ку се *носи́ло* Кл; у ста́ро вре́ме се *бегáло* Кл; *нема́ло* та́де да се *оѡѡјеш* К; ш ча́шку се *ѡробува́ло* Вг; *ѡи́ло* се и у по́то^ак Р; де́те се *роди́ло* Р; та́д се *ѡражи́ло* мло́го Врб.

3.5.6.4. Множина радног глаголског придева

Код множине радног глаголског придева у призренско-јужноморавским говорима требало би посветити се генерализованим облицима. Уопштавање форме на *-ле* у радном глаголском придеву множине познато је многим призренско-јужноморавским говорима (в. Белић 1999: 400, Павловић 1939: 206, Стевановић 1950: 135, Реметић 1996: 507–508, Младеновић 2013: 356–365, Трајковић 2016: 492, Младеновић 2019: 678, Видоески 1999: 232, Видоески 1962: 217). М. Јуришић (2009) не бележи уопштено *-ле* у горњопчињском говору, једино је присутно генерализовање *-ли* за м. и с. род множине (Јуришић 2009: 217, 221–222). У кривопаланачком говору такође је уопштено *-ле* за множинске форме, али се у најсевернијем појасу овог говора за м. р. бележе облици на *-ли* (Стоевска-Денчова 2004: 109), на шта се наслања развој стања у горњопчињском говору који се географски надовезује на кривопаланачки.

Однос заступљености множинских *-ли* и *-ле* на подручју косовскометохијских јужноморавских говора различит је у зависности од области. Према Р. Младеновићу „снага општемножинског облика на *-ли* повећава се у говорима јужног и централног Косова како се иде од југа према северу, да би у севернијем делу практично било потврђено само *-ли*“ (Младеновић 2013: 357).

Потврде из косовскопоморавских говора указују на употребу *-ли* у множини м. и с. рода, док се за женски род користи *-ле*. Неки примери су већ дати у поглављу о перфекту, а овде се налазе још неке потврде.

3.5.6.4.1. Мушки род множине

са стоку смо *врши́ли* НБ; баја́ги свекр́ве *куйа́ли* НБ; *има́л'и* Ту́рци И; чивчи́је *би́ли* И; Ту́рци *би́л'и* од Но́во Брдо, а́ге И; *ила́һали* чивла́к И; снопови што *жњеа́ли* И; стоку не *узима́л'и* И; ма́сло *узима́л'и*, сир И; маџе́ри *до́шли* И; мно́го *узима́л'и* И; кад се *йобуни́ли* на́ши И; о́ни не́ би не *дира́л'и* И; не мо́гли Ту́рци И; три но́ћа-че́тири не *си́авали* И; на сабо́р *и́шли* љу́ди Св; *ул'егл'и* у ку́ће Св; *ни́ки йоче́ли* да се сме́је^в Ј; зна́ш кали́ко смо *си́авва́ли* Ј; то́ј смо *пра́вили* пр'е Т; Не́ се *помиња́ли* Т; *оста́ли* гу само три ја́рети Т; *уше́йали* кме́та Д; *носи́ли* кола́ч Р; *куйува́ли* млéкце Кр; па не *йраи́ли* у чко́лу Д; инвали́ду ми *дава́ли* Д; не́ ти *дава́ли* Р; о́ни не́ *би́ли* пи́смени Р; али у то́ј *верува́ли* Р; *баца́ли* ву бо́мбу Гњ; крв *и́ли* између се́бе Пш; *йречис́и́ли* му ту́ја Ж; *йреврза́ли* му гла́ву Ж; и *до́шли* код ме́не П; не́ га *носи́ли* ни́где Пс; и *сэхрани́ли* га Ж; ту́ј га *сакрани́ли* Ж; а *до́шли* ти про́сци Вт; тишље́р га *зва́ли* Вт; кад *видéли* коли́ку спрéму Вт; пра́зилук ву *да́ли* Вт; ста́ри љу́ди кад *би́ли* Вт; *йраћа́ли* ги у Со́лун Вт; *си́ремали* тако́ за руча́к Вт; на грóбље сам га *водила́* Вт; *за́шли* поред ре́ку Вт; *би́ли* у цр́кву Вт; ни́ је *рачуна́ли* не́што Шо́пци Бч; *си́ави́ли* кр́с у по́ље М; *найпра́вили* о др́во М; *о́йвори́ли* шта́лу К; *оце́лили* се љу́ди Бц; о́ни сла́бо *и́шли* нава́мо Врб; *до́шли* Бу́гари Д; сир ти *дава́ли* Р; не́ *има́л'и* грóб о́пште Мг; тако́ *йрича́л'и* Вт; да л'и *лага́л'и* љу́ди Вт; *да́л'и* му Вт; *йрича́л'и* љу́ди Вт; *слагив́ли* гу Вт; да л'и *сања́л'и*, да л'и *видува́л'и* Вт; *чува́л'и* га Вт; то́ј не *гледáл'и* Вт; *има́л'и* два́ оде́л'е́ња Вт; љу́рка гу *вика́л'и* Вт; не́ки ли га *дави́л'и* Вт; *да́л'и* га не́где Вт; *йоши́пува́л'и* гу Вт; *вика́ли* гу јова́ново цв'е́ће Вт; *немал'и* каза́н К; на́ј зато́ј га *сеја́ли* К; ни́ ме *сошо́нили* К; *нашо́йи́ли* Кр; *извади́ли* Кр; та́д се *доји́ли* Кр; не́ се *рани́ли* Кр; матропа́з га *назва́л'и* Пс; *дену́ли* шу́му Пс; *исе́кли* гу на кома́ти Пс; *до́шл'и* седамна́ес л'и Бч; два́ес чове́ка у ку́ћу *би́л'и* Бч; Свети _Ра́нђа цр́кву *униши́и́л'и* Бч; о́ни са́д *йобегл'и* Врб; уну́чики ми *до́шли* Врб; *има́л'и* га́шч'е Врб; *йтерáл'и* стоку куде њи́ Гч; *фа́ла* ги што се *йовраи́и́ли* не́ки Врб; *до́шли* по сна́шку Гч; *до́шли* ве́чер Гч; *кожу́си* се *дава́ли* Гч; бра́та _гу *уби́л'и* Бч; сáг су *забра́вили* бо́гами свé Бч; е кад *крси́и́л'и* дево́јче Бч; зато́ смо *оси́и́л'и* овде́ Бч; о́ни *искочи́л'и* троји́ца Бч; му́жа _ми *удари́л'и* Бч; то́ј свé су *зайал'ил'и* Шипта́ри Бч; че́три пу́т гу *удри́ли* с но́ж Бч; *сидéли* смо Бч; пр'е смо *има́л'и* Бч; о́ни сáк *йрода́л'и* Бч; *зайал'ил'и* грóбље, е́ј Бч; Шо́пци *скии́и́л'и* Бч; *и́шли* о́ни по њи́њу рабо́ту Бч; *уше́йали* га Бч; ко́кошке *има́л'и* Кл; *има́л'и* де́ца гол'ему́ кашље́цу Кл; дома́ћини *би́л'и* тврдогла́ви Кл; *сэбра́ли* ми га у Не́мачку Кл; ми́ смо се *иси́и́и́л'и* Кл; ни́ ме *йуши́һали* мо́ји у шко́лу Клста́ри ги *зва́л'и* Врб; бра́ћа не́су се *одвоји́ли* КК; не́смо *има́ли* ову́ј лошо́ћу Кр; не́су *има́ли* Вг; та́тко, чи́че *и́шли* по по́ље, Вг; у че́зе *и́шли* М; *седéли* ови́ја свáтови М; тести́ја гу *вика́ли* М; о́ни *да́л'и* па́ре К; *нема́ли* ће́биња Р; мо́ји врсна́ци тэ́г *исйо́гину́ли* Р; пéт бра́та *би́ли* Р.

3.5.6.4.2. Женски род множине

каленице се *звале* Бж; *немале* воденице К; *және* *и́кале* Гњ; *оне* *имале* Т; *саме* се *звале* НБ; *имале* туј Пс; *кокошке* се *чувале* Пш; *краве* се *чувале* Р; *овце* *имале* пуно Кр; по сѐло *и́шле* И; *свекрве* се *слушале* Ж; *девојке* *играле* Пс; *сестре* *биле* Т; туј се *закачиле* Зб; *убаве* *биле* Р; *торбе* се *и́униле* КК; *њиве* се *радиле* КК; *књиге* *имал'е* Бч; *књиге* се *носи́ле* Кш; *девојке* *долазил'е* Кл; *мајке* *и́лакале* Ж; *саме* *дошл'е* Врб; *немале* *веи́р'ња́че* К; *вика́л'е* *және* Вт.

У косовскопоморавским говорима нису бројни примери који потврђују појаву употребе радног глаголског придева множине у женском роду који је генерисан за сва три рода. Примери углавном потичу из јужнијих крајева, односно из витинске области, што потврђује тезу да *-ле* посустаје како се иде према северу.

бил'е сеља́ци Врб; *да́рови* се *си́ремал'е* Гч; *ка́ко* смо се сви *закука́л'е* Врб; *телефо́н* *искључи́л'е* Врб; *они* су та́д *имал'е* то́ Врб; то́ј све *на́ши* *разви́л'е* Врб; *ни́смо* се *жени́л'е* с њи́ Врб; тако́ј ги *вика́л'е* *они* Бч; *вештица* га *вика́л'е* Вт; *они* си *и́рави́ле* ку́ћу Вт; *имал'е* ту́ј у по́ље не́ку по́јату Вт; *сто́ку* *чува́л'е* Вт; *они* кад *бегал'е* Вт; не́"смо *имале* Вт; *кола́ни* кад су *и́трои́л'е* Пс; *они* га *зати́вори́л'е* Кл; *љу́ди* *бегал'е* Бч; *мо́ји* ни́ ме *дава́л'е* Бч;

Малобројним примерима показује се постојање и форми радног глаголског придева множине у мушком роду уз субјекат исказан у женском роду: *Слуша́ли* ми *ће́рке* И; *донели* ми *ба́бе* Ж; *две* *сестре* ги *умре́л'и* Бч; *ни́* је *вол'ел'и* *оне* Бч; *сестре* л'и *бил'и* Бч; кад *били* младе Бч; *және* ги *и́шл'и* Вт.

3.5.6.4.3. Уз именицу *деца* користи се мушки род радног глаголског придева у множини, једино је у два примера забележен са радним глаголским придевом у женском роду множине. Оба примера се везују за Витину, мада из истог места има и потврда за радни глаголски придев у м. р. мн. уз именицу *деца*:

бил'е буда́л'е де́ца Вт; *они* *бил'е* шес де́ца Вт;

мал'е де́ца *бил'и* Врб; *дои́шли* де́ца у го́сти Врб; *деца* су ги *вика́ли* гроба́рске бомбо́не Св; *деца* *умира́ли* Вт; *на́ши* по́ *учи́л'и* де́ца Врб; *на́ши* су де́ца *и́шли* пре́ код њи́ Врб; *деца* *ву* *умре́ли* М; *деца* *ми* се *школува́л'и* К; *све* мла́ди де́ца *су* *оти́и́шли* Врб; не́ гу *и́траја́ли* де́ца Р; *деца* *ву* *умре́ли* М; *деца* *ми* се *школува́л'и* К; *све* мла́ди де́ца *су* *оти́шли* Врб; *сви* *ми* де́ца *учи́ли* Св; *па* де́ца *ка́д* *ву* се *роди́ли* М.

3.5.6.4.4. На основу стања у радном глаголском придеву једине и множине, могло би се закључити да су косовскопоморавски говори у овоме блиски прешевском говору с обзиром на то да у радном гл. придеву м. р. јд. стоји *-а* код свих говора (уз извесне специфичности), те да су и *-ли* и *-ле* заступљени у сличном степену у обе области, односно да су малобројније

озгòр сѣ́авено И; сѣ́авени стóлови Св; та́мо ѿсѣ́авено мѣзе Вт; све оно́ што је спр^е́мено Т; оѿоѿен, врућ ма́з Р; ко ку́йен Р; нема́ло ку́йено К; не́што тако́ј ку́йено Д.

3.5.7.3. Примери са јотованим сугласником:

наки́ћена неvěста Кл; фла́ша заки́ћена сас па́ре, сас цв^е́ће Кл; да бу́де наје́ђен Кл; сви́ ки́ћени Вт; ма́рама ки́ћена, ча́јка Пш; некр́ићено не др́ж де́те Бч; де́те је некр́ићено Бч; некр́ићени да́нови Вт; наме́ићено Пс.

За облик *кићен* Р. Младеновић претпоставља да се ради лексичкој позајмљеници из песама у којима се среће синтагма *кићени свайнови* (Младеновић 2001: 210, 2019: 692).

3.5.7.4. Трпни глаголски придев на -и́:

ту́ј е сакра́њетѿ Св; окр́енуи́е накуде слу́нце Р; она́ била да́иѿа у Жити́ње Бч; она́ не́је била у́даиѿа Р; ћерке су у́даи́е Вт; овѿј сѣн што ми је ра́њетѿ Бч; тѣтка_ми била ра́њетѿа Бч; а́љи сѣн_ми би́ја ра́њетѿ Бч; ни́ ми је же́њетѿ Бч; ако је оже́њатѿ бр́ат Кл; неоже́њатѿ бр́ат Кл; она́ је закло́њетѿа Врб.

3.5.7.5. Глаголске именице грађене од трпног глаголског придева:

умре́ја од смеја́ње Гњ; ударисмо у смеја́ње Гњ; не́је за ѿоѿи́цењува́ње КК; ѿрои́ћева́ње Кш; овѿј зби́рање Кц; бега́ње до мога́ње Вг; ѿо њи́но нари́ћѣње Кр; од свеи́ћење ма́сло Р; са́г не́ма скии́ање Св; та́г ни́је има́ло скии́ање Бч; са́г не́ма и́кање, не́ма рабои́ање Гч; овѿј бомбарди́рање Кр; кад бе́ше бомба́рдовање Гњ; као мене́ње да́р Пш; ѿо ѿи́ицува́ње на́ђемо гу ми́ Ж; само за и́шелење Вг; завр́ши се крси́ење Вт; не́ко заи́алѣње сам има́ла Бч.

3.5.8. Императив

Облици императива односе се на 2. л. јд. и на 2. л. мн. Императивни искази који се односе на 3. л. јд. обликују се уз помоћ *нека/нек*. Постоје примери удвојеног императива који подразумева употребу облика *иди, дај* или речце *ајде/ајд*.

3.5.8.1. Друго лице јединице императива гради се моћу наставака -и или -ј:

бо́же ѿмо́зи НБ; ду́ни, ве́тре, ду́ни НБ; Јѣс, се́ди ти́ И; да́ј ни бо́же си́тну ро́су И; сна́шке, до́ђи ти́ ова́мо П; и́ргни му́жа на стра́ну П; ви́ди, жи́в ти́ о́чи Зб; ди́г се, Да́но! Т; и́ди, си́нко Вг; Ћу́иѿи, Ми́лице КК; осѣ́ави ту́ј, си́не КК; Ћу́иѿи, ба́бо Кр; и́ди код баба_Љу́бу Кр; Се́ди ту́ја, си́доји М; у́зни га К; ѿоѿи́иѿи се Д; Ка́жи, ка́жи Д; ма́кни ми се Д; Ице́ди гу га Кр; Се́ди Кр; ти́ је́ди Р; мо́ре и́ди Ж; и́ури де́те у ве́ру Бч; Се́ди, ма́јке, се́ди Бч; ви́ка: до́ђи Бч; и́ди, жи́ви Бч; и́уиѿи де́те нека́ иде Бч; са́г ку́йи блу́зу Бч; ку́йи су́књу Бч; ку́йи на-мешта́ј Бч; ћу́иѿи, не́мамо л'ѣба, си́нко Врб; и́иѿи га у ко́лепку Врб; и́ури га

на љуљашку Врб; *удри* Врб; не му ги *иџери* Врб; *жџени* се бџе Врб; *жџено*, *дођи* овамо Врб; *гџаци* св"џтло Врб; некрџшћено *не дрџж* дџете Бч; *Туџи*, не могу Кр;

тад *виџај* Бч; *дај* ми, бабо, теџ травке Гњ; *дај* ти ја да јџедим Врб; Бџже, *не дај* Вт; Не *дај*, Бџже Св; *дај* брџе, девојче да крџстимо Бч; сама *знџј* да бајџе"ш Гч; *иџди* там да раџдиш Р; *Исџкарај* гу Кр; Мајке, *не исџкачај* Вт; Бџже ме *иџиџај* Бж; *иџроићџевај*, мајке Кл; Бџже, *сачуџвај* Р; *иџџерај* Д; *иџуџикај*, *иџуџикај*, дџевџере, неџвџеста ти бџоса Кл; *чџеџај* рџдбину џоџу Бч; *чџеџај*, *чџеџај* Бч; *Иџвано*, *чџеџај* Вт; саџл *иџоџеџај* Кл; Амаџн, *неџмој*, караџоџцо, амаџн! Вт; *Неџмој*, Бџже Р; *Неџмој*, Бџже Бц! *неџмој* да пиџеш Д; *неџмој* да одрџчаш Р; *ниџмој* да ме даџвиш Вт; *веџруј* ми Кр; не се *занесуј* Кр; *казуј*, *казуј* Гњ; *казуј* брџо Кш; *чуј*, *комшијо* П и сл.

Некада се због фонетских измена као што су хаплоглогија и асимилација појављују и облици: *гџџеј* какџа траџва НБ; *чџеџеј* да га униџштим Кр; *чџеџеј*, свети Рџаџнђија је црџква Ж; *беџгеј*, еџве га таџтко иџде Врб и сл.

3.5.8.2. Удвојени императив

Форма удвојеног императива подразумева употребу императива глагола *иџи* и *даџи* пре основног глагола у императиву, а у другом случају се испред императива основног глагола појављује речца *ајде/ај*.

иџди *донџеси* ми Кр; *иџди* *оџиџерај* ги Р; *иџди* *иџиџај* џу Врб; *иџди* *иџомџери* га Кц; *иџди* *каџжи* Бч; *иџди* *уџзни* слиџке М;

дај *иџди* код џи Кш; *дај* ми *иџомџогни* бџже НБ; *Дај* *иџрекџини*! Кц;

Ајде *жџени* се, Саџшо К; *ај* *иџомџери* се Р; *ај* те *удаџрај* Врб; *ај* *сеџди* саџ сама Бч;

Императивни исказ за треће лице садржи речцу *неџа /неџ* и презент основног глагола.

неџа *ноџси* там Кр; тој *неџа* *осџиџане* Кр; *неџа* ме *уџиџџа* Д; само *неџа* бџг *чуџва* Бц; *неџ се* дџере и мџж и свџкрџва НБ; *неџ* ти *сиџреџма* бџле Врб; *неџа* ми су *жџиви* Б;

Прво лице множине у императивном исказу има конструкцију *ајде* + *да* + *иџрезџни*: *ајде* *да* ги *одџвеџдемо* Кр; *ај* *да* *исџкоџчимо* Р;

У другом лицу множине користе се и облици императива са екавским ликом. Одрична императивна форма некада се исказује и помоћу конструкције *неџмој* + (*да*) + *иџрезџни*.

враџиџиџиџе се џсто Кр; *враџиџиџиџе* се оваџм К; па *дођиџиџе* Р; *обрџниџиџе* Кц; *осџиџавиџиџе* ме на миџру Кш; *осџиџавиџиџе* там Пс; *уџђиџиџе* ДШ;

Сиџанџеџиџе, рџче, *сиџанџеџиџе* М; *уџлеџгнеџиџе* таџмо К; *не* се *смџеџеџиџе* џч К; *уџзмеџиџе*, *иџосџлџужџиџиџе* се Кш; *сеџднеџиџе* Р; *уџзмеџиџе*, *уџзмеџиџе* Кш; *глеџдеџџиџе* Б;

не *идџиџиџе* Кл; *не* *веџрујџиџе* Вт; *не* се *окрџџајџиџе* Гњ; *не* се *иџлаџиџиџиџе* Кр; *не* га *глеџдајџиџе* КК;

неџмој *д* *идџеџиџе* глаџдни Св; *неџмој* *да* ви *виџкам* Кш; *неџмој* *доџоџдиџиџе* Кр итд.

3.5.9. Потенцијал

Облици потенцијала граде се од аориста помоћног глагола *биѝти* и одговарајуће форме радног глаголског придева. Као и код већине српских говора аористни облик је уопштен тако што је сведен на *би* које се односи на сва лица и оба броја.

да *би мога* да *идем* Врб; *ја би доша* НБ; *ја би мога* Кш; *кад би ја ѝпре-нираја* Кц; *ја би се извинуја* Гњ; *не би га ја дала* И; *ја би га ѝомога* Ј; *да би и ја сѣкла* колач Р; *ја не би живѣла* Бч; *ја би му се ѝосрала* Вт; *ја би исѝерала* зиму Р;

ти не би мога Т; *не би мога* да *идеш* Гњ; *ти ли би ѝша* НБ; *куј зна* што *би ти ѝосѝиѝга* Гњ; *ти не би ги осѝавѝла* Бц;

први би гу рѝијаја Кш; *како би се зашѝиѝиѝја* Пш; *сваки би ѝша* Гњ; *богуми не би мислила* за овдѣка Бч; *би ѝрала* К; *још би рабоѝала* Бч; *да би куѝила* нешто Бж; *кад би знала* Р; *све би тој заѝалила* Р; *никат не би те мол'ила* Бч; *моја мајка би ме ѝвек оѝомиња*ла Кш; *кад би ѝочѣла* Ж;

ми би оѝиѝили Кш; *могли би да ѝдемо* Гњ; *ми би дал'и* Бч; *кад би ми видѣли* Р; *ми би наѝравѝле* саве НБ;

ви дал би ѝшли Кш; *дал би могли* да *носите* Кц; *ви не би ѝродали* НБ;

радѝли би Гњ; *осѝавѝли би га* Кр; *не би га враѝиѝли* Р; *они би имали* први Гњ; *дал би га ѝушѝиѝили* НБ; *Би га ѝалили* там Д; *Би га изгорѣли* Д; *мене би ѝогинули* дѣца Вт; *муж и ја би оѝиѝил'и* Бч; *би осѝавѝл'и* ово Бч; *не би они дирали* српске куће Вт; *како не би седѣли* Вг; *наше мајке би за Прочку ѝра-виѝле* Гњ; *дал би рабоѝале* Кш; *дал би га чувале* Кр; *д би ѝиѝле* воу Вг.

3.5.10. Глаголски прилог садашњи

Грађење облика глаголског прилога садашњег слично је суседном прешевском говору (Трајковић 2016: 502–503), као и горњопчињском (Јуришић 2009: 224), сретечком (Павловић 1939: 208). Наставак који се најчешће користи је *-ѣћу/-јећу/-ејећу* (в. Белић 1999: 375–376). У говорима Косовског Поморавља нема наставка *-ућу/-уће* какви су забележени у западнијим говорима као што су сирињски (Младеновић 2019: 703–706) и призренски (Реметић 1996: 510). Поред *-ѣћу/-јећу/-ејећу*, у говорима Косовског Поморавља глаголски прилог садашњи се јавља и са наставком *-ћу*. У вези са овим наставком Р. Младеновић наводи да се ради о наставку са преосмишљеном основом јер се додаје на 3. л. јд. презента од прве до шесте Белићеве глаголске врсте (Младеновић 2019: 704). Будући да се ради о примерима у којима се чује сонант *ј* различитог интензитета испред наведеног наставка (*рабоѝијаћу, рабоѝијаћу*), рекло би се да је реч о форманту *-јћу*, али Младеновић одбацује такву могућност јер је у питању „антиципацијска палаталност испред */-ћ/*“ (Младеновић 2019: 704, фуснота 279).

ће се отк'ачи *викаећи* Ж; узнеш све *криећи* Р; све так'ој *чекаећи* Гњ; про-
ђе све *си'аећи* Пс; умори се *викаећи* КК; утепа се *рабои'аећи* НБ; *викаећи* по
њ'и Кл; *даваећи* па'ре НБ; *чуи'аећи* траву П;

све *си'аећи*, *окрећаећи* Р; *бајајећи* давам у уста Гч; дошли све *и'рчајећи*
Кр; ми све *иде'ећи* Кш; и ја так'ој *гл'едајећи* Бч;

утепа се *рабои'ајћи* Брв; све так'ој *чекајћи* Брв; заболеше ме 'очи *гледај-*
ћи НБ; све он *давајћи* Т; *гледајћи* по њ'и Д; *чи'и'ајћи* књ'иге Ц; *гледајћи* у њ'и;
и'лаше'ћи се Гњ; умори се *зборејћи* Вг; заврши *носејћи* Кр; *доносејћи* за њ'и Ј;
садејћи њиву Ј; *доводејћи* ги КК; *доносејћи* от'уда Мг.

Преобликовани глаголски прилози на -чки могу се спорадично чути,
али се они сврставају у праве прилоге (в. Младеновић 2019: 704): *глав'џки*
трчаја Р; *лежечки* Кш.

3.5.11. Посебне напомене о глаголима

3.5.11.1. Основински вокали -е- и -и- у презентској основи

У јужном делу косовскопоморавских говора, односно у витинском го-
вору, јављају се неки облици који могу упућивати на специјалан однос -е- и
-и- основе глагола. О овој теми у косовскометохијским говорима писао је
Р. Младеновић (2013) који је на основу стања у појединим најјужнијим ју-
жноморавским говорима скренуо пажњу на присуство основе са различитим
тематским вокалом. Младеновић је указао на факултативност основинских
вокала -и и -е у презенту истих глагола, што се уочава у једном делу при-
зренско-јужноморавских говора на Косову и Метохији и то „јужно Косово
и већи део централног Косова до Приштине, са slabим траговима и нешто
северније, затим говори Горње Мораве око слива Биначке Мораве. Изван
овакве нестабилности основинских вокала остали су говори призренско-ју-
жноморавског типа на линији Гњилане – Ново Брдо и источно од ове ли-
није, који већином релевантних дијалекатских особености чине целину са
осталим горњоморавским говорима“ (Младеновић 2013: 317). Уз наведену
област треба споменути и скопскоцрногорски и кумановско-кратовске гово-
ре, у којима се такође јављају облици за презентском основном на -е- или на
-и- (Видоески 1999: 229, Видоески 1962: 193–194). Ова појава није захватила
јужнометохијске и северношарпланинске говоре, осим горанског који у ма-
њој мери показује флукуацију у употреби презентских основинских вокала
-е- и -и- (Младеновић 2013: 317).

Примери из косовскопоморавских говора потичу из витинског краја:

мајку ће *зовим* Кл; ће *и'лачиш* тај дан Кл; п'осл'е ће *уси'аниш* на но'ге
Кл; *ће се обу'чиш* Кл; Ме *разу'миш*? Кл; *изнеси* гу бра'т и снаја Кл; кад *идиш*
вечер код ње"га Кл; ја исплакним Гч; *ћ идим* на свадбу Врб; треба да *једиш*
Врб; куј ће *изнеси* Врб; треба да знаш да га *везиш* Врб; ја так'ој *зовим* Врб;

полегне, *скайи* од кишу Врб; да *бүдимо* већина Врб; па се *вржи* на мале купице Врб; *йери* се у другу воду Врб; треба да знаш да га *везиш* Врб; *идим* само до продавницу Вт; и тај јогурт што *једим* Вт; па да *кажиш* на мене Бч; да га *вучим* Бч; бањак *исечим* Бч; *илећиш*, *ићиш* Бч; да *идим* негде Бч; *идим* и готово Бч; ја да *идим* да *сијасим* свој живот Бч; ја не *идим* Бч; морам да *идим* Бч; рекла сам да *идим* и *идим* Бч; да *идим* да гу погледам Бч; *ћ идем* у Србију Бч; кад *идиш* натамо с леве стране Бч; оно мало дете да га *узим* Бч; да га *йоменим* Бч; један дан да *једиш* Бч; ти радиш, па *једиш* Бч.

Са оваквим потврдама о заступљености презентске *-и* основе код глагола у витинском крају укрштају се и неке фонетске појаве које би могле указивати и на узрочнике друге врсте. Наиме, за јужни део косовскопоморавских говора карактеристично је затварање вокала средњег реда, а нарочито је фреквентно затварање вокала *е*. То потврђују бројни примери у различитим врстама речи, а посебну пажњу привлаче негације код глаголских облика и сами глаголски облици у којима се препознају презентске основе. Срећу се фонетске варијанте које се крећу од присуства вокала *е*, преко затворености у његовом изговору све до присуства вокала *и*. Због тога је понекад тешко утврдити да ли се ради о затворености вокала *е* или је реч о присутности *-и* основе.

1. Примери са вокалом *е* у презентској основи:

куј ће да *дође* Кл; *идем* код моји Гч; на државну чешму да *ићиеш* воду Врб; опит имам право да *йрџем* кро село Врб; ја гу *рџнем* Вт; да *кажеш* Вт; да *идем* не сме^м Бч; онда *идем* у сиром^{аа} Бч; могу да *излџем* човека Бч; ал бога не могу да *лџем* Бч; ја кад га *рџнем* готово Бч; *бере* неко цвеће туја Бч; *каже* га: де^{до} Бч; *ћ идем* у Србију Бч; *бере* неко цвеће туја Бч; да *идем* не сме^м Бч.

2. Примери са затвореним *е* (*е*):

кике по *двѣће* *йлећеш* Кл; та пѣсма му се *исѣва* Кл; не сме^м, бога ми Врб; да *идем* не сме^м Бч; да гу *йоменѣм* Бч;

йренѣсе гу младожења Кл; коцка *шећер* Кл; *девојка* кад *иде* Кл; један ч'овѣк Кл; мисли да се *зајѣбава* Гч; *дочекала* ме л'ѣпо Врб; *бере* неко цвеће туја Бч.

3. Примери који показују потпуну затвореност вокала *е*:

Највећи број ових потврда односи се на одричну речцу *не*. Код конструкција у којима се одрична речца налази испред енклитике и тако буде одвојена од глагола, одрични облик гласи *ни*, те због тога исказе типа *ни ме йуићали* треба разликовати од конструкција *ни ме гледали* или *ни је имала свѣска*, *ни је имало нишићо* Бч; где је *ни* заправо настало преобликовањем *нићи* и једнаког је значења као и у исказу: *нићи су ме гледали* *нићи су ми йомагали*. Прво *ни* (*ни ме йуићали*) носи значење одричног облика глагола *йуића*.

ни ме пушћали моји у школу Кл; тад *ни* се знало то Кл; то *ни* се рачунало Кл; док *ни* се венча Кл; *ни* имало тамо Цигани Мг; *ни* ти прођује Гч; сѝ *ни* се замешује Гч; *ни* се чини жито Гч; *ни* се двојили Гч; мајка *ни* ме давала Гч; тад *ни* се прскало жито Врб; *ни* гу срам Врб; *ни* му се свиђа овде Врб; *ни* се сећам Врб; сад *ни* се жал'и Врб; тад *ни* се знало сокак Бч; *ни* је вол'ел'и оне Бч; *ни* ги рачунал'и наши Враћанци Бч; *ни* ми треба ткана бошча Бч; *ни* га ни знам какво је Бч; *ни* је вол'ел'и оне Бч; *ни* ме пушћали ни мајка ни татко Бч; моји *ни* ме давали Бч; *ни* имал'и довољно Бч;

У следећим примерима, забележеним у витинском говору, чује се *и* за које се може рећи да је такође настало приликом затварања *е*, мада су могућа и другачија објашњења (в. Младеновић 2013: 82, в. т. 2.2.1.4.2, в. т. о им. 3.1.4.):

ће се динеш у *нидѐљу* Кл; прву *нидѐљу* Бч; у *нидѐљу* ће дођем Врб; била туј *дивојка* Кл; за *дивојку* се даву кожуси Гч; долазу жене, невесте, *дивојке* Врб; да купиш и кошуљу, и *ѝаниѝалони*, и мајцу Врб; *николико* пута у нашу цркву Гч; све *довдиѝ* Кл; *оѝиѝи* ѝмам право да прођем кро село Врб; да *вичѝраш* Бч; *Нѝма* децу, *нима* Бч; *сидѝли* смо Бч; *сидѝла* туј мало Врб; сѝга *чисѝиѝиѝамо* Бч; што гу *чисѝиѝиѝаш* Бч; *ѝи* дође мене на ѝиву Врб.

4. Примери у којима је присутно незатворено *е*:

куде момка *не* можд да иде Кл; *не* имал'и гроб опште Мг; он *не* га носија Мг; *не* имал'и гроб опште Мг; сѝге нема тој се *не* носи Врб; у суботу према *недѐљу* Врб; тој *не* гледал'и Вт; *не* би они дирали српске куће Вт; *ни*кат *не* би те мол'ила Бч;

3.5.11.2. Одрични облик перфекта 3. л. јд. и 3. л. мн. у косовскопоморавским говорима обично се исказује помоћу одричног облика помоћног глагола *јесам* у одговарајућем лицу и броју. Међутим, поред овог начина, за 3. л. јд. и мн. паралелно се користи и конструкција сведена на негацију *не* и глагол у одговарајућем броју. У оваквом процесу посебно се формирала одрична форма глагола *имаѝи*: *неје имаја* > *немаја*; *неје имала* > *немала*, *неје имало* > *немало*; *несу имали*, *имале* > *немали*, *немале*.¹⁸ Овакве готове форме даље се

¹⁸ Код Р. Младеновића (2013: 357) стоји објашњење да се ради о свођењу облика помоћног глагола *неје*, *није* на *не*, *ни*, што се свакако односи на гатњански говор који је пружио такву могућност јер је одрична икавска форма *није* у њему заступљена. Када се говори о подручју Косовског Поморавља, могла би се додати и могућност да се код *ни* може радити и о фонетском лику који је настао затварањем вокала *е*, што је нарочито карактеристично за витински крај. С обзиром на то да икавски лик није обележје витинског говора, а облици типа *ни ме звали* (= *не ме звали*) забележени су само у овом јужном делу косовскопоморавских говора, могло би се закључити да се овде (у косовскопоморавским говорима) ради пре о прелазу *не* > *не"* > *ни* него о сажимању *није* > *ни*, што је додатно подстакнуто стањем у суседним говорима са запада. В. т. 2.2.1.1.4.

преносе и на остала лица у једнини и множини, те се користи: *ја сам немаја/немала, ти си немаја/немала, ми смо немали, ви сѐе немали*.

Р. Младеновић (2013: 357–362) тумачи узроке овакве појаве и наводи да је основни разлог преосмишљавања заправо непостојање потребе да се морфолошки обележи граматички број помоћног глагола, што свеукупно представља „део опште словенске тенденције интегрисања сложених глаголских облика са двоструким обележавањем у систем простих глаголских облика који су без оваквих обележавања“ (Младеновић 2013: 361).

не даваја да га гази сва́к Кр; *не даваја* на нико́г Кш; *не мо́гја* да бу́де М; *не мо́га* да до́ђе Гњ; *не мо́гла* да завр́ши Пс; *не гледа́ла* нико́г Врб; *ни имало́* та́мо Цигани Мг; *не имало́* и гроб о́пште Мг; *не до́шли* нико́ј КК; *не зна́ли* да се вра́тив Гњ; *не и́кале* ни́шта Кш; али и: *ни́је мо́га* Кл; *о́н не́је умре́ја* у не́га Мг; *по́п не́је дава́ја* Р; *не́је би́ја* до́бар Р; *не́је гази́ја* де́да М;

па *нема́ја* плу́г Кр; *нема́ја* ди́нар, ду́шо мо́ја Кр; *и́ч нема́ја* ни зе́јтин Кр; *чи́с ле́б нема́ла* бра́та Б; *нема́ло* за на́с Д; *ни́шта нема́ло* ско́ро И; *нема́ло* за ле́б Пш.

3.5.11.3. Косовскопоморавски говори припадају ширем ареалу јужних призренско-јужноморавских говора у којима се одрични глаголски облик исказује раздвајањем одричне речце и глагола тако што се умеће енклитика, најчешће заменичка, али и глаголска. У овом случају две речи су носиоци акцента – негација и основни глагол (в. т. 2.1.7.2)

не ме је инт́ересова́ло Кш; ма́јка *ни́ ме дава́ла* Гч; мо́ји *ни́ ме дава́ли* Бч; *ни́ ме инт́ересу́је* Бч; *не ми се жи́ви* без мо́је де́те Вт; *не ме гле́да* Гњ; *не ме зна́* она Кц; *не ме чу́ва* Р; *не ми се и́де* Вт; *не ми и́де* Гњ; *не ми је ре́кла* Кш; *не ми је да́ла* не́но Кц; *не га љо́знава* Гњ; *не га је срамо́тиа* Кш; *не га љоши́ује* нико́ј Пш; *не́ га љри́знав* не́га Кл; *о́н не́ га љримáја* М; *не га униш́ија* Кр; *не не љозна́ва* КК; *не не љуши́ија* де́да Р; *не ни је дава́ја* Кц; *не ни брани́ја* Кр; *не ги му́зев* Т; *ни́ ги рачуна́л* и на́ши Враћа́нци Бч; *Не́ се сме́ло* Кр; *ни́што не́ се сѝавља́ло* Р; *не́ се искача́ло* Р; *рани́је не́ се љуца́ло* К; *не́ се рађа́ло* К; *не́ се љгра с љи́* Пс; *не́ се ма́јев* Кш; *не́ се секи́рав* Кц; *не́ се чука́ло* К; *ни́ се двоји́ли* Гч; *не́ га носи́ли* ни́где Пс; и *о́н не́ се качи́ја* Р; *не́ се кува́ја* Р; *не́ се вика́ли* Кш; *не́ се је дава́ло* Пш итд.

3.6. НЕПРОМЕНЉИВЕ РЕЧИ

Бројне су потврде о постојању свих врста непроменљивих речи, а овде ће бити представљен само део обимне грађе о овој групи речи.

3.6.1. Прилози

Прилози за место

Близу: ми смо *близу* Гњ; туј смо *близу* Кш; *близу* је П;

најблизу до кућу Б; они су ни *најблизу* Кц;

Де: да ви кажем *де* је И; *де* је вода И; *де* се пере И; *де* су они тамо Гњ; *де* ћете Зб; *де* смо били КК;

Примери: *где* си била КК; *где* је Кл; унети су из стандардног језика.

Горе: *горе* у Каљаје И; *горе* у Пожарање Пс;

Нагоре: главу подиже *нагоре* КК; *нагоре* се пође НБ; реп, низа *нагоре* Пш;

Довде / доведк / доведка: па *довде* рукави Д;

довдек је белажено Кш; све *довдик* Кл;

довдека ће дође Кш; само је *довдека* дошло Ж;

Доле: пушти руке *доле* И; они су *доле* Гњ; има тамо *доле* НБ;

Долеко: шума *долёко* Ј;

Дом: *дом* се рађали Кр; *дом* си је НБ;

дома је Кш; има *дома* Цр; отиде *дома* Ж; иде си *дома* Бч;

Дотле: *дои́ле* ће иде Кл; идеш *дои́ле* Кц; само *дои́ле* је наше Ј;

И са партикулом:

завратиш рукави *дои́лэка* К; дођеш *дотлэка* Мг;

Кам / камо: *кам* га тјј, *кам* га тјј Д; *кам* ги они Кц; *кам* га саге К;

камо гу Гњ;

Куде: ја не знам ни *куде* Св; *куде* ги тера овце Вг; *куде* си Зб; *куде* ће га пије К; нема *куде* да иде Кр;

Навам / навамо: а од Мараву *навам* Албанија Д; ка вратиш руку *навам* НБ; одотле *навам* Кл;

дође *навамо* Р; *навамо* га гурни Кц; *навамо* се окрене Ј;

Надоле: *надоле* отоше после Д; *надоле* отрча Р;

Напоље: идемо *напоље* Кр; *напоље* изнесе К; *напоље* ћемо Врб;

Напред: чешма је *напрёд* НБ; *напрёд* има Бч; пође *напр"ёд* Т;

Натам / натамо: од Мараву *наи́ам* Д; *наи́ам* га бацили Гњ; *наи́ам* ће иде Зб;

наи́амо се иде Кш; побеже *натамо* Т;

Негде: туј *негде* око Мрату НБ; код веђу туј *негде* НБ; туј *негде* око кућу КК;

Нигде: излаз *нигде* Бц; не га носили *нигде* Пс; *нигде* не ће стигне Вт; нема *нигде* Мг;

Овам / овамо: *ова́м* донеси Кш; *ова́м* је, *ова́м* П;

дођи ти *овамо* П; ће погледа *овамо* Гњ;

Овде / овдек / овдека / овдекај: *овде* у гробља И; *овој овде* П; онда ма-
рамица *овде* напред Пш; *овде* стави КК; узне не *овде* Д; онда марамица *овде*
напред Пш; од Владово *овде* Пс; старејка смо *овде* уфатили Пс;

овдек су живели Ж; поп стануваја *овдек* Р; све *довдик* Кл;

овдека да дођемо КК; *овдека* се натрпаше Д; *овдека* Тодорица кад била
Вт; што бил'и насел'ени *овдека* Д; *овдика* су били Бт; *овдика* га има Кл;

овдекај Томић Р;

Одовуд: ливада има *одовуд* НБ; *одовуд* тури даске М;

Одозгор: ставиш га *одозгор* К; *одозгор* покријеш КК; фрља^в ћеремиде
одозгор Гњ;

Озгор: кад слегоше *озгор* Д; *озгор* ставено Св;

Откуд: *оџкуд* дође Кр; *оџкуд* си доша Гњ;

Отуд / отуда: *оџуд* се вратише К;

оџуда ме гледа Кц; стави га *оџуда* Врб; *оџуда* ће наиђе КК;

Отраг: а вала *отраг* Д; вуче се *отраг* К;

Свуда: лас'ца *свуда* иде Св; *свуда* ги има КК; стави *свуда* у кућу Кш;
свуда ће погледа Вт;

Там / тамо: *џам* закопан К; *џам* не сабраше Д; *џам* се обужемо К;

де су они *џамо* Гњ; много је л'епо *џамо* Св; он је *џамо* И; она *џамо* ће
музе К; уђе *тамо* у зид Т; улегнете *џамо* К;

Туј / туја: била *џуј* дивовјка Кл; остави *џуј*, сине КК; *џуј* га сакранили
Ж; *џуј* у поље Вт; *џуј* е имање твоје Б; *џуј* се вртела Вт; *џуј* е скрањен Св;
џуј мало Врб; *џуј* се седи Врб; *џуј* седеја у фрижидер К;

дрво *џуја* немало М; и *џуја* има НБ; пси *џуја* НБ; *џуја* ручак И; овџ
комшија *туја* Т; долазив комшије *џуја* Ц; седи *џуја*, стоји М; пречести се
џуја К; све дођувало *џуја* К; *џуја* попије Р; *џуја* изеде Р; на врчке *џуја* Д;
плач'емо *џуја* Д;

џује и воду му насипе Р; ете *џује* има Кц;

Унутра: једев *унуџра* Ј; само *унуџра* Гњ; стави га *унуџра* К; улазимо
унуџра Бж;

Прилози за време

Вџдџн: *вџдџн* тера Кр; свекрва љуља *вџдџн* Кр; тера, *вџдџн* тера Кр;

Данџс / данџске: *данџс* Д; *данџс* се цени тој поштовање КК, и *данџс* ми
дајев Д;

данџске Р; *данџске* је добро Кц; о *данџске* Гњ;

Дан-данас: и *дан-данас* чувам И; и *дан-данас* смо старејкови, побрати-
ми Пс;

Зиме: али *зиме* седам дана Св; *зиме* исто И; *зиме* мање Врб;

Јутредан: е после *јуџредан* К; *јуџредан* па ги откријеш К; башка гуске
за *јуџредан* Кр;

Јуче / јучер: као *јуче* да је било Гњ; *јуче* дођоше Зб; *јуче* су били Гњ; цел *ноћ јуче* НБ;

Јучер: *јучер* га стаља Пш; *јучер* долазише Кл;

Куде: *куде* ги тера овце Вг; *куде* ће га пије К; *куде* је саге КК;

Лани: до *лани* сам ора́ла Кр; бија *лани* Р;

Полани: *йолани* ми је рекла Кр; *йолани* су били Цр;

Лете: држимо га највише *лѣѣ* Св; *лѣѣ* идемо Кл; *лѣѣ* по често Св;

Никад: не́сам ине́кцију прими́ла *ни́кад* Р; па *ни́кад* немој те стра́ НБ; бањак не́ се прерипу́је *ни́каи* Св;

Ноће / ноћу: *ноће* да ста́немо Кр; не идев *ноће* К;

Ноћу: *ноћу* ку́кав Д; *ноћу* се не иде КК;

Свуноћ: *свуноћ* ку́кав Д;

Одма: *одма* на моти́ку НБ; *одма* га наплу́је Р; *одма* се сети́ше Пс;

Ондак: *ондак* бо́зу КК;

Оточ: погрешила сам *оѣо́ч* Кш; *оѣо́ч* ги виде́ К;

После / послек: *йосле* преспа́вају НБ; *йосле* ће до́ђе Кш; *йосле* ги одби́ше И; *йосл'е* па ми код њи́ И; и *йосле* да ги опе́ремо П; *йосле* ће идим Бч; *йосле* до́ђе Врб; да ги разде́љује *йосле* Ј; *йосле* уже́жеш вршњик Р; *йосле* прода́мо М; *йосле* сам се да́ла К; *йосле* изађо́ше М; *йосле* гу нафр́ља Р; по́сле ће ко́памо Кр; *йосле* мо́ју же́ну гађа́ли с ка́мени Гњ; *йосле* се кр́ши у со́фру Пш;

йослек се сучев Кр; *йослек* ће до́ђе КК; *йослек* си́то па насѣ́жеш Р; *йослек* си́р слан Р;

Пре: ко́је *йре* на́ђе па́ру НБ; *йре* би́ло ту́рско И; *йре* је би́ло тако́ј Кш; *йре* се унесува́ло К; за *йр'е* ти казу́јем Зб; а *пр'е* не́ Т; *йр'е* што смо се мучи́ли Св;

Рано / ране: би́ли *ра́но* Кц; *ра́но* су оти́шли Гњ;

ове ба́бе *ра́не* што тка́ле НБ; *ра́не* смо слави́ли И;

Раније: *ра́није* је би́ло И; *ра́није* не́ се пуца́ло К; *ра́није* се носи́ла погача КК; *ра́није* су тражи́ли Р; *ра́није* не траја́ло Р; *ра́није* га прави́ше Кш; *ра́није* суру́тка од о́вце Р;

Па („опет, наново“): ти *йа* мо́раш да ра́диш И; *йа* ће до́ђе Мг; и ја́ *йа* му ка́жем КК;

Порано: она заврши́ла *йорано* Кр; *йорано* оти́шли Св;

Сабајле: ди́немо се ра́но *саба́јле* Р; иде се *саба́јле* Кл;

на *саба́јле* се ди́гне Кш; ра́но на *саба́јле* Кл;

саба́ле га во́ди Кц; то́ј е са́мо *саба́ле* Мч;

Саг / сэг / саге / сәге: *саг* од Корми́њане К; *саг* не гл'е́дав И; *саг* е́те па ма́ло И; е, кад *саг* преда́м ду́жнос П; је́трве зна́в *саг* П; *саг* има́мо резерва́ри П; *саг* прет ку́ћу П; *саг* дру́го Св; *саг* не́ма скита́ње Св; *саг* не́ма скита́ње Св;

саг свѣ куд лекари Зб; *саг* ће да викав Ј; *саг* се откорењује Т; *саг* остаја темелъ Т; *саг* она Т; *саг* па и нема Зб; *саг* не се пости К; *саг* не гледав ништо К;

сѣг нећев Кр; *сѣг* такој прођеш Р; *сѣг* се најѣдоше Кр; *сѣг* не могу Кр; а *сѣг* нема К; а *сѣг* тамо М; *вика* ми *сѣг* Д; е дете, *сѣг* њино Д; и *сѣг* бија земљотрес Р; ко *сѣг* КК, *сѣк* ће пијем Д; нема *сѣк* Св; *сѣк* ће ги отерамо Д;

а *сѣге* само га ципнеш К; *сѣге* викав доњи вѣш М; *сѣге* ће ти пѣре нѣге К;

ко искочише *сѣге* Р; разведе се *сѣге* Кр; *сѣге* ће види Кр; тѣд ко *сѣге* Р;

Сад / сѣд: као *сѣд* што узимал'и И; као *сѣд* Гњ; тија су *сѣд* опасни И; *сѣд* Бѣла недеља И; *сѣд* тражимо П; ко *сѣд* овија наши Ј; *сѣд* спрѣмав Т; *сѣд* не раширују Т; *сѣд* пуно они славив И;

сѣд деца су зборљиви Р; *сѣд* кѣ ће дођев Р; *сѣд* изведена канализација Р; *сѣд* несам у црнину М; *сѣд* овѣј рѣт Д;

Сутра: да те ожѣни *суѣра* КК; остави за *суѣра* Гњ; *суѣра* ће завршим Пс;

Таг / тѣг: *ѣѣг* се носило П; море *ѣѣг* јѣна Зб; *ѣѣг* кад дошја К да се изнѣсе *ѣѣг* Д; *ѣѣг* испогинули Р; *ѣѣг* такој бѣше Кр; *ѣѣг* биле свѣ Слађане Р; *ѣѣг* такој било Кш;

Тад / таде: немало *ѣѣд* И; *ѣѣд* немало П; *ѣѣд* било друго врѣме Св; *ѣѣд* кад је Мрѣта Св; бѣрев сѣно *ѣѣд* Св; *ѣѣд* да си се женија К;

немало *ѣѣде* да се обѣјеш К; такој *ѣѣде* било Кц;

Тек: *ѣѣк* трѣба да се врѣти Кл; трѣба *ѣѣк* да бѣде Св;

Увек: *ѣѣк* је имѣја Т; *ѣѣк* је дођуваја М;

Увече / увечер: и *ѣѣче* П; *ѣѣче* пѣче Р;

ѣѣчер дође Гњ; *ѣѣч'ер* запѣлимо свѣћу Цр;

Ујутру: бѣциш *ѣѣтру* Т; *ѣѣѣтру* га откарѣше Р; *ѣѣѣтру* се дѣнеш Св; *ѣѣѣтру* прѣт слѣнце Св;

Час: она *чѣс* пѣва, *чѣс* плаче НБ;

Чѣске: за *чѣске* га одвѣјемо Р;

Прилози за начин

Арно: *ѣрно* остѣл'и у живѣт Бч; *ѣрно* ги је, штѣ ги фѣли Гњ;

Бајаги / бајегѣ: *бајаги* да прѣвив манастир Пс; *бајаги* ће дође НБ;

бајегѣ се тражив Кр; *бајегѣ* ѣма КК;

Бѣшка / бѣшка: *бѣшка* гѣске за јѣтрѣдан Кр; *бѣшка* колѣч Кр; *бѣшка* гѣске Кр; *бѣшка* тѣриш КК; *бѣшка* сѣн Мг;

па стѣка *бѣшка* Бч;

Побѣшка: сѣн *ѣбѣшка* кѣћу Ц;

Брѣго: *брѣго* ће прѣзбѣри Р; *брѣго* ће прѣѣди Р; *брѣго* смо гу прѣвили Кр; *брѣго* било, *брѣго* прѣшло Р;

ѣѣбрѣго стѣше Кр; *ѣѣбрѣго* ће бѣде Кц;

Брже: да *брже* овѐјеш жѐто НБ; *брже* је овакој Кш; *брже* ће стигнеш КК;

Другачије: *другачије* се спрема Пш; у болничке руке другачије НБ;

Друкше: *друкише* било Св; *друкише* је тој Кц;

Замало: *замало* да дође КК; *замало* си ми побѐга Вт;

Једвај: *једвај* чѐкам Зб;

Одвај: *одвај* га нађо Кр;

Како: *како* несте видѐли К; *како* се рабѐти К; *како* ће скапе К; *како* се замесује Р; *како* се договорив НБ; *како* да ти кажем И; дѐте *како* га шкољујеш И; *како* се договорив НБ; *како* да ти кажем И; *како* н"ѐ Зб; *како* ми дође пенсија Ж; *како* се замесује Р;

Лепо: *лѐпо* сам ве питаја П; наша́ран л"ѐпо Зб;

Налице: ако се окрѐне *налице* Т; само *налице* Гњ;

Овако / овакој: зађеш *овако* Бж; наслѐжиш *овако* у кру́г Вт; на оца́к у́зне *овако* Б; само се *овако* уцр́ниш Ц;

ја́ *овакој* Пс; ја положи́ *овакој* гла́ву Р; *овакој* да посипу́је К; не се живи́ *овакој* Кр; *овакој* тре́ба Кц; *овакој* га у́зми Кш;

Опште: *о́пшти* не́ма НБ; и о́ште да не́ма Вт;

Право: *пра́во* да ти кажем НБ;

Својски: да збо́римо *својски* Кр;

Сефте: *се́фти* копа́ње Д; не́ ми је *се́фти* Кш; за *се́фти* Пс;

Силом: не мо́ж гу да́вав *си́лом* К; *си́лом* не би́ва КК;

Тако / такој: *ша́ко* зва́'и И; све́ *ша́ко* сва́ку во́ћку Вг; *ша́ко* заигрујев КК; *ша́ко* там оста́л'и И;

и́сто *ша́кој* сигурно И; *ша́кој* ги дава́ли дево́јке М; е́те *ша́кој* гу исече́ш К; запосли́ше гу *ша́кој* Кр; ја́ такој му ви́кам Кр; *ша́кој* ће би́дне Д; *ша́кој* си дочека́мо Кр; ел *ша́кој* Цве́то Вт; ја́ сам зате́ка *ша́кој* Пс; *ша́кој* обича́ј Кр; *ша́кој* ти је Пс; ја́ ћу *ша́кој* Пс.

Ручно: *ру́чно* се жњеја́ло К; све *ру́чно* се ради́ло К;

Почесто: ле́те *йѐчести* Св; *йѐчести* дола́зи Кц;

Прилози за количину

Ич: *ич* не́ма НБ; *ич* не пита́м Зб; *ич* нема́ја ни зе́јтин Кр; не́си би́ја *ич* К; она́ не зна́је *ич* К; не́ се сме́јете *ич* К; не́ гу у́зеде у ру́ке *ич* Д; *ич* ' да ни́ се доте́ра Бч;

Још: н"ѐсам седну́ла *јѐш* Ј; *јѐш* се то́ј тка́је КК;

Калабалак: *калабала́к* су љу́ди М; пу́но, *калабала́к* КК;

Мало: ће прича́мо *ма́ло* М; *ма́ло* че́кав Пс;

Малко / малка: *ма́лко* ће се кисѐли Кр; *ма́лка* ће му издво́јиш И; *ма́лка* ће ти да́м Мг; си́пе *ма́лка* Кр;

Млого / много: *млого* је л'епо тамо Св; трипут да стиснеш *млого* зуби
Зб; тај е л'ековита *млого* Св; *млого* се пременило Д; *млого* аздисало Кр;

мно́го има Гњ; *мно́го* ми је НБ;

Највише: *највише* се пазило НБ; *највише* се тој гледало Кш;

Повише: да узмем *йовише* Кл; *йовише* за нас Пс; нема *йовише* Мг;

Пола: до *йола* ноћ НБ; *йола* за нас Пш;

Помало: *йомало* ће извадиш К; за сваког *йомало* Цр;

Помалка: ставља се *йомалка* Ж; малка *йомалка* К;

Пуно: сад *йуно* они славив И; има ги *йуно* Гњ;

Талико: не гу воли *йалико* КК; *йалико* од њи Врб;

Толко: *йолко* се има Кш; само *йолко* Гњ; *йолко* се спреми НБ.

Прилози за узрок

Затој: *зайој* су напуштени Кр; *зайој* га сејали К; *зайој* су га викали
Кц; *зайој* је таква Пш; *зайој* га нема НБ;

нај *зайој* га сејали К.

3.6.2. Предлози

Без: *без* њи не могу Кш; не може *без* игле Зб; игле *бес* кукице М;

Више: овамо *више* Витину Ж; ставиш *више* главу Кл; *више* главче му
побијев Зб; *више* дрвља има туја Кш;

Врз: *врз* њега Кц; баџи *врз* њу Р; *врз* онџ л'еб И;

До: до пола ноћ НБ; или до сабале И; до понедељак П; до моју Све-
тлану Св; од марта до јуна НБ;

За: за Божји Вт; за Велигден Вт; за уроци Б; само за сено НБ; за башту
НБ; за мене довеја гоч М; за талицко дете Св; имало за ћебиња Р; за младу
отидну сви КК;

Из: из манастир Кл; из Панчево ће дође Р; она је из Гилане Мг;

Између: крв пили *између* себе Пш; тој си *између* њи Гњ; *између* нас
Кш;

Испод: *испод* зидине буква НБ; *испод* асталче НБ; *испод* Старо село
Пс;

Куд: *куд* гробљајку Св; донесев *куд* кућу Т; *куд* оца Ц; *куд* мојега мұжа
Ц;

Куде: *куде* кућу Т; легнула сам *куде* гробље Д;

Код: *код* већу туј негде НБ; *код* пијац Вт; *кои* комшике НБ;

Коде: седи *коде* кућу К; *коде* нас дође Кш;

Кроз: *кроз* прозор Кш; прође *кроз* кућу НБ; *кро* село Т;

На: на свадбу НБ; одма на мотику НБ; на воћке идемо И; седив на
клу́пе Св; на мл'еко иде Т; предам дужнос на Биљу П; ми смо спавали на

сламарице Вг; ставиш га на ватру Ц; држаја *на* зорт Кр; после *на* Ђурђовдан Ц; опёт на деца М;

Накуд: *идем накуд кўће НБ; накуд кўћу КК;*

Накуде: *накуде њума Т; окрэнуте накуде слўнце Р;*

Наспрам: *стањем насїрам њега Зб;*

Низ: *низ р'еку пўт НБ; да га тркнеш низ обор К;*

Од / от: *од војно лице Кр; од грё Д; од мађије НБ; направиш од маз Бж; од мўжи Б; од очи Зб; од пёпо П; од стари људи Св; умрё од стра НБ; оїи сёстре К; от старо вр'ење Т; направили о дрво М;*

Око: *вртив се око њега Гњ; око дваестого јуна НБ; туј негде око Мрату НБ;*

Отуд: *оїшуд брег И; оїшуд кўће Р;*

По: *идев їо гробља К; їо средину НБ; їо поље прскамо К; їо сто ёктера И; їо три-чётри дана И; їо пёт кїла кантицу П; їо сат їпо на главу П; попијев по кафу или сок Т; продадомо їо једну кїшку Кр;*

Под: *под овј камен Т; їод мїшку К;*

Поде: *їоде неку стрёву Ј; їоде кола Пс;*

Поза: *їоза кўћу Бж; їоза шпорет Мг; свё їоза њега Кц;*

Поред: *зашли їоред реку Вт;*

После: *после Ђурђовдан Т; їосле нашу кўћу Врб; їосле њега Зб;*

Пред / прет: *їред Божїх Т; їред Вел'їгден један дан Св; їред слўнце Кл; пред Вел'їгдан Т; јутру їреїи слўнце Св;*

Пре: *їре слўнце изнёсе К; пре жёне Пс; пре село наше Кш;*

Преко: *їреко неки рођаци Пш; їреко поток Пс;*

Према: *їрема Углааре Пс; їрема нас Кш; їрема школу Ј;*

С / са: *вртив с решёто К; с једно око НБ; с дёвера, с јетрву И; с нож Вт; с прстен К; з берићёт Т; ш чашку се пробувало Вг;*

са секиру И; са здравље Т; зађев са сїто К; са срп Вг; са шўмке Ц; са две стрўке Пш; свё са стра Вт;

Сас / сас: *сас коњи И; ај сас кисмет Зб; сас уста Т; сас мўжа жївим Љ; да се купаш сас лејку К; упознаваш се сас њума К; сас чашку Вг; сас шўму Вг; сас прсти М; донесуваја сас кола Гњ;*

послек сас овој црпеш К; сас нас ће иде Гњ; сас комшије Кц;

У: *у децембар НБ; бија сам и у Драганац НБ; ўл'еже у зїд Св; товаримо га у кола Вг; сэд несам у црину М; туј седёја у фрижидер К; у чёзе ишли М; удала се у Сврљїг Ц; фрљав у огањ Д; у миљони тэд бёше Кр; па се пёкло у црпўљу Р; саг не верујев у тој К; и у вас неје добро Кр;*

Уз / уза: *уз моји деца Св; свё уз њи Гњ; ја ћу уз њега Б;*

уза шпорет Р; уза зїд Кц;

За преко: *за їреко зїму Вг; за їреко лёт Бч;*

За у: *за у понедељак П; за у недељу Кл;*

Од преко: *оџи преко реку овамо К;*

При крај: *при крај новембра месеца Р.*

3.6.3. Везници

Ако: *ако је чиста, чиста, ако је прљава, прљава П; ако оћемо П; ако су добро Кш;*

Да: *треба да има НБ; само плуг да пређе НБ; све ај да стекнемо КК; да брже овејеш жито НБ; да склони кришом П; да црпеш сурутку К; он да ги да сол Д;*

Дек: *кишке ги викав дек младе Кр; дођев дек смо ги викали Кц; зовев дек се вратили Пс;*

Док: *док не се замрземо Д; док не гу водим Д; док се вратимо Пш;*

И: *бија сам и у Драганац НБ; и у Камендол НБ; козе и овце НБ;*

Или: *или до сабале И; или да певаш или да свираш НБ; или фрула да свира, или да пева, НБ; попијев по кафу или сок Т;*

Ели: *ели три ели п'ет ели седам Св; питу ели нешто направи^в Т; неке чарапе ели уникоп И;*

Кад / кэд: *кад је Божић Ј; првич кад дођев њојни И; кад види змију НБ; кад докарам стоку Вг; кад мало порасто Вг; кад пожњејемо тој Вг; кад изађев Ј; ка вратиш руку навам НБ; ка дођев г'ости Т; ка се населише Д;*

слунце кэд зађе Р; кд да откријемо Т;

Како: *како јелен трећак Цр; како они Пш;*

Као / ко: *као што је било Кл; као Госпођиндан НБ;*

била суша ко саг К; зађујеш ко будала К; ко прут НБ; направив га ко крс Св;

Ни: *више нисам ни улазија НБ; ја не знам ни куде Св; немаш ни за башту НБ; ни муж П; немала ни фуџа, ни сукња К; не те мерак ни да правиш К; ни те гледа, ни те поштује Кр;*

Нити: *нити переу Т; нити гледа, нити пита Гњ; нити је овамо, нити тамо Кш; нити сам видеља, нити знам К;*

Па: *иа никад немој те стра НБ; иа узне И; иа га скинемо доле П; иа деца кад ву се родили М; иа се навије вратило М; иа немаја плуг, но рало Кр; иа га исушиш Р; иа га сабереш Р;*

Само: *само плуг да пређе НБ; не треба, само за сено НБ; ништа нема, само зидине Св;*

Та: *џа у обори Кр; носи га, џа баци Кш; узмеш џа однесеш у цркву Кл;*

Тики: *по оној било, џики тој време више да не се врати Кш; Срамота ме, џики мора, мораш Вг;*

Чим: *чим* си се населија И; *чим* искарамо откос Вг; *чим* стигне КК; *чим* га виде Бч.

3.6.4. Речце

Ај: *ај* сас кисмет Зб; *ај* ти Ж; *свѐ ај* да стѣкнемо КК;
Ајде: *ајде* да нѣси у опанци К; *ајде*, дѣте, *ајде* да вечѣрамо Вт;
Баш / бѣш: *баш* данас чѣтри године Ж; *баш* добро што дође НБ; *баш* му викам Ј;

бѣш пред овој бомбардување М; *бѣш* нас Гњ;

Богами: па *богами* и напијев се Кр; *богами* ти тако кажем Кш;

Бре: нѣ *брѣ*, ћерко Вт; нѣ *брѣ*, душо Кр; узѣја си ми својину *брѣ* Кр; *бр"ѣ*, и тој сам забравила Зб;

Еве: *ѣве* гу јоште живи К; *ѣве* да умре човек Кр; *ѣве* нерадник Бч; *ѣве* ти кључ М; *ѣве* три године Мг; *ѣве* пѣта година Гч; па *ѣве* у Грачаницу Св; *ѣве* дођома КК;

Ене: бабо, бабо, *ѣне*, *ѣне* Кр; *ѣне* ѿмам Гњ; *ѣне* како пролази Кр; *ѣне* га Војин Кр;

Ете: саг *ѣте* па мало И; *ѣте*, так'ој Зб; *ѣте* ти гу онај Св; *ѣте* га на пут Т; *ѣте* жени се ти К; *ѣте* овѣј бија чуваја Д; *ѣте*, овој црвѣно одовѣда М; *ѣте* пѣта година Бч; *ѣте* тај основа што је Р; *ѣте* такој И; *ѣте* турила крпаре Кр; *ѣте* такој гу исѣчеш К; свила *ѣте* Р;

Ел: *ѣл* такој, Цвѣто Вт; *ѣл* ти викам Кш; *ѣл* туј Р; *ѣл* дошла Кц;

Епа: *ѣпа* према препуљу И; *ѣпа*, фарбали се Р;

Иако: *иако* су и пси туја НБ;

Јес: *јес*, на Дукови Св; *јес*, такој е Вт; *јес*, ѿмаш Гњ; *јес*, како да нѣ Кш;

Какви: *какви*, то је било много вѣкови НБ; ма *какви* Гњ;

Ли / л: друге *ли*, треће *ли* И; да л је грѣ Зб; си искључила *ли* И; оне не *ли* пиштив, викав Д;

Ма: *ма* ће сикнем Пс; *ма* млосоина Врб; *ма* на врата се заглавимо Пс;

Можда: ти можда ѿмаш децу Кр; можда га и скршили КК; *можд* нѣје заразна Ц;

Мори: не могу, *мори*, не могу Кр; ће дођеш ли, *мори* Мг; чујеш ли ме, *мори* КК;

Не: *нѣ*, *нѣ*, сама ја НБ; *нѣ*, такој ги одр'ѣдено П; коко *н"ѣ* Зб; *н"ѣ*, *н"ѣ*, богами Зб; бањак *нѣ* се прерипује никат Св; *нѣ* не пуштаја дѣда Р; пасуљ *нѣ* се рађа Р; *нѣ* гу трајали дѣца Р; док *нѣ* се иступи Вг; *нѣ* га љушtimo Ц; *нѣ* ми је ко прѣ М; *нѣ* се рађало К;

Нека: *нека* си ѿде Кр; *нека* ги Кш; *нека* ме утепа Д;

Нек: ма *нек* се дѣре НБ; *нек* ти каже НБ;

Па: саг *па* и нѣма Зб; *па* кудѣ ћу га Ј;

Углавном: *угла̀вном* знам К; *угла̀вном* се жњејало НБ;

Чџк: *чџк* у Лёсковац Р; *чџк* тамо НБ;

3.6.5. Узвици

Аа: *Аа*, што си била знала! Зб;

Ајт: На стоку: *ајји*, *ајји*! Кш, Кц;

Е: *Е*, кад саг предам дужнос П; *Еее*, кољемо кокóшку НБ;

Еј: Запал'ил'и грóбље, *еј* Бч;

Јаа: добри сас нас, *јаа* Д; има си он, има, *јаа* Кц;

Иш: Викаш: *Иш*! Кц;

Ква, Ква: *Ква*, *ква* Гњ;

Кукуригу: *Кукуригуу*! Кш;

Куц, куц: *Куц*, *куц*! Кц, Кш;

Море: *море* таг јена Зб; *море* несам чувала Зб;

Ојс: исто на стоку: *оојс*! Кш;

Скабес: на куче: *Скабес*! Кш;

Тику, тику: на кокóшке: *и́и́ку*, *и́и́ку*, *и́и́ку* Кш;

Ћуру, ћуру: Тој на ћурке: *ћуру*, *ћуру*! Кц

Уу: *Уу*, д'оле Зб; *Уу* преко зиму Вг;

Ху: Чини: *хуу* П;

Чибе: Исто: *Чибе*! Кш;

3.6.6. Партикуле

У косовскопоморавским говорима често се користе партикуле уз неке упитне, неодређене, одричне, показне заменице и код прилога. Забележене су следеће партикуле:

Партикула -ј: *кој* е имаја Гњ; *куј* бија ловција Т; *куј* е до њега Зб; *куј* е главни *и́ај* И; *куј* има јаје Вт; *куј* има племњу Р; *куј* има славу Ц; *куј* има паре Вт; *куј* по́сти К;

немој да ми прича *ни́кој* Ж; *ни́кој* нема Кш; *ни́кој* не ће дође Кц; *ни́кој* не зна Гњ; не панти *ни́кој* Пс;

не́кој тамо Гњ; има *не́кој* Пс; там *не́кој* Пс; *не́кој* од укућани НБ;

овај син Зб; *овај* комшија туја Т; *овај* сир Ж; *овај* Тита Кр; у *овај* вилајет косовски Пс; *овај* лошоћу Кр; на *овај* И; *овај* постаре слике М; *овај* шарено Пш; *и́ај* дан п'еремо Вт; *и́ај* дан Вт; *и́ај* јесен умре Св; *и́ај* велики *кравај* Бж; *и́ај* помоћ Гр; *и́ој* не гледа́л'и Вт; коли́ко је *и́ај* социјал Вт; *и́еј* же́не та́мо Вт; *и́ој* ми зове́мо Пата́рица Вт; *и́ој* фрлено Ј; *и́ој* зна сва́ка И; *и́ој* не́је ни́што Св; *и́ој* ми је све́ однесено Св; *онај* ко́нац Пш; *онај* кр́в Пс; *онуј* воду И; *онуј* пира́јку И; *онеј* вису́љке НБ; у *оној* о́главче Пш;

била *иуј* дивојка Кл; остаџи *иуј*, сине КК; *иуј* га сакранили Ж; *иуј* у поље Вт; *иуј* е имање твоје Б; *иуј* се седи Врб; *иуј* седеја у фрижидер К; *једвај* чџам Зб; *одвај* га нађо Кр; ја *овакој* Пс; не се живи *овакој* Кр; *овакој* трџба Кц; *овакој* га узми Кш; исто *иаккој* сигурно И; *иаккој* ги давали девојке М; ете *иаккој* гу исечеш К; запослише гу *иаккој* Кр; ја такој му викам Кр; *иаккој* ти је Пс; ја ћу *иаккој* Пс. *заиој* су напуштени Кр; *заиој* га сејао К; *заиој* су га викали Кц; *заиој* је таква Пш;

Партикула -к: *довџе* је белџено Кш; све довџи Кл; *овџе* су живџи Ж; поп стануваја *овџе* Р; *ондак* бџу КК; *иослџе* се сучџ Кр; *иослџе* ће доџе КК;

Партикула -р: стаџиш га *одозџор* К; *одозџор* покриџеш КК; фрџа^в ђеремиџе *одозџор* Гњ; кад слџгоше *озџор* Д; *озџор* ставено Св; јучџр га стаџа Пш; јучџр долаџише Кл; *увџер* доџе Гњ; *увџер* запалимо свеџу Цр.

Партикула -ја: дрво *иуја* немао М; и *иуја* има НБ; пси *иуја* НБ; *иуја* рџчак И; овџ комшија *туја* Т; долаџив комшије *иуја* Ц; сџди *иуја*, стоји М; прџџести се *иуја* К; све доџувао *иуја* К; *иуја* попије Р; *иуја* изџеде Р; на врџке *иуја* Д; плаџ'емо *иуја* Д;

Партикула -ка: *довџека* ће доџе Кш; само је *довџека* дошло Ж; за-врџтиш рукаџи *доиџлека* К; доџеш *дотџека* Мг; *овџека* да доџемо КК; *овџека* се натрпаше Д; *овџека* Тодорица кад била Вт; што бил'и насџл'ени *овџека* Д; *овџика* су биџи Бт; *овџика* га има Кл;

Партикула -ке: *данџске* Р; *данџске* је добро Кц; о *данџске* Гњ;

Партикула -кај: *овџекај* Томић Р.

IV. ЗАКЉУЧНЕ НАПОМЕНЕ

Анализа призренско-јужноморавских говора на подручју Косовског Поморавља подразумевала је комбиновање метода праћења стања, презентовања грађе и тумачења потврда с обзиром на различиту заступљеност дијалекатских црта. Опште карактеристике ових говора у целини су заједничке и оне су тако и праћене – на целом подручју. Међутим, код диференцијалних карактеристика приступљено је ареалном праћењу стања за сваку област појединачно и то од пункта до пункта, дакле и унутар саме области. Тако су представљене следеће дијалекатске црте: изговорне вредности вокала средњег реда *е* и *о*, палаталност сонанта *л*, африкате *ч* и *ћ*, *џ* и *ђ*, презент 3. л. мн., радни глаголски придев м. р. једине. Остала обележја су показана у целини косовскопоморавске области.

Унутрашњу диференцијацију на простору косовскопоморавских говора Р. Младеновић тумачи различитим односом супстрата и адстрата и истиче „да неуједначеност говори и о новијим адстратним слојевима који су унели иновације, па није било довољно времена за кристализацију и стабилизацију система“ (Младеновић 2023: 191).

У овој анализи косовскопоморавских говора приступљено је компаративно и у односу на суседне јужноморавске говоре, који су у непосредној близини Косовског Поморавља, али и у односу на оне даље. Тако су многе карактеристике упоређиване са стањем у следећим ближим или даљим говорима истог ареала:

- на истоку: говор прешевско-бујановачко-врањске области, горњопчињски говор;
- на југу: скопскоцрногорски, кумановски и кривоаланачки говор;
- на западу: јужнокосовски, централнокосовски, сиринићки, подгорски, подримски, призренски, ђаковачки, горански говор.

Р. Младеновић (2023) је упоређујући говоре Косовског Поморавља и Косовске котлине утврдио њихове заједничке црте којима се показује њихова блискост. Ради се о следећим карактеристикама: 1. слична варијанта парадигматског нефонолошког акцента; 2. чешића вокализација полугласника у односу на метохијске говоре; 3. замена *е* са *и* у *њигов*; 4. већа стабилност палаталности *љ*, *њ*; 5. факултативно умекшавање латерала у групама *ли*, *ле*;

6. суфикс *-ну*; 7. нестабилност основинског вокала презентске *-е* и *-и* групе (*бѣрем* : *бѣрим*); 8. метатеза у групама *зј*, *сј* у: *лѡјзе*, *грѡјзе*, *клѡјсе*, *кѡјзи*, *кѡјзина*; 9. уопштавање једног облика на *-ли* у мн. радног глаголног придева; 10. одрични перфекат типа *нѣје* / *није* *дѡшла*, *нѣје* / *није* *дѡшли* (Младеновић 2023: 187). На основу важнијих дијалекатских обележја, могло би се рећи да је новобрдски говор најближи косовским говорима и на то указују следеће црте: присуство префолологизације, стабилност африката, стабилност палаталних сонаната, облици 3. л. мн. презента (Младеновић 2023: 195).

С друге стране, косовскопоморавски говори могу се упоредити и са својим источнијим суседима, са којима такође има сличности, али и разлике. У том смислу издвајају су следеће карактеристике:

1. Акценатски систем косовскопоморавских говора исти је као и онај утврђен у суседном прешевском говору, те се може рећи да косовскопоморавски говори према прозодијским карактеристикама припадају ширем ареалу говора са слободним парадигматским акцентом, који се протеже од солунске области на југу до Стубла на северу.

2. Стабилност гласа *ф* заједничка је карактеристика по којој се суседни прешевски и косовскопоморавски говори могу поистоветити. У обе говорне области супституција сугласника *ф* сугласником *в* веома је ретка појава. По овој особини оба подручја се надовезују на стање у западнијим јужноморавским говорима (северношарпланински, призренски, сиринићки, гатњански, летнички), али не и на стање у јужним (скопскоцрногорски, кумановски) и источнијим (горњопчињски) говорима.

3. Фонетска црта која повезује косовскопоморавске говоре са суседним јужноморавским говорима на западу и истоку јесте јотована група *јд* у композитима глагола *иѣи*. За разлику од њима суседних говора са југа, у којима се срећу колебања или паралелна употреба јотованих и нејотованих форми, овде се јотовање групе *јд* доследно врши.

4. Црта по којој се косовскопоморавски говори не уклапају у исти македонско-прешевско-бујановачко-врањски ареал јесте рефлекс старе секвенце *-нж-*, који је у овим говорима *-на-*, док је у косовскопоморавским говорима редовно *-ну-*. Неколико спорадичних примера је забележено са *-на-*, али они не одражавају суштинско стање у овим говорима.

5. Постојање множинских форми за исказивање средњег рода на *-ики* и на *-иња* косовскопоморавске говоре повезује са прешевским говором и даље ка истоку са пчињским, те заједно чине део истог ареала који се пружа са југа из македонских подручја.

6. На пољу заменичких облика косовскопоморавски говори разликују се од суседних сродних и блиских говора са истока и југа по томе што за њих није карактеристичан дативски енклитички облик личне заменице женског

рода јединине *ву*, већ се у том значењу скоро редовно употребљава облик општег падежа *гу*.

7. У косовскопоморавским говорима присутна је употреба предлога у уз именице којима се именује нешто живо и уз глаголе кретања (*идем у ћерку*), што није познато прешевско-бујановачко-врањској области, али је збележено даље на истоку у пчињском говору.

На основу неких карактеристика могло би се рећи да косовскопоморавски говори својом целином представљају прелаз са говора јужнокосовске и централнокосовске области ка говорима у прешевско-бујановачко-врањском појасу, при чему су суштински ближи овом источном делу. У прилог тој прелазности иду следеће особености:

1. Рефлекс финалног *л* је нестабилан и код именица, придева, прилога креће се од *-л*, *-а*, *-ја*, при чему их присуство *-л* приближава источним говорима.

2. Радни глаголски придев м. р. јд. има правилно заступљене наставке *-а* и *-ја*, за разлику од стања у источнијим говорима, што указује на то да овде нема поступности, већ наглог реза, јер се у суседним говорима нагло губи *-а* и бележи се само *-ја*.

3. Облици аориста и имперфекта указују на блискост са источним говорима нарочито због присуства презентског елемента у имперфекту. Ипак, разлика је очигледна у погледу заступљености простих претерита будући да се источни говори одликују већом заступљеношћу аориста и имперфекта док се у косовскопоморавским говорима то може односити на аорист, а на имперфекат у много мањој мери.

4. Поступна прелазност очигледна је и у самој косовскопоморавској области. То се најбоље уочава код заступљености неких фонетских карактеристика. Затвореност, у мањој мери, и отвореност, вокала средњег реда најизраженија је на југу овог подручја, у витинском крају, и губи се како се иде према централном делу ових говора (гњилански и већи део косовскокаменичког говора), што се наставља даље источно према прешевском говору. Продужетак оваквог стања у северозападном делу косовскопоморавских говора (део косовскокаменичког и новобрдски) требало би испитати у правцу говора врањског и јабланичког краја са којим се додирује косовскокаменички.

5. Изговорне вредности предњонепчаних африката такве су да се нестабилност у изговору бележи на југу косовскопоморавске области, односно у витинском и гњиланском крају. Након гњиланске околине нестабилност се губи и јасно се чују све четири африкате и овакво стање се преко косовскокаменичког краја продужава даље источно према прешевској и бујановачкој области.

6. Поступна прелазност видна је и у облицима презента трећег лица множине где је забележена различита фреквентност наставака -в, -и, -у, при чему се већа заступљеност -у везује за витински крај, а опада како се иде према северу, да би -в било једини наставак у прешевском и осталим говори-ма источно од косовскопоморавских.

7. Говор витинског краја одликује се специфичностима на фонетском плану. У овом говору су забележене фреквентне потврде о затворености вокала е, која некада иде до потпуног затварања и преласка у вокал и. Оваква појава није карактеристична за остали део косовскопоморавских говора.

8. Палаталност гласа л најизраженија је у витинском говору док је на преосталом истраживаном простору далеко мање изражена.

9. Дифтонгизација и евентуална префонологизација карактеристика је северозападног дела косовскопоморавских говора, што обухвата само део новобрдске и косовскокаменичке области. Јужно одатле ова појава није забележена. У витинском крају јавља се пре свега затвореност вокала е, ређе дифтоншки изговор овог гласа, а још ређе затворени или дифтоншки изговор вокала о.

Појава префонологизације, која је потврђена у једном делу косовских говора, на југу је најфреквентнија у гатњанском говору, одакле, чини се, по-сустаје, затим северно одатле, у Грачаници, Алашу, Рабовцу, Извору, Прековцу, Зебинцу. Источно од ове линије, што подразумева део новобрдског, део косовскокаменичког, гњилански и витински говор, префонологизација нема потврда и то се надовезује на стање у прешевском говору. Дифтоншки изговор и префонологизацију требало би испитати у говорима из околине Бујановца и Враћа на шта упућују потврде са терена које доводе до запажања да је артикулација вокала средњег реда у појединим говорима из околине Бујановца и Враћа нешто другачија.

Косовскопоморавски говори представљају део једног ширег ареала призренско-јужноморавских говора српског језика на шта упућује свеукупност прозодијских, фонетских и морфолошких карактеристика. Изнијансираности и варијантности забележене код одређених језичких особина резултат су међусобних додира суседних говора, који су такође обележени неким својим карактеристикама.

V. ДИЈАЛЕКАТСКИ ТЕКСТОВИ¹⁹

ИЗВОР

И1: Боље сас просење. Музика иде. Сакупи се народ, па тамо узме младу, па овамо буде свадба, весеље, сад н'ема што н'ема. Дај чашу, сине, дај. Кафу? Кафу ми дон'ела, душа. Не тр'еба. Слабо су бежанке биле, јер стари људи тад, како каже такој, не сме да побегне. Саг друкчије. Тад је свадба била сиромашка. Немање било, сиротиња. Раније било, знаш, да ти објасним онако старински. У оцак, па ставив котлеви, туј купус, пасуљ, месо, туј св'е. Исто било и бежанка и са просење, исто. Правев гу свадбу. Бежанка седи сас момка одма. Ка побегне бежанка, д'евојка, ка побегне за момка, ка дође д'евер да гу прстенује, прстен да гу да, дeвер донесе погачу, млада покријена, знаш, и они уз младу, кршу погачу. И после куј е туј, од родбину, куј е доша на свадбу, по парче, да се грабив момци за младе, да узимава, као обичај. На пример, ја женим мојега сина, и свадба, дође музика, и ка дође дeвер да прстенује младу, млада стане, руке доле, све у бело, венчаница. Туј де побегла, де се крши погача. Моја мајка ка се удала за мојега татка, каже, три ноћа, четири, не спавао, срамота га било мојега татка да спава, он остане с дeвера, с јетрву. Саг не гл'едав, ма јок.

Тој се зове првич, првич је ка дођев њојни. Дођев да видив ћерку њину, де живи, како живи. Ништо немало скоро. Е такој, дођев, видив. Ако има политанка, ратлук, неке черапе, уникоп, беда било, сиротиња било, немало тад, немање. Саг ете га, па мало.

Отиша мој отац тамо. Обукли гу. Немало тад венчаница, р'еске онeј. Моја мајка у р'еске била. У овуј кућу моја мајка живела, отуд брег живеја Стојан. Ја сам у моју кућу, ја сам овде рођена, мужа сам узела на моју кућу. Имам три сина, три ћерке. Муж ми тамо и[з] Зебинце. Ја сам морала, да се кућа не затвори, друг да поједе толико имање. Ја славим Митровдан, а он Свету Петку, а он има три брата тамо. Браћа му славив Сету Петку, а он

¹⁹ У оквиру сваког пункта казивачи су једна, две или три особе из датог села. Они су као информатори обележени са И1, И2 или И3, што значи да је то први, други или трећи казивач из тог села.

Митровдан, прифатија моју славу. Ја, ка сам га узела, причали смо: „Ако оћеш да славиш моју славу Митровдан, да се не загуби колач, кажи, а ја твоју Сету Пётку да славим нећу“. Мој татко ми оставија ја да славим славу, да је кућа отворена. Ја Митровдан славим, и децу имам.

Тој првич, то је виденије, дође[в] видив гу. Родитељи дођев, видив гу, туј е. Дођев да видив како живи, кућа каква гу је, има ли, нема ли.

Пијанка ка доведу младу, тој вече, музику погодив, мало свирав, скупи се родбина пре свадбу. Куј е сиром, не прави. За ћерке ми смо правили. Удале се тамо, и после првич сам правила. Слушали ми ћерке, волим. Моја мајка, туј негде по свадбу ми је причала, ка дошли да гу видив, тој виденије. Мало нешто дон'есев. Тод што је имало, сестро мила, дивка, кафа од рџ. Смели кафу од рџ, туца тамо у онуј чутуру гу кажемо. Донесу кафу од рџ, од јечам. Ја сам јела л'ѐб, м'еси моја мајка л'ѐб, он пуца, мора да једеш, душа мила, мораш да једеш, немање, н'ема, б'ѐда. А сад по Београд глѐм, л'ѐб оволики комад, цел дан врапци се давив, не мож га појѐдев, кљујев. О! грѐ! Мене не ми трѐба. Ја сам се нагледала и трав, и возови, и аутобуси, и све. Али, кад несталоше паре! Н'есам гладна, него да ли ваздух, да ли вода, и секирам се. Овде, трѐба да се почисти, па да се ом'еси, Три дѐна пуне жице, пѐри, п'ѐри, п'ѐри. Викам, ожените се, црну Циганку нађите, ожените се. Осташе деца неожѐнети. Бија, саг се вратија, кућа пропала.

Оцак, вршњик, црепуља о сѐмљу. Ёси видѐла н'ѐгде, н'еси видѐла! Наложимо огањ у оцак, ставимо црепуљу, вршњик, филије, л'ѐб кукурузан пѐчемо. Па у тепцију, па у саца га кажемо. Филије изнаредимо по пуна тепсија. Ја ка сам била у Београд, продава[в] вретѐна. А ја прѐдем још, мераклија сам за вретѐна, вуну, и пл'етем и попке, и све живо. Приђем: „Дабар дан, јоој вр'етѐна“, глѐдам. „Што, сине, вр'етѐна, волиш?“ „Бабо, ја још прѐдем“. „Изволте, узни једно вретѐно, молим те“, па ми га даде. Донѐла сам га. Јѐс, поклонила ми жѐна. А жѐна жѐна ми дала два пара игле за полувери да пл'етем. „Кад волиш да радиш, ѐве ти.“ Напр'ѐд, купим вуну, испрѐдем, испл'етем, прслуци дугачки. Дрво и камен пуцав, јок, не мари. Ја сам пр'ѐла, тој су викали кучина, знаш. Ч'ѐрге ткала сам с моју мајку, какве чѐрге. Оня дрво кажемо га пирајка, па дрвѐно корито, па ка загуцаш, памбе, памбе, ишчукаш, истѐраш бело к[о] овѐј завесе. Ја сам прала овамо у поток. Ископа[в] вирови дибоки, искочи вода. За пијѐње вода, кладанац, а по здрави смо били. Слама овако у ђош. Па ка ће лѐгаш на онѐј ч'ѐрге, ујутру ка се динеш, ништа не те боли, ни снага. А саг, саг се оболѐло. А што је? Ёве мѐко ђѐбе и кревет, ал цабе.

Цигани су правили, овамо из Бостане, теј црепуље. Црвѐна зѐмња. Ја имам више кућу црвеницу зѐмљу, правили су наши стари. Зам'ѐсив гу воду и туј зѐмљу. Оно се стврдне, ко ка мѐсиш л'ѐба. Оно се сплѐска, и само гу

коластра овакој, финге, финге, и оно дође овакој. И саг тамо има онај пекара, они радив. Неје пекара, оно леса, наредив ги, оздол ложив ватру, печев ги. Па тој, да гу фрљиш не знам куде, не мож гу слóмиш никакo. Боже, не дај. Исто ко тепсија, баш да ти покажем. Овако изгледала црепуља. Ёпа према црепуљу, ако је црепуља велика, и лебови велики. Ја сам месила кукурузни. Осејем кукурузно брашно, попарим га с врелу воду, кључи вода, ја га попарим. После ка се мало залади, ка ће га ставим под вршњик, па онј жар што је јак, нар"едимо врз онј л"еб, винге, винге. Ка ће растераш онај жар, па ка ће га истружеш. Истружеш га л"епо, исцврени се од лепоту. А саг у шпорет, док се испече, он се исуши. А добро било.

ПРЕКОВЦЕ

И1: Домаћин, куј е главни домаћин, он располага све, коме што треба, он треба да купи, донесе, знало се куј е домаћин, куј треба да троши и што да набави и да се да коме. На пример, мене требава чарапе, ја ће кажем: „Тате, немам чарапе, или опанци...“ Не, ни муж, ако има да ради, па да склони кришом, да има. Кад се одвоји, тргни мужа на страну и имаш све. Кад је у фамилију, што нареди газда. Куј е главни у кућу, тај.

Аа, тој зна свака. Шес смо биле јетрве. Једна је била домаћица... чувала је свиње, кокошке. Она зна што гу је њојно. А друга зна да музе, да сири, што извади да пренесе [принесе], тој друг нема мешавину. Ё, јетрве знав саг. Ё, на пример овај е овуј недељу месила, овај ће помете, ће донесе воду, такој е било. Ё, после, овај ће м"еси, овај изашла, овај ће помете, ће донесе воду у кућу, ће иде на њиву, ће носи канату. Снашка има да носи канату на њиву, да копа, да жњеје. Не, такој ги одр"едено.

И2: Ё, саге, ми смо три јетрве. Она ће каже свекрва: овај е недеља твоја, ти да м"есиш, а на овуј ће каже ти да метеш, воду да носиш, кладанац, чубура тој се звало. Ё саг, од понедељак до понедељак ја сам завршила. Ё кад саг предам дужнос на Билу, ја оперем наћве, оперем танур, сукалку, све што спр"емамо, судови, судови оставим гу чисто. Оперем све што сам спремала, за у понедељак да буде чисто. Саг она, ако је чиста, чиста, ако је прљава, прљава, тој е њоњо. Ја ће м"етем, ћ идем у њиву, ћ изађем, а она је мешаља, она да спреми. Ёте такој, значи, свака знала своје. Значи, онај која је мешаља, у њиву не излази. Спр"ема за радници, спр"ема ручак.

И1: Кад ву дође ред. Ё, ка[д] имамо радници, спремиw и однесew. Имамо гости туј, све сложно, једна тој, једна тој. Тој нема да се пл"еда куја је мешаља, која није мешаља, што спр"еми, спр"еми. Веш перемо у корито. Свака своје, е саг, свекрву ако оћемо да гу оперемо ће оперемо, ће гу одвојимо. И на р"еку исперемо ги после, прашак. Откувамо ги у ц"ећ. Раније било тој прте-но. Направи се ц"ећ од пепо. Прекључа се вода, па ставиш пепо у онуј воду.

Остане онај пѣпо доле, у л'онац. Прецѣдиш га. Врије канта вода. Прецѣдимо, пѣпе оцѣјан. Па га скинемо доле на зѣмљу, сипемо студѣну воду. И пѣсле да ги опѣremo, имамо онуј пирѣјку о[д] дрво. И у п'оток доле на плѣче, дѣ истиче вода, перѣлиште се звало. Такој, мајке? Дѣ се пѣре, перѣлиште се звало. И чѣкамо р'ѣд жѣне, која уфатила р'ѣд, опѣре са пирѣјку, ишчука ћѣбиња, кошуље, ... онај вѣш, кад рашириш, ко да си га кувала у прашак. И зѣме исто.

И2: На камен ишчукамо. Руке, чѣни: хуу, истѣскамо ги, истѣскамо.

И1: Саѣ тражимо здравље, изгубѣли смо здравље.

И2: Саг имамо резервари, саг прет кућу, у кућу, таѣ немаѣло. Вода ни бѣла долѣко. Јѣдан дан ће нѣсимо воду, друг дан ће п'ѣremo. Мѣра да набѣremo воду за дѣцу. Кѣме тр'ѣба, мѣне ми трѣба за моју дѣцу, овај за њѣјну дѣцу.

И1: Помѣжемо се, не мѣже само јѣдан да нѣси воду.

И2: Имаја вѣлики кѣта, ставѣмо на верѣгу на оѣак, ѣна се згрѣје.

И1: Ели наѣпоље. Ставиш кѣта, залѣжиш вѣтру... Е, тој тепсија, котрљаѣст правѣмо от бѣшчу.

И2: Котрљѣци има да направѣмо, да замѣтамо, замѣтамо, врѣжемо га, ѣно дѣје кѣласто, ставѣмо тепсију.

И1: Јѣ сам тепсију носѣла на радници, на косѣчи, по пѣт кѣла канѣтицу, јѣдно кисѣло мл'ѣко, по сѣт ѣпо на главу тѣ да нѣсиш.

И2: Таг се носѣло. Правѣш котрљѣк и нѣсиш колѣпку на њѣву.

ЗЕБИНЦЕ

И1: Ми н'ѣсмо имаѣли. Што да смо имаѣли, двѣ краве. Тамо, куде тѣтка ги одведѣ, нѣмам рѣну, рѣну ни запѣлише.

Чѣтерѣс јѣна година што ми умрѣја. Сас сѣна и сас снѣву сам овдѣ. Јѣ од њѣ не мѣгу да се одвѣјим, ка ће Бѣг да ми узме дѣшу. Највише не мѣгу да ги оставѣм њѣ.

О ћѣро, како у рѣт бѣло. Четвѣрицу одѣвде утепѣше. Мѣка бѣла таѣде. Али у Гѣлане се ѣшло, брѣ. Саѣ овој, не смѣ у Гѣлане да се ѣде, са трѣста мѣке. О, што се јѣло, ѣте ништа. Пѣвише се трпѣло, не што се јѣло. Нѣкој да ми даѣе нѣко комѣче л'ѣб, јѣ га чувам, чувам. Вѣкам: „Ако, ће сам гѣадна, а ѣн немѣј да ми је гѣадан.“ Све такој сам правѣла. А жѣне, заправо, к ће чује, ѣна ми донѣсе по нѣко комѣче, јѣ га чувам. Само ѣн да ми остане жив, а јѣ, ако ће умрем. Ћте такој. Па ка је дѣша тај Шѣтко у туј кућу сас двѣјес, ѣ Бѣже, сачувај. Јѣдна Стѣна је бѣла. Уна дѣје на прѣзор, јѣ ћѣтим. „Снѣшка Стѣно, што правѣш?“ Ништа, стрѣ, и отѣде.

Ако имѣш нѣки дѣнар ће узмѣш, ако н'ѣ, ко и свѣки дан. Такој бѣло. А н'ѣсам остаѣѣла, сѣрота, д'ѣте, по двѣ-трѣ клѣшчики, по двѣ-трѣ кошѣтанѣчки, да не га оставѣм без ништа. А куј имаја, купуваја, имаѣло. А јѣ, са св'ѣм сѣрѣтиња. Одѣвде ме д'ѣвер ѣзбрка. Уно па пѣсле тѣј чѣча, ѣн за д'ѣте. Јѣ о

д'ете не бегам. А он: „Зёбиначко д'ете, нећу га“. Поседо чётри мёсеца, па дођо. Па м'уке, м'уке, м'уке. Н'есам могла кућу да му затворим, и никад Бог да му не дава лоше.

О ћеро, напр'ед, много се славија, а саг н'е. Ће отидев у шуму, ће исечев баник. Па после домаћице што спр'емиле за вечеру. Баник на грбину. Па у кућу викамо пију, пију, квак, квак, кољко јарића, све око њега. Д'обро било, не било лошо. Како н'е, кољач, кољач ко на славу. Па баница, гра, печеницу. Св'е на кољач, кољца на који кокорало иде, јаганчики натурав онакој, ко прсти, комачки кидав. И гуске, гуске за ж'енско, а кољачи за мушки, кољачики малечки, толички. Куј имаја, добро било. Куј немаја, мучно било.

Куј е домаћин, куј е стареј. Ка сам дошла, не тели они баник да носив. „Ми н'есмо знали врата на кућу, те баник“, вика. Тој било куд род мој, тамо. Сламу доле потрусиш, потрусиш, о тој берићет. Такој причал'и, па такој ће ти кажем. Таде на зёмљу, а саг на кревет, на астал. На зёмљу туристо штогод. Не се диза, вика, за берићет. Кадимо се, запалимо св'ећу, ченицу обиђеш. И опанци, ће фрљамо, па ће викамо: „Сви живи, сви живи!“ Слама се дигне понегде друг дан, понегде чётри дана ка прођу. Ка донесев баник, па тој куде ће се загори, па дебели крај, до Водице свако јутро мој татко ће га загорује. После, ка ће дођу Водице, он ће узне и ће исцепа и на зграђе ће тури на врата и воду на бунар ће однесе.

Сваку суботу спр'ема нидељу се излази на гробље. Што имаш начиниш, па раздамо. Онoј што однесеш сваком треба да даш. За девојче сам ишла, за мајку на мужа ми, и за мужа сам ишла. Само, Боже, немој да је лошо. Пушћали смо совру. Е, такој, туриш неко цедило, тураш тањири, таде каленице, и л'еб туриш. Сваки кусне и узне. Седне се, за душу, викав, да се седне. Свака пред себе тури. Четерес дана, половин година, година. Мораш да идеш. Боже сачувај! Несам остаљала никад. Па што ми га син жалија, е, Боже чувај. Верујеш да несам могла да га заплачем. Кат га видим, викам: „Само он нека ми је жив.“ Све сас м'уке, све он прекараја.

Н'е. Има у гробља, арно дол'еко от гробља. Нећев ги тамо тија обесени. Тија некрстени исто тамо. А саг, па сви некрстени. Богами, саг не се ни крсту. Само му нафрљав зёмљу и неко дрво више главче му побийев. Ни се палила св'ећа, на тија н'е, ко нека стока.

Куј ги рекне удовице, не удовице, мученице. Нешто не беше баш добра. Што се је жалила. Каже: „Не докарај, Боже, на никога да остане да не се уда и да не се ожени. Име, Цв'ета гу имело. И она неје тела. Не била груба, ал остаде. Не доша да гу тражи никој. Никој. Видив гу што неје способна. Овакој тело, само снага, и мал'ечка је била, ете тал'ичка. Видела, и лафила красно. Такој остала. Снава гу чувала. Не докарај, Боже, на татка у кућу да останеш. Ја тија четири, пет месеца што сам била код моји, н'есам наћву

отворила на моје дете л'еб да дам, што н'есам вољу имала. Па стринка, нећу да р'екнем. Њојно д'ете, Блага гу имело, куј пут на њојно да дала, и на мојо дала. Па ће станем наспрам њега овако, па викам: „Фала Богу, дал ми се наједује овој д'ете?“ Ни ми је потражило, ни сам ја могла да отворим нађе да му дам.

ВАГАНЕШ

И1: Два ипо километра долёко је од моје село. Две мале имамо у село, дваес три куће су све укупно, о теј дваес три што беву останаше само пе-шес куће, по два старца у кућу, растурише се људи.

У моје село има црква, Света Тројица гу викав, раскрсница туј, место што раздваја путеви. Кад је деда бија жив, он је причаја, дваес четири члана су били у кућу, три јетрве, о теј три јетрве сваку недељу једна мешаља била, овје су ишле или у поље да радив, па се мењале. Ми деца смо чували свиње, говеда, овце. Татко, чиче ишли по поље, по дрва, неки на пијац. Кад докарам стоку: „Куде ги тера овце?“ „Горе ги тера код Рудник. Напоји ги, неке пише, неке не пише.“ Око дваес три-четири свиње сам чуваја док смо били у заједницу. Па не мож ги стигнем, па почнем да плачем. Кад мало порасто после, највише сам волеја да косим сас татка, а да копам мамаруз, нешто слабо сам копаја. Татко ми исклепа косу, док не се иступи, косим. Чим искарамо откос, татко узме да ми гу наоштри. Кад гу оштри, оштри гу с белегију, кад клепа, сас чуќ. После сено кад се исуши, три-четири дана, отидемо, окренемо га, и онда исуши се и тај друга страна. После узнемо, саберемо све с виле и гребуље, зденемо га на пласт. После дође татко с волови, товаримо га у кола и откарамо га, сас дрвени. Ка дође време да се жњеје, одемо сви у њиву. Кад пожњејемо, вежемо у снопови. После направимо онје крстине. Ка дођемо до задњу њиву, оставимо мало пченицу, такој гу викали, божја брада. Ка тој све пожњејемо, узнемо волови, откарамо ко^л кућу жито. Узнемо гумно па отрси-мо траву, ставимо стожер на средину, окитимо стожер, насадимо гумно сас пченицу, или ако је овас, или јечам. Коњи, краве и гази се тој жито, окрене се једно два пута, тај слама се протресе и ставља се у племју, жито се сабере на гомилу. Онда припреми татко мељаницу и онда један врти, један сипује у кош горе, и остане чисто зрно, а онај пиљевина посебно. Џакови се пунив и носи се у амбар. Кроз пченицу има онај трава, паламида, па боде руке. Тија руковети врзујемо с пруча о дрен, од врбу неку. Кад се уморимо, ми седенемо под неку крушку или дубицу. Одморимо мало у ладовину. Кад је ручак, донесе мајка да једемо, донесе ракију мало, док се смркне.

Дође татко, узме бисази. После пооре, после узме мамаруз да сјеје. Прво га окопамо, прва рука, па га загрђамо. Кад га загрнемо, чекамо киша да му падне. Е, ка дође време да га жњејемо, узнемо, жњејемо га и врзујемо у сноп,

и тѣрамо га куд кућу. И тамо на гувно, туј га љушtimo. Камару гу здене татко за зиму за краве.

Дође јесен, зима, дрва се нема. Упрѣгнемо волови, краве, кој што има, секиру на кола и у шуму идемо да беремо дрва. Ја ко дете стојим код краве док татко обаља дрва, сече тамо. Е, кад насече, помогне[м] му да натовари-мо, напунимо кола, докарамо ги куд кућу, Истоваримо ги на дрвник. И татко после узне секиру, сече ги за шпорет, он сече, ја носим у кућу тамо, мајка ложи, пече леб. Тешка је сељачка работа. Са секиру тешко, а куј има моторну тестеру за њега неје.

Сливе има највише, цанарике, јабуке, има и крушке. Кад сливе почнеу да црвениу, узнемо кофе, оберемо теј сливе. Ако је близо, одма сипемо у кацу, а ако неје, докара татко на кола, откарамо код кућу, па пребацимо у кацу. Напуну се каца, чекамо да проврије док татко заида казан да гу пече. Имали смо наш казан, други несу имали. Пáток што гу викав наши у село. Првоток, тој е најака. Сас чашку, чашка стоји туј, прође неки комшија: „Овај гу испи све, ајде да пробамо“. Док има љутину, пуштамо гу, кад не, пуштамо пáток да натечи, враћамо гу, и добијемо љуту ракију. Све ш чашку се пробу-вало. Котал, њега напунимо, има од ранку, од ценеріку. Комине враћамо у кацу и тој чувамо за преко зиму за свиње.

Ујутру први дан Божић, узнемо онуј сламу и идемо, или татко или неко мушко, и он на воћку: „Не родиш, нећеш!“ и са секиру као да гу плаши. И једанпут: „Нећу!“ Он гу као пипне: „Оћу, оћу!“ И онда узме сламку па врже и све тако, сваку воћку. Пече се прасе, вешалка се скида месо, дођујев гости. Кој дође први, тај ни је полазник. Ракија се кува врућа, блага, што кажемо. Мајка да што месила кравајчики, гуске, радујемо се деца.

Носија сам опанци на ноге, пртене панталоне, пртена кошуља. Кад смо спавали, ми смо спавали на сламарице. Ме деца ко деца, кад се напунив сламарице, ми прво да се изиграмо с онј черге што смо имали пртене, а одозгор ћилими. Татко, он је имаја клашњене панталоне, шајкачу капу, клашњен капут имаја, све клашњено. Пртена кошуља, вунени џемпер и клашњен капут.

Имали смо реку, две реке, једна Крива река. Туј смо ми садили конопље. Стављамо га у реку, и оно седи и по недељу дана, две, у воду. Изнесев га да га сушив. Кад га докарав, узнев чукав. Некад деда, некад ови, чукав, па чукав и дав ги нешто: конопље, сир, месо. Док се је видело, чукало се је, струја неје имала. Имали смо лампе на гас. Останев тршљике онј. С теј тршљике потпаљујемо. Теј тршљике имаја један мој чича, мало даљњи ми је чича. Жена му крила црево од буре куде била ракија. И он узне туј тршљику и стави у буре, и пије ракију. После, кад му нашла жена туј тршљику, скршила. „Куде ми је тршљика?“

Кад затворимо стоку, кад дотерамо у подне, и она жена не може: „Иди, синко, жив ти ја, да гу навадиш, да навадиш башчу.“ Узнеш, навађујеш. Тѣ ваде, ка дође до крај, помераш, на паприку, на копус, на праз.

Имали смо говеда, овце највише, козе. Коњи смо имали, по три-четири коња, па смо вршили с њи, а овце и говеда смо највише имали. Овце смо имали око четерес-педесет комада, о говеда смо имали исто такој око пѣтнаес-дваес. И свиње смо имали такој десетињу комада, козе седам-осам комада. Тѣ краве на ги прѣза, тѣ ги чува само за телѣње, за млѣко и кад оће да гу прода. А волови терали су такој да вучев, да орев. Јагањци смо имали доста, Рани ги добро, па дође трговац да види куј има најбољи јагањци и о[д] тога и купи. У ториште, тој место се звало ториште. Туј преко зиму ги ранимо сас шуму. Спрѣма се, шума се сече за овце, да би се раниле преко зиму. Краве ранимо сас сламу, и сѣно ги да д би пиле воду. Па малецки телчики. Крава кад ни се отѣли, прво млеко, оно је јако, жуто. Кад га мајка свари, од њѣга добијамо провару. Млеко отањи. Мајка кад музе, тој млѣко сири. Нѣшто сири, нѣшто кисѣли, од њѣга прави мацање. Тој е кисело млѣко кад укисѣлиш и додаш му сол, ицѣпиш паприке кроз њѣга и мацаш.

ЦАРЕВЦЕ

И1: И мѹжи исто, сви, на Ђурђовдан обавѣзно. Стави се јарма, која ѹовца ели крава се отѣли прва, узмемо тој млѣко, и сиримо га овако вѣч'ер, и ѹјутру сипемо, овако измрвимо сас травке и сас тој накрмимо, да има стока млѣко. Посѣјемо ми кукуруз недељу пред Ђурђевдан и пуштимо краве. Које орев пуштимо ги, мало ги ранимо, пуштимо ги на зелѣно, пред Ђурђовдан седам дана, ће се отрѹје, стока се поквари. Ти мораш да гу накрмиш ѹјутру, да ву даш сол и јарам, па да гу пуштиш, јер је отровна трава. Травка мѹж нѣје заразна, али рѹса је лѹта, ко слана. Лекарa да зѹвеш, ветеринара, нема други спас. Која остане остане, која ће липч'е. За Ђурђевдан мѣсимо л'ѣба и кољемо, јагње ели прасе, а колач' нѣ. Тој само за славе и за Божић. На Младѣнци мѣсимо колач'и, кравајчики мали, да чува стоку. Они тој понѣсев и са стоку јѣдев. Држало се прет Прѹч'ку. Сад овија данови се држи за пѣци, за вѹци, пред йскрс. Лазарица се држи, смѣци, змије да не виђаш. Сад у пѣтак, Вѣлики пѣтак, тај дан је мрс. Раније су ишле Лазарице.

Недељу дана пред Прѹч'ке, свѣ до йскрс, нѣ до йскрс, до Бѣле недеље, бѣли четврци. Држи се празник за град, за поље. Дѣвет недеље, до копање, докле кукуруз не никне да се копа. Дваестог маја бачу расадѹјемо. Не радимо због градушку, у поље не радимо, у кућу радимо. Ја нѣсам заветена, која жена је заветена, она иде у цркву овија празници кат су, нѣшто однесе, и колач однесе исто у цркву. Тој која је зевѣтена жена, и пости, дѣвет недеље пости, она не мрси. Мађије чинив жѣне. По Ђурђевдан тај ч'етвртак,

за стоку ч'ини. Ћзне ти от шталу, украдне и та́м однесе куде њу́ма. Иски́да неку тра́вку и однесе та́мо. Бо́г ч'ува. Мене не, са́мо јемпу́т мене су ми чи́нили. Ја сам пому́зла кра́ву, и она ка́же „Ку́ку, ко́лко мл'е́ко си пому́зла!“ И три го́дине мо́ј син би́ја жу́т ова́ко. Пожу́ти и мл'е́ко и си́р, од оч'и. То́ј њо́јан му́ж и она. Све сам расипува́ла. Ёте ова́ко, си́р је б'е́л, ће га исече́ш ова́ко, оно оста́је жу́то, и мл'е́ко исто пожу́ти. То́ј ти ч'инив ма́ђије. Триста вра́га зна́в, а ја ни́шта не́сам зна́ла си́рота. Ти́ја де́цу што сам ч'ува́ла. Има же́не ту́ј ће те уби́јев сас ма́ђије.

На Проч'ку ску́вамо ја́ја, напра́вимо пи́ту, напра́вимо сла́му ова́ко, па рипа́мо Кара́вештицу. Са́мо се овако́ј уцр́ниш с оно́ј и ни́што, дру́го ни́што. Ко́ј о́ће да по́сти неде́љу да́на по́сти, па иде у цр́кву прече́сти се, ко́ј не, на То́дорицу иде́мо прече́стимо се. Ёте ово́ј ја́је га ч'ува́ш го́дину да́на, а ово́ј дру́го не́смо. На Проч'ку не се ч'ува, са́мо од Ускр́с. Ако се не́ки разбо́ли, то́ј ја́је га опе́реш и накр́миш сто́ку. То́ј ч'ува́ркућа. Ску́ваш на сва́кога по једно́, а једно́ ста́виш на ко́нац. Ку́ј зе́ва, ова́ко фа́ти га са уста́ и по́сле та́ј ко́нац оста́вимо. Ка те бо́ли не́што, ве́жеш на но́гу на сто́ку, на ч'ове́ка. Не га љу́штимо, по́сле га ољу́штимо, ко́ј га уфа́ти [у] уста́. То́ј га обеси́ш на ко́нац ова́ко. Он га љу́ља и ната́мо и нава́мо. Ти зине́ш и уфа́тиш га сас уста́. И ко́ј га уфа́ти, поје́де га и она́ј ко́нац оста́ви. То́ је лековито́, ка́же, ла́мкање ја́ја. Би́ло куде ба́циш љу́спе.

На Иѓњат ста́вимо кла́с на броби́нски ку́п и да́вамо на ко́кице. За Бо́жић на при́мер, ја подла́зим, де́ца, а којши́ја ко́ј ти до́ђе, та́ј. Ку́ћу ти подла́зи и дару́јемо га, да́р му да́јемо, пешки́р, што има́ш не́што. А пред слу́нце ми иде́мо, де́ца, оми́јемо се. Ка́жемо: „Добро ју́тро, сре́ћан Бо́жић. Са здра́вље, са сре́ћу...“ Побри́шеш ку́ћу с оне́ј ме́тлице, ко́ј подла́зи, са шу́мке.

МОЧАРЕ

И1: Ћууу, тка́ла сам тка́ла, и топча́ла, и бо́шче, и сва́што, и ће́лими, триес ће́лима сам изатка́ла. На ће́рку кад се уда́ла де́вет, па де́ца кад ву се роди́ли опе́т на де́ца по један. Па на ће́рку, тако́ј за кре́вети да има́ да покрíје. Све сам топча́ла, сас пр́сти ја́дна... Умре́ла сам о[д] то́ј тка́ње. То́ј се осно́ве, па се нави́је врати́ло, има дуга́чке стру́ке, две стру́ке се ста́ви. Ћели́ми што сам тка́ла за де́ца, од све́ стране то́пчано, кра́јеви и ова́ј стру́ка што се сави́ја преко кре́вет. Има у цр́но то́ј то́пчано, али има́ разне бо́је у оно́ј цр́но што се ставља́, и ле́по изгле́да. То́ј се тка́ло на два́ ни́за. А ово́ пр́тено што тка́ле, на че́тири ни́за. И сам навива́ла, и сам тка́ла, и сам уведува́ла. Скоро исто, само тре́баш, ме́њаш но́ге, че́тири по́дношке те́ј, оно кад навикне́ш оно́ исто, јер у́век по једну но́гу ме́њаш. Ма́јка ми тка́ла, и ја сам месила́ од мале́цко. У зи́му се пра́ло прет ку́ћу, у корито́ ве́лико, иско́пав, и напра́вено и оту́д и оту́д, има пра́гови за трља́ње. Што пр́скаш кад пе́реш, оно́ одма́ се заледи́.

Па ми смо прáli тáмо на недељу дáна у зíму. У пéтак смо прáл'е, а овија дáнови. Вáни, кућа била ни на два спрáта, и от крај на крај íма овако, зако-вáл'и на дрво, немáла жица, и немáла штипáлка да ги заkáчиш, него такој, и обáли ветар, па мóраш. Ранíје носили на сéло, четвóрне, сáге викав доњи вéш, али четвóрне гаће, а жéне кошúље, рéске се носиле. Тò је нòшња. Иди úзни слике, ће ги вíди која је. Гóре, ёве ти кљúч. Штò је рéске, нòшња. Мáло влажну кошúљу склòпи, склòпи и нéшто тéшко да стáви. Па немáла пéгла, уда́ла сам се, кошúља непéглана. Тој док је влажна, истр́гне се и склòпи се и нéшто тéшко стáви се, та гу испéгла онај тежина. У тој врéме нéки шна́ядер ако имáја пéглу. Ма кáко кúпено, само мара́ма, шами́је. Гóре имáло у Гíлане.

Ранíје смо имáли, после прода́омо, правíмо кућу. Чува́ли смо бíво-лице, а после па кра́ве узедóмо, кад дође рéд, óни ги узедóше. И млéко, сíр биволéшки је као од óвчи, ма́стан сíр, млéко да укисéлиш, нека ма́чка прође, нéма да пропáдне, таквò чвр́сто сíрење. С виљу́шку да га кúсаш. Кра́ва и бíволица íсто, ако ву да́ш више једéње, дéтелину да јéде, óна íма више млéко.

Тај дáн замéси, у́јутру, кад заигрúје. Пога́чу мéсив тáмо кад да до́ђу овија пријате́ли. Јá кад сам, вери́л'и ме, та́тко погоди́ја гочéви, сýрле, му́зи-ка, и он, мáло сíнови имáја, па и за мéне довéја гóч. Чети́ри бра́та íмам. То́га дéду што сам имáла, не те́ја да прíма зéта, он нé га примáја док' да по́ђемо, у чéзе ишли. Нека пíше свé, нека зна́је. Ако нé ме прíма у ку́ћу, ја ће се вратим. Седéли тáмо, док седéли овија свáтови. Имáли, бегáл'и, имáло, пóвише бегáли него што ги... А кад нéкој бéга, викав: „А тај дево́јка бегáла“. Па не́ћев нéки да се мирив. Али óна била вéрена, а имáла зéта, нéки њíјан комши́ја. Мира́з, тој само која нéма бра́ћа. Једнò чети́ри дáске кóвчаг, рега́л, ели шифо́њер, кóвчаг. Ствáри што трéба да дару́је. Тад дарува́ле кошúље, бóшче, кошúље ако имáла нéко пр́тено. На ти́ја свáтови најбо́ље. Па немáло у тој врéме ћели́ми. Та́д у тој врéме дава́ле на свéкра, само на свéкра ћели́м, нимáла постели́на, пешки́р, кошúља, чара́пе. На свекр́ву... кошúљу ву да́м, немáло та́д, ко са́г. Сíна кад сам жени́ла, за свé сам испуни́ла же́љу, и посте-ли́не, и ћели́ми, свé сам да́ла. Сáмо покривке, три́ес сам да́ла, којò ћели́ми, ћеби́ња, постели́не, за сви, бра́ћа, на мо́је сéстре, њего́ве, ћели́ми.

Гóре нé, тáмо куде сéдимо, шпóрет, ранíје онéј фуру́не, после узедóше шпóрет. Кад се поро́ди, мáло дéте ту́ј у ку́јну, ту́ја де су седéли сви. Дéца спа́вав ту́ј, ти мислиш имáла со́ба пóсебно за дéца ко са́г. Немáло кре́вет. Знаш, дáске, одовúд ту́ри дáске, побíје ту́ј да не па́да јáстук и та́кој спа́ли, ко сто́ка, намéсти пр́тен чáршаф^в одóзго, ко́ј íма вúнено, ту́ри вúнено. Па и зíми, нату́рав онéј пр́тене, чéрге. А куде да се одво́ји, свé ту́ја спа́ву. Јá сам имáла стрíну, па сам спа́ла са стрíну, дéца ву умрéли. Ё, óна имáла кре́вет, ја сам сас њúма спа́ла.

И2: Чѣрга иде споља. Има точкови. На точкови се закачи о́ска, осовина, дрвена о́ска, а гвоздена осовина, јер имала и дрвена кола и гвоздена. О́ска, па онда јастукѡ на о́ску, па чеврѡма, е онда кад се закачи, има срченица која спаја задња и прѣдња кола. Тој ти кажем ја, тај срченица ги саста^вља, а тај срченица се саста^вља и на прѣдња кола. Имало и скроз дрвени точкови, ко́ло, како било раније. Па правено, главина, на главину свице, и тој е свѣ о дрво.

КОЛОЛЕЧ

И1: Са срп жнѣјеш, вржеш сно́п, дотѣраш, вршиш на гумно, зађујеш ко будала. После ајде искочише врш^ал'ице, ко́мбаји. Саг лако за живѡт, само... Мушкарци идев кад је ко́мбај тамо, а тад ишли и мушки и женски, жнѣјев. Сви са срп, збир^ав руковети, а мужи врзујев сно́пља, збир^ав, сас коно́пље. Тој се сејало за ју́жа да се снопови врзујев. А сади́ло се ста́лно, це́ло се́ло сејало. Нај затој га сејали. Сно́пља вади́ли, кукуру́з, пченицу, о́вас. Свѣ сас тој се врзува́ло.

А такој се напра^ви, нато́пи се у во́ду и саче́ка се, напра́ји се ју́же. Туј куде ку́ћу, од буна́р нап́рскаш га и оно се нато́пи. По ре^аку се топи́ло, тад се топи́ло, работало се свѣ коно́пље. Пла́тно да правиш, и чѣрге старовре́мске што се правило тој свѣ, тој свѣ од коно́пља. Једну́ годину ишли тамо, мој свѣкар и му́ж, там тера́ли у Мара́ву. Са́д не́ма ни у Мара́ву коно́пље, ни овде. Вла́чи се на грѣбени, па на кудѣљу, па прѣди, прѣди. Ишчу́ка се. Имала трлица се вика́ла, па бија́ч, па чу́каш, чу́каш. После на грѣбени га вла́чиш, и прѣде се, и тка́је се. Пла́тно за кошу́ље, ча́ршафи, сла́марице, чѣрге. Свѣ од коно́пље тој се работало. Кошу́љу да сашијеш, свѣ коно́пно, коно́пна кошу́ља.

Ре́ске, отпоза́ди ре́ске, а напред бо́шча. Шарѣне, бе́ле, ко́ја́ како́ има. Носи́ли се прслуци, не плѣтени, овѣја снајдери што ши́л'и, купени. На гла́ву шами́ја. Па за девојке бе́ле, за ста́ре же́не по дру́кша, кафѣна, црна, а саг никаве, саг гологла́ве.

На двѡриште, и ту́риш сно́пља, и прѣгнеш кра́ве ели биволице и зађу́ј. Један во́ди, један те́ра, па обрне́ш, па те́раш. Уга́зев га и по́сле свѣ га обрне́ш сас ви́лу, па га га́зив, па га обрне́ш док спа́да жи́то. После збереш жи́то, ве́јеш на ветрѣ́начу. Вејало се на ве́тар кад нема́ле ветрѣ́наче. Кад искочи́ле ветрѣ́наче, после на ветрѣ́наче, па врш^ал'ице, па ко́мбајни. Оти́днеш, за са́т време завршиш. У мли́н, у водени́цу, имала водени́ца, овде нема́ла, тамо у шипта́рско се́ло. Има ре́ка, само нема́ле водени́це, а тамо имали водени́цу, прет ку́ћу. И ра́ж, и је́чам, и пченица, и о́вас, сва́што се сејало. Па и са́к се́је ко́ј о́ће је́чам за сто́ку, ко́ј пченицу. Пре́ се меси́ја је́чмен ле́ба, са́г не́. Па и од ре́ж меси́ли људи, ја не́сам. Па црн, од ре́ж^и црн. Па и од је́чам не́је до́бар, само зѡр је би́ја, сла́бо се рађало. Сад педесет_а́ра да посејеш ту́риш

оној вештачко ђубре, доста ти је. А тад не, не мож да га збереш. Немало тад вештачко ђубре. Сточно ако му бациш, бациш, ако не... И прегорено, и непрегорено, гори после у њиву. Меси́ли смо проју, јело се је тад кукурузно повише. Ка дође Велигден, Божић и Прочка, тад се јело. Не се рађало, а сад па проја не се једе... У крепуљу, пре у крепуљу, вршњик и крепуља. На оца́к, огањ гори, крепуљу вадиш, скинеш, туриш проју, па вршњик горе, покријеш са жар и пече се проја. Оздол крепуља. И погачу да испечеш.

Свети Нико́ла, посно. Слави се заслуг, један дан, па дан бэш Сети Нико́ла, деветнаестог. Па после по славу, па́тарица што гу ви́кав, трећи дан. И деветнаестог и осамнаестог, заслуг кад је, сечев колач, е после јутредан. Гости увечер па има. Увечер се сече сас гости. Кој меси по два носи и у цркву на дан и увечер куде кућу. Гос кој дође и домаћин кој е у кућу, на четири. Стави се негде на високо, остане на аста́л. Све што се спре́ма, све пренесе́ш на аста́л, и рибе, и пасу́љ, и мезе. Колач исече́ш, и вино, и жито, и свећа гори. Поткади се са тамја́н и после се сече колач. Ша́ра се са тество, суче се. Ка́кве било, ку́ј како́ зна́је. Ја помало га ша́рам, не зна́м.

Исто се меси колач за Бадњи́ в́ечер, погача и зеља́нче, по́сни, и рибе, пасу́љ, по́сно се и тад спре́ма. Једна́, желе́зно, па ко́ј гу на́ђе, он гу узи́ма. И кравајчи́ки, за сва́ки Бадњи́ в́ечер се меси. Ко́лко, отприли́ке, десет, петна́ес, ко́лко ти тре́ба, то́лко меси́ш. Ша́рав се помало. Погача се ша́ра са вељу́шку ако о́ћеш да гу ша́раш. Домаћин после увече тру́пи ба́дњак, унесе́, све́тло упали, на све́тло сече. У шпо́рет да гори, сипу́јев. Не́ки врти ру́пу, не́ки тако́ј сипу́је. Те бе́лу кошу́љу унесе́в, те пчени́цу унесе́в у рукави́цу. Пре се унесува́ло, сэг не, не́ма ку́ј сэг. До́ле вече́рав, а сэг не́ма, на аста́л. И́дев на сли́ве, на во́ће, уда́рав: „Не ро́ди, не ће ро́ди“. Врзу́јев ту́ј сла́му, у́ј-тру на Божи́ћ, и му́шко и же́нско ко́ј о́ће. Један но́си, један: „Не гу исече́м“, један ви́ка: „Не, ће ро́ди, не гу сечи́“, три́пут. Не́ма сэг рэ́жана сла́ма, тад има́ла рэ́жана. Јес, мрсно́ је тад. Ти́ја, од Бадњи́ в́ечер. И́де се, ка́ко не. И́дев и на пр́ви, и на дру́ги, и на тре́ћи.

Ја сам ишла у додолице. Исто била су́ша ко са́г, а ја па дек не́мам ма́јку, па ме́не ме тури́ли у додолицу, по по́ље прска́мо сас боси́љак, да заврне ки́ша. И́дев три-че́тири, али ја дек не́мам ма́јку па гла́вна да сам ги. Па после от ку́ћу на ку́ћу, дару́јев не, да́вав ни. Мо́раш у сва́ку ку́ћу оно́ј жи́то, што се се́је бра́шно, да га тркнеш низ обо́р. Па се збе́remo у једну́ ку́ћу, па го́твив, па пра́вив. Од саба́јле по́ћев, од десет са́ти. Пр́во по по́ље, па тад у се́ло от ку́ћу на ку́ћу да ги дару́ју. Прска́ се, котли́че но́си, боси́љак и прска́ по по́ља: „Ми́ у се́ло, ки́ша у по́ље, ми́ у по́ље, ки́ша у се́ло.“ Ба́јеш и прска́ш. Кошу́ље, ко́ј што но́си сва́ки да́н. И́дев по гробља́, у́знев гробља́ку од гроб не́ки, па гу однесе́в у ре́ку, пушта́в. Пре не́го што по́ћев да и́дев по по́ље, би́ло ку́ј, у́зне од гроб и но́си у ре́ку. Пред по́ћување и то́ј у ре́ку, по́сле за́ђуј по по́ље.

Саг не верујев у тој, саг не идев у додолице да зађујев. Дав ти у село, јаја, сир, за јело. Све туја се напраи тај ручак, о[д] тој што се сабере, па све теј додолице, и једев туја, ручав.

За Велигден, Прочка кад дође. Постило се, саг не се пости. Саг, прва недеља ако пости и пред Велигден, туј недељу, ели два дана. Прѣ, седам недеље се постило, шѣс недеље се постило Божићѣви пости, Петрови пости како дође, пѣтнаес дана ли, месец дана ли. Госпођини пости исто се постило. Госпођини пѣтанес дана.

Има девет бѣли четвртка, от пред Велигдан па до трећег јуна ли бѣву. После Бѣл четвртак, Света Тројица, собор је у Беривојце, Света масло, тај е девети. У поље радив људи. Што знам, такој остало од старо време, бѣл четвртак. Нѣсам чула, не бѣл'ив платно тај дан, не идев у реку тај дан, на ниједан бѣли четвртак. А саг идев, саг не гледав ич. Нѣ се ради, мрсан пѣтак је тој. Тај дан, пѣтак по бѣл четвртак мрсно се једе.

У суботу, и у пѣта^к ги фѣрбав људи. Вѣлика субота, тад се мѣсив и кравајчики и јаја. У недељу ујутру се иде, на Велигден, на гробља, у цркву. Кавѣ оћеш, и црвѣне, и жуће, и јоргован. Ја не ги шѣрам, а има кој ги шѣра. Сас чарапу ги везује, па тамо лишчики о[д] травке. Стѣгне с чарапу најлон, па остѣне шарѣно. Ја чувам, али било кујо је, што га знам кујо је. Сад кад падаја град, туј седѣја у фрижидер, мајка изнесе га там надвор, а град пада, па да стѣне град. Јаје, сукаљка што се суче пита, танур, све нафрља, тој е за тај адѣт. Она изнесе тој. Нѣси се по комшије, по рѣдбину. Први дан Велигден, од недељу. Куј пости, иде да се прѣчѣсти у цркву, а куј не пости, не иде. Кој оће па масти за Ђурђевдан, куј оће мѣж да помѣсти, не се чукав ко за Велигден, куј има мал'и дѣца, црвѣно јајце. У воду, па сас туј воду купа дѣте. Бѣре се, турав се теј травке у воду, врпчики, копрѣва. Иде се, иде, бѣре се кукурѣк, тура се на капију. Спрѣма Ђурђевдан увѣче, врпчики на кућу се турав, куј оће ујутру и у реку се купа, куј не, куде кућу. Стѣри људи се купав, млади не. Стѣри у реку идев сабајле. Углавном пре слунце да је у реку. Кој има славу, слави Ђурђевдан, тај пѣче колач. Чи[м] му је слава, он пѣче.

Преко некога, преко нѣки наводѣије. Ја сам бѣла кући, а дошла једна ѓвде от село да гу водим на кладанац да пѣре ѓчи. А ѓна довѣла момка, па куд брата оставѣла и тамо ме одвѣли. Ја нѣсам ни знала. Ја дѣте сам бѣла, што сам знала, и одвѣл'и ме гѣре у собу. После доведѣше га гѣре у собу. Па не мѣгу да побѣгнем, па јѣдан ноћ, па други, а ѓни сѣдив. После сам побѣгла, ѓни дал'и пѣре, кѣлко дал'и на наводѣију. Ја сам бѣгѣла од моју кућу, па о[д] теј наводѣије и ѣј за Кололѣч. Прѣђе недеља дана. Нѣсам имѣла мајку ни ѓца, само брата сам имѣла. Ако оће девѣјка, ѓни гу давав, ако неће девѣјка, ѓни не мѣж гу давав силѣм. Свадба се прѣви, о^н четвртѣк се пѣчне, па пѣтак, па субѣта се заигрује, па недеља и завршава се. Кад је четвртѣк, замесује се

леб, замесујев леб, чисто, пшенично, тај што се роди у поље. Чинив, појев, вртив с решето. У петак па сучев коре, у суботу заигрују, у недељу свадба. Пре била погача, сад торту носив. Ће те лажем, не знам. У наше село све се редив, а по Мараву по једна. Прва свекрва, па друга по њума јетрва, па стрина, све по ред. Свекрва сито, леба ели торту, а овј друге после само са сито. Прво коло сви играв, па после свекрва, па после до сквекрву тај пређе напред, све по ред, по један круг зајев са сито. Свекрва дође на крај. Свекрва ги знаје, наредила ги она које су до њум, па трећа, па четврта, која је поближа родбина. Реске, колан... Ваљда си видеја нашу ношњу. Реске што опаше. Манистра, паре, шамија цицена, све... и бошча везена, ткајена... ваљда си видеја преко телевизор ношњу. Ајде жени се, Сашо, па да види свадбу. Беле шамије, која је млада – белу, која је постара – жуту. И бабе, кафену шамију, и уфати. Мушки заигрујев. Да унесе сито после у кућу. Мушко га уноси сито. Последњи заигра и сито унесе, Исто у коло ко свекрва и после са сито у кућу. Са све жене игра. Играв после, ручав свирачи и играв. У недељу, тад је главно, пречекујев зако^аници: девера, старејка, кума, сас музику и да га одведев у кућу, на улицу га узнев, у обор га уведев, па у кућу. Пијев, па једанпут, па други пут седнев уз астал. Торта, кокошка, мези се туј н[а] астал. Кум, и старејко, и девер, исто такој. И после ручав, и ајде на венчање водив младу. У цркву, и после се враћав, и наставив после пијење. После свадба, зберев се зако^аници. Пре прет кућу се дарувало, а сад у совру. Овија сви што донесев бакшиш само на младу, сви гости, куј донесе само на младу. А млада само на законници, старејка, кума и девера, и у кућу кога има, свекра, свекрву. А некад све се дарувало. Сви, кој дође да донесе бакшиш на свакога даш било што, марамче. Саг моја Тања кад се да, што ће спреми, кад она спрема само књиге, учи још. Док је девојка, спрема и млада, и мајка гу помагала. Телими, кошуље, пешкири, бошче, све се ткало сас мукe, а саге нема тој. Свекра да полије, да га изује, да му опере ноге, да покрије увече кад легне. Само на свекра, нема руке свекар. Обичај тј. Саге ће ти пере ноге? Ни њојне не ће опере, а не на свекра и свекрву. Ђе жени се ти, ел имаш жену ел немаш? Ђе, жени се па да виш да л ће опере ноге, на мајку ноге и на татка. Ђе, некад било, а саг неће. Тад да си се женија би прала, а са^а да се жениш, неће. Прву годину снашке не месиле, свекрва меси. Ђе, после годину дана, тад гу да да меси, да кува, да работи. Прву годину само да почисти, да опере, а месење, музење, тој не. После мешаља. Ако има јетрве, три ел четири, оне се мењав на недељу, на месец дана ву дође ред да меси. Ако су две, недељу дана једна, недељу друга.

[...]

Унесе се бадњак. Увечер отиднев у шуму, исечев бадњак, носив ракију и донесев куде кућу. Газда узне бадњак, деца по њега и такој. Навече,

мушки, газда, куј е газда он. Жене спремав, чекав га, кад улегне: „Добро вече, добро доша Бадњи вечер.“ И они здравујев се с њега. Он си тури бадњак до огањ и гори огањ. Изврти се рупа, на крај, ете туја, тамо је бадњак дугачак талико. Дрво се засече, оној што исека доле, сас нешто се изврти и сипе се вино, и мало жито се тури у тој. Ђ после туриш у огањ, гори. Кад изгори, оној што је откуд шупљо, оно прегори, газда га извади и носи собајле у њиву куде су воће, све, исече, направи ко кршче, носи туј у њиву, у воћњак ли, у жито ли, куде му се рађа највише и тој постави. Тој што остало мало куде што се вртело. Онда чека мало. Не море, како за Ђурђевдан, врзује се на воће, куде што се у воће иде собајле, вржеш на сваку воћку по две-три сламке да рађа преко годину.

[...]

Раније се носило на гробље. Обичај, викаш нај родбину. На главу товариш леб, у котличе, пасуљ, пиринач, немало тад колачи, немало ништа. Исто на гробље. Кади се исто ко саг и тад. Кади се човек, кадиш га трипут да га носиш на гроб, ујутру, па у пладне, па поп. Свеће више главу. Пшеница се носи на гробље исто. И тад се носило на гроб, и сад, само сад се куде кућу једе. Тад не се јело куде кућу ништа. Кад је мрсно, закоља се, и сас млеко се скува пиринач, попріку, зељанчики, леб премешуван. Саге носив сви, а раније не носили. Црно не носили мужи никад. Само жене носиле. Коцељи низ грбину, до четерес дана. Кика, која иде гологлава, за брата, за сестру, за свекрву, за свекра, куја је она. Све имале коцељу низ грбину. Она тура мараму, али седи кика четерес дана низ грбину. Стара жена, кика седи низ грбину. И он се обрија. Куде што умре чоек, туја пере косу. Носиле се кике, не се шишале таде. Девојке две кике. Коко не, от крај имало црно, ткајене бошче црне, мараме црне имал'е, појаси, а кошуља бела, само реске. Немала ни фуџа, ни сукња, ништа немало. Само китке и кошуља. Завратиш рукави дотлека и такој си работиш, врућина, не врућ'на. Кукал'е, како не, от крај. Све се поредив тамо на гроб, око гроб. Сестре, ћерке. При сина не мож да редиш, кад си сама, редиш. У кућу до четерес дана реди на ствари, на тија што умреја, напоље изнесе, свако јутро изнесе, увече унесе. Пре слунце изнесе, пре да зађе, унесе. Седи на високо, на стол. Нема везе преко ствари, преко човека да не. Ђе се увампіри. Ма тој е било будала народ. Они вампири саг и у телевизор. И карапонцулу, довати гу за руку. Ни ме сотоњули, нити сам видела, нити знам. Кад умре прво, па седам дана, ако нема, ручак, па четерес дана, па пола година, па година. Тија мора да се заврши за годину дана. Ако падне у посно, посно, ако падне у мрсно, мрсно. У Божићеви пости, посно, у Велики пости, посно. Не може петак, само у суботу се ставља. На други места и у торник. О[д] теј свеће, куј ти дође на ред, палиш, што донесували људи. А тај изгори, тај кућна што је, изгори туја док седи

Ѹон. Тај не се гаси. Све гори, цел ноћ, свећа. Једна изгори, другу запалиш, једна изгори, другу запалиш. Жена туја стоји, она ги гасне и стави. У суботу саге идев, све задушнице у суботу. Има у Бѣлу недељу, има у јесен и у зиму.

ДОМОРОВЦЕ

И1: Ја сам имала дете мало и јетрва сас мене у туј кућу стару тамо. И ка дошли Бугари, ми да бѣгамо, да се сакријемо тамо у поток. Кад не збратише у ливаду, па ми деца у руке малѣчки па у једну кућу там не сабраше, у једн обр. Скидав капе, фрљав у огањ, тепав. Овај по га памтим, а тај не га памтим. Бугари седоше малка овдека, коњица бѣше, деца јашаше коњи. Утепа се овој дете, паде од коња, коња накуде Бујановце, на мртво се утепало. Донесоше га. А Бугари, замрзеше не Шиптари, сабраше каде, докараше овдек у село. Шиптарке, њине жене младе, и кмет пред њи, пред коњи. Кад ги пребрали, оне плачев, пиштив, плачев, пиштив, а старци затворише доле у подрум, а оне младе горе и свуноћ кукав, ноћу кукав. Док не замрзели много са Шиптари, а после ми патимо од њи. Утепаше га тога кмета, он оће па да је добар сас њи. И преварише га, одведоше га у реку, сол да мењав, да узме брашно, он да ги да сол. И после га утепаше туј. Ми перемо у реку, пушка пуче, утепали кмета. У Кормињане га однесоше, закопаше га у Кормињане. Држаше ги овдека једн ноћ, два, каде. Кад ги пуштише, оне не ли пиштив, викав на доле, не смемо да ги дамо воду, не смемо да искочимо никој. Отоше после, замрзеше не, отераше не, населише се у село, искочимо сви сас кола, деца. Неје имало што да се изнесе тѣг, што се је изнело, немало. Од Мараву натам рачуна се Србија, а од Мараву навам Албанија. Преко Мараву, а навам све шиптарско. Овдека се натрпаше, све куће пуне. Неки бѣгаше у шуму, па не могаше да седив у шуму, па слѣгоше у село. Нѣсмо могли да узнемо жито, жито нестало, нема што да једемо. И ка се населише, после три године седомо там по Ранилук, дадоше ни собу на сви. Имала сам дѣвера, јетрву, имала сам свекрву, сви туј. Седомо туј, они овам пуна кућа. Да дођемо не можемо. Три године ка^а се напунише. Знаш Војина. Баба Зорка и отуд ни је род и одовуд ни је род. Баба Зорка и мој муж од ујку сестре и о[д] тетку, такој су род. Ишла сам ја у Бујановце, ишла сам куде Зорку, купи́ла сам разбој од Зорку да ткајем. Бошче смо ткали, ткали смо фўте. Рѣске, јааа, како не ... од овце вўну, па паримо вўну, па перемо, па влачимо у влачару. Па после туј вўну прѣдемо, па спрѣгнемо, па врткамо, па мѣстимо, вријемо у воду, вријемо, вријемо, мотамо, мотамо. Мѣсти се сѣ црну брју, па на мотовило намотамо, па мокримо у воду, мокримо, мокримо, ће га скинемо, оно право такој. И после накитимо китке, па ушијемо на прѣојку, превивамо на слубу, па на туј прѣвојку ће ушијемо китке. Знаш каквѣ рѣске, бѣг те пита. Па после, снашке носив китке, колан. Куј има сребро, динари, носи, кој не,

онија напред талири. Такóј, пређошњо тој. После сáју нóсимо, сáју прáвимо, па доведé рукави, па три рéда пáре туј, нанизано свé. Овдéка срмени јелéци кúпимо, тој нóсимо. Кúпимо цвéће у Гíлане, па вéнче кúпимо, па на тој вéнче нату́рамо цвéће, свé. Овдé завржемо такóј, нáгоре перани́ца, а вáла отрáг. На врчке ту́ја, е такóј, па туј завржемо. На нóге ципéле прóсте. Бóса, у чарáпе ко́пам. Свињски опéнци. Играв девојке на собóр сас свињски опéнци. Тéрај, чýр се дíза. Прашина íде, а óна мéте, мéте. Марáк да íгра мlóго. Сáмо по-крај остру́ган, а оздо́л све чуко́тина. Такóј бíло, сиромáштиња. Вúнене на-пред носíл'е, пóсле кúпи на сна́шку једнé тáнке, на сна́шку тáнке ће кúпив. Вели́гден, три дéна. Од Óгош до́ђе гóч, сýрла, игра́ја Бóре на тој. Пóстимо, прáвимо пítу, кúј íма, íма, кúј нéма, нé. Попрíку, таратóр ту́цамо у кала-ни́цу, грáв кúвамо, нéма ко сáг, тра́жи банбóне, тра́жи крамéле, тра́жи ба-нáне, тра́жи тој, тра́жи вој. Имáли смо да јéдемо, кад нé, кúпимо. Мóраш да начиниш, ће предáш нéко тéлче, што ће прáвиш. Óвце сам чувáла, бíволи сам чувáла. Брáт ми нé ме дáја у шко́лу да учим, сабра́ја бíволи да чу́вам. Фáти ме грозни́ца у рíд, а ту́ђи бíволи чу́вам за пáре. И бíволи да слéгнев у рéку да се кúпав. Já, фáтила ме грозни́ца, легну́ла сам куде грóбље тáм. Мáј-ка до́шла, сабра́ла ги, откарáла ги у рéку да се ба́ња^в. Já лéжим до бíволи, лéжим. Ка се дíнем, бíволи нéће ви́ше да ле́жу, óће да пáсеу. Óвце сам чу-вáла, у шко́лу нé ме дáли, нéмам шко́лу. Вíка ми сáг у Врáње: „Потпиши се.“ „Па ћóрав ако се потпису́је, и ја да се потпи́шем, не знáм.“ „Па какó знáш?“ „Ама íч не знáм“. Íч, нéсам улéгла у шко́лу. И му́шки па не прáтили у чкóлу. Једно́г брáта сам имáла и мí двé сéстре, три. Ни сéстра, дá л íдеше нíколико пúта. Чу́ваш сто́ку па да продáш да се рáниш. Пóсле па ко́пам. Кэ^в порáсо, пá ко́пам. Сéфте копа́ње, па загрáње. Пúнимо га пóсле, прáвимо кúпчки. Кэд стáше, нéсмо крши́ли, са срп, бéремо шу́шљак. Дока́рамо до́ма, у снóплá вржемо, дока́рамо до́м и лúштимо, фрљимо на кúпче, лúштимо, сипемо у ко́ш. Тој мо́гу, мéтлу да мéтем мо́гу, тéшко да нóсим, не мо́гу. Пéчемо сéмке, па ги испéчемо до́бро, па ги ту́римо у чу́туру да ги исту́цамо, па са со́л и тој ма́цамо. Издрóбимо кроми́д, пéрца и јéдемо.

[...]

За Божíћ пóстимо шéс, сéдам за Вели́гден, и за славе пóстимо, а сáг не постив, нíкој не пóсти, ни срёда ни пéтак, нíшто, а јá пóстим. А данéс, сáг какó кáжев мláди. Не смéш да збóриш, ће те удáри, е дете, сáг њíно. Преме-ни́ло се врéме, мlóго се премени́ло.

До́ђе Вели́гден, мí се спрéмамо, тка́јев бо́шче, ша́рав, то́пчав. Пóсле па фрљíше тој, па ве́ђew. Не́ћев тка́јено, па ве́ђено. Промени́ло се врéме, пó íма. Кúпив тој што трéба за бо́шчу, íдew у Гíлане, и у Гíлане се нáђе свé, па слéске, па шами́је, маркизéт. А сáг фрљíли и шами́је. Слэ́ске, па прáвиw како кítено, марáк. Нéси виде́ја туј нáшу нóшњу, лéпа нóшња. Тој ба́шка.

Каменица рёске, а Гилане аљине, бёле аљине. Түри једну цвёћку на главу. Димйје носиле, Српкиње, само у Гилане. Тија сёла свё носили нашу ношњу. У град носиле, наша ношња по сёла.

Коју славу – Светё Вроче, а моји Свети Ранђел. Светё Вроче неје важно ко́лко, Свети Ранђел, вади душу Свети Ранђел. Тој е најопасан празник, велики празник. Ја сам ишла у Билачу, на мужа што ми погинуја, славили смо тамо. Чёкав не гости. Ми ги њи зовемо на четврти јүли, а они на седми не зовев. У Црну Гору, бок ти знаје тамо, Скопску Црну Гору, па тад. Сёд овэј рат што бија пре овэј, пред овэј рат што бија, тэј рат. Ја сам остала у триес две године без мужа и очувала сам три деца, несам се удала. А имала сам девера опаснога, пијаницу, али свё што сам примала паре на њёга сам давала. Епа, инвалиду ми давали, јаа. И данёс ми дајев. Од онэј рат до овэј. Сэк па давам на овога зёта. Тэј, тэј, тэј кречи. Једну собу да ми прави марак.

У Билачу идемо на спомен. Има спомен како плоча, такој, спомен, има црква, једна зграђа, а има писани свё који погинуја туј, на туј плочу свё уписано. Идемо тамо, палимо свёћу, дође поп, поје туја. Ми што однесемо, однесемо нешто такој купено. А поп каже: „Овој не носите“, каже, „да носите пшеницу“, каже, „вино, то се види, друго се не види“, каже. Е, плачемо туја, кукамо, свё о́коло што видиш, свё је мртво, ни мój да глeдаш, ни мój да... кој знаје куде му је. Има зграђа, у шиптарско сёло па има, идемо туј, али они тэд били добри, добри смо били. Добри комшије, па и они слүшав. Пијёње, једёње, пуна сала, пуна, јесте. После, како се загрозише... Нё, више не идемо, јаа. Дође автобус, узне не овде, откара не и докара не. Поштење било добро, само... Док не се замрземо, после Бугари не замрзив. Па што бил’и насёл’ени овдека, па да не беше Бугари, не би искочил’и. Одт Бугари не и стра. Он ги предржава, овэј сэк што беше, овэј војска што беше, она ги предржаваа њи, овија, како ги викав, не Талијани, Американци. Американци ги предржаваа њи, а па се правив добри сас нас, јаа. Предржавав ги, да не бёву Американци, они, беше ги стра, али после, ка дође Америка, они не, немав стра. Бугарин ги њи сабере. Кад сам била тамо, кад су избёгли, док не прођоше Бугари, они не бегаше. Кэ дође Бугарин, преко брдо, ај. Кад слёгоше озгор, поставише у Глоговце там Срби, искочимо ми на ливаду, они поставили кёда да кува. И идемо ми куде њи, питамо ги: „Есте гладни, есте гладни?“ Питава не они нас: „Ел досађав“, каже: „Сэк ће отёрамо ми, сэк ће ги отёрамо“. Скуваше, наједоше се, прођоше, сабраше, отераше ги. Е, партизани не смели да прођев навам, овија наши мўжи, не мójе да прођеу. Куј погинуја, погинуја, куј е жив, жив, да ги видиш овдекај. Не мójе да познаш. Три, четири ноћа седеја у... седели по поток. Па после одёло имали њино, војничко немали... не мój да га познаш човек што је. Прођоше наго-

ре. Питам: „Кам га тџ, кам га тџ?“ Они не казујев што погинули, но: „Оту цу, оту цу [Отуд су].“ Нема ги, изгубени све, јаа. Од једну кућу два, од једну кућу два овамо, овамо деца неки, мали деца, дечко, такви искочи́ли, нема ги. Дваес пе-чѐс човека ги нема од наше село. После, други там Кормињци, Ранолужани, све се погинуло. Кад прођоше они, овија после, по њи. Одмавали ги натам. После се вратише куде кућу. И тџд искочише Бугари, измаваше от куће, искочише, бегаше. Ја сас мало дете сам дошла, сас јетрву докарамо кола дрва. Дођоше Бугари, изгореше дрва, варив клајса, једев коњи. Па смо били потикани, потикани смо били. От сиромаштију, што смо били сиромаси, сиромаси, па смо били на муку. Па сам ишла у шуму тамо, брала сам кукурүз. Ја вржем сноп, а он: „Куде ти је муж, мори?“ „Иди тражи га ако ти ваља. Не га знам.“ Па узнем једно на куп, он па по мене. Ја на друг сноп да вржем, он па по мене: „Кажи, кажи“, Шиптар. „Не га знам, мѝкни ми се!“ Ако ме утепа, нека ме утепа. А оставила сам децу у Глоговце. Стануја ми, над главу ми виси. Пече те како огањ. Да била мука, мука била, па сѝк што да правим. Па фала богу. Па смо се извиљкали некако. Осташе живи деца. Па ете га порасте па отиде, запосли се у Швајцарску. Па ка дође до пензију тџд умре, не гу үзеде у руке ич. Син, на овүј снашку, на овүј снаву. Сѝг, десет године, једанаес. Душа бија жив, душа. Па ми га доведе један човек, фала му на њега, доведе ми га. Па га тури у моје гробље, куде мој түј. Би га палили там, би га изгорели. Довеја ми га овѝ Влада, Вацко, и он бија там, другар му бија. Примамо, па он от што прави кућу. Па несмо имали, ми смо седели у стару түј тамо. Ё, овүј смо купили после кѝд он радија. Примам ја, прима снашка. Ја прима за мојега мужа, она за њојнога. Фала богу, викам, за муку ли ме чува, не знам ни ја, за муку ме живи. Не ми треба живот, кад сам сина закопала, што ће ми мене живот. Не брѝ, дете, неје тој, неје. Он бија за живот, млад. Он зарадија, он да ги једе, не да ги једев други. А ја са му викала, мало пије и он: „Немој да пијеш, ће умреш млад“. Он викаја: „Ја сам зарадија, сѝк ће пијем“. Неје добро, само, што ћеш. Нема мушко снашка, девојчики три, три зѝта.

И2: Страшно озгор кѝд пуца, крили смо се, бѝгамо. Па смо се збрали сви, куде што седимо. Түј још једно, деверичња на тога девера унүка, сви смо спали, две малѝчки деца, едно се разбуди, плаче, па тој се ућути, друго плаче. А мужи идев чуwaw, чуwaw тамо, пушке на грбину, ете овѝ бија чуваја. Да ги нападнѝв, ће ги потѝпав, они су близу до нас. А да дошли да ни чукав на порту, не. Не могу да каже, рука на груди, не. Не ни чукали. Ка ће прођев, викав, викав, викав. Идев по цаде, шѝтав, а ми не смѝмо. Ако те срѝтне, ће те утепа. Ће түрив у кола, ће те откарав. Ёте, две деца, не се чује ни живо ни мртво. Они за гориwо отишли. Гориwо имало на Црепару да уђев. Епа, мука. Ништо нема, ни такој, ни такој. Тој нема ништо, нима

трактор, нима деца. Бог нека ги врти памет, ал нема. Можда ги маје неки. Овдекај, туј близу је... они ги срели туја.... срели ги једни отуд, једни отуд. Један се укачија на њин трактор, откараја, а други узели њи. Они се деца противили мало, али не могли ништо. Млого нестали људи, много. Нанела ги беда овамо, слободни били да идев. Терали дрва, продавав дрва. Па де не било тој дете, викав. От грё, жив грё. Сапираше, сапираше, не бива, не бива. Мислиш ће ги пуштив. Држаше не неколико дена... отоше си деца не видени, не чујени. А они се мајев.

РАНИЛУГ

И1: Нагоре накуде Гилане, у Добрачане имало дуван а сѐг нема. У јесен се сеје она, новембра месеца. Изоре се њива, порцела, све изореш гу порцелу. Ако је ситна порцела, фрља татко. Завлачи га прво сас дрвену брану, дрвена брана била. О[д] трња се правила, и вуче, краве води, татко држи брану. Ё, после гу нафрља, нафрља семе и такој. И ја сејем. Он изоре с трактор њиву, па издрља, са сина фрљимо ђубре, па после фрљимо семе. Раније се жњејало са ручни срп. Жњејеш такој, оно врућина, врућина. А ти жњејеш, жњејеш и после вржеш га сас тој ланено конопље што ти казујем. Зелено набереш, направиш јуже, па у јуже вржеш. Ё. после направимо гумно, па смо вршили. На тој гумно вршиш, па метеш. Све нагомилаш, по педесет снопа, седамдесет. Ё, стока, она ти иде, један ги води, један ги тера. Па после, па га окрећеш сас дрвену вилу. Истресујеш, истресујеш. После све одбереш сламу, све одбереш, фрљиш у племњу сламу. Ветар кад дуне, ти вејеш, немала ветрењача, причам ти. После искочи ветрењача, купимо ми ветрењачу. Чџк у Лёсковац је бија, татко — ми је купија ветрењачу. Да не се чека ветар него одма. Извадиш вра, такој се је викаја — вра, и одма ставиш, сабереш и одма вејеш. Едан врти, едан ставља, и за чџске га одвејемо. Раније се рађало жито, и ђубре не се фрљало. Куј имаја трњак, тој овчо ђубре. И кише падале, и друго семе било, а сѐге и овој семе, бок ти знаје какво је. Мало кратка печница излази, да л за сушу. Ниска, такој толика. И мушкарци, и жене, аргати. Колько имаш човека у кућу, тољко. Куј има малцина, малцина. И сѐга, куј има много радници, иде, куј не, нема. Али раније се и помагало, удружувале се, фамилија с фамилију се удружи: „Ај ће радимо заједно, ти на мене, ја на тебе. Ако нема мушко, па жена, што ће прави, мора.

Ја сам затекла воденицу, воденица се мељала. Имало воденице, само ја сам затекла не радила. А у овој Добрачане имале, четири воденице имале туја. Ђе смеља и пројено и чисто, али после га мајка сеје, а сѐг готово сејано брашно. Крупно, са све трице, са све. Послек, сито па насѐјеш, колько ти ваља, тољко отсѐјеш. Чисто било побоље. Па премешав га пола, чисто стављав, пола мумурузно. Па се пекло у црпуљу. Замесиш у дрвену ванглу,

ко корупче. Надине се. Тџј премешан па у грнац, у земњено грне се замесуваја, и такој. Он се пека и у тепсију, мош и у црепуљу, што се викало сач. Прво ужежеш црепуљу, па после ужежеш вршњик, и такој. Угориш црепуљу, па после покријеш га, са жар га покријеш. Правила сам, сѓг сам затвори́ла оца́к. Ја сам правила раније фелије. Као за палачинке га замесиш тесто. После тураш ги редови. Запечеш ред, па ма́з. Видеја си можда за палачинке тесто како се замесује. Свака посебно се пече. После, кад завршиш ко́лко ти треба, туриш га ма́ло, поди́неш га сач, па ма́ло жар одоздо́л, и нагориш још јенпут вршњик. Сла́но, не мажеш бе[з] со́л да га једеш, она фелија. Ђ, они у палачинку стављав сѓге рен, цѓм. У фелију не, са сир, твр́д и љу́т, кисело мле́ко мо́же. Раније сурутка од овце. Сир ти дава́ли, али мле́ко не ти дава́ли да га једеш кисело, да га ску́ваш, него сир се прави́ја. Ђ, сир има́ја, па и продава не́ки ку́ј има, ку́ј нема́ја, нема́ја. Прво бла́к сир, па по́слек сир сла́н. Сир у земњен грнац. Сѓг не, сѓг у лонци бронсе́ни, ко́фе пла́стичне. У ту́ј сурутку, прѓсо́лац напра́виш, со́л туриш и такој. Же́на мо́ра око не́га ста́лно, да премива га, да га чи́сти. Он набѓре цве́ће, обавѓзно мо́ра, сѓг по́готово, ле́то. Сва́ко јутро мо́ра она да га пречи́сти. И то́ј е има́ло ла́дно у зе́мњу проко́пано по́друмче. И ту́је, и во́ду му насипе, на ла́дно да га др́жи. Му́ва, она на́ђе ме́сто, наплу́је га, одма́ га наплу́је. А ме́со раније не се је́ло у ле́то. Ако зако́лемо по не́ко ја́гње. До́ђе ни ова́ј сла́ва Горѓшња́к, Свети Ра́нђел што га ка́жев. Зако́ља та́тко, па ма́јка ће га у буна́р до́ле спу́шти на коно́пац. У котли́че, па на коно́пац, и то́ј та́д само за сла́ву да има́мо, два́, три до́на да има́мо, да је́демо не́ку чо́рбу, да л не. Сѓг по замрзива́чи ставља́мо све. Та́д зими, па га ису́шиш, па не у замрзива́ч да га туриш. Него со́ба, па грѓде биле, па га сабе́реш, издво́јиш мешчи́ну, издво́јиш ко́ске, ка́чиш, оно ви́си. Или па ко́ја мо́же, па у ма́з га затопи. Али то́ј у ма́з тре́ба све да отцр́пеш ма́з, а по́слек да га ва́диш. Мене та́ј не ми се сви́ђа. Су́шено на ди́м, туриш га онако́ј уза шпо́рет, или па у ку́ћу, оца́к има́ја, па напра́виш плоте́рицу, па обѓсиш, па ди́м. Сѓд у су́шнице га су́шив. И сѓг одма́ га спаку́јеш у хла́дња́к, има́ш га це́ло ле́то.

[...]

Косило се ручно. Отиднев, покосив, па се окрене сено. Па косив мушки Ако немаш мушко, мо́ра же́нско да ко́си. Ја не́сам зна́ла да ко́сим, а не́ке имале ку́је косиле, мла́де, а ја не́сам. Не ми дава́ја та́тко, у ку́ћу по́со, са сна́ву, сас ма́јку. Дотѓраш сѓно, ста́виш у плѓмњу и у зиму раниш сто́ку сѓс не́га. Ако не ти га фа́ћа ки́ша, оно бу́де зелѓно. Одма у ко́ла саби́раш га. Дотѓраш до́м, отка́раш га по́сле у плѓмју. Сѓбе́реш, дока́раш до́ма. Ба́ле, ко́мбај што прави́ја. Ку́ј има плѓмњу, у плѓмњу нату́ра, ку́ј не, зде́не гу кама́ру. И раније, ку́ј има́ја, сто́г напраи, видеја си сто́г преко телеви́зор. Има, де́нев.

[...]

Докле је млада, докле се породи, она како дође, она мора да цуне руку. Ако дође зет, теча, она мора. Кој е постар од њума, она мора. Свекра куде кућу докле је млада, богами, посипувала га. Посипе га, да му пешкир, обрише се, и такој. Докле не се породи. Не давала свекрва, мајка не давала на снаву, свака свекрва не давала до годину. Некат па има три године не дава на снаву да меси. Знаш, ако се породила да очува и дете. „Боље ми га“, викала ми на мене свекрва, „дете, ја ћу да си месим, ја ћу све, а ти си очувај дете“. Али свекрва ти га купа дете. До годину, ако гу мерак свекрву, купа ти га дете. Не ти дава баба, оће баба да си га купа дете. Ћеф си гу свекрву. У корито, посебено имало корито. Искочише сѐге пластика, а раније железно корито купи ти свекрва. Али куде купаш дете, стар не сме ни косу да опере. Неће, стар не дава, тој се купило, колѣпка за дете и корито се купи кад се роди дете. Колѣпка ниска онај што је, љуљаш, љуљаш. Ја сам изнела једанпут, ћерка тај што ми је стареја. Па ми изгорела, а девер тај што је у Крушевац... оно цвили, дете, од врућину, а кишобран туримо, па још привлачи кишобран. Па ти товари колѣпку, па донесе дома, рече: „Ја носим колѣпку дома“. И свекрва вика: „Е, синко, вика, баш добро што си се сетија“. И ја дођо сас њега. „Нећу да ти дам ти да носиш колѣпку“. Деверче ми било млада, помлада од мене, и оно жалостивно било некако. И вика: „Ја ће га носим, снајке“. И више несмо изнели. Па свекрва отидне... да ми плаче дете у поље... на земљу га туриш у колѣпку. Па плаче, па кад се сазда облак, грми, ти бегаш прво сас колѣпку, мучно било раније. Јетрва неће да гу пушти дома да седи, боже сачувај. Мора да иде да га носи дете, мора да иде да копа.

[...]

Овце се шишав у лето. Има Бел четвртак, што се викаја. Кад је Бел четвртак, тџд се шишав овце. Пред Света Трџицу, што се викала Света Трџица. Има ги тија девет четвртка, али главни је пред Света Трџицу. Кад прође Света Трџица, прођев три дџна Света Трџица, среда прође, у четвртак шишав се овце, тај е послѣжан четвртак, вика се Бел четвртак. Први четвртак је пред Прџчку, па послек дође пред Велигден други. Ё, од Велигден, знаш кџ дође Велики четвртак, Велики пџтак, дође Велигден, е онџ по Велигден, девет. Овдека били заветина, девет четвртка се држало све. Не смѣло никој да изађе у поље, не радило се. Ако узнеш, све криећи у собу, а не да идеш у обџр да те глѣдав. Тој било за поље заветано. Јербо раније је било млого, ко сџг што је сџша, а тџ град. Дошло по књиџе да се тија девет четвртка, девет јџрма волџви препџли, паднуџли девет јџрма волџви, липцаџли. Ё, за тија девет јџрма, тија девет четвртка, град ги утепаја. Град пред Прџчку, што се вика Сирни четвртак, тој се сирџи, и у пџтак. А у субџту, пред Прџчку, тој се дѣли. На коју страну ће падне, е она, овај страна, заветана. Тад утепаја девет јџрма волџви. Такој ми тџтко причџја и мајка,

такој ти причам. Мој татко стро́го пазија на тија четврци. Не теја да ради он. Ако оће да пада град, тој свећу чуваја мој татко од светёње ма́сло, кад свётив ма́сло, но́симо бра́шњо у калени́че у цркву. Ё, туј свећу гу изнесе моја ма́јка, татко тану́р ле́б, изнесе кравајче и сука́лку. Износува́ло се и ја́је, чува́ло се од Велигден. Ё, сёге чувамо га и у ку́ћу овдекај. Тој е прво, пу́штим га прво и док не се оно офарба, дру́ги не пуштамо. Тој изва́димо па дру́ги. Изнесе́ш га тој ја́јце да спречи́ град. У по́ље не се носи́ло. А кад се сеја́ло, овој коно́плё, чеша́ља, што се чешља коно́плё, и стру́к боси́љак. Кад заореш њиву, ту́риш овој. И се́ме, кад изнесе́ш пчени́цу, исто такој се изнесува́ло. И тај стру́к, вржеш га босо́љак с црвено ко́нче, и оста́не тај стру́к боси́љак у њиву. Тој пошту́јеш Бо́га. Такој рани́је, започе́ја си. Чеша́љу гу врати́ш, а стру́к боси́љак оста́не у њиву куде си бра́зду пуштија. Пуштиш бра́зду и одма́ ста́виш у бра́зду, побии́јеш оној боси́љак. Такој би́ло рани́је, кад понесе́ се́ме да се́је пшени́цу татко. Тај дён не изно́сиш црно котли́че да не ти је црно жи́то. И дру́г да ти до́ђе у ку́ћу, не му да́јеш да ти изнесе́ не́што. Ако попи́је, ту́ја попи́је, ако изе́де, ту́ја изе́де, а од преко врата́, ни́што не му да́ваш да ти изнесе́, зна́чи изнесе́ ти бери́ћет. А ова́ко, да ти оста́не бери́ћет. Верува́ли на́ши ста́ри у тој. Они не би́ли пи́смени, али у тој верува́ли.

[...]

Ка ће до́ђе Ба́дњи ве́чер, ти замеси́ш ле́б што тре́ба. Напра́виш пи́ту, по́сле́к пога́чу, кола́ч напра́виш. О[д] тај ле́б напра́виш кола́ч, и крвајчи́ки ма́ли та́кви пра́виш, па ги ша́раш. Ё после́ Божи́ћ, донесе́ ба́дња́к дома́ћин, ста́ви га ба́дња́к та́мо. По́сле́к донесе́ сла́му з де́цу, сабе́ре де́цу. Све́ћу, идеш у цркву у́знеш, па се потка́диш. Е, јутре́дён па се не ме́те ку́ћа. Она́ј сла́ма како́ си ве́чераја под ону́ј со́фрицу, та́д не би́ло наме́стено, на зе́мљу. И тој три́ дёна се́ди, те́ћи дён изно́сиш ту́ј сла́му. И врже́ татко, оста́ви ту́ј сла́му, не сме́ да гу ба́ци под сто́ку, него гу чу́ва. На Ћу́рђе́вдён гу па́ли, изнесе́ гу у њиве. Ё, зашто́ та́[г] гу изно́си, да би виде́ја накуде́ иде́ дим на́тамо ћ иде́ град, на́тамо ће па́да град, на ту́ј стра́ну. Му́шко иде́, же́нско не и́шло по ба́дња́к. Дён про́ђе, је́дан са́т, о[д] два́, такој иде́ш. Це́р ве́ћином се се́ка за ба́дња́к. Ми́ смо га до́ма загорува́ли, и на Во́дице, Богоја́вљање, у Ма́раву ће га однесе́мо, запале́н. У Ма́раву ће га однесе́мо, ће га фр́љимо, и та́мо ће се изми́јемо. Од Ма́раву донесе́мо во́ду. Сёг не́је чи́ста Ма́рава. До Богоја́вљање се чува́ја. Овдека́ј сам зате́кла, свекр́ва ми ви́ка: „Не́, ми не оста́вљамо ба́дња́к. Рани́је се ложи́ја у оца́к. Дине́ се у́јутру, зало́жи ва́тру, заго́ри га, дими́ се и по́ла поро́дица оти́дне у цркву на Богоја́вљење, а по́ла оти́дне у Ма́раву да се изми́је. Ё, и на Ћу́рђе́вдан се исто́ такој и́шло у́јутру, кујо́ оће за здра́вље да се оку́па, оку́па се. Врба́ се донесе́, врпчи́ки, па тра́вке се бра́ле од ве́чер, на сто́ку се дава́ле и под гла́ву се тура́ле, да си здра́в, та́ј дрён, здра́вџ се ви́кало. И тој ти ту́ри ма́јка под гла́ву. Спи́јеш и у́јутру те́ј тра́вке

сабѣреш на Ћурђевдан и идеш да се омијеш у Марáву. Ёпа, фарбáли се, да се купаш сас јаје, да си црвѣн преко гóдину. Уочи Ћурђевдан ће исфѣрба јаје мајка и ти у Марáву отиднеш. Или се динеш ујутру рáно на Ћурђевдан. Узѣвре јаје и у фарбу га тури. Већином у кромид, тури и помѣсти се. И она у Марáву отидне сас тој јаце. И тѣј трáвке се бацав, а јаје нѣ. Тој што си се обањаја, па га донѣсеш дóм, па га искрѣшиш, па га изѣдеш. Три дѣна свѣ се нишáло, и конóпца се тури четири, па се тури слáма, и на вѣлики орáси, на нѣко дóбро, на нѣку врбу дóбру, јаку. Пѣсма, девојке, пóјев, тражив мóмка: „Чијо пѣро на нишáлку, чијо да је, мајкино је, тáтково је.“ Три девојке ти пóјев, ти се нишаш. Китиле смо се рáније, и жѣне и девојке се накитив. И увечер се накитив девојке кá трѣба да идѣв по вóду према Ћурђевдан у Марáву. Накитив се жѣне, млáде девојке. Бѣрев врбе и кукурѣк, да се накити капија. Мúшко дѣте донѣсе кукурѣк от шúму. Уóчи Ћурђевдан се кити. И тѣј кукурѣк за Ћурђевдан, докле га скине вѣтар, нѣ га скидаш ти, него вѣтар кáд га скине. А óвце на Ћурђевдан, мајка прáви ујутру ће ги нарáни, па напрáви о^д трáве вѣнче, па млѣко прецѣди, и от крáву и од óвце. И сáс врпчики ги искáра мајка, и стóку искáра тáтко —ми, тѣј дѣн са стáп нѣ се искарúје. Да нѣје сýва стóка него да је сýрова стóка, да фíра.

[...]

Куј што íма да закóље, ће закóље, или прáсе, или јáгње. Али кáд је пóсан, пóп нѣје давáја да се кóља. Уóчи Ћурђевдан ће га закóљаш, а у пóсан дѣн се погодило, нѣ се кóље. Куја си је бачица, она си закóти лóнче што си мýзе. И она си отидне, помýзе си, такóј било. Нѣ се кувáло на Ћурђевдан. Ако се погоди у пѣтак, нѣ, пóсно се прáви. И у срѣду íсто. Кáже срѣда је пó тѣшка него пѣтак. Тој ми на мѣне рѣкли у Свети —Отац. Кá да идеш у туђу куђу, као гóс, и он сáге направíја, а ти да кáжеш нѣ ти се свíди. Ако си найша, приканúја те, његов је грѣ, нѣје твој грѣ, што си се омрсíла. Он ти принѣја, његов је грѣ. И тој ми рѣка пóп у Свети —Отац. Он ми дáја књíгу, овакој затворија, и штó ми се отворило на мѣне, срѣда и пѣтак тѣбе нѣ ти се одобрава, а мѣне ми рѣка Тáњин дѣда, овóј стáрац, он ми рѣка да чíта. Јá сам била бóлна, слáба, и áјде ће идѣм у Прóхор Пчињски. Они носили колáч да сѣчев. Ће се завѣтам да би и јá сѣкла колáч. И он га пíта, тáј њин дѣда, кáже: „Дѣда —пóпе, какó ћемо? Овúј млáду смо донѣли да се завѣта?“ „Нѣ, кáже, ће видимо, књíгу ће гу дáмо, па ће видимо. Што се отвори, тој е. Ако се отвори колáч да сѣче, ће сѣче. Ако се отвори да се завѣта, ће се завѣта. Ако се отвори нѣшто дрúго...“ Не га казује тој дрúго пóоп. Дáде ми књíгу и јá положи овакој глáву. „Пушти“, рѣче, „књíгу и пушти рúке“. Отвори ми књíгу и пóп по његово тој што трѣба да се чíта, кáже: „Знá што је млáда, само срѣда и пѣтак мóраш да пóстиш“. Ће пóстим, заштó да нѣ. За мóје здравље ће пóстим. И ка дође рѣд, ё, он, и тој ми кáза. Кáд идеш нѣгде, кáже, у гóсти, човѣк прáвија,

немој да одричаш. Ако те зна тј твој, он ће посно да ти направи. Ако не те зна, ти немо да одрекнеш, вика, од совру, о^л леб, ти једи. Његов је грѣ, твоје неје. И сѣ[г] кад идем у ћерку, ако прави она посну славу, ако прави посно, једем, ако прави мрсно, једем, што да правиш.

КОРЕТИШТЕ

И1: Кад ми се син женија, преко двѣста госта смо имали, ми сто двѣјес и пријатељ сто двѣјес. И каже ми син: „Нема твоје сито. Ће буде весело, играње, али нема сито.“ Знаш оној наше да се игра. А ја сам се спремаља тој за сито, знаш, Узѣли смо гу са прстен, швѣцки стол, у општину, у цркву, свѣ. После свѣдба, лепа свѣдба била. Тој, тој, нек су живи и здрави. Ми прекарасмо. Неће он тој сѣлско, неће сѣлско. Триес и калико године изашја ис кућу и тој више не га интересује неѣга. Ништа не познава, никог не познава... Кућа је лепена с комшику туја. Доле је била једна шупица мала. Ми смо свѣ тој рушили, муж правија сам. Па још једѣн спрат му ставимо. Било му тѣшко. Вѣтар, киша, утѣпа га у радионицу, у оној локалче, у гаражу, промаја.

Ћерке имам три, и сина. Чѣтри децу имам. Чѣтерѣс године стаж сам радила и у пѣнзију. С мајку_гу смо радиле заједно. Ми смо се дружиле, она дође с децу код мене, деца се играв. И она двѣ ћерке и трећи син, и она. Па ће буде слава, дођев ми на славе. Ми гости несмо имали ко^л свѣкрву. После сам имала и јетрву. И свѣкрву сам водила у Станишор. И бабу је имала, и дѣду. Ми смо били дѣвери кад се она удала. Мој татко и она, брат и сѣстра, тѣтка ни је. Поделили ги такој браћа за дѣвери. Тѣтку много смо гу поштували, јѣдина сѣстра.

И2: Претерује по неѣки пуѣта, боѣгами. Млого добра била, него сад у овѣј старѣ године. Таг била ко мелѣм на рану. Него сѣг. Каква је рабѣта не знам. Ма, не ме пушта.

И1: Чѣ пијеш кафу? Не, не, не подизам ногу. Само кад устанѣм, не смѣм да се наслѣним јако. Моје су нѣге дебѣле и такој. Морам да ги снимим. Због овај плѣк што ми изаша овдѣ. У задње врѣме почѣло да ми зуји уво, не ми је зујило. Ишла сам да снимим, даде ми таблѣте, моорам да ги пијѣм. Каже: „Пуно људи се жалѣв на тој, а свѣ долѣзи ис кѣчму. Такој ми казѣли. Нема ги тѣј таблѣте, па да ми ги наруч’и. Зуји, да ли вода уѣје. Ја ће гу узмѣм кафу, неће он. Ја несам пила нијѣдну данѣс. Ладно, неће, рѣко, ај ће залѣжим, чѣкеј ће залѣжим боље. Мене ми смѣтав цѣгарѣ. Никој не ми пуши ни доле у сѣло, кашљѣм. А он баѣија, ѣдма кашљѣ. Елѣргична сам на прашину и на дувѣн. Смѣта ми дѣм и прашина. На примѣр да мѣтѣш, или сламу кад се сабира, оно ми смѣта тај прашина.

[...]

Како не, ч'увала сам свиње, краве. Ђвце несам имала. Живину, кокошке и тој. И он ч'уваја стоку, и ја и он. Тој Влада све знаје од јагањци, и купујемо, он воли тој. Он ги тамо знаје. Ч'ували смо стоку, и земљу радисмо. Све било р'уч'но, немале машине. Мајка држи плуг, ја водим краве. Пуштам кукуруз. Не са трактори, има ги и даље тија плугови. Дуван исто смо садили, конопље смо садили. Прво га пожнејемо, па се извржев такој у снопчики, оно високо. И после, ми на кола, стоваримо, отидемо у Прилепницу. Била река, било све, могло да се живи. И тамо топимо. Сваки знаје своје место. Све подигнуто на камења. Сви смо били, и ч'ич'е, перемо сви редом. Па идемо да га извадимо, перемо, перемо. Оперемо га тамо, па га донесемо дома. Цигани га ч'укав, ч'укав, ч'укав. Трлица се звала. И бидне конопље растресито, растресито. Они га тресев овакој, тресев, и бидне памук. Прело се, работало се с конопље. Жене плеле свашта от конопље. И вуна се користила. Исто, и вуна се пере. Ошишав се ѓвце, па се запокисне у врућу воду, у неко велико корито. После гу испираш, испираш. Ја ка сам прала, сто кила вуна сам опрала, сто кила. Ткала сам у Алексинац код сестру, знаш оној, даш тамо, они на машину ткајев. Једна жена ми прела. Оперем гу, осуши се. Однесемо гу у Бујановац у влач'ару, овлач'и. Тај влач'ара и даље ради. После једна жена ми плела за паре. Однела сам клупци тамо. Четрнаес ел петнаес ч'ершафа ми направила. После ја сам ги сантин стављала на машину. Сама сам шила на машину. Стављам ги сантин пошто да не се разрубужев. Тој се каже сантин, тој са стране. Па и фуге смо носили са тај сантин. Бошче смо ткали, фуге, и ч'илими. Све исто, тија три села све исто се носили. Моравске су бошч'е онеј на једну струку, наше су с две струке. Несам ти донела да видиш. Имам у село. Сад сам правила ношњу на унуч'е, туј ми је тај ношња за мушко дете, и везла сам. Има и ч'ерапе. Мушкарци носив тој, ћустеци се каже. Обе деца ги има. Купила сам ги тамо од једну жену. Кошуљчики сам ги везла. Копила ги прија опанци. Тој су ми унуч'ики, саг су китили. Сликај, како не. Ђе, ч'е видиш. Овој ми сестра, овој ми зет и ћерка, еве ги деца, мој син са снају и децу. Били у Врњачку Бању. Два сина има. Зет је о[д] доле, од Понош је. Ђе ја с унуч'ики, на рођендан. Прекјуч'е отишли. Они су осамдес седмо, погрешила сам оточ. После пет године сам гу родила.

И2: Двеста осамдес пет Срби. Били смо, сад не знам. Кућа ни је на пут, гаража, двориште, али ц'абе. И у Кусце почело мешање. Нема, само у Партеш нема још. Будрига, не знам да ли има нека куч'а. Пасјане нема. Станишор има исто. Шилово нема Шиптари, до куч'е. Шиптари купили задругу, државно. Тамо има државна утрина, за гробље, у Гњилане нема више место, ни Срби ни Шиптари, и сад на ново гробље.

И1: Ђ, питуј. Ч'е седнеш боље тамо, боље ти је за писување.

ПАСЈАНЕ

И1: Да су овде бил'и људи, живели Срби, колико бил'е куће, не знам, ал'и ја знам наши ка дошли овде, Матропазовићи, код село Чараковце и Кололеч, колико су живел'и тамо не знам, али ја знам да имамо кума у Глоговце у Доњу Мараву. После се наши одселили од Чараковце или Кололеч, горе у Пожарање, од Пожарање се вратили назад у Рибник село, од Рибник у Владово, од Владово овде, али овде има бл'изу триста године овде смо, у Пасјане. Кол'ико било у Пасјане тад куће, тој не знам, ал'и мало је било.

Старејка смо овде уфатили, и дан-данас смо старејкови, побратими. А они су пре нас дошли овде. Ја имам татка, Петар, па деда Коста, парадета Ђорђа, шукундеда Милош, он је бија трговац, матропаз га назва'и, јер за време турско, ако говори много, матропаз га зва'и

Ка су се уфатили старејкови, они су исекли прс, кажипрс и онда [у] уста да попијев крв, а онда чашу ракију да оперев онај крв. И онда су старејкови, значи, мешање крв. Старејкови и кумови, тој траје, паметни људи, вечито траје. Свака родбина прође за сто године. Значи то је највећа родбина за српски народ, кум и старејко. Деда ми причаја кад за његово време, он је живео дедес три године. Од овуј капију, платно су размотал'и до... оној е стара кућа, која је правена за време турско, седме године, тој кад су били комите у цркву. И та кућа треба да се реновира, бил'и су из ОЕПС. То је јака кућа, седамдесет сантина је зид, доњи спрат, горе има стубови и све тој.

И каже платно о[д] туја, и кум ка ће дође, има по платно да оди кум до кућу, онда га сакупив, а овде има седамдесет метра, о[д] туја до стару кућу, то је значи сто аршина, један аршин је тој. Е, сад нећев платно, нећев ни да пољубив руку на кума. Ја и данас, на млађе од мене куме, оне стидив се, ја ги љубим руку и на кума и на куму, кумчики мал'и, али ја сам затека такој, тој сам ја затека тој. То је поштовање, јер кум је светиња велика. И ја кажем: „Куме, ја док сам жив, ја сам затека такој, ја ћу такој, а после млади како оћев. И поштова'и смо кума. Ка ће дође кум, неки од наши каже: „Иде кум!“ Ми на врата се заглавимо сви куј ће прв да искочи. Одење више личи на трчање, куј ће да причека кума. И данас ја чекам кума, волим кумсто. И ако кумсто поштүјеш, бог поштүје народ наш.

Тој брдо, тој е Главичица, ене га там. Видиш онај зграда нова, тој е конак, сад је направен, пре две-три године. Тај манастир не панти никој, наши што знав. Зидине седив такој. И бајаги да правив манастир, ће видимо што ће правив. Туј е саборно место за српски народ за Ускрс, за Велигдан. Е, туја идемо. И туј се постави. Раније Партеш и Будрига, они били домаћини. Они пренесев мезе, сир, кајмак, имал'и млеко кисело, имал'и, они бил'и богати људи, Партеш и Будрига. Мало чекав, па дигнев се који су добри играорци, па играв. Лепо било, девојке туја, чадар ги давали. Кад се запрџи девојка,

туј има да игра свёкар, свекрва, има да гу дав огртач, има да игра нёколко круга, па друга девојка, па трећа. Свё тој на Велигдан на Главичицу. Ё, о[д] туј Главичицу ишле девојке у старо сёло горе. Тој су саг две-три куће Шиптари. Нёма више, али тој било српско сёло, али најстаро сёло у овај вилајет кóсовски. Чини ми се да је тој, Старо Сёло се зóве. И кад ишли у Бёлу Вóду у манастир, а има и Лóвачка пади́на се ка́же, испод Старо Сёло има дру́ги манастир. Али у Бёлу Вóду ја сам га виде́ја тај манастир, и темёль само сёди, има брёкче, Главичица се ка́же. Има темёљи. Ту́ја има кона́к де би́ја темёль. Вóда има, ја́ка вóда што те́чи. Кад ишле девојке српске од Старо Сёло у тај манастир, седамдесет девојке имал'е колáни на себе, за́прóсене. А кол'ико биле неза́прóсене, кол'ико де́ца, тој било мнóго. И колáни кад су тропáл'е за у Бёлу Вóду да и́дев, на Главичицу се чу́ло. А о[д] тој сёло, Старо Сёло, ту́ја једáн живи Шиптар, он ка́же: „Наши стáри причав, у Пáртеш се чу́ло“. И óни знáв исто седамдесет девојке биле, јер óни су бил'и та́д. Ё са́д, ка́ко је било турче́ње, тој била му́ка гол'ёма. Угла́вном, на Главичицу се чу́л'и колáни о́д горе, од Старо Сёло.

Тој е Боси́лка. Дену́ли шу́му у мёсто звáно Стру́шине, према Прёшево што се и́де. Пу́т стар је би́ја, сид је асфáлт поред њёга, чёшма направена. Тој не́ки Шиптар сања́ја са́н, си́нови му рáдив по инострáнство, направиа́ чёшму де је би́ја грóб. Али óна је уби́јена преко пóток у једну́ страну та́мо. Они су до́шли ониа́, иска́љали се с не́ки ћуму́р та́мо. И óна рёкла: „Тáтко, чичо, какви су овиа́ ћумури́је?“ А óни се маскира́л'и да не́ се знáв. Ал'и óни српски не́су знал'и. И óни те́ли да гу у́змев да се ожéни не́ки с њум. И онда гу сабра́л'и, батине, камци́је, тера́л'и гу на тај пу́т за Прёшево. Не́ки Шиптар стáрац, у мо́је године, оту́да за Ги́лане и́ша. И лафи́ја се с њи, разговара́ја. Ка́же: „Штó је, ка́ко је?“ Тако́ј и тако́ј. „О, девојко“, ка́же, „ако о́ћеш да се ту́рчиш, ве́ру да да́ш, живóт не́. Вре́ме не́маш мнóго да разми́шљаш. Ка́жи да́ или не́. Ако о́ћеш ти да се уда́ш, не́ма пробл'ёма.“ „Не́, ја живóт да́вам, ве́ру не да́вам“. И он по́ша за Ги́лане. И кад по́ша за Ги́лане, на стóтину ме́тра окрену́ја се да гл'ёда. Врзáли гу једну́ но́гу за ко́ња, дру́гу за дру́гог и растр́гли гу. И; исёкли гу на кома́ти, и куп ме́со ту́ја. Тој ме́со за мнóго да́нови седе́ло па се усмрде́ло. И не́ га носили ни́где него ту́ј ископа́ли грóб. И са́г је чёшма ба́ш на тој мёсто. А пу́т сёди, пошуми́ло се, шу́ма искочи́ла, а ту́ја зако́пана. Ка́же се Дево́јкин грóб тој мёсто. Óна је Боси́лка Ра́јчић. Ё, са́д, ја ка́жем, óна та́д одлучи́ла тако́ј, ал'и данáс не́ма девојка, не веру́јем, да одлу́чи да да живóт, ве́ру да не да́. Било ка́ко било, тој били љу́ди. Има Ср́би жртвува́л'и мнóго више за ср́псто. Данáс нема Ср́бин ко́ји ће жртву́је за ср́псто толи́ко. Ће жртву́је за сво́ју ку́ћу, ал'и за ср́псто, за држа́ву Ср́бију, не́. Óна жртвувáла себе и ту́ј е зако́пана.

Да, кладанац лековити, тој е тамо негде према Угљаре, више дрвља има туја. Тој е кладанац за очи добар. На Сети пѣтак се иде. Кад прође Велигдан, на Свети пѣтак иде се тамо. И онда сваки врзује конче црвено, зел'ено, плаво, на грање за здравље. Кладанац је вел'ики, и однесе дома онија што дишл'и на кладанац да се омијев. За очи је добро. Неку пару жел'езну, неки бацав пару какву било, знаш. Онај што је у цркву клисар, он сабере теј паре и однесе. Тој е тај л'ековити кладанац. Не зна никој од кад је тој.

Имал'и раније... мој деда, пѣт брата бил'и. Он бија у ратови много, и ми причаја много. Он је бија и у Први и у Други свецки рат, и на Солун, само стареј брат остаја. Тој е била наредба да један обавезно остане. Кој е јединак нема да ииде у рат. Значи, један да остане, да оре њиве, да чува стоку, да чува породицу, да се не угаси, јер мора неки да меља брашно, да носи дрва, и један у кућу да остане. Е овија четворица отишл'и на Крф, а један најстареј, он остаја.

И2: Све што било девојке, бећари, било збирал'иште овде, игранка, фино. Била чабура једампута. И тој е вода испитана, и то је добро. Много народ ископа бунари, а и овај грацка има, и саг слабо пунив воду. А други пут до дно има да гу исцрпемо воду, до капку воду, тој била чабура, не мало. Чабура, такој се вика.

Па живѣл'и смо сељачки, мучно било. Сељак си бија, радило се све ручно, па по немање било, по оној било, тики тој време више да не се врати. Саг је добар живот, али ми смо остарѣл'и, а тад, живело се некако, зависи какав живот бија. Све, све, све ручно смо радил'е. Оперемо, па куваш, па дођеш туја, па вадиш воду, переш веш, онодиш све, пола село било, била приказана, чабура. Девојка кад остане у село, тој била добра девојка. Па имало брѣ, ћерко. Велигдан ка ће дође, оро, па ће се сабере народ, па игранка, три дана Велигдан. Збирал'иште, дође Пребражење, саг све се изгуби. Тој милина било. Сиромашан народ бија, ал'и бија по поштѣн, било по између њи. Саг, богами, некако... нека су живи млади, а ми по смо се дружили. Саг мало су ко завидни, те један има, те један нема, те ја овакој, тамо-овамо. Напред, сиромашан бија, а боље се живело, по бија у слогу народ. Ћ село сам била рођена, у село сам одрасла, у село сам се удала и саг син, снава, унук. Сви ми су у Паланку, направили тамо, вел'ико има, два ресторана имав тамо, живив. Дођев повремено овакој. И такој ти је. Била сам, четири дана сам поседѣла, л'епо. Сама саг седим, ал'и боље ми овде, навикла сам. Овде сам се родила, овде сам порасла, овде ми добро.

ЖЕГРА

И1: Баш данас чѣтри године ранише ми овога млађега сина, у СУП што ради. Иша на терен сас колеге, и искочи Шиптарче тамо, ти можда знајеш,

брдо де је, е, баш данѓ четри године, слави што остаја жив. Сви били мабилисани, један Малишево, један Ново Брдо. У болницу пречистили му туја, преврзали му главу. „Добро смо прошли, сад смо добро.“ Око му однело, на срећу – не, крв доста истека. Кој се надаја за овој. Да купимо ништо на страну, неки плац, неки стан. Па девер, пре дваес пет године продаја имање његово, и кућу његову ми смо купили. Сад нити можемо да продамо, ни имамо да купимо паре, ја туј пензију нешто што прима. Старији син има ч’ерку и два сина Овај срећан има сина и две ч’ерке, а овај што је с мене има два сина. Један му је трећи разред, један му је осми. Како ми дође пензија на четири дела. Куј ми рече: „Па с овога седиш.“ Па и онија ми су унучики, па и на њи ги је отац, и они су славу славили, ја знам да ги је Славко татко на сви тројица, и како ја да једем, а они нека трпив деца. Док сам жива, не могу. Тој што је, на четири дела, три сина и мој четврти дел. И такој.

[...]

Имала црква, свети Илија. Дала сам грдне паре за споменик, и за мене бајаги туја да се сакраним. Седам-осам иљаде марке, толике године робуваја там. Тој е заједно, подигомо спомен, слика његова, на синови викам и моја слика. „Не, кад умреш ће ти ставимо слику“. „Не ће ми ставите слику.“ „Ај ти, не се секирај!“ Овај деверичић што је отиша, вика: „Стринке, све су сломени овија спомени, уништени, само на мојега чичу.“ На мојега човека не. Несмо имали лошо с никога. Са свакога били добри, али овој е тешко, не те пита. Моји унучики, што сам два дана и два ноћа у подрум била, отуда не ги познавам. Колко сам се изгубила, куку леле.

Поред гробља, била капела, црква, свети Илија бија, а капела што била повелика од... Мој човек ка ће дође од Немачку, по песто, триста марке да туја на тија у одбор. Каже: „Ево, ја помагам, капела да се направи. Помагаја талика капела да се направи, плоча ударена. Ка дође празник свети Илија идемо туј. Дођев свештеници, кој има да крсти, однесе дете да крсти. Дођуваја кад је овако слава, кад је задушница. Изађемо на гробље, он дође, поткади. На свети Илију обавезно ч’е дође ујутру. Кум се узимаја за свети Илију и Водице кад дођев. Пе-шес пута ми смо на Водице узимали. Онија људи што су у цркву, по нас узнев, донесев. Дођев кући, мезе, кафа, сви бацав паре на крс. Шес недеље смо држали крс у кућу, па са све крс однесемо онџ паре, што су остављали људи, у цркву. Алал нека је за крс.

И на Духови, светѣње масло што било. Кој бија прошлу годину, тај и тај бија. Јави се кој ће. Колач меси за свети Илију, пшеницу кува и донесе другу годину на свети Илију. Туја и крс има испред цркву, крс велики ограден. Туј ни су гробља, одма до цркву, дрвен крс, у тарабице оградено. Туја дође свештеник, тој на Бел четвртак, Духови.

Несмо тој, несмо, тој не памтим, тој другше код нас, други обичај. Ми код крс уђемо, он оградаен код тарабице. У капелу има астал, све наместено. Имали смо, ми га кажемо клисар. Очиштено, фино, бело, милина. Чешма, вода, природна вода испред капелу течи, и руке да опереш, да опереш што треба, богами да ти кажем. Моја мајка била тринаесте године рођена, дете била, и причала мајстори радили на цркву. Па не терав, каже, сас кофе неке, каменчики да сипујев у сид, мајка ми тој причала. Мајка ми умре, пола годину гу ставимо и зарати се. Мајка ми сад скоро умрела. Викав ми снаве саг: „Ниси ти на мајку.“

[...]

Не ми причај, колико сир сам ја продала да знаш, мори жено. Дошло време на пијац... Кад се сетим за сир како сам од дваес кила млеко сирила, он доша да купи. Ја за пола кило не гледам, измерим и више додам... крављи и овчи, мешано, десет комата овце и две краве. Сурутку, кад ми треба кувам, кад не, сипем за на свиње, мерак од сурутку. Татко што ми бија стар, кад се музев њине краве, сурутку му мајка скува, укисели, па стави у фрижидер, и он све сурутку пија. Млого је здраво, витамини има. Кад његове краве не се музев, он каже: „Остави, немој на свиње да сипеш.“ Напуни шерпу, јер ја сам навика са сурутку, не могу бе[з] сурутку, само сир, млеко киселимо. Ђе деверичича имам у Смедерево, пре дваес пет године, од њега смо купили кућу, имање, они дошли овамо. Јетрва ми имала браћу много. И он кә ће дође у Жегру: „Сир има ли?“ „Има.“ Па ће оперем у кофу. Ће ти платим колко рекнеш, у Смедерево овај сир нема. Несмо вадили кајмак, само сир. Млеко кә ће усирим, на децу каже: „Погледајте млеко, ко павлака, да га сече сас нож.“ За сви тројицу... А тетка моја педесет комата. И ји ву закажем тај да ми оставиш, толико кила млеко, млеко овчо. Ништо, ништо, само га увијемо у топло, тој млако као кад помузеш, квасац ставиш, покријеш, једно седам-осам сага, тој кад се сири.

За сир немој да ми прича никој, ја ти реко, кој узеја, он опет тражи, он чуја има, а има, сваки кој е узеја од мене, он тражија опет да купи. Сириште некад се погоди добро, некад мало више ставиш, неће да га усери. Неје све исто, неки пут је слабо, неки пут јако, неје све исто. Правили, кад закољав јагне, жуцку од јагне, стави жуцку, суши се суши, старе жене што радиле, од жуцку од јагне, сушив гу прво, цела жуцка суши се. После што гу радив, како, не знам. Има да се купи, купиш флашу пола кило. Прецедиш, премијеш, он је ко дете мицко. Дете плаче, кад га чујеш зашто плаче, ће га узмеш. Сир не плаче. Сир мораш да га држиш чисто, на трећи да га премијеш, прецедиш, да је чисто, неће он такој. Филије, у ладну воду, никад немој у врућу. Направим пресолац, сад па купујемо. Сестра ми у Будригу доле, кад има по кога, прати ми. Пе-шес кила колко прати. Оперем, направим друг пресолац,

три-четири дана, па и недељу дана. Са́д се́ди у фри́жидер. Чим је у фи́жидер, не фа́ћа цве́ће. Озго́р уфа́ти онако́ј мре́жу. Ста́ре же́не то́ј вика́ле – цве́ће. „Уу, фати́ја цве́ће, да́ј да очи́стим ово́ј!“ Ё, то́ј, фа́ти као мре́жу озго́р. Пре-пе́реш, да је ма́ло ви́ше вру́ћо млéко. А кад је ма́ло ви́ше вру́ћо, не́ће да се уси́ри. И ла́дно кад је пре́више, и то́ј не́ће, са́мо сре́дњо. Ка́чики има́мо у по́друм. У по́друм смо има́ли ка́че. Напу́ним, опе́рем, све́ затво́рим до́бро. За зи́му за ме́не. За па́ре ми тра́жи, не́ ми тра́жи ца́бе: „Коли́ко тра́жиш ће ти пла́тим, зна́м тво́ј си́р“. Изва́дим, да́м. Урду, ску́вамо гу, тиво́ да се ку́ва, тиво́. Ако је ја́ко, она́ нема да иза́ђе ни́шта, тиво́ се ку́ва, тиво́, тиво́. Пре-це́диш кроз не́ко ца́кче, преце́димо ону́ј во́ду, изва́димо у ше́рпу, најлончи́ки и у замрзива́ч. Ка ти тре́ба, изва́дим. Сала́ту пра́вив сна́шке, урнебе́с како́ гу ка́жев.

[...]

Са́мо темeљ, ё, у Сви́нтало смо ишли пе́шки, то́ј е долéко. Има да се о́ди до́ста, уте́памо се оде́ћи, па не́ке доли́не, чу́вај бо́же, што је би́ло. Че́шме те́чив, оми́јев се лу́ди, узме́в во́ду фла́шу, кад је не́ки ста́рац бо́лесан, и́де. То́ј е долéко. Ко́ј е за ова́ј све́т, ће оздра́ви, ће му помо́гне цр́ква. Ако је за та́ј, ће га раскр́сти. Оти́дев, ту́ј во́ду, оми́јев га бо́лесника, да́в му ма́ло да попи́је, два́ес чети́ри са́та завр́ши.

[...]

По Вели́гдан, Све́ти পে́так, али и ова́кој. Ё, то́ј е са́мо темeљ цр́ква, нема́ кро́в, нема́ ни́шта. Има сте́пенице и спу́штиш се, и че́шма. Од све́ ко́ј е бо́лесан, оми́је се, попи́је, и оона́ помага́ла, та́ј цр́ква лековита́. Го́ре По-жара́ње, па Тр́пезе. Пожа́рање про́ђеш, поред ца́де, а после Тр́пезе. Ту́ј смо свраћа́ли, ко́ј има ро́ђаци, има игра́нка. Пр́ви পে́так по Вели́гдан, два́ес о́смо-га, два́ес девéтога, сре́да ће про́ђе и ч'етвр́так, и у পে́так је та́ј Све́ти পে́так, у পে́так, о́дма по Вели́гдан. Не зна́м ко́ј да́тум ч'е па́дне. Ко́ј има не́ко де́те нево́љно не́што, но́си га у ко́ла, оми́је га, да́ му да пи́је во́ду. Напу́ниш фла́шу, донéсеш до́ма. Бо́гами са ко́ла до Тр́пезе, на́горе не́, не мо́же с ко́ла го́ре, а има да се о́ди до́ста. Са́г ко не́што ради́ли пу́т. Сестра́_ми, мла́ђа од ме́не, тако́, гла́ва гу мно́го бо́ли. На са́н ву до́шло: „Да идеш у Сви́нтало, да се оми́јеш, да попи́јеш, ће ти про́ђе.“ Же́на не́ка на са́н ву доо́шла. И ми ч'е́камо та́ј Све́ти পে́так, јер ова́ко не сме́ш да идеш, Шипта́ри. И оти́днемо, узне́мо во́ду. Има́ли смо не́ку о[д] те́тку сестру́ ту́ј. Света́_Пётка, пра́зник о́смога а́вгуста, и два́ес се́дмога окто́мбра. Сла́вив сла́ву у Бү́дригу лу́ди, са́бор има ту́ја. Ста́вив у цр́кву не́што, цр́ква је света́_Пётка, и́дев помо́лив се.

[...]

Да ка́жем, сна́шка мо́ја ова́ј старéја од си́на, шéс го́дине нема́ла де́цу. Би́ла сам и куде до́ктури, куде́ не́, куде́ сам чу́ла. И у Бе́град лежа́ла два́ес да́на. И нема́, и нема́ де́ца. И ова́мо ви́ше Витину́ Свети́_Ранђи́ја. Че́кеј,

Свети Ранђија је црква, а Бозовик, као подрум, у земљу црква. Оставимо паре, запалимо свећу и вратимо се. За децу каже. Ја сам мислила гледа овако на белег, на нешто, кад оно, не, радила у болницу, па изашла у пензију. И саг, кад има тешак случај, дођев, узмев из болницу. И по питување, нађемо гу ми. Испита све снашку: „Дај ми папири што си ишла по лекари. Дѣ ти је син?“ Син е возија кола. Погледа који лекови користила, које инекције користила. Три јутрети нешто да не поједе, нешто да протрља пупак и стави неко грне, три јутрети. Ђ, после гу даде исто нешто да се пари дваес литра лонац, бели камен речни, пет грама и још неке намернице. „Ти ће гу загрејеш и ће однесеш тамо дѣ спава. Она ће седне.“ И парила се, дваес ноћа. Саг еве три децу има. Имам унуку петнаес године. Шѣс године немала, али прва снашка ми била. Оне дођоше овеј снашке, у фамилију, имава децу, а моја снашка нема. Ја сам се секирала не ће има, па ме питувале, а и на њи ги чинила тај бабица, у Скопље. Саг мислим да умрела.

ВРБОВАЦ

И1: Мр смо староседелци, сви овде. Деда што ми је живеја сто осам године. А баба ми млада умрела. Браћа ни се двојили, заједно су били. Они не да су живели, не да су били богати. Сѣк се разделаше браћа. Оставија гу мѣж, узѣја другу. Оставија, син за женидбу, ћерка за одадбу, каква лепота ћерка, он оставија. Бес памет. Све полудело сагашње.

Ја сам гу дала туј постелину. Породила сам се и чистила. И тој сам гу дала. Она се укупала и ставила тој, и одма остала трудна. Па кад се породи жена, ка се очисти. Ја тој нисам бацила. Она свѣде ишла по лекари, куде не, и у Београд. А ноња мајка, испада ја да сам гу правила да нема децу. Ма, што ми чини жена ја да гу правим. После неке Латинке сам поучила: „Која се породите да дате постељину, да ставим, да затрудни друга“. Она, бабица, ми вика: „Радунке, зашто ми испраћаш жене које немав пород?“ „Па“, реко, „да ги даш, која се породи“. Сѣг, ја на трећу, на четврту, не на прву. „О, ја сам ги излѣжала, на прво сам ги давала, неке две снашке се породиле“. И после, онѣј нису више остале трудне, нису рађале, а овеј рађале. Тој е завршено, готово. Ја више несам ни пазила. Која после оће па да рађе, она и даље рађа. Тој мајка ми казала. Она умр на брзину сирота. Забол’и гу нога. Кад сам ч’ула: умрела. Од ногу умрела. А она све знала тој да баје. А ја ништа не знам. Ка[д] да ми каже? Однели гу у Приштину, она здрава, читава жена. Отку[д] да ми каже? Ђ, једно ми казала. Како се баје на деца кад имава жапке. За тој знам, за друго не знам. Кад искочив жапке на уста на дете, тој било све пуно по уста пливови, и не мож дете да сиса. И стари, ја скоро сам била да ми баје, све ми искочило по уста, па не могу да једем. И тај жена ми бајала једампут, двапут и оно ми прође, ко с руку да га однела. Пе-чѣс пут тој се

каже и сас траву. Травка се врти по уста на д'ете, било каква травка, зелена травка. Сад има по поље трава. Онај чибритица, тај е добра да се баје. И зими мош се баје. Тој е лек за уста. Ч'ибритица се каже, а има и у апатэке да се купује. Има семе, купиш и посејеш. И жапка се стаља [у] уста. Не брe, тој има по р'еку. Сас тој се црпе вода, и да на дeте да пије воду. Вода од бунар, от чeшму. Ка тeчи вода на чeшму, овако. Чeшма тeчи, ја исплакним овој, и дам на дeте [у] уста. Бајађећи, ја овој давам у уста. Тој е бајање за жапке. И после му прође на дeте. Не може, јадно, да сиса. Ја сама на себе не могу да бајем. На моју ч'ерку вика. Она: „Ајде, мамо, да ми бајеш од усóв“. Ај, смо отишл'е у реку да гу бајем. И она ми дава детeљину, о[д] детeљину не може да прође. Она тeра бe[c] сас мeне. Дам једну ба"ку, за л'ек се тој дава. И после прођује. Исто сам гу причала и она бајала. Викам: „Ћерко, долéко си ти, бóље уч'и се сама да бајиш. Ја ли ће íдем по тeбе“. „Па, мамо, има л'eкари тамо“. „Ма, бóље ти знај да бајиш него што ми кажеш за л'eкара“. Да ми поблизó, колај, она долéко. Жéнско је за мајку. Тeшко за тeј мајке која нeма ж'éнско. Штó да радимо? Како ни река бóг тако ће пátимо.

[...]

Тад се правила свадба још у субóту. У субóту вeче се заигра, е после, у недељу су дошли по снашку. А сэг нe, сáмо у недељу се прáви свадба. Пр'е је заигрувала свекрва у субóту. А сáг у нидeљу. У нидeљу кá[д] да заигра, кá[д] да шeта снашку, нeма кáд. А пр'е бóље било, има и субóта... ўху кал'ико смо се шeтáл'и. От крај тој било, нe сáмо сáд. Па кáко нe, гóдину дáна. Ўмр ми дeте прво, па ўмр ми мýж. Па фáла бóгу, овој ми дeте дóбро, нeмам нeко гáјле. Ал'и па без домаћина тeшко, пeта гóдина. Јá, кáмо да ми је живó дeте, мýж, ће прекáрам. Него нeма штó да се прáви...

Тад дошла њeгóва мајка, тэд ме просíли. Сáма мајка с једнога ўјка мóјeга. После па мињeње дáр. Њeгóва мајка од нáше сeло. Отац му бија ис Врбóвац. После, њeгóва мајка се преудáла. Њeга га довeла овдeка, и једну ч'eерку довeла овдeка. Имáла једнога стáрца, тај гу бија па тeтин. Мýже-вога тeтина узeла за имáње. И такој било, стáр свeт... Дáл'и су рeч. Мајка ни ме давáла у туј фaмíлију, мајка ни ме давáла. Јá сам решíла туј, па туј. Брát_ми бија старeј. После моју свáдбу па и он се оженија. Ал'и тeј што биле свáдбе, и тáд и овeј сáд, тој не мóже да бíдне. Тeј су свáдбе бóље биле. Прe се давáја дáр, а сэгe, кáкáв дáр. Ћóра доша, ћóра отíдне. Кожу се давáја, ципeлe. За дивóјку се давáло кожý, свeкар и свекрва. Давáли се кожýси за дивóјку.

Ми нíсмо ни знáли кат побeгла за мóg о[д] ч брáта. Кад вeчeр дошл'и, кажýју, побeгла Стáна, отишла си. Она мислíла да íде да извáди ћeрку. Овáј друга и она побeгла. Она, мајка гу испратíла, свe знáла. Сáма отишла. А њeнога, на деверíчњу, утепáли га Шиптáри. Пóвише смо стрá изeли овдeка

него што смо поживели, све овеј четири године. Али она, срећа, у Београд живи одавно, тамо отишли и они. Ми смо свадбу направили све. Моја свекрва продаде њиву. А мој муж да ицѣпа главу што она све имање му продаде, мајка. Па што да правимо, њојно је. Циркус правила и моја свекрва. И трећи умреја. Тој се враћа, тој све на деца се враћа. А, моја мајка је знала: „Знаш гу, Радунке, каква је, немој туј да идеш.“ Ал’и судбина, от пүсту судбину де ће да идеш.

Први пүт снашке спремав, а сѣг нема ништа. Дарови се спремали, а сѣг ништа. Сѣг нема ткање, нема работање, нема ништа. Прѣ како свадба била, те конопље узме, те вуну, спремав дарови, сѣг ништа нама спремање. Од нама на раму, купи и товари. Купи снашка готово, дарује. Утепала се снашка што купувала. Сѣк тој нема више, сѣк не знав шта је тој нама. Пүно деца не знају шта знѣчи тѣј рѣч, први пүт чули. Друго се прича, није тој старо што било. Све како дођује време, такој се окрѣћа све.

Прстен, ланче, бисери. Ё, кад смо се венчал’и. Прстен, он ми један даја, после дѣвер на свадбу. Улазу овде у собу ко^а снашку. Да гу прстен, сапун, папуче, бисер, тој све дѣвер. Улаза на врата и донесује на снашку. Такој се тој давало. Ујко — ми од Грнчаре бија, имаа до шездесе године, Како не, ћилим, кошуља, пишкир, чарапе. А мајама навѣзе се доле шара и дарује се дѣвер. Пр’е се је ткало, а после се и в’ѣзало. Ми смо ткале. А Моравци ги стављу, све кјуи дођу на свадбу, на сви мајама. Па зашто, зна се један је дѣвер, на њѣга мајама. А они на сви. Дѣвер и деверица исто мајаму. Младожењски је момак, њигов другар с кога живи лепо. Да је до њѣга, носи кондирче и благу ракију, иде по пүт и пију, накићено с манистре. Младожењски мора да иде сас младожењу. Младожењски чека прет цркву. Прѣ неће поп, прво се венча, па после ги крсти, а саге, неће да венча док се не крсти. Ё, сѣк се цабе венчало.

Старѣјко бија на мојега свѣкра и свекрву. Он ни је бија старѣјко, от Скопље. Ишл’и су овија наши, терали стоку тамо куде њи, затој уфатил’и пријатељство. Кум је бија од Бинач... Побѣгоше људи од овуј мукү сироти... Свекрва ка^а заигрује, навити сито с манистре. Која је рѣд, ел сѣстра, ел зѣлва, ел јѣтрва, до њу. Свекрва са сито, тој дүго траје, док се сви изрѣду са сито. Свекрва три кола, па кјуа је до њу узима сито, па друга, све по једно коло.

ВИТИНА

И1: Како је у Витину! Како у Хаг смо! Видиш, ё, само небо видим одозгор. И да идим само до продавницу, л’ѣб да купим, мл’ѣко и јогурт, то што јѣдим, то да купим. Како је, кад немаш коумшију, кад немаш с кога да прозбориш, кад си на стра. Ако лүпне неко, искочиш да се тр’ѣсеш. Деца ми удару на врата. Сѣдим ту напоље и пазим. Они удару, ја отидним, они

ми псују. Затворим врата, па када се вратим, они поново. Кад прођу друга албанска деца од школу, кад се пушту. И псују ме и вику. Син ми вика: Мајке, не искачај, ће те утепу. Па нека ме утепу, боље не да седим све са стра. Удару врата, кршу црепови, и какъв безбеднос. Ё, то што ми даву, колеко је тај социјал. Фала ги што ми даву те да имам, бѣр за мл'еко и тај јогурт што јѣдим, друго ништа.

И2: Рѣка му, у њојну черапу напуни гу зѣмљу на њојан грѣб, напуни гу черапу зѣмљу па гу фрљи у Мараву, у рѣку неку велику. Он једанпут, напунија гу, она рипила чарапа, а други пут кад отиша, чуја гу што прозборила. Кад он гу фрлија, пунија гу са камѣницу и зѣмљу черапу, да пропада одма у воду. И она му рѣкла, туј у комшилук на Ванета парадѣда, није деда, него парадѣда. И тај стрина му рѣкла: „А, Зафѣре, замало си ми побѣга!“ напунија зѣмљу па у Мораву, баѣија гу у воду и, а први пут само зѣмљу што ставија, она рипила, од воду на зѣмљу рипила. Такој причал'е стари.

Са ги испраћу куде што изгрѣва слунце, не мош се враћа отуд. Истина ли је тој? Ваљда било. Сас вино ги испраћа.

[...]

За њѣга ни било свејѣдно, а деца игру се сас њѣга, дружу се. Нека тѣтка наша. Дѣ сам ја удата, тај чича умруја, не имала татка тај тѣтка, него дѣ гу се мајка преудала, тамо отишла. Изашла о тога мѣжа, тамо отишла. Једнога старога узѣла. Једна, што је на моју снаву била баба, она не имала ништа сас мѣжа што се удала, али на сваки начин она била пѣувана, на сваки начин она била корена. И тепаја гу, и мучија гу. Кад она да опѣре, никат неје теја да се пресвѣче. Па ајт, ајт, ајт, па унука њојна. Братанац на тога човека, она куде је била.

Биле тад будале деца, ни знале што ће кажу, од срам. А свадба кад је, чука гѣч, сви знају зашто је. Срамота ме, тики мора, мораш.

Удала се, а они биле шѣс деца, пѣт брата и једно дивѣјче најмало. Кад отишла код тога мѣжа, кѣлко имало, пе-шѣс године. Мајка ги умрѣла, а татко у Немачку ги работаја. Кад отишла она, све се чуѣија што она очистила туј кућу, што она опрала. На таван они фрлу кошѣљу, запрљу кошѣљу, нафрлу на таван. Постаре деца биле мѣшке. Она од мѣжа била постара три године, мѣж гу бија помлад. Али затѣкли деца чийчини. Качи се на таван, нађе неки свѣкрвин ствар, кицѣљу, она опаше гу. Па очистила кућу, па све теј комшиѣске жѣне, нашла гу лѣзѣт што она почистила, нашла гу онѣј марифѣт што знала да очисти. Она све очистила, средила, окрѣчила, све лѣпо било после. Поштували гу девѣрчки, она ги порасла.

Ја сас мојега мѣжа јѣдан мѣсец. Тај унука сад што ми се удала, и викала: „Бабо, нећу ни постарога, ни помладог. Неки млад ми се удвара, нећу га, вика. Ако не нађем мој сан, нећу се удам. Ајде море, будало. Узи га, ако је

срећа твоја, ће живиш добро, ако не, нема што да прравиш. Али нашла овога дечка убавог. Са ка била, били саг. Живу сэг у Ниш.

[...]

Делило се воће. Мајка моја стављала у сито. Ка се спрема за Бадње вече, уносили смо ми сламу у кућу. И овдена било, само деца порасоше и не даву сламу у кућу. И ја сам мрзела, само несам смела да причам. Ми несмо имали рибе, ја ће ти кажем право. Тешко се живело. Крушке, коштани, печенку испечемо неко парче, смокве, замеси се пита са кисел купус обавезно. На сламу, принесе се све оној што се спремило. За стоку омесимо. Направи-мо како округло, као јаја, тој лепче. Тој ми давамо сутра на стоку. Направи-мо ко лоптички, и ставимо. Лепче прекрстимо, па овде ставим јаје, овде ставим плуг, тај колач не сечемо, тој ујутру ставимо на стоку, на свиње, на краве, овце, козе, што имаш, на кокошке истрошим. Месим и погачу са соду за пару. Кад већ бине готова, ја гурнем онуј пару. О, мој муж неје знаја тај обичај. Мој отац има да да по једно парче, крши помалко, да за здравље, друго да за берићет, треће да за стоку. Да видимо де ће падне пара. Дал ће падне за здравље, дал ће падне за берићет, дал ће падне у стоку. Овде иду увече према Божић за бадњак. Сутра се спрема Бадње вече, они иду данас да га донесу да остане бадњак туј прет кућу. По једно дрво, и овде и тамо, само не буково, него храстово. Буково је мазно, а храстово има рапаву кору. Неки носу тај колач што се спрема за стоку, носу у њиве, тркаљу га тамо, како тој, ја тој не знам.

Тури га оној цезве, тури га за чај, да узавре вода, ја ћу га направим чај после. Покриј га са једну тацну да узаври.

У рукавицу се стави пшеница, пасуљ, кукуруз, кад он улази у кућу. Улази у кућу, унесе бадњак. Туј се не мете два дана, три. Има да седи тој такој туј. Тек трећи дан има да се изнесе онај слама от кућу. Неки палу под воће. И овој сам заборавила да ти кажем. Ћи седнемо доле, и ћи бацама обућу овакој, да видимо коме ће се поклопи. Ако ми се не поклопу, добро је. На Бадњи вечер се радило. Гледало се добро. Први дан се не честита. Па гледали смо. Каже, дође баксуз, не мош се напредује туј годину, а неку годину иде за мерак. Не верујемо ми тој, никој.

ИЗ: Не се плаши, ти ниси дала никој нас да ни дира, и ми вас ће ве бранимо. Немој ич да се плашиш! И реко, куде имате родбину ће отиднете, ће се сместите. А за дрва и ми смо ишле сас моју сестру да сечемо, ако су српски забрани, идемо ја и она и дотерамо. Тој ублизу било, ублизу село. И Срби, и Шиптари сечу дрвља, терају, питај Бога, и имали смо дрва. Њиву да ти преоре, или нешто да ти узне, један клас да ти узме, не. Тој, греота човек да каже. Други те задужи, а ти испашташ.

[...]

Дођоше они, растераше. Ко[д] дѣте иди тамо, ја и Велибор ће дежурамо, ће пратимо. И одоше они из двориште. И авиони се померише. Да се селимо, да се макнемо. Код нас тѣли да упале плѣмју. У суботу смо преседѣли тамо, и у недељу смо кренули. Ми са трактор не можемо. Са лимузину ће пратиш колону, а ми са трактор не можемо. Ће да одбегнев, ми сами ће да остаанемо. Док изађеш у Бујановац отуда. И он каже: „Ви сте обезбедени. Ми вас пратимо“. И они нас отпратили. Ја кад видо, лупа ми срце ко на зѣца. Напред, један дѣчко вози наши кола, а Велибор вози трактор. И Нѣна и Нѣка позади, а ја Дукета у крило. Много сам се плашила да не бѣде квар на трактор. Што ће мој Велибор сам да ради. Ни мож да подине, ни мож да поправи. Ће не виду туј, ће не убију туј на пут. Мој Велибор каже дѣ се виду овија бандити горе. И он се плашија. А у овија у Бујановац, за Нѣну све чули, како гу фатили, како гу врзували. Одма тој се зна, одма, све чули у Бујановац. Наставница њѣна одма изашла. Па плачу, ми плачемо сви, кѣку. Комшије, рѣдбина, што изашли раније, сви се сместили по кафане, мотел: „Кад сте изашли живи.“

БИНАЧ

И1: Ја нѣсам имала четири године дѣца. Мѣне никој, ни па свекрва, ни па свѣкар, ни па дѣвер, никој ништа нѣ ми рѣка. Оној што сам могла, сам радѣла. Да се свађу јетрве међу себѣ, ко што имал’е, има по сѣло, а моје јетрве нѣ. И месѣла сам, сѣг нѣ. Дваес човѣка, без двѣ, дваес. Рабѣта тѣшка, па ка дођеш дома, дѣца мицки, која има, која нѣ, па стока бѣшка. Стоку ранимо, појимо, искарамо, свѣ.

Плѣли смо, носил’и сас прѣђу, разна шарка. Ја нѣ, ја црне овако. Овѣј моје јетрве, кад били младе, ѣне, плѣтене чарапе, ко ка ги вѣзе, не плѣте. Тад ни гу глѣдали. Јетрва ми овај бѣла од богати. Старѣја јетрва исто од богати бѣла. Снашка ми је мѣне од Грнчар, има пѣт сѣстре. Она најмалеја је. Сѣн ни ми мога да ѣде. Сабраше ствари, вѣчер свѣ се спаковало. У шѣс љутру дође ми брат, он доша. Е, после, сѣн отиша у Кошаре. Туј се укачија. После нѣсам га видѣла, имало једнаес мѣсеца, море, годину дана. Тој лѣто сам бѣла, сидѣја, и зѣму сидѣја тамо.

Моја мајка бѣла и мушко и жѣнско. Никад нѣје знала да излаже човѣка. Овѣ сам чувала, Најстара сам бѣла ја. Ливѣде смо имал’и, направила сам штѣту. Туј доша један, што каже, пољак. Сабрали стоку. Е тѣд татко ме ударија двѣ пута. Смо имали момка што стоку чува. Мајка чува га девојчѣ, пѣзи га. Она гу порасла. Рабѣта тѣшка. Докле ће бѣне овѣј овако. Видиш да нѣмаш мумуруз, да нѣмаш грѣ, мало паприку, нѣма ништа. Ё, компѣри што имамо туја мало, туј дол’е. Иди да раниш стоку, да имаш стоку.

Тад кад нисам имала децу, била сам слаба. Била сам куд л'екара. И он ми каже: „Ви сте здрави, да пијете лекови. Три комаџа сам примала инекције. Неко запалење сам имала, што знам. Посе девер ми иша у војску, и ја сам дошла у кућу. Ни ме пушћали да дођем за лекови. И ја сам дошла, посе сам седела. Посе сам остала трудна. Посе ми тој дете умрело. Било је недељу дана. Не знам де га сакранили. Свекрва ми умрела тад, свекар ми бија сакат. Јетрве ми га однеле, с њи сам живела добро. Ђе, посе нисам имала децу ч'етри године. Посе три године сам имала овога сина што ми је рањет. Ђе, посе овог малејег, и после више несам. Што викала онај, да гу поменим: „Ђе, Живке, ај још једно.“ А тај доктор Борис, што бија ка сам ја ишла, ми каже: „С главу, с главу има да идеш.“ И несмо смели. И такој, две деца, нек су живи. Млого деца, млого гајле. А саг и једно, па што се удаваш, седи дома, немој се удаваш, и готово. И у канту бацав, тој не ваља. За тој мало посе даваш големо. Тој знам ја. Кад изгариш у живот, кад немаш децу, немаш ништа. Овај свекар наш, он један бија. Њега мајка једног чувала. Шиптари све пљачкали, деду му заклали. Сабрали све, утепали га. Само свекар остаја. Немаја сестре, немаја браћу, само тетке имаја. Женили га младога. Ђе, саг су четири брата, богати. Богати бил'и они. И овде ка сам[...] дошла, бил'и богати. Да је добра девојка и да иде у сиротињу, не. Сэг не га никој пита.

[...]

Девојче имало шес месеца, седам, не могу баш тачно, кад отишл'и тамо, еве пета година како су тамо. Ај, седи сама, све да имаш, све, не ти треба ништа. Добро ги је, добро, али син ми бија рањет. И то за мало, не знам за кол'ико, и готово. Ка[д] доша овдека, ја сам била туј, дол'е. Мл'еко л'и је, вода л'и је, не знам што је било. Војска била још наша овдека, и гл'едам они иду, кола ги нема. И ја се вратим, ч'екај, реко, да погл'едам. Видим га и реко: „Стиже л'и, д'ете?“ на њега. И он, тај: „Нисам ја Душко. Душко је рањет.“ ... А ја д идем да видим децу, унучики што дошли. Кад отидо, дава ми м'ед у тањир. Седнула сам и онај тањир ми даде, и како да сам заспала. Туј сам сидела три сата. Од осам до јиданаес сидела сам туј. Ђе, после да идем дом, овуж десну ногу ка[д] сам скочила да идем, тамо, у оп'енак, и ка[д] сам пошла на мос, и цеа ноћ несам могла. У шес ујутру, не, у п'ет, на мога мужа рекла сам: „Тужа си?“ Ја не знам да сам рекла, а он ми река. И он ми река: „Тужа сам ја.“ И ја продужим опит исто. Око дванаес сат дошла овај, па инекцију, и тој исто опит. Ђе, ч'ек трећи дан сам се расвестила. Па бар да сам умрела него што сам овако.

[...]

Кат сам била млада, било је добро. Мука је било, и сэг је. Ка[д] сам била млада, тек почел'и ове фуће. Тад сам имала дваес године, деветнаес. Поч'ел'и фуће, и тој се смеју овеја жене. Нерадник, вика. Не знаш да ткајеш,

не знаш да пл'етеш, да шијиш, то ни те рачунају оне. Морало све р'уч'но да радиш па да је добро. Моји су ми о[д] туја, моји о^а Клокот, мајка_ми је из Трпезе. Од њоњи нема никој. Она имала, моја мајка, брата, два брата, и пет сестре л'и бил'и. Они брата га убили, тога мојега ујка. Ја нисам видела, кад један младић кад умреја, испод Витину туја. И после ја, ујко ми је, морам да идим. И сам отишла.

Моја мајка је носила кошуљу, реп, бошчу, и ја имам овој сељачко одело. Мајка_ми живела осамдесе године, осамдесе и три године, овој четврта година коко умрела. Она све на своје ноге, јака жена била. Није имала школу, ал'и, само једна сестра што била по другојача, а овеј све свака која је по л'епоту. Ма, ич' да ни се дотера, она је много, лепота. Па нем'л'е по л'епе од њи. Фамил'ија ги таква. Моја мајка је носила ношњу тамо по њињо, а от Клокот навамо су носил'и другојач'е. Тамо носил'и теј силне кошуље, те појаси ткал'и, а код нас друкше се носило. Овде носил'и цубиња, ја нисам носила, ја и нисам волела тој. Нисам носила откако сам дошла овд'ек, ретко, ники пут. Кад сам била млада, свекрва_ми викала да идим на гости. Овако све ф'уту сам носила ја, ткану ф'уту. Сама сам ткала, еве овако. Имам ја још три ф'уте. Иам једну ф'уту како пап'ир, ич' неупотребена. От пам'ук тој е ткана. А пр'е, моја мајка тамо, већином тамо имал'и ф'уте. Снаву имала Врањанку, и нека стрина. А за синови не. Једна ми снаја из Могилу, а тај стареја снаја ми о[д] Деваје.

После окренуше и оне овако. Мани бр'е, тој старе жене, што викал'и, да уживи човек. Мајка осамдесе три, ја шездесе године, трећа година како сам болна. Откуда? Па мало стра ме изеја. Тој много било гађање, много. Па овеј деца, арно остал'и у живот. Бо[г] ги чуваа. Кад стало да пуца, отуда дол'е, Шиптари. А ја, овој син_ми малеји туј седеја. Ја сам била, на врата сам седела. А да се искршило стакло, на место, и што ћемо.

Она се на моју мајку падала снава од братанца, она се пада њојзи. А мене ујко ми се падаа, а она ујна. Кад сам била мала, тамо сам седела, па шес године да сам седела тамо. А моје имање големо. Богати бил'и наши. Моја мајка, она не знаје ч'овека да се скарала с некога. Никат, никат. Не с'ег што је остарела. Млада кад је била, она никада да довати да... тад није имало ски-тање, тој није било т'д. Они, Врањанци баш прави нису. Једна баба у село, она викала: Цигањи. Она ни ги рачунала, ал'и она била из Могилу. Једна што викала, и она прва побегла с'ег за овој време, викала: „Тија Врањанци научил'и да ги појев петлови“. Ја што ће бегам? Ако имам де да идем, ч' идем, ако немам, што ч' идем. Нећу да идем. Ја да отидем да умрем. Тамо да сам била, не би било овако. Ал'и ја сам била у Ч'уприју, код л'екара. Била сам у Јагодину. Ёте ги пета година. Имам две унучики, три, једно девојчица стареја, два мушкарца. Ја, оној што било мало д'ете, да узмем да га подржим,

да га узим, можда ће ми педне, што знам. Ја никат несам смела дете да га уфатим да га поведим. Држим га овако мало и дам га одма.

Ја сам имала две од ујуку сестре. Једна, она била дата у Житиње. После они за овој време побегли. А овај од ујуку сестра, у Будригу. Они су староседелци, Шопци не. Наши неће да те пушти да скиташ, пр'е што било. Шопци скитал'и. Кад сам била ја млада. Сада кад идиш на сабор, на празници ка се ишло, ја несам ишла. Работа тешка, мораш да радиш. С'г што! Т'г работа, работа, а с'г опит вика: „Не можемо“. Како, бр'е, не можеш. Мука ми што сам овако ћора, што не видим, за работу, још би работала, ал'и немам снагу. Оно ништа не ми је... У Клокот ни је имало Шопци. У Трпезе, ишл'и они по њињу работу, ал'и овако ни се мешал'и Шопци и староседелци. С'г не, а Шиптар, а Циганин. Што вика једна, овде сам била дата, ишла куд лекара у Витину. А јена била, имала два мушкарца, знају гу онеј жене, и викала: „Ии, па што, важно ја да живим.“

Овде смо и ч'етри куће, два девера, ми, исто о' фамилију. Срби не искачав. Сада Латин један. Само ми не се мешамо. Оно, што да се мешамо ка ти мисли зло... Таг пешки у школу све идиш. Сви, саберу се, ми све девојчики и пешки. Само мушкарчики напрет, ми по њи. Никој не ги задеваа. С'г не сме девојче да искочи. Не смеш да искочиш. Овај жена, болна је, да идим да гу погл'едам, ја, и ја не могу. Па де ћеш да идиш. Кад мужи не смеју да уду. Један да иде сам, не, двојица, тројица. И какав живот је овој. Кад ништа, ништа, нигде ништа нема. Туј годину кад смо бил'и овдека, смо имал'и свиње. Кад беше наша војска, имамо једнога вепра големога, искочи. Вода беше једна голема. Ми чекај, чекај, четри дана тај свиња не дошла дом. Ка дошла, седам комада опрасила, све полипцаше.

[...]

Да се шеташ, па да лафиш, тој ни је имало т'г. Дошли тад да мењу дар. Т'г се давало конопље, вуна. Моји родитељи мислили да неће да дају. Петнаес кила вуну, кудељице, влачена. А конопље, не знам, да те л'жу. Те памук, машћевина, таљико. Што знам дал сам била вр'една, дал не, ал'и паметно се гл'едало. Ја сам сиротиња и онда идем у сиром'аа. Ни га рачунаш тога сиром'аа опште, што да га рачунаш. У наше село тамо се рачунал'и наша фамилија, и Грнчарци, и Бургије. Ђе, бил'е богате Бугареши, такој ги викал'е оне. Саг, мајстор газда постаа.

Имала сам готово. Кад се мињија дар та, дошл'и седамнаес л'и. Куде ја да спремам за таљико човека. Дваес дара да дам. Седамнаес човека дошли, седамнаес дара. Тад се носило конопно, знаш, што се тка. Кош'уље, бошче, не како саг, све купиш: од наму на раму. Трап на раму и готово. Таг ако ткајиш, ако пр'едиш, пл'етиш, шијиш, ч'и имаш, ако не, гола има д идеш. Тад је било тешко, тешко за жене било. А с'г што, купи блузу, купи сукњу,

шампје већ никој, ма јок. Тој иде, цигаре, кафа, шетња. Шес месеца прошло. Они дошли да ме трежу баш Крстовдан, ал'и имул'и смо рабóту ми млого. Мумуруз, гра да се бере, има рабóта. После, ајде Задушнице. Овако моји ни ме давал'е. Седел'и и по годину дана девојке. А што фајда, ништа. Седи, док можеш да седиш, седи. А сэг, голе, бóсе, ајдее. Ако нема, иди купи намештај. Таг, ако си изаткала, исплела, ако си сашила, обуче се. Таг је било млого тешко, млого. Па по здрав нóрод бија тэг него сэге.

VI. ЛИТЕРАТУРА

- Александер – Ивић 1974: Ронел Александер, Павле Ивић, Рефонологизацијко-личества гласного в качество в одном юго-восточном сербском говоре. *Материјалы и исследования*, ОЛА, Москва: Академия наук СССР, 18–21.
- Александер 1975: Alexander, Ronelle. *Torlak Accentuation*. München: Verlag Otto Sagner
- Барјактаревића 1977: Данило Барјактаревић, Говорне особине Гњилана, *Дијалектолошка исцїраживања*. Приштина: Јединство, 226–299.
- Белић 1905: Александар Белић, Дијалекти источне и јужне Србије, *Српски дијалектолошки зборник I*, Београд.
- Бован 1972: Владимир Бован. *Анїологија српске народне лирике Косова и Меїтохије*. Приштина: Јединство.
- Бован и др. 1980: В. Бован и др., *Народна књижевност Срба на Косову*, 10 књига. Приштина: Јединство.
- Бован 2000: Владимир Бован (прир.), *Обредне народне љесме са Косова и Меїтохије: сїуденїтски заїиси српских народних умотворина на Косову и Меїтохији*. Приштина: Институт за српску културу, Бања Лука: Бесједа, Исток: Дом културе „Свети Сава“.
- Бован 2001: Владимир Бован (прир.), *Лирске и еїске љесме Косова и Меїтохије: сїуденїтски заїиси српских народних умотворина са Косова и Меїтохије*. , Приштина: Институт за српску културу, Београд: Народно дело, Исток: Дом културе „Свети Сава“.
- Бован 2005: Владимир Бован (прир.), *Народне љријовейке и говорне умотворине са Косова и Меїтохије: сїуденїтски заїиси српских народних умотворина на Косову и Меїтохији*, Лепосавић: Институт за српску културу.
- Богдановић 1987: Недељко Богдановић, Говор Алексиначког Поморавља, *Српски дијалектолошки зборник XXXIII*, Београд, 1–178.
- Богдановић – Вукадиновић 1991: Недељко Богдановић, Вилотије Вукадиновић. Једна језичка паралела (Грачаница – Извор), *Гласник Башићина* 1, Приштина, 102–111.
- Богдановић 1992: Недељко Богдановић, Неке особине говора Великог Алаша, *Башићина* 3, Лепосавић, 39–45.
- Богдановић 1999: Недељко Богдановић, О односу рањен – ранење у призренско-тимочким говорима, *Зборник Маїице српске за филологију и лингвистїику XLII*, Нови Сад, 433–437.
- Бошњаковић – Станковић 2008: Жарко Бошњаковић, Станислав Станковић, Из говора Скопске Црне Горе, *Прилози љроучавању језика* 39, Нови Сад, 327–340.

- Васиљевић 1950: М. А. Васиљевић, *Југословенски музички фолклор I, Народне мелодије које се певају на Космету*, Београд: Просвета.
- Видоески 1962: Божидар Видоески, *Кумановскиот говор*, Скопје: Институт за македонски јазик.
- Видоески 1965: Божидар Видоески, *Формите на заменките (историја и географија)*. У: Божидар Видоески, *Дијалектот на македонскиот јазик. Том 3*. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите, 1999, 127–174 (и 52 карте).
- Видоески 1999: Божидар Видоески, *Говорот на Скопска Црногорија*. У: *Дијалектот на македонскиот јазик. Том 2*, Скопје: Македонска академија на науките и уметностите, 1999: 181–239 + карта..
- Вукановић 1974: Татомир Вукановић, *Српске народне пословице*, Посебна издања, књ. 6, Врање: Раднички универзитет.
- Вукановић 1975: Татомир Вукановић, *Српске народне лирске песме*, Посебна издања, књ. 8, Врање: Раднички универзитет.
- Грковић 2001: Милица Грковић, *Антропонимија и топонимија*. У: Милош Мацура (ур.), *Насеља и сѐановништво области Бранковића 1455. године*, Београд: Српска академија наука и уметности, Београд: Службени гласник, 616–689.
- Ђуровић 2000: Радосав Ђуровић, *Лейнички говорни шти*, Врање: Филолошки факултет Приштина, 2000.
- Здравковић – Симић 1957: И. Здравковић, М. Симић, *Новобрдске легенде*, *Гласник Етнографског института САНУ IV–VI*, Београд, 359–363.
- Златановић 2007: Момчило Златановић, *Народне песме и басме из Косовског Поморавља, Избрана дела*, књ. 4, Врање: Врањске књиге.
- Златановић С. 2014: Сања Златановић, *Српска заједница Косовског Поморавља у календоскопу теренске фолклористике*, *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*, књ. 80, 113–125.
- Златановић С. 2018: Сања Златановић, *Етничка идентификација на послерајном подручју: српска заједница југоисточног Косова*, Посебна издања, књига 89. Београд: Етнографски институт САНУ.
- Ивић 1957: Павле Ивић, *О говору Галипољских Срба*, *Српски дијалектолошки зборник XII*, Београд.
- Ивић – Реметић 1990: Павле Ивић, Слободан Реметић, *Рефлекси акцентованих вокала е и о, у говорима призренско-јужноморавског дијалекта на земљишту косовске покрајине*, у: Антоније Исаковић (ур.), *Косовско-метохијски зборник 1*, Београд, 162–173.
- Ивић 2009: Павле Ивић, *Српски дијалекти и њихова класификација*, Нови Сад, Сремски Карловци: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
- Јашовић 2010: Голуб Јашовић, *Неке особине говора Угљара код Косова Поља*, у: Милета Букумирић (ур.), *Испраживања српског језика на Косову и Метохији 1*, Косовска Митровица, 93–138.
- Јастребов 1886: И. С. Јастребов, *Обычаи и пѣсни турецкихъ сербовъ (въ Призрѣнѣ, Инекѣ, Моравѣ и Дибрѣ): из путевыхъ записокъ И. С. Ястребова*. С. Петербург.
- Јанковић 1951: Љ. С. Јанковић, Д. С. Јанковић, *Народне игре*, књ. VI. Београд: Просвета, 67–142.

- Јовановић и др. 2004: Војислав Јовановић, Сима Ћирковић, Емина Зечевић, Вујадин Иванишевић, Весна Радић, *Ново Брдо*, Београд: Републички завод за заштиту споменика културе.
- Јовић 1968: Душан Јовић, Трстенички говор, *Српски дијалектолошки зборник XVII*, Београд, 1–238.
- Јуришић 2009: Марина Јуришић, *Говор горње Пчиње: гласови и облици*, Монографије 6, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Јуришић 2014: Марина Јуришић, Синтакса падежа Горње Пчиње (одредбене функције), *Српски дијалектолошки зборник LXI*, Београд: 373–533.
- Којић 2002: Станислав Којић, *Биогеографија Горње Мораве*, Гњилане: НИЈП Косовско Поморавље, Београд: Rantec.
- Којић 2022: Станислав Којић, *Ново Брдо са околином*, Косовска Митровица: Друштво књижевника Косова и Метохије.
- Костић 1922: Коста Костић, *Наши нови градови на југу*, Београд: СКЗ.
- Литерарни описак: косовски часопис за литературу и збивања*, 2002–, Омладински литерарни клуб Гњилане, Одбор српске заједнице Гњилане.
- Марковић 1996: Јордана Марковић, Енклитике као носиоци акцента, *Зборник радова Филозофског факултета у Нишу*, Серија: Српски језик и књижевност, Ниш: Филозофски факултет, 233–237.
- Марковић 2000: Јордана Марковић, Говор Запања, Српски дијалектолошки зборник XVII, Београд, 7–307.
- Марковић 2006: Јордана Марковић. Инвентар, путеви и донети македонизама у српским народним говорима, *Годишњак за српски језик и књижевност* 8, Ниш, 235–260.
- Медојевић – Милосављевић 2019: Јово Медојевић, Саша Милосављевић, Демографски процеси на Косову и Метохији од 1999. до 2019. године У: Драган Војводић (ур.). *Косовско-метохијски зборник* 8, Београд: Академијски одбор за проучавање Косова и Метохије, САНУ, 265–285.
- Милорадовић – Станковић 2010а: Софија Милорадовић, Станислав Станковић, О исказивању припадничко-поседничког односа у српским народним говорима на Косову и Метохији, *Косово и Метохија у цивилизацијским токовима 1. Језик и народна традиција* (ур. Софија Милорадовић), Косовска Митровица: Универзитет у Приштини – Филозофски факултет, 159–174.
- Милорадовић – Станковић 2010б: Софија Милорадовић, Станислав Станковић, Из семантике конструкција с предлогом од у говорима Скопске Црне Горе и Горње Мораве, *Македонски јазик, година LXI*. Скопје, 25–36.
- Младеновић 2002: Р. Младеновић, Треће лице множине презента у српским говорима на југозападу Косова и Метохије, *Јужнословенски филолог LVIII*, Београд: 41–63.
- Младеновић 2004: Радивоје Младеновић, Дијалекатска диференцијација српских говора на југозападу Косова и Метохије, у: Јудита Бланкош (гл. ур.), *Животи и дело академика Павла Ивића*, Суботица: Градска библиотека; Београд: САНУ, Народна библиотека Србије, Институт за српски језик САНУ; Нови Сад: Матица српска, Филозофски факултет, 209–249.

- Младеновић 2007: Радивоје Младеновић, Судбина африката на југозападу Косова и Метохије у светлу балканске језичке интерференције, *Probleme de fi lologie slava – Вопросы славянской филологии – Проблеми словенске филологије*, XV. Timișoara: Universitatea de vest din Timișoara, Facultatea de litere, istorie și teologie, catedra de limbi și literature slave, 249–263.
- Младеновић 2010: Радивоје Младеновић, *Заменице у говорима југозајадног дела Косова и Метохије*, Монографије 12, Београд: Институт за српски језик Српске академије наука и уметности.
- Младеновић 2011: Радивоје Младеновић, Језик дијалекта и дијалекатски језик у записима Ивана Степановича Јастребова, *Српски језик, књижевности, уметности*: зборник радова са V међународног научног скупа одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу, (29-30. X 2010). Књ. 1, Књижевни (стандардни) језик и језик књижевности, Крагујевац: ФИЛУМ, 289–306.
- Младеновић 2013: Радивоје Младеновић, *Говор јужнокосовског села Гајиње*, Монографије 18, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Младеновић 2019: Радивоје Младеновић, Говор северношарпланинске жупе Сиринић, *Српски дијалектолошки зборник LXVI/1*, Београд, 1–1047.
- Младеновић 2021: Радивоје Младеновић, Дијалекатски мозаик косовскометохијских призренско-јужноморавских говора, у: Радивоје Младеновић, Предраг Пипер (ур.), *Резултати досадашњих и правци будућих истраживања српских народних говора Косова и Метохије*, Београд: САНУ, Институт за српски језик САНУ, Косовска Митровица: Филозофски факултет Универзитета у Приштини, 59–106.
- Младеновић 2023: Радивоје Младеновић, Призренско-јужноморавски говори Косовске котлине и Косовског Поморавља – сличности и разлике, *Исходишта* 9, Темишвар: Савез Срба у Румунији, Филолошки, историјски и теолошки факултет Западног универзитет у Темишвару, Ниш: Филозофски факултет Универзитета у Нишу, 187–206.
- Област Бранковића 1455: *Oblast Brankovića: opširni katastarski popis iz 1455. godine*, Hamid Hadžibegić, Adem Handžić, Ešref Kovačević (prir.). Monumenta turcica: historiam Slavorum meridionalium illustrantia / Orijentalni institute. Sarajevo: Orijentalni institut, 1972.
- Оцић 2006: Časlav Očić, Kosovo and Metohia: Ethnodemographic Changes from the End of World War II to 1991, *Срби на Косову и у Метохији: Зборник радова са научног скупа*, Београд: Српска академија наука и уметности, стр. 441–460.
<https://web.archive.org/web/20160325123941/http://www.sanu.ac.rs/Izdanja/SrbiNaKosovu/29OcicCaslav.pdf>
- Павловић 1939: Павловић, Миливој, Говор Сретечке жупе, *Српски дијалектолошки зборник VIII*, Београд, 1–353.
- Павловић 1970: Миливој Павловић, *Говор Јањева*, Нови Сад: Матица српска.
- Пекић 2010: Радмило Пекић, Средњовјековни косовскометохијски трговци у свјетлу дубровачких тестамената, у: Драги Маликовић (ур.): *Косово и Метохија у цивилизацијским токовима* 3, Косовска Митровица: Универзитет у Приштини, Филозофски факултет, 113–126.

- Реметић 1996: Слободан Реметић, Српски призренски говор I, *Српски дијалектолошки зборник XLVII*, Београд: 320–613.
- Реметић 2000: Слободан Реметић, Призренско-јужноморавски дијалекта у светлу македонског утицаја, у: *Зборник радова – XXVI научна дискусија на XXXII међинароден семинар за македонски јазик, лијерајтура и култура*, Скопје, 87–103.
- Сикимић 2004: Биљана Сикимић (ур.), *Избегличко Косово*, Лицеум 8, Крагујевац Универзитет у Крагујевцу и Центар за научна истраживања САНУ.
- Сикимић 2005: Биљана Сикимић (ур.), *Животи у енклави*, Лицеум 9, Крагујевац: Универзитет у Крагујевцу и Центар за научна истраживања САНУ.
- Сикимић 2020: Биљана Сикимић, Антрополошко-лингвистичка истраживања раселиених лица са Косова и Метохије: живот у колективном центру, *Зборник радова Училијског факултета Призрен-Љејосавић*, књ. 14, 89–102.
- Станковић 2010: Рада Стијовић, Прилог утврђивању границе префолологизације наглашених вокала е и о у призренско-јужноморавским говорима на територији Косова и Метохије, у: Софија Милорадовић (ур.), *Косово и Метохија у цивилизацијским токовима 1, Језик и народна традиција*, Косовска Митровица: Универзитет у Приштини – Филозофски факултет, 319–325.
- Станковић 2010а: Станислав Станковић, О дијалектолошкој екскурзији у Витинском крају у Горњој Морави (извештај, напомене о говору, дијалекатски текстови), у: Милета Букумирић (ур.), *Зборник Филозофског факултета, Посебно издање посвећено проф. др Милосаву Вукићевићу*. Косовска Митровица: Филозофски факултет, 520–540.
- Станковић 2010б: Станислав Станковић, Из говора села Клокот у Горњој Морави (лингвогеографска скица и дијалекатска грађа), у: Милета Букумирић (ур.), *Истраживања српског језика на Косову и Метохији 2*, Косовска Митровица: Универзитет у Приштини, Филозофски факултет, 161–170.
- Станковић, Бошњаковић 2015: Станислав Станковић, Жарко Бошњаковић, Анализа дијалектског текста (На примеру говора Скопске Црне Горе), *Philologia Mediana* 7, Ниш, 417–437.
- Станковић Д. 2018: Драгана Станковић, *Говор врањске деце предшколског и школског узраста – социолингвистички приступ*. Докторска дисертација, 2018, <https://nardus.mpn.gov.rs/handle/123456789/10474> 20. 9. 2021.
- Стијовић 2010: Рада Стијовић, Прилог утврђивању границе префолологизације наглашених вокала е и о у призренско-јужноморавским говорима на територији Косова и Метохије, у: Софија Милорадовић (ур.), *Косово и Метохија у цивилизацијским токовима 1, Језик и народна традиција*, Косовска Митровица: Универзитет у Приштини – Филозофски факултет, стр. 319–325.
- Стијовић 2012: Стијовић, Рада. Још неколико напомена о префолологизацији у призренско-јужноморавским говорима на територији Косова и Метохије, у: Антоније Исаковић (ур.), *Косовско-метохијски зборник 4*, 149–157.
- Стоевска-Денчова 2004: Еленка Стоевска-Денчова, *Кривойаланечкиот говор*, Посебни издања, кн. 42. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.
- Стоиљковић 2013: Ратко Стоиљковић, *Легенде и предања Косовског Поморавља*, Ѓијилане: Српски културни клуб „Сербика“.

- Трајковић 2016: Татјана Трајковић. Говор Прешева, *Српски дијалектолошки зборник* LVIII, 279–578.
- Трајковић 2016б: Tatjana Trajković, Clitic Doubling of Personal Pronouns with the Use of Preposition in the Dialects of Prizren-Timok Area, *Facta Universitatis, Series: Linguistics and Literature*, University of Niš, Vol 14, No 1, 73–84.
- Трајковић 2020: Татјана Трајковић, Вокали у говору Бујановца. У: Т. Трајковић, Н. Јовић (ур.), *На њемељима народних говора*, Зборник радова посвећен Јордани Марковић. Ниш: Филозофски факултет, 699–714.
- Трајковић – Михајловић 2020: Татјана Трајковић, Милица Михајловић, Говор Врања кроз призму диглосивности, *Јужнословенски филолог* LXXVI/1, Београд, 77–105.
- Трајковић 2022а: Татјана Трајковић, Вокалски систем говора косовскокаменичког краја. У: Драган Војводић (ур.), *Косовско-метохијски зборник* 9, Београд: Српска академија наука и уметности, Академијски одбор за проучавање Косова и Метохије, 251–275.
- Трајковић 2022б: Татјана Трајковић, Искривљање заповести, подстицаја, молбе у говору Косовског Поморавља, *Језик, књижевност, моћ*, Ниш: Филозофски факултет Универзитета у Нишу, 137–150. <https://doi.org/10.46630/rllp>
- Трајковић 2022в: Татјана Трајковић, Говор Косовског Поморавља кроз наративе о народним обичајима и веровањима, Јеленка Пандуревић (ур.), *Насљеђе и идентитет(и)*, Бања Лука: Центар за фолклористику и студије културе и Филолошки факултет Универзитета у Бањој Луци, 197–214.
- Трајковић 2023: Татјана Трајковић, Радни глаголски придев м. р. јд. у говорима Косовског Поморавља. *Јужнословенски филолог* LXXIX/2, 151–170.
- Трајковић 2024: Татјана Трајковић, Презент 3. л. мн. у говорима Косовског Поморавља, *Насљеђе, бр. 57*. Темат: Србистика 21. века: наслеђе и континуитет. Крагујевац, 183–197.
- Ћирић 1983: Љубисав Ћирић, Говор Лужнице, *Српски дијалектолошки зборник* XXIX, Београд, 13–190.
- Ћирић 1989: Љубисав Ћирић, Ономастика Изморника, *Ономастолошки прилози* X, Београд, 365–496.
- Ћирић 2003: Љубисав Ћирић, Неке најмаркантније особине говора Изморника, *Српски језик*, бр. VIII/1–2, Београд, 329–341.
- Ћирић 2004: Љубисав Ћирић, Две фонетске појаве у говору Новобрдске Криве Реке на Косову, *Зборник радова са Међународног научног скупа „Животи и дело академика Павла Ивића“*, Суботица: Градска библиотека, Београд: Српска академија наука и уметности, Нови Сад: Филозофски факултет, Београд: Народна библиотека Србије, Нови Сад: Матица српска, Београд: Институт за српски језик САНУ, 199–207.
- Урошевић 1932: Атанасије Урошевић, Гњилане, *Гласник географског друштва*, св. 17. Београд: Државна штампарија Краљевине Југославије, 38–51.
- Урошевић 1935: Атанасије Урошевић, *Горња Морава и Изморник*, Фототипско издање: Београд: Штампарија „Млада Србија“, 1935. Приштина: Јединство, 1993.

- Урошевић 1935: Атанасије Урошевић, *Католичка жупа Црна Гора у Јужној Србији (Лейничка жупа)*, Скопје: Гласник Скопског научног друштва, књ. 13, 159–170.
- Урошевић 1950: Атанасије Урошевић, *Новобрдска Крива Река*, Фототипско издање, Београд: Научна књига, Приштина: „Григорије Божовић“, Гњилане: „Свети Сава“, Приштина: „Грачаница“. 1996.
- Цветановић 1976: Владимир Цветановић, Прегршт народних пословица из Косовског Поморавља. *Обележја, год. 6, бр. 1*. Приштина, 153–163.
- Цветановић 1989: Владимир Цветановић, *Вуковим њрагом на Косову: лирске народне њесме, анегдоџе и шале, народне њословице и изреке*. Београд: Рад.
- Цветановић 1994: Владимир Цветановић, *Из њрошлости Гњилана – њрологомена за кулџурну историју Косовског Поморавља*. Гњилане: Књижара Свети Сава.
- Цвијић 1931: Јован Цвијић, *Балканско њолоустрво и јужнословенске земље, Основи антироџогеографије. Психичке особине Јужних Словена*, књ. 2, Београд: Издавачка књижарница Геце Кона.

Tatjana Trajković

THE VERNACULARS OF KOSOVO POMORAVLJE (PHONETICS AND MORPHOLOGY)

Summary

The paper describes the vernaculars of Kosovo Pomoravlje. Kosovo Pomoravlje is an area in the south of Serbia, i.e. in the southeast of the Serbian province of Kosovo and Metohija. This area includes the administrative areas of municipalities: Novo Brdo, Kosovska Kamenica, Gnjilane, Vitina. The area has other names: Gornja Morava, Izornik (Donja Morava), Kriva Reka.

The book contains the following chapters: 1. Introduction, 2. Phonetics. 3. Morphology, 4. Concluding remarks and 5. Dialect texts. The paper analyzed the prosodic, phonetic and morphological characteristics of these speeches. The vernaculars of Kosovo Pomoravlje belong to the Prizren-South Moravian dialect of the Serbian language. Within the chapter on prosody, the essential features of the expiratory accent, which turned out to be paradigmatic, were investigated. In the chapter on phonetics, the vowels and consonants of these speeches are examined. Specific dialect features have been determined for the following categories: semi-vowel, middle-order vocals *e i o*, nasal reflex, reflex of the former vocal *jat*, vocal *l*, vocal *r*, vocal groups, vocal related phenomena, final *l*, affricates *č, ć, dž, đ*, sonant *l*, speech sounds *dz, v, f*. Within the chapter on morphology, the characteristics of nouns, pronouns, adjectives, numbers, verbs and closed word classes are analyzed. The declination system was investigated through an analytical structure.

Nouns are classified into three groups and their forms are followed through three cases in singular and plural: nominative, general case, vocative. Some specific characteristics of collective nouns and pluralia tantum nouns, were especially pointed out. Verbs are described through the following forms: present, perfect, aorist, imperfect, active verb adjective, future I, imperative, potential. Special attention is paid to the specific characteristics of: present 3rd person plural, past verb form 3rd person masculine singular, aorist and imperfect.

Analysis of the characteristics of the vernaculars of Kosovo Pomoravlje was also followed by comparing them with the situation in a narrower or wider area. Thus, these vernaculars are compared with closely related vernaculars: vernacular of Southern Kosovo, vernacular of Central Kosovo, vernaculars of Sirinić, Podgor, Podrima, Prizren, Đakovica, Gora, vernacular of Preševo-Bujanovac-Vranje area, vernacular of Skopska Crna Gora, vernacular of Kumanovo, vernacular of Kriva Palanka, vernacular of Gornja Pčinja.

At the end of the paper, there is a section with dialect texts, which are transcripts of the speech of informants from Kosovo Pomoravlje.

Key words: Kosovo Pomoravlje, Serbian language, Prizren-South Moravian dialect, phonetics, morphology.

Универзитет у Нишу
Филозофски факултет
Департман за србистику

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-5332-5675>

tatjana.trajkovic@filfak.ni.ac.rs

(Примљено: 2. септембра 2024;

Прихваћено: 29. октобра 2024)

УДК: 811.163.41'374'282.2(497.5)(038)

COBISS.SR-ID 156054537

Изворни научни рад

Миленко Заилац

РЈЕЧНИК ГОВОРА СРБА У СЕЛИМА ОКО ПАКРАЦА

УВОД

На простору западне Славоније стољећима је, и прије турских освајања, живио значајан број Срба, све до деведесетих година XX вијека и егзодуса српског народа из тих крајева. У многим брдским селима Срби су били у већини (углавном око 75%, а често и преко 90% становништва). Пакрац је кроз историју био културни и вјерски центар Срба у Славонији. У претходних тридесетак година егзистенција српског народа у Славонији радикално је погоршана, јер је за само једну генерацију број Срба смањен за више од 90%! На општини Пакрац је 1991. од укупно 16.367 становника било 7.826 Срба, а 2021. је пописано укупно 7.086 становника од чега се само 801 лице изјаснило као Србин или Српкиња. Нажалост, врло су слични подаци и за шире западнославонско подручје. Крајње је вријеме да се народна и културна баштина тога народа, па и говор, запише и сачува, јер је то дио баштине и историје српског народа у цјелини. Говор тог народа је једна од најзначајнијих његових идентитетских особина. Припада штокавском нарјечју херцеговачко-крајишког дијалекта српског језика *„чије су шемељне одлике (и)јекавски изговор и нова (йренесена) акценџуација, она која йредсџавља књижевнојезичку норму“* (Ивић, 2019, стр. 42–43).

Аутентични говор српског народа у околини Пакраца могао се чути још и годинама послије Другог свјетског рата, поготову код старијег сеоског становништва. Овај рјечник је припреман са жељом да се, бар дјеломично, сачува од заборава тај говор, као успомена и подсјећање на завичај и претке и као помоћ истраживачима у трагањима за баштином српског народа на западнославонским просторима.

Рјечник садржи преко 5.000 ријечи и израза које је користило српско становништво у руралним источним дијеловима општине Пакрац – на падинама Псуња, Равне горе и Папука (до егзодуса насељеним углавном Србима). Има ту и ријечи са специфичним значењима, као и оних које имају само специфичан изговор. Да би слика говора била вјернија, рјечничке одреднице су записане како су изговаране, са промјенама и редукцијама гласова (нпр. *данаш-ћмо* – данас ћемо; *иџ-њи* – из њих; *не-вди* – не види и слично). Рјечник је ограничен на тај ужи простор само због тога што су аутору били доступни казивачи-информатори са тог простора. У ширем смислу такав говор

су користили Срби у руралним, брдским просторима између Вировитице, Славонске Ораховице, Новске, Нове Градишке (наравно уз веома мале локалне специфичности).

О говору српског народа са ширег западнославонског подручја објављено је неколико радова или текстова.

Владо Дабић, професор Педагошке академије у Пакрацу, аутор је записа под насловом „Особитости говора“ у монографији *Пакрац 1945–1975*. (стр. 323–336). Он је укратко систематизовао народне говоре вишенационалне средине, каква је тада била општина Пакрац. Између осталих говора, укратко су описане и најзначајније говорне и акценатске особине у насељима која су тада насељавали Срби.

Миленко Васиљевић Чико и Никола Живковић су урадили *Рјечник, говор и обичаји вођинског краја који нестјају*. Вођин се налази око 30 км сјевероисточно од Пакраца, а говор српског народа на том подручју је готово исти као и у околини Пакраца. У рјечнику су обрадили око 4.000 ријечи и примјера њихове употребе, а све одреднице и примјери су акценатовани. Књига је штампана у два издања (2012. и 2014. године).

Врло вриједна је и *Лексичка збирка српског живља из њакрачког краја Јова Везмара*, коју је сакупио Јово Везмар, за штампу припремила Мирјана Петровић-Савић (из Института за српски језик САНУ), а која је објављена у часопису *Прилози проучавању језика* (бр. 41, 2010). Збирка садржи нешто више од 1200 одредница са примјерима употребе, који су акценатовани. Та збирка је и просторно и садржајно веома блиска овоме рјечнику, уз знатно скромнији обухват (по броју одредница и примјерима употребе код појединих одредница) у односу на овај рјечник.

О говору српског народа у ширем простору има још неколико радова. Зоран Мишковић је аутор књиге *Обичаји и говор Срба у Чейину* (Српска културна заједница Борово, 2021), Слободан Покрајац и Ранко Раделић су објавили рјечник *Билогоризми – лексикон билогорских ријечи и израза* (Завичајно удружење „Билогора“, Београд, 2009), а Ђорђе Нешић је аутор врло интересантне књиге *Лук и вода – завичајни рјечник с ушћа Драве у Дунав* (СКД Просвјета, Загреб, 2004. и 2012). Наведени рјечници су веома значајни, међутим по обради се разликују од раније поменутих дјела, а представљају и говор из подручја која географски не припадају ужем, западнославонском простору.

У вријеме прикупљања материјала за овај рјечник (2016–2023) српски народ са тог подручја је већ десетљећима био расељен широм свијета. Због тога је главни извор за прикупљање старих ријечи, њиховог значења и изговора био ограничен на непосредне контакте са мањим бројем казивача.

Ријечи су биљежене по сјећањима аутора и информатора, али је за поједине ријечи и значења понекад тражена помоћ и других сарадника. Нису коришћени лингвистички упитници за прикупљање података. Као помоћни извори консултовани су завичајни рјечници српског говора из међуријечја Саве и Драве, али само за провјеравање описа значења ријечи, а не за њихово преузимање. Поједине ријечи су проналажене у народним пјесмама и завичајним књигама о том простору, а дио и у умјетничкој литератури (првенствено у романима Славице Гароње).

Свакако треба имати у виду да је аутор аматер у лингвистици, што је имало утицаја на избор рјечиничких одредница, описивање њихових значења, систематичност у раду, али и неке уско стручне детаље. Најактивнији информатори су поименично наведени у попису коришћених извора и литературе и годинама су живјели у том простору, добро познају како се некада говорило, а и сами су користили, па и сада користе неке специфичне ријечи и изговоре.

Код ријечи истог значења дата су само усмјеравања на одредницу гдје је дат опис значења. При томе је опис значења наведен код одреднице која је прва поменута у рјечнику, а не код основне (нпр. за *шурјак* дато је усмјеравање на ријеч *шуре*, јер је по азбучном реду наведена прије). У примјерима се често покушало указати на неки детаљ, специфичност или интересантност у изговору. Настојало се приказати што већи број различитих значења одреднице, па нпр. за *баба* и *водић* је наведено по 5 значења, *врјеме* има 4, а ријеч *мејтер* има наведена 3 значења... и уз свако значење је наведена потврда употребе. Примјер употребе долази уз сваку одредницу и уз свако записано значење ријечи.

У рјечнику је споменуто преко 370 личних имена, презимена и надимка, као и преко 230 назива насеља и других топонима из тога краја, велики број имена домаћих животиња, сорти воћа, поврћа и цвијећа, врста гљива, колача, дјечјих и карташких игара... Акцентовано је више од 350 стихова из народних пјесама, више од 100 израза и преко 70 народних изрека. Кроз примјере су поменути и неки рецепти, лични детаљи конкретних људи, локација и ситуација. То рјечнику даје и етнографску, али и фразеолошку димензију.

Велику захвалност су заслужили сви информатори за показану небесичну жељу да помогну у прикупљању материјала за рјечник. Посебну захвалност је заслужио Никола Живковић, професор јужнословенских језика из Белог Манастира, који је пружио огромну помоћ на акцентовану ријечи и стилском уређивању текста. И сам је рођен у простору гдје се овако говорило, па има одличан осјећај за нијансе у акцентовану. Захваљујући његовој стручности, упорности и небесичности, рјечник је достигао очекивани квалитет.

литет. Велика захвалност припада и проф. др Ради Стијовић, из Института за српски језик САНУ. Захваљујући упутствима, великој посвећености и помоћи проф. Стијовић рјечник је добио квалитет потребан за објављивање у Српском дијалектолошком зборнику, што је за аутора изузетан успјех и част, јер по образовању није лингвиста. Веома значајну и одлучујућу подршку и веома вриједне савјете аутору је током рада на рјечнику пружио и академик Слободан Реметић, главни уредник Српског дијалектолошког зборника, на чему му је аутор веома захвалан.

Захвалност припада и Српској академији наука и уметности на уступљеним томовима *Речника српскохрватског књижевног и народног језика*, који су аутору били од изузетне помоћи у раду.

Скраћенице:

аугм.	– аугментатив
бр.	– број
в.	– види
вулг.	– вулгарно
дем.	– деминутив
ж	– род именице женски
зб.	– збирна именица
м	– род именице мушки
мн.	– множина
несвр.	– глаголски вид несвршени
НП	– народна пјесма
об.	– обично
погрд.	– погрдно
празн.	– празноверје, сујеверје
прил.	– прилог
с	– род именице средњи
свр.	– глаголски вид свршени
увред.	– увредљиво
узв.	– узвик
усп.	– успореди
фиг.	– фигуративно
хип.	– хипокористик

А

áбер м (мн. áбери) *глас, вијестí, објава, òрука*. – Ел мíлицја дòнјела нèкè áбере, ил су сáм вàк нàишли?

áброви м *оговарање, òреòричавање òуђих òроблема и изјава*. – Јà вò-лìм слўшат коекàкè áброве. Милу́тин знà сèлскè áброве кад је свàкò вèчè код òнè лўцрпдè Рàнкè. Израз: вòдт áброве *оговараòи*. – Дòђ кòд-мене на кàву, па òмо мало вòдт áброве. Кад се нàђèмо, òпè òмо вòдт áброве. Вòјо је пìтò бàбу Вујàдìнку из Лìпòвца зàшт вòлì вòдт áброве.

àвàнзоват и **àванзоват**, -ујем свр. и несвр. *доби(ја)òи унаòређење, боље радно мјесто, виши òоложај или сл.* – Нìје мòгò àвàнзоват док нìје завршìо нèквў вèђў шкòлу. Да-б àванзово, Милан је мòрò òтìђ у прèкомàнду.

àвлатàн, -тна, -тно *за одјећу: комоòан, широк, òросòран, удобан*. – Вòлìм кад ми је блўза àвлатна.

àвлија, -è ж *дворишòе, òросòор око куће обилежен оградом, зидом и сл.* – Двòришта-с бíла сáм код соколàнè и шкòлè, а око кўћà-с бíле àвлије. Свèкрвице òтвàрàј кàпију / вòдìмо ти снàју у àвлију (НП).

àврље, àврљà ж мн. *òòиаци, комадићи дрвèòа, грања и сл.* – Ìзвир вòда òзвирала / свàкò трўње òзметала / свàкò трўње и àврље (НП).

àвтика, -è ж *гусòа коровска биљка зельàсòе сòабљике, бијеле цвасòи, а òлод су òамне бобице*. – Нèмòј дíрат àвтику рўкама.

àвто м *ауòомобил*. – Кàкì је àвто кúпò Рàдоја у Òкучàнма?

àвтобус и **автòбус** м *ауòиобус*. – Стòјан ўчì за шофèра и вòјшòе àвтобус. Ес полòжòо и за автòбус?

àдет м *обичај, навика*. – Штà се чўдìш, тàкì му је àдет.

àдра, -è ж **1.** *сòара и јàко мршава кобила*. – Мòраћ мало урàнт òвў àдру и прòбат је прòдат. **2.** у òосòрдном значењу: *јàко мршава и слаба жена*. – Òнà нèгова àдра нè-море ни сèпет нòст.

àја *узвик за òòерање òòица*. – Снаш-Мàра од òòтра òèрà шврàке вичўћ: „Àја, àја!“

àјгìр, -íра м *здрав, јак и лијèй коњ*. – Лўка òз-Дрàговћа òмà лјèпе àјгìре.

ајд и **ајде** *узвик, оштіро наређење да се крене или убрза.* – Ајд, Јабләне, ајд! – Ајде, Рйсоња, стў, стў!

ајд и **ајде**, *хајде, иди, кад некога наговарамо на нешійо или кад га ијјерамо да нешійо уради.* – Мйлце, ајд с нәма ў-шуму. Ајде, брйш одавлє!

ајд и **ајде** *хајде, иди, али кад се неко йокушава наговориши.* – Ајд й-тй с нәма. Ајде, пробәј й-тй колаче.

ајдўк, -ўка м **1.** *хајдук, одмєйник.* – Нәјпознатй сләвѡнскй ајдўц су бйл Мәксим Бѡјанћ из Пѡповәцә и Јѡво Чәруга из Бәрә. **2.** *особа која се не йлаши сукоба ни са јачим од себе.* – Дрәгана је прәвй ајдўк и не бѡйй се пѡтўћ ни са дєранма.

ајдўчкй, -ә, -ѡ *хајдучки.* – Ћўрћєв дәнак – ајдўчкй сәстанак, Мйтрѡв дәнак – ајдўчкй рәстанак.

ајмо *узв. хајдемо, за йодсйицање, наговарање или ијјерање некога да нешійо уради.* – Ајмо мй сәм, нєћмо и чєкат. Ајмо, бйјжте нәпоље!

ајнпрен чѡрба *чорба од уйрженог брашна, јаја и мљевене йайрике, зайржена чорба.* – Нәправдє мало ајнпрен чѡрбє.

ајнц, ајнца м *карйашка игра.* – Оћмо-л йграт ајнц?

ајс *узвик воловима да скрену лијєво.* – Ајс, Гѡлўбе, кўш там! Ајс, Бймба, ајс!

ајснйт, -а, -ѡ *йриглуй, блесав, будаласй, ударен.* – Нйсом знәо да је Јәнко нәкй ајснйт.

ајте *узвик за йодсйицање, хајдєше.* – Ајте й-вй с нәма ў-цркву. Ајте цўре кѡло да йгрәмо / док смо мләде да се нәйгрәмо (НП).

әкѡв, -ова м *мјера за зайремину, око 50 лийара.* – У бўрћ стәнє әкѡв рәкјє. Нәша кәца за тўршију је од двә әкова.

әлә *узв. баи, сйварно, заисйа.* – Әлә му се цәклє ђч, кѡ да-ј пйјо цјєлў нѡћ.

әләв, -ава, -авѡ *йрождрљив, незасййан на храну или йосјєдовање нечєга знәйно више од уѡбичәјеног, незајажљив.* – Нєћѡ је јәко әләв и мѡре пѡјст двйје кйле печєња. Штә-ћє-т јѡш зємљє, па штә-с тѡлкѡ әләв?

әлаво *прил. йрождрљиво, незасййно, незајажљиво.* – Мећ лўдма се не пѡнәшәј әлаво.

әләј *узв. в. ала.* – Әләј је Гәвро залйзѡ кѡсе. Әләј јєсам ћәвѡ и ћәвѡлка / чєтири сам прєварила мѡмка / пѡтѡг нєћу, бйћу му дјєвѡјка (НП).

аләлт, аләлйм *свр. ойросйиши.* – Ак ми дѡћєш ѡгртат кумпјєре, аләлћу-т пәре кѡјє сам ти посудјѡ.

аләмуња, -є ж *неозбйљна, неодговорна, несигурна особа.* – Нє-мореш му вјєроват кад је аләмуња. И жєна му је аләмуња, кај й-ѡн.

а́нтрага, є ж в. *алуга*. — Јѣдвā смо прѣшли кроз ђнѹ а́нтрагу.

а̀нчица, -ѐ ж *саксијски цвијет̃и воденас̃т̃иє с̃т̃а̀б̃љике*. – Ја̀го, нѐмѡј за-
бѡравт̃ з̃а̀лт̃ а̀нчице.

а̀пс, а̀пса м *хайс, за̃т̃вор, ѡ̀ри̃т̃вор*. – Ма̀, ѡ̀-б̃н је б̃ѡјо у а̀псу.

а̀пт, а̀п̃м свр. *узет̃и на брзину, зграб̃и̃и*. – Са̀м је прилѣт̃јо, а̀п̃јо кр̃у
и ѡ̀шѡ ѡ̀-шуму.

а̀птика, -ѐ ж в. *ав̃и̃ика*. – Нѐмѡјте бр̃а̀т бѡ́бе са а̀птикѐ.

а̀пциговат, -гујем свр. *одузет̃и*. – Ђ̃, па тѡ ђе-т м̃и̃л̃и̃ц̃ја с̃ѡг̃урно а̀пци-
говат.

арлау́кат, -а̀у́чѐм несвр. **1.** *ври̃и̃т̃а̃и̃и од бола*. – Арлау́кѡ сам кѡл̃кѡ ме
је бѡлла нѡ́га. **2.** *фиг. гласно, али лоше ѡ̀јеват̃и*. – Кад пѡ́п̃ј̃у, зна̃ј̃у са̀м арлау́-
кат и тѡ нѐм̃а вѐзѐ с̃ п̃јѐв̃а̃њем.

а̀рм̃а̀н, -а̀на м *гумно, економско двори̃и̃т̃е*. – Донѐс на̀ви̃љак сл̃а́ме с
арма̀на.

армон̃и́каш, -а̀ша м *хармоникаш, свирач на хармоници*. – Ма̀л̃ѡ Бѡ́гојев̃ћ
ђе б̃ѡт̃ дѡ́б̃ар армон̃и́каш.

армѡ́нка, -ѐ ж *хармоника, музички инс̃т̃румен̃т̃*. – Ч̃и́ко м-је к̃уп̃јо ар-
мѡ́нку да ѡ̀ч̃ѡм св̃ира́т.

а̀ртија, -ѐ ж *хар̃и̃и̃ја, ѡ̀а̃и̃р*. – Потп̃и́сѡ сом нѐк̃у а̀ртију, а н̃исом ни
прѡ́читѡ шт̃а̀ на̀-њѡј п̃и̃шѐ.

а̀рчит, -ч̃ѡм несвр. *немили̃це ѡ̀ро̃и̃и̃и или рас̃т̃ро̃дават̃и имет̃ак*. –
Кад му је ѡ̀мрѡ ђ̃а̃ђа, ѡ́дма̃ ј пѡ́чео а̀рчит имѡ́вну.

а̀рш̃ѡн, -ѡ́на м **1.** *м̃јера за д̃ужину, око 60 цм*. – На мѡ́јѡј т̃а̀ри се мѡ́ре
т̃ка̀т пла̀тно шири́нѐ јѡ́днѡг арш̃и́на. **2.** *фиг. ѡ̀рави́ло, м̃јери́ло*. – За̀-све трѐб̃а
ѡ́мат ѡ́ст̃ѡ а̀рш̃ѡн.

а̀сна, -ѐ ж *корис̃т̃*. – Кѡ́ја т-је а̀сна ѡ́д-тог̃а?

а̀ст̃а̀л, -а̀ла м *с̃и̃о, дио кухи̃њског на̀м̃јеш̃т̃а̃ја*. – С̃ј̃ѐл су за а̀ст̃а̀л и
за̀п̃јевал.

а̀т, а̀та м *коњ*. – А̀та трѐб̃а дѡ́бро п̃а̀јзт̃ и св̃а̀к̃ѡ д̃а̀н тим̃а̀рт̃.

атрѐ́са, -ѐ ж *адреса*. – На̀п̃и̃ш ми и њѐгову и њѐзну атрѐ́су.

а̀усец м *с̃т̃аклени уздигну̃и̃и с̃т̃алак за сервира̃ње колача*. – Дѡ́јт̃ ми
а̀усец да слѡ́ж̃ѡм кола́че.

а̀ф̃ѡнгер м *в̃јешалица за од̃је̃ћу у орману*. – М̃ѣт̃ни ка̀п̃ут̃ на а̀ф̃ѡнгер.

а̀ф̃тика, -ѐ ж в. *ав̃и̃ика*. – Око ѡ́ног глѡ́га ѡ́ма̃ дѡ́ст̃ а̀ф̃тикѐ.

а̀х̃а̀р м *уличар, одр̃ѡ̀анац, разуздан млади̃ћ*. – С̃ѡ́нѡћ су се ск̃уп̃ли нѐк̃в̃ѡ
а̀х̃а̀р код Кѡ́санов̃ђевѐ б̃ѡртијѐ и гала̀мли до ј̃утра.

ашиковат и **ашковат** -ујем несвр. *удварајџи се, љубависајџи, водијџи љубавне разговоре*. – Бабе на краму сџм прџтџ кџ с кџм ашикује. Њџ двоје ашкујџ јџш од прџлетџс.

Б

баба, -ē ж **1.** *очева или мајчина мајка.* – Татна мама је мѣн баба. **2.** *жена мајка, тїашиїа.* – Мом тат је мамна мат баба. **3.** *назив за сїїару жену која није род.* – Бабе на забав сѣм глѣдѣ кѣ с кїм йгрѣ. Зѣв баб-Рѣнку Пѣрѣ да йзїѣ прѣд-кућу. **4.** *жена која йрва йдоѣи новорођенче йо рођењу ако мајка нема одмах млијека.* – Првѣ ме подѣјла кѣмшинца Смїља, па је и ѣна мѣја баба. **5.** *дама у карїїама за играње.* – Од адутѣ сам ймѣ бабу и дѣчка.

ба́бак, -бака м 1. *ослонац кукурузане, помоћне просјорије, оруђа, каце или сл. ради издизања изнад подлоге.* – Укопај дрвенџе бабке за ослободити кукурузанџе. 2. *неправилно развијени клијови кукуруза.* – Још нам је остало за довести по кола бабака са узглавница у Парасницама.

бабаро́га, -ѐ ж *измишљена, мишска особа којом су њлашена дјеца*. – Кад смо бѝл мѝлѝ, стѝлно-с нас плѝшли бѝбаро́гѝм.

бабне, бабѣна ж ѿрви обилазак ѿродице и новорођенчеца, обично након шестѣ недјеља након ѿрођаја. – Оћмо ић у недљу на-бабне код Маре?

ба́бо, -ē м хип. *oī̄iaц, ī̄aī̄ia*. – Лјѣпā Мāро, да̄ћу са̄бљу за-те. / Лјѣпī Рāде, тō мōј ба́бо нѣће (НП).

ба̀ба̀бо̀јка, -ē ж хип. (об. у пјесми) *мајка*. – Неће ба̀бо, неће ни ба̀ба̀бо̀јка / нећу ни-ја̋ га̀рав̋а̋ дјево̀јка (НП).

ба̀бѡ́јко и **бабѡ́јко** м хип. в. *бабо*. – Ба̀бѡ́јко, а́јд повед њ-мене. Тѣ-с мѡ́ј бабѡ́јко.

ба̀бура, -ѐ ж **1.** *круїни́ја ѡаї́рика*. – Поса́дла сам мало ба̀бу́ра̑ и ру́шти̑ѣ̑.
2. *фиг. нос*. – Не-игра́ї се ш-њѣм̑ јер ѣ̑ш до́бт̑ по ба̀бу́р̑.

бабца, -ē ж **1.** мейтални подмейтач у облику малог наковња на коме се ошквива коса. – Понес бабцу и клѣпац да мѹремо откѹват кѹсу. **2.** жена која ѹружа ѹмоћ ѹри ѹорођају. – Стѹјо, зѹв бабцу Кату јер ће се Јѣла порѹдт.

б'авт, б'авїм несвр. **I.** *возиїи некога некуда.* – Мораћмо М'арка б'авт д'октору. **II.** ~ *се биїи заокуйљен нечим.* – Њї'ов се сїн б'авї зидарј'ом.

багатéла ж неш^то врло јеф^ти^но, скоро бес^ла^но. – Кад чо^лк нешт
пр^ода^е, св^е му је багатéла, а кад к^упу^{је} св^е му је ск^упо.

багауш м дуван за лулу или жвакање. – Гѡран је швѣрцѡ коекакви ба-
гауш из Ёрцеговнѣ.

бајат, -а, -о *који није свјеж, устјао*. – Куп фришкѝ круѝ, јер је овѝј већ бајат.

бајбок м *затвор, айс*. – Дѝпашћеш ѝ-тѝ у бајбок.

бајбокѝна, -ѝ ж *в. бајбок*. – Кѝлкѝ-с прѝвео у бајбокѝн?

Баје, Бајѝ ж мн. *насеља око Бучја гдје су и ѝознаѝе и неѝознаѝе младиће звали бајама*. – Вѝчковѝ-с ѝз-Бајѝ, и тѝ из Котѝрѝа.

бајлаг м *ѝодметѝач или умеѝак који служи као закрѝа или ојачање*. – Мѝрѝ сам метт бајлаг на прѝднѝ гѝму.

бајта, -ѝ ж **1.** *ѝрвременно склонишѝе у шуми израђено од грања и облица*. – Ко дјѝца смо ѝ-шум чѝсто прѝвли бајте. **2.** *неквалиѝеѝно наѝрављена кућа*. – Онѝ је бајта, а не прѝвѝ кућа.

бајца, -ѝ м хип. *браѝ*. – Їдѝм јѝ код мѝга наѝмилјѝ бајцѝ.

баѝ, баѝа м *бик*. – Милѝнка је вѝдла, па смо је одвѝл под баѝа.

баѝа, -ѝ ж *хѝ*. *од баба 1. очева или мајчина мајка*. – Баѝа Мѝра је маѝ-на маѝа. **2.** *сѝара жена уѝишѝе*. – Баѝа Мѝља из комшѝлука је јѝко стѝра и не-пѝнтѝ кѝлкѝ ѝма гѝдина. Прѝксутра ѝдѝм код бак-Зѝрѝ.

бакѝнца, -ѝ ж *дубока кожна циѝела са дебљѝм ѝоном*. – Баѝ ме брѝга за снѝг и бљѝзгу, јер ѝмаѝ бакѝнце.

бакѝвт, -а, -о за *говеда: силан, обијесан, који јѝко скаче и изазива гурање роговѝма са другѝма*. – Мѝћни-с вѝлов бакѝвти, па-и се трѝба пѝјт.

бакрѝч, -ѝа м *бакрени коѝао за кување хране, вѝси изнад огњѝишѝа*. – Мѝтни бакрѝч на вѝрге, па ѝмо прѝвт жгѝње.

бакреница, -ѝ ж *жица за музичке инсѝтрументѝе, наѝрављена од бакра*. – Оћемо ли ѝѝ смо рѝкли / у шѝмицу под бѝквицу / туѝи жѝцу бакреницу (НП).

бактат се, -ѝм се *несвр. бавиѝи се нечим, неким или око нечега, ѝриѝре-маѝи нешѝо*. – Баѝа-Паѝа се бактѝ с рѝчком.

бакѝат се, бакѝѝм се *несвр. в. бакѝаѝ се*. – Наѝа и Јѝвца се бакѝѝ з-дјѝѝм.

баѝца, -ѝ ж *дем. 1. мала баѝа*. – Стрин-Сѝвета се нешт смѝњла и сѝд је прѝвѝ баѝца. **2.** *слабије развијено женско ѝрасе које заосѝаје у расѝу*. – Кад крѝмача ѝпрѝсѝ дѝст прѝсѝѝа, ѝвјѝк неѝѝ ѝстанѝ баѝца ил ѝдѝца.

баѝа, -ѝ ж *слина, секретѝ из носа*. – Дјѝѝо, ѝбриште баѝе, а неѝѝјте бѝт баѝав.

баѝавац, -ѝвца м *фиг. недорасѝао, незрео младић*. – Он је за-мене баѝ-лавац, а не прѝлка.

балѝвт, балѝѝм *несвр. фиг. радиѝи сѝоро, ѝраѝаво или одуговлачиѝи са завршеѝком ѝосла*. – Ка-ћте већ јѝднѝч тѝ заврѝт, па штѝ балѝѝте с тѝм?

бѣба, -ѣ ж **1.** *јакo малo дијетe, али и дијетe док је још у мајчином сѣомаку.* – Милутин се још ко мала бѣба вoзјo еропланом. Мама има у трбуву бѣбу. **2.** *луѣка.* – Цурце се највише вoлѣ йграт з-бѣбама.

бегѣнисат, -ишѣм несвр. у љубавном смислу: *свиђаѣи се, дойадаѣи се, бираѣи, изабираѣи, симѣиисаѣи.* – Моја мала сѣтно писмо пише / сѣтно пише да ме бегѣнише (НП).

бѣдѣак, -ѣка м *нерасѣоложеносѣ без разлога.* – Јучѣ сам бѣјо у нѣквѣм бѣдѣку.

бѣдѣаст, -аста, -асто *глуѣ, будаласѣ, луѣкасѣ.* – Тѣ-с бѣдѣаст. Нѣ-буд бѣдѣаст!

бѣдасто прил. *глуѣо, будаласѣо, луѣкасѣо.* – То-м изглѣда јакo бѣдасто.

бѣзец прил. *заузетѣ, резервисан.* – Овај стѣ је бѣзец.

бѣзѣцовѣан, -а, -о *заузетѣ, резервисан.* – Свиђа м-се Гордана, ал је бѣзѣцовѣана.

бѣзѣцоват, -ујем свр. *резервисаѣи, унаѣријед заузетѣи.* – Карту сам бѣзѣцовѣ још прѣклѣучѣ.

бѣкнит, бѣкнѣм свр. *ѣусѣиѣи било какав глас, изусѣиѣи.* – Тѣлкѣ се ѣплашјо да нѣје мѣгѣ ни бѣкнит.

бѣкрија, -ѣ м *младић који воли ѣроводе, забаву и живи разуздано.* – Нѣма више бѣкрѣја ко нѣкад.

бѣкрѣјат, -ѣм несвр. *ѣроводиѣи се момачки, младалачки, ѣонашаѣи се раскалашно и расѣуиѣиено; усп.* бѣкрија. – Кад порѣстеш, ѣ-тѣ-ш бѣкрѣјат з-дрѣгјем бѣкријама.

бѣлѣј, -ѣја м *зло, невоља, неугодносѣ, неѣријаѣносѣ.* – Не траж бѣлѣја.

бѣлѣт се, бѣлѣм се несвр. *кревѣлѣи се, бекелѣи се, ѣлазиѣи језик.* – Нѣмѣ се бѣлѣт на-нѣга. Шта му се бѣлѣш?

бѣмзѣн, -ѣна м *бензин.* – Наша кѣсилца ѣдѣ на петрѣјѣл, а нѣ на бѣмзѣн.

бѣна, -ѣ м *будала, луѣкасѣа особа.* – Бѣно ѣдна, па прѣстан се бенѣвт пред ѣудма.

бенѣавт, бенѣвѣм несвр. *глуѣираѣи се, лудираѣи се, будалесаѣи.* – Нѣмѣјте се тѣде бенѣавт.

бѣнѣаст, -аста, -асто *луѣкасѣ, глуѣ, будаласѣ.* – Зѣрислѣв и Милѣна-с мало бѣнасти.

бѣнасто прил. *луѣкасѣо, глуѣо, будаласѣо.* – Грујца се пѣнаша бѣнасто.

бѣндат, -ѣм несвр. *слушаѣи, ѣошѣоваѣи.* – Нѣнко не бѣндѣ ни ѣѣу ни мѣтѣр, па ни ѣчѣла.

бѣнт, -ѣнта м *насиѣ.* – Не пѣњ се на бѣнт, виђѣѣ те издалѣка.

бѣрѣч, -ѣча м **1.** *радник који нешто бере: кукурузе, грозђе, јабуке или сл.* – За винограђ ће нам трѣбат бѣр ђсам бѣрѣчѣ. **2.** *машина која бере кукуруз и сл.* – Вѣјо е кѣпјо тањѣраче и бѣрѣч за кѣрузе.

бѣрићет и **берићет** м *обиље, изобиље, родносѣ; добар ѣринос, обилан род.* – Кѣд-вѣс на сѣлу је прѣвѣ бѣрићет. Берићет је кад се ѣ-јесѣн свѣ обѣрѣ и спрѣмѣ.

бѣрићетѣн и **берићетѣн**, -тна, -тно *родан, ѣлодан, изобилан, богѣт.* – Ђвѣ је гѣдна бѣрићетна. Шѣнца је берићетна и јѣдра.

бѣскѣрно прил. *лако, без наѣора.* – Дјѣцу је бѣскѣрно чѣват по лјѣпѣм врѣмену кад ѣмајѣ лѣпту. Кад се ѣмајѣ кѣпѣвнѣ кѣре, бѣскѣрно је прѣвт тѣрту.

бѣћѣр, -ѣра м *весео, необуздан момак, углавном неожећен, разубданог ѣонашања.* – Вѣлкѣ т-је ѣн бѣћѣр. Мѣјка Мѣру нашла у амбѣру / је прѣмећѣ нѣге по бѣћѣру (НП).

бѣћѣрѣст, -аста, -асто *који воли ѣроводе, забављање, слободније ѣонашање и шале, само о ѣоде размишља и не води рачуна о свакодневним ѣорѣдичним ѣроблемима.* – Стѣјан је бѣћѣрѣст ко и ћѣћа му. Мѣлѣнка је бѣш бѣћѣраста.

бѣћѣрац, -рца м **1.** *весела крајѣшка народна ѣјесма, обично два де-сеѣтерачка сѣиха, честѣо са двѣсмыслеим, шѣљивим или неѣрисѣјѣним садржајем.* – Пѣро Прѣдѣновћ је записѣ стѣтне бѣћѣрацѣ. Од свѣгѣ нам ѣстало је сѣмо / да бѣћѣрце пѣнекад пјѣвѣмо (НП). **2.** *музичка мелѣдија која ѣраѣи ѣјевање бѣћѣраца.* – Зѣрислѣве, зѣсвирајдѣ и бѣћѣрац.

бѣћѣрѣње с ѣровоћѣње времена у изласцима, ѣровѣду и слободнијем ѣонашању. – Кад је чѣек млѣд, онд вѣлѣ бѣћѣрѣње, а кад ѣстарѣ нѣјдѣ му се нѣкуд.

бѣћѣрја, -ѣ ж *излазак млѣдића у вечерњи и ноћни ѣровѣд; усп.* бѣћѣр. – Ђћмо ѣћ у бѣћѣрју?

бѣћѣруша, -ѣ ж *жена која воли да се бѣћѣри или да буде честѣо с бѣћѣрима у друшѣву.* – Бѣћѣрушо, кад би мѣја бѣла / мѣја би се жѣља ѣспунила (НП).

бѣфѣл, -ѣла м *зѣловијесѣ, нарећѣње.* – Бѣфѣл је стѣгѣ, па нѣмѣ другѣ нег ѣћ. Ел стѣгѣ кѣквѣ бѣфѣл?

бѣчт се, -ѣчѣм се *несвр. ѣѣдизѣи очне кѣјке ѣѣако да очѣ изгледају крујѣније.* – Нѣмѣј се бѣчт на-мене!

бѣка, -ѣ м в. *бак.* – Јѣво е јѣк кај бѣка и мѣгѣ-б вѣлу рѣп ишчѣпат.

бѣљац, -љца м *ѣкани вунени ѣреквивач, обично с ресама и украсним ѣругама.* – Зѣмѣс сам напращла нѣвѣ бѣљац.

бѣљег м **1.** *ознака; ѣжилѣк; млѣдеж.* – Кѣки т-је тѣ бѣљег на нѣг? **2.** *надгробни сѣѣменик, ѣбиљѣје.* – Тѣм же је Грѣшо пѣгинѣ сѣд ѣмѣ бѣљег од

– 19 –

бла́го с **1. имейшак**. – Нёће нй-бн пòнјёт блага сѧ-себòм ў-гроб. **2. гајена сїюка**. – Поврѧт блага да нёјдё ў-квѧр. **3. вриједносї** у духовном смислу. – Нїје блага ни срёбро ни злѧто / нег је блага штѧ је срцу драго (НП).

бла́зна, -ё ж *дебели йреквивач за сїавање, йуњен йерјем*. – Јòш да нѧ-правїм двїје бла́зне, па се мòг ўдат.

бла́ња, -ё ж *блањалица, алаїка за фину обраду дрвейїа хоризонїалним сїругањем*. – Дòват ми бла́њу!

бла́њат, -ѧм несвр. *радиїи блањалицом*; усп. *блања*. – Мòрѧм дѧнас бла́њат òнё дѧске за врѧта.

бла́њат, -ѧм несвр. *шейїїи и луїїи без конкретїног циља*. – Òнї дёран пò-цїёлї дѧн бла́њајў сока́цма.

блѧ́тарца, -ё ж *чейїка за чишћење блаїа са обуће*. – Кòлкò-с чїзме кѧљаве, пòтргаћ блѧ́тарцу док-и òчистїм.

блѧ́тг, -тїм несвр. *ружїи гóворећи лоше о некоме*. – Нёмòј гóвòрт коека́кё глўпости, јер ме блѧ́тиш међ нѧродом.

блѧ́бетат, блѧ́бећём несвр. *гóвориїи безвезарије*. – Нёмòј га слўшат јер òн сѧм блѧ́бећё.

блѧ́бнит, -нём свр. **1. несмòтїрено йасїи**. – Кад сам блѧ́бнò ò-земљу, свё сам звїзде пребрòјјо. **2. фиг. нейромишљено рећи неку глўїостї**. – Блѧ́бнё, а нё-мислї.

блѧ́јат, -јїм несвр. **1. оглашаваїи се као овце**. – Кад су глѧдне, òвце блѧ́јё. **2. фиг. лоше йјеваїи**. – Чўјеш кѧк блѧ́јё, сїгўрно-с се већ нѧпїл.

блѧ́нт, -нём несвр. *гледаїи у нешїю не мислећи, нейремице, расејано, буљїи у нешїю од изненађења, сїраха или незаинїтересованосїи*. – Штѧ тòлкò блѧ́неш у-ту књигу? Израз: блѧнт ко теле у шарена врата *биїи йойїуно незаинїтересован за нешїю*. – Кад дòђё међ-њї, òн мòре сѧм да блѧ́не кò теле у шаренѧ врѧта. Штѧ блѧ́нёш, ко теле у шаренѧ врѧта?

блѧ́нтѧв, -ава, -аво *смòїан, неснѧлажљив*. – Кѧко-с тòлкò блѧ́нтѧв? Штѧ-с тѧкї блѧ́нтѧв?

блѧ́нтаво прил. *смòїано, неснѧлажљиво*. – Грўјца рѧдї спòро и некак блѧ́нтаво, ал ўрѧдї.

блѧ́сѧв, -ава, -аво *йриглўй, али симїїичан*. – Штѧ-с тòлкò блѧ́сѧв?

блѧ́саво прил. *йриглўїо, али симїїично*. – Свё-м тò изглѧдѧ бѧш блѧ́саво.

близѧ́нац, -нца м (мн. близнѧци, зб. блїзнѧд, об. у мн.) *онај који је заједно рођен са неким*. – Вїш да-с йстї, јер су њї двòјца близнѧци. Òна ш-њїм ймѧ блїзнѧд.

брањевна, -ѐ ж *брањевина, забран, дио шуме, ледине и њашњака гдје је забрањена исиаши сѣоке*. – Паз да-т ђвце нѐ-одѹ у брањевну на Скрѣснама.

брѣблѣв, -ава, -аво **1.** *брѣбљив, који воли да говори ѣросѣоѣ*. – Вѣш да те дјѣца слѹшајѹ, па нѣмѡј бѣт тѡлкѡ брѣблѣв? **2.** *за ѣексѣ или ѣјесму: који сад-ржи ѣросѣ и срамоѣне ријечи*. – Сѣнѡћ смо ѹ-колу пјѣвал и брѣблѣв пјѣсме.

брѣблат, -лѣм несвр. *говориѣи некулѣурне, ѣросѣ ријечи, ѣсовѣи*. – Нѣ-дѣј дјѣц међ вѣлкѣ, јер ѡн сѣм брѣблѣјѹ, а тѡ нѣје за дјѣцу. Сѣстале се цѹре на пѣрлу, па сѣм нѣшт брѣблѣјѹ.

брѣбле, -ѐ м хип. *особа која говори некулѣурне или ѣросѣ ријечи и мно-го ѣсује*. – Вѡлѣм бѣт у друштву кад дѡђѣ ѡнѣј брѣбле Стѡјан.

брѣклија, -ѐ ж *сорѣа ране шљиве*. – Док нѣ-стигнѣ нѡвѡ вѣно / нѡвѡ вѣно и рѣкија / рѣнѣ шљива брѣклија (НП).

брѣдо с **1.** *мање узвишење*. – Штѣ-с се пѡпѣо нѣ-тѡ брѣдо? **2.** *дио ѣкалѣ-ког сѣана кроз који су ѣровучене ниѣи основе, а са ѣме се сабијају ниѣи ѣоѣке*. – Кад ткѣјѹћ пѹкнѣ нѣт ѡсновѣ, мѡрѣ се тѣнко превѣзат да не зѣпињѣ прѡлазѣћ кроз брѣдо.

брѣз (у облику **бреж** пред меким сугласником) предл. *без*. – Кѹ-ћеш брѣз капѹта? ѡн тѡ нѣ-могѹ нѣправт брѣз-тебе. Нѣ-смјѣ ѡн ѣћ брѣж-ћѣћѣ. Из-раз: брѣз-везѣ *лоше, рђаво, никако*. – Бѣло м-је брѣз-везѣ на зѣбав.

брѣзѣме, -ѣна м *ѣрезѣме*. – Знѣм ти ѣме, а нѣ-знѣм кѡјѣ т-је брѣзѣме.

брѣзѡбразѣн, -зна, -зно *безобразан, без сѣида, нѣѣрисѣојан, дрзак*. – Штѣ-с тѣкѣ брѣзѡбразѣн?

брѣзѡбразно прил. *дрско, бесѣидно, безобразано*. – Штѣ се према њѡј пѡнѣшѣш так брѣзѡбразно?

брѣзовѣча, -ѐ ж **1.** *меѣла изрѣјѣна од брѣзовѣх грана*. – Ызми брѣзовѣчу и ѡчист ѣвлију. **2.** *брѣзова шиба или ѣруѣ*. – Јѹчѣ сам ѣрезѡ брѣзовѣ грана, бѣћѣ и за трѣ брѣзовѣче.

брѣзовна, -ѐ ж *дрво брѣзе*. – Мѡрѣм нѣрезат брѣзовнѣ за лѹчке.

брѣме, -ѣна с **1.** *за сѣјѣно: количина која се може ѡдјѣдном ѣонијѣѣи на лѣћѣма*. – Донѣс брѣме сјѣна и мѣтни гѡведма у штрѣмац. **2.** *фиг. неко ѣси-хичко ѡѣѣерећење са којим особа мора да живи*. – Штѣ мѡг, тѡ м-је брѣме за цјѣлѣј живот. Тѡг се брѣмена нѣће рјѣшт док је жѣв.

брѣмза, -ѐ ж *кѡчниѣа*. – Стѣсни брѣмзу и полѣко пѡпѹшћѣј.

брѣмзат, -ѣм несвр. *кѡчиѣи, ѣѣѡраваѣи*. – Нѣмѡј брѣмзат, штѣ-с ѣпрѡ нѡгама?

брѣнѣјзла, -ѐ ж *ѣмагало кѡје се угрије, ѣа се ѡко ѣѣга намоѣѣавају кѡсе ради увијања*. – Упѣл брѣнѣјзлу да ѣвјѣм кѡсе.

брѣноват, -нујѣм несвр. *увијаѣи кѡсе ѣмоћу загријаѡг ѣмагала зѣа-ног брѣнѣјзла*. – Мѣлѣ мѡја кѡсу брѣновѣла / брѣновѣла и мѣне чѣкала (НП).

брљат, брља̄м несвр. **1.** *ѣрља̄ӣи, онечишићава̄ӣи.* – Нёмѡј брљат кѹћу, нег ђчисти зѧ-себом! **2.** *фиг. радӣӣи мимо ѣройиса или уобичајеног ѣос̄ӣуи-ка.* – Нё-знѧ ѡн тѡ дѡбро урѡдт јер стѧлно нешт брља̄.

брљѹгат се, -гѧм се несвр. **1.** *за свиње: ваља̄ӣи се у бла̄ӣу.* – Крмци вѡлѣ да се брљѹгајѹ ѹ-блату. **2.** *ѣрай̄ӣи се у ѣрља̄вој води или се ѣовршино ѣра̄ӣи.* – Нѣсом ѣмѡ врѣмена ѣћ до рјѣкѣ, па сам се сѧм брљѹгѡ у лавѡру.

брнат, брнѧм несвр. *в. бранѣ̄ӣи.* – Нёкадѣ смо ѡрање мѡрал брнат и пѡ-трѣ пѹта.

брначѧ, -ѣ ж (об. у мн.) *в. брана.* – На брначѣ мѣтни нёквѣ кѧмѣн да бѹдѹ тѣжѣ.

брндалца, -ѣ ж погрд. *ус̄ӣа.* – Как је дѡбјѡ по брндалци, пѧзѣ ѣѣ-ѣе и штѧ кѧјзт.

брндат, -ѧм несвр. *ѣриговара̄ӣи, бунѣӣи се.* – Дрѧгољѹб стѧлно нешт брндѧ.

брњца, -ѣ ж мѣтѧлна алка ѣос̄ӣаављѣна на ѣушку свиње или говечѣ̄ӣа, због које свиња не може да рује, а говече не може да иде куда не ѣтреба. – Мѣт крмцима брњце да нё-рују. Израз: стѧвт брњцу *ограничӣӣи некога да ѣрича сва̄ӣӣа.* – Милѹтин је јѧко нѧпѧк и стѧвѣ ѡн Јѹл брњцу да не лапрдѧ по сѣлу.

брѡд, брѡда м **1.** *велико ѣловило.* – Нѧ-мѡру смо се вѡзли брѡдом. **2.** *мјѣс̄ӣо гдје је ѣлӣӣка ријека ѣа се ѣрѣлазила колима газом; чѣс̄ӣо је ѣио и ѣиѡионим.* – Крѧварна се мѡре прѣћ на брѡду измеђ Тѡпѡља и Ракѣтѧ.

бројѧнца, -ѣ ж *наруквица са ѣосебним ѣӣӣом чворића или куглицѧма.* – Дрѧгѧна знѧ плѣст бројѧнце.

бројѧнце, -нѣцѧ ж мн. *дани између кѧѣоличког и ѣравославног Божића, који су ѣраћени ради ѣредвићања времена наредне годинѣ.* – Цвјѣто, ес бѣљежла бројѧнце да знѧмо кѧкѡ ћмо врјѣме ѣмѧт ѡвѣ гѡднѣ?

брѡцѧк м *ѣшорба која се носи ѣреко рамена.* – Кѹдѧ-ш с тѣјѣм брѡцѧком?

брслат, -ѧм несвр. *неразговѣјѣино говорӣӣи.* – Нёмѡј брслат, нег кѧж штѧ-т трѣбѧ.

брсле, -ѣ м *особа која неразговѣјѣино говори.* – Ѣн ти је брсле и нё-мож разѹмт штѧ вѣлѣ.

брслит, -ѣм несвр. *в. брсла̄ӣи.* – Гѧвро сѧм брсли и нё-мож га разѹмт.

брѹнѧв, -ѧѧ, -ѧѡ *нѣѣочѣшљѧне косѣ.* – Штѧ-с ѹвјѣк тѧкѣ брѹнѧв?

брѹњѧв, -ѧѧ, -ѧѡ *в. брунав.* – Њѣзна кѡса је брѹњѧѧ.

брѹцѧт, -цѧм свр. *добѣӣӣи длаке ѡко ѣолног ѡргѧна у ѣуберѣ̄ӣѣӣу.* – Пѣ-цѧне, ес брѹцѡ кад тѡлкѡ јѹрѣш за цѹрама?

брѹца, -ѣ ж *с̄ӣидна длака ѡко ѣолног ѡргѧна.* – Пѡчѣлѣ-с ми рѧст брѹце.

брѹчка, -ѣ ж *в. бруца.* – Брѹчке-с дѣбљѣ од кѡсѧ.

бўбац¹, бўбца м ударац сїиснуїом шаком. – Дѡбѡ је бўбац у лѣѣа.

бўбац², бўбца м бубрег живине. – Вѡлїм пѡјст бўбац из пѡприкаша.

бубѣкат, -ѡм несвр. удараїи сїиснуїом шаком. – Он су њѣга бўбекѡл пѡ саѡа.

бўбнит, -нѣм свр. **1.** *нейромишљено рећи глуїосїи*. – Бўбнѡ је глуїост, па му учѣлѣ дѡо кѣца. **2.** *їасїи*. – Бўбнѡ сам лѣђма нѡ-под. **3.** *їасїи на исїиїу, не їоложиїи исїиїи*. – Бўбнѡ сам ѡпѣт на вѡзѡчкѡм.

бўвара, -ѣ ж **1.** *зайвор као ѡбекаїи или усїанова*. – Завршїе ї-ѡн у бў-вари. **2.** *їросїор наїрїан свакојаким, Chesїо и нейїїребним сїварима*. – Тѡ т-је прѡвѡ бўвара, па мѡребит да ў-тјем крпама їмѡ и бўва?!

бўда, -ѣ ж киоск, мали дућан, мања барака за їродавање хране, сїїне робе и сл. – Пелѡгїна Стѡна рѡдї у бўд код стѡнцѣ.

бўдѡк м моїишкѡ са ужим чейврїасїим сјечивом за коїање їврде земље. – Сѣњѡ сам ѡнјем бўдѡком цїѣлѡ јўтро.

будалѣсна, -ѣ м аугм. велика будала. – Вѣлкѡ је ѡн будалѣсна. Мѡ, ѡстав га, јер ѡн нїје чїст, нег ѡбичнѡ будалѣсна.

бўјѡд, -и ж *їаїраїи*. – Крмци вѡлѣ рѡват по бўјѡди.

бўк м вир на ријеци. – Кўпал смо се на бўку код Крѣшевїнѡ.

букѡгїа, -ѣ ж (ѡб. у мн.) ѡкови за ноге коїима се ѡграничава могућност крѣїања. – ѡно, мѣтни кѡњма букѡгїе да нѣ-могў скѡкат.

бўкара, -ѣ ж їосуда за грабљење їечностїи или зрња, Chesїо учвршїена на дужој дрїици. – Подмѣт мѣћу з-двїје бўкаре шрѡта. Пўкла м-је држѡлца на бўкари.

бўкат, бўчѣм несвр. **1.** *за рѡгаїу сїїоку: їѡказиваїи снагу рѡгови-ма навалїујући на їласїїове, грмове, шибље, друга говеда и сл.* – Кад бѡков бўчў, вѡљѡ им се склѡнт с пўта. **2.** *фиг. за људе: їѡказиваїи љуїїњу и снагу їријеїећи, галамећи или луїајући їо сїварима*. – Док љўди бўчў, нїѣс ѡпѡс-ни, јер так смѡњујў љўтњу.

бўквїк, -їка м букова шума; їонекад и їїѡїѡним. – Рўшли смо дрва у бўквїку код Пирамїдѣ. Чўвал смо крмке у Буквїку.

бўквїћ м младо дрво букве. – Бѡѡ је ѡдсјекѡ двѡ бўквїћа за лѣге.

бўквїца, -ѣ ж војничка књижица. – Бѡш ти је лїѣпа слїка у бўквїц. Ираз очитат неѡме буквїцу: їрекѡриїи, изгрдїи неѡга, їридико-ваїи. – Кад му је ћѡћа ѡчитѡ бўквїцу, нїје вишѣ бїѣжѡ ї-шкѡлѣ. Ћѡћа га изгрдїѡ и бѡш му је ѡчитѡ бўквїцу.

буквїца, -ѣ ж їлод букве. – Крмци вѡлѣ јѣст буквїцу.

бўклија, -ѣ ж украшена и ѡкићена флаша са ракијѡм којѡм се їѡзивају гѡсїи у сваїїове, чуїура. – Срѣтене, кѡ-ш дѡћ з-бўклијѡм звѡт ў-сватове?

букнит, бѹкнѣм свр. **1.** за ѿовријеђени зглоб или ударено мјесѿо: брзо оѿиѣћи, иѿј. кад насѿиане оѿшок. – Ка̋к сам ста̋о на̋ѿро, ва̋гн̋о сам н̋огу и ѿдма̋ м-је ко̋љено бѹкнуло. **2.** за ваѿѿру, ѿламен: нагло се разгорјеѿи. – Ва̋тра је бѹкнула ѿчас по̋сла.

бѹковна, -ѿ ж дрво букве. – Мѿсо се на̋јбо̋љѿ сѹшѿи на прѣмаји и дѿму од сѹвѿ бѹковнѿ.

була̋знит, бӳла̋знѿм несвр. говориѿи ѿейовезано, измишљаѿи, халуцинираѿи. – Нѿмѿјте га слѹшат јер ѿн са̋м бӳла̋знѿ.

бӳлат, -ла̋м несвр. ѿѣћи зр̋ње кукуруза да ѿукне, ѿравиѿи кокице од зрна кукуруза кокичара. – пдѣм мало бӳлат кѹрѹза да вас по̋частѿм ко̋кцама.

бӳља̋в, бӳљава, бӳља̋во који има избӳљене очи. – Рѿбе ѿмајѹ бӳља̋ве ѿч.

бӳљѿкан м ѿгр. особа која има крӳйне и избӳљене очи. – Нѿ-мен се нѿ-сви̋ђа ѿна̋ј бӳљѿкан Алекса.

бӳљѿт, бӳљѿм несвр. на̋ѿадно и широм оѿворених очију гледаѿи. – Шта бӳљѿш ѿ-мене?

бӳљѹк м гомила, ве̋ћи број људи или дјеце. – Онѿлк̋а-с сирѿтња, а ѿмајѹ бӳљѹк дјецѿ.

бӳмбача ж кројачка игла са главицом. – До̋јт ми кѹтју са бӳмбачама.

бӳмбовача, -ѿ ж в. бумбача. – Бӳмбоваче-с се ра̋сѹле из кѹтјѿ.

бӳна̋р, -а̋ра м **1.** вјешиѿачки објекаѿи у земљи са извором воде. – Бӳна̋р нѿ-треба̋ ко̋пат бли̋зо ѿраса. **2.** ма̋њи ѿприродни извор воде уређен за добива̋ње воде. – Испод бѹквѿ у Ко̋јчинѿвцу ѿзвирѿ питк̋а вода, па је ѹређен бӳна̋р.

бӳнгур м крӳйно м̋љевено зрно кукуруза, као и кувано јело од ѿога. – На̋јприје се са̋мељѿ бӳнгур, па прѣсије и ѿперѿ, онд се кѹва̋ пѣшест са̋ти, па се до̋да̋ скѿрѹпа и млјека, па јѿш кѹва̋ ба̋р фѿрта̋љ са̋та и тѣк ѿнд ски̋нѿ са ва̋трѿ па ѿстави да се ѿла̋ди и спа̋чи. Бӳнгур се је̋дѿ дрѹгѿ да̋н, кад се ѿла̋ди и спа̋чи.

бӳнгѹрат, -а̋м несвр. говориѿи којеѿиѿа, само да не буде ѿиѿиѿина. – Ба̋бе ста̋лно нѿшт бунгѹрајѹ.

бӳндица, -ѿ ж дем. кра̋ѿка јакна са крзном. – Тре̋бали-б Ми̋рку кѹпт бӳндицу.

бӳнкер м **1.** изра̋ђено војничко уѿориѿиѿе за неколико бранилаца, углавном на̋ѿкривено. – Бо̋шко Бӳха је би̋јо бѿмб̋аш ко̋ји је ѹништјо ко̋ зна̋ ко̋лкѿ бӳнкѿра̋. **2.** обично ѿа̋јни објекаѿи у облику рӳје у земљи у коју је народ сѿре-мао намирнице, одје̋ћу, оѿрему, жи̋ѿио и сл. ѿоком ра̋ѿа или друге несигу-рносѿи. – Склѿнли смо жи̋то у три бӳнкера у Бјѿлѿм бр̋ду да га ба̋нда нѿ-на̋ђѿ и ѿплачка̋.

бӳнѿван, -вна, -вно дјеломично разбӳђен, у бӳнилу, јако ѿосѿан. – Нѿ-сједа̋ј на трактор та̋ки бӳнѿван, пр̋во се до̋бро разбӳд.

бунцат, -ца̄м несвр. *говориши неразумљиво и нейовезано*. – Миљан се пробудјо и бунца̄, мешчѣнӣ да ѣма̄ врућину.

буњѣште с *смеѣлишиѣ, љубришиѣ за смеѣе и оѣѣадне сѣвари након чишѣења, али не и за сѣајско љубре*. – Ђј, на нашем ѣгралишту / нѣкла тѣква на буњѣшту (НП).

бурѣз м хип. *браш*. – Бурѣз, ѣѣ ѣмо вечѣрес на забаву?

бурѣзер м в. *бураз*. – Жѣљко и Мићо с-ми бурѣзери.

бургија, -ѣ ж *ѣанко сврдо*. – Донѣс ми бургију.

бургѣјат, -ѣм несвр. **1.** *бушиши руѣе ѣанким сврдлом*; усп. бургија. – Ра̄стовна је тврда, па-ѣ мо̄рат бургијат рѣпе, па тѣк ѣнд забѣјат ѣксере. **2.** *фиг. ѣодсѣицаӣ некога да се ѣобуни или одуѣре некоме*. – Стѣлно ѣн нѣшт бургијѣ меѣ-њима.

бурлѣв, -ава, -аво за *зглоб руке или ноге: наѣекао, ишчашен, угануѣ*. – Од кѣк је пѣо, нѣга му је ѣстала бурлава.

бурлијат, -ѣм несвр. *ѣравиши збрку меѣу људима*. – Бѣљѣ не бурлијѣј меѣ-њима, јер ѣе ѣн сѣм тѣ рѣшт и брѣз-тебе.

бурњѣк м *даждевњак, црни водоземац са жуѣим ѣјегама*. – Кад пѣнѣ кѣша, ѣ-шум се мо̄ра пѣјзт да се нѣ-станѣ на бурњѣка, јер кѣжу да ѣн мо̄ре тѣлкѣ цѣкнит да се ѣдма̄ оглѣѣ.

бурѣ м дем. *мало буре, буренце*. – Ра̄кја стѣјѣ у бурѣу, а вӣно у бурету.

бѣса, -ѣ ж *веѣи комад ѣооране земље, који ѣрије сјеѣве ѣреба усиѣниши*. – Пѣорѣ сам, а нѣсам подрѣљѣ / ѣј, Усусе, кѣликѣ су бѣсе (НП).

бѣсат се, бѣсѣм се несвр. *ѣравиши се важан, снажан, удараиши се у ѣрса, ѣј. сам себе хвалиши и издизаиши изнад других*. – Није ѣн тѣлкѣ јѣк и сѣм се бѣсѣ.

бѣсѣн, -ѣна м **1.** *грумен земље, чѣсѣо око коријѣна ѣраве са којом је ишчуѣан*. – Искѣпѣј прјѣрѣнку са бѣсенѣм. **2.** в. *буса*. – Мо̄раѣ усѣтнит бѣсѣнове прѣје нег што пѣсѣдѣм лѣчице.

бѣсија, -ѣ ж *добар ѣприродни заклон за одбрану*. – Зѣузѣл смо добру бѣсију и нѣс нам мо̄гли утѣѣ.

бѣћкурѣш м **1.** *мјѣшавина разних ѣиѣа у неѣознаѣим ѣмјѣрима*. – Дѣли-с му да пѣпје нѣкѣѣ бѣћкурѣш, па се ѣбезнѣнѣо. **2.** *фиг. сѣѣѣе гдје је ѣѣмијѣшано више сѣвари, уѣицаја или маѣѣеријала*. – Сѣѣ му се помјѣшало, па се нѣ-сѣм нѣ-море снаѣ ѣ-том бѣћкурѣшу.

бѣца, -ѣ **1.** *ж кѣрга на врху ѣолуге или иѣѣаѣа*. – На крѣју ѣсѣвнѣ ѣма̄ нѣкѣѣ бѣца да тѣчак нѣ-спанѣ. **2.** *ж дрвени иѣѣаѣ са кѣргѣм на врху ѣо које су куварице сѣѣѣѣале ѣѣѣкире, крѣе и слично, а носи га сѣѣари сваѣѣ на свадѣѣ*. – Кѣварце-с мѣтле чѣл на бѣцу дѣѣѣ пешкѣра̄. **3.** м *ѣѣѣа на високој, значѣјној функцији, уѣицаја ѣѣѣа*. – Ун је нѣкѣѣ бѣца у мѣлѣѣѣѣ.

буцаџак, -ака м 1. *угао, углавном слабо освијетљен*. – Метни шпйце да се сүшѣ у буцаку иза пѣћ. 2. *забачен љредио између брда или шума*. – У Бјелановац је кйша дoлазла чѣсто из oног буцака према Рђјчићма, Алавуцма и Ковачѣвцу.

буцoвaн, -ана м в. *буца* 3. – Он је вѣлкй буцoвaн јер рaдй у министр-ству.

бушт, бyшйм несвр. *љравишй рују бушењем*. – Ја-ћ бyшт з-бургијом, а тй зaбијaј ѣксере.

В

вaбт, вaбйм несвр. *мaмишй, дозивaшй да се нeгдје дoђе или љриђе*. – Мa, вaбјo га је, ал нйје ћйјo дoћ.

вaвјѣк прил. *увйјек*. – Вaвјѣк је oн бйјo љж-њeга.

вaвoљaк, -oљка м *хрaнa сaжвaкaнa у усшймa, којом су мaјкe хрaнилe малу дјeцу дoк нe мoгу сaмa дa жвaћу*. – Нѣкaдѣ нйје бйло пoсeбнѣ дјѣчјѣ рaнѣ пa-с мaтeрe у свoјјем љстмa прaвлe вaвoљкe пa-и дaвaлe дјѣц.

вaвoљт, -љйм несвр. 1. *жвaкaњем oмeкшaвaшй хрaну у усшймa; усп. вaвoљaк*. – Мaрa је бaш мaлa пa јoј Дaвнa јoш мoрa вaвoљт рaну. 2. *фиг. жвaкaшй или љoмјeрaшй усшa кaо дa сe жвaћe, иaкo мoждa и нeмa ничeгa у усшймa*. – Стaлнo нѣшт вaвoљй.

вaгaш, -aшa м *нeрaвнинa нa љушy љрeкo кoјe сe кoлa нeрaвнoмјeрнo нaгиђу чaс нa јeднy, чaс нa дрyгy сшрaну*. – Пaздѣр дa нѣшт нѣ-спaнѣ с кoлa дoк бyдѣш вoзјo пo oнјем вaгaшмa пoрeд Рaстoвaчa.

вaгйр, -йрa м *диo кoњскe зaљрeгe љрeкo кoјих сe љрeнoси вучнa снaгa кoњa нa кoлa*. – Зaквaч штрaњгe зa вaгйрe.

вaгйтнит, вaгйтнѣм свр. *вaгйшнyшй, изгубишй рaвнoшѣжy*. – Мјaјлo је вaгйтнo љз-кoлa, пa сe сaв рaзбйјo.

вaгјѣр, -ѣрa м в. *вaгир*. – Зaквaч вaгјѣрe зa шпйлвaгу.

вaгнит, вaгнѣм свр. 1. *вaгнyшй, измјeришй мaсу нa вaги*. – Вaгни-м двйје врѣћe шѣнцѣ. 2. *изгубишй рaвнoшѣжy*. – Ак сe нe привaтй зa лјѣвчу, Јoвo ћe вaгнит љз-кoлa. 3. *љрѣћи љрeкo нeкe линијe, нйр. рaвнoшѣжe, врхунцa, хoризoншa и сл.* – Сyнцe је вѣћ вaгнило прeо брдa и пoчѣлo сe смркaвaт.

вaгнит, -нѣм свр. *угaнушй, искрeнушй зглoб нoгe или рукe*. – Oсклйзнo сe и вaгнo жглoб. Вaгнo је нoгу, пa нѣ-мoрe oдaт.

вaѣк прил. в. *вaвјек*. – Вaѣк је сирoтњи тѣшкo.

вaздa и **вaздa** прил. у *свaкo дoбa, увйјек*. – Вaздa сe oн свaђaјy. Вaздa oн љдѣ кoд-њй.

вѣсцјѣлї, -ā, -ō прил. *свеколики, свеукуїни, цијели*. – Вѣсцјѣлї се дан сѣм клиберѣ.

вѣт м **1.** *хвѣтї, мјера за дужину и износи око 1,9 метара*. – Нѣкадѣ се и дуљина мјѣрла вѣтма. **2.** *мјера за површину земље (~ 3,6 м²); зван и чейворни хвѣтї*. – Чѣтристо вѣтї земљѣ је фрѣталъ јѣтра. **3.** *мјера за количину дрва, кубни метар*. – Зѣ-зїму ће нам трѣбат бѣрем двѣнест вѣтї дрвѣ.

вѣтат, -ѣм несвр. *хвѣтаїти, узимати*. – Зїм смо вољел вѣтат сјѣне у клѣпку. Вѣтѣјте се жѣгѣ, а нѣмѣјте сѣм воѣт ѣброве. Израз: вѣтат зјѣле дангубиїи, љенчариїи, бескорисно ѣроводиїи вријѣме. – Мѣрѣмо нѣшт ѣзѣт рѣдѣт, па нѣћмо вѣлд сѣм вѣтат зјѣле. вѣтат кривине: *измѣтавати се, забутавати у ѣосу, околишати са ѣјашињавањѣм*. – Говѣрдѣ, ѣѣ-с нѣћес бїјѣ, а нѣмѣј ми стѣлно вѣтат кривине.

вѣтѣч, -ѣча м *ѣлочасїи камен коришѣн у дјечјѣј игри школицѣ*. – Вѣтѣч се мѣрѣ бѣцѣ у ѣдрѣѣнѣ пѣље и ѣнд га ѣѣрат нѣгѣм куд трѣбѣ.

вѣтрѣлъ, -ѣла м *шїтѣ за разѣрїтање жара на ѣгњишїу и у ѣѣћи*. – Дѣјт ми вѣтрѣлъ да мало цѣрѣм по вѣтри.

вѣтт се, -тїм се свр. *узѣти неки алаїи или ѣочѣи радиїи неки ѣосѣо*. – Шѣ сѣм глѣдїте, па вѣтте се мѣткѣ и пѣчмите кѣпат.

вѣшарт, -їм несвр. **1.** *куїоваїи, ѣроваїи*. – Ес вѣшарјѣ нешт ѣ-Пожѣ? Ѧѣте-л нешт вѣшарт кад ѣдѣте ѣ-Пакрѣ? **2.** *фиг. имаїи сумњив ѣосѣо или договор с неким*. – Нѣшт ѣн гѣдно вѣшарѣ и трѣбѣ и-се чѣват.

вѣшјѣм *ваши*м. – Мїлја, ѣћмо-л ѣћ с вѣшјѣм ил нѣшјѣм кѣлма?

вѣдрина, -ѣ ж *ведро ноћно вријѣме*. – Вѣчѣрес је вѣдрина и бїће вѣлкѣ стѣдѣн.

вѣжен, -а, -ѣ (одр. вѣженї, -ѣ, -ѣ) за *ѣѣксїи*л: *ушаран вѣзом*. – На дјѣвѣјки кѣшуљїца / нїт предѣна, нїт вѣжена / вѣћ од злѣта саливѣна (НП). Љѣпшї-с ми вѣженї пешкїр од ѣверѣнї.

вѣзѣч, -ѣча м *ѣнај коїи нешїѣ вежѣ, нїр. снѣѣве ѣѣкошеног жиїѣа, кукурузовине или сл.* – Улја је брз вѣзѣч и стїгнѣ повѣзат снѣѣве за чѣтри кѣпїлце.

вѣзен, -а, -ѣ (одр. вѣзенї, -ѣ, -ѣ) *в. вежен*. – Рѣже на рѣгљу шлїнгерѣјкѣ су вѣзѣне мѣвѣзом. Дѣвна, мѣтни на крѣвете ѣнѣ вѣзенѣ јѣстукѣ. Кѣлѣкѣ ће бїт вѣзенї пешкїрѣ? Спрѣмла сам трїест вѣзенјѣ пешкїрѣ.

вѣкер м *сѣї будїлник са звоном*. – Нѣвї вѣкер да звѣнї.

вѣкерца, -ѣ ж *в. векер*. – Искљѣч вѣкерцу да не звѣнї.

вѣла, -ѣ ж *врѣїа, сорїа, сој*. – Мѣрца т-је пѣсебнѣ вѣла јѣр се мѣрѣ свѣѣ пѣчат, и ѣе трѣбѣ и ѣе нѣ-трѣбѣ.

вѣлїм свр. *кажем*. – Мї му свї вѣлїмо да тѣ нїје дѣбро, ал цѣба. Мѣрамица нѣ-нѣѣ ѣбецѣда / ѣзѣ дрѣгї па вѣлї да нѣ-дѣ (НП).

вечѣрескѣ прил. в. *вечерес.* – Ђл ћмо се вечѣрескѣ наиграт ѱ-колу.

Вечёрњача, -ѐ ж *вечерња звијезда*. – Вечёрњача се првѣ пòјавѣ нѧ-небу.
вѣдат, вѣдѧм несвр. *ѡревијати и његовати ране*. – Кò ће вѣдат рѧне
 рѧњеницма?

вѣдѣ, -дѣм свр. и несвр. *имѣ. од видѣти, види, ѡгледај*. – Вѣдѣ тѣ њѣга,
 штѧ-б òн ѡијо.

вѣдѣре, -дѣм свр. и несвр. *в. виде*. – Вѣдѣре тѣ њѣга што се ускопѣстјо.

вѣдјело м *видни дио дана*. – Мòрѧмо пробѣ крò-шуму за вѣдјела. Израз:
 изнјет на видјело *јавно обзнаниѣи ѡѣознѧиу сѣвар или догађај*. – Изнѣс
 тò на вѣдјело, да свѣ вѣдѣмо и знѧмо!

вѣдт, вѣдѣм (2. л. през. вѣш) свр. и несвр. *видјети, ѡримѣјетиѣи, ѡримѣјивати*. – Нѣш мòѣ нѣшт вѣдт кòлкѣ је мрѧк. Вѣш кòлкѣ је и нѣмòј
 га подраживат. Мѣтре, па вѣш да те не зарѣзујѣ. Израз: вѣдт звѣзде: *за-искриѣи ѡред очима од јачине ударца*. – Кад те трѣснѣм ò-земљу, сѧм-ћеш
 одједнòч вѣдт звѣзде пред òчма.

вѣђело м **1.** *ѣетиroleј, гориво за ламѣе*. – Цѣро Јѣло, упѧли вѣђело / да
 јѧ вѣдѣм твòје лице бјѣлò (НП). **2. в.** *видјело*. – Дòћерѧј гòведа за вѣђела, а
 нѣмòј чѣкат мрѧка. Свѣ им је пòчѣо изнòст на вѣђело, ал òн нѣс ѣѣл нѣ да га
 чѣјѣ, а кѧмол да му пòвјерујѣ.

вѣђет, -дѣм (имп. вѣђ) свр. и несвр. *в. видѣти (I)*. – У тòлкòм мрѧку се нѣ-
 море нѣшт вѣђет. Вѣђ тѣ њѣга, штѧ му је на памѣт. Вѣђ ел је кѣпус дòвòљно
 кѣсео. Вѣђе-л тѣ њѣга кòлкò је нѧрѧстò!

вѣжљѧст, -ѧста, -ѧсто *виѣак, окреѣан*. – Сѣѣжа је вѣжљѧста.

визитѧцја, -ѣ ж *службени обилазак, ѡреглед или конѣрола*. – Влѧдика
 свѧкѣ гòднѣ ѣдѣ у визитѧцју по парòхјама.

вѣјѧт¹, вѣјѧм несвр. *јуриѣи некога*. – Вѣјѧл смо лѣсцу цјѣлѣ дѧн и òпѣ
 нам је утѣкла.

вѣјѧт², вѣјѧм несвр. *ѡросѣјѧвати зрѣе жиѣи и ѡвѣрѧ на вѣѣру ради*
одѧѧѧ нечѣсѣòѧа. – Гòрдѧна, ѧјмо вѣјѧт сјѣчку јер ѣмѧ ѣ-њòј нѣквòг ѧмељѧ.

вѣклер м **1.** *електѣроѣтехничар којѣ ѡѡѣрављѧ нѧмòѧѧе на ѡѣрансѣор-мѧѣору*
електѣромòѧора. – Мòрѧм òднјѣт мòтòр код вѣклера да га пòправѣ.
2. *ѣѣѧѣиѣи òко којѣх се нѧмòѧѧѧју ѡѣраменовѣ косѣ ѡѣ ѡѣрављѣњу фѣризуѣе*.
 – Мѣлѧнка ѣмѧ дòст свѧкојѧкѣ вѣклѣрѧ па сѣ сѧма прѧвѣ фѣризуѣу.

вѣктòрија, -ѣ ж *ѣгра сѧ лѣѣѣом у којòј двѣје екиѣе ѣграју фудбал на*
ѣѣѣи гол и сѧ зајѣдничким голмѧном којѣ не ѡѣѣѧда екиѧма. – Нѣмѧ нас за
 двѣје екиѣе, бòљѣ ѧјмо ѣграт вѣктòријѣ.

вѣлѣнт, -нѣм несвр. *лудовѣѣи, биѣи јѧко нѣмиѣан*. – Дѣ се примѣр и
 нѣмòј мѣ тѣј вѣлѣнт.

вѣлѣњет, -ѣнѣм несвр. *в. вѣлѣнѣи*. – Дјѣца-с пòчѣла вѣлѣњет да се тò
 нѣје мòгло издѣрат.

вѣлѡван, -вна, -вно *дивљачан, ѿодивљао, јако куражан*. – Кад је ушѡ сѡм су се рѡзишли јер нјес ћѣл ѿмат пѡсла ш-њѣм нѡкѣм вѣлѡвнѣм.

вилѡвт, -вта, -вто *в. вилован*. – Нѣћ кѡпт вѡлове од Дѡбривѡја, јер су јако вилѡвти и ш-њѣма је тѣшко рѡдт.

вѣлцѡн, -ѡна *м шољѣца за кафу без дрѣке*. – Бѡљѣ вѡлѣм пѣт кѡву из шѡљцѣ нег из вилцѡна, јер је шѡљца вѣћѡ.

винкл *м 1. ѣрав угаѡ (90°)*. – Спѡј дѡске да бѡдѡ у винклу. **2. инсѣру-менѣ** *за одређивање и црѣпање ѣравог угла*. – Прѡвјердѣ винклом ел зѣд ствѡрно у винклу. Израз: бит у винклу: *биѣи реалан, ѣравилног схваѣања и ѿонашања*. – Мѣлош ѡтра нешт нѣје у винклу и кѡнд је ѡстѡ на лјѣвѡ нѡгу.

винта, -ѣ ж **1. механизам за заѣезање кочнице заѣрежних кола**. – Окрѣн јѡш двѡ-три крѡга винтѡм и затѣгни шлѡјф. **2. ручна дизалица са зуѣчаници-ма**. – Донѣс винту и вѡсервѡгу да ѡмјѣстѣмо машинѡ.

вѣњуга, -ѣ ж *ѿодивљала винова лѡза*. – Кад нѣмѡ друѡѡга, и грѡжђе са вѣњугѣ бѡдѣ слѡтко.

вѣрлат, -лѡм несвр. *ѡбѡциваѣи мокраћу у већим количинама*. – Мѡ-рѡш вѣрлат цјѣлѡ нѡћ кад си пѡпјѡ гѡјбу пѣва.

вѣс *м географски: висина као хрбаѣ брда, највиша линѣја брда, али и назѣв за врх брда*. – Ушли смо ѡнјем вѣсом од рѡсаднѣка до Кѡсоњскијѣ нѣвѡ. Јѣдан вѣс изнад Кѡтѡрђѡ зѡвѣ се Мѣтла.

вѣст, вѣсѣм несвр. **1. висѣиѣ**. – Дѡјдѣм кѡпѡт што вѣсѣ на клѣнчанци! **2. фиг. дѡже времена сѣѡјаѣи или биѣи негѡје**. – Мѣшо цјѣлѡ вѣчѣ вѣсѣ код ѡдѡвцѣ Рѡдмѣлѣ, валд се нѡдѡ да ће нешт дѡбт.

вѣтѣљ, -ѣла *м 1. ѣамучна врѣца која доводи ѣѣѡролеј до цилиндра гѡје гори кад се заѣали*. – Јѡш мѡло извѡц вѣтѣља да лѡмпа јѡчѣ свјѣтлѣ. **2. коноѣчић кроз свијећу који гори**. – Тѡј вѣтѣљ кроз свјећу је прѣтанѡк, па слѡ-бо гѡрѣ. **3. сѣѡрогорећѣ шѣѣѡин за ѣѡење екѣѡлозива**. – Минѣр кѡрду зѡвѡ и вѣтѣљ.

вѣтлић *м дем. ѣѡмагало за ѣремоѣавање ѣредива на клѡѣко*. – На вѣтлић се мѣтнѣ кѡнура и ш-њѣга прѣмѡтѡвѡ прѣђѡ на клѡпко.

вѣшек, -ѡ и -ѣка *м кѣса у облику куѣе од ѣѡѣира*. – Кѡпјѡ сам вѣлкѣ вѣ-шек бѡмбѡнѡ. Успекѡ је кѣстѣнѣцѡ за двѡ вишекѡ.

вјѣк *м 1. вијек, сѣѡљеће, дѡги временски ѣериѡд*. – Нѡкон вѣшѣ од пѣт вјѣкѡвѡ вѣлѣ да смо мѣ дѡшли на ѣѡво, ѡ ѣѣ нѣје нѣје бѣло кад су нѡши стѡрѣ тѡј дѡшли. **2. живоѣ или радни вијек као ѣѡрајање**. – Цјѣлѡг вјѣка нѣје мрѡднѡ из Зѡјља, сѡм што је бѣјѡ у вѡјски. Тѣшко је са тѡкјем пѡквѡренјѣм лѡѡдма прѡвѣст вјѣк. Цјѣлѣ је вјѣк прѡвеѡ рѡдѣћ ѡ-шуми. Израз: за вјѣке вјѣко вѡ заувѣјек, за сѣѡлно. – Сѡм кад га нѡвадиш, нѣ-ш га се сѣмат за вјѣке

вјѣкѡвѡ. А зајам ће ти вратт лѣмбурга мјѣсѣца и ѡстаће ти дужан за вјѣке вјѣкѡвѡ. Баш си ме јако уврједјо и за-мене-с покрѡјнѣи за вјѣке вјѣкѡвѡ.

вјѣковат, вјѣкујем несвр. **1.** *вјековима живејѣи негдје*. – Нѡши-с стѡрѣи вјѣковѡл у Славѡнѣи, ал су и свѣдно ѣшћерал злѡтвори. **2.** *фиг. ѣредуго времена биѣи негдје*. – Нѣс гѡсти да се неће вјѣкује, нег да се рѡдбина ѡбѣје.

вјѣнчанца, -ѣ ж *главна греда за ослањање констѣрукције крова и ѣава-на*. – Кад се прѡви кѣћа, најдебље и најдуље-с греде за покрѣеке и вјѣнчанце.

вјѣнчанца, -ѣ ж *вјѣнчаница, свечана хаљина младе ѣоком вјѣнчања*. – Младѡ бѡдѣ у вјѣнчанци, а мѡре ѣмат и шлѡјер.

вјѣштѡк, -ѡка м **1.** *изабрани судски сѣѣцијалистѣи за неку обласѣи*. – Мѣшо је покрѡ судскѣи вјѣштѡк. **2.** *вјѣштѡчко ѣубриво*. – Мѡраћ на кѣрузе у Вѡдоплѡв метт јѡш двѣје врѣе вјѣштѡка.

Влѡ, Влѡа м погрд. *назив за Србе на ѣросѣорима аусѣроугарских земаља који су корисѣице царске власѣи, службе (ѣонекад и ѣриѣадници осѣалих народа) са циљем негирања народносне ѣриѣадносѣи срѣском на-роду, ѣѣ. са јасном ѣолиѣишчком ѣозадином*. – Кад ѡће да ме разлѣтѣи, ѡн ми кѡже да сам Влѡ.

влѡдат, влѡдѡм несвр. **I. 1.** *уѣрављаѣи, руководиѣи*. – Тѣшко је сирѡтњѡм влѡдат. Ко гѡђ да дѡђе нѡ-влѡст, ѡн ће влѡдат, а јѡ-ћ мѡрат рѣмбачт. Неће ѡн мѡћ влѡдат тѡлкѡм машинѣрјѡм. **2.** *ѣознаваѣи неку обласѣи рада, сѣѣруке или науке*. – Дѡбро ѡна влѡдѡ нѣмачкијем јѣзиком. **II. ~ се ѣонашаѣи се**. – Дѡбро се ѡна влѡдѡ кад је неће. Неће се ѡн знѡт влѡдат мѣђ-њима. Дѣко мѡја да се бѡље влѡдѡш / бѣла-б твѡја да се и не-нѡдѡш (НП). Бѣћѡр јѣсам, бѣћѡрскѣи се влѡдѡм / чѡдо ми је кѡко не нѡстрѡдѡм (НП).

Влѡјина, -ѣ, ж погрд. *Влахиња, назив за Срѣкињу на ѣросѣорима аусѣроугарских земаља*; усп. Вла. – Вѣзак вѣзла тананѡ Влѡјина / вѣзѣћи је сѡнак прѣваријѡ (НП).

Влѡј м в. Вла. – Ывјѣк су нас ћѣл одвѡјт од ѡстѡлјѣ Србѡ, па су нас звѡл Влѡјма.

влѡка, -ѣ ж *ѣѣраг вучења дебала кроз шуму и сл.* – Вѣдѣ се влѡка куд је шлѡјсѡ клѡде.

Влѡс м в. Вла. – Цн је мѣн рѣкѡ да сам Влѡс, а јѡ нѣм да је Шѡкац.

влѡша, -ѣ ж *боѡа*. – Отвѡр ми влѡшу пѣва.

вѡвд прил. *овуда*. – Вѣшѣ нѣмѡј вѡвд прѡлајт.

вѡвд прил. *овдје*. – Вѡвд метни стѡлцу.

вѡвдѡ прил. в. *вѡвд*. – Вѡвдѡ се ѣдѣ кѡ-црѣвѣ.

вѡвде прил. в. *вѡвд*. – Бѡље нѣмѡј дѡлајт вѡвде.

вѡд прил. в. *вѡвд*. – Вѡд Мѣљко нѣје бѣјѡ.

вѡде прил. в. *вѡвд*. – Дѡћдѣр ѣ-тѣи вѡде.

вòдйћ, -ића м *водич, особа која некога или нешто води*. – Срђан им је бйјо вòдйћ. Ја-ћ бйт вòдйћ кòња док плèћкāмо кўрузе.

вòдјер, -ёра м *иосуда у којој се држи брус*. – Ўлй вòдё у вòдјер јер глā-дилца мòрā бйт мòкра.

вòдт, вòдйм несвр. **1.** *водићи некога или нешто*. – Трёбā вòдт ћўку код ветеринара. **2.** *имати бољи резулйаћ у игри, йрци, уйакмици*. – Нāша екйпа је цјёлò врјеме вòдла. **3.** *бићи на челу неке организације*. – Њйову екйпу вòдй Миладин. **4.** *йјевати йрви глас у йјевању*. – На слāв смо се бāш нāпјевале – Пётра и Бòсйлка-с вòдле, а мй смо полāгале и бāш нас је бйло лјёпо слўшат. **5.** *исйòлавати йолни нагон од сйране краве*. – Кад крāве пòчмў вòдт, мòрā се гāзда дòбро пāјзт јер су òне онд нёмйрне и нёпослўшне, па òћё скòчт и на чòека.

вòђ прил. *овдје*. – Пелāгја нйје бйла вòђ од јўчё.

вòђе прил. *в. вођ*. – Нё-бòј се, вòђе нёмā нйкога.

вòђкā прил. *в. вођ*. – Ак смйјеш, дòђ й-тй вòђкā.

вòз, вòза м **1.** *йревозно средсйво, влак*. – Сёка је ў-шкòлу пўтовāла вòз-ом. **2.** *сијено, слама, снйови жићй и сл. сложено на колима за йревоз*. – Блāгојйн Дрāган знā нāбòлё садјет вòз. Пāз да нё-спанёш с вòза!

вòзйћ, -ића м *мали воз (као йревозно средсйво)*. – Кроз пāрк смо се вòзли вoзйћем. **2.** *мали воз (као сијено, слама, снйови жићй и сл. сложено на колима за йревоз)*. – Са Крёшевнё ћмо ймат дјётелнё сām за један вòзйћ.

вòзт, вòйм несвр. *возићи*. – Стāрòг кòња се не ўчй вòзт. Вòз се сām и мёне нёмòј чёкат!

вòјзт, вòйм несвр. *в. возйћ*. – Кад порāстеш, вòјшћеш й-тй āвто. Кад си кўпйш бицйклин, мòћеш се вòјзт кòлкò òш.

вòјница, -ё ж *војни рок, служба у војсци*. – Тй ћеш сўтра у вòјницу пòћи, / а Бòг знāде кā-ћеш кўћи дòћи (НП).

вòлāн, -āна м **1.** *уйрављач у облику йочка*. – āвто ймā вòлāн, а бицй-клин гувёрнāл. **2.** *набрани материјал на хаљини или блузи, нашивен у круг*. – Кўпла сам си блўзу са волāном.

вòлйћ, -ића м дем. *мали во*. – Дāнас је крāва отёлла мālòг волића.

волићкй, -ā, -ò *оволико мали, уз йоказивање колико*. – У Кāпāвцу нйје ни бйло дòбријё кўрўзā, већ свё нёквй волићкй чāвòрци.

волићнй, -ā, -ò *в. волићки*. – Њёгови-с прёсти волићнй.

волицкй, -ā, -ò *в. волићки*. – Òткинò м-је волицкò чоколāдё.

вòлкй, -ā, -ò *оволики*. – Òн је вòлкй, а òна вòлкā.

вòлт, вòлйм несвр. (некога или неcome) *вољетй*. – Дјёца вòлё кад дòбјў чоколāду. Мй смо вòлли брāт гљйве. Мйлца вòлй Милўтина. Голўбца вйшё

вѡлї Вѣлї нег Дáки. Вѡлїм цўри нѣго мáјко тѣби / тї ме вáко мїловáла нѣ-
би (НП).

вѡљет, вѡлїм несвр. *в. волић*. – Мї смо вѡљел ић кѡд-њї ў-госте. Вїшѣ
ће ѡн вѡљет ћѣр нег сїну.

вѡсо, -ѣ м дем. *в. волић*. – Пѣрава је отѣлла мáлѡг вѡсу.

вѡчић м дем. *в. волић*. – Тї нїс вѡчић, тї-с волўсна.

вѡшчић м дем. *в. воз (2)*. – Са Грáвљїшта ће бїт мáлї вѡшчић ѡтавѣ.

вр̑, вр̑а м *врх*. – Пѡпѣл смо се на сáм вр̑ кáмарѣ. Нѣмѡј се пѣњат на
вр̑ др̑вета. Прѣзрелѣ шљїве мѣтни нà-вр̑ áмпера. Зàлaјaлa кўја нà-вр̑ Псуња
/ ѡпазила ћўку на Пáпўку (НП). Израз: бит нà-вр̑ главе *највише шїѡ*
може да се доўсїши, када је већ досїигнуѡа граница шїрїљења. – Њѣговѣ
зајѣбáнцијѣ м-је нà-вр̑ глáвѣ, па ак нàставї јá-ћ га истрўћ.

вр̑јкат, -áм несвр. *жбукаѡи, малићерисаѡи*. – Кѡ ће-т вр̑јкат кўћу?

вр̑анцўскї, -á, -ѡ *француски*. – Дѡват ми вр̑анцўскї клўч.

вр̑ањ, -áња м *чеї на бурейу*. – Вїдїм по вр̑ању да је нѣко дїрѡ бўре.

вр̑атло, -тла м **1.** *враѡило, осовина, шїйка*. – Нáправ нѣкакѡ вр̑атло
да се дїјѣца имају на чѣм вр̑тт. **2.** *диѡ иїкалачког сїѡана на коме су намоїане*
ниїи основе и оїїкани диѡ иїканине. – Вїш да-с нїти лáбаве па и мáло за-
тѣгни вр̑атлом.

вр̑áтт, вр̑áтїм свр. *враѡиїи*. – Јá-ћ ти сáд вр̑áтт шáмáр кад ѡн нѣ-смјѣ.

вр̑дат, вр̑дáм несвр. *избїјегаваїи, хваїаїи кривине, околишїи да се*
не каже шїа је сїѡарно ирѡблем. – Нѣмѡј вр̑дат нег рѣц штá се дѣсло.

врѣбац, -бца м *врабац*. – Врѣбци-с нáправи гнїјздо испѡд рѡга нà-
кўћи.

врѣдѡван, -вна, -вно *болан на додир*. – Јѡш мї је плáво и врѣдѡвно под
рѣбрима.

вр̑змат се, -áм се несвр. *бесїѡиребно обилазиїи, креїаїи се ѡко не-*
чега или некога и ири иїѡме му смеїаїи. – Нѣмѡј се вр̑змат ѡко-мене.

врїшáк, -шка, -шко **1.** *свјеж, нїр. за намирнице, храну, иѡвреду и сл.*
– Колáчи-с врїшки јер с ѡјтра печѣн. Пѡгача је бáш врїшка. **2.** *за ваздух,*
врїјеме: свјеже, иѡмало хладно. – Дáнас је врїјеме врїшко јер је ѡјтра пáдала
кїша.

врїјеме, врѣмена с **1.** *врїјеме као шїрајање*. – Требá ми дѡст врѣмена
да тѡ згѡтовим. **2.** *доба за неку акїивност*. – Врїјеме је да иѡдѣ кўћ. Јѡш нїје
врїјеме зà-тѡ. **3.** *меїеѡролошко сїѡање у аїмосфери*. – Дáнас је гáдно врїјеме
да-б се кўпал у рїѣц. По бројáнцама се знá кáкѡ ће бїт врїјеме. **4.** *аїмосфер-*
ско неврїјеме. – Грїзў комáрце ко лўде и спрѣмá се нѣквѡ врїјеме. Грмї, сјѣвá,
врїјеме се спрѣмá (НП).

вркат, врчѐм несвр. *сукайи, нїр. бркове, рукаве, ниїи вуне у їредиво и сл.* – Ћѐд Драгомїр врчѐ бркове.

вркнит, вркнѐм свр. *неконїролисано и неїредвидиво одскочиїи.* – Кад сам рѐзѐ брајду, нѐђе м-је вркнѐ фѐдер са маказѐ.

врлудат, -а̄м несвр. **1.** *кривудаїи, креїаїи се їамо-амо.* – Напјо сам се тѐлкѐ да сам врлудѐ ђајућ. **2.** *избјегаваїи нешїи небїїном їричом.* – Рѐц та̄чно штѐ је бїло, а нѐмѐј ми врлудат.

врља̄в, -ава, -аво *разроких очију.* – Ка̄к-си врља̄в, нѐ-море чѐк знѐт ел глѐдиш у-њег ил у жѐну-му.

врља̄книт, врља̄кнѐм свр. *бацїи из руке ошїро и без гађања.* – Кад је врља̄кнѐ рѐжљику, погѐдїо је ђвна у-гла̄ву.

врља̄ка, -ѐ ж *їѐїречна моїка, нїр. изнад шїорейа, на їријему и сл. на којој се суши одјећа, крїаре иїд.* – Преба̄ц вѐсту преко врља̄кѐ, да се ђсушї.

врѐм прил. *за кашику или неку їосуду: наїуњено са врхом изнад горње ивице їосуде.* – Мѐтни по јѐдну врѐм жлїчицу ка̄ве за сваку ша̄лцу, па ўзмјѐша̄ј и пусти јѐднѐч да прѐврије.

врпољт се, -љїм се несвр. *немирно сједиїи, сїјално се креїаїи и їомјераїи.* – Штѐ се врпољїш, кѐнд їма̄ш кршѐље?

врта̄љ, -а̄ља м в. *верїа̄љ.* – Лївада је вѐлка са̄м врта̄љ јутра. Чѐка̄м је већ трї врта̄ља са̄та.

вртигѓз м *вјеїроїир, немирна особа.* – С ђнјем вртигѓзом нїкад нїје дѐса̄дно.

врћкат, -а̄м несвр. *їреврїаїи нешїи или їо нечему.* – Ујтру їдѐмо врћкат сјѐно. Па ўграб већ јѐднѐч, а нѐмѐј врћкат пѐ-тѐј ра̄лки.

врўла, -ѐ ж *їасїирски дрвени дувачки инсїрументї, са јѐдном цијеви.* – Та̄ћа м-је направио врўлу, па ўчїм свїрат.

врућина, -ѐ ж **1.** *висока їемїераїура као лични ђсјећај.* – Штѐ лѐжїш тѐлкѐ кад је у-кући већ врућина? Ја̄ко сам се ўтрѐнтѐ, па-м је врућина. Кад ме је пољубла, на̄ма̄ ме ђбузѐла нѐквѐ врућина и срце м-је заиграло. **2.** *веома їѐїли дани.* – Мѐн је на̄љѐпшї дїѐ лѐта кад дѐђу їлїњскѐ врућине па се кўпа̄мо на шла̄јсу. **3.** *їовишена їїјелесна їемїераїура као знак болесїи.* – Вѐд дїѐте дѐктору јер їма̄ врућину.

врўштук м *їрви јуїарњи оброк, доручак.* – Дјѐцо, ўста̄јте, па на врўштук.

врўштукат, -а̄м несвр. *доручковаїи.* – Дјѐцо, ўста̄јте, па ћмо врўштукат.

врцат, врца̄м несвр. *за иверје, зрње, искре и сїїне комаде: леїїјеїи на све сїїране у дјелићима.* – Док је цїѐпѐ дрва, свўд је врцало ївѐрје.

га́па, -ѐ ж канал или јарак *йоред йуџа*. – Мйтрѡв Рѡдовѡн је слѣтјо би-
циклом у га́пу и искрѣвјо прѣдњѣй то́чак.

га̀ра, -ѐ ж она која је гарава, *џамније боје*; може биџи и надимак. –
Дѣране, ел ти се вишѣ свѣђа га̀ра или пла́вуша? Свѣђа-м се ђна црнѡмањаста
кѡмшинца Га̀ра.

га́ра, -ѐ ж *израсџак на обољелом клиџу кукуруза*. – Нѣ-дѣрајте га́ру, јер
ћте бѣт га̀рав ђд-њѣ.

га̀рѡв, -ава, -аво *црн, џамније боје, умазан црном бојом*. – Ђпа, цџпа
скѡчи / да ти вѣдѣм ђчи / да ти вѣдѣм ђчице / га̀равѡ дјевѡјчице (НП). Мѣла
мѡја га̀равѡга лица / тебе трајѣ бѡја из Бастѡја (НП).

гарга̀ша, -ѐ ж (об. у мн.) *дрвени чешаљ за фино ишчесљавање вуне*,
користи се у йару. – Донѣс ми гарга̀ше.

гарга̀шат, -шѡм несвр. *чесљаџи вуну уз йѡмоћ дрвених чесљева*; усп.
гаргаша. – Дѡнаш-ћмо гарга̀шат вѣну.

га́с м *йеџролеј*. – Уга́с ла́мпу да не трѡшѣ га́с.

га́тнит, га́тнѣм свр. **1.** *изгубиџи равноџежу и џасџи*. – Нѣмѡј стајат
џ-колма док кѡњи лѣтѣ да нѣ-га́тнѣш. **2.** *йрећи врхунац, йромијениџи смјер*. –
Сѣнце је ђдѡвно га́тнило и скѡро ће пѡчѣт залајзт.

га́тра, -ѐ ж *решѣика на ѡџвору, кавез*. – Мѡраћ мѣтт га́тру, да нѣ-џѣ
нѣко на пѡдрум.

га́ће, га́ћа ж **1.** *дио доњег вѣша*. – Сашла-м жѣна га́ће од фла́нѣла. **2.**
доњи дио мушке народне ношње, са џканим широким ногавицама, у функцији
џаниџалона. – Код мѣшкијѣ су га́ће вѣзѡне свѣтѣѡком, а ткѡнца се вѣзала преѡ
кѡшлѣ.

га́цат, га́цаѡм несвр. *в. гањцаџи*. – Нѣ-га́цајте пѡ-тѡј каљуг.

га́шенѣ, -ѡ, -ѡ смеђ. – Дѡјт-ми ђнѣ га́шенѣ вѣсту.

га́шенѣ, -ѡ, -ѡ *коме је гашењем йромијењѣна особина*. – Ел ѣмѡмо мало
га́шенѡг крѣча?

гвѣ́нт, гвѣ́нта м *навој на маџици или вијку*. – Срѣнјо се гвѣ́нт на шарѡ-
фу и нѣкако-ћ мѡрат на́правт нѡвѣ.

гвѡ́жђа, гвѡ́жђѡ ж мн. **1.** *меџална клоѣка са ѡџругом*. – Чѣнѣ м-се да се
појѡвјо мѣш и мѡраћ мѣтнит гвѡ́жђа џ-собцу. За стаѡре трѣба мѣтт гвѡ́жђа, а
за ма́лѣ мѣшеве гвѡ́жђѣца. Код лѣшчијѣ јѡма-с лѡвци мѣтли гвѡ́жђа за вѡтат
лѣсце. **2.** *в. баглама*. – Код кова́ча сам на́ручјо гвѡ́жђа за столѡрју.

гевѣ́ра, -ѐ ж *џишѣѡљ*. – Ма ел ѣ-тѣ та́кѣ ма́лѣ ѣмѡш гевѣ́ру?

гевѣ́кт м *уџег йроџисане масе за вагање рѡбе*. – Донѣс гевѣ́кте да ва́г-
нѣмо шѣнцу.

гѣлѣ́птер м *особа йроблемаџичног йѡнашања*. – Не дру́ж се с-ѡтјѣм
гѣлѣ́птером.

гемйшт м *мјешавина вина са содом-водом или минералном водом.* – Дè-м направ један гемйшт. Шта-с толкò разрједјо гемйшт?

георгíна, -è ж *украсна биљка далија.* – Пáва íмá нájљепшè георгíне у Бруснику.

гèпт -пíм свр. *украсíи.* – Нíје ни òпазјо кад му је òнај мáли гèпјо шајтòв.

гèрма, -è ж *квасац.* – Куп гèрмè у дућану.

гèршла, -è ж *ољушíени јечам за људску исхрану.* – Данаш-ће Пётра кўват кáшу од гèршлè.

гíгáљка, -è ж *љуљашка.* – Мй-б íзмеђ двíје врбе сáвли гáне и уплèл у гíгáлку и стáлно смо се гíгал нà-њòј.

гíгат, гíгáм несвр. *љуљáии се на љуљáици.* – Ко дјèца смо се вòљел гíгат на гíгáлки.

гíздáв, -ава, -аво *íоносног држања, уíарађен, лијèйò обучен.* – Србис-лáв је ўвјèк гíздáв. Слáвка је бáш гíздава.

гíздаво прил. *íоносно, уíарађено, дои́јерано, веома лијèйò, наочи́иò.* – Гру́јо се òблáчí бáш гíздаво.

гíздат се, -áм се несвр. *сређивáии се, дои́јеривáии се да би се изгледа-ло лијèйò, дои́аддљиво, дои́јерано.* – Млáђан се вòли гíздат.

гíлтат, -áм несвр. *òговарáии íò величини, кроју, дезену, боји и тíиу, би́ии усклађен уз òстáле дијелове одјеће.* – Ел ми òвè гáшенè ципеле гíлтајў уз òнò ца́гво òдјèло?

гíца, -è ж *íрасе, свиња.* – Дјèца се вòлè й́грат са мáлјèм гíцама.

гíцат се, гíцáм се несвр. **1.** *би́ии немиран, скака́ии.* – Дјèцò, штá се гíцáте пò-кућ. **2.** *о́и́имáии се.* – Кòлкò се гíцò, нíс га мòгли задр́жат.

глáбат, -áм несвр. *грисíи, одгризáии комаде зубима, нíр. месо са ко-сíи, сочни дио брескве или шљиве са кру́ине кошчице и сл.* – Нјèсмò скрòз òчистли кòсти, па íмá штá за глáбат кад се скўвајў.

главíњат, -áм несвр. *ходáии без везе, шумарáии.* – Ш-њíм нýкадè нè-знáш һè-ш стíгнит, јер сáм главíњá, кáј да нíје сáм свòј.

глáвчица, -è ж (об. у мн.) *једногодишњи сийни црни лук намијењен за садњу, који је добијен из сјèмена, арíацик.* – Чўла сам òјтра сíлучáра па мòремо сáдт глáвчице.

глáдилца, -è ж *брусни камен ко́им за ошíре сјечива нíр. ножа, косе и сл.* – Пр́во мèтни глáдилцу у вòдјèр, па òнд нáли вòду да се нè-полјèш.

глáнци, глáнца м *сјај.* – Кíша му е поквáрла глáнци на ципелама.

глáнци прид. непром. *сјајан.* – Óчисти ципеле да бўду глáнци.

глáнцат, -áм несвр. *чисíии до сјаја.* – Áндрíја свáкò јўтро глáнци ципеле.

гла́цнит се, -нѣм се свр. фиг. *удебљаиши се, доби́иши који килограм више.*
– Па тѣ-с се овѣ зѣмѣ мало гла́цнѡ.

гле́дат, -ам несвр. **1.** *гледаиши, ѿсмаи́раиши.* – Нѣће ѡна ни гле́дат у-том правцу. Гле́те кѣк јѡј лјѣпо сто́јѣ сѹкња! **2.** *ѿмагаиши некоме, води́иши рачуна о некоме, ѿази́иши на некога ко не може да буде сам, нѣр. сѣи́ари, болесни и сл.* – Мѣлнѣ-с гле́дал ко́мшинцу Сми́љу, па им ѡна препѣсала кѹ́ћу. Израз: гле́дат ко теле у шарена врата: *бленуи́ши, гледаиши незаини́пересовано.*
– Кѹ́д гле́даш ко теле у ша́ренѡ врата?

гле́дт, -дѣм несвр. *в. гледаи́.* – Нѣмѡј сѣм гле́дт, ѹзми нѣшт у-шаке и по-мѡз нам. Слобѡдѡнка гле́дѣ, а ѡн се тѹку. Ѣн су гле́дли кѹму Ста́ку, да им ѡна ѡстави́ има́ње. Ѣн море гле́дт ко теле у ша́ренѡ врата, јер нѣшт не разѹмје о чѣму ѡн дѣва́нѣ?

гле́ђет, -ѣдѣм несвр. *в. гледаи́.* – Мѡре гле́ђет ко́лкѡ ѡће, ал нѣће дѡбт нѣшт. Мѡгли-б нѣког гле́ђет па да нам ѡстави́ има́ње. Нѣшт му не врѣ́дѣ кад поред здравјѣ ѡчјѹ нѣ-вдѣ, па мѡре сѣм гле́ђет ко теле у ша́ренѡ врата.

гло́ба, -ѣ ж *новчана казна за учи́ену шѣи́еиу или радњу.* – Нашли-с му пѣштѡ́љ, ѹзѣл му га и јѡш је пла́тѣо и гло́бу.

гло́дат, гло́ђѣм несвр. *в. глабаи́.* – Тѣ ка́лимљенѣ шљѣве се нѣ-дајѹ пѹчт, па и мѡра́м гло́дат. Гло́ђѣм ѡвѹ ко́шћѹвару цјѣло́ вѣчѣ.

гло́дача, -ѣ ж *врѣи́а ѿлода во́ћа код кога се велика ко́шчица не одваја лако од месна́иѡг и сочног дијела ѿа се морају комади одгризаи́ши зубима.* – Ѣвѡ је гло́дача и ѣѹ нѣ-мож пѹчт.

гло́т, -ѡта м ѿамучна ѿканина *кори́ишѣна за израду ѿрега́ча, ѿодсѣава и сл.* – Кѹпла сам гло́та, па-ћ си на́правт вѣртѹн.

гло́цат, гло́ца́м несвр. *грисѣи́и нѣр. месо са косѣи́и, сочни дио брескве или шљиве са кру́и́не ко́шчице и сл.* – Дјѣца на́јвишѣ вѡлѣ да гло́цајѹ спѣнатке.

глу́вара, -ѣ ж *кухи́њска зидана ѿећ.* – Кад се за́ложѣ глу́вара, нѣмѡ зѣмѣ да је ко́лкѡ стѹдѣн.

гљѣ́ва, -ѣ ж **1.** *ѡи́иши назив за јесѣи́иве и нејесѣи́иве ѿечурке.* – Јѹчѣ смо ѣшли тра́жт гљѣ́вѡ у Ко́начну. Нѣсом скѡро ѣшѡ тра́жт гљѣ́ве. **2.** *букова губа, нејесѣи́ива ѿпарази́и́ска гљѣва на дрве́иу, у облику ко́иши́а, чији се суви месна́иши дио корисѣи́и за ѿа́љење ва́и́ре искром.* – Гљѣ́ва ѡдмѡ ѹвати́ ѿскру и дѣмѣ, а чѣле сѣм пѣнѹ и ѹмртвѣ се, не грѣзѹ, па мѡж ра́дт ѡко-њѣ.

гљѣ́вовѣ чѣ́п *ѿлу́и́ени чѣѣ за за́и́варање флаша.* – Дѡјт ми гљѣ́вовѣ чѣ́п! За́чѣп влѡшу са гљѣ́вовѣ́м чѣ́пом.

гњи́л, -ѣла, -ѣло за *во́ће: гњи́ло, које је омекшало и ѿресѣало да буде усовно, а није ѿчело да ѿру́ли, ѿа се може јесѣи́и.* – Ѣскоруше и мѹшмуле мѡрајѹ бѣт гњи́ле да-б се мѡгле јѣст.

гнјѣздит се, -ѣздѣм се несвр. **1.** *за ѿишце и живину: лежайши у гнијезду на јајима док се не излегу млади.* – Ласте се гнјѣздѣ свѣкѣ гѣднѣ у ѿстѣм гнјѣзду. Брљци се гнјѣздѣе у шупљѣни стаблѣ. **2.** *фиг. намијешѿиши се у неком скученом мјесѿу.* – Штѣ се гнјѣздѣиш на-том кревѣцу, ѣв ја-ћ се ма̀книт па слѣбодно се ѿспруж?!

гнјѣченѣ кумпјѣри ѿрилог јѣлима насѿао гњечѣњем скуваног кромѿира, кромѿир-ѿире. – На̀правдѣ мало и гнјѣченјѣ кумпјѣрѣ.

гнѣјѿво м вјешѿачко љубриво. – Мѣрѣмо мѣтат гнѣјѿва око кѣрѣзѣ.

гнѣјт, -јѣм несвр. **1.** *додаваши љубриво.* – Мѣгли-б ѣѿтра ѿћ гнѣјт кѣрузе. **II.** ~ *се за рану: гнојѿиши се.* – Разбѣјо је јѣчѣ кољено, а ѣтра му се вѣћ пѣчѣло гнѣјт.

гњѣкнит, -нѣм свр. **1.** *јакѣ ѿасѿи или некога удариши.* – Гњѣкнѣ га је ѣ-прса. Ал сам се осклизнѣ и гњѣкнѣ гѣјсѣѣм ѣ-земљѣ. **2.** *експлодираши.* – Бѣмба је гњѣкнила, а да нјѣсмо стѣгли ни зѣлегнит.

гњѣцѣв, -ава, -аво љѣѿлив, збијен, који се гнијечи јер је недовољно осушен или исѿечен. – Круѣ је бѣјо бѣш гњѣцѣв.

гњѣцат, -ѣм несвр. *гнијечиши, дробиши, стѿискаши нешиѣ.* – Нѣмѣј гњѣцат по тѣрбѣку кад нѣ-знѣш штѣ је ѣ-њем.

гњѣда, -ѣ ж **1.** *јајашце вашке, ѿричврѿиѣно уз влас косе.* – Гњѣде сѣм побјѣлѣ по кѣрјѣну кѣсѣ. **2.** *фиг. лоша особа.* – Штѣ се бѣкћѣш ш-њѣм кад вѣдѣиш да је гњѣда од чѣека?

гѣђ прил. год. – Кад гѣђ дѣђѣм кѣд-нѣ, на̀правѣ ми нѣквѣ зѣпрдницу. Мѣремо ѿћ на̀поље кад гѣђ ѣђмо.

гологѣзан м видно сирѣмашина особа. – Ѧн је ѣбичнѣй гоголѣзан јер нѣмѣ нѣђе нѣшт.

голѣжѣв, -ава, -аво слабо ѣѣчен, голишав. – Нѣмѣј ѿзлајзт на̀поље тѣкѣ голѣжѣв!

гѣмбат се, -ѣм се несвр. *гураши се и свађаши.* – Кѣ ће знѣт штѣ ће на крајѣ бѣт, јер се гѣмбају цѣлѣ јѣтро.

гѣнт, гѣнѣм несвр. **1.** *ѿѣраши, гонѣиши.* – Ѧтра нѣ-могѣ гѣнт ѣвце ѣ-рѣмпош. **II.** ~ **се 1.** *наредбѣдавно гон се иди, бјежи, губи се.* – Гѣн се на̀поље из мѣјѣ кѣћѣ. Гѣн се у вражјѣ мѣтѣр ѿ-тѣ и тѣѣје лапрѣдѣње! Мѣ, гѣнте се тѣкѣ пѣѣн из гостијѣне! **2.** *ѿриши се (о крмачи).* – Кад се крмача гѣнѣ, трѣбѣ је дѣбро пѣјзт да нѣ-ѣдѣ за дрѣгѣм чѣпором. **2.**

гѣрет, -рѣм несвр. *гореѿи.* – Дрѣва-с мѣкра и нѣћѣ ћѣт гѣрет. Нѣчјѣ нѣје до зѣрѣ гѣрѣла.

гѣрт, -рѣм несвр. *в. гореѿи.* – Мѣтни сѣѣѣјѣ дрѣѣ па ће бѣљѣ гѣрт.

гѣрѣѣк, -ѣка м *в. баба (5).* – Тѣмѣн сам на ѣсѣмнѣст дѣбѣо гѣрѣѣка и ѿмо ѣјѣц.

горòпадāн, -дна, -дно *задиркујућег и слободнијег йонашања*. – Србис-
ла̋в је ба̋ш горòпадāн.

горòпадно прил. *задиркујуће, које је слободнијег йонашања*. – Стāнка
се пòнāшā горòпадно.

гòспоја, -ē ж *госйòђа*. – Није мēне рòдила гòспоја / нег сēљāнка, мòја
мйлā мāјка (НП). Зòв и ўчтељову гòспоју да с нāма пòпје кāву.

гòспојца, -ē ж дем. *госйòђица*. – Кад дòђу на сēло, гòспојце вòлē шēтат
сокацма.

готòвāн, -āна м *нерадник, лијенчина*. – Нēмā òд-њег домāшина јер је òн
вèлкй готòвāн.

грā, грā м *йасуљ, грах*. – Дòбāр грā далēко се чўје.

грāба, -ē ж в. *гайа*. – Грāбе-с пўне вòдē.

грāбйк, -йка м *грабова шума; йонекад је йò и йòйоним*. – Сйне, йд
у грāбйк и усјēц рāван грāбћ за стòжну. Пòсјекли смо грāбове, ал је нāзив
Грāбйк òстò.

грāбовна, -ē ж *грабовина, дрво граба*. – У шпòрету нāјбòлē гòрē бўков-
на и грāбовна.

грāбћ, -а м дем. *младо дрво граба*. – Одсјēц грāбћ за попрēгāч.

грāд¹ м *веће урбано насеље*. – У грāду се лāкшē жйвй. Òћмо сўтра йћ
ў-грāд?

грāд м **1.** *сйейен алкохолне јачине ййћа (1 град је око 2,5%)*. – Нāјљепшā
је рāкја од пēтнēст, шēснēст грāдй. **2.** (само у мн.) *инсйрументй за мјерење
јачине алкохола у ййћу; нису исййи за ракију и вино*. – Кад бўдēш йшò у Дāро-
вāр, кўп-ми грāди за рāкју.

градйрат, градйрāм несвр. *мјериййи јачину ракије йòмоћу гради; усп.*
град (3). – Мйле, ес скòро градйрò рāкју?

градјерат, градјерāм несвр. в. *градирайй*. – Трēбā чēсто градјерат рāкју
да нē-будē слāбјā од осāмнēст грāдй.

грāјат, -јāм несвр. *галамиййи, викаййи*. – Дјēцо, штā тўј грāјāте, па йдте
нēђе дāлē?!

грāкнит, грāкнēм свр. **1.** *гракнуййи, јакò и изненада викнуййи, загалами-
ййи*. – Кад је Јāћим грāкнò нā-њй, нāмā-с крēнли и вйшē нјес нйшт пйтал. **2.**
фиг. *јакò емоййивно реаговаййи*. – Јòј, чйм сам га вйдла, срце м-је грāкнило и
ћēло искòчт из прсā.

грāктат, -āм несвр. **1.** *за йййице: узнемирено и гласно се оглашаваййи*.
– Òјтра-с ме пробўдле шврāке, јер су пòчēле грāктат чйм је свāнло. **2.** фиг.
дуже и гласно говориyйи. – Нēмòјте сāм грāктат, јер нйко нйког нē-чује, па се
мāло смйрте и сāслушāјте једно дрўгòга.

грaничaр м 1. *чувар на граници.* – Јово је у војски бијо грaничaр. 2. *људи који су живјели на подручју Војне границе.* – Људе којџ-с живли у Грaн-ци зовѣмо Грaничaрма. 3. *дјечја игра лoићoм, са двије екије у два ђoља.* – Чѣсто смо љграл грaничaра.

грaнца, -ѣ ж 1. *линија раздвајања.* – Бил смо на сaмoј грaнци. 2. *oблик слагања снoйoвa жићa на њиви у крстѣ.* – Нѣћмо нa-кола мѣтат вишѣ од дѣ-сет грaницa, да се вoз не прѣврнѣ. Дoбpo нам је шѣница рoдила / јѣдно јутрo стo грaницa дaло (НП). 3. *граница, љросћoр уз Саву у сaстaву Војне границе љoд уђравом аустѣријских војних власћи.* – Нѣ-мог се јa љдат у Грaнцу, јер тaм тражѣ вѣлкѣ мѣрaз, а јa тo нѣмaм.

грaнчaр м 1. *в. граничар.* – Крaјишницѣ су стoтнама гoдѣна бил ѣсарскѣ грaнчaри. Куњѣвчaне смо звaл Грaнчaрма. Aјмо се љграт грaнчaрa. 2. *колац на који се садијевају снoйoви жићa на њиви; усп. гранца (2).* – Нѣмoј забo-равт да љ-кола утoварѣш грaнчaре.

грaнчнѣ, -a, -o *који љриѣада граници као некој линији, граници жићa и слично; усп. гранца.* – Кад се прaвѣ грaнце од снoпoвa жѣта, мoрa се љ-земљу забт грaнчнѣ кoлац. Нѣмoј премјѣшћат грaнчнѣ љнку јер ћеш плaтт глoбу.

грaорaст, -аста, -асто *сив са ѣачкицама ѣамнијих боја.* – Oнa грaорa-стa кoкoш је пoчѣла квoцат.

грaорна, -ѣ ж *омoћaч махуна ѣасуља и сл. након шѣо се oдвоје зрна.* – Грaорну мoреш дaт гoведма да је пoјѣ.

грѣ м *грѣх, грехoћa.* – Нѣмoј му се свѣтт, грѣ је, па виш да је бoлестaн.

грѣба, -ѣ ж *oстѣaћак љри кувању залијеѣен за дно љoсуде.* – Кад пoјемо жгaњце, вoлѣм дoватт жгaњчaр, нaсѣт млјѣка и сaчекат да oтпанѣ грѣба, па је пoјст.

грѣбалца, -ѣ ж *алаћка за грѣбање и сѣругање.* – За нaправт кoпању, oсим длјѣта и жaгѣ, трѣбa ѣмат и дoбру грѣбалцу.

грѣбат, грѣбѣм *несвр. љравићи ѣлићке љрагове нечим oшѣрим.* – Мaч-ке грѣбѣ дрвo да нaoштрѣ кaнце. Кад се прaвѣ дрвенa чaша, трѣбa дѣго грѣбат да се ѣздѣбѣ.

грѣбѣнaлo с *алаћка која oдваја љoздѣр из ручица коноѣље или лана.* – Јѣло, љзми грѣбѣнaлo да грѣбѣнaмo ћѣтен.

грѣбѣнo с *в. грѣбенaлo.* – Грѣбѣнoм се ѣзбaцује пoздѣр из рѣчницa кoнoплѣ.

грѣдѣл м *руда ѣлуга на коју су љричврѣћени oстѣали дијѣлови.* – На грѣдѣљу ѣмa нѣкoлкo рѣпa у кoјѣ се стaвљa курѣл и тaк рѣгулѣшѣ дубѣна брaздѣ.

грѣoтa, -ѣ ж *в. гре.* – Нѣмoј му нaплaтт лјѣк јер је тo грѣoтa.

гринцајг м *йоврће за чорбе и сује*. – Нè-море се на̀правт дòбра чòрба без гринцајга.

грйпа, -è ж *грий, сезонско ресйирайорно и инфекйивно обољење*. – Тётка Вйшња ймā грйпу.

грйпат, -ām несвр. *грийайи, биийи болесйан од грийа*. – Лўка је грйпò трий нèдље.

грйч м **1.** *рукохвайи влайи билке, чесйо са коријеном*. – Йшчупò сам цјèлий грйч кòштена. **2.** *ййойоним за сйрм, висок, йешко йрисйуйачан йредидо*. – На Грйчу изнад Бруснйка је пòсијāна дјетелна.

грк, грка, грко *горак*. – Колачи-с мало грки. Брāо је пèлим, па му је свè шта је ўзò ў-рўке дāнма бйло грко.

гркнит, -нèм несвр. *имайи йомало горак окус*. – Праце мало гркнў јер су òраси ужèгли.

грлат, -а, -о *који има јак и йродоран глас*. – Стāнко је бāш грлат, па се далèко чўје и кад нè-вйчè.

грљāнак, -нка м *сужени дио флаше йрема ойвору*. – Òдбијо је грљāнак на влāш.

грмљет, грмйм несвр. *грмийи*. – Чйм је пòчèло грмљет, ўшли смо ў-кућу.

грмт, грмйм несвр. *в. грмљетй*. – Трèбā се склāњат чйм пòчмè грмт.

грòбйште с *гробље, мјесйо сахране*. – Нāс су йшћерал са нāшије и рòдйшта и грòбйшта у Слāвòнји.

грòктат, грòкћèм несвр. *код свиња: уйлашано се оглашавайи*. – Крмци пòчмў грòктат кад се ўплашè ил јāко изнèнāдè.

громўљца, -è ж *грудвица нечега у йечносйи*. – Кад се прāвй цйцвара, громўљце трèбā размјèшат.

грòнйк, -йка м *йодвољак свиње, као и сланина насйала сушењем ййог дијела врайи*. – Вйћ кòлкй т-је грòнйк. Нāјслаћā слāнна је од гронйка.

грòња, -è ж *више йлодова воћа, као нйр. йрешње, вишње, рушйеви и сл., које је израсло из једне дршке, йейельке и цвасйи*. – Åл смо се нāјли зрèлјè трèшāњā што нам је у грòњама дòнјо Јòво.

грòњйк, -йка м *в. гроник*. – Нèмòј забòравт òдрезат слāнну од грòњйка.

грўват, -ām несвр. **1.** *гурайи, гуркайи*. – Штā га стāлно грўвāш? **2.** *йушйњайи од ексийозија или йуцњаве*. – Тòпов грўвајў, а митралёз штèкћў.

грўнт, грўнèм свр. **1.** *гурнуйи*. – Брāнко је Нèнāда грўнò низ скалине. **2.** *за йушку, ексийозив и слично: ексийодирайи, йући уз јакй йрасак*. – Кад је грўнла мйна у рўднйку, пòпуцала-с стāкла. Кад му је грўнла гўма на бицй-клу, òдмā је слèтјо ў-грабу.

грѹнт, грѹнта м *земљишѹи као иметѹак*. – Ђед-Глишо је синовцу оставјо вѣлкѹ грѹнт.

грѹнтат, -ам несвр. *размишљаѹи, ѹребираѹи ѹо мислима*. – Грѹнтѹ ђн чѣсто, ал цаѣѣ.

грѹнтѡвница и **грунтѡвница**, -ѣ ж *службена канцеларија за земљишне књиге, катѹасѹар*. – Мѡрѹм тѡ прѡвјерт и у грѹнтѡвниц. Мѡрја рѹдѹ у грун-тѡвниц.

грѹшѣван, -вна, -вно *склон згрушавању*. – Тѡ млјѣко је грѹшѣвно.

грѹшевна, -ѣ ж *згрушано млијѣко ѹомужено ѹар дана ѹослије ѹелења*. – Грѹшевна нѹје за јѣло, јер је од младѹачнѡг млјѣка.

грѹцат, -ам несвр. **1.** *ѹвраћѹи*. – Прѣпјо се сѹнѡћ, па је грѹѡ до јѹтра. **2.** *имѹи невољне ѹрекиде дисања због јаког ѹлакања*. – Вѡсѹлја и Љѹба већ дѹнма грѹцајѹ јѹвчѹћ за мѹтерѡм. Израз: *грѹцат у дуговма биѹи ѹреза-дужен и са ѹиме се ѹешко носиѹи, уз велика одрицања*. – Знѹм да сам ѹзѡ прѣвелкѹ кредѹт, па сад грѹцам у дѹговма, ал нјѣсам ѹмѡ другѡг ѹзлаза.

грѹчина, -ѣ ж *горчина*. – Ѳсјетѹ се нѣквѹ грѹчина у вѹну.

грѹчт се, грѹчѹм се несвр. *савијаѹи се од болова или смијеха*. – Заѡдлјо га је трѡбу, па се сѹм грѹчјо и јѹвкѡ.

грѹчт, грѹчѹм несвр. *горчаѹи ѹо мало, имѹи горкасѹи окус*. – Штрѹце с маѡком ми грѹчѣ, јер се маѡ ѹжегѡ.

гѹба, -ѣ ж **1.** *болесѹи леѹра*. – ймѹ нѣквѹ ѡлѣст кѡјѹ се зѡвѣ гѹба. **2.** *ѹрљавиѹина на ѹијелу*. – Иза ѹвета ѹмѹш гѹбѣ за прѣст дебѣло. Израз: *ко губе вѣома много, небројено, велика количина*. – Ѳвѣ гѡднѣ ѹмѹ шљѹвѹ кѡ гѹбѣ и нѣмѡ-и ѹмѹ ѹ-шта ни пѡкупт. По кумпјѣрма ѹмѹ злѹтица кѡ гѹбѣ.

гѹбѹв, -ава, -авѡ **1.** *који болѹје од губе*. – Кад вѣлѹш нѣкоме да је гѹбѹв тѡ мѡре знѹчт и да је ѡдлестѹн. **2.** *ѹрљав, укаљан*. – Та вѣста је гѹбава па је опѣр.

гѹбер м *вунени ѹрекривач за креветѹ*. – Пѡправ гѹбере на креветма, да нѣ-будѹ згѹжвѹн кад дѡћѣ стрин-Пѣла из Пѹшнѣ. Израз: *испружт се кол-ки је губер ѹрошиѹи само колико се сѹварно има, без задуживања*. – Пѡштен чѡјк се ѹвјѣк ѹспружѹ сѹм кѡлкѹ му је гѹбер.

гѹбца, -ѣ ж *усна, усѹи*. – Ак не прѣстанѣ лапрѹдат, нѣђе ће дѡбт по гѹбци.

гувѣрнѹл, -ѹла м *ѹѹрављач биѹикла или моѹиѡѹикла*. – Нѹје дѡбро држѡ гувѣрнѹл, па је слѣтјо у граѡбу.

гѹвно с *гумно, мјѣстѹ гдје се обавља врѹиѡѡа жиѹи*. – Гѹвно се прѹв-ло на рѹвнѡм, сѹвѡм и сѹнчанѡм мјѣсту.

гѹда, -ѣ ж хип. в. *гица*. – Мѹлѣ гѹде вѡлѣ да скѹчѹ и ѹграјѹ се.

гѹдало с **1.** *ѡио гудачког инсѹтрументѹи којѹм се ѹревлачи ѹреко сѹтруна ради добијања звука*. – Стрѹне на гѹдалу-с од бирѹнјѣ длѹка из кѡњскѡг рѣпа.

2. *ручна тештера за дрво, са металним рамом.* – Дојт-ми гудало да прере-
жѐм којѐ дрво за ѱ-пѐћ.

гудт, гудѐм несвр. **1.** *оглашаваѝ се као млада свиња.* – Прасци гудѐ,
па и зѧтѧ и зѧвѧ гуде. **2.** *свираѝ инструменти са гудалом нѝр. виолином и сл.*
– Треба дуго гудт док се научѝ свѝрат виолину.

гужва, -ѐ ж **1.** *ситуација у којој нема довољно простора.* – У аутобусу
је била гужва. **2.** *сѝиска, сѝални ѝриѝисак.* – Навикѧ је стално радт у нѐквѧј
гужви. На послу је данас била нѐка гужва. **3.** *обруч ошлеѝен од врбове шибѧ,
лозе и сл.* – Направ гужву од пѧветнѐ, па крож-њѧ провѧц штѧпове.

гуз м заобљени дио сѝражњице. – Нѐгѧв јѐдан гуз је већѝ нег кѧпања.
Кад ѧна обѧче краткѧ сѧкњу и завртѝ гузовма, свѧкѧм дѧрану ѝскочѐ ѧч
бѧљѐћ зѧ-њѧм. Израз: прѧметат се з-гуза на гуз ѧенчариѝи, излежа-
ваѝи се. – По цѧлѝ дан се прѧмећѐ з-гуза на гуз.

гузат се, -ѧм се несвр. *фиг. бесѧѧребно се креѝаѝи у простору
сметѧјући другима.* – Штѧ се гузѧш око пѐћи, па сѧчекај да ѝставѝм сѧрму
па ѧнд прѧлаз куд ѧш.

гузнѧћ, -ѧћа м дио заклане живоѝиње уз анални ѧѝвор. – Кад се вѧдѝ
дрѧб из зѧклѧнѧг крѧмета, прѧво се трѐба завѧзат гузнѧћ.

гузоња, -ѐ м **1.** *ѧѧсѝрно: онај који има велику сѝражњицу.* – ѧнѧм
гузоњ је сѝц прѧмѧл па се нѐ-море вѧјт на биѧклину. **2.** *ѧѧсѝрно: уѝицајна
особа на некој функцији.* – ѧн је шѧфѐр ѧнјѧм гузоњама из грѧнтѧвниѧѐ.

гујавца, -ѐ ж **1.** *кишина глисѝа, чланковиѝи црв.* – Ак ѝдѧш ѧ-рибе, накуп
гујавѝцѧ за мѧмце. **2.** *ѧпаразитѝ који се ѧѧјављују ѝри инфекѝивном обољѧњу,
обично код дјѧце, дјѧца глисѝа.* – Мѧлѧ дјѧца-с чѧсто ѝмала гујавце.

гујсца, -ѐ ж **1.** *сѝражњица.* – Пѧзте, дјѧцо, да нѐ-добјѧте прѧтом по
гујсци! **2.** *дио одјѧће ѝреко сѝражњице.* – Пѧдерѧ сам лѧче на гујсци.

гула, -ѐ ж ѧѧњ који се не да цијѧјаѝи јѧр има досѝа жила, квѧга, гѧна
и сл. – Штѧ-с ми дѧвѧзѧ те гуле, па кѧк ћу и исѧјѧпат?

гулт, гулѐм несвр. *љуѝиѝиѝи или скидаѝи кору или кожу.* – Кѧ ће ѧд-вѧс
гулт кумпјѧре? Кѧ је гулјѧ крастѧвце? Изрази: гулт кожу с лѧђѧ нељудски
некога искоришѧваѝи. – Кад чѧек рѧдѝ у нѧдници, нѧкѝ гѧзде му гулѐ и
кѧжу с лѧђѧ. гулт лисѧу јѧко кашљѧѝи, наѝрезаѝи се због ѧѧвраћѧња, бо-
лова и сл. – Нѧћес ми је бѧло бѧш гѧдно, па сам гулла лисѧу до прѧд-зору и
тѧк сам ѧнд мало трѧнла.

гумѧњѧк, -ѧка м заѝрежна кола са гуменим ѧѧчковима. – Гумѧњѧк прѧ-
вѝ мѧјстор бѧвѧр, а нѐ кѧлѧр.

гумја, -ѐ ж гума. – Пѧлѧгѧ, направ ми сѧкњу на гумју.

гумјѧнѝ, -ѧ, -ѧ гума. – Купла сам си гумјѧнѧ чѧзме.

дангубт. – Љубиша је вѣлкѧ дангуба, јер сѧм заболѧ свѣ окò-себе па ни он нѣшт не нѧправѣ.

дангубт, -бѣм несвр. *бескорисно ѣроводиѣи вријеме, љенчариѣи*. – Дѧнас сѧм дангубѣмо, јер нѣ-рѧдѣмо нѣшт. Љѣби Пѣро кòга дѣеш / љѣби, љѣби, не дангуби / дòѣе вријеме, па ѣе дрѣгѣ (НП).

дѧн дѧнас *још и данас, још и сада*. – Ни дѧн дѧнас нѣмајѣ вòдовòд.

дѧнт, дѧнѣм свр. **1.** *свануѣи, освануѣи*. – Ўстò сам чѣм је дѧнло. **2.** *ѣредахнуѣи, одмориѣи*. – Умòрла сам се и мòрѧм мало дѧнт. Прѣтиснò га је ѣза-зѣд да нѣје мòгò дѧнт док му нѣје свѣ рѣкò. Израз: *дант душом мало се одмориѣи, ѣредахнуѣи*. – Кад су ме ѣватли пòслов око крѣмѧкѧ, крѧвѧ, кѣвѧња – нѣсом мòгла дѧнт дѣшòм.

дѧнскѣ, -ѧ, -ò *дневни, коѣи се догађѧ ѣреко дана нѣр. смјена, ѣераѣија и сл.* – Сѣтра рѧдѣм дѧнскѣ смјѣну.

дѧска, -ѣ ж **1.** *диò резаног дрвеног дебла знаѣно шири и дужи од дебљине*. – Ўзми дѧске цòларце и нѧправ шѧлунг. **2.** *широки и сѣирално закривљени диò ѣлуга коѣи ѣреврѣе бразду*. – Па òчисти дѧску да не рѣѧ док се нѣ-орѣ.

дѧт, дѧм и дѧдем свр. *даѣи*. – Штѧ-ш ми дѧт? Он им ѣвјѣк дѧе нòвѧцѧ. Ми ѣѣма дѧдемо нòвце, а он нѧма гòрѣво. Изрази: *дат криж ѣоѣѣисаѣи се црѣѧњем крѣѣѧ умјестѣо ѣоѣѣиса (ѣѧ чак и оѣѣиском ѣрсѣѧ), ѣѣѣо ѣредсѣѧвљѧ давање сагласносѣи, ѣоѣѣврђивање да је неѣѣѣо обављено или да је „ѣоѣѣисани“ ѣѣознаѣѣ*. – Кад су бѣл на сѣду, сѣстре-с дѧле крѣж у кò-рѣст брѧта и нѣс ѣзмале нѣшт дрѣгò, па је оставѣна бѣла брзо гòтова. дат се на-зло *код ране или болесѣи: ѣогоршѧѣи се, искомѣликоваѣи се, крѣнуѣи у лошем смјѣру*. – Рѧна је пòчѣла зарѧстат, ал је он чѣшò, па се пòново зађубрила и дѧла се на-зло.

дѧшт прил. *него ѣѣѧ, дабоме, наравно*. – Дѧшт да је ѣ-òн бѣјò ш-ѣѣма.

дѧшта прил. *в. даѣѣи*. – Дѧшта да је ѣ-òн дòбјò бѧтѣнѧ.

дѧшчара, -ѣ ж *шѣѧ, ѣомòѣни објѣкаѣѣ, куѣѣѣѧ и сл. нѧѣрављени од дѧсака*. – Нѧправ нѣквѣ дѧшчару за дрѧ и нѣ-мòрѧ бѣт зѣдѧнѧ.

дѧшчаре, дѧшчѧрѧ ж *мн. саонице или скије нѧѣрављене од дѧсака*. – Прѣвѣ скије дѧшчаре у Смѣдама нѧѣравли-с Јòван и Нѣкола Жѣвковѣ. Стѣвне сѧнце су дѧшчаре.

дѧѣст бр. *двадесѣѣ*. – Јѣвти сам посѣдјò дѧѣст ѣљѧдѧ.

дѧѧнѣст бр. *дѧѧѧесѣѣ*. – Гòдна ѣмѧ дѧѧнѣст мјесѣцѣѣ.

дѧѣца, -ѣ ж *дѧѣѧка, као оѣјѧ или бројна ознаѧ неѧе велиѧине*. – Јѣдѧѧ сам ѣ-шкòл дòбјò дѧѣцу. Кѣп ми ѣкларцу дѧѣцу јер ми је òѧѧ прѣдебѧла.

дѧѧò-трòга *дѧѧò-ѣроје, дѧѣје-ѣѣри сѣѧѧари*. – Бѧкѣн рѣѣѣпт за колѧѣе је ѣвјѣк бѣјò: мѣтнѣш дѧѧò-трòга и штѧ ѣмѧш.

дѣка¹, -ѣ ж *ћебе*. – Мѣтни-м и дѣку под јòрган, бѣће тòплије.

дзіндзѡв, -ѡва м *необуздан и немиран младић*. – Милу́тин је дзіндзѡв, па свѡшт мѡреш очеки́ват ђд-њега.

дѡвѡн, -ѡна м *разговор, говор*. – Кѡмшинце, дѡђ мало на дѡвѡн.

дивѡнт, дѡвѡнім несвр. *разговара́ти, говори́ти*. – Ма́ло смо дивѡнли, па се ра́зишли.

дѡвјака, -ѡ ж **1.** *некалемљена, дѡвља воћка*. – Нака́лим шљѡву на дѡвјаку. **2.** *неродна грана, израсѡак на воћки*. – По́реж дѡвјаке што-с нѡкле из ко́рјѡна.

дивја́киња, -ѡ ж в. *дивјака*. – Око Па́крачког пу́та ѡма́ дѡст кру́шѡка́ дивја́киња́.

дѡвја́куша, -ѡ ж *необузdana, немирна женска особа*. – Те́шко-ш ѡзѡћ на-кра́ј с то́м дѡвја́кушо́м.

дѡвја́ч ж *дивљач*. – Ка́д је ја́ка зѡма лѡвци дѡвја́чи нѡсѡ́ ра́ну ѡ-шуму са́м да прежи́ви.

дѡвљака, -ѡ ж в. *дивјака*. – Поса́д дѡвља́ка да ѡма́мо на че́га ка́лимт во́ће. Око ви́шње́ је ѡзра́сло дѡст дѡвља́ка.

дивља́киња, -ѡ ж в. *дивјака*. – Ту́ј не́ма ка́лимљени́ ја́бука́, јер су то́ све дивља́киње́.

дивља́куша, -ѡ ж в. *дивјакуша*. – Не́на је пра́ва дивља́куша.

дѡзѡње се́ла начин уни́шти́авања Срба и срѡйских села у Славонији ѡо-ком II св. раѡа од сѡране војске ѡзв. *Независне Државе Хрваѡске (домобра-на, усѡаша и др.)*; најче́ише су но́ћу ѡко́лили село, ѡа свањивањем ѡочињали да сѡежу обруч хаѡсећи све сѡановнике без ѡзира на сѡаросѡ, ѡол, здрав-сѡвено сѡање и да ли су ѡрихвѡтили ѡокри́шѡвање или не, а ко није могао да иде, ѡружаѡ ѡѡѡор или ѡокушаѡ да бјежи био је убијѡ или заклан на лицу мјесѡа; након скуѡљања народ су клали, убијали, баѡали у бунаре, си-ловали, сѡаљивали и сл., ѡреживјеле ѡјерали у логоре, а села ѡѡљачкали и сѡаљивали; ѡако су сѡрадала бројна села: Дереза, Кусоње, Бранешици, Ше-овица, Слобоѡѡина, Кукуњевац... – Ба́нда је нѡћом окру́жла се́ло, па зѡрѡм крѡнла у дѡзѡње се́ла.

дѡјѡт, дѡјѡм несвр. *дисѡѡи*. – Не́шт ме сте́гло ѡ-прсма и нѡсом мѡго́ дѡјѡт.

дѡка, -ѡ ж *драга, мила особа, која је за ѡонос, углед и ѡримјер*; у бучком крају су жене ѡако ѡсловљавале сву дјецу. – Јѡј, дѡко, ѡклѡн-с ти? Шта ће мѡни дѡка из Липѡка / ка́д је бѡља из Гру́бишног По́ља (НП).

дѡлбер м *момак, драган, драги, вољена мушка особа*. – Ре́ц нам, Рѡжо, ко́ т-је дѡлбер.

– 57 –

мйшѣва, па кѣжѣ да кад се ма́ло тѣ пра́шнѣ мѣтнѣ мйшу у у́ста, та́ј мйш ви́шѣ не́ѣ до́лајзт ѱ-квѣр.

доли́јат, до́лијѣм свр. *након избјегавања би́ици ухайшен или ои́кривен*. – Са́д је у́спијо утѣћ, ал доли́јаѣе за не́дљу, двѣје.

дѣ́лекѣ прил. *до́ље, ни́же*. – Спу́ст се дѣ́лекѣ низ ло́тре.

дѣ́лкѣ прил. *в. до́лека*. – Сла́з дѣ́лкѣ с та́вана! Ко́рпа је дѣ́лкѣ на по́ду.

дѣ́маја, –ѣ ж *ѿоси́ојбина, завичај*. – Сла́вѣнја је на́ша дѣ́маја.

дѣ́метнит, –нѣм свр. *домѣи́нуи́и, дода́ици до одре́жене коли́чине, ври́једно́сти или изно́са*. – Прѣдо́ сам кра́ву, ал да-б ку́пјо дру́гѣ мо́рам јѣш дѣ́метнит па́рѣ. Мо́раћ јѣш дѣ́метнит во́дѣ у ка́зан.

дѣ́метни́т, –а, –о *домѣи́нуи́и или додан до неке ври́једно́сти*. – То́ је ѣна́ј дѣ́метни́ти дѣ́јо сѣ́мена.

до́митлат, –ѣм свр. *до́нијеи́и неши́о ти́ешко и уз вели́ки на́йор*. – Јѣдвѣ сам из Бѣ́лѣг бѣ́ра до́митло́ грабѣ за сто́жну.

до́мунђа́ват се, –ѿнђа́вам се несвр. *доша́ициава́ици се, ѿо́шајно се до-говара́ици*. – Шта́ се ва́с дво́је до́мунђа́вате?

до́неклѣ́н прил. *доне́кле*. – До́неклѣ́н ѣе жи́вт ску́па, а до́клѣ – ви́ѣѣмо. Ма́ма ме је пра́тла до́неклѣ́н, а да́љѣ сам ѿшо́ са́м. Ти́-с до́неклѣ́н у пра́ву, јер се ѿ-ѣн пи́та.

до́нѣѣк, –ѣка м *в. дечко (3)*. – Ни́је ѿмо́ до́нѣѣка да про́мјѣни́ адѣ́та.

до́па́ст, –анѣм свр. **1.** *до́сијеи́и, до́ѣи или се негд́је на́ѣи*. – И та́к је ѣн до́по зѣ́твора. **2.** *ѿри́иаси́и*. – Сви́-с до́бли до́бре мо́тке, а ѿѣм је до́пала на́јма́нѣ и ту́па ка́ј цѣ́тало.

до́па́ст се –анѣм се свр. *до́иаси́и се, сви́дјеи́и се*. – Ме́н се ѣна́ до́пала, а ел сам ѿ-ја́ ѿѣ́ј, то́ ѣмо ви́ѣет ве́чѣрес на за́бав.

до́пи́рт, до́пи́рим свр. *до́јури́ици од неку́да, брзо си́иѣи*. – Чи́м је чу́о да-с и ѣне сти́гле, на́ма је до́пи́рјо код со́колѣнѣ.

до́пу́штит, до́пу́штѣм свр. *до́иуси́ици, до́зволѣи́и, одобрѣи́и*. – То́ не́ѣе до́пу́штѣт ѿѣго́в ѣѣѣа, а не́ѣе га ни бра́ѣа подѣ́жат.

до́ст прил. **1.** *коли́ко је ѿѿи́ребно, до́вољно*. – То́ м-је до́ст и не́-треба́-м ви́шѣ. Кад ни́је би́ло до́ст сла́мѣ, ску́плѣал смо шу́шањ за сте́рат под го́веда. **2.** *мно́го*. – Не́-зна́м ко́лкѣ, ал и је би́ло ба́ш до́ст. Тре́ба ми до́ст вре́мена да то́ зго́товѣм. До́ст сам се на́гледѣ свѣ́чега ра́дѣћ у бо́лниц.

до́ѣрат, –ѣм свр. **I.** *до́ијѣра́ици*. – До́ѣра́ј ко́ње на ва́лоѣ да пи́јѣ во́дѣ. **II.** *~ се до́ијѣра́ици се, сре́дици се, уредѣи́и се*. – Мо́рам се до́ѣрат кад ѿде́м на за́баву.

до́-ува́ у изразу јѣдно дру́гом до-ува́ *наро́дна мјѣра за уѿоређѣвање узрасѣа дѣ́це ко́ја означа́ва разли́ку од ѣо́ го́дину да́на*. – Ко́ви́љка и Ћу́ро

имају чѣтверо дјецѣ и свѣ-с ѣдно дрѹгѹм дѹ-ува. Виш да је Милисав Жѣљку до ўва јер је мѣђ-њима рѣзлика гѹдну данѣ.

дѹштукат, -ѣм свр. *настиавиѣи, ѣродужиѣи, ѣовисиѣи*. – Дѹштукај ка-бал да мѹре докѹчт до штѣкера.

драган м хип. *драги, љубавни ѣарѣнер*. – Пољѹби ме мѹј мѣлѣ драгане / нек на срѣцу не ѹстајѹ рѣне (НП).

драм м *стиара мјера за количину: мало, мрвица, ѣрун; око 3,2 грама, ѣј. 1/400 дио оке*. – Бѹљѣ је имат драм срѣћѣ, нег стѹтну ѹка пѣмети. И у слѣткѣ кѹлач ваљѣ мѣтт бѣр драм сѹли.

драмчит, -ѣм несвр. *мољакаѣи некога за неѣѣо*. – Мѹреш драмчит кѹлкѹ ѹш, ал нѣш дѹбт нѣшт.

дрангѹлја, -ѣ ж (об. у мн.) *безвриједна стивар, која више смеѣа него ѣѣо је од корисѣи*. – Штѣ-ћѣ-т тѹлкѣ дрангѹлје?

драњат се, -њѣм се несвр. *гребаѣи се, инѣензивно се чеѣаѣи*. – Штѣ се тѹлкѹ драњаш?

драпат, драпѣм несвр. **I.** *гребаѣи, гулиѣи*. – Због чѣга драпѣш тѣ крѣпе? **II.** ~ **се чеѣаѣи се**. – Нѣмѹј се тѹлкѹ драпат по нѹг, подѣраћеш кѹжу.

дрвенѣ Мѣрја фиг. *особа укоченог држања*. – Ызми нешт ѹ-шаке, а нѣмѹј стѣт ко дрвенѣ Мѣрја.

дрвишца, -ѣ ж *домаћа сорѣа јабуке*. – Дрвишцу је посајѹ чѣко Љѹбан кад су се сасѣлли уз Дрѹм.

дрѣждат, -дѣм несвр. *чекаѣи узалудно, дуго*. – Сѣм ћеш заѣабѣ дрѣждат нѣпољу.

дрѣждит, -дѣм несвр. *в. дреждаѣи*. – Дрѣждѹ је на стѣнци од фѣртѣл пѣт па до сѣдам.

дрѣјер м *занѣѣлија ѣокар*. – Гѣвро ѹчѣ за дрѣјера.

дрѣк, дрѣка м **1.** *говно, измеѣи*. – Кад згѣзѣш дрѣк, ѹн смрѣѣи. Згѣзѹ га је ко дрѣк нѣ-цести. Док и е дѹчекѹ смрзѹ се кѹ дрѣк. **2.** фиг. *погрд. ѣокварена и некарактѣерна особа*. – Мѣн га се јер је ѹн дрѣк од чѹјка.

дрѣка, -ѣ ж *галама*. – Какавѣ е тѹ дрѣка бѣла кѹд-ваѣ?

дрѣљт се, -ѣм се несвр. *гласно јаукаѣи и ѣлакаѣи, углавном без ѣраве ѣоѣребе*. – Нѣ-дрѣљ се тѹлкѹ! Штѣ се дрѣљѣш?

дрѣчѣв, -ѣва, -ѣво *јарких и неусаглашених боја*. – ѹнѣј шѹс ти је бѣш дрѣчѣв.

дрѣчат, -ѣчѣм, -ѣчѣм несвр. *јѣко и гласно јаукаѣи*. – Јѣко-с се ѹплашли, па дрѣчѣ кѹ да и нѣко гѹлѣ. Нѣмѹјте тѹлкѹ дрѣчат.

дрѣш, дрѣша м *стирој за врѣнење жиѣа, ѣј. одвајање зрна од ѣљеве и сламе*. – Трактор пѹмоћу кајша ћѣрѣ дрѣш. Нѣкадѣ се жѣто врѣшло дрѣшом.

држалца, -ѐ ж *дрика алаїке, нїр. моїїке, лоїаїе, сјекире и сл.* – Сѣњѓ је кѓпајѹћ мѓткѓм па слѓмјѓ држалцу.

држат, -им несвр. **1.** *имаїи нешїѓѓ у руци и не исїушїаїи га.* – Јѣдвѓ сом га ўватјѓ, ал сам га ѓнд држѓ обадѣмѓ рѹкама. **2.** *гаїїи, ѹѓсјѣдоваїи.* – Ми нїсѣмо држал пѓтке, нег сѓм гѹске и кѓкоши. Изрази: држат до неког (не чег): *уважавѓи некога или нешїѓѓ.* – Кѹм ўвјѣк сјѣдї на чѣлу стѓла јер Пѣђа јѓко држї до кѹма. Гн држї до свѓјѣ рјѣчи, па ак ти је рѣкѓ, тѓ т-је сї-гѹрно. држат у рукама (на шакама). – *кумоваїи на кришїењу.* – Дрѓган је држѓ Мїлу на рѹкама и так-с ѓн кѹмов. Гн је нѣга држѓ на шѓкама, па су сѓдѣ кѹмов. Лѹбисѓв је држѓ Рѓдїнку нѓ-шакам. држат све конце у рукама *имаїи ѹѓд конїролом сїїуацију или факїѓѓѓѓ.* – Као нѣшт ѓрганизује, ѓн држї свѣ кѓнце у свѓјјем рѹкама. држете гаѣ *чуваїи се биѣѓ ѓїасно и неизвјѣсно.* – Ак се Дерѣжан у соколѓн потѹкѹ око цѹрѣ, биѣѓ држете гаѣ, јер кад се ўгѓсї свјѣтло нѣ-знѓш кѓ кѓг ўдарѓ.

држѣи, -а, -ѓ *сїарија особа у добром здравсївеном, физичком сїању или изгледу.* – Мѓра је држѣи па јѓј Мѓмо вѣлї да се мѓре ѓпѣт ўдат.

дрїкер м *врсїа кѓйче из два дијѣла кѓји се закойчавају уїискивањем.* – Нѣмѓј мѣтат пѹце, нег мѣтни дрїкѣре. На блѹзу ми мѣтни дрїкѣре.

дрїскат, -кѓм несвр. *имаїи ѹролив, дијареју.* – Ак пѓјѣш тѓлкѣ шљїве, дрїскаѣш цїѣлѹ нѓћ. Јѹчѣ сам дрїско свѓкї чѓс.

дрктат, дрктїм и дркћѣм несвр. *їтресїи се ѓд зиме, сїраха или нѣмоћи.* – Штѓ тѓлкѓ дрктїш? Сѓв дркћѣм кѓлкѓ м-је зїма.

дрљѓв, -а, -ѓ *неурѣдно ѓбучен, неурѣдног изгледа.* – Штѓ се нѣ-спрѣмїш лѣпшѣ, да нѣ-ѓдѓш тѓкї дрљѓв?

дрљавѓ прил. *неурѣдно, ѓљкаво.* – Штѓ гѓђ рѓдї, рѓдї дрљавѓ. Бѓшко-м їзглѣдѓ бѓш дрљавѓ.

дрљача, -ѣ ж (ѓб. у мн.) в. *брана.* – На Вѓрошнама је по лѣгѣнди на дрљачѣ мѣтѓна кѓменѓ лїсца у кѓјѓј су бїл сакривѣн дѹкати.

дрмѣш, -а и дрмѣша м *врсїа брзог, ѓкрѣїног, заїворѣног народног кола са їјѣвањѣм бѣћараца.* – Земљѓци, ѓјмо заїгрѓт дрмѣш! Гѣ-л у сплѣту слѓвѓнскијѣ кѓлѓ бїт и дрмѣша? Ѓлѓј вѓлїм заїгрѓт дрмѣша / кад засвїра бѓја из Голѣшѓ (НП).

дрмнит, -нѣм свр. *ударїи, луїи.* – Кад сам га дрмнѓ у вїлцу, ѓдмѓ је пѓѓ. Дрмнѓ сам цїѣванцѓм ѓ клѹпу.

дрмт, дрмїм несвр. *дугѓ чекаїи.* – Нѣмѓј за-цабѣ дрмт нѓ-киш, јер вїш да Рѓјкѣ нѣмѓ.

дрндат, -дѓм несвр. **1.** *їравїи буку, клаїарѓи, луїаїи.* – Штѓ дрндѓш под пѣнцѣром? **2.** *неудѓбно се возиїи, їруцкаїи се.* – Двѓ сѓта смо се дрндал до Пѓкрца.

дрѡб, дрѡба м **1.** *цријева*. – Танки дрѡб се добро исперѣ и ѡчисти па се ѱ-њег надјѣвају кобасце. **2.** *јело од уйржених цријева*. – Да-б се дѡбло јѣло кѡјѣ зѡвѣмо дрѡб трѣба ѡчишћена црјѣва добро прѡкуват, па тѣк ѡнд мѣтнит ѱ-маст да се пржѣ док не омѣкша.

дрѡпт, дрѡпѣм свр. *узалудно ѿрошиѣи вријеме*. – Кѣша сѣпѣ цјѣлѡ јутро, а ја дрѡпѣм ѱ-кућ.

дрѡт, дрѡта м *жица*. – Свеж тѡ дрѡтом.

дрѡтарца, -ѣ ж *жичана чеѣка*. – Прије нег што пѡново прѣмажѣш та-рабе рабљѣним ѱлем, ваљало-б и ѡчистит дрѡтарцѡм.

дрѡт кѣфа *жичана чеѣка*. – Дѡват ми дрѡт кѣфу.

дрпат, дрпѣм несвр. **1.** у љубавном смислу: *миловаѣи, грлиѣи, иѣиѣа-ѣи*. – Ко дечкић смо вѡљел пѡмало дрпат цурце, а ѡне нам онд ѡпѣлѣ шамаѣр. **2.** *фиг. узимаѣи бесѣравно, ѿѡкрадаѣи*. – Кад у фѣрми нѣмѣ правѡг дирек-тора, онд свѣ дрпају кѡ штѣ стѣгнѣ.

дрпт, дрпѣм свр. *на брзину неѣиѡ украсѣи или узѣиѣи*. – Маѣрков Милѣ-тин ми је дрпѣо шклоцу из тѡрбака.

дртна, -ѣ ж погрд. *сѣара, исцрѣљена и слаба особа*. – Склѡн-се измеђ тѣ дјѣцѣ, па штѣ-ш мѣђ-њима кад си за-њѣ стѣра дртна.

друга, -ѣ ж *другарица, ѿријаѣѣѣица*. – Ми смо дрѣге ѡдмалена и скѣпа смо дјѣвовѣле. Јѣдан мѣни, јѣдан мѡјѡј дрѣги, / а трѣѣга кѡ ѡѣ нек љѣби (НП).

дрѣги, -ѣ, -ѡ **1.** *редни број који ѡговара ѡсновном броју два*. – Стѣвца је стѣгѡ дрѣги, а Златѣбор трѣћѣи. **2.** *ѡстѣали, ѿјѣдини међу ѡстѣалима исѣе врсѣе*. – Кад је ѡн дѡшѡ, нѣје бѣло дрѣги кѣпаца.

дрѣгѣ редни број *в. други (2)*. – б-теб ѣе бѣт ко и дрѣгѣма јѣр нѣ-море бѣт дрѣкѣјѣ. Израз: нѣмѣ дрѣгѣ нѣма дрѣкѣјѣг решѣња, не може бѣиѣи дрѣкѣјѣ. – Кад нѣмѣ дрѣгѣ, ваљају и ѡвѣ.

дрѣжна, -ѣ ж *укућани, ѿродица, чланови ѿродѣчне задруге који зајѣдно живе, раде и ѿсјѣдују имѣѣак*. – Свеѣчера дрѣжна сјѣдѣ ѡко ѡгњѣшта и дѣванѣ, а кад гѣзда направи рапорѣд за сѣтра, нѣмѣ пѡговѡра и сѣм се ѣдѣ спаваѣт.

дрѣкат, -ѣм несвр. *ѿриѣискаѣи, ѿумѣѣи*. – Шеф га стѣлно дрѣка и нѣ-знѣм кѡлкѡ ѣе мѡћ тѡ издѣрат. Па, ѡјтра сам дрѣкѡ прѣдњѣ гѣмју на бицѣ-клину, а ѡпѣт је испѣстла.

дрѣкер м *в. дрѣкер*. – На лѣчама је бѡлѣ ѣмат пѣце нѣг дрѣкѣре.

дрѣкѣјѣ прил. *на други начин, различѣиѡ, другачѣе*. – Све је ѣспало дрѣкѣјѣ.

дрѣкѣјѣи, -ѣ, -ѣ *различѣи*. – Нѣје ѡн ко и ѡн, јѣр је ѡн дрѣкѣјѣи.

дрѹм, дрѹма м *цесѹа, колски ѿуѹи*. – Дрѹм кроз Гравља̀не је на̀праљен 1913. го̀днѹ.

дѹбак, -бка м *дрвена на̀права у коју се дијетѹе сѹавља̀ло да би се на-викавало да сѹиоји*. – Кад сам би́јо ма̀ли, пр́во сам ста́јо у дѹ́бку што м-је та́јо на̀правјо.

дѹбт¹, дѹ́бим несвр. *сѹајаѹи на глави ѿодуѹируѹи се длановима*. – Не́мој дѹ́го дѹ́бт, јер ће те забо̀љет гла́ва.

дѹбт², дѹ́бим несвр. *ѿравиѹи удубља̀ње*. – Кад се прѹ́ви ча́ша од др́вета, тре́ба дѹ́бт ма̀ло̀м грѹ́балцѹм.

дува̀нкеса, -ѹ ж *кеса у којој је чуван резани дуван за ѿушѐње*. – Ста́рѹ-с љѹ́д прѹ́вли дува̀нкесе од ко̀жѹ.

дѹва̀р, -а́ра м *зид*. – Дѹва̀р сам на̀правјо та́к што сам оплѹ́тенѹ стра́ну кѹ́ћѹ облјѹ́пјо жу́туљѹм. Ле́зи, ма̀ла, ле́зи до дува̀ра / и о́стави мјѹ́ста за бе́ћа́ра (НП).

дѹ́га, -ѹ ж *ѿојединачна даска за израду дрвених судова (каца, буради и сл.)* – Да-б се дѹ́ге ла́кшѹ мо̀гле са́вт, мо́рајѹ се мало за́гријат на ва́три.

дѹ́да, -ѹ ж хип. **1.** *ѿѹ́цла, дјечија варалица*. – Да́ј дјѹ́тету дѹ́ду да не ја́вчѹ. Не́шо је ѿмо́ пѹ́т ра́зні дѹ́дѹ. **2.** *дио чунка на ѿе́ћи, ѿѹ́јеви за одвод дима*. – По́-прав дѹ́ду да не́-димѹ.

дѹ́даш, -а́ша м *сви́рач на га́јдама, ѿѹ́ј. дудама*. – И у во́ђѿнскѹм кра́ју је би́ло до́бријѹ дудáшá.

дѹ́де, дѹ́да ж мн. *диѹ́ле, га́јде, дувачки музички инсѹ́руменѹ са мјѹ́шином*. – Ра́нко из Пр́гомѹ́ља је сві́ро дѹ́де, па-с га подје́ба́вал да сві́ра у ба́тну.

дѹ́дли́т, -ѿм несвр. *ѿиѹ́и из флаше ѿо́лако, не скидајуѹи Chesno флашу са усѹа*. – О́нај пја́но др́жѹ вла́шу на у́стма, ка́ј дјѹ́те дѹ́ду, па дѹ́дли́ док не ѿска́пѹ.

дѹ́дук м *фиг. глуѿан, незналица*. – Ка́к мо́ж би́т то́лкѹ дѹ́дук?

дѹ́ж ж *дужина као издужени и равни дио ѿросѹ́ора нѿр. ливаде, ора-нице, цесѹе и сл.* – Кад прѹ́ћѹш мо́ст, ѿма́ још до́ст кли́псат ѿно́м дѹ́жи до ста́нцѹ.

дѹ́жимцѹ прил. *ѿо дужини, исѹ́ружено*. – Кад му је клѹ́цни́ла но́га, па́о је дѹ́жимцѹ.

дѹ́лат се, -а́м се несвр. *играѹи се дјечје игре ножем и са неколико малих дрвених ѿѹ́аѿиѹѹа ѿбодених у земљу*. – Да́нас смо се дѹ́лал на ле́дни.

дѹ́љ ж *в. дуж*. – На́-њиви се пр́во по́оре дѹ́љ, па се те́к ѿнд ѿру́ ѿзгла́в-нице.

дўљѣ прил. *дуже*. – Дўљѣ је ак њдѣш дрўмом, а њмаш пѣпрјечнў стазу куда је бљѣжѣ.

дўљѣй, -а, -ѣ *дужи*. – Гашени кѣпўт је дўљѣй од њног црнѣг.

дўљѣна, -ѣ ж **1.** *дужина*. – Кѣлкѣ је дўљѣна тѣјѣ лѣтвѣ? **2.** *в. дуж*. – Кад пѣчмѣмо кѣпат њнў дўљѣну у Рѣсаднѣку, нѣкад да се дѣђе до краја рѣда.

дўма, -ѣ ж *симс*, *зазидани ѣроугласѣи бочни зид куће између сѣрана крова, забѣи*. – Кад се на тѣвану пѣчмѣ дѣмт мѣсо, мѣрајў се затвѣрт ѣтвор на дўмама.

дўмат, -ѣм несвр. *размишљѣи*. – Туј се мѣрѣ мало дўмат.

дўмача, -ѣ ж *дубока јама*. – Бѣц тѣ у дўмачу у Трбушнѣку.

дўнстер м *незналица*. – Ђн је дўнстер за кѣшњу.

дўнт, дўнѣм свр. **1.** *за ваздўх или вјѣтар: ѣокренуѣи се, ѣочѣи дувѣи*. – Трѣбѣ пѣјзт, јер би мѣгѣ дўнт јѣк вјѣтар. **2.** *ѣреснуѣи, луѣиѣи, удариѣи*. – Кад га је дўнѣ ѣ-прса, ѣдмѣ је сјѣо.

дўњкат, -ѣм несвр. *за ѣрасе или ѣтеле: гуркаѣи усѣиѣма сисе крмаче или краве ѣражеѣи да сиса*. – Ак се прѣсци, кад мѣло порѣстў, не ѣдвојѣ од крмачѣ, ѣн су стѣлно глѣдни и дўњкајў, па крмача бјѣжѣ ѣд-њѣ.

дўплица, -ѣ ж *домина којѣ су на ѣба краја исѣе вријѣдносѣи*. – Нѣ-знѣм ѣѣе-л бѣт мјѣста за дўплицу четвѣрку.

дўплѣњка, -ѣ ж *ѣушка двоцијѣвка*. – Тѣтак Гѣјко је ѣмѣ и дўплѣњку и кѣрабѣн.

дўрѣње с *ѣриљѣње, издржавање, ѣодношење*. – Дѣо Бѣг дўрѣња.

дўрат, -ѣм несвр. *ѣриѣиѣи, издржаваѣи, ѣодносиѣи*. – Сѣмо, ѣш тѣ мѣћ тѣ дўрат?

дўћѣн, -ѣна м *ѣрговина, ѣродавница*. – Мѣрѣм ѣћ у дўћѣн да кўпѣм шпѣцерѣја.

дўша, -ѣ ж **1.** *унуѣрашѣи, духовни дио личносѣи, ѣсјећајна сушѣиѣна ѣособе*. – Сѣм Мѣљна дўша знѣ кѣк је бѣт сирѣтња. Дѣбрѣ је ѣна дўшѣ. **2.** *ѣособа, ѣовјек*. – У већѣн нѣшјѣ сѣлѣ сѣдѣ жѣвѣ сѣм пѣнекѣ чѣлѣде, а у нѣкјѣма нѣмѣ ни жѣвѣ дўшѣ. Израз: душа му (јѣј и сл.) је у носу *јѣко је ѣнемоћаѣ од болесѣи или умѣра да изгледа као да ѣе сваког ѣренуѣка умријѣи*. – Већ му је бѣла дўша у нѣсу и јѣдвѣ се ѣпѣравѣо.

дўшѣван, -вна, -вно *којѣ се ѣдликује добрѣѣм, ѣсјеѣљивошћу, саѣсјећањѣм за друге, ѣлемениѣи*. – Грўјѣ Рѣшћ је јѣко дўшѣван, па га свѣ пѣштујў и свѣђе је прѣстѣ.

дұшца, -ē ж унуїраиња ііанка гума сїорїске лойїіе или іінеумайїика возила. – Сїгўрно смо пробушли дұшцу кад је лїпта испұстла. Мбро сам мётт двїје флєке на дұшцу, јер се пробушла нā-двā мјєста.

Ђ

ђє прил. *гдје*. – Ђє-ћеш сādē? Јā се нє б срамòтјо тām ђе ме вїдє цўре. Изрази: ђе видла и не видла и ђе чула и не чула *каже се їри изражавању захвалности некоме за дјело или їосїуїак, свугдје*. – Фāла јōј ђе вїдла и нє-видла. Фāла јōј, ђе чўла и нє-чула.

ђєгођ прил. *гдјегод, негдје*. – Склòн сїмпле ђєгођ да не смєтајў.

ђєд м **1.** *дјед, очев или мајчин оїац*. – Мōј ђєдови-с Бòгдāн и Блāгоја. У нєдљу їдєм код ђед-Богдāна у Нòвò Сєло. **2.** *сїар човјек уойїїе, који није у родовској їовезаносїи*. – Ымāм јєднòг кòмшију, ђеда-Стєву, кòјї је нєкадє рāдјо у Амєрки. **3.** *завршини и зашїїїїни снoї на врху сїїога, камаре, границе или крсїа жиїи*. – На вру свāкє грāнцє бўдє снòп кòјї се зòвє ђєд.

ђєдо, -ē м хип. в. *ђед (1) и (2)*. – Мōј ђєдо Мїрко је нāјбoљї ђєд на свјєту. Љўбит двїје, тò није у рєду / нї за мòмка, нї за-мене ђєду (НП).

ђєдовна, -ē ж *дједовина; їосјед наслијеђен од їредака, али и шири їросїїор на коме су жиївєли їреци*. – Срāјтò је ђєдовну, да ни гòдна није прòшла. Слāвòнја је нāша ђєдовна.

ђєдца, -ē м дем. **1.** в. *ђед (1) и (2)*. – Са свòїјє мєтер и шєздєсєт, тї-с прāви ђєдца, а нє ђєд. **2.** *слабије развијено мушко їрасе које заосїаје у расїу за осїалима*. – Кад је лєгло прāсāцā вєлко, ўвјєк се нāђє нєкò прāсе које је бāкца ил ђєдца.

ђє їграча тўј ї-плача *исказивање уїозорења да се одрасли не мијєшају када дјєца у игри їочну да їлачу, јер дјєца їїє їроблеме могу, али и їїреба да ријєше сама*. – Нє-мјєшāј се међ дјєцу, јер кāк су се пòсвaдли тāk ће се и по-мїрт, па вāлд знāш кāк се вєлї: Ђє їграча тўј ї-плача.

ђєїђє прил. *їонегдје, мјєсїимично*. – У кумпјєрма нємā злāтїцā, нег ђєїђє пòнекї мрмак.

ђєкнит, -ēm свр. (об. у пјесми) *їоскочїїи, скочїїи*. – Õј, дјєвòјко, ђєкни, ђєкни / òћємо ли ђє смо рєкли / у шўмицу под бўквицу (НП).

ђєља, -ē ж *їанка дрвена сїругоїїина нāїрављєна нoжєм или макљом*. – Скўп ђєљу јер ће вāлат за пòтпалу вāтрє у шпòрету.

ђєљат, -ām несвр. *обрађиваїи дрво сїругањєм їомoћу нoжa или макљє*. – Дєранє, ес нaўчјo ђєљат са мāкљòм?

Ћене-Ћене ако, можда, може би^и. – Кад ми је рѣкѡ да ће кѹпт вѡлове, сѡм сам му одговѡрјо: „Ћене-Ћене“.

Ћѣно прил. *гдје оно, куда*. – Ћѣно ѡде на^к рѡно?

Ћѣрам, -рма м *бунар на коме се вода вади ѿмоћу ѿлуге ослоњене на високи ѿдоуи^ирач, а ѿо је уједно и назив ѿог уређаја*. – Кѡд-на^с није бѣло ѣ^рмѡвѡ јер су љѹд кѡпѡл сѡм ѣ^рмѣ.

Ћѣрдѡн, -ѡна м *ниска, огрлица која се носи око вра^иа као украс и нак^и*. – Ђ^рсо је Смиљани кѹпјо лјѣп ѣ^ррдѡн.

Ћѣрма, -ѣ ж *бунар на коме се вода вадѣла кани^иом ѿреко коло^иуре, ѿочка или само ѿмоћу коно^ица*. – Донѣс кѡнту вѡдѣ са ѣ^рмѣ.

Ћѣдија, -ѣ м *особа вриједна дивљѣња, којѡ се дивѣ*. – Штѡ се чѹје иза брјѣга, ѣ^идо, ѣ^идо / штѡ се чѹје иза брјѣга, ѣ^и море ѣ^идијо? (НП).

Ћѣкан м *снажан, висок момак, углавном некул^иурног и неодговорног ѿонашања*. – Тѣ-с, Ђ^ррене, јѣдан ѡбичнѣ ѣ^икан.

Ћѣкат, ѣ^икѡм несвр. *скака^ии, ѿскакива^ии*. – Нѣмѡј ѣ^икат јер сѡм дѣжѣш прѡшну.

Ћѣкѡат, -ѡм несвр. *нагло рас^ии, буја^ии рас^иом*. – Бѣло је кѣшѣ, па трава сѡм ѣ^икѡѡ.

Ћѣкнит, ѣ^икнѣм свр. *скочи^ии, ѿскочи^ии, нагло устѣа^ии*. – Кад је ѣ^икнѡ, прѣскѡчјо је клѹпцу.

Ћѣлкош м *мангѹи, бесѿосличар, лу^иалица*. – Ђ^нѡј Јѡво из Шѣовцѣ је згѡдѡн, ал је брезѡбразѡн и прѡвѣ је ѣ^илкош.

Ћѣнђува, -ѣ ж (об. у мн.) *украсно зрно, ѿерла која служи као украс*. – Штѡ-ѣѣ-т тѡлкѣ ѣ^инђуве?

Ћѣпат, ѣ^ипѡм несвр. *скака^ии, ѿскакива^ии, нагло устѣаја^ии*. – Дјѣца вѡлѣ ѣ^ипат. Штѡ ѣ^ипѡш, кѡнд је дѡшѡ шѣф?!

Ћѣпт, -ѣм свр. *в. ѣ^икни^и*. – Кад је ѹшѡ командѣ^р, ѣ^ипјо је кѡ ѡфурен и стѡо мѣрно.

Ћѡзлуци, ѣѡзлѹкѡ м мн. *наочаре*. – Гмѣтре, ѹзми ѣѡзлуке, бѡљѣ-ш виђет.

Ћѡрат се, ѣѡрѡм се несвр. *мијења^ии, размијењива^ии, ѿрамѣи^ии*. – Ћѡрал смо се Мѣрослѡв ѣ-јѡ, па му дѡдо шклѡцу за шпѣкулу.

Ћѹбар, -бра м с **1.** *ђубриво*. – Ђѹтра ѣмо вѡјзт ѣѹбар у Парѡсницу. **2.** *ѡѣиѡци, нечисѣѡѡа, смеѣе*. – Однѣс тѡј ѣѹбар и бѡц. **3.** *смеѣлишиѣе, мјѣсѣѡ гдје се одлаже смеѣе или сѣајско ѣубре*. – Однѣс ѡтпатке и бѡц на ѣѹбар.

Ћѹбре, -рѣта с *в. ѣубар*. – Ђчишти штѡлу и бѡц ѣѹбре. Требаѣѣ ѡвије дѡна мѣтат ѣѹбре ѡко кѹрѹзѡ. Ђчишти кѹћу и бѡц ѣѹбре на бѹњѣште. Нѣмѡј бѡцат жѣру на-ђубре, да се не запѡлѣ.

Ћубрѣтан м *фиг. ѿкварѣња^к, лоша особа*. – Мѡн се тог ѣубрѣтана јер је јѡко пѡквѡрен.

ђубрит, -йм несвр. в. *гнојѣ*. – Овѣ гѣднѣ ѣмо ѣубрит ѣйву на Кліси, па ѣнд пѣсијат шѣнцу. Већ му се пѣчѣла ѣубрит рѣна.

ђувѣгја, -ѣ м *младѣжења*. – Вѣћ ѣувѣгје как се упицѣнјѣ.

ђуле, ѣулета с кугла или ѣушчано зрно које се исѣлајује или избацује из нечега. – Кад смо пѣнли тѣп, ѣспало м-је ѣуле нѣ-ногу.

ђурђеван м *дугачка куѣасѣа маска од олисѣалих гранчица и цвијећа ношена на Ђурђевдан ујуѣру ѣоком ѣурђевданског уранка*; усп. ношење ѣурђевана. – Ђурђевана смо прѣвли код Свѣтѣѣ. Кад се нѣсјѣ ѣурђеван, пјѣвало се: Дѣбро јѣтро ѣјна / ѣво свѣтѣг Ђурђа. / Удѣ Ђуро с плѣнинѣ / ѣн би јѣо слѣнинѣ (НП).

ђутурѣ прил. *све скуѣа, у цјѣлини*. – Ак кѣпиш ѣутурѣ, бѣће јевтѣнјѣ.

Е

ѣ речца **1.** *ѣѣврдна*: да, јесѣе. – Ел Зѣрислѣв крѣнѣ? „Ѣ, већ је нѣ-пола пѣта“. **2.** *ѣѣѣна*: сѣварно, заисѣа. – Сѣнѣћ смо се пѣтѣкли у гостиѣн. „Ѣ, ѣ-тѣ-с бѣјѣ мѣћ-ѣима?“

ѣ речца *само*. – Ђ, да је ѣн бѣјѣ тѣм, бѣло-б друкчијѣ.

ѣ енклитика *је*. – Мѣлосава е у шкѣл бѣла одликѣшца. Прѣвѣ е чѣдо да-с ѣспјел прѣћ нѣндѣ.

ѣв речца *ѣво*. – Ђв ѣ-ѣѣ нѣнд. Ђв и ѣн ѣдѣ преко шлѣјѣ.

егзѣрцир, -ѣра м *ѣјежбање војника, војничка сѣпројева обука*. – Лѣкшѣ м-је рѣдт егзѣрцир нег кѣпат рѣвовѣ и јурѣшат.

ѣдан, ѣдна, ѣдно *један*. – Мѣлѣнка је ѣдна од нѣјлѣпшѣ цѣра у ѣколци.

ѣднѣч прил. *једном*. – Мѣлка е већ ѣднѣч тѣм бѣла. Прѣстан пѣт већ ѣднѣч и сјѣт се да ѣмѣш кѣћу и дјѣцу.

ѣѣј узвик за заусѣавлѣње коња или смѣривање ако се узнемѣре. – Ђѣј, Дѣратѣ, ѣѣј!

ѣја узвик за раздѣвање говѣда која се мѣђусѣбно гурају и јуре. – Ђја, ѣја, штѣ се ѣбадѣте?!

ѣкла, -ѣ ж *ѣѣјѣдиначни кукичани комад ручног рада, али и кукичани деѣѣл на сложѣнијѣм ручном раду*. – Чѣвајѣћ ѣвце нѣеклала сам пѣт ѣклѣ за пешкѣре. На дјѣверскѣм пешкѣру ѣкла трѣбѣ бѣт мало дѣљѣ.

ѣклѣње с **1.** *хеклање, ручни рад са хекларицом, кукичање*. – Дѣбрила се разѣумје и у ѣклѣње, и у плѣтѣње, и у вѣжѣње. **2.** *збирни назѣв за ручне радове нѣѣправлѣне хеклањѣм*. – Мѣбрѣм прѣпрат мѣје ѣклѣње, јер га пѣ гѣднѣ нѣсом прѣла и штѣркала.

ѐкларца, -ѐ ж *хекларица*, игла са кукицом на врху, којом се хекла, *ијј*. кукича. – За то-т трѐба тања ѐкларца и тањи конац.

ѐктар м *хектар*. – Два јутра-с ма̀ло јачѐ од ѐктара.

ѐл је ли, да ли, да ли је *сйварно* *ишако*. – Ёл је с ва̀ма бйјо и Сймо?

ѐлде је ли да, *иа* да, *ма* да. – Ёлде да-с ојтра ишб прео шлйјѐ?!

елѐктрика, -ѐ ж *елекйрична* *сйруја*. – У мѐм сѐлу сйја елѐктрика / да се мѐја не изгубй дика (НП).

ѐн речца *ено*. – Ён и-њи код тѐткѐ.

енглѐзерца, -ѐ ж *крайика*, *ишанка*, *йрошивана* *јакна*. – Купјо сам си лјѐпу енглѐзерцу.

ѐњат, ѐња̀м свр. за кишу, *невријеме*: *јењаиши*, *йойусйиши*, *сусйиши*, *ослабиши*. – Чйм кйша мало ѐња, ишмо кўћ, да стйгнѐмо за-дана.

ѐрāv, -ава, -аво *крив*, *нагнуи*, *накривљен*. – Тај ступац је ѐрāv па га трѐба йсправт.

ѐрла̀в, -ава, -аво *накривљеног*, *искривљеног*, *нейприродног* *изгледа*. – Од кāk сам у Лѐсковач ва̀гно нѐгу, ѐстала м-је ѐрлава.

ѐроплāн м *авион*. – На Брезйцма је пāо америкāнскй ѐроплāн.

ѐсам *јесам*. – Ёсам, и-ја̀ сам бйјо ш-њйма!

ѐсенц, -нца м *неразблажена*, *конценйирована* *сирћеййна* *киселина*, из које се додавањем воде добива *сирће* за домаћу *уйоиребу*. – Спрѐм влашцу са ѐсенцом да је дјѐца не дйрајў.

ѐси-л *јеси* ли. – Ёси-л и-тй бйјо ш-њйма?

ѐсом в. *есам*. – Ёсом, ја̀ сам им свйма̀ пѐмогѐ.

ѐсу-л *јесу* ли. – Ёсу-л и ѐн ишли с ва̀ма?

ѐт *ейо*, *йрема* *йоме*, *дакле*. – Йлја и Душан су ишли ва̀тат рйбе ал нјѐс ни зашли ў-воду нег су купли рйбе од Мѐмѐ – ѐт так су ѐн ва̀тал рйбе.

ѐхā узвик за *заусйивљање* или *смиривање* коња или волова. – Ёхā, Сѐ-коле, ѐхā!

Ж

жа̀ба, -ѐ ж *жабокречина*. – Вѐлкā је сўша и у Брўсниц је во̀да ба̀ш ма̀њкала, па се жа̀ба пѐватала по вйровма.

жа̀га, -ѐ ж *ишесйера*, *йила* са зуйцима. – Мѐрāм наѐштрит жа̀гу.

жа̀гат, жа̀га̀м несвр. *йресијецаиши*, *ишесйерисаиши* *жагом*; усп. жага. – Да се свѐ то йзрежѐ, трѐба жа̀гат цјѐлий дан.

жалѐстив, -а, -о *осјеиљив*, *сажальив*. – Стѐво је ја̀ко жалѐстив.

жаранї, -ā, -ō **1.** углавном за сунце: *нешиїо шиїо жарѝ, ужарено, усијано, јарко*. – Жаранō је упекло, а ми мōрамо радт. **2.** *дио ѝсовке*. – Јебѣм ли ти жаранō, па ђеш ли већ еднōч ѝзић отālē? Је ли ово прилог или именица?

жарāч, -āча м *в. вайїраљ*. – Пāз да нē-б дōбјо ђвјем жарāчем по лēђма.

жбања, -ē ж *дрвена ѝосуда (~10–15 лиїара) са већим оївором на горњој сїрани*. – Нēкад су у жбању вāтал рāкју испод цјѣви на стабāлки.

жбōкат, -ām несвр. *ударайїи ѝесницом, углавном ѝод ребра или у слаби-не*. – Жбōкō га је док га нјес забōљеле рўке.

жбōкнит, -нѣм свр. *жбокнуїи, удариїи сїиснуїом ѝесницом, углавном ѝод ребра или у слабине*. – Ак тї првї жбōкнѣш нѣга, ђнда-с тї бāца и нē-море-т нїшт.

жбрōкат, -ām несвр. *в. жбокаїи*. – Штā га стāлно жбрōкāш?

жбрōкнит, -нѣм свр. *в. жбокниїи*. – Кад сам га жбрōкнō, ђдмā је пāо на лēђа.

жвāјзнит, -нѣм свр. *јакo удариїи*. – Жвāјзнō га је длāном по глāв.

жвāкнит, -нѣм свр. *на брзину ѝојесїи*. – Нѣшт сам мало жвāкнō и одлѣтјо нā-станцу.

жвāла, -ē ж (об. у мн.) **1.** *ојед на крају усана, честїо са красїама*. – Опѣт су-м се нāправле жвāле на ўстима. **2.** *ѝпросїор без зуба у коњским усїи-ма у који се ѝосїавља метāлни дио ѝреко кога се уїравља заїрегом; исїїог је имена и сам тїај метāлни дио*. – Кѡњма се у ўста мѣђу жвāле. **3.** *погрд. усїа*. – Дѣ, затвōр тѣ жвāле већ једнōч! Израз: добт по жвалама погрд. *добїиїи ударац ѝо лицу и усїи-ма*. – Нѣђе ће ѝ-ѡн дōбт по жвāлама.

жвāлāв, -ава, -аво **1.** *који има ојед на крају усана; усп. жвале*. – Сāв сам жвāлāв и нѣћ ѝћ ни у бїртију док ме тō нē-прōђѣ. **2.** *фиг. и погрд. ѝокварена и безобразна особа која воли да ѝрича безвезном и ѝоновљеном ѝричом*. – Нѣмōј се ђбзират нā-тог жвāлу жвāлавōг.

жвалāвт, жвалāвїм несвр. **1.** *несїреїно љубиїи*. – Нѣ-знā се љўбт, па сām жвалāвї. **2.** *фиг. досађиваїи безвезном, бесїредметїном, ѝоновљеном ѝричом*. – Кад гѡђ се нāђѣмо скўпа, Вѣљко ўвјек нешт жвалāвї, а нē-мож га ни разўмт. У бїртиј пїјў од ѡјтра и цјѣлō врјеме нешт баљѣзгајў и жвалāвѣ.

жвāле, -ē м *ѝогр. саговорник, који уїорно говори безвезарије*. – Нѣћ ја дозволт да мѣн прїдикује један жвāле жвāлавї.

жвāлт, -лїм несвр. *в. жвалавїи*. – Ён у ѡшку ѡнāј дѣран из Бранѣжāцā жвāлї Мїлцу. Нїшт ѡн нē-знā прїчат нег сām брѣзвезѣ жвāлї.

жгањци, жгањāцā м *їаленїа, качамак*. – Трѣбаш јōш дōст жгањāцā пōјст да мōреш с нāма ѝћ кѡст. Израз: *требаш јōш дост жгањāца пōјст їребаш јōш нарасїи и ојачаїи да би могао нешиїо урадиїи или не-*

живљет, живѿм несвр. *живјеѿи*. – Нè-мож живљет од тѿјè комарѿца. Бòј се óвна, бòј се гóвна, па кàдè-ш онд живљет?

живт, живѿм несвр. *в. живѿеѿ*. – Ак не ўчинѿш ил нè-речèш, па чèм онд живт?

живца, -è ж *жива ограда, врзина, ограда од грмља*. – Трèбà òрезат живцу.

жигат, жигāм несвр. *осјећаѿи болове у виду ѿробадања*. – Жигā ме од кѿчмè па нѿз-ногу.

жѿжак, жѿшка м *инсекѿ ѿвродкрилац коѿи као ѿпаразитѿ живи у жиѿу или другом сјеменеу*. – У кўрузма ѿмā жѿжакā.

жѿжљив, -а, -о за сјемене: *у којем има жижака, заражен жишком*. – Овè је гòднè грā жāко жѿжљив.

жѿжнит, -нèм свр. *јакò удариѿи*. – Кад сам га жѿжнò, òдмā је пāо.

жѿла, -è ж **1.** *дио коријена биљке*. – Ишчўпāј кўпус са жѿлама. **2.** *мушки ѿлни орган код живоиѿиња, чиѿи се осушени дугачки лигаменѿи корисѿио за бичевање ѿоданика и заѿвореника*. – Нèкадè су āге тўкле рāју вòловскòм жѿлòм. **3.** *ѿодземна наслага угља, руде, камена, минерала или воде*. – Кòпајўћ бўнāр на дèвèтòм мèтру смо нāишли на жѿлу вòдè.

жирòвна, -è ж **1.** *ѿрехрана свиња ѿјерањем у шуму гòдје има жира*. – Ўјтру ћ-мо òћерат крмке у жирòвну. **2.** *накнада за ѿраво жирења свиња у шуми*. – Плātјò сам јўчè жирòвну за òвў гòдну.

жирòвт, жирòвѿм несвр. *ѿрехрањиваѿи жиром свиње*. – Нāјесèн нèћмо ѿмат ћè жирòвт крмке јер је рāстѿк у Дāбнòм брду слāбо жирòвт. Лўг зèлени жѿром урòдијò / ћè је пво крмке жирòвијò (НП).

жирòвт, -а, -о *богаѿи ѿлодовима храсѿа, ѿј. жировима*. – Рāстови-с òвè гòднè слāбо жирòвти.

жѿрт, жѿрѿм несвр. *в. жирòвѿ*. – Од сўтра ћмо пòчèт жѿрт крмке у Растѿку.

жѿца, -è ж **1.** *ѿанка мейшална ниѿи за везивање*. – Завèж тò жѿцòм. **2.** *линија врха ошѿрице, најѿиањи дио ошѿрице ножа, сјекире, моѿишке и сл.* – Рèзò сам нòжем на нèквòм плèју па се посврнла жѿца и трèбà је нāвўћ штрајхером. **3.** *ѿòјединачна ниѿи на ѿкалачком сѿану ѿровучена кроз брдо*. – Нèједнāко-с òткāне ниѿи, па сам стāлно мóрала вèзат жѿце кад пўкнў. **4.** *ѿòјединачно влакно у ѿкању или у ѿлèшењу*. – На чāрап ми се ѿзвўкла жѿца. **5.** *ниѿи која ѿовезује цѿелину, чије нарушавање нарушава цѿелину*. – Мāрѿнко знā нāћ жѿцу кāk да лāгано рāзбије лўтац. **6.** *ѿукоѿина у земљи исѿуњена рудом, минералима или сл.* – У Бруснѿку ѿмā жāка графѿитнā жѿца, па је тām нèкадè рāдјò јèдѿни рўднѿк графѿита у Југòслāвѿи.

жйцат, -ām несвр. **1.** *чистийи или стругаји жицом*. – Нёкадё дрвёни пёд није бйјо лакйрāн, па се мёрё жйцат. **2.** *мољакати, уйорно тиражити нешто од некога*. – Онāј Стāнкёв дёран жйцā нёвце пред дућāном.

жйшка, -ё ж **1.** *ужарена варница или искра са огњишты, из йёћи, од вайре и сл.* – Нёмёј цāрат по вāтри да не фрцају жйшке. **2.** *фиг. оштроумна, брза, сналажљива и вайрена женска особа*. – Рāдмилу нё-мож прёварт кад је прāва жйшка.

жйшкат се, -ām се несвр. *чейркати йо вайри тāко да около леће искре, варнице*. – Дјёцо, нёмёјте се жйшкат по вāтри, упйшаћте се. Кё се жйшкā, ён се упйшкā.

жлыка, -ё ж дем. *кашичица*. – Мётни бār јёдну жлыку шёћера у шāљцу.

жлыкца, -ё ж дем. *в. жлика*. – Дёдāј ми жлыкцу за мёд.

жлйца, -ё ж **1.** *кашика као йрибор за једёње*. – Пёстав жлйце, нёжеве и вйљушке. **2.** *йомaгало за обување цййела*. – Трёбā ми жлйца да ёбујем цйпеле. **3.** *мистйрија, мейшална алайка којом се граби и набацује жбука*. – Зидār жлйцём набацују мāлтер.

жлйчица, -ё ж дем. **1.** *в. жлика*. – Уз шāљце мётни шёћер и жлйчице. **2.** *дио сйомака између ребара и исйод йрсне косйи*. – Прёбāдā ме у жлйчици.

жлйчньāк ж (об. у мн.) *колач од дизаног йијесйа који се йече у дубокој масноћи, нейравилног је облика јер се обликује кашиком, ушйишйак*. – Јёвана прāвй најбёлё жлйчньāке.

жльёба, -ё ж *жльёб, йлишкo коришo или йодмейшач са удубљёњем којим се одводи шечностй*. – Дрāган је на Точку направјо жльёбу, па се лјёпо мёре пйт вёда.

жмāрт, -рйм несвр. *неумјерено йушишйи цигаретйе*. – Кёлкё жмāрйте, нё вдй се нйшт од дйма.

жмйжда, ё ж *слаба свјетлостй, али и свјетилька која слабо свијетли, шёк йолико да се назйру сйвари*. – Нё-моремо сā-тём жмйждём зāлајзт у шпйљу, јер нёймо мёћ нйшт вйђет.

жмйждит, -йм несвр. *слабо свјетлишйи, йолико да се у йами нешйо назйре*. – Јёш мало извўц вйтйль да лāмпāш засвјётлй, а нё да жмйждй.

жмйкат, жмйчём несвр. *ручно цйједишйи шёксйил након исйирања*. – Рўке ме бёлё кад жмйчём рўбне.

жмўклāр м *йохлейна особа, йврдица, йреваранйи*. – Чўвāј се Мйлё јер је вёлкй жмўклāр. Тāквёг жмўклāра је тёшко срёст.

жньора, -ё ж *кабал, гайпан, обично са жицом*. – Смётāј тў жньору.

жўга, -ё ж хип. *гушчић, младунче гуске*. – Накё мālё жўге, а вёћ вёлё плйват по вёд.

(некоме) *ујусијији се у сексуални однос с неким*. – Пёро, рёц тй нёма ёси-л забиберјо Гёрдани ил си је зџабе вёдјо кўћ са забавё.

зџбит м *нейрисйујачно, забачено мјесйо*. – Тџ, ђе ђн сјёче дрва, је вёлкџ зџбит и тўј се мџре дџћ сџм са самџрцама.

зџбољат, -џм несвр. **I. 1.** *забављџији, заиграваџији*. – Кџта зџбољџ дјёцу. **2.** *задржаваџији или заиграваџији некога да осйјане дуже од йланираног*. – Нёмџ ме сџм зџбољат, јер мџрџм йћ. **II. ~ се 1.** *забављџији се, играџији се, заиграваџији се*. – Ђстав дјёцу нек се сџма зџбољџјў. **2.** *задржаваџији се или заиграваџији се и осйјајџији дуже од йланираног*. – Сџм сам се зџбољџ док није дџшџ џвтобус.

зџбрџздит, зџбрџздйм свр. *осйјџији йри своме сйјаву без обзира на друге аргуменйје, уйорно и неојравдано осйјџџији йри своме мишљёњу*. – Цџбё му й-тй вёлйш, кад је ђн зџбрџздјо и нё-море тџ свџтт.

зџбрёкнит, зџбрёкнём свр. *за дрвену бурад, каце и сл.: рашириџији се услијед уййјања воде и йџако заййвориџији размаке насйјале расушивањем*. – Нџли врёлё вџдё ў-кацу и пџкрй крпарџм да дўге зџбрёкнў.

зџбрёкнйт, -џ, -џ за дрвену бурад, каце и сл.: *који не йројушйџа йечностй на сйџјевима*. – Пџгледџ ес дўге дџбро зџбрёкнйте.

зџбт, зџбјем свр. **1.** *укуцаџији, нйр. ексер, клин, колац, сйџџжину или сл.* – Трёбџ зџбт стџжну јер ђмо сўтра прџвт стџг. **2.** *у сйџорйјским играма: йосйџији йџодак*. – Мй смо им зџбли трй гџла за пётнёст минўтџ.

зџбўрт, зџбўрйм свр. *сйјавиџији у йечностй или мекану майџерију*. – Кад је зџбўрла шџке у тјёсто, џчас пџсла је замјёсла крў.

зџбўсен, -џ, -џ без довода вџздуха, коме је сйријечен довод вџздуха. – Држџ је вџтру зџбўсену цјёлў нџћ.

зџбўст, зџбўсйм свр. **1.** *за вайру или йећ: смањйџији йрисйўй вџздуха да буде више дима, а мање йџџлойје, нйр. йри димљёњу мяса, задимљџвању воћњака и сл.* – Кад се дймй мёсо, вџтра се мџрџ забўст. **2.** *за комину воћа: сйријечйџији йрисйўй вџздуху йџйребном за врење*. – Мџрџм забўст кџм, јер су се крџвне дйгле, а нёмџм времена за пёћ рџкју. **3.** *додаваџији мало (~ 1/10) хладне воде у кључалу воду да се смањи врелина воде ради чуйња йерја, длаке или за дизање ййјесйџа*. – али у кџзан кџнту лџднё вџдё и забўс је прйје нег што пџлјемо крме у кџрту. **4.** *йри йрављёњу дрвеног угљџ: смањйџији йрисйўй вџздуха након разгоријёвања да би се дрва угљенисала, а не да уз йрисйўй вџздуха изгоре*. – Кад зџбўсйш кџпу, мџрџш бйт стџлно кџд-њё да нё-прџбе вџтра и дрва изгџрё. **5.** *сйријечйџији йрисйўй хладном вџздуху кроз йрозоре у осйјаве гдје се чувају намирнице*. – Донёс слџмё и забўс пџдрумскё прџзоре.

зџбўшт, зџбўшйм свр. *зџйџечйџији бушење или йлиџйким бушењем само обиљежйџији мјесйо за даљњи рад*. – Мџло забўш бўргйџм да ёксер не-бјёжй.

завадт, завадїм свр. **1.** *завадиїи, ѿосвађаїи*. – Снае ће њї завадт. Ја мѡг да завадїм Смиљу и Ћроша. **II.** ~ **се ѿосвађаїи се**. – Њї-с се двѡјца јакѡ завадли. Израз: завадт два ока у глав сваког ѿосвађаїи, ѿа и најрођеније. – Гѡрдана је селскā алапача и мѡре завадт и два ѡка у глав.

завїнтат, -āм свр. *їриїегнуїи кочницу на заїрежним колима*. – Дѣ, мало завїнтāј нїз-брдо.

завїрјет, -їрїм свр. *їогледаїи негдје*. – Нѣ-мѡрāш баш свѣд завїрјет.

завїрт, -їрїм свр. *в. завирјейи*. – Штā имāш ѡд-тогā што-ш сām завїрт ѱ-кућу?

зāvѡрањ, -рња м *меїални клин за сїајање разних дијелова заїрежних кола*. – Мѣтни зāvѡрањ на срчанцу.

заврзлāма, -ѣ ж **1.** *їрейрека, смицалица, сїлеїка у неком ѿослу*. – Стāлно јѡ прāвї коекакѣ заврзлāме. **2.** *врсиа народног кола*. – Åјд ѱдѣмо на пољану / да ѱгрāмо заврзлāму / заврзлāма нїје лāка / ѡу нѣ-игрā цѣра свāкā (НП).

заврїнт, зāvрнѣм свр. **1.** *заврнуїи, завиїи вијак или учврсиїиїи нешїѡ ѿомѡћу механизма са вијком*. – Вишѣ-м нѣ-требā вѡдѣ, па заврн пїпу. **2.** *окренуїи, усукаїи*. – Ћрош је Јѡвану заврнѡ рѣку. **3.** *фиг. їревариїи некога*. – Милош га је заврнѡ за нѡвце.

зāглавак, -āвка м *клин који се углављује или забија да би се нешїѡ учврсиїило, нїр. код моїиике, сјекире и сл.* – Пѡправ тāј зāглавак да-т нѣ-спанѣ чѣкић.

заглибт, зāглибїм свр. **1.** *уїасїи у блаїѡ, глиб*. – С вѡзом сјѣна смо заглибли у ѡнѡј јаруг код Стублића. **2.** *фиг. уїасїи у невољу или незгодну сїїуацију из које се ѿеже излази*. – Нѣшт је гāдно заглибѡ кад га тражї мїлиїца.

загрѣбат, -бѣм свр. **1.** *їочейи грейсиїи, ошїейиїиїи гребāњем*. – Дѣрани-с му нѣшчїм зāгребāл āвто по блāтобрāну. **2.** *фиг. удариїи у їрк, їѡјуриїи, їочейи бјежайи*. – Кад и је вїдјѡ, зāгребѡ је ѱз-цесту и ѡчас нѣ-стѡ.

зāгребāt, -а, -ѡ *загребан, који има огребѡїине*. – Åвто т-је зāгребāt на трї мјѣста.

зāгрижен, -а, -ѡ **1.** *на коме је видљив угриз*. – Штā-м дāјеш тѣ зāгриженѣ јāбку, па дāј ми неку другѣ. **2.** *задрїи, їврдоглав, неїрїељив, неїшолеран-їан, јѣднѡсїиран, їрейиерано искључив у свѡме мишљењу*. – Кѡмшија је јакѡ зāгрижен и нѣмѡј му ни покушāват ѱшт рѣћ прѡтив њѣговѣ вјѣрѣ.

зāгрнїт, -а, -ѡ **1.** *дјелѡмично ѿокривен ѡдјећѡм набачѡном нїр. їреко леђа*. – Кѣ-ћеш с-ѡтѡм зāгрнїтѡм кабāнцѡм? **2.** *коїањем засуїи, засуїи, їре-*

кривен земљом (*сѣабљика кукуруза, кромѣира, ѣарадајза, ѣаѣрике и сл.*). – Кумпјери-с загрнѣти и сѣд би им ваљало зѣру кѣшѣ.

загрнт, загрнѣм свр. **1.** *загрнуѣи, дјеломично обуѣи неѣиѣо ѣреко рамена или леѣа.* – Загрн нѣшт јер вѣче прѣмаја кроз ѣвоз. **2.** *коѣањем ѣригрнуѣи земљу уз сѣабљику, нѣр. кукуруза, кромѣира, ѣарадајза, ѣаѣрике и сл.* – Ђѣмо ѣћ загрнт кѣрузе на Јѣрчѣшту?

загѣлт, загѣлѣм свр. **I.** *фиг. ѣревариѣи, ѣреѣи.* – Лјѣпо те Мѣлан загѣлјо. **II.** *~ се мало се огулѣи, дјеломично се одвојѣи од ѣодлоге, заљуѣиѣи се.* – Заѣнокѣца м-се загѣлла па ме бѣлѣ и бѣш ми смѣтѣ.

загѣљен, -а, -о *незгодног каракѣера, ѣежак за сарадњу, ѣврдоглав, коме је ѣеѣко угодиѣи и сл.* – Паз тѣ нѣ-себе, јер је ѣн бѣш загѣљен.

загѣљено прил. *незгодно, ѣврдоглаво, задрѣио, неѣредвидиво.* – Бѣће тѣ мало загѣљено за рѣдт.

загуљиват, -ѣљујем несвр. (некога) *задиркиваѣи некога, збијаѣи шале с неким.* – Ђед Стѣјан Пѣвѣ је вѣлјо загуљиват дјѣцу.

зѣдѣна прил. *ѣоком видног дијѣла дана, ѣрије смркавања.* – Нјѣсмо стѣгли ѣтѣ зѣдѣна, па смо мѣрал нѣѣет кѣд-њѣ.

зѣданак, -ѣнка м (об. у мн.) *дрвена даска која се сѣавља ѣод камен у каци ради ѣриѣискања кѣуса, ѣуриѣије и сл.* – Слѣж дѣбро зѣданке да кѣпус нѣ-пливѣ по вѣд.

зѣдангубт, -бѣм свр. **I.** (некога) *одузеѣи некоме вријеме, задржаѣи некога од ѣосла, омѣѣи некога у раду.* – Јѣ-ћ и мало зѣдангубт док тѣ нѣ-збришѣш. **II.** *~ се задржаѣи се дуже од ѣланираног, неѣланирано уѣироѣиѣи вријеме.* – Код кѣмшинцѣ сам се зѣдангубјо и нѣсом стѣгѣ ѣтѣ у дѣћѣн.

зѣдост прил. *зѣдѣѣа, дѣѣѣа, ѣрилично, количински довољно.* – Мѣро, ѣѣе-л бѣт зѣдост брѣшна за испѣћ крѣ?

зѣдрт, зѣдрѣм несвр. *задријеѣи, загребаѣи, додирнуѣи.* – Паз да нѣ-задрѣш вѣзом о јѣшѣ ѣз-цесту.

зѣдрт, -а, -о *незгодне нарави, ѣврдоглав, неѣѣѣусѣљив, својѣглав.* – Нѣ-сом знѣо да је Стѣво из Цѣцвѣрѣ нѣлкѣ зѣдрт.

зѣдруга, -ѣ ж **1.** *велика, вишегенѣрацијска ѣорѣдична зајѣдница чији чланѣви живе на зајѣдничком имању и воде зајѣдничко домаћинсѣво.* – Нѣ-кадѣ је у зѣдругама знѣло жѣвљѣт и прѣко трѣст лѣдѣ у ѣстѣј ваѣѣлјѣ. **2.** *ѣродавница мјѣшовиѣе рѣбе, али и ѣѣѣалих кућних ѣѣѣреѣиѣина, углавном у руралним ѣѣдручјима.* – Прѣдѣј у зѣдруг пѣтеро, шѣстеро јѣја и кѣп гѣрмѣ и кѣлу шѣѣѣра.

зѣђубрит се, зѣђубрѣм се свр. *за рану, ѣѣвреду: загнојѣи се, инфѣцираѣи се.* – Рѣна му се јѣко зѣђубрила, па је мѣрѣ ѣћ у амбулѣнту.

заметнит, -нѣм свр. **1.** *обезбиједити ново сјеме, сортиу или расу живоитиња за даље размножавање.* – Јованка је заметнила нѣквѣ црљенѣ кумпјере. **2.** *загубити, заборавити гдје је нешто осигављено.* – Марја, ел видѣш ђе сам заметнила ѣкларцу? **3.** *започети, нпр. шучу, свађу и сл.* – Након свађѣ се заметнила ѓзбѣлна туча.

заметнит, -а, -о **1.** *сачуван као сорта поврћа, биља, расе сѣнке или сл. за даље размножавање или узгајање.* – Онѣ нѣвѣ, заметнитѣ кѣкош, бѣлѣ нѣсѣ нег дѣмаћѣ. **2.** *загубљен, сављен на неко мјесто и заборављено гдје.* – Онѣ заметнитѣ кајш ми је бѣлѣ стајѣ, ал сѣд нѣ-знѣм ђѣ м-је.

заметт, -тнѣм свр. *в. заметити.* – Заметли смо нѣвѣ, хибриднѣ кѣрузе. Нѣје сам заметла онѣ лјѣпѣ брѣш. Заметла се ѣпѣснѣ кѣвга.

зѣмјерт, -рѣм свр. **1.** *узети некоме нешто за зло, нечију причу или пошѣуак схватити или доживјети као увредљиву.* – Фѣла вам што сте нас ѣбишли и нѣмѣјте шта зѣмјерт. Штѣ-ј у пјѣсми, пјѣвати се смѣје / лѣд би бѣјѣ кѣ би зѣмјеријѣ (НП). **II.** *~ се нешто неприхвѣтљиво и увредљиво учинити некоме ко је то узео за зло.* – Нѣсом трѣбѣ грѣт Милѣтнову дјѣцу и сѣм сам се зѣмјерјѣ и дјѣц и Милѣтну.

зѣмлата, -ѣ ж *нерадник, ѣенчина, који много говори, а мало уради.* – Нѣмѣј ми доводт тѣ зѣмлату ѣ-кућу!

зѣмрјѣт, зѣмрѣм свр. **1.** *бити у клиничкој смрти или коми.* – Бѣба Стеванѣја је бѣла зѣмрѣла, па се повратѣла и жѣвљѣла јѣш пѣт гѣдѣна. **2.** *уилашити се толико да се не може сѣајати ни померијѣти, премријѣти од сѣраха.* – Кад су ме срѣла онѣ двѣјца ђѣлкѣшѣ из Дѣбрѣвца, зѣмрѣ сам од стрѣ и нѣсом се ни помако док нѣсѣ ѣшли.

занјѣмљѣт, -мѣм свр. *занијемити, не моћи говорити од болести, изненађѣња, сѣраха или ѣијансѣва.* – Нѣпил су се да-с занјѣмљѣл.

занјѣмт, -мѣм свр. *в. занјѣмљѣти.* – Кад је искѣчјѣ кѣрјѣк, занјѣмјѣ је и нѣје мѣгѣ проговѣрт нѣдѣлу данѣ.

зѣнјѣт, занѣсѣм свр. **1.** *осѣати у другом сѣању.* – Стѣна је зѣнјѣла вуцѣрајѣћ се с Мѣлошем. **2.** *забацити само јѣдан крај нечега што смѣти.* – Њѣ трѣјца-с зѣнјѣл заднѣ штѣл кѣлѣ, так да смо мѣгли проћ с ѣвтом. **II.** *~ се замислити се толико да се не примјѣћује околна ситуација.* – Нѣстор се нешт зѣнјѣ и нѣје ѣзишѣ у Главци, па се провѣзѣ до Бѣгаза.

занѣвјѣтат, -ѣвјѣтам несвр. *дѣсађивати, измишљати неке разлоге и захѣјѣве.* – Па ѣн занѣвјѣтајѣ поваздѣн.

занѣћѣт, -ћѣм свр. *прѣноћити, прѣвѣсти ноћ негдје.* – Занѣћѣл су ѣ-шум.

занѣћт, -ћѣм свр. *в. занѣћѣти.* – Занѣћли-с кѣд-њѣ.

заповиђет, -идїм свр. *в. зайовидїи*. – Нє-море он нїма заповиђет јер га нєћє пòслушат.

заподјеват, -òдјєвāм несвр. *зайочињаиїи*. – На зāбавама је Вāсо из Подòбрја вòлјо заподјеват кāвгу.

заподјент, -òдјенєм свр. *зайочейи*. – Требā пāјзт кò ће првї заподјент тўчу, па нєга дòбро издеветат.

започмат, -мāм несвр. *йочињаиїи*. – Тї нємòј започмат свāђу.

зāпрдница, -є ж *смицалица, неугодносї*. – Стòјāнка свòјòј јєтрв ўвјєк првї нєквє зāпрднице, а òне-с се тāk зафркāвале и док су скўпа дјєвовāле у Òжòвцима.

зāпржт, -жїм свр. *сїавиїи зайрику у јело*. – Грā се на крају мòрā зāпржт. Тєја је бāш дòбро зāпржла чòрбу. Израз: *зāпржт чорбу некога увалиїи у неволу или довесїи у незгодну сїїуацију*. – Мāра из Зāјља им је свòјєм āбровма дòбро зāпржла чòрбу, па-с се јāко пòсвадли.

зāпт, зāпјем свр. *йòйпрошиїи йаре или имейак на йијанчење*. – Мā, ймā òн дòбру плāђу, ал свє зāкāртā и зāпје.

запўват се, зāпўвāм се свр. *йешко дисаїи након найора, задуваїи се*. – Док сам ўзашò уз скалїне, јāко сам се запўвò.

зāрāјзат, -āм свр. *закочиїи йочак зайрежних кола ланцем*. – Дєд, брзо зāрāјзāј тòчак.

зāрāјгат, -јтāм свр. *йòйпрошиїи или йроћердаїи имейак*. – Зāрāјтò је свє шта је наслјєдјо.

зāрана прил. *досїа рано, раније од уобичāјеног*. – Зāрана-с Лљєпосав дòшли прòсци из Борāкā. Сїнòћ сам зāрана òшò из бїртијє, јòш док òнї ћїлкоши из Кїпа нјєс дòшли.

зарезїват, -єзујем несвр. **1.** *йравиїи зарезе на нечему*. – На клўчевма зāреж нєквє зāрезе да знāм кòй је за чєга. **2.** *слушаїи, йошїповаїи, уважаваїи*. – Мāрко не зарєзује ни свòг ћāђу, а кāмол мєне. Израз: *не зарєзује ни за суву шљиву не слуша уойиїе, нема обзира нимало*. – Òдāвно Милāдин не зарєзује ћāђу и мātєр нї за сўвў шљїву.

зарїглъат, -љāм свр. *забравиїи, закључаїи*. – Зарїглъāј врāта.

зарўдт, -дїм свр. *йочейи румениїи (код воћа и йоврћа је йò знак йочейїка зрења, а код јуїарње зоре значи скори излазак сунца)*. – Чїм зòра зарўдї, рòса се брзо дїгнє. Рўштей су зарўдли. Нєбо је зарўдло и сўнце ће пòчєт излајзт.

зарўђет, -ўдїм свр. *в. зарудїи*. – Јāгоде-с зарўђеле и ўскоро ће сазòрет.

зāруке, -ўкā ж *вјеридба*. – Сāвца и Жїван су у сўботу ймал зāруке.

зару́чт, зару́чим свр. **1.** *вјери́ти дјевојку*. – Милу́тин из Ку́сѡња је зару́чио Стáну. **2.** *заузе́ти њосуду нечим*. – Донес ми дру́ги а́мпер, јер сам ња́ј зару́чила с кумпје́рма.

за́ставница, -е ж *бочна си́раница рама креветá*. – За́ставнице спаја́ју пёрда изнад у́зглавља и испод нòгүвá.

за́сүт, за́спем свр. *дода́ти неки саси́ојак у неши́о или око нечега*. – Сна́о, ес за́сүла резáнце? Јòш за́спи зёмлѡм око тѝје сáднциá.

засу́шт, засу́шим свр. *код краве: ѡресѝа́ти лучи́ти млијеко због ѡресѝанка муже́ња (обично ѡр мјесеци ѡред ѝеље́ње)*. – Гòлубу сам прѣстала мýст да засу́ши, јер ће се тёлт за ѡсам неђѣлá.

затѣфтерг, -рим свр. *забиљежити, записати у свеску, књигу или сл.* – Нёмòј забòравт ѡ-мене затѣфтерг.

затјем прил. *затим*. – Кад дòћерáш ѡвце, ѡчист ѡвчи́јак, а затјем дòђ ү-бáшчу кўпт шљйве.

затрт, затрѣм, свр. **1.** *ѡѡи́уно унишѝи́ти, иси́ријебити, искоријени́ти*. – Мòрамо не́кáк затрт штѝр да не рáсте тòлкò по кумпје́рма. Нáша су рòдѝшта и грòбѝшта затрли злѝкòвци. **2.** *ѡресѝа́ти гајити*. – Дјèца су ѡшла ү-свјет па смо мóрали затрт ѡвце јер и нёмá кò чүват. Вишѣ нѝко нè-правѝ пѣрјанѣ јáстукe па смо затрл гўске јер смо и дрђáл сáм због пѣрја.

зáћ за-нокте израз у значењу: *имати бол у ѡромрзлим ѡрсѝима кад се ѡримакну јáчем извору ѡѡлòиѣ*. – Кáк да вам нè-зáћѣ за-нокте кад брез рукáвицá прáвите сњѣшка, а сáд сте прѣсте прицвр́зли уз пѣћ.

зáћерат, -ам свр. **1.** *зати́јерати, ути́јерати*. – Зáћерò је вòз у ўвòз. **2.** *фиг. (некоме) у љубавном смислу: утисѝи́ти се у инѝимни ѡднос с неким*. – Свѝ бећáри зáћерали Мáри, / а јá Рүжи дѣе да ме тўжѝ (НП).

зáувáран, -рна, -рно **1.** *кад се узима или добива: ѡвећи дио, већи комад, више од уобичáјеног*. – Мѝтар је ўзò зáувáран кòмáд печѣња.

зáувáрно прил. *корисно, више од ѡчекиваног*. – Зáувáрно је ѡтић код ћѣда Богдáна. У нёвољ је зáувáрно помòћ свáком. Бѝло-б зáувáрно имат тѣтку у Амѣрки.

заўстит, заўстѝм свр. *ѡчѣти говори́ти*. – Чѝм је заўстјо, вѝдло се да нѣшт мўлá.

зáушка, -е ж *ударац руком ѡ глави око ува*. – Мá, нѝшт стрáшно, сáм сам дòбјо двѝје зáушке од ћáћѣ.

зáушке, -шáкá ж мн. *инфекѝивна болесѝ, мумс*. – Чүвáј дјѣцу да нè-добју зáушке.

зáфалт, -лѝм свр. *усти́анови́ти количински мањак за доврше́ње нечега, нѝр. новца, времена, сировине, људи и др.* – Зáфалло м-је двѝје ѝлáде да мòг

ла је кòмшиј да припази на своју авлију, а да нè-гледā прèо-плота нà-њу и так му је зачèпла уста.

зачика́ват, -икāвāм несвр. *вербално йровоцираи̑и, задиркиваи̑и или дражи̑и*. – Нèмòјте га зачика́ват јер би мòгли дòбт бāтiнā.

зāцабè прил. в. *бадава*. – Није ништ ни платјо, јер је свè дòбјо зāцабè. Зāцабè се нāдāш.

зашковр́нт, -òврнèм свр. *йосврнуи̑и, заврнуи̑и рукаве или ногавице*. – Нисам ўквасјо лāче јер сам зашковр́нò нòгавце, па прèшò прео вòдè.

зашњ́ират, зāшњ́ирāм свр. *завезаи̑и йерiлама, зайерiлаи̑и*. – Мāлā Мāша је наўчла сāма да зāшњ́ирā ципеле.

зблāнт се, -āнèм се свр. *јакò се зайрейаси̑и*. – Кад га је вiдла нāкòг, зблāнла се и није мòгла мр́днит.

збóјак, -јка м *скуйљена йрава из више оiкòса на једном оiкòсу*. – Кад се нāправй збóјак мòре се прāвт вòз и сјèно вòјзт кўћ.

збòр, збòра м **1.** *сеоска слава, обично на дан свеца коме је йосвећен и сеоски храм*. – Òћмо-л за свèтòг Йлју йћ ў-Дољāне нà-збор? **2.** *скуй грађана на коме се одлучује о йи̑иāњима од заједничког инйереса*. – На збòру код со-колāнè смо се пòсвадли с прèдседнiком мјèsнè зāједницè.

збр́зт, збр́зим свр. *найравйи̑и на брзину, а не и квалийейи̑но*. – Мā, Цвјèтко вòлй да збр́зи свè шта рāдй, сām да штò прије згòтовй.

збрй́јат, -йјем свр. *надмòћно савладаи̑и, уради̑и или йојеси̑и без оси̑аи̑ка*. – Њй трòјцу је нāмā збрй́јò, а òстāлй-с утèкли. Нāкй ўмòран и глā-дан, сām је збрй́јò цјèло перўче и òшò спāват.

збрй́сат, -йшèм свр. **1.** *йобјећи, уйећи*. – Злāтибòр је збрй́сò чйм је Ўрош ўшò у биртију. **2.** *обрисаи̑и найисано*. – Збрй́сò је свè са тāблè. **3.** *доминанйи̑но йобиједи̑и, йошйуно надвладаи̑и*. – Кāд су òн нèга нāпал, збрй́сò и је òчас пòсла.

звèкан м *својеглава, неозбиљна особа*. – Звèкане, дè се већ èднòч уозбиљ.

звèкāст, -аста, -асто *својеглав, неозбиљан, будаласй̑*. – Нèмòј ймат пò-сла ш-њйм кад је звèкāст.

звèкнит, -нèм свр. *звекнуи̑и, удари̑и, одалами̑и*. – Чèдо је звèкнò Цвјèтана из Мр̀копља да је òдмā сјèо.

звèкнй́т, -а, -о *фиг. неозбиљан, блесав, будаласй̑*. – Фèст је òн звèкнт и није сām свòј.

звй́знит, -нèм свр. *звизнуи̑и, удари̑и јакò, одалами̑и*. – Јāкò га је звй́знò ў-глāву.

звј́езда, -è ж *звй́езда*. – Двй́је звј́езде нà-сред нèба стòјè / мй́сли драгй да су òчи мóје (НП).

звјѣрат, -рām несвр. *избезумљено гледајћи око себе, уйлашено, унезверено се огледавајћи наоколо*. – Штā звјѣрāш ўоколо?

звјѣрњат, -њām несвр. в. *звјерајћи*. – Нѣ-море сјѣдт на мїру, па сām звјѣрњā, кōнд имā кршѣље.

звѣнцат, -цām свр. *ўриговарајћи, зановијејћайћи*. – Стѣвца стāлно нешт звѣнцā.

звѣцат, звѣцām и **звѣцат**, -ām свр. в. *звонцајћи*. – Ма, пўшти-јѣ, пѣваздāн звѣцā. Свѣкрва стāлно звѣцā снајама.

зврѣкаст, -аста, -асто в. *звѣкнйћи*. – Мйлорад је бāш зврѣкаст, па га цўре вѣлѣ.

зврндат, -дām несвр. *говоријћи којешијарије, ўричајћи којешија*. – Нѣ-мāш штā ђд-њй чўт јер сām зврндајў.

зврчāљка, -ѣ ж *играчка која сћивара буку; ўомагало за расцїјеривање ўишца*. – Нѣмања је направјо дрвенў зврчāљку. Мѡрāмо мѣтт зврчāљку у ви-ногрāд.

згāзт, -зйм свр. *нагазијћи, сћайћи на нешићо, ўогазијћи*. – Пāз куд ђдāш и нѣмѡј нѣшт згāзт!

згāјзт, згāзйм свр. в. *згазиј*. – Нѣмѡј згāјзт ни мрāва, а кāмол нѣком на-удт!

згйљат, -ām свр. в. *збрисајћи (1)*. – Кад је Лāзо наишѡ, Милўтин је згйљѡ са зāбавѣ.

зглāјзат, -ām и **зглāјзат**, -āјзām свр. *бијћи смијењен са функције, ўишцајног мјеста, не бијћи унаўријењен*. – Мйловāн је зглāјзѡ и сād га не зарѣзујў нй за сўвў шљйву. Сйгўрно је ђн на пѡслу нѣшт зглāјзѡ.

зглѣдат се, -ām се свр. *ўогледајћи некога зачуђено и љубойийљиво од изненађења*. – Кад-и нйје прймјо, сām су се зглѣдал, па окрѣнли и ђшли.

згѡда, -ѣ ж *ўрилика, добра сйћуација, ўовѡлан склој околносйћи*. – Ак бўдѣ нѣквѣ згѡдѣ й-јā-ћ дѡћ вечѣрес у Мркопље.

згѡтовт, -вйм свр. *завршијћи, наўравијћи, довршијћи*. – Јā-ћ дѡћ кад згѡтовйм ўжну.

згрāдца, -ѣ ж *мањи објекай близу заједничке куће за сћивање младих брачних ўарова, а на објѣде су ишли у заједничку кућу*. – Жѣно, āјмо мй у згрāдцу.

згрāнт се, -āнѣм се свр. *јакѡ се уйлашијћи од изненађења или сћраха*. – Згрāнѡ сам се кад сам га вйдјо нақвѡг крѡвавѡг.

здймт, -мйм свр. в. *збрисајћи (1)*. – Чйм је срндāћ намирисѡ лѡвце, ђчас је здймјо у шйкару.

здйпт, -пйм свр. *украсйћи, криомице узейћи*. – Милўтин йз-Цикѡтā им је здйпјо нѡвце испред ђчјў.

– 85 –

зѣмзелѣн м *шмишир, зимзелени украсни грм.* – Убѣр пѣр гранчѣцѣ зѣм-зелѣна и трѣ георгѣне, па нѣправ бѣкѣт.

зѣмца, -ѣ ж *јакѣ касна сорѣа крушака.* – Мѣн су зѣмце нѣјлѣпшѣ за пѣјст кад се ѣзвѣдѣ из тѣршијѣ.

зѣмцуља, -ѣ ж *дјевојчица ѣуберѣеѣског узрасѣа.* – Вѣћ ђнѣ зѣмцуљу међ ђнѣм дјѣцѣм.

зѣнт, -нѣм свр. **1.** *зинуѣи, ѣѣворѣиѣ усѣа.* – Кѣлкѣ је зѣнѣ, вѣдѣ му се мѣндуле. **2.** *фиг. загледаѣи се не ѣбазируѣи се на ѣолину.* Штѣ-с тѣлкѣ зѣнѣ ѣ-мене?

зѣпка, -ѣ ж *колијевка.* – Нѣмѣј зѣпку мѣтѣт испѣд пѣнѣера.

зѣрнит, -нѣм свр. *накраѣко ѣогледаѣи, ѣогледаѣи криѣмице.* – Нѣсом дѣбро ни вѣдјѣ јер сам сѣм мѣло зѣрно.

зѣјкаѣст, -ѣста, -ѣсто в. *блесав.* – Мѣрко из Крагуја е зѣјкаѣст и сѣм се зафрѣвѣ.

зѣјкасто прил. в. *блесавѣ.* – И Нѣнѣд и Мѣмѣр се понѣшајѣ зѣјкасто.

зѣјкат, -ѣм несвр. *скиѣѣѣи без циља, дангубѣиѣ, губѣиѣ вријеме.* – Дѣнас мѣлѣдѣ вѣлѣ сѣм зѣјкат и вѣтѣт зѣјке.

зѣјке, -ѣкѣ ж мн. у ѣзразу вѣтѣт зѣјке *ѣровѣдиѣи време не радеѣи ниѣиѣа, бесѣѣсличиѣи.* – Ѣн сѣм вѣтајѣ зѣјке.

зѣјле, -ѣлѣ ж мн. в. *зѣјке.* – Нѣ-мореш сѣм вѣтѣт зѣјле, нѣшт се мѣра и рѣдѣт.

зѣјпт, -пѣм несвр. **1.** *биѣи ѣѣворен, нѣр. ѣрозѣр, враѣа, усѣа.* – Прѣзор зѣјпѣ цѣјлѣ дѣн, па и трѣбѣ затвѣрт. **2.** *фиг. много говориѣи, ѣричаѣи.* – Ён Вѣлѣнкѣ, зѣјпѣ нѣ-цѣсти цѣјлѣ јѣтро с ђнѣм лѣцпрѣм Слѣвѣм.

зѣјт, зѣјм несвр. *зуриѣи у неѣиѣѣ, гледаѣи ѣѣорно у неѣиѣѣ без ѣравѣг разлѣга.* – Ак сѣм зѣјшт, нѣшт стѣгнит нѣшт нѣправѣт.

зѣјѣв м **1.** *зијѣв, ѣѣвор ѣзмеђу ѣѣдужних ниѣи ѣснове ѣѣкаѣа.* – Кроз зѣјѣв се пробѣцује чѣунак. **2.** *радни ѣѣвор механизма који се може развѣѣи, нѣр. маказе, клијѣиѣа и сл.* – На тѣм клѣјѣштѣма зѣјѣв нѣје дѣвѣљѣн да ѣватѣ тѣј зѣвѣрањ.

зѣјћѣниѣ, -ѣ, -ѣ зѣѣиѣни, ѣѣзѣћѣни. – Тѣби брѣте срѣна и кѣшута / и јѣлѣнѣе вѣтијѣ рѣѣѣвѣ / мѣн дјѣвѣјѣка зѣјћѣнијѣ кѣсѣ (НП).

зѣјпатѣ се, -тѣм се несвр. *ѣѣешѣ живѣјѣи, ѣриѣиѣи.* – Стѣна се сѣм зѣјпатѣ ш-ѣѣѣма.

зѣјјѣћѣк, -ћѣка м дем. *мѣлада, ѣѣек ѣзлѣгла зѣјѣја.* – У Пѣѣѣу смо вѣдѣли зѣјјѣћѣка.

зѣјт, зѣјмѣ и зѣјѣдем несвр. *знаѣи.* – Лѣѣбан зѣј кѣд трѣбѣ ѣћ до Кѣѣѣрѣа. Мѣлѣе, ѣјмо зѣпѣват да вѣдѣ да и Дрѣѣѣѣћѣнке зѣјѣдѣ пѣјѣват. Нѣће ђн тѣ зѣјт лѣјѣпо рѣставѣт.

зѡбт, -бѡм несвр. *хранииѡи коња овсом, шѡј. зоби*. – Кѡњ се мѡрајѹ зѡбт да бѹдѹ здрав и лјѣп.

зѡвка, -ѣ ж зова, *базга, љековиѡа биљка*. – Од зѡвкѣ смо прѡвли штрѡѡѡлке са чѣпом од кѹђељѣ.

зѡр м *ваздушни шѡлас, сила која се шреноси гѡбањем ваздуха*. – Кад је грѡм пѹкѡ у ѡскорушу, ѡнај зѡр је баѡјѡ чѡбана нѡ-земљу и јѣдвѡ је дѡшѡ к сѣб.

зѡрњѡк, -ѡка м *јуѡиарњи секс*. – Кад пѡнѣ зѡрњѡк, цјѣли м-је дѡн лјѣп.

Зѡрњача, -ѣ ж *јуѡиарња звијезда*. – Зѡрњача се вѡдѡ рѡно јѹтром.

зѡрт, зѡрта м *сѡрах*. – Зѡрт је дѡбѡр кѡме га Бѡг дѡѡ. Ираз имат зорта *бојаиѡи се*. – Кѡ ѡмѡ зѡрта од шѡшмѡшѡ, нѣ-требѡ ни зѡлајѡт у шпѡљу. Мѡрко ѡмѡ мало зѡрта од Мѡксима.

зрѡкнит, -нѣм свр. в. *зирниѡи*. – Дѡј да ѡ-јѡ зрѡкнѣм.

зрѡнѡње с *фаза у сазријевању кукуруза и зрнастиѡх жиѡиѡа са израженим расѡиѡм и сѡшвердњавањем зрна*. – За нѣдљу дѡна ѡе пѡчѣт зрѡнѡње шѣнцѣ.

зрнат, -нѡм несвр. за зрна кукуруза и жиѡиѡа: *формираиѡи се и ѡосѡјајѡи шѡврђи*. – Кѹрѹз ѡе пѡчѣт зрнат за двѡ-три дѡна.

зрнка, -ѣ ж *сиѡиѡи, гусѡиѡи ручни бод шри шивењу*. – Стѡјѡнка је зрнкѡм спѡјла колјѣрѡе са рукавма.

зрнѡѡње с *шивење бодом званѡм зрнка; усп. зрнка*. – Обѡшву нѡправ зрнѡѡњем.

зрнѡчат, -ѡм несвр. *шиѡиѡи бодом званѡм зрнка; усп. зрнка*. – Мѡт ме нѡје нѡучла зрнѡчат.

зѹбѡн, -ѡна м *сорѡиѡа кукуруза чије зрно ѡма мали зуб на врху*. – івѣ смо гѡднѣ сѡм у Тѡпѡљу пѡсијѡл зубѡне.

зѹбѹн, -ѹна м *огрѡиѡач, обѡчно без рукава, углавном украшен*. – Тѡјѡ м-је кѹпјѡ зѹбѹн.

зѹјѡст, -ѡста, -ѡсто в. *блесаѡ*. – Тѡј дѣран је јѡко зѹјѡст, па прѡпаз мало нѡ-њѣга.

зѹјѡсто прил. в. *блесаѡ*. – Сѡѡ се ѡн пѡнѡшајѹ зѹјѡсто.

зѹјѡт, -јѡм несвр. **1.** *шравиѡиѡи сѡѡлни звук крилима, механизмом, моѡиѡ-ром и сл.* – Чѹје се трѡктор да зѹјѡ, тѡ валд Рѡде ѡдѣ кѹћ. **2.** *фиг. луѡиѡиѡи без циљѡа, дангубиѡиѡи*. – Зѹјѡл смо сѡнѡћ дѡ-некѡ дѡба нѡћ.

зѹква, -ѣ ж *шѡмнозелена биљка ѡкруглиѡи вѡиѡиѡи са влажниѡх сунчаниѡх шросѡиѡра*. – Ко дјѣца смо од зѹкѡе прѡвли стѡлце мѡтајѹћ вѡѡти ѡко прѡстѡ.

зѹлум м *насиљѣ, велика неѡправда, углавном масовниѡа шѡрѡшѹра, коју сѡровѡди власѡиѡи или нека груѡа нѡр. аге, хајѡуѡиѡи или слично*. – Тѹђѡ вѡјска је ѹвјѣк чѡнла зѹлуме.

зўлуф м код мушкарца дио косе који се сїушиїа исїред увейїа, їрема бради. – Љепшє-т стòјє краћїй зўлуфи.

зўнзара, -є ж велика сјаїна мува, чесїо осїїавља своје уїљувке на месу. – Пòкрї дòбро мєсо да га зўнзаре не ўплўјў свòијем ўплўвцима.

зўплит, -лїм несвр. *дуго и сїїрїљиво чекаїи некога*. – Дўле зўплї већ сат врємена чєкајўћ Смїљку.

зўрт, -рїм несвр. *наїадно и неїїремице у нешїо глєдаїи*. – Штã зўрїш тòлкò ў-њў?

зўцнит, -нєм свр. *огласїиї се країїко, їїихо и са сїїрахом*. – Да нїєс зўцнò!

И

и¹ акузатив мн. заменице он *их, њих*. – Мисїраче и мїсци-с тєшки за нòст, па сам се сãв наєрјо нòсєћ и їж-њивє.

и² узвик за їодсїицање за даље објашњавање. – Ї, кãк је на крају бїло?

їбер м у игри карїама: *обавеза играча да бацї јачу карїу од їрейїход-но бачених у шїиїху*. – Дãј цєнера на краља јер мòрãш бãцт їбера.

їбероват, -рујем несвр. у игри карїама: *бацаїи јачу карїу од їрейїходно бачених у шїиїху*. – Мòрãш їбероват.

ївєр, -ера м **1**. *одломљени дио їри цијейãњу дрва, їїријєска*. – Док је цјєпò дрва, фркнò је ївєр и раскрвãвјо му цјєвãнцу. **2**. *дашчица за израду разних шара їри їкању*. – Бãка Дрãгана знã пòставт òнє їверє за ткãт плãтно.

їверãн, -а, -о *оїїкан и украшен їїехником їомоћу дашчице*; усп. ивер (2). – Нїт су ткãне нит снòвãне / нит ївером їверãне / дò-л од злãта сãлјєвãне (НП).

ивєрат, -рãм несвр. *їкаїи уз їомоћ їосєбно їриїремљених дашчица*; усп. ивер (2). – Нїсом наўчла ивєрат.

ивєрца, -є ж в. *ивер (1)*. – Пãз да те не ўдарї ивєрца док цјєпãш фўрке.

ївòв (одр. ївовї), -ã, -ò *наїрављєн, исїлєїєн од їрућа грмолике врбе иве*. – Ївòв прўт се најбòлє сãвїјã. Дєдє-м тãј ївовї сєпет. Дòват ми ївовў лєсу да мєтнєм сўшт шљїве. Корпãр првò дòбро скўвајў ївовò прўће, па òнд плєтў корпе. Ївòв сєпет је тєжї нєг да је напращєн од шєпуткє. Насјекò сом ївовјє грãнã за напращ двã сєпєта.

їгдã прил. *икада*. – Нє-знãм òће-л се òн їгдã опамєтт.

їђе прил. *игòје*. – Нє-вјєрујем да ће їђе нãћ бòљў цўру.

ијжѣикљат, -љам свр. *нагло нарасѣи, израсѣи*. – Ак не пòкосѣш, нà-бàшчи ће-т ијжѣикљат àнтрага. Мàлà Мѣлца је бàш ијжѣикљàла òвог прòљећа. Трàва је ијжѣикљàла па полèгла.

ијжљубт, ијжљубѣм свр. *изљубиѣи*. – Чѣм се појàвля, òдмà је скòчјо и ијжљубјо ју.

изабѣла, -ѣ ж *сорѣа грòжђа*. – У вѣногрàду имàмо и двàест чòкòтà из-абѣлè.

изабѣрат, -àбѣрàм, несвр. *бириѣи, одабириѣи*. – Мòја лóла код кòла штудѣрà / рòдбина му цўру изàбѣрà (НП).

ѣзаглàса прил. *гласно (ѣлакаѣи, рѣдаѣи)*. – Кад је Милèва тò чўла, пò-чèла је ѣзаглàса јàвкат.

ѣзанђò, -ђàла, -ђàло за *ѣексѣил, одјећу: ѣроѣа од сѣаросѣи, исѣиро-шен*. – Мà, бàц тò ѣзанђàло плàтно.

изàпѣрат, изàпѣрàм несвр. *исѣираѣи, нѣр. ѣексѣил, ѣосуђе, цијеви*. – Кад се рўбне ѣзвадè из пàрјанцè, трèбà и изàпѣрат.

изàпрат, изàпèрèм свр. *исѣираѣи, нѣр. ѣексѣил, ѣосуђе, цијеви*. – При-прèм обрàмаче, па ѣмо на Врèло нòст рўбне изàпрат.

ѣзапрексутра прил. *наксуѣра, дан ѣослије ѣрекосуѣра*. – Њзапрексу-тра ѣмо ић нà-славу код кўмòвà.

ѣзапрексўтра прил. *в. изàѣрексуѣра*. – Њзапрексўтра нам дòлазѣ тèтка.

ѣзàђ, ѣзàђèм свр. *изàђи*. – Дèдèр, изàђ ѣс-кућè и отвòрдè им кàпју!

ѣзаува прил. *иза увèѣа*. – Дòбће ѣ-òн ѣзаува. Нèмòј се изненàдт кад дòбјеш ѣзаува.

избèкарт, -рѣм свр. за *очи: исколачиѣи, избуљѣи*. – Штà-с се тòлкò избèкарјо?

избèљт, избèљѣм свр. *исѣлазиѣи језик*. – Нѣсом му мòгò врàтт ѣўшку, па сам му се избèљјо, ал тèк кад сам добрàно òдмакò.

избѣрѣјат, -јем свр. **1.** *обријàѣи да буде јàко глаѣко*. – Брѣтвòм се лѣце мòре бòлè избѣрѣјат нèг жилèтом. **2.** *фиг. јàко изударàѣи*. – Кад је дòватјо да и ўдарà, ѣзбѣрѣјò и је кò бàлàвце. **3.** *фиг. изгрдиѣи*. – Ћàћа га је ѣзбѣрѣјò да му вѣшè нѣје пàдало нà-памèт да тàк нèшт пòновѣ.

избубèкат, -кàм свр. *изударàѣи сѣиснуѣом шаком*. – Њèга-с ѣзбубекàл нèквѣ Òжеговчàн.

избубрèгат, -гàм свр. *изударàѣи ѣо леђима и слабинама, ѣј. око бубре-га*. – У àпсу-с га дòбро ѣзбубрегàл да је јèдвà прèживјо.

избўбрежт, -жѣм свр. *в. избубрегаѣи*. – У зàтвору-с га јàко избўбрежли.

ѣзвала и **ѣзвала**, -ѣ ж *извàљено сѣабло са коријеном*. – Мѣрко лўгàр ми је дòзнàчјо òнў ѣзвалу код бунàра у Клàнцу. Да мòг прòћ, прьò сам мòрò склòнт òнў ѣзвалу.

издеветат, -та̄м свр. *изударатӣи, исѣућӣи*. – Од как сам га издевето̄, више ме не подјebāвā.

изѣћ, -ѣћем свр. *в. изаћ*. – Соко, ош ти изѣћ пред-њѣ? Ма̄рко, изѣћ на̄поље!

изјаловт се, -вѣм се свр. **1.** *осѣатӣи без ѣлода ѣрије рођења младунче-ӣа, ѣобациѣӣи*. – Зрна је дја̄нла једно ја̄ње, Мра̄ва се облизнӣла, а Крӯжа се изјаловла. **2.** *фиг. за намјеру: ѣроѣасѣӣи, не осѣвариѣӣи се*. – Изјаловло му се да ће до̄бт кре̄дит. Не̄ћѣљуку се изјаловла прӣлка да од̄е у Ка̄менскѣ̄.

излазт, -зѣм несвр. *излазиѣӣи*. – Не̄мо̄ј излазт кад је салaуковна.

излајат се, -јѣм се свр. *неоѣрезно одаѣӣи ѣајну, заусѣиѣӣи ѣӣио не би ѣребало*. – Стѣвāн се излајо̄ пред Мӣтром из Ја̄гме̄ и са̄д свѣ зна̄дѣ̄.

излајзт, -азѣм несвр. *в. излазиѣӣи*. – Не̄мо̄ј излајзт на̄-кишу.

изла̄нт се, изла̄нѣм се свр. *в. излајаѣӣи се*. – Љубомѣр се у гостијōн изла̄но̄ да му се здо̄пала А̄нка.

излишт, излишѣм свр. *одлучиѣӣи да се неѣӣио ѣоклони или куѣӣи*. – Ве̄ра је излишла да цркви по̄клонӣ три ѣверāна пешкӣра. Сто̄ја̄нка је једва̄ излиш-ла да кӯпӣ јōргāне, а са̄д јо̄ј је дра̄го.

излјемат, излјѣма̄м свр. *изударатӣи, исѣућӣи*. – Мо̄раћ га излјемат кад ме не̄-слуша̄.

изљест, изљегне̄м свр. *изаћӣи из нечега*. – Мӣле, оклѣн-с ти са̄д изљегō?

изма̄рисат, -ишѣм свр. *в. излјемаѣӣи*. – Код Кра̄варне̄ је јуче̄ Стāнко̄ изма̄рисō Пе̄тра из Врōва̄ца̄.

изме̄ђу двѣје вāтре дјечја игра са лoѣӣом у једном ѣōљу. – На̄јра̄ђе смо се ѣграл гpāнича̄ра, а кад нас је ма̄ње̄ онд̄ изме̄ђу двѣје вāтре.

изметнит се, -не̄м се свр. *ѣромијениѣӣи се у односу на особине ѣреѣка или сорѣе*. – Ти нјес̄ Ћ̄гринћ̄, јер си се тӣ изметно̄. Парадāјз се ове̄ го̄днѣ̄ изметно̄, а ла̄н је бӣјо̄ бо̄љѣ̄.

измјеста прил. *за скок: без залеѣа̄*. – Нӣнко̄ је измјеста̄ прескōчјо̄ гра̄бу.

измо̄ћ, измогне̄м свр. **1.** *биѣӣи довољан*. – Кӣла нѣлера м-је̄ измо̄гла да на̄правѣм тјѣста за двѣје штрѣце. **2.** *биѣӣи у могућносѣӣи, усѣеѣӣи неѣӣио урадиѣӣи*. – Дӯшāн не̄ће̄ измо̄ћ да до̄ зѣме̄ кӯпӣ дрва, па скӯпла̄ ро̄жљике. Нӣје̄ измо̄го̄ да ове̄ јесен̄ и по̄крије̄ и офра̄јка̄ кӯћу.

изна̄вљат, изна̄вљāм несвр. *в. изволјеваѣӣи*. – Не̄мо̄ј ста̄лно̄ не̄шт̄ изна̄вљат и ѣзмӣ ба̄р једно̄ч шта̄ сам тӣ до̄нјо̄.

изнјѣт, -не̄се̄м свр. *изнијеѣӣи*. – Она̄ им је̄ изнјѣла̄ цѣцварӯ и сѣра̄ да мало̄ за̄ложѣ̄. Шта̄ нјес̄̄ ѣзнӣјо̄ и крӯшковѣ̄ ра̄кјӯ?

искат, *ишћем несвр. итражићи од некога.* – Ак нѐ-будѐш искѐ, нѐћѐ те ни виђет. Ак нѐ-ишћѐш, нѐш ни дѐбт.

искѐст се, *искѐсѓм се свр. иоказати зубе, углавном усиљеним осмјехом.* – Штѧ-с се искѐсјо? Израз: *искѐст зубе оиширо вербално одговорићи иоказујући љуињу и оишор.* – Бёгами је Срђан из Клисѐ дёбро искѐсјо зёбе на шѐфа.

искефѐнат, -њѧм свр. *јакё исиући.* – Мирослѧв је искефѐнё Стѧнка из Грѧвлѧнѧ.

искијѧт, *искијѧм свр. сносићи иосљедице, ироћи неку муку или наиѧићи се.* – Дёст пётѧ је ён искијё због свёијѐ лапрдѧнѧ.

исклепёшат, -шѧм свр. *изударати некога ио глави.* – Ћѧћа га је исклепёшё па се смѓрјо.

искобѐљѧт се, -љѧм се свр. *уз муку се извући из невоље, јаме, ипрёлема, искоирицати се.* – Јѐдвѧ се искобѐљё из ёнѐ дёмаче. Нѐш се мёћ искобѐљѧт измеђ њѓ двёјцѐ. Јѐдвѧ се искобѐљё из дёгёвѧ.

исколѧчт, -ёлѧчѓм свр. *разрогачићи или раширићи очи од изненађења или сѓвраха.* – Кад га је виђла, сѧм је исколѧчла ёч.

искёлчит, -чѓм свр. *обилежјићи кочићима, нѓр. иѧемељ ёбјектиѧ ио димензијама и сл.* – Прёво мёрѧш искёлчит цјѐлу рёпу за тѧмељ, па ёнд пёчѐт са кёпѧњем.

искомѓњѧт – ѧм, свр. **1.** *одвојићи зрно кукуруза од клиѧа, окрунићи.* – За искомѓњѧт свѐ кёрузе, трѐбѧ нам три дѧна. **2.** *одвојићи, извадићи зрње из махуна, нѓр. иасуља, сочива, љуиине и сл.* – Прёво трѐбѧ искомѓњѧт грѧ из мѧёнѧ.

ископрѧт се, *ископрѧм се свр. в. искобѐљати се.* – Јѐдвѧ сам се ископрѧё из канѧла пёнёг вёдѐ.

испѧст, -панѐм свр. **1.** *неочекивано иасићи или изаћи из нечега.* – Пѧз да-т не испанѐ новчѧник. – Ћёро, ёклѐ-с тѓ сѧдѐ испё? **2.** *изгледати ио завршеику иосла.* – Кѧко су-т испѧл колѧч? Ѐ, кѧк је на крају тё испѧло?

исперак, -ѐрка м *мекани диё иѧера којим се иуне јасѓуци, иѧерне и слично.* – Не бѧцѧјте бѧдрљце у испѐрке.

испѐрјѧт, -јѧм свр. *исиући, изударати.* – Жѐљко је испѐрјё Милётна.

исперчѧнат, -нѧм свр. *исиући некога.* – Ћѧћа ѧе те исперчѧнат кад сѧз-нѧ штѧ-с нѧправјо.

испешкѓрат, -рѧм свр. *фиг. исиући, изударати.* – рл га је ѧѧћа испешкирё!

испиѧт, *испиѧм свр. изрезати дрѧа иѧесѓером.* – Зёране, ес испѓлё дрѧѧ.

истамбӯрат, -рām свр. *истӣуҳи, изударайи некога*. – Најбоље да га ма́ло
истамбӯра́ш, ал нeмoј ја́ко.

ЇСТИЈА прил. *исѣиха* **1.** *наѣенане, ѱолако* (нѣр. *куваѣи на ѣихој ва-ѣри*). — Најљепшā је сарма кад се ѣстија скӯвā. **2.** *ѣихо* (*ѣјеваѣи*). – Прво пјевāмо ѣстија, а кад се напјемо онд сām дјāчѣмо.

ЇСТОМ прил. *їєк, їослије, након.* – Мòгò је ућ їстом кад је платјо.

истубѣкат, -кām свр. *изударайи, исиуѣи*. – Њѣга-с ѓн ѣстубекāl да се јѣдвā дѡвѣкѡ кѣѣ.

й̈сфлѣкѣн, -а, -о *који има флѣке, мрље*; усп. флѣка. – Ел вѣдѣш да-т је кѣпѣт й̈сфлѣкѣн?

й̑тат, й̑т̑ам несвр. **I.** *хий̑ай̑и, журий̑и, и̑и брзим кораком.* – Вй̑д̑о сам П̑аков̑е да ѓ̑тра н̑куд й̑та̑й̑ преко Смреч̑ака. **II.** ~ **се** *ба̑ай̑и се на неко̑а, га̑ай̑и се.* – Н̑м̑ѓ се ви̑ш̑̑ й̑тат кам̑̑цама.

Їтнит се, -нѣм се свр. *бацѣиѣи се нечим из руке*. – Јâ се сâм ѣтнѣм и пò-
годѣм у цѣлѣ.

ић, *йдѐм несвр. ићи, ходати*. – Три дѧна нјесом мѡгѡ ић ван љз-кућѧ. – Нисом мѡгѡ ић с тѡбѡм до Јѧлчинѡвца. Јѧ љдѐм сѹтра на Крѧшевну. Па љћу љ-јѧ ш-њима. Изрази: ић ван (напоље, на-страну) *вршиићи велику или малу нужду*. – Бѡлјо ме трбу и нисом љшѡ ван цјѧли дѧн. Свѧки чѧс сам мѡрѡ ић нѧпоље. Док смо стѧгли ѹ-Сјѧрач, мѡрѡ сам двѧпѹт ић нѧ-стрѧну. ић на-бабне: *обичај да родбина, љријатиѧљи и комиѧје након рођења љосјећују љородиљу и дијѧѧе*. – Кад је Цвјѧта рѡдла Дрѧгана, јѧ сам љшѡ нѧ-бабне. ић (отић) у-квар: *ићи гдје не љреба, нѧр. за сѧѡку: ѧмамо гдје љрави квар, а код људи ићи у швалерацију*. – Нѧ-дѧј стѡк да љдѧ ѹ-квѧр. Знѧ Рѧјко чѧсто ѡтић ѹ-квѧр код кѡмшинцѧ Дрѧнкѧ. Нѧјо је у дѡбријем гѡднама, а знѧ љ-сад ѡтић ѹ-квѧр, код нѧквѧ шѡцѧ.

ЙШТ зам. *иштіа*, било *иштіа*, бар *неиштіо*. – Ес дѡбјо ѡд-њѣ йшт из-кућѣ?

йшћерат, -рām свр. *исйјераййи*. – Она ће њѐга йшћерат.

ишчевѣлѣт, -ѣвѣлѣм свр. *нейрнродно искривѣтн кнчмѣ, раме или екстремнѣтнѣтн*. – Внѣ Младена кѣк се ишчевѣлѣѣ, снѣѣрно га ѡпѣт ѣватѣѣ ѣшнѣс. Спѣватѣѣѣ сам се нѣзгодн ѡкрѣнѣѣ пѣ м-се ишчевѣлѣѣ рѣме.

йшчијан, -а, -о за *йерје*: чијањем раздвојен на *исйерке* и *бадрљице*. – Кү-ћеш с тољкјем йшчијаннйм пёрјем?

йшчйјан, -а, -о *исцијејан на ираке*. – Кòлкò га је грѣбò, сав кàпұт му је бйјо йшчйјан.

ишчињат се, ишчињам се свр. *исказиваићи се ипрошењем новца, чашићавањем или неумјерено се ипоказиваићи ипред другима*. – Сине, ако-с и зарадјо некије парā, па нє-мōрāш се ђдмā ишчињат у гостион.

Ј

јабка, -бкє ж *јабука*. – Спрємли смо јабке у пђдрум.

јабучица, -є ж **1.** *избочени дио хрскавице гркљана*. – Док пїје, сām му јабучица идє гђре-дђље. **2.** *домаћа сорђа иарадајза, округлих и сийнијих илодова јабучастђог облика*. – Нєгдашњи парадāјс, што смо га звāl јабучице, имђ је пўно бђљи ўкус од садашњи сђртї.

јавкат, -вчєм несвр. *јаукаићи, илакаићи*. – Кђлкђ се наљўтјо, од сїлє је пђчєо јавкат.

јагма, -є ж *оишмачина за нешиђо, ипрка и журба да се нешиђо узме или добије иприје других*. – Кад се нєшт дјєлї за-цабє, ўвјєк настанє јагма.

јагђјчин м *јагорчевина, љековити ирољєћни цвијетї*. – У прољєће прво процвјєтајў вїсибабе и јагђјчини.

јадан, -дна, -дно иун *јада, ишужан, жалосїан*. – Дјєц је жāо бāкє и већ данма-с свā јадна.

јає, -та м *јаје*. – Кад дјєте дђћє првї пўта ў-кућу, трєбā му дāt јає за мїлошту.

јāз м *ипреграда, брана, усїава на ишекућђј води; ионекад је иђо и назив за језеро иза бране*. – Направили смо јāз преко Орљавє. Кўпал смо се у Слобђштини на јāзу код Кленїка.

јакарт се, -рїм се несвр. *фиг. имайи иолни однос са неким*. – Вїдли-с Мјājла и Āнку ће се јакарє у Јārчїшту.

јак кђ зємља израз у значењу: *веома снажан, јак, чврстї*. – Нєш Слобђдану мђћ нїшт јер је јак ко зємља. Пєриша је јак кђ зємља.

јāl 1. *или*. – Сїгўрно се ђна заљўбла – јāl у Зђрана, јāl у Дўшана. **2.** *да ли*. – Јāl је њї бїло пєт ил шєст, нјєсам мђгла дђбро вїђет. Кђ знā јāl су стїгли кўћ прїје салāуковнє.

јāли *в. јал*. – Дāјем цāру и срєбра и злāта, / а цāр нєће ни срєбра ни злāта, / већ ђн трајї главу бāш за главу, / јāли мђју јāl нєкога мђга (НП).

јāлов, -а, -о **1.** *углавном за живђићє: без ипорода, нейлодан*. – Шāрава је јāлова и њў мђж држат сām рад млјєка. **2.** *за земљу: нейлодна или слабо илодна земља*. – Зємља у Виногρāдцу је јāлова и шта гђђ да пђсијеш, нїшт нє-ваљā.

јӑлово прил. *без зараде, бескорисно*. – Нёћё он нйшт зарӑдт и бйће тӑ сӑм јӑлово пӑтрошено врјеме и нӑвци.

јӑловца, -ё ж за *краве, козе, овце*: *нейлодна, која не може имаџи йошомсџиво*. – Ђурца прӑдаје ѓвце јӑловце.

јӑмт, јӑмџм свр. **1.** *склониџи, йремјесџиџи*. – Јӑм сепет испод кӑлӑ. **II.** ~ **се** *склониџи се, йремјесџиџи се*. – Јӑм-се, кӑ-ш пӑд-ноге! Израз: *јӑмт дјете: абориџираџи, йобаџиџи, урадиџи да се дијеџе не роди*. – Милӑнка је прӑлетӑс јӑмла дјете, а чинџ-м се да је ѓпет кӑљава.

јӑње, -та с *јагње*. – Дјецӑ се вӑлё йграт с јӑњцима.

јӑњт се, -њџм се свр. *јагњџи се*. – Мрӑва ће се јӑњт за три, чётри дӑна.

јӑра, -ё ж *велика врућина као аџмосферска йојава*. – Вёлкӑ је јӑра и цврчки-с пӑчёл цврчат.

јӑрак, -рка м **1.** *йошӑк, йонекад и йошӑним*. – И мӑлџ јӑрак мӑре набујат и пӑплавт. Зајӑзли смо Јӑрак да пӑтке ймајӑ хё пливат. **2.** *канал или удубљење*. – Јӑркове уз цесту трёбӑ стӑлно одржават да бӑдӑ чисти. Кад се йзвади јединца, ѓстанё чџст јӑрак измеђ слӑгӑвӑ.

јӑрам, -рма м **1.** *дрвени рам око враџа волова док вуку кола, йлуг и сл.* – Упрёгни вӑлове у јӑрам. **2.** *фиг. ненародна, йиранска власџ над народом*. – Сӑм да нам је скџнт ѓвӑј хёсарскџ јӑрам, лӑкшё-б нӑрод дијо.

јӑрац, јӑрца м **1.** *мужјак козе*. – Йшла цӑра кӑзу мӑсти, / па сјёла под јӑрца. / Кӑквӑ ли је ѓвӑ кӑза / кӑјӑ ймӑ јӑјца (НП). **2.** *найрава за йридржавање дугачких дрвених комада йри резању йесџером*. – Донёс јӑрац на дрвљӑник да урежём мало дрвӑ гӑдалом.

јӑрт, јӑрџм несвр. *расџламсавӑџи, расџириваџи вӑџру, али и неко снажно осјећање (љубав, мржњу, сџрасџи, свађу и слчно)*. – Штӑ тӑлкӑ јӑрџш вӑтру? Мӑ, џџ јӑрё жёне, па се стӑлно свӑђајӑ.

јӑрт се, -рџм се несвр. *за козе: доносиџи на свијеџи младе јариће*. – Кӑзе се јӑрё, а ѓвце јӑнё.

јӑрчит, -чџм несвр. *йравиџи јӑрак нџр. између слогова, за одвођење сувишне воде и сл.*; усп. јӑрак (2). – Кӑ-ћмо йћ јӑрчит да из јӑрӑгӑ йзџћё вӑда па да се ѓсӑшџ пӑт за Стӑнове.

јӑсле, -сӑлӑ ж *кориџо у шџџали из којег се храни сџџока*. – Дјетелна је сџтна, па је нёмӑј мётат у штрӑмац нег је мётни у-јасле.

јӑузна, -ё ж *међуоброк између главних obroка (доручка, ручка и вечере)*. – Мџлце, ес пӑнјёла нешт за јӑузну?

јӑузнат, -нӑм несвр. *јесџи међуоброк између главних obroка*. – Ес пӑнјо бӑр нешт за јӑузнат?

јӑшт, -шџм несвр. *јахаџи*. – Нё-мож тџ ѓдмӑ јӑшт ш-њџма јер си тџ нӑвџ, а он јӑшё већ три нёдље.

јашт речца *наравно, јесће, да, свакако, него ишћа*. – Јашт да ће њ-ѡн дѡбт мйлошту од бѡбѣ Љубѣ. Јашт, ѡ-ѡн је бйјо с нѡма.

јашта речца *в. јашћй*. – Јашта да-ш ѡћ с нѡма у Крйчке.

јѣб м *сйерма, сјемена шечносй*. – Дѣрани, ѣсте-л већ прѡвјерли кѡй дѡљѣ штрцнѣ јѣб?

јѣбават, јѣбѡвѡм несвр. *јѣбѡйш више йушћа*. – Нйсом ни знѡ да Мйлош већ пѡла гѡднѣ јѣбѡвѡ Стѡјѡнку.

јѣбат, -бѣм несвр. **1.** *имѡйш сексуални однос*. – Бећѡрно, ес скѡро јѣбѡ?
2. *чесћѡ је дио йсовки гѡје йпредсћавља љушћу, йпријѣшћу, а не сћварну жељу за сексуалним односом*. – Јѣбла те стрйна, па штѡ нјѣс бѡљѣ пѡзјо?! Јѣбѣм ли ти сунце жѡранѡ, па йзлаз ѡталѣ!

јѣвтин, -а, -ѡ *јѣфћйин, кѡји није скуй*. – Куп ѡнѡ јѣвтинѡ плѡтно, а нѣмѡй ўзмѡт ѡнѡ скўплѣ.

јѣвтино прил. *јѣфћйино, исйод реалне цијене*. – Код трѡвца је нѡйбитнијѣ да рѡбу кўпй јѣвтино, па прѡдѡ скўплѣ. Тѡ-т нйје нймало јѣвтино.

јѣд м *љушћѡ, сриба*. – Свѣ би рѣдом напѡйѡ јѣдом / мѡју мѡлў шѣћером и мѣдом (НП).

јѣдѡнѣст бр. *јѣдѡнѣсй*. – Ел већ ймѡ јѣдѡнѣст сѡти?

јѣдар, -дра, -дро за *дијѣйѣ, воће, йѡврће и сл.*: *добро развијено, здраво, лијѣйѡг изгледа и без недѡсћѡйѡка*. – Пѣтрина и Дрѡганѡва дјѣца-с јѣдра и ѡдмѡ им се вйдѣ ѡнй црљѣнй обрѡшчићи. івѣ гѡднѣ је жйто бѡш јѣдро.

јѣдвѡ прил. *уз велики нѡйѡр, шѣшком муком нешћѡ урадићй*. – Јѣдвѡ сам стйгѡ попѡстит сјѣно прије кйшѣ. Брѣзовѡ пѡље се јѣдвѡ вйдй кад се ѡб-лѡци спўстѣ ил бўдѣ мѡглѣ. Јѣдвѡ смо се спўстли низ ѡнѡй ўкомац.

јѣдвйцѣ прил. *в. јѣдѡ*. – Наговѡрјѡ и је, ал јѣдвйцѣ.

јѣдйнца, -ѣ ж **1.** *негайћйвна, нейѡлазна ѡцјѣна*. – Дѡбјѡ сам ў-шкѡл јѣдйнцу јер нйсом напйсѡ зѡдаћу. **2.** *ћѣрка без браће и сесћѡра*. – іна је јѣдйнца и ймѡ вѣлкй мйрѡз. **3.** *ѡргѡнизѡциѡна цјѣлина у војсци, раднѡј ѡргѡнизѡцији, йѡлицји и сл.* – Њѣѡва јѣдйнца је тѡ дѡбла за задѡтак. Из-раз: вѡдт јѣдинцу изѡравайћй завршну бразду између дѡа слога йри ѡрању њйве. – С млѡдјѣм вѡловма је тѣшко вѡдт јѣдинцу, јер се дѡтлѣ ўмѡрѣ, а нѣмају чйст јѡрак за йћ пѡ-њѣму, па нйје лѡко држат прѡвац. Бѡш је бйла вѣлкѡ прй-пека кад сом вѡдјѡ јѣдинцу.

јѣднѡчјѣ прил. *ујѣдѡнѡчено, йѡдјѣдѡно*. – У цйћѡтѡм плѣју се штрўце јѣднѡчјѣ испѣкў. Мѡшйна ўвјѣк сјѣче јѣднѡчјѣ нѣг кад сјѣкў љўди.

јѣднѡчјй, -ѡ, -ѣ *ујѣдѡнѡчен, йѡдјѣдѡн*. – Нјѣс љўд нйкадѣ јѣднѡк, јер се ўвјѣк нѡћѣ нѣко ко мйсли да-ј ѡн јѣднѡчјй од дрўгјѣ.

јѣднијѣм *јѣдним*. – івйм шѡром и ѡвйм сокѡком / јѡ и дйка јѣднијѣм кѡрѡком (НП).

јѠШКОВѢ, -ā, -ō *који је од дрвѣша јохе*. – За гранце насјѣц јѠшковѣ кѠлце.

јошковна, -ѐ ж зб. *јошкова грађа или дрва*. – Нёмѡј ўзмат јошковну за лѡжт у шпѡрет јер је мѡкра, па сѡм чѡдї, а нѐ-грије.

јѡште прил. *још, још увијек*. – Јѡште се није рѡдјо кѡ-б га нѡдјачѡ.

јѡшћ м *дрво јоха, јова*. – Јѡшћи рѡстѹ уз пѡток.

јѹва, -ѐ ж *суїа*. – Нѡјљепшѹ јѹву скѹвѡ баба-Сѣка.

јѹговна, -ѐ ж *їрољѐћње вријеме са їѡїлијим вјеїром*. – Кѡ-ће већ јѐднѡч јѹговна да ѡтопї снїѓг?! Израз: *исколачт оч ко сојка на југовну оїи-вориїи широм очи од изненађења, заїреїаићења, сїраха и сл.* – Кад су га срѓл њї трѡјца, исколѡчјо је ѡч ко сѡјка на јѹговну па се сѡгнѡ и шѹтјо.

јѹжна, -ѐ ж в. *југовна (1)*. – Нѐће снїѓг ѡтић док нѐ-будѐ јѹжнѐ.

јѹжт, -жїм несвр. *дуваїи їѡїлији вјеїар и оїаїаїи снїјег*; усп. *југовна (1)*. – Дугачка је ѡвѡ зїма и вѡљало-б да пѡчмѐ јѹжт.

јѹтроскѐ прил. *јуїрос, їїј. данашњег јуїра*. – Јѹтроскѐ сам првї ишћерѡ ѡвце ў-рѡмпѡш.

јѹчешњї, -ѡ, -ѐ *јучерашњи*. – Ма дѡј ми и јѹчешњѐ нѡвне, јер и нїјсам чїтѡ, па ће-м свѐ бїт нѡвѡ.

К

кабал, -бла м *кабл, елекїирични їроводник са изолацијом*. – Нѐ-дїрѡј рѹкама по гѡлѡм каблу.

кабаѡ, кабла м *дрвена їосуда за воду са двије дршке*. – Донѐс двѡ каб-ла вѡдѐ. Израз: *лије ко из кабла: јѡко їадаїи (за кишу), као да неко їѡлијева из їосуде, а не да їада из облака*. – Јучѐ се спѹстла јѡкѡ кїша и лїла је кѡ из кабла јѐдно пѡ сѡта.

кавга, -ѐ ж *сукоб, свађа*. – Кад се зѡштрї кавга, чѐсто бѹдѐ и тѹчѐ.

каврга, -ѐ ж *їосуда од осушене коре бундеве*. – Мѐтла сам рѡзнѡ сјемѐна у ѡнѹ кѡвргу, па припаз да и нѐ-проспѐш.

кавчуг м *крїи їласїиика*. – Дѡјт ми ѡнѹ здјѓкцу од кавчуга.

кадар, -дра, -дро *који расїѡлаже ѡговарајућом сїѡсобношћу, који је у сїиѡњу урадиїи нешїѡ, сїѡсобан*. – Нїје ѡн кадар њї побјѓдт.

кадгођ прил. *кадгод, їѡнекад*. – Ы-ѡн дѡђѐ кадгођ кѡд-њї. И ћѡравѡ кѡкѡш кадгођ нѡђѐ зрѡ.

кадѐ прил. **1.** *када*. – Кадѐ ћмо пѡчѐт? **2.** *расїѡложиво вријеме*. – Бїло је кадѐ тѡ урадт, ал сѡд вїшѐ нѐмѡ.

кадли *кад оно, нїр. у їѡм їрену, најѓдном, изненада*. – Вѡзли смо брзо, кадли пѹче гѹма и свї се скондрљѡмо у јѡрак.

ка́дт, ка́дѣм несвр. **1.** *шириѣи дим ѿамјана ѿри вјерским обредима.* – Ја ка́дѣм ку́ћу та́мјаном и чита́м мо́литве. **2.** *омамљиваѣи димом, нѣр. ѿчеле.* – Кад се ра́ди око че́ла, пр́во и тре́ба мало ка́дт са дѣмилцѣм.

ка́зт, ка́жѣм свр. *казаѣи, реѣи.* – То ѣу-т ка́зт кад до́ђѣмо ку́ћ.

кај прил. *као.* – Ма́н се ти њѣга јер је лу́д кај ко́њ. По́наша́ се кај да му је ђн ѣа́а. Израз: (исту́ћ, испребијат) кај вола у купусу *јако исѣуѣи, исѣребијаѣи.* – Їсту́ко га је кај вола у купусу. Кад до́ђѣш ку́ћ, ѣа́а ѣе те испребијат кај вола у купусу.

каја́са, –ѣ ж (об. у мн.) *узда.* – Скѣвчај до́бро каја́се да се не ра́ставѣ док бу́демо во́зли кро́-шуму. Др́ж до́бро каја́се да-т ко́њ не-оду́ у јѣндек.

ка́јзт, ка́жѣм свр. *в. казиѣ.* – Са́мо ѣе-т се ка́јзт кад порáстеш.

ка́јла, –ѣ ж *клин који се углављује или забија да се неѣиѣо учврсиѣи, нѣр. код моѣи́ка, сјекира и сл.* – Ме́тни ка́јлу уз уши́це да се не-клима́.

ка́јмак м *млијечни ѿроизвод од киселог млијека, кисела ѣавлака.* – Са сла́тког, ва́реног мли́ека се ски́до скѣрѣп, а са кѣселог ка́јмак.

ка́јст, ка́жѣм свр. *в. казиѣ.* – Ја́ му мо́ра́м то ка́јст.

ка́јш м *каши, оѣасач.* – За́тегни мало ка́јш да-т не-спану́ ла́че.

ка́к прил. *како.* – Ка́к је ђшѣ, нѣкоме се нѣје ја́вљѣ. Ка́к ѣеш са́де бре́ж-ње?

ка́кѣ, –а, –ѣ *какав.* – Ка́кѣ-с то́ но́вци на сто́лу? Ка́ка т-је а́љна? Шта́-с ре́кли, ка́ко ѣе вре́ме би́т су́тра?

какиби́ло, какаби́ло, какоби́ло *неуредан, било какав.* – Не́мој ѣћ на за́баву какиби́ло нег се лјѣпо обу́ц. Ку́п ми ци́пеле ко́јѣ-с лјѣпе, а не́ какеби́ло. Не́-сједа́ј у какоби́ло дру́штво, нег при́паз да не́-буду́ неки гели́птери.

ка́ко-ш *како ѣеш.* – Ка́ко-ш са́д ш-њѣма ѣзи́ћ на́-крај? Ка́ко-ш са́м ѣзнѣ́т кре́вет ѣз-ку́ѣ?

кала́јиса́н, –а, –ѣ **1.** *за меѣалну ѣосуду: ѣресвучено кала́јем, ѣа се јако си́ја.* – Донѣс ђна́ј кала́јиса́нѣ лѣнац. **2.** *у ѣсовци: усѣјано, ја́рко, сја́јно.* – Не́-дѣра́ј га ви́шѣ, су́нце ти кала́јиса́нѣ?

кала́уз м **1.** *кључ за оѣвара́ње браве.* – Сва́ка бра́ва ѣма́ сво́ј кала́уз. **2.** *у ѣурској војсци: ѣоказивач ѣуѣа, водич.* – Кра́јишњи́ц су по́некад би́л и ту́рски кала́узи.

ка́лдрма, –ѣ ж *каменом ѣоѣлочан ѣуѣи, макадам.* – Па́о је з-бици́кла на ка́лдрму.

калѣ́со с *чеза, ѣолуфи́јакер, двоколица коју ву́ше један ко́њ.* – Ви́дијо сам шта ви́дијо нѣсам / ѣѣ се ко́за у калѣ́су во́за (НП).

ка́лимт, –мѣм несвр. *калемѣиѣи.* – Зо́в Гли́шу из Ма́ркѣвца јер ђн зна́ ка́лимт во́ѣе и на гра́нчицу и на пу́п. Ко́ нѣје ка́лимјо при́је же́нидѣѣ, не́-треба́ ка́лимт ни ка́снијѣ.

калоп, -опа м **1.** *галой, јако брз коњски ход.* – Са коња је пролётјо у калопу. **2.** *брзо крейшање уошшије.* – Да-с видјо којј је калоп настѡ кад су и пуштил?!

калопер м *ароматична и лековита биљка, коришћена и у обредним радњама.* – Кад цура задјенѡ калопер за појас, то је знак момцима да је спремна за удају.

каља́в, -ава, -аво *блаиња́в, ирља́в.* – Чйзме-с ми каљаве.

каљуга, -ѡ ж *блаио, блаиан иерен.* – Са́м крмци во́лѡ жи́вт у каљуг. Јѡдвѡ смо и́зишли из ѡнѡ каљугѡ.

каљу́жат се -жа́м се несвр. *ваљаи́и се у блаиу.* – Крмци се каљу́жају да-б се че́шѡл и мало разла́дли.

ка́мара, -ѡ ж **1.** *сложено сијено, слама или снои́ље на чеи́врѡсиу го-милу која се и́ри врху сужава.* – Ђвѡ гѡднѡ имѡ дѡст сла́мѡ па-ћ прѡвт ка́мару, јер ви́шѡ ста́нѡ нег љ-двѡ ста́га. **2.** *хри́а неи́равилног облика.* – Кумпјѡр се истрѡсу́ на ка́мару, па се ѡнда преби́рају. Израз: бит на ка́мари *води́и љубав.* – Дјѡца-с у Ра́ткѡвцу ви́дла Ми́ру и Бра́нка на ка́мар. На шта́гљу је Милу́тин нашо́ Душа́нку и Дра́гана на ка́мар.

ка́нгѡр м *камгарн, илаи́но од кога се шију одијела.* – Одјѡло од ка́нгѡра м-је са́шјо Ла́зо Ђрозови́ из-Пакрца.

ка́нда прил. *као да.* – Љу́бо са́м лапрѡда́ ка́нда ми́ не-зна́мо да ѡн та́м није ни би́јо.

ка́но прил. *као.* – Бјѡ́жали смо преко по́ља ра́вна / ка́но му́ња преко не́ба сја́јна (НП)

ка́нт, ка́нта м *бочна си́рана, ужа си́рана и́редмеи́а.* – Сре́д ѡбли́ћем ка́нт гре́дѡ, ал при́паз да се не за́цјѡпи. Израз: на ка́нт бочно, на бочну си́ра-ну. – Ле́тве тре́ба ме́тат на ка́нт. То́ тре́ба зи́дат ци́глѡм на ка́нт, а не́ по́прјѡко, јер не́-треба́ зи́д да бу́дѡ де́бео, а тре́ба пу́но ма́њѡ ци́глѡ.

ка́нт, ка́нѡм свр. *кануи́и, кайнуи́и.* – Зо́рану је ка́нла ко́ломѡз на ла́че.

ка́нт, ка́ни́м **I.** несвр. *имаи́и намјѡру, намјѡраваи́и неи́ио уради́и.* – Сто́јо, ел ѡви́јѡ да́на ка́ниш и́ћ на-Бучје? **II.** *кани́и се, одуси́ајаи́и од дру́жења са неким.* – Кад си то́лкѡ брезѡбразѡн, ви́шѡ ми не́мѡј ни до́лајзт и ка́н ме-се. Ка́н се Милу́тна из Ши́бѡвца, јер ѡн љвјѡк на́срнѡ на ѡног ко́ се ш-ни́м дру́жѡ.

ка́нтајзли́н м *наи́рава за уи́овар дрвених и́руи́аца.* – Понѡс и ка́нтајзли́н, мо́рда ће нам тре́бат.

ка́нта́р, -ѡра м **1.** *меи́ална вага са и́асом и и́рои́ивѡи́егом на избежа́дареној леи́ви, али и вага уошши́је.* – Пла́т ми љпопрјѡко да не́-вади́м ка́нта́р, јер сам га спре́мјо. **2.** *фиг. мјѡрило, однос и́рема ври́једно́си.* – Пре-ма свима́ се мо́ра имат јѡднѡк ка́нта́р – ѡ за сирѡтњу, ѡ за га́зде.

ка̀нтат, -та̃м несвр. *окре̃та̃ти̃ и̃реко бочних с̃ирана*. – Ја-ћ ти помо̃ћ јер не̃ш то̃ мо̃ћ са̃м ка̀нтат.

ка̀нура, -е̃ ж *намо̃тана и̃ре̃ђа, и̃ле̃иво или вуница у облику дугу̀лас̃иог вијенца*. – Држ ми ка̀нуру да премо̃та̃м пре̃ђу на клу̀пко. Зафалло м-је три ка̀нурце свилѐнца за дог̃товт пешкѝре.

ка̀нце, -и̃ ж мн. *вишекрака кука за ва̃ђење с̃и́вари из дубине, н̃ир. кани̃е уйале у бунар и сл.* – Донѐс ка̀нце да прѡба̃мо извадт ка̀нту из бунара.

ка̀нција, -е̃ ж *бич са др̃ицом и кожном или и̃ле̃иеном и̃раком*. – Сми́рте се, д̃јѐцо, јер ак до̃ват̃им ка̀нцију, свѐ-ћ вас искан̃џјат.

ка̀њевац, -ѐвца м *кр̃иа за брисање и̃осу̃ђа*. – Ћзми ка̀њевац и ѡбриш ра̀лку.

ка̀пак, -пка м *и̃окло̃ац казана за и̃ечење ракије*. – Не̃кад су спо̃ј ка̀зана и ка̀пка л̃јѐпли жу̀туљом да не изб̃и̃ја кад прѡврије ко̃м.

ка̀пара, -е̃ ж *новац или друга ври̃једнос̃и коју власник и̃рима унаи̃ријед као осигурање да ће роба би̃и̃и касније и̃реузет̃а, а даваоцу ка̀паре је и̃о осигурање да роба не̃ће би̃и̃и и̃ону̃ђена другом ку̀ицу*. – Да̃о сам да̃нас ка̀пару за печѐнцу и и̃дѐм у не̃дљу по-њ̃у. Же̃нићу се ал не̃ћу из Ку̀змѐ / не̃ће цу̀ра ка̀пару да ѳзмѐ (НП).

ка̀плај, -ла̃ја м *вр̃си̃а и̃олуцилиндричног цри̃је̃и̃а за на с̃ио̃јеве на и̃релому крова*. – Стр̃шенов су на̀правили гн̃јѐздо под са̃м̃им ка̀плајем. Он су то̀лка сирѡт̃ња да не́мају ни п̃јѐтла на ка̀плају.

ка̀пљевна, -е̃ ж *масно̃ћа која ка̀пље и̃оком и̃ечења на раж̃њу, моча, и̃ре̃и̃о̃й*. – На̃јсла̃ђѐ м-је ме̃тт ш̃њите кр̃ува у свѡдак, па га по̃јст кад се на̀топи ка̀пљевно̃м.

ка̀приц, -и̃ца м *ина̃и̃*. – Из ка̀прица га ни́је ћ̃и̃о ни по̀гледат, а ка̀мол при̃чат ш-њ̃им.

ка̀рабѣт м *чвр̃си̃и минерал калцијум-карбид који и̃оквашен развија за̃и̃а̃ливи гас аце̃и̃илен*. – Ко д̃јѐца смо з̃им пу̀цал карабѣтом, та̃к што ме̃т-не̃мо грумѐнчи̃у у лимѐну̃ ку̀тју, пл̃у̃нѐмо на̀њег, па га за̀твор̃имо, мало са̀чekãмо па по̀тпа̃лимо ш̃и̃бцом, а кад гр̃у̃нѐ и по̀клопац одлѐти, на̃ма у ѳ̃вма са̃м зу̃ј̃и̃.

ка̀рат, ка̀ра̃м несвр. *грд̃и̃и̃и, и̃сова̃и̃и, кри̃и̃и̃кова̃и̃и*. – Јѡво Ру̃жу у св̃и-рале зѡ̃вѐ: / а̃јде Ру̃жо да чу̀вамо ѡвце. / Не̃-см̃јѐм Јѡво ка̀ра̃ће ме ма̃јка (НП).

ка̀рка, -ѐ̃ ж *карика, и̃ока, беочуг*. – Прот̃акни та̃ј за̃во̃ра̃њ кроз ка̀рку.

ка̀рне̃р, -ѐра м *укра̃сни де̃и̃а̃љ изра̃ђен од набораног ма̃и̃ери̃јала на-шивеног у круг на сук̃њи, ха̃љини или блузи*. – Ба̃ш ти је л̃јѐпа ѡ̃на̃ а̃љна са ка̀рне̃ром.

ка̃-ће *када ће*. – Ма̀рко, ка̃-ће ти до̃ћ ба̃ба и ста̀рац ѳ-госте?

ка̋чица, -ѐ ж дем. *каца мале за̋ремнине*. – Їмал смо пòсебнѐ ка̋чице за мѣтат кùпус и тùршију и ù-њѝ се нѝје нѝшт дрùгò мѣтало.

ка̋-ш *када ћеш*. – Ка̋-ш до̋ћ ко̋д-мене?

ка̋ша, -ѐ ж *цијело ѝшеночно или јечмено зрно за људску исхрану*. – Нѣко је мѣтò у кр̀внѐ коб̀асце и ма̀ло кùв̀анѐ јѣчменѐ ка̋шѐ. **2.** *гус̋иò, чорбас̋иò, кашас̋иò јело без крӳи̋ни̋јих комада*. – Ка̋квѝ т-је òвò п̀п̀прика̋ш, кад òзглед̀а ка̋ј ка̋ша, а нѝђе се нѐ-вд̀и ни кома̋д̋х мѣса.

ка̋шкара, -ѐ ж **1.** *воденица са ло̋й̋а̋и̋цама на ѝогонском ѝочку*. – Од-нѐс врѣћу кùр̀у̀з̀а у кашкару и самѣљ. **2.** *ручна бомба са осигурачем у облику кашике*. – Тòму је р̀ан̀ла б̀ом̀ба ка̋шкара на Пс̀ӳњу, изнад Гòр̋нѐ Шумѣтлицѐ.

ка̋шнѐ прил. *касније*. – Ка̋шнѐ ѣмо се раскус̀урат, а с̀ад с̀ам ù̀зми и нòс.

кв̀а̋к м *дршка на ѝосуди или ко̋јом је ѝлод би̋љке везан за грану, врѣјезу, лозу или на ко̋ју је ослоњен клобук г̀ливе и сл.* – Òдбѝјо је кв̀а̋к на ш̀а̋љци и с̀ад òм̀а ви̋лц̀ан. Л̀ак̋шѐ-ш нòст мис̀ирачу ак је ù̀ват̀иш за кв̀а̋к. Код мл̀јѣчницѐ се кв̀а̋к нѐ-једѐ. Убѣр ми мало ш̀љ̋ива, ал да б̀уд̀у са кв̀а̋ковма.

кв̀ар, -̀ара и -̀ара м *и̋и̋е̋и̋а*. – Мòтòр òм̀а нѣкѝ кв̀ар, а нѐ-зн̀ам шт̀а му је. Нѣма т̀ӳј н̀ик̋вòг кв̀ара, нег трѣб̀а н̀ас̀ут бемз̀ина. С̀ам си н̀а̀прав̀јо кв̀ара, а н̀јѣс нѝшт пòправ̀јо! Вио̀ли̋на н̀а̀прави̋ла кв̀ара / мо̀ја лòла нѝје вѣчѣрала (НП).

кв̀арт̀ир, -̀ира м *ѝодс̀и̋анарски, изна̀ј̋м̀јени с̀и̋ан, с̀и̋ан у заку̀йу*. – Мѝ смо б̀и̋л у кв̀арт̀иру код ш̀на̀ј̀д̀ера Л̀аз̀ѐ у Кл̀анц̀у.

кв̀арт̀јѣр, -̀ѣра м в. *квар̀и̋ир*. – И òни-с ж̀ив̀љ̀ел у кв̀арт̀јѣру.

кв̀а̋цат, -ц̀ам несвр. *с̀јѣ̋ћи на ве̋ће комаде н̀ир. бундеве за сви̋ње и сл.* – Òш ò̋ћ кв̀а̋цат мис̀ираче за кр̀м̀ке ил да òд̀ѣм с̀а̋ма?

кв̀и̋т прид. непром. *без ме̋ђусобних дугова̋ња, намирен, ѝодмирен*. – Од ка̋д сам те испл̀ат̀јо, мѝ смо кв̀и̋т.

кв̀и̋тат, -т̀ам несвр. *ѝрави̋и̋и обрачун, ѝодмири̋ва̋и̋и рачуне*. – Рач̀у̀не ѣмо кв̀и̋тат кад свѐ прòд̀а̋мо.

кв̀òцат, -ц̀ам и -òч̀ѣм несвр. **1.** *за ко̀ко̋ши: карак̀и̋ѣрис̀и̋чно се оглашавати̋и и исказивати̋и с̀иремнос̀и̋ да лежи на ја̀јима ради леже̋ња ѝили̋ћа*. – Дв̀и̋је-с кòкош пòч̀ѣле кв̀òцат и мòр̀ам им н̀а̋ћ г̀н̀ј̀ѣздо па и нас̀адт. **2.** *за људе, фиг. с̀јѣди̋и̋и или лежати̋и дуго на ј̀едном м̀јес̀и̋у*. – С̀ам с̀јѣд̀и ù̀-кӳћ и, божемп̀рòст, кò-да кв̀òчѐ.

кв̀р̀га, -ѐ ж *округлас̀и̋а израслина, али и неѝравилни округлас̀и̋и облик нечега или на нечему*. – Л̀ӳп̀јо се ù̀-гл̀аву па му искòчла ц̀ј̀ѣл̀а кв̀р̀га изнад ч̀ѣла. Мѣт̀ни кв̀р̀гу мѣса у лòнац да се к̀у̀в̀а.

к̀ѣв̀ћат, -ѣ̋м несвр. **1.** *за ѝсе: с̀и̋и̋но и кра̀и̋ко ла̀ја̋и̋и ш̀раже̋ћи див̀љач*. – Нѣкв̀и-с лòвци òшли ù̀-шуму, па се ч̀ӳј̀у пс̀и да к̀ѣв̀ћу. **2.** *фиг. за људе: гр̀ди-*

кѣк м *ошѣрији врх брда, а честѣ је и тѣономим*. – Видјо сам вѣпра измеђ Кѣка и Бјелѣвинѣ.

кикирикца, -ѐ ж дем. *сиина украсна кокош*. – Ми њмамо двїје кикирикце – кóкцу и пјétла и зóвѐмо и Ђуро и Кáта.

кїкњача, -ѐ ж *врсїа јако слаїке шумске јагоде*. – Највишѐ кїкњача њма по брду изнад клѐна на Црквїшту.

кїла¹, -ѐ ж *килограм*. – Купјо сам трї кїле шѐкера.

кїла², -ѐ ж *брух, хернија*. – Мóраћеш пѐрисат тѹ кїлу, ал ћеш мóрат сáчекат да нѐ-будѐ упáљена.

кїлáв, -ава, -аво фиг. *невјешїи у неком њослу или креїању, несїреїан, јако сїор*. – Тѐшко да ће се ђн нáкї кїлáв усúдт прїѐћ преко шлїјѐ.

кїлаво прил. *несїреїно, сїоро, недовољно брзо, неувјешїо*. – Тó њїма њдѐ нешт кїлаво.

кїло, -ѐ м за особу: *невјешїи у неком њослу или креїању, несїреїан, слабић који не може да нешїо уради*. – Нѐ-море Стóко тó нáправт, јер је ђн ђбичнї кїло.

кїлоња, -ѐ м аугм. в. *кїло*. – Тај кїлоња тó нѐће мòћ нáправт.

кїлѐр, -ѐра м в. *зградца*. – Јађ мѐни и тѐби дјевђјко / кад нáс двђје у кїлѐр зáтворѐ (НП). Мђј се кїлѐр не зђвѐ килѐром / килѐрина, а јá бећáрина (НП).

кїндербет м *дјечји кревети са оградом*. – Мѐт дјѐте у кїндербет да спáвá.

кїнђурт се, кїнђурїм се несвр. *їриказиваїи се уїадљиво нашминкан, обучен и накићен, кочђїерїи се*. – Ес вїдјо Рáдмилу з-Гáврїнцѐ кáк се кїнђурї код соколáнѐ?

кїнт¹, кїнѐм свр. *кїнуїи, за тїїјесїо, комину воћа и слично: увећаїи заїремину њод уїиїајем врења*. – Ружо, вїђ ел кїнђ кру у сїмплама.

кїнт², кїнѐм свр. *кїхнуїи, рефлексно избациїи ваздух из њлућа кроз нос уз каракїтерисїичан звук*. – Свї кїшў, па је њ-ђн кїнђ једно двá-три пўта.

кїњт, кїњїм несвр. *вербално їриїискаиїи, љуїиїиїи*. – Нѐмђј је стáлно кїњт.

кїпт, кпїм несвр. **1.** *врѐи и избациваїи садржај ван њосуде*. – От-клђп сáрму да не кїпї. **2.** *їри їсихичкој најѐїосїи: једва се суздржаваїи од ошїре реакције*. – Вїдїм да кїпї, ал им нѐ-смје нїшт рѐћ.

кїрвај м в. збор (1). – Ђћмо њћ на Гаврїлово ў-Бјѐлў на кїрвај?

кїрїјат, -јам несвр. – **1.** *врїиїи їревоз робе заїрежним колима за новац*. – Прóко је кїрїђ по Нђвскђј и развáжђ штá је кђме трѐбало. **2.** *їмоћу коња износїиїи дрва из тѐшко їрїсїуїачних дијѐлова шуме*. – Гђднама је Ђбрад са самáрцама кїрїђ по Вђдостáју и Сјевђрниц.

киријаш, -аша м *човјек који ради са коњима на киријању*; усп. киријат.
– Пòстò је киријаш јòш са седàмнèст гòдїнà.

кїрја, -è ж *закуїнина за сїан или накнада за киријање неке робе*. – Мòрãм гãзди плáтт кїрју за òвãј мјесèц.

киселина, -è ж **1.** *кисела шèчносћ*. – Тò-т вїшè нїје вїно, нег киселина. **2.** *збирни назив за киселу зимницу*. – Нèћ за слáву купòват шалáтè јер їмãм јòш дòст киселинè од јесèнас.

кїст, -сїм несвр. *имãщи киселкасћи окус*. – Млјéко кїсї и нèмòј га пїт. Мòшт је јáко слáдãк, јòш нї не кїсї.

кїта, -è ж хип. **1.** *мушки їолни орган*. – Дèране, їспашће ти кїта їз-гãћã. Снáша пїтã штã ми рãдї кїта. / Кїта шўтї жèлї вãскрснути (НП). **2.** *букећ цвијећа*. – Дòвòљно је да јòј пòклонїш кїту цвјèћа.

кїцош м *наїадно доїјеран, лијеїо обучен*. – Ма лјèп је мòј Јóцо, па јòш кад се упãрãдї, прãвї је кїцош.

кїштра, -è ж **1.** *дрвена кућїја или сандук*. – Мї брãшно држїмо ў-киштри, а сãм нўлер у нèквòј кўтї, јер га ўзмãмо пò-мало. **2.** *облик їшòварног їросћора заїрежних кола са їуним бочним сћраницама и забãщима*. – У Вòдоплãв смо òвè гòднè їмал трї кїштре кумпјèрã.

клãмфа, -è ж *гвоздена шїїка са закривљеним шїљасћим крајевима којом се ушврїћују дрвени дијелови консћрукције*. – Кад се пòстаљãју крòвнè грèде, прво-и трèбã осигўрат клãмфама, па тèк òнд дòбро учврстт вèлкјèм èксерма и ўпòрњãцама.

клãмфат, -фãм несвр. *їосћављãщи кламфе на консћрукцију*; усп. кламфа. – Принèс клãмфе јер грèде мòрãмо òдмã клãмфат.

клãпат, -пãм несвр. *шèшко ходãщи*. – Стãрї Вèлибòр јèдвã клãпã за мãрвòм.

клãпац, -пца м *дечкић, дјечак школског узрасћã*. – Пошãљ òног Мїл-нòг клãпца у дўћãн да нам донèsè цигáре.

клãт, кòљèм несвр. *убијãщи ножем*. – Вèлимїре, ес се договорјо са Вїдосавòм кã-ћте клãт крмке?

клатãрат, -рãм несвр. *млаїшћи, углавном ногама*. – Нїшт нè-рãдè, нег сãм сјèдè и клатãрају нòгама.

клéба, -è ж мањи нож, обично су га имали їасћири, жене или дјеца. – Дјèцо, ел їмãте кãкў клéбу да òдрежèм штãп?

клèбарт се, -рїм се несвр. *безразложно и нейримјерено се смијãщи, їодсмијавãщи се*. – Ўват се зã-нешт и урãд, а нèмòј се сãм клèбарт.

клèмпãв, -ава, -аво *који има велике уши које нису їриљубљене уз главу*. – Мїломїр їмã клèмпãва ўва.

клѣмпаво прил. фиг. *ѿраљаво, сѿоро или неквалийейино*. – Од как је он шѣф, пòсò идѣ јако клѣмпаво и нѣ-знāм ел ће га и усьпјет завршит.

клѣпат, -пāм несвр. *оѿкивайѿи косу клейцом*; усп. клепац. – Да-б се мòгла наòштрит гладилицом, мòраћ òпѣт клѣпат кòсу.

клѣпац, -пца м *обосѿрано заобљен чекић за оѿкивање косе*. – Дòјт ми клѣпац и бāбцу да òткујем кòсу.

клѣпѣтало с *сѿирашило за ѿѿице, ѿокреће га вјейтар и ѿрави буку*. – Мѣтнò сам клѣпѣтало у виноград, а свѣдно ѿмā пўно тѣцā.

клѣпѣтнит, клѣпѣтнѣм свр. **1.** *ударѿиѿи некога*. – Јучѣ је Сāво из Шумѣтлицѣ клѣпѣтнò Мѿлорāда из Тѿсòвца и свѣ му ўво поцрвѣњело. **2.** *умријейѿи, лийсаѿи, цркнуѿи*. – Стāрѿ Грòздан нѣће ни дòчекат да му на̀правѣ кўћу јер ће клѣпѣтнит прије.

клѣпт, -пѿм свр. *ударѿиѿи руком ѿò глави*. – Граòвскѿ ўчѣѣл Лўка Слјѣпчевћ је знāо клѣпт ѣака ак није на̀правјо задаћу, ил је бѿјо нѣмѿран. Усп.: клопт.

клѣпўшат, -āм несвр. *ударѿиѿи ѿò глави*. – Брāнко стāлно клѣпўшā деранчиће, свѣ док му нѣкѿ òд-њѿ нѣ-врāтѿ. Бāш ми је бѿјо мѣрāк да му ѿ-јā већ јѣднòч лўпѿм јѣдну ѿзаува, јер је òн мѣне дўго клѣпушò.

клѣт, кунѣм несвр. **1.** *ѿпроклињаѿиѿи*. – Вѣмја и Јѣка-с стāлно клѣле Ђуру јер им је òн ўбјо ћāћу. Нѣмòј Сāвета клѣт, јер мòрда и није бѿло бāш тāk. Дјѣвòјка је своје нòге клѣла / нòге мѿлѣ на рамѣна бѿле (НП). **II.** ~ **се заклийаѿиѿи се**. – Мѿћа се клѣò мāтером да није тò урадјо, ал му свѣдно нјѣс вјѣровал.

клѣцнит, -нѣм свр. *за ноге или кољено: клецнуѿиѿи, изненада ѿоѿусѿиѿиѿи, одјѣдном изгубиѿиѿи снагу*. – Кад ми је клѣцнило кòљено, нāмā сам пāò.

клиберт се, -рѿм се несвр. *в. клѣбарѿи се*. – Младѿ се сāм клиберѣ и нѣ-мислѣ на пòсò.

клѿмат, -мāм несвр. **1.** *ѿомијераѿиѿи ѿамо-овамо, мрдаѿиѿи*. – Дѣ, мало клѿмāј тòчак да вѿдѿм ѣѣ ѿмā лўфта. **2.** фиг. *ѿолагано ходаѿиѿи, чѣсѿиò без разлога*. – Ђѣд Пѣтар цјѣлò јўтро нѣкуд клѿмā, а нāкѿ стāр нѣ-знā ни ел пòшò ни ел дòшò.

клѿнац, -ѿнца м **1.** *дечкић, мушко дијейѣ школског узрасѿиѿи*. – Тѿ-с јòш клѿнац и нѣ-знāш офѿрат с цўрама. **2.** *мали клин*. – Тўр тāј клѿнац ў-рупу.

клѿнчанца, -цѣ ж *зидна вјешалица*. – Дòват ми кāпўт с клѿнчанцѣ.

клѿнчић м дем. **1.** *мали клин*. – За чѣга ће-т тòлкѿ клѿнчићѿи? **2.** *умей-нуѿиѿи диò ѿлаѿиѿи на одјећѿи, ѿрави се умјесѿиò украјања ѿлаѿиѿи*. – Да-б на̀ставак лјѣпо стāјò, мòрāш код пāзува ўметнит нѣкѿ клѿнчић, јер се нѣ-море друкѿјѣ прошѿрт.

кљипа, -ѐ ж *ивер, ошйиадак дрвеиџа йриликом цијеиџања*. – Пòкуп й-тѐ кљипе з-дрвљаника, јер ће ваљат за пòтпалу.

кљипан м *дјечак у йубершйеиу*. – Нѐбòјша је баш брзо йзрāстò и сādе је цјѐлй кљипан.

кљипача, -ѐ ж *дјевојчица у йубершйеиу*. – Виђ ону кљипачу как скāчѐ преко ўјзцѐ, кòнда нѐмā четрнѐст гòдйнā.

кљипѐн, -ена м *в. клийа*. – На дрвљанику ймā покòјй вѐћй кљипѐн и пўно сйтнијй клипѐнйцā.

кљипѐње, -ā с зб. *иверје, ошйиаци дрвеиџа йриликом цијеиџања*. – Склòн тò кљипѐње отāлѐ.

кљипсат, кљипшѐм несвр. *ходати бржим кораком*. – До Растика ймā кљипсат јòш трй фертāља сāта.

кљòбўк м **1.** *дио гљиве, шеширић*. – Од кòзјāче се јѐдѐ сām кљòбўк, а од варгāња и кљòбўк и квāк. **2.** *мјехур, йлик*. – Дрāго се òфурјò, па му се на рўц направјò цјѐлй кљòбўк.

кљòнт се, кљòнйм се несвр. **I.** *избјегавати некога или нешйиò*. – Нѐга се трѐбāш кљòнт јер ўвјѐк нешт мўљā. **II.** *~ се држати се йò сйрани*. – Клòн се сувинѐ и мāsнѐ рāнѐ и чўвāј здрављѐ.

кљòпāв, -ава, -аво *који има велике и објешене уши*. – Дòбро чўвāј ону кљòпāв крмачу јер је сўпрасна.

кљòпт, -пйм свр. *в. клейи*. – Припаз мало штā причāш, јер би те мòгò кљòпт.

кљòт прид. непр. **1.** *код куваних јела: са недовољно или без додаиџака који йобòлшйавају укус, нйр. масйи, зачина, меса, зайрике и др.* – Јучѐ-ј онā мòја скўвала кљòт грā, ал смо се свѐдно дòбро нāјли. **2.** *код йлеиџења: само основни бод, без украса, нāййросйији равни бод*. – Оплѐт си прслук зā-свакй дāн брез йквијѐ шарā, сām кљòт.

кљòпко с **1.** *йређа или йлеишйиво смоиџани у облику лойиџе, йрийремљени за йлеиџење*. – Мāја мѐтнѐ кљòпко кòнца ў-цеп и ѐклā òдајўћ за гòведма. **2.** *разне лойишасйиò намоиџане сйвари, нйр. жица, канай и слично*. – За вѐзāње лòзѐ на брāјди потрòшли смо цјѐлò кљòпко шпāгѐ.

кљòпца, -ѐ ж дем. **1.** *мала кљуџа, ниска кљуџа за сједење*. – Дјѐца-с сйђела на кљòпци. **2.** *даска са двије ноге коришћена йри исйирању рубља*. – Лāзо, дѐ-м дòјт кљòпцу и прāкраљчу, па йдѐм ў-Краварну изāпрат рубне.

кљāкāв, -ава, -аво *који има йовријеђену или болесну руку, йа му она није у йуној функцији*. – Штā-ш на кòмбају тākй кљāкāв?

кљòкнит, -нѐм свр. *колабирати, йасйи од умора, немоћи или губиџка снаге због глади, сйаросйи, болесйи и сл.* – Òдò је цјѐлй дāн, а прѐдвечѐ је сām кљòкнò у крѐвет.

кљуват, кљўјем несвр. *за болно мјесто под ујалом: љулсираиши, често у ритму ојкуцаја срца.* – Од сјнѡћ ме побѡлјевѡ кўтњѡк, а ѡјтра је пѡчѡ и да кљўје. Јўчѡ сам фѡст ўдарјо кўк на ѡшак астѡла, а сѡдѡ пѡчмѡ кљўват па-ћ мѡрат прївт кўпус да извўче ўпалу да се не заћубрї.

кљўкање с. *їојединачно їовљење, углавном гусака, када им се кроз кљун ручно и їприсилно убацује храна у већој количини него шїио би она сама узимала.* – Већ смо трѡбал одвѡјт гўске за кљўкање.

кљўкат, -кѡм несвр. **1.** *їринудно їовиши, углавном гуске.* – Мї смо кљўкал гўске да бўдў дѡблѡ. **2.** *фиг. наїадно нуїкаиши храну, као їри хранењеу малог дјешеша.* – Нѡмѡј га стѡлно кљўкат јер ће ї-сѡм ўзѡт кад оглѡднї.

кљўсе, кљўсета с **1.** *мршав, исцрїљен коњ.* – Тѡм се кљўсету вїдѡ свѡ кѡст кѡлкѡ је мршаво. **2.** *фиг. и погрд. нерадник, безобразна особа.* – Нѡмѡј ме метѡт да рѡдїм с Ылјѡм јер је ѡн ѡбичнѡ кљўсе јер се нїчег нѡ-ваћѡ.

кљўч, -ўча м **1.** *їомагало или комбинација за оїтварање брава, шифара, загонейики и сл.* – Ел їмѡш кљўч од брѡвѡ? **2.** *неоїходан їосїуїак или наїзначаїнији деїиѡл за осїтваривање циља.* – Кљўч за рјешѡње тѡга је нѡ-вац. **3.** *дио воде коїи бућка у їосуди кад їроври или їодводно верїиикално сїирујање воде на їодводном извору.* – Пѡгледѡј у лѡнац ел вѡда бѡцла кљўч. **4.** *мјесто гдје їуш или ријека їраве ошїру кривину, шїио је їонекад и їо-їоним.* – Партизѡни-с четрѡст дрўгѡ прѡкопѡл дрўм у Кљўчу да им бѡнда нѡ-дѡћѡ с лѡћѡ. **5.** *зашиљена алаїка са шїљком уназад (їоїушї удице) која служи за чуїање сламе и сијена из сїиога или камаре.* – Ўзми кљўч и начўпѡј слѡмѡ за прѡстрїѡт под гѡведа.

кљўчанца, -ѡ ж **1.** *їедносїавна брѡва на враишма; назив за браве уої-шїиѡ.* – Мѡраћ мѡтт нѡвў кљўчанцу на врѡта. **2.** *оївор у коїи се сїиавља кључ на брави.* – Глѡдла сам кроз кљўчанцу штѡ-с њї двѡје рѡдли ў-соб.

кмѡзт се, -зїм се несвр. *їомало и досадно їлакаиши на силу, цмиздриши.* – Цѡбѡ се кмѡзїш јер нѡш дѡбт нїшт.

кнѡп прил. *баш колико їреба, баш, уїраво, їошїиуно уїасовано, їошїа-ман, без шуїљина и зазора, баш їо мјери, довољно и без осїиѡїка.* – Тѡ т-је мѡло врѡмена и бїће баш кнѡп за свѡ догѡтовт. Бїће кнѡп жїта за пѡсијѡт двѡ јўтра. Дрѡјер Јѡво из Крўшева наїбѡлѡ знѡ напѡравт осѡвну да бўдѡ кнѡп.

кнѡгла, -ѡ ж (об. у мн.) *кнедле, ваљушци, їуњено їиїесїио округлог об-лика, обично їуњено шїивама.* – Наїљепшѡ кнѡгле прѡвї бѡба Рўжа.

кобїло **1.** *било ко, свако.* – Тѡбе-б кобїло мѡгѡ прѡвѡрт. **2.** *нико, неко ко је беззначајан или несїособан.* – Нїје ѡн прїстѡ мѡћ-њї јер је за- њї кобїло.

кобилца, -ѡ ж *исїуїчена їрсна косїи код гусана; код женки је знаїно мања и није јѡко исїуїчена.* – Кѡ знѡ кѡлкѡ је стѡр Рѡдїнкїн гўсѡн кад му је кобилца до зѡмљѡ.

– 111 –

комішац, -шца м *орах или љешник мекане љуске*. – Ђора иза-кућѣ је комішац.

кѡмѡт, -ѡта м *ишежи и јачи коњски ам са издигнућим шиљком изнад хришћеног дијела*. – Мѣтни комѡте на кѡње.

кѡмпа, -ѣ ж **1.** *скела на ријеци*. – Мѡраћеш из Јасѣнѡвца у Ђштицу ић кѡмпѡм јер је мѡст срѹшен. **2.** *скраћени изговор ријечи коміањон*; усп. компањон. – Кѡмпа, ѡћмо-л вечѣрес ић трајт цѹрѡ?

компѡњѡн, -ѡна м *добар ѣријашѣљ, ѣаріѣнер, сарадник у некој актіив-носіи*. – Мѡрал смо изгѹбт кад мѡј компѡњѡн ніје імѡ бѡш ни јѣднѡг адѹта.

кѡмплет, -ѣта м **1.** *цјелина коју чини више дијелова*. – Тѡ свѣ спѡдѡ у јѣдан кѡмплет. **2.** *женска сукња и блуза који ѣо кроју и дезену чине одјевну цјелину*. – До Вїдніје свѡтѡвѡ мѡраћ си кѹпт нѣквї кѡмплет. Дѡћ шнѡјдерци да-м сѡшје лѡганї комплѣтћ.

кѡнак м *ѣреноћишїе*. – Ес нѡшѡ кѡнак за нѡћес?

кѡначт, -чїм свр. и несвр. *ѣровесїи, ѣроводишїи ноћ, ноћи(ва)шїи*. – Тѣћмо нѡћес кѡначт?

кѡнд прил. в. *канда*. – Штѡ му пѡметујеш, кѡнд си тї бѡљї ѡд-њѣга.

кѡнда прил. в. *канда*. – Штѡ-т је сѡдѣ, кѡнда-т нїје дѡбро?

кѡндура, -ѣ ж (об. у мн.) *висока, ишешка цїиела*. – Штѡ-ћѣ-т кѡндуре, бѡљѣ си ѹзми нѣквѣ нѡрмѡлне цїпеле. Тѣшке су-т тѣ кондурѣтне. Мѡрѡм си нѡбавт кѡндуре зѡ-зїму.

кѡнтат, -нтѡм несвр. *схваїишїи, смислишїи*. – Цѡбѣ прїчѡш јер ѡн не кѡнтѡ штѡ му велїш.

кѡнтра, -ѣ ж *ѣѡјам из карїашке игре инаїс којим се удвосїручује број зараћених или изгубљених бѡдова*. – Кад ићгрѡ шнѡпс, Пѡвле чѣсто знѡ дѡват кѡнтре. Јѡ дѡјем кѡнтру.

кѡнтра прил. *суїроїно од нечега, некога, неког сїиѡва или мишїења*. – Мїле је ѹвјѣк кѡнтра дрѹгјѣ љѹдї, јер мїслї да сѡм ѡн свѣ знѡ. Тѣшко је ѡдат кѡнтра вјѣтра.

коњѡзѡбца, -ѣ ж **1.** *їлаїиѣнена иѡрба за хрѡћење коња*. – Мѣт кѡњма коњѡзѡбце са зѡб, да мало јѣдѹ. **2.** *фиг. неугледна иѡрба, која се носи ѣреко рамена*. – Бѡса је дѡла нѡлкѣ пѡре, а тѡрба јѡј изглѣдѡ кѡ коњѡзѡбца.

кѡпа, -ѣ ж *земљана куїа у којѡј се ѣрави дрвени угаљ*. – Ес забѹсјѡ кѡпу?

кѡпања, -ѣ ж *издѹбљѣна округлїиша дрвена илїиїка кухињска ѣосуда*. – Вукѡшнѣ, ѡјд ми нѡправ јѡш јѣдну кѡпању.

кѡпар, -пра м *зачин мироћїја*. – Кад се спрѣмајѹ крѡстѡвци зѡ-зимѹ, ѹ-њї вѡљѡ мѣтнит мало кѡпра да бѹдѹ љѣпшї за јѣст.

кòпāч, -āча м **1.** *радник који ко̑а или око̑ава.* – У Ву̀колћима је било дванест копāчā кӯрӯзā. **2.** *машина која ко̑а.* – Пèриша са копāчѐм кòпā рӯпе за бандѐре.

кòпѐрдека, -ѐ ж *фини и ушарани ѓрекривач за креветѐ.* – Купла сам лјѐпе кòпѐрке.

коп̑лан м *дјечак коме се не зна о̑ац.* – Стѐвца је прāв̑и коп̑лан јер му ни ма̑т нѐ-знā кò му је ћāћа.

коп̑лача, -ѐ ж *дјевојчица којој се не зна о̑ац.* – Нїје она коп̑лача јер се знā да јој је Ма̀ксим ћāћа.

кòп̑иле, -та с *дијѐте коме се не зна о̑ац.* – Нїје он кòп̑иле кад знā кò му је ћāћа. Нѐвѐнка, т̑и ѓмāш двòје кòпилади и сāм нам т̑и нѐмòј пр̑ичат о поштѐњу.

кòпнит, -нѓм несвр. **1.** *видно слаби̑и и мршави̑и од болес̑и или ѓуге.* – Од кāk им је ћѐр страдала, Чѐдо и Стāнка сāм кòпнѐ. **2.** *за снијег: нес̑аја̑и, ѓо̑и̑и се.* – Ёво и кра̑ја зѓмѐ, јер је снїјѓг пòчѐо кòпнит.

коп̑унт се, коп̑унѓм се несвр. *хода̑и надмено, ѓриѓѓѓи и би̑и сїреман да се у̑ус̑и у ѓучу.* – Кад в̑д̑иш Пѐтра да се коп̑ун̑и, бòлѐ му се склòн.

кòрда, -ѐ ж *с̑орогорећи и̑̑а̑ин или фи̑и̑љ за ѓаљење бару̑а, ек-с̑илозива и сл.* – Кòрду др̑ж у унòтрашњѐм цѐпу, да се нѐ-сквас̑и.

кор̑таст, -аста, -асто *који је у облику кори̑а.* – Донѐс ми он̑у кор̑таст̑у лòпату да ур̑пāм п̑јесак.

кòрт, -рѓм несвр. *грд̑и̑и, ѓриговара̑и, кри̑икова̑и.* – Нѐмā мālā вѐчери ни зòрѐ / да ме мòи збòг-тебе не кòрѐ (НП).

кòрто м **1.** *дугуљас̑а ѓосуда, кори̑о.* – Нāl̑и вòдѐ у кòрто да òк̑пāм дјѐцу. **2.** *удубљење ѓока, нїр. ријеке.* – Пāкра је јòпѐ прес̑ушла, па у кòрту сāм ѓѓйѓе ѓмā вòдѐ у в̑ровма.

кòсац, -сца м *радник који коси ѓраву или жи̑о косом.* – Дра̑ан је нāјбр̑ж̑и кòсац ж̑та.

кòс̑ште с *дрвени или метāлни др̑жач ручне косе ѓрилагођен за кошење ѓраве или жи̑а.* – Мòраћ нāправт кòс̑ште од јāсена, јер ми је òвò ба̑риновò прѐтѓшко.

кòс̑јѐр, -ѐра м *ала̑̑ка слична ср̑у, са краћом др̑жалицом.* – Пòс̑јекò сам се кос̑јѐром док сам у в̑ногρāду кòс̑о тра̑ву.

косòв̑ м дем. *млада ѓи̑ица кос.* – Ојтра, ч̑им је свāнло, косòв̑и-с излѐхел из гн̑јѓзда.

косòвца, -ѐ ж *косовица, женка ѓи̑ице кос.* – У òном глòговòм гр̑му ѓмā гн̑јѓздо и ч̑и̑н̑и-м се да сам в̑д̑о и косòвцу ѓ̑њему.

кòсца, -ѐ ж *велики и широки ср̑и којим се као косом може кос̑и̑и ѓрава и коров.* – Понѐс кòсцу да òчист̑и̑мо āнтрагу око мāl̑нā.

кòтац, кòца м *свињац, обор за свиње*. – Кòлешу смо од дрўгјѣ крмāкā одвòјли у кòтац. Прāсци-с òстал позāди кòца.

кòтларна, -ѣ ж *накнада власнику коїла за услугу ѡечења ракије*. – Шѣнкò м-је пѣт лїтāрā рāкјѣ, па сам му за кòтларну дāо сām дѣсет, а нѣ пѣт-нѣст. Їспекò сам четрдѣст лїтрї рāкјѣ, брѣз òнјѣ за кòтларну.

кòтлић м дем. *ѡсуда за кување која виси изнад оїтворене ваїре*. – У кòтлићу се кўвајў чòрбастā јѣла.

кòтлуша, -ѣ ж в. *коїлић*. – Кад у кòтлуш узāврї пòсолѣнā вòда, ўспѣ се кўрузнò брāшно и мјѣшā, а кад се жгāњци скўвајў, зāчинѣ се млјѣком и скòрўпом.

котрљат, -љām несвр. *коїураїи, ваљаїи*. – Штā тò котрљāте по трāv?

котромāнт, -òмāнїм несвр. *унишїаваїи без ѡївребе*. – Нємòј котро-мāнт тò плāтно, па бòљѣ га сāчўвāј да їмāш за нāправт лјѣпу āљу.

кофѣрта, -ѣ ж *коверїа*. – Пòштāр је дòнјо нѣквѣ кофѣрте за чїчу Пѣру.

кòчāк м *їросїор за заїварање живине*. – Јòво је нāправјо вѣлкї кòчāк за гўске и прлїнке.

кòчанца, -ѣ ж *одвојена їросїорија у свињцу*. – Затвòр прāсце у срѣднў кòчанцу.

кочјѣрат, кòчјѣрām несвр. *уїравāїи коњима и заїрегом*. – Нākї мālї, а вѣћ кòчјѣрā кòњма.

кочопѣрт се, -òпѣрїм се несвр. *їонашаїи се надмено или їоказиваїи раїоборносї и сїремносї за обрачун*. – Нѣ-знā òн їграт, па се сām кочòпѣрї на терѣну. Душанòв Бòро се нѣшт кочòпѣрї код соколāнѣ и мòгò-б дòбт по нўшки.

кòшља, -ѣ ж *кошуља*. – Бāш ти је лјѣпа кòшља.

кòшња, -ѣ ж *косидба*. – Стāнко, òћмо-л їћ ўјтру у кòшњу?

кòштен м *коровска биљка на ораницама, са класом на врху*. – У кўруз-ма їмā чїтавò чўдо кòштена.

коштўнац, -нца м *орас или љешник са їврдом љуском*. – Пѣтрòв òра у Долишци је коштўнац и бāш је тврđ па се нѣ-море очистит как трѣбā.

коштўњав, -ава, -аво **1.** *їврд за дробљење*. – Тї òраји-с коштўњав. **2.** *фиг. за особу: мршав, али жилав, снажан, снажних руку, мишићав*. – Тóмо је коштўњав и нѣ-море га надјāчат нијѣдан од момāкā.

кошћўвара, -рѣ ж *већа и огољена косї без меса или са врло мало меса*. – Штā нјес мѣтла мало и мѣса у грā, а нѣ сām тѣ кошћўваре?

кòшуљца, -ѣ ж дем. *мала кошуља, али и дужа кошуља за мању дјецу која се навлачила їреко главе*. – Глїшò је прїчò да је ї-òн, кад је бїјо дјѣте, нòсјо кòшуљцу кòјā се облāчла прео главѣ и бїла дугāчка до кòљѣнā, а првѣ лāче је дòбјо тѣк кад је мālò порāстò.

крављача, -ѿ ж *ѿсуда у коју се музло млијeko, карлица*. – Паз да крава не преврне крављачу.

крајцоват, -цујем несвр. *бочно додирнути некога или нешто*. – Ма, није ништ опасно јер су се сам мало крајцовал.

крам м в. збор (1). – Граовскѣ крам је Петрово, сјерачкѣ и лађевачкѣ Велка Господина, пакрачкѣ Мала Господина, у-Бјелѣ Гаврилово, пакленчкѣ Богородца, у Дѣланма и Стрјежевци свѣтѣ Илја, а у Грежанма и Куњевцу славе Петковцу.

Крањац, -њаца м (об. у мн.) *назив за Словенце и Хрвати које су њлански ѿоком 18. и 19. вијека, насељени из Горског коштара и Словеније у крајишке ѡпросоре, често доживљаван и као ѡгрдни израз*. – Крањци нјес вољел Србе, ал су им трѣбал сам да им служѣ и рмбачѣ. И код-нас је било Крањаца.

кратеж м *ѡушка којој је накнадно скраћена цијев*. – Мѣлисав и Бѣшко-с у Окучанма купли нѣквѣ кратеж и фалѣ се да-с га већ испробал.

крбаџ, -аџа м бич. – Мѣјодраг се посвадјо с Јовним Петром, па га ударјо крбаџем преко леђа да-с му ѡдма ѡстале маснице.

крваваца, -ѿ ж (об у мн.) **1.** *врста кобасица у коју се додавала и мања количина крви*. – Ја више вољим јест месне кобасце нѣг крвавце. **2.** *сорта ране крушке којој је унутрашњост ѡлода црвенкаста*. – Крвавце приспију већ почетком августа.

кревѣлт се, кревѣљим се несвр. *ѡравиши гримасе, ѡј. искешене, неѡприродне изразе лица*. – Шта се сам кревѣљим, ко да нјес сам свѣј?

креветац, -ѿца м дем. *мали кревет, дјечји кревет, али и кревет ѡбичајене величине*. – Купли смо креветац за бѣбу. Виђ ел дѣда ѡпала поред кревета. Мѣрам метт нѣву перѡшну у стрѣжу да бѣдѣ мѣкше за спаваѣ у кревету.

креветница, -ѿ ж *ѡсѣљина, ѡј. чаршав, навлака и јасѡучница*. – Ујтру-ћ прѣсвѣћ креветницу.

крѣденац, -нца м *кухињски високи орман коме је горњи дио дјеломично засѣакљен*. – Дѣјт-ми влашу с рајѣм из крѣденца.

крѣденц м в. *крѣденац*. – Мѣтни тањуре у крѣденц.

крѣнт, -ѿнем свр. *крѣнути*. – Ш-њѣма смо ѡ-мѣ мѣгли крѣнт.

крѣпат, -пам свр. **1.** *угинути, цркнути, умријети*. – Јѣчѣ је на Крѣшевни јѣдна ѡвца нѣшт пѣла, па се надула и крѣпала. Прије ће старѣ Гмѣтар крѣпат нѣг дѣчекат да му сѣн доведѣ снау у-кућу. **2.** *фиг. малаксаѡи од умора*. – Крѣпѣ сам вѣкућ рѣжљике ѡ-шумѣ.

крѣсѣво м *метални ѡредмет за добијање искре ѡри ѡаљењу ваѡре, ѡцило*. – Нѣкадѣ се ваѡра палла са крѣсѣвом и трѣдом.

2. окрњени, ошпићени зуб. – Ђед Стѣвѣн ѿмѣ сѣм три крље у ѹстѣмѣ јер је свѣ ђстѣлѣ зѹбѣ поѡѡдјо ил-с ѿспѣл сѣм.

крљат, -ам несвр. *грубо насрћајии или ударајии током игре*. – Чувāј га се јер ђн нѐ-знā лјѐпо йграт, па сām крљā.

к̑р̑ма̑д, -и и к̑р̑ма̑д̑и ж зб. *кр̑мци, обично разних с̑тарос̑т̑и*. – Сна̑о, на̑ра̑н к̑р̑ма̑д. Ко̑лк̑о̑ й̑ма̑ к̑р̑ма̑ди у то̑ру? Ма̑р̑и̑нко̑в̑ й̑ма̑ју̑ два̑ест̑ пе̑т̑ к̑р̑ма̑д̑и̑.

кѣме, кѣмета с (дат. мн. кѣмцима, кѣмком) *свиѣа*. – Кѣ данас ѡд-вѣс ѣдѣ чѣват кѣмке? Мѣлка, ес сѣувала мѣѣу кѣмцима? Кѣ ѣе ѡднѣт мѣѣу кѣмком? Насѣѣ кѣмком мисѣрѣчѣ.

крмѣља, -ѣ ж нечислѣна и шалог око угла ока. – Прво нег изиђѣш међ људе, бѣр опер крмѣље.

крмѣльѡв, -ава, -аво *крмѣлив*, *који има крмѣје*; усп. крмѣља – Їд се ѹмї, а нѣмѡї иѣ нѣпоље тѡкї крмѣльѡв!

крмећар, -ара м заједнички назив за више врста нејестивих гљива обликом сличних вргању. – Њаша дјeca препознају крмећаре од јестивй гљивѡ.

крѣмѣй, -ā, -ē *свињски*. – Крѣмѣй дрѣб се чѣстїю за прѣвт кобѣсце.

кр̑нтат, -tām несвр. *говори̑ћи неразговѣјѣно*. – М̑а, п̑усти Анђѣл̑ју нек кр̑нт̑а, јер ак је прип̑иткујеш н̑ѣш се је с̑имат.

кр̑нтија, -ē ж *ст̑арудија, олуйина, једва уйот̑ребљива машина*. – Нёће се Андрија ђвāјдит с ђнѡм кр̑нтијѡм од тр̑ктора.

крѡвне, -вїнā ж мн. *горњи слој воїне комине у каџи за вреће*. – Глѣдѡ сам ѡјтра ѹ-каџу и крѡвне-с се преврнле, па трѣбā пећ раџју.

крѳна, -ѳ ж округли колач од дизаног тѳијестѳа који се ѳече у дубокој масноћѳи. – Бака-Драѓа је дјѳц чѳсто прѳвла крѳне.

кр̑пара, -ѣ ж *иросѣирка* у облику *сѣазе*, *наирављена* *ѣкањем* *исјечених* *ѣрака* *сѣарих* *кр̑ѣ*. – Зѣмѣс сам ѳткала дванѣст мѣтѣра кр̑п̑р̑ и двѣје ша-
рѣнце.

крѣж м *крѣење, али и ѿредмеѿ са више закрѣа*. – Мѡрѣм плѣтт казѣнциѣи за крѣж кѡтла. Куп нѡвѣ гѹме, јер су тѣ што ѿмѣш вѣлкѣ крѣж и нѣс сѣгѹрне за вѡјзт. Крѣж кѹћу чѹвѣа.

крпењача, -ѐ ж *лоїїа наїправљена од сїтарих крїа, чараїа и сл.* – Некадѐ-с дїєца сáма прáвла лѡпту од крпá, па-с је звáл крпењача.

к̀р̀п̀иґӯз м игра у којој се играча коме је покривена глава ударило по сиражњици, који је онда погађао ко га је ударио. – Ал смо се данас на Црквйшту наиграли к̀р̀п̀иґӯза.

кр̑питӯр м в. *кр̑иугуз*. – Їграјућ кр̑питӯра Стѣвци се гӯјсца зажърла од ўдарѣња.

крчевна, -ѐ ж *земљишће добивено искрчивањем шуме, чишћењем од дрвећа и камења; честіо је ііо био и ііойоним*. – Знаш како-с говорли наши старі: „Сам је крчевна ђедовна“. Овѐ гòднѐ на Крчевни нѐће бїт нїшт од кұрұзā, јер ће свѐ пòјст дївјї крмци.

крџа, -ѐ ж *резани дуван лошег квалитѐта, али и цигаретѐ слабог квалитѐта*. – Штā пұшїш тұ крџу?

кршѐљи, -шѐља м мн. *нешїіо аїсїіракїіно и неодређено које изазива немирно іонашање и унуїірашїи немир*. – Дјѐца-с нѐмїрна кòнд імајұ кршѐље. Смїрте се и не скáчте кòнд вам је тұр пұн кршѐља.

кұбура, -ѐ ж *ручно іправљено вайїрено оружје са краћом цијеви*. – Ђоко імā кұбуру. Спрам Богдāновòм кубурѐтнòм, òнā Миланова је кұбурца.

кұбурт, -рїм несвр. *имайїи іроблема или биїи у недосїаїику са нечим*. – Живан бāш кұбурї са здрāвљем. Нѐ-море Мїрко нїкāk завршт кұћу до зїмѐ, јер òн фѐст кұбурї с пāрама.

кұварца, -ѐ ж **1.** *жена која кува јело*. – Кòјā од снаја је дāнас кұварца? **2.** *навезено ілаїіно са іригодном сликом и іоуком у сїиҳу, најчешће је іосїављано изнад іећи, дозидница*. – Й-мї смо імал кұварцу на кòјòј је пїсало: Кұварице мāњѐ збòри – да ти рұчак не загòрї.

кұвача, -ѐ ж *варјача, алаїика за мијешање јела*. – Кòлкò сам флѐтна, мен іспанѐ кұвача нā-под.

кұвачица, -ѐ ж *в. куварца (1)*. – Кұвачице, кàквā вам је сàрма / свāкā трѐћā ко глава тѐлећā (НП).

кұвѐрта, -ѐ ж *в. кофертїа*. – Требајұ-м òнѐ вѐћѐ кувѐрте, да мòг у-њї стāвт књїгу.

куд прил. *куда*. – Прѐдраг је ішò куд је ћїјо. Кұд си нāврò ко сївоња? Крòз-куд ідѐш до Òрāшја – преко Крчевнѐ ил Кòначнѐ?

кұдѐ прил. *в. куд*. – Кұдѐ-ш прòћ, а да те не òпазѐ? Кұдѐ-ш тї так рāно, па ел ідѐш у-Грижну?

кұдт, -дїм несвр. *износїиїи лоше особине, осїоравайїи или криїиковаїи іред неким*. – Пелāгја је јучѐ на прāлу кұдла ћѐр пред жѐнама.

кұђеља, -ѐ ж *смойāk ишчешљане вуне іриїремљен за іредење, кудјеља*. – Док се прѐде, кұђеља је свѐзāна на прѐслиц.

кұждрāв, -ава, -аво за *косу: коврџав*. – Дāлибòркина дјѐца імајұ кұж-драву кòсу.

кұзòв, -òва м *їосуда за јагоде или сл. мекане сїїіне ілодове нāправљена од коре лијеске или сл.* – Тóмїн Вѐљко је јòш мālї, а вѐћ знā нāправт кұзòв за јагоде.

кѹја, -ѿ ж *женка ѿса, керуша*. – Їлја с-је кѹпјо лѡвачкѹ кѹју. Израз: ода (лута) ко глува куја луѿа без циља и разлога, само да некуда иде. – Стоко од рѡнѡг јѹтра лѹта сѿлом ко глѹвѹ кѹја.

кѹкѡван, -вна, -вно *јадан, биједан, жалосѿан*. – Кѹкѡвна-с тѿ мајка кад кѹдѿш своје дјете.

кѹкѡвно прил. *јадно, неугледно, жалосно*. – Он свѿ изгледајѹ бѡш кѹкѡвно.

кѹкаљ, -кља м *омча или машина на чвору која се лако извуче и ѿако одријешѿ чвор*. – Свеж то нѡ-кѹкаљ да се даде лѡко одрјешт.

кѹкуњешце с *народно коло са ѿјевањем*. – Највишѿ вѡлѿмо ѿграт кѹкуњешце и лѡговац.

кѹлѡк м *имућан сељак, са досѿа земље и сѿоке*. – Да је свѡком плѡтјо кѡк трѿбѡ, нѿ-б он бѿјо кѹлѡк.

кѹлѡш, -ѡша м *коњ свијеѿлосмеђе боје са црном гривом и црним рејом*. – Кад Ђуро ѹпрѿгнѿ своје кулѡше, милина и је пѡгледат нѡ-цести.

кѹлин м **1.** *желудац неке веће живоѿиње*. – Дѡбро ѡчисти кѹлине и спрѿм и за надјѿвање. **2.** *погрд. ѿрбух, велик и уочљив сѿомак*. – Чико-Пѿро се склѡптѿм нѡжом пѡрезѡ по кѹлину и скѡро прѡрезѡ до црјѿвѡ. **3.** *сувомеснаѿи ѿроизвод ѡуѿоѡг окуса, кулен*. – Ѧно, дѡвадѿ кѹлин па нѡреж.

кѹлѡв, -ава, -аво **1.** *ж која је другом сѿању*. – Мѡрд је Цвјѿта кѹљава кад се под вѿртѹном вѿдѿ нѡлкѿ трѡу. Лѹка ѿмѡ трѡу, божемпрѡст, кѡнд је кѹлѡв. **2.** *који има велики сѿомак*. – Нѿ-море се Стѿвѡн, нѡкѿ кѹлѡв, нѡст у кѡшњи с Лѹбисѡвом.

кѹљат, кѹлѡм, несвр. *нагло и у великој количини излазиѿи, нѿр. вода, дим, народ из неког ѿросѿора и сл.* – Дѿм је кѹлѡ кроз пѿнцере и вѿрата да се нѿје мѡгло прић. Испод зѡклопца ја кѹљала пѡра.

кѹм м *мушарац свједок на вјенчању или кришѿењу; кумовска ѿовезаносѿ се исказивала и ѿрема осѿалим члановима ѿродице*. – Звѡћ и кѹма Богдѡна ѹ-госте. Мѡрѡм нѿшт дивѡнт са кум-Јѿвремѡм. Звѡћмо кѹмове да свѿ дѡћѹ.

кѹма, -ѿ ж *жена свједок на вјенчању или кришѿењу; кумовска ѿовезаносѿ се исказивала и ѿрема осѿалим члановима ѿродице*. – Звѡћмо Бѡгдѡнку да бѹдѿ кѹма кад бѹдѿмо крстли Нѡду. Тѡ-ћ ја рјѿшт сѡма са кум-Зѡркѡм.

кумѡшин м **1.** *в. кум*. – Дрѡган је мѡј кумѡшин. **2.** *ѿријаѿељ или неѿо-знаѿа особа којѡј се исказује ѿоѿиѿовање*. – Ђ, мѡј кумѡшне, цѡбѡ ме пѿтѡш, јер нѿ-јѡ нѿсом одѡвлѿ.

кумпјѿр, -ѿра м *крѡмѿир*. – Стѡјѡнка, угнјѿч мало кѹмпјѿрѡ за ѹжну. Злѡтица ми на кумпјѿре стѿгла / ја је прѡшѿм ѡна нѡге дѿгла (НП).

кўрта, -ё м *йоследњи играч у ойвореном дијелу кривог кола*. – Јёбё кўрта кёловођу (НП).

кўрталисат се, -ишём се свр. *ойпарасийи се, ријешиийи се нечега шийо је вишак или смеийа*. – Брзо ће се Милёдин кўрталисат Жърка јер му сём смёта.

кўртало м в. *куртийа*. – Кёловођа нам је гизда, / а кўртало вёлкё пизда (НП).

кўруз м *кукуруз*. – За-мнём ћаћа пўцао из тёпа, / нёће бёћар кўрузе да кёпё (НП).

курўза, -ё ж **1.** *йогача од кукурузног брашна*. – Стърй Дўшан је курўзу мёгё јест сём кад је пёлје млјёком да мало одмеканй. **2.** *ракија добивена десийилацијом комине од самљевених зрна кукуруза*. – Кад се чёек нёпје курўзе, дрўгй дћн га бёлы глава од-нё.

кўрузър м *кукурузар, сортийа йасуља који расийе йењући се уз сийабльику кукуруза*. – Нёјслађй м-је грё кўрузър кад се скўвё са слённём.

кўрузний, -ё, -ё *кукурузни, који је найрављен од кукуруза*. – Жгёњици се прёвё од кўрузнёг брёшна.

курузёвна, -ё ж в. *крузовна*. – Курузёвна се мёрё јамт са нйвё да се мёре поёрат. Курузёвна знё нёрёт и прёко двё мётера. Кад трёбёш нешт брзо угријат, сём мётни сўвй курузёвйнё у шпёрет.

курчёвт, -а, -о *райёоборан, кочойеран*. – Шумётљан су курчёвти сём ак су у грўп.

курчёвто прил. *райёоборно, кочойерно*. – Брусничан се ўвјёк понёшају курчёвто, па и се свй бёјё.

кўрчит се, -йм се несвр. *йоказиваийи райёоборносй и сйремносй за обречун, йа и са јачим од себе*. – Нёмёј се кўрчит прёда-мнём, јер ак те рёкнём у нўшку, нёш се дйгнит.

кўршлус м *краййки сйој у елекйиричном колу*. – Кад је нёправјо кўршлус, ёдмё је нёстало стрўјё у цјёлёј кўћ.

кўсаст, -аста, -асто **1.** *без рейа или са скраћеним рейом*. – Нёкй лёвачкй псй су кўсасты, јер су им скрётлы рёпове. Тём прёсету је нёшт одгризло рёп, па је садё кўсасто. Тё-с прёсцы од онё кўсастё Клёпё. **2.** *фиг. нешйё недовршено, ийрёаво урађено или научено*. – Кўсаст је тёј нйёв пёсё јер су јёко шлёмпав.

кўсасто прил. *фиг. нешйё недовршено, ийрёаво урађено или научено*. – Шта гёђ урётё, ўвјёк йспанё кўсасто, па се мёрё попраљат.

кўсат, кўсём несвр. *јесийи кашиком*. – Ёсте-л бёр мёло нешт кўсал?

кӯсји, -ā, -ē у изразу ко кусји паса за *скуї људи: много, неодређен број*. – Скупли се нѣквї љѹд у соколѧн, ѧмѧ и ко кӯсјї пѧсѧ, па сѧм нешт мѹдрујѹ.

кусѡвца, -ē ж *косовица, женка ѡѡице коса*. – Не прилајзте гњѣзду и нѣмѡјте смѣтат кусѡвци док нѡсї јѧја.

кӯсѹр, -ѹра м *ѡврађај, осїѡѡак, вишак нечега који се врађа даваѡѹ*. – Нїкола ми нїје дѡбро изврѧтјѡ кӯсѹр.

кѹта, -ē ж *службена радна, зашїишїна или школска кеѣља*. – Кад смо ишли ѹ-шкѡлу, нѡсли смо плѧвѣ кѹте – цѹрце мало дѹљѣ, а дечкић краћѣ.

кѹтја, -ē ж *куѡија*. – Кѹп ми кѹтјѹ цигѧрѧ!

кѹтрит, -рїм несвр. *ѡрикривено ѡрашїишї ѡогледом*. – Бѧбе, тѣтке и мѧтере сѧм стѡјѣ око кѡла и кѹтрѣ кѡ је кога пѡгледѡ ил дрђѡ за рѹке.

кѹћа, -ē ж **1.** *зграда за сїѧнѡвање људи*. – Нѧша кѹћа је ѡдмѧ иза црквѣ. Ўђте ѹ-кућу, нѣмѡјте стѧт на ѧвлији. **2.** у ѡериѡду великих ѡорѡдичних задругѧ: *главна ѡросїѡрија у којѡј је ѡгњишїе, кухиња*. – Нѧвечѣ-с ѹ-кући гѧзда и гѧздарца издѧвал рѧспорѣд за сѹтра, а нѧкон тѡгѧ се ишло спѧват. Пѡслјѣ вѣчерѣ је друђна сјѣдла ѹ-кући, око ѡгњишта, и млѧђї-с слѹшал стѧрјѣ шта дивѧнѣ.

кѹћѣван, -вна, -вно *особина ѡног ко сїѧлно мисли како да доѡринесе кући и имањѹ*. – Мїлосава, јѧ-б тѣб рѣкла да се дрђиш Вѧсе јер нїје нѧпѧк, кѹћѣван је, а рѧдї у Рѧсаднїку и мешчїннї да је ѡн прѧвѧ прилка зѧ-тебе.

кѹ-ћеш куда ћеш, камо ћеш. – Кѹ-ћеш так рѧно?

кѹфер м *кофер*. – Кад је пѡшѡ ѹ-вѡјску, кѹпјѡ је кѹфер за рѡбу. Израз: пун ми те (га) куфер: *не могу више да тїе (га) ѡоднесем*. – Њѣговѣ зајѣбѧнције м-је пѹн кѹфер. Пѹн ми те кѹфер и вишѣ ми не дѡлаз!

кѹцања, -ē ж **1.** *ѡарење ѡаса*. – Требѧ се пѧјзт пѧсѧ кад су у кѹцањи, јер знадѹ нѧпаст чѡека из чїста мїра. **2.** *фиг. лушѧње ради ѡражења ѡарїинера за љубависање*. – Шта ѡдѣш так рѧно из кѹцањѣ, па ел нїѣс нїшт нѧшѡ?

кѹчна, -ē ж *осїѡаци грубљих и изломљених влакана коноѡље, кучина*. – Од кѹчїнѧ ћмо прѧвт пѡњаве. Израз: уплест (запетљат) се ко пиле у кучну: *уїѣшљѡи се или заїлестїи се ѡѧко да се не види начин како се извући из ѡѡга*. – Кад и је мїлїцја прїтисла, ѡни-с пѡчел лѧгат свѧко зѧ-себе и уплѣл се ко пїле у кѹчну па-с на крају мѡрал признат кѧк је стѧврно бїло. Заплѣл су се ко пїлїи у кѹчну.

кѹш и **кѹш** куда ћеш. – Кѹ-ш ѧћ сѹтра? Кѹш тѧм, ел нѣ-вдїш кѡлкѧ је бљѹзга?!

кѹштрѧв, -ѧва, -ѧво *неурѣдне косе или ѡлаке, неѡчешљѧн*. – Нѣмѡј излајзт из-кућѣ таквѧ кѹштрава и прѧво се почѣшљѧј.

кўштра, -ѐ ж (об. у мн.) *дужа нейочешљана коса*. – Срёд тѐ кўштре, а нѐмѳ такā ѝзлајзт нāпоље.

Л

лабāнт, лабāнѐм свр. *ударийи руком ѝреко усѝа и лица*. – Пāз да те не лабāнѐм по лабртама.

лабръе, -рѝа ж зб. *усѝа*. – Ак нāставѝш лāјат ђ-мен, дѳбѝеш по лабръама.

лабрѝат, -тāм несвр. *говориѝи безвезарије, глуѝосѝи*. – Штā лабрѝаш такѝ пјāн?

лабръе, -рѝа ж зб. *в. лабръе*. – Надѐжда је јѐдна торѳкача што нѐ-знā затвѳрт лабръе.

лāгер м *складиѝиѝе, сѝовариѝиѝе*. – Кѳд-њег на лāгеру ѝмā штā ѳш.

лāд м *хлад, хладовина*. – Стāрѐ кѳсти пожѐљеле сўнца, / а јā млāда дѐ-белѳга лāда (НП).

лāзāр м *инвалид који има ѝроблема са ногама*. – Тѐшко је Пѐл с ѳнјем лāзāром – нѝт мѳре сāм ѳтѝћ, нѝт га мѳре нѳст.

лāзна, -ѐ ж *ѝроваљени ѝролаз кроз ограду*. – Нѐ-дāј кѳзама да кроз лāз-ну ѳдў ѝ-квāр.

лāјат, -јем несвр. **1.** *оглашаваѝи се као ѝас*. – Ў-шум лāјў псѝ и сѝгўрно-с лѳвачкѝ. **2.** *фиг. говориѝи или ѝјеваѝи ѝросѝиѳиѝе, неѝрисѝиѳне и вулгарне ријечи*. – Нѐмѳ лāјат, па ел вѝдѝш да дјѐца слўшајў и бāр се нѐкадѐ постѝд.

лāјбек м *једносѝаван ѝрслук без рукава*. – Кѳвѝлька, бāрем загрн лāјбек.

лāјсат и **лāјсат**, -сāм несвр. *ходаѝи свуда, луѝиѝи без везе и разлога*. – Сāм вѳлѐ лāјсат, а о пѳслу нѐ-мислѐ. ѳн лāјсајў свāкѳ вѐчѐ.

лāмпа, -ѐ ж *ѝѝиролејска свјеѝиљка*. – Нāспи вѝћела у лāмпу.

лāмпāш м *ѝѝиролејска ѝреносна свјеѝиљка*. – ѳбриш цилинѝдер на лāмпāшу, да се бѳљѐ вѝдѝ.

ландāрат, -рāм несвр. *млаѝиараѝи око нечега, климаѝи се, ходаѝи без везе, луѝиѝи*. – Стѐво, ѳреж грāне да не ландāрајў. Мѝтар од рāнѳг јўтра ландāрā сокаѳком ко глўвā кўја.

лāндрāв, -ава, -аво *ѝраљав, неуредан, незакоѝчан, неуредно обучен*. – Штā-ћѐ-т Јāћим нāкѝ лāндрāв, па бѳљѐ си нāћ дрўгѳг мѳмка.

лāндрат се, -рāм се несвр. *чешаѝи се оѝѝиро и инѝензивно*. – Штā се тѳлкѳ лāндрāш по нѳг?

ла̀нт, ла̀нѐм свр. *ненамјерно њред неким рећи нешѝо шѝо ѡреба да осѝане ѡајна*. – Па̀во, нѐ-бѡ се, нѐћ ла̀нт нѝшт ђ-теб.

ла̀павца, -ѐ ж в. *бљузга*. – За ла̀павцу је најбољѐ на̀зут гѹмјанѐ чѝзме.

лап̀рдат, -да̀м несвр. *говориѝи глѹосѝи и безвезарије*. – Пу̀шти тѝ Ђу̀ру, па зна̀ш да ђн са̀м лап̀рдѝ.

ла̀пт, -пѝм несвр. **1.** *биѝи бесѝослен и бесѝоѡребно негдје губиѝи вријеме*. – Вѝђ Гмѝтра ѡе цѝло̀ јѹтро ла̀пѝ на дру̀му. **2.** *ѡосѝейено исѝараваѝи и губиѝи мирис, окус или јачину, хлаѝиѝи*. – Зацѐп вла̀шу да петрѝјѡл не ла̀пѝ.

ла̀пт, -пѝм свр. *на брзину нешѝо узетѝи, украсѝи или оѝетѝи*. – Прѝпаз мало на̀-њег, да нѐђе нешт нѐ-лапѝ, па да те осра̀мотѝ. Са̀м је прилѝтјо и ла̀пјо новча̀ник.

ла̀рма, -ѐ ж *галама, бука, вика, дрека, вриска*. – Ка̀ка је то̀ ла̀рма код ко̀мшијѝа?

ла̀са̀ст, ла̀са̀ста, ла̀са̀сто *издуженог и виѝког ѡијела*. – Ма̀зуна ѡе, на̀ка ла̀са̀ста и мла̀да, бѝт до̀бра кр̀мача.

ла̀ставчѝј, -ѝа, -ѐ *ласѝавичији*. – Дјѝцо, нѐ-дѝра̀јте ла̀ставчѝјѐ гњѝздо!

ла̀тца, -ѐ ж в. *клинчиѝ (2)*. – Да-б на̀ставак лјѐпо ста̀јѡ, мо̀ра се укро̀јт и мѐтт ла̀тца испод па̀зува.

ла̀че, ла̀ча ж мн. *ѡанѝалоне, хлаче*. – До̀јт-ми ла̀че да обу̀чем.

ла̀чња̀к м *ѡѝасач, каиш за ѡанѝалоне*. – Спа̀шѡѐ-т ла̀че кад нѐмаш ла̀чња̀к.

лѐба̀рник м (об. у псовци) *нешѝо јако̀ важно, шѝо се ѡособно ѡошѝује, ѡа је ѡо увреда кад се ѡѝсује*. – Дѐ ме прѝстан подјеба̀ват, јебѐм ли ти лѐба̀р-ник!

лѐбац, -бца м **1.** в. *кру*. – Ђл је ѡва̀ј лѐбац мѐкан. **2.** у ѡсовци: *сѝомињање нечег вриједног, шѝо се ѡособно ѡошѝује*. – Не прѝлаз ми, јебѐм ли ти лѐбац!

лѐга, -ѐ ж (об. у мн.) *косник ѡреко ког се коѝрљањем ѡодиже ѡерей на висину*. – Мѐтниѡмо лѐге и накоту̀рат прѡсјѝч на̀-кола.

лѐговѝан, -а, -о за ха̀лину, сукњу: *круѝно набран, ѡреклойѝен*. – Сла̀вци је шна̀јдерца на̀правла лѐговѝанѝ шѡс.

лѐдна, -ѐ ж *заједнички ѡаиња̀к, обрасѝао грмљем и ѡравом која се не коси*. – На лѐдни смо зна̀л на̀правт ѡгралѝште за грѝнча̀ра та̀к што по лѝнјама прѡспѝмо сѡ и ѡвце ту̀ј по̀ју тра̀ву до ко̀рјена, па се цр̀та до̀бро вѝдѝ.

лѐђа, -ѝа с мн. **1.** *сѝиражњи дио ѡијела између рамена и ко̀вова*. – Нѐшт ме ѹватло у лѐђма. **2.** *дио одјевног ѡредмеѝа који ѡрекрива лѐђа*. – Оплѐла сам пр̀сницу, па за̀почѝла лѐђа.

лѐжа̀к, -ѝа м *сорѝа ѡасуља која расѝе као грм и не ѡреба му ослонац да се ѡење*. – Поса̀дла сам трѝест рѡвиѡѝа бјѝлог лежа̀ка.

лїпсат, -сѣм и -пшѣм несвр. *угинути од исцрпљености, болести или ситарости, малаксасти до изнемоглости*. – Пѣтке ће лїпсат брез вѣдѣ. Лїпши магарче до зѣленѣ трѣвѣ.

лїса, -ѣ ж *већа бијела округлѣста ѡвршина на сѣоци; ѡнекад и име ѡе живошине*. – Кѣбла ѡмѣ с лїѣвѣ стрѣнѣ вѣлкѣ бїѣлѣ лїсу, па је зѣтѣ зѣвѣ Лїса.

лїсѣст, -аста, -асто *који има бијеле округлѣсте ѡвршине или ѡјеге на ѡшјелу*; усп. лиса. – Вїш да је лїсаста па-с јѣ зѣтѣ дѣл ѡме Лїсава.

лїсца ж **1.** *лисица*. – Нѣс је дѣшла лїсца скрѣз до ѡвїлїѣ, ал ју је Мѣдо ѡсјетјѣ и ѡћерѣ. **2.** *јесїива гљива лисичарка*. – С Мїланом и Мїлкѣм сам јѣчѣ ѡшѣ трѣжт гљивѣ у Бїѣлѣ брѣдо, а брѣл смо варгѣње и лїсце док смо пїетлїћѣ и мљѣчкї вїдлї сѣм на пѣр мїѣстѣ.

лїтат, лїтѣм несвр. *имати ѡролив, дијареју*. – Нѣшт је пѣјѣ, па је лїтѣ цїѣлѣ нѣћ.

лїтња, -ѣ ж *дијареја, ѡролив*. – Ак јѣдѣш трѣшње и пїјѣш вѣдѣ, мѣре се дѣст да дѣбїѣш лїтњу.

лїтра, -ѣ (ген. мн. лїтѣрѣ, лїтрї) *лиїра, као количина или ѡсуда за ѡремнине јѣдне лиїѣ*. – Пѣпїл смо трї лїтре вїна. Дѣт ѡнѣ плѣтѣнку од пѣт лїтѣрѣ. Мї ѡвѣ гѣднѣ ѡмѣмо ѡко трїсто двѣст лїтрї вїна.

лїхт прид. непрѣм. *као ѡрви деѣ сложенице ѡзначава свиѣїлѣ нијансу бѣје у другѣм деѣ сложенице*. – Бѣш тї је лїѣпа та лїхтїрвенѣ бѣја кѣсѣ.

лїцитѣр м *занаїлија који ѡрави медењѣке и украсне колаче*. – Мѣмци-с код лїцитѣрѣ кѣповѣл срѣе с ѡглѣдалѣм и дѣвал га цѣр кѣјѣ им се свїдї.

лїцитѣрскѣ срѣе *медењѣк у ѡблїку срѣа који ѡравѣ лїцитѣри*. – Мѣмак дѣрује лїцитѣрскѣ срѣе цѣри кѣјѣ му се зѣпѣла.

лїшчѣв, -ѣва, -ѣво *лисичѣв, лукав, ѡрѣїрѣден*. – Лїшчѣв је ѡн и ѡвїѣк дѣбїѣ шта дѣе.

лїшчї, -ѣ, -ѣ *лисичї*. – Стѣјѣнка је ѣјтра блїзо штѣгљѣ вїдлѣ лїшчїѣ трѣгове.

лїѣвѣк, -ѣѣка м **1.** *који ради лијѣвом руком*. – Рѣнко је лїѣвѣк јѣр свѣ рѣдї лїѣвѣм рѣкѣм. **2.** *коњ или во који се ѡїрѣже са лијѣве сїѣране рудѣ или ѡрѣцїѣїѣ*. – Пѣз кѣк и ѡпрѣжѣш у јѣрам јѣр је Шѣрга лїѣвѣк, а Рїсоњѣ дѣшњѣк.

лїѣвѣ, -ѣ ж *ѡолугѣ која држї сїѣраницу ѡварног ѡросїѣѣ заїрѣжних кола*. – Кѣд су се кѣла прѣврнлѣ, пѣкла је лїѣвѣ.

лїѣп, -ѣ, -ѣ и -ѣпа, -ѣпо (ѡдр. лїѣпї, -ѣ, -ѣ) *лијѣї*. – Чїїѣ је тѣ лїѣпѣ дїѣте? Тѣ дїѣте је бѣш лїѣпо. Бѣш тї је лїѣпа тѣ сѣкњѣ. Лїѣп тї је комплѣтї, а и фрїзѣра т-је лїѣпа. Нѣје сам зѣметлѣ ѡнѣ лїѣпї брѣш. Тѣ цвїѣт зѣвѣмо лїѣпї јѣво.

шараге на лóтре. **3.** *решет̑ка окачена на зид ш̑и̑але у који се с̑и̑авља сијено и сл. за говеда и коње*; усп. штрамац. – Нёмōј мѣтат ђтаву у лóтре, јер је ситна, па ће прђпаст љ-јасле.

лубѣнч̑арка, -ѣ *вр̑с̑и̑а раних крушака*. – Код Пáвлов̑и̑ћа љм̑а јѣдна вѣлк̑а лубѣнч̑арка.

лѹбна, -ѣ ж **1.** *леш који заудара и смрди*. – Из дѹмачѣ код Пашиј̑анца смр̑д̑и нѣк̑а лѹбна. **2.** *фиг. јак̑о љокварена особа*. – Он мѣн да нѣшт об̑ј̑аш̑н̑ав̑а и п̑ом̑аж̑ѣ, лѹбна јѣдна и ш-њ̑им се нѣћ ни п̑ђздравт.

лѹг, лѹга м **1.** *љейео*. – Ћѣ бац̑аш лѹг из пѣћ? **2.** *мања шума*. – Чѹ̑ј̑у се т̑ице у лѹгу.

лѹдара, -ѣ ж **1.** *о̑и̑ровна или нејес̑и̑ива гљива*. – Нѣћмо м̑ љбрат лѹдаре јер п̑ђзн̑амо к̑ђј̑-с гљ̑иве јѣстиве. **2.** *фиг. и погрд. болница за љсихиј̑а̑и̑риј̑ске болеснике*. – Р̑̑тко н̑ије м̑ђг̑ љзи̑ћ н̑а-кр̑ај с Вѣр̑ђм и ђдвѣо је д̑ђктору, а ђн је см̑јѣст̑о у лѹдару. **3.** *фиг. и погрд. не баш бис̑и̑ра или љаме̑и̑на глава*. – М̑̑, Ђрош љм̑а лѹдару за чѣтри н̑ђге, а нѣ с̑̑м за дв̑ѣје.

лѹдат се, -̑̑м се несвр. *игра̑и̑и се, забав̑љ̑а̑и̑и се или се љонаша̑и̑и неозби̑љно*. – Док сте се в̑и лѹдал, мѣне је љват̑јо см̑и̑ј и н̑исом се м̑ђг̑ сѹставт.

лудѣсат се, лудѣс̑̑м се несвр. *в. луда̑и̑и се*. – Нём̑ђјте се лудѣсат!

лѹдђв, -ђва м *безобразна особа, лудак*. – Ст̑̑р̑и лѹдђв, а др̑п̑ђ-б цѹре.

луђ̑̑ак, -̑̑ака м **1.** *лудак, особа која је луда*. – Луђ̑̑аца је м̑јѣсто у лѹдари, а нѣ међ н̑ђрм̑̑л̑ниј̑ем н̑̑родом. **2.** *в. лудов*. – Кад се скѹп̑и п̑̑но луђ̑̑ак̑а на јѣдн̑ђм м̑јѣсту, т̑ј̑ нѣ-море прђћ брез т̑̑чѣ.

лѹжт, -ж̑̑им несвр. *љра̑и̑и руб̑ље љомоћу цијећ̑и*. – Скѹпла сам лѹга па-ћ сѹтра лѹжт б̑јел̑ну.

лѹкшија, -ѣ ж *цијећ̑, лужна̑и̑а ш̑ечнос̑и̑ добивена љрелива̑њ̑ем љей̑ела вр̑елом водом*. – Н̑̑ј̑ач̑а лѹкшија б̑ѹдѣ кад се вр̑ѣл̑ђм вђд̑ђм пр̑ѣл̑је б̑ѹков̑и лѹг.

лѹла, -ѣ ж **1.** *љрибор за љуше̑ње дувана*. – К̑̑м Л̑̑зо је п̑̑ш̑јо лѹлу. **2.** *ж̑лѣб за одвође̑ње ш̑ечнос̑и̑и*. – На љзвору код Свѣт̑ѣ трѣб̑а н̑̑правт лѹлу да се вђда м̑ђре п̑̑т, а нѣ да цѹр̑и низ к̑̑м̑ѣн.

лумп̑̑ѣр̑̑ј, -̑̑ја м ж *љи̑ј̑анче̑ње уз музику, љјева̑ње, љи̑ј̑анс̑и̑во, раз̑би̑ја̑ње*. – Кад је к̑̑п̑јо тр̑̑ктор, Стѣв̑̑н је н̑̑прав̑јо ц̑ѣл̑и лумп̑̑ѣр̑̑ј у гостиј̑ђн.

лумп̑̑ѣр̑̑јка, -ѣ ж *в. лум̑̑ѣрај*. – Кад је љш̑ђ у пѣмзиј̑у, у ф̑и̑рми је б̑ила пр̑̑в̑а лумп̑̑ѣр̑̑јка.

лѹмповат, -пујем несвр. *љи̑ј̑анчи̑и̑и уз музику и друш̑и̑тво*. – Срђ̑̑ан вђл̑и лѹмповат з-друш̑твом.

лѹњат, -̑̑м несвр. *ски̑и̑а̑и̑и без везе и ци̑ља*. – М̑итар лѹњ̑̑а п̑ђвазд̑̑н п̑ђпољу, а н̑и-с̑̑м нѣ-зн̑̑а к̑ѹдѣ ће. Д̑̑анас м̑лад̑и с̑̑м лѹњ̑̑ај̑у и за јѣдно вѣчѣ ёв̑тима ђб̑и̑ћ̑у и тр̑и з̑абаве, па нѣ-буд̑ѹ н̑и̑ће јер се ц̑ѣл̑ѹ н̑ђћ воз̑икај̑у.

лўпт, -пїм свр. **1.** *лўїїїи, ударїїїи*. – Штã-с га лўпїо? **2.** *фиг. рећи неїїїо нейромиїїено, нейприкладно*. – Милãдин знã лўпт у друштву да се свї смїїї. Израз: лупт и остат жив *рећи неїїїо без везе, шїїо нема везе са здравим разумом и сїїїуациїом їа се насїїавїїїи їонашãїїи као да ниїїїа ниїе било*. – Кад гđї се Вукãдин јãвї за рїеч, он нєшт блєбнє и ðстанє жїв, па пòшлє двã сãта рãспрãлãмо ð-томє, кò да-ї рєкò нєшт пãметно.

лўфт, лўфта м **1.** *ваздух, зрак*. – Отвòр пєнцєр да ўїїє бãр мãло лўфта. **2.** *слободни їросїїор око нечега, нїр. осовине, ограде, сїїуйца и слично, зазор, нейойїуњени їросїїор*. – Осòвна їмã лўфта па трєбã притєгнит шарãфе. **3.** *їїоком рада: имãїїи времена за своїе личне їоїїребе*. – Кад гđї ðїе, он їмã лўфта за пòпт кãву и пòпушт цигãру.

лўфтат, -тãм несвр. *їровїїїравãїїи, осїїавїїїи на ваздуху*. – Отвòр пєнцєре да се сòба мало лўфтã.

лўцпрда, -ї ж некулїурна и їросїїа женска особа, їросїїакуша. – Дє-дєр се тї, Мїро, мало смїр и нємòї ми óвд митїрат онї лўцпрду Стòїцу. Штã їмãш ðдлаїт код онє лўцпрдє?

лўче, -ета с хип. *назив од мїлã за вољену особу*. – Лўче мòїе, тї-с мєн нãїљепшã на свїїту!

лўчица, -ї ж дем. *в. главчица*. – Лўчице рãстї из сїїємена, а лўк за јєло из лўчїїã.

лўчка, -ї ж суви оїїесани комад боровог, смрекового или брезовог дрвє-їа, кориїїїен за освїїїїавањє. – Кад се їшло на зãбаву, свãко донєсе мало лўчãкã да се їмã ш-чїме свїїтлит.

лўчњãк м *ограїїени дио врїа, ближе кући, у коме се садио лук, їериун и сл.* – Дрãгиња, ãїд ми донєс мало пєршина из лўчњãка. Гòїко м-їе оградїо лўчњãк вишє-кућє.

лўчт, -ўчїм несвр. *издваїãїїи, одваїãїїи*. – Кад ћєрãм ðвце кўћ, мòрãм лўчт кòїє-с чїїє, јер се сãме нєїїє рãзїїї.

Љ

љãга, -ї ж срамòїа, осїїеїаї кривице, брука, срамно обиљєжїє їред околином. – С тїме шта је урãдїо, бãцїо је лãгу на цїєлї вãмїлїу. Стєвãн нòсї лãгу јòш од свòга ћєда.

љєб м *в. кру*. – Пãво, кã-ћеш пєћ лєб? Израз: добар ко лєб *в. добар ко кру (їод кру)*. – Мòї ўїãк Душан је дòбãр ко лєб.

љељан м **1.** *јеленак, инсект̃и̃ и̃врдокрилац.* – Вòљел смо се й̃грат с љељанма, па и мѣтнѣмо да се бòрѣ, а òн нѣћѣ кад нѣко глѣдй. **2.** (об. у нар. пјесми) *јелен, врсїѣ дивљачи.* – Зелѣнй се ливада / ў-њòј пáсў љељани (НП).

љељанца, -ѣ ж **1.** *женка инсект̃а̃ јеленка.* – Љељанце ймајў мálѣ рòге, а љељан вѣлкѣ. **2.** (об. у нар. пјесми) *кошуѣа, женка јелена.* – Свй̃ љељани прѣђоше / сáм не мòгла љељанца (НП).

љенгуза, -ѣ ж *лијена особа која само сїава, сїално је уморна и нерасположена.* – Ўстáј, љенгузо, сўнце је йзишло, а тй̃ јòш спáвáш!

Љѣпоглава, -ѣ ж *Лейòглава, йознáѣа казнионица у Загорју.* – Свáшт је òн рáдјо, па е òдлежò три гòдне у Љѣпоглав.

љѣса, -ѣ ж *йодмѣѣач за сушење воћа, йоврћа, гљива и сл. найрављен йлѣшењем йрућа или дрвених савиѣљивих йпрака.* – Слòж шљйве на љѣсу да и мѣтнѣм ў-пѣћ чй̃м йзвaдй̃м крў.

љòљнит, -нѣм свр. *јакò и несй̃рейно йасй̃и.* – Кад је Гаврйло из Јакòвáцá нàкй̃ пјáн љòљнò на чáчак, нàмá је раскрвáвјо нòс.

љòпа, -ѣ ж *велика флека или закрйа.* – Ћѣ-с ўфлекала сўкњу, кад се вй̃дй̃ цјѣлá љòпа? Штá-с нàшла тòлкў љòпу на вѣртўн?

љòснит, -нѣм свр. *јакò йасй̃и.* – Пáз да нѣђе нѣ-љоснѣш.

љýба, -ѣ ж *жена, суйруга.* – Кò би мѣне отворй̃јо / јá-б њѣгова љýба бйла / јáли љýба, јáли слýга (НП).

љýбиколо с *врсїѣ бираћег кола, у коме онај чије име коло йјева мора да одабере и йòљуби некога ко му се свиђа у колу.* – Љýбиколо се нйкадѣ нйје йграло кòд-цр̃квѣ.

љýбт, љýбй̃м несвр. *љубй̃и.* – Нѣ-знá òн љýбт, па сáм бáлй̃.

људòват, људујѣм несвр. *водиѣи мушке разговоре.* – Тй̃-с јòш мáлй̃ да-б йшò људòват з-бећáрма.

љýмат, -мáм несвр. *йешко и сй̃оро ходáи.* – Стáрá Мáра јѣдвá òдá и свá се сквр̃чла, па сáм љýмá по áвлиј.

љýпат, -пáм несвр. *зубима одвајáи̃ језгре сјеменке од омоѣача.* – Дрà-гана м-је дòнјѣла сўвй̃ шпй̃цá, па смо сй̃нòћ љýпал дò-касно и на вру јѣзика-м се нàправјо нѣквй̃ прй̃шт, па ме бòлй̃.

љýпна, -ѣ ж **1.** *биљка махунарка најчешће сијана ради йприродног обогáћивања йла азоѣом.* – Ћѣд Ўгљѣша је на Кòлй̃шту зáорò љýпну јòш зелѣну, а на Бусй̃штима је òставјо да сазòрй̃ зá-сјеме. **2.** *љуска или омоѣач йлода ораса, љешника и сл.* – Бáц òраовѣ љýпне ў-пѣћ јер дòбро гòрѣ.

љýтац, љýца м *велики и̃врди камен без йукоѣина.* – Стòјан се нарáдјо у кáменолòму и знá чѣкићем рáзбит љýтац, а да нѣ-мòрá јáко сѣњат.

љўтка, -ѣ ж *коров зеленог до црвенкасиѡг сїабла који расїе на влажним мјесїима*. – Дјѣцо, нѣмѡјте брѣт лўтку јер ће вам рўке бїт лўте и нѣhte-и мѡћ ѡпрат.

љўцкї прил. *људски, корекїно, са уважавањем, како їо раде їрави људи*. – Нїје лўцкї да га прѣварїш и нѣмѡј тѡ вїшѣ рѣдт. Замѡл га лўцкї и мѡрд ће прїстат.

љўцкї, -ѧ, -ѡ *људски, који їриїада људима*. – Тѡ је лўцкѧ длака.

М

мѧват, мѧшѣм несвр. *махайїи*. – Кад крѣнѣ влѧк, јѧ-ћ ти мѧват кроз прѡзор.

мѧвез м *їанки їамучни конац на везење, у разним бојама*. – Јўчѣ м-је Дѡбрила купла мѧвеза ў-Пакрцу за нѧвѣст шѧру на скўтма. Не вѣз вѣза, тѧнанѧ Влѧїно / не вѣз вѣза, не трѡши мѧвеза (НП).

мѧђѧрат, -рѧм несвр. *фиг. и погрд. говориїи неразумљивим језиком*. – Кад нї двѡјца мѧђѧрајў, трѣбѡ-б їмат тѡлмака да и разўмјеш.

мѧђѧрца, -ѣ ж (об. у мн.) *карїшашки шїил од 32 карїе*. – Кўпјѡ сам нѡвѣ мѧђѧрце за кѧртат бѣлу.

мѧђија, -ѣ ж (об. у мн.) *магија, врачка, бајалица*. – Трѡје бїље кѧзаћу ти, / трѡје бїље и мѧђије (НП).

мѧзгѡв, -ѡва м *фиг. безобразна особа*. – Лўка је јѣдан брезѡбразнї мѧзгѡв.

мѧзнит, -нѣм свр. **1.** *удариїи*. – Стѣво је мѧзнѡ Лѧзу ў-глѧву. **2.** *украсиїи*. – Мѧзниће ѡн гѡрїво из кѡсилцѣ. **3.** *фиг. имаїи сексуални однос са женом*. – Кѡлкѡ јѧ вїдїм, Мїшо ће мѧзнит Мїлосаву јер стѧлно ѡблјѣћѣ ѡко-њѣ.

мѧзт, мѧзїм несвр. *миловаїи, благо додириваїи некога*. – Штѧ мѧзїш тѡлкѡ тѧј ѣксер, па звїзни га с-ѡтјем чѣкћем?! Дўбрѧвка и Рѧдош се мѧзѣ у згрѧдци. Дјѣца вѡлѣ мѧзт мѧлѣ тѣлце и јѧњце.

мѧја, -ѣ ж хип. *мајка*. – Дѧнас је мѧја скўвала тргѧнце. Нѧправ мѧј вѣртўн са цѣпћем.

мѧкарўн, -ўна м (об. у мн.) *макарон, шира їпракасиѧ їјесїенина*. – Нѧправ макарўне и пѡмјѣшѧј са сїром и прѡпрженїм лўком. Ыспѡ м-је макарўн пѡд-стѡ, па прїпаз да га нѣ-згазїш.

мѧкац, -кца м *мало їомијерање, мали їокреїи*. – Од стрѧ нїје мѡгѡ нѧправт ни мѧкац.

макља, -ѐ ж *нож за обраду дрвета са двије дршке и њопречним сјечивом, сѣругалка*. – Најранјѐ чега се сјѣћам је кад сам се порезо макљом по доњој ўсни.

макљат, -љам несвр. **1.** *макљати, радићи макљом*; усп. макља. – Миљан је макљо кладе и скидо кору. **2.** *фиг. јако некога љући, удараћи и сл.* – Ал су се Стоко и Ђурађ макљал, свѐ док нјес попадао од ўмора.

макнит, макнѐм свр. *њомјерити*. – Помоз ми да макнѐм ову цаку.

мал прил. *замало, умало*. – Док сам се сважо ш-њим, мал му не реко да-с њ-ти бијо с-нама. Бацјо је сѣпет с тавана и мал ме ударјо ш-њиме. Зафрљачјо сам клипѐн и мал погодјо Мирославу ў-главу.

мала, -ѐ ж *махала, сокак, крај, дио села, село, дио града или вароши*. – На старој карти је мјесто Средњи Грављан написано Средња Мала.

мала шара малѐ шарѐ, *шара на женској народној ношњи у околини Пакраца и Дарувара који је ширине једног длана (~15 цм)*; усп. шара. – Код-нас се носла ношња са малом шаром.

малне прил. *умало, скоро, гошово*. – Дошо је малне до-њѝ, а да га нјес видли.

маловат, -лујем несвр. *бојати, кречити зидове или сл.* – Ко т-је малово кўћу?

малта, -ѐ ж **1.** *мјесто или објект где се љаћа накнада или такса за коришћење љросиора на сајму за љродају*. – Ўвјек је малта на ўлазу у вапсар. **2.** *накнада или такса за љродају на сајму*. – Нисом ништ зарадјо, па чак ни за платт малту.

малтарна, -ѐ ж *в. малта (2)*. – Кад доћѐш на Гавринцу, плат малтарну, јер је срамота да те гањају за-то.

малтене прил. *в. малне*. – Спискѐ је малтене пѐт љладѐ. Пјѐшцѐ је љшо малтене до станцѐ у Сјѐрчу.

мам прил. *одмах*. – Мам долаз вам, па штѐ-с се устѐбочјо! Мам се вѐтајте посла!

мама, мамѐ ж *хѝ. од маѝ*. – Мама је добла љме по својој баби. Ми тѐтну маму зѐвѐмо баја.

мамак, -мка м **1.** *сиѝан инсект, сличан осѝ*. – Йзглѐда да ме ўјо мамак јер јако бѐдѝ, а ништ се не-вѝ. **2.** *мамац, средсѝво или начин љомоћу кога се дозива неко да дође*. – Кад бѝдѐш лѐвјо рѝбе, за мамак мѐтни гѝјавцу.

мамлаз м *љркосна, љоѝесана или безобразна особа*. – Ман се ѐног мамлаза Вѐлка јер ље те увѐлт у нѐвољу.

мандало с *дрвена љопречна пречка за закључавање врати са унуѝрашње сѝране*. – Кад крѐнѐш спават, добро затакни мандало.

мандула, -ѐ ж (об. у мн.) *крајник*. – Кѡсѡвкина Миланка је ѡшла у бѡл-
ницу и пѣрисаѡе јѡј мандуле. Да-т тѡ није од мандула?

манит, -а, -о луд, *неурачуњив, брз и нейромишљен*. – Вѡдо, паз се Гѡра-
на јер је нѣквѡ манит.

манѡтат, манѡтам несвр. *лудоваѡи, ѡнашаѡи се неурачуњиво,*
дивљаѡи. – Данашња млађарја сѡм манѡта, пѡје и ашкује.

манѡто прил. *лудо, неурачуњиво, ѡребрзо*. – Одјурше манѡто према Сѣ-
куљинцима и нѣ-вдѣ ништ окѡ-себе.

мант, манѣм свр. *махнуѡи*. – Мешчинѡ да ѡн тѣб нѣће ни мант кад бѡдѣ
ѡдлазјѡ.

мантат се, -там се несвр. *имаѡи врѡголавицу*. – Манта-м се цѣлѡ
јѡтро, од кѡк сам ѡстѡ.

мантѡјат, -јам несвр. *млаѡиѡи нечим*. – Нѣмѡј мантѡјат са-тѡм при-
глѡм окѡ-себе.

мантрат, -ѡм несвр. *ѡнављаѡи неку манѡру, говориѡи сѡјално јѣдно*
ѡе иѡѡ. – Нѣмѡј ми мантрат и стѡлно причѡт јѣдно те ѡстѡ.

мант се, манѣм се свр. *ѡѡавиѡи или се ѡслобѡдиѡи некога или нечега*.
– Манићу се и круѡа и сѡли / сѡмо нѣћу кога срѣце вѡљѡ (НП).

мањкават, мањкавѡм несвр. *ѡѡѡајаѡи немоћнији, губиѡи снагу, уми-*
раѡи. – Пѡлћи нѣшт мањкавају, а нѣ-знѡм због чѣга.

мањкат, -кѡм свр. **1.** *неѡѡѡајаѡи, биѡи у мањку са нечим*. – Кад сам
пребрѡјјѡ нѡвце, вѡдѡм да ми мањка двѡје ѡ-пѡ ѡљаде. **2.** *ѡѡѡуно ѡнемоћаѡи,*
изгубиѡи снагу, умријеѡи, угинуѡи. – Гѡрдана вѣлѡ да је мањкало трѡје мѡлѡ
прѡсаца, а код вѣлкѡ прѡсаца нѣма мањкавања.

марва, -ѐ ж *гајена сѡѡка; круѡна марва су говеда, коњи, магарци, а*
сиѡина марва су овце, козе и сл. – Кѡ ће ѡјтру гѡнт марву у рѡмпош?

марвенѡ, -ѡ, -ѡ сѡѡчни, *који ѡриѡада сѡѡци*; усп. марва. – Нѣкадѣ смо
знѡл рѣћ марвенѡ дѡктор, а садѣ вѣлѡмо ветерѡнар.

марвинчад с зб. *в. марва*. – Сва марвинчад ѡдѣ у Вѡјчића пѡток на
пѡло.

марвинче, -ѡта с *ѡѡјѣдиначно грло сѡѡке*. – За сирѡтњу је свѡкѡ мар-
винче вѣлкѡ бѡлѡго.

маривѣтлук м *довѡѡљивѡстѡ, смиѡалица, зафрканѡија, вјеѡиѡина*. –
Тѡ-с ѡѣгов маривѣтлуц, јер ѡн тѡ нѣ-море напрат.

марисат, -иѡѣм несвр. *ѡѡѡензивно удараѡи некога*. – Сѡнѡћ су се пѡ-
тѡкли нѣкѡ из Бјѣланѡвца и Куњѣвца и марисал су се док с ѡмал снагѣ јер и
нико није развађѡ.

марифѣтлук м *в. маривѣтлук*. – Јѡ виѡѣ нѣћ трпт твѡе марифѣтлуке.

– 137 –

мáчак, -чка м **1.** *мужјак мачке.* – Да-б се мáчке пáрле, т́ребају им мáчкови. Ђе́ имá мáчáкá бй́ће и мáчáкá. **2.** *в. канџе.* – Двá сáта смо в́укли мáчка по бунáру и нјéсмо ўспјел зáквaчт кáнту.

мáчкаре, мáчкáрá ж *обредно-забавна ѿворка кроз насеље, на ѿрољећни црквени ѿразник Покладе, машкаре, маскенбал.* – Ёсте-л се спрémли за мáчкаре? Израз: *правт мачкаре 1) ѿприремаѿи или учесѿивоваѿи у машкарама:* усп. мачкаре. – Нй́цо, ѿ́һмо-л за Пóкладе прáвт мáчкаре? **2) ѿравиѿи зафрканѿију и сй́рдање од некога или нечега. – Нёмóјте од ѱёдовóг мў́цања прáвт мáчкаре.**

мáшина, -ё ж сй́рој, нй́р. *за вучу, вршење жиѿа, м́евење намирница, бушење, шивење и сл.* – У мй́рáз сам дóнјела и машй́ну, јóш сáм да нáучйм шй́т. Прё́ксутра Һе-м дóћ машй́на за в́ршидбу, па мóрáм нáћ још бáр дёсет машй́нáчá.

мáшинáње с *вршидба жиѿа вршалицом.* – Кад је машй́нáње, нáјчешћё-с при́прёмáне штрў́це: са ѿрасма, сй́ром, мáком, рогáчма и јáбкама.

мáшинáло с *в. машинање.* – Кад је машй́нáло, нáјвишё вóлйм бáцат слáму нá-стóг.

мáшинáч, -áча м *радник на вршењу жиѿа вршалицом.* – Нё-рáдё свй́ машй́нáч свё пóслове: жёне гў́рају слáму, рё́жў ў́жáд на стóлци и изгрћў плё́ву, мў́шкй́ бáцају снóплё, бáцају слáму, садјёвајў стóг ил кáмару и нóсё врё́ће у áмбáр, док дјёца нóсё плё́ву у плё́внáк.

мáшинца, -ё ж дем. *мала машина или нáйправа којом се извршава сложенија радња, нй́р. заѿварање ѿаѿенй́-заѿвара́ча, везење, заѿварање флаша, ошй́рење шесётере...* – Однёс лáче код Мй́цё нек ти пóправй́ машй́нцу и пóново ўшјё цй́фершлў́с.

мáшна, -ё ж *маховина.* – Тў́дá нй́је нй́ко дў́го прóлазјо, јер се по стáз ўватла мáшна.

мáшт се, -шй́м се свр. *ухваѿиѿи се нечега.* – Кад је Мй́лў́тин ѿпазјо ѿнё лў́дё из Бáира и Пóпóвца, нáмá се мáшјо нóжа и стáо ў́за-зй́д. Снё́жана т-је жёна нá-свóм мјёсту, па се ѿдмá мáшла пóсла и свё завршла до пóднева.

мeдeцй́на, -ё ж **1.** *медицина као сй́рука.* – Дáмјан штў́дјерá мeдeцй́ну и бй́ће дóктор. **2.** *лијек, мелем, нáйиѿак за оздрављење.* – Баба-Грóзда знá прáвт коекáкё мeдeцй́не.

мё́днáча, -ё ж *сорѿа ране ш́ливе.* – Ќвё-с гóдне рóдле сáм рáнё ш́љйве: мё́днáче, дебёљаре и бјёлце, а од кáснй́ ш́љйва нё́ће бй́т рáкјё.

мё́дт, -дй́м несвр. **1.** *сладиѿи медом х́леб, колач, чај и сл.* – Штá мё́дй́ш тóлкó чáј, па бй́ће-т прё́сладáк? **2.** *за медоносно биље: имáѿи ѿлeна за ѿрављење меда.* – Ќвё гóднё бáгринa дóбро мё́дй́. **3.** *фиг. слай́корјечиво*

говорити. – Сока зна да мѣдї кад прїчā о својој рѣдбин, кѣнда-с најбољї на свјѣту.

међ предл. *међу, између*. – Међ гѣрама, међ водама / међ зѣленјѣм лївадама (НП).

мѣђед м *медвјед*. – Жѣљко је јāk кѣ мѣђед.

мѣзгра, -ѣ ж *сок из дрвѣѣа ѣпоком олисѣавања у ѣрољеѣе*. – На врѣовјѣм младцама нāврѣ мѣзгра у прѣљеѣе.

мѣљава, -ѣ ж *мљевање нїр. жиѣѣа или сл.* – Мїслѣ мѣји да ћу у мѣљаву, / а јā ѣдо цѣри под пѣжаву (НП).

мѣљиво с *оно шїѣо је самљевано у млину*. – Кад Симѣун ѣдѣ ѣ-млин, довѣзѣ свāкакѣг мѣљїва.

мѣрāk м *уживање, сїѣрасно расїоложење, наслађивање*. – Кад смо завршли кѣшњу, с мѣрākом сам пѣпїо лāдно пїво. За беђāра мѣрāk нѣмā цїјну.

мѣтат, мѣћѣм несвр. *мѣѣѣѣѣ, сїѣављѣѣѣ, ѣосїављѣѣѣ*. – Нѣмѣј мѣтат тѣлкѣ мāст у јѣло. Јā мѣћѣм, а ѣн склāња. Анђѣлја, помѣз ми мѣтат крѣ у крѣшнѣ пѣћ.

мѣтер, мѣтера и мѣтра м **1.** *мјера за дужину и еѣалонирано средсїѣо којим се мјери*. – Ызѣ је дрвѣнї мѣтер и лѣпїо га ш-њїм по глāв. Дѣ-њѣга је бїло бāр трї мѣтра. Блїзо му је шкѣла, јѣдно трїсто мѣтѣрā. **2.** *скрāћени изговор за мѣѣричку ценїѣу (100 кг), коришћѣно углавном за мјѣрење разних жиѣѣа или круїне сїѣоке*. – Кѣпїо сом трї мѣтра вјѣштāка за пѣћубрїт шѣнцу. Њѣгови-с вѣлов бāш вѣлкї и мешчїнї да їмāјѣ бāр шѣснѣст мѣтѣрā. **3.** *скрāћени изговор за мјѣру количине дрвѣѣа или грађе, умјѣсїѣо кубни мѣѣар*. – Зā-зїму ѣе-м трѣбат јѣш ѣдно двā мѣтра дрвā.

мѣѣљāв, -ава, -аво **1.** *код оваца или говѣда: болесїѣан од ѣаразїїске болесїѣи мѣѣљавосїѣи*. – Трѣбāмо ѣвцама дāт дїстѣл да нѣ-будѣ мѣѣљаве, јѣр су пāсле у Пашијāнцу и Бāрама. **2.** *фиг. слаб, нѣмоћан и неѣїѣѣоран*. – Нѣмѣј се ѣват ѣ-њѣг нāкѣг мѣѣљавѣг јѣр ти ѣн нѣѣе помѣћ.

мѣѣљāво прил. *фиг. слабо, нѣмоћно, неѣїѣѣорно, болесно*. – ѣд-њї нѣмā пѣно вāјдѣ, а и рāде мѣѣљаво, па је вѣлкѣ пїтāње ѣѣе-л и завршт.

мѣтнит, мѣтнѣм свр. *мѣїнуѣѣѣ, сїѣавїѣѣѣ*. – Мѣтни свѣгѣг пѣ-мало. Мѣт мало и цѣкра у кāву. Дāј да ї-јā мѣтнѣм. Мѣтни крѣ нā-стѣ. Израз: *код хвāїѣања живоїїњѣа нāїравїїѣѣ нешїѣо немогуѣе у ѣднѣсу на оно шїѣо се добїѣе*. – Да-б ѣватїѣ зѣца, мѣрāш му прѣво мѣтнит сѣ нā-рѣп, а ѣнд мѣрѣш ш-њїм рāдт штā ѣш.

мѣтрица, -ѣ ж *комад дрвѣѣа или сл. исјѣчен на дужину јѣдног мѣѣра*. – Бѣљѣ је нāбавт цїѣпāнѣ мѣтрице нег ѣ-пѣћ лѣжт ѣгрāнѣ.

мѣтт, мѣтнѣм свр. *в. мѣїнїїѣѣ*. – Трѣбā мѣтт и мало цѣкра. Жїване, мѣт кāпу нā-глāву.

мѣћа, -ѣ ж *ѣечна храна за свиње*. – Кад бѹдѣш данас кѹвала мѣћу, под-мѣт је вишѣ нег јѹчѣ.

мешчѣнѣи мени се чини, *изгледа ми*. – Мешчѣнѣи да је ђн нѡћес бѣјо код ђнѣ лѹцпрдѣ.

мѣјо, мѣла, мѣло *мио, драг*. – Мѣтер је свѣкѡ дјете јѣднѡко мѣло. Пантѣлја је бѡш мѣјо, лјѣп и пѡметѡн.

милијѡн, -ѡна м *милион*. – Нѣће ђн прѣстат ни за милијѡн дѣнѡрѡ.

мѣлодѡр м *ѡклон*. – Нѣ-дѡћѣ чѣсто, ал цркви ѹвјѣк ѡстави нѣки мѣло-дѡр.

мѣлошта, -ѣ ж *ѡклон, дар особи*. – Брѡнка дѡде дјѣц бѡр нѣквѹ мѣлошту. Кад гѡћ дѡћѣ код-њѣ, ђн им донѣсѣ нѣквѹ мѣлошту.

мѣнат, -нѡм несвр. *минираѣи, дизаѣи у ваздух експлозивом*. – Кад се нѡйћѣ на жѣвѣ кѡмѣн мѡрѡ се мѣнат јер се нѣ-море дрѹкчијѣ склѡнт.

мѣнђа, -ѣ ж *женски ѡлни орган*. – Кад си тѡлѡк хрѡбар пред мѡлѡрјѡм, ѡд сѡ-мнѡм у грѡк да-т пѡкѡжѣм штѡ је мѣнђа.

мѣнт, мѣнѣм свр. **1.** *за врѣеме као ѣрајање: ѡрођи*. – Кад је мѣнло рѡтнѡ врѣеме, јѣдвѡ смо се снѡшли. **2.** *за ѣугу или бол: ѡѡусѣиѣи, сѡнѣиѣи се, ѡрођи*. – Јѣдвѡ ме мало мѣнѡ зѹб. Трѣбаће дѹго врѣмена да мало мѣнѣ бѡл за ћѣри.

мѣѡљача, -ѣ ж *сорѣа крушака*. – Мѣѡљаче-с кѡсне крѹшке и дѡбро се чѹвајѹ преко зѣмѣ, а мѡгѹ се мѣтнит и у тѹршију.

мѣрѣсѡвка, -ѣ ж *сорѣа мирисавог грѡжђа*. – Мирѣсѡвка са брѡјдѣ за-мирѣшѣ цјѣлѹ бѡшчу. Бѣрѣм грѡжђе, бѣрѡм мирѣсѡвку / ѹскоро ћу ѡставити мѡјку (НП).

мѣрѣшат, мѣрѣшѡм несвр. **I.** *ѡѡврђиваѣи чулом мириса*. – Јѡ сам мѣрѣшѡ и нѣсом нѣшт ѡсјѣтјѡ, а ђн су нѡмиришѡл нѣквѹ вајтѣну. **II.** *~ се нѡ-носиѣи на себе мирис*. – Дѡнђѣла-м тѣтка лјѣп мѣрѣс, па се мѡг мѣрѣшат кад гѡћ ѡћ.

мѣрѣшат, -шѣм несвр. **1.** *ѡмаѣи мирис, арому*. – Јѡбке мѣрѣшѣ да-ј мѣлѣна ѹћ у пѡдрум. Мирѣшѣ-м пѣченѡ слѡнна. **2.** *фиг. ѡмаѣи ѡредѡсјѣѡј*. – іѡѡ ми врѣеме мѣрѣшѣ на снјѣг.

мѣсак, -сѡа м в. *бјѣлка*. – Нѣће-с гѡвѡрли мѣсѡц, нѣће бјѣлка, а код-нѡс и мѣсак.

мѣсѡц, -сѡа м в. *бјѣлка*. – Мѣсѡц се расјѣче, ѣзвѡдѣ шпѣце и мѣтнѣ ѹ рѣрну да се пѣчѣ.

мѣсѣрача, -ѣ ж *бундева за сѣѡчну исхрану*. – Мѣсѣраче-с сѡђене с кѹ-рузѡа, па кад се кѹруз ѡбѣрѹ и крузѡвна исјѣче, ѡнд се мѣсѣраче сѡм пѡкупѣ и ѡдвѣзѹ кѹћ.

мити́рат, мити́ра̄м несвр. *ими́тирати*. – Нёмој га то́лкѡ мити́рат, јер би-т у́ста мо́гла ђстат ѣрава кај њём.

митлат, -ла̄м несвр. *носи́ти неши́ти и́ешко, дуго и уз найор*. – Нёће Младен мо̄ћ у-млину сва́кѣ да̄н митлат нѡлкѣ врѣће јер је ђн још мла̄д за-то̄.

митло м в. *лукишја*. – Са митлом се мо̄гӯ пра̄т и ко̄се, ал се мо̄ра̄ па̄јзт да нё-будѣ прѣ́јако, па митло трѣ́ба̄ разрјѣдт во̄до̄м.

ми́ца, -ѣ ж в. *коза́лка*. – Си́но̄ћ смо̄ йграл ми́цу.

ми́цна, -ѣ ж *јакѡ болна уйала йѡйкожних жлијезда*. – Ми́ца је испод па́зува ймала ве́лкӯ ми́цну и да̄нма ни́је мо́гла ни спа́ват, ни ру́ко̄м ра̄дт, свѣ док се ни́је прѡд́рла.

ми́шафла, -ѣ ж *лойа́ишца за сме́ће*. – Ра̄до̄јка, у́зми ме́тлу и ми́шафлу, па ђчист кӯ́ћу.

ми́шафлин м в. *мишафла*. – До̄да̄ј ми ми́шафлин.

мје́рник м *геоме́тар*. – Ста́нко и Ду́шан су извѣл мје́рника да-б по̄дјѣлли Ра̄дусно́вац.

мје́рѡв, -ѡва м *мјера за масу жи́ӣа, брашна и сл. (око 50 кг)*. – Ка̄то, по̄да̄ј Јѡва́нки и Гли́ш по̄ мје́рѡва зѡб.

мје́ст, мје́сим несвр. *мијеша́ти брашно са водо̄м да се доби́је и́ијеси́ти*. – Нёкадѣ је цӯра, да-б се у́да́ла, мо́рала зна̄т кӯ́ват и мје́ст крӯ.

мје́сто предл. *умјеси́ти*. – Йде̄м ја̄ мје́сто те́бе. Ў-мо̄м се́лу ка̄да шлѣ́иве ро̄де̄ / ра́кија се пѣ́је мје́сто во̄де̄ (НП).

мје́ӯр, мјеу́ра м *мјехур, беши́ка*. – Ка̄д су кла́л кр́мке, дје́ц да́дӯ мје́ӯр да га на̄дӯва́мо сла́мко̄м и ђста́ви́мо да се ђсу́шѣ, па смо̄ се по̄шлѣ̄ йграл ка́ј са ба́ло̄ном ил ло̄пто̄м.

мје́ша́лка, -ѣ ж *йѡлуга за мијеша́ње на казану за ра́кију*. – Дра́ган йма̄ ве́лкѣ ко̄то̄, са мје́ша́лко̄м, па ко̄м не заго̄рјѣва̄.

мје́шна, -ѣ ж **1.** *йосуда изра́ђена од обра́ђене живо́йӣнске коже*. – Нёкадѣ, док је бѣло ма́ло ста́кленјѣ вла́ша̄, лѣ́ди-с чу́вал во̄ду и у мје́шнама. **2.** *дио гајди, ми́јех*. – Ка̄д чѣ́ча Бо̄гда̄н ѡгу́лӣ ја́ре, од ко̄жѣ се мо̄ре пра́вт мје́шна за дӯ́де – та́кѣ је ђн ма́јстор.

мла́вт, -вѣм несвр. *јакѡ и чеси́ти уда́ратӣ или йу́ћи некога*. – Мла́вѣ ђн дје́цу сва́кѣ да̄н, ал ца́бѣ – й-да́лѣ нё-слуша́јӯ, кра́дӯ и ту́кӯ се з-дрӯ́го̄м дје́цѡ̄м.

мла́да, -ѣ ж *ђевојка ко́ја се уда́је, мла́денка, невјеси́а*. – Ви́да из Бо́ро̄вца је мла́да, а Же́лко из Ла́ђѣвца је младо́же̄ња.

мла́дачѣ̄н, -чна, -чно *особина мли́јека йѡмуженог у йр̄вих десети́ак да̄на након и́еље̄ња кра́ве ко́је има си́ецифичан оку́с, изглед и скло́но је згру́шава̄њу*. – Нёмој је́ст то̄ млѣ́ко јер је мла́дачно.

младеж ж зб. *омладина, млађарија*. – Младеж је данас така да сџм мйс-лѣ кџк да се провѣдѣ, зѣзајѹ, лѹтајѹ, а нѣ да прѣонѹ на пѣсѣ.

младина, -ѣ ж *вријеме младог мјесеца*. – Нѣћмо ђвѣ нѣдлѣ сйјат шѣнцу јер је младина. Кад је младина нѣ-трѣбѣ мѣтат сѹшт мѣсо.

младца, -ѣ ж *млади израсйиак биљке, лозе, дрвѣйи*. – Под ђнјем шљйвцем ймѣ дѣст млѣдйцѣ, па-ћ двйје млѣдце искѣпат да на јѣдну накѣли-мйм црнцу, а на дрѹгѹ дебѣљару.

млађан и **млађанй**, -ѣ, -ѣ *млад, млађахан*. – Ѣј, дјѣвѣјко, дѹшо мѣја / свй ми вѣлѣ да си мѣја / сѣм јѣ млађан нѣ-вјеровѣ (НП). Млађанѣ је тѣ дјѣте за тѣлкй пѣсѣ. Ѣнѣ млађанѣ цѹрца м-се бѣш здѣпала.

млађарја, -ѣ ж зб. *в. младеж*. – Млађарја се вѣлй дрѹжт и ѣшиковат, а нѣћѣ врѣмена и зѣ-све дрѹгѣ.

млаѣтац, -ѣца м *дрвена алайица за одвајање сјѣмена из класја жиыи* или *махунарки*. – Бржјѣ т-је грѣ млѣтт млѣцем, нѣг комйњат прѣстима.

млѣтт, млѣтйм несвр. **1.** *ошресайи воћку йомѣћу дугачке мойице*. – Шљйве се млѣтѣ шпрѹљѣм. **2.** *млацем одваййи сјѣмена из класја жиыи* или *махунарки*; усп. млѣтац. – Ызми млѣтац, па йдѣмо млѣтт лѹпну. **3.** *йући, уда-райи*. – Нѣставјѣ га је млѣтт док га нјѣс забѣљеле рѹке.

млйн м **1.** *машина или йогон за мљѣвење*. – Одвѣз шѣнцу ѹ-млин и до-вѣз брѣшна. **2.** *в. козѣлка*. – Мѣшо, ѣјмо йграт млйна.

млјѣко с *мљѣко*. – Рѣгуља се рйтнила и прѣсѹла млјѣко. Нѣлй млјѣка у рѣлку и узвѣр. Крѣвљача је пѹна млјѣка.

млјѣчнй, -ѣ, -ѣ *мљѣчни*. – Чѣеку прѣво нйкнѹ млјѣчнй зѹб.

млјѣчница, -ѣ ж *врсыи јесыице гљиве*. – Млјѣчница йспѹшћѣ млјѣко кад јѣј се пѣтрѣ клѣбѹк.

мљѣчка, -ѣ ж **1.** *в. мљѣчница*. – Мй смо кѣзјаче и мљѣчке пѣкли на тѣбли шпѣрета и кад бѹдѣ скѣро гѣтово, сѣм и мѣло пѣсолймо и пѣјемо. **2.** *коровска биљка*. – На лѣднама чѣсто ймѣ пѹно мљѣчкѣ.

мѣба, -ѣ ж *зајѣдничко обављѣње йослова са комйијама које се враћа радѣм, йй. нѣйурално, а не йлаћањѣм*. – Кѣмшије се прѣвѣ ѣкупѣ кад је кѣкѣвѣ мѣба.

мѣдла, -ѣ ж *калѹй за израду сййиуијих колача*. – Црсѣније је свѣјѣј Јѣлен кѹпјѣ рѣзнијѣ мѣдлй и мѣдлйцѣ за колаче.

мѣе моје. – Лѹбца је прѣвѣла мѣе ѣмиљѣнѣ колаче. Тѣ е мѣе и нйчјѣ вйшѣ.

мѣи моји. – Мѣи ћѣћа и мѣт нјѣс дѣшли. Мѣи парѣвѣѣц су вѣћ ѣшли ѹ-вѣјску.

мѣй мојих. – Тѣм нйје бйло мѣй цйпѣлѣ.

мѣијѣ *в. мѣй*. – Тѹј нѣмѣ мѣијѣ ѣвѣцѣ.

– 143 –

мрдала́ма, -ѐ ж *мрдање, изврдавање, избјегавање*. – Кòд-њега нѐмā мрдалāмѐ и свѐ мòрā бѝт кāk òн нàрѐдѝ.

мр̀кāст, -аста, -асто *које је шамно смеђе или смеђезелено*. – Кòлкò је стāр тај мр̀кастѝ кòњ?

мр̀касто прил. фиг. *намргођено*. – Пòгледò и је мр̀касто и òн су òдмā знāл шта мѝслѝ.

мр̀кат се, мр̀чѐм се несвр. **1.** *код овнова: ѝоказиваѝи жељу за ѝарењем*. – Кад се òвнов мр̀чѹ, трѐбā и пāјзт да нѐ-одѹ за тѹђјем òвцама. **2.** фиг. *код људи: ѝоказиваѝи ѝолну жељу*. – Мѝлā мāјко мр̀чѐ ми се Гāра / сāма нѐ-знāм кòме би је дāла. / Пòдāј ћѐри кòме ти је дрāго / тò је тѐби од мāтерѐ блāго (НП).

мр̀ља́вт, р̀ља́вѝм несвр. *сѝоро и безвољно радиѝи или јесѝи*. – Кад Мāрко пòпје, онд вѝшѐ нѐмā пòсла јер сāм мр̀ља́вѝ.

мр̀љат, мр̀љāм несвр. **1.** *ѝрљаѝи, шараѝи*. – Нѐмòјте мр̀љат тај зѝд. Зāцабѐ сāм мр̀љāш пò-том папјѐру. **2.** в. *мр̀љавѝ*. – Дјѐцо, јѐдте, а нѐмòјте сāм мр̀љат по тапјѐру.

мр̀љна, -ѐ ж **1.** *леш веће живоѝиње*. – Закòпāј тѹ мр̀љну да је псѝ не рāзвлāчѐ. **2.** фиг. и увред. *безобразна и јакò лијена особа, од које нема никакве ѝомòћи или корисѝи*. – Нѐмòј га ца́бѐ чѐкат, јер се òн у бѝртиј налѝзò ракјѐтнѐ па спāвā кò мр̀љна.

мр̀мак, -мка м *ровац*. – Òвѐ гòднѐ ѹ-бāшчи ѝмā баш дòст мр̀мāкā.

мр̀мољт, -љѝм несвр. *шаѝѝаѝи, ѝомјераѝи само усне*. – Штā вāс двòје мр̀мољите тѹј у ћòшку?

мр̀нђат, -āм несвр. *ѝолугласно негодоваѝи, гунђаѝи*. – Не мр̀нђајте јер знāм да вам нѝје прāво, ал бѝће кāk сам рѐкò.

мр̀ст¹, мр̀сѝм несвр. *зайѝѝљаваѝи, уѝѝѝљаваѝи, чиниѝи ѝежѝим за развезивање*. – Плѐтѝво се мр̀сѝ ак нѝје на клѹпку.

мр̀ст², мр̀сѝм несвр. *јесѝи масну храну у вријеме ѝосѝа*. – Мѝљане, ако-с одлѹчјò да пòстѝш, онд нѐмòј мр̀ст.

мр̀тòузцѐ прил. *везано на мр̀ѝви чвор који се ѝешко дријѝи*. – Свѐж мр̀тòузцѐ, а нѐмòј да-т-се стāлно одвѐзује.

мр̀тòујзцѐ прил. в. *мр̀ѝоузце*. – Нѐмòј вѐзат врѐће мр̀тòујзцѐ јер и мò-рāмо дрјѝшт.

мр̀ћка прил. за количину: *баш мало, сѝѝно, комадић*. – Од нòлкòг ко-мāда печѐња, нѝје га ни мр̀ћка зāпало.

мр̀ћкѐ прил. в. *мр̀ћка*. – Дāј мр̀ћкѐ ѝ-њем да прòбā.

мр̀цинѝште с *мјесѝò за закоѝавање угинуле круѝније живоѝиње*. – У Кòначни је бѝло мр̀цинѝште.

мўстра, -ѐ ж **1.** *шара, вез, начин илеиѣња и сл.* – Кака-т је то мўстра? **2.** *узорак, шема, иредложак за израду нечега.* – Ћзѣла сам мўстру за миљѣјћ од снаѣ Даринкѣ. **3.** *фиг. кад је неко другачији од осталих и жели да је биинији и вреднији.* – Нѣш ти изић на-крај с Вукадином јер он ѡвјѣк мѡра бѣт нѣквѡ пѡсебнѡ мўстра.

мўтљавна, -ѐ ж *нејасан, ѡјасан и недозвољен ѡсао, сиѡуација или договор.* – Нјѣс туј чѣста пѡсла и јѡ му нѣ-вјерујем јер су то нѣквѣ мўтљавне.

мўфљуз м *особа која воли да се измѡшава и иодмеће, неѡиакѡична и неѡиѣсана особа.* – Мѡн се ти тѡг мўфљуза, бѡљѣ ће-т бѣт.

мўченца, -ѐ ж **1.** *женска особа која иѣшѣко живи и много ради или је иреживјела неку итрагедију.* – Мѣлца т-је вѣлкѡ мўченца: млада ѡстала сѡма з-двоје мѡлѣ дјѣцѣ, па је ѡ-кућ мѡрала бѣт и жѣна и чѡјк, а дјѣц и мѡтѣр и ћѡћа. **2.** *фиг. хиѡкорисѡиѣк за ракију, јер „ијеиши“ особу у ироблемима.* – Кад чѡјка ѡвати нѣквѡ жѡлѡст и јѡд, лѡко се довати мўченцѣ из-влашѣ, па мѣсли да му је бѡр мѡло лѡкшѣ, а ѡно сѡм док се не ѡтрјѣзнѣ.

мушкарча, -ѐ ж *дјевојчица иуберѡиѣтског узрасѡа која воли да се дружи и игра више са дјѣцаѡима него са дјевојчицама.* – Вић ѡнѡ мушкарчу ће се игрѡ з-дѣранма.

мўшкиња, -ѐ ж *сорѡа домаће јабуке.* – Кѡжаре и мўшкиње је дѡбро мѣтнит у туршију.

мўштрат, -рѡм *несвр. сиѡиничариѡи и зановијеѡиѡи ириѡком исиѡиѡивања, инсиѣкције, ирегѣда и сл.* – Стѡрѡ-с ѡчѣл знѡл бѡљѣ мўштрат дјѣцу да наѡчѣ лјѣпо пиѣат слѡва, а код ѡвијѣ садашњѣ дјѣца мѡгѡ свѡкаѣ пиѣат, и краѣопѡсом и швраѡкопѡсом.

муштѡлук м *иѣва вијѣсиѡ о нечему добромѣ, али и чаиѡавање ѡнога ко иѣрви донесе иѡу вијѣсиѡ.* – Јѡ сам му ѡзѡ муштѡлук. Плѡт муштѡлук јер-с дѡбѡ ѡнуку.

Н

нѡ *рѣчца узми, ево, извоѡи.* – Ђѡрђѡ, нѡ ѡвѣ мѡлоште, па понѣс дјѣц.

набѡсат, -сѡм *свр. случајѡ наићи некуда, на некога или неиѡѡ.* – Ѳн мѡре на варгање сѡм набѡсат јер нѣ-познѡ шѡму и нѣ-знѡ ћѣ-и иѡмѡ.

набијат, набѡјѡм *несвр. 1. наиѡиѡиѡи, иѣр. на ражањ, или ударѡима чиниѡи да неиѡѡ буде гуиће и иѡврђе.* – Ка-ћмо набѡјат печѣнцу на рѡжањ? Кад се прѡвѡ зѡд од блѡта, мѡра се набѡјат дрѡвенјѣм набијѡчма. **2. иѡмоћу сиѡуѣ иѣребијѡи дрѡвенѡиѡи диѡ коноѡље или лана након квашења; усп. сту-**

је уврачано ња онда враџбина њочне да дјелује. – Нёмѡј тѡ дѣрат – тѡ је нѣкѡ враџка, нѣкѡ нагаз.

нагазт, -зѣм свр. **1.** *сѣаѣи некое на ногу.* – Нагазѡ га је ѡнѣм ципелѣтнама, да му је нама поплавѡ пѡлац на нѡг. **2.** *фиг. ѣриѣиснуѣи некога да неѣиѡ ѣризна или уради без своје воље.* – Кад га је мѣлѣѣа нагазла, свѣ је признѡ. **3.** *ѡокренуѣи деѣѣиво неке враџбине;* усп. нагаз. – Сѣгѣрно је нагазѡ на-нешт.

нагајзт, -азѣм свр. *в. нагазѣ.* – Нёмѡј ме нагајзт. Нагајшѣ и ѡн па ѣе мѡрат пристат. На-нешт је мѡрѡ нагајзт кад му се тѡ дешѡва.

нагарт, -рѣм свр. **1.** *убрзѣи креѣање или рѣѣам радње или даѣи више гаса на мѡѣору и возилу.* – Кад је нагарѡ мѡѣр, ѡчас пѡсла је ѣзашѡ уз Вѡзнѣк. **2.** *јако заложѣи вѡѣру.* – Мѣлосава је ѡјтра дѡбро нагарла шпѡрет.

нагодну прил. *наредне године.* – Дѡѣмо ѣ-госте и нагодну.

награбѣст, -ѡбѣсѣм свр. *наѣрадаѣи, лоше се ѣровесѣи.* – Награбѣсли смо у Јаворнѣку јер је наѣшла нѣкѡ салаѡковна, па смо јѣдѡ ѣзишли ѣ-шумѣ.

награјсат, -сам свр. *в. награбѣсѣ.* – Ѧл смо награјсѣли на зѡбави у Бруснѣку.

нагрѣт, нагрѣнем свр. **1.** *навалиѣи у великом броју или количини.* – У дѣѣан код Мѣрѣа је дѡшла нѡѡа, а фѣст јѣѡтина рѡба, па кад су ѣѣд нагрѣли, срѣшли-с и штѣндер с рѡбѡм. **2.** *ѣриѣуѣиѣи расѣѡ нагрѣањем на неѣиѡ или око нечега.* – Пѣрѡ сам мѣтла мало ѣѣбрета око струѡковѡ паприкѣ, па ѡнд ѡколо нагрѣла зѣмѣљу мѡтѡм.

наѡда-се над себе. – Мѣт нѣшт наѡда-се да нѣ-киснѣш.

наѡдат се, наѡдам се несвр. *ѣмаѣи наѡање, наѡаѣи се.* – Тѡ ѣе се дѣст кад се бѣѡдѣш наѣмањѣ наѡѡ.

наѡѡје прил. *на два дијела (ѡ неком дијѣљењу).* – Пресѣѣн гѣану наѡѡје, па мѣтни ѣ-пѣѣ. Израз: наѡѡје-натроје *неѣиѡ урадиѣи или ѣѡѣсѣи на брзину, из два-ѣѣри ѣѣѣа, дијела или комада.* – Гѡѡан је ѡн ко гѡѡда, јер кад рѡѡѣш код-њѣг, нѣмѡш врѣмена нѣ за јѣст, веѣ сам тѡлѡѡ да наѡѡје-натрѡје нѣшт жѡрѡкнѣш и пѡпѣѣш вѡдѣ.

наѡјѣт, -јѣм свр. **1.** *наѣуниѣи наѡјѣвом, нѣр. сарму, цѣѣјева за кобасѣѣе, коре за ѣѣѣу или неѣиѡ друго ѣѣѡ се ѣѣуни или филује.* – Кѡ-ѣмо наѡјѣт кобѡсѣѣе? **2.** (имѣ) *даѣи ѣме, назѡѡѣи, ѣменовѣи.* – Њѣм је кѣм наѡѡје ѣме Мѡмѣр. Лѣѡпѡ ѣме ѣѣму наѡјѣните / лѣѡпѡ ѣме свѣтѣ Пантѣлија (НП).

наѡлајѣт, -јѣм свр. *погрѡ. наѡговѡриѣи, ѣзаѣи као ѣѡбјѣдник у вербалном дуѣлу.* – Јѡш се нѣје рѡѡѡ кѡ-б га мѡгѡ наѡлајѣт.

наѡмѣрт, -ѡмѣрѣм свр. *ѡѡѣуниѣи неѣи мањѡк до ѣѡѣребног ѣзноса или количине.* – На ѣнѡвѣтур су наѣшли мањѡк, па је Вујѡѡин мѡрѡ сам наѡмѣрт кѡлѡѡ је фѡлло.

надòштукат, -ка̄м свр. *наст̑ави̑ти, њродужи̑ти, њовиси̑ти, дода̑ти* на *не̑и̑ти* да буде *дуже* или *више*. – Надòштукāј шпрѹљу да мѡж дѡватт до в̑ра шљ̑йвѣ.

надрāпат, надрāпāм свр. *в. наг̑рабус̑и*. – Ўватла нас к̑йша док смо тр̑гал к̑урузе код М̑йшѣ на Винāрцима, па смо бāш надрāпал ж̑урѣ̑ по ѡном блāту.

надр̑љат, надр̑љāм свр. *в. наг̑рабус̑и*. – Кад су и зарѡбли, жāко-с надр̑љал у зāтвору.

на д̑шак *наиска̑и (ѡи̑и̑и̑и)*. – Никѡла из Чāглића мѡре пѡпт в̑лāшу п̑ива на д̑шак, да нѣ-ск̑идā с ѹстā.

наѣрен, -а, -о *накрив̑ен*. – Бандѣра је наѣрена.

наѣро прил. *накриво*. – Бандѣра стѡј̑и наѣро.

наждѣрат се, наждерѣм се свр. *фиг. ѡрејеси̑ти се или се жāко на̑и̑и̑и*. – Кад се наждерѣм, бѡл̑и ме тр̑бу. С̑и̑нѡ̑ смо се наждерāл рак̑јѣштинѣ, па ме ѡ-сад бѡл̑и г̑лāва.

наждрѡкат се, наждрѡкāм се свр. *в. наждера̑и се*. – Кад ѡд̑у нѣ̑е ѹ-госте, наждрѡка̑ј̑ се печѣнцѣ и рак̑јѣтнѣ, па прāвѣ спр̑д̑у и ѡд-себе и од гāздѣ.

на̑име, -ета с *мало ве̑е ѡрасе, с̑и̑арѡ ѡе̑и̑-шес̑и̑ м̑јесеци*. – Прѡдѡ сам двā на̑имета Ђѡр̑у из П̑ив̑ни̑цā.

назѡрцѣ прил. *раним ж̑у̑и̑ром, у свану̑е, зором*. – М̑йлца је ѡјтра назѡр-цѣ ѡшла у Шумѣтлицу.

на̑и̑ћ, -и̑ѣм свр. **1.** *на̑и̑ћи*. – Сāчека̑ га код ду̑āна док не на̑и̑ѣ̑. **2.** *за̑и̑јеси̑ти: нара̑и̑ти ѡд у̑и̑и̑цāјем квасца*. – Штр̑це су бāш дѡбро на̑и̑шле.

на̑јѣднѡч прил. *на̑јѣдном*. – Сāм се на̑јѣднѡч ср̑у̑јѡ.

на̑јпотла прил. *на̑јкас̑и̑је, на кра̑у*. – На̑јпотла смо и зāдржāл да нѡ̑ѣ код-нāс.

на̑јпошљѣ прил. *в. на̑јѡи̑ла*. – На̑јпошљѣ-с ѡн ѡшли п̑јѣшкѣ пред̑-шумѣ.

на̑јст се, на̑јем се свр. *на̑јеси̑ти се*. – Нѣ̑мо се код Пѣрѣ на̑јст, кѡ-ш смо-се на̑јли код Вѡјѣ. Жā се ѹв̑јек на̑јем сāрмѣ.

на̑к прил. *ѡако, на ѡна̑ начин*. – Мā, ѡн тѡ вѣл̑и сам на̑к и нѣмѡј м̑ислит да је тѡ ѡзб̑и̑љно.

на̑кāлабт, -б̑им несвр. *наст̑ави̑ти или с̑и̑ѡји̑ти неки дода̑и̑ак на не-ш̑и̑ти*. – Никѡла је на̑кāлаб̑ѡ нѣкв̑и стāр̑и ч̑у̑нак, да пѣ̑н нѣ-дим̑и̑.

на̑кāнт, на̑кāн̑им и на̑кāнѣм несвр. **1.** *науми̑ти, ѡдлучи̑ти*. – Кад на̑кāн̑и – нѣ-стаје. Кад ѡна нѣшт на̑кāнѣ, тѡ и на̑прав̑и. **II.** *~ се ѡдлучи̑ти се*. – Жѣдвā се М̑йлош на̑кāн̑ѡ да си к̑уп̑и мѡтѡрку, а сāд бāш вѡл̑и̑.

на́карада, -ѣ ж *ругоба, ружна особа, особа неусклађена са очекиваним изгледом или нормом*. – Ђфрајкај и кѹћу, да нѣ-будѣ ко на́карада љзмеђ ђстѧлјѣ згра́дѧ.

на́карадѧн, -дна, -дно *ѡгрешан, незгодан, чудан, неусклађен*. – Меш-чинѧ да је ђн мало на́карадѧн.

на́карадно прил. *ѡгрешно, несређено, неусклађено, неубичајено, чудно*. – Ђн на́карадно ѡбјашњава, ал кад ѹра́дѧ ѡспанѣ свѣ как трѣба.

накари́кат, -ка́м несвр. *обрачунаѡи више ѡрошкова него шѡо ѡреба, ѡјј. додаѡи и неочекиване ѡрошкове ѡа је укуѡни износ знаѡно већи*. – Кад је дѡшѡ плѧтт, а ђнѡ на́карикѧно свѣга и свѧчега, па је дѡо дѹпло више па́ра.

на́кастилцѣ прил. (*ѡѡићи*) *намјерно и само ѡо нешѡо конкреѡно*. – На́кастилцѣ сам ѡшла ѹ-Сјѣрач по сјѣме за па́прику парадајсѡвку.

на́квацат, -ца́м свр. *насјећи нешѡо на веће комаде, нѡр. бундеве за свиње или сл.* – На́квацај крмцима зе́ленјѣ мисѡрача и преба́ц прео плѡта, јер им нѣћмо да́нас кѹват међу.

на́кѧ, -ѧ, -ѡ *онакав*. – Нѣ-мож тѧ бѡт на́кѧ ко Нѡколца, кад ђн ѹчѧ свѧкѧ да́н, а бѡље и па́нтѧ ђд-тебе.

на́кла́дат, на́кла́да́м несвр. *ђуже говориѡи којеѡѡа само да вријеме ѡрође*. – Ма, кад пѡчмѹ на́кла́дат о коечѣм, нѡкад и дѡчекат да нѣђе крѣнѹ.

на́кла́пат, -ѧ́кла́па́м несвр. *в. накладаѡи*. – Њѧ нѣколкѡ пред трѡвнѡм на́кла́пајѹ цјѣлѡ попѡднѣ и од сѡлнѣ прѡчѣ нѣћѣ знѧт ни кѡ је све бѡјѡ међ-њѡма.

на́ко прил. *в. нак*. – Мѧ ра́дѧмо ва́ко, а ђн на́ко.

на́кѡнче, -ѣта м *мало дијеѡе које се младој на свадби сѡавља у крило, као обичајни симбол ѡризивања ѡлодносѡи*. – Маѡѧ Ђѡрђе је бѡјѡ на́кѡнче кад му се ѹја́к же́нјѡ.

на́кору́нт се, -ѡру́нѧм се свр. *накосѡријеѡиѡи се*. – Ра́да се на́кору́нла на-њѧ, а ђн се сѧм згле́дал, па ѡшли и нјѣс више нѡшт ни тра́жли ни па́тал.

на́крѧт, на́крѧ́м свр. **I.** *нагомилаѡи, наѡовариѡи, ѡреѡовариѡи, ѡреѡриѡи ѡросѡор*. – Свѣтоза́ре, шта-с на́крѧ тѡлкѡ дрва́ на-кола? Израз: на́крѧт годне наѡуниѡи досѡа година, али само кад се говори о (углавном неѡзбиљном) ѡнашању. – Вѡђ га, на́крѧ тѡлкѣ гѡдне, а ђстѡ лѹд кај кѡњ. **II.** ~ *се много ѡјесѡи или ѡѡиѡи, ѡрејесѡи се*. – Буцѡва́ни се знајѹ сѧм на́крѧт, а кад се нѣшт ра́дѧ ђд-њѧ је сла́ба ва́јда.

на́куват, на́кува́м свр. **1.** *ѡриѡремиѡи више разних јѣла* – На́кувала сам ра́знијѣ јѣла и цукми́злѧ, па ће ва́лд бѡт за свѧког пѡнешт. **2.** *набубриѡи, на-расѡи ѡѡоком кувања; углавном се ѡноси за брашно, ѡјесѡенину, ѡри́нач и сл.* – Ме́тла сам сѧм лѡнчић ку́рузнѡг брашна, ал се ба́ш дѡст на́кувало, па смо свѧ ѡмал за ру́чат.

накúрт, на́кúрѣм свр. *јакó наложи́и или ѿи́иалии́и, нѣр. ваѣру или свађу*. – На́кѣ по́кисли смо пр́во на́кúрли ва́тру, па по́заспа́л. Јѣтрве-с на́кúрле бра́ћу да се по́сваде́ и по́дјеле́.

накусúрат, -ра́м свр. *изравни́и рачуне, дои́лаи́ии, дода́ии коли́ко ѿреба да би било дово́лно*. – Нѣмóј се мјешат међ-њѣ јер ће се он са́м наку-сúрат. Ба́ба ће-м накусúрат од пѣмзи́је да ѣма́м за кúпт мòтòр.

нала́дт се, на́ла́дѣм се свр. *нахлади́и се, ѿрехлади́и се*. – Кòста се на́ла́дјо сједѣ́ћ на сѣровòм па́њу.

нали́зат се, на́лѣжѣм се свр. *оѣи́и се, наѣи́и се алкохола*. – Ђл су се Ђндрѣја, Јòца и Вѣлп на́лѣзал у бѣртиј код Стѣвѣ, па са́м блѣ́је.

налјѣва́ње с фа́за млијечног бубре́ња ѿри формира́њу зрна жи́иѣ. – Јòш кòјѣ да́н, па ће код кúрúзѣ по́чет налјѣва́ње зр́на.

на́лт, на́лѣм свр. **1.** *усу́ии ѿечносѣ у нешѣо*. – На́лѣ-м ча́шу во́де. **2.** *за зрна кукуруза и жи́иѣ: бубри́и због сѣвара́ња ве́ће количине млијечне ѿеч-носѣи у зрни́ма*. – Шѣнца је на́лла и за десѣтак да́на ће по́чет и зр́нат.

налу́пат, на́лúпам свр. *налуѣа́ии, наразби́аии, изудара́ии*. – Јѣчѣ је, па и је налу́по ко ста́рѣ ка́нте. Израз: на́лупат год не в. на́кркаи́ (израз). – Пúно је гòдѣна́ налу́по, а нѣје се уозби́љјо.

на́лчије с на́лчи́је. – Тò се ра́дѣ с на́лчија, па ру́кав мòраш извратт и ра́шт по́ставу.

на́љест, -егнѣм свр. в. *наѣ*. – Бòјана, ту́ј га че́кај јер ће мòрда ба́ш ту́да на́љест. Мѣт ва́нглу са тјѣстом бли́жѣ пе́ћ да бòљѣ мòре на́љест.

на́љòскат се, на́љòска́м се свр. *оѣи́и се, наѣи́и се алкохола*. – Штѣ-с се тòлкò на́љòска́, па ел те нѣје нѣмало срамòта?

на́ма прил. *о́дмах, без чека́ња, смјесѣа*. – Дòлајзте на́ма ва́мо, а нѣмòјте че́кат.

нама́книт, на́макнѣм свр. *сѣојѣи́и, наѣегну́ии, надомјесѣи́ии неки ма́нак*. – Нѣје нѣшт пријављѣвò, нег је са́м на́макò кòлкò је фѣлло. Израз: на́макнит пла́ћу (пензи́ју) разву́ћи (ѣла́ћу, ѣензи́ју) да би се имало за ѿроше́ње до наредне уѣла́ше. – Да је пла́ћа кòлкò ма́ла, Ми́ца зна́ дòбро на-ма́книт до слјѣде́ће.

на́мастѣр м *манасѣир*. – У Сла́вòнѣ сам по́сјетјо два́ на́мастѣра: Па́-кру и О́раовцу.

на́метки́ња, -ѣ ж жена ко́ја нѣје иза́брана сво́јом во́љом него наме́и́ну-ѣа ѿу́ђом во́љом, же́љом или наредбòм. – Ђмри же́дна, на́метки́њо же́дна, / тѣ си мòме бра́ци на́метнѣта (НП).

на́метнѣт, -а, -о ко́ји је наме́и́нуѣ ѿу́ђом во́љом, же́љом или наредбòм. – Нѣје тò њѣгова же́ља, нег му је тò на́метнѣто.

намѣцат, *намѣцām свр. нагнијечити, здробити*. – Штā нјес бōљѣ пāзјо вōзѣћ брѣске, вāk си-и свѣ намѣцō?

намѣцāt, -а, -о *нагнијечен, здробљен*. – Кў-ш сад с тōлкō намѣцātи крў-шākā?

намјрт, *намјрїм свр. 1. нахрании и найојии сїоку и живину*. – Мō-рām ујтру рāнјѣ намјрт крāве, па ић на Лўгове прѣвртат сјѣно. **2. илаиити не-коме шїо је заслужио или вратиити дуговања**. – Ес намјрјо дўг у тргōвни?

намјерцѣ прил. *намјерице, намјерно*. – Мāрко и намјерцѣ шāљѣ сāме, да вїдї ел се бōјѣ.

намјешћен, -а, -о *намјешћен*. – Крѣвет је намјешћен.

намјешћено прил. *намјешћено*. – Тō ће му бїт намјешћено.

нāна, -ѣ ж хип. *мајка*. – Мōј драгане, јāбуко са грāнѣ / брāла би те ал нѣ-смјѣм од нāнѣ (НП).

нāнōћ прил. *ноћу (уз временску одредницу, нїр. јуче, суїпра, уз дан у недѣљи и сл.)*. – Јучѣ нāнōћ нїсом мōгō спāват. У ўторак нāнōћ се отѣлла Шāрава.

наобдāнцѣ прил. *їоком видног дијела дана негдје оїићи и вратиити се или нешїо урадиити*. – Мїлца мōре наобдāнцѣ òтић пјѣшцѣ у Брāнешце и вратт се.

нāомлāко прил. *за кување јаја: меко, ровиїо*. – Åно, нѣмōј скўват јāја нāомлāко, нег да бўдў тврда.

нāор м *орање їри коме се бразде слажу једна їреко друге*. – Одāвдѣ нек бўдѣ нāор, а вōђе нāправ рāзор и јāрак.

наорāват, *наорāвām несвр. їри орању бразду їреврїиати на међу или другу бразду*. – Нѣмōј сām наорāват на међу, нѣкадѣ и одōр!

напāбирчит, -чїм свр. *једва скуїиити, накуїиити їо мало и са разних сїпра*. – Јѣдвā је Стōјка напāбирчила шāку шпїцā од мїсца зā-сјеме, јер-с òвѣ гōднѣ дōст шўљиве.

нāпāк, -а, -о **1.** *за особу: сїпрог, насилан, оїасан, зао, љуїиити, злочесї*. – Нјесам сїгўрна да ће Рāда мōћ бїт ш-њїм, јер је нāпāк, а и òна је фѣст нāпāка. **2.** *наоїак, суїроїан у односу како їреба*. – Тō се шїје са нāпāкѣ стрāнѣ.

нāпāко прил. **1.** *за особу: найасно, насрїљиво, сїпрого, љуїиїио, злочесїо*. – Åндрїја се ўвјѣк пōнāшā јāко нāпāко. **2.** *наоїако, суїроїно у односу како їреба*. – Штā-с лāјбек òбўкла нāпāко? Свѣ је одјѣднōч крѣнло нāпāко.

на пāсјā кōла (из)грдт **1.** *јакo (ис)їсовати и (из)грдиити уз сїомињање свега и свакога од їородице*. – Изгрдјо га је на пāсјā кōла. **2.** *їосїуїиати їре-ма неке без икаквих ограничења, на све могуће начине га искоришїаваати*. – Вїдли-с да їмā пāрā, па га сād стāлно дрāмчѣ и рāзвлāчѣ на пāсјā кōла.

напѐрт, наперѐм свр. *усмјериѝи, ѝослаѝи*. – Кад наперѐмо говеда у Ра́звале, нѐ-треба́ и чу́ват, па кад прѐдвечѐ дођу́ пѝт во́дѐ на Врѐло, сѝм и до-чекѝмо и ѝѐра́мо ку́ћ.

напикат, -ѝм свр. *ѝодси́аћи ѝса да наѝадне некога, ражесѝиѝи га или усмјериѝи да лаје на некога*. – Ма́рѝнко је прјѐтјо дјѐц да ѝе напикат Шаро́ва јер су се по́пѐла на ру́шт.

напѝрт, напѝрѝм свр. **I.** *надуваѝи, наѝуниѝи ваздухом ѝлу́ћа, балон и сл.* – Ко дјѐца смо зна́л напѝрт крме́ћ мјѐур и с тѝм се ѝграт. **II.** ~ **се** *фиг. надуѝи се у лицу због бијеса или љуѝи́ње*. – Та́ћа га грѝи, а он се сѝм напѝрјо јер нѐ-смјѐ ни зу́цнит.

напој м **1.** *ѝечни оброк за си́оку, са додаѝим мекињама*. – Да́ј крмцима на́поја. **2.** *фиг. невалиѝиѝи́на ѝечна храна, као ѝпр. у логорима, заѝворима и сл.* – Кад су нас затво́рли, трѝ не́дље смо за јѐло доби́вал сѝм нѐкви на́пој.

напола прил. *на два (ѝод)једнака дијела, на двије ѝоловине (дијелиѝи комад земље, заклану свињу, ѝриход или зараду ѝри обради земље када урод дијеле власник земље и обрађивач иѝд.)*. – Подјѐлли смо крме на́пола. Њѝву подјѐлте на́пола, па бра́ћа сте. Ко́ није ѝмѝ свѝдѐ земље́, та́ј је тра́жјо ко́-б му да́о да си́је шѐнцу на́пола.

наполица, -ѐ ж *заједничка обрада земље ѝри којој се урод дијели између власника и обрађивача-радника ѝо ѝола*. – То́ма и Љу́бца-с ве́ћ ѝстарли, па-с Урошу да́л Кљѝсу у на́полцу. Ра́дјо је у на́полци па је у́род дјѐлјо са гѝздом на́пола.

напраљен, -а, -о *наѝрављен, си́ворен, који се сасѝоји од нечега*. – Ја́к је он кај бѝк, ко́нда је на́праљен од че́лика.

на прѐчац *изненада, неочекивано, ван реда, мимо уобичајеног редослијѐда*. – Не разгѝва́рај с љу́дма на прѐчац ве́ћ размисли прѝје нег што нѐшт ка́жѝш.

напѝртањ, -тња м *завежљај са робом и личним си́варима који се носи на рамену, глави и сл.* – Ку́д си се упѝтјо с-ѝтјем на́пѝртњем?

напт се, напѝм се свр. *наѝиѝи се, оѝиѝи се*. – Кад се пјѐтѝ на́пје ра́кјѐ, нѐ-море ѝдат, па сѝм куку́рѝчѐ и шѝрѝ крѝла. Си́ноћ смо се на́пѝл ѝи́ѝокарѐ, па нам ѝјтра гла́ва пу́ца. Не́ће се он врѝћ на́пт ла́днѐ во́дѐ. Израз: на́пт се ко дуга *јак*о се оѝиѝи. – Ђл се До́бривѝј на́пјо ко ду́га.

напѝјдат, -ѝм свр. *в. наѝикаѝи*. – Во́јѝн је на́пѝјдо Пѐсу на Дра́гољу́ба.

напѝнтат, -ѝм свр. *наговориѝи, ѝодговориѝи*. – Андрија ѝе на́пѝнтат Јевро́симу да од ѝѝѝѐ за ми́раз тра́жи и Крчевну.

напуцат, -ѝм свр. **I.** *јак*о ѝогодиѝи некога, углавном лоѝѝом. – Лѝптѝм је на́пуцо́ Бра́нка ѝ-гла́ву. **II.** ~ **се** *фиг. јак*о се на́јесѝи. – Кад-с до́шли на́кѝ гла́дни, на́пуцал су се на́прика́ша и ѝдма́ полјѐгали.

наракијат се, -ам се свр. *наийи се ракије*. – Знa се он наракијат, сaм кад ймa друштво.

нара́нт, -а́рaнйм свр. *нахранийи, дайи хране колико је йоийребно*. – Кѡ ће на́рант тѡлкѡ лѣуде? Ш-чйме-ш на́рант тѡлкѡ ма́рву?

наредѣт, на́редйм свр. **1.** *наредийи, дайи задайак йоийчињеном*. – Ко-ма́ндйр је на́редјо, ал он нјес хѣл пѡслушат. **2.** *найравиийи неийио или йоде-сийи*. – Снаѡ, на́ред крѣвет љ-соб на́високо. На́ред ка́пу ка́к трѣба, па штa-с је тѡлкѡ накрйвјо.

на-рйс начин обраде земље йри коме се урод дијели између власника и обрађивача-радника йрема уговореној наййуралној накнади. – Вѣлка-с он сирѡтња бйл и кѡсли-с жйто на-рйс, па-с се свѣдно љспјел ѡтѣт сирѡтњи и займа́ли-с својѣ земље, кѣћу сази́дал и дјѣцу ѡдшколовал.

на́рѡзaн, -а, -о набран, са йреклойима. – Обѣц онѣ на́рѡзaнѣ сѣкѣу.

наро́љат се, на́рољaм се свр. *јaко се наийиийи алкохола*. – Знa се он на́рољат да не-знa за-себе.

на́сад м количина јаја йѡд квочком за лежење живади. – Јако је он ѡб-лопо́ран и мѡре пѡјст на́сад ја́ја кад се скѣвајѣ.

на́саѣт, на́саѣйм свр. **1.** *йосйавийи дрику на моийику, сјекиру, чекић и сл.* – На́саѣт нѡвѣ мѡтку, ал пaз да не-будѣ тѣшка држа́лца, **2.** *йосйавийи ко-кош, ћурку, гуску и сл. на јаја ради лежења младих*. – Кад се на́саѣй квѡчка, трѣба јѡ трй неѣље и мѡрд јѡш да́н, два да излѣже пйллѣ, а гѣскама, па́ткама и пѣрама трѣба ѡко чѣтри неѣље да излѣгѣ млаѣѣ.

на-свѡм мјѣсту (бит) бийи онакав какав се очекује, какав йреба да се буде. – Вйди се ѡдма да је дѣчко на-свѡм мјѣсту, па се не-трѣба пѣно премйшљат.

на́сјест, на́сјѣѣм свр. *брзойлейио и лакомислено йрихвайиийи йричу, шату, йѡдвалу*. – И трѣба да пла́тѣ кад су на́сјел на њѡгову прйчу.

наслјѣѣт, на́слјѣѣйм свр. *добийи у наслијѣдсйво*. – Неће он ймат штa наслјѣѣт.

на́сма́гат, на́сма́жѣм свр. *јѣдва обезбијѣдийи новца или рѡбе у йоийребној количини*. – Стaнко трѡшй кѡ трѡјца дру́гјѣ и не-мож му на́сма́гат нй па́ра, а ни го́рйва за aвто.

на́сѡвѣрен, -а, -о на́мргођен, на́мришйен, љуийиийѡг изрази лица. – Он је сйно́ћ бйјѡ ба́ш на́сѡвѣрен.

на́сѡвѣрено прил. *на́мришйено, на́мргођено*. – Од јѣтра йзглѣда на́сѡвѣрено.

на́сѡвѣрт се, -ѡвѣрйм се свр. *на́мришйиийи се, на́мргѡдийи се, йѡдићи обрве, найравиийи љуийиий израз лица*. – Кад се Не́вена на́сѡвѣрй, бѡлѣ јѡј не прйлаз и нйшт не-пйтај.

наставак, -а́вка м **1.** *блуза женске народне ноиње.* – Низ рукāв на-
ста́вка сам на́везла вѣлкѣ руже и лѣзу ко́ја на вру заврша́ва вѣзом за ко́ји ма́ја
ка́жѣ да се зовѣ та́мбура. **2.** *и́родужеи́ак нечега.* – Мѣтни нѣквѣ да́ске за на-
ставак на ло́трама.

наставт, -и́м свр. **1.** *додаи́и неши́о на већ иоси́ојеће.* – На мото́рки мо-
ра́ш наставт ла́нац са два зу́ба, да нѣ-пукнѣ јер је кна́п. **2.** *и́рии́ремийи ко́шао*
за и́ечење ракије. – Нѣно, у́тру ћмо ра́нјѣ у́стат и наставт ко́то, а по́шлѣ ћ-мо
и́ћ намириват сто́ку и му́ст кра́ве. **3.** *си́авийи јело на и́ећ да се кува.* – Мо́ра́м
пр́во наставт са́рму па-ћ онд до́ћ ко́лт јабучице.

насу́мцѣ прил. *одока, не бирајући, не и́ремишљајући.* – Ва́јо, насу́мцѣ
одлу́ч нѣко́ ја́ње, а нѣ-мо́раш би́рат.

ната́карт, -и́м свр. **I.** *иоси́авийи на неши́о, надогради́и, углавном*
да изгледа ружно и како не и́реба. – Шта-с на-се ната́карјо та́ј ста́ри ка́пут?
Па шта-с ната́карјо но́лкѣ пе́нцѣр на со́мћ? Чѣму-с ната́карјо те се́пете на
лјѣвче? **II.** *~ се сјеси́и или се и́оиеи́и на неши́о гдје не би и́ребало.* – Шта-с
се ната́карјо на-та́ј во́з?

натандр́чт, -а́ндрч́им свр. *си́авийи неши́о гдје сме́и, гдје не би и́ре-*
бало. – Шта-с натандр́чјо ту́ што́клу на про́лаз, па склѣн је нѣ́је.

ната́шта прил. *на и́разан си́омак (углавном за храну, и́иће, лијекове и*
сл.). – Пр́во нешт по́је, а нѣмо́ј пи́т лјѣкове ната́шта.

натѣ́нтат, -а́м свр. *наговори́и да се неши́о уради или се и́риси́ане.* –
Ма́рко и-је натѣ́нтѣ па-с се по́свадли, а на кра́ју и по́түкли.

натка́сли м *ормани́ћ у си́аваћој соби и́оред кревети́а.* – На натка́слу
др́жим са́м ве́кер.

натка́слин м в. *наи́касли.* – Вјѣ́нча́на сли́ка ба́бе и ђѣ́да сто́ји над на́-
тка́слином.

натпје́вават се, -ѣ́ва́вāм се несвр. *наизмјени́чно и́јеваи́и да се види*
ко бо́ље зна и́јеваи́и. – Нѣмо́ј се натпје́вават з-Гро́здѣм, јер ће те си́гүрно
натпје́ват. *На и́римјер: момци заи́јевају:* Ој дјѣво́јко, мо́ја ло́ло / да ли зна́деш
и́грат ко́ло; *и́а дјевојке одговоре:* Зна́дем ко́ло заи́грати / зна́ш ли, мо́мче, во́з
са́дјети; *и́а момци одговоре и заи́и́ијају и́јесмом:* Зна́дем, цү́ро, во́з са́дјети / а
ти зна́ш ли гра́ скү́вати... (НП), *и́а се и́ако наи́и́јевавају док се не уморе или*
док им неси́ане инси́ирације.

натпје́ват, -а́м свр. *изаћи као и́обједник и́ри наи́и́јевавању; усп.*
натпје́вават се. – Кад је ста́ла у́-колу пје́вати / трѣ́ је ко́ла са́ма натпје́вала
(НП).

на́тра, -ѣ́ ж *разбој за и́кање, и́калачки си́ан.* – Ма́рко м-је у́мјестјо
на́тру па са́д мо́г тка́т кад у́ватим вре́мена. Израз: основат на́тру (тару)
разву́и и и́одеси́и основу за и́кање. – Нѣ-зна́ сва́ка же́на основат на́тру.

натра̀мпат, -ам несвр. *случајно или ненамјерно йронаћи нешиџо или некога*. – Јуче смо одал по-шум три сата, а код Кусоњскије њива смо натра̀мпал на ко̀зјаче, па смо и у̀бра̀л и до̀нјел ку̀ћ.

на̀трт, на̀трѐм свр. *замијесити иијестџо да буде ѝврдо*. – Снаја је то̀л-ко̀ на̀трла тјесто за резанце да се не-б распа̀ло ни кад би се ко̀турало.

на̀трѣт, на̀трѣм свр. **1.** *йосиавити на йролаз, несѣрејно, како не ѝреба, ља смеџа*. – Шта сте на̀трѣли дрљаче уз у̀згла̀вницу, па ел вѝдите да сме́тају? **П.** ~ **се 1.** *исѣуриџи сѣражњицу йрема некоме*. – Кад није ви́ше знао шта-б им одговори́о, окрѐно им је гу̀јсцу и сви́ма се на̀трѣјо. **2.** *сѣаџи исѣред некога или некоме на йролазу*. – Он се на̀трѣли на ста̀зи и при́чају, па Мйлован није мо̀го про̀ћ з-бицѣклом.

на̀трѣдт, на̀трѣдѣм свр. *йреойи́ереџиџи йомијерањем йовријеђени дио иијела, нѣр. руку, кољено, раме, око и сл.* – На̀трѣдо сам јуче но̀гу, па је опѣт бѣкнула и јо̀ш ме ви́ше бо̀ли.

на̀тубе́кат, -ам свр. **1.** *изударити некога*. – Они-с га на̀тубека̀л, а он љ-даље ле́тѣ за-њима. **2.** *нагураџи веђу количину него ииџо ѝреба у кори́у, вређу, ѝорбу или сл.* – На̀тубеко̀ је пѹну ко̀рпу шљива̀, а ме́н тре́ба са́м за кне́гле.

на̀туца̀т, на̀туца̀м несвр. *йрисјећаџи се уз замуцкивање, нагађаџи*. – Нисом стѣго на̀учт пјѣсмицу, па сам у-шко̀л је́двѣ не́шт на̀туцо̀.

на̀туца̀т, -ца̀м свр. **1.** *наѣунити неку йосуду ииуца̀ним садржајем*. – На̀туцо̀ је пѹну стѹпу би́бера и љу́те па̀прике. **2.** *само мало разбиџи, то̀лико да наѣукне*. – Прегледа́ј ја́ја да није ко̀је на̀туца̀но јер ћу и ме́гнит под квѣчку да се изле́гѹ.

на̀туштит, на̀туштѣм свр. **1.** *намриџиџи се, йодићи обрве, наѣравиџи љуџиџи и ймуран израз лица*. – Шта се Ђоко на̀тушти́о? **2.** *за вријеме, као аѣмосферску йојаву: сѣусџиџи иѣмне и иѣшке облаке*. – Ђл се не́бо на̀туш-тило, па́шће ја́ка ки́ша.

на́ћ, на́ћѣм свр. *наћи*. – Не-зна он ни на́ћ ће́ је то̀ оста̀вјо. Ма́, на́ћмо ми њѣ ће го́ђ да-с се са́крил. На́ћеш га кад се бѹде́ш на́јмање на́до. Израз: на-шла крпа за́крпу на́ћи се или йовезаџи са неким сличним. – Кад сам јо́ј ре́кла да-с се Ми́рко и Ра́да спа́нѣал, са́м је ре́кла: – На́шла крпа за́крпу.

на́ћвара, -ѣ ж фиг. *сѣарија жена кори́уленџије грађе и широке сѣражњице*. – Ви́до сам онѹ на́ћвару Ми́рославу ће́ оде ни́з-пѹт, па сам зу́рјо у онѣ њѣзне гу́зове ве́лке ко на́ћве.

на́ћве, -ѣ ж *дрвено кориџо у коме се ми́јеси хљеб*. – Кад се крѹ ми́јесѣ ѹ-два́ кваса́, онд на́кон што се за́мјесѣ тјесто, оно сто́јѣ са́т, два́ у на́ћвама, па се по́ново прѣмјесѣ, ста́ви у си́мпле да нара́сте и те́к онд ме́тне у крѹшну пе́ћ на пе́чење.

наћулт, наћулим свр. *наћрегнувши ува да би се боље чуло*. – Дјѐцо, наћулте ўва да чўјете кад пѐштѧр бўдѐ прѐлазјо.

наудт, -ѣм свр. *найравиѣи шѣиѣу* или *смеѣиѣу*, *засмеѣиѣи*. – Он му нѣ-море помѣѣ, а сѣм ѣе му наудт.

на́ук м *сшечено искуси́во*. – За на́ук ми је остало од ба́бѣ Ра́дѣнкѣ да се лу́к нѣ-са́дѣ док се нѣ-чу́је сѣлуча́ра ѣ-шумѣ. Изрази: и ѣ на (у) нау́к *изучава́ѣи занай́и или учи́ѣи занай́ску школу*. – Ми́лан је у нау́к за шна́ѣдера ѣшѣ у Да́ровѣр, код нѣко́г Пе́мца. бит (остат) за нау́к (бити, остати) *за ѣримѣр, искуси́во за касни́је*. – Ка́д је до́бѣо ба́ѣи́на од Игња́тѣ, то́ му је би́ло за нау́к да га ви́шѣ не подѣба́ва. То́ што-с до́бѣо по ла́брѣма нек ти оста́нѣ за нау́к да нѣка́д трѣба́ и шу́ѣт.

на̀ум м *на̀мјера, на̀кана*. – Није ђн ѓмѵ та̀кѓ на̀ум, ал се дѐсло.

наўмт, -й̑м свр. *на́мјери́ти, реши́ти, йоже́лє́ти не́што*. – Гáвро је наўмјо да то йшћєрā на чїстац и нє́ће му тō забòравт.

нафракат, -ам свр. **1.** *нанијети боју без везе, лоше насликајти.* – Лако је нешт нафракат на папјеру, ал тô није слика. **2.** *нанијети шминку без везе или у дебљем слоју.* – Ђл се Милосава нафракала да е нѐ-мож препòзнат.

наџврѣкан, -а, -о *иѣан од алкохола*. – Свѣто чѣсто бѣдѣ наџврѣкан.

нацвѣркѣно прил. *ийјано*. – Ак проведѣ вѣчѣ у бѣртији, за сѣлскѣ бѣбе ѣ изглѣдат нацвѣркѣно и ак нѣшт нѣ-попѣје.

нацв́ркат се, -ацв́ркaм се свр. *найи́и се, ойи́и се, йойи́и* мало више алкохола. – Стaнко се јуче у биртиј нацв́ркo.

нацјепу́кат, -а́м свр. *нацијейати* дово́льно *сити́нијих* комада за *йо́тїя*-лу. – Дáнка, а́ід нацјепу́каї дрвā за пѳтпалу.

начѣпт, **начѣпѣм** свр. в. *нагазѣи* (1. и 2) – Кад сам слăзѣю низ скаліне
начѣпѣю сам ѣуку. Кад га мѣлѣцѣя **начѣпѣи**, свѣ ѣе прѣзнат.

на́чѣт, на́чмѣм свр. *начейши*. – Ма́ро, на́чми нам штрѹцу са рога́чом! Мѣ
ѣмо на́чѣт печѣнцу и да́т дѣѣц нек ѣдѣу! До́т ми крѹ да га на́чмѣм!

на́цак м *мала сјекира са дужом дршком*. – Вáсо ўвѣ́к са-себѹм нѹсѹ на́цак и вѣлѹ: „Нек се на́ћѣ, за-свакѹ слўча́ј“.

наџакбаба, -ѐ ж злобна и свадљива особа. – Тû наџакбабу нѐмõј нйшт пїтат, јер ће те õдмā пõчѐт грдт.

націцт, націцїм свр. йосїтавіиіи нейприкладно, їревише уочљиво и неумјесно. – Јере-с націцла онѣ гаће на-плѣт. Штѣ-с націцїо тѹ стѣрѹ ћѣпцу на-главу?

нашáрат, нашáрам свр. *найрави́и шаре*. – Андрија знá лјéпо нашá-
рат штáп. Бáба Ју́ла знá да нашáрā јáје вòском. Мáша ўвјèк лјéпо нашáрā
ўскршнā јáја.

недојеба̀но прил. вулг. *недорасло, блесаво, луцкасио или недовршено*. – Свађе се ђн пòнаша̀ недојеба̀но, па ме јако срамоти́.

недо̀ка̀за̀н, -а, -о *и́вердоглав, коме се не може ниши́а објасни́и или га убиједи́и*. – Не врједи́ му говòрт кад је недо̀ка̀за̀н.

недо̀пра̀љен, -а, -о *фиг. недо̀йрављен, незавршен, који није какав би и́ребао да буде*. – Није ђн ка̀к трѐба, божемпрòст, кò да је недо̀пра̀љен.

нѐдотепан, -а, -о *недораси́ао, блесав, сулуд, луцкаси́, који није сам свој*. – Такѝ нѐдотепан, ђн није за озби́љни пòсò.

нѐдра̀г, -а, -о *који није драг или мио*. – Тугòваћу, а да-шта ћу / ста̀рӯ ма́јку про̀клињаћу / што ме да́је за нѐмила / за нѐмила за нѐдра̀га / за òногà ста̀рог вра̀га / кòји не-зна́ шта́ је дра̀га (НП).

нѐђе прил. *негòђе*. – Тра́ж га да́ље и нѐђе ћеш га на́ћ.

нѐђе тѐнеђе прил. *конструкција и́онегòђе, мјеси́имично*. – Ки́шє́ је па̀ло баш ма̀ло и тò нѐђе тѐнеђе.

нѐђеља, -є ж *в. недља*. – Ка̀-ће већ једно́ч нѐђеља, па да мало òданєм. Òста́ћмо та́м ци́елӯ нѐђељу. За па̀р нѐђеља́ се нѐће ни пòзнат да-с пòрезò пр̀ст.

неза́ја̀жљив, -а, -о *неумјерен, коме никад није доси́а*. – Ми́тру не-мож на́дават кòлкò му трѐба, кад је неза́ја̀жљив.

неза́ја̀жљиво прил. *неумјерено и беобзирно*. – Штрòфа́ј мало Мо́мира и не-да́ј му да се пòнаша̀ неза́ја̀жљиво.

не́ймат, -ам несвр. *немаи́и*. – Бо́ље ш-њима не́ймат ни́квог пòсла.

не́ја, -є ж *в. нева*. – Три́ су је́грве, ал је са́м једна òд-њи не́ја.

не́јача̀к, -чка, -чко *не́јак, недораси́ао за неки йòсао, који нема снаге за йòсао*. – Јòш је ђн не́јача̀к да-б òрò. Ме́не ћа́ћа òжени́ не́јачка / цу́ра ја́ча не-да́ покрива́ча (НП).

не́јд несвр. *не иди*. – Кад се смра́чи, не́јд са́м крò-шуму. Не́јде́м ја ни́-куд.

не́јди несвр. *в. нејд*. – Не́јди ба́ба ту́ј је ја́ма! Ал ја́ ба́ш òћ – и у́панє́ у́-јаму.

не́ка, -є ж *в. нева*. – Пр́во нек си не́ка одабе́рє ми́лошту, а òнда ћмо й-ми́ у́зєт шта́ нам òстанє́.

не́каде́ прил. *некад, некада*. – Не́кад òд-њег йма́ ва́јде, а не́каде́ ба́ш й-не.

не́кви, -а, -ò *некакав*. – Код Ми́јодрàга је до́шò не́кви чо́јк из Бу́јавце́, па йде́м ви́ђет шта́ òће.

не́кјем *некима*. – Са не́кјем љу́дма се бо́ље не-срест јер су ба́ксузи.

не́којй, -а, -є *неки*. – Ма́ро, зóвни не́којє́ од дјєце́ да òде́ у ду́ћан кúпт гúмју за бици́кли.

нѣкција, -ѣ ж *ињекција, аїпарай са иглом за аїлицирање шѣчних лијекова у шїијело; истїог је имена и сам лијек који се шїако уноси у организам.* – Кад сам вїдјо нѣлкѹ нѣкцију, мѣм ми срце стѣло кѣлкѣ сам се ўплашїо. Препїсала м-је дѣкторца да прїмѣм нѣкције сѣдам дана.

нѣмат, нѣмѣм несвр. *немаїи.* – Бѣлѣ је ш-њїм нѣмат пѣсла.

нѣмио, -ила, -ило *који није мио, драг.* – Бѣлѣ се и неўдат нег ѣтїћ за нѣмила. Бѣг ће дѣти, пѣпуцаће свїла / ѣстаће му дјѣвѣјка нѣмила (НП). Ймѣ Ђуро у сѣлу дјѣвѣјку / нѣму мїла, а рѣду нѣмила (НП).

нѣмилцѣ прил. *безобзирно, без милосїи, без размишљања.* – Нѣће ѣн тѣ сачѹват и стрѣћаће свѣ нѣмилцѣ.

нѣмѣ несвр. *немаѣ.* – Нѣмѣ ћуко рѣнѣ, па залїзѣ гїјсцу.

нѣнарѹку прил. *нейрикладно, незгодно, нейѣдесно, снеруке.* – Јѣ сом лѣвѣак и мѣн је нѣнарѹку рѣдт са твѣјѣм швѣрбѣм. Кад се ѣкрѣнѣм лѣђма ўззїд, мѣн је нѣнарѹку дїзат сѣпет на тѣван. Јѣ йдѣм у Кѣтѹрћ, на Рѣвнѹ гѣру, па-м је нѣнарѹку сврѣхат у Цїцваре.

нѣѣтесѣн, -а, -ѣ **1.** *који није ѣшесан, нїр. балван или ѣлица.* – Рѣстиће за рѣгове нѣ-трѣбѣ ѣстѣлат да се сѹшѣ нѣѣтесѣни и трѣбѣ им бѣр скїнт кѣру. **2.** *фиг. својеглав, безобразан, незрео.* – Тѣлкѣ је тѣ дјѣте нѣѣтесѣно, да нѣ-знѣм кѣк ће се снаћ кад пѣћѣ ў-шкѣлу.

нѣѣтесѣно прил. *фиг. својеглаво, безобразно, нейрилагођено, незрело.* – Ак бѹдѹ прѣвли глѹпости и понѣшал се нѣѣтесѣно, дѣбће дѣбријѣ бѣтїнѣ.

нѣрастѣван, -вна, -вно за *месо нерастїа: које има неѹѣбїчајен и йѣсебан мирис и ѣкус који се јавља код неѹшкѣйљених свиња.* – Ђлекса, ако-ш клѣт нѣраста, прѣво га ѣчїст да мѣсо нѣ-бѹдѣ нѣрастѣвно, јер га нѣће ћѣт нїко јѣст.

нѣскїм са *неким.* – Нѣће се ѣн с нѣскїм из Смѹдѣ, с кїм ће дѣћ кѹћ. Бѣјана, ес се нѣшла с нѣскїм ѣд нѣшїјѣ из Бѣтњѣнѣ и Ѣбрјѣжи?

нѣслѣн, -а, -ѣ **1.** *бљѹшав, недовољно слан.* – Сѣрма т-је нѣслѣна. **2.** *фиг. нейрїмјерен, ѹвредљив.* – Тѣ је нѣслѣнѣ шѣла и нѣмѣј се ш-њїм тѣк шѣлт.

нѣтјѣк м *мушкој ѣсѣбї сесїрїн син.* – Нѣтјѣче, кѣко-с прѣшѣ на йс-пїту?

нѣтјѣкиња, -ѣ ж *женској ѣсѣбї сесїрина ћерка.* – Стѣна је мѣја нѣтјѣкиња.

нѣћ, нѣћеш несвр. *нећу.* – Нѣћ јѣ ш-њїма йћ нїкѹдѣ. Њй нѣћмо ни звѣт.

нѣћкат се, -ѣм се несвр. *ѹсїїѣзайїи се, ѣдбїјайїи да се нешїїѣ ѹзме, йрїсїїане или ѹради.* – Нѣмѣј се пѹно нѣћкат јер тѣкїјѣ вратѣ нѣш вїшѣ ѣтвѣрт.

нѣѹпѣран, -рна, -рно у *држању алаїа, ѹређаја, инсїруменїа: несїре-шїан, неѣбїчан, йѣгрїшно ѹсїјерен, нейрилагођен.* – На машїн йгла нѣ-смјѣ бїт нѣѹпѣрна јер ће пѹкнїт.

нѣупѣрно прил. у држању алаѣа, уређаја, инсѣруменѣа: *несѣреѣно, необично, неѣравилно, ѣогреѣшно усмјерено*. – Паз да се не убодѣш кад так нѣупѣрно држѣш ѣглу?

нѣчѣист ж празн. у врачању: *ѣѣо је врачањем онечиѣѣено ѣа ѣпредѣставља оѣасносѣи и ѣѣреба избјегаваѣѣи било какав конѣакѣи са ѣѣме*. – Нагазјо је ѣн на-нешт, на нѣквѣ нѣчѣист и нѣ-море му се сѣм так помѣћ.

нѣћ, нѣш несвр. *нећу, нећеш*. – Нѣ-јѣ нѣћ ѣћ код-њѣ. Нѣш тѣ мѣн кѣмѣндоват!

нѣшчѣм са нечим. – Пѣкрѣ га с нѣшчѣм.

нѣје прил. *нигдѣ*. – Такѣ жѣну нѣш вѣшѣ нѣје наћ. Ђѣ-с бѣјо – нѣје, штѣ-с рѣдјо – нѣшт?!

нѣзѣ се низ себе. – Да е пѣгледѣ нѣзѣ се, вѣдјо-б да е ѣфлѣкѣн.

нѣза-стрѣну низ сѣрану узвиѣења, брда, косине. – Скѣтрљѣ се нѣза-стрѣну.

нѣкадѣ прил. *никада*. – Трѣвѣн се нѣкадѣ нѣѣ спамѣтт.

нѣкакѣ, -ѣ, -ѣ *никакав*. – Нѣкакѣ је ѣн чѣек и чѣвѣј га се.

нѣквѣ, -ѣ, -ѣ *никакав*. – Нѣмѣ ѣн нѣквѣ пѣре и нѣквѣ злѣто и сѣм те зафркѣвѣ. Кад ѣмѣ пѣчѣ, ѣнд ми нѣ-трѣбѣ нѣквѣг мѣса.

нѣквијѣ *никаких*. – Нѣмѣ ѣн нѣквијѣ пѣрѣхѣдѣ кад нѣје нѣ-рѣдѣ.

нѣкѣ, -ѣ, -ѣ *никакав*. – Нѣш ѣд-њѣг дѣбт нѣкѣ ѣдговѣр.

нѣкѣ в. *никаквијѣ*. – Свѣ смо се јѣвли и нѣје бѣло нѣкѣ проблемѣ.

нѣко одрична зам. (инстр. нѣскѣм и с нѣкѣм *ни са ким*) *нијѣдно лице, нико*. – Ѧвдудѣ јѣш нѣко нѣје пѣрѣшѣ. Нѣсом бѣјо нѣскѣм, јер тѣм и нѣје бѣло нѣког. Нѣ-бѣј се, мѣјо, нѣћ јѣ ѣћ с нѣскѣм дрѣгѣм дѣ-л са мѣјѣм брѣцѣм. С нѣкѣм се нѣсом вѣдла

нѣкојѣ, -ѣ, -ѣ *нијѣдан*. – Нѣкојѣ од наѣшѣ дѣѣѣ нѣје бѣло данас ѣ-шкѣл.

нѣна, -ѣ ж хип. *сѣѣричѣва жѣна, али и назив за сѣѣаријѣ жѣну која није у сродѣѣву*. – Оѣѣ код нѣнѣ Пѣвѣ и ѣднѣс да пѣбѣ вѣртѣн. Пѣсјѣт и нѣн-Зѣрку у бѣлниц.

нѣоклѣ прил. *ниѣдакле, ниѣѣкуда*. – Нѣсом јѣ ѣзишѣ нѣоклѣ – тѣј сам сјѣдјо и кад си дѣшѣ.

нѣс свр. *нисѣ*. – Ёл нѣс ѣмѣ врѣмена ѣћ до шпѣљѣ?

нѣ-себ нѣ-свѣм *каже се кад се неѣѣо јѣко лоѣе и ѣѣврѣшно уради, онако како се не би урадило ни себи ни неѣме своѣе*. – Тѣ-с напѣравјо ко нѣ-себ, нѣ-свѣм.

нѣскѣм в. *нико*.

нѣсом свр. *нисѣм*. – Јѣ нѣсом бѣјо код-њѣ.

нѣт *ниѣѣ*. – Ѧј, рѣкијо, кѣ те нѣје пѣјо / нѣт је чѣек, нѣт је ѣкад бѣјо (НП).

нйт, -й ж *йојединачни комад тѣанког конца, йлѣйива, влакна или йредива*. – Кад пўкнѣ нйт на чарапама ђне се ђдмѣ пђдерў.

нйте, нйта ж мн. *дио тѣкалачког сѣана који чине ђва дрвена шѣаиа йовезана нйѣима конца, а служи за йодизање и сѣушѣање нйѣи основе, чиме се регулише шема тѣања*. – Штапови за нйта се прѣвѣ од лјѣскѣ.

нйчицѣ прил. *на кољена (йасѣи, йадаѣи), ради йокајања или мољѣња*. – Пађ је прѣд-њў нйчицѣ и мђлјо да га не ђстави.

нйчјй, -ѣ, -ѣ *ничији, који не йриѣада никоме*. – Кад нйје нйчјѣ, онд ѣу јѣ уѣѣт сѣб. Нйчјѣ нйје до зђрѣ гђрела.

нйшчѣм *ни са чим*. – Прђбђ-ј ђн, ал нйшчѣм нйје мђгђ дђватт.

нјѣс, нјѣсам свр. *в. нис*. – Нјѣс нй-тѣ, а нјѣсам нй-јѣ. Нјѣс ђн знѣл штѣ ѣе Стђјѣнка урѣдт. Нјѣсмо нйшт знѣл ђ-томѣ.

нђд прил. *онђје*. – Нђд нйшт нјѣсмо нашли.

нђде прил. *в. нод*. – Нђде нѣмѣ нйчег.

нђђ прил. *в. нод*. – Отиђ нђђ, па виђ штѣ се дѣшѣвѣ.

нђђе прил. *в. нод*. – Нђђе-с и ђне прѣшле пђток.

нђђекѣ прил. *в. нод*. – Нђђекѣ нѣш нй-тѣ бђљѣ прђђ ђд-њѣ.

нђђкѣ прил. *в. нод*. – Нђђкѣ су и сѣчекал, па уѣтли.

нђжце, нђжйцѣ ж пл. *тан. маказе*. – Дђјт ми нђжце да прѣрежѣм папјѣр.

нђја, -ѣ ж *сорѣа круйног грђжѣа*. – Сѣм јѣ млађѣн нѣ-вјѣровѣ / док не рђдй грђжѣе нђја (НП).

нђјжце, нђјжйцѣ ж мн. *в. ножце*. – Нђјжце-с се утўпле, па и трѣбѣ нађштит.

нђјцнй, -ѣ, -ђ *веома мали, јѣко мали*. – Нађѣжда, ес виђла бѣбне рўкице и на-њѣма ђнѣ нђјцнѣ прѣтѣѣ?

нђкшйр, -йра м *ноћна йосуда, йосуда за вршење нужде*. – Снѣђ, ѣјд изнѣс и опѣр нђкшйр.

нолийћкй, -ѣ, -ђ *в. нојцни*. – Лўчице су нолийћкѣ, а йж-њѣ изрѣстў вѣлкй лўкови.

нђлкђ прил. *онолико*. – Скўпло и се нђлкђ, а нйко да приђѣ и пђмогнѣ.

нђнд прил. *онуда*. – Нђнд сам јѣ прђшђ прије ѣй.

нђнд *онђје*. – ѐј маленѣ, маѣѣ мђја / ѣѣ јѣ сйноћ с тђбђм стђјѣ / нђнд ђстала сѣбѣѣ мђја / сѣбѣѣ мђја и маѣама (НП).

нђндѣ прил. *в. нђнд*. – Нђндѣ се нѣ-море прђћ.

нђнде *в. нђнд*. – Зѣ-тебе нђнде нѣмѣ нйшт.

носѣћй, -ѣ, -ѣ (об. у жен. роду) *в. куљав (I)*. – Чйнй-м се да је Рѣдмила носѣћѣ. ѐна је ш-њѣм ђдмѣ ђстала носѣћѣ. Зђрислѣв ймѣ трбўшну кђнд је й-ђн носѣћй кај и жѣна му.

нѡст, нѡсѡм несвр. **I.** *носиѡи нешиѡо или некога.* – Нѡш валд нѡст тѹ пѡдерѡнѹ вѡсту. Нѡс тѡ ѡд-мене. Израз: ност (однјет) гаће на штапу *биѡи ѡобијеђен у неком сукобу.* – Вѡђеђеш, ак се потучеш ш-њѡма, нѡшћеш гаће на штапу. Ак и дѡчекѡ з-брѡћѡм и стрѡчевћѡма, нѡћ се дѡбро провѡст, па ће ѡднјѡт гаће на штапу. Јѡчѡ-с Граѡвчан и ѡднјѡћѡ Дерѡжан гаће на штапу, сѡм ак дѡћѹ. **II.** ~ **се 1.** *лијеѡ се облачиѡи, ѡдијеваѡи се.* – Брѡнка се нѡсѡ по пѡслѡдњѡј мѡд. **2.** *знаѡи дѡбро ѡсоао или биѡи усѡјѡшан нечему.* – Дѡбро се ѡн нѡсѡ ш-њѡма и нѡ-могѹ ѡн нѡм бѡш нѡшт. Тѡшко се ѡн нѡси са бѡловма у крѡстѡма.

нѡћес прил. *ноћас.* – Нѡћес се Мјѡсѡц нѡје ни вѡдјѡ. Израз: нѡћес ће зѡко тражт своју мајку *ноћ ће биѡи вѡма хладна.* – Вѡдро је и биће лѡдно, па ће нѡћес зѡко у лѡг тражт своју мајку.

нѡћескѡ прил. *в. ноћес.* – Нѡћескѡ-ћ бѡт у дѡбрѡм друштву.

нѡћѡт -ѡм несвр. *ноћѡиѡи, ноћѡивѡи.* – Мѡћѡ, ес се снѡшѡ љѡ-ш нѡћѡт?

нѡћѡм прил. *ноћу.* – Нѡћѡм нѡ-трѡбѡ бѡзат по коекѡкѡм буѡѡцма.

нѡћт нѡћѡм несвр. *в. ноћѡи.* – Тѡ ће трајат трѡ, чѡтри дѡна, а љѡ-ћѡмо нѡћт?

нѡша, -ѡ ж *в. нокишр.* – Мѡлѡм Гѡрану смо нѡбавли дѹбак и нѡшу.

нѡшѡње љурђѡвана народни обѡчѡј на љурђѡвданско јуѡро ѡѡком којега јѡдан ѡд учесника носи маску звану љурђѡван, а ѡсѡили из ѡворке ѡјевањем и ѡлесом обѡлазе дѡмаћѡне у знак буђења новѡг живоѡѡног циклуса и ѡризивања ѡлодносѡи и бѡрићѡиносѡи; ѡворка је ѡлазила ѡд неке воде, обѡчно свѡѡг извѡра; усп. љурђѡван. – Пѡп Дрѡган је ѡнѡвјѡ обѡчѡј да нѡшѡње љурђѡвана крѡћѡ ѡд Свѡтњѡ.

нѡшѡње рѡжња обѡчѡј да ѡѡком вечѡре, након јѡсѡњѡг клања свиња, млађѡрија ѡсѡѡѡи на ѡрозѡр шѡљѡво ѡисѡ дѡмаћѡну у коме му наздрављају и замољавају да им сѡѡѡи на ѡрозѡр нешиѡо за јѡло и ѡиће. – Бѡкѡни-с дѡнас клѡл смѡкове, па ћѡм вечѡрес нѡст рѡжањ?

нѹ узв. *но.* – Нѹ, кѹдѡ-с нѡврѡ кѡј бѡка?

нѹдт, нѹдѡм несвр. *нудиѡи.* – Нѡмѡј му вѡшѡ нѹдт нѡвѡѡѡ кад ти нѡће вѡртт.

нѹжда, -ѡ ж **1.** *мѡрање, ѡрисѡла.* – Кад је нѹжда, нѡ-бѡрѡ се. **2.** *физиѡлошка ѡѡѡреба уринѡрање (мѡла нѹжда) или ѡражњѡње цѡријева (вѡлика нѹжда).* – Свѡкѡ чѡс ѡдѡ у нѹжњѡк рад вѡлкѡ нѹждѡ. У шинѡбусу ѡмѡ и кѡ-бѡна за вѡшт нѹжду.

нѹжњѡк м *в. заход.* – Кад јѡко стѡснѡ, сѡм се глѡдѡ љѡ је нѹжњѡк.

нѹјан, -јна, -јно *ѡужан, нерѡсѡѡѡжен, жалѡсѡѡан, снужѡен.* – Нѡшта-с ми нѹјан, па рѡц ми штѡ те тѡштѡ?!

нўјно прил. *иўужно, нераси́оложено, жалосно, сну́ждено*. – Дана́с ми ба́ш изгледáш нўјно?!

нўла, -е ж **1.** *цифра, број, оцјена*. – Тò кòлкò зна́ш ни́је ни́ за једи́нцу, ве́ћ за чисту́ нўлу. **2.** *врста́ мушке фризу́ре која се доби́је најни́жим шиша́њем*. – Идём код Илјё да ме ðши́шá на нўлу. **3.** *фиг. ниши́та, неши́то безври́једно, а за особу: лош и иокварен*. – Чўвáј га се, јер је ðн нўла од чòјка!

нўлер м *најфини́је би́јело ишени́чно бра́шно*. – Довёз из-мли́на двíје врё́ће кру́шнòг бра́шна, врё́ћу цва́јера, пёт, шёст килá нўлера и врё́ћу пòси́ја.

нўлерца, -е ж *машини́ца за шиша́ње на најма́њу висину́ косе и́ри глави*. – Кòд-на́с је сáм Илја имò нўлерцу за ши́шáње.

нўмера, -е ж *број; ку́ћни број*. – На кòјòј нўмер жи́ви Јёлка?

Њ

ња́ња́в, -ава, -аво *и́ревише ми́ран или ои́уши́шен, мли́и́ав, неакти́иван*. – Шта-ћё-т Ма́рко на́квй ња́ња́в, па тра́ж си не́кòг бо́льг?!

ња́ња́во прил. *и́ревише ми́рно или ои́уши́шено, мли́и́аво, неакти́ивно*. – Дòбрица-м изгледá јáко ња́ња́во и ни́је ðн за-тебе.

њёговјем *његовим*. – Кў-ш сáдё са њёговјем шлáпама.

њёдра, њёдáрá ж пл. тан. **1.** *грудí, и́рса*. – Шта́ јòј тòлкò зу́риш у њёдра? **2.** *и́рости́ор између одје́ће и ши́јела у и́редјелу груди*. – Ба́ба Ву́ка чу́вá нòвце у њёдри́ма. Јá под јёлòм чўдно чўдо на́ћò / ё́е под јёлòм за́спáла дјевòјка / под гла́вòм јòј снòпак дјётелинё / у њёдри́ма двá бјёлá гòлўба (НП).

њём *њему*. – Нё-треба́ њём вјёроват. Њём је ўвјёк зима. Њём вра́ћај њёгово!

њйòв, -ова, -ово *њихов*. – Гòјко је њйòв ћáћа. Њйова врáта-с наспрам на́шијё.

њйовјем *њиховим*. – Нё-мог јá распола́гат с њйовјем па́рама.

њòз *њòј*. – Нёмòј тй њòз ста́лно повла́ћиват.

њòзи *в. њоз*. – Шта́ тй њòзи мòреш помòћ?

њòјзи *в. њоз*. – Пáлй Кáта та́нанй ивёрак / пáде йскра свё́крви на крйло / тò је њòјзи јáко жаò бйло (НП).

њўшка, -е ж **1.** *изду́жени нос код сйòке и дивљачи*. – Крмци-с њўшкама рòвáл испод ра́стòвá тра́жёћ жи́ра. **2.** *погрд. људски нос*. – Стёву је сйнòћ у бирти́ј по њўшки лўпјò Стáнко из Лòвскё. Израз: до́бт по њушки доби́иши уда́рац йò носу или ли́цу. – Кад је ёднòч дòбјò по њўшки, ви́шё се ни́је бýсо ў-прса.

ѡбашка прил. *ѡсебно, засебно, одвојено, додаѡно*. – Мѡре Драган тѡ ураѡт ѡ-сам, а ѡбашка што ће му помѡћ и Пáne. И дечкиѡи-с нѡсли дѡгачкѡ кѡшлѡ што-с се навлáчле прео глáвѡ, свѡ док не поодрастѡ, па им ѡнд мáтере сáшјѡ ѡбашка лáче и краћѡ кѡшульцу.

ѡбашкача, -ѡ ж *дводијелна женска одјећа коју чине блуза и сукња*. – Стѡјца је већ цѡрца, па јѡ мáтер нáправла ѡбашкачу, да нѡ-носѡ кѡшульце ко мáлa дјѡца.

ѡбгрлт, -лѡм свр. *загрлиѡи са ѡбе руке, ѡбухвaѡиѡи рукама*. – Кад смо рѡшли рáст за дѡге, бѡјѡ је тѡлкѡ да га нáс трѡјца нјесмо мѡгли ѡбгрлт.

ѡбдán прил. *дању, ѡкоом видног дијела дана*. – Тѡ мѡрáш рáт ѡбдán па нѡмѡј чѡкат да се смркнѡ.

ѡбдáнцѡ прил. *в. ѡбдан*. – Нáправли смо тѡ ѡбдáнцѡ да нѡ-мѡрáмо пáлт свјѡтло.

ѡбезнáнт се, ѡбезнáнѡм се свр. *не знаѡи за себе од изненађења, узбуђења, сѡпраха или ѡијансѡва*. – Кад је прѡд-њег бáнѡ јѡлен с велкјѡм рѡг-ма, ѡбезнáнѡ се, па нѡје ни скѡнѡ пѡшку, а кáмол пѡцѡ.

ѡбер м **1.** *ѡ ѡложáју главни, виши или шеф*. – Зѡв ми ѡбера ил шѡфа сáлѡ, да кáжѡм штá ѡмáм. **2. в. баба (5)**. – Пáвле је бáцјѡ доњáка, јá ѡбера, а Бѡжо крáља.

ѡбѡр м *ѡијеѡлова кријесѡа*. – Ѣнáj пјѡтѡ ѡмá лјѡп ѡбѡр.

ѡберлихт м *свјеѡларник изнад ѡрозора, вриѡа или на косини крова или горњѡ ѡѡпречни дио ѡрозора*. – Нѡмѡј свѡ затвáрат и бáр ѡберлихт ѡстав ѡт-ворѡт.

ѡбећат се, -áм се свр. *даѡи ѡприсѡанак за склáѡање брака*. – Голѡбца се ѡбећáла Јѡвци, ал ѡѡзни нјѡс ћѡл нѡ да чѡјѡ зà-тѡ.

ѡбзѡдат, ѡбзѡђѡм свр. *наѡравиѡи зид ѡко нечега*. – Пáјѡ је ѡбзѡдѡ бѡ-нáр и мѡтнѡ сáнтрáч.

ѡбзинт, -нѡм свр. *ѡбухвaѡиѡи ѡѡвореним усѡима*. – Ѣдрезѡ је тѡлкѡ дебѡлу шњѡту крѡва да је нѡје мѡгѡ ни ѡбзинт.

ѡбзират се, -рѡм се несвр. *в. ѡбазираѡи се*. – Штá се стáлно ѡбзирѡш?

ѡбигрáват, ѡбигрáвáм несвр. *ѡблaзиѡи или игриѡи ѡко некога, дѡдво-рaвaѡи се некоме да би га ѡридобиѡ*. – Тлја Тенáсѡн је ѡбигрáвѡ цјѡлѡ лѡто ѡко Мѡлкѡ из Бѡковчáнá свѡ док му се нѡје ѡбећáла.

ѡбикнит, -нѡм свр. *навикнуѡи се на неку сѡѡѡацију или средину*. – Тѡш-ко цѡре из Грáнцѡ ѡбикнѡ жѡвљѡт у Паѡрји. Ћѡ је тѡква пѡникла, тѡј је и ѡбикла.

ѡбѡћ, ѡбѡћѡм свр. *заѡбићѡи, ѡроћѡи ѡколо*. – Кѡчев стѡјѡ пѡпрјѡко и нѡ-море и се ѡбѡћ.

објелт зѹбе израз у значењу: *било ишћа рећи, ња чак и ошворити усћа*. – Ма, она наџакбаба му није дала ни објелт зѹбе јер је сџм она лџпрдџла.

џблат, -џм несвр. *хоблати, радиџи са хоблићем*; усп. облић. – Та дџска се мџрџ јџш џблат.

џблатт, -тџм свр. *исџричаџи лоше о некоме, изнијеџи лоше сџвари и особине*. – Јучџ је у Рибњаџма кџд-говџдџ стрџна Јѹла џблатла снај-Пџлу, да гџведџр нџс мџгли вџџроват штџ је свџшт гџвџрла.

облџјат се, -јџм се свр. *јџко се наџиџи, оџиџи се*. – На слџв код Дџбровџја дџбров-с се облџјал, па и нџ-мож разѹмт штџ пџџвајѹ.

облизџка, -џ ж (об. у мн.) *џосласџиџа, колач, слаџкиш*. – Тџтка из Бџо-града нам ѹвџк донџсџ свакојџки облизџка.

облизнит се, облизнџм се свр. *родџи близанџе, ојагњџи или оџелиџи двоје јагањаџа, јарића или шџлаџа*. – Двџје џвџе-с се облизнили, а јџдна је џјањла трџје.

џблић м. *хоблић, алаџка за фину џовришинску обраду дрвџи*. – Тџ се мџрџ дџрџдт џблићем.

облџјџт, облџјџм несвр. *леџјеџи више ѹѹџа око некога или неџега*. – Чџле облџјџѹ око јџргџваџа. **2. фиг.** *ѹѹрно обилазиџи око некога да би не-ишџо урадио или ѹрисџао*. – Три дџна је облџјџт око тргџвнџ дџк је одлѹџо да кѹпџ бџрџч. Дрџгомѹр је облџјџт нџдљу дџнџ око Пџвџџ док је обрлџтџ.

џблопџран, -рна, -рно *незасџиџан, ѹрождрљив, халаѹив*. – Бџрава је џблопџрна и џна нџ-знџ нџрмџлно пџст, па кад џдџ у дџџетелну пџсе док се нџ-надмџ.

облѹџџџ, -џџа м *ѹолукружна дрвена дрџка за ношење сеџџи*. – Кад се прџви сџпет, прџво се мџрџ смџтат облѹџџџ и свџзат лџџм.

обмџтат, -тџм свр. *омџџџи око неџега*. – Обмџтџ лџст кѹпѹса око жглџба, да спџнџ џтџк.

обнџвидт, -дџм свр. *обневидџџи, малаксаџи од великог наѹџа, умџра или болџџи*. – Ђџд Ђџрџе је већ скџро обнџвидџо кџлкџ се смџрџо џдајѹћ по џнџ вѹѹџн.

обнџвиџет, -идџм свр. *в. обневидџи*. – Нџ-гледџ у Сѹнџе, јер мџрџш обнџвиџет!

џбнџћ прил. *шџком ноћи, ноћу*. – Кад-с вџлкџ вѹѹџине, гџзда је знџо и џбнџћ дџгнит дрѹжну да кџпајѹ кѹрузе.

џбојџк, -џџа м *џканина за омоџавање ногу у чизмама, умџџџо чџра-ѹа*. – Није нџкад бџло чџрџпџ, па-с лѹд џбџџима обмџтавал нџге, а нџко и је звџо и шѹферџе.

обрџмџџа, -џ ж *дрвена моџка за ношење шџрџџи ѹреко рамена*. – Дџџт ми обрџмџџу да однџсџм ѹспрат рѹбне у Стџнџџџџ.

обрват, -вām свр. *савладаӣи, надјачаӣи*. – Обрва́ла га је о́на брља да се обезна́нјо. Ту́га га је обрва́ла, па је сва́кй̄ чās јāвкō.

обрѣдт, обрѣдѣм свр. **1.** *завршиӣи са нечим̄ ѿ редослиједу, обӣи ѿ реду и без ѿрескакња*. – А о́ндā смо обрѣдѣли два́-три пу́та са шлѣйвōм, па се рāзишли. **2.** *у ѿлеӣењу: исѿлесѣӣи цијели један ред*. – Нѣсом ѣмала врѣмена ни да бāр јѣднōч обрѣдѣм чāрапу.

обркатт, -тѣм, свр. *добиӣи бркове у ѿуберѣӣиу или их ѿусѣӣии касније*. – Кад обркатӣш, јурѣш цурце ко ѣ-другѣ дѣрани. Кāк си обркатјо ѣзглѣдāш озбӣлнѣӣе.

обрлатт, -тѣм свр. *убиједиѣӣи, ѿромијениѣӣи некоме мишлѣње слаѣкорјечивом ѿричом*. – Наговāрō га је цијлō вѣчѣ, док га је обрлатјо. Мѣлан је зāчас обрлатјо Ђују.

обрљугат се, -гāм се свр. *на брзину се оѿраӣи*. – Јāко сам се ѿшвицō па ме пōлѣ да се бāр мāло обрљугāм и о́свјежѣм.

обт, објем свр. **1.** *ѿримјеном силе неӣио оѿтвориѣӣи закључано или заѣтворено*. – Нѣко је објо мāгазѣн тргōвнѣ. **2.** *ошѣӣеӣии емајлирани омоѣач ѿосуђа*. – Јучѣ сам купла нōвѣ тāвцу, а о́јтра сам је већ обла на јѣднōм мјѣсту.

обудовт, обудовѣм свр. *осѣаӣи удовац или удовица због смрѣӣи брачног друга*. – О́н је младӣ обудовјо и мōрō се нѣкāк сналајзт о́дрāнѣ и пōдигнѣ дјѣцу.

овāјдит се, -дѣм се свр. *имаӣи корисѣӣи од нечега или некога*. – Нѣш се тѣ о́вāјдит од-тијѣ нōвāцā.

овдалѣ и **овдāлѣ** прил. *одавде*. – Ђōко, о́клѣн-с тѣ – о́вдалѣ ил из Средōмāлāцā? Бјѣж овдāлѣ!

овдалѣн и **овдāлѣн** прил. *в. одале*. – Гѣōргије, ѣ-тѣ ѡзми јāбѣкā о́вдалѣн са рпѣ. Ес ѣ-тѣ овдāлѣн?

овдуд прил. *одовуда, овуда*. – О́вдуд се нѣ-море проћ.

овдудā прил. *в. одуд*. – О́вдудā још нѣко нѣје прошō.

овјем овим. – Милѣтне, отѣћ с о́вјем чōјком до Врѣла.

овратна, -ѣ ж (об. у мн.) *дио оранице на крају њиве гдје се окреће ѿлуг*. – О́вратне ѡвјѣк бѣдѣ слабјѣ пōрāне и пōсијāне нег слōг.

оврлѣ прил. *неквалиѣӣи, немарно, ѿоврино, ѿраљаво*. – Све што рāдѣ, рāдѣ о́врлѣ.

овчијак м *ѿросѣорија гдје се заѣварају овце*. – Затвōр о́вце у овчијак.

огаздит се, -дѣм се свр. *ѿосѣаӣи имућнији, зарадиѣӣи или сѣӣи неки већи имѣӣак*; усп. газда (2). – Мѣрослāв се огаздјо продајѣћ дрѣа.

огњило с *в. кресиво*. – Да-б се дōбла жѣшка, трѣбā о́гњилом ѡдарт о крѣмѣн.

огребат се, -ебѐм се свр. **1.** *направиши себи огребошину*. – Синоћ сам се јако огребѐ о капју. **2.** *фиг. добиши нешто уз некога или у некој њоволној ситуацију*. – Кад су првачићма дјелли поклоне, Ђука им је пришѐ, па се њ-ѐн огребѐ за поклон. Ја им приђѐм па се њ-ја огребѐм за пиће.

огризак, -иска м *в. грљанак*. – Опѐр бѐлѐ вљашу, јер виш да њма нѐшт испод огрљка.

огрљак, -љка м *в. грљанак*. – Опѐр бѐлѐ вљашу, јер виш да њма нѐшт испод огрљка.

огрнало м *ѡмагало за изгртање жара из крушне ѡећи*. – Направјо м-је Љубан нѐвѐ огрнало, јер је стѐрѐ изгѐрло. Израз: девете пећ огрнало нешто што није уошшѐ ѡвезано или ушшцајно. – Кад ѐн дѐђе мѐђ-њѡ, нѡко га не фѐрма кѐ ни за дѐвѐтѐ пећ огрнало. Ан је њѐм тѐлкѡ рѐђѡк кѐ дѐвѐтѐ пећ огрнало, а рѐдјѡчѐ се већ гѐднама.

огрнт, огрнѐм свр. **1.** *навући горњу одјећу ѡреко леђа и рамена*. – Огрн бѐр вѐсту, а нѐмѐј ѡћ голушава нѐпоље. **2.** *коѡањѐм набациши земљу око сѡабљике ѡврђа, кукуруза и сл.* – Љубѡнка велѡ да је њѐзѡн парадѡјз већ нѐрасто, па га трѐбѡ огрнт.

огртат, -рѐѐм несвр. *коѡањѐм набациваши земљу око сѡабљике ѡврђа, кукуруза и сл.* – Ђутру рѐно ѡдѐмо у Рѡтковац огртат кѡрузе код Вѐлѐ.

огузат се, -зѡм се свр. *добиши ѡједе око међуножја и сѡражњице*. – Сѡв сам се ѡгузѐ док сам с Јаворниѡа, преко Дѡзијѡа, па пѐвр Брѡнежѡѡ и Грѡвљѡнѡ пјѐшщѐ дѐшѐ кѡћ.

огуљна, -ѐ ж *огуљѐна кора ѡврђа или вођа*. – Баѡ тѐ огуљне од јѡбѡкѡ у кѡнту, па ѡмо и мѐтнит кад се бѡдѐ кѡвала мѐћа за крмке.

огуљѐтна, -ѐ ж *мјѐсто гдје је огуљѐна кора на дрвѡу или кожа на шѡјелу*. – Сѡмци се зађубрила ѐнѡ огуљѐтна на кѡљѐнма.

ѡдавлѐ и **ѡдѡвлѐ** прил. *в. ѡдалѐ*. – Нѐ-мог ти ѡ-ја помѐћ кад нѡсам ѡдавлѐ. Нјѐс ѐн ѡдѡвлѐ.

ѡдавлѐн и **ѡдѡвлѐн** прил. *в. ѡдалѐ*. – Ни ѐн нјѐс ѡдавлѐн. Мѡрко нѡје ѡдавлѐн, а Жѐљко јѐ.

ѡдѡзват, ѡдѡзѡѐм свр. **I.** *ѡзивањѐм некога дозѡши да негдје дође или оде*. – Јѡ-ћ ѡѡ ѡдѡзват ѡ-кућу док тѡ прѡђѐш соѡаком. Мѡра и-је ѡдѡзѡла код Врѐла. **II.** *~ се доћи ѡ нечијѐм ѡзиву*. – Дѡбјѡ је пѡзив и мѡрѐ се ѡдѡзват. Ак су вас зѡѡл, вѡ се ѡдѡзѡте.

ѡдзват, ѡдзѡѐм свр. *в. ѡдѡзѡи*. – Гмѡтар и-је ѡдзѡ кѡд-себе. Мѡ смо се ѡдзѡѡи ѡдмѡ и нјѐс нам прѡвли нѡкјѐ проблемѡ.

ѡдалѡмт, ѡдалѡмѡм свр. *удариши шаком ѡреко усѡа или лица*. – Одалѡмла га је преко нѡса, јер је бѡјѡ брезѡбразѡн и пѡчѐѡ је дрпат.

ода́лт, ода́лјем свр. *одли́ти дио и́ечнос́ти у дру́гу и́осуду*. – Ода́ли ра́кјѣ из-влашѣ да нѣ-изби́је чѣп.

ода́нлѣ и **ода́нлѣ** прил. *оданде*. – На́јбо́лѣ се тѣ јав Здра́вку, јер он је прѣ́кључѣ до́шѣ ода́нлѣ. Ма́ксим и Ста́ка-с ма́лопри́је стѣ́гли ода́нлѣ.

ода́нт, ода́нѣм свр. *одахну́ти, мало одмори́ти*. – Нѣ-мог ста́лно ра́дт, па мо́ра̄м њ-ја́ бар нѣка́д ода́нт. Израз: ода́нт душо́м одмори́ти се, одахну́ти. – Ка-ѣ њ-ја́ е́днѣч мо́ѣ ода́нт душо́м.

ода́рбе́лт, ода́рбе́лѣм свр. *одакну́ти од нече́га, одвоји́ти од цѣлине*. – Ви́ѣ ка́к су му се це́пов ода́рбе́лѣли ко то́рбаков. Ви́ш ко́лкѣ је ода́рбе́лѣла ў́сне и ка́к се на́фракала?

одасја́ват, одасја́ва̄м несвр. *одље́йлива́ти, и́омало се одваја́ти од нече́га*. – Бе́тѣн се сѹ́ши и ша́лунг јѣш ни́је по́чѣо одасја́ват.

одасја́т, -ја́м свр. *и́омало се одвоји́ти од нече́га, и́ек видлѣиво се одли́јеи́ти*. – Да́ске-с ма́ло о́дасја́ле и мо́раѣеш и по́правт.

одасѹ́т, о́даспѣм свр. *одвади́ти си́па̄њем у дру́гу и́осуду*. – Тре́ба̄ о́скору́-ша́ мало о́дасѹ́т из ко́рпѣ да се не про́спајѹ док и нѣ́сиш.

ода́т, ода́м несвр. *ходи́ти, и́ти*. – Нј́есам мо́гѣ о́дат ко́лкѣ ме сло́мла вру́ѣна. Израз: о́дат ко́ глу́ве ку́је лу́ѣи́ти без и́какве и́ош́ребе. – Њѣ́ дво́ѣца нѣ-зна́јѹ ни шта́-б, ни ку́да-б са́-себо́м, па о́дајѹ по со́ка́цма ко́ глу́вѣ ку́је.

ода́шт, ода́шјем свр. *оди́и́ти, ра́и́и́ти, одвоји́ти и́и́о је ши́вењем си́ојено*. – Ма́ло-м се с кра́ја ода́шјѣ ко́лјѣр.

ода́вѣт, -вѣм свр. *негѣ́је одвеси́ти неи́и́о или неко́га*. – Сѹ́тра-ѣ о́давѣт ше́нцу ў́-мли́н.

ода́ру́ст, ода́ру́сѣм свр. *брзои́леи́о и не́и́рисѣо́јно одговори́ти неко́ме*. – Ка́д он о́дбру́сѣ, нѣ-зна́ чѣ́к шта́-б му ре́кѣ.

ода́ва́када одуви́јек, *још из си́ѣрих вре́мена*. – Ср́би-с у Сла́вѣнѣ́и жи́вље́л од ва́јкада́.

ода́ва́лт, ода́ва́лѣм свр. **1.** *одломи́ти знача́јан дио нече́га од цѣлине*. – Ода́вѣ ту ру́стину над це́стѣм да нѣ-панѣ на не́ког ка́д бу́де про́лазјѣ. **2.** *фиг. уди́и́ти, лу́ѣи́ти ру́ком или дла́ном*. – Ђл му је ода́ва́лјѣ ша́ма́рчину да се све́ пу́шло.

ода́вѣст¹, -ѣдѣм свр. *одвеси́ти, воде́ѣи неко́га и́омо́ѣи му да си́и́гне негѣ́де*. – Дра́гце, ѣш тѣ ода́вѣст дј́ѣцу ў́-шко́лу? Га́вро, ода́вѣд ко́блу на ва́ло̄в да пи́је во́дѣ.

ода́вѣст², -ѣзѣм свр. *одвеси́ти, и́ревеси́ти не́ким и́ревозни́м средсѣ́вом*. – Ђ́лекса, ел мо́реш ода́вѣст мото́ром А́нђу ко́д ба́бѣ и ѣ́да? Лу́ка, а́јд ме ода́вѣд до со́кола́нѣ.

одвојт, одвојим свр. *издвојиџи, раздвојиџи*. – Нёће се тó моћ одвојт без чёкћа.

одвољт, одвољим свр. (некога) у љубави: *одлучиџи се за некога, одабраџи некога*. – Мешчџни да ће Мира прѳје одвољт Лаз нег Вѳлпу.

одвољет, одвољим свр. *в. одволиџи*. – Нѳ-сам нё-знам кѳјѳ ѳу прѳво одвољет.

ѳд-вољё т-је израз са значењем: *све зависи од ѳвоје воље, сам одлучи, биће како одлучиш*. – Кад лёт ѳдеш ѳ-шуму, понёс капѳт, а зѳм как ѳш – ѳд-вољё т-је.

ѳдвргнит се, -нём се несвр. *одвикнуџи се, одучиџи се*. – Јёдвѳ се ѳд-вргѳ ѳдања за крмцима. Кад се ожёнѳ, прѳво се мѳрѳ ѳдвргнит од бећарѳ.

ѳдгѳлт, ѳдгѳлим свр. **1.** *гуљењем одвојиџи дио*. – Одгѳлѳ је стѳрѳ флё-ку са гѳмё и мётнѳ нѳвѳ. **2.** *фиг. одслужџи казну, војни рок и сл.* – Сѳд га је кѳзниѳ са трѳ гѳдне зѳтвора и свё је ѳдгѳлѳ, брёз скраћења. Јѳ сам ѳдгѳлѳ пѳне двѳје гѳдне у вѳјски.

ѳдерётак, -тка м *изношена одјећа*. – Ко нѳмлађё дјёте, стѳлно сам нѳсѳ одерётке.

ѳдјёднѳч прил. *одједном, изненада*. – Одјёднѳч је вѳда пѳчёла ѳлајзт у пѳдрум. Пѳткуп свё ѳдјёднѳч да нё-мѳрѳш ѳћ двѳпѳт ѳ-бѳшчу.

ѳдјёбат, -бём свр. *фиг. и просто: безобразно одбиџи некога или ѳегово мишљење, чесѳо и без образложења*. – Нёћё ѳн бѳт дѳго скѳпа, јер ће Симё-уна брзо ѳдјёбат Гвѳздена. Мѳ, пѳн ми те кѳфер и ѳдјёб ѳд-мене.

ѳдјељёниѳ, -ѳка м *човјек са ужом ѳпородиѳом који се одијелио од веће заједничке ѳпородичне задруге*. – Мѳро и Мѳмѳр су ѳстѳ вѳмѳлја и ѳн су ѳдјељёниѳ.

ѳдјет, -енём свр. *ѳбуѳи, ѳдјенуџи, заогрнуџи*. – Ак бѳдё кѳшё Димѳтрије ће ѳдјет кабѳнцу.

ѳд јѳтра до сѳтра израз у значењу: *сѳално, од раног јѳѳра до касне вечери*. – ѳна дирѳнчѳ и пётком и свётком, од јѳтра до сѳтра.

ѳдлётт, -тѳм свр. **1.** *одлеѳјеџи ѳмоћу крила*. – Шврѳке ће ѳдлётт чѳм ѳѳко зѳлаје. **2.** *ѳѳрчаџи, ѳдјуриџи, ѳѳиѳи у великој журби*. – ѳна је ѳдлётла зѳ-њѳм.

ѳдлёћет, -ётѳм свр. *в. одлеѳиџи*. – Лѳсте-с ѳдлёћеле у јѳжнё крајеве. ѳни-с ѳдлёћел зѳ-њѳм, а кѳ знѳ ѳће-л га стѳгнит.

ѳдлит, ѳдлиём свр. *в. одалиџи*. – Јѳ-ћ мѳло ѳдлит из плётёнкё, сѳм да прѳбѳм кѳкѳ је вѳно.

ѳдлѳчт¹, ѳдлѳчѳм свр. *донијеџи одлуку*. – Мѳрѳш сѳм ѳдлѳчт штѳ-ш сѳ-себѳм и кѳдѳ-ш крёт.

одлүчт², одлүчїм свр. *одвојїи, разлүчїи, нїр. јање од овце, разна сјеме́на разврстїи и сл.* – Донес ми сјеме гра, ал одлүч прїткәр од лежака, па да знам *ђѐ-ђ* којї садт.

одмā прил. *в. нама.* – Сїлаз с тавана одмā.

одмаглит, одмаглім свр. *брзо несїи или се удаљии из неїријайне или ойасне сїиуације.* – Чїм је спāзїо мїлицју, нїје чѐко да прїђу нег је одмаглијо из соколанѐ.

одмакнит, одмакнѐм свр. **1.** *одмакнуи, удаљии од нечега.* – Кад се он прїмакнѐ, она се одмакнѐ. **2.** *јакó се удаљии.* – Дѐк су се он спрѐмли и крѐнли, Драгољуб је одмако нїз-пүт.

од нāмјерцѐ прил. *оїирилике, без мјерења, одока (даи, узѐи, їпроцијении).* – Ўзѐла је медањакā нак од нāмјерцѐ, ўмотāла у шканицлин и дāла му.

одникālѐ прил. *ниоїкуда.* – Вукāшин ме пїтѐ оклѐн сам дѐшѐ, а јā сам му рѐко: „Одникālѐ, јер јā туј жївїм.“

одниклѐ прил. *в. одникале.* – Сāм нїје мѐгѐ нїшт, а одниклѐ нїје дѐбјѐ пѐмѐћ.

одѐрат, одѐрѐм свр. *їри орању окренуи бразду суїроїно од међе или їреїходне бразде.* – Кад се пѐдјелї њїва, међа се прāвї так што се с јѐднѐ стрāнѐ брāзда свāкї пүта одѐрѐ од међѐ, а са дрўгѐ стрāнѐ нāѐрѐ на међу.

одпѐрт, одпорїм свр. *оїиориїи, оїиарайи, раиїи, нешїо саииве-но раздвоїи на дијелове или само раиїи їоруб.* – Јѐко, дѐд ми одпѐр пѐ-руб на сўкњи јер је мѐрāм скрāтт. Однїѐћу код шнāјдерцѐ Ђўјѐ да-м одпорї рукаве и бѐљѐ ўкројї под пāзувом.

одрāнт, одрāнїм свр. *оїхрании.* – Грѐзда је одрāнла пāсторчāд кāј да-с њѐзна рѐђенā дїѐца.

одрāпт, одрāпїм свр. **1.** *лүйи, ударии да се чује.* – Одрāпјо га је да-с се свї окрѐнли према њїма. **2.** *фиг. сїрого казнии.* – Сўдија је Стāнку из Рāјїћā одрāпјо трї мїсѐца зātвора. **3.** *фиг. звучно їусїиїи вјеїрове.* – Кѐ-ста знā да одрāпї у друштву, па ѐнд свāлї на нѐког дрўгѐг да је прнѐ.

ѐдрѐда прил. *редом, без їрескакања.* – Свѐ ѐдрѐда-с пѐкупли и ѐћерал у āпс.

ѐдрѐдт се, ѐдрѐдїм се свр. *їресїи бии рођак, їресїи се звaiи рођацима, їосјећивайи се и уважавайи.* – Дāвно-с се он ѐдрѐдли, па се нѐ-вдѐ и пѐ-двїје гѐдне.

ѐдсваклѐ прил. *са свих сїрана, одасвуда.* – На сѐлскї крāм дѐђу лўди ѐдсваклѐ, кѐ ў-госте, кѐ рад зāбавѐ и бўдѐ вѐсело дѐ-нѐко дѐба нѐћ, а нѐкад и до јўтра.

ѿдува -ѿ ж *оѿушак, оѿвор на сѿпражњој сѿпрани крушине ѿећи кроз које се одводи вишак врелине*. – Пáво, мѣт цѣгле у ѿдуве, да не лáпѣ врућина док се крѹ пѣчѣ.

ѿдѹг, -а, -о *досѣа дугачак, ѿрилично дугачак*. – Сѹкња т-је ѿдѹга.

ѿдугачáк, -чка, -чко *в. одуг*. – Рáзговѣр је бѣјо ѿдугачáк.

ѿдугачко прил. *досѣа дугачко, ѿрилично дугачко, оѿиширно*. – Разговá-
рал смо ѿдугачко о свáчем.

ѿдуго прил. *временски ѿрилично дуго*. – Њѣ двоје се знају ѿдуго.

оѿѹжт се¹, оѿѹжѣм се свр. *измириѣи дуговање*. – Нѣнáд је ѿшѣ двá дáна брáт кѹрузе, да се ѿдѹжѣ Мѣрослáву што му плѣћкѣ рѣпу.

оѿѹжт се², ѿдѹжѣм се свр. *кад се ѿпрајање ѿродѹжи више од очекиваног*. – Вѣлко чѣкá Гѣрдану код соколáнѣ, а чѣкáње му се оѿѹжло, па сáм цѹпкá и ѿбзирѣ се.

оѿумѣнт, оѿумѣнѣм свр. *за бол: ѿоѿустѣиѣи, ѿроћи, ѿресѣаѣи*. – Мѣћ спáват сáм ак ме зѹб бáр мáло оѿумѣнѣ.

ѿдѹран, -рна, -рно *оѿбојан, без срдачносѣи, безобразан, неѿрисѣѹѣа-чан*. – Стѣјца је јáко ѿдѹрна, ал је у дѹш дрѹкчијá.

ѿдѹрно прил. *оѿбојно и без срдачносѣи се ѿонашáѣи ѿрема некоме, не-ѿрисѣѹѣачно за сарадњу*. – Вѣра се пѣнáшá бáш ѿдѹрно према свѣмá.

оѿчѣнт, ѿдчѣнѣм свр. *оѿломѣи мањи комад*. – Кад је дѣватјѣ ѿнáј крѹ, оѿчѣнѣ је ѿд-њег цѣлѣи скрáјак.

оѿ шѹба из ѿрвог ѿоѿушáја ѿогодиѣи или ѿосѣавѣиѣи. – Јѣвишá је слѣжјѣ цѣлѣи мѣтѣр од шѹба, а бѣјѣ је скрѣз рáстаѣен, до задњѣг шарáфа.

ѿђ прил. *оѿдје*. – Дѣђ тѣ ѿђ сáм, а нѣмѣј слáт пѣруке по дрѹгјема.

ѿђе прил. *в. ѿђ*. – Ђн ѿђе нѣмá штá трáжт.

ѿђека прил. *в. ѿђ*. – Тѣ ѿђека нѣмѣј ни дѣлајзт, јер-ш дѣбт бáтѣнá.

ѿђељат, -љáм свр. *оѿрадиѣи ѿредмѣи сѣпругањем ножем или сѣпругаљком*. – Рукѹнцу трѣбá јѣш ѿђељат, јер је прѣдебела.

оѿдѣрат се, ѿждерѣм се свр. *јáко се наѣиѣи*. – Млáдѣ нѣ-знају пѣт, па пѣјѹ на брзѣну и ѣчас се ѿждерѹ.

ѿжег м *мѣѣална лоѣаѣиѣа са ѿриком за избацивање жара, ѿеѣела и сл.* – Сáвце, пренѣс ѿжегом мало жѣрѣ, па-ш лáкшѣ налѣжт дрѹгѹ пѣћ.

оѿжеж свр. *удри, навали, ѿѹцај*. – Кад-с ѹшли у зáсједу, Вѣлибѣр је дрѣк-но: „Ожеж!“

оѿжѣнт, ѿженѣм свр. **І. 1.** *учинѣи да нека мушка особа сѣѹѣи у брак; ѿриволеѣи на женидбу*. – Мѣји-с ме оженли да ме нјѣс ни пѣтали. **2.** *(женску особу) узѣи за жену*. – Мѣтар нѣје ѣѣо оженѣ Стѣју из Сáжѣјá. **ІІ. ~ се оже-ниѣи се**. – Нѣкола се оженјѣ Јѣком из Трѣглавѣ.

òзāд *иозади, одозада, оийиозади, иза.* – Сјѣд òзāд и држ-се зà-мене, а *ја-ћ* вòјзт.

озāда *в. озад.* – Сједјо је озāда и глédјо прèд-себе.

озāди *в. озад.* – Тò је бiло озāди кўћē, па нјесам нйшт вїдјо.

òзгò *одозго, са горње сїиране.* – Алāј вòлим йграт тарабана / гòре скò-чїм, òзгò йдём сáма (НП).

озгòра *в. озго.* – Тòлкў цāку нїје мòгò сām спўстит озгòра с тавана.

òзēбло прил. *за жива бића: смрзнуиò, смрзло.* – Дјєца-м изглéдају јāко òзēбло.

òзēбст, *озēбем свр. озейсїи, смрзнуиї се.* – Нёмòј излајзт у трāљама јер ћеш òзēбст.

òзēбт, *-ēбем свр. в. озебсїи.* – Ўзми рукавце, òзēбће-т пр̄сти и зāће-т зà-нокте.

òјањт, *-њїм свр. ојагњииї, донијетиї на свијетиї јагње.* – За дāн, двā ће се òјањт трї óвце. Бјēлка и Брāва с-се облїзнили, а Брēна, Жўна, Мрāва и Чїзма-с òјањле по јèдно јāње.

òј дјевòјко *в. криво коло.* – Кр̄сто и Трївўне, àјмо нāс трòјца запòчєт òј дјевòјко!

òје *с воловска руда за вучење йлуга; обично наїправљена од бријестиа или брезе.* – Òдсјекò сам рāван брèстић за нāправт òје.

òјкат, *-кām свр. ојкаиїи, дозивани некога са ооој.* – Чòбан òјкајў у Дāб-ном бр̄ду.

òјтра прил. *јуїирос.* – Чўла сам òјтра сїлучāра, па мòремо сáдт лўк.

òјтроскē прил. *в. ојїра.* – Åл сам се òјтроскē успāвò. Кад сам òјтроскē ўстò, зòра је већ бїла зарўћела.

òјтрошњй, *-ā, -ē јуїирошњи.* – Òјтрошњē млјéко сам мётла ўсирт.

òјужт, *-жїм свр. оїиоилииї усљед дувања јужног вјеїира.* – Мòрда ће нāреднијē дāнā бāр мāло òјужт.

окāнт се, *òкāнём се свр. осїиавиїи некога на миру, не узнемираваиїи, немаиїи йосла са неким, одусїиаиїи од нечега.* – Рāтко, окāн се тї Пелē, јер нїје òна пāр зà-тебе. Будалèsно јèдна, па окāн ме се већ јèднòч.

òкапна, *-ē ж сїлетиї жила дрвећа уз обалу ријекe исїод кога је вода однијела земљу.* – Крўпнē рїбе се сакрївајў под òкапну, а сїтнијē бўдē и у плићāку.

òквачт, *-чїм свр. окачиїи, објесиїи на кваку, клин, ексер и сл.* – Ћўро, помòз ћāћ да òквачй слїку нā-зїд.

òкишат се, *-шāм се свр. насїиуиїи кишини йериод, када дођу кишини дани.* – Мòрāмо пòсијат шёнцу прїје нег се òкишā.

òклада, -ē ж *ойклада*. – Није му Андрија сãм нàк ўзò или òтѐо пàре, нег је била òклада.

òкладт се, -дѣм се свр. *ойкладиѣи се*. – Њѣ-с се двòјца пр̀во òкладли, па се пòшлѣ пòсвадли и пòтўкли.

òклѣ прил. *одакле*. – Òклѣ-с твој дòшли у Граòвљане?

òклѣмбест, -сѣм свр. **I.** *òбјесѣи нос, очи или усне, као израз љуѣње, забринуѣосѣи*. – Кад сам му одговòрјо, није знаò штà да рѣчѣ и сãм је оклѣмбесјо лãбрте и шўтјо. **II.** ~ **се** *ослониѣи се на некога свом ѣежином*. – Штà-с се тòлкò оклѣмбесјо ò-мене?

òклѣмбешен, -а, -о *немарно објешен о нешѣо*. – Дòјт ми òнàј оклѣмбешенѣ пѣшкѣр с клинчанцѣ.

òклѣмбешено прил. *немарно, неуредно објешено о нешѣо*,.. – Сўкња јòј стòјѣ оклѣмбешено.

òклѣмпавт, -вѣм свр. *ономоћаѣи, разбољѣи се*. – Стрин-Вàја је òвѣ гòднѣ бãш òклѣмпавла.

òклѣн прил. *в. окле*. – Кад ме је пѣтò òклѣн сам, нѣсом му ѣѣјо рѣћ.

òколо кѣрѣ ѣћ (прѣчат) *ѣричаѣи околишајуѣи, говориѣи изокола, околишеѣи*. – Рѣц већ јѣднòч штà се дѣсло, а нѣмòј ми ѣћ òколо кѣрѣ. Сà-ћѣ òн ѣѣм прѣчат òколо кѣрѣ, док га нѣ-напје, а òнд није вѣшѣ ни бѣтно штà ће му рѣћ.

òколца, -ѣ ж *околина*. – У цѣлòј òколци није бѣло тàкѣ цўрѣ кò што-ј бѣла Дàра.

òкòлчит, -чѣм свр. *ѣосѣавиѣи кочеве на међу, омеђиѣи*. – Нàјприје òкòлчи свòј плàц макар кàкòм жѣцòм, да се знаде дòклѣн је твоѣ.

òкопѣлт се, òкòпѣлѣм се свр. *родѣи дијѣѣе коме се не зна ко је оѣац*; усп. копиле. – Па Мѣлосава се òкопѣлла, а тѣ-ш ѣў пѣтат за сàвјет.

òкòрет, -рѣм свр. *добиѣи кору, сѣврднуѣи се, нѣр. за хљѣб, колаче, блаѣо и сл.* – Мѣтни крў у лѣбàрнѣк, да не òкòрѣ.

òкòрјо, -рла, -рло и -релà, -релò *који има сѣврднуѣу кору, који је добио ѣокорицу, а унуѣра је јòш мекан*. – Тò је стàрѣ крў кад је тòлкò òкòрјо. Блàто на чѣзмама се свѣ òкòрло. Јѣре нѣс пòкрила штрўце с нѣчѣм да нѣ-буду тàкѣ òкòреле?

òкòрт, -рѣм свр. *в. окорѣи*. – И штрўце ће òкòрт ак и нѣ-покријѣш с пѣшкѣрѣм.

òкрàјак, -јка м *дио ѣивѣ, обѣчно уз међу, заѣправљѣн и са редом вођа*. – На òкрàјку òвѣ гòднѣ шљѣве нѣс рòдле. Тр̀нке са чѣлама су под òскорушòм на òкрàјку.

òкрајак, òкрајка м *одрезани крајњи дио хљеба, колача, дебла дрвећа при резању и сл.* – За-зйму је набавјо двйје приколце òкрајакā, па ће му бйт дòст да кўпй јòш шèст мètèрā дрвā. Òдрез ми òкрајак крўва и нāмаж с мāсти.

òкрајчит, -чйм свр. *одрезайи крајеве на заобљеном дрвећу, хлебу, колачима и слично.* – Прво òкрајчи грађу, па је слòж да се дòбро òсўшй.

окрвт се, òкрвйм се свр. *за овце или козе: разбољейи се иако да не могу да йасу, једу, сйоје и сл.* – Јèднòч кад се на Мèмèдòвцу окрвла Крўжа, Бòјо нйје ймò ш-чйм прòрезат òвци ўво, па је ўзò двā кāмена и ш-нйма јòј расцòпò ўво и тāk јòј пòмòгò.

окрèнт һўрак израз у значењу: *йпромијенийи мишљење или сйав о разним сйварима мимо уобичајеног.* – Мòж му говòрт штā òш, ал чйм се чўје са жèнòм òн ће окрèнт һўрак.

окрèsат, òкрешèм свр. *скинуйи гране са сйабла.* – Прво һмо окрèsат гране, па òнд извлāчт грабће из дўмачè.

окўмт се, òкумйм се свр. *йосйайи кум.* – Окўмли-с се Пāvһи и Узўри. Мйлан се окўмјо са Дрāганом.

олāдт, òлāдйм свр. *охладийи.* – Рākја је нāјјачā чйм се испèчè, а док се òлāдй òна мāло òслабй.

олајāват, олајāвāм несвр. *оговарайи некога.* – Тй-ш ме олајāват, па вйђ сèбе кākй-с!

омађйјат, -јāм свр. *найравийи неку магију, врачку.* – Òн цўре кòнд омађйјā, па òдмā пристанў на свè шта им трајй.

омāлт, òмāлйм свр. **1.** *йосйайи мало, крайко, ийијесно.* – Тèро, бāш су-т брзо омāлле цйпеле, па од јесèнес ти је нòга пòрāсла за цјèл брòј. **2.** *за намирнице: кад осйане видно мала количина, која је можда и недовољна.* – У срèднèм òкну амбāра је бāш омāлло шèнцè и нè-знāм ел је јòш ймā зā-двā мјерòва.

òмpаза, -è ж *мржња.* – Нè-ствāрāјте òмpазу међ кòмшијама!

òмpкнит, -нèм свр. *дочекайи мpак негдје.* – Òмpкли смо у Вировйтци чèкајўћ дòктора. Јā òмpко крај зèленā лўга / з-дòбрйм дрўгòм, с лијèпòм дјèвòјкòм (НП).

òн они. – Јāко-с òн горòпадни.

òнāј мòј израз којим суйруга назива мужа йред другима кад га не йомиње именом. – Кад пòпје, òнāј мòј бўдè бāш нāпāк, па мòрāм дòбро пāјзт кākò-ћ ш-нйм йзйћ нā-крāј док нè-заспè.

онākй, -а, -о *онакав.* – Нèмòј й-тй бйт онākй пјāне кāј стрйц Лўка.

òнā мòја израз којим муж назива суйругу йред другима кад је не йомиње именом. – Òнā мòја бāш знā свāшт рāдт ў-шакaм: и èклaт, и плèст, и ткāт, и нèцaт, и шлйнгaт, а дòбра је и кўвaрцa.

òплатњак м *шкани сїоњак, коришћен и као њрекривач корїе, шїјесїа у наћвама или њросїшрка шїоком обједовања*. – Пòкрї òплатњакòм кòрпу, а кад дòћеш нà-њиву прòстри га нà-земљу, па нà-њег свè њзвaд.

оплèст, -èтèм свр. **1.** *њлешèњем нàњравїшїи*. – Мїца-ј знàла оплèст чa-рàпке прїје нег је пòшла ў-шкòлу. **2.** *фиг. ударишїи некога*. – Прòбò је утèћ, ал нїје стїгò јер га је òплео врбовòм шїбòм по гòлјèм нòгама. Израз: *оплест нòгама брзо, лијейò и њравїлно играшїи или њлесайшїи*. – Да-б се њгрò лòговац, трèбà дòбро знàт оплèст нòгама.

оплèћак, -ћка м **1.** *лèћни дїо кошуље женске народне ношње*. – На оплèћку се нїшт не укрàшàвà, нег сàм на прèдњїци. **2.** *кошуља женске народне ношње*. – Оплèћак ми шїрокї рукавà / па нà-њему дїка слàтко спàвà (НП).

òпòрњак м *масна везивна шїкива око цријева*. – Сàло од òпòрњàка се пòсебно тòпло и тà мàст се нїје мјèшала з-дрўгòм мàсти, нег се кòристла кад се пржјо дрòб, а ак га је бїло вїшшè, мèтàн је и у сàпун.

опòрт, òпорїм свр. *оїарайшїи*. – Љубце, àјд опòр рукаве на капуту. Мàр-ца је опòрла и òнў црљенў вèсту.

опрàшћат се, òпрàшћàм се несвр. *оїрайшїайшїи се, раздвajaйшїи се, одвajaйшїи се*. – Влàк је крèнò, а мї се јòш опрàшћал, па сам мòрò лèћет зà-њїм.

òпржт, -жїм свр. *оїржшїи, оїећи*. – Јучè сам се òпржјо лòжећ шпòрет.

опрїчат, òпрїчàм свр. *оїисайшїи њричајући*. – Штà је òн прежївјо, тò се тèшко мòре опрїчат.

опрљт, òпрљїм свр. *в. оїржшїи*. – Опрљјо сам пàлац лòжећ вàтру.

òпуна и òпуна -è ж *шанки омотач око мишића, јакò шàнка кожица*. – Скїн са мèса òпуне па га òнд њзреж за ћелàпе. Зàпала м-је зà-зуб нèквà òпуна па-м смèтà.

òпўндрат, -рàм свр. *скинушїи, уклонишїи, одсїпранишїи вишкове сала и шїкива са цријева, меса или сл.* – З-дрòба трèбà òпўндрат òпòрњак да се дрòб мòре òчистит и òпрат.

опўстит, -тїм свр. *оїусїїјейшїи*. – Сèла-с опўстла и зàрàсла.

òпўтњак м (об. у мн.) *дугачка шїрака за везање оїанка уз ногу*. – Чèшћè-с лўд нòсли òпàнке с òпўтњàцма нèг шилкàне.

опўшћет, опўшћїм свр. *в. оїусїшїи*. – За трїест гòдїнà су сèла опўшћела, а пўтев и стàзе зàрàсли.

òпца, -è ж *циркуски мајмун*. – Кад је Ђрош прўжјо прст према òпци, нàмà је скòчла нà-њèга.

ѡпшāј дѡри *затворено коло са ѡјевањем и истѡименим рефреном.* – Баба-Мѡлка је рекла да ѡпшāј дѡри ѡграју дјѡца, јер сām ѡн мѡгѡ пјѡват: „Вѡ-лѡмо се скѡпа свѡ“.

ѡра, ѡраса м *назив за ѡлод и дрво ораха.* – Самѡл кѡлу ѡрā за колаче. Сјѡл смо под ѡра и дивāнли. Зѡлен ѡра пāо на ѡрāње / мѡсли мālā да сам за вārāње (НП).

ѡрај м *в. ора.* – Бѡће чѡтри штрѡце са ѡрајма и двѡје с мāком. Самѡл ѡрāј за нāправт штрѡце. Твѡј ѡрај ѡмā бāш лјѡпу и вѡлку крѡшњу.

ѡраѡв, -а, -о *који је од ораха, орахов.* – Од ѡраѡвѡг дрѡвета се прāвѡ нāмјѡштāј.

ѡргѡнāл, -āла м *оригинал.* – Тѡ-т нѡје ѡргѡнāл, јер је тѡ нѡко већ пѡпраљѡ и мјѡѡ.

ѡрло-гѡрло ма *шѡа било, ма шѡа се десило, без ѡзира на све.* – Јā мѡрāм ѡјтру ѡћ, па ѡрло-гѡрло, нѡ-морем вѡшѡ чѡкат.

ѡрма, -ѡ ж *ѡјрема за коња.* – Лѡка, ѡчисти ѡрму и прирѡд је зā-сѡтра јер ѡдѡм с коњма на вāшар у Уљāнѡк.

ѡрнице, -ѡцā ж *мн. ѡдѡз за ѡлуг.* – Вѡћѡ тѡчак ѡрнѡцā ѡдѡ брāздѡм, а мāњѡ по нѡѡрāнѡм дјѡлу.

ѡрѡв, -ова, -ово *в. ораов.* – Увѡнло је лѡшѡ ѡрѡвѡ / ѡѡно мāјкѡн Јѡво бѡловѡ (НП).

ѡрѡдт се, ѡрѡдѡм се *свр. удајѡм или женидѡм ѡсѡѡѡиш род са неким.* – Орѡдли се Вѡкотћѡ и Прѡдāнѡвћѡ.

ѡрѡнт, ѡрѡнѡм *свр. ѡслабиѡиш и ѡмришавиѡиш зѡг лошег здравља или сѡѡросѡиш, ѡнеѡћѡиш.* – Тāћā од снај-Мѡлкѡ је у задњѡ врјѡме бāш ѡрѡнѡ. івѡ зѡме је ѡѡд-Сѡмо дѡст ѡрѡнѡ.

ѡрѡнт, ѡрѡнѡм *свр. ѡкруниѡиш, скинуѡиш нѡр. зрњевље, бѡбице, каменчићѡ, бѡју и сл.* – Дјѡцо, нѡмѡјте лѡћѡт крѡз виногрāд, сām ѡте ѡрѡнт грѡзѡве.

ѡсамдѡст бр. *осамдесѡиш.* – Нѡкадѡ је ѡ-шкѡл бѡло и до ѡсамдѡст ѡākā, а сādѡ нѡмā нѡ шкѡлѡ.

ѡсāмнѡст бр. *осамнаѡсѡиш.* – Стѡфāн се ѡжѡнѡ са ѡсāмнѡст гѡдѡнā.

ѡсѡаклѡ прил. *в. одсѡакле.* – Кад је крāм у сѡлу, ѡсѡаклѡ бѡдѡ нāрѡда и прѡк-дāна и нāвѡчѡ на зāбав.

ѡсѡāнт, ѡсѡанѡм *свр. дѡчекаѡиш јуѡро или ѡѡјавиѡиш се јуѡром.* – Мѡ смо ѡдал цѡлѡ нѡћ и ѡсѡанли у Воћѡну. Нāду-с ѡватли трѡѡѡв ѡко пѡнѡћ и дјѡте је ѡсѡанло на трѡћѡ дāн слāвѡ. Снѡјѡ је ѡсѡанѡ на Бāднāк.

ѡ-сѡѡм рѡву и крѡву *својѡм средсѡивѡма, снѡсећѡ сам ѡрошкѡве исхрāне и ѡјремања.* – Крāјѡшнѡици-с вāздā рāтовал, как се нѡкадѡ гѡвѡрло: ѡ-сѡѡм рѡву и крѡву.

осклизнит се, осклизнѐм се свр. *оклизнуѝти се*. – Сѝноћ сам се осклиз-
нѐ, па лѹпјо гѹјсцѐм ђ-земљу. Паз да се не осклизнѐш.

ѡскоруша, -ѧ ж *воћка са сѝѝним крушколиким ѝлодом*. – ѡскоруше се
јѧдѹ сѧм кад су гниле.

ѡсмѧк, -ѧка м **1.** *сѝара сорѝа кукуруза чији клиѝ има осам редова зрна*.
– Најѹкуснијѝ-с жгѧњци кад се брашно дѡбје од осмѧкѧ. **2.** *ђак осмог разре-*
да, осмошколац. – Није ѡн вишѧ мѧлѝ, па ѡн је ѡсмѧк.

ѡснова, -ѧ ж у *ѝкању*: *развучене и заѝегнуѝе ѝодужне ниѝи ѝкања*
крѡз које се ѝѡѝречно ѝровлаче ниѝи ѝѡѝке. – Нѧ-знѧ свѧкѧ жѧна пѡставт
ѡснову на тѧру.

ѡсѡвт се, ѡсовѝм се свр. *ојачаѝи, ѡѡравѝи се, ѝовраѝиѝи се од гу-*
биѝка или недаће (финансијске, здравсѝвене, ѝсихичке), доћи к себи. – Мѧло
се осѡвјо тѧк кад је бѝјо у бѡлниц. Није се осѡвјо с пѧрама од кѧк се истрѡјо
прѧвѧћ свѧтове, па је јѡш у дѹговма.

ѡсѡран, -рна, -рно *груб, неѝрисѝѡѝачан, склон самовољи, неѝријаѝан у*
ѡѝхођењу. – Дѹле је јѧко ѡсѡран и тѧшко ће се Вѧсо ш-њѝм договѡрт о ѝчему

ѡсѡрно прил. *грубо, неѝрисѝѡјно, својеглаво*. – Рѧде се ѹвјѧк држѝ
ѡсѡрно према свѝмѧ.

ѡстаљат, -љѧм несвр. *осѝављѧѝи, наѝуѝиѝаѝи*. – Нѧмѡјте ѡстаљат
ѹпѧљен трѧктор кад нјѧсте нѧ-њему.

ѡстат зѧ-сјеме израз у значењу: *осѝаѝи ѝослије свѝх других*. – Нѧће
ни-ѡн ѡстат зѧ-сјеме, ѝ-ѡн ће пандрѧкнит ко ѝ-сви дрѹгѝ.

ѡстве, -ѝ ж мн. *наѝрава са ѝиљцима којом се сѝрјѧчава да ѝеле сѝса*
краву. – Мѡрѧмо мѧлѡм воѡ мѧтнит ѡстве, да га ѡдбијемо од сѝсѧња.

ѡстраг прил. *ѝѡзади, иза, сѝпрага, одосѝпрага, на задњем дијелу, на*
задњѡј сѝрани. – ѡн је ѡстѡ ѡстраг у вагѡну, па нѧ-знѧм штѧ-е бѝло ш-њѝм.

ѡстрагѧ прил. *в. осѝраг*. – Мѝлорѧде, мѧтни ѡстрагѧ на срѧнцу лѧм-
пѧш, јер ћеш војст нѡћом, па да ѝмѧш бѧр нѧквѡ свјѧтло и да се вѧдѝш нѧ-
цести.

ѡстрагѹша, -ѧ ж *ѝѹшка која се ѝѹни са задње сѝране*. – Тѝ нјѧс нѧкадѧ
ни вѧдјѡ прѧвѹ ѡстрагѹшу.

ѡстрѡт се, ѡстрѡѝм се свр. *вербално или физички навалиѝи на некога*. –
Штѧ сте се ѡстрѡли на Игњѧтју, па ѡставте дјѧте на мѝру?!

ѡтабачт, -ѧѝм свр. *умријѧѝи*. – Ёси-л чѹѡ да је ѡјтра ѡтабачјѡ стѧрѝ
Нѝкола?

ѡтава, -ѧ ж *другѡ кошење ѝправе на ливади, ѝослије сѝјена, други ѡѝкос*.
– У Рѧстовачама је ѡтава сѹва, па трѧбѧ ѡтѝћ пѡ-њѹ да не пѡкиснѧ.

ѡтавѝ м *ѝреће кошење ѝправе, ѝослије ѡѝаве, ѝрећи ѡѝкос*. – Кад је
гѡдна кѝшна и рѧнјѧ се пѡкосѧ сјѧно и ѡтава, на Лѹговма се мѡре кѡст и ѡтавѝ.

òтај, òта, òто (ген. ж с-òтѣ, INSTR. с-òтѣм и с-òтјем, с-òтòм) *и̑ај*. – Дòјт ми òтај лавòр. Па њ-тѣ ўзми с-òтѣ р̑пѣ. Нѣмā Ђнца нѣшт с-òтѣм. Штā-ш сãд с-òтјем урадт? Штā-ш с-òтòм шпањгицòм? Кў-ћеш с-òтòм перушнòм?

òталѣ и **отáлѣ** прил. *одаи̑ле*. – Дòдāј ми те шарáфе òталѣ! Нѣмòј ўзмат нѣшт отáлѣ!

òталѣн и **отáлѣн** прил. в. *о̑и̑але*. – Бјѣж òталѣн, па штā-ш тўј? Отáлѣн ўзми грабље.

отaљават, отaљавāм несвр. *и̑рави̑и̑и̑ неш̑и̑о без воље, и̑ек да се уради*. – Радте кãк трѣбā, а нѣмòјте сãм отaљават пòсò.

отaљат, -љам свр. *на̑рави̑и̑и̑ неш̑и̑о без воље, и̑ек да се уради*. – Нѣће Дãнло тò на̀правт как трѣбā, већ ће сãм отaљат – ко нѣ-себ, нѣ-свòм.

отамбурат, -рāм свр. фиг. *удари̑и̑и̑*. – Двā-три пўта га је òтамбурò ò-земљу и нѣје му вишѣ прāвјо нѣкијѣ проблемā.

отѣгнит се, òтѣгнѣм се свр. **1.** *рас̑и̑егну̑и̑и̑ се, разву̑и̑и̑ се*. – Тāј матријал се јāко òтѣгнѣ. **2.** *дуже̑ и̑о̑траја̑и̑и̑, одужи̑и̑и̑ се*. – Сàстанак се нешт òтѣгò. Израз: отѣгнит па̀пке: *умри̑е̑и̑и̑, нести̑а̑и̑и̑*. – Нѣш нѣ-тѣ трајат дòвјѣка и отѣгнићеш па̀пке иза кãквòг плòта.

òтић, òдѣм (импер. оти̑ћ) свр. *о̑и̑и̑и̑и̑*. – Нѣмòј òтић нѣкуд òд-кућѣ док се мѣ нѣ-врāтимо. Нјесам мòгò сãм òтић ни до зãхода. Чѣм је Вѣмја òшла ў-Пакрāне, òн је òшò у гостијòну. Пòшлѣ смо с Драгињòм òшле у Ливађāне, па у Пòповац. Тò дјѣте је сāмо òшло òд-кућѣ. А̑ђо, оти̑ћ код шнāјдерцѣ Ђујѣ у Чаглић нек ти сãшје кòстѣм.

òткãлѣ и **откáлѣ** прил. *одакле*. – Òткãлѣ-с тѣ, дѣко – из Вођина ил Пòд-равскѣ Слāтнѣ? Откáлѣ ће свѣ дòћ гòсти?

откѣват, òткѣвāм несвр. *о̑и̑и̑ри̑и̑и̑и̑ косу, мо̑и̑и̑и̑и̑и̑у и сл. с̑и̑а̑и̑ива̑ѣм руба с̑јечи̑ива*. – Мòгли-б стāt с кòшнòм да òткујемо кòсе, јер су се утўпле па и гла̀дилца нѣ-море наòштрит.

òткинт, -нѣм свр. *о̑и̑кину̑и̑и̑и̑*. – Нѣмòј тò òткинт јер је бòлѣ да òстанѣ и рāсте. Òш мòћ издўрат да не òткинѣш тў красту на чѣлу?

откòват, òткујем свр. *нао̑и̑и̑ри̑и̑и̑и̑и̑ косу, мо̑и̑и̑и̑и̑и̑у и сл. с̑и̑а̑и̑ива̑ѣм руба с̑јечи̑ива*. – Мòраћ òднјѣт лѣмеш код Сãвѣ ковāча у Средòмāльце да га òткује.

открáвт, òткрáвѣм свр. *одмрзну̑и̑и̑и̑и̑и̑ смрзну̑и̑и̑и̑и̑*. – Открáв мѣсо при̑је нег што мѣтнѣш пѣћ. Вѣлкò је блāто јер се зѣмља откравла.

òткуцат, -цāм свр. **1.** *о̑и̑куца̑и̑и̑и̑и̑и̑, куца̑ѣм уни̑е̑и̑и̑и̑и̑и̑ и̑екс̑и̑и̑ или бро̑е̑е̑е̑ на маши̑и̑и̑, рачу̑на̑у или каси̑и̑*. – На каси̑и̑ је Ђòко òткуцò кãк трѣбā, ал је кри̑-во наплāтјо. **2.** фиг. *ода̑и̑и̑и̑, изда̑и̑и̑и̑и̑и̑, и̑о̑и̑каза̑и̑и̑и̑и̑и̑ некога*. – Стāлно-с се бòјал да ће-и Милāнка òткуцат мѣлѣцѣи̑.

òтлѣ прил. в. *о̑и̑але*. – Ес њ-тѣ дòшò òтлѣ?

òтлѣн прил. в. *о̑и̑але*. – Дòват ми òтлѣн шлāпе.

отóрбит се, òтòрбѣм се свр. *објесѣиши се некое о раме*. – Кад је чòек пјан, òн се òтòрбѣ и нè-море њѣ, а нè-мож га ни нòст.

отпáчат, -чáм несвр. *размрсѣиши гужву са ѱослом или обавезама, до-весѣи у ред, уредиѣи замршену сѣѣуацију*. – Рáдомѣр је òјтра ѡмò дòст пò-сла јер му је стѣгò пун камѣјòн нòвè рòбè, па је двá ѡ-пò сáта преслагѣвò и провјерáвò док је свè òтпачò. Јòш нѣсом успѣјò отпáчат свè заðсталè пòслове.

отпèрјат, -јáм несвр. *брзо се удаѣиши, ѡбјеђи из неке неѣријáѣне сѣѣуације*. – Чѣм су вѣдлѣ Мѣљановчáне, òдмá-с òтперјáл с ѣгрáлѣшта.

отпòчинт, -нèм несвр. *ѡчинуѣи, одмориѣи*. – Кá-ћеш ѡ-тѣ бар мáло отпòчинт од тòлкијè òбавèзá?

отпýстт, òтпустѣм свр. **1.** *оѣѣусѣиѣи, даѣи оѣказ са неког ѡ-сла*. – Мáрка је јучè упрáвтељ отпýстјò с пòсла. **2.** *мало ѡѡусѣиѣи јáчину сѣѣзања или смрзавања*. – Нèмòј отпýстт попрèгáч док не прићерáмо кòла до дрвљáника, да се цјèпанце нè-распý. Чáчак је отпýстјò, па је све вѣшè бљýзгè.

òтргат, -гáм свр. *ѡкидаѣи или ѡобраѣи, нѣр. лишѣе, заѣерке и сл.* – Зá-пèрке трèбá òтргат да грòжђе бýдè јèдријè и крýпнијè.

отрòмбòљен, -а, -ò оѡуѣѣен, *који виси ѣáко да изгледа ружно, неѣри-кладно, неочекивано*. – Сѣнòћ је Нѣнко дòбјò по гýбци, па му је дáнас усна отрòмбòљена.

отрòмбòљено прил. *оѡуѣѣено, које виси ѣáко да изгледа ружно, не-ѣрикладно, неочекивано*. – Цвјèт шнáјдерца нѣје лјèпо сáшла сýкњу, па јòј стòјѣ нèкáк отрòмбòљено.

отромбòљт се, -òмбòљѣм се свр. *оѡусѣиѣи се, обесѣи се (о кожи, ѣканини и сл.)*. – Пантèлја је пýно òмршавјò, па му се кòжа испод брáдè отромбòљла кáј код пурáна.

òтрт, òтрèм свр. *обрисаѣи, очисѣиѣи крѣом, марамицом или сл.* – Трè-бá тò с клýпè òтрт док нèко нѣје сјèо и уфлèкò се. Вѣш да је дјèте бáлаво, па му отàр нòс већ èднòч.

òтуцат се, -цáм се свр. *мјесѣимично оѣѣѣѣиѣи емајл на ѡосуђу*. – Ыспò м-је лòнчиѣ и òтуцò се нá-двá мјèста.

òћáн, -ћна, -ћно *који хоће, вољан, који има намјеру и жељу*. – Тáј пѣцан је òћáн да ѣдè с нáма ў-Сјèрач, ал нè-смјè ѡћ бреж ћáћнè дòзволè.

òћерат, -рáм свр. *оѣјерáѣи*. – Нèћè га задржат да рáдѣ и òћераће га чѣм прòђè прòбнѣ рáд.

òћýв м *очух, мајчин други муж, који нѣје биолошки оѣац дјèѣѣѣу*. – Па нѣје Глѣшо Бòшку ћáна нег òћýв.

офензѣва, -è ж *офанзива, већа борбена оѣерација*. – За òногá рáта-с чèсто бѣле офензѣве, па је нáрод бјèжò ў-шуму и жѣвјò у збјèговма.

офи́рат, *офи́рам* несвр. *удвара́иши се, љубависа́иши, води́иши љубавне разгово́ре*. – Дечки и цуре се ску́пѣ код соколáнѣ, па офи́рају до нѣкѣ дѣба нѣћ. Иди, лѣло, кѣјѣм дѣнеш прѣгѣм / сáмо нѣмѣј офи́рат са дрѣгѣм (НП).

ѣфрлѣ прил. *в. оврлѣ*. – Свѣ је наѣчјо рáдт ѣфрлѣ.

ѣфурт, -рѣм свр. **1.** *ѣрели́иши врелом водо́м*. – Кад се крме за́колѣ, трѣба га ѣфурт док је тѣпло, да се лáкшѣ скѣдá длáка. **II.** ~ **се оѣѣи се врелом ѣечношѣу или ѣаром**. – Ћфурјо се кад је скѣнѣ за́клопац са рáлѣкѣ.

ѣхá узвик *воло́вима да сѣиáну*. – Ћхá, Гѣлѣбе, Јáблáне, ѣхá!

ѣѣи́нкáт, -кáм свр. *в. оѣи́куѣи (2), издáиши, оѣи́крииши нечи́је ѣиáјне*. – Нѣмѣј бѣт сѣгѣуран у Гѣрана јер ће те ѣѣи́нкáт чѣм му се прѣжѣ при́лка.

ѣѣуфáт се, -фáм се свр. *за ѣлáи́но или ѣлеѣе́ње: имáиши неура́ђен или ошѣе́ђен руб због чега се извлáче крајевѣ ѣѣи́ке или основе*. – Нѣсом ѣдмá порѣбла пешкѣре, па-с се нѣкѣ већ ѣѣуфáл.

ѣѣáпат, *ѣѣáпáм* свр. *ѣрсѣи́има скину́иши и најма́ње комади́ће са нечега*. – Кад ѣн ѣѣáпá кѣст, тѣј ни ћѣко нѣмá штá пѣјст.

ѣѣас прил. *одма́х, убрзо, велико́м брзи́ном нешѣи́о најѣрави́иши*. – Чѣм је ѣтворит дѣћáн, ѣѣас је нѣстáло врѣшкѣг ѣѣба и кѣфлѣ. Израз: *ѣѣас посла врло брзо, на брзину*. – Рáзбáѣѣ и је ѣѣас пѣсла шѣром бѣртијѣ.

ѣѣевна, -ѣ ж *ѣчевина, насли́јеђе, шѣи́о је ѣсѣáло од ѣреда́ка*. – Нѣће тѣ Рáдош прѣдат јер му је ѣѣевна.

ѣѣѣнт, *ѣѣѣнѣм* свр. *ѣѣѣину́иши ма́њи дио нечега*. – Мá, нѣје нѣшт стрáшно јер га је сáм мáло ѣѣѣнѣ и скѣро да се нѣ-вдѣ.

ѣѣѣпт, *ѣѣѣпѣм* свр. *сѣиáиши на ногу, нагази́иши некога*. – Кад ме ѣ-штáл тѣле ѣѣѣпло, ѣдмá м-је нѣга бѣкну́ла.

ѣѣѣмѣѣ прил. *међусобно сѣиáјáиши јѣдан насѣѣроѣи́ дрѣгог и глѣдáиши се*. – Њѣ двѣјѣа стáдоше ѣѣѣмѣѣ и прѣво-с шѣтли, па полѣћѣл јѣдан дрѣгѣм, за́грили се и излѣбѣли.

ѣѣѣѣѣт, -ѣѣм свр. **1.** *среди́иши да бу́де чи́сѣи́о, да не́ма нечи́сѣи́ѣа*. – Мѣрáм ѣѣѣѣѣт кѣћѣу. **2.** *ѣдсѣи́рании́иши ѣолне жли́језде мужја́ка*. – Прáсѣе трѣба ѣѣѣѣѣт док су мáлѣ да мѣсо нѣ-бу́дѣ нѣрастѣвно. Израз: *ѣѣѣѣѣт дѣѣте изврѣи́иши абѣрѣѣус*. – Вѣра ће ѣѣѣѣѣт дѣѣте јер нѣће да се ѣѣпѣлѣ.

ѣѣѣѣа, -ѣ ж *ѣмча у хекла́у и ѣлеѣе́њу ко́ја служи за ѣѣѣѣѣѣѣње ни́иши у ѣѣѣѣѣу или ни́иши основе ѣѣѣѣа*. – Ћѣ пѣкнѣ ѣѣѣѣа на чáрап, тѣј се ѣдмá пѣјáвѣ рѣпа.

ѣѣѣѣк м. **1.** *ѣѣѣѣѣк*. – При́је сѣшѣња мѣса мѣрá се ѣѣѣѣѣт ѣѣѣѣк. **2.** *мѣѣѣѣо гдѣ је ѣѣѣѣѣѣѣ ѣѣѣѣѣ у ру́ѣу ѣскоѣáну моѣѣѣѣѣѣѣ*. – Посáдла сам по пѣтнѣст ѣѣѣѣѣ бѣба и прѣѣѣѣѣ.

ѡш несвр. *хоћеш, хоћеш ли*. – Тй се ѡш жѣнт, а ел се ѡће ѡна ѡдат? Вйдо, ош й-тй йћ пѡ-воду с Јѣкѡм ѡ-Каменцу? Пйтајѡ ме ош се ѡдат, мѡлѡ? / Кад сам мѡлѡ, кѡко-б се ѡдѡла (НП).

ошѡјдарт, -рйм свр. **1.** *ударийи, луйийи*. – Мѡмйр га је ошѡјдарјо по лѣђма. **2.** *фиг. йасйи на исйийу, йесйу и сл.* – Ес ѡпѣт ошѡјдарјо на йспиту?

ѡшајцоват, -цујем свр. *комисијски йроцијенийи шйеиу, нйр. коју је начинила сйѡка у шйућем засаду, дивље свиње у засађеној њиви и слично*. – Дѡшанова дјѣца-с пѡстла крмке ѡ-квѡр па-с пѡровѡл Ђѡрђево кумпјѣре на Вйнограднама и мйрѡвнѡ вјѣће је ѡшајцовало да Дѡшан мѡрѡ Ђѡрђу дѡт двйје врѣће кумпјѣрѡ кад и бѡдѣ вѡдјо.

ѡшацоват, -цујем свр. *йогледом йремјерийи или йроцијенийи количину, квалийеи или димензије нечега*. – Нѣбѡјша сѡм ѡшацује дрѡво, а пѡгодй кѡлкѡ ѡ-њем ймѡ кубйкѡ и нѣ-требѡ му ни мѣтер ни шѡблер.

ошѣпучт, -чйм свр. *јѡко ударийи некога*. – Рѡдѡјка је крбѡчем ошѣпучла и Лйсаву и Бѡраву, па-с се ѡдмѡ прѣстале ѡбѡдат. Кад га је Жѣљко ошѣпучјо кѡцем, ѡдмѡ је пѡѡ.

ѡшинйт, -а, -о *фиг. йриглуй, ударен, својеглав и сл.* – Нѣмѡј се ш-њйм зафркѡват, јер вйш да је мало ѡшинйт, па нѣће свѡт твѡју зѣзѡнцију.

ѡшинт, -нѣм свр. **1.** *ударийи, луйийи*. – Ѣшин га том шпрѡљѡм. **2.** *йасйи*. – Кад је ѡшинѡ с врѡѣ нѡ-земљу, свѣ је звјѣзде пребрѡјјо. **3.** *фиг. йасйи на исйийу, йровјери, не йоложйи*. – Јѣлка је ѡпѣт ѡшинла на вѡзѡчкѡм йспиту.

ѡш-ли хоћеш ли. – Млѡђане, ѡш-ли већ јѣднѡч крѣнт?

П

пѡвѣт ж *биљка йузавица*. – Кад пѡвѣт ѡбузмѣ дрѡво, лѡкшѣ је ѡништит дрѡво нѣг пѡвѣт.

пѡветна, -ѣ ж *в. йавейи*. – Пѡветни је цвјѣт нѡ-сѡнцу, а кѡрјѣн у дѣбелѡј ладѡвни.

пѡдавца, -ѣ ж *болесй ейилейсија*. – Мѡркѡв Дрѡгољѡб ймѡ пѡдавцу.

пѡжват, -вѡм несвр. *скидайи длаку са заклане и ошурене свиње*. – Кад се пѡфури крме, трѣбѡ га брзо пѡжват да се не ѡлѡдй. Кѡзмане, ѡћмо крмке пѡжват ил пѡлт длѡке слѡмѡм?

пѡздрѡкан м *немиран, својеглав и несйашан младић*. – Ѣнѡј кѡмшијйн пѡздрѡкан ѡде нйз-пѡт.

пѡзт, -зйм несвр. *мошйрийи, биийи йѡжлив*. – Шѡфѣр мѡрѡ пѡзт и нѡ-себе и нѡ-другѣ.

пָзуво с дио *ишјела* *нейосредно* *испод* *рамена* *између* *руке* и *ишјела*, *йазушина* *јама*. – Држ га испод пָзува да нѐ-панѐ.

пָја, -ѐ ж *ошкана* *украсна* *йруга*, *линија* на *ишканици*, *йешикиру*, *йрекри-вачу*, *шари* и сл. – Мйлча је ђткала ткѧнцу са пѧт тѧнкијѐ пָја и нијѧдна није шйрѧ од прѧста.

пָјдѧш, -ѧша м *йријайиѧљ*, *друг*, *колега*. – Њй-с двѡјца дѡбри пָјдѧш.

пָјзт, -зйм несвр. в. *йазйи*. – Мѡраћмо дѡбро пָјзт да гѡведа нѐ-одѯ ѯ-квѧр.

пָклина, -ѐ ж *масна* *смоласйи* *маса*, *која* је *коришићена* за *йодмазивање* *осовина* *кола* и сл. – Пѧкленца је дѡбла йме по пָклини – мѧснѡј, црнѡј смѡл кѡја се кѡристла ко кѡломѧз и ѡѯ-с нѧлазли изнад Пуичѧ, ѧе је сѧло бйло док се није сасѧлло ѯз-цесту.

пָкрачки дѧкрет 1. у изразу *дѡбт* (дат, примт) *пакрачки* *де-крет*: *йрошјерайи*, *избацийи*, *ошйусйи* *из службе*, *дѡби* *или* *дайи* *ош-каз* у *служби*. – Дѡбјѡ је пָкрачки дѧкрет й-шкѡлѐ. Њйма трѡјци је нѧмѧ дѧѡ пָкрачки дѧкрет, јер се мѡрѧ знѧт кѡ је глѧвнй. Кад се вратјѡ з-бѡловѧња, од управтеља је примјѡ пָкрачки дѧкрет. **2.** *име књижевног клуба* и *завичајног часописа* из *Руме* *који* *од 2016.* *издају* *избјегли* *Срби*. – Стѡјан Прѡдѧновћ је оснйвѧч и ѯреднйк чѧсописа „Пָкрачки дѧкрет“.

пָламѧр, -мѧра м *фиг.* *велики* *мушки* *йолни орган*. – Кад цѯре нѧчујѯ кѡлкй му је пָламѧр, нѧмѧ га пожѧлѐ за дѧчка.

пָламѯдт, -ѧмѯдйм несвр. *избјегавайи* *говори* *истйину*, *говори* *не-би* *сйвари* *да се не каже* *истйина*. – Слѯшѧј, гѡвѡр кѧк је бйло и нѧмѡј ми вишѐ пָламѯдт.

пָлаћйнка, -ѐ ж *йалачинка*. – Нѧјљепшѐ-с ми пָлаћйнке фйловѧне сй-ром, преливѧне скѡрѯпом, па лјѧпо запечѧне у рѧрни.

пָлац, пѧлца м **1.** *један* *од* *йрсйију* *руке* *или* *ноге*. – Ак ѡш свйрат на лйст трѧвѐ, мѡрѧш спѡјт пѧлчеве, а влѧт трѧвѐ стѧвт измеђ ѡй, па дѯват ѯ-гѡ. **2.** *дрвени* *йаок*, *шйай* на *йѡчку* *зайрежних* *кола*. – За йзраду пѧлчѧвѧ је бйрѧ-но жйлавѡ и тврѡ дрѡво.

пָлаѧцат, -цѧм несвр. **1.** *млайи* *йезиком* *као* *змија*. – Нѧишли смо на змијѯћка, а вѧћ знѧ пָлаѧцат јѧзиком. **2.** *говори* *безвезарије*. – Нѧмѧш тй штѧ нѡрмѧлно ѡд-њег чѯт јер ѡн сѧм пָлаѧцѧ ѡнјем јѧзиком и лапрѡѧ коекакѐ глѯпост.

пָлеж м *йѧљевина*, *йросйор* *насйѧо* *йѧљѧњем*, *йонекад* *је* *йѡ* и *йѡйѡ-ним*. – Прѧврѡтѡ је по ѡнѡј пָлежи нѧ-би-л нѧшѡ кѧкѯ ситницу за ѯспомену. Кѧ-ћмо йћ ѡрат Пָлеж?

палица, -ѐ ж *сїољњи граничник воловског јарма*. – Фїлп је їмō вōлове од шѐснѐст мѐтѐрā и кад је ш-њїма извлāчјо клāде на Дїзјама, полōмли-с и плѐтнице и палице.

пāлучак, -чка м *мања ливада или ледина уз їоїшок*. – У Пōтоку-с лѐдне їмале їмена: Првā, Другā, Трѐћā, а чѐтвѐртї смо звāл Пāлучак.

пāљетак, -тка (об. у мн. пāљѐци, ген. -ѐтāкā) м *осїїаїшак їлода кукуруза, реїе и сл. коїи їреосїїане на њиви након жейїве*. – Нāкон брāња кў-рўзā, сирōтња је мōгла скўплѣт пāљѐтке по њївама. Нāкупи смо пō кōлā пāљѐтāкā.

пāљетковат, -кујем несвр. *скуїљāїи осїїаїшкѐ кукуруза или реїе након шїїо власници заврше са брањем*. – Кō нѐмā свōјѐ зѐмљѐ, тāј ў-јесѐн їдѐ пāљетковат кўрузе, да нāкупи за рāнт крмāд и жївāд. Сирōтња је ўвјѐк їшла пāљетковат кўрузе.

пāм м (об. у мн.) *обрађено дрвено дебло, мало заїїесано, без коре и са усјѐцима на крајевима које служи за израду зида куће*. – Кад се прāвї пāмарца, трѐбā дōст рāдт док се пāмов усјѐкў да се мōгў лјѐпо слōжт.

пāмарца, -ѐ ж *кућа наїправљѐна од обрађених дебала дрвейїа*; усп. пам. – Кад се прāвї пāмарца, првo се слōжѐ пāмов, па се ѓнд изнўтра спōјев и округлине пōпунѐ блāтом да вјѐтар не пропїрује.

пāмѐт му нѐ-смѐтā *каже се за некога ко је їриглуї, кога размишљање неће сїријечїиїи да уради како не їреба*. – Пāмѐт му нѐ-смѐтā да ѓдѐ тāм, а кāк ће прōћ, нѐ-знā нї-сāм.

пāндркнит, пāндркнѐм свр. *фиг. умријейїи*. – Пāндркнō је стāрї Тўђа из Вучјāка.

пāнога, -ѐ ж *јак коријен нїр. зуба, їања и сл.* – Јѐлки из Оманōвца је зўбār вāдјо кўтњāкѐ и развāлјо јој вїлцу, јер с їмал вѐлкѐ пāноге.

пāнта, -ѐ ж *їречка*. – Нїје дōбро стāо на пāнту, па се осклїзнō и пāо.

пāнтит, -тїм несвр. *їамїиїиїи*. – Тѐшко ѓн пāнтї шта трѐбā ў-шкōл, ал кад трѐбā нāправт нешт ў-шакам – штā вїдї тō и нāправї.

пāнтљив, -а, -о *їамїїљив, коїи се лако їамїиїи, нїр. нека їјесмица, їрича, израз или слично*. – Овā т-је пјѐсмица бāш пāнтљива и брзо-ш је наўчт нāпамѐт.

пāнца, -ѐ ж (об. у мн.) *канца, нокāїи їиїице, мачке и слично*. – Тō кōд-тебе вїшѐ нјѐс нōкти, нег пāнце.

пāњ, пāња м **1.** *осїїаїшак дебла дрвейїа након рушења*. – Ѐза-њї-с ѓстал сāм пāњев од срўшенјѐ јāсенōвā. **2.** *чокоїиїи винове лозе*. – У виногрāду їмā стō седамдѐст пāњѐвā лōзѐ. **3.** *осїїаїшак коријѐна зуба у десни*. – Зўбār ми је сāм полōмјо зўб и цїѐлї пāњ је ѓстō у дѐсни.

пāпјѐр, -ѐра м *їайир*. – Ѐзми пāпјѐр и потпāл вāтру.

пӑпрења̋к м *врси̋а си̋иног домаћег кекса*. – Баба-Стака је знала на-
правт најљепшѐ пӑпрења̋ке.

пӑприка̋ш м **1.** *чорбаси̋о јело са месом и ѿврћем*. – Дана̀с за ѱжну
ймӑмо пӑприка̋ш. **2.** *о̋и̋и̋аци и окра̋јци ѿри реза̋њу дрвѣи̋а који се корисѣ̋е*
за ложе̋ње ши̋орѣи̋а и сл. – Са пилӑнѐ сам дӑвезӑ дво̋је ко̋ла пӑприка̋ша за̋-
зйму.

пӑр м **1.** *дво̋је који чине једну цјелину, нйр. у браку, у забавља̋њу, у раду*
и сл. – Њй дво̋је-с ба̋ш лјѐп пӑр. Љӳбићу те, а штӑ ћу се шпӑрат / нѐк се шпӑра̋
ко̋ја нѐмӑ пӑра (НП). **2.** (об. у мн.) *који су рођени исѣ̋е године*. – А̋на, Бо̋са,
Ми̋шо, Сто̋јан и Ми̋лосӑв су пӑров и цјѐлӳ шко̋лу-с бил скӑпа у свӑко̋м рӑз-
реду.

пӑра, -ѐ ж (об. у мн.) *новац уо̋и̋и̋ѣ̋е*. – За купӑва̋ње трѣба̋ ймат пӑра̋.

пӑра, -ѐ ж *издахнӳи̋и ваздух из йлӳћа или водена йара од йѣчносѣ̋и̋ ко̋ја*
ври̋је. – Док го̋ворй̋ш, смрди̋-т пӑра, јер нјѐс дпрӑ зӑбе. Лӑпа̋ за̋клопац јер
пӑра йзлази̋ из лӑнца.

парада̋јс, -а̋јса м *йарада̋јз, ра̋јчица*. – Ка̋-ћеш йћ ко̋лт парада̋јс? Ко̋лкӑ-с
рӑви̋ћа парада̋јса поса̋дла ђвѐ го̋днѐ?

парада̋јсӑвка, -ѐ ж *йа̋йрика обликом слична йарада̋јзу*. – Поса̋дла сам
два̋ест рӑви̋ћа парада̋јсӑвкѐ и три̋ест рӑви̋ћа ба̋бӑра̋.

пара̋јлија, -ѐ м *особа ко̋ја има много новаца*. – Ла̋ко је њѐму кӑпт нӑви̋
ӑвто кад му је ћӑћа пара̋јлија.

пӑрат, пӑра̋м несвр. **1.** *ра̋и̋ива̋и̋и йо шавовима или ножем йоври̋и̋нски*
реза̋и̋и ко̋жу, йканину и сл. – Мо̋ра̋м пӑрат ђна̋ј ша̋в, да у стрӳку мало ѱшјем
сӑкњу. **2.** *йлӳгом за чи̋и̋ће̋ње корова йролази̋и̋и између редова кукуруза, ре̋је*
или кромй̋ира йри̋је око̋јава̋ња; усп. пле̋ћкат. – Јучѐ смо пӑрал кӑрузе, па
смо-и ђјтра йшли око̋па̋ват. **3.** *расйле̋и̋а̋и̋и вуну, ко̋нац или сл. из ойле̋и̋еног*
кома̋да. – Дана̀с пӑра̋м вѣсту, да спрѐмй̋м плѣтй̋во за оплѣст чара̋пке.

пӑра̋т, -а, -о *сво̋јсѣ̋иво йле̋и̋ива или йре̋је добивеног йара̋њем ойле̋и̋е-*
ног кома̋да. – На̋правћу чара̋пе од пӑра̋тѐ вӑнѐ од вѣстѐ.

пӑрјанца, -ѐ ж *дрвена каца за йра̋ње йѣксѣ̋и̋ла йаре̋њем у ци̋је̋и*. –
Дра̋ган ми је на̋правјо вѐлкӑ пӑрјанцу и ни̋је дӑво̋љан јѐдан лӑнац за за̋лт, па
вӑду мо̋ра̋м гри̋јат у ко̋тлу.

пӑрлог м *зарасла, необра̋ћена њива*. – Ни̋је на врјѐме пӑро̋рӑ њйву ис-
под Гри̋ча, па је нйкла нѐка̋ ӑнтрага и са̋д је вѐлкй̋ пӑрлог.

пӑрложна, -ѐ ж в. *йарлог*. – На̋-то̋ј пӑрложни се ра̋ши̋рла ши̋кара.

пӑрња̋к, -ња̋ка м **1.** *ври̋ња̋к, који је рођен исѣ̋е године*. – Ми̋рко и Пе̋ро
с парња̋ц па-с скӑпа йшли ѱ-шко̋лу. **2.** *који йри̋и̋а̋да йару волова или ко̋ња*
који се скӳи̋а уйре̋жу. – Бймба је пӑрња̋к Ша̋рги. **3.** *фиг. назив за мушки йолни*

пѣстрва, -ѣ ж *риба ѿсѣрмка*. – Вѣлкѣ је пѣст, па је Јѣлка кѹпла и испѣкла пѣстрвѣ и шѣрѣнѣ за ѹжну.

пѣсна, -ѣ ж. *укруг нашивена ѿрака на хаѣини, сукњи, ѿаниѣалонама и сл. у ѿредјелу сѣрука, која сѣја осѣале дијелове*. – Сѹкња има пѣсцу ширѣку двѣ длѣна.

пѣтљика, -ѣ ж *украсна ѿрака, ѿаниѣлика*. – Нѣк на вјѣнац мѣтнѹ и пѣтљику.

пѣтока, -ѣ ж *слаба ракија која се ѿоново десѣиљује да би се добила ѿрејеченица*. – Ываћу мало пѣтокѣ и ѣнда-ћ је прѣпјецат да направиѹм и љѹтѣ рѣкјѣ.

патрѣлак, -љка м **1.** *осѣаѣлак ноге или руке након амѣѹѣације*. – Дјѣца се ѣграла з-бѣмбѣм, па им експлодѣрала и њѣм је ѣстѣ сѣм патрѣлак од рѹкѣ, а двѣје и-је и пѣгинло. Кѣмшији је ѣстѣ сѣм патрѣлак од цјѣванцѣ, па мѣрѣ нѣст прѣтѣзу. **2.** *осѣаѣлак дрѣѣѣа или сѣабљике који вири из ѿла*. – Патрѣлци од крузѣвнѣ смѣтајѹ кад се ѣрѣ вѣловма и кѣњма, а трѣктором и се мѣре лѣко заѣрат. **3.** *осѣаѣлак гране око средишњег дијела који служи као ослонац ѿри сушењу дјѣѣѣине, биѣа или као ѿѣѹѣирач ѿврѣа*. – Брѣкѣа за дјѣѣѣѣну ѣмѣ патрѣлке од грѣнѣ дугѣчке бѣр пѣ мѣтера.

патрѣна, -ѣ ж *мѣѣлак за ловачку ѿушку*. – Нѣкадѣ-с лѣвци сѣм прѣвли патрѣне: ѹспѹ мало бѣрута, па мѣтнѹ кѣртѣнскѣ чѣп и ѹбѣцѣ кѹглу ил ѣлово, па ѣпѣт зѣтворѣ чѣпом и на крѣју прѣсвѣрнѹ рѣбове на унѣтра да се свѣ тѣ нѣ-проспѣ.

пѣзна, -ѣ ж *дужа дрѣвна облица за учѣршиѣвање сѣјѣна, сламе, сноѿова и сл. ѿоком ѿревоза*. – Пѣзна мѣрѣ бѣт дѹлѣ од вѣза бѣр за мѣтер ѿ-пѣ да се мѣре дѣбро попрѣгнит. Пѣзну-с љѹд прѣвли од млѣдѣг бѣра ил лѣпѣ да бѹдѣ лѣгана и јѣка.

пѣѹл м *ѿрава обична ливадарка са дугачком средњом влаѣи*. – Мѣма нам је на паѹљу дѣнјѣла јѣгѣдѣ чѣк с Крѣшевнѣ.

пѣур, пѣура м **1.** *сѣљак, раѣар*. – Пѣурма је бѣло тѣшко жѣвљѣт под властѣлѣнма и њѣѣѣѣм шпанѣвма. **2.** *сѣанѣвник власѣѣѣѣнског дијела Славѣније након одласка Турака*. – Јѹжно од Пѣкрѣа су жѣвљѣл Грѣнчѣри, а мѣ ѣстѣлѣ смо бѣл Пѣури.

Пѣурја, -ѣ ж *ѿрѣстѣѣѣ цивилне Славѣније (ѿѣд власѣѣѣѣнском влаѣићу) након ѿѣурског ѿѣриѣда у Славѣнији*. *Насуѣроѣ је била Војна граница (уз Саву) гдѣ је све било ѿѣд војном царском влаѣићу*. – Нѣдал су се Срѣби и из нѣѣијѣ сѣлѣ да ће бѣт у Грѣнци, ал и је вѣлѣст прѣварла и ѣставла у Пѣурји и цѣбѣ-с се бѹнли и ѣјдуковѣл десѣтну гѣдѣнѣ.

пѣучна, -ѣ ж *ѿаучина*. – Па, ѣѣист тѣ пѣучне по ѣѣшковма.

пӑучӑӑак м *краћи ланац за кочење заїрежних кола.* – Чим пӑґемо нӑз-брдо провӑц пӑучӑӑак кроз тӑчак, а нӑмӑј чӑкат да се кӑла залауфајӑ.

пӑучт, -чим несвр. *йомоћу краћег ланца йоӑӑуно заусӑављаӑи окреӑање задӑег йӑчка на заїрежним колима; усп. паучӑак.* – Пӑчни пӑучт чим крӑнӑмо нӑз-брдо.

пӑц м *саламура, маринада за месо йрије сушења или йриїремања неких јела.* – До сӑшења меса трӑба проӑй й-трӑ недље, јер месо прво бӑдӑ двӑје недље сӑм усолӑено у кӑчици, па се вӑдӑ, прӑсложи и зӑлје пӑцом, а тӑ т-је прӑврела слӑнӑ и ӑлаӑена вӑда кӑјӑј је дӑдӑт бјелӑ лӑк и лӑтӑ паприка, па у пацу стӑјӑ недљу дӑнӑ и тӑк се ӑнд мӑре вјешат за дӑмљење и сӑшење.

пацӑљца, -ӑ ж *округла йлаӑнӑна кӑиӑца за косе, носи се исӑод мараме ради скривања косе.* – Бака-Нӑна је увјӑк нӑсла пацӑљцу испод мӑрамӑ.

пачӑрез м *неред, збрка.* – Дӑ се смӑрте и нӑмӑјте прӑвт пачӑрез.

пӑчат се, -чӑм се несвр. *уӑиӑиӑи се или мијешаӑи у нешӑо, нӑр. одnose, йосао, сиӑуаӑију.* – Сӑм се тӑ нӑмӑј пӑчат у-тӑ.

пӑче, пӑчӑ ж мн. *хладеӑина, йихӑије, јело од свиӑских кожа, главе, ува, рейова, ногу и сл.* – Кӑже и месо за пӑче се прӑлјӑ вӑдӑм, пӑсолӑ и кӑвајӑ бӑр чӑтри сӑта, па се ӑнд рӑзлӑјӑ у пӑиӑе пӑсуде да се спӑчӑ.

пӑчијӑк м *йросӑторија гдје се заӑиварајӑ йаӑике.* – Затвӑр пӑтке у пӑчијӑк.

пашӑнац, -нца м *свасӑикин муж, йӑј. муж женине сесӑре.* – Рӑдовӑн и Дрӑго-с пашӑнци јер су ожӑнли рӑженӑ сӑстре.

пӑшарна, -ӑ ж *наклада за исӑашу сӑоке на државним, власӑелинским или шумаријским йашиӑацима и лединама.* – Мӑрӑмо за ӑвӑ гӑдну плӑтт пӑшарну.

пӑшо, -ӑ м хип. в. *йашанац.* – Стӑјан је Нӑколӑн пӑшо.

пӑар м *йехар, бокал, висока сӑаклена или керамичка йосуда за йеч-носӑ.* – Рӑзбијӑ је ӑнӑј стӑкленӑ пӑар.

педӑст бр. *йедесей.* – Тӑӑа ймӑ педӑст пӑт гӑдӑнӑ.

пӑјар м в. *йеар.* – Црнӑг вӑна је дӑнјӑ у пӑјару, а бјелӑг у вӑш.

пӑка, -ӑ ж **1.** *лимена йовришина изнад вӑиӑе, йаӑирасӑог облика и йрофила на коме се йржило месо и сӑремао кромӑир.* – Кад се четвртком пӑдложӑ пӑке, цјела Гавринца замиришӑ. **2.** *месо йриїремљено на исӑоименој йодлози.* – Кад прӑлајсӑмо вӑшаром, сврӑћмо под шӑтру на пӑку и пӑво.

пӑкмезт се, -зӑм се несвр. *йлакаӑи на силу, цмиздриӑи.* – Не ӑбзир се нӑ-ӑӑ, па вӑш да се сӑм пӑкмезӑ.

пӑлим м *йелин.* – Направ му чӑј од пӑлима јер је јӑко дӑбӑр кад бӑлӑ трбу.

Пéмац, -мца м *йомало йодругљив назив за Чеха*. – Ми бѡљѣ вѡлѣмо пѣт рàкју, а Пémци пѣво.

пémзија, -ѣ ж *йензија*. – Нémа бѡљѣг рàда од нѣрàда / ни мѣлијѣ плàћѣ од пémзијѣ (НП).

пèнзл м *чейка*. – Куп ускѣ пèнзл за окрèчт һѡшкове.

пèнтраг се, -рãм се несвр. *йењайѣи се*. – Дјèцо, нè-пèнтрајте се пò-тѡј рп.

пèнцѣр, -цера м *йрозор*. – Дѣдѣр затвѡр пèнцѣр, да не вуче прѡмаја.

пёрдо с *издигнуѣи дио рама креветѣа над узглавѣм и йод ногама*. – Јéкѣн кревет ймà рèзбàренà пёрда.

пёрисат, -шѣм несвр. *ойерисайѣи*. – Смѣлку је пёрисѡ дѡктор Бјелàјац.

перлѣнка, -ѣ ж. *врѣа украсне кокоши, морка, бисерка*. – Ймà већ трѣ гѡдне да смо запатли перлѣнке.

пёрло с *мјесѣо на ријеци или језеру гдје се исѣирао веш након йрања*. – Јѡвãнка је на пёрло йшла у Пѡток, а Смѣла на Врѣло.

пёрна, -ѣ ж *дебели, зимски йреквивач за креветѣ, йуњен йерјем*. – Кад се пѡкријеш пёрнѡм, да је кàк зѣма, нè-море-т стѣдѣн нѣшт и спàвãш кѡ бѣба.

пёро с (об. у мн.). **1.** *йокривач ѣијела йѣица и йеради*. – Пёрје очупàј прѣје нег што пѡвурѣш кѡкѡш. **2.** *лисѣ младог лука или йразилука*. – У шалàту нàреж мало пёрја од лѣка. **3.** *йрибор за йисање*. – Првѣ шкѡлскѣ задаһу смо пѣсал пёрѡм и тѣнтѡм.

пёрт, -рѣм несвр. *намјеравайѣи*. – Мà, пёрѣ ѡна йћ нà-Бучје, ал нè-знà кàко-б и ш-чѣм.

перѣтат, -тãм несвр. *за кокоши: чѣсѣиѣи йерје или се расхлађивайѣи йодизањем и набацивањем йрашине ногама и крилима*. – Вѣлкà је јàра, па се кѡкош цѣл дãn перѣтајѣ под ѡрајѡм.

перѣче, -та с *йѡјединачна кокош или йиле*. – Од нѡлкѣ пёрàди, Стãn је ѡстало сãм ѣдно перѣче да га нјес ѡднѣле лѣсце и јàстребов. Заклаћ перѣче и нàправћу пàприкãш.

перушàло с *обављање заједничког йосла на скидању омѡйача са клийа кукураза након брања, обично уз дружење, йричу и йјесму; усп. перушна*. – Рѣц кѡмшијама да һмо вечѣрес ймат перушàло.

перушàње с в. *йерушало*. – Дѡђи мѡје и вечѣрес јãње / кѡд-мене ће бити перушàње.

перушат, -шãм несвр. *скидаѣи омѡйач са клийа кукураза након брања*. – Кѣрузе һмо перушат вечѣрес у ўвозу штàгља.

перушãч, -ãча м **1.** *ѡнај кѡји скида омѡйач са клийа кукураза након брања*. – Да вечѣрес оперушãмо кѣрузе трѣбà нам бàр дѣсет перушãчã. **2.** *машина кѡја ујѣдно и бере и йеруша клийове кукураза; усп. берач (2)*. – Дѡгоднѣ-ћ

купт перуша́ч, јер се више не-море на́ћ до́вљно ра́ботара́ за бра́ње, а ни перуша́ча за перуша́ње.

перушка, -е ж дио осушеног крила гуске, кокошке или ивице, коришћено као мейлица у кухињи за брашно и сл. – Мицо, кад будеш клала гуску, одреж крило за перушку.

перушна, -е ж омошач клија кукуруза који се скида иерушањем. – Мб-рам изабрат и припремт до́вљно перушнѐ за напунт једну стрџу.

перчѝн, -ина м начин везивања дуге косе у уздигнути реј. – Цуре-с вољеле у перчѝн уплѐст пауново перо, па да оно лелуја око-њѝ.

петљат, -ља́м несвр. **1.** нешто радиши, без резултата или намере да се стварно добро уради. – Не-раде он прѝви по́сѝ, јер сѝм нешт петљају. **2.** фиг. мијешати се некоме у ѝосао. – Не петљај се ш-њѝм ѝ-то јер је шкѝкљиво и ко зна кога ѝма́ иза се́бе.

петнѝст бр. ѝеѝнаесѝ. – Са петнѝст годинѝ сам завршио ѝсно́вну шко-лу.

петња́к, -ња́ка м **1.** керамички или стѝаклени уметѝак на зиданој ѝеѝи уграђиван ради бољег гријања. – Ал је Жељко код Јаге сазидѝ лјѝпу пѝћ, а петња́ц се сѝм ца́клѝ. **2.** земљана ѝосуда за живину са округлим ѝѝворима за храну или воду. – Мѝтни у петња́ке до́вљно ра́нѝ пѝлѝма.

петѝвница, -ѝ ж в. ѝеѝѝовница. – Чѝко Мѝлан је ѝшѝ у петѝвницу код ѝчтеља Драге.

петријѝл, -ѝла м в. гас. – Нѝкола Бѝкан је прѝви купѝо мо́то́рну ко́силцу на петријѝл.

петријѝлка, -ѝ ж ламѝа ѝеѝѝролејка. – Цилиндер петријѝлкѝ је најбоље чѝстит сѝвјѝм нѝвнама.

петровача, -ѝ ж сорѝа јабука и крушака које ѝрисѝјевају око Пеѝров-дана. – Мѝн су од ја́бѝка најмилје петроваче, јер прѝве сѝзрѝ.

петт, -им несвр. в. ѝанѝѝѝѝ. – Нѝсом ја́ стѝр, сѝм ду́го пѝтѝм.

пѝцара, -ѝ ж зграда или надсѝрешница гдѝ се ѝече ракија. – Кад не пѝче́мо ра́кју, у пѝцар кѝва́мо међу за крмке.

пѝча, -ѝ ж ѝамноцрвени биљег на кожи. – Од не́чег су му поска́кале не́квѝ пѝче по леђма.

пѝчат м **1.** службена ознака на докуменѝу, ѝѝѝамбиљ. – На-томе папјѝру фѝли пѝчат. **2.** в. ѝеча. – Поска́кал су му не́квѝ пѝчат по трѝбуу.

пѝче́нца, -ѝ ж **1.** ѝечено ѝрасе или јагње на ражњу. Кад се будѝш же́нѝо, до́нѝћ ти пѝче́нцу ѝ-сватове. **2.** ѝрасе узрасѝа који се куѝје за ѝечење на ражњу. – Ыма́м се́дам пѝче́нѝца́ и не-зна́м ел ѝу и ѝмат ко́ме прѝдат.

печења̋к, -а̋ка м *млади незрели кукуруз који се и̋ече или је ис̋иечен на жару*. – Док смо чувал крмке у Потоку, на Гџковѣм Ртовма смо ѓтргал цјелӳ љзгл̋авницу за печења̋ке.

пé-шест *око и̋еи̋-шес̋и̋*. – Донес пéшест јабӯка̋.

пешка̋ње с *дјечја игра са и̋еи̋ каменчића који се хва̋и̋ају једном руком док је један каменчић бачен у ваздух*. – Цурце-с во́лле пешка̋ње јер су љвјек побјеђивале дечкиће.

пешкат се, -ка̋м се несвр. *игра̋и̋ се игре и̋ешка̋ња*; усп. пешкање. – На мјестима ђе смо се чéсто пешкал, тра́ва је била пѓчупана до ко́рјена.

пешки̋рћ, -рћа м дем. *мали и̋еши̋ир или ма̋и чей̋вр̋и̋ас̋и̋ и̋ла̋и̋нени и̋реквивач за храну, х̋леб и сл*. – Ђзми пешки̋рћ и пѓкри̋ крӳ да му́ве не ѓдајӳ по-њему.

пй̋, пй̋, пй̋ *узвик за дозивање и̋илића и кокошију*. – Пй̋, пй̋, пй̋!

пй̋ждра, -е̋ ж *мало и̋огрдан назив за дјевојчицу*. – Код А̋нк̋е и Мја̋јла и̋ма̋ новин̋е јер су дѓбил једну ма̋лу пй̋ждру, а по ба̋би-с јој на̋дјел и̋ме Јелена.

пй̋ждрит, -р̋и̋м несвр. *си̋р̋и̋љиво гледа̋и̋ у неи̋и̋о и̋и̋чекујӳи̋ до̋и̋уи̋и̋ење да се и̋о и̋роба или уради*. – Кад се ра̋ботар ѓкуп̋е око тр̋пез̋е и једӳ, ми̋ дј̋ца из ђѓшка пй̋ждри̋мо и ч̋ека̋мо ка̋-ћмо и̋-ми̋ дѓб̋т да јед̋емо.

пй̋зма, -е̋ ж *мржња, љӳи̋ња, злоба, и̋акос̋и̋, озлоје̋енос̋и̋, омраза*. – Н̋е-зна̋м за̋шт, ал ви̋д̋им да Вӳка и̋ма̋ н̋екв̋у пй̋зму према м̋ен.

пй̋змит, -ми̋м несвр. *љӳи̋и̋и̋и̋ се на некога, би̋и̋и̋ са изра̋женом љӳи̋њом, мржњом, злобом и сл*. – Н̋ем̋ѓ се ѓп̋ет пй̋змит на̋-мене.

пи̋јацѓвна, -е̋ ж *и̋акса за и̋родају робе на и̋и̋ја̋ци*. – Ба̋р да н̋еш̋т прѓ-да̋м, да и̋ма̋м за пла̋тт пи̋јацѓвну.

пй̋кат, -ка̋м несвр. *и̋одси̋и̋ца̋и̋и̋ и̋са да некога на̋и̋адне, угризе или оме̋и̋а ла̋ја̋њем*. – Ја̋ћим је пй̋ко̋ свог Ме̋ду на̋-њ̋и, ал Ме̋до ни̋је ђи̋јо ни за̋лајат јер и је пр̋епозн̋ѓ.

пй̋кљица, -е̋ ж дем. *и̋ачкица, округлас̋и̋а мала мрља, и̋ри̋и̋и̋и̋и̋ или израслина ка кожи*. – Кад сам и̋мѓ во̋ден̋е ко̋јзце, св̋ѓд по ле̋ђма-с ми б̋иле н̋екв̋е пй̋кљице.

пй̋књица, -е̋ ж дем. *в. и̋икљица*. – Да̋нци се по ле̋ђма по̋јавле н̋екв̋е пй̋књице.

пй̋ло с *живо̋и̋и̋њска мокраћа*. – У шт̋алама је б̋ила цј̋ев кроз ко̋ју је пй̋ло са̋мо цӳрло на̋-ђубре.

пи̋ља̋к, -ља̋ м *ма̋и камен и̋бӳи̋ак, који је служио у дј̋ечи̋јим игра̋ма*. – На̋шла сам п̋ет л̋ј̋епи̋ј̋е пи̋ља̋ка̋ за пи̋ља̋ње.

пи̋љевна, -е̋ ж *уси̋и̋њени о̋и̋и̋ад др̋в̋и̋а који на̋си̋аје и̋ри реза̋њу*. – Кад се д̋и̋мло ме̋со, ва̋тра се забус̋ивала мо̋кро̋м пи̋љевн̋ѓм, да ви̋ш̋е д̋и̋ми̋.

пйлькѧње с в. *йешкање*. – Цўрце-с се знѧле бѧље йграт пйлькѧња, па-с им дѣчки сѧм прѧвли друштво.

пйльњѧк м *објекай* за боравак кокошију и йилића. – Бѧрислѧве, нѧправ-де нѧвѧ лѧтре да кѧкош мѧгў улајзт у пйльњѧк.

пйльт, -љйм несвр. *нейрисйѧјно и уйорно гледаййи, буљйййи*. – Штѧ пйљйш, па склѧн се ѧталѧ?!

пйльўг м *врсиѧ койца, йййице грабљивице из фамилије јасйребова*. – Дјѧцо, пѧзте на пйлће, јер се вйдй пйльўг ће кружй нѧ-небу.

пйнкл м *заевжѧј*. – Кўп тй свѧј пйнкл и нѧ-враћѧј се. Кў-ш с-ѧтјем пйнклийем?

пйнтѧр м *мајсйѧор за израду буради и бачава, бачвар*. – Вукѧшин је бйјѧ дѧбѧр пйнтѧр, а ймѧ је кўћу гѧр кѧ-црквѧ.

пйпа, -ѧ ж *славина на цјевоводу, буреййи или йосуди*. – Прије нег крѧнѧш ѧд-кућѧ, прѧвјер ес дѧбро заврѧно пйпу.

пйпца, -ѧ ж дем. *мало ййле, младунче кокоши*. – Кад донѧсѧм пйпцама кѧприве с кўрузнйм шрѧтом, нѧмѧ пѧчмў кљўцат.

пйргѧв, -гава, -гаво *йјегав, који има ййачкице*. – Јѧванѧв Пѧро је пйргѧв кај пўрјѧ јѧе.

пйрка, -ѧ ж *ййревина, коровска ййрава, ййроскойй*. – Навѧлла пйрка по кумпјѧрма да-ћ је мѧрат кѧст кѧсѧм.

пйрт, пйрйм несвр. *ййриййи, дуваййи*. – Нѧмѧјте пйрт да не ўгѧсйте лѧм-пу.

пйсак, -ска м *дио свирале (цјевчица израђена од коре врбе и сйѧњена на јѧдном крају) који даје йѧчеййни ййѧн*. – Кад се смѧтѧ тўрлийк од ѧгўљенѧ кѧрѧ јѧшћѧ ил врбѧ, на ўжй крај се ўметнѧ пйсак да-б се мѧгло свйрат.

пйсѧљка, -ѧ ж *ййрибор којим се ййше йѧ йѧдлози, нйр. креда, оловка и сл.* – Нѧкадѧ је ћѧцма пйсѧљка бйла креда, а за брйсѧње-с нѧсли крпцу.

пйснит, -нѧм свр. в. *зуцнийй*. – Љўбца ѧд-њег нйје смјѧла ни пйснит.

пйт, пйјем несвр. *ййййи* – Нѧмѧј тѧлкѧ пйт. Пй, гўзо – плѧт, гўзо! Израз: пйт ко дуга много и неумјѧрено ййййи. – Нѧмѧ ѧд-њег вѧјдѧ јер пйје ко дўга.

пйтѧт, -тѧм несвр. *нуййкаййи дијеййе или младунче да једе йѧмоћу цуцле и флашице*. – Бѧб-Лѧтйнка м-је дѧла ѧдно прѧсе, па га мѧрѧмо пйтѧт.

пйтѧт, пйтѧм несвр. *йѧсйѧвљѧййи йййѧња*. – Мѧрѧћ пйтѧт Мѧрѧ ѧће-л йй с нѧма.

пйтњѧче, -та с *ййрѧсе, јѧгње или јѧре које је храњено йѧмоћу цуцле*. – Кад се опрѧсла Клѧпа, нѧјмѧњѧ прѧсе смо ўзел за пйтњѧче. Пйтњѧче се чѧсто нѧ-знѧ сѧмо бѧрт за сйсу јер је ѧдрѧњено на цўцу.

пйћула, -ѧ м 1. *йѧмоћни радник уз мајсйѧѧра, нйр. у циглани који ййрѧноси и слаже цигле или сл.* – Нйнко је пѧчѧо рѧдт ко пйћула на циглѧни у

Филпѡвцу. **2. фиг.** неко коме свако зајовједа, ѿмоћник који ради само шѿа му мајсѿор каже. – Живко, дѣ се ти мало трѣгни ѿ-сѡм, па нѣш валд цјѣлѿ живот бѣт нѣчјѿ пѣћула.

пицѡјзла, -ѣ ж **1.** сѿидна вашка. – Мѡрѿнко је нѣђе у швалерѡци дѡбѿо пицѡјзле. **2. фиг.** сѿѿничава и досадна особа, која се бави небѿѿним сѿѿни-цама и формалносѿима. – Ако-т је ѡн шѣф, нѣк ти је Бѡг у пѡмоћ, јер је бѡш сѣтничѡв и прѡвѡ је пицѡјзла.

пицан м дјечачић, момчић. – Ђнај Тѡмѿн пицан је ѡвѣ јѣсен бѡш пѡ-рѡстѡ.

пишѡло с мокраћа, урин. – Ђчисти тѡј канѡлћ да пишѡло мѡре сѡмо ѡтић, а нѣ да лѣжѿ под гѡведма.

пишало с орган кроз који се уринира. – Дѣране, ѿспашће ти пишало ѿз-тијѣ пѡдерѡнјѣ гѡћа.

пишкор м врсѿа сѿѿне рибе змијѡликог изгледа сѿѡсобне је да ѿрежи-ви и у влажном муљу. – И кѡд-нѡс се у рјѣц мѡгло вићет пишкѡрѡ.

пишљивѿ, -ѡ, -ѡ без икакве врѿјѣдносѿи, ѿкварен, бескорисѿан, безврѿјѣдан. – Тѡ ти не врјѣдѿ ни пишљивѡг бѡба.

пишмољак, -ѡљка м јѡко сѿѿан ѿлод воћа или кукуруза, углавном и са знацима болесѿи. – На ѡзглѡвници, при шѡм, нѣмѡ прѡвјѣ кѡрѡзѡ, свѣ су сѡмѿ пишмѡљци.

пиштална, -ѣ ж мочварно, забарено земљѿшѿе. – Нѣћ купѡват тѡ пиш-талну јер тѡј нѣће нѣшт рѡдт.

пјѡн, -а, -ѡ ѿјан, наѿијен, ѡѿијен. – Кѡд ѡде Пѣтар нѡки пјѡн? Израз: пјан ко дуга (чѣп) јѡко ѿјан. – Мѡрко је сѿнѡћ бѿјѡ пјан ко дѡга. Нѣће ѡд-њег нѣшт бѣт кад је пѡваздѡн пјан ко чѣп.

пјѡне, -ѣ м ѿѡсѣрдно: ѿјѡнѡц, ѿјѡндѡра. – Алѣксѡндре, нѣмѡј се стѡл-но дружт са ѡнјем пјѡнѡм ак нѣш да ѿ-сѡм пѡстанѣш пјѡне ко ѿ-ѡн.

пјѡнца, -ѣ ж **1.** жена која воли да ѿѡије. – Вѣлкѡ је ѡна пјѡнца и мѡре пѡпт вишѣ нег нѣкѿ чѡјк. **2.** винска мушѿца. – Ђпала-т је пјѡнца ѡ-чашу.

пјѡвалца, -ѣ ж гркљан, ѿредњи диѡ враѿа. – Кад га је ѡватјѡ за пјѡвалцу, ѡдмѡ је свѣ прѿзнѡ.

пјѡвачица, -ѣ ж ѿѿишѿа кукавица. – Сѡро, ес ѿ-ти ѡјтра чѡла пјѡвачицу ѿз Бјѣлѡг брѡда?

пјѣтлић м дем. **1.** мали или млади ѿјѣѿѡ. – Пјѣтлићѿ-с пѡчел да гѡњају стѡрѣ кѡкош. **2.** (ѡб. у мн.) врсѿа јесѿивѣ гљивѣ цѡишѣ, без клобука. – Ђјтра смо ѡ-шум над Кѡјчинѡвцем нѡшли лѿсѿѿѡ и пјѣтлићѡ.

пјѣтѡ, -тла м ѿјѣѿѡ. – Пјѣтѡ ме ѡјтра пробѡдјѡ свѡјјем кукурѿкѡњем.

пјѣшѡка прил. ѿјѣшѿе, ѿјѣшке. – Мѿѡљка, ѡћмо-л сѡтра дѡ-црквѣ ѿћ пјѣшѡка ил ћмо чѣкат Јѡцу да нас ѡдвѣзѣ.

пјѣшцѣ прил. в. *ијешака*. – Знаџ смо нѣкадѣ ић пјѣшцѣ у Дарѡвѡр.

плáзат, плáзѡм несвр. *иузаиѡи, вући се ио иѡлу*. – Мѣтни нѣквѣ крпару да дјѣца не плáзајѡ по гѡлѡј зѣмљи.

плáјвaz м в. *масиѡиѡава оловка*. – Нѣ-дáј дјѣц плáјвaz јер ће се свá умý-сат.

плáкнит се, плáкнѣм се свр. *илахнуѡи се, овлаи се оириѡи*. – Нисам се стѡгѡ ѡпрат, па сам се сáм плáкнѡ.

плáндѡште с *мјѣсто гдѣ гдѣ се одмара и излежава сѡока љѣиѡи*. – Стѡка за плáндѡште бира мјѣсто у дѡбрѡј ладѡвни и да је зѣмља влáжнијá.

плáндоват, -дујем несвр. *одмариѡи, излежавати се у ирироди*. – На Кусѡњскјѣм њивама ѡвце и гѡведа вѡлѣ плáндоват код извора под рáстом.

плáнна, -ѣ ж *иланина*. – И нáш Псѡњ је плáнна јер имá скѡро иѡаду мѣтѣрá нáдморскѣ висинѣ.

плáњка, -ѣ ж *дебља даска од најмање иѣи санѡимѣиѡара (ѡва цѡла или више)*. – Дѡбро смо се ознѡјли док смо утѡварли пѡн камѡјѡн плáњкѡ.

плáњкача, -ѣ ж *широка сјекира за иѣсање грађе, са ѡужим лисѡом сјечива*. – Јá нѣ-мог рáдт ш-ћáћнѡм плáњкачѡм кад сам јá лјѣвáк и мѣн трѣбá друкчијѣ зáкрѣнѡтá ѡштрица нег њѣм.

плáстит, плáстѡм несвр. *иравиѡи иласѡове сијѣна*. – Сјѣно се дáнас дѡбро просѡшло и мѡгли-б га прѣдвечѣ плáстит да га не ўватѡ рѡса док је шѡром.

плáта, -ѣ ж *илахиѡа, чаршав, илаиѡнени ирекривач и иросѡирка*. – Преко стрѡжѣ иѡдѣ плáта кѡјѡ трѣбá дѡбро пѡдвѡит испѡд, да се не извлáчѡ.

плáтно с **1.** *иѡанина*. – Кѡпла сам плáтно за сѡкњу. Кѡпла сам си зѣленѡ плáтно за комплѣтѡ. **2.** *мѣиални диѡ иѣсѡѣре, лисѡ иѣсѡѣре*. – Кад сам већ развратѡ и наѡштријѡ зѡбце на жáг, мáло-ћ пѡдмазат и плáтно да лáкше клѡзѡ док рѣжѣмо.

плáтѡн, -ѡна м *ѡблик иѡоварног иросѡѡора заирежних кола код кога је горња иѡвршина равна и широка иреко иѡѡчкова, а на угловима могу биѡиѡ само иѡсѡавѡѣни кочиѡи*. – За вѡјзт жѡто с Винáрáцá ўзми плáтѡн од кѡма Срѣћѣ.

плáтт, плáтѡм свр. *илаиѡиѡи*. – Кад плáтѡм, знáм да нјѣсам дѡжан, а кад дѡбјѣм, нѡкад нѣ-знáм на чѣму сам.

плáћат, плáћáм несвр. **1.** *давати неку вријѣдностѡ, ѡбѡчно новчану, за рад, услугу, иредмѡи и сл.* – Сá-ћ мѡрат и-јá пѡчѣт плáћат пѡрез. **2.** *ири иѣчењу ракије: количина добре ракије која се добије од јѣдног коѡила комине*. – івѣ гѡдне жумáнце дѡбро плáћáјѡ и вáтáм од ѡвог мáлѡг кѡтла по ѡсам лѡтáрá јáкѣ рáкјѣ, а ѡнд јѡш пѡстѡм да бѡдѣ пáр лѡтѡри пáтокѣ.

пла̑ц, пла̑ца м **1.** *мјесто за кућу, њо̑икућница, али и конкретно мјесто као њросџор уо̑ишџе.* – Купјо сам пла̑ц за пр̑авт кућу. Дѣ-м направ мало пла̑ца да сјѣдѣм. **2.** *џијац.* – Жѣне изнѣсѣ на-плац свѣгѡг шта џмајѣ за прѡдат: пѡвр̑а, вѡ̑а, ја̑ја, сѣра, млјѣка, па и пѣру̑ѣг мѣса.

пла̑цка, -ѣ ж *дебља џалачинка од јаја и брашна.* – Сњѣжана, а̑д за јаузну направ пла̑цкѣ.

плѣ̑ј, плѣ̑ја м **1.** *џлех, лим.* – Мѣтни крѡв од плѣ̑ја. **2.** *џејсија од лима.* – За ѣжну-ћ испѣћ кумпјѣре у плѣ̑ју и извадт кѣселѡг купуса.

плѣ̑јнатѣ, -а̑, -ѡ *лимени.* – Вѡјо, ес купјо плѣ̑јнатѣ ил цѣџнатѣ рѡре?

плѣсат, плѣшѣм несвр. **1.** *игра̑и у џару.* – Теѡѡра, а̑мо плѣсат. **2.** *фиг. би̑иш неодлучан, двоуми̑и се, џѣр. између двије могућности бира̑иш час једну, час другу.* – Григѡрије јѡш ѣвјѣк плѣшѣ измеђ ѡстанка и ѡдласка.

плѣст, плѣтѣм несвр. **1.** *џрејли̑а̑иш, у̑ли̑а̑иш, џрави̑иш мрежу или слично, џѣр. вуном ѣри изради одјеће, шибама ѣри изради џло̑а, у̑ли̑а̑иш се некоме у разговор, ѡговара̑а и сл.* – Сњѣжана плѣтѣ ш̑ал. Ёрош ће плѣст сѣпет, с̑ам док оплѣтѣ плѡт. Тѣ-с дјѣте и нѣмѡј се плѣст вѣлким̑а у р̑азговѡр. Ђуја нѣшт плѣтѣ око Д̑амјана јер јѡј се ѡн б̑аш здѡпѡ. **2.** *фиг. џрејли̑а̑иш ногама кад се игра или џлеше.* – Ал̑ј Сѣка плѣтѣ нѡгама џграјѣћ кѣкуњѣшце. Да-б се ѣгрѡ лѡговац, трѣб̑а зн̑ат дѡбро плѣст нѡгама.

плѣтѣнка, -ѣ ж *већа сѣаклена флаша ѡлѣшѣна ѣру̑ѣм или на̑лоном.* – Донѣс ѡнѣ плѣтѣнку од пѣт лѣтрѣ да ти ѣточѣм вѣна.

плѣтѣво с *ни̑иш добивене ѣреде̑ѣм вуне и намије̑ене за џлѣшѣње ѡдјевних ѣредмѣ̑а.* – А̑нна Драгана је плѣтѣво за вѣсту ѡвар̑бала у црљѣно.

плѣтница, -ѣ ж *уну̑ира̑иш граничник воловског јарма или између џѡдужних сѣраница лѡѣри за̑режних кола.* – Плѣтнице се нѣ-смјѣ рѣзат пѡпрјѣко нег ѣздѣж гѡдѡв̑а, да бѣдѣ штѡ жилавјѣ.

плѣћкат, -к̑ам несвр. *џѡсебним џлугѡм ѣрије ѡко̑ава̑а чисѣи̑иш корѡв између редѡва кукуруза, кромѣира, реје или слично; усп. плѣчкаш.* – Ёзѣћмо Цѣду од Ёлјѣ, па сѣтра плѣћкат кѣрузе на Ст̑анѡвма, а прѣксѣтра у Ракѣтма.

плѣћк̑аш, -а̑ша м *џѡсебни џлуг за чишѣње корѡва између редѡва кукуруза, кромѣира, реје или сл. ѣред ѡко̑ава̑е.* – Кад се ѣзмећ рѣдѡв̑а прѡћѣ плѣћк̑ашѣм, п̑но се л̑акшѣ и бржјѣ ѡкѡпајѣ кѣруз.

плѣнт, плѣнѣм свр. *џанко џѡкри̑иш џѣчношѣ џако да ниво буде само мало изнад.* – Кад кѣв̑аш гр̑а, пр̑во га прѡкув̑ај у тѡлкѡ вѡдѣ да плѣнѣ пѡ-њѣм, па тѣ вѡду прѡлѣ, ѡнда на̑спи вѡдѣ кѡлкѡ трѣб̑а и ѡстав да се скѣв̑а дѡ-краја.

плисѣрат, плисѣрам несвр. *џрави̑иш си̑ѣне набѡре на џканини и сл.* – Кѡ т-је плисѣрѡ сѣкѣу?

плисѣрка, -ѣ ж *широка женска ха̑ина набѡрана на си̑ѣне, џанке и равне слојеѡе.* – Вѣш̑и на̑јлѣпшѣ стѡј ѡна нѣѡпл̑ав̑а плисѣрка.

пòгинт, -нѐм свр. *пòгинуџи*. – Нјес он пòгинли на Кòсову пòљу, нег су се ўзнјѐл нà-небо.

погòдт, пòгодѝм свр. **1.** *даџи пàчан одговор*. – Љўба им је свѐ пòдòла штà ће се дѐст. **2.** *не п̀ромашиџи п̀ри гађању*. – Пòгòдјо је срњака ў-врàт. **3.** *дòговориџи се п̀ри куџовини, п̀родаји, размјени и сл.* – Лàко ће се он пòгòдт, јер Òбрен нè-цјѐни п̀но, а Рàнку је сѝла да мòра кúпт.

погорѐлац, -лица м (об. у мн.) *особа којој је изгорјела кућа*. – Прòшли-с нѐквѝ погорѐлци и траже ђѐ-б мòгли пренòшет.

погòрет, -рѝм свр. **1.** *п̀огорјеџи, све изгорјеџи*. – Кад се запàли набијача, нè-могў погòрет зѝдови, нег изгòрѝ крòв, тàван и свѐ ў-кућ. **2.** *за људе: п̀реживјеџи сѝаљивање куће*. – П̀но Лàђевчàнà је пòгòрело у òном рàту.

погòрт, -рѝм свр. *в. п̀огореџи*. – Ак нà-тò пàнѐ йскра, свѐ ће погòрт. – Пакрàнчан и Бјѐљан су првѝ погòрли у òном рàту.

погрàбат, пòгрàбàм свр. *п̀огрàбаџи, скуџиџи п̀омоћу грабаља*. – Кад се пòпластѝ, мòрà се лѝвада погрàбат.

погўзја, -ѐ ж *особа која све мора да п̀роба, п̀а чак и док још јело није гòџово*. – Валд нѐш бѝт тòлкà погўзја, па да нàчмѐш кòлàч јòш док се цакли-на није стврднила.

подабѝрат, -àбѝрàм несвр. *уклањаџи сувишне лисѝове, не чекајући да сви сазре*. – Лѝст на рѐп је вѐлк, па га трѐбà подабѝрат и дàват кр̀мцима.

подабрат, -àберѐм свр. *уклониџи сувишне лисѝове на биљци, не чекајући да сви сазре*. – Свàкòг дàна подабѐрѐм парадàс да га тѝце нè-чвакајў.

пòда-мнòм исѝод мене. – Òј, дјевòјко, дўшо нàша / пòда-мнòм те мајка нàшла / мајка нàшла ў-пò нòћи / нѝсмо знàли да ће дòћи (НП).

подапрат се, -пѐрѐм се свр. *о̀прати се само око п̀олних органа*. – Кад се нè-мог окупат кàк трѐбà, бàр ћу се мало подапрат.

пòдà-се п̀од себе. – Мѐт нѐшт нà-земљу пòдà-се, да се не нàлàдѝш.

пòдàтан, -тна, -тно прид. **1.** *дарежљив, који радо даје или п̀оклања*. – Àрсо је пòдàтан и није нѝмало шкр̀т. **2.** *за жену: која радо п̀рисиџаје на секс*. – Љўбѝнка йз-Цикòтà ймà лјѐпѝ гòдѝнà, ал је држећа, а и пòдàтна је.

пòдàћ, -àђѐм свр. *заћи исѝод нечега*. – Да-б йстрпò вòз, мòрà се кòлма пòдàћ скрòз под крòв ўвоза.

подашт, подашѝем свр. *п̀оџиџи, заџиџи ма̀теријал исѝод нѝр. обуће, п̀рекривача, одјеће и сл. или сѝавиџи заџиџи п̀у од дасака или лима исѝод крајева крова*. – Сеј-Мѝлца м-је подàшла бàћкоре нѐквòм гўмјòм. Трѐбà пòдашт крòв, да га салàуковна нè-дигнѐ.

подбијат, дбијам несвр. *ударцима подбацавајући неки материјал испод нечега, нпр. кружног камена под жељезничке прагове.* – Најтџе м-је било наџчт подбијат шлйпере.

подбират, подбирам несвр. *в. подабирати.* – Мбрамо подбират крастџавце свџко јџтро.

подбит се, подбијем се свр. *код мале дјеце: помјеријући рејне ириљенове због чега дијете има сџиалне и јаке болове у доњем дијелу ипијела, џа се ишеи-ко креће.* – Жџено, па тџ се дјете подбило и одвед га код бабџ Рџсџ јер џна тџ зна намјестит.

подбџчт, подбџчим свр. **1.** *подбџчијући, подџиријеијући.* – Подбџч гране на јџбакама, јер су прерџдле, па да се не пџломџ. **2.** *дџже времена имајући болове у иредџелу сџиомака.* – Од џтра ме нџшт подбџчло под рџбрима.

подбуло прил. *наиџечено, нарџију џо џију и у лицу.* – Цџијџ-м џзглџ-да подбуло, па е-л је морд бџлестџн?

подбуџ, -ула, -уло *наиџечен, нарџију џо џију и у лицу.* – Крџтану је лице подбуло.

подвџзача, -џ ж *марама која се веже џо џишџка.* – Бака Мџлца је нџсла џбичнџ плџтненџ мџраму и вџзала је испод бџадџ, а сџм пџнекад подвџзачу.

подвиријават, -ирујем несвр. *загледајући или завиривајући испод нечега, гдје је нешџио сакривено.* – Цџрица се пџњаџла на дрџво / дрџво крџво, а јџ под-вириџџ (НП).

подвџрнџк м *школски џослџжишџељ, домар.* – Бџџо из ѐжеговџџа је гџднама бџиџ пџдвџрнџк џ-шкџл на-Бучју.

подгџзт, подгџзим свр. *наиравџијући зафрканџију, исмијајући некога, џод-меишнујући неку зврчку.* – Кад је Мџладин џбџо зџца, џнџ мџлађџ-с га подгџзџли и у рџксџку му замјџнџи зџца цџглџм, па је цџџџи дџн нџсџо цџглу мџслџџ да је зџџ.

пџдџрат, пџдџрџм свр. *разгуџијући, раскидајући, наиравџијући видџлива ошџиџењења на нечему.* – Припаз да не пџдџрџш лџџе џдајџћ кроз грџмак.

пџдџгнџт, -нџм свр. *џодџгнџијући, џодићу.* – ѐћмо мџћ кџџду сџм пџди-гнџт тџлџко висџко?

пџдџић, -џџџм свр. **1.** *џодићу, заћу испод нечега.* – Кад је шџџџа висџка, мџрџ се пџдџић под крџшњу кад се трџсе. **2.** *фџг. некоме џовлађивајући и бијући му сервилан, ради личне корџсџи.* – Лџка је џишџџав и зна пџдџић џџду да дџбџе шта џће.

пџдџџџават, -џџџџџм несвр. *џрџвоџиџајући некога, џџдсмијаџајући се, џма-ловаџаџајући некога, џџсџџџџџајући некоме незџџџна и џрџвоџаџџџџџна џишџања.*

– Кад смо кòсли у Бăрама, Гмйтар из Грйжнѣ је стáлно подјѣбáвò Стѣвāна и скòро-с се пòсвадли.

подјѣлт, пòдјѣлѣм свр. *раздвојиѣи на дијелове*. – Њй двòјца-с подјѣлли имòвну пò-пола.

подмѣст, -ѣтѣм свр. *додайѣи брашина у сѣочну храну*. – Кад се ћићòки, рѣпа ил кумпјѣри кўвајў за крмке, трѣбā-и подмѣст да крмци бòлѣ пòјў. Бāба Живана мѣћу подмѣте шрòтом.

пòдмета, -ѣ ж *брашино које се додаје у шечну храну шòком или након кувања*. – Кад се кўвā рāна за стòку, трѣбā мѣтт пòдмету.

пòдметнит, -нѣм свр. **1.** *сѣавиѣи исòод нечега*. – Пòдметни кāмѣн под тòчак. Ўзми миљѣјћ и пòдметни под вāзу. Трѣбā пòдметнит лѣге за накотўрат бўре. **2.** *неоипажено, кришом некое шосѣавиѣи нешишò инкриминишуће*. – Знāм дòбро да нйје ўзò пāре и да му је тò сйгўрно нѣко пòдметнò. Израз: *подметнит лѣђа шòднијѣи највећи шѣрей у неком шòслу, ангажоваиѣи се више од осѣалих да се нешишò найрави*. – Свй-с òн рāдли, ал је Милāдин нāвишѣ пòдметнò лѣђа да се на врјѣме догòтовй.

пòдметнит, -а, -ò *шòдмѣиунѣи, сѣављен исòод нечега*. – Кўкавца излѣже јāе у тућѣм гнјѣзду, па дрўгā тйца са свòјјем јāјма излѣже и кўкавчијѣ, пòдметнитò јāје.

подмјѣурт се, -ѣурйѣм се свр. *шòдмјехуриѣи се, кад се найрави шлик на кожи*. – Рāдмила је ўпала у кòприве и нòге-с јòј се подмјѣурле до кòлѣнā.

подражйват, -āжујѣм несвр. *дражиѣи, изазиваиѣи на агресивније шонашање*. – Подражйвò је док ћўко нйје скòчјò нā-њѣга.

пòдрѣпак, -пка м *фиг. улизица, шòлйрон, ко исйуњава задаиѣе које му неко нареди*. – Нѣмòј стáлно бйт нѣчјй пòдрѣпак, па нāправ нѣкад и нѣшт шта тй мйслиш да је дòбро.

пòдсјѣк м *дрвена греда као ослонац сйòљњих зидова куће*. – Ћòшњāке трѣбā òзгò порāвнат да пòдсјѣци дòбро лѣгнў, јер òн нòсѣ цјѣлў кўћу.

подтўрт, пòдтўрйѣм свр. *в. шòдмѣииниѣи*. – Нѣшт подтўр пòд-кола, да нѣ-крѣнў сāма нйз-брдо. Нѣко му је подтўрјò тў рòбу па га мйлиѣја ўватла и за-твòрла. Мòрò је дòбро подтўрт своја лѣђа да свѣ нāбавй на врјѣме.

пòдўг, -а, -ò *досйа дугачак, шрилично дугачак, дужи него шйшò шѣреба, али неòдрѣјене дужине*. – Òнѣ равниѣѣ бāш ймā пòдўго и нāòдāш се док је прјѣјѣш. Шпрўља је пòдўга, па ће се мòрд й-ш-њòм мòћ доватт.

пòдугачāк, -чка, -чко *в. шòдуг*. – Нòгавце су пòдугачке, а и кāпўт је пò-дугачāк.

пòдугачко прил. *које није крайко, досйа дугачко, шрилично дугачко, дуже него шйшò се очекује*. – Разгòвāрал смо пòдугачко о свāчем.

пòдуго прил. *в. шòдугачко*. – Већ пòдуго нйје бйло кйшѣ.

пòдшпрајцат, -ца̄м свр. *йодуѝријетӣи, йосѝавиѝи йодуѝираче*. – При-
прém онé грабће за пòдшпрајцат шалунг за плòчу.

пођeљaч, -aча м в. *макља*. – Дèм дòрдe пођeљaч.

позàвадт, -й̄м свр. в. *завадӣи*. – Нèће òна њ̄и ùспјет позàвадт. Дòбривòј
се позàвадјо са свйм̄а.

позàвађат, -ђaм свр. в. *завадӣи*. – Јèтрве чèсто позàвађај̄у рòђен̄у бр̄ађу.
Свòјјем áбровма мòре позàвађат и два òка у гла́в. Стр̄ина Мaра се позàвађала
и са кòмшијама и са рòдбинòм. Òна-б позàвађала и два òка у гла́в.

позáд прил. *йозади, оѝӣйозади, иза*. – Љу́бца и Сто́ја-с òстале позáд, па
нјeс нй̄шт вй̄дле.

позáда прил. в. *йозад*. – Вй̄ђ ел й̄мa штà позáда.

позáди прил. в. *йозад*. – Милу́тне, оти́ђ пòзáди приколцè.

позáјмит, пòзaјмй̄м свр. *унајмиѝи, йосудиѝи*. – Мòрaм позáјмит плà-
тòн за вòјзт крузòвну из Рaстòвaчa.

пòздeр м *дрвенасѝи комадиђи сѝабљика коноѝље и лана који се након
разбијања сѝуѝом одсѝирањују гребеналом и ѝрлицом*. – Нèмòј пұшт код р̄пè
кòноплè и пòздeра да и не зaпaлй̄ш.

пòитат, -тāм свр. *йохийaѝи, йожуриѝи*. – Дрāгце, пòитaј да стй̄гнèш
у Лòвскū зa-дaна.

пòјло с *мјесѝо гдје се наѝаја сѝока*. – Свaкò вèчè ћèрaмо гòведа нa-
Краварну на пòјло.

пòјст, пòјем свр. *йојесѝи*. – Нè-мог тòлко сaм пòјст. Кад тòлкò пòјем за
ўжну, нè-будèм гла́дан дò-сyтра.

покарабáст, -aбaсй̄м свр. *нарушиѝи ѝријаѝељсѝиво, везу, ред, йоредак*.
– Њ̄и је Стaна гaдно зaвадла свòијем олајaвaњма па-с се òзбй̄љно покарабaс-
ли. Нèш су се њ̄и двòјца покарабaсли.

поквaрт, пòкварй̄м свр. **I.** *наѝравий̄и квар или неисѝравносѝи, наруши-
ѝи добре односе и уобичајени сисѝем*. – Поквaрјо сам машинцу за шй̄шaње.
Жaо м-је што сам поквaрјо òдносе с Лўкòм. **II.** ~ *се йосѝаѝи йокварен или
неисѝраван*. – Нèшт ми се мòтòр поквaрјо, па га мòрaм пòпраљат. Дўње-с се
поквaрле стòјèђ на ормaну.

поклáпа, -è ж *игра карӣама у којој йобјеђује онај чија йодигнуѝа кар-
ѝа има веђу вриједносѝи*. – Òзрен је ўзò Вòјйну вèлкè пaре на поклáп.

пòкровац, -òвца м. *йрекривач за коње*. – Набaц пòкрòвце прео коњa.

пòкрпт, -пй̄м свр. **I. 1.** *завриѝиѝи са крй̄љењем свега шй̄ио је ѝребало*. –
Сјèдла сам сй̄нòђ дò-некò дòба нòђ, ал сам бaр пòкрпла свè шта сам й̄мала за
кр̄пт. **2.** *имаѝи доволно средсѝава за све йоѝребе у неком йериоду*. – Дòбјо
сам мало бòљу плáђу, па сам пòкрпјо свè трòшкове за грй̄јање òвè зй̄мè. **II.**

полóвњача, -ѐ ж *сїарија неудаїа жена са богатим искуси́вом са мушкарцима*. – Јóван чéсто їдѐ код онѐ полóвњачѐ Ружѐ.

полòвца, -ѐ ж *в. їола (2)*. – Полòвца имања припадā дјѐц, а дрўгā полòвца удòвци.

пòлог м *їоложак, јаје у гнијезду које се осїавља да би живина знала гдје да носи јаја*. – Кад кўпїш јаја из гнјѐзда, пāз да нѐ-узмѐш и пòлог.

пòложājнїк м *онај ко їрви уђе у кућу на божићно јуїро*. – Õвѐ гòднѐ нам је пòложājнїк бїјо Нѐбòјша.

пòлћ м *флаша од їола лиїре*. – Пѐтро, донѐс рāкјѐ у пòлћу.

полóдт, -дїм свр. *їолудјейи*. – Нѐ-мог ја їзїћ нā-крај ш-њїм и ја-ћ полóдт од његовјѐ глўпости.

полóђет, -удїм свр. *в. їолудї*. – Дјѐца лѐтѐ око клѐна, кòнда-с полóђела.

полóтāн, -тāна м *мушко дијейи из национално или вјерски мијешаног брака*. – Гòран је полóтāн – мāт му је правослāвка, а ћāћа муслимāн.

полóтāнка, -ѐ ж *женско дијейи из национално или вјерски мијешаног брака*. – Мāрца је полóтāнка – мāт јој је Маћāрца, а ћāћа Србин.

полóчт, пòлчїм свр. *одвоїици, раздвоїици, расїавици*. – Чїм ўђѐш у сòкāк, полóч тѐткине òвце од нāшијѐ.

пòлца, -ѐ ж (об. у мн.) *їоловина кромїира за јело їечена у рерни*. – Док смо мї дòшли ї-шумѐ, Пѐтра-ј нāправла пòлце и їзвaдла кўпус, па смо се дòбро нāјли.

помāрисат се, -ишѐм се свр. *їоїући се*. – На ўтакмиц су се помāрисал Бруснїчан са Шумѐтљанма.

пòметна, -ѐ ж *в. ложна*. – Пāвле, однѐс онў пòметну од Лїсавѐ и нѐђе закòпāј да је псї и мāчке не рāзвлāчѐ.

пòметнит, -нѐм свр. *осїавици, сїавици, сїусици, загубици*. – Сāм сам пòметнила āмпер с вòдòм и òни-с прилѐтли и преврнли га.

пòметт, -тнѐм свр. *в. їомейници*. – Нѐђе сам пòметла їглу с кòнцем и сāд је нѐ-вдїм.

помлāтт, пòмлāтїм свр. *їоубијаци*. – Бāнда је у Дерѐз и Кўсоњма пò-клала и помлāтла на стòтне лўдї и дјѐцѐ.

пòмоз Бòг *сусрейи їоздрав*. – Кòмшинца ме пòздравла са: „Пòмоз Бòг“, а ја сам јој одговòрјо: „Бòг ти пòмогò“.

понад изнад, їреко. – Пўцал смо понад њї.

понѐдљак, -дѐљка м *їонедјѐљак*. – У понѐдљак ћмо їћ òгртат кўмпјѐре.

пòнїзан, -а, -о *сервилан, їоїчињен, који їрихвāи їодређеносї без їроблема*. – Õстоја је пòнїзан према шѐфовма.

пòнїзно прил. *који се їонаша їоїчињено и сервилно*. – Трѐбā знāт кāд се понāшат пòнїзно, а кāд бїт кўрāжан.

поњава, -ѐ ж *дебљи и грубљи шкани, шарени покривач*. – Сине Лука, грџница је трѣсла / мйла мајко, сѧ-мнѳм под поњаваѳм / мйла мајко, не кѳни је јако (НП).

поѳд м *поход*. – Вѳвдѧ-с прѳлазле вѳјске у рѧзнйм поѳдма и офензивама.

поѳдрѧст, -раѳтем несвр. *нарасйи скоро колико и одрасла особа*. – Твѳј Милош ће за кѳјѳ гѳдну поѳдрѧст и мѳће се жѧнт. Кад ѳнѧј твѳј пйцан мало поѳдрѧсте, јѳш ћмо се и ороѳт.

поѳп, поѳпа м **1.** *свешйеник*. – Поѳп Бѳшко је бйјо граѳовскй пѧрох. **2.** в. *ћед* (3). – Свѧка гранца се завршѧвѧ снѳпом кѳјй се зѳвѧ поѳп ил ћѧд.

поѳпанац, поѳпѧнца м *поѳпонац, вишегодишња коровска билка поѳвијуша*. – Нѧ-знѧм ѳткуд у паѳприк и јаѳучицама вѳлкй поѳпанац, а ймѧ га дѳст и у краѳтѧвцима.

поѳпара, -ѐ ж *јело од шврѳдог хљеба или поѳгаче поѳреливено врелом водом и замашћено*. – Пѧтра је од стѧрѳг круѳа прѧвла поѳпару, так да шњйтце исјѧченѳг круѳа маѳо поѳфурй вѳѳѳм и ѳнд прѧлје врѳћѳм каѳљевнѳм.

поѳпашѧн, -шна, -шно за *сйѳоку: кѳји сйѧлно може да йасе, незајаажљив у йаши*. – Нѧше-с ѳвце бѧш поѳпашне, па и нѧ-мож прѳћерат до Крчевнѧ, а да нѧје нѧ-скрѧнѳ кроз стрѳгу.

поѳпйћ, -йћа м *инсекй цврчак*. – Пригријало је сѳнце, па поѳйћ сѧм цврчѧ.

поѳпишмѧнт се, поѳпишмѧнйм се свр. *неочекивано реаговайи са новим, нереланим захйјевима и поѳсйуйцима*. – ѳд-кад рѧдй у мйлийци, Гмйтар се поѳпишмѧнјо и вишѧ ш-њйм нѧ-мож нѳрмѧлно разговѧрат.

поѳплѧст, -ѧтѧм свр. *найравйи завршйи ред йлейѧња, нйр. йри йлейѧњу чарѧйа, йлоша или сл.* – Скѳро сам завршла чѧрапе, сѧм ми ѳстало да и лјѧпо поѳплѧтѧм. Поѳплѧт плѳт мало дѧбљйм и дѳљйм граѧама, па ће бйт чвршћй.

поѳплйнт, поѳплйнѧм свр. *шѧнко поѳкрийи шѧчношћу шѧко да ниво буде само мало изнад*. – Кад је нѧлјо вѳду у-кацу, сѧм-је поѳплйнла прео прѧга јер је бйла расѳшѧна.

поѳповѧт, поѳпујѧм несвр. *фиг. йамейѳовайи и држѧйи йридики*. – Сѧм ми тй такй смѳтѧн нѧмѳј поѳповѧт!

поѳпрѧгѧч, -ѧча м *јѧча, вийка и жилава дрвена мойка кѳјом се учвршћују дрва на колима поѳоком поѳревожења*. – Блѧгоја, одсјѧц нѧквй граѳћ за поѳпрѧгѧч.

поѳпрѧгнит, поѳпрѧгнѧм свр. *учврсйишйи шѧрей на зайрежним колима поѳоком поѳревожења, нйр. сијѧно, сламу, снойове, дрва и сл.* – Дѳбро затѧгни поѳпрѧгѧч да се дрва нѧ-распѳ јер је пѳт пѳн вагѧшѧ. Дйгни пѧузну нѧ-вѳз да га поѳпрѧгнѧмо.

пòпрèгнѣт, -а, -о *учвршћен ѿо̀прегачем или ѿаузином*. – Вòз је бѣ́јо дò-бро пòпрèгнѣт, ал су грàне са дрвèћа избиле рòгаљ, па се сјèно сàм спѣ́зло испод пàузнè. Нèмòј вòјзт дрва ак нјес пòпрèгнѣта.

пòпрјèко прил. *унакрсно са нечим*. – Лèтве за црјèп се прибѣ́јајѹ пòпрјèко рòгòвā. Израз: погледат по прјèко *оши́ро ѿогледа́тии, свадљиво, сѣремно за свађу или грдњу*. – Сàм га је пòгледò пòпрјèко и нàмā му је свè бѣ́ло јàсно.

пòр, пòра м *ѿрази́ук*. – Донès ми из бāшчè мр̀квè, пòра и мāло пèршина за пāприкāш.

пòради сèбе и́ћ *ићи у ѿоале́и, ићи да се обави нужда*. – Мòрò сам и́ћ пòради сèбе, а нѣ́је клòзета, па сом тр̀пјо двā сāта док нјесмо дòшли кѹ́ћ.

порèбāрцè прил. *на сѣ́рану гòдје су ребра*. – Мѣ́јодрāг је из-кòлā испò порèбāрцè на лèдну и пѹ́кла-с му двā рèбра.

порèбрица, -è ж *у́йала ѿлу́һне марамице, ѿлеури́иис*. – Јучè је бāцò сјèно у ў́возу, па се ознòјјо и сāд нè-море ни дѣ́јат – сѣ́гѹрно и́мā порèбрицу.

порèметт, -тѣм свр. *ѿоквари́ии, нѣ́р. сѣ́иуа́цију, машину, уређај, ред и очекивање, здравље и́ид*. – Порèметјо нам је цѣ́лѣ ѿдмор. Жèлудац му се нèшт порèметјо. Свè нам се порèметло.

пòрјāк, -āка м в. *ѿор*. – Їспрж ми порјāка са слāннòм и јāјма. Израз: лука порјāка и воде из јарка *каже се кад ниши́а није ѿри́иремљено за јело, него оно и́ио се може узèи и без кувања*. – Пѣ́тāм бāбу штā и́мā за јèст, а она ми вèлѣ: „Лѹ́ка порјāка и вòдè из јарка“.

пòрјечкат се, -кāм се свр. *ѿосвађа́ии се, ѿро́иивријечѣи́и*. – Кòсòвка и Милèна-с се пòрјечкале, па вѣ́шè ни не дѣ́вāнè јèдна з-дрѹгòм.

пòрòзāт, -а, -о *наборан, нарозан*. – Пāви је лѣ́це пòрòзāто од гòдѣнā и брѣ́гā, а и свāшт је претѹ́рла преко глāвè и свāкāк јòј је бѣ́ло.

пòрòзāто прил. *наборано, нарозано*. – Кад чèлāде ѿстарѣ́ лѣ́це му из-глèдā пòрòзāто.

порòзат се, пòрòжèм се свр. *набора́ии се*. – Јèло, порòзала-т се блѹ́за на рука́ву.

посавр̀нт, -āвр̀нèм се свр. *ѿосаврну́ии, ѿреклойи́и*. – Лѹ́бце, посавр̀н рука́ве да-т не ўпанѹ́ ў-воду.

пòсат, -āм несвр. *сиса́ии*. – Мāјо, а кòлкò дѹ́го је Мāра пòсала кад је бѣ́ла мāлā?

пòсвadt, -дѣм свр. *ѿосвађа́ии*. – Стāлно и је подјèбāвò сам да и пòсва-дѣ́. Ак ме не пòслушāш, пòсвadtмо се.

посèлāр, -āра м *особа која много времена ѿроводи у селу, код комишија, ѿа зайосѣ́авља своје ку́һне обавезе*. – Зòрислāв је посèлāр кò и òнā нèгова.

потјепат се, потјепам се несвр. *ићи од једног до другог мјеста, не налазећи стјални смјештај, зашћинију и сигурносћ*. – Кад чојк нѣмѣ своју кућу, онд се мѡрѣ потјепат коекудѣ да-б ђпстѡ. Израз: потјепат се од немила до недрага *лућини ипражећи смјештај и зашћинију*. – Кад мађји ѡмрѣ чојк, чѣсто је пѣсторчад ишћерају из-кућѣ, па се мѡрѣ потјепат од немила до нѣдрага.

поткајлат, -лам свр. *учврстићи подметачем у облику клина*. – Дѡбро поткајлај кладе да се нѣ-срушѣ.

потклобучт се, -ѡбучим се свр. *подмјехурићи се, кад се ѡјави мјехур, нѣр. на зиду од влаге, кад се одлијѣи боја, кад се ѡйече кожа и сл.* – Мѣрко је ѡвѣрѡ капју док је бѣла мѡкра, па се бѡја нѣ-дост мјѣстѣ потклобучла. Пѡфурјо се врѣлѡм вѡдѡм пѡ-прсма па му се кѡжа нѣ-двѣ мјѣста потклобучла.

поткупљат, поткупљам несвр. *сакућљати воће које је сѣмо ѡло на ѡло исѡд стѣбла*. – Шљѣве м-је досѣдло поткупљат јер свѣки дѣн пѡ-мало падају, па јѣдвѣ чѣкам кѣ-ћѣ и већ јѣднѡч трѣст, па да и свѣ пѡкупѣмо и да нѣјдѣм вишѣ ѡ-бѣшчу.

поткурт, поткурим свр. **1.** *расѣламсати, ѡѡћћалићи, заѣалићи ѡламен*. – Поткур вѣтру под казаном да стѣгнѣмо испѣћ рѣкју зѣ-дѣна. **2.** *фиг. усѣјешно ѡдстѣћи неки сукоб, свађу или шучу*. – Ѣн и је сѣм поткурјо, па се ѣзмакѡ и глѣдѡ кѣк се тукѣ.

пѡтла прил. *касније, ѡслије, иза*. – Прѡво ћмо ић у Кричке, Главцу и Грђевцу, а пѡтла у Каменскѣ, Шњѣгавћ и Слобѡштину.

потпѣћ, -ѣчѣм свр. *заѣћи доњу стѣрану колача, јѣла или хѣба*. – Штрѣце-с лјѣпо печѣне ѡзгѡ, ѡл и-је трѣбало бѡљѣ потпѣћ.

потпѣчен, -ѣна, -ѣно *коме је доња кора добро заѣечена*. – Штрѣца је потпѣчена, а кад је исѣчѣмо вићѣћмо ел је дѡбро печѣна и унѣтра. Кру мѡрѣ бѣт дѡбро потпѣчен и да нѣје гњѣцѣв.

пѡтпјѣцат, -ѣчѣм несвр. *ѡдѣшавати јѣчину ѣчења ѡако да се јѣче ѣче доња стѣрана колача, јѣла или хѣба*. – Ак ѡш пѡтпјѣцат нѣшт у рѣрни, трѣбѣш затвѡрт шѣбер.

пѡтполца, -ѣ ж *ушарани дио ѣредње ѡле скућѣ женске народне ношње у бучком крају*. – У пакрачкѡм и дѣрувѣрскѡм крају нјѣс прѣвљѣне пѡтполце, нег су прѣгаче бѣле дѣљѣ.

пѡтргат, -гѣм свр. *ѡломити, сломити, ѡкварићи нешћо*. – Дјѣцо, нѣмѡјте ѡдмѣ пѡтргат ѣграчке.

пѡтргѣт, -а, -ѡ *ѡѡрган, ѡломљен, ѡкварен*. – Склѡнте нѣђе ѡнѣ пѡтргѣтѣ стѡлце да се нѣ-вдѣ и да, нѣ-дѣј Бѡже, нѣко нѣ-сјѣдѣ нѣ-њѣ.

пѡтрѣвт, -вим свр. **1.** *ѡгодићи, у смислу ударца, гађања али и ѣравог ѡговѡра*. – Ћѣд Мѣлан је чѣсто знаѡ пѡтрѣвт кѣкѡ ће бѣт врјѣме. Двѣпут сам

починт, пòчиним свр. *наїравиџи, урадиџи*. – Цвјѣто, тò Стàнимир нè-б починјò јер није òн такї. Нè-могу ти сèјò вèчерати / вèлики сам зијан починијò (НП).

пòчмат, пòчмèm свр. *йочињаџи, зайочињаџи*. – Кà-ћте òвè гòднè пòчмат са кòшњòм шèнцè? Кад Ђурца пòчмè пїт, òн пїје док се не обèзнàнї.

пòшѣтањ, -тња м *йойречна греда изнад йредњих йочкова, која йри скреїтању йраџи йочкове*. – Нèмòј се држат за прèдњу лјèвчу да те не ўдарї пòшѣтањ кад кòла скрèну.

пòшкорàн, -а, -ò *наборане коже, набран, наборан*. – Лјèпијè гòдїн је òна прèметла и није јòј зàцабè лице нòлкò пòшкорàно.

пòшкорат се, -рàm се свр. *наборайџи се, углавном за кожу*. – Бїјò је у вòд док му се нјес пòшкорале рўке.

пòшлѣ прил. в. *йойла*. – Пòшлѣ рàта-с бїле нèкè тàчкице с кòјим се добівала рàна, òбућа, плàтно и свàшт дрўгò.

поштèтљив, -а, -ò *склон йрављењу квара или шїиїиї*. – Рјèтко је нàйћ на тòлкò поштèтљиво дїете.

пòштијат, -јам свр. *йрекоїайџи земљу ашовом, йориљаџи*; усп. *штијаћа*. – Јучè сам пòштијала башчїцу, а дàнаш-ћу сàдт цвјèће.

прàвдат се, -дàм се несвр. **1.** *ойравдавайџи се*. – Штà се прàвдàш кад мї знàмо штà-с вїдјò и кàк је бїло. **2.** *свађайџи се*. – Јà и òнà мòја се нїкад нè-прàвдàмо, јер прїватїм кàк òна рèчè, па шўтїмо òбадвòје, јер јà нèћ да се прàвдàм, а òна нèмà с кїм.

прàво прил. **1.** *наїријед, без скреїтања*. – Кад прòђèш циглàну и дòђèш до глàвнòг дрўма ў-Дрàговћу, прàво йспред је млїн на Пàкри. **2.** *јакò, баш, заиста, сигурно; служи за йòјачавање значење ријечи уз коју сїиòји*. – Бòгдàн је прàво дòбàр чòек. Àнца се прàво разбòлла. Ђуро и Игњàтја с-се прàво пòсвадли. Ес тї тò прàво одлўчјò? **3.** *у складу са йроїисом, йравом, законом, обичајем, без йроїекције*. – Шклибана је сјèтовала мàјка: / Ђј, шклибане, мòј јèдїнї сїне, / прàво рèдàј регрўте на вòјску (НП).

прàвт, -вїм несвр. **I.** *йравиџи, чиниџи, радиџи*. – Мòраћмо прàвт вòз на брзїну. Прàвли смо сàнце трї дàна и òпè и нјесмо нàправли. Изрази: правт мачкаре: *од уобичајеног догађаја или сїиуације йравиџи сїрдњу, шалу, исмијавање*. – Вїш да је Ђед Јòца òстарјò, па нèмòј прàвт мачкаре òд-тог кàк јèдвà òдà. правт тòпове дјечја игра у којòј се од гушїег блатиà йраве окрули дискови са удубљењем који кад се нагло йоклоїе йроїзведу йоймули шўшїањ сабијеног ваздуха. – Кад чўвàмо крмке, мї уз цèсту ил стàзу нàправїмо блатò, па прàвїмо тòпове и пўцамо ш-њїма. **II.** ~ **се йриказивайџи се другачїјим, изигравайџи нешїиò друго**. – Штà се прàвїш фїн, кад знàмо кàкї-с пòквàрен.

прăкљача, -ѣ ж *дрвена алаїка са рукохваїом за ударање њо рубљу љри исїирану*. – Мѡрăм рѣћ Мїл да-м направї нѡвѹ прăкљачу јер ми ѡвă пўкла од лупăња.

прăло с в. *їерло*. – Док су на прăлу, жѣне знају и запјеват, а нѣ сăм вѡдт аброве.

прам *љри љорѣђењу: љрема, љоред, у односу на нешїо друго*. – Прам-њима, нїје ѡн кўлак.

прама в. *љрам*. – Стăн прама њѣму да вїдїмо кѡ је вїшљї.

прăмбаба, -ѣ ж *љрабаба*. – Нѣшна прăмбаба се звăла Мїлца.

прăнгија, ѣ ж *јѣдностїавни дрвени љїой, са оковом и ојачањима, којим се љуцало за љразнике и весѣља, нема зрно него баруїї исїаљује набијену земљу*. – У Ѧбрјѣжи-с мѡмци мѣтли мало вїшѣ бăрута у прăнгију, па кад је пўкло, љћерало је у мѣканѹ зѣмљу, па-с пѡмислил да-с љ-њѹ рăзнјѣл.

прăнђед м *љрадјед*. – Дăлибѡркїн, Тăњїн и Бїљанїн прăнђед се звăо Блăгоја.

прăпѡрац, -рка м (об. у мн.) *сїїни мейїални звончић, честїо љосїїављѣн ан коњску орму ља се чује док коњи каскају*. – Кад је бїјѡ вѣлкї снїѣг, љѣд Ылја је знаѡ ѹпрѣгнит кѡње са прăпѡрцима у вѣлкѣ сánце и вѡзат дїѣцу по сѣлу.

прăсац, -сца (мн. прăсци, ген. мн. прăсăцă) м *касїїрирана вѣћа мушка свиња*. – За смѡкове смо ѡставли трї прăсца од ѡко стѡ пѣдѣст кїлă.

прăсе, прăсета (мн. прăсци, ген. мн. прăсăцă) с *мала свиња, сїїара до љар мјесеци*. – Кад порăсте, прăсе се мѡрă одвѡјт у пѡсебнѹ кѡчанцу да нѣ-дуњкă по крмач. Пўшти прăсце под крмачу да сїсајѹ.

прăца, -ѣ ж (об. у мн.) *сїїни домаћи колач са орасима, љечен у лименој модлици*. – Прăвћу прăце па-м самѣљ ѡрăсă. За рăботу-ћ испѣћ прăца и нѣ-колкѡ штрўцă.

прăцїѣп м *руда воловских кола или заїрежних уређаја*. – Прăцїѣп се мѡрă окѡват на вру да се не рăсцїѣпї кад се вўче тѣрет.

прăват, -вăм несвр. *лейїейїи љомѡћу крила*. – Кад се гўске мало бѡљѣ рăнѣ, ѡнда-с прѣтѣшке и нѣ-могѹ прăват.

првăчт, првăчїм несвр. **1.** *окоїаваїи љрви љуїїа кукурузе, док су јѡш мали, ља се само уклања коров око њих*. – Мăрко је вѣћ пѡчѣо првăчт кўрузе. **2.** *зайѡчињайїи љјесму љрвим гласом*. – Јă првăчїм, брăћа ми пѡмăжѹ / што јă нѣ-знам ѡни ми пѡкăжѹ (НП).

првѡ прил. *љрије, најїрије*. – Првѡ ћмо ѡтїћ кўпт шпецѣрăј, а ѡнд мѡ-ремо љћ куд ѡћмо.

прда, -ѣ ж *фиг. лијена особа која све зайѡчиње кад је касно или у невријеме*. – Сјѣтла се прда кўћѣлѣ уоч свѣтѣ нѣћѣлѣ.

прџавац, -џва м *врста гљиве јајастог облика, љухара, њен смеђи прах је коришћен за заустављање крварења и као природни антибиотик*. – На окрајку је нйкло цјело чүдо прџавџа, па се сџм бјелѣ кџ да-с прџсүта јџја.

прџекџна, -ѣ ж погрд. *фиг. зашвор, казамџи, казнионицу*. – Кад џдѣш у прџекџну, дџлајшћу-т у пџсјету.

прџџв, -џва м *сортиа изразишџ кружног џасуља*. – Свџки пүт кад је баба-Пѣла күвала прџџв, џед-Гџјо је говорјо да се дџбџр грџ далѣко чүје.

прџџња, -ѣ м **1.** погрд. *јакџ дебела особа*. – Глѣ џног прџџњу на бици-клу. **2.** *фиг. особа на високом и бишном џоложају*. – Ђн ти је нѣки прџџња у мџлџци.

прџџјен, -џ, -џ и -ѣна, -ѣно *прѣбијен, џоломљен*. – Замјѣн џнү прѣбјѣнү држџлцу. Нџга му је прѣбјѣна и мџрџ нџст гџпс. Израз: вућ се ко прѣбјѣна мџчка *изгледџи или се крешџи изнемогло, јџдно, сџоро или са видним џџиешкођама*. – Вүче се кџ прѣбјѣнџ мџчка.

прѣбрџјт, прѣбројџм свр. *прѣбројџи, ихзбројџи*. – Нѣће џн знџт ни прѣбрџјт кџлкџ је зарџдјо.

прѣбт, прѣбјѣм свр. **1.** *прѣбишџ, џоломишџ*. – Кџлкџ сам сѣњџ, прѣбјо сам држџлцу на мџтки. **2.** *прѣшүћи*. – Мџлан ће прѣбт Млџђана, ак га џ-далѣѣ бүдѣ подјѣбџвџ. Израз: прѣбт ко мџчку *прѣшүћи некога шџoliko да јѣдва хода*. – Њџ је бџло вџшѣ, па-с Мјџјла из Брѣзџвца прѣбли ко мџчку.

прѣвијџват, -џјџвџм несвр. *џомоћу решѣшџ уклањџи нечистџџе из зрњѣвџа нџр. џасуља, џшенице, џушине, сочиџа и сл.* – Тађа, џд са Смиљџнџм прѣвијџват грџ јер џмџ ү-њѣм јџш дџст нѣквџг џмеља.

прѣврџтт, -џтџм свр. *окренушџ наџџачке или како не прѣба, нџр. рука-ве, џемџер, кџшүи и сл.* – Прѣврџт рукаве да се мџгү бџљѣ осүшт.

прѣврџнт, прѣврѣнѣм свр. **I. 1.** *прѣврнушџ, прѣсүшџ*. – Ёмало смо прѣврѣнли вџз са жџтом. Прѣврѣнџ сам крџвљачу са млјѣком. **2. в.** *прѣврџшџ*. – Прѣврѣн цѣпове на лџчама да се бржјѣ осүшѣ. **II. ~ се 1.** *прѣврнушџ се, окренушџ се наџџачке*. – Пџгледџј ү-кацу ел су се крџвне прѣврѣнле.

прѣвршт, прѣвршџм свр. *прѣвисџко испрѣсијѣџи или џоломишџ врхове нџр. прѣве, жишѣ, разних биљџка*. – Штџ-с дџгџ тџлкџ кџсу и сџм прѣвршјџ шѣнцу па џставјџ слџму да се зџорѣ? Зџпѣрке на лџз трѣбџ пџтргат ил бџр прѣвршт да грџжѣ бүде бџљѣ. Израз: прѣвршт мјѣру *прѣијеђи прѣ-ко мјѣре прѣијења и издрживосџи*. – Њѣгова зајѣбџнција је прѣвршшла свџкү мјѣру.

прѣвүћ, прѣвүчем свр. *вучењѣм нечему прѣмијѣнишџ џоложај*. – Мџло пџгүрџј кџла да и прѣвүчем блџжѣ стџгу.

прегáтнит, прегáтнѐм свр. *ѵрегаѵнуѵи, ѵасѵи ѵреко ивице, руба или ѵријеѵи врхунац и ѵочейѵи слабиѵи*. – Нѐ-знáм кóлкó је сáтѵ, ал вѵдѵм да је пóднѐ добрáно прегáтнило.

преглáднит, -ѵм свр. *ѵревише огладниѵи, ѵолико да се ѵресѵане осјеѵаѵи глад јер се није дуго јело*. – Кад чðек преглáднѵ, па пóчмѐ јѐст, ðнда нѐ-знá кáд му је дðст.

прегòрет, -рѵм свр. **1.** *ѵрегориѵи, раздвојѵи горењем*. – Навуц тó дѵ-гачкó дðво на вáтру да прегòрѵ. **2.** *ѵрежалиѵи, ослободиѵи се бриге*. – У сѐјѐ су трѵ сѵна јѐднáка / јѐднòга ће прегòрети зá-те (НП).

прегòрт, -рѵм свр. *в. ѵрегореѵ*. – Грáна ће брзо прегòрт нà-ватри. Нѐ-море мáт прегòрт губѵтак дјѐтета.

прегрмљет, -мѵм свр. *ѵреживјеѵи, издржаѵи, исѵрѵиѵи*. – Мѵ смо свáшт прегрмљел и током рáта и у ѵзбјеглѵштву.

прегрмт, -мѵм свр. *в. ѵрегрмјеѵ*. – Тѐшко ће Кáта прегрмт свѐ шта ју задесло.

прѐгршт ж количина која сѵане у двѵје сѵојене шаке. – Бѵљана м-је дáла прѐгршт рѐпнòг сјѐмена.

прегýлт, -ѐгýлѵм свр. **1.** *ѵоцијеѵаѵи на два дијела*. – Прегýлјо је ðнáј пáпјѐр и бáцјо га. **2.** *фиг. радиѵи до крајњих граница издржљѵвосѵи, ѵреѵешко радиѵи*. – Прѐмлáд је Стѐво за рáд у мáјдану и прегýлће се међ ðнјем стáрјѵма, јер ðн нѐ-знá кáк трѐбá рáдт.

прѐдá-ме ѵред мене. – Сјѐд прѐдá-ме / и намѵгýј нá-ме (НП).

предáнт, предáнѐм свр. *ѵредахнуѵи, узейѵи ѵредах, мало одмориѵи*. – Сјѐд с нáма и бáр мáло предáн.

прѐдá-се ѵред себе. – Кад смо на Слáтни кòпáл кýрузе, Дрáгана нѐ-дá прѐдá-се јер ðна мòрá бѵт ѵвјѐк првá.

прѐд-њѵ ѵред њѵх. – Сѵмца је прѐд-њѵ ðдмá ѵзнјѐла и јѐло и пѵће.

прѐдњица, -ѐ ж *ѵредњи, ѵрсни дио дио одјеће*. – Првò-ћ оплѐст прѐдњицу.

прѐђа, -ѐ ж *ниѵи добивене ѵредењем и намијењене ѵкању*. – Нáправла сам триѐст кáнýрá прѐђѐ па мòг пòчѐт ткáт шарѐнце.

презalogáјт, -òгáјѵм свр. *ѵојесѵи нешѵо на брзину и у мањој количѵни*. – Áјмо мало презalogáјт.

прекардáшт, -áрдáшѵм свр. *ѵреѵјераѵи*. – Бòгами, Дòбривòј је бáш прекардáшјо с навалѵвáњем.

прѐклáни прил. *ѵрије двѵје године, године ѵрије лани*. – Прѐклáни је бѵла нáјлошјá гðдна за шљѵве.

прѐкључѐ прил. *ѵрекјуче, дан ѵрије јучерашњег дана*. – Рáде је бѵјо и прѐкључѐ и јýчѐ у бѵртиј, а и дáнас је ðшð.

пропал и жена и пасторак, а својѣ дјецѣ није имо, па је осто сам, без иђе йчега и йкога.

прѣоноћ прил. *шоком ноћи, ноћу*. – Сине, прѣоноћ трѣба спават, а нѣ базат сѣлом.

препират, прѣпирѣм несвр. *йоново ираиш*. – Долази слава, па мѣрам препират стоњаке, чаше и тању́ре.

прѣпјецат, -счѣм несвр. *слабију ракију йоново иећи да би се добила јача ракија, иј. ирејеченица*. – Слаба м-је ра́кја па је мѣрам прѣпјецат. Имаћ за прѣпјецат три ко́тла па́токѣ.

прѣпрат, прѣпѣрѣм свр. *йоново оираиш*. – Су́ђе, ко́јѣ се мјесѣцма не ко́ристй, при́је ко́ришћења трѣба по́ново прѣпрат.

прѣпт, прѣпјем свр. *и́ревише се ои́иш*. – Си́ноћ се Мила́дин прѣпјо, па и́-сад спа́ва.

прѣрјечкат се, -ка́м се свр. *иорјечкаиш се, иосвађаиш се*. – Њи́-с се дво́јца ба́ш дзби́лно прѣрјечакл, а су́трада́н ко́нд се нјѣс ни сва́жал.

прѣрјѣчт се, -ѣрјѣчим се свр. *иорјечкаиш се, иосвађаиш се, иро́ишвиријечиш некоме*. – Њи́-с се двѣ́је нешт прѣрјѣчле, па има́ скѣро по́ла го́дне да не ди́ванѣ.

пресамѣтт се, -амѣтим се свр. *и́ресавиш се у и́редјелу си́рука*. – Нѣшт га прѣсѣкло у трбу́ву и са́м је клѣкно́ и пресамѣтјо се.

прѣсвиснит, -нѣм свр. *умријѣиш од и́уге, уйо́којиш се*. – Ни́је мо́гла изду́рат кад је остала без дјѣтета и прѣсвисла је од ја́да.

пресерѣват се, -ѣра́вам се несвр. *фиг. и́равиш се важан, на́йадно се изди́заш изнад дру́гих и́равећи се и́амѣи́нији него и́ио си́варно јѣси́е*. – Бра́нко, ми́ те́бе зна́мо, па се нѣмо́ј прѣд-нам пресерѣват.

прѣслица, -ѣ ж *дрвено и́омагало за и́ридржава́ње кудје́ље шо́ком и́реде́ња*. – Ми́лора́д је Са́вци на́правјо прѣслицу од су́вог ја́сена, па је уша́ро да је ми́лина по́гледат.

прѣта́бачт, -чи́м свр. *и́рейисаиш*. – Сла́вце, нѣмо́ј изми́шлат нег и́-ти прѣта́бач ко́ и́-дру́ги.

прѣтка, -ѣ ж *фино ланено и́редиво кори́ићено за изра́ду уснова*. – За тка́ње уснова се на́кон де́вет па́мучни́је жи́ца ме́тну́ три ни́ти ла́ненѣ прѣткѣ ко́је пр́во трѣба́ чвр́иће уф́ркат на ко́ловра́ту.

прѣтргнит се, -нѣм се свр. *имаиш боло́ве од и́ревелико́г на́йреза́ња шо́ком и́осла*. – Нѣмо́ј жу́рт с по́слом и па́з да се не прѣтргнѣш!

прѣтрнт, -ѣтрнѣм свр. *добииш и́рнце кро́з и́ијѣло од ја́ког изна́нађе́ња или си́раха*. – Кад сам и ви́дјо, прѣтрно́ сам од-стра́.

прётрт, -ётрём свр. *йрегазиџи, йрећи, здобиии некога йреласком йреко њега*. – Ђд-кад су га прётрла кџла, ђн нџ-море нйкуд из крџвета – нй живљет, нй ўмрјџт.

претўрт, -џтурйм свр. *йреврнуџи, обориџи*. – Прџкључџ смо у Брезйц-ма претўрли кџла са рџжљикама. бвџ сам се са Жџљком и ђн ме ўспйјо претўрт на трџбу и сјџст ми на лџђа, па му нјџсам нйшт мџгџ. Израз: претурт прео главе *йреживџџи*. – Кџ нйје претўрјо прео главџ лџгор, тај нџ-знџ штџ-с мўке.

прџћ, -џћџм свр. **I. 1.** *йриџџи, йремјесџиџи се*. – Прџшџ е ўздўж и пџпрјџко и Пџпўк и Крндйју. **2.** *фиг. йревариџи некога*. – Јџцо и је прџшџ и ўтекџ им. **II.** ~ *се йревариџи се у нечему*. – Прџшли-с се и плџтли му ўпопрјџко, па нјџс ни вагнил прџсце.

прџћерат, -рџм свр. **1.** *йреџјераџи, џјерањем йребациџи йреко йрейрке*. – Прџћерал смо ђвце преко Вўјчића пџтока и пўштили да пџсў по стрўју. **2.** *йриџџи очекиване границе у зафрканицйји, неком йриџиџску или сл.* – Бџшко је бџш прџћерџ у пџјџбџвању Стџвџ.

прџћерйват, -џрујем несвр. *йрейјериваџи, радиџи неџиџо йреко уџбичџеног нивоа или мјере*. – Нџмџјте прџћерйват кад тџварйте трџље, јер нй двџјца-и нџћџ мџћ нџст.

прџффригџн, -а, -џ лукав, *сйреман да найрави сйлеџку, йрейреден, дволичан*. – Тй-с јџко прџффригџн.

прџффригџно прил. *лукаво, йрейредено, дволично*. – Држ се прџффригџно и кад дџђџш мџђ-нй.

прџцвикат, -кџм свр. *йресџџи, нйр. кабал, жицу и сл.* – Пџзте да не прџцвикаџе жњџру!

прџшйшат, -џшйшџм свр. *йревазићи неки циљ или некога*. – Кад је дџдџ гџс, свџ-и је прџшйшџ ђчас пџсла.

прџшџ, -шла, -шло *в. йренђо*. – Тџ-с дрва прџшла, па и нџмџј ни ўзмат за лџжт ў-пџћ, јер се ш-нйма нџш ўгријат.

прџшўтт, -ўтйм свр. *не йроговориџи џ нечему, џђуџаџи*. – Јџ му тџ нјџсам мџгџ прџшўтт, па сам му ђдмџ рџкџ да лџжџ.

прџшўћет, -ўтйм свр. *в. йрешуџи*. – Нйје мџгџ прџшўћет кад га је шџф пџчџо рйбат пред свймџ, па му је ђдбрусјо.

прџжањ, -жња м *йџмагало за йржење кафе*. – Пџво, Мйлка, Дџбрила, џјте на кџву јер сам вџћ мџтла прџжањ у шпџрет.

прџжна, -џ ж *сйџан земљани (не ријечни) џијесак, без хумусних йримјеса, који се йџмијешан са водом и крџом корисйи као малийер и везивни маџеријал између цигли йри зидању*. – Мйрослџве, йд ў-рўднйк и довџз кџла прџжнџ, јер ћмо зйдат кџчџк.

прйватт, -тїм свр. **I. 1.** *їрихваїиїи, їридржайи.* – Требаш й-тї нї прйватт. Прйват штўцу да скїнєм кóрпу са глávě. **II.** ~ *се їрихваїиїи се, їридржайи се, узейи неки алайи или сл. и йочейи радиїи.* – Прйват се замене док прěђемо шліју. Дě се прйват тестєрє, а нємōј сãм балєзгат.

привєст, -єдєм свр. **1.** *довесїи код некога или негдје.* – Милїцја и-је привєла у стãнцу. **2.** *довесїи са собом, нїр. дјевојку без їрошње и свадбе кући, дијейи из їрейходног брака у нови брак и сл.* – Рãнко нїје прãвјо свãтове јер је їз-кола прївео Ћўју кућ. Израз: *привест крају заврїиїи неки йосао или акїивносї, доћи до краја неког йосла.* – Дãнло, ош своју шкóлу скóро привєст крају?

прїгла, -є ж (об. у мн.) *комад дрвейиа добијен їресїецањем їиãних грана или облица.* – Дě, убацдє кòју прїглу нà-ватру да се не ўтрнє. Кад га је сàставјо прїглóm прео лєђã, нãмã је пãо.

прїглавак, -лãвка м (об. у мн.) *їлейиена сїюйа висине до скочног зглоба која се носи умјесїо кућних їаїуча.* – Пётра је нãправла двã пãра прїглавãкã.

прїгустит, прїгустїм свр. (некоме) *безл. осїайи јако мало времена за нешїо, бїиїи йод їриїиском, физичким или їсихичким, да се нешїо уради.* – Кãд ми је прїгустло, сјєо сам и ўчјо й-дãн й-нõђ, сãм да пòложїм їспит. Бãш ми је бїло прїгустло да сам јєдвã стїгò до клòзета.

прїдє прил. *као додаїиак добијен или даїи без накнаде још нешїо уз їражено или куїљено.* – Уз тòлкў цјєну, ел дãјеш и нєшт прїдє?

прїдика, -є ж *їриговор, їамейовање, криїиковање.* – Мєн нємōј држат прїдикє!

прїдикуват, -кујем несвр. *їриговарайи, їамейоваїи, криїиковаїи.* – Вєлибòре, їд кућ, па ћãћ свòм прїдикўј.

прижєнт се, прїженїм се свр. *након жєнидбе оїиїи да се живи у жєниној кући, їризейиїи се, їосїайи домазейи.* – Нїкола їз-Цикòтã се прижєнјо код Стóјє у Тїсовац.

прїжењен, , -а, -о *који се након жєнидбе їреселио у кућу младе, домазейи.* – Ћўрца из Рòгўлã је прїжењен код Кòсòвкє у Пўгомєљє.

прїја, -є ж *мајка снахе или зейи.* – Сãма тї тò рєц прїј-Мãр. Дãј ми, прїјо, јєдну тїкву! / Нє-дãм, прїјо, бãш ни јєдну, / дãла сам ти ћєрку своју. / Дãла си ми врãга свòга (НП).

прїјãзан, -зна, -зно *їријайиан, уљудан и љубазан.* – Милка е прїјãзна према свїмã.

прїјãзно прил. *їријайино, уљудно и љубазано.* – Слãвка се ўвјєк пòнãшã прїјãзно.

пријјан м 1. *оџац снахе или зеџа*. – Фала-т пријјане Стојане што-с ми дошџо љ-госте. 2. *израз љрисности са неким човјеком без родбинске љовезаности*. – Пријјане, љјмо пџпт јџш по јџдну с нџгџ.

пријјатељ м в. *љријан*. – Пријјатељу и пријјо, пџзте и нџ-наше дјџте, кџј на своје. Ми смо пријјатељ јџш љ-школџ.

пријка, -џ м хип. в. *љријан*. – Видјо сам пријку и пријју на забав у Срџјанма. Ё, пријка мџј, цџбџ ме пџташ, кад нџ-јџ нџсом одџвлџ. Прија пријку звџла на пџприку. / Фала пријјо, јџ сам запапријо (НП).

прикџкџнчит се, -чџм се свр. фиг. *чврсиџо се љрихваџиџиџи уз некога*. – Миџрко му се прикџкџнчџо на лџђма, па га џн прџнџо прџко Слобџштинџ.

прикрџчат, -чџм свр. *љосебно и оџиљро нагласиџи, љџозориџи, савџџџоваџи*. – Кад је пџшла на забаву, мџт јџј је прикрџчала да дџбро пџзџ с кџм џе љјрат, с кџм џе дивџнт и кџ-џе дџћ кџћ.

прикрџпељт се, -љџм се свр. фиг. *чврсиџо се љрихваџиџиџи уз некога или неџозван љрићи некој групи људи*. – Кад Гџран видџ да неџе јџдџ јџњетну, џн се сџм прикрџпељџ, па јџдџ ш-њџма.

прикџцало м љомагало, љпредметџ или алаџка којом се неџиџо љрикуцава, сабија, удара. – Кадџ видџ жџнскџ брџдо / џна сјџде па се чџдџ / кџкво-ј џнџ прикџцало (НП).

прилџнт, прилџнџм свр. в. *џолениџ*. – Нџгло је срџнила вџдџ, па јџј прилџнла и јџдвџ је дџшла к-сџб.

прилџнтрат се, -рџм се свр. *неџозвано љрићи, нџр. у друџиљво, љородицу, екиџу*. – Кад неџе џдџ, сџм се прилџнтра џе љмџ шта за пџјст и пџпт.

приљка, -џ ж 1. *љогодносиџ, добра сиџуација, љовољне околности*. – На сџлу није чџек у приљци да жџвџ кџмџтно јер љвјџк је тџшко и стџлно љмџ нџквџг пџсла. 2. (џб. у мн.) *вријеме као аџмосферска љојава*. – Приљке јџш нџс за сџјат шџнцу. 3. *љри склаџању брака: адекватџан љарџнер, нџр. љо годинама, љмовном сиџању, љеџоџи, доброџи, мџразу и сл.* – Није Сџниша нџкџ приљка за-њџ: нџт је лјџп, није заврџјо ни школу, старџј је џд-њџ џсам гџдџна, а и јџко је нџпџк.

примџкнит, примџкнџм свр. I. *љриближџиџи*. – Примџкни ми мало влџшу. II. *~ се љриближџиџи се*. – Јџ се примџкџ, а џна се одмџкла.

прџнџћ, -џђџм свр. *љрићи*. – Нџсџмо дџ-њџг мџгли ни прџнџћ, а кџмол да га неџт пџтамо.

приџнт, приџнџм свр. 1. *јџко се љриближџиџи, љриљубџиџи се уз неџиџо*. – Примџкни дџску да скрџз приџнџ уз грџду. Флџка је бџш дџбро приџнла на гџму. 2. фиг. *љосвеџиџиџи се неком љослу или циљу, ангажџоваџи се озбиљно*. – Дџ приџн мало књџг и полџж тџј љспит.

припека, -ѐ ж *врућина и јака осунчаност*. – Кòпаћмо на Кўћишту до єдно једанєст сатї, а ђнд ћмо ић кўћ јер нам нїје сїла кòпат и цварт се по припеки.

припєт се, припнєм се свр. *попїетїи се*. – Припни се на таванак и вић ел имā јājā у гнїјезду.

присјест, присједєм свр. **1.** *в. поленїи*. – Кад сам ђтра ўзò комадћ провє, присјела м-је и јєдвā сам продїсò. **2.** *мало сјесїи, кад за дуже одмарање нема времена*. – Жўрли смо да дāнас окòпāмо да не дòлазїмо и-сўтра и сām смо јєднòч мāло присјел и ђпєт јєдвā стїгли окòпат. **3.** (безл.) *фиг. неїовольно се заврїшїи, доћи у сїање из кога се итешко може извући*. – Бђћи-б мòгло присјест офїрāње с Милāнкòм.

присмòчт, присмочїм свр. **1.** *мало умочиїи, нїр. хлєб у масноћу и сл.* – Нєбòјша, донєс круўа да присмочїмо у капљевну. **2.** *фиг. у љубавном смислу за мушкарца: имāи краћи секс са дјевојком*. – Дарїнка је дòст старјā, ал је дāла и Мїћ да и-òн бār мāло присмочї.

присој м *сїрана брда окренуїа сунцу, сунчана сїрана*. – Брдо и Клисa-с на присоју и свє шта пòсијеш дòбро рòдї.

приставїт, -а, -о *сїављєн да се кува, иприсїављєн*. – Снāо, ел гра приставїт, јер знāш да се трєбā дўго кўват?

приставт, -вїм свр. *в. насїавїи (3)*. – Пристав гра нек се кўвā док подаберємо рєпу.

пристат, пристанєм свр. **1.** *сагласїи се*. – Стєван је пристò да де с нāма ў-Кїп. **2.** *биїи иприхваћєн у друшїву и сїиуацији*. – Ўрош је пāметāн и бїстар па пристанє уз свāкò друштво. **3.** *биїи усклаћєн, одговарāии по особинама*. – Òнā нєбоплāвā блўза ми бāш пристанє. Стóја и Дєјāн баш лјєпо пристанў јєдно ўз-другò.

прїтка, -ѐ ж *иїања и дужа дрвена моїка*. – Јєлка, идєм у Батāчкў јāму да насјєчем јєдно четрдєст прїткї за кòлт гра.

прїткār м *сорїа иасуља који се иєње уз ослонац*. – Бјєли гра мòре бїт и прїткār и лєжāк.

прїткāш, -āша м *в. иприїкар*. – Гра трєшњār је сām прїткāш. Кòликї сам, а јòш прїцò нїсам / сāмо снāшу у грау прїткāшу (НП).

прић, прићєм свр. *ириближиїи се*. – Дївлāч ђсєтї лòвца нāдалєко, па јој нїје лāко прић. Кòњ се тòлкò рїтајў да им се нє-море прић.

прићєрат, -рām свр. **1.** *ириїјєраїи или доиїјєраїи близу*. – Прићєрāj трактор блїжє, бїћє нам лāкшє истовāрат. **2.** *в. иригусїиїи*. – Кад ме је прићєрò рòк за вратт пāре, рāдјо сам од јўтра до сўтра док нїєсам зарāдјо да вратїм.

приушт, -шїм свр. *луїїїї некога са сїїране њо лицу, ошамариїїи*. – Кад је пџчџо псџват, ћаћа га је приушїо и ђдмџ је ђшџ кўћ.

приуштит, приуштїм свр. **1.** *наїравиїї нешїїо шїїо се јако жели*. – Стџјца-с је приуштла да кўпї нџвї шџс. **2.** *омџгуїїї или сїївориїї услове за нешїїо*. – Стџво, нџмџ се сикїрат, јер тї-с им приуштїо кџлкџ-с мџгџ.

прицврљт, прицврљїм свр. *јако їриближиїїи уз нешїїо*. – Штџ-с прицврљїо рўке уз шпџрет?

причџпт, причџпїм свр. **1.** *їриїїиснуїїи, сїїаїїи на нешїїо*. – Кад смо излазли из џута, Смїљ сам причџпїо прџсте. **2.** *фиг. изложїїї већем физичком или їсихичком їриїїиску*. – Кад су га причџпли, свџ им је признџ.

пришипетља, -џ ж *особа која воли да їриће друшїїву у које није џозвана, неїозван гостї, їридошлица, самозванац*. – Њџга нџ-требџ звџт на ћџбу јер је ђн пришипетља и позџвџ се ї-сџм.

пришљџмчит се, -їм се свр. *їрићи неїозван у друшїїво*. – Кад-с ђн слџвли рџђендџн, ђн им се пришљџмчиїо и сџм им је смџтџ.

приштїнїт, -а, -о *їришїїинуїї, їригњечен, їрикљешїїен*. – Нїје му дџбро и нџ-море се ослџнт на ђнў приштїнїту нџгу.

приштїнт, приштїнїм свр. *їришїїинуїїи, їригњечиїїи, їрикљїешиїїи*. – Дїгни плањку јер си ми приштїнџ прџсте. Дўл сам приштїнїџ прџсте вратма.

прјџк, -а, -о *їријеке нарави, свадљив, незгодан, їргав, који їредузима брзе и неџчекивано ошїїре џоїїезе*. – Тџшко ће њї двџца мџћ скўпа рџдт јер је Тџџдџр бџш прјџк, а и Мїћа нџ-воли гџзду.

прјџко прил. **1.** *їријеко, с ону сїїрану*. – Јўчџ-с ђн ђстал прјџко, а мї смо ђшли свџїјем пўтом. **2.** *неїїходно, неїзџсїїавно, нужно, као џџјачавање їрилога џоїїребно*. – Прјџко је пџтребно да тџ дџнас зџвршїте. **3.** *фиг. їријеїїећег или ошїїрог џогледа, свадљиво, незгодно, їргаво*. – Чїм га је прјџко пџгледџ, ђдмџ се ўватїо пџсла.

прјџрџнка, -џ ж (об. у мн.) *одрасла и зрела биљка џоврћа (нїр. црвеног лука, цвекле, реїе, кўїуса, мркве, їершуна и сл.) која се уїесен вади цијела са коријеном и чува до їрољећа када се сади ради добивања сїемена*. – Цїклу и лўк за прјџрџнке сам мџтла у трап са кумпјџрма, а кўпус посџдла у кџнту с пјџском у пџдруму, па вџлд ће прежївљџт до прџљећа.

прјџсан, -сна, -сно *неїечен, сиров, недовољно їтермички обрађен*. – Сїрњаче се јџдў прјџсне. Штџ нїџс бџљџ їспекџ мџсо да нџ-будџ прјџсно?

прјџтељ, -тља м в. *їријан (1)*. – Прјџтљу Мїтре, нџмџ се јџш ї-тї сикїрат. Звџћмо и прјџтља-Мџрка да дџћџ.

прљџд, -и м *суво дрво које је џџчело да їроїада јер је изџнђало; усп. пренђо*. – Нџмџ купџват ту прљџд, јер штџ-ш ш-њџме?

прòдрјѣт, прòдрѣм свр. *И. ѿробѣиши, ѿробушиши*. – Прòбāj прòдрјѣт тај плик да њзѣиѣ гнòј. **II. ~ се** в *ѿровалии се*. – Тај ће се плик сām прòдрјѣт.

прòдрјѣт, -а, -о *ѿрогуљен, ѿодеран, који има рују*. – Вѣш да т-је тòрбāk прòдрјѣт на òшку.

прòдрѣт, -а, -о в. *ѿрòдрјѣи*. – Лòпта нам је прòдрѣта, па се нѣмāмо ш-чѣм ѣграт.

прòдрт се, прòдрѣм се свр. в. *ѿрòдрјѣи се*. – Јучѣ м-се прòдрѣла гўма на бициклину, па сам је ојтра мòрò кѣпт.

прòзукнит, -нѣм свр. за *млијeko, чорбе, кувану храну: ѿек се ѿочѣиши квариши или мијењаиши укус ѿрема кисељењу или кварењу*. – Млјeko је прòзукнило и нѣмòј га јѣст.

прòзукò, -кла, -кло *који је ѿочео да се кисели или квари*. – Нѣћмо валд јѣст прòзуклў тарану.

прòјārчит, -чѣм свр. *наѿравиши јарак, нѣр. ѿоком орања, ѿоред ѣуиша и сл.* – Трѣбò-б òтић прòјārчит јаруге код Стублића, да се пўт òсўши док бў-дѣмо ѣшли вòјзт сјѣно из Вўјчинòвца.

прòјўрт, прòјўрим свр. *брзо ѿроћи ѿоред*. – Пројўрјо је крај-нās ко свѣ-ти Пѣгар.

прòкинѣт, -нѣм свр. *кидањем наѿравиши рују, нѣр. на ѿексѣишу, лиму, најлону и сл.* – Ћѣ-с прòкинò кòжўн?

прòклѣт, прòкунѣм свр. *баѣиши ѿроклеѣсѣиво на некога*. – Њѣга је прòклѣла и њѣгова жѣна.

прòклѣт, -а, -о **1.** *кога су ѿроклели*. – Он је прòклѣт од вāmѣлјѣ, па се вѣшѣ нѣкадѣ нѣје врāò у село. **2.** *фиг. као каракѣтерисѣишика особе, сѣвари, ѿојаве: ружно, гадно, досадно, оѣасно*. – Склòн ми се с òчјў, прòклѣти ствò-ре! Та прòклѣтā кѣша, па кā-ће већ јѣднòч прòћ. **3.** *фиг. који воли да узме више него ишио му ѿреба, само да има више него други*. – Штā-с тòлкò прòклѣт за зѣмљòм, па штā-ћѣ-т вѣшѣ, кад нѣ-мореш рāдт ни кòлкò сādѣ ѣмāш.

прòклѣтав ж ѿроклеѣиша, незајажљивосѣи, алавосѣи. – Пār нѣћѣлā прѣје нѣг што-с нас ѣшћерал, ѡга т-је ўватла нѣквā прòклѣтав, кòнд је òсјѣтјо да ћмо у ѣзбјеглѣштво.

прòклўват се, -вām се свр. *ѿри лежењу младунчади из јаја: исѣилиши се, ѿрокљуцаиши љуску, разбиши љуску јајѣиша и изаћи ван*. – Пѣлћи б-се мòгли прòклўват сўтра, па ўјтру прѣпаз на квòчку и јаја.

прòклўвт, -вѣм свр. *сѣознаиши, закључиши или оѣкриши кроз нечију ѿричу*. – Мārја брзо прòклўви штā се ствārно дѣшāвā и ѡòј нѣ-мож паламўдт и сакрит.

прóлом òблāка велико кишино невријеме, са јачим вјећром, нарочитио лјећи. – Кòд-на̀с свāкē гòднē бāр єднòч бѹдē јāк прóлом òблāка, кад се њзлије и Јāрак.

прòметнит, -нēm свр. **1.** *ѡровући крај канайā, ѡредивā, жице, мањи ѡредмєи или сл. кроз оѡвор.* – Прòметни жњòру кроз пѣнцѣр. Ђзми шпāгу и прòметни крај кроз пѹлју па завѣж мртòујзцѣ. **2.** *обавиѡи догађај са ониш иѡио се има, без набављања нових средстѡава и намирница.* – Прòметли смо гòсте и са òнòм мālòм печѣнцòм и било је тāmāн дòвòљно. Јѣ плаћа мālā, ал нѣкāк ѡ-ш-њòм прòметнѣмо цјѣлѡ мјѣсѣц да не посѹђујемо.

прòметт, -тнēm свр. *в. ѡромєиѡиѡи.* – Па мòрāш прѣво прòметт упрѣденѡ крај кроз рѹпцу. Нѣ-море òн прòметт цјѣлѡ мјѣсѣц да не пòсѹдѡ пāрā ил не кѹпује на рѣцку у дућану.

прòмјѣрка, -ѣ ж сѡрава за мјерење ѡромјера. – Ко дѣран сом ѡшò у дòзнаку са лугāром Мѡловāном: јā сам мјѣрјò прòмјѣркòм и затесѡвò, Тѣшо фāрбò, а Нѡкола ўдарò брòјеве кòлобрòјем.

прòпаст, -анēm свр. **1.** *ѡройасѡи, неконѡролисано ѡасѡи кроз нешѡио.* – Пѣњò се по крòву и прòпò на тāван. **2.** *за жива бића: несѡиѡи, умријєиѡ, сѡпрадаѡи, ѡогинуѡи.* – Кад је бāнда дѡгла сѣло, њѣм је прòпала цјѣлā вāмѡлја, а сām је òн òстò. **3.** *за засад, биљке, имєиāк: несѡиѡи, нѡр. жиѡио ѡѡлаве или суше, ѡилими од влаге и сл.* – Од нòлкѣ кѡшѣ, сāв рāсад је прòпò. У рāту му је прòпало свѣ што је ѡмò, ал глāвнò је да-с сачѹвал жѡву глāву. **4.** *не ѡ-ложѡиѡи разред, исѡиѡи и сл.* – Åцò је прòпò прѣвѡ рāзред па га је понāвлò.

прòрāст, прорāстѣм свр. *израсѡи кроз нешѡио, обично кроз неки омòѡāч; најчешѡе се односи на клијање сјемења или израсѡање сјѣменске гране на луку, куѡусу, цвекли, реѡи или салаѡи.* – Шумāрце и јагòјчини-с прòрāсли кроз шѹшањ и прòцвјетāли. Шалāта вѡшѣ нѣ-валā за јѣст јер је прòрāсла и мòж је сām òставт зā-сјеме. Кумпјѣр су већ прòрāсли, па и трѣбā посāдт.

прорāчт се, прòрāчѡм се свр. *добѡиѡи аѡєиѡиѡи, ѡжсєљєиѡ нешѡио за јєло или ѡиѡе.* – Кāк је Мѡра пòпѡла òнѣ црљенѣ таблѣте, прорāчлò јòј се јѣло и òдмā јòј је било бòљѣ. Сām да ми се дò-сѹтра прòрāчѡ, да се мòг нāјст и да-м бѹдѣ бòљѣ.

просвѡрат, прòсвѡрāм свр. **1.** *ѡробуѡиѡиѡи, ѡробѡиѡи скроз.* – Просвѡрò му је глāву пѡштòљем. **2.** *ѡосѡиѡиѡи ѡробуѡен.* – Сѡне, па просвѡрала т-је чāрапа. **3.** *ѡројуриѡиѡи великом брзином.* – Просвѡрò је крај-њѡ ко свѣтѡ Пѣтар и сām се дѡгла прāшна зā-њѡм.

прòсјѣч ж већє буре, обично ѡреко десѣи āкова за ѡревоз грòжђа, вина, воде и сл. – Мѣтни лѣге да нāгѹрāмо прòсјѣч нā-кола, јер ѡмо ѡѡ по грòжђе у Виногрāдац.

прѡст, прѡсѣм несвр. *шражиши милостињу*. – За Бѡга прѡсла – за душу дјѣлла.

прѡст, прѡста, прѡсто **1.** *једностиаван, обичан, који није сложен или украшен*. – Та сѹкња т-је баш прѡста јер нѣмā нѣквијѣ ўкрāсā. **2.** *срамотан, ласциван, вулгаран*. – Ђѡко баш вѡли запјеват прѡстѣ пјѣсме.

прѡсто, прил. *ојрошиено*. – Жѣн се, дрāгѣ, жѣн се, дрāгѣ, / ѡд-мене ти прѡсто, / дѡгодинѣ, дѡгодинѣ, тѣ удѡвац пѡстѡ (НП).

прѡстрјѣт, прѡстрѣм свр. *јосѣавиши или најравиши јросѣирку*. – Трѣбā ў-штал прѡстрјѣт слāму гѡведма.

прѡтван м в. *йлеј (2)*. – Јѣлка је испѣкла три прѡтвана штрѹцā.

прѡтиснит, -нѣм свр. **1.** *истиснуши кроз нешто* – Кад скѹвāш парадāјс, прѡтисни га кроз цјѣдѣлку и нālѣ у влāше. **2.** *стискањем ошѣиши доњи дио, нѣр. решѣта, јосуде, сејѣта, корѣе и сл.* – Док је рѣдла кѹрузе, стѣскала је днѡ решѣта док га нѣје прѡтиснила па-с се жѣце пѡтргалѣ.

прѡћ, прѡћѣм свр. *јроћи*. – Док тѣ дѡћѣш, āвтобус ће прѡћ. Кāшāl ѡбично прѡћѣ за нѣдљу дāна. Израз: *прошла баба с колачма касно је да се било шѣта уради, јрихвaиши јонуда или сл.* – Тѡ т-је вāжло јѹчѣ, а сād је већ прѡшла бāба с колачма. Цāбѣ се дāнас премѣшлāш јер је већ прѡшла бāба с колачма.

прѡћерат, -рāм свр. **1.** *јројјераши с некога мјѣста*. – Прѡћерѡ је дјѣцу с рѹшта јер су кѣдал грāне. Свѣ сам и прѡћерѡ јж-њивѣ. **2.** *јрогураши или јровући кроз ошвор, исѡд или јоред нечега*. – Прѡћераћмо кѡла кроз ўвоз, па и ѡставт у армāну. Прѡћерāј трāктор јспод шлѣйвѣ. Прѡћерāјте гѡведа измеђ кѹрѹзā и прѣпазте да нѣјдѹ ў-квār.

прѡћѣрдат, -дāм свр. *олако или без јраве јошребе јошрошиши*. – Жār-ко и Жѣљка-с прѡћѣрдал свѣ шта им ѡставјѡ ѣд-Јѣврем.

прѡушт се, -шѣм се свр. *најравиши јревелики ошвор или кад се јоком ујошребе рашири више него шѣо јреба*. – На блѹзи м-се прѡушла рѹпца за гѡрњѹ пѹцу, па се сādѣ блѹза сāма откѡвчāвā.

прѡштац, прѡшца м **1.** *дрвени колац насѣао цијѣањем облице, за изради йлеиене ограде*. – Позāбѣјāј прѡшце да направѣмо плѡт. **2.** *нож коме се сјечиво не јреклайā*. – Вујāдине, ел ймāш прāвѣ прѡштац ил шклѡцу? Израз: *паст ко проштац јасиши свом својом дужином, јошѣуно ојружено*. – Кāд га је звѣкнѡ у брāду, пāѡ је нā-земљу кѡ прѡштац.

прѡштимāн, -а, -ѡ *угледан, добродѡшаѡ, јрихваћен у некој средини*. – Млāден је прѡштимāн ѣе гѡћ се нāћѣ: и у шкѡл, и код мѣлѣцјѣ, и у клѹбу, и међ ѡбичнијем јѹдма.

прѡпошт, -шѣм несвр. в. *јрлинаш*. – Кѡкош вѡлѣ да се прѡпошѣ под ѡрајом.

пѹждра, -ѿ ж *ѹздра*, *кожа око ѿлног органа*, али и сам ѿлни орган. – Видјо је код ждрјѿбца пѹждру, па се изненадјо кѿлка је.

пѹкѿи, -а, -ѿ в. *ѿлуниѿи*. – И по ста́су и по на́рави ѿн је пѹкѿи ѿед-Мѿлоса́в. Ма́рја је пѹка́ ма́т јо́ј.

пѹктат, пѹкѿѿм несвр. *ѿешико и чу́но дисаѿи због љуѿиње*, *бијеса*. – Ђн га, од ѿтра нешт пѹкѿѿ. Мѿрко пѹктѿи цјѿлѿ јѹтро.

пѹлја, -ѿ ж *веће мѿшално*, *округло дугме на одјећи*, *ѿрекривачу*, *врећи* и сл. или *ѿѿвор кроз који се ѿровлачио канаѿ или сајла за везивање*. – Прѿушла се ца́рада на ѿшку и ѿпала пѹлја, па мало прѿпаз да се не-дерѿ даљѿ.

пѹмпарце, -рѿца́ ж мн. *ѿѿйле женске гаће са ногавицама до изнад кољена*. – Теб зебѹ кољена, па нѿсиш дѹгачкѿ гаће, а штѿ ја да велѿм кад ѿма́м са́м сѹкњу и фла́нѿлскѿ пѹмпарце, па-с ми кољена ста́лно го́ла.

пѹндравац, -а́вца м (об. у мн.) в. *кршељи*. – Дјѿцо, смѿрте се и не́мѿјте ска́кат ка́ј да ѿма́те пѹндрѿвце.

пѹно прил. *много*, *ѿревише*. – То м-је пѹно за нѿст то́лкѿ да́леко. Не́мѿј ви́шѿ ме́тат, јер ѿе-м бѿт пѹно.

пѹнт, пѹнѿм свр. *ѿухнуѿи*, *ѿусѿиѿи вјеѿар*. – Мѿлош је пѹнѿ док је плѿсѿ с Не́вѿнкѿм.

пѹнт, -нѿм несвр. *исѿѹњаваѿи*, *ѿѿѹњаваѿи неѿиѿо неком садржином*. – На́с дво́јца ѿмо пѹнт прѿсјѿч во́дѿм, а ѿѿд нек во́зѿ. **2.** *убациваѿи мунѿију у ци́јев ору́жја* Кад је пѿчеѿ пѹнт пи́штѿљ, ви́дли-с да се не-шали́.

пѹнтат, -та́м несвр. *наговараѿи*, *ѿодговараѿи* или *ѿодсѿицаѿи да се неѿиѿо уради*, *ѿодбуњиваѿи*. – Пѹнтѿ и-је не́дљу да́на, а кад и-је по́свађѿ ѿнд се ѿзмакѿ.

пѹнца, -ѿ ж *шурјакова жена*, *ѿѿј. жена жениног браѿа*. – Ба́ба, мо́ја пѹнца и ја-т нјѿсмо пра́ви рѿд, нег са́м то́лкѿ што жи́вѿмо с тво́јѿем сѿном и ѿѿри.

пѹнцат, -а, -ѿ *ѿун*, *ѿреѿун*. – Врѿѿа је пѹнцата и не́ш је мо́ѿ свѿзат.

пунцијѿт, -јата, -јато в. *ѿунцаѿи*. – Ша́љца је бѿла то́лкѿ пунцијата да је ни́сом мо́гѿ ни мрѿднит док не-срѿнѿм ѿж-њѿ.

пѹпавац, -а́вца м *ѿѿица сѿлица*, *шареног ѿерја* и *ѿубе*. – Пѹпа́вца је лјѿпо ви́ѿет ѿ-шум, ал ни́је за ди́рат јер ѿѿе ја́ко да засмрѿдѿ.

пѹра, -ѿ ж *ѿурка*. – Прѿба́ѿ на прѿљеѿе за́патт и пѹре.

пѹра́н, -а́на м *ѿуран*. – Пѹра́н се ше́пѹри и штѿти́ пѹре.

пѹрња́в, -а́вѿм несвр. *ја́ко дѿмиѿи*, *нѿр. док гори мокро дрво или мо-кра ѿрава*. – Не́ко је за́па́лјо тра́ву, па ја́ко пѹрња́вѿ.

пѹрња́т, -ња́м несвр. в. *ѿурња́ви*. – Кад се за́па́лѿ ста́рѿ прѿње, ѿне не го́рѿ пла́меном нег са́м пѹрња́јѹ.

пүштт, пүштїм свр. *в. ѿусїїї*. – Нехе га пүштт док им свє нє-кажє. Йдєм ја нє-страну пүштт вѡду. Чѡбан мѡрє знат пүштт крѡв ѡвци.

пүшхат, пүшхам и **пүшхат**, пүшхам несвр. *ѿушїїїї*. – Ранко је чєсто пүшхѡ краѡе у нєше кўрузе. Мирко је дјєцу пүшхѡ на забаву и брез ўлазницє.

Р

рѡбота, -є ж *в. мѡба*. – Ја сам бїјо у рѡбот код Јѡвишє и Нєвенє.

рѡботѡр *м радник у рѡботїи*; усп. работа. – Кад мї бўдємо кѡпѡл кўрузе, рачўнаћмо на јєднѡг рѡботѡра ѡд-њї.

рѡбош *м в. баждар*. – Дѡват ми рѡбош да вїдїм кѡлкѡ у жбѡњ їмѡ рѡкјє.

рѡд прил. *радо*. – Рѡд би ѡн їшли ш-њїма, ал им мѡт нє-дѡ.

рѡд предл. с ген. *за исказивањє намере, циља ради*. – Нехе ѡна прїстат рѡд-њєга. Нє-лајє кўја рад сєла, нег рѡд-сєбе.

рѡда прил. *в. рад*. – Рѡда б-сє ѡн ѡдмѡ ўзєл, ал нєгоѡа вѡмїлја нє-дѡ дѡк не ѡдслўжї вѡјску.

рѡђє *комїарїїїв ѡд рад, радијє*. – Од рѡда му је рѡђє да пѡпјє пїво, а нѡјрађє кад је пїво лѡдно.

разѡлѡтт, разѡлѡтїм свр. *расїїавїїї алаїїѡм неку машину, моїїѡр на дијєлове или сл.* – Бѡгдѡн и Їлја знѡјў разѡлѡтт колибрић и пѡново га сѡставт.

разѡпєт, -нєм свр. **1.** *везаїїи или закачиїїи ногє и руке раширено*. – Рѡз-апєл су крме на чєнгеле и сѡ-ћє му їзѡадт дрѡб, па їсјєћ на пѡле. **2.** *раской-чаїїи, ўклониїїи койче*. – Разѡпни кѡњє и слѡж ѡрме, а кѡњма дѡј зѡб.

разбўдт, разбўдїм свр. *їробудиїїи*. – Кѡлкѡ-с гѡлѡмли, разбўдли-с ме и нїсом мѡгѡ вїшє зѡспат.

развѡлт, развѡлїм свр. **I. 1.** *развалиїїи, їѡруиїїи сруиїїи*. – Кўћу-с нам развѡлли и запѡлли. **2.** *расїїавїїї машину, моїїѡр или сл. на дијєлове*. – Вѡјѡ знѡ развѡлт трѡктор, пѡправт га и ѡнда га пѡново слѡжт. **3.** *фиг. јако удариїїи некога*. – Развѡлјѡ га је тѡлкѡ да је нѡмѡ пѡѡ. **II.** *~ сє нагло сє разви-їїи, ѡјачаїїи, добиїїи велики сїїѡмак*. – Вїдї сє да Вѡсо рѡдї у кѡменѡлѡму, јєр сє бѡш развѡлјѡ и вїш кѡлкї је у плєћма. Дўшан сє ѡд пїѡа развѡлјѡ, па му нѡрѡстѡ трѡбу кѡнд је кўљѡв.

развїјѡча, -є ж *ѡклагиѡ*. – Бѡљє-ћ нѡправт тарѡнє, па-м нє-трєбѡ развїјѡча.

разврѡтт, разврѡтїм свр. **I.** *усмјєриїїи зуїцє їшєсїєрє на разлїчиїїє сїїѡранє, да сє їѡѡєћа ширина реза и смањї бѡчно їрєњє їѡѡѡм резања*. – Кад сє ѡштрї жѡга, мѡрѡ сє прѡо разврѡтт зўбцє па и ѡнд ѡштрїт. **II.** *~ сє*

окренути се наопако, како не треба (о рубу нечега). – Велінка, нємѡј више нѡст тѹ блѹзу јер се кѡлјѣр разврѣтјо, па га мѡраш пѡправт.

разврѣшт, разврѣшим свр. *расѣремити, расѣросѣријети, развалиши, нѣр. намјешитен кревети, ѡласѣове сијена или сл.* – Дјѣцо, штѣ сте разврѣшли тѣј крѣвет? Јѣгода и Стѣнко ће ѹјтру ић у Слѣтну разврѣшт бѣглиће.

развѣћ се, -ѹчѣм се свр. **1.** *разићи се, разбисѣриши се, размакнути се.* – Чѣм је пѡчѣо пѣрт вјѣтар, развѣкли-с се ѡблѣц и раздѣнло се. **2.** безл. (са логичким субјектом у дативу) *уминути, смањити се (о болу).* – Кад сам пѡпјо ѡнѣј лјѣк што-с ми дѣла, зѣчас ми се развѣкло и сѣд кѡнда бѡлѣ вѣдим.

разгѣлт, разгѣлим свр. *освјезити, окрејити, обновиши снагу или расѣоложење.* – Јѣко сам се умѡрла, а бѣло је и спѣрно, па ме бѣш разгѣлла вода з-бунѣра и јѣдвѣ сам је прѣстала пѣт.

разгѣлат, -ѣзгѣлѣм несвр. *говориши ѡлако о ѡзнаѣим сѣварима, ѡнавѣјајући их више ѡуѣа и ѡиширно.* – Ён, ѡн јѡш од ѡјтра разгѣлају о Мирку из Пѡповѣцѣ.

разгѣлѣв, разгѣлѣвим свр. *наѣравиши већи ѣросѣор од ѡѡѣребног, ѣрошириши ѡѣвор ѣреѣераном или неѣравилном ѡѡѣребом.* – Мѣтни дѣблѣ чѣвју јер је тѣ тѣнка па ће разгѣлѣв рѣпу, а лѣко мѡре и пѣкнит.

разгѡлитт, -ѡлитѣм свр. **I.** *фиг. разоѣкриши ѣѣјну, ѡѣелѡданиши ѣѣјну или недоумиш.* – Сѣмца је ѹспѣла разгѡлитт Лѣѣишну и Рѣжну швалѣрѣцју. **II.** *~ се скинуши дио одјеће са себе да се види шиѡ се уѡбѣѣјено држи ѡкривено, разоѣкриши неке своје инѣимније дијѣлове ѣѣјѣла, ѡнавѣиши се.* – Стојѣнка се разгѡлитла, па свѣ глѣдѣ зѣ-њом кад прѡђѣ.

разгѣлт, разгѣлим свр. **I.** *разгѣлиши, ѡѡѣѣѣѣиши.* – Бѣрѣћ шѣпке Вѣдосава је разгѣлла сѣкњу. Пѣњѣћ се на ѡскѡрушу Вѣдосав је на нѣквѣ чѣпрѣљ разгѣлјо рѣкѣв. **II.** *~ се фиг. исѣриши се, саѣриши се радећи нешиѡ јѣко и дуго (ѣлачући, лајјући, гѣламећи.* – Пѣслин ће се разгѣлт лѣјѣћ, па ѡтић вѣћ ел нѣко дѡшѡ на кѣпју.

раздрѣен, -ѣ, -ѡ *неурѣдно ѡбучен, раскѡѣчане одјеће.* – Кѣдѣ-ш тѣкѣ раздрѣен, па скѡвчѣј се и пѡправ кѣпѣт?!

раздрѣѣно прил. *раскѡѣчѣно, неурѣдно.* – Кад сам га вѣдјо изглѣдѡ м-је нѣкѣк раздрѣѣно и неурѣдно.

разлѡкѣн, -ѣ, -ѡ **1.** *за ѡсовине, лежајеѣе: ѣроширѣних лежишиѣа због неѣдѣкѣѣѣне ѡѡѣѣѣе.* – Тѣ је рѣпа разлѡкѣна, па мѡраш мѣтнит дрѣгѣ и дѣблѣ шѣрѣф. **2.** *за земѣани ѣуѣи: кѡји има јѣркове, руѣи и неравнине.* – Пѣт прѣко Кѡначнѣ до Рѣзѣлѣ је јѣко разлѡкѣн.

разлѡкат, разлѡчѣм свр. **1.** *ѣревише ѣрошириши лежишиѣе ѡсовине, лежаја и сл.* – Прѣтѣгни дѡбро тѣј шѣрѣф да се рѣпа не разлѡчѣ. **2.** *на*

земљаном *йуџу* *најравнији* *јаркове*, *рује* и *неравнине*. – Извлáчeћ дрва вeљкi трактори-с рáзлокáл пýт прео Црквiшта.

разлúчт, разлúчiм свр. **1.** *раздвоји́ти*, *расiи́ави́ти*, *одвоји́ти*. – Разлúч гусáне да се не тýкy. **2.** *разликова́ти*, *одвоји́ти*. – Наyч се већ јeднóч да рáз-лúчиш штá вáљá, а штá нe-вáљá.

разлúтт, разлúтiм свр. *наљуи́и́и*, *изнерви́ати*, *ражеси́и́и*. – Ђл ме је разлúтjо онáј дeран из Гòвеђег Пòља, нeћ му тó забòравт.

размáкнит, размáкнeм свр. **I.** *размакну́ти*, *раздвоји́ти*. – Мòрáмо кáце јòш мáло размáкнит да мòремо проћ и́змеђу њi. **II.** ~ *се размакну́ти се*, *раздвоји́ти се*. – Одjеднóч су се ðблáц размáкли и плýсак је прeстó.

размакнiт, -а, -о *размакну́и*, *раздвојен*. – Стòлов су размáкнiт јeдан од дрýгòг скòро мeтeр.

размакнiто прил. *размакну́о*, *раздвојено*. – Кáце трeбá држат размáк-нiто да се мòре óдат ðко-њi.

рáзметнит, -нeм в. *развeраи́и* (1). – Кýпjо сом нòвy жáгу па је сáдe мò-рáм рáзметнит и нaðштрит.

рáзом прил. за *кашику* или *йосуду*: *найу́њено равно до горње ивице*. – Нeмóј сипат рáзом, да-м се не прòлjевá док нòсiм.

рáзор м *орање* *йри коме се сусједне бразде окрећу у суи́рои́ним смјеровима*, *йа се формира јарак*. – Мòрáш й-тi нaпpавт рáзор пpам њeговјем, да се не рáзлjевá вòда низ твòј слòг.

разòрат, разорeм свр. *орањем најравни́и* *двije бразде йреврну́и* *су-йрои́но йако да се добије јарак*. – Да-б се рjешjо вòдe, прòбáј разòрат двiје брáзде низ ливаду, па се нeће мòчварт и бiће бòлá трáва.

разрáколт се, -лiм се свр. **1.** за *кокош*: *оглашава́и се ойуи́иено и благо*. – Кòкош су се нeшт разрáколлe. **2.** *фиг. гласно се раси́ричаи́и*, *йако да смеи́а околo*. – Штá сте се разрáколли, стишáјте се мáло да й-мi мòремо дивáнт?!

разрáнт се, разрáнiм се свр. *нагло се угоји́и у краћем йериоду*. – Ђл се Дрáго ðвe зiмe разрáнjо.

рáјбер м *механизам за зайварање вpаи́а или кайи́је йойречном йолу-гом*. – Прову́ц рáјбер и закљyчáј врáта.

рáјтат, -тáм несвр. *раси́йати*, *йрои́и́и* *имeйáк или новац без йойрe-бе*. – Прeкљyчe-с сарáнjо ћáћу и већ си пòчeо рáјтат?!

рáјтòзле, -й ж мн. *мушке широке йани́шaлone са суженим йойшкòлeницама*. – Мићо је вòлjо нòст рáјтòзле.

ракiјат, -јáм несвр. *йи́и́и* *ракију у друи́и́ву*. – Скyпe се у бiртиј, па ракијају свe до фáјронта.

раки́ца, -e ж дем. *ракија*. – Дeдeр й-мен нaтòч јeдну мáлy раки́цу.

ра̀кја, -ѐ ж *ракија, алкохолно пиће од воћа*. – Ра̀ђѐ по̀пјем ме́кану̀ ра̀кју нег љу́ту̀ препе́ченцу.

ра̀кјѐтна, -ѐ ж аугм. в. *ракја*. – Ал смо се у А́матѡвцима на́лизал ра̀кјѐтнѐ.

ра̀кјѐштина, -ѐ ж аугм. в. *ракја*. – Ћу́ђа је дѡ́нјо не́ке ра̀кјѐштинѐ, па смо се на́лизал ко дѹ́ге.

ра̀книт, ра̀кнѐм свр. *звучно искашља́ти гуси́ти секре́ти*. – На́прије је дѹ́го ка́шљѡ, па ѡ́нд ра̀кнѡ и плѹ́нѡ на́-земљу.

ра̀колт се, -лѐм се несвр. **1.** *за кокош: о́йуши́ено и блаже се оглаша-ва́ти, али ду́же ври́еме*. – Кокош се не́шт ра̀колѐ, па ви́ђ шта́ им је. **2.** *фиг. гласно љрича́ти, и́ако да сме́та око́ло*. – Ми́лош се ра̀колјо цјѐлѡ ве́чѐ, па нјѐсмо мо́гли ни за́пјеват.

ра̀лца, -ѐ ж *једноста́вна вучна на́права за разѓрпање сни́јега на цеси́и*. – Код О́брада има́ ра̀лца за разѓртат снјѐг.

ра̀љка, -ѐ ж *шерпа, и́лића по́суда за кува́ње*. – Кад је ба́ца́ла во́ду ис-пала јо́ј и-ша́ка ра̀љка, па се ци́ња ѡту́цала.

ра̀мпош м *ју́тарња испа́ша сѡ́оке*. – Го́јко, ти-ш у́тру ѡ́ћерат ѡвце у ра̀мпош. Че́до је ѡ́јтра ће́рѡ ѡвце у-ра̀мпош.

ра̀на, -ѐ ж *храна*. – Ме́тни ра́нѐ го́ведма да има́ју док не-до́ђѐмо ш-њивѐ.

ра̀нлика, -ѐ ж в. *раљка*. – Скѹ́вај ма́кару́не у ра́нлики. Ме́тни на́-сто ра́нлику са у́жнѡм.

ра́нт, ра́нѐм свр. *на́правѡ́и рану, нани́је́ти по́вреду*. – Нјѐсмо га у́бли на́-мјесту, са́м смо га ра́нли. Ку́бура му ни́је би́ла љсп́равна па се ра́нјо док је чи́стјо.

ра́нт, ра́ним несвр. **1.** *храни́ти, дава́ти неко́ме храну*. – Зо́рка, ја-ћ да́-нас ра́нт го́веда. **2.** *код вршали́це: уба́цива́ти снѡйове на бу́бањ*. – Ча́руга је флѐтњи́ј од Ћу́ре и мо́го је бр́жјѐ ра́нт маши́ну.

ра́њѐник, -и́ка м (об. у мн.) *хра́њеник, по́вљеник, де́бела по́вљена сви́ња за кла́ње у касну́ јесен или зиму, ради суше́ње меса, слани́не и доби́вања маси́и*. – О́ве го́днѐ има́мо два́ ра́њѐника. Че́шћѐ-с ко́д-на́с говѡ́рли смѡ́к не́г ра́њѐник.

раска́нтат, -та́м свр. **1.** *раску́ћѡ́и, расѡ́рода́ти име́јак будза́иѡ*. – Има́ње је раска́нтѡ ѡ́час по́сла. **2.** *расѡ́уриѡ́и, нѡ́р. неку везу или до́говор*. – Њѐгова ма́тѐр ће то́ раска́нтат и не́ћѐ ѡ́н мо́ћ ѡба́стат скѹ́па.

раски́нт, -нѐм свр. **1.** *раздо́виѡ́и ки́дањем, расѡ́ргати*. – Бо́рјана је раски́нла а́нчице и да́ла Ми́р да и ѡ́на по́са́дѡ. **2.** *љрекину́ти везу, обе́ћање, до́говор*. – Љу́бѡнка је раски́нла с Пе́рѡм и нјѐс ви́шѐ скѹ́па.

раскра́вт, раскра́вѐм свр. *одмрзну́ти замрзну́ти*. – Раскра́вјо се ча́чак, па је са́де ве́лкѡ бла́то и скљѡ́завца.

раскрва́вт, -рва́вѣм свр. *раскрвари́ти*. – Ка́д га је звѣкнѣ, нѣма́ му је раскрва́вјо нѣс.

раскрѣ́бечт се, -чѣм се свр. *сѣ́яти* у великом *раскораку*, *раскорачи́ти* се или *сјесѣти* раширених ногу. – Шта́-с се раскрѣ́бечла на́-тој клуп куд сви про́лазе?

раскусу́рат, -ра́м свр. *изравни́ти рачуне*, *изједначи́ти* и́зражено и до-бивно. – Са́д кад смо завр́шили по́сѣ, трѣба́мо се и раскусу́рат.

ра́сѣ, ра́сѣла м *и́течно́сти* у којој се кисели ку́кус. – Ес про́бѣ пи́т ра́сѣ, мо́рд би-т ђн мо́гѣ помо́ћ?

распа́рат, распа́ра́м свр. *и́рореза́ти*, *раздвоји́ти* сјечењем или уклањањем конца којим је зашивено. – Да-б су́зла нѣгавцу, мо́ра́м распа́рат и по́руб и ша́вове.

распа́рен, -а, -о који је *осѣ́ао* без свога и́ара. – Шта́-с ђбуо распа́ренѣ ча́рапе?

распа́рт, распа́ри́м свр. *раздвоји́ти* неши́ѣо иши́ѣо чини и́ар. – Не́мој ми распа́рт ча́рапке, па да и́ма́м јѣдан црљенѣ, а дрў́гѣ пла́вѣ.

распа́чат, -ча́м свр. *среди́ти*, *сложи́ти*, неки *неред уреди́ти*. – Тре́бало м-је два́ са́та да распа́ча́м и слѣ́жѣм шта́-с свѣ до́вѣзли.

распе́кмезт се, -зѣм се свр. *фиг. и́очѣ́ти* и́лакаи́ти на силу и без сѣ́вар-ног *разлога*. – Де́, прѣ́стан ја́вкат, шта́-с се *распе́кмезјо*?!

распе́чт, распѣ́чим свр. **I.** *рашири́ти* или *размакну́ти*, *ни́р. и́реквивач*, *одје́ћу* или *сл.* – Сто́јанка је распѣ́чла пўмпарце до́-цестѣ, па сви́ кад про́ђу ви́дѣ ко́лкѣ-с. Мо́ра́м распѣ́чт ђко да мо́г у́капат ка́п, што м-је препи́сѣ до́к-тор. **II.** ~ **се** *јако се раскорачи́ти* или *сјесѣти* са раширеним кољенима. – О́на Те́одѣрова Стева́нја је ве́ћ ци́ѣла зѣмцу́ља, а распѣ́чла се на клуп код со́колѣне па дечки́ѣ са́м подвѣру́ју и кли́берѣ се.

распи́здит, распи́здѣм свр. **1.** *јако разљу́ти*. – Ба́ш су ме распи́здил ђни́ дѣран из-Липѣ́вца. **2.** *јако удари́ти*. – Распи́зди ве́ћ јѣднѣч ти́јем че́киѣм по ѣ́ксеру, а не́мој га са́м гла́дт.

распику́ћа, -ѣ ж *слаб дома́ћин*, који и́реви́ше и́роши и не води много *рачуна* о својој ку́ћи. – Ни́је ђн баш ку́ћѣван – ви́шѣ је *распику́ћа*.

распи́њат, -њѣм несвр. *раско́йчава́ти*, *уклања́ти* оно *чиме је неши́ѣо свезано*. – Нава́ди се из лу́га дјѣвѣ́јка / ста́де мо́га ко́ња распи́њати / три́пўт мо́га ко́ња ра́запѣ́ла, / а че́твѣртў спѣ́ну ђдни́јѣла (НП).

распи́њач, -а́ча м у и́кању: *и́омагало* којим одржа́вала *ширина и́кања*. – Не́мој ста́лно мје́њат распи́њач и др́ж га на́мјешѣ́ног на и́стў шири́ну.

распо́ложт се, -ђложѣм се свр. *и́осѣ́ати* *раси́ложен*. – Ђд-как јој је ўмр́ло дјѣ́те, свѣ́ је ја́дна и не́-море се с ни́чим распо́ложт.

располўтт, -Ѡлўтїм свр. *їресјећи на ѡловине, расїоловиїи*. – Најбоље је крме располўтт док је на чѣнгелама.

расправт, -вїм свр. **1.** *разјасниїи*. – Тѡ мѡраш расправт ш-њїм, а нѣ сѧ-мнѡм. **2.** *раздвоїїи заклану живоїињу (їеруче, свињу и др.) на дијелове*. – Јѡш са једанѣст гѡдїнѧ је Брѧнка наўчла сѧма расправт перўче.

распрѣмт, распрѣмїм свр. *сїремљено и сложено їриїремиїи за уїо-їребу, нїр. кревейї, одјећу, раскомадаїи їиле или свињу на комаде за кување, їечење или сушење, скинуїи оїрему са коња и сл.* – Пїле се брзо распрѣмї. Распрѣм крѣвет да гѡсти їмајў ђѣ спѧват. Распрѣм коње и дѧј им зѡб.

распўчт, распўчїм свр. *расїоловиїи шїиву, брескву, каїсију и слично*; усп. пучт. – Дѧдо, распўч ми пѧр дебѣљѧрѧ.

раст, раста м *дрво храсї*. – Дўге се прѧвѣ од раста.

растаљат, -љѧм несвр. **I.** *расїављѧїи, раздвајѧїи на дијелове*. – Мѡраћ јѡпѣ растаљат мѡтѡр, јер нѣшт нѣ-рѧдї как трѣбѧ. **II.** *їри рађању: раздвајѧїи се од младунчеїи (ѡ маїци на їорођају)*. – Жѣна му се растаљала з-дїѣтетом, а ѡн вѣћ пѡчѣо слѧвт и налїзѡ се ракїѣтнѣ. Кад се Рўжа ждрїѣбї, нїкад нѣмѧ проблемѧ, јер се ѡна ўвїѣк лѧко растаљѧ са ждрѣбетом.

растїк, -їка м *храсїиик, храсїѡва шума*. – Блїзо је растїк у кѡме свѧкѣ гѡднѣ сїѣчемо бѧдњѧк.

растїић м дем. *храсїиїић, младо дрво храсїи*. – На Бѧдњѣ јўтро се пѡ-ранї ў-шуму, па одсїѣче растїић и донѣсѣ ў-кућу за бѧдњѧк.

растовї, -ѧ, -ѡ *храсїѡви, коїи је од храсїѡвог дрвеїи или їриїада храсїу*. – Дўге се прѧвѣ од растовѡг ил багриновѡг дрвета. Скупљѧл смо растовї жїр.

растовна, -ѣ ж *храсїѡвина, храсїѡво дрво као маїеријал*. – Растовна је прѣјѧко дрво за лѡжт у шпѡрету.

растранчїрат, -ѧнчїрѧм свр. *раздвоїїи заклану живоїињу на дијелове за їечење, кување, сушење и сл.* – Вукадин знѧ лїѣпо и брзо рас-транчїрат крме.

растранчїѣрат, -ѧнчїѣрѧм свр. *в. расїранчирѧї*. – Јѡш сам бїла мѧлѧ кад сам наўчла растранчїѣрат пїле.

расўшен, -а, -ѡ за *дрвену їосуду: кад је дошло до сасушивања сасїав-них дрвених дијелѡва їѧко да између њих може да каїље или цури їечностї* ѧа нису за уїоїребу. – Донѣс рѡгоцѣ да мѣтнѣмо међ расўшенѣ дўге.

расўшт се, расўшїм се свр. за *дрвену їосуду: сасушиїи се због недо-сїѧїиѧ влажностїи їѧко да їроїушїи їечностїи између дрвених дијелѡва*. – Пѡгледѧј ѣсу-л се расўшле кѧце!

расцѡпат, расцѡпѧм свр. *унишїиїи или разбиїи дробљењем или гњечењем*. – Расцѡпѡ му је главу кѧј змїј.

ра́тљика, -ѐ ж в. *раљка*. – Купла сам си нѡвѹ ратљику, на тѹфне.

ратоси́љат се, -ља́м се свр. *ослободи́и се неког ѿре́иѡа, бриге или муке*. – Једва́ се Мја́јло ратоси́љѡ ђнога́ слѹпѡтѡг ѡвта.

ра̀уб м *карѿиашка игра са 32 карѿе*. – Милане, дођ́ вечѐрес да ка́ртѡмо ра̀уба.

ра̀убат, -ба́м несвр. **1.** *игра́и карѿиашку игру ра̀уба*; усп. рауб. – Но́ћес смо ра̀убал до зѡре́. **2.** *у карѿиашкој игри рауб: ѿрихвѡи́и окрену́и карѿиу за аду́и*. – Ја́ ра̀уба́м ђвѹ жи́ровѹ цѹру.

ра́шт, ра́шјем свр. *раздви́и шѿио је сѿојено шиве́ем*. – Да-б сре́дла рука́ве, шна́јдерца мо́ра ра́шт и рѹка́в и пѡставу.

ра́шта прил. *због чега, заи́ио*. – Кад је ви́дјо ко́ је свѐ ту́ј, ни́је знаѡ ра́шта-с ѿ-њег зва́л.

рашче́нт, ра́шче́нѐм свр. *ѿрга́ем расѿави́и на дијелове, углавном ѿ зглобовима*. – Кад је То́рђе би́о са́м ко́д-куће́, ѳзѡ је да распрѐми пи́ле, па га пр́во рашче́нѡ и брез но́жа.

рашчи́вијат, -ја́м свр. *разјасни́и, размрсѿи́и*. – То́ мо́раш са́м рашчи́вијат ш-њѿма.

рѡ́ѡцкѿ, -ѡ, -ѡ *хрѡѡски*. – Тро́бѡјка је и рѡ́ѡцкѡ за́става.

ре́бнит, -не́м свр. **1.** *ребну́и, изненада и јако удари́и*. – Кад га је ре́б-но́ под ре́бра, ђма́ је паѡ. **2.** *казни́и неочекивано високом казном, ѿорезом, наме́иом и сл.* – Овѐ-с му го́днѐ ре́бнил по́рез од два́ест ѿља́дѡ.

ре́ват, -ве́м несвр. **1.** *јако ѿлака́и, јаука́и*. – Шта́ то́лко ре́вѐш, ко́нда т-је ру́ка ѡтпала. Нек ре́вѐ, ма́њѐ ће пи́шат! **2.** *оглашава́и се као магарац*. – Па ва́лд је по́днѐ кад ма́гаре ре́вѐ.

ревѐнат, -на́м несвр. *уредова́и, ѿјера́и у ред, на ѿслушиносѿ и сл.* – У во́јски је би́о десѐта́р и зна́ ка́к тре́ба ре́вѐнат по́дрѐјенѐ.

ревѐнисат, -ише́м несвр. в. *ревена́и*. – Ел ѿма́ не́ко да вас ре́вѐнише́? Не-море ѡна са́ма ре́вѐнисат ди́ѡцу, кад ћа́ћу за-то́ ни́је ни́шт брѿга.

ре́дис пе́ро *челично ѿеро за калиграфско и ѿехничко ѿисање*. – Са ре́-дис пе́ром се мо́ра па́јзт кад се пи́ше да се ту́ш не ра́змрља́.

ре́дт, ре́дѿм несвр. *ѿроси́јава́и зрње кроз решѐио ради уклањања нечисѿѡћа*. – Не́но, ѡ́мо ѿћ ре́дт гра́?

реду́ша, -ѐ ж у ѿродичним задругама: *жена која је задужена за сѿремања јела и сређивање куће*. – Свѐкрва сва́ко ве́чѐ ѡдрѐди ко́ја ће од сна́ја сѹтра би́т реду́ша.

ре́за, -ѐ ж в. *рајбер*. – Затво́р вра́та и спу́шти ре́зу.

ре́занац, -нца м (об. у мн.) *си́ио резана ѿјесѿенина за ѿрављење сѹѿе, фѿида*. – За́спи ре́за́нце и дого́тов сѹпу.

рèклица, -è ж дем. *крайїка женска блуза*. – Овā м-је рèклица вèћ изблјèдла и мóраћ си сашт нòвӯ.

рèкòнтра, -è ж *їојам из карїашке игре инайс: конїра на конїру, чиме се учейїверосїручује број зараћених или изгубљених бодова*. – На нāшу кòнтру, он су дāл рèкòнтру, āл смо мї свèдно побјèдли.

ремèнца, -è ж *округли дио на осовини моїтора на који се їосїавља ремен ради даљњег їреноса снаге на радни уређај*. – Нāмаж мāло ремèнцу кāтраном, да рèмèн не проклїзāвā.

рèпара, -è ж *машина којом се усїїњавала реїа, јабуке, ћићоке и сл.* – Нāрїбāј у рèпар сèпет рèпè за крāве.

рèпўв, -ўва м *рейўх, чичак, коровска биљка*. – Нèмōј дїрат рèпўв, јер ће-т смр́дт рўке.

рèса, -è ж **1.** *висећа ниїї на крајевима одјеће, їешикура, їексїила*. – Јāго, одреж ми рèсе са нòгавїцā. **2.** *цвијетї лијеске; їонекад коришћен за украшавање їогаче*. – Донèс рèсā да ш-њїма ўкрāсїм пòгачу.

рèса, -è ж хип. фиг. *дјечїи мушки їолни орган*. – Мāлї, пòдерāнè-с ти лāче, па ће-т їспаст рèса. Дèране, ел пòчèла рāст рèса?

рескїрат, рескїрāм несвр. *їреузимāїи ризик неусїјеха*. – Нè-море се зарāдт ак се бāр мāло не рèскїрā.

рескїјерат, -èскїјерāм несвр. в. *рескирайї*. – Мїловāн је рескїјерō и зарāдјо дòбре пāре.

рèћ, рèчèм и рèкнèм свр. *рећи, казāїи*. – Тò-т он нèће ћèт рèћ. Па свāшт јā њїма рèчèм, ал ме нè-слушāјӯ. Мòг ја да им рèкнèм, ал не фèрмајӯ он зā-тò. Израз: *рèћ у бебу (брк): фиг. рећи дирекїно, без їосредника, у лице некоме све шїїо се има за рећи, без околишāња*. – Свè сам му рèкò у бèбу, па сам се окрèнò и òшò, нè-чекајӯћ да он їшт рèчè. Рèц му тò у брк, а нèмōј га олајāват òколо. Свè сам му рèкò ў-брк.

рèфа, -è ж *їојам из карїашке игре рауб: када ни један играч не зове адуїїа, їа се їоново мијеша, а због рефе се бодови удвосїручāву*. – Дèдèр упїш јòш јèдну рèфу, па дāј да мјèшāм.

рèцка, -è ж **1.** *црїїица којом се нешїїо обилежсавā їриликом бројања или зāїисивања*. – Дèдèр стāв рèцку на пāпјèр јер сам зарāдјо тāблу. **2.** *зā-їис код їрговца, млинара или сл. којим се билежѝ да је нека роба даїїа на вересїју и да ће биїїи нāїлаћена касније*. – Ёвца у дућāну кўпује шпецèрāј на рèцку.

решèто с *сиїїо са круїнијим оїворима, за уклањање грубљих нечисїїоћа*. – Ўзми решèто да їзрèдїмо лўпну зā-сјеме. Свāшта їмā на òво-мè свјèту / цўра пèрè нòге у решèту (НП).

рѣшпект м *ресѣкѣи, уважавање, ѿошѣовање*. – Мѣлосѣв ѿмѣ дѣст рѣшпекта према њѣма.

рѣшт, -ѣшта м *зѣиѣвор*. – Зѣ-свакѣ влѣсти је ђн дѣпѣ рѣшта. Израз: *остат у рѣшту начин кажѣјавања ученика који није завршио домаћи задѣиак (наѣисао, научио, наѣрѣио) ѣако да осѣиане у школи ѿослѣје редовне наѣиаве док их не уради*. – Данас сам ђстѣ у рѣшту, док нѣсом напѣсѣ заѣађу.

рѣбат, рѣбѣм несвр. **1.** *сјеђи вође, ѿверђе и сл. ѿмођу рѣбежа*. – Вечѣрес ѣмо рѣбат кѣпус. **2.** *сѣругѣи нечисѣиѣу ѿоком ѣрања*. – Кѣлкѣ-с укѣлѣ лѣче, прије прѣња ѣу и мѣрат рѣбат чѣткѣм. **3.** *фиг. грѣиѣи, ѣриѣиковѣиѣи, даѣиѣи ѣримѣѣѣе*. – Кад га је ѣѣа стаѣ рѣбат, нѣје му дѣо нѣ да зѣцнѣ. Шѣф га је рѣбѣ пред свѣмѣ.

рѣбеж м *сѣрава за резање куѣуса, обѣчно са више ножева*. – Вѣђ ес ѣштри нѣжев на рѣбежу, па ѣмо сѣтра рѣбат кѣпус.

рѣбѣача, -ѣ ж *сорѣиѣ јабуке*. – Рѣбѣаче бѣдѣ најбѣлѣ за јѣст кѣд ѣдстѣѣе у трапу ил пѣдруму.

рѣгат, -гѣм несвр. *ѿоврађѣиѣи*. – Пѣвле ѣза ѣѣшка рѣгѣ јер је пѣѣн ко дѣга.

рѣгла, -ѣ ж *в. гвожђа (2)*. – Ъзѣ Рѣде три пѣченѣ цѣгле / и ѣбије на вѣратѣма рѣгле (НП).

рѣѣа, -ѣ ж *бијѣла ѣкана марама, ѣио народне ношње, везивана исѣѣѣ ѣраѣе*. – Милѣна знѣ најбѣлѣ намѣстит рѣѣу нѣ-глѣву.

рѣђѣн и **рѣђѣн** м *коњ цѣвенкасѣе бѣје, укѣчујуђи и бѣју рѣѣа и грѣве, а чѣсѣѣ је ѣѣо и име ѣѣаквог коња*. – Мој рѣђѣн је најѣепшѣ кѣњ у ѣколѣи. Ѣѣт, Рѣђѣне, ѣѣт!

рѣкверц м *креѣиѣње уназад*. – Прѣво пѣглеѣђ ѣназад, па тѣк ѣнд кѣрѣн у рѣкверц.

рѣктѣт, -тѣм несвр. *сређѣивѣиѣи, доѣѣѣѣи у рѣд*. – Тѣ тѣ рѣктѣј ш-њѣма и нѣмѣј ме мѣшат ѣ-тѣ.

рѣнт, -нѣм свр. *нагло гурнуѣиѣи, ѣдгурнуѣиѣи*. – Штѣ-с га рѣнѣ ѣ-тѣ дѣмачу?

рѣнтѣт, -тѣм несвр. *раѣиѣи ѣѣешке ѿослове*. – Требѣ дѣго рѣнтѣт да-б се зарѣдло.

рѣнѣиѣа, -ѣ ж (об. у мн.) *наушѣиѣа, минђуша*. – Бака-Љѣпша м-је кѣп-ла рѣнѣиѣе са сѣтнѣм цѣлѣнѣм ѣкѣима.

рѣпат, -ѣпѣм несвр. **1.** *ѣиѣѣро и јако скаѣѣиѣи*. – Дѣѣа мѣгѣ рѣпат пѣ-цѣлѣ дѣн. **2.** *јако и звучно кашѣѣѣиѣи*. – Цѣлѣ нѣђ је рѣпѣ, па је ѣтра ѣшѣ код дѣѣктора.

рѣпт, -пѣм свр. *скѣчиѣиѣи ѣиѣѣро и високо*. – Кад се вѣз пѣѣѣо прѣвѣртѣт, ѣн је рѣпѣ нѣ-стрѣну и нѣје му бѣло нѣшт.

рòгоца, -ѐ ж *рогоз, мочварна биљка чији се лисци убацује између расушених дуга да се санира расушеност*. – Донес листова рòгоце да и угурāмо измеђ расушенјѐ дуга.

рòгуље, -òгўља ж мн. *виле, алаи́ка за рад са сијеном, шравом, сипајским ђубрем и сл.* – Узми рòгуље и избāц ђубре и-шталѐ.

рòдйште с *мјестіо рођења*. – У Славòнји-с на́ша и рòдйшта и грòбйш-та.

рòдјāчт се, рòдјāчйм се несвр. *пошйовайи се и одржавайи родбинске везе са неким ко није род*. – Њй двòјца се сāм рòдјāчѐ, а нјес нйкй рòд.

рòдт, -дйм свр. *родиши*. – Блāго òнòј кòјā дòђѐ на́ма / та ће рòдти сйна у чйзмама (НП).

рòђāват, рòђāвāм несвр. *рађайи више иуиā, сваке године*. – Òвā на́ша колачара рòђāвā свāкѐ гòднѐ, а јāбўкā бўдѐ за двòја кòла.

рòждāнйк, -йка м *књига у коју се уйисују новорођена дјеца, маи́ична књига рођених, маи́ица рођених*. – У свāкòј се парòхји вòдй и рòждāнйк и òстāлѐ ма́тице.

рòжљика, -ѐ ж *сува грана у шуми, суварак*. – Нѐћ òвѐ зймѐ ймат дòст дрвā па-ћ мóрат кўпт јòш дрвā ил кўпт рòжљике ў-шум.

рòжњāк, рòжњāка м *велики ексер за учвршћивање рогова куће, зграде или сл.* – Вйђ ел ймāш дòвòљно рòжњāкā, да нам не зафали кад пòчнѐмо дй-зат рòгове.

рòзāнац, -нца ж *најфиније ойкано йлайно на шари*. – Пётра је знāла òткат најбòљй рòзāнац.

рòзāст, -аста, -асто *ружичасіо, које је розе боје*. – Цўрцама лјѐпо стòјй рòзастā бòја.

рòкнит, -нѐм свр. **1.** *јакò удариши*. – Кāд га је Рāдовāн рòкнò ў-главу, òдмā је сјѐо на гўсцу. **2.** *фиг. убиши*. – Цвијò је йшò ў-лòв и рòкнò срндāћа.

рòљац, -љца м *крйељ*. – Смиљана, йзвад ми рòљца јер ми се ўватјò на рāме.

рòндат, -дāм несвр. *луйайи, йравйши буку*. – Штā сте дòшли рòндат под пѐнцерòм? Дјѐцо, йдте свòјòј кўћ и рòндајте ћāћ свòме кòлкò òћте!

рòра, -ѐ ж *лимена цијев, нйр. за одвођење дима или воде*. – Кòлкò се смрзò нйје ни òсјетјò да се наслòнјò на рòру, па је прогòрјò кòжўн. Звāћ Ђòрђа да мѐтнѐ рòре за вòду са крòва да не цўрй нйза-зйд.

рòспија, -ѐ ж *зла жена, ойасна жена*. – Нѐмòј вйшѐ ймат пòсла с тòм рòспијòм. Нйје òна рòспија, нѐг рòспијѐтна.

рòшкат се, -кāм се несвр. **1.** *код рогатйе сйòке: роговима удариши о рогове у игри или йри чаркању*. – Нѐ-дāј гòведма да се рòшкајў. **2.** *фиг. йомало*

се гуркаїи, шїио може биїи увод у шучу. – На утакмиц су се рѡшкал, а кад им је судија дѡо жѡтї кѡртѡн ѡнд су се смїрли.

рпа, -ѣ ж хрїа, гомила. – Скѡпте кѡрузе на рпу!

рс узвик за раздвајање оваца или коза. – Рс, рс, рс!

рскат, -ка̋м и ршћем несвр. *хрскатаи, крцакаїи, звучно дробиїи зубима*. – Лѡко је Бѡж рскат зѡбма ѡрасе кад їмѡ чврсте зѡбе. Штѡ ршћеш тѡлкѡ тѣ бомбѡне?

рѡбат, -ба̋м несвр. *в. рскатаи*. – Нѣмѡј рѡбат лѣшнїке зѡбма.

рѡбне, рѡбїна̋ ж мн. **1.** *рубље*. – Сѡтра-ћ їћ прѡт рѡбне на Пѡкру. **2.** *мушка народна ношња*. – Мѡшкї-с нѡсли рѡбне, а жѣне скѡта.

рѡво с одјећа, рухо. – Вѣлкѡ-с ѡн сирѡтна̋, јер нѣмајѡ ни свѡг крѡва, ни рѡва, ни крѡва.

рѡда, -ѣ ж дрвена обрађена облица їомоћу које коњи вуку заїрежна кола или їрикључни уређај. – Рѡда мѡрѡ бїт жїлава, лѡгана, рѡвна и ѡковѡна да се не рѡсцїпї у вѡчи. Израз: лећ на руду їрихваїиїи шѡћї сїав и мишљење, одусїаїи од свог мишљења їод їриїииском. – Кад су ѡн ш-њїм поразговѡрал, ї-ѡн је лѣго на рѡду и прїстѡ на свѣ.

рѡдѡв, -ава, -аво коврчав, їаласасїе косе или длаке. – Ђѡо їмѡ ѡнѣ лїѣпѣ, рѡдавѣ кѡсе.

рѡжмарїн м *рузмарин*. – Свѡтови-с кїћени ўкрашенїм рѡжмарїнма. Рѡжмарїне нѣди у висїне, / гра̋не шїри са драгїм ме мїри (НП).

рѡжт, рѡжїм несвр. **1.** *чинїи ружниїм*. – Рѡжї те тај шѣшїр, па га нѣмѡј нѡст. **2.** *грдиїи, їсовати, криїииковаїи*. – Нѣмѡј тѡлкѡ рѡжт Стѡјцу, јер и ѡна їмѡ дѡбријѣ особїна̋.

рѡјница, -ѣ ж *врсиа їесїииве гљиве*. – Рѡјнице смо нѡјчешћѣ нѡлазлї ў шум у Кљѡчу.

рѡкнит, -нѣм свр. *нагло навалиїи свом силином*. – Кад је пѡвѡда̋ рѡк-нѡ, срѡшїо је ћѡприју.

рѡксѡк м *ранац, їѡрба која се носи на леђима и осла̋ња на оба два рамена*. – Ћѡко је кѡпїо нѡвї лѡвачкї рѡксѡк.

рукѡнац, -нца м *дршка за їокреїање уређаја или їомагала, нїр. на їѡчку за сїечење сијена, рунилицы или сл.* – Држ чврсто рукѡнац, јер ће ти направт жѡљ ак се ѡкрећѣ у рѡк.

рукѡнца, -ѣ ж *в. рукунац*. – Дѣ се ї-тї ўват рукѡнцѣ, а нѣмѡј сѡм глѣђет и пѡметоват!

рѡндѡв, -ава, -аво *в. рудав*. – Кѡ-ћеш та̋кї рѡндѡв и дѣ се почѣшљѡј.

рѡнилица, -ѣ ж *машина или уређај којом се одваја їлод кукуруза од окомка*. – Јѡца, ўватдѣр се ї-тї рукѡнцѣ на рѡнилицы.

рунт, рунѝм несвр. **І. 1.** *сѣругаѝи, скидаѝи горњи слој или украс са нечега*. – Нѣмѡј рунт сѣму с на́кита. **2.** *одвајаѝи ѝлод кукуруза од окомка*. – Дѡђ ко̀д-мене, па ѣмо рунт ку̀рузе. **ІІ.** ~ **се мрвиѝи се, дробѝи се**. – Нѣшт ми рѣцепт ни́је дѡба̀р, јер ми се кола́ч јако ру̀не. Фра́јка се ру̀ни јер Са́ша зида̀р ни́је ме́тно дѡст во̀де љ-њѹ.

руња̀в, -ава, -аво *космаѝи, длакав, руѝав*. – Милѣнко, шта-с та́ки руња̀в, па да́ј се ба̀р ма̀ло уљу̀д.

руња̀во прил. *космаѝо, длакаво, руѝаво*. – Ми́лисав ѝзгледа́ руња̀во ка́ј ѡван.

ру̀ска̀т, -ка̀м и ру̀шћѣм несвр. *в. рскаѝи*. – Да́вид ру̀ска̀ ѡра́је зу̀бма. Не́мају ш-чѝм стѹцат, па ру̀шћѹ ле́шнике.

ру̀стина, -ѣ ж *велики комѝакѝни камен*. – Наѝшли смо на не́квѹ ру̀сти-ну и се́њал смо до ѹ́жне, ал ца́бе, па смо тра́жли да је ми́нају.

ру́чак, -чка м *дору́чак, јуѝарњи оброк*; усп. вруштук и фруштук. – Ко̀с-ци по́ранѣ да бу́ду на ли́вад чѝм свѧ́нѣ и око по́ла ѡсам им се до́но̀сјо ру́чак, а око по́днѣ-с до́бивал ѹ́жну.

ру́чица, -ѣ ж (об. у мн.) **1.** *рукохваѝи лана или коноѝље увезан за квашење и набијање*. – Кад се ѣ́тен почѹ́па и по́вѣжѣ у ру́чице, ѡнд се мо́чи у во̀д док не побјѣ́лѹ. **2.** *дри́ка ѝлуга или неке ручне алаѝике*. – Ма́лѝ-с ти да-б мо́го до-ватт ру́чице плѹга и ѡрат.

ру́шт, ру́шта м *ѝлод и дрво круѝине калемѣне ѝрешиње*. – Ко дјѣ́ца смо че́сто ѝшли кра́ст ру́штеве на Ма́ндића ру́шт.

ру́штић м *сорѝа јако љуѝе ѝаѝрике*. – Ру́штићи су на́јљу́ћѣ па́прике.

С

саба́јле прил. *раним јуѝром, у зору, чим се усѝане, ѝрије доручка*. – На саба́јле је ѡшла ви́ђет ѹ́нуку.

са̀врѣт, са̀врѣм свр. *за ѝечносѝи: исѝариѝи ѝоком кувања*. – Кад ку́ваш ри́жу, ме́тни ду́пло ви́ше во̀де спрам ри́жом и пу́сти да са̀врѣ.

са̀гнит се, са̀гнѣм се свр. *сагнуѝи се, ѝогнуѝи главу*. – Са́м што се са̀гнѡ проле́хела му гра́на крај гла́ве. Чѝм се са̀гѡ, за́вртло му се у гла́в.

са̀гради́т, -а, -о *саграђен*. – Сла́вѡни́јо, зе́мљо племе́нита / ѹ́-теби је цр́ква са̀гради́та (НП).

сагра́јаст, -аста, -асто *неозбиљан, дјеѝињасѝи, забаван*. – Сви́ се ску́пе око њѣ́га на́квѡг сагра́јастѡг, па пра́ве спрда́чне ску́па ш-њѝм.

са́дѣ прил. *сада*. – Шта-ш са́дѣ, кад су те ѹ́ватли у ла́ж?

садјéват, сàдјéвāм несвр. *дјeи̑и, слагaи̑и или љравии̑и сȋог, камару или воз*. – Рāтко, ес звāо Мȋјодрāга да нам пòмoгнē садјéват кaмару?

сàдјет, -јēм свр. *слoжии̑и сијeно, сламу, снoй̑е и сл. у сȋог, камару или на кола за љревоз*. – Мāрко знā сàдјет вēлкȋ вòз. Сàдјели смо двā стòга.

сàдт, сàдȋм несвр. *засађивaи̑и биљке, љобадаи̑и у земљу*. – Јāго, кā-ћмо сàдт пāприку?

сàзут, сàзујем свр. *изуи̑и се, скинуи̑и обућу са ноге*. – Дòјт ми слўшкињу да сàзујем чȋзме.

сàкат, -а, -о *који је без руке или му је јакo љовријеђена*. – Штā им тākи сàкат мòж пoмòћ?

сàкато прил. *као без руке, незoдно, несȋреȋно*. – Ўват бòљē сȋкирцу и нēмòј је држат так сàкато.

салāуковна, -ē ж *изненадни јаки вјeи̑ар са кишом*. – Нāкон òнē спaрeвȋнē, спўштла се салāуковна и попрēвртала свē грāнце шēнцē и плāстове сјēна.

сāлењāк м *домаћи колач љуњен љекмезом и љосуи̑и шећером у љраху; у љриљреми се љијeси̑о више љуи̑а љремазује салом, ља буде слично лиснаи̑ом љијeси̑у*. – Тēтка Бóса је прāвља нāјбoљē сāлењāке.

салēтт, -тȋм свр. *салeи̑јeи̑и, нaи̑аси̑и, навалии̑и*. – Кад сам прȋшò пāњу, стр̑шенов ме салēтли òдсваклē и јēдвā сам се одбрāнјо.

салēћет, -ēтȋм свр. в. *салeи̑и̑и*. – Јўчē-с нас салēћеле и изујēдале комāр-це.

саливeн, -ēна, -ēно *изливен, који је насȋао ливeњем нечeга љeчног*. – Тā òлòвнā кўгла је саливēна у кāлупу. Израз: стоји (му, јoј) ко саливeно љoи̑и̑уно љo мјери, лȋјeи̑о и дои̑адљиво јер нeма вишкoва или мањкoва, нeгo бaш кaкo љрeбa. – Сўкњa јoј стòјȋ кò саливēна. Блўзa јoј је кò саливēна. Рòре стòјē кò саливēне, нȋћe нe цўрȋ вòда.

салјéват, сàлјéвāм несвр. *љравии̑и неи̑и̑о ливeњем*. – Зȋдāр мòрā знāт салјéват плòчу на кўћ.

сàлјéвāt, -а, -o *саливан, изливан; усп. саливен*. – Тā вāзa је сàлјéвāтa у кāлупу.

салјéтат, сàлјeћēм несвр. *oбигрaви̑и oкo нeкoгa или дoсaђивaи̑и да неи̑и̑о учини или дозволи*. – Трēбаће дўго салјéтат oкò-њeга да-б прȋстò.

сàлчић м дем. в. *салeњāк*. – Да се нāправē сàлчић, трēбā пўно врēмeна, ал свāкȋ пòтpoшeнȋ мȋнўт врјeдȋ.

самāрат, -рāм несвр. *радии̑и са самарицама; усп. самарца*. – Јòш ко дјeтe је пòчeo самāрат ў-шум.

самāрāш, -āша м *чoвјeк који извaчи дрвa на коњима; усп. самарца*. – Свāкȋ самāрāш дoбрo чўвā свòје самāрцe да мòрe дўљē рāдт ш-њȋма.

самарца, -ѐ ж коњ који на самару љеноси дрва из нељрисџуџачних дијелова шуме. – Ќзрен љмā дѐсет своџѐ самарџцā.

самонџклица, -ѐ ж биљка која није љосађена него је никла сама. – У башчици је, међу георѓинама, њикла брѐска самонџклица, а виђеђмо ђће-л пђчет рођават.

сам свођ бџт (нѐ бит) биџџи (не биџџи) нормалан, уобичајен, исџраван, здраве љамеџџи. – Тџ њѐс сам свођ, љл си се нѐшт поѓубјо. Бђгам, тџ њѐс чџст и њѐс сам свођ.

самца, -ѐ ж **1.** изоловани смјешиџај у заџвору за једну особу. – Биџи-с ме затврџи у самцу на нѐдљу данā. **2.** врсиџа џамбуре која је сама довољна да се на њој свира комџлеџина мелодија, водеђим и љраџџеђим џионовима. – Дāко из Бђгдашђа је од шљџвовђг дрвета направио самцу Тѐш из Мрђкоплја.

самчār м свирач на џамбури самици; усп. самца (2). – Пѐро из Стрјежевиѐ је биђо међ најбољџем самчārма у западнђј Славђнји.

сāнтрач м виџџло за сџуџџање и љодизање канџе на бунару, али чесџо је џо назив за ограду изнад бунара. – Сāд кад сте измђгли искђпат бунār, нѐ-кāк се снађте, и ђдмā направте и сāнтрач.

сāнце, -џџā ж саонице. – Нашђ сам дђбār јāсѐн за криве, па нек се сџуџи до јѐсени, а ђнда-ђ дџѐц направт сāнце.

сāње, -џ ж в. санце. – Ћāња м-је направио сāње.

сāпа, -ѐ ж водена љара љри кувању или издисању ваздуха из усџа. – Кђлђко је лāдно, виђи т-се сāпа из ўста. Вђда је узаврела и кџља сāпа испод заклопца.

сāпѐт, сāпнѐм свр. скоџчаџџи, закоџчаџџи. – Сāпни кāпџт, па штā-с се тђлђко раздрљђо?

сāпѐт, -а, -о **1.** скоџчан, закоџчан. – Сāпѐта м-је вѐста, а свѐдно м-је зџма. **2.** фиг. неодлучан, несџреџџан, смоџџан. – Штā-с тђлђко сāпѐт, па рѐц бār нѐшт?

сапињача, -ѐ ж сигурносна игла, зихерица. – Кад ѐѐп нѐмā пџцу, сāпни га сапињачђм.

сāпун м меџална койча на обуђи, каишу, џђорби и сл. са иглом за закоџчавање. – Пђтрђђ м-се сāпун на чџзми.

сапџњара, -ѐ ж дебела бијела сланина, без месних дијелова. – Ћѐд Стѐвāн је љзнијо сапџњару, па се бјѐлџ кђ сāпџн, а дебѐла за длāн.

сарезџват, -ѐзујем несвр. срезиваџџи, резањем обликоваџџи, џџр. љерје, крошњу, и сл. – Пролѐћело јāто гђлубђвā / кроз Варāдџн љзмеђу крђвђвā, / салећело на прозоре Лџки / да им Лџка сарѐзује пѐрје (НП).

сāсмā прил. сасвим. – Њџ-с двђје ђстал сāсмā љза-нас, тāk им је биџло љѐпшѐ.

сврдлићат, -ћам несвр. *бушиићи рује сврдлом и сврдлићем*; усп. сврдло, сврдлић. – Кад се сврдлића сљвā рāстовна, трѣбā имат и снаге и оштро сврдло.

сврѣдло с *алайка* за *ручно бушење руја већих йромјера*. – Дѡват ми онѡ среѣднѣ сврѣдло.

сврнт, сврнѣм свр. **1.** *сврайиићи, наврайиићи*. – Сврн кѡд-нāс на рāкју! **2.** *сврнуићи, йреврайиићи, ошуйиићи ошйирицу (ножа, мойиике, сјекире и сл.)* – Шта-с сјѣкѡ с ѡвѡм сйкирѡм кад си јѡј вѡлкѡ сврнѡ жйцу? **3.** *код рогайе сйѡке: йоломиићи или искренуићи рог*. – Мйланѡв бāк се јѹчѣ ѡбаѡ око ѡнијѣ врбā, па је сврнѡ лјѣвй рѡг. Израз: *сврнт роге наййјерайи некога да буде йажљивији и мање агресиван у насйују*. – Кад се пѡжāлла ћāћ, ѡн је тѡм ййлкошу мало сврнѡ рѡге. Сврнће му ѡн рѡге.

свѣд прил. *свуда, йосвуда*. – Прѡсуле-с ми се таблѣте, па и је бйло свѣд по пѡду.

свѣдѣ прил. *в. свуд*. – Свѣдѣ смо тражли: и под стѡлом, и под крѣветом, и под крѣденцом.

себе (инстр. сѣбѡм) *лична йоврайина заменица за свако лице*. – Мā, ѡн гѡворй сāм шта прѣд-себѡм вйдй, а зā-све дрѹгѡ сāм искѡлāчй ѡч и глѣдй. Нйје пѡнјѡ таблѣте сā-себѡм. Нѣ-знā ѡн нй-сāм шта-б сā-себѡм. Израз: не зна шта-б са-себом *не зна иићи би радио или гѡје би ййребало ойићи*. – Он не-знају шта-б са-себом, па сам луњају по селу.

сѣвāп, -āпа м *добро дјело, милосрђе*. – Сѣвāп је помѡћ нѣком кад је у нѣвољ.

сегāнлија, -ѣ ж *йасуљ са луком и йуцаном йайриком*. – Дāнаш-ћмо за йжну ймат сегāнлију.

седамдѣст бр. *седамдесѣй*. – Тѣд Срѡљѹб ймā седамдѣст гѡдйнā.

седамнѣст бр. *седамнаѣсй*. – Мй ймāмо седамнѣст стāбāлā шљйвā и једāнѣст крѹшāкā. Ѧј, ливаѡ, рѡснā трāво, / јāворе, јāворе / кѡј по тѣби чѹвā стāѡ, / злāто мѡје? / Чѹвала га дјевѡјчица / јāворе, јāворе, / ѡд седамнѣст гѡдинйцā, / злāто мѡје (НП).

сѣја, -ѣ ж хип. **1.** *сѣйра*. – Сѣја брāта на вѣчеру звāла, / āје брāте сā-мнѡм вѣчерати (НП). **2.** *йонекад је у знак йошйѡвања називана блиска особа сличних година*. – Мйлā сѣјѡ, јā-т нѣ-морем помѡћ јер нй-сāма нйсом ѡдāвлѣ. Јāко сам се ѡбразѡвала кад сам вйдла сѣј-Мйлку.

сѣка, -ѣ ж хип. **1.** *сѣйра, чѣсйѡ и надимак*. – Сѣко, па нѣ-мог се јā наљѹтт нā-тебе. **2.** *млада дјевојка*. – Спѹсти ѹзду кѡњу до рѣбарā / нѣка глѣдѣ вѹковāрскѣ сѣке (НП).

сѣло с **1.** *мање рурално насеље*. – Нāша-с сѣла опѹшћела, а сāд вѣћ и зашйкарена. **2.** *комишлук*. – Кѹш сāд у сѣло, па вйш кѡлкѡ је сātй? Израз: б и т у селу, и ћ (отић) у село бйићи у комишлуку, ићи у комишлук ради разгѡвора,

забаве, игре, дружења. – Јуче смо били у селу до вечере. Дјеца-с још за́рана
ошла у село и још и нѐмā.

сѣлскѣй, -ā, -ō *сеоски*. – Најбоље се ти нѐмōј мјешат у сѣлскѣ пòслове.

сѣњат, сѣњѐм несвр. *јакo и шѣшко удараиши шoком рада, нѣр. кад се
цијѣјају дрва, разбија камен и сл.* – Требаће добро сѣњат да се исцјѣпају о̀ни
квр̑гави вурци.

сѣпет м в. *кр̑шол*. – Донес ми кумпјѣрā у ѣвовōм сѣпету.

сѣвоња, -ѣ м *веома јак бик или во, шѣо може да им буде и име.* – Кад
Милни сѣвоње пòтѣгнѹ, сѣгѹрно кōла нѣћѣ нѣје о̀стат заглављена. Израз:
наврет ко сивоња *радиши уѣорно, јакo, из све снаге.* – Стѣвāн је нāврō ко
сивоња и нѣ-мож га сѹставт.

сѣгѹран, -рна, -рно **1.** *безбједан, који није у oѣасносѣи.* – Дoћ кѹћ јер си
во́је сѣгѹран. **2.** *који улива сигурносѣи и која је сѣремна за сваки ѣосоа.* – Пѣла
из Будићā је фѣст јāка и сѣгѹрна жѣна, која мōре и кoст и нoст.

сѣгѹрат, -рāм несвр. **I.** *ѣожуриваиши, журно ѣриѣремаиши некога за ѣуѣи
или ѣосоа.* – Милѣнка мōрāш стāлно сѣгѹрат да не за́касни. **II.** *~ се журно се
сѣремаиши за ѣуѣи или ѣосоа.* – Мōрāм се сѣгѹрат да стѣгнѐм за-њима.

сѣђет, сјѣдѣм несвр. *сједиши.* – Нѐмōј сѣђет на гoлōј зѣмљи јер ћеш се
прелāдт.

сѣјāнац, -нца м **1.** *сјеме црног лука.* – Мōраћ пoсијат сѣјāнац да и нā-
годну ѣмāм свoдијѣ лѹчѣцā. **2.** *младе биљке израсле из шoг сјеме́на од којих се
добивају сѣи́не главчице лука, шѣј. ариѣик.* – Пoспи сѣјāнац лѹгом и мањѣ ће
га нāпадат коека́квѣ бѹбе.

сѣкѣљ, -ѣља м *клиѣорис, дражица, дио женског ѣолног органа.* – Стā-
рѣи ѣѣдо и ѣѣгова Сми́ља / о̀н брѣз јāјā, о̀на брѣз сѣкѣља (НП).

сѣкира, -ѣ ж *сјѣкира са дужом дршком и равном ошѣрицом.* – Сѣкира
се утѹпла цјѣпајѹћ о̀нѣ квр̑гавѣ фѹрке и мōраћ је oднѣт кова́чу да је oткује и
за́калѣ. Свāкā сѣкира сѣб ма́љ одсјѣче.

сѣкират, -рāм несвр. *секираиши, нервираиши, забрињаватиши.* – Нѐмōј ме
сāм сѣкират. Дрāгoслава, нѐмōј се јoш ѣ-тѣ за-тo сѣкират.

сѣкира́цја, -ѣ ж *секирација, брига, ѣроблем, нервирање.* – Мāлā-с дјѣца
мāлā сѣкира́цја, а вѣлкā-с јoш вѣћā.

сѣкирца, -ѣ ж дем. *мала сјѣкира, сјѣкирица.* – Кад крѣнѣш ѹ-шуму по
дрва, ѹзми сѣкирцу. Понѣс сā-сѣбōм. и о̀нѹ сѣкирцу.

сѣкјѣрат, сѣкјѣрāм несвр. в. *сѣкираи.* – Сāм ме сѣкјѣрāш, па нѐмōј тo
рāдт.

сѣктат, сѣкћѐм несвр. *брзо, ѣискаво, љуѣиши, говориши и грдиши не-
кого.* – Нѐмōј сāм сѣктат нег се ѹват нѣчега и урāд.

сйктер *узвик грубог ијерања некога од себе, мариш, губи се, бјежи од мене.* – Сйктер, стар̑а мрцино, шта пйпаш цўрце, па траж си п̑ара?

сйла, -е ж **1.** *снага, јачина, моћ.* – Ма̑, он је за-њй сйла и не-мог̑у му нйшт. **2.** *морање, ио̑и̑реба.* – Нйје му сйла да м̑о̑ра̑ ђдм̑а пр̑дат кўћу. **3.** *силови̑ос̑и̑, љу̑и̑и̑ос̑и̑.* – Ђони-с га подјеб̑авал, а нйшт им нйје смй̑о, па је на̑кй сйло̑ван од сйл̑е п̑ч̑ео ј̑вкат.

сйлазт, -зйм несвр. *силази̑и̑.* – Ј̑а сом већ сйлаз̑о нйза-стр̑ану док је он д̑ош̑о.

сйлајзт, -азйм несвр. *в. силази̑и̑.* – Дј̑ец̑о, сйлајзте с-ѡт̑е чўк̑е.

сйло̑ван, -вна, -вно *о̑асан, љу̑и̑и̑и̑, груб, склон у̑о̑и̑реби силе.* – Ј̑ако је он сйло̑ван и неће ђна моћ ђбикнит ш-њйм.

сйлуч̑ар *м в. ијевачица.* – Кад се чўје сйлуч̑ар, м̑оре се с̑дт црљенй лўк.

сймат се, сйм̑ам се свр. *ријеш̑и̑и̑и̑ се, о̑и̑араси̑и̑и̑ се некога досадног, на̑и̑адног.* – Кад ђдн̑ч на̑викн̑е да му св̑акй пўт нешт д̑аш, неш га се л̑ако сймат. Нйсом се је м̑г̑о сймат, па сам прйст̑о и ђш̑о ш-њ̑ом.

сймпла, -е ж *и̑ли̑и̑ка округла кори̑а без др̑и̑ки, обично од сламе или и̑ру̑а.* – Дон̑с у сймпли ђра̑ј̑а да ђчистймо за штр̑уце.

сйнгерца, -е ж *машина за шивење; име добила и̑о и̑роизвођачу.* – На̑д је ћ̑а̑а за мй̑р̑аз кўп̑о сингерцу. Израз: радт ко сингерца *ради̑и̑и̑и̑* *веома квали̑и̑е̑и̑но, и̑рецизно, брзо и и̑оуздано.* – С̑̑ам кад се ўватй п̑осла, он рад̑и ко сингерца.

сйнко *м хип. осл̑овљавање млађег лица које није у срод̑с̑и̑ву, вок. од син (сине, синак).* – Ве̑лй м̑ен стрй̑на А̑на из Кй̑па: „Сйнко, т̑о шта тй тражйш, неш на̑ћ во̑ђе“.

сйно̑вац, -ѡвца *м бра̑и̑овље̑в син, мушко диј̑е̑и̑е своме сй̑рицу.* – Мй̑ћо е Дра̑гану сйно̑вац, јер му је ћ̑а̑а Дра̑ганов бр̑̑т.

сйно̑вка, -е ж *бра̑и̑овље̑ва ћ̑ерка, женско диј̑е̑и̑е своме сй̑рицу.* – Р̑̑ад-мила је Нй̑колна сйно̑вка јер му је њ̑̑зй̑н ћ̑а̑а рођенй бр̑̑т.

сйно̑к̑е *прил. сино̑ћ.* – А̑л̑̑ј смо се сйно̑к̑е бећ̑арли у сокол̑ан.

сйнци̑р, -й̑ра *м ланац, окови.* – Тўрци-с ра̑ју одво̑дли ђков̑ану у синци̑ре.

сйпковна, -е ж *гус̑и̑о и̑ла̑и̑но за и̑ер̑јане и̑рекриваче и и̑ос̑и̑е̑ьину.* – Кўпла сам у Даров̑̑ару сйпковн̑е, па-ћ пр̑̑авт бл̑азну.

сйп̑лив, -а, -о *који и̑е̑и̑ко ди̑и̑е, ас̑и̑ма̑и̑ичан.* – Н̑̑емо̑ј нй̑кога ч̑̑екат нег во̑д т̑о сйп̑лив̑о дј̑ете д̑̑ктору да му п̑омогн̑е не̑к̑в̑ом меде̑и̑н̑ом да не-умр̑е.

сйп̑а, -е ж *ас̑и̑ма, и̑е̑и̑ко дисање.* – Ђед Г̑л̑и̑шо је й̑м̑о сйп̑у.

сйпт, -пйм несвр. *за кишу или снијег: сй̑и̑но, али уј̑едначено и̑ада̑и̑и̑.* – Кй̑ша је сйпла ц̑̑̑̑ло̑ јўтро. Ц̑̑̑̑л̑е̑ н̑̑ћ је сйп̑о сн̑̑̑̑г.

сјѐрак, -рка м *сијерак, сирак, који се користи за израду меџли*. – Мò-рaм дaнaс припрéмт сјѐрак јер ћу прaвт мѣтлу за чѣстит кўћу, а пòшлѣ-ћ нa-правт и пaр брѣзовѣ мѣтлѣ за чѣстит aвлију.

сјѣст, сјѣднѣм и сјѣдѣм свр. **1.** *сјесѣти*. – Бòлла ме гўјсца тòлкò да нѣ-сом мòгò сјѣст на штòклу. Првѣ сјѣднѣ Бòро, па òнд пòсједаше и дрўгѣ. Сaчekaћмò да Слaђa сјѣдѣ зa-стò. **2.** (*за Сунце или Мјесец*) *сѣусѣиѣти се или се заклониѣти*. – Сўнце је већ сјѣло за брдо и пòчѣло се смркaват. Израз: сј е с т н a руду *ѣрисѣиѣти на нешѣиò ѣод ѣриѣиском или обманом*. – Наговaрò га је цјѣлò вѣчѣ, док нѣје сјѣо на руду и прѣстò.

сјѣтоват, -тујем несвр. *савѣјѣтовaиѣти и ѣодсјѣћaиѣти некога како да се ѣонаша, нѣр. да чува усѣомене, шѣѣди ѣаре и сл.* – Прaћѣћ сам га сјѣтовала, / сјѣтовала и ўчила (НП).

сјѣчка, -ѣ ж **1.** *биљка сочиво, из ѣородице махунарки*. – Сјѣчка се прaв-ла сљично грaу, а сaм се òд-њег бржјѣ скўвa. **2.** *сѣочна храна од исјеченог сѣјена, сламе или биљa*. – Направ сјѣчкѣ од сјѣна и крузòвнѣ, па ў-тò дòдaј мaло рѣбaнѣ тујинкѣ.

сјѣчкара, -ѣ ж *машина којом се усѣићaвало сѣјено, ѣрава, кукурузо-вина и ѣравила сјечка*. – Ћед-Мaрку је сјѣчкара òдсјекла прѣст јер нѣје пaзјо док је прaвјò сјѣчку.

скалѣна, -ѣ ж (об. у мн.) *сѣѣѣеница*. – Ћѣд Јaкòв се осклѣзнò на ска-лѣнма.

ска́мја, -ѣ ж *ђачка клуѣа урађена изједна са клуѣицом за сјѣдење, док је дио за ѣисање нагнућ ѣрема ѣаку*. – Нѣкадѣ-с дјѣца сјѣдла ў-шкòл у ска́мјама, а кaшњѣ су нaбављене клўпе и стòлце.

скарабўѣт, -aбўѣѣм свр. *урадиѣѣи ѣосао aљкаво, лоше, на брзину и не-квалиѣѣѣино*. – Он скарабўѣѣ свaкѣ пòсò који рaдѣ.

ска́шт, -шѣм свр. **1.** *наѣравиѣѣи од нечѣга кашу*. – Тај бјѣлѣ грa ће т-се јaкò ска́шт и бòљѣ т-је кўрузaр. **2.** *фиг. некога изудараѣѣи да не може да се ѣокрене*. – Кaд га је ўватјò тућ, свѣгòг га је ска́шјò.

сквaст, -сѣм свр. *уквасиѣѣи, ѣоквасиѣѣи, наkvасиѣѣи, смочиѣѣи*. – Рўбне првò сквaс и насапўнaј, па кад мало òдстòјѣ, òнд рѣфљaј и ѣспѣрaј. Посврн рукaве да се нѣ-сквасѣ.

скѣмбат, -бaм свр. *ухвaиѣиѣѣи, ухaиѣиѣѣи, везаѣѣи на брзину*. – Скѣмбаѣе га мѣлѣѣѣа на брзѣну.

скѣдaње вјѣнца *назив свадбеног обичаја када се (обично око ѣоноћѣ) са младине главе уз ѣлес скида младеначки вијѣнац, након чѣга она ѣлеше ѣòјѣдиначно са свѣм свaѣѣовѣма, а на крају и са младожењом, чѣме се обичај заврѣшава, а свaѣѣовско весѣље насѣављa; усп. чија је млада*. – Највишѣ свa-

тѡвѧ се рѧзѣѣ пѡшлѣ скѣдѧња вѣнца, ал дѡст и ѡстанѣ и кѧшнѣ, па и до јѹтра.

скѣкнит, скѣкнѣм несвр. *ѡогинуѣи, биѣи убијен, умријейи*. – Нѣје тѡ мѡгѡ издѹрат и скѣкнѡ је за пѡла гѡднѣ.

с-ким-бѣло *било с ким, са сваким, али и с неким ко је безначајан или свакакав*. – Сѣне, нѣмѡј се дружт с-ким-бѣло.

скѣнт, -нѣм свр. *скинуѣи*. – Кад се стѣгнѣ нѧ-њиву, ѡнд нѣко другѣ мѡрѧ помѡћ скѣнт кѡрпу з-глѧвѣ јер је тѣшка.

склѣпат, -пѧм свр. *на брзину и невалиѣейно нешѣо наѣравиѣи, нѣр. кућу, колиѣа, зграду, куѣију, оградѣи ѣросѣор и слично*. – На брзѣну је склѣпѡ нѣквѹ бѧјту и тѹј жѣвѡ до јѣсени.

склѣзавѣа, -ѣ ж *клизавѣа*. – Припазте да нѣ-панѣте на склѣзавѣи.

склѣзѧљѣа, -ѣ ж (об. у мн.) **1.** *клизѧљѣа, обућѧ за клизѧње*. – Кѹпла сам си склѣзѧљѣе. **2.** *ѣросѣор или сѣѧза уређѣна за клизѧње*. – Нѧ-цѣсти-с дѣѣа нѧправѣа вѣлкѹ склѣзѧљѣу, па припаз кад ѣдѣш у сѣло.

склѣзѧт се, -ѣжѣм се несвр. *клизѧѣи се*. – Кад пѧнѣ снѣг, нѧправѣмо склѣзѧљѣе, па се пѡваздѧн склѣжѣмо.

склѡнт, -ѡнѣм свр. *ѣремѣсѣиѣи на друго мѣсѣо*. – Нѣмѡј тѡ нѣје склѡнт да га нѣ-моремо нѧћ кад бѹдѣ трѣбало. Израз: *склѡнт дѣјѣе абѡрѣѣѣи, намерно ѣѡѡѣѣи*. – Нѣје ѡна склѡнт дѣјѣе и рѡдѣе га, а ѡн признѡ ил не признѡ.

склѡп, -ѡпа м *ѣросѣор зарасѣѧо високим расѣѣем, на неки начин издѡјѣн и слабије ѣрегледан*. – Над ѡнѣм пѹтем је цѣлѣи склѡп од шѣкарѣ.

склѡптѣ, -ѧ, -ѡ *склоѣѣен, ѣреклоѣѣен*. – Нѣмѡј мѣтѧт нѡж у тѡрбѧк ак нѣје склѡптѣ.

склѡптѣ нѡж м *ѣейни нож коме се мѣѣѧлни диѡ ѣреклоѣѧ у кориѣе*. – Бѡјѡ стѧлно ѣмѧ ѹза-се склѡптѣ нѡж, а Бѡрка шклѡѣу.

склѧѣѣѧт, -ѧ, -ѡ *слијейѣен, изломѣен, кашѣѣи*. – Док сам дѡнѣо јѧгоде, свѣ-с бѣѣе склѧѣѣѧте.

склѧѣѣѧт се, -ѧѣѣѧм се свр. *слијейѣиѣи се, нагнијѣѣиѣи се*. – Шлѣѣе-с прѣзрѣѣе, и док и-је дѡнѣѣла свѣ-с се склѧѣѣѧѣе.

склѣѹнѣт, -ѧ, -ѡ **1.** *за лиѣѣе, цѣѣјеѣе и сл.: увѣнуло*. – Цѣѣѣе трѣбѧ зѧлт јер му је лиѣѣе склѣѹнѣто. **2.** *за ѣѡврѣе ѣѡѡѡм куѣѧња: које је изгубило чѡрсѣѣѣу, које је ѡѣѣѣѧло*. – Кад се прѣжѣ пѧприѣа, ѡна брзо пѡстанѣ склѣѹнѣта, па чѣ-сто ѣзглѣдѧ да ѣе је бѣт мѧло.

склѣѹнт се, -нѣм се свр. **1.** *за лиѣѣе, цѣѣјеѣе и сл.: увѣнуѣи, изгубиѣи ѣриродну чѡрсѣѣѣу*. – Дѡѣ је ѡн дѡнѣо цѣѣѣе дѡ-нѣѣ, ѡно се склѣѹнѣло и нѣ-нашт вѣшѣ нѣје лиѣѣло. **2.** *за ѣѡврѣе ѣѡѡѡм куѣѧња: ѡѣѣѣѧѣи, изгубиѣи*

чврстиину. – Кад се кѹпус пѹчмѣ прѣжт, ђн ће се дѹст скљѹнт и неће га бит пѹна ралѣка ко садѣ.

скѹмсат, -сѹм свр. *здобиѹи, смоѹиѹи, физички савладаѹи некога да не може ниѹиѹа да уради*. – Кад су се пѹтѹкли, Зѹран је скѹмсѹ Пѹвла, а пѹшлѣ-с добри, конд нѹшт нѹје бѹло мѣђ-њима.

скѹндрљат се, -рљѹм се свр. *сруѹиѹи се, скоѹѹураѹи се*. – Мѹрко се скѹндрљѹ низ лѹгре слѹзѣћ с тѹвана. Скѹндрљѹл смо се низ ђнѹј ѹкомац у Лѹснѹку.

скѹрет се, -рѹм се свр. *за хлѣб, жганце, колаче, блаѹио и сл.: добиѹи ѹкориѹу, сѹврднуѹи се*. – Пѹкрѹ колѹче јер ће се скѹрет.

скѹрт се, -рѹм се свр. *в. скорѣи се*. – Данло је ѹгазјо чѹзмама, па се блѹто скѹрло и не-дѹ се ђпрат док се не-сквасѹ.

скѹрѹп м *кајмак са слаѹког и ѹрекуваног млијека*. – Цѹцвара се прѹвѹ са скѹрѹпом, а не са маргарѹном.

скѹчѹѹт се, -њѹм се свр. *за ѹијѣло, ѹрсѹе: ѹкочиѹи зглобове, сѹиснуѹи се, скуѹиѹи се од хладноће*. – Дѹк сам те дѹчекѹ, скѹчѹѹјо сам се на ђнѹј клѹп.

скрѹјак, -јка м *в. ђкрајак*. – Скрѹјак крѹва је ѹвјѣк већѹ нег шњѹта.

скрѹат, -рѹм свр. **I.** *скрхаѹи, сруѹиѹи, ѹреврнуѹи*. –Скрѹ сам вѹз са дјѣтелнѹм код Крѣшевѹнѹ. Нѣмѹј скрѹѹт влѹше са стѹла. **II.** *~ се скрхаѹи се, сруѹиѹи се, ѹреврнуѹи се*. – Јѹко је ђнѹј бѹглин гѹдѹн, па ѹ-јѹ сам се тѹм скрѹ са мѹтѹром. Пѹздѣр да се неће не скрѹш ѹ-грабу.

скрѹѹт, -ѹѹѹм свр. *скраѹиѹиѹи, ѹѹѹкраѹиѹиѹи, од дужег наѹравиѹи краће*. – Тѹ ће бит прѣдугачко и мѹраћеш га скрѹѹт. Кад ти шнѹјдерца скрѹѹѹ лѹче, нѣмѹј кѹшње тѹжт да и прѹдѹжѹ.

скрѣнт, -ѣнѣм свр. **1.** *скренуѹи, ѹромијениѹи ѹравац*. – На прѹвѹм рѹскршѹ трѣбѹ скрѣнт дѣсно. **2.** *фиг. имаѹи ѹроблема са разумом, биѹи ѹси-хички болесѹѹан, не ѹонашаѹи се нормално и ѹобичајено*. – Мѹ, пѹшти-га, ђн је мало скрѣнѹ.

скрѣсат, -ѣшѣм свр. **1.** *скинуѹи гране са сѹѹабла, ѹкресаѹи*. – Кад се прѹвѹ брѣкѹла не-трѣбѹ скрѣсат гране скрѹз, јер се мѹрајѹ ђставт дѹљѹ чѹпрљов. **2.** *фиг. некоме рећи све без ѹвијања или ѹсѹручавања*. – Кад сам га срѣѹ ѹ-Пакрѹу, свѣ сам му скрѣсѹ у лѹце.

скрѹѹѹ, -ѹба м *круѹиѹије нарендано ѹијѣсѹио скувано у млијеку*. – Кѹзма-не, ел да направиѹ скрѹѹѹа за рѹчак?

скрѹшт, -шѹм свр. **I.** *сломиѹи, ѹололмиѹи, униѹиѹиѹи и ѹовриједиѹи*. – Кад је пѹѹ, скрѹшјо је и бицѹклин. **II.** *~ се сломиѹи се, ѹололмиѹи се, ѹовриједиѹи се*. – Кад је пѹѹ, тѹлкѹ се скрѹшјо да нѣдѹу дѹнѹ нѹје мѹгѹ ђдат.

скўпт, -пїм свр. **I.** *окуїиїи, їриниїеїи или накуїиїи на једном мјесїу или до одређеног рока и сл.* – Свї смо се скўпли код-њега. Скўпјо је рђжљїкѧ за пўнѧ кѧла. До Вѧскрса-ћ скўпт пѧрѧ кѧлкѧ-м трѧбѧ за кўпт моторку. **II.** ~ **се їрикуїиїи се на још мањем їросїору.** – Скўпјо се поред пѧћ и није ништ проговѧрѧ.

скўт, -ўта м велики комад сланине са цијелог ребарног дијела їоловине свиње; *чесїо и назив за їовелики комад сланине уоїиїе.* – Кад їдѧ рѧдт ў-шуму, Вѧљко понѧсѧ скоро пѧла скўта слѧнне, брез ѧбзїра ел је сѧм ил јѧш с нѧскїм.

скўта, -ѧ ж мн. *доњи дио женске народне ношње.* – Скўта се прѧвѧ од чѧтри пѧле плѧтна.

скўти, -ѧ ж мн. *в. скуїѧ.* – Ак је жѧна крўпнијѧ, ѧнд се скўти нѧправѧ тѧк да се ўметнѧ јѧш јѧдна пѧла плѧтна.

скўћт се, -ћїм се свр. *наїравиїи и оїремїиїи кућу за себе и їородицу.* – Њї-с ѧбѧдвоје кўћѧвни, па-с се брзо скўћли.

скўцат, -цѧм свр. **I. 1.** *наїравиїи нешїо їомоћу ексера.* – Мѧрѧћ скўцат нѧквў кїштру за шрѧт. **2.** *їрикуїиїи новац да се нешїо може куйиїи или набавиїи, намјенски ушїїедиїи.* – До прѧљећа-ћ скўцат пѧра да кўпїм чѧкићѧр. **II.** ~ **се удариїи неким возилом у неку їреїреку.** – Рѧтко се сїнѧћ скўцѧ мотором у ћўприју на Рїбњѧку.

слѧбо-т кѧке кїшў израз са значењем *ниси још довољно јак или сїо-собан да наїравиїи їо о чему говориїи или шїѧ намјеравиїи.* – Тї-б мѧне ўдарјо – ѧ, слѧбо-т кѧке кїшў, бѧр зѧ-садѧ.

слабућѧк, -ћѧ, -ћко *слабѧшан, слаб, недорасїѧо, мршав, неисхрањен.* – Цн је јѧш слабућѧк да-б мѧгѧ бѧцат нѧвїљке нѧ-вѧз. Мїлосавна снѧѧ је бѧш слабућѧ.

слѧва, -ѧ ж *їравославни црквени їразник у часїи свеца зашїиїиїника Срба, јединсївен код Срба; обиљѧжавају га їородице, црквени храмови, насељѧ, удружењѧ, їрофесије и сл.* – Бѧканма и Дївћима је слѧва Нїкоље, Зѧїлцима Чѧснѧ вѧрге, Пѧвловћима и Вўчковћима Јѧвање, а Бѧсѧнцима и Пѧковћима Ћўрђево.

слѧвт, -вїм несвр. *славњем обиљѧжаваїи неки догађѧј.* – Сїнѧћ смо слѧвли Дрѧгїн рѧђендѧн.

слѧгат скўта и шѧру савијѧїи (їлисираїи) *скуїѧ и шару женске народне ношње на уске наборе (мање од 1 цм, на їо девѧї ниїи основе), шїо је значѧјна сїѧцифичносї срїске женске ношње око Пѧкраца и Дарувѧра.* – Ў-нашем крају-с скўта слѧгѧна нѧјситнијѧ – на по дѧвет жїца ўснова, па је фѧлда бїла ўжѧ од прѧта.

слаџт, -зѝм несвр. *в. силазиѝ*. – Вељки је ўкомац и ниж-њег се нѣ-море слаџт пјѣшцѣ. Стојанка, слаз с тѣ крушкѣ!

слајџт, -аѝм несвр. *в. силазиѝ*. – Слајџте ђтлѣ! Низ Вѡзник смо мѡрал слајџт пјешака.

сланѝк, -ѝка м мања ѝосуда са сољу која се износи на сѝо. – Јучѣ је Милућну ѝспѡ сланѝк у танјер.

сланца, -ѣ ж већи, суд за чување соли, обично је заѝремине око 1 кг. – Данас ми је ѝспала сланца са сѡл, па се рѡзбила.

слѡтна, -ѣ ж нейлодни комад земљишѝа, глинасѝ и влажан; чесѝо и ѝоѝоним. – Нѣмѡј ни пробават да ѡрѣш ту слѡтну, јер на-њѡј мѡре рѡст сѡм рјѣткѡ трава.

слѣтт, -тѝм свр. *слеѝјѣѝи*, леѝењем доћи негѡје и сѝаѝи. – Кад је пѡчѣла салауковна, свѣ-с тѝце нѣђе слѣтле и сѡкриле се, па нѝје нијѣднѣ нјѣс мѡгѡ вѝдт.

слѣћет, -ѣтѝм свр. *в. слеѝиѝ*. – Кад су на-ме слѣћеле нѡлкѣ комѡрце, свѣгѡг су ме ѝзгризле и нѝсом се мѡгѡ одбѡрѡнт.

слизат се, -ѝжѣм се свр. **1.** *сѝѡјиѝи се*, завољѣѝи се у љубавном смислу – Њѝ-с се двѡје слизал рѡдѣћ у рѡсаднику. **2.** *зближиѝи се ѝословно и скуѝа ѡјеловаѝи*. – Мѝшо се слизѡ са ѝнспектором Вѡјѡм па мѡре рѡдт штѡ ѡће.

слистѝт, -ѝстѝм свр. **1.** *све ѝѡјесѝи или ѝѡѝиѝи*. – Слистѡ је јѡузну ѡчас пѡсла. **2.** *фиг. изударѡѝи некога ѝѡако јѡко да не ѝружа ѡѝѝѡр, ком-ѝлеѝиѝо униѝиѝиѝи*. – Кад му је дѡшѡ брѡт, слистѡ и-је кѡ од шѡлѣ.

слићуха, -ѣ ж (об. у мн.) *в. склизаљка (1)*. – Тѣтка ће-м дѡнјѣт слићухе.

слјѣтат, -ѣћѣм несвр. *кѡнѝролисано се ѝриземљиваѝи или сѝуѝѝаѝи на неку ѝѡдлогу након леѝа*. – Лѣпѝр су пѡчѣл слјѣтат на цвјѣће.

слѡг, -ѡга м *ѡдио оранице ѡѡѡјен ѝлиѝиѝом, изѡраном бразѡм*. – Вѡвд напѡрѡ рѡзор, да вѡда мѡре бѡљѣ ѡдлајџт са слѡга.

слѡжт, -ѡжѝм свр. *ѝѡслагаѝи ѝѡ редѡслијѣду, ѝравиљу или обѝчају*. – Штѡ нјѣс бѡљѣ слѡжѡ клѡде да се нѣ-срушѣ?

слѡдат, -дѡм свр. *крѡз игру или забаву неѝримјѣѝиѝо наѡиграѝи или ѝѡѡијѣѡѝиѝи*. – Слѡѡѡе ѡна нѣга да нѣће знѡт ел пѡшѡ ил дѡшѡ.

слѡшкиња, -ѣ ж **1.** *служѡвка, ѡсобѡ која служи*. – Стѡка је бѝла слѡшкиња код ѝнциѝјѣра у Гѡрешѝиц. **2.** *ѝѡмагѡло за изување чѝизама и цѝѝѣла*. – Не ўлаз ў-кућу са кѡљѡвјѣм чѝизама, јер ѝмѡш слѡшкињу пред вѡртѡма, па се ѝзѡј на гѡњу!

смѡзат, -ѡжѣм свр. **1.** *ѝѡјесѝи у сласѝи*. – Сѡм је смѡзѡ цјѣлѡ штрѡцу кѡлѡчѡ с рѡгѡчем. **2.** *фиг. изударѡѝи до бесѝѡмѡћносѝи*. – Јѣвѡ ће-и смѡзат и нѣћѣ му утѣћ.

смакнит, -а́кнѐм свр. **1.** *склониѣи, ѿремјесѣиѣи*. – Смакни та́чке са прѡлаза, да мѡremo прѡћ. **2.** *убиѣи*. – Њѣ-с свѣ смакнил у лѡгору. Израз: смакнит дјете *намерно ѿбациѣи, абориѣираѣи*. – Нѣће ѡна ћѣт смакнит дјѣте и рѡдће га.

смандрља́т, -ља́м свр. **I.** *фиг. урадиѣи ѿсао на брзину и невалиѣеѣи*. – Смандрља́ј тѡ нѣка́к, па кѡнда ће-т нѣко пла́тт за-тѡ! **II.** ~ *се ѿасѣи низ неиѣи, нѣр. сѣеѣенице, мердевине и сл.* – Смандрља́ се низ скали́не и ва́гнѡ нѡгу.

смѣј, смѣја м *смѣјех*. – Мѣне је ѡватјо смѣј, а ѡн свѣ ѡзбѣљни и јѣдвѡ сам ѡдржа́ла. Свѣ свѡтови вѣсело пјѣвају / сѡмо мла́да нѣ-море од ја́да/ ѡуве́гија нѣ-море од смѣја (НП).

смѣју́лт се, смѣју́љѣм се несвр. *загонѣи се смјешкаѣи*. – Шта се ви смѣју́љѣте?

смѣрт се, -ѣрѣм се свр. **1.** *смириѣи се, ѿосѣаѣи миран*. – Дјѣцо, дајте се мало смѣрте! **2.** *фиг. умриѣѣи*. – И ба́ба Кѡви́лька се ѡјтра смѣрла.

смјеу́лт се, смѣу́љѣм се несвр. *в. смѣју́љѣ се*. – Њѣ двѡје за́грљен нѣшт ѡу́ћкају и сѡм се смјеу́љѣ.

смјѣт, смѣм и смѣјем несвр. *смјеѣи*. – Нѣће ѡн смјѣт ѡтић сѡм дѡ-там. Дѣдѣр, изи́ђ из-куће, ак смјѣш! Ма́ли Ћѡрђе ка́жѣ да смјѣ сѡм ѡу́х у шпѣљу.

смла́вт, -вѣм свр. **1.** *на грубо укрѣиѣи високу ѿраву или грмѣ или му исѣрекидаѣи врхове да више не расѣе*. – Нѣћ јесѣнас ни ѡрат стрѣне, сѡм ѡу смла́вт ѡнтрагу па-ћ поѡрат на прѡљеће. **2.** *фиг. до бесѣомѡћносѣи некога изудараѣи*. – Дѡчекѡ га је сѡмѡг у мѡ́раку, па га смла́вјо да се јѣдвѡ дѡвѡ́кѡ дѡ-куће.

смла́та, -ѣ ж *особа која хода без везе и ѿѡшребе и ѿроблемѡиѣчног ѿонашања*. – Кад је тѡлка́ смла́та, нѣће ѡд-њег нѣкад ни бѣт чѣека.

смѡ́к, смѡ́ка м (об. у мн.) **1.** *в. рањѣнѣк*. – Ѳвѣ гѡднѣ смо за смѡ́кове уѡ́нли трѡје вѣлѣијѣ крѡма́ка. **2.** *надјев којѣм се ѿуне сѡрме, кобасице, ѿѡѣрике и сл.* – Најбо́љѣ смѡ́к за пѡснѡ сѡ́рму на́правѣ баба-Љѣпосава.

смрѡ́дт, смрѡ́дѣм несвр. *имаѣи неугѡдан миѡрис*. – Ак се ѡзује, ја́ко ће му смрѡ́дт нѡге.

смрѡ́ђет, смрѡ́дѣм несвр. *в. смрѡ́ѣи*. – Ак се пѡквѡ́рѣ лѡ́к, смрѡ́ђеће цјѣлѣ шпѡ́јз.

смрѣ́ква, -ѣ ж *клека, зимзелени грм са бѡдљѣкавим лишићем и ѣековиѣиѣм бѡбицама*. – Да бѡбце грѡ́жђа нѣ-ѡу́у у пѣпу кад се прѣта́чѣ мѡшт, ѡ-кацу се мѣта́ла ма́ла смрѣ́ква. Бѣча́лцу је најбо́љѣ на́правт од смрѣ́квѣ.

смрѣ́ча́к, -ѡ́ка м *ѿросѣѡр обрасѣаѡ клекама; чесѣи и ѿѡѡним; усп*. смрѣ́ква. – Да́наш-ћмо гѡ́нт ѡвце у Смрѣ́ча́к.

смрзле, -ѐ м *зимогрожљива особа, јако осјећљива на хладноћу*. – Њему-т је љвјек зима и прāvи је смрзле.

смрkāват се, смрkāвāм се несвр. *смркаваџи се, мрачиџи се*. – Сунце је зашло и пōчело се смрkāват.

смр̑сак, -ска м *лојџасџа гомила замршених ниџи, жиџа, џирака и сл.* – Од пāљенѐ жиџе се направјо смр̑сак и мōрō сам га бāцт јер га нисом мōгō размр̑ст.

смр̑снит, -нѐм свр. *завезаџи у џешко дрјешив чвор*. – Од журбѐ сам џвзвкō пōгрешāн крај свџтњака, па се смр̑снō и јѐдвā сам га стџгō одвѐзат.

снаа, -ѐ ж *снаха*. – Снао, дōват ми водѐ. Жѐнџ се сџн снае-Бōркѐ. Јутром снаа мōрā првā устат.

снага, -ѐ ж *јачина, могућносџ*. – За-тō трѐбā трāктор вѐћѐ снагѐ. Їмаћмо снагѐ да тō поднѐсѐмо. Израз: бит у снаг биџи *јак и снажан*. – Да је ѓн тадѐ бијо у снаг, нѐ-б му ѓн ни прилазџи. Вѐлкō је пџтање дџмо-л џмат снагѐ за свѐ тō направт.

снаја, -ѐ ж *в. снаа*. – Снајо Вўко, ел џдѐш џ-тџ с нāма у Бршљанцу? Снајо-Рўжо, пāз тџ нā-се. Снај-Љўба мўзе краве.

снајка, -ѐ ж хип. *в. снаа*. – Снајка, дōбро тџ нāма дōшла!

снапт, снапџм несвр. *вербално наваљиваџи на некога, намеџљиво убјеђиваџи*. – Кāд су га цўрце снапле, сāм је поцрвѐнјо и нџје знāо кўда-б сā-себōм.

снаша, -ѐ ж хип. **1. в. снаа**. – Снаша Мāра је ѓшла пō-воду. Снаша-Јāго, ес тџ џшла кōд-њџ љ-госте? **2. млађа**, *удана жена која није у родбинској љовезаносџи*. – Вџдли смо нōвў снашу џе џдѐ пō-воду. Їдѐм код снаш-Кātѐ по кōрто.

снџват, снџвāм (3. јед. снџвā) несвр. *сањаџи*. – Јā свāшт снџвāм, а штā џе се оствāрт, тō сāм Бōг знā.

с нџскџм *в. нико*.

снџћ, снџћѐм свр. *сићи, сџусџиџи се*. – Кāко-ш сādѐ снџћ с тāвана кад си стргō лōтре?

снјѐг м *снијег*. – Свѐтџ Лўка – снјѐг до кўка. Свѐтџ Мрāта – снјѐг уз врāта.

снōват, снўјѐм несвр. у џкању: *џриџремаџи основу за џкање на џкалачком сџану; различџио се сновало за џканице, џлаџно, шаренице и др.* – Стрџна Јѐка је знāла снōват за тkāње розāнца. Изрека: чѐдек снўје, а Бōг одлўчује џланира, *смишља, сџрема*.

снōвача, -ѐ ж *џомагало за џосџављање основе за рад на џкалачком сџану*. – Да-б се мōгла дōбро оснōват тāра, мōрā се џмат и снōвачу.

с нòгѣ нǎ-ногу и ђ (òдат) *и ђи сѝоро*. – Цвији трѣбǎ мǎлтене сǎт врѣмена од Кључа дò-шкòлѣ, јер ѝдѣ с нòгѣ нǎ-ногу.

с-нòгѹ прил. *сѝојеђи, не седајуђи, брзо и без задржавања нешѝо урадиѝи*. – Пòпил смо рǎкју снòгѹ и крѣнли у Благорòдовац.

снòст, снòсѝм несвр. *ношеђем ѝрикуѝѝаѝи на једном мјесѝу, нѝр. навѝѣке ѝправе, снòйове до мјесѝа гòје ђе се ѝравиѝи воз, ѝласѝи, граница и сл.* – Свѝ ђмо снòст снòпове, па кад снѣсѣмо тѝ ѝд кѹђ прǎвт вѣчеру, а јǎ-ђ òстат прǎвт грǎнце.

снѹждит се, -дѝм се свр. *ѝосѝаѝи ѝужан и замишѝен*. – Штǎ-с се снѹждѝо, па ѝд се мало располођж.

сòјка, -ѣ ж *ѝѝица сова*. – Запјевала сòјка тѝца / мѝсли зòра је (НП).

сòкǎк, -ǎка м *дио сеоског ѝуѝа, сѝоредна уличица, али и заселак*. – Кад се пòпнѣш уз Вǎсну бǎшчу, скрѣн лјѣво у Мǎлеђа сòкǎк. Пѹсти, Бòже, кѝшу из òблǎка / па рǎшђерǎј бǎбе са сокǎка (НП).

соколǎна, -ѣ ж *соколски дом, ѝросѝорија или зграда у којој вјежбају ѝриѝадници соколског друшѝва*. – Кад је у Грǎвљǎнма кѝрвај, лѝцитǎри бѹдѹ код соколǎнѣ.

сòлдат м *војник*. – Крајишнѝици-с бѝл нǎјбољѝ ђесарскѝ сòлдǎти.

сом *енклиѝички облик гл. јесам, сам*. – Ї-јǎ сом ш-њѝм бѝјо тǎм.

сòмет м *сомоѝ, врѝа ѝлаѝина*. – Шнǎјдерца Нǎда из Мǎркòвца ђе-м сǎшт одјѣло од сòмета.

сòметнѝ, -ǎ, -ò *сомоѝини, који је израђен од сомоѝа*. – Кѹпјо сам сò-метнѣ лǎче.

сòмђ м *в. дума*. – Затвòр òтворе на сòмђу, да не ўлазѣ тѝце на тǎван.

с-òтѣ *в. оѝај*.

с-òтѝм *в. оѝај*.

с-òтјем *в. оѝај*.

с-òтòм *в. оѝај*.

сòфра, -ѣ ж *ниски округли сѝо, као дио намјѝѝаја, са кога се једе храна, али и назив за ѝосѝављени сѝо са разноврсним јелима*. – Припрѣмли смо сòфру, а вѝ сǎм дòђте! А на сòфри – нѣмǎ шта нѣмǎ.

сòц, сòца м *ѝалог, нѝр. у шољѝи кафе и сл.* – Нѣмòј излјѣват сòц, па да-т пòгледǎм у шољѹ.

сòшца, -ѣ ж *ѝодуѝирач, ослонац са рачвом на горњем дијелу, нѝр. за ражањ и сл.* – Драган је нǎправјо метǎлнѣ сòшце за рǎжањ.

спǎнђат се, -ђǎм се свр. *ѝовезаѝи се инѝересом или емоѝијом, удружиѝи се, зайòчеѝи љубавну везу или неки ѝосао*. – Њѝ-с се двòје спǎнђал на зǎбав за Пѣтрово у Грǎовљǎнма. Кǎд се спǎнђò са шѣфцòм, òдмǎ је дòбјо вѣђѹ плǎћу.

– 259 –

у младожењину кућу, а односи се на личне сѣвари, шаренице, ѿоклоне, ѿосѣљине и сл. – Сад кад си направла свѣ за спрѣму, мѡреш се и ѡдат.

спркѣнат се, -њам се свр. на брзину сѣаковати сѣвари за ѿуѣ. – Кад ѡн спѣри нѣје ѿћ, сѣм се на брзину спркѣна и ѡдѣ.

спрѣтг, -тим свр. скинуѣи ѿперѣи са себе. – Тѡ цуло спрѣт с рѣмена и мѣло предѣн.

спрѣат, -цѣм свр. фиг. ѿроѣраѣиѣи, изгубиѣи вријеме, године, новац или неѣиѡ иѣиѡ има вриједности. – Спрѣо је тѡлкѣ гѡдне, а није ништ заимѡ.

спрѣт се, -чим се свр. сѣишнуѣи се, скуѣиѣи се. – Како-с пѣкѡ ѡвѡ мѣсо кад се вѡлкѡ спрѣчло?

спуж м ѿуж. – Ко дјѣца смо скуплѣал спужеве и продавал у задруг.

спужт, спужѣм и **спужт**, спужѣм свр. лагано се сѣусѣиѣи низ неѣиѡ, ѿоклизиѣи се и извући исѡд нечега. – Ак се пѣузна дѡбро нѣ-стѣгнѣ, снѡпов ће се спужт и распашѣе се вѡз. Испод ѡвѣ свѣленѣ мѣрамѣ кѡсе се сѣм спужѣ, кѡнд и нисом ни пѡчешлѣла.

спуѣтт, -ѡстѣм свр. **1.** ѿремјесѣиѣи са вишег на нижи ниво. – Пѣвле, спуѣт сѣпет, па штѣ га држѣи на рѣмену? **2.** ѿри мужењу краве: дозволиѣи да се измузе млијeko. – Јѣ нѣ-мог пѡмуст Лѣсаву јер нѣје спуѣтт, а кад дѡђѣ Пѣтра, ѡдмѣ јѡј спуѣсти и помуже је брѣз-бригѣ. **II. ~ се 1.** сићи са вишег мјесѣа на ниже. – Јѣдвѣ сам се спуѣтјо ниѣ-брдо. **2.** ѿажљиво сјесѣи или лећи на неѣиѡ. – Спуѣт се на крѣвет и мало одмѡр. **3.** за кишу: јакѡ и изненада ѿочнеѣи ѿадаѣи. – Јучѣ се спуѣтла јѣка кѣша и цурло је кѡ из кабла.

спуѣтан, -тна, -тно сѣреѣан, вјешѣи, ѿрилагођен. – Јѣлена је мѣлада и спуѣтна жѣна.

спуѣтно прил. сѣреѣино, вјешѣино, ѿрилагођено. – Свѣ шта рѣдѣи, рѣдѣи спуѣтно. Кад вѣдѣм кѣк спуѣтно држѣи кѡсу, знам да ће бѣт дѡбѣр кѡсац.

спуѣт се, -шѣм се свр. за кишу или олују: јакѡ и изненада ѿочнеѣи ѿадаѣи и дуваѣи. – Одјѣднѡч се спуѣшла кѣша да се нјесмо стѣгли сѣкрит.

спуѣтит се, -ѡштѣм се свр. в. сѣусѣиѣи се. – Кад смо сѣшли с Равнѣшѣ, спуѣтли смо се у Жѣблѣак. Јѣ се нѣ-смјѣм сѣм спуѣтит ниѣ-брдо. Чѣм сам дѡшѡ, спуѣтјо сам се на крѣвѣтац и заспѡ. Одјѣднѡч се спуѣтла кѣша.

спуѣћат се, -ѡшћѣм се несвр. сѣушѣиѣи. – Низ кѣмару смо се спуѣћал на гѡјсци.

срѣјгат, -тѣм свр. исѣродаваѣи исѡд цијѣне имѣѣак или ѿѡѣроѣиѣи новац. – За гѡдну дѣнѣ ѡн ће срѣјгат свѣ шта је наслјѣдјо. Како-с крѣнѡ, свѣ-ш срѣјгат до четрдѣст дѣнѣ.

срѣт, сѣрѣм несвр. **1.** задовољавѣи физиолошку ѿѡѣребу за ѿражѣењѣм цијѣва, ѡбавлѣи велику нужду. – Нѣдуо-м се трѣбу јер двѣ

дѣна нѣсом ѣшѣ сраѣ. **2.** *фиг. говориѣи ѣросѣиѣ и бесмислиѣ.* – Нѣш ѣд-
нѣ чѣѣ нишѣ пѣметнѣ, ѣр ѣн знѣдѣ сѣм сраѣ коекѣквѣ будѣлѣшѣтнѣ.

срѣћка, -ѣ ж *дијареја, љролив*. – Нè-јед тòлкѣ рúштеве, јер ћеш дòбт срѣћку.

сраћкат, -кām несвр. **1.** *имати дијареју, иролив*. – Јео је грђђе и пијо вѡдѡ, па је цјѡлу нѡћ сраћкѡ. **2.** *фиг. ировоцирати некога, иодсмијавати се некоме, иричати глужиости и сл.* – Кад су му и-њѡ двѡјца пѡчѡл сраћкат, попѡздјо је и ѡшѡ.

срѣбрени, -ā, -ō *сребрни*. – Срѣбренѡм је прѣткѡм прикѡдлијѡ / па злѣћанѡм жѣцѡм повѣзѡ (НП).

Средомальци, -аљац̑ м изговорни назив за село *Средње Граховљане* код *Пакраца*; назив је од *Средња махала*. – Из *Средомалаца* се прео *Палучка* и *Краварнѐ* ишло у *Горње Грављане*.

Средомальчан м сїановник *Средньх Граховляна*; усп. Средомальци. – Средомальчан су пїещцє йшли ў-школу у Дбньє Гравляне.

срезиват, -èзүјем несвр. *в. сарезиваџи*. – У òколци је Пáне Дү́јáновћ најбоље знаò срезиват грађу, а òн је бйјò из-Бјèлè, а живјò у Средòмáљцима.

срѣмка, -ѣ ж *сорѣша јабука*. – Кѣмшија Мѣле је њмѣ јѣдно дрѣво срѣмкѣ. Срѣмке су кѣснѣ јѣбуке.

срѣст, -ѣтнѣм свр. *сресїи, сусресїи, наћи се са неким ко долази у сус-
ресїи*. – Кад сам ђотра ишѡ у дућан, срѣо сам Милѡнку.

срѣкат, -там свр. *подесѣи машину, ускладѣи посѣуѣак, разриѣиши проблем и др.* – Мѣрам срѣкат моторку, јер нѣ-рѣди как трѣба. Тѣ ће Вѣлпу срѣкат пашѣнац јер ђн рѣди у мѣлѣици.

сръкат, сръчѣм несвр. *бучно увлачиѣи храну из кашике у усѣа*. – Шта тѣлѣ сръчѣш?

срѣљо, -ѣ м фиг. *некоректна, безобразна или њокварена особа*. – Клѣн се Дакѣ јер је ђн ђбични срѣљо.

срѡндат, -дѡм свр. *срушииѣи нешиѣо уз буку*. – Нѣ-море ѡн тѡ сѡм нѣ-
правт и сѡм ѣе срѡндат.

сру́нт, -ѹнїм свр. *ошїеїиїи или одвојиїи*, нїр. украсе са сїаклених кугли, зрње кукуруза са клија, навој на вијку, зуйце на зуйчанику и сл. – С нá-кита се срúнула срма. Нїје добро ўватла ма̀тица, па је срúнјо гвїнт. Мóраћмо срúнт кұрузе прїје нег се ђкиша̌. Срúнли се зўбци на зупчанику јер је мјёњō брзине без квāчила.

срце ми (му и сл.) је на-мјесту задовољан сам (је и сл.), јер је све како треба и како је жељено. – Мòј Мàксим је ожeнјо Љубу и сàд ми је срце на-мјесту. Купи смо ливаду у Раду̀снòвцу, па м-је срце на-мјесту јер ћмо имат дòст сјèна за рàнт гòведа преко зимè.

срча̀нца, -ѐ ж *средишња греда на заїрежним колима која ѿвезује ѿпредњи и задњи ѿрай кола, а на њој се и регулише дужина кола.* – Мѡрѡм ѡтић код кѡлѡра да-м направи дѹљѹ срча̀нцу, па да мѡг рѡзвѹћ штѡлове и на-правт плѡтѡн.

ста̀бѡлка, -ѐ ж *ѡсуда са хладном водом и цијевима за кондензацију ѿри ѿечењу ракије.* – Дѡлї двїје кѡнте стѹденѐ вѡдѐ у ста̀бѡлку да бѡлѐ лѡдї јер се вѡда мало ѹтријала.

стама̀нт, -ѡма̀нїм свр. *унишїиїи, на брзину урадиїи, халаїљиво ѿјесїи или ѿїиїи.* – Јѡво е јѹчѐ код кѡмшинце Ма̀рѐ покѡсјо ѡнај окрѡјчић, а кѡшњѐ стама̀нјо цїѡлѡ пѡченѡ пїле.

ста̀ње с 1. *имање, имейѡак, домаћинсїиво.* – Ма̀тѡр је вїдла њїово ста̀ње, па вѡлї да има̀дѹ свѡшт и да је лїѡпо срѐђено. **2.** *сїиуацїја.* – Ка̀квѡ је ста̀ње код-вѡс на пѡслу?

ста̀ор м *шїѡакор, ѿѡцов.* – Ша̀ренѡ ма̀чка је ѡтра дѡнїѡла пред вѡрата ста̀ора.

ста̀рац, -ѡрца м *ѿасїи, женин ѡїѡц.* – Мѡм та̀т је ма̀мїн ѡѡѡ ста̀рац. Ста̀рац свѡга за̀гріло зѡта / ѡјде зѡте ѹсрећи ми дїѡте (НП).

ста̀реж ж *ѿресїѡрјела и неїѡкошена ѿрава.* – Мѡраћ запѡлт ѡнѹ ста̀реж, па ће бїт лѡкшѐ пѡѡрат њїву. Шта-ш с ѡнѡм ста̀режи на йрвинама – за-пѡлт ил заѡрат?

ста̀рї грѡб *фиг. јако сїѡара, болесна и немоћна особа, а која воли да се мијеша у ѿслове и рад других.* – Не-мог вїѡроват да баба-Невѐнка, ста̀рї грѡб, јѡш мѡре вѡдт ѡброве.

ста̀т, -ѡнѐм свр. *заусїѡавїи се, усїѡавїи се, нагазїи на нешїѡ.* – Ѧѡеш ли већ јѡднѡч ста̀т да-т їзмјерїм нѡгавце? Јѡш се не-море ста̀т на бѐ-тѡн, јер се мѡра̀ дѡбро ствѡднит.

ста̀т, стѡјїм и стѡјїм несвр. *сїѡајаїи, сїѡјећи чекаїи.* – Мѡре ста̀т кѡл-кѡ ѡће, ал неће-и дѡчекат. Стѡнимїр стѡї сѡм под ѡрајом. НП. йдѐм кѡлу макар не-играла / макар ста̀ла, у дїку глѡдала.

ствѡ̀днит, -нѐм несвр. *сїѡврднїи, ѡїѡврднїи.* – Вїш да се јѡш нїје ствѡ̀днило ка̀к трѡба̀.

стѡла̀жја, -ѐ ж *ѿѡлица, сїѡѡлажа.* – Направ ми у сѡбци стѡла̀жју.

стѡ̀лна *прид. за краву: сїѡеона.* – Рѹмѐнка је прїје чѡтри нѐдље ѡстала стѡ̀лна.

стѐпен, -ѐна, -ѐно *неснаѡажљив, смеїен, смоїѡан.* – Неће Љѹбомїр на̀кї стѐпен ни пїтат Сїмцу да ѿграјѹ, а ка̀мол шта̀ дру̀гѡ.

стѐпѐно *прил. смеїено, неснаѡажљиво, смоїѡано.* – Ка̀к стѐпѐно ра̀дї-те, ја мїслїм да нећте тѡ завршт дѡ-сѹтра.

стѐрат, -ѐрем несвр. *и́проси́раи́и, и́рави́и и́проси́рку*. – Ма́рйно, ел ти йдѐш говѐдма стѐрат слáму. Шта́ ћмо стѐрат под гòведа, ак нѐ будѐмо ймал слáмѐ? Нѐвен бра́ла, под Ми́лу стѐра́ла, / ру́жу бра́ла Ми́лу покривала (НП).

стѐрат, -ра́м свр. *си́јераи́и, и́рои́јераи́и са нечега, саи́јераи́и*. – Стѐрај ђма́ дјѐцу с вòза, а нѐмџ чѐкат да нѐкојѐ пáнѐ.

сти́гнит, -нѐм свр. **1.** *си́игнуи́и, си́ићи*. – Нѐће ђн у́стат так ра́но па нѐће сти́гнит ка́д је рѐкѐ. **2.** *дозореи́и, дозријеи́и*. – Дре́нак пр́ви процвѐта́, а за́дњи сти́гнѐ.

сти́цат, -йчѐм несвр. *си́јецаи́и, увећаваи́и имей́ак или богаи́сѝво*. – Ђу́рађ и Ла́тинка-с сти́цал имòвну ра́дѐћ на-њив од ју́тра дѐ-мра́ка, а кад пѝ-мру́, ђна́ј њи́ов љи́лкош ће свѐ тѐ прѝћѐрат.

стјѐњ м *йамучна врѝца која доводи йей́ролеј до цилиндра гдје гори кад се заи́али*. – Дѐла уву́ц ма́ло стјѐњ у ла́мпи, јер нѐ-треба́ то́лкѐ ја́ко да го́рй.

стјѐцат, -јѐчѐм несвр. в. *си́ицаи́и*. – Нѐко у живòту вѝли стјѐцат, а нѐко уживат.

стѝг, -ђга м *сложено си́јено, слама или сной́ѐ на куйаси́у гомилу*. – Бѝлѐ је на́правт два́ стѝга нѐг јѐдну ка́мару слáмѐ. Ка́мара је висѝка, ал је стѝг ви́шљй.

стѝжна, -ѐ ж *велики йоби́јени си́уб око кога се сади́јева си́ог си́јена или сламе*. – На́шѐ сам дѝба́р граб́ћ за стѝжну.

столи́ћак, -ћка м дем. *си́очић, мали си́о*. – Мѝтни а́лат на столи́ћак, да-т бу́дѐ при ру́к.

сто́лца, -ѐ ж **1.** *си́олица*. – Йзмакѐ му је сто́лцу, па је дѝкнѐ гу́јсѝм о пѝд. **2.** *горњи дио на вршалици гдје се сной́ѐ убацу́је у бубањ*. – На дрѐшу је Ми́ѝлка чѐсто рѐзала у́жа на сто́лци.

стѝредац, -реца м *сори́а грожда*. – Стѝредац да́је лјѐпу бо́ју ви́ну, ал је дѝст кй́сео.

стра́ м *си́рах*. – Ђн нѐ-знá за стра́ и ђти́ће ље гѝђ трѐба́.

стра́ва, -ѐ ж *си́рахои́а, грозои́а, ужас, језивоси́*. – Тѐ се нѐ-море ни за́мислит ко́лкá је тѐ стра́ва би́ла.

стра́ћкат, -ка́м свр. *йои́рошии́и без йои́ребе*. – Ко́лкѐ ћáћа и ма́т за́радѐ, ђн на́ма стра́ћка́.

стра́шна́ стра́ва *си́рахои́а и ужас*. – Стра́шна́ стра́ва-и ђднјѐла кад су то́лкѐ брезѝбразни.

стр́внѝ бра́шно *брашно добивено м́евењем ци́јелог зрна без одси́рањивања меки́а*. – На́јслађа́ по́гача бу́дѐ кад се на́прави од стр́внѝг бра́шна.

стр̑гат, -г̑ам свр. *йой̑ргай̑и, йоломи̑и*. – Дјѣцо, па йгр̑ајте се са йгр̑ач-кама, а нѣм̑јте-и ѓдм̑а стр̑гат. На к̑рпи се стр̑гала р̑чка и йж-њѣ се свѣ р̑с̑уло п̑д-цести.

стрѣва, -ѣ ж *с̑й̑реха, надс̑й̑реи̑ница, нај̑нижи дио крова с̑й̑уи̑и̑ен й̑ре-ко зида*. – Врѣбци-с направи гн̑јѣздо й̑спод стрѣвѣ.

стр̑йна, -ѣ ж в. *нина*. – З̑ѓв стр̑йну М̑ру на к̑ву. В̑йд̑о сом с̑й̑н̑ѓ стрин-Па̑ву. М̑ѣне м̑ја на̑учила стр̑йна / крѣветима при̑ћи на пр̑стима (НП).

стр̑иц, -ица м *очев бра̑и, али и д̑еј̑ей̑и̑у одрас̑и̑ао чов̑јек који му није ро̑јак*. – М̑ѓ стр̑иц Милан је к̑п̑ѓ бун̑ре. Код стр̑иц-Г̑аврѣ-с д̑ѓшли н̑кв̑й л̑ѓд. Ст̑рина стр̑ицу окр̑нула зн̑а се / а стр̑иц стр̑ини ѓн̑ѓ ст̑в̑р, из̑вини (НП).

стрицан м *бод̑ликава коровска би̑лка главочика, й̑аламида*. – ѐвѣ г̑ѓд-нѣ у кумп̑јерма й̑м̑а п̑но стр̑ицана и шт̑ира, па трѣб̑а п̑н̑јѣт рука̑це кад га б̑ѓд̑емо окоп̑авал.

стричѣвка, -ѣ ж *ме̑јусобно сродс̑и̑во женске д̑еј̑це дво̑јице бра̑е*. – Н̑ас дв̑је н̑с̑мо р̑ѓенѣ с̑ѣстре, нег стр̑ичѣвке.

стричев̑и м *ме̑јусобно сродс̑и̑во мушке д̑еј̑це дво̑јице бра̑е*. – Н̑јѣс њ̑й дв̑ѓца р̑ѓен̑а бра̑ћа, нег стр̑ичев̑и.

стр̑м̑книт се, -р̑м̑кн̑ѣм се свр. *й̑ас̑и̑и са висине, с висине у̑й̑ас̑и̑и у неи̑и̑о*. – Б̑ѓро се а̑втом стр̑м̑кн̑ѓ у д̑умачу код ѓнѣ в̑ѣлкѣ крив̑инѣ из̑ме̑ј К̑ѓр̑йт̑а и Ј̑г̑м̑ѣ.

стр̑м̑н̑ѓ б̑ра̑шно в. *с̑й̑рвно бра̑ино*. – На̑прав б̑јѣл̑јѣ ж̑г̑а̑н̑а̑ц̑а од стр̑м̑н̑ѓг б̑ра̑шна.

стр̑ње с *с̑й̑р̑њи̑и̑и̑е, ос̑и̑а̑ци жи̑и̑них с̑и̑аб̑лика на њ̑иви након коше̑ња, с̑й̑рнокос*. – Под̑ра̑ћ стр̑ње, па й̑мо п̑ѓи̑јат р̑ѣпу туж̑и̑нку.

стр̑в̑ал̑т се, -ѓв̑ал̑им се свр. *у̑й̑ас̑и̑и у неи̑и̑о*. – В̑ѓда је п̑ѓкоп̑ала б̑р̑й-ну, па се в̑ѣлк̑й к̑м̑ад ѓбалѣ стр̑в̑ал̑јо у р̑јѣку.

стр̑ѓжа, -ѣ ж *уложак крев̑ей̑а на коме се лежи, й̑у̑њена је сламом или омо̑и̑а̑чем кли̑а кукуруза, й̑рей̑еча душека*. – Д̑анас смо при̑пр̑ѣмили пер̑уш-ну за п̑нт стр̑ѓжу.

стр̑ѓга, -ѣ ж в. *лазна*. – Зат̑в̑ѓр стр̑ѓгу г̑л̑ѓгов̑јем г̑ран̑ама да не пр̑ѓлазѣ ѓвце.

стр̑ѓк м *комад лука или сл. й̑овр̑ћа са лис̑и̑ом и кори̑јеном*. – Донѣс за ѓ̑жну и тр̑й, ч̑ѣтри стр̑ѓка л̑ѓка.

стр̑ѓка, -ѣ ж (об. у мн.) *кона̑ц или ни̑и̑ на који су наниз̑ане й̑ерлице ѓ̑ердана, огр̑лице или нар̑у̑кви̑це*. – З̑а̑п̑ѣ м̑ја к̑ѓв̑ча од рука̑а / за њѣзине тр̑й стр̑ѓке ѓ̑ерд̑ана / с̑ит̑ан б̑и̑о, па се сар̑у̑нио / а ј̑а с̑и̑о, па га п̑ѓкупио (НП).

стр̑ѓнт се, -ѓ̑н̑им се свр. *й̑ор̑ем̑ей̑и̑и̑и̑ й̑оложа̑ј желу̑ца, н̑й̑р. због й̑ада или скока са висине уз незгодан доскок, й̑ри чему нас̑и̑ја̑ју болови и й̑роблеми*

у *сѣомаку*. – Баба Милца је знала лончићем намјестит дјетету желудац кад се стрѹнї.

стрѹшѣн, -шена м *сѣришѣн*. – Око крушкѣ се свѣкѣ гѣднѣ скупѣ стрѹшен, па се мѣрамо добро пѣјзт.

стѹ команда воловима да скрену десно. – Стѹ, Бѣћаре, стѹ! Стѹ, Рїсоња!

стѹбањ, -бња м *веће шуїље дрво ѣосїављено верїикално за уређење извора, сїублина*. – У Стублићу је извор са стѹбњом и мѣрд је пѣ-њем ливада и дѣбла ѣме.

стѹдѣн ж *хладноћа, зима*. – Овѣ гѣднѣ је стѹдѣн рѣнјѣ пѣчѣла.

стѹден, -ѣна, -ѣно *хладан*. – Јѹтро је бїло студѣно. Да је мѣни водѣ с Јаворнїка / из кѣмена која је студѣна (НП).

студѣно прил. *хладно, незаинїтересовано, без емоција*. – Дѣчекѣ га је прилично студѣно и нїје показївѣ нїмало срѣће што се пѣново вїдѣ.

стѹпа, -ѣ ж **1.** *дрвена назубљена алаїка којом се одваја ѣоздер од влакана конойље или лана*. – Кад се кѣноплѣ ѣсѹшї након квѣшѣња, ѣнд се тѹцѣ на стѹпи да се рѣзбије пѣздер на комѣдѣ. **2.** *аван, ѣосуда за гнијечење или дробљење зрња, ѣлодова и сл.* – Стѹпа за тѹцѣње мѣка и паприкѣ се прѣвї од трѣшњевѣг дрѣвета.

стѹцат, -цѣм свр. *здробїшї ударањем чекићем, каменом или сл.* – Нїчег се не бѣї и јѣш са дѣсет гѣдїнѣ је стѹцѣ змїј глѣву. Стѹцѣ је прѣсте чѣкићем.

стѹштїт се, -ѹштїм се свр. *наїћи великом брзином и јачином, нїр. киша, неврїјеме, неко снажан и љушїшї*. – Кад се стѹштїо плѣсак, пѣкисли смо кѣј мїшев. Нѣмѣјте га зачїкават, јер кад вам се стѹштї з-брѣда, нѣћте стїгнїт утѣћ.

сѹбенѣст, -наста, -насто в. *бенасї*. – Пѣз га се, нѣквї је сѹбенѣст, а знѣ се уѣѣлт у коекакѣ глѹпости.

сѹбенасто прил. в. *бенасїо*. – Нѣ-знѣм штѣ му је дѣнас кад се пѣнѣшѣ так сѹбенасто.

суѣина, -ѣ ж *зајѣднички назив за разне врѣше сувог меса и сланине*. – Мїѣлѣка, нѣреждѣ нам суѣинѣ да презалѣгѣїмо.

сѹгреб м *мјесїо гдје ѣси изгребу ѣїло канѣама и које има ѣосѣбну улогу у врачѣњу и сл. радњама*. – Сїгѹрно је нѣгазїо на сѹгреб, па отїћ код бѣбѣ Мѣрѣ да нѣшт напѣрѣвї, па да га прѣћѣ.

сѹћѣнца, -ѣ ж (об. у мн.) *мїшїолошко бїће које ѣосјећује новорођѣнце и одрећује му судбину*. – Штѣ чѣјку сѹћѣнце на роћѣњу прѣрекнѹ, так му бѹдѣ.

сѹзбїт, сѹзбїјем свр. **1.** *ударцѣм или ѣришїском набишї ѣрсїе ѣрема длану или сїѣоїалу*. – Кад смо јѹчѣ ѣграл грѣнчѣра, нїсом добро уѣатїо лѣпту, па сам сѹзбїїо прѣсте. Мѣле-с ми цїпеле, па су ми сѹзбїле прѣсте. **2.** *заусїа-*

виїи сїоку када негдје крене цијело сїадо, нїр. у квар, кад се обада, игра и сл. – Једва смо сүзбил гòведа да нè-одӯ у Грòзданове кұрузе.

сүкат, сүчём несвр. **1.** *увијаїи, уврїаїи.* – Нè-море се плàта исцїјёт ак је сáма сүчеш и мòрā ти нёко помòћ. **2.** *фиг. лагаїи, избегаваїи рећи исїи.* – Нёмòј ми нїшт сүкат, нег говòр кàк је бїло.

сүкљат, -ām несвр. *в. куљаї.* – Дїм је сүкљò и кроз òцак и кроз пёнцере. Вòда је сүкљала преко òнијè кұрұза да òд-њї није нїшт òстало. Кад се завршла зàбава, нàрод је сүкљò из соколàнè нà-све стрàне.

сүкненї, -ā, -ò *који је израђен од вуне.* – Бāба м-је оплèла сүкненè ча-рāпке.

сүкнит, сүкнём свр. *їобјећи, уїећи са неког мјесїа, из неке нейријаїне сїїуацїје.* – Кад је у гостијон пòчела тўча, òн су кроз пёнцере сүкнил нàпоље.

сүнт, -нём свр. *насуїи или излиїи їичносї.* – Вїдїо је да-с жèдни, па им је сўнò вòдè у лїму. Сўн ми мало вòдè да се ўмјем.

сүнт, сўнём свр. *нагло и изненада ући или изаћи из неког їросїора или наїасїи на некога.* – Кад се дòбро изнервїрò, сўнò је нàпоље и нїје-се врāћò дò-ноћ. Кад су сўнли нà-нàс, сām смо се зглèдал и їзишли нàпоље.

сүпјетлица, -è ж *кокош која їјева и држи се као їијеїао.* – Чїнї м-се да їмāмо јèдну сүпјетлицу међ млāдјем кокòшма.

сүпрасна прид. *за крмачу: гравидна, која носи младунчад у сїомаку.* – Нèћ продāват сүпрасну крмачу, јер је бòљè да се òпрāсї па да òнд продām ї-њў и прāсце.

сўрāж ж *заједно їосїјана мјешавина ражи и їшенице, коришћено у исхрани људи и сїоке.* – На чèкићару самèљ сўрāжи и дāј кòњма.

сўрват се, -вām се свр. *їасїи у їровалију, уїасїи у јаму.* – Мїлисāв се сўрвò с трāктором у дўмачу.

сўрлит, -лїм несвр. *дуваїи, нїр. око леђа, главе, ногу, исїод огрїача и сл. – Бāш је одјèднòч залāдло, па сām сўрлї око лèђā.*

сўставт, -вїм свр. **I.** *заусїавиїи.* – Кад се кòњ јāко ўплашè, нè-мореш и сўставт док сām нè-станў. **II.** *~ се заусїавиїи се, сїаїи.* – Нїје се ћїо сām сўставт нег су га мóрал ўватт.

сустèзат се, сустèжём се несвр. *оклијеваїи, їредомишљаїи се, уздржаваїи се од доношења одлуке.* – Штā се стāлно сустèжеш, па одлўч и нèшт урāд већ јèднòч!

сушпāрат, -ўшпāрām свр. *ушїедјетїи, сачуваїи за касније.* – Вèлїнка ће сáма дò-новè гòднè тòлкò сушпāрат.

сўшца, -è ж *їуберкулоза, јекїика.* – Нèкадè-с љўд ўмирал и од сўшцè.

сўтра прил. *суїра.* – Мòрда-б сўтра мòгли òтїћ и до Бўчја.

Ѓутрада̑ прил. *су̑ира, наредног дана*. – Шта̑-ш ра̑т Ѓутрада̑?
Јевросима из Ве̑лког Ву̑ковја ће до̑ћ у понеде̑лак до-мене, а Ѓутрада̑ й̑демо
код њезне̑ те̑ке̑ у Бр̑шља̑цу.

T

табанат, -нām несвр. *луїкаїи ногама шокм хода, али и ходаїи дуже времена*. – Штā тō табанā на трјему? Штā табанāте цјелу нōћ, па смірте се већ єднōч?

таба̑на̑т, -ња̑м несвр. *в. таба̑на̑й̑*. – Кѡ тѡ та̑м таба̑нѡ? Та̑ба̑нѡ̑л смо двѡ сѡта док смо стѡгли до Сѡбоцкѡ.

та̑бачт, -чѣм несвр. *тѣу̑ћи, удара̑ти*. – Кад су га пѣчѣл та̑бачт, ђдм̑а је прѣстѣ.

та́блица, -ѐ ж дем. **1.** *мала шабла, подлога коју је ђак носио у школу за писање кредом, из периода прије ђачких свески.* – Некадѐ смо у-школ писал кредом по таблицама. **2.** *мала шабела.* – Научла сам таблицу множења на-памѐт.

тава́нак, -нка м дем. *мали тiаван*, *обично на йомоћним зградама, нiр амбару, шуи и сл.* – На тавáнку чўвáмо стáрe рке.

та́ворт, -рїм несвр. *би́иши сїално на иси́ом мјесїу, сїи́уацїји или йоложају и не найредова́иши*. – Како-с им дјєца ђшла ў-гра́д на шкѡле, сѡм та́ворє и нє-могӯ се ђтєт од тѡлкијє їздѡтѡкѡ, ал издржа́ћє јер су јѡш у снаг, па ра́дє од јўтра до сўтра.

таврѣлат, -лѣам несвр. *галамиѣи, викаѣи*. – Нѣмѣј се ѡбзират на Стѡку и Лѣку јер ѡн сѣм вѡлѣ да брѣз-везѣ таврѣлајѹ.

ТАВЦА, -ē ж *ӣиґа̄н̄*. – У тавци-м упрж трѠје јájā.

тăд прил. *шăда*. – Кад пĕтăш ħăħу ил мăтĕр, тек тăд мĕреш йĕ с нăма.

тадѐ прил. в. *ишад*. – Кад су га *у*дарли, тѐк тадѐ је он њи лупјо.

taĵ, tā, tō (ген. мн. тѣ и тѣјѣ, инстр. сà-тјем) *uaj*. – Није òна од тѣ Комленићā, нег од òнијѣ из Гòрњег краја. Нѣмā тѣјѣ нòвāцā да-б јā нѣга прèварјо. Кѹ-ћеш сà-тјем дрѣвмa?

та́јо, -ѐ м хип. *оѡѡаѡ*. – Тѡ-с чѡзме од та́јѐ и нѐмѡј-и дѡрат. Рѐћу та́ји да-с ме ѡдарјѡ.

та̀к прил. *ѿако*. – Та̀к нѣш у̀спјет нѣшт на̀правѣт.

ТА́КВІ, -ā, -ō *шакав.* – Таквā рāбота-т нїје дōбра, јер таквї рāботāри нїком нє-требајӯ.

та̀кй̑, -ā, -ō в. *ша̀кви.* – Та̀ко̑ врјеме није било ни́каде̑.

та̀книт, та̀кнѐм свр. *дошакнуџи, ша̀ћи*. – Нѐмџ да-с тѐ цр̀клетне та̀кџ нѝ рука̀вцџм.

та̀л м *џриџадаџуџи дио наслѐдсѝва, џлиџена, добиџка и сл.* – Тѝ џзми своџ та̀л и не поџављџ се вѝше! Свѝкрва ми по̀руку по̀слала: / „Нѐд ми, сна̀џка, ако нѐмаш та̀ла“ (НП).

та̀ландара, -ѐ ж *меџална ша̀њира̀сиа џоврѝшина на ко̀јој се џр̀жило месо и кро̀мџир*. – Ра̀доџа, до̀ђ до-мене, па џмо пѐћ мѐсо на та̀ландари.

та̀љигат, -га̀м несвр. *џџи ду̀же вре́мена џола̀ко и уморно, на̀џредова̀џи сѝоро*; усп. та̀љиге. – До Јаворнѝка смо та̀љига̀л трѝ са̀та.

та̀љиге, та̀љига̀ ж мн. *дошра̀јала кола ко̀ја вуку во̀лови*. – Нџѐсом баш сѝџуран да џмо мо̀ћ свѐ то до̀вѐст са џвџем та̀љига̀ма.

та̀м прил. *ша̀мо, ондо̀је, на оно̀ме м̀јесѝу*. – Сѝн и снаа џдоше та̀м у згра̀дцу и са̀м се смџџу̀ље. Па нѝје џн та̀м ни бѝјо. Ёдѐм џ-са̀м да вѝдим шта̀ се та̀м збѝва.

та̀ма̀н прил. в. *џошаман*. – Ку̀пџо сам врѐћу сџѐмена и бѝло м-је та̀ма̀н за по̀сиџат Ко̀лиште. Ла̀че-с ми та̀ма̀н.

тама̀нт, тама̀ним несвр. **1.** *унишџава̀џи*. – Са̀м ца̀бе тама̀не матрѝџа̀л, јер џн то нѐ-знаџу на̀правт. **2.** *фиг. хала̀љиво јесѝи*. – Кад сџѐде за сџфру, Зџ-ран ра̀ну тама̀ни ко̀ вршалца.

та̀мбура, -ѐ ж **1.** *сѝари наро̀дни жичани инсџруменѝ са вѝше жѝца*. – Жѐн ме џа̀ћа ил та̀мбуру ку̀пи / ја̀ у нѐшто џдарати мо̀рам / ја̀л у пѝцу ја̀л у та̀мбурицу (НП). **2.** *фиг. нос*. – Па̀з шта ра̀диш јер би мо̀го до̀бт по та̀мбури. **3.** *вр̀сиа веза на ношџи ко̀ји изгледом личи на главу ша̀мбуре са окреџа̀лкама за заџеза̀ње жѝца*. – Тѐја низ ру̀ка̀ве на̀ста̀вка џма̀ извѐжене та̀мбуре.

та̀мбурат, -ра̀м несвр. **1.** *свира̀џи ша̀мбуру*; усп. та̀мбура (1). – Мѝшо је на̀џџо до̀бро та̀мбурат, па мо̀ре сви́рат на за̀бав. **2.** *фиг. џуџи, уда́раџи не-кога*. – Цстоџа га је та̀мбурџ док га нџѐс за̀бо̀љеле ру̀ке.

та̀мка̀ прил. в. *шам*. – Сњѐжана, а̀јмо џ-ми та̀мка̀.

та̀ндара-ма̀ндара *нешѝо безврѝједно, неџовезано, без везе, бесџош-ребно, неозбѝљно*. – Го̀рданна прѝча је џвџѐк та̀ндара-ма̀ндара и џсто т-је слџшџ ил нѐ-слушџ.

та̀ндр̀кат, та̀ндр̀ка̀м и та̀ндр̀чѐм несвр. *клоџара̀џи, луџа̀џи џоком креџа̀ња*. – Нѐ-мож жи́вт ко̀лкџ Мѝлна ко̀ла та̀ндр̀каџу пу̀том. Шта̀ то то̀лкџ та̀ндр̀чѐ на̀-цести?

та̀ндр̀љат, -ља̀м несвр. **1.** в. *ша̀ндркаџи*. – А̀ла̀ј ко̀ла та̀ндр̀љаџу. **2.** *фиг. џрича̀џи сѝално једно џе исџо*. – Ма̀, џстав га, па вѝш да са̀м та̀ндр̀ља.

та̀нџѐр, -ѐра м *ша̀њир*. – Др̀ж бо̀ље та̀нџѐр да-т не џспанѐ.

та̀нџара, -ѐ ж *џушка, угла̀вном за̀сџарџела*. – И ба̀ба Ва̀ја џма̀ нѐквџ та̀нџару, па и џна мо̀ре за̀пуцат ш-њџме, са̀м ак за̀треба̀.

тѣглит, -лїм несвр. *вући или носийи шеежак шереи*. – Врѣху крўшакā дївјакā смо тѣглил скрѣз са Мѣмедѣвца.

тѣка, -ѣ ж *свеска за иисање*. – Бѣшко, ес кўпјо тѣке за шкѣлу?

тѣла, -ѣ ж хип. *шеле*. – Нѣнес се отѣлла Мāлѣнка, па сādѣ ў-штал имāмо и мālў тѣлу.

тѣлѣћак, -āка м *шорбак који се носи преко рамена, а израћен је од шелеће коже*. – Рāдомїр је у телећāку ўвјѣк нѣсјо крўва, слāннѣ и рāкјѣ.

тѣлт се, тѣлїм се несвр. **1.** *доносиий на свијеи шеле*. – Лїсава ће се тѣлт за пѣшест дāна. **2.** *фиг. шовраћийи уз сїењање и велики нāйор*. – Сїнѣћ сам се нāпјо кѣ дўга, па сам пѣвраћѣ и тѣлјо се цјѣлў нѣћ.

тѣнисца, -ѣ ж (об. у мн.) *ийишка*. – Ак йдѣш на иґралїште, ѣбўј тѣнисце. Дѣјт ми тѣнисце да ѣбујем.

тѣнтат, -тāм несвр. *ујорно наговарийи некога, вршиий ириийисак да неийио уради, шодговарийи*. – Ђн и-је тѣнтѣ док се нјѣс пѣсвадли.

тѣнфāн, -ā, -ѣ *гнијечени, нїр. кромїир, шире-кромїир*. – Уз мѣсо нāправ и тѣнфāнї кумпјѣрā.

тѣпат, -пāм несвр. *неїравилно говориийи, говориийи као дијеије док учи да говори*. – Штā му тѣпāш, кад вїдїш да те зајѣбāвā?

тѣплѣзгат, тѣплѣзгāм несвр. *говориийи глуийосийи, безвезарије*. – Нѣмā тўј прāвѣ прїчѣ јер сāм тѣплѣзгāјў.

тѣпст, -пѣм несвр. **1.** *ударийи, луийи, шейийи*. – Нѣмѣј га й-тї тѣпст по глāв. **2.** *говориийи сїялно једно ие исїио*. – Ђн свāкѣ јўтро тѣпѣ ѣдно те йстѣ.

тѣргāл сўкња *сукња на иреклойе са шрегерима и ирсном коцком*. – Шнāјдерца Мїѣљка из Лїшчїнā м-је сāшла тѣргāл сўкњу.

тѣсла, -ѣ ж *алайика за дубљење дрвѣиа и закуцавање ексера, са шойречним сјечивом и крайком дршком*. – Дрвенѣ кѣрто се прāвї са тѣслѣм, длїјѣтом и грѣбалцѣм.

тѣтак, -тка м *шїейкиним муж, шїеча, шїј. муж очеве или мајчине сесїире*. – Тѣтак и тѣтка су жївлѣл на Гāвринци.

тѣткино дјѣте *шособна врсїа шовезаносийи, међусобног уважавања, шошїовања и шособне љубави између шїейке и дјѣце њеног брайиа или сесїире*. – Тї-с нāјбољѣ дјѣте на свјѣту јер си тї тѣткино дјѣте.

тѣтошт, -шїм несвр. *његовайи, масираийи, чешкаийи*. – Ђна га тѣтошї и тїтрā му, а ѣн ўжївā.

тѣфтер м в. *дефштер*. – Дѣ, упїш у тѣфтер да сам плātјо. Мѣт нѣквї тѣфтер да сом й-јā бїјо.

тїјї, -ā, -ѣ *шїхи, нечујни, без буке*. – Бїло је тїјѣ вѣчѣ. На Йловѣј, тїјѣј вѣди / чўј, Мāрице, Мāро, мѣја / рāсло дрво топѣловѣ (НП).

– 271 –

трàтјѐр, -ѐра м *лијевак*. – Дòјт ми трàтјѐр да нàлјем тỳршијѐ ў-влашу. Дòват ми трàтјѐр да прѐлјем вíно у мàњў влашу.

траћàра, -ѐ ж *ўрачара, особа која оговара*. – Бòлѐ се нѐмòј дру́жт с òнјем траћàрама.

траћàт, -ћàм несвр. *ўрачаїи, оговараїи, говориїи и нагађаїи*. – Прѐкључѐ-с њй двїје пòдуго траћàле. Òшле-с нà-клўпу под òрас да бòлѐ мòгў траћàт.

траћàкат, -кàм несвр. *сјећи или резаїи без везе, бесїоўребно сїиїниїи, униїиїаваїи*. – Штà траћàкàш тў крпу кад ти мòре кàснијѐ зàтребат.

траћàт, -ћим несвр. **1.** *губиїи вријеме без ўоўребе, узалудно*. – Сàм траћàйте вријеме, јер сàм тò нѐ-морете нàправт. **2.** *униїиїаваїи без ўоўребе*. – Нѐмòј траћàт грађу, јер кад је једнòч скрàтїш нѐш је мòћ нїђе укòристит.

трацкàт се, -àцкàм се несвр. *фиг. нàйадно се шминкаїи или мазаїи ўредебелим слојем без везе*. – Нѐш се вàлд трацкàт ко Милўнка.

трбу, -ва м *ўрбух, сїомак*. – Кò пїје пўно пїва їмà вѐлкї трбу. Мàлà мòја у кòлу је бўва, / нѐмà сїсà, нѐмà ни трбува (НП).

тргàнац, -нца м (об. у мн.) *ўрсїима оїкидани комадићи їијесїа, а їако се зове и јело са їим їијесїом куваним у млијеку*. – Скўвала сам тргàнце, àјте јѐст.

тргàт, -гàм несвр. **1.** *кидаїи, ломиїи*. – Чїм дòбје неку їграчку, нàмà је пòчмѐ тргàт. **2.** *имаїи болове*. – Од òјтра ме нѐшт тргà нїз-ногу.

трѐвт, -вїм свр. *в. ўоўревїи*. – Сàм нàк је бàцјо грàну, а òна је трѐвла Бóру ў-главу. Кад су òн кàснил, бàш се трѐвло да и ўчтељ кàснї.

трѐгер-шòс *хаљина са ширим ўрегерима*. – За Пѐтрово-ћ òбўћ нòвї трѐгер шòс.

трѐнт, -нѐм свр. *країко засїаїи, засїаїи на їрен*. – За нàјвећѐ жѐгѐ смо мàло трѐнли под јóшћем.

трѐнца, -ѐ ж *кућно ўомагало за рендање воћа и ўоврћа*. – Донѐс ми трѐнцу да нàрїбàм јàбке.

трѐпѐтат, -тàм несвр. *за лииће на грани: їрейерїи, лелујаїи*. – Трѐпѐтљика трѐпѐтала пўна бїсѐрà, / àј, òнї нàши бјѐлї двòри пўни весѐља (НП).

трѐпѐтљика, -ѐ ж *дрво јасика, врсїа їоїоле*. – Трѐпѐтљике рàстў уз Вòлодѐр.

трѐфт, -фїм свр. *в. ўоўревїи*. – Нїје бїјо сїгўран, ал је трѐфјо тàчàн рѐзўлтàт. Слўчàјно се трѐфло да-с и òн дòшли.

трѐшчица, -ѐ ж дем. *мала їријѐска, мала иверица*. – На дрвљанїку нàкуп трѐшчицà да пòтпàлим вàтру.

трїест бр. *їридесѐї*. – Слàђана їмà трїест пѐт гòдїнà.

трингелт м *сиїна найојница конобару, тїрговцу, ѿошїару*. – Нєкадє је пѡштѣр нѡсјо пѣмзије лїудма кїћ и док му свѣкї ѡставї мало трингелта, ѡн лїєпо зарѣдї.

трїнѣст бр. *їринаесїї*. – Бїнар је дїбок трїнѣст мѣтѣрѣ.

трїнт, -нїм несвр. *їравїїи тїрину ѡд нечега, ломїїи и дробиїи на сиїне и бескорисне комаде*. – Нѣмѡј трїнт тї крпу јер ћеш је мѡрд нѣје мѡћ укѡристит.

трїца¹, -ѣ ж **1.** *тїројка, као оцїена*. – Дѡбїо сам трїцу из рачїнања. **2.** *бројна ознака величине, нїр. ѡдјеће, дебљине бургије и сл.* – За тѡ наеклат трѣбаш ўзѣт ѣкларцу трїцу.

трїца², -ѣ ж **1.** *кокошїи измѣї*. – Трѣбѣ ѡчистит кокѡшїе трїце са прѡлаза. **2.** *фиг. нешїїо чега има досїїа, а безначајно је, бескорисне сиїнице*. – Штѣ-с набацѡ тѣ трїце ў-ладцу?

трїјѣбт, -бїм несвр. *ѡдвајїи нечисїїоће из нечега или са нечега*. – Мѣ-тѣр ми је гїстїем чѣшљем трїјѣбла бїјелаче из кѡсѣ. Пребїрал смо и трїјѣбли бѡб кѡїї ћмо ѡставт зѣ-сїеме.

трїкља, -ѣ ж *їриїїка са дијеловима бочних грана кѡїи служе као ослонац вријежи биљке кѡја се їење*. – Мѣтни трїкље да ўз-нї расту крѣстѣвци.

трїкнит, -нѣм свр. *гурнуїи или ударїїи ногом, шуїнуїи*. – Мјѣјло је код соколѣнѣ трїкнѡ Мїлоша у гїјсцу. Трїкни већ ѣднѡч тї лѡпту, па штѣ обї-гравѣш ѡко-нѣ?

трїкнит, трїкнѣм свр. *на брзину ѡїрчаїи, ѡїїићи брзим кораком*. – Трїкни до дућѣна и донѣс ми цигѣрѣ.

трїлїчат, -чѣм несвр. *радиїи са тїрлицѡм, усп. трлица*. – Цїјѣлѡ смо по-пѡднѣ трїлїчал кѡнопље.

трїлца, -ѣ ж *сїрава за фїно ѡдсїрањивање їѡздѣра кѡја се корисїи їѡслије гребѣнања*. – Прѣво се стїпѡм испрѣбїјѣ стѣбљика на крїпнијѣ комаде пѡздѣра, па се гребѣналом їзбѣцѣ сїтнијї комадїи и тѣк ѡнд трїлцѡм ѡчистїи и наїситнијї пѡздер.

трїнка, -ѣ ж **1.** *куїасїїа, ѡд їрућа ѡїлѣїена кошница за їчѣле*. – Мї-лош и Лїубѣ їмајї шѣснѣст трїнкї чѣлѣ. **2.** *куїасїїа, жичана кошара кѡја се сїїављала воловима їреко усїїа и носа тїако да не їасу їраву тїѡком вѡжње и рада*. – Мѣтни вѡловма трїнке да не докїчујї кїрузе кад їдѣмо порѣд-нї.

трїнт, -нѣм несвр. *гасїїи свїїїло, моїїор, машину, їламен, жар*. – Нѣмѡј стѣлно пѣлт и трїнт свїїтло, јер ће прегѡрет сїјалца.

трїнт, трїнѣм несвр. *имаїи їрњење ногу, руку или сл.* – Јїчѣ-с ми ѡзѣбле рїке, па ми данас трїнї.

трїња, -ѣ ж (об. у мн.) *їрњине, їлод црног їрна*. – Пѣтра је брѣла трїње и прѣвла ѡд-нї сѡк.

трѡјѧк, -ѧка м њива која је *ѡри ѡуѡа орана ѡрије ѡрољетине сјеѡве*. – У Каменци је ѡвѧ гѡднѧ трѡјѧк – ѡрѡ сам пѡшлѧ шѧнцѧ, па кѧсно ѡјесѧн и ѡпѧт пред сѧдњу кѡрузѧ.

трѡјѧк, -ѧ, -о који има *ѡри облика, изгледа или значења*. – Имѡвна мѡре бѡт трѡјѧка: ил ѡѧзна, ил ѡѧгова, ил зѧједничкѧ.

трѡјѧко прил. *које има ѡри облика, начина, могућносѡи, изгледа или значења*. – Тѡ мѡж нѧбавт трѡјѧко: нѧправт сѧм, дѧт нѧком да-т нѧправѡ ил кѡпт.

трѡножац, -ошца м *ниски сѡѡочић за сједење или сѡѡалак са ѡри ѡѧчке ослањања*. – Симѡун је измакѡ трѡножац, па је Цвјѧтан пѡѡ нѧ-земљу.

трѡнтѧв, -ѧва, -ѧво *дебео, несѡреѡѧн*. – Нѧ-море ѡн нѧкѡ трѡнтѧв ѡѡ прѧтт.

трѡпеза, -ѧ ж **1. в.** *асѡѧл*. – Мѧтни свѧ на трѡпезу. **2.** *цјелокуѡна ѡонуда јѧла за неки скуѡ, славѧе и сл.* – Припрѧмли-с богѧту трѡпезу за гѡсте.

трѡст се, -сѡм се несвр. *ѡрудиѡи се, залагаѡи се*. – Трѡсѡ се ѡн, ал цѧбѧ, јер нѧ-море ѡпѧнтит шта трѧбѧ.

трѡба, -ѧ ж **1.** *начин ѡѧковања ѡѧѡна, бѧла ѡѧѡна*. – За Спѧсово смо скѡро свѧ ѡмале јѧднѧке ѧљне, јер нам је матрѡјѧл кѡпљѧн с ѡстѧ трѡбѧ плѧт-на код Мирѧ ѧ-Пакрцу. **2.** *лимени дувачки инсѡрументѡ*. – Мѡтар је у вѡјски бѡјѡ трѡбѧч и свѡрѡ је трѡбу. **3. в.** *рог (2)*. – Првѡ трѡбу сам нѧправѡ кад сам ѡмѡ дѧвет гѡдѡнѧ.

трѡбѡљца, -ѧ ж *в. громуљца*. – Кад се прѧвѡ зѧфрѡг, брѧшно се мѡрѧ размјѧшат да нѧмѧ трѡбѡљцѧ.

трѡд¹ м *марљивосѡи, залагање, рад*. – Да се нѧправѡ спрѧма за ѡдају, трѧбѧ улѡжт пѡно и трѡда, и врѧмена, и пѧрѧ.

трѡд² м *суви диѡ букове губѧ (гљивѧ) који је до ѡѡѧве шибица служиѡ за ѡѧљење вѡѡре јер ѧко ѡрихвѡѡа искру са кресивѧ*. – Да-б запѧлѡ вѧтру без шѡбѡцѧ ил фѧјерцѧ, трѧбѧ ѡмѧт крѧсѡво и трѡд.

трѡдѡдѧн м *радни дан јѧдне одрасле особе ѡѡѡ је служиѡ као мјѧра количине ѡсѧ у ѡериѡду сѧљачких радних задругѧ, ѡѡ. ѡосѡије 2. св. рѡѡѧ*. – Нѧша кѡѡѧ мѡрѧ ѡвѧ гѡднѧ дѧт шѧст трѡдѡдѧнѧ за чѡшћѧње јѧрѧкѧ и крѧсѧње жѡвѡцѧ, па ѡмо нѧс двѡје ѡѡ рѧдт трѡ сѡботѧ.

трѡчалца, -ѧ ж *в. сѧѡѡка*. – Пѡпѡѡ сам сѡнѡћ пѡно рѧсѡла, па сам дѡбѡ трѡчалцу и цјѧлѡ нѡћ нѡсом спѧвѡ.

трѡкат, -кѧм несвр. *сѡѡѧно одѧзиѡи у заход због ѡроливѧ, дијѧреје*. – Нѧ-јѧд тѡлкѡ зѧленјѧ шљѡвѧ, јер ѡѧш дѡбт трѡчалцу и трѡкаѡѧш цјѧлѡ нѡћ.

трѡч-трѡч *на вѧѡѧ размаку од уѡбѡѧјѧног*. – Кѡрузи-с ѡвѧ гѡднѧ слѧбо нѡкли, трѡч-трѡч па кѡруз.

тубѣкат, -кām несвр. фиг. *ударайи, шући*. – Тубекō га док га нјес забōљеле рӯке.

тубѣкнит, тубѣкнѣм свр. **I.** *йаси́и, ударийи́и, лу́ийи́и*. – Ђл сам јучѣ тубѣкнила слāзѣћ низ Камѣнйк. Кад ме је ѓвāн тубѣкнō рѓговма, нāмā сам пāо.

II. ~ **се удари́и се, лу́ийи́и се**. – Кад сам се осклйзнѓ у-шуми, тѓлкѓ сам се тубѣкнѓ у кӯк да сам јѣдвā дѓшѓ дѓ-куће.

тўбѓк м *већи комад мяса, маси́и, и́ијеси́а и сл. нејравилног облика*. – Кад је у-кућ јѣдна жѣна, ѓна кўвā так да мѣтнѣ тўбѓк ил двā-три тубѓчка мѣса у лѓнац да се кўвā док ѓна рāдй дрўгѣ пѓслове, па на крају сāм догѓтовй јѣло.

тўд прил. *шу*. – Сāм тѓ ѓстав тўд и не бѣр брйгу.

тўде прил. *в. шуд*. – Свй-с ѓн бйл тўде, а сāд се прāвѣ фйни.

тўдекā прил. *в. шуд*. – Тўдекā нѣмā нйког пāметнѓг.

тўдум м **1.** *лоше вино, од кога боли глава кад се йѓи́је*. – Код Грѓз-дана смо пйл неког тўдума, па ѓјтра ймāм ѓсјећāј да м-је глāва кѓ шкāп. **2.** *некалемљено грожђе од кога се добива јакѓ лоше вино*. – У вйногрāду ймā педѣст пāњѣвā нѓјѣ и изабѣлѣ, двāест пѣт стѓреца и десѣтак тўдума. **3.** фиг. *йриглуйа особа, глуйан, који само шу́и и ни́и́а не йредузима*. – ѓнā торѓ-кача је нāпала нā-њег, а ѓн кāј тўдум – нй да бѣкнѣ.

тўжйн, -йна м *сори́а жу́ије сйѓочне рейе, обично сијана као дру́ги усјев након јечма или йшенице*. – У Пољйцма ћ-мо посāдт тўжйн, па ћмо нā-зйму ймат за рāнт гѓведа и крмке.

тўжйнка, -ѣ ж *в. шужин*. – Мрāз нѣ-смѣтā тужйнки да бўдѣ нā-њив, ал до снйѣга је трѣбā пѓвадт.

тўј и **тўј** прил. *шу, шуда*. – Штā-ш тўј? Мўдро је гѓвѓрјѓ ѣед-Бѓгдāн да ѣе ѓвци смѣтā ѣѣзно рўно, да тўј нѣмā ни ѓвцѣ ни рўна.

тўјкā и **тўјкā** прил. *в. шуж*. – Свѣ-с кѓзе прѓшле тўјкā кроз стрўгу. Па и ѓн су тўјкā бйли до јўтра.

тўлāв, -ава, -аво *глуй*. – Па потрўд се да не йспанѣш тўлāв.

тўлаво прил. *глуйѓ*. – Мāксим се сāм пѓнāшā тўлаво, а нйје тўлāв.

тўле, -ѣ м хип. *глуйан, глуйа особа*. – Тўле, јѣдан тўлавй, кāк нѣ-мореш тѓ ўпāнтит?

тўлт, -лйм несвр. *йлакайи, цмиздри́и*. – Мѓж тўлт кѓлкѓ ѓш, ал нѣш дѓбт нйшт.

тўлат, -лāм несвр. *бесциљно лу́иайи*. – Кўд вāс двѓјца тўлāте?

тумāрат, -рāм несвр. *в. шулай*. – Пѓ-шум код Звѣчева мѓж тумāрат кѓлкѓ ѓш, ал јѓј нѣш вйдт крајја.

тўмбат, -бāм несвр. *йреврйшайи, окре́шайи*. – Кад је слѣтјѓ з-дрўма, тўмбѓ се трй, чѣтри пўта док се сўставјѓ.

тўчак, -чка м *йокреїни* дио авана којим се дробе сјеменке или суви *йлодови*. – Мй смо ймал дрвену ступу и гвòзденй тўчак.

тўчанй, -а, -ò *који је израђен од ливеног гвозђа*. – Најбољй гра бўдє кад се скўвā у тўчанòм лóнцу.

тўшнит, -нєм свр. в. *йуїїниї*. – Нєђе сам тўшнò бўргију и сād нє-знām ģє.

тўшт, тўшйм несвр. **1.** *гушйїи, йриїїискаїи* некоме *враїи* и не дозвољаваїи да *дише*. – Јере-с га ўватјо зā-врāt, па га тўшйш? **2.** *фиг. корисїећи разне йриїїиске сїречаваїи* некога да нормално и оїуїїєно ради и живи. – Тўшй нас свāкй дāн *прїчајўћ* єдно те йстò. Он је кўпјо кòмбај и сād тўшй онє са вршалцама, јер им ўзмā пòсò.

тўшта и тмā *веома много, небројено много, йолико да се не вриједи бориїи йроїїив*. – Кртòровїнā имā кò тўшта и тмā.

Ћ

ћāба, -є ж *йрослава или скуї са јелом и йићем*. – Лóвци-с прāвли ћāбу за отворєње лòва.

ћāга, -є ж *йисана исїрава, йоїїврда, дозвола, рјешење, одобрење, наређење*. – Ё, за тò т-је пòтребна ћāга с мўром, а брєз-њє-ш завршт у бајбоку.

ћāкнїт, -а, -ò *својеглав, луцкаси, будаласи, йриглуїог йонашања*. – Окāн га се, па виш да је ћāкнїт.

ћāмћат, ћāмћєм несвр. *мљацкаїи усїїима йоком јела*. – Штā тòлкò ћāмћєте?

ћāпат, ћāпām несвр. *на брзину узимаїи или оїїимаїи*. – Кад сам вїдјо кāк он ћāпајў, јā сам се окрєнò и ошò.

ћāпт, -пїм свр. *на брзину узєїи или оїїєїи*. – Мй сјєдїмо у канцелārји, кāд одјєднòч улєтї лóпòв, ћāпї тóрбу са стòла и излєтї нāпоље. Сām је прилєтјо, ћāпјо тóрбу и збрїсò.

ћāр м *корисї, добиїїак*. – Да нємā ћāра, нє-б йшò свāкй дāн ш-њїма.

ћāрт, -рїм несвр. *јакò и брзо гониїи или йїјераїи*. – Мйтар ћāрї кòње да-с им āмòв побїєљел од пїєнє.

ћāто, -є м *йисар, службеник у уреду*. – Бòљє је бїт бїло кāквї ћāто нєг кòпат кўрузе.

ћāћā, -є м *оїїац*. – Милāдне, зòв ћāћу на ўжну.

ћєлāп, -āпа м *ражњић, комадић меса йечен на шāнком ражњу, йїј. дрвеном шїїаїу*. – Ко дїєца смо јєдвā чєкал да бўдє клāње крмāкā, па да пє-чємо ћєлāпе.

ћуприја, -ѐ ж *моси̑*. – У Брѹсниц̑ је пѡвѡдањ ѡднијо ћуприју на Пакри.

ћурчија, -ѐ м *занайлија који израђује ѡпредмет̑е од коже и крзна, крзнар*. – Код ћурчије сам жѣн кѹпјо лјѣп кожушак.

ћускија, -ѐ ж *метална ѡлуга за бушење ру̑а у ил̑у и сл.* – За побѡјат гранчаре понѣс ћускију. Израз: *глуп ко ћускија јако гл̑и и нейредузимљив за било ш̑и̑а сам да уради, коме се све мора објасни̑и и ре̑и*. – Нѣмѡј се ўват ѹ-њѣга јер је гл̑п кѡ ћускија и ђѣ га ѡставиш тѹј ћеш га и наћ. пјан ко ћускија јако и̑и̑ан да не може с̑и̑аја̑и̑и на ногама. – Ђн Мйлована, пјан је кѡ ћускија и нѣ-море стат на ногама.

ћутѹк м **1.** *ѡањ, необрађени комад дрвѣ̑а*. – Јѣдвѡ смо ѡзвадли ѡнај ћутѹк из зѣмљѣ. **2. в.** *шудум (3)*. – Ђн су навѡлли на-њег, а ѡн н̑и да бѣкнѣ, кѡ ћутѹк.

ћѹћа, -ѐ ж хип. *ѡиле, младунче кокоши док још нема ѡравог ѡерја*. – Мѣн је најљѣпшѣ кад рѡн̑им ћѹће кѡпривама и шрѡтом.

ћѹћа, -ѐ м в. *ћуко*. – Нисом знаѡ да је Милѡдин нѡлкѡ с̑лѡван, кѡј ћѹћа.

ћѹћкат, -кѡм несвр. *шай̑и̑а̑и̑и, дошай̑и̑авари се, и̑ихо се договара̑и̑и*. – Штѡ вѡс двѡје тѡм ћѹћкѡте?

ћѹћорт, -р̑им несвр. в. *ћућка̑и̑*. – Њ̑и двѡје стѡлно нѣшт ћѹћорѣ у ћѡшку.

ћѹћѹр м (об. у нар. пјесми) *ѡје̑и̑ао*. – Ћѹћѹр пјѣвѡ на ливади / зѡру дѡ-з̑ивѡ (НП).

ћѹшка, -ѐ ж *блажи шамар или ударац у лице или главу*. – Кад је дѡбјо ћѹшку ѡзаува, ѡдмѡ се с̑јѣтјо штѡ трѣбѡ рѡдт.

ћѹшкат, -кѡм несвр. *шамара̑и̑и, удара̑и̑и некоме ћушке*; усп. ћушка. – Штѡ га ћѹшкѡте, па ѡставте га на м̑иру?!

ћѹшнит, -нѣм свр. **1.** *ѡшамари̑и̑и, удари̑и̑и ћушку*; усп. ћушка. – Мѡло га је ћѹшнѡ па вишѣ н̑ије прѡвјо проблемѣ. **2. в.** *ѡѹ̑и̑ни̑и̑*. – Бѡба Стѡна му је ћѹшнила пѡрѡ ѹ-цеп.

ћѹшт, -ш̑им свр. в. *ћушни̑и̑ (1)*. – Штѡ-с ћѹшјо слѡбјег ѡд-себе?

У

ѹбалт, -л̑им свр. *умаза̑и̑и слином, услинави̑и̑и*; усп. бѡла. – Кад ме је пољѹбјо, мѡрала сам се ѡбрисат јер ме сѡм ѹбалјо.

ѹбѹндѡн, -а, -ѡ *ѡбучен у више ѡдје̑е него ш̑и̑о је с̑и̑варно ѡѡ̑ребно, ѡреви̑и̑е ѡбучен*. – Штѡ-с тѡлкѡ ѹбѹндѡн кад јѡш н̑ије тѡлкѡ з̑има? Па тѡ дјѣте је прѣвишѣ ѹбѹндѡно.

ўбўндат, -дām свр. **I.** *обући у више одјеће него што је стварно попребно.* – Ак ће бит у-кући, немōј дјете тōлкō ўбўндат. **II.** *~ се иревише се обући, обући више одјеће него што стварно иреба.* – Штā-с се тōлкō ўбўндала?

ўвāње с надање, очекивање. – Слаба је вāда од ўвāња.

ўват се, -ām се несвр. *надаићи се, очекиваићи.* – Нēmā се ђн вишē ў-шта ўват.

ўватт, -тīm свр. **1.** *ухваиићи, сиићи некога и задржаићи.* – Нēшо је ўватјо врѣбца. **2.** *благо иричврсиићи или ирихваиићи нешто, нир. иглом, укосницом, ексером и сл.* – Пўкле-с ми лāче на тўру, па и мāло ўват кōнцем да издржē док нē-дōђем кўћ. Дē-м ўват шишке шпāнгицōм да-м нē-јдў ў-оч. Израз: уватт маглу иобјећи, оићи са неког мјесїа због оїасносїи или неиријайносїи. – Кад је наишла милїцја, ђни-с ўватли маглу.

ўвеч предл. *ирейходно вече или дан нейосредно ирије, уочи.* – Цўре-с ўвеч Ивања ишле у лїваду да прāвē вјенац од лївадскōг цвјѣћа па-с га у āвлиј мѣтāле на тāрабе и на крōвове.

увјēнача, -ē ж шири иоруб кроз који се ировлачила ирака или конойчић за везивање скуиа, гаћа и сл. – Ўзми сапиначу, па ш-њом увўц свїтњак кроз увјēначу.

ўво м **1.** *орган слуха, ухо.* – Очисти крмећā ўва за пāче! **2.** *дрика на иосуди.* – Држ рāлку за ўва и пāз да-т не испанē. **3.** *иресмоиани дио лисїа књиге или свеске.* – Штā-с направјо ўва на књиги?

ўвоз м *наикривени иролаз за кола између шїтале и сјеника; чесїо је заиворен великим кайїјама.* – Вђз са жїтом склђнте у ўвоз да не пђкиснē.

ўвратна, -ē ж (об. у мн.) в. *овраиїна.* – Ўвратне бўдў највишē ўгажене и најгушћē пђсијане.

ў-вр главē сасвим довољно, ишаман колико иреба, ишаман по мјери. – За кђлāч ми трѣбā, ў-вр главē, двāест-пѣт дēкā мāка.

ўвргнит се, -нēm се свр. *личии, имаићи нечије особине.* – Мāли Пѣро се ўвргђ на ўјāка из Јакђвāцā.

ўврет, ўврēm свр. *за итечноси ириликом кувања: исїариићи због загријавања.* – Кад се кўвајў пāче, вђда трѣбā да ўврē нāпола.

ўврнїт, -а, -о **1.** *усукан, смђшан, уврнуи.* – Штрик је јāко ўврнїт, па га мāло одмђтāј. **2.** *за особу или сиїуацију: необичан, зафркнуи, незгодан.* – Мāрко је ўврнїт, ал је дђбāр ко мāјстор. Ситуāцја је бāш ўврнїта и нē-знāм кђлкђ ће мђћ издўрат. **3.** *за бика, нерасїа: ушїројен, ушкђљен.* – Вђ је ўврнїтї бїка.

ўврнїто прил. *за ионашање, сиїуацију: уврнуи, необично, зафркнуи, незгодно.* – Бāш ми је ўврнїто тђ шта рāдē ђнā дјѣца. Пђнāшā се ўврнїто, ал није тākї.

уврнт, **у̀врнѐм** свр. **1.** *окрену̀ти, усукати́ руку, и́лаи́но и́ри цијећењу и сл.* – Кад му је уврнѐ рѹку, ђдма је прѣстѐ. **2.** *фиг. и́рии́исну̀ти и наи́јераи́и некога да неи́ио уради, и́ризна.* – Кад га је мѣлѣцја уврнла свѣ је прѣзнѐ. **3.** *ушкои́ии́и бика или нераси́а.* – Цвјѣтан је уврнѐ нѣраста јер ће га клѣт, па да мѣсо нѣ-будѣ нѣрастѐвно .

у̀врћ се, **у̀вргнѐм** се свр. *в. увргни́и се.* – Нѣ-знѣм на кѡга се њѡво дјѣте имѣ у̀врћ, јер се нѣ-знѣ чѣја је вѣмѣлја лѹђѣ.

у̀гарак, -ѣрка *м нагорели комад дрвѣи́а, и́оугљенисано дрво извађено из и́еи́и или ваи́ре.* – Нѣмѡј бацат у̀гѣрке, нег и мѣтни да догѡрѣ.

у̀главт, **у̀главѣм** свр. *си́ави́и неи́ио и́ако да нема околѡ више и́ро-си́ора или убаци́и у неки ред, нѣр. и́ри одређивању и́ермина саси́анка, и́ер-гледа и сл.* – Јѣдвѣ смо у̀главли нѡлкѹ рѹстину у кѡла. Кѡлкѣ је гѹжва код дѡктора, јѣдвѣ сам се у̀главѡ за прѣглед и прѣмѣ ме сѹтра попѡднѣ.

у̀глѣдање с *уи́ознавање роди́иѣља младожење са роди́иѣљима будуће снаје код куће њених роди́иѣља.* – Мѣљанови-с ишли јѹчѣ на у̀глѣдање код Зѡркинѣ.

у̀гљѣвца, -ѣ ж (об. у мн.) *комад угља од сагорелог дрвѣи́а.* – Нѣкѣ-с жѣне знѣле прѡрицат за здравље глѣдајѹћ у у̀гљѣвце. Шпѡрет је пѹн у̀гљѣвѣца па прѣпаз да не и́спанѹ кад ѡтвори́ш вѣрата од пѣћи.

у̀гнѣлѣт, -а, -о *који је и́оси́ао гњио, који се угњи́ио.* – Мѹшмуле и ѡскоруше се јѣдѹ сѣм кад су у̀гнѣлѣте.

у̀гнѣлт се, **у̀гнѣлѣм** се свр. *омекшати́ од си́ајања, и́оси́ати́и гњио.* – Мѹшмуле и ѡскоруше вѣљајѹ јѣст тѣк кад се у̀гнѣлѣ.

у̀гнѣздит се, **у̀гнѣздѣм** се свр. *намијешѣати́и се у гнијезду, али и у не-ком скученом и́росѣору.* – Ел имѣ мјѣста да се и́-ја нѣђе у̀гнѣздѣм крај-вѣс?

у̀гѣрађу *начин изграде куће када се наји́рије уради дрвена конси́рукција (и́одсјѣци, си́убови, уи́оре и греде) и́а се онда зидни и́росѣори исѣуњавају циглом.* – Брзо су се скѹћли и направи́ли кѹћу у̀гѣрађу.

у̀гѣрк *м и́рии́и́и на кожи.* – Ајд ми и́стисни у̀гѣрк на лѣђма.

у̀дарѣт, -а, -о **1.** *ударен.* – Па вѣдѣш да је ѣвто у̀дарѣт ѡзада? **2.** *в. ајсни́и.* – Ш-њѣм на́кѣм у̀дарѣтѣм нѣћѣ нѣ-ѡн мѡћ и́зѣи́ на-крај. Израз: уда-рит мокром крпом *који се не и́онаша нормално, него блесаво, и́ригѣуи́о, будаласѣи́о.* – Нјѣс ѡн нѡрмѣлни, кѡнда-с у̀дарѣти мѡкрѡм крпѡм у́-главу.

у̀дарѣто *прил. 1. ударено.* – Мѣн тѡ и́зглѣдѣ у̀дарѣто з-дѣснѣ странѣ. **2.** *фиг. и́ригѣуи́о, блесаво, будаласѣи́о.* – Чѣсто се понашају, божемпѡст, у̀дарѣ-то, па је бѡлѣ ш-њѣма неѣмѣт пѡсла.

у́-двѣ квѣса *у изразу мјѣст (правт) кру у-два кваса и́рии́реми́и и́ијѣси́о за хлѣб и́ако да се након и́рвог мијѣшења и си́ајања да нарасѣи́е,*

– 285 –

ујѐсент, -нѝм свр. *зайочѝти с временем и ѝромјенама каракѝерисѝич-ним за јесен*. – Чѝм ујѐсенѝ, обѝчем дѝгачкѝ гѝѝе и нѝ-скѝдѝм-и до мѝја.

ујѝест, ујѝем свр. *ујѝѝти, угрѝѝти*. – Не подражѝуј ѝуку, ујѝешѝе те.

ујзца, -ѝ ж в. *узца*. – Дѝбро стѝгни ујзцу, да се чвѝр сѝм не одрјѝшѝ.

ујјко м хип. *ујјак, мајчин браѝи*. – Мѝј ујјко Стѝјан је бѝјо вѝлкѝ лѝудна и дѝбѝр кѝ крѝ.

ујјо, -ѝ м хип. в. *ујјко*. – Имам два ујјѝа – ујју Мѝрка и ујју Зѝрана.

ујјтру прил. *суѝтра ујјуѝро, наредног јуѝтра*. – Мѝрамо ујјтру пѝрант да стѝгнѝмо нѝ-влѝк.

ујка, -ѝ ж *хука, бука, галама, граја, јека*. – Кад се дѝѝѝ пред шпѝљу, ѝж-нѝ се чѝје нѝквѝ ујка. У-шум смо чѝл нѝквѝ ују, па смо се ујплашли и вратли кѝѝ.

уканѝлт, уканѝлѝм свр. **1.** *усмјѝриѝи неѝѝио у канал или ѝнок*. – Мѝраѝ ѝтѝѝ до Трскѝ и уканѝлт ѝнѝ водѝрну да трава ѝпстанѝ па да ѝмам штѝ кѝст. **2.** *фиг. доведѝти некога у неѝовѝлну ѝозицију да нема куда него кренуѝи одређеним ѝноком, нѝр. ѝпред судом, ѝри исѝрази или сл.* – Гмѝтар је свѝјѝем лапрдѝѝем уканѝлѝо Јѝврема да је мѝрѝ свѝ прѝзнат кѝк се дѝсло.

ујкваст, -сѝм свр. *ѝоквасѝѝи, сквасѝѝи, нақвасѝѝи*. – Посврн рукаве и нѝмѝј и ујкваст. Кѝ-ѝте кроз јѝругу, па ујквашѝте се?

укѝбат, укѝбѝм свр. *ухваѝѝѝи некога неочекивано, изненада, из засјѝеде*. – Нѝ-море ѝн мѝлицѝи утѝѝ јер ѝе га укѝбат ѝстѝг дѝна.

ујклинак, -ѝнка м в. *клинчиѝ (2)*. – На лѝчама се мѝра мѝтнит ујклинак да дѝбро стѝјѝ.

ујкљѝч прил. (о изгледу куѝе) *ѝако да су двије собе до цѝсѝѝе, а низ ѝлац су јѝш кухиња и ѝѝава, чѝѝио са ѝријѝем исѝред и ѝодрумом*. – Васѝљевѝи-с шепѝрушу замјѝнли кѝѝѝм зѝдѝнѝм ујкљѝч.

укѝлјѝнчит, -ѝм свр. *коноѝѝем или ланѝем ѝривезаѝѝи главу (ѝко враѝѝа или рѝгова) и ѝредѝу ногу говечѝѝа или коња да се не може брзо креѝѝѝи*. – Кад ѝѝерѝш крѝву у-бѝшчу, укѝлјѝнчи је да-т нѝ-ѝдѝ нѝѝе у-квѝр.

укѝлѝват се, -вѝм се свр. *за вунене ѝредмѝѝе: од ношења добиѝи неѝравилне грудвице ниѝи, ѝѝио не изгледа лијѝѝо и указује на сѝѝарѝѝи и лоше одржавање*. – ѝнѝ дѝгачкѝ вѝста се ѝвѝ зѝмѝ свѝ укѝлѝвала и мѝраѝ је ѝпрат и срѝдт.

ујкомац, -ѝмца м *велика сѝрмина*. – ѝнѝј ујкомац нѝш мѝѝ ѝрат тракто-ром.

укѝристѝт, -ѝѝм свр. *уѝѝѝријѝѝѝи за неѝѝио корисно, искорисѝѝѝи*. – Да нјѝс страѝкѝ тѝј кѝмѝд, мѝгѝ-б га морд нѝѝе укѝристѝт.

укòрт, укорѝм свр. *криѝиковатиѝи, благо грдиѝи или даѝи укор као дисциѝлинску мјеру*. – Учтељца га је укòрла пред свѝмā, па га је бѝло срамòта и сām је сàгно главу и шутјо.

ў-кост у изразу уватт се у-кост *ўорватиѝи се обухватиѝивии се с ўрoѝивником узајамно око ўојаса*. – Кад су се ўватли ў-кост и пòчёл бацат један дрўгòг, нè-знāш кòји ће надјачат.

ў-кости у изразу увућ се (ућ) у-кости *ўосѝатиѝи ўрeосјеѝљив на-кон доживљеног инѝензивног сѝраха, неке болесѝи или смрзавања*. – Нā-кон òнè пўцњаѝè, стрā м-се ўвўкò ў-кости, па прèтрнèм чѝм чўјем пўцањ. У рāту му се ўвўкò стрā ў-кости. Рèума м-је ўшла ў-кости. Гòднама сам рāдјо у Вòдостāју, изнад Чāклòвца, и ладнòћа м-се ўвўкла ў-кости, па-м је сàдè зѝма и кад грѝје сўнце.

укотромāнт, -òмāнѝм свр. *униѝиѝиѝи, уѝпроѝиѝи неки маѝеријал, сасѝојак или сл. за неѝиò бескорисно*. – Да нѝс укотромāнјо òнè цòларце, сàдè-б ѝмò за шāлунг.

ўлазт, -зѝм несвр. *улазиѝи*. – Нèће се јòш мòћ ўлазт у пòдрум јер је пўн вòдè.

ўлајзт, -азѝм несвр. *в. улазиѝи*. – Ми нèћмо ни ўлајзт унўтра и сām ћмо мāло зѝрнит с врāтā.

ўлèжат се, -жѝм се свр. *ўосѝатиѝи ўром и неакѝиван од дугог лежања, било због болесѝи или лeносиѝи*. – Јāко сам се ўлежò òвè зѝмè, па ми се тèшко покрèнт да ѝзѝћèм нāпоље.

ўлèкнит, ўлèкнèм свр. *улубиѝи, уѝиснуѝи ѝанки маѝеријал, нѝр. лим или сл., наѝравиѝи удубљèње*. – Врāта-с тāнка, а јā сам се сām мāло наслòнјо, а òна се нāмā ўлèкнила.

ўлèкнит, -а, -о улубљен, улегнуѝи, уѝиснуѝи. – Од чèга т-је àуто ўлèкнит на врāтма?

улитат се, ўлитāм се свр. *унередиѝи се због ўролива, ѝѝ. дијареје*. – Дјèца-с јèла рўштèвā и òнд се нāпли вòдè, па се улитал.

ўлèгнит, -нèм (имп. ўлез) свр. *ући*. – Òн-с ўлèгли сām, а ми смо òстал нāпољу.

уљèпавт се, -вѝм се свр. *за временске ўрилике: ўрољейшаѝи се, ѝѝ. кад вријеме ўослије кишиног ўериода ўосѝане лèйше, сунчаније и без ўадавина*. – Кад се мāло уљèпавѝ, кòшћмо шèнцу.

ўљест, ўљегнèм свр. *в. уљегниѝи*. – Нѝје се мòгло ўљест унўтра, јер је бѝла вèлкā гўжва. Кад кòкош рāно ўљегў у кòчāк, знāчи да ће сўтра бѝт лјèпо врјеме. Нèнāде, ўлез ў-кућу, а не бāљèзгāј нāпољу ће те свѝ чўјў.

ўпраля́т, -ля́м несвр. *уўправля́аіі, руководи́аіі*. – Кò ће ўпраля́т с то́л-ко́м грдо́сјо́м?

ўпрје́ко прил. в. *уйоўрјеко*. – Пого́дли смо се ўпрје́ко, па нје́смо ни ишли ва́гат.

ўпрје́т, ўпре́м свр. **1.** *уўри́еаіі, не йоўуши́аіі, би́аіі чврст́и у миш́ењу или одлу́ци*. – Ђн га убо́јеђу́ју, а ђн ўпрò у сво́је и не́ће да по́пуст́и. **2.** *у́риаіис-ну́аіи, навали́аіи*. – Мила́дин је ўпрò ле́ђма на в́рата и не-да́ им да ўђу́. Куд си ўпрò да прòђе́ш, па ви́ш да те не́ће пу́стт?

ўпрт́т, -т́м несвр. *с́тави́аіи и носи́аіи ш́ереа́и на ле́ђа, ўре́ко рамена, у рука́ма и сл.* – Она́ је ўпрт́ла ђнò цу́ло и ђшла са́ма јер га ни́је ће́ла ви́ше че́кат.

ўрвина́, -е́ ж (об. у мн.) *велика́ нера́вина на њлу́, кад их је ви́ше чине́ ш́ерен ш́ешко ўро́ходним*. – Пре́ко ђнје́ ўрви́на те́шкò-ј њ́и и пје́шкò, а с ко́лма не-мож ни прòћ.

ўредòвн́й да́н *радни дан кад је обично ва́шар у о́иши́нском мјес́иу, ња́ јавне служ́бе има́ју ви́ше њосла́*. – У Па́крцу је ўредòвн́й да́н б́јо четв́ртак.

ўрлауб́ м *одсу́сво, рас́уси́, фери́е*. – Кад је чòек у во́јски, са́м м́сл́и на цу́ре и ка́-ће на ўрлауб́.

ўрòза́н, -а, -о *набран, набóран, ко́ји има боре́*. – Шта́-т је то́лкò ўрòза́на ча́рапа?

ўрòза́т, ўрòже́м свр. *набра́аіи, наўрави́аіи наборе́*. – Да́ћ Ми́ц да-м са́шје на́ставак јер ђна на́боље зна́ урòза́т рука́ве.

ўрпат́, -а́м свр. *ску́аіи неши́о у хри́у*. – Де́де́р, дје́цо, кад сте зна́л ра́шћерат пје́сак, са́д га урпа́јте.

у́са́нт, у́сане́м свр. *усахну́аіи, у́аіи ви́дљиву ш́ечно́с́и са њоври́шине*. – По́шлò ќишò тре́ба прòчистит ша́нчеве око ба́шчò да во́да њма́ кудò ђти́ћ, па ће пр́је и у́са́нт. Ђдма́ је сунце ўгри́јало, па је во́да брзо у́са́нла.

у́се́книт се, у́се́кне́м се свр. *обриса́аіи нос, изба́ци́аіи секре́и из носа*. – У́се́кни се, а не́мòј да-т ба́ле цу́ре над та́њу́ром!

у́-се, на́-се и по́да́-се *бе́харска изре́ка ко́ја об́једи́ује на́јва́жни́је бри́ге: да се сна́ју ши́а ће јес́и, ши́а обу́ћи и са киме́ ће љубависа́и*. – Док сам б́јо мла́д, са́м сам м́сли́о ђ-три́ ства́ри: у́-се, на́-се и по́да́-се, а са́д кад сам ђстар́о, са́м м́сли́м ђ-том шта́ ме и ће́ бо́ли.

ўски́снит, -не́м несвр. в. *ўпро́зукни́и*. – Мл́еко́ је ўски́сло.

ўски́сò, -сла, -сло в. *ўпро́зукò*. – Не́ћмо́ јест ўски́сл́и гра́. Чòрба је ўски́сла и бо́ље је ба́ц не́г да по́квар́имо же́лудац.

у́скоп́истит се, -òп́ист́им се свр. *вербално́ се ус́ироўи́ви́аіи јаче́м или ау́иори́и́еу, вербално́ ўру́жи́аіи о́иор, ус́ироўи́ви́аіи се*. – Ви́ћ, ви́ћ ба́ла́в-ца, а́л се у́коп́ист́о.

ўснит, -нем свр. *усниїи, сањаїи*. – Мòрд й-јā ўснем нєкї сāн, ал га се нє-сјећāм кад се прòбўдїм. Нє-дò Бòг да ўснеш нєшт гāдно, јер ћеш се прòбўдт и нєш се наспāват.

ўснòв м *наїфиније йлаїно оїкано на разбоју, коришћено за израду ношње и йешира; због мијешања йамучних и ланених ниїи виде се благе линије*. – Зїмўс сам òткала пєт мєтєрā ўснова.

ўсòван, -вна, -вно *ойорог окуса, јаког кисело-горко-сувог окуса йа скуїља усїа и лијейи се за једњак*. – Дòшò Вòјкан из Бєòграда у Бјєлāјце, па пòчєò јєст црвєнкастє òскоруше, а òне ўсòвне и кўпє му ўста, па и је бāцїò, а òнд му је Жāрко објāснијò да се јєдў гнилє, а не тврдє.

ўспєнтрат се и успєнтрат се -рāм се свр. *йойейи се уз нешїò или на нешїò*. – Кўд си се ўспєнтрò на крўшку? Кāко-с се ўспєнтрò на кāмару брез лєствї?

ўспўнтат, -тāм свр. **I.** *йодсїаћи да се бунї, на нейòслушносїи или на нешїò шїò раније није намјераваò да уради, узнемириїи*. – Вєћ би òн рјєшли оставїну да и није ўспўнтала тєтка. **II.** *~ се йобуниїи се, узнемириїи се*. – Нāрод се ўспўнтò због зўлума.

устòпцє прил. *йрайєћи у сїòйу, нейòсредно за неким, нечим*. – Снєжана, й-ак малєна, устòпцє и-је прāтла цјєлјєм пўтем и уз нòлкò брòдо.

устрўцом прил. *неочекивано и у инаїи неòме или нечему*. – Крєнли-с кòст жїто, кад òно устрўцом пòчмє кїша. Ўчтелъ устрўцом пїтā Мїлу сāм штā-с јўчє ўчли, а òн тò није ўспїјò дòбро наўчт.

устўбòчт се, -чїм свр. *сїаїи укòчено, без йòкреїа*. – Прїватте се пòсла, па штā сте се устўбòчили кај пāњев?

устўпцє прил. *скочиїи из мјєсїа, без залєїа, са сїòјеним ногама*. – Нємања је прєскòчїò клāду устўпцє.

устўпчат, -чāм свр. *код їраве, їшенице и сл.: кад нарасїе вєћи број влāи из исїòг коријєна, бокориїи*. – Сāдє трєбā мало кїшє да шєнца устўпчā.

усўкат се, ўсўчєм се свр. *фиг. йовиїи се од мриавосїи, болесїи, изнемоглосїи*. – Стāрї Лўка се òвє зїмє нешт усўкò и кò знā штā му је.

ўсфалт, -лїм свр. *йòмањкаїи, усфалиїи, недòсїаїи онога шїò је неòйòдно їòг їренуїка*. – Сāвета је мјєсла штрўце, па јòј ўсфалло òрāсā да ймā за свє-трї плєја. Зòрислāву је ўсфалло двāест дїнāрā да кўпї дјєц неку мїлошту, па је мòрò посўдт.

ўсє *узвик за їїєрање свиња од себе*. – Ўсє, Рўдєша! Кў-ш Клòпа, āд у кòтац, ўсє, ўсє?!

утāначт, -чїм свр. *дєїаљно се договорїи*. – Не бєр брїгу, сїнòћ смо свє утāначли са шофєрма и рāдницма.

ўтрапт, ўтрапїм свр. **1.** *сїремиїи ѿоврће или воће у їрай ради чувања їоком зиме*; усп. трап. – Ћтрапїо сам сїтнїїє кумпїєре кѡїє-ћ ѡставт зѡ-сїеме. **2.** *фиг. на їоковарен или неискрен начин некоме їродаїи лошу робу*. – Ђнї пѡ-кислї ѡтаву је ўтрапїо Мїлисаву, сѡм да се рїєшї јер је гѡведа нєћє јєст.

ўтрнт, -нєм свр. *угасїи, нїр. свїейїло, моїїор, машину, їламен, жар*. – Даї, ўтрн већ јєднѡч тѡї лѡмпѡш јер ћеш потрѡшт сѡв петрїїѡл.

ўтрнт, ўтрнєм свр. *имаїи їрњење ногу, руку или сл.* – Сїєдли смо цїєлѡ већє па-с ми утрнле и нѡге и гїїсца.

ўтрѡнтѡн, -а, -о в. *убундан*. – Нѡкї ўтрѡнтѡн јєдвѡ сам се пѡпєо до вѡра.

ўтрѡнтат, -тѡм свр. в. *убундаїи*. – Штѡ-с тѡлкѡ ўтрѡнтѡ дїєте, кѡнда ће сїєдт нѡпољу. Нѡпољу је студєно, ал се свєдно нє-требѡ јѡко ўтрѡнтат.

утївт, утївїм свр. *уїамїиїи, зѡїамїиїи, схваїиїи*. – Већ јєднѡч си тѡ утїв ў-тї своїу тїнтару.

утїцат, утїцѡм несвр. *омѡловажаваїи, обезвреїиваїи некога, осїораваїи сїїално нечиїе мишљење*. – Нє-море тѡ дїєте бїт бѡлє кад га ћѡћа стѡлно утїцѡ и нє-дѡ му да їшт кѡжє, па сѡм нєга мѡрѡ слїшат.

утїшт, утїшїм свр. *угушїи, задавиїи*. – Пєтар је ко мѡлї утїшїо цїєлї нѡсад гїшчићѡ тѡк што и је у їгри умѡтѡвѡ у дєку. Ђї нѡрѡнѡ, дїрво благѡсївѡ / сѡвїї грѡне до зєленє травє / нємѡї мѡїє утїшити Мѡндє. / Тѡ їз-їстї, Мѡнда дїшу пїстї. (НП)

ўћ, ўћєм (имп. ўћ, ўљез) свр. *ўћи*. – Бїла је гїжва да се нїје мѡгло ўћ унїтра. Јѡ сом ўшѡ првї, а ѡн нїєс ћєл ўћ зѡ-мном. Кад јѡ ўћєм, нємѡїте затвѡрат вѡрата. Стєво, ўћ ї-тї!

ўћѡрт, ўћѡрїм свр. *ѡїїнски зарадиїи, ѡкорисїиїи се, имаїи зараду ѡд неке їсебне ївољностїи или сїїуациїе*. – Нєће ѡн швєрцуїїћ мѡћ ўћѡрт нїшт јер су му прєвелки трѡшков и рїзик.

ўфитїљт, -їтїљїм свр. *їзгледаїи болесно или ѡнемѡћѡло*. – Вїћ Георгїну, ѡл је уфитїљѡ, мѡрѡ да је бѡлесна.

ўфлєкѡн, -а, -ѡ умрљѡн, *са мањим їовршинама їрљавиїиине*. – Кѡсѡв-ка, па ел тї вїдїш да-с фїрѡн҃ге ўфлєкѡне?

ўфлєкат, -кѡм свр. *умрљѡи, зѡїрљѡи, нѡїравиїи флєку*; усп. флєка. – Ћє-с ўфлєкала шѡс?

уцмєкат, уцмєкѡм свр. *убиїи*. – Мїѡїло је код вѡлова уцмєкѡ змїїу.

уцїват се, -вѡм се свр. **1.** *за месо, брашно, храну, їоврће, воће и сл.*: *їоковариїи се їѡко да се їѡјаве цїрви*. – Мєсо се уцївѡло на тѡлкѡї врућин. **2.** *фиг. ѡбиїи неки унїїрашїи немир ѡд досаде*. – Ак нє-дѡїє јѡш нєкѡ ѡд дїєцє, ѡвѡ нѡша ће се уцїват ѡд дѡсадє.

Φ

фазѡн, -ѡна м *варка, ѡрик*. – Нѡмѡј нам продѡват своје фазѡне, јер-и ми добро знѡмо. Кад шлѡјсѡш клѡде из Сѡгѡвца, фазѡн је да трѣбѡ иѣ вѡсом до Чѡнкѡвца, па се ѡнд спѡшѣат Ѹ-КраварнѸ.

фâјда, -ē ж в. *вајда*. – Нêће Андрија ѿмат фâјдē од ћућкaњa с пѡсловоћѡм, а сaм ће се зaмјерт људмa.

фәјерца, -ē ж *в. вајерица*. – Мйловāн ймā фәјерцу на бёмзйн и са крё-
меном.

фа̀йронт м *разлаз због зайїварања, нїр. кафане, збора, сабора.* – Сїнѡћ смо ђстал у гостијон до фа̀йронта.

фăјтат и **фăјтат**, -tăm несвр. *влажитѝи, овлаживаѝи магличасѝим кайѝицама шечносѝи*. – Кад прѣглăм лăче мѳрăм-и мало фăјтат да се йвце бѳлѣ извукѳ. Жѣлъка, ел бър малѳ фăјтăш пѣнцере док и пѣрѣш ил сăм ѳбришѣш нăсѳво?

фајтіна, -ē ж в. *вајтіна*. – У кўћ се појавла фајтіна иза крѣденца.

фајтинāв, -ава, -аво *в. вај̑тинав*. – У сѡбци је фајтинāв цјѣли̑ ћѡшак.

факїн, -іна м мангуй, фрајер, лијеј и згодан момак слободнијег йонашања. – Штѡ-ј бећарā око Дāрувāра / и факїнā ђколо Воћїна (НП).

фа́ла, -ē ж в. *ва́ла*. – Фа́ла-т пұно.

фѣлда, -ѣ ж *ѣреклоѣ или набор на одѣжи или шекстилу*. – Мѣцо, направ
ми сѣкнѣ на фѣлде.

фалдат, -дaм несвр. *їрaвийти наборе на одјежи*. – Милка знa лјєпо фaл-
дат сўкњу.

фàлїнга, -ē ж в. *валинга*. – Већ је трипұт вòдјо Вèзуљу на вàшар, а није ју прòдò јер кò знà под кàком је крàва фàлїнгòм.

фалїнка, -ē ж в. *валинга*. – Ні́је нї-о́н брез нє́кє фалї́нкє.

ф̑алич̑ан, -чна -чно *в. валичан.* – М̑арко ѝм̑а ф̑аличну р̑уку. М̑ом̑ир је ф̑алич̑ан ѱ-р̑уку. Св̑й-с он̑, божемпр̑ост, мало ф̑алични и н̑јес как тр̑еб̑а.

фӑлт, -лӑм несвр. в. *вӑлти*. – Фӑлӑ-м двӑје йӑде за кӑпт прӑскалцу.

фáлт, фáлїм несвр. **I. в.** *вáлїи*. – Сáм гá фáлїш. **II. ~ се хвалїи** се. –
 А́ої свїрцу не фáли се мнѣгѣ / jâ ти дáла, а тї нїси мѣгѣ (НП).

фа́нгла, -ѣ ж *зидарска алаїѣка, округла ѿсудица са дршком*. – Дòјт-ми фа́нглу и жлїцу.

фâрба, -ē ж в. *варба*. — Ес кúпjo дѹст фâрбē за јáја?

ф̑соват, -сујем несвр. *сл̑едова̑и̑и, доби̑и̑и н̑вр. ба̑и̑ине, гр̑д̑њу или сл., надр̑ља̑и̑и, љ̑ри̑е̑и̑и̑и̑и ба̑и̑инама.* – Слу̑ша̑ј, Мил̑енко, ф̑сова̑еш ак н̑-д̑о̑ћ̑еш к̑ѹ̑ћ до по̑но̑ћ.

фитиљ, -иља м в. *виџиљ*. – Маљо увуц фитиљ да лампа не свјетли тољко јако. Запал фитиљ. Минери највише вџле палт мџне фитиљом.

фићкат, -ка̄м несвр. в. *фућкаџ*. – Престан фићкат јер ми смѣта.

фићукат, -ка̄м несвр. в. *фућкаџ*. – Научјо је фићукат прије нег што је пошџ љ-шкољу.

фишек, -а и -ѣка м в. *вишек*. – Некадѣ-с трговци прѣвли фишеке и од нџвинѣ. Тѣтка Бџса нам је дџнѣла бомбџнѣ у двѣ фишека.

фланѣл, -ѣла м *врсиѣ дебљег, љамучног љлаџна за израду љлахџи и доњег вѣша*. – Купла сам фланѣла па-ћ шџт дѣѣ гѣѣ.

флаша, -ѣ ж в. *влаша*. – Разбијо сам флашу, па мџрам пџкупт стакло.

флѣба, -ѣ ж *средсиџо за бијељење одјеѣе, љешикира, љрекривача, хеклераја*. – С флѣбџм љу љштѣркат еклѣрај.

флѣка, -ѣ ж **1.** *мрља, мања љрѣлавиџиѣна на некој љодлози*. – Какаѣ т-је тџ флѣка на блуз? **2.** *гумена закрѣа на унуџрашњџ гуми љџчка, базена, чамца и сл.* – Ту гуму је Арсо вѣћ крпјо, јер љмајџ двѣје флѣке.

флѣкце ж мн. *џѣанко развијано џијѣсиџо изрезано на коцкице*. – Дѣнаш-ћмо за љжну љмат флѣкце с кџпусом.

флѣтан, -тна, -тно *сиреџан*. – Биће џд-њег флѣтан и дџбѣр мајстор.

флѣтно прил. *сиреџино*. – Дџбривџ бѣш флѣтно држѣ љлат и рѣдѣ.

флѣснит, -нѣм несвр. *лагано удариџи некога љо лицу или глави џџиво-реном руком, као љџозорење*. – Ма, рѣвѣ брѣз-вѣзѣ јер га нѣје ни љдарјо, нег сѣм маљо флѣсно.

флѣта, -ѣ ж *љразна играћа карџа, која не доноси бџдове*. – Па ел љма љѣ кџја пџна карта, а нѣ сѣм флѣте?

фџдамент м *основа, љѣмѣл, љџсиџѣ*. – Мџрам сџтра шѣловат фџдамент за шџпу и стазу дџ-њѣ.

фџсна, -ѣ ж в. *љлањака*. – За шѣловѣње нѣ-требајџ фџсне, нѣг џбичнѣ цџларце.

фрѣј прид. *слобџдан, без џбавѣза, бесѣлаџан*. – Мѣра га је џставла, па је Жѣвко сѣд фрѣј. џвѣ нѣдѣѣ нѣ-радѣм, па сам фрѣј свѣки дѣн. Дѣнас је за свѣ вџжња фрѣј. Дџбјо сам трѣ дѣна фрѣј.

фрѣј прил. *слобџдно, бесѣлаџино, без љѣреџа или џбавѣзе*. – Свирици-с ми цѣлџ вѣчѣ свѣрал фрѣј. Дѣли смо им фрѣј трѣ цака кѣрузѣ.

фрѣјер м *лијѣй, дџѣдѣлив, зџџдан момак, младић, слобџднијег, али не љросџџ љџнашања*. – Мѣсли да је фрѣјер, а вѣћ каки-с му зџб?

фрѣјка, -ѣ ж *малиѣер, жбука*. – Нѣје дџбро прибјо трѣску за плафџн, па му џтпадѣ фрѣјка.

фрѣјкат, -ка̄м несвр. *жбукаџи, малиѣерисаџи*. – Ка-ћеш фрѣјкат кѣћу?

Ц

ца̋бра̋в, -ава, -аво за кувану храну: *слабо замашићена, зачињена и доси̋а водњикава*. – Нешто т-је ова̋ чорба ца̋брав̋а.

ца̋брав̋о прил. за кувану храну: *слабо замашићено и зачињено, водњикаво*. – Сарма њзглѣд̋а ца̋брав̋о.

ца̋гер м *каза̋лка на са̋иу*. – Стр̋г̋о се ца̋гер на ве̋керу, па н̋е-вд̋им ко̋лк̋о је са̋ти̋.

ца̋гри̋је, ца̋гр̋и̋ја ж мн. *кори̋це у којима с̋и̋оји нож, мач или са̋бља*. – Н̋еко вел̋и ца̋гри̋је, а н̋еко ко̋рце.

ца̋јгов̋и, -а̋, -о̋ *изра̋ђено од гла̋и̋ког, ш̋анког, чвр̋с̋и̋ог индус̋и̋ри̋јског и̋ла̋и̋на*. – Ко д̋ечки̋х сам до̋б̋о ца̋јгов̋о од̋јело. До̋ђи, д̋ико, веч̋ерес на пр̋ело / па обӳци ца̋јгов̋о од̋јело (НП).

ца̋јт, ца̋јта м *ври̋јеме као ш̋ра̋јање или доба дана*. – Н̋ећ им̋ат ца̋јта да од̋ем до̋-њ̋и̋.

ца̋п̋ин, -и̋на м *ала̋и̋ка за ручно ӳш̋оваривање клада у кола, камион, ва̋гон и сл.* – Бр̋ез ца̋пи̋на н̋е̋ће мо̋ћ на̋кан̋тат кла̋ду на ками̋јон̋.

ца̋пр̋ит, -р̋им несвр. *гр̋ди̋и̋и, ви̋ка̋и̋и, с̋и̋ално некоме и̋аме̋и̋ова̋и̋и*. – Кад она по̋чме ца̋пр̋ит, н̋е-мож до̋ћ до̋-р̋ј̋ечи̋.

цва̋јгла, -ѐ ж в. *б̋јелка*. – Данас ск̋ӳва̋ј цва̋јглу са к̋исел̋ј̋ем мл̋ј̋еком̋.

цва̋јер м *квали̋и̋е̋и̋ни̋је би̋јело и̋шенично бра̋шно*. – Јо̋ш им̋амо па̋р к̋и̋ла̋ цва̋јера и по̋ вр̋е̋ћ крӳш̋но̋г бра̋шна̋.

цва̋н̋ци̋к м **1.** *зва̋ње у кар̋и̋ашко̋ј игри ш̋на̋йс ко̋је ври̋једи 20 и̋оена*. – Во̋јо је им̋о и цва̋н̋ци̋к и ф̋ир̋ци̋к, ал ни̋је ст̋и̋г̋о зв̋ат̋. **2.** *новчани̋ца од двадес̋е̋и̋ динара, кра̋јцара или друге валӳи̋е*. – Тен̋ас̋ја је им̋о са̋м два̋ цва̋н̋ци̋ка̋.

цва̋рт, -р̋им несвр. **I.** *и̋е̋ћи на јако̋ј ва̋и̋ри или на сун̋цу*. – Шт̋а цва̋р̋и̋ш х̋ела̋пе на пла̋мену, јер се н̋е̋ћ̋ исп̋е̋ћ нег ће се са̋м зап̋ал̋т и за̋чад̋т. **II.** ~ *се сун̋ча̋и̋и се на јаком сун̋цу*. – Н̋е̋к̋и во̋л̋е да се цва̋р̋е на̋-с̋ун̋цу док не по̋цр̋л̋ен̋е ка̋ј ра̋ков̋.

цв̋е̋ка, -ѐ ж *обӳћарски ексер̋чи̋ћ на хо̋новима ци̋и̋ела или чизама*. – Пот̋ум̋пла̋ј ми ра̋дн̋е ци̋пеле и м̋етни цв̋е̋ке. По̋дер̋о је хо̋нове, па н̋е̋ма̋ љ̋-шта м̋ет̋нит ни цв̋е̋ке.

цв̋е̋њ̋ка̋ње с *игра м̋е̋и̋ал̋ним новчи̋ћима ко̋ји се ба̋ца̋ју на цр̋и̋у или уза̋ зид*. – Цв̋е̋њ̋ка̋ње се мо̋ре и̋грат ба̋ца̋њ̋ем н̋ов̋чи̋ћ̋а на цр̋ту ил̋ љ̋за̋-з̋ид̋.

цв̋е̋њ̋кат се, -ка̋м се несвр. *игра̋и̋и се м̋е̋и̋ал̋ним новчи̋ћима; усп̋. цв̋е̋њ̋ка̋ње*. – Д̋еран су се цв̋е̋њ̋кал код тр̋го̋в̋н̋е̋, па се на кра̋ју и по̋сва̋дли̋.

цв̋е̋рг̋ла̋н, -ла̋на м *раса украсно̋г и̋и̋је̋и̋ла, ма̋лог рас̋и̋а*. – И̋-м̋и̋ им̋амо цв̋е̋рг̋ла̋на и дв̋и̋је̋ ко̋к̋це̋.

цвѣбок м *двойек, љрејечени хљеб; тврд хљеб уошшѣ*. – Жѣно, дај нам фришкѡг крува, а нѣмѡј мѣтат ѡвај цвѣбок прѣд-наѣ.

цвѣка, -ѣ ж *ѡсебна врсѣа кламфе, са краѣким ланцем и клином, која служи за вучење дебла*. – Понѣс сѣкирцу за забѣјат цвѣку.

цвѣкат, -ка̄м несвр. **1.** *сјећѣ клијешѣима или маказама жицу*. – Нѣмѡј цвѣкат тѹ жѣцу, јер ће се свѣ рѣспаст. **2.** *фиг. ѡлашиѣи се, бојѣи се*. – Мѣло-рѣд цвѣка̄ од Гѡрана.

цвѣкери, -ѣкѣра̄ ж мн. в. *ѡзлуци*. – Рѣнко нѡсѣ цвѣкере јѡш ѡдмалена.

цвѣлѣт, -ѣлѣм несвр. *расѣуживѣи или задиркивѣи некога до ѡлача, вербално вријећѣи некога док не заѡлаче*. – Штѣ цвѣлѣте тѡ дјѣте?

цвѡњак, -њка м *најсиѣнији мѣтални новчић*. – Штѣ-ће-т тѣ цвѡњки у цѣпу кад се за-њѣ нѣ-море нѣшт кѹпт. Израз: нѣмати ни цвѡњка нѣмѣи ни најмању количину новца. – Нѣмѣ ѡн нѣ цвѡњка, а ка̄мол за кѹпт мѡтѡр.

цвркуша, -ѣ ж в. *ајнѣрен чорба*. – Брѣнка, на̀правдѣ цвркушѣ за јѡзну.

цврљѣт, -рљѣм несвр. *јакѡ ѡриближавѣи уз ваѣру, ѡламен и сл.* – Штѣ цврљѣте тѡлкѡ печењаке на пла̀мену, па бѡљѣ и мѣтните на жѣру.

цврѣнит, -нѣм свр. *мало ѡѡиѣи алкохола, ѣек ѡѡико да се ѡримијѣи, али да ѡѡ јѡш није ѡијансѣво*. – Са̄м су ма̀ло цврѣнил и зафркавал се, па-с се прѣје поноћ та̀ки цврѣнит рѣзишли кѹћама.

цврѣнит, -а, -ѡ ѡриѣиѣ, *загријан од алкохола, сѣање ѡрије ѡијансѣва*. – Нѣје се јѡш на̀пѡ, ал је са̄д та̀ки цврѣнит гѡри нѣг кад је пѣан.

цврѣнѣто прил. *ѡриѣиѣѡ, загријано од алкохола*. – Нѣје-м изглѣдѡ цврѣнѣто, а пѡѡ је са стѡлцѣ.

цѣкер м *ѡорба за ношење разних намирница*. – Потрѡшла сам ѡладу дѣна̀ра̄, а свѣ шта сам кѹпла ста̀ло м-је у цѣкер.

цѣндрѣв, -ава, -авѡ уѡлакан, *сѣреман да заѡлаче, нерасѡложен, обично кад је дијѣѣе болесно и има ѣемѣераѣуру*. – Сѣне, штѣ-с ми да̀нас та̀ки цѣндрѣв? Да̀нас је Пѣрца цѣндрѣв, мѡрд му ѡзлазѣ нѡвѣ зѹб.

цѣндравѡ прил. *уѡлакано, ѡлачљиво, нерасѡложено, обично кад је дијѣѣе болесно и има ѣемѣераѣуру*. – Ма̀лѣ Срђан ми ѡзглѣда̄ цѣндравѡ.

цѣнер м *нѣшѣѡ шѣѡ има вријѣдностѣ десѣѣ, нѣр. карѣа за карѣање вријѣдностѣ десѣѣ*. – Нѣје ѣмѡ нијѣднѡг кѣца нѣг са̄м два̄ цѣнера.

цѣрѣкат се, -ка̄м се несвр. *смјешкаѣи се, осмјехивѣи се, али ѡмало и исѣрекидано*. – Нѣмѡјте се са̄м вѣ цѣрѣкат, већ рѣцте и на̀ма штѣ је смјѣшно.

цѣремѡнја, -ѣ ж *ѡроѣѡкол ѡнашања, редѡслијѣд догађања на неком догађају*. – Нѣ-волѣм ја нѣквѣ цѣремѡнје.

цѣблиѣт, -лѣм несвр. *дугѡ нѣшѣѡ ѣешко носѣиѣ или радиѣиѣ*. – Цѣблил смо ѡнѣ ца̀ке скрѡз на та̀ван.

цїгѣнчит, -чїм несвр. *мољакаїи, їпросїи, уїорно їражїи* неку *сїиїницу* од некога. – Нє-знѣм кѣк га нїје стїд да цїгѣнчї од кѣмшїїѣ штѣ ће пѣјст.

цїгѣѣаст, -аста, -асто *слаїїкорјечив, умиѣаїи, доїадѣлив, коїи увијек добије шїио їражи* или коїи зна како їриїи људима да би се добило їраже-но. – Она је цїгѣѣаста ѣдмалена и ўвјєк дѣбје штѣ ѣће.

цїгѣѣасто прил. *слаїїкорјечиво, умиѣаїио, доїадѣливо, које увијек добије шїио їражи*. – Он се пѣнѣшѣ цїгѣѣасто и ўвјєк му пѣпустє, па бїдє как ѣн ѣће.

цїгѣршпиц м *мушїиикла*. – Стѣнко прѣвї цїгѣршпице од лјєскє.

цїговѣн, -а, -о *набран, їрекльоїєн, їлисиран*. – Од тєткє Мѣрјє сам дѣбла цїговѣнї ѣїну.

цїговат, -гујем несвр. *набираїи, їравиїи їрекльоїе, їлисираїи*. – Кѣсѣвка знѣ лјєпо цїговат сїкїу.

цїгорја, -є ж *цїкорија, замјена за їраву кафу, а добива се мїєвењем сувог коријена биљке водоїије*. – Бѣко, ел їмѣш цїгорјє да-м направїш бїлє кѣвє?

цїкла, -є ж *цвекла*. – Скївѣї цїклє за салѣту.

цїкнит, цїкнєм несвр. **1.** *цїкнуїи, огласїи се изненада јаким и ви-соким їионом*. – Кѣжї да кад нєко нѣгазї бїрїѣка ѣн цїкнє тѣлкѣ јѣкѣ да се нѣмѣ оглївї. **2.** *за сїѣкло: наїрснуїи, їуїи уз сїиїан їродоран звук*. – Сѣм је мѣло кїцнѣ вїѣшѣм, а ѣна је цїкнила и рѣзбила се.

цїкїлѣр, -ѣра м *цїркулар, уређај са їлочасїиим округлим сјечивом за рѣзање дрва*. – Звѣї Мїрка да нам їзрежє дрва цїкїлѣром.

цїлїндер м *цилиндар, цилиндрїчни сїѣклени абѣжур око їламена свїейиїѣка*. – Цилїндер лѣмпе петријѣлкє ил лѣмпѣша нѣјболє се мѣре ѣчи-стит нѣвнама.

цїма, -є ж *надземни, зєѣсїи дио биљке лука, кромїира и сл.* – На кумпїјерма се цїма зелєнї, па и јѣш нє-трєбѣ вѣдт.

цїмат, -мѣм несвр. **I.** *дрмаїи, їресїи, їоїресѣаїи*. – Нємѣј тѣлкѣ цї-мат вратма да нє-рѣзбијеш стѣкло. Свѣкї ме ѣштриїј звїк цїмѣ, па нє-мог зѣспат. **II.** *~ се креїѣаїи се или возиїи дужє вријеме*. – Цїмал смо се од Бїчја до Кѣгїрїа дѣбрї сѣт и фєртѣљ.

цїмбїїѣт, -љѣм несвр. *лоше свираїи*. – У гостијѣн код Млѣдена вѣї цїмбїїѣїї.

цїмент м *цємениї као гѣрѣвински маїеријал, али и као їѣдлога израђена од њєга*. – Зѣ-тѣ ће трєбат двїје врѣће цїмента. Зѣпєо сам за прѣг, па сам се ѣпружїо на ѣномє цїменту кѣлкѣ сам дїгѣчѣк.

цимерман м *мајстѿор за ѿсѿтављање и срезивање дрвене грађе ѿри градњи зграда и кућа*. – Пáne Дђђјáновђ је бђђјо нáђбољђ цимерман у околци.

цинкош м *звонце на говедима, овцама и сл.* – Мáрва йдѣ из рáмпoшa, па се чђђје цинкош.

цинтор м *црквено дворишѿиѣ, црквена ѿорѿиa*. – За Бòжђ смо йграл кòло у цинтору.

циња, -ѣ ж *емајл на ѿосуђу*. – Лòнац ми је йспò й-шáкá и нá-двá мјѣста се óбла циња.

цињáт, -a, -o за *ѿосуђе: емајлиран*. – Кúпла сам цињáтý тáвцу.

цифершлýс м *рајсферишлус, заѿварач са ѿаѿенѿи-заѿварачем*. – Поквáрјо м-се цифершлýс на лáчама, па-и мòрáм óднђѣт код шнáјдерцѣ да-м ўшје дрўђи.

цифра, -ѣ ж **1. в.** *нумера*. – Док сам бђђјо у вóјски, свáкђ дáн сам прецр-тáво цйфру, одбројáвајўђ кòлкò је дáнá јòш óстало до краја. **2. име краве**. – Кá-ђе се Цйфра отѣлт па да ймáмо јòш јѣдну мáлý тѣлу?

цифрат, -рáм несвр. *уљейшаваѿи, доѿђјериваѿи, украшаваѿи*. – Чѣм цйфрáш тá врáта, кòнд се вђдѣ спòља. Штá се стáлно цйфрáш, кáј да-ш се жѣнт.

циц, цйца м *ѿанки, ѿамучни маѿеријал за израду љейѿне гардеробе*. – За Пѣтрово-ђ нòст сўкњу од цйца.

цицвара, -ѣ ж *уйржено кукурузно и ѿшенично брашно на кајмаку, јѣдно од сѿиарих ауѿиенѿичних срйских јела*. – Стрйна Јòвáнка нáправђ цйцвару óчас пòсла.

циценй, -á, -ò *који је нáправљен од цйца*; усп. цйц. – Јѣло, кò-т је прáвјо тў цйценў блўзу?

цјевáнца, -ѣ ж *ѿоѿкољеница*. – Кад му је прогýрò лòпту крòз-ноге, óн га лўпјо по цјевáнци.

цјѣвчит, -йм несвр. *ѿолако и много ѿиѿи*. – Бóро и Зòрислáв цјѣвчѣ пйво под óрасом.

цјѣлац, -лца м **1.** *цйјели, неугажени снијег*. – Дò-шкòлѣ је бђђјо цјѣлац, па смо сáм прѣтли снјѣг. **2. в.** *љуѿиaц*. – Ак нáйђѣмо на цјѣлац док бўдѣмо кò-пáл тѣмелъ, мóрађмо га мйнат и нáстaвт кòпат.

цјѣлò чўдо много, велики број, досѿиa. – Кад смо пòсијал кўрузе, на њйв се скўплò цјѣлò чўдо тйцá.

цјѣнт, -ѣнйм несвр. **1.** *одређиваѿи цйјену*. – Мйлисáв је крмачу цјѣнјо двáнѣст йљáдá, ал нйје мòгò дòбт вйшѣ од дѣсет. **2.** *ѿроцјењиваѿи, ѿросуђиваѿи*. – Јá цјѣнйм да тўј нѣмá вйшѣ од пѣтнѣст мѣтѣрá жйта. **3.** *ува-жаваѿи, имáѿи добро мишљење о нечему или некое*. – Мáрка-с свй цјѣнли док нјѣс вђдли кáк је брезòбразáн и пòквáрен.

црвчав, -чава, -чаво *који има црвотиочине у себи од црвице*; усп. црвца.
– Тѣ даске нјес дѡбре јер су црвчаве.

црјѣпња, -ѣ ж *земљани ѡклоѡац испод кога је на огњишћу ѡечен хљеб, месо, кромѡир, куѡус и сл.* – Мѣн је лѣпши крѡ испод црјѣпнѣ, нѣг из крѡшнѣ пѣћ.

црѡавца, -ѣ ж *јако мала зарада, неадекватна ѡѡребама и у односу на урађени ѡсаѡ.* – Радѡмо од јѡтра дѡ-мрака, а платѣ нам нѣквѡ црѡавцу.

црѡлетна, -ѣ ж **1.** *ѡијело угинуле живоѡиње.* – Закѡпaj тѣ црѡлетне ѡ-земљу да-и пѣи не развлачѣ. Нѣмѡј га чѣкат јер ѡн данас нѣће ћѣрат гѡведа и сѡм се излѣжѡвѡ кај црѡлетна. **2.** *погрд. неко ко само лежи и дријема, нишѡта не ради.* – Штѡ се излѣжѡвѡш, црѡлетно јѣдна, па знаш да мѡраш ћѣрат гѡведа!

црљѣн ж 1. *црвенило.* – Какавѡ т-је тѡ црљѣн на нѡг? **2.** *црвено небо ѡри заласку Сунца.* – Вечѣрес је Сѡнце чѡдно залазло и ѡнѡ црљѣн нѣ-слѡти дѡ-брѡм. **3.** *средѡшњи ѡамнији диѡ дебла.* – Ак се шѡндра направи од црљѣни раста, мѡре дѡрат гѡднама.

црљѣн, -ѣна, -ѣно (одр. црљѣнѡ, -ѡ, -ѡ) *црвен.* – Штѡ-с тѡлкѡ црљѣн у лицу? Та мѡрама т-је јѡко црљѣна. Дјѣца-с црљѣна у лицу. Штѡ-ћѣ-т тај црљѣн шѣшѡр? ѡзми црљѣнѡ мѡраму.

црљѣнѡ, -ѣ ж *сѡвар која је црвене боје, углавном се односило на ѡѡир-ну новчаницу.* – Од чѡкѣ је дѡбјѡ три црљѣнѣ да си нѣшт кѡпи.

црљѣнѡ слѡво *вјерски ѡразник који је у календару ѡбиљежен црвеним словом, ѡа се на ѡај дан не раде неки ѡслови.* – Сѡтра је црљѣнѡ слѡво, па на-њив нѣћмо нѡшт радѡ.

црљув, -а, -ѡ *који има црва у себи, нѡр. воће, ѡвѡрће, месо, брашно и сл., црвљив* – Крѡшке-с црљувѣ. И лѡта паприка мѡре бѡт црљува.

црѡ испод нѡкта дати *дати некоме све ѡѡо се има.* – Њѣгов су му дал и црѡ испод нѡкта, ал цѡбѣ јер је свѣ страћѡ.

црѡмањѡст, -аста, -астѡ *који је ѡамније ѡѡи, ѡамнијег ѡѣна.* – Црѡмањастѡ ѡна, а ѡ-ѡн црѡмањѡст и прѡво-с лјѣп ѡбадѡје.

црѡца, -ѣ ж *сорѡа шљива и крушака.* – Од црѡнѡца шљивѡ жѣне-с прѡвле пѣкмез без шѣћѣра и мѡгѡ се чѡват гѡднама. Крѡшке црѡце-с мѣтѡне у тѡршију.

цртѡло с *мѣшѡлни диѡ ѡлуга који верѡиѡално сијѣче земљу.* – Цртѡло се нѣ-мѡра ѡкѡват и ѡшѡрит. Израз: туп ко цртѡло *јако глѡи.* – Тѡп је кѡ цртѡло и нѣмѡ се ш-њѡм штѡ пѡно прѡчат.

цѡг м 1. *количина ѡѡијѣне ѡѣношћѡ одјѣдном, јѣдним гуѡљајѣм.* – Стѣво мѡре у јѣднѡм цѡгу пѡпт влѡшу пѡва, а да нѣ-скѡда с ѡста, кѡнда лјѣвѡ у бѡре, а нѣ у грѡло. **2.** *регулѡѡѡр ѡѡѡѡа вѡздуха на ѡѣи, али и сѡсоб-*

носѝ димњака да добро ѝроводи дим најоље. – Лјѣпо му је направјо ђцак, па ѝмā дѡбāр цѹг. Израз: из цуга одједном, из ѝрвог ѝуѝа, одмах. – Погѡдјо је срњака из цѹга. Полѡжјо је ѝспит из цѹга. Кад је Мѝрко рѣкѡ кѡлкѡ трајѝ, из цѹга је прѝстѡ.

цѹк м *ѝмагало за вађење ѝечносѝи из буреѝа, некада ѝрављено од осушене иѝѝоимене биље из груѝе бундева.* – Бāба Бѡса је посāдла цѹкове. Рѡса је свāкѡм ѡд-нāс дāла по цѹк да се ѝгрāмо и учѝмо кāk се вāдѝ рākја из бѹрета.

цѹкар, -кра м *шећер.* – Мѣтни мāло цѹкра у кāву.

цѹкер м в. *цукар.* – Брез цѹкера нѣ-знāм направт нѝквијѣ колāчā.

цукмѝзла, -ѣ ж (об. у мн.) *ѝосласѝица, храна ѝо нечијѡј великој жељѝ.*
– Стāнко ѹвјѣк нѣшт извѡлјѣвā и сāм трајѝ да му донѣсѹ коекакијѣ цукмѝзлѝ.

цѹло с *завежљај са личним сѝварима, одјећом и обућом.* – Кѹ-ш с тѝм цѹлом?

цѹнт, -нѣм свр. *криомице неѝѝѡ даѝи.* – Мāло јѡј цѹнѣ бāба, мāло тѣтка и ѡна ѹвјѣк ѝмā нѡвāцā.

цѹњат, -нѣм несвр. *обилазиѝи без циља, ѝролазиѝи без видљиве ѝоѝребе.* – Кѹд цѹњāте свāкѡ вѣчѣ?

цѹпат, -пāм несвр. *скакуѝаѝи у мјесѝу, ѝоскакиваѝи с ноге на ногу.* – Ён, Јѣфто цѹпā на ѡнѡј зѝм чѣкајѹћ Јāгоду.

цѹпкат, -кāм несвр. в. *цупаѝи.* – Бѝло м-је лāдно, па сам цѝлѡ врјеме цѹпкала чѣкајѹћ āвтобус.

цѹра, -ѣ ж **1.** *дјевојка.* – Мѝлна и Сārна Стѡјāнка је од лāн бāш ѝжѝикљāла и сād је прāвā цѹра. Тѣшко цѹри кѡјā је поштѣна / кад ѡстарѝ нѣмā ѹспомѣнā (НП). **2. в.** *баба (5).* – Нѝсом ѝмѡ фѝрцик, јер сам ѝмѡ цѹру и цѣнера.

цурѣтак, -тка м дем. *млада дјевојка која ѝшек ѝосѝаје цура.* – Стāна је бāш ѝзрāсла и сād је вѣћ цурѣтак, па се дѣчки зā-њѡм ѡбāзирѹ.

цурѣтна, -ѣ ж аугм. *вѣћ озбиљна и одрасла цура, велика цура.* – У Кѹсоњама ѝмā јѣдна цурѣтна кѡјā м-се здѡпала, ал бāдавѣ јер је вѣћ зāузѣта.

цѹрик *узвик коњима или воловима да заѝрегу ѝовуку уназад.* – Цѹрик, Цѣда, цѹрик!

цѹрикнит, -нѣм свр. *кренуѝи назад, враѝиѝи се.* – Мѡрāш се мало цѹрикнит, па нѣшт подбāцт под тѡчкове.

цѹрца, -ѣ ж дем. *мала цура, дјевојчица.* – У рāзреду ѝмā дѣсет дечкићā и двāнѣст цѹрицā.

цѹцлит, -лѝм несвр. *ѝолако и дуго ѝиѝи, као кад дијѣѝе ѝије или јѣде ѝечну храну из флашице.* – Од ѡјтра сјѣдѣ пред дућāном и цѹцлѣ по пѝво.

– 307 –

чaтлoв, -oвa м дрвeнa лeи́вa кoјa држи cи́рaницe и дacкe иoдa шo-вapнoг и́pocтoрa зaйрeжнeх кoлa. – Дa-б cкiнo лoтpe, пpвo мoрaш cкiнт чaтлoвe.

чaтpњa, -e ж иocудa, зa иoмoћнe нaмјeнe. – Мeтни ћук јeст у чaтpњу. Ел имaш дoст чaтpњa зa рaзлит вoлкe пaчe.

чaтpњaт, -њaм нeсвр. в. бунгуpaи́. – Бaбe нeшт чaтpњaју кoд ћупpијe.

чaчaк, -чкa м cмpзну́иo блaи́иo кoјe je oшípo, клизaвo и нeзгoднo зa кpeтaњe. – Нeнaд je пao нa чaчaк пa ce caв рaзбијo и рaскрвaјo кoљeнa.

чвaкaт, -кaм нeсвр. кљуцаи́и. – Пилђи вoлe чвaкaт шpoт и кoпpивe.

чвaкнит, -нeм свр. чвaкну́и, кљуцну́и. – Нeмoј вaтaт рyкaмa пилђe јep ћe тe квoчка чвaкнит.

чeбyљцa, -e ж чeбуљицa, бyбуљицa, aкнa. – Нeквe чeбyљцe-с ми изишлe пo нoгaмa.

чeгpтaљкa, -e ж в. звpчaљкa. – Тaтa м-je нaпpавјo чeгpтaљкy. Чeгpтaљкy у вiнoгpaду пoкрeћe вјeтap.

чeгpтaт, -тaм нeсвр. иpави́и бyкy. – Дјeцa вoлe чeгpтaт и кaд трeбa и кaд нe-трeбa.

чeзe, -a ж мн. зaйрeжнa лaкa кoчијa, кoјy вyкy кoњи и oбичнo сa двa шoчкa, иoлуфијaкep, двoкoлицa. – Сирoтњa ce нијe вoзлa у чeзaмa.

чeкићap м иpeнoснe млин зa мљeвeњe рaзних жи́иa, иoкpeћe гa cи́pyјa или мoшop. – Aндријa, упaлдep чeкићap, пa нaшpoтaј врeћy кyрyзa зa кpмкe.

чeлa, -e ж ичeлa. – Чим je гpaнлo cу́нцe, чeлe-с oдмa изишлe oкo тpнкe.

чeлнi, -a, -o чeoни, кoји je нa чeoнoј cи́рaни или нa чeлy нeчeгa. – Свoдaк je кoртo бpeз чeлнi cтpaнa.

чeљaдe, -eтa (гeн. мн. чeљaди и чeљaди́) c oсoбa, чoвјeк. – Штa je Бoсiљкa ш-њимe пpeдyрaлa, тo чeљaдe тeшкo мoрe свaтт. У Пaкoвћимa je пeтнeстepo чeљaди у вaмилђи. Тyј имa рaнe зa oсмepo чeљaди. Милинa je виђeт тoлкo чeљaди oкo aстaлa ћe yжнaјy.

чeљyскa, -e (гeн. мн. чeљyсaкa, чeљyскi) ж шaнки слoј, oдвoјeнa љyскa, нiр. oд рeзaнoг дрвeи́a, ијeйaницe и сл. – Скуп чeљyскe нa дрвљaникy. Дoнeс мaлo чeљyскi зa пoдлoжт y-пeћ.

чeм дaи́. и лoк. зaм. ши́a, чeмy. – Чeм тo слyжи?

чeнгeлe, -eлa ж мн. **1.** кyкe нa кoнcтpyкцији o кoјe je вјeшaнa живoи́ињa иpиликoм нaкoн клaњa. – Јaгoдa, aјд нaм пoмoз дa дигнeмo кpмe нa чeнгeлe. **2.** cи́pавe зa мучeњe љyди вјeшaњeм o клинoвe уз дизaњe изнaд шлa. – Пpeживјo je oн у лoгopу и вјeшaњe нa чeнгeлe.

чeпaт, чeпaм нeсвр. гaзи́и нoгoм нeкoгa. – Нeмoј мe чeпaт!

чeпpкaт, -aм нeсвр. иpeвpи́иши, иpeгpи́иши или иpeи́yрaи́и иo иoвр-шини зeмљe, нeкe гoмилe, opмaрa и сл. – Тицe вoлe чeпpкaт пo вpишкo кoпaнoј зeмљи. Штa чeпpкaш пo-тoј шкpињи?

чeсницa, -e ж oбpeдни хлeб кoји ce иpави зa Бoжић. – Oвe гoднe je Мaрјa нaшлa нoвчић у чeсници.

– 309 –

џангрџат, џангрџа̄м несвр. *в. чангрџа̄ӣӣ*. – Шт̄а га ста̄лно џангрџа̄ш, па ђстав га ве̄ћ е̄днђч на мӣру!

џарат, џар̄а̄м несвр. *разгрџа̄ӣӣ жар и ва̄ӣру да бо̄ље гори, али и ш̄о-ком врача̄ња, џорица̄ња судбине, скида̄ња магӣје и сл.* – Дј̄џо, н̄џ-џар̄а̄јте по ва̄три, јер ће се упӣшат. Н̄џа̄ те̄б по̄моћ док ти баба-Смӣља н̄џ-буд̄џ ба̄р ма̄ло џарала по̄-ва̄три.

џигерца, -џ ж *дио изнӯӣрице: је̄ӣра је црна џигерица, а ӣлӯћа су бӣјела џигерица*. – Сто̄јо, упр̄џд̄џ с т̄ӣм др̄бђм џигерџ̄џ, и б̄јел̄џ, и цр̄н̄џ.

џикат, -ка̄м несвр. *код рогат̄ӣе с̄ӣоке: удара̄ӣӣ челом главе или рогови-ма*. – Прӣпаз се Бо̄гос̄авђг ђвна, јер во̄л̄и џикат.

џикљат, -ља̄м несвр. *нагло рас̄ӣӣ, брзо израс̄ӣа̄ӣӣ*. – ђвог про̄ље̄ћа ш̄џнца б̄рзо џикља̄.

џикнит, -н̄џм свр. *код рогат̄ӣе с̄ӣоке: ударӣӣӣ челом главе или рогови-ма*. – Ј̄рац се з̄на̄ са̄м зал̄е̄ћет и џикнит кђзу.

џил̄итат се, џил̄ит̄а̄м се несвр. **1.** *игра̄ӣӣ се ш̄ӣа̄ӣђм или ко̄ӣљђм ко̄је се ба̄ца*. – Џил̄итал смо се док Нӣкола нӣје раз̄бӣјо кђљено. **2.** *рӣӣа̄ӣӣ се, удара̄ӣӣ ногама око себе*. – Про̄бал смо-ӣ ӯватт, ал н̄је̄смо мо̄гли ни прӣћ̄ кђлкђ-с се џил̄итал.

џил̄итнит се, џил̄итн̄џм се свр. *ба̄цӣӣӣ из руке не̄ш̄ӣђ, неки ш̄ӣа̄ӣ̄, ко̄ӣље или сл.* – Ст̄рӣна Ста̄ка се џил̄итнӣла ђн̄јђм шт̄а̄пом и погђдла п̄ј̄џтла ӯ-гла̄ву, па га на̄ма̄ ӯбла.

џђг̄а̄в, -ава, -авђ *мр̄шав, неухра̄њен*. – Ел вӣ ра̄н̄ӣте та̄ го̄веда кад су то̄лкђ џђга̄ва?

џђмба, -џ ж *нера̄внина на ӣӯӣу или ш̄џрену*. – Џа̄б̄џ-с на̄правӣӣ ӣгра-лӣште кад по̄-њђм ӣма̄ дђст џђмб̄ӣ.

џђмба̄ст, -аста, -астђ *за ш̄џрен или ӣӯӣ̄: јако нера̄ван*. – П̄ртенӣ п̄ӯте̄в су ч̄џсто џђмба̄сти.

џђмба̄сто прил. *за неки ш̄џрен или ӣӯӣ̄: јако нера̄вно*. – Ш-ч̄ӣме-с ђрђ кад ӣзглед̄а̄ на̄к џђмба̄сто?

џђњат, џђњ̄а̄м несвр. *дуго чека̄ӣӣ, др̄ӣјема̄ӣӣ, с̄ӣа̄ва̄ӣӣ*. – Џђњђ сам на̄ ђђшку два̄ са̄та, а ђна нӣје до̄шла. Ј̄а сам ӯ а̄вђбусу џђњђ скђро̄ ц̄ј̄џђ в̄р̄је̄ме. Да̄нас сам џђњђ до̄ по̄ла дв̄ан̄џст.

џђмбус м *неред, хаос*. – Склђнте се ђтал̄џ и н̄џмо̄јте пр̄а̄вт џђмбус.

Ш

ша̄јба, -џ ж **1.** *ӣрс̄ӣџенас̄ӣа̄ ӣђдлошка на вӣјку, кружни ӣђђме̄ӣа̄ч*. – Под ша̄ра̄фе ђбав̄џзно м̄џтни ша̄јба̄џ. **2.** *уоквӣрена с̄ӣа̄клена ӣђђрӣшина на о̄ӣ-ђору, н̄ӣр. кӯће, аӯӣа̄ или сл.* – Сӣнӣша се ӣтнђ ка̄мено̄м и раз̄бӣјо му пр̄ђд̄н̄ју ша̄јбу на̄ а̄вту. **3.** *ӣџанки круг не̄чега ш̄ӣђђ изглед̄а̄ као ок̄руглас̄ӣа̄ ӣђђӣца̄, н̄ӣр. ко̄басӣце, кра̄сӣа̄ђђца̄ или сл.* – Св̄ј̄џтлана, ӯреж мӣ п̄џш̄џст ша̄јб̄ӣ ко̄бас̄-

цѣ. **4.** округли ѿлочасѿи носач, нѣр. зубаца за сјечење на циркулару, брусне ѿовршине на брусници, решейке која регулише кружноћу мљевења и сл. – Купјо сам нѡвѹ шѧјбу за цикѹлар. Излизала м-се шѧјба на брусници. Кад се ѡштрѣ нѡж машинѣ за мѣсо, мѡрѧ се наѡштрит и шѧјба.

шѧјтѡв, -ѡва м в. брикѿиаш. – Ћѧћа, тѣ ми сѧм напун шѧјтѡв, а јѧ-ћ ѿћ сѧм у бећарју.

шѧјцат, -цѧм несвр. шѣѿаѿи без ѿѡпребе, луѿаѿи, ѿумарѿи. – Мѣр-ко и Пѧне свѧкѡ вѣчѣ сѧм шѧјцајѹ по сѣлу, а ни сѧм нѣ-знајѹ кѹд би сѧ-себѡм.

шѧка-бѧка, -ѣ ж инсекѿи бубамара. – Шѧка-бѧка из трњѧка, покажи ми пѹт ѣѣ ѣу се ѹдати, прѣрр!

шѧлѧј (об. у нар. пјесми) ријеч без ѿособног значења, слична је ријечи алај или валај од којих је можда и изведена. – Пјѣвѧј ми пјѣвѧј, сѡколе, шѧлѧј сѡколе / кѡ штѡ си сѣнѡћ пјѣвао, шѧлѧј пјѣвао / под мѡјѣ драгѣ прозором, шѧлѧј прозором (НП).

шалѧта, -ѣ ж салаѿиѧ, ѣрвенсѿивено назив за зелену салаѿиѹ, а рјеђе су ѿако називане ѡсѿале салаѿиѣ. – Слѧћо, изнѣс и шалѧту!

шѧлѣ прил. лако, без већег наѿора. – Нѣш се тѣ ѡѣга шѧлѣ рјѣшт.

шѧловат, -лујем несвр. ѣриѣремаѿи, ѣравиѿи оквир калуѿа за беѿѡнирање усп. шалунг. – Дѧнаш-ћу шѧловат, па сѹтра мѡг излјѣват бѣтѡн.

шѧлтат, -тѧм несвр. регулисаѿи ѣромјене брзине, гусѿине, дубине и сл. ѿомјерањем ѿолуга мјењача. – Мѡрѧ се пѧжљиво шѧлтат да се нѣ-срѹнѣ зупчѧниц.

шѧлунг м рам, оквир, калуѿ од дасака за беѿѡнирање. – Ызми дѧске и лѣтвењѧке па напраз шѧлунг за скалине.

шалѹпа, -ѣ ж (ном. мн. шалѹпе ж и шалѹпи м, об. у мн., именица мушког рода чује се само у множини, али не и у једнини *шалуп) сѿѡљѧ дрвена зашѿиѿиѧ на ѣрозорима, жалузина. – Нѡћес нѣ-мѡрѧш затвѧрат шалѹпе на пѣнцерма. Вѣћ ес затворен шалѹпи? Ѧнѧ лјѣвѧ шалѹпа се тѣшко ѡтвѧрѧ, мѡрд је трѣбѧ подмазат.

шѧљца, -ѣ ж шалица, шоља за ѿијење кафе, млијека, чаја и сл. – Скѹвѧј ѿ-мен шѧљцу кѧвѣ.

шѧмја, -ѣ ж ѿѧнка, ѿлаѿинена шарена марама са ружама, дио је народне ношње, везивана је иза главе. – Жѣне-с шѧмју вѣзале ѣза глѧвѣ, а рѣду ѿспод брѧдѣ.

шѧмлица, -ѣ ж ниска дрвена сѿѡлица. – Око ѡгњѣшта се сјѣдло на шѧмлицама.

шѧѧац, -ѧца м мањѣ искоѿани јарак. – Триво је ѹпѡ у шѧѧац.

шѧѧт, шѧѧѣм свр. шѧѧнуѿи. – Штѧ-т је Мѣјѡдраг шѧѧѡ?

шѧѧтѧв, -ѧва, -ѧво в. блесав. – Штѧ ћеш ш-њѣм наќѣм шѧѧтавѣм.

шѧѧтаво прил. в. блесаво. – Штѧ се пѡнѧшѧш тѧк шѧѧтаво?

шѧпа, -ѣ ж (об. у мн.) в. ѣраца. – Напразла сам пѹну кѡрпу шѧпѧ за гѡсте, па кад мѧло ѡдстѡјѣ и бѣће лѣпшѣ и мѣѧѧјѣ за јѣст. Бѧш вѡлѣм јѣст шѧпе.

ша́пт, -пїм несвр. **1.** *креїаїи се, а биїи їиш и једва чујан, нїр. ауїо, моїор и сл.* Сре́дјо је па́љење на мото́ру па са́дє са́м ша́пї кад га вџї. **2.** *једва чујно їадаїи, нїр. сїїна киша.* – Сла́ба кїша ша́пї цїєлџ пријепџнє.

ша́ра, -є ж **1.** *ушарани дио нечега или неки неїравилни лик или црїеж.* – Од че́га т-је та ша́ра на пѣнцеру? **2.** *їоком їкања ушарани, а їоїом и на-везени дио женске народне ношње на доњем дијелу скуїа; у крају око Бучја је коришћена їзв. велика шара (висине око їри длана), а у селима ближе Па-крацу и око Дарувара їзв. мала шара (ширине једног длана).* – Мїлџ мајко, на́вєзи ми ша́ру / на јелене пла́вє и зе́ленє (НП).

ша́рага, -є ж (об. у мн.) *решїкастїи дио на заїрежним колима који заїївара їредњу и задњу сїрану їоварног їросїора.* – Мѣтни и ша́раге на кџла, да нам не їспанї врѣће вџзѣї уз Долишцу.

шара́мпџв, -џва м већи канал за одвод воде или боље уређени одбрам-бени ров око неког уїврђења, а їонекад и їоїоним. – Мїлју-с на́шли у ша-рампџву пўнџм вџдє. Ћєсарскџ војска је ра́дла шарампџве код Змајѣвца и Кућѣрїна. Кад се спўшї врјеме изнад Шарампџва, тџ џдє према Рађенџвцима и Мїлисџвцима.

ша́рат, ша́рам несвр. **1.** *їравиїи шаре, їисаїи или црїаїи, жврљаїи.* – Дїѣцо, кџ је ша́рџ по зїду? Ша́раї лџло ў-шуми на клѣну / да си їмџ цўрицу поштѣну (НП). **2.** (очма) *їажљиво и нервозно гледаїи око себе.* – Око кџла ба́бе са́м ша́раїў очма да им нѣшт не промакнє. **3.** *имаїи љубавне аванїуре, биїи неврјеран.* – Стѣнко вџлї ша́рат џколо, ал кад га Мїра ўватї с нѣкџм, свџш-ће бїт. Ша́раї лџло кўда си и ша́рџ / вџраї џнў кџїу си и вџрџ (НП). **4.** *в. їлећкаї.* – Ку́руз се окџпаїў бржїє ак се ша́раїў шпартѣшем.

шара́ф, -џфа м заврїањ, вијак. – Кад бўдѣш мѣтџ шара́фе, нѣмџ забџ-равт пџд-њї мѣтт ша́їбе.

шара́фат, -фџм несвр. *заврїаїи заврїње или вијке, али и нешїо ра-диїи їомџу клијеїи, кључева, вијака и сл.* – Војџ са́м нѣшт шара́фа око мото́ра ил кџсилцѣ јер тџ ба́ш и вџлї и зна.

шаре́нца, -є ж їкани вунени їреквивач са шарама, за їреквивање кре-веїа, дио је дјевојачке сїреме, а шаре су їкани и накнадно везене. – Цїєлў смо зїму ткѣле шарѣнце, а до слїѣдѣїє їмо и валд и на́вєст.

ша́тра, -є ж велики шаїор, нїр. вашарски, циркуски, за неки већи скуї и сл. – Мила́дне, џјмо сїєст под ша́тру и ўзѣт пѣкѣ и нѣшт за пџпт.

ша́цоват, -цујем несвр. *їроцїењиваїи одџка или на основу искусїва, нїр. їежину сїџоке и сл.* – Јџ сам-и ша́цовџ и мїслїм да џвї већї прасци їмаїў по стџ триест кїла.

ша́шаџ, -ава, -авџ в. блесав. – Тџ дїѣте је фѣст ша́шаџо и нѣмџ му свѣ вїѣроват.

ша́шаџо прил. в. блесавџ. – Да́нашња млађѣрја се че́сто пџнаша ша́ша-џо.

Шва́бо, -ē м *Нијемац, ѿнекад и са ѿогрдним, ѿежорайтивним ѿризвуком*. – Чѿм су Шва́бе напале, ѿвѿ дѿмаћѿ-с се ѿдма узјогунли и пѿчѿл мал-третѿрат и апсит кѿмшије и нјѿс ѿмал мѿлости према нѿкоме.

шва́бскѿ, -а, -ѿ *швайски, њемачки*. – Бјѿжѿл смо од шва́бскѿ војникѿ. Шва́бскѿ војска нас је изнена́дла. Тѿ-с нашо́ тај шва́бскѿ шљѿм?

шва́јс апѿра́т *аѿпарѿи за заваривање*. – Пра́вђу метѿлнѿ ѿграду, па ѿе-м трѿбат шва́јс апѿра́т.

шва́јсоват, -сујем несвр. *завариваѿи, вариѿи*. – Ку́п си шва́јс апѿра́т па-ш мо́ђ шва́јсоват дру́гјема за па́ре.

шва́рба, -ѿ ж *брадва, алаѿка са краѿком дршком и широким и мало закошеним сјечивом за сјечење бундева и сл.* – Са́во, узми шва́рбу и насјѿц мисѿрача́ крмком.

шве́рат, -ѿра́м несвр. *кривудаѿи, неѿправилно се креѿѿѿи*. – Не́ђе-с се до́бро на́пли, па са́де шве́рајѿ низ-цесту.

шви́ндлат, -ла́м несвр. **1.** *имаѿи врѿоглавицу*. – Мо́раћ ѿћ код до́ктора јер ми се ста́лно шви́ндла́ у гла́в. **2.** *вараѿи, лагаѿи*. – С ѿѿм нѿс сѿгѿран, јер ста́лно нешт шви́ндла́.

шви́цат се, -ца́м се несвр. *знојиѿи се*. – Но́ге м-се ја́ко шви́цајѿ, па смрде́ и не-зна́м шта́ да ра́дѿм.

швра́ка, -ѿ ж *ѿѿѿца сврака*. – Дјѿцо, па́зте да швра́ке не одне́су пѿлђе.

швра́копѿс м *нечиѿѿак рукоѿис (као да је сврака ногом ѿисала)*. – Ја́ ѿвај швра́копѿс не-мог прочита́т.

шврлѿ́гат, -а́м несвр. *ходаѿи кривуда́во, ѿосрѿѿѿи због ѿѿѿа, умора, болесѿи или ѿѿѿѿине ѿѿѿѿа који се носи*. – Мѿљко све́ шврлѿ́га са ѿно́м ца́кѿм на ле́ђма.

шебе́љат, -а́м несвр. *в. шврлѿугаѿи*. – Ви́дѿре тѿ ѿѿ трѿјце́ ка́к шебе́љајѿ низ-цесту.

шевр́дат, -да́м несвр. **1.** *кривудаѿи ѿри ходу или возжѿи*. – Ви́ђ Срѿтена как шевр́да́ с мото́ром, мо́ра да се не́ђе на́пјо ра́кјѿштинѿ. **2.** *измоѿѿаваѿи се, околишаѿи са ѿјаѿѿѿавањѿм*. – Де́ већ ѿдно́ч ре́ц ка́ко-ј би́ло и не́мој ста́лно шевр́дат и ва́тат кривѿне.

ше́га, -ѿ ж *шала, досјеѿѿка*. – Те ѿн до́ђе ту́ј бу́де до́брѿ ше́ге. Израз: *ђѿрат ше́гу шаѿиѿи се*. – пн во́лѿ ѿѿрат ше́гу са сво́јѿм ѿѿѿѿѿма.

шездѿ́ст *шездѿсеѿи*. – Не́дељко ѿма́ шездѿ́ст де́вет кѿла.

ше́кер м *в. цукар*. – Пе́ло, ош ѿмат до́ст ше́кера за пе́кмез?

шенлucht, -чи́м несвр. *веселиѿи се уз ѿуца́ву*. – А́л се у Шѿ́ѿгавђу шенлuchtло за Бо́жђ.

ше́нт, ше́нѿм несвр. *ѿонашаѿи се неѿприкладно, ѿоблесавиѿи или као да је скренуо са ума*. – Ти-с мало ше́но́ и нјѿс са́м сво́ј.

ше́нца, -ѿ ж *ѿшеница*. – пве́ го́днѿ смо из Раки́та́ и Ра́стовачѿ до́бил триѿст пе́т метѿра́ ше́нцѿ.

шинобус м *мошорни воз сличан аутобусу, са соисшвеним мошором ња нема њосебну локомошиву.* – Мйрослāv вѡзй шинобус. Са шинобусом ѡдѡмо у Вѣлкѣ Бастаје.

шйња, -ѣ ж **1.** *жељезничка шина или сличан већи метални ѡрофил.* – Кѡмāд шйњѣ смо кѡристил кај нāкѡвањ. **2.** *метални обруч око шѡчка.* – Брѣз шйњѣ се нѣ-море вѡјзт на дрвенѡм тѡчку, јер би се тѡчак рāсѡ.

шйпчит, -чйм несвр. *брзо и дуго ходати.* – До Пāкрца ѡмāш шйпчит бāр двā сāта.

шйрāјзлин м *метална шйшка, закривљеног врха, за радове у ложишйу ѡећи.* – Ђзмй шйрāјзлин и мāло прѡцāрāј по шпѡрету.

шйром прил. *раширено, које није скућљено или на окућу.* – Кйша је ѡватла сјѣно шйром. Ѧвце шйром пāсѡ на лйвад. Резāнце је метла нā-стѡ шйром да се ѡсѡшѣ.

шйфѡн, -ѡна м *гусиѡ и чврсиѡ ѡлаиѡно за израду ѡосиљѣине.* – Кўпла сам шѣст метѣрā шифѡна и бйће дѡст за блāзну и јāстук.

шифѡњер, -ѣра м *вишекрилни орман за одјећу и рубље.* – Мйра је у мйрāз дѡбла и двā шифѡњера.

шйхта, -ѣ ж *радна смјена, али и дневни радни задашак.* – Кѡјā-с сѡтра шйхта? Јā мѡју шйхту зāвршйм до двāнѣст сāтй, па се пѡшљѣ мѡг зāјебāват.

шйц *узвик за шйјерање мачке.* – Шйц, мāцо, шйц!

шйцкāње м *ошйро, крайкѡшрајно ударање бичем или шанким ѡрушѡм ѡ коњима или воловима, само ради одржaња шѣмйа креиāња.* – Штā стāлно шйцкāш кѡње, кад слўшајѡ и дѡбро ѡдѡ и брез шйцкāња?

шишāрца, -ѣ ж *округлaстиѣ израслине на гранчицама или лисйовима хрaстиа које насйшāју дјеловањем шумског ѡпаразишйа.* – Ко дјѣца смо брāл шишāрце са рāстовй грмѡвā и ш-њйма се ѡграл.

шкāкљат, -љām несвр. *голицати.* – Нѣмѡј га тѡлкѡ шкāкљат, јер ће се зацѣнт.

шкāкљив, -а, -ѡ *осјеиљив на голицање, голицљив.* – Јāко сам шкāкљив по тāбанма.

шкāкљиво прил. *фиг. нејасно, сумњиво или ѡјасно за даљње исйишйивање и шйражење.* – Мѣн тѡ изглѣдā јāко шкāкљиво, па се дѡбро при-паз.

шкāља, -ѣ ж **1.** *в. фалда.* – Мѡгла јѡј је шнāјдерца нāправт јѣдну шкāљу ил ушйтак, да сўкња не лѣтй ѡко-њѣ. **2.** *кришка или комад дугуљастѡг облика, нйр. кромйира, јабуке, ѡченог меса и сл.* – Мйлка је ѡсјекла кумпјѣре на шкāље и испѣкла у рѣрни, па смо и пѡјли с кйселјѣм кўпусом.

шканйцл м *в. вишек.* – Ђед Мйрко нам је дѡнјѡ двā шканйцла бомбѡнā.

шканйцлин м *в. вишек.* – За тѡлкѣ медењāке ти трѣбајѡ трй шканйцлина.

шкāп, -āпа м **1.** *мања ваљкастиа дрвена ѡсуда, ѡшворена с јѣдне сйра-не.* – Донѣс у шкāпу шрѡта за пѡдмету. **2.** *мјера за масу жишйа или сл. и изно-*

си $\frac{1}{4}$ мјерова, *иј.* ~12,5 кг. – За посијат фѣртаљ јўтра трѣба скѣро два шкапа лўпнѣ.

шкѣре, -ѣра ж мн. в. *ножце*. – Дјѣцо, нѣ-режете папјѣр шкѣрама да се не ўтўпѣ.

шкѣрпа, -ѣ ж уређена косина којом се сїрјечава обрушавање земљаног или ѣјешчаног усјека или јарка. – Праўт шѣнчеве ўз-цесту и нїје нѣквї пѣсѣ, јер ак сѣм припазїш да шкѣрпа лјѣпо изглѣдѣ, свї те онд фѣлѣ.

шкѣрт, -ѣрта м *ошїад ѣри раду или некваљїеїна рѣба*. – Нїсом мѣгѣ свѣ укѣристїт јер је бїло пўно шкѣрта. Нѣш кѣд-њег наћ грађу за рѣгове јер ѣн їмѣ сѣм нѣкї шкѣрт од грађѣ.

шкѣрћ м *їредњи ѣокреїни, рачвасїи дїо заїрежних кола који омогуђава скреїтање*. – Тѣлкѣ сам мѣрѣ скрѣнт да је шкѣрћ запѣо за срчанцу.

шкѣтуља, -ѣ ж *куїїја, углавном карїонска*. – Сѣчўвѣ ми ѣвѣ шкѣтуље од лјѣкѣвѣ да знам шта пїјѣм.

шкѣврїт, -рїм несвр. за *їса: оглашаваїи се сїїно и брзо*. – Нѣчїј псї шкѣврѣ ў-шум.

шкѣља, -ѣ ж *исїусїи или леївица за заїваранње їрозѣра, куїїје, сандука и сл.* – Стрѓала се шкѣља на пѣнцеру ў-собци па-б је трѣбало пѣправт.

шкѣримцѣ прил. в. *ушкер*. – Јѣко ме ўватло у крѣстима, па ѣдѣм шкѣримцѣ.

шкїја, -ѣ ж в. *кѣпа*. – Штѣ пўшїш тў шкїју, па кўп си нѣквѣ бѣлѣ цїгарѣ.

шкїља, -ѣ ж в. *жмїжда*. – Дѣд појѣчѣј тў шкїљу, да бѣлѣ вїдїмо чїјат пѣрје.

шкїљт, -љїм несвр. *гледаїи ѣолузаїворених очїју или крѣз уски или мали ошвор*. – Од крмѣлѣ нѣ-море ни глѣђет как трѣба па сѣм шкїлї.

шклїбан м *їисар, који службено бїљежи*. – Јѣ сам пѣро испод Кѣстѣјницѣ / ѣе прѣлазѣ лѣђе жїтѣрице, / у лѣђама шклїбан пѣром пїшѣ (НП).

шклѣца, -ѣ ж *мѣїни нож без оїруге, са дрвеном дршком; обично су га носиле жене или дјеца*. – Дѣјдѣ-м шклѣцу. Израз: јѣбем (ли) ти шклѣцу блага и неувредљива їсовка, углавном уїуђена малој дјеци. – Бѣш си ме прѣварїо, јѣбѣм ли ти шклѣцу!

шкѣврћка, -ѣ ж *увїјено їеро на їаїїковом реїу, а їѣко је називан и увїјени їрамен косе изнад дјечјег чѣла*. – Пѣтўкла-с се двѣ пѣтка у јѣруги, па је јѣдан ѣстѣ без шкѣврћкѣ. Уном мѣлѣм Стѣјановѣм бѣш лјѣпо стѣїш шкѣврћка над чѣлом.

шкѣда, -ѣ ж *шїїїїа*. – Шкѣда-т је тѣ так стрѣћкат, јер ћеш тѣ мѣрд нѣђе бѣлѣ искѣристїт.

шкѣдт, -дїм несвр. *шїїїїїїи, бїїи на шїїїїи, смѣїаїи, омѣїаїи*. – Нѣмѣј тѣ радт јер бї ти мѣгло кѣснїјѣ шкѣдт.

шкѡлат се, -лām се несвр. *играйи се школице*; усп. школица. – У прѡљеће се цѹрце шкѡлајѹ пѡ-цјѣлй дāн. Најбољѣ се знā шкѡлат Брāнка.

шкѡлица, -ѣ ж *дјечја игра у којој се скакуйиањем йрелазе йѡља нацр-йшана на йлѹ*. – Кад у прѡљеће грāнѣ сѹнце, цѹрце нацртајѹ шкѡлицѹ, па се пѡваздāн шкѡлајѹ.

шкомѹлт, -ѡмѹльйм несвр. *сйењайи од болова, йригушено јаукайи од болова*. – Мāлā Рāда шкѡмѹльй у крѣвету, па вйђ ел је нѣшт бѡлй, ил гāдно сāњā.

шконгрљат, -лām несвр. *в. чангрљайи*. – Штā стāлно шконгрљāте, па нѣ-мог зāспат ѡд-вāс.

шкѡрāв, -ава, -аво *в. йошкоран*. – Стāрй лѹди ймајѹ шкѡраве рѹке.

шкрѡбāв, -ава, -аво *који има накривљена усйа, најчешйе због крезубо-сйи*; израз коришйен углавном у йсовкама и свађама. – Тй-с мѣне олајāвѡ, јѣбѣм ли ти уста шкрѡбāв!

шкрѡљат, -āм несвр. *в. чангрљайи*. – Смйрте се, па штā стāлно шкрѡљāте да нѣ-мог спāват.

шкрѹтат, -тāм несвр. *йоказивайи бијес и лѹйињу звучним йпрењем зуба*. – Нѣмѡј ни пѡмислит да шкрѹгѹћеш зѹбма нā-мене јер ћу ти-и ѡдмā йз-бит.

шкрибан *м в. шклибан*. – Бѡљѣ бйт шкрибан у шумārји нѣг ѡдат за плѹгом пѡ-цјѣлй дāн.

шкрипац, -пца *м 1. сйѡларска или механичарска сйѣга*. – Док бѹдѣш бѹшйѡ тāј кѡмāд дрѡвета, прйват га шкрипцом. **2. врсйа јесйиве гљиве, звана и шумско йиле, која расйе на дрвеној йодлози. – Тāта је ѡјтра с Мѣмедѡвца дѡнйѡ шкрипāцā, па и мāма нāправла за јāузну.**

шкришка, -ѣ ж *кришка*. – Одреж ми шкришку крѹва.

шлāер *м дио вјенчанице који йрекрива лице до вјенчања, вео*. – Јā нјѣсам нѡсла шлāер.

шлāјдрат и **шлāјдрат**, -āм несвр. *йроклизавайи ййочковима*. – Кад му је трāктор шлāјдрѡ, Гѡјко је рāзровѡ цјѣлѹ бāшчу. Ак ти кѡсилца бѹдѣ шлāјдрала, смāњ гāс и пробāј полāко крѣнт.

шлāјер *м в. шлаер*. – Нйсом нй-јā ймала шлāјер јер сам ѡшла ж-ћувѣгйѡм са зāбавѣ.

шлāјс, -āјса *м узводно језеро иза бране, обично код воденице*. – Млйнār је испѹстйѡ шлāјс, па се нѣ-моремо кѹпат.

шлāјсат и **шлāјсат**, -āм несвр. *вући кладе йѡ йлѹ из шуме*. – Гѡднама је Жйвко у Цйкоћкѡј рјѣц и Вѡдостāју шлāјсѡ клāде. Кад је влāка сѹва тѣшко је шлāјсат клāде, па се мбра бāњат.

шлāјф, -āјфа *м йѡйречна облица којом се коче зайрежна кола*. – Још мāло фāлй да-т тѡчак пресјѣче шлāјф, па бѡљѣ мѣтни нѡвй.

шлāјфат, -фāм несвр. *фйно брусйи горњу йѡвршину, йѡлирайи*. – Прйје вārбāња мбрāш шлāјфат гѡрњѹ плѡчу.

– 319 –

шљѣпт, -пїм свр. *в. шљейниї*. – Др҃аган га шљѣпјо по гла́в и свѣ му одјѣднѣч постало јасно.

шљїва, -ѣ ж хип. *шљивовица, ракија добијена десїтїлацијом шљивове комине*. – Шљїва је за-мене најбоља ракја.

шљївац, -вца м **1.** *дивља шљива, џанарика*. – Гладна гѣдна т-је кад шљївац не рѣдї и ку́ја се не ѣштени. **2.** *їанка младица шљиве или њен осїа-їаак након сјечења*. – У жївци око ѣнѣ ст҃арѣ шљївѣ је нїкло пуно шљїваца.

шљївовца, -ѣ ж *в. шљива*. – Шљївовца је најбоља ракја, па јој мѣрда збѣг-тога и тѣпају шљїва.

шљївт, -вїм несвр. *в. зарезиваї* (2). – Њѣга вїшѣ нїко не шљїви нї-зашта.

шм҃ак, -ака м *каракишерисїичан окус и мирис неког їића, мяса, јела, али и окус код кога се осјећа їочейшак кварења*. – Милутинове кобасце їмају ба́ш дѣбѣр шм҃ак. Ма́ро, ес тї прѣбала млјѣко јер ми їма нѣки шм҃ак, кѣнд-је прѣзукло?

шмѣкљан м *млиїавац, млакоња, слабић*. – Ђ, мѣј шмѣкљане, трѣба́ш јѣш дѣст жгањаца пѣјст да-б ми мѣгѣ наређиват.

шмѣкљѣ, -ѣ м *в. шмокљан*. – Шт҃а ѣе-т тај шмѣкљѣ и бѣлѣ с нађ прѣвѣг дѣчка.

шмѣрат, -а́м несвр. *їи́хо и благо їлакаїи, уз чesїо брисање носа*. – Цѣбѣ шѣрате јер вѣчерес нѣште нїкуд їћ.

шмѣгнит, -нѣм свр. *брзо се склониїи, їѣбјећи, неѣїажено се изгуби-їи*. – Са́м је шмѣгнила у грма́к и нѣстала.

шн҃ајдер м *кројач*. – Милан је учјо за шн҃ајдера у Дѣровѣру.

шн҃ајдерца, -ѣ ж *кројачица*. – Мїца је научла шїт код Мїрѣ шн҃ајдерцѣ.

шн҃апс, шн҃апса м *карїашка игра са 32 карїе*. – Ыграл смо шн҃апс Па́в-ле Ма́лећ и ја прѣтив Зѣрана и Бѣћѣ кад је на мѣје звање Бѣћа даѣ кѣнтру, а ја њѣм рѣкѣнтру и мї смо и успјел побјѣдт.

ш-њїм и **ш-њїм** са њїм. – Цстав тај лѣнац на пѣћ, ку́ш сад ш-њїм? Цш ї-тї бїт ш-њїм до фѣјронта?

шњїрѣвац, -вца м (об. у мн.) *їерїла, везица за обућу*. – Свеж шњїрѣвце на цїпелама.

шњїрат, -їрѣм несвр. *везиваїи їерїле или нешїо кроз руїице*. – Ма́ша је са шѣст гѣдїна научла шњїрат цїпеле.

шњїта, -ѣ ж **1.** *кришка нїр. хљеба, воћа, їанко одрезан комад мяса*. – На́маж ми шњїту ку́ва с ма́сти. **2.** *набор или їреклой на шексїилу*. – Су́кња ми їма́ трї, за дл҃ан ширѣке, шњїте.

шњїтат, -та́м несвр. *їравиїи їреклойе и наборе, углавном се односило на скуїа и шару женске народне ношње; усп. шњита* (2). – Мѣрѣм сѣтра шњїтат ску́те, јер ѣе-м трѣбат кад бѣдѣм їшла на-кра́м у Су́боцку.

шѣблат, -а́м несвр. *без одѣбрења їреврїаїи їѣ їуђим сїварима, ор-манима, наїушїиеним кућама и сл.* – Шт҃а шѣблѣш по мѣјѣ сѣб?

шѡгор м код љавославаца је *шај* назив имао љогрдно значење и њиме је називан швалер сојсѡвене жене; код каѡолика је *шо* родбински назив. – Јѡво је Рајкѡв шѡгор, јер му пѡзѡ жѡну кад Рајкѡ није код-кућѡ.

шѡдер м *шљунак, круѡиѡији ѡијесак*. – Кад сом биѡиклом улѡтјо у шѡ-дер, нѡмѡ сам пѡо преко гувернѡла.

Шѡкац, -кца м назив за *Хрваѡе у Славѡији*; ѡнекад је имао љогрдан ѡризвук, а и сами су се ѡнекад *шако* називали. – Мѡ смо њѡ звѡл Шѡкцима, а ѡн нѡс Влѡсма.

шѡнтѡв, -ава, -аво в. *шаниѡав*. – Јѡко је ѡн шѡнтѡв.

шѡнтаво прил. в. *шаниѡаво*. – Нѡмѡј се понѡшат тѡлкѡ шѡнтаво.

шѡњѡ, -ѡ м в. *шмокљан*. – Нѡће ѡна ѡћ ш-њѡм јер је ѡн зѡ-њѡ ѡбичнѡ шѡњѡ.

шѡпѡње с в. *кљукање*. – Почѡтком дѡцѡмбра ћмо одвѡјт трѡ гѡске за шѡпѡње.

шѡпат, -пѡм несвр. **1.** в. *кљукаѡи*. – У понѡдљак ћу пѡчѡт шѡпат двѡје гѡске. **2.** сваког часа нуѡкаѡи и *шѡраѡи некога да једе, обично дјецу која неће сама да једу*. – Штѡ стѡлно шѡпѡш тѡ дјѡте, ѡстав га па ће сѡмо јѡст кѡлкѡ му трѡба?!

шѡпт, -пѡм несвр. *ударѡиѡи руком некога*. – Кад је Мѡрко шѡпјо Нѡнка ѡ-прса, ѡзбијо му је зрѡк, па је јѡдвѡ продијѡ.

шѡр, шѡра м в. *сокак*. – Лѡко ли је пѡзнати бећѡра / шѡром ѡдѡ и ѡчима шѡра (НП). Кад бећѡри шѡром зѡпјевајѡ, / пѡнѡери се шѡром ѡтвѡрајѡ (НП).

шѡром шѡјке и **шѡром шѡјке**, а **Дѡнавом чѡзе каже се кад је неко неорганизован и ѡрихвѡѡи сваку сиѡуѡѡију смирено и без нервирања**. – Мѡ, код-њег ти је шѡром шѡјке, јер сѡм лѡтѡ по зѡбавама. Нѡквѡ је ѡн шѡф и код-њег ти је шѡром шѡјке, а Дѡнавом чѡзе, ал тѡ так неће мѡћ потрајат.

шѡс м *краћѡи женски одјевни ѡредмѡи узаног кроја, од ѡѡјаса ѡа наниже најчѡиће до кољѡна, сукња*. – Бѡш ти лјѡпо стѡјѡ нѡвѡ шѡс.

шѡца, -ѡ ж *швалерка*. – Милѡтин и ѡнѡ њѡгова шѡца ѡдоше неће ѡвтом.

шпѡга, -ѡ ж *канаѡи*. – Ђзми шпѡгу, па свѡж тѡ цѡку.

шпѡјз, -ѡја м *ѡѡѡава, сѡремѡиѡије за храну*. – Спрѡм парадѡс у шпѡјз.

шпѡн м *ѡѡравник или надгледник власѡѡелинског имања, у служби власѡѡелина*. – Смѡ пѡсјѡдѡ у кѡјѡм властѡлѡн нјѡс нѡкад ни бѡл, нѡг су се сѡм њѡв шпѡнов ѡживљѡвал над нѡродом.

шпѡнѡв, -ѡва м в. *шѡан*. – За сѡљаке није бѡло дѡбрѡг шпѡнѡва јер је ѡн ѡвјѡк држѡ стрѡну свѡга гѡздѡ и бѡјѡ на штѡту сѡљѡкѡ.

шпѡњѡица, -ѡ ж *ѡкосѡица, мѡѡѡална ѡгла за косу*. – Нѡће-т кѡса сѡма стѡјат, па мѡраш мѡтнѡи шпѡњѡицу.

шпѡран, -рна, -рно в. *чуваран*. – Сѡ-с ѡбадвѡје шпѡрни и брзо ће се скѡћт.

шпѡрат, -ѡрѡм несвр. *чуваѡи, шѡѡѡѡиѡи*. – Мѡраћ мало шпѡрат, да бѡр сѡшпѡрѡм за ѡћ нѡ-мѡре.

шпáртат, -тáм несвр. **1.** *в. илећкаш*. – Ўјтру ћмо ић шпáртат кúрузе. **2.** *ићи шамо-амо, луиаиш без циља*. – Њй двојца сáм шпáртајў по селу, а ни сáм нè-знајў кúдa-б сá-себóм.

шпáртáш, -áша м *в. илећкаш*. – Мóраћ од Николé посúдт шпáртáш да шпáртáмо кúрузе.

шпáтáн, -тна, -тно *в. неуиеран*. – Нèшт ми је држáлца на мóтки шпáтна и бáш је тéшко ш-њóме кóпат.

шпáтно прил. *в. неуиерно*. – Гóран шпáтно држй сйкиру, па се бóјйм да се не посјéче.

шпéкула, -é ж *кликер*. – Јóвце, áјмо се мјéњат за шпéкуле.

шпекúлат се, -лáм се несвр. *играйш се кликерима*. – Їдём код соколáнè да се шпекúлáм з-друшством.

шпèнáдла, -é ж *в. бумбача*. – Пáз да се не убóдèш на шпèнáдлу.

шпeцèрáј, -áја м *основне живои́не намирнице за и́рехрану, али и и́ро-давница у којој се и́е намирнице и́родају*. – Мóраћ ић у дýћáн да кúпйм шпeцeрáја. Шпeцeрáј је на ћóшку, крај гвóжђарè и лáко-ш га нáћ.

шпíгло с *огледало*. – Кò рáзбије шпíгло, нèће имат срèћè сèдам гòдiнá.

шпй́лвáга, -é ж *мeи́ални дио кола за коњску вучу са носачима вагира*. – Стáн на шпй́лвáгу и пòпни се ў-кола.

шпй́лхóзне, -й ж мн. *дјечјe крайи́ке и́ани́алоне за играње, обично са и́регeрима*. – Јá сам прèрáстò нòшèње шпй́лхóзнй.

шпй́ља, -é ж *иeћина, сйи́ља*. – Док смо живљел у Грáвлáнма нјéсмо ни знáл да је нáш Трбушнáк нáјдужá шпй́ља у Слáвòнји.

шпй́тáљ, -áља м *болница или сл. здравсйвeна усй́ановa са смјешй́ајем болесника*. – Рáњенике-с одвèзли у шпй́тáљ.

шпй́ца, -é ж (об. у мн.) *сјеменка воћа или и́оврћа*. – Кад се шпй́це од мисй́рáчá óсўшè, вòљел смо и лўпат.

шпй́цлòв, -òва м *и́одмукла и и́рорачуна́иa особa, и́јейидлака, и́ерфекционисй́иa*. – Чўвáј се њèга јер је шпй́цлòв и мй́сли сáм нà-себе.

шпй́цнáме, -та м *и́ородични надимак*. – Дòст је вáмй́лијá кòд-нáс имáло и шпй́цнáме, а нè сáм брèзиме.

шпй́чјè ў́ље *ў́ље од бундевиних сјеменки; усп. шпица*. – Нòсли смо óсўшeнè шпй́це ў́-Сјèрaч, па га мјéњал за шпй́чјè ў́ље.

шпòрет м *мeи́ална кухи́нска и́ећ, која се корисй́и за и́рии́рeмaње хране и загријавaње и́росй́орије*. – Мáло бòлè нaлòж шпòрет да се брзo не óлáдй.

шпòтат, -тáм несвр. *грдй́и, вербално сйу́иaвaйш некогa у лошем и́онaшaњу, и́рекоријeвaйш*. – Ћáћа га је мaло шпòтò, па се примй́рјo.

шпрáјц, -áјца м *и́одуи́ирач, и́риврeмени óслонaц нечегa*. – Нáсјeћу óнијè бaгрèнићa за шпрáјцoвe.

шпрў́ља, -é ж **1.** *дугачка дрвeна мoй́ка, и́рии́ка, дугачки и́руи́*. – Трèбáјў нaм дў́лè шпрў́ље за óтрèст шљй́вe. **2.** *фиг. јáко мршaвa и високa óсо-*

ба. – Стоко, кòлкò је висок, нè-треба шпруљу за млáтт шљиве, кад је й-сам шпруља да дòвати и са обичнијем штáпом.

шпўла, -ѐ ж *калем, намоїај*. – Намòтáј плётиво на шпўлу.

шрòт м *круїно самљевени кукуруз за сїточну храну*. – Упáл чèкићар, па самèљ врèћу шрòта.

шрòтат, -тáм несвр. *мљейи кукуруз за йодмеїу или за бунгур*. – Ћўро, ош дáнас шрòтат кўрузе?

штабїло прил. *било шїа, свашїа, безвриједно, безначајно*. – Тò т-је штабїло и бòљè да нјес ни кўповò. Нèмòј се лўтт, ал причáш штабїло.

штáвљика, -ѐ ж *ливадска љековитá биљка, киселица*. – На окрáјку је йзрáсло бáш пўно штáвљикè. Чáј од штáвљикè се вáља пòпт кад чòек ймá трчкалцу.

штáгaљ, -гља м *зграда или њен дио гдје се чува сијено, оїава, дјешелина и сл.* – Пèро је нáправјо штáлу са штáгљом, а ўвоз òдмá затвòрјо вèлкјем кáпјама.

штáмпл, -а м *чаша за йијење жесїоких йића, заїремнине 0,5 дл или 0,3 дл*. – Пòпил смо сáм по двá штáмпла лўтè па òшли кўћ. Нèмòј ми тòчт у штáмплић нег у прáви штáмпл.

штáњга, -ѐ ж *шїанга, меїална йолуга, ћускија*. – Понès и штáњгу, па ћмо лàкшè пробїјат рўпе за грáнчнè кóчеве.

штáпац, -пца м *дрвени шїаї којим се заїварá оївор на дну йарјанице док йраје йарење*. – Йзвaд штáпац из пáрјанцè, да се лўкшија òцјèдї.

штáуб м *йрах, йрашак, углавном се односи на шећер у йраху, сиїно мљевени шећер*. – Пòспи мало колáче са штáубом. Кад йзвaдїш штрўце из рèрнè, пòспи и штáуб шећером.

штáфла, -ѐ ж *дугачка дрвена гредица већег йравоугаоног йресјека од леїве, чесїо је носач других елеменáйа, нїр. йараба и сл.* – Пр́во се прибјў штáфле, па нà-њй тàрабе. Требаће-м двáнèст штáфли пò-трї мèтера да нà-правїм тàрабе дò-цестè.

штáцја, -ѐ ж *сїаница јавног йревоза, али и чесїо жаргонско име ре-сїорана или кафане која се налазила уз зграду сїанице*. – До штáцјè ймáш клїпсат бáр трї вертáља сáта. Кад йдў с пòсла, пр́во сврátè у Штáцју на пїће, па òнд йдў кўћама.

штá уїиїна зам. – Штá је ствáрно бїло? Штá-ш сад ш-њїм?

штèдњáк м в. *шїорей*. – Нáјпрво смо ймал зидáнў пèћ, па òнд лїменў кòзу, а сáд смо кўпли штèдњáк.

штèдт, -дїм несвр. в. *шїарай*. – Требáш дўго штèдт да тò кўпїш.

штèк, -èка м *скривена резерва, скровишће*. – Чинї м-се да кад нèшт дòбје, Лўка ўвјèк штèкá и сїгўрна сам да ймá бáр јèдан штèк.

штèка, -ѐ ж *за цигарейе: йрговачко йаковање йо 10 куїија цигарейа, бокс цигарейа*. – Кўп ми штèку цигáрá, а тї знáдеш кòјè пўшїм.

штїркѧње с бијељење одјеће, њешикира, ѡрекивача, хеклераја ѡмоћу шїиїрке или флебе; усп. штирка, флеба. – Кад свѣ так лїепо опѣрѣш, нађ врѣмена и за штїркѧње.

штїти, -їјем несвр. *чиїиїи*. – Нѣкад-с дїеца ў-шкѡл ўчла да штїїї, пїшї, рачїнаїї, нѡроднї їстѡрїї и вїеронѧук.

штїфт, -їфта м *мѣїални клин*. – Прѣгледѧї ел су штїфтов дѡбро пѡстаљен.

штїца, -ѣ ж **1.** *дугачка и ѡанка моїка*. – Ўзми штїцу и подбѡч штрик с вѣшом. **2.** *кочиї ѡмоћу ког се ѡвисује ѡварни ѡросїор на колима или ѡриколици*. – Мѣтни штїце и пѡдигни лѡтре јѡш за јѣдну дѧску, да стѧнѣ вишѣ кїрїзѧ.

штѡк, -ѡка м *дрвени оквир враїи и ѡрозора*. – Стѡо је на врата и подбѡчїо се на штѡк, па шїти – нїт ўлазї, нїт да бѣкнѣ.

штѡкла, -ѣ ж *дрвена сїїолица без наслона, са чеїири ноге*. – Дѡдѧїдѣ-м штѡклу.

штѡпат, -ѡпѧм несвр. **1.** *заусїављѧїи, кочиїи*. – Мѡраћеш нїз-брдо мало штѡпат кѡла. **2.** *унакрсно ѡрошивѧїи закрїу да буде чврїиїа*. – Зѧкрпу на кѡљенма трѣбѧ бѧр мѧло штѡпат машинѡм, да бїдѣ чврїшїѧ. **3.** *убацївѧїи снѡйове жиїи у бубањ вршѧлице за вршење жиїи*. – Душан је нѧјбржѣ штѡпѡ на вршѧлице.

штѡпер м **1.** *маїсїор коїи убацује снѡїље у роїиациони бубањ маши-не за вршење жиїи*. – Ђїро је бїїо штѡпер на дрѣшу. **2.** *особа која нешїїо заусїавља, кочи*. – Кад смо вѡзли жїто низ Вѡзнїк, Стѡко нам је бїїо главнї штѡпер. Бїїо сам штѡпер на тѣретнѡм вагѡну.

штѡс м **1.** *сложене дрвене цїейѧнице између два ѡобијена кочиїа*. – Кѡлкѡ їмѧ дрвѧ у ѡном штѡсу ўз-цесту? **2.** *варка, сїлѣїка*. – На кѡїї штѡс си ўвагїо Бѡсїїку јер знѧм да на твоїу лїепѡту нїсѣ?

штраїа, -ѣ ж *їросїиїрка ѡд сїїоком у шїиали, обично сламнаїи*. – Да мѣћѣм штраїу под гѡведа ил сѧм да ѡчистїм штѧлу?

штраїат, -ѧм несвр. *їросїиїраїи сламу ѡд сїїоку у шїиали*; усп. штраїа. – Донѣс ў-шталу слѧмѣ за штраїат под гѡведа.

штраїхер м *ручни ошїїрач ножѣва, масѧи*. – Дѡват ми штраїхер да нѧ-оштрим нѡж.

штракљача, -ѣ ж *дугонога или висока женска особа*. – Јѡї, ес ї-тї вїдїо ѡнї штракљачу у минїћу?

штрамац, -мца м *в. лоїира (3)*. – У дѡнѣ јѧсле мѣт дїјетелнѣ, а у штрамац сїјѣна.

штрампле, -плї ж *чараїе са гаїицама*. – Мѧма м-је кїпла нѡвѣ штрампле.

штрамплице, -їцѧ ж *в. шїїрамїле*. – Ўјтру обїц штрамплице, да-т бїдѣ тѡплијѣ.

шукунунук м *чукунунук*. — Он је шукунунук од оног Србислава из Зајља.

шўтāv, -ава, -аво за *говече, овна, јарца*: *који је без једног или оба рога*. – Бак је сврно рђе, па сад наки шўтāv око пластова и грмака буче.

шўтнит, -нѐм свр. *ударити ногом лоптицу или сл.* – Кад га је шўтно под-ребра, нама је пао.

шўтт, -тим несвр. *шўтијети*. – Ти-б мого мало и шўтт, да не-добјеш по лабртама.

шўћет, шўтим несвр. *в. шўћити*. – Некадѐ-б њ-ти мого мало шўћет, па не-мораш се љвѐк баш ти јављат.

шўћмураѐст, -аста, -асто *направљен од различитих, њомијешаних боја и дезена*. – Купла сам неки шўћмураѐсти матрѝјал и на-њем њма свакаквије бѝја и шара.

шўћмурасто прил. *несијално, нејредвидиво, различитио, необично, нејасно*. – Паз га се, јер се пѝнаша дѝст шўћмурасто.

шўћ-мўћ па прѝли *каже се кад неко ради нешто безвриједно, без везе, никакво*. – Ма, та његова трѝвна т-је шўћ-мўћ, па прѝли и њема ѝд-тог вајдѐ.

шўћерца, -ѐ ж *в. обојак*. – Ђви млади ни не-знају шта значѐ рјѐч ѝбѝци и шўћерце.

шўца, -ѐ ж *ријѐко блаио, ријѐка и жиѝка смјеса уѝишѝе*. – Замјѐсла је прову кѝ шўцу, ал је бѝла дѝбра кад се испѐкла.

шўша, -ѐ ж *свако, безначајна особа, нико и нишѝа*. – Па њѐму свака шўша мѝре нарећиват.

шўшањ, -шња *м суво и ѝјало лииће са бјелогоричног дрвећа*. – Кад није било дѝст слѝмѐ, скуплѝал смо шўшањ за стѐрат под гѝведа.

шўшњати, -ѝ, -ѝ *који је од сувог лиића*; усп. *шущањ*. – Ђј, рѝстићу, шўшњати / науѝи ме ѝграти / науѝи ме ѝграти / ѝј, рѝстићу, шўшњати (НП).

шчѝворт се, -рѝм се свр. *скуѝити се од врућине или суше, осушѝити се*. – Дўго није било кѝшѝе и паприка се сѝм шчѝворла.

шчѝморт се, -рѝм свр. *в. шчѝворѝ се*. – На слѝбѝј ваѝтри и кад њѝс мѝс-ни, кумпјѝри се у рѝрни не испѐкѝ нег се сѝм шчѝморѐ.

КОРИШЋЕНИ ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

Информатори – казивачи којима је тај говор познат због живљења око Пакраца и имају непосредна сазнања како је тај говор Срба изгледао, од којих посебно истичем: Војо и Јованка Бокан, Јово и Мица Босанац, Илија и Нада Вуѝић, Бошко и Драгица Голић, Бранка, Петра и Сњежана Заилац, Милка Комленић, Јованка Павић, Јела Павковић, Радован Ратковић (списак је по азбучном реду, а не по појединачном доприносу).

Васиљевѝ, М. (2021). *Ђј малена, мала моја – игре и ѝјевања народа дреновачког и воћинског краја*. Челарево: Графоофсет.

- Васиљевић, М. и Живковић, Н.** (2014). *Рјечник, говор и обичаји вођинског краја који несјијају* (2. доп. изд.) Слатина: ВСНМ града Слатине и СКД „Просвјета“ – Пододбор Осијек.
- Гароња, С.** (1987). *Народне ђесме Славонске границе*. Београд: Народна књига.
- Гароња, С.** (прир.) (1998). *Српске народне ђесме из околине Пакраца и Пожеге у зајисима Симе Д. Милеуснића*. Загреб: СКД „Просвјета“.
- Гароња, С.** (прир.) (1996). *Народне ђриче са Пајука, ђо казивању Марије Ђурчије*. Нови Сад: СКД „Сава Мркаљ“.
- Гароња, С.** (2022). *Шайаји Мале Влашке*. Нови Сад: Прометеј.
- Дабих, В.** (1978). Особитости говора. У: *Пакрац 1945–1975*. (1978). Пакрац: СО Пакрац.
- Дивјак, Д.** (2007). *Криво (ђлеђено) коло*. Сиднеј – Београд: Срби Славоније.
- Заилац, М.** (2016). *Граховљани, Доњи Граховљани – о селу, сђјарини и говору*. Београд: Добротољубље.
- Ивић, П.** (2019). О језику. У: *Башићина крајишких Срба* (стр. 41–69). Нови Сад: Завичајно удружење „Сава Мркаљ“.
- Обрадовић, М.** (1995). *Српске народне ђесме из зајадне Славоније*, (прир. Славица Гароња-Радованац). Топуско – Нови Сад: СКД „Сава Мркаљ“.
- Петровић-Савић, М.** (2010). Лексичка збирка српског живља из пакрачког краја Јова Везмара. У: *Прилози ђроучавању језика*, бр. 41, стр. 235–279. Нови Сад: Филозофски факултет у Новом Саду.
- Продановић, П.** (2020). *Ој, дјевојко, душо моја – народне ђесме Срба из околине Пакраца*. Београд: Добротољубље.
- Речник срђскохрвајског књижевног и народног језика*, књ. I–XXI (1959–2019). Београд: Српска академија наука и уметности.
- Станишић, С.** (прир.) (2023). *Беђарац Срба у зајадној Славонији*. Челарево: Графо-офсет и Нови Сад: Завичајно удружење „Банија“.

У рјечнику се налазе примјери и називи и за неке негативне појаве, ситуације, надимке или имена, али само као примјер некадашњег говора, а никако као став према било ком појединцу, групи, вјери, народу, догађају или личној особини. Стога се аутор унапријед искрено извињава свима који у томе можда пронађу нешто за њих увредљиво или дискриминишуће.

Самостални истраживач
mzailac@gmail.com

(Примљено 23. јула 2024;
прихваћено 29. октобра 2024)

УДК: 811.163.41'282.4

811.163.41'374

COBISS.SR-ID 156057609

Изворни научни рад

Драгољуб Златковић

ЧЕТВРТА ДОПУНА РЕЧНИКУ ПИРОТСКОГ ГОВОРА

Речник њиројског говора, Том I (А–Њ) и Том II (О–Ш), изашао је децембра 2014. године у издању ЈП Службени гласник Београд. Прву *Дојуну Речнику њиројског говора* објавили су Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ у *Српском дијалектолошком зборнику* LXIV 2017. године. Друга *дојуна Речнику њиројског говора* објављена је 2020. године у LXVII, а *Трећа дојуна Речнику њиројског говора* 2022. године у LXIX књизи овога зборника. Осим речи и израза којих нема у *Речнику* (2014) и његовој првој *Дојуни* (2017), у следећим допунама сам уносио и хомониме, који у њима имају сасвим другачије значење, и мали број хомонима који боље прецизирају већ унета значења, а само у неколико случајева уносим хомоним да бих га јасније протумачио. Све хомониме сам означио курзивом. У *Четвртој дојуни Речнику* се придржавам оних критеријума примењених приликом израде *Треће дојуне Речнику њиројског говора*, а у њој се налазе речи сакупљене у току нових теренских истраживања, претежно на подручју Горњег Висока, али и читаве Старе Планине, а знатно мање и у осталим деловима општине Пирот.

Упутство за коришћење речника

У речник сам унео само оне речи које се не употребљавају у књижевном језику. Нисам, дакле, уносио општепознате речи и њихова стандардна значења, имена, надимке, патрониме, зоониме, топониме, микротопониме и хидрониме, етнике и ктетике, али ни ретке речи за које нисам добио потврду у реченици или нисам открио тачно значење. Изоставио сам и већину имена верских празника и већи део децјег говора. Глаголске именице, трпне придеве и радне придеве, вулгарне речи и савремени градски жаргон уносио сам само када их нисам могао избећи.

У азбучном поретку полугласник *ь* долази после *ш*, а сугласник *с* после *ж*. Акценат је експираторан и његово место је означено усправном цртом.

Именице дајем у номинативу, а глаголе у трећем лицу једине презенте. Ако се именица или заменица јавља у једном једином примеру, и то у падежу који није номинатив, дајем је у том падежу. Неке ретке глаголе дајем само у времену у којем се појављују у датом примеру. Различита значења исте речи означавам редним бројем, затим дајем тумачење иза кога следи један или више примера који илуструју то значење. Уз ретке речи дајем више

примера него уз оне које су у честој и широкој употреби. Иза сваког примера дајем ознаку за село из кога је казивач.

Ознаке и имена насеља општине Пирот из којих су казивачи

Бе	Бела	МСв	Мали Суводол
Бер	Беровица	НМл	Нова Мала (данас део Пирота).
Бз	Базовик	Нш	Нишор
Бла	Блато	Об	Обреновац
Брл	Брлог	Ор	Ореовица
Брц	Бериловац	Орљ	Орља
Бс	Басара	Ос	Осмакова
БЧ	Барје Чифлик	Пет	Петровац
ВЈ	Велики Јовановац	Пк	Паклештица
ВЛк	Велика Лукања	Пир	Пирот
Вој	Војнеговац	Пл	Планиница
Вр	Враниште	Пн	Понор
ВРж	Височка Ржана	Пок	Покровеник
ВС	Велико Село	ПРж	Пољска Ржана
ВСв	Велики Суводол	При	Присјан
Гњ	Гњилан	Пс	Пасјач
Гос	Гостуша	Рас	Расница
Гра	Градашница	Рг	Рагодеш
Грш	Градиште	Рос	Росомач
ДД	Добри До	Рс	Рсовци
Дој	Дојкинци	Ру	Рудиње
Држ	Држина	СГл	Сиња Глава
Зс	Засковци	Соп	Сопот
Изв	Извор	Сре	Срећковац
Јал	Јалботина	Ста	Станичење
Јел	Јеловица	Сук	Суково
Км	Камик	ТД	Топли До
Кп	Копривштица	Тм	Темска
Кр	Крупац	Трњ	Трњана
Кс	Костур	ЦД	Церев Дел
Ку	Куманово	Цер	Церова
МЈ	Мали Јовановац	Цр	Црноклиште
Мл	Милојковац	Црв	Црвенчево
МЛк	Мала Лукања	Чин	Чиниглавци
Мр	Мирковци	Ш	Шугрин

Села Велика Лукања (на ушћу Гостушке реке у Височицу), Мала Лукања (око 2 km низводно) и Завој (око 5 km низводно) потопљена су 1963. године у природној катастрофи, када се велика количина земљишта сурвала у кањон Височице. Само је у Великој Лукањи било остало неколико кућа, које су исељене када је на Завојском језеру израђена брана.

Техничке скраћенице

анат.	анатомски	мет.	метеоролошки
арх.	архаично, застарело	мит.	митолошки
аугм.	аугментатив	мн.	множина
биол.	биолошки	нар. мед.	народна медицина
благ.	благослов	нег.	увек негативно значење
бот.	ботанички	несвр.	несвршени глагол
в.	види	нов.	реч која се користи у новијем говору
вулг.	вулгарно	обич.	обичајно
геогр.	географски	пеј.	пејоративно
геол.	геолошки	песн.	у песми
гл. им.	глаголска именица	подр.	подругљиво
грађ.	грађевински	посл.	у пословици
дем.	деминутив	прил.	прилог
деч.	дечји говор	р. пр.	радни глаголски придев
ж.	женски род	рет.	ретка реч
жарг.	жаргон	реч.	речца
зам.	заменица	с.	средњи род
зан.	занатски	свр.	свршени глагол
зб.	збирна именица	трп. пр.	трпни придев
зоол.	зоолошки	узв.	узив
изр.	израз	уп.	упореди
јд.	једнина	фиг.	фигуративно, у преносном
кл.	клетва	смислу	
комп.	компаратив	хип.	хипокористично, одмила
л.	лице	шаљ.	шаљиво
м.	мушки род		
мед.	медицински		

А

а сѣга де изр. *пеј. сад се ѿкажи.* – Мојеш, мојеш, свѣ мојеш, а сѣга де, дигни буре́то сѣм (Гњ).

аа-а, ав узв. *ѿображава́ње лаја́ња ѿса.* – Аа-а, ав, тека́ ме до́чека њино куче на капи́ју (ВЈ).

а-а, а-а, а-а, а-а узв. *само ши́о не.* – А-а, а-а, а-а, а да па́дне, а да не па́дне, задржа́мо га (Вој).

аба́кълм реч. *нека ѿи је са сре́ном ѿоши́о си ѿако одлучио.* – Аба́кълм, сине, еве́ ти па́ре да ку́пиш ко́ња на ва́шар (Зав).

аба́р м *весѣ; ѿорука.* – Прене́си аба́р на моји́ родитељи да сам жи́в и здра́в (Зав).

ађиди реч. *можда; верова́јно.* – Јутре, ађиди, че сти́гну (ВЛк).

акци́за ж *намеѣ у нови́у на робу, ѿорез.* – Акци́зата голема́, не́мамо за́раду (Пир).

акѣ́лчек м дем. од акѣл, *ѿамеѣ; разум; свесѣ.* – Имају си акѣ́лчек, они́ су би́стра вами́лија (Км).

алва́ ж *слаѣкии од ѿрженог брашина и шећера.* – Алва́ је од бра́шно и шиће́р, свѣ испр́жено, а вади се из су́д када́ поста́не свѣ́тло бра́он (Пир).

але́н, -а, -о *свеѣлоу́рвен.* – Носи́ла сам уба́в але́н це́мпер када́ сам би́ла девој́ћа у моју́ Ја́њу (Ста).

алта́ви се несвр. *изобличава се; неѿприродно се ѿонаша.* – Немо́ј се, че́рко, тека́ алта́виш, оди́ си како́ те је бо́г да́л (МЈ).

амѣ́нтује несвр. *одообрава; ѿрихваѣа.* – Што ка́жем, они́ све амѣ́нтују и о́дма спрово́де (Пир).

амѣ́н м *ѿренуѣак у којем се изречена клеѣ́ва одмах осѣ́варује.* – Када́ те родите́љ клне́ у амѣ́нат, кле́тва сти́за (Бз).

апсалу́тно прил. *баш ѿако.* – Мо́гу ли да ти ве́рујем, това́ су голе́ме па́ре! – Апсалу́тно! (Кр).

а́рка ж грађ. *свод; лук.* – Мо́с су прави́ли с једну́ а́рку или сас две́, у́век од бигѣ́р (Зав).

арти́шчица ж дем. од арти́ја, *ѿарче харѣ́ије; мала харѣ́ија.* – Отѣ́ини ми арти́шчицу да ти напи́шем а́трес При.

аску́рђе́л м *деда, седмо колено иза нас.* – Деда-Пе́тко ми је аску́рђе́л, тека́ сам чу́ла од ба́бу (Зав).

ашим прил. рет. *илећаӣ*. – Он беше ашим у грбину и убав човек (Пет, Пир).

ашлак м курвар; курва. – Дошло ашлак, искарали ђу (Мл).

ашљачина ж скипање; курвање. – Дало се у ашљачину, родитељи вој пропадоше од срам у-земи (Сук).

Б

баба-сера ж пеј. *особа која одржава јавни клозет̄*. – Дошъл до плату, до леб: у Ниш на аутобүскуту станул баба-сера (Пир).

бабачко мұж изр. *крујан и јак мушкарац*. – Чича беше бабачко мұж, али рано умре (Пс. Рас).

бабине вражње изр. *иразноверице; враџбине*. – Това су бабине вражње, мајћа ми ђи научила у њоно село (ПРЖ).

бабуљица ж *бубуљица*. – Избише ме бабуљице по лице (Пн).

бабуна ж пеј. од баба, *мајчина или очева мајка*. – Тај бабуна оче да искарају снауту (ТД).

бавка ж *ијајно боравишће у иприроди*. – У Попову бавку се крил поп од Турци, а там су и ајдучи боравили (ТД).

бад м *метални шиљак уошшће*. – Бад је шиљк од метал, за разну употребу (Пок).

бакалин м *иродавац у иродавници мешовишће робе за кућне иоипребе*. – Бил је поштен тија бакалин и све смо купувале при њега (Пир).

бакцил м биол. *бацил*. – Има некакв бакцил у мешину, не мōж се толће године олечи (Јал. Об).

балдисује несвр. *иремара се; малаксава*. – Млого рано остаре, поче да балдисује (Јал).

бансов м фиг. *крујан мушкарац грубог ионашања*. – Нека је убав колко оче, ја за бансова нечу да идем (ВЈ).

баница у изр. *че му једѣ дупе баницу добиће байшине, јер без разлога досађује*. – Оћути се, дете, да ти не једѣ дупе баницу (Чин, Грш. Вој).

банка у изр. *кад узне банку када се намеише бескрајним иричањем*. – Када Лала узне банку никој не мōже да дојде до реч (Пир).

бара ж (*иовремено*) забарена иовришина са барском вегетацијом. – Беше бара, али ископамо јендечи, изведомо водуту и направимо си убаву ливаду (Пет).

барљак м *иовришина на коју се сливају бочне воде*. – Дотича вода од градинете и прави се барљак, не мōж да излази водата (Вој).

ба́ска ж рет. *кеса*. – Дај ми једну́ ба́ску да понесѐм вла́шту (Цр).

бајџло́ с биол. *дебљи део ниске зељасџе биљке*. – Чичџкат љма цврџсто батлџ, сџлома га скубѐм (Вој).

бачу́је несвр. *млекари на леџињџи исџаиши*. – Сабѐремо и исџарамо млѐч-не џвце у плџнину и та́м бачу́је́мо (ВЛк, Пн).

ба́штини опџ́нци у изр. *у ба́штини опџ́нци босоног*. – Оди́ли смо са́мо у ба́штини опџ́нци преко цѐло лѐто (Сре. Пет).

бедави́ја ж *леџа (расна) кобила*. – Га́зда голѐм, доџдеше на бедави́ју у селџ, пога́цамо се за млѐкџ (Зав).

бѐлму́ж м *врџиа џтрадиционалног јѐла, сџрављеног од меког и укишељеног сира*. – Бѐлму́ж: мѐк и ма́лко џисел сџр, надрџбимо у тигџњ, посџлимо, ту́римо на џгањ и мѐшамо, па кад се истџпи ту́римо му мору́зно бра́шно и наста́вимо да мѐшамо догџд не бу́де гџтџв (Гос).

бѐлоли́кав, -а, -џ *који има бело лице, белолик*. – И ма́џа му теква́, бело-ли́кава (Вој).

бѐлу́на ж **1.** *име бѐле краве*. – Када́ та́та прода́е Бѐлу́ну мџџо смо из-вика́ли ја́ и сѐстра́ ми Вој. **2.** *пеј. женска особа сасвим белог лица*. – Ма́мо, онѐ почѐше да ме џкају бѐлу́но, смеју́ ми се што сам мџџо бѐла у лице́ (Пет).

бѐља м *пеј. белолик (и свѐџлокос) мушкарац*. – Бѐља на́прави ту́ја штѐ-ту сас џџџвџе џвце (ВЛк).

берколџ́зан, -зна, -зно *џуберкулозан*. – Ти́ка је берколџ́зан, обџлѐл у ра́тат (Вој).

бигри́ште с *разливено изворишџе са фосилним крѐчњаком*. – Из би-гри́штџто смо вади́ли бигџр да напра́јмо мџсат, ама га бу́џицата однѐсе (Гос).

бијџгра́дина ж *усѐви и воће оиџиѐћени градом*. – Бијџгра́дина: гра́дат све унишџи́л, све смлати́л. (Гос).

би́к м *руџа на којџ сџџџи играч, џџџџуџи свџнџу ка ценџралној руџи у игри свџнџе*. – Када́ џграмо свџнџу сваџи играч си љма по́себну ру́пу за тојџгу и џче да утѐра свџнџуту у гла́вну ру́пу (Гос).

блажџ́чка јабалка ж *врџиа јабуке са слаџким џлодовима*. – Ймамо блажџ́чку јабалку и двѐ калѐмене кру́ше (Пк).

близни́чаво бра́шно изр. *брашно добиџено џревеликим усџџџавањѐм и џџрењѐм џри мељави*. – Када́ се не ковѐ ка́мик на врѐме, џн се ули́ти и браш-но́то је близни́чаво (ВЛк).

богџрџ́дичка ж *дем. зан. украсни крџџ који џредџставља Богџрџдицу*. – Поглѐде, купи́ла сам, Богџрџ́дичка, крџџк (Пир).

болџ́нта ж *амбулџниа*. – Смеја́ли смо се на моју́ ба́бу што тра́жи да у во́димо у болџ́нту (Дој).

бомбардување с *бомбардовање*. – С'анкције и бомб'ардување, 'оче да ни накарају да њим се савијемо дозем (Бе).

брадџи несвр. *обрађује гредџе брадџом, секиром са крајџком и бочно искошеном дршком*. – Ја'че брадџим гредџете (Сук. Кр).

брањџште с *браник, забран*. – На'ше је брањџште наг'оре уз до'л (Бе). – Само Бѣлци, тр'јес и ш'ес куће, кажу *брањџишџе*, а ми сви 'около њи кажемо *брањџишџе*, а кажу и *јокре*, а не *окре* као ми (Гос).

браџувче м мн. браџувчеда рет. *брајџов син, брајџанац*. – Он ми је браџувче и м'лого је до'бар, а има и још две браџувчеда, поголеми од њега (Пир).

брешчи несвр. *чини да набрекне (виме, дојке)*. – Брешчу' вој пазућете, м'ора да се изм'љује (Вој).

брџачк, -чка, -чко *јрилично брз*. – Ту'ва је брџачка вод'ата, че га'зимо на шир'окото (Грш).

брџка несвр. *загађује храну мешајући (јрљавим) рукама јо њој*. – Нем'ој да брџкаш по ј'едењето, на аста'л че ти принесем да једеш ко човек (Пир).

бузалџк м *јрње и висок коров на зајџушџеној ораници*. – Беше убава и р'одна домаћинска њ'ива, ама умр'е домаћинат ста'ну бузалџк (Сук).

буја се \ бујаје се несвр. *игра се (о деци)*. – Бујамо се по цел д'н, забоваримо да једемо (ВЛк).

булумач м пеј. *неукусно чорбасџо јело згојџовљено од свега и свачега*. – Ово'ва неје ни чорба' ни ма'нца него булумач, натура'ла од све што расте у градину (Нш).

буча м *овца чија је глава јокривена великим јраменовима вуне*. – Буча је добра' на млеко', нечу у продавам (ДД).

бџгољ м пеј. *јлашљива особа*. – Она' је голем бџгољ, оди све се плаши (Сук).

бџкне свр. *јромуца*. – У шко'лу не знајеше да бџкне, после на'учи да лџе и са ста'ну одбо'рник (Пир).

бџш човек изр. *сџабилна и каракџерна личносџ*. – Стри'на је бџш човек, свакому је пом'огла, и мен је очува'ла (Кр).

В

вајди се несвр. *сџиче; корисџи*. – Гледа само он да се вајди, за нас га неје брига (Сук).

ваџра ж *јовишена јџелесна јџемџерајџура*. – Ваџра ме држи не'колко д'на, ни живим ни мр'ем (Нш. Об).

вејник м *кафанска шаџра на вашару*. – Отидомо под вејник, испимо по пиву (ВРж).

вигња ж арх. рет. *огњиштие*. – За свако огњиште кажемо да је вигња, не само при ковача (Брл).

вијач м *широјач који ојаловљује увијањем шестиса; широјач уошшје*. – Некој некада из туја вамилију бил вијач па ђу назвали Вијачовци (Сук).

вилозов м пеј. *замлапа која користи мудре речи*. – Вилозов га окамо, користи само крупне речи, учио па не завршио (При. Пир).

вираксује несвр. рет. *смањи се испаравањем*. – Ређијата вираксује, смаљева се у празан суд (ВЛк).

вирма м пеј. *фирма; наводно послован човек*. – Каква си вирма: чекаш ја да платим пијењето, а ти си ме окнуо? (Пир).

високо му дава изр. обич. *на лојару на глави, на прагу даје понуде по-себном госту пред Бадњу вечеру*. – Зове Цермана и високо му дава на круг оди све што је спремено за вечеру (Ш. Дој).

виштал м 1. *поључружно сакуљено сено пред дењење у иласи*. – Сено саберемо у витал да се досушује, после га денемо у плас (Гос). 2. *крашак гвоздени засун на вратицама*. – Сас витал затварамо вратата изнутра; некада је бил дрвен, а са је од железо, купен (Гос).

витли несвр. *омошава конојац или ланац око вратица при извлачењу шереца*. – Вртим вителат, витлим-витлим-витлим, и излезне из бунар плна кова с воду (Вој).

витрошка ж зоол. *мишар, врста ишце*. – Витрошка лети право увис, и слети одједнуш (Зав).

владје несвр. *влада шућа власи*. – Тђ су ни владејали Бугарети, плачкали су народ и убивали (Об).

влајна ж *врста народног кола*. – Свирцијата свири влајну, а ја ћи учим како да ђу играју (При).

влачег м *проугласица дрвена најрава за ошезање основе при навијању на вратица икачког разбоја*. – На влачег натурамо камење, или седне дете, када отесамо основу, и намотујемо ђу на кросно (Вој).

влачење гл. им. од влачи, *покривање засејане површине бранањем*. – Увати малко ћиша и влачењето не испаде саглам (Држ).

водно коло изр. *воденично коло, на чија пераја удара јак млаз воде*. – Вода та удара на водното коло, које је гвоздено и има перја, па обрта вретено, а оно преко паприцуту обрта млинсхити камик (Гос).

врететерина ж аугм. *велика врећа*. – Донесе некакву врететерину и на тура свету зелье у њу (Сук).

вречѣтина ж пеј. (*дроњава и ѓрљава*) *врећа*. – Теја вречѣтине више несѹ за ништа, врљи ђи на ђубре (Кр).

врзачка ж жена која везује снoйове. – Била сам и орачка, и копачка, и косачка, и врзачка, неје имало кој да ми помага (Дој).

вркне свр. *ѓрободе, шѓйреце*. – Вркну ме одједнуш преко средину, само што не умрѣ од бoлђе (Пет).

врѹштукује несвр. *доручкује*. – Прво врѹштукујем па после ѓдем на рабoту или на пѹт (Кр).

врца ли врца изр. *куса кашиком веома брзо и уз каракѓтерисѓичан (неѓријаѓан) звук*. – Врца ли врца мој мѹж, гoсјѣти се поглецују, а мѣн срѹмове изѣдоше што не знаје никакав рѣд (Гoс).

врцѹн м рет. *ѓргав и несѓриљив мушѓарац*. – Врцѹне, де пољка, ако оѹчеш да га урабoтиш како трѣбе (СГл).

врцкoљ м пеј. *ѓревише вредна и ѓргава особа*. – Снаѹта врцкoљ: трѹи, рабoти, ама не завршѹва ни једну рабoту (Држ).

врѹи несвр. *бризга; ѓече у јаком млазу*. – Закаѹил славинуту, па врѹи вино из бѹрето ко вода на чешмѹту (ВС).

врчка несвр. *ниже (на конац, врѓцу, жицу, руку)*. – Врчкам нѓзу шушпе Кс.

вршник м *врх на ѓласѓу или сѓогу*. – Ако на стoг не направиш дoбар вршник, сенoто ѓисне и пропѹда (Рс).

вузѹлђа ж игра клизања на снегу, леду или сувој ѓрави. – По цѣл дѣн сам се играла вузѹлђу с мојѓ врсниѹи (Рс).

вунѣла ж *ѹемѓер*. – Исплѣто му вунѣлу ѹбаву, замoмчујемо га вѣч (Јал).

вѹница ж *квалиѓѓѓине ниѓи од дугоруних оваца, из ѓрговине*. – Мајђа ми купиала вѹницу, задевојчује ме (Пет).

вуњѹра ж *ѓреврѓљивац, обмањивач, особа без каракѓѓера*. – Он је гoлема вуњѹра, нѣма обрѹз, неје чoвѣк (Сук).

вустѹн м арх. *дуга (и лака) женска хаљина*. – Преко зѓму нoсим сукно, а преко лѣто вустѹн (Гoс).

вѹсукле ж мн. **1.** *краѓѓке чарѹѓе уoѓѓѓѓе*. – Накупи си вѹсукле, онѣ су добрѣ за лѣто (НМл). **2.** *краѓѓке и везом шаране вунене чарѹѓе*. – Везѣм си вѹсукле, оѹчу да су ми ѹбаве и да су шарене по мој ѹкус (Гњ).

вѹздан дѣн изр. *чиѓавог дана*. – Вѹздан дѣн на нoђе, и тека свађи дѣн (Км).

вѹр м геогр. *највиши део (брега, венца, ѓланине), врх*. – Качѓл сам се на вѹр Црму дрму (Вој).

гребáљһа ж рет. *грабуља*. – Понéсо вилу и гребáљһу, óчу да сýшим сéно (Рс).

гребáнһе ж мн. *оси́аци качамака или млека са зида и дна суда*. – Нáј сам волéла гребáнһе од качамáк, óдма огребéм котýлат (Рс).

грукáљһа за крúше изр. *най́рава за грубо уси́ињавање крушака*. – Има́ли смо грукáљһу за крúше, разбýвамо и и тýрамо у комýну (Дој).

грудн́ик м *йле́иена женска блуза без рукава*. – Сва́ка жена́ је носила плéтену блúзу, ка́жемо грудн́ик (Дој).

гу-гу узв. *йодражавање гласа голуба гугу́шара*. – Кад гóлубат загугúче гу-гу, ја сам веч на́-но́је (Км).

гúзес, -та, -то *који има велику задњицу*; уп. дебелодúпес. – Гúзеста и малечка женица, али йма ўбаву гла́ву (Брц).

гу́љáј м *велика гозба на йу́ђи рачун*. – Гу́љáј је када́ нéгде ўбаво изгостýјеш, мо́же и нéзван, и ни́шта те не ко́шта (Дој).

гúмена кору́ба изр. *најси́арији йи́й гүмених ойáнака, недово́љно йрилаго́ђен нози*. – Носили смо гúмене кору́бе, после излéзоше пýротски гú-мени оп́нци (Кс).

Д

двóје бр́чканице изр. *врси́а набора-украса на ивици ойáнка од коже*. – Бéше йиздаво момчé, нóсеше пра́јени оп́нци с двóје бр́чканице (Гос).

дворóга (ви́ла) ж *дрвена вила са два рога*. – Преко зýму пра́вим дворóђе и трорóђе, да ймам за у бра́ње сéно (Зав).

дебелогúзес, -та, -то *који има јако исси́акну́у задњицу*. – Та́ј фами́лија из Покри́штицу, све дебелогúзести (Нш).

дебелодúпес, -та, -то, в. дебелогúзес. – Женáта му дебелодúпеста и лéњава (Држ).

де́верче с дем. *млад девер*. – Бра́т на младоже́њуту, де́верче, мло́го мла́до, бо́ље да ми је де́вер другáр (ВРж).

деде́кало с зоол. *зрикавац*. – Када́ спím на појáту преко нóч слúшам како́ појú деде́кала (Бз).

деме́к реч. *йолако, си́яни мало, йредахни*. – Деме́к, не плаши́ се, че завр́шимо и тýја ра́боту (Пл).

демократско ко́ло с *врси́а (народног) кола*. – Нéкада се игра́ло и демо-кратско ко́ло, тека́ сам чу́ла (ВЛк).

дивá сли́ва ж бот. *врси́а дивље шљиве*. – Дивá сли́ва је рéтка, а йма йу у бра́ништата у Па́деш (Вој).

дивљачина ж *дивље живошине*; уп. дивљина. – Дивљачина какво најде това једѐ (Бер).

дивљина ж в. дивљачина. – Ако је њива у гору, какво посадиш дивљина упропасти (Јал).

димљоше се свр. *влажно саденуто сено и друга биљна маса, или мо-кра вуна, загреју се и зајале*. – Кад се влажно сено убуђа, оно се запали, димљоше се и дуса се бела прашина (Гос).

дипли несвр. *слаже кабаси маџеријал (сено, лисник)*. – Диплим сеното с вилуту, па га после слагам на стогат Брц.

дири несвр. *ирази по ирагу*. – Ловциско куче дири, дири и одири, а ловцијата по њег иде (Јал).

длгобрадес, -та, -то *који има истакнуто браву, дугобрад је*. – Драга Црђин, овчар, беше црн и длгобрадес (ВЈ).

длгоносес, -та, -то *дугонос*. – Који је длгоносес, он има с квѐ да се повали, женѐте знају (Кр).

длгопрстес, -та, -то *који има дуге прсте*. – Длгопрстести пољко свире (Пир).

длгорукав, -а, -о *дугорук*. – Ишъл сам по дунђерлѝк, сецал сам од малечко голѐм терет свѐ сас руѝе, затѐв сам, дѐдин, длгорукав (Кс).

длгоушес, -та, -то *дугоух*. – Родил се текѝв, длгоушес и малко клѝпес, па му се смејемо, а он се не љути (Сук).

длгуњаѝв, -а, -о *који је ирилично дуг, иодужи*. – Длгуњаѝво јѝгнето и слабо у грбину (Вој).

дѝдом(а) прил. *кући*. – Варкам се да стѝгнем дѝдом, да ме не затечѐ мрак у пѝт (Нш). – Че трѐбе јѝш цѝл саат да стѝгнемо дѝдома (Чин).

довурди свр. *заврши ирераду млека у урду и сиѝан сир*. – Исмејавали су ни да правимо мѝло го вурду, ама сѝ довурдѝмо, више нѐма стѝка, нѐма ѝвце (Пок).

дограбује несвр. *кришом узима; граби*. – Дограбује, узѝма квѐ му трѐбе, не пѝтује чијѝ је (Јал).

додрѐме свр. *добро одрема, уз краћи ирекид*. – Јѝ чу поседѝм јѝш малко да си додрѐмем (ДД).

дожѝви свр. *доживи дуг живош*. – Има срѐћу, доживѐла је ѝбаво, и умрѐ (Рс).

докљѝца свр. *позобе грожѝе или зрневље (ѝѝѝца, човек)*. – Де чѐке, да си прѝво доклѝцам грѝзат (БЧ).

долињаѝв, -а, -о геогр. *који има много долина (ѝ прѐделу)*. – Там је мѐстѝто долињаѝво и шумѝвѝто (Рс).

дољаје свр. *доврши њоливање башиџе њрскањем лоџаџом*. – Їди да дољајеш грађинуту, че њма вода (ВЛк).

домѣтри свр. *доврши кубџџирање (дрва)*. – Че ми трѣбу још маљко дрва да домѣтрим (Рс).

дооноџује несвр. *довршава неки зајочейџи њосао*. – До када че га тољко дооноџујеш, вѣч си га љбаво заравњил (Нш).

допѣрује несвр. *досеже*. – На тѣја дѣн слнцѣто допѣрује чѣк у маљу собу, тека сам запазил (НМл).

допѣтује несвр. *наставаља са њиџањима*. – Детѣто још допѣтује старцатога, ѡче свѣ да му је јасно (Трњ).

дорамче с комбинезон. – Купѣ си дорамче, оно ми позгодно од кошуљу (Нш).

дорай м зоол. *коњ џамнобраон длаке, црне гриве и црног реџа*. – Дорат је пократак, поширок и поџдржљив од друђи коњи, и њма тамнобраон длаку, црн реп и црну гриву (ВЛк).

дотрколи свр. *докоџрља*. – Дотрколи буреџо до чешмџу, че га плњимо с вођу (Чин, Вој).

доџџура несвр. *досџаваља*. – Дотџурамо му преко љџди свѣ што траџи да му прџтимо (Км).

доџртује несвр. *завршава зајочейџи црџеж*. – Детѣто наџрта, а ја му после доџртујем цртеџити, показујем му како да наставаља (Пир).

дочучѣ свр. *доврши чучање (џз неки њосао)*. – Чу ѝдем да си дочучѣм, несѣм завршил тѣја рађоту (Пир).

дрдавка ж народно коло брзога рџџма. – Он је дрдавкџу наџвише вољел да ѝгра (Пс, БЧ).

дрџачѣк, -чка, -чко *коџи је у добром физџчком сџању, креџак*. – Тѣ си још дрџачѣк, не старѣјеш (Сук. Гра).

дрџѣ се несвр. *фџг. наставаља да њосџоџи и да функциоџише*. – Тѣја ѡбџај се још дрџѣ, несмо га заборавѣли (Грш).

дришља м *дроњав; неуредно обџчен*. – Тѣја дришља још неје зрѣл за жѣнѣдбу: дѣнѣс дрпав, јџтре лоше закопчан или лоше обџен (Нш).

дрљав, -а, -о *неумѣвен*. – Прво се омѣјем, кољко да је зор, дрљав не излазим из куђу (ВЛк).

дувало с (*надувана*) *мокраџна беџика свиње, служи као дѣџџа играчка*. – Наџубаво сам се играл с дувало оди свињу (ВЛк).

дукомѣнт м *докуменѣџи*; уп. дукомѣнт. – Неѣмаш дукомѣнт да је таџа њѣва твоџа, несѣ џу прѣнѣл (НМл).

дукумѣнт м в. дукомѣнт. – Донѣси свѣ дукумѣнти, па че вѣдѣмо (Јал).

дукумента́ција ж докумен́тација. – У ту́ја вијо́ку че држим само документа́цију (ВЈ).

дунда́в, -а, -о *иуначак* (у лицу); *дебелушкати*. – Жени́цата му дундава, убава за гледа́ње (ЦД).

дунђерс́и прил. *сурово, онако како тио може и чини дунђер*. – И она́ја ра́бота с дунђери́на иде дунђерс́и, б́ш како́ ти обичаш (Јал).

дуњџи́ м *врсиа дуње великих крушкастих плодова*. – Дуњџи́ смо има́ли у авли́ју, пло́д му је кру́пан и ли́чи на кру́шку (Пир).

дупач́и прил. *наипрашке; гузицом*. – Дево́јћо, срамота́ голема́, дупач́и затва́раш вра́та на ку́ћу (Сук).

дџшчен, -а, -о *који је од дасака, дашчан*. – Дџшчен ко́вчек, упропасти́-ли га мо́љци (ВЈ).

Ђ

ђега́ несвр. *вуче ногу, храмље*. – Нога́ ме боли́, поче́ да ђега́м ко ста́рц (Јал. Пл).

ђозба́цика ж жена која *насти́оји да све добија без и́руда и и́лаћања*. – Доо́де ми у ку́ћу ђозба́циће и тра́же да ђи ну́дим и слу́шам, а ни једна́ ме не позива́ у ку́ћу (Пир).

ђозлу́ци м мн. рет. *наочаре*. – Де́дин, има ли ђи ту́ка мо́јти ђозлу́ци? (Об).

Е

е, бе́-е-е узв. *иодражава́ње блеја́ња овце*. – Е, бе́-е-е, ма́јћа, блаји́ си за ја́гнето, за цури́ла (Гос. Пк).

егу́ба ж рет. *миришљива и́ечурка са црном кайом на корену врбе*. – Е́гу-ба о́кају у Пога́ново меришљиву печу́рку сас црну́ капу, која́ расте́ на врбу́ на ко́рен, ова́м ђу не́ма (Јал).

Енгелѐз м арх. *Енгле́з*. – Енгелѐзити че побѐде, они́ имају авијо́ни (Чин, Вој)

Ж

жа́ло с *клаи́но у великом звону*. – Големо́ зво́но има жа́ло и оно́ др́нка (Зав).

Жа́рко м који је боје цигле, црвен (о волу). – Жа́рко је по́јак од Га́љу, ту́рам му прегла́бицу да му пома́га (Сук).

жвр́ца несвр. уједа, убада (инсеќици). – Жвр́цају ме му́је, не мо́гу да заспим (Кс).

жвр́цне свр. убодe, уједе. – Жвр́цну ме стр́шељ, једва оста́до жи́в (Пет).

ждро́пи свр. угази где не ѿреба (у ру́ју, локву). – Загледа́л се у дома́ћицу и ждро́пил у тепси́ју (Сре.Чин).

же́љно прил. жудно; заљубљено. – По́гледа же́љно у на́с и ни́ му о́дма да́домо ле́б и си́рање (Гос). Же́љно ме гле́да, допа́дам вој се (Трњ).

же́љћа ж ѿшло браве зване греждёви. – Греждёви имају же́љћу и кљу́ч (Зав).

же́шка па́зука изр. новац ѿри ру́ци; ми́ио. – Ја́ има́м же́шку па́зуку, она́ сва́ка вр́ата отв́ара (ТД).

же́шко уз грб́ину изр. (изненадни) сѿрах. – Дојде́ ми же́шко уз грб́ину, а́рне се уплаши́ (Чин, Вој).

жи́кица с жи́кино коло, вр́сиа народног кола. – Ја́ наручи́ да ми св́ре жи́кицу, то́ва на́јубаво и́грам (Рос).

жл́ици се свр. блесне жу́иом бо́јом. – Жл́тну се ме́д како дуќат (Грш).

жло́ка м болно месѿо на дрвешу у виду израслине или удубљења. – Ја́блката има голе́му жло́ку (Зав).

жло́кав, -а, -о који има ѿоѿкожне гнојне кесе на меким деловима ѿшла. – Ју́нѿат жло́кав, чу га прода́вам (Бла).

жми́ркаво прил. зрикаво. – Жми́ркаво гле́да и оба́ра гла́ву ка́ ме срéтне (Гњ).

жмри́кав, -а, -о зрикав. – Дево́јчето њим жмри́каво, не ва́та ми га о́ко (Рс).

ж́цало с деч. оно ѿио може да оѿече или убодe жарач, игла, ѿрн. – Маша́та се нагрeја́ла, ж́цало, мо́ж те ж́цне (Пет).

S

сиври́чичи ува́ици изр. озебе. – Не бе́јо си понéл дре́ју и увати́ сиври́чичи на вет́рат (ВЛк).

синсу́ље ж мн. мношѿво сии́них и безвредних украса. – Врзу́је синсу́ље на ши́ју и на́-руће када́ по́јде о́вце да пасе́ (Гос).

сипка́ње с гл. им. од сипка се, ѿасѿирска игра са сави́иљивим ѿољагама, ѿри чему ѿољага одскочи и више ѿу́та се ѿреврне ѿо дужини. – У Ци́ганче пасе́мо гове́да и и́грамо се сипка́ње (Вој).

со́пне свр. *јако удари ногама, зашћуићи*. – Со́пне ли не́кој пред врата, бебёто се о́дма развйка (Вој).

су́лес, -та, -то рет. *који има исшакнуиу (и иодвијену) доњу усну*. – Су́лес, ко да је свирил у гајде (Кп).

сурла́је несвр. *илаче гласно; рида; ироизводи неиодношљиве звукове*. – Жена́ само сурла́је, вйка, труби́, клне́, начисто лу́да (Кп. Гос).

З

заблажа́ва (се) несвр. *заслађује (се)*. – Ја́ си заблажа́вам ручёк сас алву́ (Пир).

заблесаве́је свр. *заглуиави; изгуби разум*. – Ти́ че заблесаве́јеш по њу́, она́ ти одузи́ма па́мет (Пир).

заблесаву́је несвр. *иочиње губићи разум*. – Немо́ј ме заблесаву́јеш и лёжеш, врча́ј ми ду́гат (Пир).

заблску́је се несвр. **1.** *заљубљује се стирасно*. – Заблску́је се, па се жени́, па се разводи́, и па́к се заблску́је, све́ тека́ (Држ). **2.** *недолично говори*. – Ти́ се све не́шта заблску́јеш, не уме́јеш да продума́ш домаћинсћи (Км).

забри́чује несвр. обич. *иочиње бријати́ младожењу уочи свадбе*. – У суботу́ увечер забри́чујемо младожењу́, а у недељу́ ра́но идемо за невесту́ (Сук).

забу́ли невесту́ изр. *сти́ави невеси́и вео на главу*. – Ти́, тётко, да ме забу́лиш, онёје не уме́ју (Сук).

забу́лује несвр. *сти́авља невеста́ма вео на главу*. – Анти́ца је забу́лувала невесте́ у село́ и поја́ла је на сва́ку сва́дбу (Вој).

завезо́тина м *особа која говори недолично*. – Ти́ си голема́ завезо́тина и за сра́м не зна́јеш (Сук, Вој).

заве́ћина ж *завеи́ина, иреслава, сеоска слава*. – Ми́ досељени́ци смо привати́ли гни́лску заве́ћину, са́ је заве́ћина и за на́с из Црве́ну Јабуку (Гњ).

завр́ча (се) несвр. *иочиње се враћаи́и у суирои́ном иравцу*. – Са́ че се овце́те завр́чају камто на́с (Км).

завр́чује несвр. *болно заврће (уши, руку)*. – Завр́чује ми ру́ку, теква́ му ша́ла блёсава (Држ).

заву́иује се несвр. *измои́ава се, задиркује шалјивим иецкањем*. – Немо́ј се заву́тујеш, бата-Борко, несъм ти при́лика (Зав).

загла́дњује несвр. *мршави на слабо́ј исхрани*. – Га́здарицата ми да́ва ма́лко за у торбу́ и ја́ почё да загла́дњујем, да мала́ксујем (СГл).

загомиља́сује несвр. **1.** *неразговейно говори.* – Ба́бичката не́што загомиља́сује, не мо́гу ђу разбе́рем (ДД). **2.** *гунђа, досађује ойоменама.* – Немој да ми загомиља́сујеш и да ме бру́каш пред на́род (ДД).

заго́тви свр. *припреми јело, скува.* – Ку́пус заго́твим сас зајти́н. (Сук).

за́гриз м *загрижени део (йлода, хлеба).* – Ја́балкуту не́што гри́знуло, има за́гриз, одре́жи га (НМл).

загри́зује несвр. *йочне грисџи (йлод, хлеб).* – Мло́го загри́зујеш, пра́виш се на а́лу (Јал).

загро́зен, -а, -о трп. пр. од загро́зи, *који је у великој невољи.* – Ја́ сам загро́зена сас све́: му́ж пија́ница, би́је ме, деца́ ме не по́штују и не слу́шају, здра́вје не́мам (Пн).

задобѝва несвр. *сџиче имовину, унаѝређује дом, йосџаје све угледнији.* – Како́ дојде на вла́с поче́ да задобѝва, про́цвте му до́м (Пк. Кр).

задр́дње несвр. *йочне брбљаџи.* – Дојде ми не́звана у ку́ћу, и задр́дње, и не уме́је се ођути́ (Вој).

задѝ м мед. рет. *асџма.* – Лечѝл је и а́сму, задѝ, сас ба́псџи ле́кове (Грш).

заждро́па свр. *неоѝрезно нагази (локву, рују).* – Шума́рат заждропа у ђувеца́ркуту и оста́ви ни без ручѝк (Јал).

зazoрњичаво прил. рет. *хиџно.* – Зазо́рњичаво да бу́де гото́во, о́дма поо́димо (ДД).

зајти́ни несвр. *сѝрема јело на зејџину.* – Удебелемо́ и ја́ и ста́рцат, па поче́ свако́ је́ло да зајти́ним, пла́шимо се од масту́ (Пир).

зејтинѝкав, -а, -о *који је жуѝкасѝозеленкасѝ, боје зејџина.* – Мај́ћа ми има зејтинѝкаву шами́ју и њу́ забра́ди када́ ѝде на манасти́р (ВРж).

закáчена ра́бота изр. обич. *обављена је ѝросидба, йочеће свадбене све-чаносџи.* – Зака́чена ра́бота, урёкла се дево́ђа, целива́ла све́кра у ру́ку (ВЛк).

закачѝња се несвр. *може се закачиџи (и йовуђи).* – Намота́мо ла́нац окол дрво́то да мо́же да се закачи́ња и превла́чимо га с упрё́гнута гове́да (Зс).

закáцује несвр. обич. *кади.* – С кади́лницуту де́да зака́цује свата́ хошети́ја, ђа́вола иска́рује из ку́ћу (Пет).

заклапа́лка ж рет. *йоклоѝац.* – Куде́ је заклапа́лката од зелену́ту ше́рпу (Зав).

закли́пче несвр. *йочиње клоѝараџи.* – Она́ закли́пче с њо́не папу́че, и тека́ це́л дѝн (Пир).

закљу́ца несвр. *йочиње зобаџи; начиње зобањем.* – Дети́штето закла́уцало сви́ти гро́здове у кро́шњу́ту (Гњ).

закóсен, -а, -о трп. пр. *йлаховиѝ, свадљив, склон мржњи.* – Бра́т ми је од чи́чу ама је закóсен: све́ о́че да се не́што распра́вља и да се ка́ра (Соп).

закоси се свр. *шрајно се шосвађа; шочиње се не шпрїеши; замрзи се.* – Закосише се брајћа, това женете направише, и оче да се деле (Сук).

закосује се несвр. *изазива свађе без већих разлога.* – Пргаво, брљиво, сас сви се закосује (Грш).

закраји свр. *(мало) скраји.* – Закрати му коренат када га садиш (Јел).

закреји свр. *шостави чврсто.* – Закрепи бициклуту да не падне на путат (ВРж).

закречује несвр. *обележава забрану ишаше кречењем сшабала, камења и гранчица.* – Када окосим ја закречујем окол ливадуту да не пуштају стоку (Јал).

закрстује несвр. *сшавља шпредмети унакрс, укршиша.* – Закрстујем гранчице окол нашу ливаду, знак да не пуштају овце у њу (Км).

закљји свр. *исшера клицу, клија.* – Закљјили компирете пак, чистим ји (Вој).

залакомује се несвр. *лакоми се.* – Залакомују се за имање, оче да даду черкуту за криво и грозно момче (Сре).

залама несвр. *узима нейлађено (уз осмех).* – Милицјац, влас: док узима неплатено од роднине, комшије, пријатељи, он се смеје, другарсши залама (Пир).

заликује се несвр. *добија други лик маскирањем, изобличава се.* – Ја сам се заликувала у мушко на седенђе, па вачам девојчетија за пазуће (Пн).

заложује се несвр. *невољно обавља велику нужду у одећи.* – Заложује се старцат, душа ми се усмрде од његове дрје (Јал).

заломује несвр. *руком скрађује лашаре винове лозе.* – Че идемо у лозје да заломујемо ђижете, са је време за туја работу (Вој).

залошује се несвр. *квари се време.* – Залошује се, че забавимо жетву (Гос).

залудњак м *бесшослен и лењ човек.* – И ти ли се уписа у залудњацити, не видим те на никакву работу (Пет).

залупча м рет. *уврнуша особа.* – Нема какво да чујемо од тога залупчу, само наврне да му купимо пиво (Сук).

заљубује се несвр. *заљубљује се.* – Ја се у никога несъм заљубувала (Рс).

замагне свр. рет. *задрема.* – Навалим главу на шаку и одма замагнем (Пс).

замаже се свр. *заирља се масноћом или жишком масом.* – Замаза се окол казанат, топимо сланину (Пир).

замешка свр. *шромеша (малу количину).* – Замешкам му качамак са-сирање, оно тов највише воли (Гос).

замислеја́л, -а, -о р. пр. арх. *замисли се*. – Ја сам се замислеја́ла за мојата деца́ како да њим набавим књи́ге (Вој).

замла́тњичав, -а, -о *ћакну́и*. – Не́чу се распра́вљам сас замла́тњичаву жену́, има́м си до́ма ра́боту (Јал.Трњ).

замла́чи свр. *йодгреје (млеко, воду)*. – Замла́чи му пресно млеко́ и да́ј му од пога́чкуту (Држ).

замле́зен све́и изр. *глу́и и неवासии́иани људи*. – Це́лото њим село́, све́ замле́зен све́т (ВРж).

замл́кне свр. *занеми*. – До́јде си́ла, замл́кне на́род, ни́кој се не сме́је огла́ша (Об).

замр́жњује се несвр. *замрзава се*; уп. *замр́зњује се*. – Преко но́ч се замр́жњује вода́ у кори́та (Ш).

замо́мчује се несвр. *йочне се йонаша́и и облачи́и као момак*. – На́ш Јо́ца се поче́ замо́мчује, и гла́с про́мени, и ско́ро че по́чне да се бри́чи (Држ).

замр́зњује се несвр. в. *замр́жњује се*. – Кали́штето се замр́зњује, голе́м сту́д (Цр).

замрт́ује свр. *умири се од жеге, за́йаре, сии́оси́и (о сиа́ду оваца)*. – Када́ ми замрт́ују овце́те ја́ че слез́нем до ва́с (Кр).

зано́ви свр. *йойрави, обнови; йрилагоди*. – Занови́ли смо ку́ћуту (Гос).

запа́зи свр. рет. *зашии́и, сачува*. – Врну́ се у село́ да запа́зим до́мат (Рос).

запа́зује несвр. рет. *ии́иши́и, чува*. – Запа́зујем сто́куту покре до́ма, това́ ми је сва́ ра́бота (Сук).

запа́ли се свр. *фиг. 1. загреје се мокра биомаса (сено, вуна)*. – Недосу́шено се́но оче да се запа́ли, а тека́ и мо́кра вл́на (Пк). *2. када се мокра вуна на овци́ јако загреје*. – Мо́кра овца́ мо́же да се запа́ли; ле́гне ли овца́та на ла́дно мо́же да цр́кне (Бс).

запа́нтује несвр. *(лако и добро) йами́и*. – Детето́ све запа́нтује, више га не мо́ж л́жемо у игру́ (Чин).

запече́ се свр. *не може ра́ђаи́и*. – Запе́кла се на́шта снаа́, не мо́ж да ро́ди (ВЛк).

запишта́љка ж мала лимена йи́иши́аљка. – Де́да ми купи́л запишта́љку на Преобра́жење у Пала́нку (Вр).

запл́њује несвр. *йойну́ава (рује); йоравнава йу́њењем*. – Запл́њујем и ра́вњам, када́ ми тра́кторат напра́ји ру́пе пред вра́та (ВСв).

запо́пи се ку́ћа изр. *йоси́ава се йрви йой у кровно́ј конси́рукцији и йо се свечано обележи*. – Када́ се поста́ви по́п и запо́пи ку́ћа, ма́јстори се огла́се и да́вамо њим да́рове да за́һите кро́в (ДД).

запошља́вује се несвр. арх. *зайошљава се*. – Почё се наро́д запошља́вује у гра́д, напу́шта село́ (ДД).

зай́рѡвља несвр. *йрави мађије*; уп. за́прављује. – Она́ за́правља оди тек-во́, при њу́ иди да ти помо́гне (Км).

зай́рѡвљује несвр. в. за́правља. – Та́ј ба́бичка за́прављује, немо́ј да ймаш ра́боту с њу́ (Рас).

запревѣзује неvěсту изр. обич. *сѣавља невестѣи вео на главу*; уп. за-превѣси неvěсту. – Мёне су ока́ле жёне и ја́ сам за́превѣзувала сва́ку неvěсту (Гра).

запревѣсује неvěсту в. за́превѣзује неvěсту. – Ти́ да за́превѣсиш неvě-стуту, онёје не уме́ју (Пет).

запрѣсује несвр. *буши усијаним гвожђем уши или рану брѡва и сѣавља на ѿо месѣо кукурек ради лечења*. – Та́та за́прѣсује оди црвѣни ве́тар свињу́ и ту́ра на това́ мёсто кукурѣг (Вој).

за́прпње несвр. *йочиње гунђаѣи*. – За́прпња́ла је ка́ смо пошли́ у гра́д и оћута́ла се је ка́ сти́гомо у Ива́нкову кавену́ (Км).

запу́шује несвр. *излаже намирнице диму ради дужег чувања, дими*. – По двѣ сви́ње зако́лемо одједну́ш и месото́ запу́шујемо (Изв).

зарѣбѣ́че се несвр. пеј. *йочне се смејаѣи (дуго, гласно, неучѣиво)*. – Када́ се Ми́лка зарѣбѣ́че, сви́ се по́чнемо ребѣ́чемо како деца́ ма́лечка (Сук).

зарѣ́вује несвр. *йовремено зарикаѣи (о магарѣу)*. – Мага́рето почё́ да зарѣ́вује, за́падни се ве́ч (Бс).

зарѣ́да у изр. **на зарѣ́ду** *наизменично*. – У водени́цу ме́лемо на зарѣ́ду (Гра).

зарѣ́пчи свр. рет. *йреузме шежак йосао*. – Ја́ сам зарѣ́пчила кра́ве, о́вце, а спрѣ́мам и све́ за у ку́ћу (Рс).

зарѣ́цује несвр. *иде редом, зарѣђа*. – Невѣ́ста зарѣ́цује уз трпѣ́зу од го́ста до го́ста и са-сви́ се здра́ви (Кр).

заста́вља несвр. *йовезује, настѣавља*. – Заста́вља́м коно́пци да изва́дим во́ду, бунара́т мло́го длбо́к (Вој).

застѣ́ањује несвр. *застѣају́је, сачекује*. – Она́ почё́ да заста́њује, саче́кује ме да љу́ сти́гнем (Пл).

застѣ́лак м кома́д тканине којим се за́стѣи́ре йуна вре́ћа. – Преко вре́-чуту ту́рим застѣ́лак и застѣ́лам љу́ (Кс).

застѣ́уѣља несвр. *застѣуѣи*. – Адвока́тат не́че да га застѣ́пља (ДД).

зате́жи несвр. *йосѣаје све шежи*. – За́тежа ми мло́го, не мо́гу више да га држи́м (ВЛк).

зѣ́йдоѣ́њак м залога́ј наква́шен јелом йри умака́њу. – Узо́ два-три заго́пњака, напра́ви, проба́ и ја́ това́ пр́жено (Вој).

затрѓне свр. *йовуче*. – Затрѓни ма́лко шамијуту наго́ре, чело́ да ти се ви́ди (Вој).

затр̑са несвр. *йовлачи (мало, йажљиво)*. – Не затр̑сај ми то́лко ма́раму-ту, у́баво сам си ђу наместила (Изв).

зацр̑тује несвр. *йодвлачи, означава*. – С црвену́ креду зацр̑тујем једно́, а сас белу́ друго́то, да не помешам које́ за куде́ је (Пир).

зацр̑ца несвр. *йочиње цркаваиши*. – Де, неси́ зацр̑цал, че ти даде́м во́ду да ти ма́лко лѣкне (Јал).

зац̑кли свр. *засија очима од узбуђења или радозналости*. – Она́ за-ц̑кли с о́чи и поче́ само у мене́ да гле́да (Ста).

зача́вкује се несвр. *загледава се, звера, блене*. – Детето́ поче́ло да се смеје́ и да се зача́вкује (Пир).

зача́пка свр. *загази у йлиѝку воду*. – Да зача́пкам у ва́дуту, но́ђе́те ма́лко да ола́дим (Вој).

зача́пкује несвр. *улази у йлиѝку воду*. – Немо́ј да зача́пкујеш у ло́чћете, оно́ та́м по́више ка́лиште него вода́ (Вој).

зашле́пчи се свр. **1.** *йрилейи се уз нешиѝо*. – Пришљами́ла ти се тра-ва́ на нога́вицу, зашле́пчила се (Пет). **2.** *дође нейозван у дом, у друшиѝво*. – Пришле́пчи се уз на́с и о́дма тра́жи да му не́кој пла́ти пи́во (Пн).

зашу́ми се свр. *олисѝа*. – За́шуми се го́ра, Џу́рцовдѝн дојде́ (ЦД).

зашу́мује се несвр. *йокрива мара́мом чело и ве́ћи део лица*. – Зашто́ се тека́ зашу́мујеш сас шамијуту (Вој).

зашу́нћа свр. рет. *(шайаѝом)* одаје нечије́ йајне; оговара. – Зашунћа́ше не́шта да је било́, он о́че жену́ту да си иска́рује (Рс).

заёр̑ља несвр. пеј. *уѝадне наслеѝо (у руѝу, йровалију, дуг)*. – На́чисто заёр̑ла́л: узима́л големи́ креди́ти и са́ и не мо́ж вр́не (Гос).

збли́жује несвр. *зближава*. – Ра́бота и му́ка збли́жују чо́веци, поста́немо ко бра́јћа (Сре).

зго́јен, -а, -о *йуначак, заобљен*. – Не́је дево́јчето зго́јено, мр̑шаво је, немо́ј не́га да узима́ш (ДД).

згребач̑ка ж *грабуља*. – Направи́ зѝмус три згребач̑ће, да й́ма (Рс).

згрм̑ди се свр. *згрудва се (о земљи, ђубреѝу, цеменѝу)*. – Згрмудѝло се ора́њето та́м куде́ смо уга́зили (Брц).

згу́сти с доодѣ́ње изр. *йочиње йревише Chesѝо долазиѝи у йосеѝу*. – Че́рката згу́сти с доодѣ́ње, дали́ й́ма му́ку сас све́крву или сас му́жа (Сук).

здобѝва несвр. *умешно сиѝиче*. – По́младити бра́т поче́ да здобѝва и по-за́газди се (ДД).

здр̑ља свр. *йодрља, издр̑ља*. – Ћи́ша ни насме́те, не здр̑ла́мо њѝвуту (Нш).

зелења́в, -а, -о *шамнозелен*. – Зелене́аво, ка́жемо када́ је зелено́ како да је мо́кро, тьвнозелено́ (Држ).

зети́на ж пеј. *зей*. – Зети́ната њим је пијанду́ра голема́ (Гњ).

злѝвичич м заовин син. – Мо́ша ми је злѝвичич, до́бар чо́век испа́де (При).

И

и́жњи, -а, -о *који љриѝада домаћинсѝву, кућевни*. – Ижња ства́р је и моја́ и твоја́, заједничка, ако смо из ти́ја до́м (Пок).

изакѝли свр. *расѝамеѝи*. – Би́ли га, би́ли, би́ли, па га изакѝли́ли (Чин, Грш).

изалта́вује се несвр. *нейприродно сѝоји; кревели се*. – Што́ се, сѝне, тека́ изалта́вујеш (Пет).

избра́дви свр. *леѝо доврѝи деља́ње греде, брадвом*. – Ти́ да ми избра́д-виш све́те гре́де, да бу́ду сагла́м (Кр).

избучи́ свр. *изненади велика бука*. – Не́ма, не́ма, па ти́е избучи́ у њи́, ка́рају се и би́ју се (Пет).

изва́цује несвр. *вади, извлачи (из воде, земље)*. – Не мо́гу више да изва́цујем ко́вуту из бунара́т, комши́ка ми гребе́ во́ду (Држ). – Из ту́ја гради́-ну изва́цували смо ко́мпире по п́лна ко́ла с канате́ (Вој).

изветру́је се свр. *изгалами се, ослободи се гнева*. – Снаа́та има ло́шу на́рав: док се не изветру́је сви́ ћутимо, да не бу́де кара́ње (Вој).

извилнѝје свр. *одједном се јако узбуди*. – Када́ вој бра́т до́јде на́-госје, она́ извилнѝје од ра́дос (Вој).

извуња́ри се свр. пеј. *обави велику нужду на нейприкладном месѝу*. – Она́ не па́зи куде́ че се извуња́ри, поне́када и на врвину́ (Вој).

изву́рди свр. *љриѝреми сѝѝан сир и урду за дуги (зимски) љериод*. – На-сирѝмо, извурди́мо, истопѝмо ма́сло, спре́мамо се за зи́му на вре́ме (ТД). – Ја́ извурди́ сво́то млеко́, навурди́ла сам п́лно каче́ (Пок).

изга́ра несвр. *гори до љейела*. – За до́бар пе́пел за це́ц др́ва на огњѝште да изга́рају до кра́ј (Сре. Сук).

изгла́дњује несвр. *изгладњује, лоше храни*. – Слугу́ овчара́, изгла́дњују, да́вају му ма́лко једење, о́че да љи напу́шти (Сук).

изда́вује несвр. **1.** *баца или додава са нижег на виши ниво*. – Ја́ изда́вујем ци́гле, а они́ си́дају (Држ). **2.** *љоѝуѝѝа (ѝело, чула, ѝамеѝ, сећање)*. – Ру́ћете ме поче́ше изда́вују, ви́ше несѝм за дунђерску ра́боту (Вој. Кп).

издѣсује несвр. *йодиже*. – Немој да издѣсујете толћи терет, мислете на здравље (Км).

издлжује несвр. *издужује; расѣже*. – Издлжује шију да ђу види преко плотат, а нас две му се смејемо (Држ).

издреме се свр. *добро одрема*. – Када се млого уморим, ја седнем на столицу, издремем се и одма ми лѣкне (Држ).

издѣва се свр. *изложи се веѣру, йровеѣри се*. – Пред спање се прошѣтам, издѣвам се и лѣко заспим (Пир).

издѣ му главу изр. *усмртии, убије*. – Стојанов и њему издѣ главу, чумо када пуче (Вој).

излѣзне родѣ изр. *не осећати се више рођаком са неким из фамилије йосле осмог колена*. – Мож се узимате сас девојчето више неје греотѣ, прошло осмо колѣно, излѣзла родѣ (Вој).

излѣа се свр. в. излѣје се. – Када се рекѣта излѣа, после наша моруза најубава у свѣте њиве (ВЛк).

излѣје се свр. *разлије се, йойлави*; уп. излѣа се. – Када се Гостушица излѣје, ђе наште градине да однесе (ВЛк).

измањка свр. рет. арх. *йосусѣјаје због сѣтаросѣи (и болесѣи)*. – Баштѣ ми не може више, измањкал, неје више за при ѡвце и за на појѣту (ВЛк, Гос).

измѣлка свр. *измилује*. – Дојди си при дѣду, да те измѣлкам (Држ).

измѡзгује несвр. *расѣамеѣи*. – Немој ме измѡзгујеш пред народ, ја знам када какво сам рекѣл и какво че кажем (Чин).

измлѣиња (се) несвр. *измузава*. – Ако се стока убаво не измлѣиња она прегѡрује (ВЛк).

измлѣаска свр. *изљуби*. – Тѣтка ме срѣте и насрѣд улицу ме измлѣаска како да сам детѣ малечко (Држ).

измѡчка се свр. деч. *исѣиша се*. – Мама че те издржи да се измѡчкаш (Изв).

измратѣје свр. *заврши боравак о Мраѣинцима ѣамо где се заѣекао када су йочели*. – При тѣтку ме затѣкоше Мратѣнци, там измратѣва (Јал).

измрѣљак м *измрзоѣина (о ушима, йрсѣиима)*. – Када измрѣзну уши или прѣсти кажемо измрѣљак Вој.

измѣнса свр. *йонизи збуњивањем и моѣањем*. – Граѣање ђе да измѣнзају сељѣка, да га направе на будѣлу и да му се сви смејѣ (Држ). Измунсаше ме убаво с лѣгање, ѣа ѣим после, моје убаво сѣрење продаѡ по најголемѣ ценѣ (Вој).

изнаѣава прекѡри изр. *надењује надимке*. – Она је изнаѣавѣла прекѡри на сви у село (Пк. Вој).

изнадоноси свр. *доноси много (и са разних сѣрана)*. – Изнадоносише жене једење и поставише у школуту на астаље (Вој).

изнасађује се несвр. **1.** *иде унаѣрашке, ѣовлачи се*. – Почео се изнасађује, оће да бјега (ВЛк). **2.** *одусѣаје од договора*. – Че буде како си даљ реч, немож се изнасађујеш да се брукаш (ВЛк).

изнакара свр. *ѣпринуди*. – Изнакара децата да крадну круше па да му донесе (Гра).

изнакрѣсти свр. *укрѣси, ѣосѣави у облику крѣсиа*. – Изнакрѣсти гранцицете преко лејуту (Вој).

изнапѣре свр. *оѣере много разноврсног вѣша*. – Изнапѣрала вѣш на овчарѣти, да ѣмају чисто за две недеље (Дој).

изнарипа свр. *ѣоскаче*. – Изнарипаше кучишта на њега и он побѣже (Бер).

изнатрѣкује свр. *исѣрѣиа или искоѣира шаре за вез*. – Што-је она изна-трѣкувала, да се чуђиш, и почиња да везе (Пир).

изнашара свр. *нашара ѣрѣањем или везењем*. – Детето изнашарало цѣл блѣк и тражи да му ѣдма кѣпимо друђи (Сук).

изоглавлѣа се несвр. *извлачи главу из ѣовоца (улара, узде) или јарма*; уп. изоглавлѣује се. – Широко му јуларат, па се изоглавлѣа (Сук).

изоглавлѣује се несвр. в. изоглавлѣа се. – Постѣгни јерѣмат да ти се Сѣвка не изоглавлѣује (Вој).

изокрѣта несвр. рет. *ѣрича суѣроѣно од исѣине, обрѣ исѣину*. – Воја изокрѣта ѣистину, неје тека било (Зав).

изоноѣује несвр. *ѣрекраја; изобличава*. – Све што видиш и чујеш ти га изоноѣујеш, ѣшегаваш се сас свакога (При).

изоратује се свр. *заврѣи колекѣивно врѣење ѣокладних бакѣи*. – Када изоратујемо, на крај ѣкнемо: – Све бѣле у младе невесте! (Пет).

израстѣни се свр. *ѣовуче се и ѣѣвори ѣролаз*. – Израстѣпимо се да мине војска (Об).

изребече се свр. *засмеје се неукусно и ѣрегласно*. – Децата се изребечаше, а ја ѣи измаршира и искарѣ надвор (Вој).

изрѣѣује несвр. *иде ѣосѣуѣно редом*. – После невестата изрѣѣује од гѣста до гѣста и прѣма поклони (Рас).

изрѣљује несвр. *ѣѣкрива рѣањем*. – Како рѣламо за лѣзје, почемо да изрѣљујемо коше и пѣпел (Сре).

изрѣњује несвр. *избаѣује (угажени) сѣајњак из ѣѣаѣе, шѣале, свиња*. – Појатуту изрѣњујемо двојца по два-дни (Изв).

иконѣм м *економ; агроном*. – Мѣка Видановић бѣше иконѣм, он је држал расадникат (Гњ, Пир).

иконóмија ж *економија*. – Нашáта зáдруга је имáла иконóмију до сáмо селó (ВЈ).

йлова земља́ изр. *иловача*. – На ту́ја стра́ну нéма йлова земља́ (СГл).

йловица ж геол. *иловача*. – Тражи́ле йловицу, доноси́ле у дóма и праји́ле прéпње (ЦД).

интережџика м *себична жена која сѝрого йази на сваки динар; жена зеленаш*. – Она́ је интережџика, глeда у динар и свe да вој йде у кóрис (Кр).

инфракташ м *ишежак срчани болесник који је имао инфарктѝ*. – Башта́ ми је инфракташ, сáв тeрет је па́дал на мeне (Рас).

исáбен -а, -о трп. пр. *која је йобацѝла*. – Те́ја три óвце су исáбене (Км).

исíра несвр. *избацује йреко измеѝа*. – Детeто почe да исíра глисте (Јел).

исклѝнчи свр. *савлада оскудицу у храни, новицу*. – Не мóж да исклѝнчи-мо сас плáтуту (Пир).

исклѝнчује несвр. *усѝешно йойуњава резерве у храни, новицу*. – Сиромá сам, али исклѝнчујем, децá ми не гладу́ју (Пир).

искоко́љује несвр. *гледа бесно (са мржњом, избуљеним очима), бечи се*. – Што искоко́љујеш на мeне, каквó сам ти лóше учинѝла? (Држ).

ископи́љева свр. *нарађа децу ван брака*. – Ископи́љеваше девој́хе по селó (Кс).

искојѝѝи се свр. *сѝаси се; оздрави (йосле ишешке болесѝи)*. – Ене́кције, ле́кове, опера́ција и ја се ископитѝ, стану́ на-но́ђе (Сук).

искорѝстује несвр. *корисѝѝи; сѝиче на нечији рачун*. – Ду́шко свирѝја́ је зеленáш, умeје да искорѝстује на́род (Пир).

искра́цује несвр. рет. *краде (вешѝо и нейрекидно)*. – Он је највише искра́цувал и односи́л из на́ше предузе́ће (Пир).

искр́ми свр. *даје крму*. – На две не́деље искр́мим говeдата што су на савáт, даде́м њим сòл и три́це (Гос.ТД).

искр́сти свр. *укрѝѝи, йосѝави у облику крѝѝа*. – Искр́сти шта́повете, сá че до́јдем да се йграмо (Пет).

искр́стује несвр. *укрѝѝа, йосѝавља у облику крѝѝа*. – Искр́стујем гра́нђете на пу́тат, да не мóж да приóди ова́м (Гра).

искрш́тева несвр. *надаје имена сѝѝоци; надаје надимке*. – Сто́ку искрш́тевамо највише по йзглед. (ДД). – Нада́ва порекóри на на́род, искрш́тева цeло селó (Вој).

искуж́ља се свр. *усѝе се извуђи (из кавеза, замке, велике ойасносѝи)*. – Опколи́ше ме тројѝца нeпознати, ама ја се искуж́ља, врљѝ њим праши́ште у óчи и побeго (Пет).

искупу́је несвр. *накуйује*. – Свe сам искупува́ла за сва́дбу (Дој).

иску́са си попа́руту изр. *изгуби углед, ѿверење*. – Ти си искуса́л по-па́руту, немо́ј више ништа од ме́н да тра́жиш (Грш. Вој).

искѣ́љи свр. *ѿкаже клицу, исклија*. – Навла́жи ли се васу́љ, о́дма искѣ́љи (Вој).

испапу́ри свр. рет. *јако удари ѿољагом*. – Наклевети́ли ме́не ни криво-га ни ду́жнога и ста́рцат ме ѿпапури с тоја́гуту, сви́тће ми излѣзоше (Гос).

испа́рца свр. *ѿдели целину на мање делове, исѿарцелише*. – Поде́лише се бра́јћа, испарца́ше голе́ме га́здинсће њи́ве (Кр).

испа́ује несвр. *исѿреса од ѿрашине*. – Ја́ си неде́љом испа́ујем цр́ћете, о́чу да ми у ку́ћу мере́ше на чи́сто (Пир).

испи́вује несвр. **1.** *исѿија*. – Ја́ испи́вујем на дѣ́н по ѿ́ло коми́њак (ВСв). **2.** у изр. **испи́вује га бо́лка** (*брзо*) *мршави због ѿешке болесѿи*. – Испи́вује га проклѣ́та бо́лка, поче́ и кр́в да плѣ́ује (Чин).

испи́лује се несвр. *излази из јајѿта (ѿше), исѿиљује се*. – У по́лог да бу́ду тазѣ ја́јца, не испи́лују се мутѿи́ (ВЈ).

испи́пкује несвр. фиг. *исѿиѿује изокола*. – Испи́пкује, о́че да разѿелди́ше кво́ је било́, зашто́ су се би́ли. (Сук).

исплóвује несвр. *исѿловљава*. – Гледа́ли смо како исплóвују ла́ђе из ту́ја лу́ку (Изв).

исполудѣ́је свр. *изуби меру и разум (о мношѿву)*. – На́род исполудѣ́л, за па́ре продава́ју и обра́з и ду́шу (Кс. Вој).

испорѣ́ва се свр. *избљује се*. – Пија́на ала́, ѿпорѣ́ва ми се на црша́ват, и до́ле на ѿли́мат (НМл).

испрвѣ́ прил. *на ѿочѿѿку*. – Испрвѣ́ појде́ добро́ у на́ш до́м, дојдо́ше вре́дне сна́је, ама по́сле мло́го за́густи (ПРж).

испреѿи́не (се) свр. *ѿрейлаши (се)*. – Одједну́ш ѿзлете голе́мо куче́ пре-ди на́с и ни́ се испреѿину́мо оди стра́ (Пир).

испрѣ́чи свр. *ѿосѿави ѿо дужини*. – Испрѣ́чи́л голе́мо др́во на пу́тат, не да́ва да ми́њујемо преко њего́во (Вој).

ѿспроточи́ се свр. *ѿусѿи ѿрорашѿике, изданке (ѿроѿоке), ко́је носе семе́ (лук, ку́йус, ре́ја)*. – Сѣ́вјат лу́к се ѿспроточи́л (Вој).

испу́ди свр. *исѿѿера, најури*. – Вати́ли момка́тога да ѿи́ кра́дне и о́дма га испуди́ли (Кр).

испцу́је свр. *оѿсује*. – Када́ ме срѣ́тне о́н ме испцу́је ни криво́га ни ду́ж-нога (Држ).

испрѣ́чује несвр. *вади из (врелог) ѿейѿла*. – Испрѣ́чујемо ко́мпире из огњѿштето́ и једе́мо (Пл).

испрѣ́чкује несвр. *сѿавља унакрс више дужих ѿредмеѿа, ѿѿпречује*. – Испрѣ́чкује се сас врбо́ви прутје́ да не ула́зе коко́шће у ле́јете (Гос).

испышњаџи се свр. пеј. 1. *обави велику нужду.* – Испышњачил се на сáмуту врвину (Пет). 2. *наједе се.* – Једе, једе, једе, не мџ се испышњаџи цџл сáат (Пир).

истáври се свр. *доџера се, накиџоши се.* – За кудџ си се тџлко иставри-ла, стрџно? (Км).

истрсиња несвр. *са муком извлачи; истџеже.* – Јџдва истрсињам кџвуту из бунáрат, мџџо сам остарџла (Грш).

истџишџи се свр. *фиг. одмори се дуго лешкареџи.* – Када сам мџџо уморан ја се убаво истиштџм у крџвет, а женáта џка по мџне (ЦД).

истрџби свр. *уклони, унишџи.* – Пџрат мџрамо свџ да истрџбимо да не завáне цџлуту џџву (Пет).

истрџбује несвр. *џџџуно унишџава.* – Погáнци, таја се живџна тџшко истрџбује, свџ сам пробáл (Јал).

истџришче с шаљ. *џаџџока.* – И на крај препџчам истрџшчето да иска-рам јџш мáлко реџџу (Зав).

истрџпа свр. *фиг. избрџба.* – Онџ неје бџш свџ џстина што мџта жена истрџпа (Чин, Вој).

истџркџли (се) свр. *искоџрџла (се).* – Ёстрџколи се лубениџата из колáта и рáзби се на парчетџја (Сук).

џствџно прил. *врло рано, џре свиџања.* – Ёствџно пџјдемо и у плáни-нуту осџвнемо у пџт (ЦД).

исцџпује несвр. *џџа.* – Ђн исцџпује по нџколко кубџка дрџа на дџн и зараџује убаве пáре (Пир).

исџџпри свр. *сџрџљиво и леџо иглом уради, извезе.* – Не мрџи џу да везџ, и свџ убаво исџџпри (Вој).

исцџпује несвр. *извлачи, цџџе.* – С пџмпуту исцџпујем вџду за стџку и за слушање (Грњ).

исцџтује несвр. *џредсџавџа на цџџежу.* – Цџл дџн је исцџтувал плá-цат: кудџ каквџ че грáди (Зав).

џшчегáри свр. *обрука (и исџуче) кривџа.* – Ёшчегари ме баштá ми пре-ди сви, а ја узем пропáдо оди срáм (Гос).

Ј

јавáш прил. рет. *џџако, џџромо.* – Ђн џде јавáш: не вáрка се и не сеџира се (ВЛк).

јајчáр м *џас који унишџава џџџе.* – Којџ је кџче јајчáр џдма га тџпамо (Сук).

ја́мје с *месѿо* (које је било) *йуно дубоких руѿа*. – Деда-Јо́са је прича́л да су на това́ мѣсто биле́ големе́ ру́пе, ја́ме, зато́ва је Ја́мје. Мо́же да је и тека́ (Чин).

ја́рми несвр. *даје сѿоци* (зрна́сѿи) *додаѿиак у исхрани*. – Када́ ја́рмим овце́те онѣ се измр́кају на ку́п (Изв).

јастѣ́чек м дем. од *јастѣк*, *мали јасѿук*. – Ту́ри му јастѣ́чекат по́д-главу, спи́ му се (Нш).

једѣ́н је изр. *једини, најйознаѿији*. – Једѣ́н је би́л Ти́ка Ћѣ́рчин, га́зда у село́ (Рс). – Оно́, на́ши Ку́рцинци, воденича́ре, једни́ су билі́ у Висо́к (Рс).

јека́ ж *оковраѿник, крагна*. – Јека́та ти се замасни́ла, сту́ре кошу́љуту да у опе́рем (Нш).

јѣ́л од коко́шку но́гу изр. *йргав; брбљив*. – Она́ је пр́гава, је́ла од коко́шку но́гу, све́ че испри́ча и што зна́је и што не зна́је (Км. При. Вој).

јенѣ́чи́на ж пеј. *йрљава и неокрѿљена украшена овчарска йорба од коже или козје длаке која се носи о рамену*. – Де́, да ми закрѿпиш и очѿистиш јенѣ́чинуту (Кр).

јѣ́цне свр. *ѿихо јаукне од бола*. – Када́ ме ја́ко смугне ја́ јѣ́цнем (Рс).

ју́жња́к м мет. *вейшар који дува са југа*. – Када́ се у́-пролет удѣ́ва јужња́кат, он помо́ри козе́те (Пл).

ју́ре́шка ж *дечја игра гњурања и гоњења у води*. – Йграмо се јуре́шку, осѣ́бнемо у реку́ту (Зав).

ју́сѿу́н м грађ. *највећа йойречна греда у кровној конси́рукцији*. – Јусту́н йде по́пречно и лежи́ на два́ попа́ (Зав).

К

каба́ти́сује несвр. *окривљује; кори*. – Почѣ́ше ме каба́ти́сују за све́, све́ ја́ крив, оні́ пра́ви (Вој. Држ).

каде́ње с гл. им. од *кади*, *кађење*. – Де́да после по́чне каде́ње с кади́л-ницу́ту по сва́та хо́шетѿја (БЧ).

каду́на ж *ѿурска госѿођа*. – Гола́ма вода́ одне́ла мо́сат и каду́нете се подави́ле (Тм).

казу́ван, -а, -о рет. трп. прид. *исѿричан*. – То́ва је казу́вано, кажи́ не́што дру́го. (Бер. Чин).

како́ па не́је тека́ изр. *хоћеш да кажеш да није исти́на*. – Како́ па не́је тека́, помага́л сам те, сви́ знају́ (Вој).

ка́јица ж *мала женска йлаѿинена или мрежасѿа каѿа црвене боје, искићена новчићима и са дугим йерчином искићеним новцем*. – Ка́јицу је но-

сила мла́да неvěста када́ се распревёси, а и мла́де жёне понёкад. Она́ је ма́лечка црвена́ ка́па од платно́, укрáсена с па́рице и има́ дл́г перчи́н наса́д, исто укрáсен с па́рице (Гос). – Ка́јица је плётена и укрáсена мре́жа под ма́раму (Гос).

како́ ли је па бѣш тека́ изр. *не говориши исти́ну*. – Би́л сам нај́јак у свата́ деца́! – Како́ ли је па бѣш тека́! (Вој).

калаџи́сује несвр. *кала́жише бакрене судове*. – Калаџи́јата кала́ји́сује, а ја́, дете́, све́ уз ње́га, гле́дам, па ме крсти́ше Гра́да Ци́нца (Бла).

калка́н м рет. *ужа сѣ́рана рабаџи́јских кола, љредња и задња, са љокло́јцима који за́ишварају кана́ше*. – Калка́н затвára канáтете, јед́н напре́д, а дру́ђи наса́д (Пн).

кансѣ́рѣтина ж зла особа не́йогодна за сарад́њу, угурсу́з. – Оно́ и де́да му бе́ше кансѣ́рѣтина голема́ (Вој).

кайа́к м на крову од камених љло́ча, *дугуљасѣ́* љло́че се зову кайа́ци, а љовезу́ју сѣ́рме сѣ́ране и врх кро́ва. – Кро́в само од ка́мене плóче, капа́цити, љсти по шири́ну и дебљы́ну, повезу́ју стрме́те стра́не и вр́ на кро́в (Гос).

капи́цѣк м *врай́анца на огради љрема коми́ји*. – Крз капи́цѣк се ула́зило у коми́лиѣк (Пир).

караванџи́ја м учесник *каравана*. – Де́да ми је натри́пути би́л караванџи́ја и ја́ сам све́ запамти́ла ме́ста крз која́ су ми́њува́ли до Ста́мбол (Вој).

ка́рга ж биол. *висибáба*. – Ка́рга је висѣ́баба, по́чне ли да мр́зне земља́ она́ излэ́зне (Пир).

карѣ́иш м *осѣ́аѣ́ак качамака на суду који се скида гребáњем, уз евенѣ́уални дода́шак сира, ља́йрике и сл*. – На́ј сам волéла карѣ́иш, ба́ба огребé котлéто и ту́ри ми га у пани́цу (Гњ).

кате́рчи се свр. пеј. *ље́ње се*. – Порáсте, па ни́кога не слу́ша, кате́рчи се на плотóве и у висóка дрвја́ (Кр).

кати́лѣк м рет. *инаѣ́, љркос; мржња*. – Катѣ́л голéм, кати́лѣкат че га зако́па (Чин. Грш).

ка́ша ж *јело од кукурузног брашна љреѣ́рженог у масѣ́и, ља се дода́је љоѣ́ла вода и меша догод се не згусне*. – Ка тре́бе бр́же да се на́прај вечéра пра́вимо ка́шу. Ба́ба мору́зно бра́шно препр́жи у голéм тига́њ, па му сипу́је то́плу во́ду и ме́ша га док се не згу́сти (Гос).

квашча́рница ж обич. *љогача која се меси на свадбеном обичају уру́бница и дели свима који су дошли на дан љред свадбу*. – Квашча́рница је погáча за уру́бницу, месѣ́ле смо (Рос).

кви́ѣа ж *љризница*. – Евé ти па́ре, ама да ми дадéш квѣ́ту, да се зна́је да сам платѣ́л (Пок).

квитар м радник на *џијаци* који *најлажује џијачну џаксу*. – Мој брат је квитар на *пијац*, а ја сам још без *работу* (Вр).

кёкере-мёкере узв. рет. *џодражавање крекеџања жаба*. – Кёкере-мёкере, жабете се *оглашају*, че *дојде ђиша* (Вој).

келикóптер м *хеликойџер*. – Гледа келикóптер ка се спушти до *касерину* (Држ).

кикирёшче с пеј. *мало (закржљало) деџе*. – Детёто *слабо*, *болњаво*, кикирёшче *стануло* (Пир).

клавёти несвр. *клевеџа*. – Немóј да ми *клавётиш брата*, нејё *тека* било *како* га ти *казујеш* (Јел).

клаветáч м *клевеџник*. – Бёше *голём клаветáч*, сви су га *мрзёли* (Рос).

кладенац м *јачи (и уређен) извор у аџару*. – Ђма *кладенац* над *Лазарову воденицу* поди *Свлачиште* (Вој).

клёчка ж *фиг. важна и мођна личносџ*. – Мóј брат *стану клёчка* и *свата деца* ми *запосли* у *град* (Сре).

клёма с рамена изр. *џовремено џокређе рамена и нишџа не одговара*. – *Питамо ёче ли или нече да иде с нас*, а он *само клёма с рамена* и *ђути* (Пир).

клёмав, -а, -о трп. пр. *неџосџојан, несџабилан*. – *Клёмав асталат*, де да га *пóтпремо* (При).

клёпне на-страну изр. *нагне се на бок*. – *Полёка*, *пазёте убаво*, ако *клёпне на-страну* че се *преврне* (Пир).

клисáр м *црквени џослужџџељ; слуга свешџеника*. – *Мёрко Прика* из *Лукању* је *би́л клисáр* *коди попа* (Гос).

кљёпне свр. *џоџусџи у коленима, џосџане немођан, осџари*. – *Кљёпнумо*, *остарёмо* и *ја* и *жена* (Ш).

кљу́цка несвр. *кљуца; зобе*. – *Поглё како врапчетијата кљу́цкају* ка њим *врљим трошџе* (Пет).

кљу́цне у петлё изр. нар. мед. 1. *добџе (џрву) менсџураџу*. – *Ништа*, *чёрко*, не *плашџ се*, *кљу́цнуло* те *петлё*, че *џмаш деца*. (Гос). 2. *изгуби невиносџ*. – *Кљу́цне* ли те *петлётó* *преди врёме*, че си *џмаш муку цёл живóт* (Пк).

ковáње с гл. им. од *ковё*, *џовеђавање ошџрине, изошџравање (сечива, косе, моџике, лоџаџе; воденичног камена)*. – *Ковáње косá* је на *ливаду*, *поврёмено* *ковё косу*, *џма* си *прибор* с *њега* (ВЛк). – *Ковáње воденични камење* је *када* се *улите* па *пóчну лóше* да *дрóбе* и *мёлу зрна* (Вој), *Воденичнити камење* се *улите*, *пóчну лóше* да *мёлу*, па *ђи воденичáрат одвóји* с *прљ* и *пóчне ковање* (Гос).

кóдниче с дем. од *кóдник, краџак ходник*. – У *кóдничето* си *наврљала столице*, не *мóж* да *миу́јемо* (Бе).

кóклица ж *сѣолица без наслона*. – Почёл да прáви и да продава кóклице, сáмо до леб да дóјде (Рс).

коколáн м шаљ. *онај коме се не сѣава у време сѣавања*. – Коколáне, де да се ўспиш да мóж и оваја деца да зáспе (Вој).

кокољѣште с рет. *врѣша народног кола*. – Ајд са да ѣграмо мáлко и кокољѣште (ВЛк).

кокóрчи изр. *обавља коиѣус (мужјак)*. – Кокóрчи љу ко петъл кокóшку (Јал).

кокошкáр м 1. *сиѣан лоѣов, крадљивац кокошака*. – Катунарéте су кокошкарé, штом стѣгну у селó накрадну кокóшће за ручѣк (Сук). 2. *ѣас који наѣада кокошке*. – Нáали се кўче кокошкáр на нáше кокóшће, па га утепáмо (Пет).

колáј прил. *без наѣора; ѣолако*. – Казўј ми по рéд и с колáј, не вáркај се тóлко (ВЛк).

коларѣца ж *женска особа која носи девојачку сѣрему на свадби*. – Коларѣца је женá којá нóси нишáн (Нш).

коледўје несвр. в. колéцује. – Баштá си га је чéсто колéцувал, бéше непревѣјена главá (Мл).

колéцује несвр. *брука; ѣуче*; уп. коледўје. – Баштá ти че те колéцује, само ако му кáжем каквó си чўдо направѣл (Вој).

колéсница ж *ѣредњи део заѣрежних кола, кáиѣкада са додаѣком рачвасѣог дрвѣша које се вуче ѣо земљи, за ѣревоз ѣакова или кабасѣог ѣерейша*. – Мáлечак тéрет тўрим на колéсницу и извезём на појáту или на ѣѣву (Гос).

колѣза се несвр. *лукаво се умиљава*. – Ђн се колѣза, óче да ми подвáли (Пет).

кóлмује се свр. *ѣрави ѣаласасѣу фризуру*. – Отишлá да се кóлмује, јўтре че ѣду на свáдбу (НМл).

контўзуван, -а, -о *онесвешћен*. – Бéше контўзуван, ударило га големó дрво у главу (Јал).

копнéж м *расквашени снег који увелико коѣни*. – Јóш копнéж, нéје пóгодно за пáшу за óвце (Бе).

коѣнéје врéме изр. *ѣосѣаје ѣоѣлије*. – Почé да копнéје врéме, трéбе да орéмо овсéве (Дој).

кордéљна ж *осѣаѣак корена кукуруза ѣо сечењу сѣабљике*. – Бéше бўјна морўзата, у ѣѣвуту остáдоше големé кордéљће (Гос).

коркáр м *гроза, нелагодносѣ*. – Коркáр ме да те глéдам какó си се рашчумѣла и раздрљавѣла. (Пет).

кóси низ клисно изр. рет. *косач лагано сужава оџкос како би лакше одмицао од брзог косача који коси иза њега.* – Ако тија позад мене кóси брзо и широко, пóчнем да кóсим клисно да мóгу пóбрже да њдем напред (Гос).

кóсне се свр. *изненади се ња се њргне; бреџне се.* – Детето ме напцува и ја се кóсну (Јал).

кóтала-кóтала-кóтала узв. *малом деџеџу њри обувању чараџа: увлачи ногу, увлачи, увлачи.* – Кóтала-кóтала-кóтала, са че ми те баба обује (Вој).

кóтара ж кош у соби овчара за смеџџај џек ојагњене јагњади. – Када се ојагњи јагње, а надвóр студенó, ми га унóсимо у кóш у сóбу (Гос).

котура́ча ж грађ. коџурњача. – С котура́чуту дџсамо цџглете, да тóлко не сџцамо (ВЈ).

коча́нка ж *окружени клиј кукуруза.* – Сабџремо коча́нке и пра́вимо с њџ бунари (Гра).

кóчина ж у игри свинђе ценџрална руџа у коју се џољагама уџерује свинђа. – Бџкови, ма́ле рупе око́ло и кóчина, голема́ рупа у коју ука́рујемо свинђуту (Гос).

кошарџнке ж мн. *џчеле које живе у врџкари, кошарини.* – И на́ше кошарџнке су у́бав ме́д дава́ле (Зав).

коштџчава земља́ изр. *земљџџџе у џџџу гајња́че.* – На коштџчаву зџмљу мло́го у́баво растџ де́телина (Нш).

кошџ́лица ж дем. од кошџ́ља. – На бебџто дарува́ кошџ́лицу, текџв је обџчај (Чин).

крадџџк м *лоџов.* – Пџнга је бџл крадџџк, кра́л је сто́ку (Пк).

крадџџца ж *женска особа која краде.* – Крадџџце, са́мо си ти мо́гла да ми укра́днеш црвџното клџбе (Пк).

кра́ј у изр. ни кра́ј ни брóј безбројан низ. – Бџгарска војска́ пошла́ уз Петлóвицу, не ви́ди њим се ни кра́ј ни брóј (ВЈ).

кра́сно прил. леџо; квалиџџџно. – Кра́сно рабóти, златне ру́ђе џма (Пет).

краткóногав, -а, -о *који има врло краџџке ноге.* – Дра́га тупанџџа из Су́ково бе́ше краткóногав, али ве́сел човџк (Вој).

крвџџца ж дем. од крв, *џтраг крви;* уп. крџџца . – Те́кла му крвџџца на́нос (Сук).

крџвет м *велика насџреџџница, оџворени део куђе, за џровеџравање џосџџџине и сушење вџша.* – Што џмамо под крóв на куђу, али отвóрено од јџдну́ стра́ну, зовџмо га крџвет, а там су́шимо вџш и сеџџмо преко лџто (Пир).

крџмав -а, -о *који је крем боје.* – Купџ си крџмаву шами́ју (ВРж).

кривозџбав, -а, -о *који има нескладне зубе.* – Бе́ше голема́ човџџина и у́бав у сна́гу, ама кривозџбав (МЈ).

кривоносес, -та, -то *кривонос*. – Који је кривоносес или има кратак нос окамо га крнча (Сук).

кривосал, -а, -о р. пр. од кривоше свр. рет. *иосѣао хром*. – Кривосали старцити, једва се влаче по дворот (Чин).

кривоустес, -та, -то *који има усѣа померена у сѣрану*. – Видела сам кривоустесту жену у Калуђерёво, а поје ко славуј (Кс).

кривуљ м *кривина (на љуљу)*. – Путат иде узбрдо и ама много кривуље (Чин).

крмена стока изр. *сѣока на исѣаши која редовно добија со*. – Крмена стока боље напредује на сават (ТД).

крпатак м (*грубо*) *оѣкинуѣи део (ѣогаче, хлеба, ѣечења)*. – Дај на овчараѣога једн крпатак од јагњето, Џурѣовдн је (Пн).

крпче с *марамѣа; омања крѣа*. – У град се цѣвће издувују у крпче и туре се у цѣп (Бе).

крслё с зан. дем. од крс, *мали крсѣ, крсѣић*. – Браѣ ми купиѣ огрлицу са златно крслё (Пир).

крсти несвр. фиг. *даје надимке*. – Она је крстила сви у селё, свакому је прикачила белёг (Чин).

крсѣиѣ м *унакрсѣ садевано снѣље на ѣожњевеној љиви, 13 до 21 снѣ*. – Има крстѣ трећак од тринајес снѣпа, кажемо га *ѣрећак*, од шеснајес, кажемо га у *чѣири* и од двајес и једн, кажемо га *уцело* (Гос).

крчица ж дем. од крв, в. крвчица. – Имаш малко крчицу на лакат (Пир).

кудё-кудё изр. **1.** *ко зна оѣкад*. – Това је било кудё-кудё порано, још се неје бил родиѣ ни деда ми Стојан (Сук). **2.** *много (раније, касније, више)*. – Ми појдомо кудё-кудё порано и стигомо у Пирот у сѣвињало (ВЛк). – Врнуше се кудё-кудё подоцкан, у сѣвињало (Вој). – Они су кудё-кудё побогати од нас, ни се с љи не мож мёримо (Пет).

кука ж *кукаси део саоница од дреновине*. – На рабаѣиће санће има кука, она је уѣек од дреновину (Гос).

кукумав-кукумав узв. *којим се ѣодражава оглашавање кукумавке*. – Једна кукумавка кукумав-кукумав! И изёде главу на постаруту снау (Об).

кумулатор м *акумулаѣор*. – Кумулаторат му отказује, не мож да упали (Бе. Пир).

курђел м рет. *деда, осмо колено иза нас*. – Знам да набројим моји дедёве до осмо колёно, до курђела (Зав).

курлёбало / курёбало с рет. *деда, девѣио колено иза нас*. – Тија од Гарѣи из Грнчар, знаѣ је кој му је бил курёбало, девёто колёно (Зав. Пир).

кутишлё с *мала куѣија*; уп. кутишлёнце. – Ђбаво кутишлё чувам златне менђуше, че и дадём на унукуту ка малко порастё (ТД).

кутишлѐнце с в. кутишлѐ. — Да ми дадѐш кутишлѐнцето, млѐго у́баво (Зав).

куша́к м *дебео, узак и дугачак буков комад уграђен у враи́а*. — Куша́к за врата најбоље је да је од бу́ку (Гос).

кѝнса ж **1.** *зла авейи; ђаво*. — Кѝнза га ка́ра злѐ да пра́ви (Пет). **2.** *фиг. инација; врло зла особа*. — Он је кѝнса голема́, не во́лим ни у двѐр да ми улѐз-не (Рс).

кѝнће ж мн. *клиза́лке*. — Вози́ли смо се на кѝнће по снѐг, несмо́ ни зна́-ли за ски́је (Рс).

Л

лађан вѐтар изр. *иријаи́ан и свеж веи́ар, лахор*. — Сѐднем на тера́су и че́кам лађан вѐтар да ме ду́не (Пир).

ла́ковани гумења́ци изр. *гумени ои́анци и́ремазани лаком*. — За пра́зник сам си купи́ла ла́ковани гумења́ци, за у́баво (ВРж).

лати́йн м бот. в. латинче. — Драгољуб и латин не́је исто, драгољуб се гра́на и има млѐго цве́т (Км).

лати́нче биол. *врси́а баши́енског цвећа са водоравним кожаси́им лисѝовима и розе цвеи́овима са жућкасѝим и́реливима, драгољуб; уи́*. латин. — Нај сам волѐла латинче: када́ се расцвѣти доо́дим да га глѐдам млѐго пу́ти (Пир).

ле́б у изр. **два ле́ба ле́б** *два цела хлеба*. — Донѐсете ми два ле́ба ле́б и три стру́ка зелѐни лу́к (Дој).

ле́вен м песн. *и́рисѝојан; лей*. — Ле́вен је ко́ји је при́личан и у́људан, ја тека́ знам (При).

лебáр м *и́ревозник хлеба*. — Лебáрат се за́бави, ода́вна га че́камо (Рс).

лежа́ч м *нерадник*. — Младѝти су са ви́ше лежачѐ него ра́дници (Нш).

лења́ви се несвр. *ленчари*. — Немѐј се лења́виш, деца́та су и моја́ и твоја́, тре́бе да ђи ра́нимо и обла́чимо (Нш).

ле́йик м *сува говећа балега за димљење и́чела*. — Ле́пимо ла́јна на врата на ву́рњу када́ печѐмо ле́б, па с ти́ја ле́пик ди́мимо пчѐле (Зав).

лепи́ло с *лея́к уои́ише*. — Да ми кúпе лепи́ло за опѝнци, тека́ њим ка́жи (Пир).

ле́тви несвр. *закуцава леи́ве и́ри градњи*. — Че ле́твимо тлакану́ту да штѝтимо сенѐто (Држ).

лећија ж / **лећије** ж мн. *разливано изворишће на коме се најјаја сѣока и љере веш.* – Лећија или лећије, свеједно, је там куде извѣра слаба вода на много мѣста, па там појимо стокуту и перемо се (Гос).

ливрес, -та, -то брз; *вредан.* – Дојде њим у кућу ливреста невеста, све очисти, уреди, окречи, процвѣтѣ дом (ДД).

липче у изр. **че липче нечијо куче** шаљ. *Како да се њо чудо деси?; Зар је могуће?* – Че липче нечијо куче, циција плача пијење (Сук).

лиџре ж *сѣранице саоница којима се љревози кабасѣа храна.* – Када превозимо сѣно туримо на сѣнѣте лиџре (Гос).

лица с мн. геогр. *високе и сѣрме сѣене (најчешће) окренуће сунчаној сѣрани.* – У наш синор много мѣста окамо лица, тов су висоће и стрмне стѣне, повише окренуте кам сѣнце (Гос).

ложичѣ с дем. од ложѣца, *мала кашика.* – Ја турам шиџер у кавѣ само на вѣр на ложичѣ (Држ).

ложјар м *ѣас који једе и обара гроздове љо виноградима.* – Дешава се да куче стане лозјар, да једе пловдину и да обара грѣзе (Вој).

ломав, -а, -о *искривљен, љогрбљен.* – Стануло лѣмаво, кѣлпаво, предало се као баба (ТД).

лѣнке/лѣне ж деч. *ѣанѣалоне.* – Са че ти баба обује лѣнке (Пир).

лоповче с дем. од лѣпов. *дечак који краде;* уп. лѣповчек. – Това ми лѣповче цѣло лѣто бѣре краставицете у градину, за мѣн не оставља (ВЛк).

лоповчек с дем. в. лѣповче. – Оно је голѣм лѣповчек: очѣти му мрдају и само глѣдају лѣво-дѣсно (Пир).

лѣптес, -та, -то *лѣѣасѣ.* – Пѣпеж дѣде лѣптес, ѣн је најблага дѣња (Кр).

лѣдоглав, -а, -о рет. шаљ. *ѣакнуѣ.* – Ти си лѣдоглав оди дѣтѣ, текѣ те бѣг благословѣл (Вој).

лѣцка брашно изр. *сѣѣни каменчиѣи у брашну, љосле ошѣрења водѣничног камена ковањем, изазивају засѣѣје љри жвакању хлеба односно качамака.* – Домаѣине, брашноѣ ти лѣцка, ковал си кѣмикат (Гос).

Љ

љѣпа несвр. *клевеће.* – Љѣпа ме ни крѣву ни дѣжну, крѣво вој што си извѣдо дѣца на пѣт (Бла).

љѣгав, -а, -о фиг. *љреврѣљив, неискрен, бескаракѣѣеран.* – Рѣднина ти је, немѣј се уврѣдиш, али је Мирко љѣгав, нѣчу с ѣѣга да ѣмам раѣоту (Зав).

љѣкча м *балавац; слинавко*. – Дојдѣ врѣме и лѣкча да бѹде влас, почѣ да си брише цѣвѣте (Држ).

љѹцка рѣпа свр. бот. *шећерна реѣа*. – Љѹцка рѣпа се зовало, варили смо љу на седѣнћу (Јел).

М

мѣзначѣк, -ка, -ко дем. од мазан, *гладак*. – Направи ми мѣзначѣк штап, овија ми гребѣ рѹѣ (Сук. Вој).

мазничѡвина ж *млада шума од високих, ѣравих и глаѣких сѣабала цера, букве, лиѣе*. – Мазничѡвина је кудѣ су стабла млада, права и висока (ТД).

мѣјдан / мѣјден м *месѣо где се вади камен и друго (камене ѣлочѣ, ка-олин, ума)*. – Мѣјдан за плѡчѣ за крѡвове ѣмамо у наш ѣтар од Брѣсје па на-там (Пок). – Мѣјден за ѹму је имало у смрдѣнско до Дѹбат, а и на сѣм пѹт за Пѣрот, када се спѹштамо према прѹгу Вој.

мѣјчѣ с дем. *мајка*. – Чѣнчѣ је мѣјћу си све звѣла мѣјчѣ и билѣ је умѣљата према свѣ (Пир).

мѣла врѣта изр. *сѣоредан улаз на суѣроѣној сѣѣрани куѣе*. – Турци на врѣта, а дѣда на мѣла врѣта, и побѣгне (Дој).

мѣли бѡг у изр. мит. *нејѣ мѣлко с мѣлога бѡга ама, ѣобѡгу, није ѣо мало*. – Оно нејѣ мѣлко с мѣлога бѡга, него голема ордија (Вој).

мѣло гѡсје изр. *гѡзба фамилије ѣосле свадбе*. – Сабѣре се фамилија да прослѣви крај на свѣдбу (Зав).

мѣља м шалѣ. *мушкарац малога расѣа*. – Дрѣга тупанѣија бѣше краткѡ-ног и мѣлечѣк, окали смо га мѣља (Сук).

мандѣр м пеј. рет. *онај који замахѹје сабљѡм*. – Жандѣр, мандѣр / Кривѡ желѣзо (Зав).

манѣсѣа с мн. *бисерна огрлица*. – Поглѣде мѡјата манѣста, свѣ бѣсер; тѡва ми је брѣт купѣл (Грш).

манѣалѣк м *дрвена ѣолуга уѡѣиѣе; дрвена ѣолуга којѡм се ѣодиже са лежиѣиѣа воденични камен*. – Када ковѣмо гѡрѣити кѣмик дѣсамо га на манѣалѣк Гос.

мѣѣиште с *ѣређа ѣриѣремљѣна за бојење, ѣлеѣење или ѣѣање*. – Дѣѣс смо се с мѣѣиште расправљѣле, навивѣмо га на цѣвѣ (Рс).

матрѣѣира несвр. нов. *киѣи, ѣѡнижава*. – Не давам се да ме нѣкој матрѣѣира, ѡдма га напѣѹјѣм (Ста).

мау́че водени́ца изр. због малог расш́ојања између два воденична камена, ш́рење је јако изражено, ња се чује звук као да воденица мјауче. – Мло-го си затегао воденицу, поче да мау́че (Гос).

маџија́рка ж врачара која баца зле чини. – Маџија́рће неје имало, али има једна у Обреновац, кажу да је вештица (Сре).

ма́шка ж ш́иай у игри клиса. – Свак држи ма́шку у ру́ће и оче да кара свинђу у ко́чину (Гос).

мекџ-тврџ изр. обич. шаљ. размена њоздрава и ош́иоздрава при прављењу цреју́ља: мушкарац њоздравља са мекџ, наводно жели да најра-ве мекану односно лошу цреју́љу, а жене које газе ош́иоздрављају са ш́врџџ, желе да глина њоси́ане жилава и да цреју́ље исцадну добре, ш́врде. У основи је алузија на мек односно ш́врд њенис. – Жене, мекџ! – Тврџџ, тврџџ! (Гос).

меџа́ља ж арх. њејео њреко њогаче у цреју́љи. – Меџа́ља кажемо пепел преко погачу (Дој).

меџле́ с дем. од метла, мала меџла. – Деда ми направил убаво метле да му метем радњу у (Чин).

мј́лос ж усаглашена љубавна жеља у браку. – Волели смо се, милува-ли смо се, ама смо остаре́ли, мј́лос веч прошло́ (ДД).

милу́ван, -а, -о рет. мажен, милован. – Мј́ж ми бе́ше до́бар: милу́вана сам, цели́увана сам, неје ми за то́ва оста́ло жа́л (Сре).

мла́ти а́ле изр. њрича́иш глужоси́ш; њрича́иш своје маши́арије (као ис-ш́ину). – Дрт човек, ама мла́ти а́ле и оче све да му верујемо (Вој).

модерису́је се несвр. насш́оји у свему њраш́ишш́и моду. – Модерисују се, сти́гла њим рука: најбо́љи намештај, и најбо́ља ко́ла, и путују по свѣт (Пир).

момента́лно прил. одмах, хи́ишо. – Да се се́је одма, момента́лно, зами́њује време, ско́ро че снѣг (Црв).

мо́та ми се на јези́к изр. на врху језика ми је. – Зна́ла сам како́ ми се ока́л чуку́ндеда, мо́та ми се на јези́к, че се се́тим (Вој).

мо́тка м/ж пеј. врло висока и врло мршава особа. – Која је мло́го висока и мло́го мршава о́камо љу мо́тка, а исто и за момчети́ја (Јал).

мо́чиште с зараван на сш́рмом њуш́у где одмара заш́рега. – На мо́чиш-тето каквó рабóте говѣдата, рабóтимо и ми, па наставља́мо пүт (Рас).

мржди́ несвр. рет. мрмори, ш́ишо њада сиш́ина киша. – Почѣ да мржди́, де да саби́рамо сенóто (Гос).

мр́ка м/ж домаћа живош́иња, обично мужјак, ш́амне боје длаке. – Пази се од мр́ку, оче да бодѣ (Км).

мрка́ње с време (груш́ног) њарења оваца. – Пуштамо овцете на добру́ траву пред мрка́ње, да би се гру́пно јагњ́иле (Пк).

мрмалада ж рет. *мармалада*. – Из Америку помоћ, мрмалада у плѣсне кутије (Сре).

мрнсаво прил. *безвољно*. – Поче пак да орати с мене, ама мрнсаво, без вољу (Вој).

мрсинка ж дем. *масна храна, масноћа*. – Сиротиња смо, немамо мрсинку да се облажимо (Пок).

мувотепач м *йласийична йалица йодешена за убијање мува*. – У сваку собу ймамо по једн мувотепач, голема закасотина од мује (ПРЖ).

муџи се несвр. *кочийери се*. – Старцат се поче муџи, поче се сили, оче да се подмлацује (Пет, ВЈ).

муџк м шал. *физички добро грађена и јака особа*. – Снајка му муџк: она и коси, и дрва бере, и ђубре развози (ДД).

мь-мь-мь м *задах усийалосийи ваздуха; смрад*. – У њи све мерйше на мь-мь-мь, па йди њој уреди кућу, тешко се купе, остарело (Пир).

Н

на вр језик ми је изр. *када се не може одмах сеийийи*. – На вр језик ми је, че се сѣтим па чу ти кажем (Кп. ДД).

на игленку изр. рет. *иглом*. – Башта ми шнајдер, а чѣтри смо деца; на игленку је работил да ни израни (Рс).

на пепѣруђе изр. *сушење йрикуйљеног йолусувог сена сена у йанком слоју*. – Када је навйлак од недосушено сѣно, сушимо га на пепѣруђе (Рс).

набати свр. *окриви, оклевѣи*. – Набати ме да сам му украл овцу (Бе. Гос).

набедѣше свр. *окриви без разлога*. – Кој крал, кој трошил, кој сѣкал у чуждо, све мене набедѣшу (Јал). – Набедосали га да њим је отрул кокошће, затѣва се карају (Држ).

набрѣкче свр. в. набрешчи. – Кравата добра млекуља, набрекчало ђу вйме (ВЛк).

набрешчи свр. *набрекне (вйме, дојке, мокраћна бешика)*, уп. набрѣкчи. – Родуља ако се не измљује, сйсће вој набрешчу и мѣже да дѣјде до зло (Држ).

набујаје се свр. *наигра се*. – Времето убаво, децата че се набујају (Кп).

набутује несвр. *угурава, сабија*. – Јаболће набутујемо у клчишта, да трају (Вој. ВЈ).

навали сйѣоку изр. *йред крај дана усмери сйѣоку ка боравиийу*. – Када се привѣчери, навалимо стоку кам појате и кам село (Гос).

наврђе му на-прсти изр. *йрисиљава некога да уйјуви, да йослуша, да не заборава*. – Ја му орати, орати, па му на-прсти наврза, че видимо да ли че да послуша (Вој).

навурди свр. *йреради млеко у сийан сир и урду*. – Навурдила сам три врчве големе, за свакога сина по једна (БС. Кр).

нагара несвр. *учини да загорева*. – Таја ми шерпа нагара млеко, нечу у њу да га ћипим (Грш. Пир).

надавује имена изр. *надева имена сйоци; даје (увредљиве) надимке људима*. – Надавује имена по село: кој Мечка, који Сотона (Пк).

надавује окање изр. **1.** *дозива са даљине*. – Говедарат надавује окање, трчете да видите за какво толко ока (Јал). **2.** *галами*. – Почне ли да надавује окање, одма га искарујем из двор (Држ).

надограба свр. *узима много, наузима*. – Надограбали мотће и пошли на нас да ни бију (При).

надокнадује несвр. *надокнађује*. – Колко да њу дадем, она ми после све надокнадује (Рос).

насадњичав, -а, -о пеј. *коме је задња сйрана израженија од йредње*. – Ти си насадњичава, одма се примети: нече да имају вољу да те штипу у гужву (Сук).

насатка прил. *назад; уназад*. – Појдо насатка и падо на грбину у калиште (Јал. Вој).

насорник м надзорник. – Насорник доодил у школуту и децата се уба-во показала (При).

насрча несвр. *йојављује се*. – Ластавиците насрчу, че праве гњездала овама (Гњ).

назрни свр. *йоскида бобице, йросје семенке, измрви мрвице*. – Назрним гроз у тањир, детето да ручка (Изв).

назрњује несвр. *скида бобице; мрви клас*. – Деца, берете грозје како требе, немој да назрњујете (При).

наизред прил. рет. *један за другим, редом*. – Узимајте наизред, че има по круша за свакога (Пок).

најгре прил. *најгоре; најнейовољније*. – Када утепаш ластавицу това је најгре (Чин).

најгоре прил. *на сам врх, изнад свега*. – Ја се качим најгоре у црешњуту, неје ме стра (Пет).

најдоле прил. *сасвим доле, најниже*. – Слезни низ падинуту најдоле, там че најдеш кладенацат (Км).

наклимује несвр. *несйабилно сйоји, йомало се љуља*. – Асталат мрда, наклимује се, де да га потпремо (ВЈ).

напл̑њује несвр. *йуни (до врха)*. – Вр̑чете напл̑њујем до в̑р сас ж̑то, воденичарат ђи п̑сле пл̑ни сас бра̑шно (Гра).

напожд̑пује несвр. *окривљује и йрогања некога без разлога*. – Све м̑не напожд̑пујете ни кр̑ву ни д̑жну, а сви зна̑јете к̑ј кра̑дне у ов̑ја ку̑ћу (Сук).

напоздравља се свр. *йошаље йоздрве йо некоме великом броју рођака и йријай̑ља*. – Напоздрављамо се преко њ̑га на сви на̑ши што су та̑мо отишли (Сук).

най̑ница м *наме̑љивац; безобзиран йақмичар*. – Нап̑ница голема̑, одб̑ва дру̑га момчети̑ја, о̑че са̑мо он да йгра до м̑не (Гос).

напр̑трч прил. *брзо и ус̑й̑*. – М̑не напр̑трч и не св̑рча у на̑с (Пир).

напуст̑је свр. *ойус̑и, ос̑ане без људи и с̑йоке*. – С̑ла напуст̑ла, пл̑нина напуст̑ла, н̑ма ни на̑род ни сто̑ка (Јел).

напц̑вује несвр. *йсује сваког йо навици*. – Нав̑кло да пц̑је и сва̑кога напц̑вује, и к̑ма си напц̑вује (Гра).

напы̑начи се изр. *халай̑иво и много йоједе, йреједе се*. – Напы̑начи се пред руч̑к и от̑де, за на̑с ма̑лко оста̑ви (Пк).

нареб̑че се свр. *исмеје се йрегласно и неуч̑иво йа ућу̑и*. – На̑ребеча ли се, Б̑бе, до̑де ли ти с̑рце на м̑сто (Пет).

насаб̑ре свр. *(йодос̑и) саку̑и*. – Од то̑ва др̑во насабра̑мо два ко̑ша кру̑ше воден̑и (Пет).

насап̑ни свр. *наса̑уна*. – Ја̑ си насап̑ним ру̑ће да ђи у̑баво изми̑јем (Пир).

насе̑цује несвр. пеј. *довлачи са разних с̑йрана*. – Довла̑чи, насе̑цује гра̑њак и др̑ва од све̑ стра̑не (Јал).

наси̑са се свр. *фиг. у̑ије много йечнос̑и од йадавина; у̑ије кай̑иларну влагу*. – Ти̑ша д̑н-йзд̑н, земља̑ се у̑баво на̑сиса во̑ду (Сук, Кс)

наси̑сује се несвр. *у̑ија кай̑иларну влагу*. – Ти̑ја зи̑д не̑је у̑баво из̑олуван, на̑исује се с вла̑гу (Пир).

настр̑гује несвр. *с̑йруга̑ем йрави ой̑ље*. – На текв̑у ра̑ну се настр̑гује од ко̑жен кай̑ш, да се б̑рже осу̑ши (Сук).

нат̑сује несвр. рет. *зай̑еже*. – Ако се м̑ло̑ зат̑сује, он̑ че се от̑ине (ДД).

натит̑сује несвр. *носи йревелик й̑ер̑и*. – Нем̑ј то̑лко ц̑игле да натит̑сујеш, ц̑ре̑ва че си ис̑й̑неш (Сук. Чин).

нат̑ча се несвр. *вулг. навлачи се*. – Све̑ окол њ̑га, окол њ̑га, са̑мо што му се не нат̑ча на он̑ј ра̑боту (Држ).

наткр̑љује се несвр. *надноси се за̑и̑и̑и̑ички*. – Ба̑бичката се наткр̑љује нади ун̑четата како к̑ва̑ка нади пи̑лишта (ВЈ).

непа́рци м мн. *нескладан па́р (суѣружници, волови у ја́рму)*. – Он и она су непа́рци, при њи са́мо кара́ње (Гра).

неразри́шкан тале́нат изр. *шаљ. неошкривена дарови́ша особа*. – Професор ми рече на ша́лу да сам неразри́шкан тале́нат (Пир).

несе́мен, -а, -о бот. *који не даје семе*. – Гр̄снице: што цвѣта несе́мена, а што не цвѣта – се́мена (Нш).

не́цување с гл. им. од не́цује, *везење завеса; њлеи́ење мрежа уошѣи́е*. – Када сам била девој́ћа, не́цувала сам те́ја три завесе, а са се то́ва не смáтра (Вој).

нивели́сује несвр. *одмерава и њодешава ниво, нивелише*. – Мајстор пр́во нивели́сује па по́сле зи́да (НМл).

нишанџи́ја м *учесник свечаног обављања њросидбе, нишана*. – Бли́жњи њде на ниша́н, ка́жемо нишанџи́ја је (Гос).

ништи се несвр. *ѡроѡда, ѡошѣуно неси́аје*. – Се́ла напу́штамо, се́лимо се, све се ни́шти што су на́ши ста́ри ствара́ли (Км).

Њ

њѣг њега (општи падеж личне заменице *он* и *оно*). – Ја́ сам од њѣг ку́пи́л ти́ја воло́ве (ВЛк).

њѣкња у изр. **че бу́де, ама њѣкња неће би́и**; *неће се осѣвари́и*. – Че те избѣру за одбо́рника, ама њѣкња, њѣм је бѣш текѣв по́требан (Нш).

О

оба́ра чулу́мће изр. *лоше и високо коси́и*. – Он само оба́ра чулу́мћете, цвѣтат, не́че да ко́си како́ тре́бе (Бс).

обе́лен, -а, -о трп. пр. од обе́ли, *ѡосѣа́и бео ѡоѣа́ањем и фермени́ацијом (о коноѡѣи)*. – Гр̄снице обе́лене мло́го у́баво (ВРж).

обѣдне свр. *окуси, ѡроба*. – Су́ни се, обѣдни и ти́ од ба́ницу́ту (Км).

обдр́жује несвр. *одржава; издржава*. – Он обдр́жује ти́ја до́м и ра́ни сва́та та́ја деца́ (Ор).

обико́лка ж *кружење око нечега*. – Деца́та пра́ве обико́лку окол боста́нат, на́мерна су да кра́дну (ВЈ).

облежи́ свр. *одлежи на ја́јима*. – Ква́чката облежи́ јајца́та и она́ се изведу́ (Гра).

обле́жује несвр. *лежи на јајима (квочка)*. – Кокошката је на полог, обле́жује јајца́та (Гра).

овчо ме́со изр. *овчје месо*. – Овчо ме́со се много руча́ло; од дебелата ме́са за плі́нен пипе́р (Пир).

овѣн пеј. фиг. *бугарски окуйатиорски војник (чија капа покрива главу овна)*. – Овнове́те опљачка́ше и побі́ше много наро́д (Сук).

о́грења ж (живом) *оградом заштићен плац са имовином око њега*. – Тамо је на́ша дедевина и о́грења: пла́ц, са́дена дрвја, гради́на (Јал).

огрља́ч м *црна крпа око врата као знак жалости*. – Ка́д му у́мре жена́, му́ж но́си огрља́ч (Пок).

од ве́к и зама́н изр. *одвајкада*. – Од ве́к и зама́н оста́ли ти́ја обичаји, и пошту́јемо ђи (Чин).

одбе́љосује се несвр. *ослобађа се (шерети, намећу кривице, болесници, непријатне личности)*. – Ја́ се од текве́ рђе́ лџко одбе́љосујем, прати́ ђи да до́јду при ме́не (НМл).

одгри́зује несвр. *кида зубима*. – Ка́ не́мам но́ж ја́ одгри́зујем врцу́ту (Јал). – Деца́та одгри́зувала оди шушени́цу (БЧ).

одгу́гли се свр. *скине капуљачу*. – Ка́ не́ма ве́тар или ћи́ша ја́ се одгу́-
глим, али си гу́њу (При).

одле́леје свр. *одлејриша*. – О́дле́леја, одне́се га ве́тар ната́м (Ш).

одмрату́је свр. *оштрицује Мрајинце држећи се обичаја*. – Одмрату-
ва́мо, са́ не́ма да се пла́шимо од ку́рјаци (Гос).

одно́с м посл. *расход*. – У ку́ћу има́ и одно́с и доно́с, ама тре́бе по́више и по́често да бу́де доно́с (Рс).

одребе́че се свр. *ирегласно и неумесно се засмејати*. – Де́да се соплете́, а ти́ се о́дребеча ко да си дете́ ма́лечко (Држ).

одри́је свр. *изрије, оштрије ријењем*. – Сви́њата́ одри́је ћуп сас зла́то (ВЈ).

одрову́је несвр. *вади из земље, изрива; вади покриве из рова*. – Одрову́јем ћуту́кат, ама с голему́ муку (Сре).

озрѣ́ује се несвр. *оштрада са грозда, класа (о бобицама, зрима)*. – Де́ни сно́повете пољка́ да се не озрѣ́ују (Бер).

окљу́нди се свр. *сневесели се, обеси нос*; уп. *окљу́нзи се*. – Окљу́нди́л се ста́рц и се́дал у хо́ше (Км).

окљу́нзи се свр. в. *окљу́нди се*. – Во́јко се окљу́нзил, не́што му не́је пра́во (Нш).

око́лиш м *брашно око воденичног камена*. – Око́лиш је бра́шно које́ се на кра́ј измете́, и оно́ је за сто́ку (Гос).

окото у млекото изр. *обрайиши велику ѿажњу да се избегне невоља*. – Дёте, окото у млекото, пази на млекото да не ишпи́, мо́ж те превари зачас (Вој. Пир).

окра́чује несвр. *скраћује више него ши́о и́реба*. – Немој то́лко да окра́чујеш колци́ти (Бс, Кр).

о́креп м рет. *неши́о одврайи́но за гледање, грозоти́а*. – Др́то, др́то, па се направи́ло на о́креп. (Пир).

ома́ла свр. *окречи; офарба*. – Да ми ома́лаш двёте со́бе сас ту́ја фарбу (Пир).

ометё свр. фиг. *однесе буји́ца*. – До́jde реката и ометё њи́ве, мо́стове, гради́не, све́ (ВЛк).

о́млатина ж пеј. подругли́ва игра речи *омладина*. – Ово́ва са́ неје́ о́младина него о́млатина, ни́какав ре́д не по́штују (Сук).

она́чкује се несвр. хип. *нада се (и́омало)*. – Она́чкујемо се да снаа́та по́jde те́шка, това́ ни је најголема́ бри́га (Нш).

онóде свр. нег. *(не) ува́жава*. – Снаа́та ме не онóде за свекр́ву, тра́жи да све бу́де само како́ онá о́че (Бер).

опало́тина ж кл. *и́роклеи́нца*. – Та́ја опало́тина ми за́бьши и́љадо ма́рће (Држ).

опеље́шти свр. *ои́љачка, и́реваром узме новац*. – Са́мо гле́да не́кога да опеље́шти, да има́ за цига́ре (ТД).

опо́ји но́ге изр. мед. *изазове ои́ицање ногу и́ијењем и́ревише хладне воде*. – Ка́д најдеш на кла́денче сас мло́го ла́дну во́ду, задр́жи ма́лко ру́ку у воду́ту и по́сле да пи́јеш, да не опóјиш но́ге (ТД).

опомёне свр. *(оши́тро) и́рекори*. – На́ј ме је било́ сра́м ка́да ме кум́ опо́мену што сам ура́сал и необри́чен (Пет).

опра́ша се несвр. рет. *ои́рашује се (би́љка)*. – Васу́љицата се опра́ша с ћи́шу, а са́ не́ма ћи́ша (Пир).

о́пре га изр. *и́ринуди га си́туа́ција; си́рече га околност́и*. – О́пре га голема́ му́ка и он́ приста́не све́ да распро́даде само́ си́на да спа́си (Нш); Оста́л без па́ре, опрё́ла га му́ка и батали́л шко́лу (Кр).

ои́рла́нси свр. шаљ. рет. *ои́ишиа*. – Очу́ да ме потши́шаш, да ме опрла́нсиш (Пир).

оратљи́в, -а, -о рет. *и́ричлив*. – Же́ната му је оратљи́ва, ра́зговорна, а он́ си по́више ћути́ (Пир).

оропла́н м арх. рет. *авион*. – Не́мачћити оропла́ње почёше да ни бомба́рдују (Сре).

оси́љује се несвр. *и́оси́аје све мо́ћнији и безобзирни́ји*. – Башта́ њим полица́јац, почёше се оси́љују (Пир).

осиромаштује несвр. *сиромашти*. – Немају више кој да њим помага, почеше да осиромаштују (Чин).

ослепéје свр. *ослепи*. – Мајстор који завáрује лóко мóже да ослепéје (Тм).

остáне на óпашку изр. *заостáје за групо́м радника при же́стви или пра́шењу*. – Ја се не давам да остáнем на óпашку, пр́ва сам у свé рáботе (Зав).

остáне тéшка изр. *зай́рудни*. – Врне ли се печалóвникат, она́ óдма остáне тéшка (Пк).

остр́вује се несвр. *сти́лно чини зло*. – Она́ се остр́вује на мéне што имам пóголеми плáту и лáга ме пред нáрод (Гра).

óсутан, -тна, -тно *одсу́тан*. – Че бóдемо две нéдеље óсутни, идемо на мóре (Пир).

óтава у изр. **пу́шти мóзак на óтаву** *о́йусиши се, не брине низаши́а*. – Ја сам пушти́л мóзак на óтаву и више нéчу за ни́шта да се се́ћиравам (Изв).

отéсује несвр. *о́ијеже*. – Отéсујемо жи́цуту да ђу мóж испрáвимо (Гра).

откли́па свр. *оде кли́ћући ља́учама*; уп. откли́пче. – Женáта óтклипа нáтам и óтиде у комши́лк (Пир).

откли́пче свр. в. откли́па. – Детéто óтклипча у мóјете ципéле (Држ).

откљóчује несвр. *о́и́кључава*. – С ти́ја кљóч че откљóчујеш, ў́зни га (Км).

отлáбује несвр. *олабави, љо́йусиши*. – Чў́кнем га нéколко пу́ти од једнóту и од другóту стра́ну и онó пóчне да отлáбује (ВЛк).

отомобíл м арх. *ау́томобил*. – Сáмо једнóш сам се вози́ла у отомобíл, вози́ ме унóкат при дóктура (Јал).

отпáтри свр. *о́и́храмље, одше́а*. – Ба́бичкуту óтпрати́л камто чешмý (Вој).

отплíни свр. *сма́њи количину из љуног суда*. – Отплíни кро́шњу́ту да ти не испáдају петли́цање́те. (Сук).

отплíњује несвр. *сма́њује количину у љуном суду*. – Отплíњујеш ми мле-кóто, пáк си пíл из котлéто (Рос).

отр́пује несвр. *љри́и (увреде, муку, болове)*. – Ја сам женá, мóра да отр́пујем ако óчу мíр у ку́ћу (Гра).

отсечé казáн изр. *исече љоследњи казан ракије у сезони*. – Ја јучér от-сéко казáн, ту́ја сам рáботу за овýј гóдин заврши́л (Гос).

о-хо-хо-хо узв. мит. *при одби́јању градоносног облака*. – О-хо-хо-хо, пренéси га, Џéрмане, у т́вно јéље, кудé се́ћира не сечé, кудé нáрод нéма (ВЛк).

очў́ка му рóгове изр. *љремла́иши, љонизи уображеног*. – Ја чу ти пред нáрод очў́кам рóгове, почé млóго да зна́јеш (Гњ).

пересѣк м *мношїѡво, безброј*. – У селѡ имаше пересѣк деца, сваѣ је имал по пе-шѣс (Гос).

петѡ на косѹ изр. *задњи део косе*. – Косѡ има петѹ и вѣр (Гос).

пешѡчко с *врстѡа народне игре у колу*. – Јѡ њим платѡ да свѡре пешѡчко (Пок).

пешћирчѣ с *мали ѡешир*. – Јѡ си ѹвек с мѣне нѡсим пешћирчѣ и сапѹн (БЧ).

пїле на јѹвку изр. *врстѡа јела од шесїенине*. – Нѣдеља, пїле на јѹвку и пїта сѹкана. За пїле на јѹвку: последња корѡ од јѹвку, поцѣпана, траѣа, исечѣ се на ромбойди, тѹри се под пїле и прѣжи у дубѡко ѹле (Пир).

пиперѡна ж *врстѡа игре у колу*. – Јѡ сам највише волѣл да играјем пиперѡну (Сук).

пїшѡа ж *сукана пїшѡа*. – Наше бѡбе и мајће су оѡале пїшѡа сѡмо сѹкану и сѡмо су њѹ правїле (Пир).

пїтиѡа м *налагана пїшѡа, која се сече на мале комаде у виду квадрашѡа и дели деци ѡред одлазак у школу*. – Пїтиѡа је од налагане кѡре, па у њѹ се понѣшто тѹри, исечѹ ѣу на кѡцкиѡе и на сваѡо детѣ дадѹ по парчѣ (Пир).

пиѡѡни се несвр. жарг. *дошѣрује се*. – Сирѡтїѡа, ама се пиѡѡни, вѡди тѡнаѡ, прѡви шѡле, ѡче да се зѣти у богѡту кућу (Вѡј).

плѡвне се свр. *одаје ѡлаву боју, зайлави се*. – Плѡвну се жѣнсѡа марѡама, видѡ, тѣтка ми пошла у нас (Гос).

плѡтежник м *онај који живи од ѡлашѣ; службеник на добром ѡоложају*. – Два сїна, два плѡтежника, тїја дѡм ѡде напред (Јал).

пїљен пїшѣр изр. *ѡуњена ѡаїрика (јело)*. – Пїљен пипѣр плїнимо сас васѹлѡ, а мрсан с мѣсо и пирїнач, па тѹрамо једнѹ до дрѹгу наплїнену сѹву папрїку од нїзу, па до њѹ плїненѹ папрїку из туршїју, све једнѡ до дрѹгу, једнѡ до дрѹгу (Пир).

плѡтѡрка ж *колиба исїлеїена од ѡруѡа, ѡлеїѡара*. – Њѣгѡва појѡтка, плѡтѡрка појѡтка, маљѡѡа, за трїјес овѡїѡе (ДД).

плѡѡа ж *оѡомїшѡа и врло висоѡа сїѡена; дуга и равна сїѡена у било ком ѡоложају*. – У ваѡше селѡ ѡма мѣсто Плѡѡа, висоѡѡа стѡнѡ у Гѡрваниѡу, а у наѡшу Гѡстѹшу плѡѡѡе на крај селѡ су скѡро равне, на њї сѹшимо вїну (Гос).

пѡбїва несвр. **1.** *ѡѡија*. – Сдем да пѡбївам кѡлѡи у лѡзје (Пет). **2.** *не ѡризнаје; ѡсїѡрава*. – Раѡѡїли смо с мајћу ти, сїне, ѹмесно и постигли смо, а са тї наѡше пѡбїваш ама корїстиш (Чин).

пѡбїје рѣѡ изр. *сѹїросїѡави се ѡримѣдѡм или ѡригѡворѡм; не сложи се*. – Несмѡ смејѡле да пѡбїјѣмо рѣѡ на тѡту (Рс).

пѡѡѡље прил. комп. од бѡље, *ѡѡе него*. – У град је пѡѡѡље за жи-вѡт него у селѡ (Вѡј).

побрѣцкује несвр. *краде из ѿорби или ѿејова*. – Побрѣцкује ми по ѡпове и тѡрбе, тражи цигаре, а ѡче и паре да ми узне (Пир).

побрѣне свр. *узме кришом (месо из јела; новац из ѿејова)*. – Нема-нема, па побрѣне у лѡнатат, затичала сам га како вади месетија (Гњ).

повезе се свр. *йоведо се за неким; йође са неким*. – Она се повезе по мѡжатога и заборави своју роду (Зав).

поветрује свр. *разгалами се йа убрзо уђуи (о жени)*. – Она поветрува, поветрува, па се ѡђута одједнуш (Вој).

повилка ж *ношење већег йеретија окаченог о моѿки, удвоје*. – Да пренесемо казанат на повилку, да га не ваљамо (Држ).

повилнеје свр. *јак се узбуди (од радосији или беса)*. – Када дојде тетка ми на-госје, ни, деца, повилнејемо од радос (Вој).

пограцѿи прил. *на градски начин (о говору, облачењу, начину животија)*. – Там че се учимо пограцѿи да оратимо и работимо (Бе).

погуби се свр. нов. *йосијаје сенилан*. – Вера се начисто погубила, све ме питају чија сам (Пн).

йодава несвр. *йойушѿа, слаби здравље*. – Поче да подавам, здрављето ми неје добро (Бер).

подбрѣчује се несвр. рет. *йажљиво брије и негује браду*. – Подбрѣчује се, докарује се, и личи си му брада (НМл).

подвањује квасѿ изр. *освежава квасац сѿварањем услова за ново врење*. – Подвањујемо квасѿ, јутре че месимо леб (Сре).

подварак м *резанац од куѿуса са месом*. – Наш гостушѿи подварак је купус резанац сас месо, а може и са сланину (Гос).

подвѣвује несвр. *савија руб; йодвлачи*. – Када покријем млеко ка ћиселим, ја га убаво подвѣвујем од свете стране (Км).

подврча несвр. *враћа сѿоку на йаши*. – Децата ми подврчају овцете, а ја ѿим причам за старо време (ДД).

поглчи свр. деч. *йойрича; йоразговара*. – Донесете детенцето да малко поглчи с мене (Вој).

подгзи се свр. пеј. *носи врло краѿку сукњу или хаљину*. – Што-си се, моме, тека подгзила, смеју ти се и мѡжје и жене (Сук. Чин).

подгзује се несвр. *облачи врло уску и краѿку сукњу или хаљину*. – Вера се поче млого подгзује, малко вој једн мѡж (Држ).

йодѣлбина ж *йарцела добијена дељењем међу йойомцима*. – Њивата им је поделбина, па сам у купиљ (Гос).

подзидњача ж **1.** *доњи камени део зида, йреко кога се сѿављају греде*. – Подзидњаче се зидају од камик, а греде и повезују (Гос); **2.** *греда која*

се *полаже на камени зид*. – Гредá, којú полагáмо на кáмени зид, зовемо подзидњача, а текá окамо и тија зид испод њú (Гос).

подиве́је свр. *подивља*. – Нема више нáрод, че подиве́ју сéла, њíве, ливáде, свé че подиве́је (Јал).

поди́вује несвр. *подивља*. – Планинáта поди́вује, почéше мéчће да до-óде у сéла (Рос).

поди́сује несвр. рет. *подиже*. – Тéшко, óдзми се не поди́сује (Гра).

пóдир у изр. **орáти на пóдир** *изазива*. – Зака́ча ме, орáти на пóдир, урнису́је ме пред нáрод. (Вој).

подлáга се несвр. *подмеће пресавијена леђа*. – Óн се подлáга, а јá му се кáчим на грбíну и довáчам кру́ше (Пет).

подлети́ свр. фиг. *полейи*. – Како́ видé унúчетијата она́ подлетé ко да је у двајес гóдине (Кс).

подли́пује се несвр. рет. **1.** *подржава децу у несíаишлущима*. – Подли́пује се с таја дечи́шта па и онó кра́дне бостáн (Вој); **2.** *лако и́рива́и наговарање и и́уђу и́амейи*. – Почé се подли́пује с те́ја три жéне и ма́ну да ме по́штује како свекр́ву (Вој).

подми́ри свр. *задовољава по́пребе брачног друга*. – Јá сам подми́рена, мýж ми је дóбар за онúја рáботу (Рс. Бе).

подмлзé свр. *понови мужу*. – Ватí онúја овцу́ што побéже, подмлзи и њú (Пк).

подмлзу́је несвр. *понавља мужу*; уп. подмлзи́ња. – Пр́во измлзéмо ов-цéте, па и по́сле повр́немо и подмлзу́јемо (ВЛк).

подмлзи́ња несвр. рет. в. подмлзу́је. – Áко се овца́ не подмлзи́ња она́ по́чне да прегáра (Бе).

подмýњује несвр. *подмићује*. – Подмýњује чинóвницити и л́ко проóди за свé (Држ).

подóбује несвр. *одговара (време, и́рилика)*. – Времéто подóбује на мо-ру́зете, онé во́ле ћи́шу (Вој).

подрéди свр. *доведе у ред, уреди*. – Да подрéдете све у ку́ћу, јутре че и́мамо срáмни гóсје (Сре).

подрéцује несвр. *доводи у ред*. – На сва́ку свáдбу óкају Анти́цу да подрéцује свé како́ да б́уде (Вој).

подрж́и свр. *буде наклоњен, и́ружа подришку*. – Егá ни бóг подрж́и да се вицéвамо и да при́чамо (ВЛк).

подрúља свр. *поцу́йка деи́ше на колéну*; уп. подрúска. – Дóјди, сине, да те ба́ба ма́лко подрúља (ГД).

подрúска свр. в. подрúља. – Стáну веч голéм, а тра́жи да га подрúскам (Држ).

позборује свр. *йойрича*. – Дојди, доде, да си позборујемо (Чин).

поздравује се несвр. *йоздравља се*. – Он се поздравује на сви у село, неје ни још заборавил (Бе).

појен м нов. *йоен*. – Мојето унуче је имало сто појена и сви победило на това такмичење (НМл); Ја имам само два појена (Пир).

пола напола изр. *йачно на две йоловине*. – Кашкаваљат поделимо пола напола (Рс Пир).

поклимује несвр. *лагано и нейрекидно клима, љуља*. – Не поклимуј асталат, да не расипеш мањцете (Пир. Држ).

поклимкује се несвр. *љуља се у ходу*. – Почела веч да се поклимкује, променила одењето (Сук).

поклипује несвр. *клија (широка обућа)*. – Поклипују ми теја ципелће, дојду широће (Пир).

поклџма свр. *йромућка, йробућка, заљуља йечности у суду*. – Поклџмај стџнута да видиш йма ли још вода у њу (Сре).

йокрјаница ж *рачвасйа грана као део саоница, йрилагођена йерейу који се йревози*. – Покрјаницу подџсимо према терет који че вџзимо (Гос).

покретна колиба изр. *колиба на саоницама, која се йомера када и йор на йашињаку, како би йасйир био у йџоку ноћи уз само сйадо*. – Покретна колиба је на сџне, помџрам у када помџрам тџр, и у њу спџм да сам прекџноч уз овџете (Гос).

покрџвка на колибу изр. *йокров колибе је од йџрња, йреко кога се сйџављају йџйрай, бурјан и друго досйџуино и йџгодно расйџиње*. – Папрат је најдобар за покрџвку на колибу, ама нема сџде папрат, него квџ се најде Гос.

йолџ ж *џужи и уџи комад камене йлоче у кровној консйџрукцији каменог крова*. – Полџте су подлџе и помалко широће плџче у кров (Гос).

полакџмује се свр. *йрисваја оно шйџо йриџада другим*. – Полакџмује се чџвџк, па украџне, а това је грџе (Пир).

поламтџ се свр. *йолакоми се*. – Поламтџ се Луџа за паџре, работџ у две смџне и зачџс џтиде на грџбишта (Вој).

полџдује се несвр. *йџчиње се ледиџи*. – Моџро, а лџдно, и почџ се полџдује пуџат (ВЛк).

помијарује несвр. пеј. *йџдваљује*. – Почџл да помијарује, како да неје онџја чџвџк (Вој).

помџљује несвр. *узима нову храну умесйџо оне која се јџш увек може јесйи*; уп. помџљује. – Што помџљујеш овџја троџље, напрај попџру од њџ (Пет).

помџљује несвр. в. помџљује. – Не помџљујте старџто јџло, несмо тоџко богџти (Држ).

понекада прил. *кайикад, йонекад*. – Сврне понекада, ама ретко (Вој).

поништа прил. комп. *много мање, мање него нишиџа; још горе*. – Сас њега ништа, без њега поништа (Јел. Кр).

попѣтина ж пеј. *йой*. – Стара попѣтина, мантијата му дроњава, а брадата бела (Тм).

попно прил. *много више*. – Попно стоку смо чували, несмо били сиротиња (Сук).

попомалко прил. *много мање*. – Узимај попомалко да има и за јутре (Сук. Вој).

попредѣ свр. *йочне йресџи ља убрзо йресџане*. – Чу попредѣм малко док се ђакат не врне из школу (Пк).

попрпњује несвр. *йихо и сџално гунђа*. – Бабичката попрпњује, ама гледа да ђу јасно не чујем (МЈ).

попуњаџ м рет. *дойуна (йо йоџреби)*. – Ти че дојдеш да будеш попуњаџ (Пир).

поране године изр. *много раније*. – У поране године чували смо много стоку (ТД).

порѣва несвр. *има нагон за йовраћањем и йовремено йовраћа*. – Дојдѣ пијан и порѣва по собуту, и теше да ме бије (Вој).

порошавѣје свр. *йосџаје храџав у лицу*. – Порошавѣјемо по њиве, добијемо пеге по лице, не помагају никакве помаде (Изв).

посѣлџи прил. *на сеоски начин*. – Ја правим сукану баницу посѣлџи, тека ми поблага (Држ).

посѣтнушѣ ж мн. *сиџилице*. – Сестра ми на поклон донѣси само посѣтнушѣ, а ја вој увек купим нову дрѣју (При).

посклекне свр. рет. *йоклекне од сџаросџи*. – Посклекнумо и ја и баба, ама она повише (Црв).

пострвује несвр. *йросиџа, расѣјава нехойџице*. – Немџ тека брашњѣто да пострвујеш, отварај ђчи (Бе).

потѣсује се несвр. нег. *(ни)је йредуџимљив*. – Не потѣсује се, не работи сваку работу на време него када постигне (Грш).

потине ж мн. арх. рет. *џиџеле*. – Носџла је баба ми потине, тџв су, каже, џипѣле (Пир).

поткаје свр. *йочне йџкаџи ља убрзо йресџане*. – Че поткајем малко и ја, ђчу да се наџчим (Изв).

поткаџа несвр. *добиџа мирис и укус на загорело*. – У тџја шѣрпу када га гџтвим пилават ми поткаџа (Пир).

потклобѣри се свр. *йодлуби се (рана, хлеб, качкаваљ, малиџер, дрво, земља, беџон)*. – Влагата прџ да се потклобѣри корџа (Рс).

потклобу́рује се несвр. *йодлубљује се; одваја се у виду коре (малиџер, беџон)*. – Потклобу́рује ми се сидат од овуја страну, влагу добива одоздоле (Рс).

потпéтује несвр. *йеџом избличава (задњи део обуће)*. – Обувај се како трéбе, немóј да си потпéтујеш опњцити (Вој).

потплáтује несвр. *йосџавом облаже (одевни предмет, јорган)*. – Једн мајстор, Трњанац, ни потплáтува јорганат, и убаво испаде (Вој).

потпóрено прил. *уз йодуџирање*. – Да иде, иде, ама иде потпóрено (Пир).

потпóрује се несвр. *йодуџире се*. – Почé се потпóрујем сас штап, убав ми штапат па ми мýло (Пир).

потри́је се свр. *сџире се; несџаје*. – Че се потри́је нáрод, по селáта нéма више децá и нéма млáди (ВРж).

потрóпује несвр. рет. *йовремено луџа, луџка*. – Немóј тека да потрóпујеш без пóтребу, бúдиш ме (ВЈ).

потрпí свр. *йодноси извесно време*. – Че те потрпí док си млáда невéста, а пóсле че те искáра (ОБ).

потр́пује несвр. *йодноси, избегава свађе*. – Јá те потр́пујем, ама не знáм до кадá че тека бúде (Нш).

потсíра несвр. *обавља велику нужду на недозвољеном месџу*. – Децáта потсíрају врвинуту, не мóж да мињúјемо (Пет).

потћисáли свр. рет. *йоџикисели*. – За Џурцовден потћисáлимо млекó, напрајмо зељáник, опечéмо јáгне (Јел).

потћиселéје свр. рет. *йоџикисели*. – Кадá се потћиселéје сíрутка онó се вурда подíгне (Јел).

потъвни свр. *ожалосџи*. – Кóј те пóтъвни, да лí ти стáрцат умрé (Гос).

почéкушка ж *(усџуџино) сачекивање*. – Забавíмо се, на почéкушку изгубíмо млóго врéме (ЦД).

почешóја м рет. пеј. *дангуба, ладолеж, који губи време само у чешању*. – У моју вамíлију нéма почешóје, свí рабóтимо од јúтро до мрáк (Рс).

почувáљћа ж *месџо одмора на врлеџном џуџу*. – На почувáљћу се убаво одмóримо, па настáвимо за Рóвиње (Гос).

поштурóтина ж пеј. *врло сџара и излаџела особа*. – Ни мóже, ни разбíра, станúло поштурóтина. (Вој).

поштúца свр. *одједном несџане (мношџиво)*. – Поштуцáше одједнúш, рáстури се сабóр (Сук).

пáвда се несвр. *оџравдава се*. – Зáлуду се пáвдаш, затéкомо те у крацу (Сук).

пра́сков, -а, -о *који је од брескве*. – Који имају много праскове у лóзје они печу праскову рећију, а праје и прасков пекмез (Пир).

пра́сковача ж *ракија од бресака*. – Пра́сковача је слаба рећија, али ђу волим (Пет).

пра́шчичи м зб. дем. од прасе, *йрасад*. – Имамо много убави пра́шчичи, че ти дадемо једно од њи (Сук).

пребри́чује се несвр. *йочиње замењиваићи длаку (говече)*. – Говѣда се пребри́чују када излѣзну на сават (ВЛк).

пребуја́је се свр. *заврши децу игру*. – Пребуја́јемо се, па уморни и гладни отрчи́мо на вече́ру (Кп).

преветру́је свр. *йресѣане галамићи (о жени)*. – Када се разо́ка, не знаје какво че ти каже, ама брже преветру́је, ми́не вој си́лата (Чин).

превла́чи несвр. фиг. *йрѣи; йодноси*. – Му́жат је цѣл живо́т превлачил и добро неје виде́л (Сре).

йрево́љи свр. *намеи́не се*. – Прево́љи не́која ка до́јде у ку́ћу и по́чне да кома́ндује на сви (Рс).

превр́зано казу́је изр. *замуцу́је; изговара само делове реченица*. – Твоја́ Ма́ра превр́зано казу́је, не мо́гу ђу разбе́рем (Пир).

преву́зга свр. *(намами и) йревари*. – Ја га преву́зга, испа́до по́паметан од њѣга (Сук).

прегљу́је несвр. **1.** *гуи́а с муком*. – Стегну́ло ме у гу́шуту, једва́ прегљу́јем (Пет); **2.** *ћуи́ке йодноси (увреде, йаи́њу)*. – Ћу́ти си, прегљу́ј, свекр́ва ти је (Вој).

йрегљу́а несвр. фиг. *ради уз йовремене засѣйоје (йуми́а)*. – Пу́мпата ти прегљу́а, подма́жи у (Дој).

прегре́вује несвр. *йрејако загрева*. – Ако прегре́вујеш масло́то, не́че да је добро́ (ТД).

преда́ва несвр. *йреноси; йредаје*. – На башту́ преда́вам у ру́ће цѣлу моју́ печалбу (Кр).

йредви́д м *йреѣйосѣавка, йредви́хање*. – А како́ че испа́дне та́ја ра́бота ја не́мам предви́д (Вој).

предви́дује несвр. *йредви́ха; йрориче*. – Ста́рцат је предви́дувал да че ни то́ва зло́ сти́гне (Бер).

предрежди́ свр. *заврши узалудно и дуго очекивање*. – Предрежда́мо и ти́ја дѣн, па се врну́мо (Рс).

преси́пување с в. преси́пушка. – Зайграмо се преси́пување, па говѣдата улѣзну у мору́зете и изеде́мо би́јење (Вој).

презбору́је свр. *изриче своје мишљење; завршава разговор*. – Ста́рцат презбору́је кој куде́ да иде, њего́во је за́кон (ВРж).

пресипушка ж *йасипирска игра са савипилљивим ипољагама, ири чему ипољага одскочи и више иуиџа се иреверне ио дужини*; уп. пресипување. – Играла сам се с њега пресипушку и победивала сам га, а после се завољемо и узомо се (Вој).

прекалабалџчи свр. *обави свадбу или другу велику свечаност, ираћену великом буком и великим ипрошковима*. – Ка прекалабалџчимо, ка прбјде свадба, че идемо у њи да се видимо (Пет).

преко света изр. рет. *врло далеко*. – Ако ни траже че идемо, Беровица неје преко света (Вој).

ипрекраи м *скраћивање јарма ирема јачем говечейу бушењем рује на јарму или ирезезивањем између руде и јарма*. – Прекрат је ка скратимо јерјм кам појакотога вола и на њега падне поголем терет (Гра).

прекрстује несвр. *мења имена сипоци; даје надимке*. – Дојде да ми је слуга и поче да ми прекрстује стокуту, напрази забуну (Гра).

прекрштева несвр. *даје ново име; даје надимак*. – Он је у село сви прекрштивал, издававал њим прекори Пет.

прелаз м геогр. *иревој*. – Негде кам Лјкуту воду има прелаз на Видлич (Пк).

преломује несвр. *ирелама*. – Ветрат преломује гранће које имају највише род (Нш).

премита трпезу изр. *ирикуиља мрве са иирџезе (иипичјим крилом, криом или дланом)*. – Ја сам у село премитала трпезу сас крило, оно најубаво врши туја работу (Соп).

премџшка свр. рет. *иририје (земљу, блаио)*. – Дивете свиње све премџшкале компириштето (Бс).

пренадува се несвр. нов. *држи се гордо; уобрази се*. – Мила је пренадуван, ја с њега не умејем да оратим (Пир).

преобукује се несвр. *иреблачи се*. – Чу се преобукујем у ново, идем да сам госјанка (Пок).

препипка свр. *добро ойиџа; иреипражи ирсџима*. – Двапути препипка сви цџепове, кључевети и нема (Зав).

препипкује несвр. *ойиџава*. – Научило да препипкује, оче да најде нешта за једење (Соп).

преплавује несвр. *илави (река, бујица)*. – Реката ми често преплавује њивуту, тов ми је најдобра њива (ВЛк).

препоставка реч. *рецимо*. – Да најдеш новченик с иљадо марће, препоставка, да знајеш да је мој, че ми га врнеш ли (Гра).

препрпње свр. *огунђа, иа ућуиџи*. – Препрпња бабичка, рече кво има и отиде си (Грш).

препушња́к м слаба особа која њрви њуи нешїо ради. – Дошїл да ми пома́га, а препушња́к; не зна́м с квѡ су га ранили, јѣдва ѡди и јѣдва врши ра́боту (Нш).

препцу́је свр. нагло ѡрекида са навиком ѡсовања. – Пцува́л је све ре́до-ма и дичи́л се је с то́ва, ама га несре́ћа на́кара да препцу́је и да се о́хути (Пет).

прерѣ́вује несвр. ѡремешїа са месїа на месїо лоїаїом или вилом (сїаїњак, сено, земљу). – Ти́ја прерѣ́вују зе́мљу и ка́мење, зла́то тра́же (Рс).

прери́њује несвр. ѡверће (земљу, сїаїњак, сено). – Ка́ се ѡубре прери́њује онѡ бо́ље прегара́ (ДД).

прерѡ́вује несвр. ѡрекоїава и ѡмера (о земљи). – Че прерѡ́вујем ту́ја зе́мљу пред појатуту и че ѡу ра́вњам (ДД).

прѣседник м пеј. ѡредседник; најважнија особа. – Избра́мо га за прѣседника на пија́ницете (Пет).

пресї́са свр. пеј. оїије се. – Бру́ка голема́: на сва́дбу пресиса́л и уз трпѣзу се усра́л (Пир).

преска́чка ж месїо ѡрескакања. – У до́лат преска́чка на два ка́мика, там прејдо́ (Зав).

прѣсна ре́и́ја изр. ѡек исїечена ракија. – Ја́ не обїчам прѣсну ре́и́ју да пијѣм, са́мо у про́бам на лулу́ту (Изв).

прѣсобље с ѡредсобље. – Стана́т їма прѣсобље, со́бу и купа́тило (Пир).

престра́шно у изр. стра́шно и престра́шно ѡревише оїасно, улива ве-лики сїрах. – Било́ је стра́шно и престра́шно, јѣдва спаса́мо гла́ве (ДД).

пресу́кан, -а, -о трп. пр. од пресу́кује, вишесїруко ѡремоїан: омоїан око калема. – Ја́ си сас пресу́кане врце стѣсам оїњцити, да не попу́штају (Сук).

претѣ́гли свр. ѡревуче ѡежак ѡерей. – Големо́ дрво, претѣ́глимо га с два пара воло́ви (ТД).

претѣ́жује несвр. нагиње се на јѣдну сїрану (о ѡерейу). – Сено́то претѣ́жује на дѣснуту стра́ну, че се превр́ну кола́та (Км).

претѣ́сује несвр. ѡоново и јаче сїеже олабављено (каши, коноїац, кола, маїицу). – Чира́цити стѣсују, а мајсторат претѣ́сује сва́и шрав (Вој).

прѣтоп м ѡоїої, крај свеїа. – На́род се мло́го по́квари, ско́ро че до́јде прѣтоп (Тм. Вој).

претрко́ли свр. ѡмери ваљањем. – Ја́ че претрко́лим бу́рето до зевник (Чин, Вој).

претрне́је свр. 1. уїрне (од бола, оїїеређења, лошег ѡложая шела). – Че ми претрне́је рука́та, несѣм навика́л на текву́ ра́боту (Км) 2. навикне на сїалан найор, муку, бол. – По́чне шко́лши ра́спус и ја́ ѡдма у село́ по њїве, претрне́је снага́, нејѣ то́лко стра́шно (Сре).

їрейїрїује несвр. *їрейїоварује*. – Немòј тòлко да претрїпујеш колàта да мòж гове́цата да ђи искàрају (Бер).

пречїњује несвр. *чисїи вејањем їомоћу решейїа; їријерише*. – Цел дњн сам пречїњува́л жїто, ру́ће ме уболе́ше (Вој).

прештрапује несвр. *їрелази їажљиво круїним корацима*. – Прештрапује по гради́нуту, кра́ставице тра́жи (Вој).

прїбит, -а, -о рет. *їриљубљен уз нешїо, їрибијен*. – Дире́цити прїбити уз са́мити ду́вар (Гњ).

прїбито прил. рет. *їриљубљено*. – Турї га прїбито, уз са́му стре́ју (Гњ).

приближа́ва (се) несвр. *їриближава (се)*. – Не приближа́вај га тòлко до огњат да се не запàли (Км), Јà му се приближа́вам, а он бе́га од ме́н (Гра).

їривїкне свр. *їозове*. – Привїкнем ђи да до́јду (Рс).

їривре́мује несвр. *убрзано се їриближава їренуїку смрїи*. – Када́ почé да привре́мује, он до́јде да се ми́ри с ме́не, да не оти́де грéшан на онїја свéт (Тм).

пригре́вује несвр. *греје се уз огњишїи или на сунцу*. – Стàрцити се по́чеше пригре́вују уз ду́варат (Сук).

придїсује се несвр. *оздравља (о їешком болеснику)*. – Болнїкат се по́чé придїсује, са́ си са́м узїма во́ду и ле́б (Км).

придобїва несвр. *їридобїја*. – Она́ сва́кога придобїва с добру́ реч (Бер).

придрéмује несвр. *дремуцка; їокушава осїаїи будан*. – Дежу́рам и придрéмујем, обàра ме сњн (Ор).

приїгрује несвр. *їодрхїава*. – Наду́ва ме ве́тар, гу́ња ми мо́кра, и по́чнем да приїгрујем (Гос).

приїдује несвр. *све јаче їада (киша, снег)*; уп. приїцује. – Приїдује ћи́шата, не престàњује (ВЛк).

приїцује несвр. в. приїдује. – Почé да приїцује, че ни раскàра од копа́ње (Вој).

прикладé свр. *сїави дрво у ваїру*. – Де́ прикла́ди огњат да не угàсне (Јал).

прикљéштује несвр. *їриїиска; јакò сїеже*. – Упа́до у гу́жву голему́, по́чеше ме прикљéштују од све стра́не, једва́ се искобе́ља (Пет).

прикра́цује се несвр. *крадом їрилази*. – Ка́ сèднемо пред капи́ју да си ора́тимо, оно́ се прикра́цује зад капи́јуту да ни слўша (Држ).

прили́кује несвр. *їриличи, одовара (одевни їредмеї, обућа, накиї, брачни їарїнер, їонашање)*. – Убав човéкат, па му све прили́кује, па му се не мòж нагле́даш (Пир).

прїлично прил. *їодосїа*. – Тётка ни прїлично пома́га (ЦД).

принагоди се свр. *заузима најповољнији положај; прилагоди се*. – Када се милујемо с мужа ја се принагодим да ми буде убаво (ВРж).

приправан, -на, -но трп. пр. *сиреман (да њође, ради, каже)*. – Штом ме окнете приправан сам да појдем (Сук).

присеца свр. рет. *ближе привуче (дрво, грање)*. – Дојди да присецамо буюку маљко понавам (Пк).

присецује несвр. *ближе привлачи кабасији материјал (сено, сламу, грање)*. – Та́та де́не ли́сникат, а ја́ и сестра́ ми присецујемо на́рамцити и до-давамо му (Вој).

притаји се свр. *приијаји се; ућуији се, умири се*. – Притај се и са́мо гладај и слу́шај какво́ ора́те и рабо́те (Км), Она́ се прита́ји и само́ слу́ша, ништа́ не ора́ти (Кр).

прита́вује се несвр. *прии́ајује се*. – Она́ се прита́вује и слу́ша какво́ ора́тимо, па по́сле преноси́ на же́не (Гос).

прии́е́са несвр. *дисциплином васи́и́ава и усмерава*. – Де́те да се прите́са од ма́лечко, ре́д да зна́је (Сук).

прите́сује несвр. **1.** *прии́еза*. – Он си не прите́сује пер́тлете, вла́че се по ње́га (НМл). **2.** *фиг. наме́ће ош́иру дисципли́ну*. – Башта́ си ђи мло́го прите́зује, о́че да изу́че шко́лу (Пир, Вој).

притежи́ свр. *поси́аје преи́ешко*. – Притежа́ ми ка́занат, че́ ми се о́тне из-ру́ће (Пет).

притрко́ли свр. рет. *докои́рља*. – Притрко́ли ми бу́ре́то понавам (Чин, Вој).

притру́пује несвр. *повећа́ва гомилу́ додава́њем новог и́шерейша*. – Немо́ј да притру́пујеш с то́рбе на мага́рето, то́лко не мо́же да но́си (Пок).

прите́кмује несвр. *(добро) прии́рема*. – Прите́кмујемо ала́т и све́, кад до́јде ма́јстор, не сме́је ништа́ да фа́ли (Вој).

прите́стување с гл. им. од приче́стује, *узима́ње при́чешћа*. – Ја́ че се приче́стујем на То́дорицу (Вој).

пришле́пчује несвр. *пеј. немарно си́авља, леи́и, прилеи́љује неши́о и́реко нече́га; лоше поси́авља*. – Пришле́пчује ми ње́гову то́рбу на грби́ну, и њу́ да но́сим (Вој).

пробора́ви свр. арх. *свари у желу́цу и цревима*. – Ђ́бав васу́љат, у́баво се наје́до, па по́сле не мо́го цѐлу но́ч да га пробора́вим (Вој).

пробуја́је се свр. *изигра се*. – Оно́ се и теле́ пробуја́је ка́да истрчи́ из коша́ру (Нш).

пробу́чује несвр. *издваја угље́н диокси́д при да́љој фермента́цији (кисело́ млеко, младо́ вино)*. – Ћисало́ млеко́ пробу́чује ако сто́ји на то́пло два́-три д́на (Вој).

прова́рује се несвр. *згрушава се љри кувању (о млеку)*. – Пресно млеко којé је стојало, оно се прова́рује (Грш).

прога́ра несвр. *буши се љод уџицајем велике џемџераџуре (џлех, казан, шерџа)*. – Ако се чéсто па́ле ђунци, онџ прога́рају (Бе, Изв).

прогљ́њује несвр. *халаџљиво и лако гуџа велике залогаје*. – Ала́ голема́, не жва́че месото, са́мо га прогљ́њује (Пок).

проди́ше свр. *џочне џоново дисаџи, освесиџи се*. – Како́ па́де он зашт́че, џзгуби се, и ка про́диса, оно́ ми сџвну, врну́мо се у жџви и он и ја́ (Јал).

проџ́шка свр. *оџера живину и џџице узвиком иш!* – Ёди проџ́шкај коко́шћете да не ула́зе у леј́ту (Вој, Пет).

проџ́скује несвр. *џера живину и џџице узвиком иш!* – Пудару́јем у лóзје, проџ́скујем од грозјарци и чу́вам лóзје од лопóви (Држ, ВЈ).

прока́рује несвр. **1.** *џобацује*. – Све прока́рује, не мо́же да задржи́ плóд. (ВЛк); **2.** *вриши џобачаје*. – Она́ је у село́ прока́рувала девој́ће и жéне, које́ не́че да ро́де (Гос).

прокљ́љи свр. *џроклија*. – Ту́рим жџто у тањџр, сџпем му водицу и оно́ по́сле прокљ́љи (Вој, Пир).

промџ́лка свр. *џомази, џомилује*. – Де́да ме промџ́лка и даде́ ми чоко-латку (Рас).

промр́дује несвр. *џокреће се, даје знаке живоџа*. – Бебéто веч промр́дује (Пир).

промрждóри свр. *џочне џолако џадаџи киша*. – Прóмрждори ђиша, да́ј бо́же да се упа́да, земља́ је жéдна (Сук).

промџ́тка свр. *џрому́шка*; уп. промџ́чка. – Сва́ко јајце́ пр́во промџ́ткам па га по́сле купу́јем, тека́ ме ба́ба научџла (Пир).

промџ́чка свр. рет. в. промџ́тка. – Промџ́ткам вла́шу сас парадáјз, по́лько да ђу испра́зним (Пир).

промџ́ца свр. *нејасно и џолугласно неџџо каже или одговори*. – Ја́ га пита́ дали́ о́че да ми помо́гне, а он не́што про́мџца и о́тиде си (Бс).

пропи́ра се несвр. *има менсџруацију*. – Пропи́рам се, са́ чеш ти́ да ва́риш васу́љат (Чин).

пропр́жује несвр. *џржи до жељеног сџејена*. – Пр́жено сас јајца и сџрење само ма́лко пропр́жујем, тека́ деца́та во́ле (Пир).

просе́рка ж *џролив*. – Три́-дни ме држи́ просе́рка, изгуби́ сна́гу (Зав).

проскомл́че свр. *изнуђује џишим мољакањем*. – Она́ про́скомлча да вој одво́јим од месото, и за њу́ да је Цу́рцовдџн (Вој).

проспа́вује несвр. *одсџава (редовно и у одређено време)*. – Он проспа́вује сва́ђи дџн по ручџк (Јал).

протѣсује се несвр. *ѿроѿеже се*. – Дошъл да је гѡс, ама ка почѣ да се протѣсује, ја га искара́ (Бе).

протѡчује се несвр. *ѿочне ѿустѿаѿи ѿрорашљике, изданке (ѿроѿоке) који носе семе (лук, куѿус, рейа)*. – Лукат се почѣ протѡчује, да га изгѡзите деца́ (Вој).

протрѡли свр. рет. *ѿроѿѿрља*. – Ама каквѡ протрѡлише деца́та низ двѡрат (Вој).

протѣрњичав, -а, -о склон *ѿрошењу*. – Он је протѣрњичав: кућуту ако продаде, че у испѣје за три дѣна (Зав).

протурѡтина ж *курва; расиѿник*. – Она́ је протурѡтина, че ти растѣри дѡм (ДД).

протѣпче свр. рет. *ѿроѿаѿка ногама*. – Протѣпчу деца́ глѡдна, лѣб тра́же; па се вѣрну и па лѣб тра́же (Чин).

прѡчу́је несвр. *исѿреса ѿрашину чукањем*. – Црѣјете прѡчу́јем на простѡр, обѣчам чѣсто (Јал); Прѡчу́кај ѡбаво ѣунѣити (Пн).

прѡцѡнка свр. *заѿражи милѡстѿињу*. – Она́ прѡцѡнка да вој даде́м стѡтку, ама ја вој не да́до (Вој).

прѡшѡмѣта свр. *изговѡри неѿрисѿѡјну реч*. – Она́ прѡшѡмѣта не́шта за моју снају и ја ѣу ѡдма искара́ из кућу (ВЈ).

прѡше несвр. арх. *сасѣ воду у врели ѿеѣо са жаром*. – Прѡше пѣпел, па наднесе и покрѣје глѡву над огњѣштето, да му лице́ поста́не ѡбаво. Билѡ у ста́ро вре́ме (Пир).

ѿустѣја ж *ѿразан ѿросѿѡр; дивљина*. – За квѡ чу ѣдем у село́: пустија, само трѣе и грмање (Гос).

пустѡдица ж *ѡсоба без дома и ѿродице; безвредна ѡсоба*. – Нејѣ се женило, нејѣ дѡм ствара́ло, стану́ло пустоѡдица (Пир).

пѣтничѣи прил. *ходајући; ѿуѿујући*. – Мојата жена́ пѣтничѣи плете́ и предѣ́ (Гос).

пѣшколѣ м мн. *неѡѿран вѣш сѣаре и немоћне ѡсобе*. – Појдѡ у село́ да пѣрем на ста́рцити пѣшколѣ (Ор).

пѣшња́чи несвр. пеј. *халаѿливо једе и ѿреједа се*. – Са́мо пѣшња́чи и свѣ ометѣ што ту́римо на трѣзу (Нш).

Р

рабаѣише несвр. рет. *ѡбавља услуге заѿрегом*. – Кој ѣма ја́ћи волѡве ѡн рабаѣише кудѣ га потра́же, и до́јде до пару́ (Гос).

радика́лско ко́ло м *врси́а народног кола*. – Одавна се игра́ло и радика́лско ко́ло (ВЛк).

ражи́ли се свр. *разграна корен, укорени се*. – Др́во се у́баво ражи́ли ако му сипу́јеш во́ду док се не прива́не (Рс).

ражи́љује се несвр. *разранава се корен у земљи*. – До́јде ли до вла́гу др́во по́чне да се ражи́љује (Рс).

раза́љује несвр. *размази (деи́ше, жену)*. – Немо́ј да раза́љујете дете́то ако о́чете од ње́га чо́век да поста́не (ДД).

разблажа́ва несвр. *разблажује*. – Разблажа́вам га с во́ду да ми не љути́ (Дој).

разбо́р не́ма изр. *не може се уразуми́ти (ни савеи́ма ни байи́нама)*. – Моја́ жена́ разбо́р не́ма (ДД).

разбра́ти се свр. *жеси́око се ѿсвађа и више се не мири са најужом родби́ном*. – Он се разбра́ти са-сви́ нас и о́тиде у Не́мачку да рабо́ти (Соп).

разбрбо́сти се свр. *разбрбо́ља се*. – Дојде́ тетка ми, се́де до кума́тога, разбрбо́сти се и не да́де му ни ре́ч да ка́же (Сук).

разбрљичка свр. *замуи́ти брчкањем*. – Дете́то разбрљичка кла́денацат, па че́камо да се вода́та избистри́ (Чин).

разбрљичкује несвр. *муи́ти брчкањем*. – Немо́ј да разбрљичкујете во́ду, ту́ва гове́дата пи́ју (Пет).

разве́ден, -а, -о трп. пр. од *разведе́, неусмерен, који није ѿаралелан, ѿоси́ејено се шири и разилази на крају*. – Убава жени́цата ама има́ разве́дени зу́би (Вој); Но́ћете му разве́дене, теќв се роди́л (Кр).

разви́кује се несвр. *ѿочи́ње ѿлакаи́ти*. – Што́м по́чнем да при́чам за поко́јну ба́бу, ма́јћа ми се о́дма разви́кује (ВЈ).

разви́тли свр. *одврне сѿирално уи́редене жице*. – Жи́цете че разви́тли дете́то, а ни́ да и́демо на ра́боту (Кр).

разво́ди косу́ изр. *ѿодешава косу ѿако да она гради ѿу́й угао са коси́лом*. – Зави́си оди тра́ву да ли́ косу́ту да разво́дим или не́ (Гос).

развр́ча се несвр. *мења смер, враћа се*. – Развр́чају се моји́ Рсовчање, ама ма́лко; само не́колко пензионера́ се врну́ше у село́ (Рс).

разга́врује несвр. *нарушава расѿоред ѿредме́та у ѿросѿорији ѿре крече́ња*. – Не мо́гу са́ да разга́врујем да кречим, тре́бе да расту́рам све́ у ку́ћу и да пра́вим не́ред (Пир).

разга́зди свр. *осиромаша богати́ог*. – Снаа́та љи́ разга́зди: тро́ши, пи́је, ка́ра се и не рабо́ти (НМл).

разга́ља се несвр. *разголи́шава се*. – Немо́ј се то́лко разга́љаш, дево́јћа си (Пет).

разграњује несвр. *разгранава се*. – Неје добро да садиш крушу до градину, она че се разграњује и че вој прāj ладовину (ВЈ).

разгрми се свр. *нарасише у виду грма*. – Цвећето се убаво разгрмило (Вој, Пир).

разгрмује несвр. *йосийено слаби грмљавина*. – Почё веч да разгрмује, отидоше облацити камто Крупџц (Вој).

разгрчује несвр. *скида йокров, ойкрива; разгрће*. – Раширим шаћете у вречуту и разгрчујем, а он сипује брашно (Пет).

раздава несвр. *бесилаино дели*. – Немој тека да њим раздаваш, тражи паре да ти давају (ПРж).

разђеле реч. у добар час. – Наидоше и они, разђеле, па се убаво изорати́мо (ВЛк).

разсѣсан, -а, -о *раздрндан, нарушена му је сѣрукѣура (о згради, йредмѣу)*. – Неје кућа него кућетѣрина, свѣ разсѣсано, само што не падне (Сук).

разломује несвр. *ломи, разлама*. – На славу када да разломујемо погачуту, го́сје се дигну на́нође (Сук).

размаује се несвр. *размахује се; намеѣа се журбом, йрчкарањем и зайочињањем многобројних йослова (које не завршава)*. – Ти се са́мо размаујеш, а ра́бота се од те́бе не ви́ди ни́каква (Вој).

разме́три свр. *одмери мѣйром; кубицира*. – Ајде да разме́тримо дрва́та (Км).

разоно́цује несвр. *раиѣиѣава йросѣор йред йочѣѣак рада*. – Помѣрам, разоно́цујем, ту́ва че де́нем кама́руту (Сук).

разору́жа се свр. *расѣреми се, свуче се*. – Йди се разору́жај и убаво се на́спи (Км. Вој).

разору́жује се несвр. *расѣрема се, свлачи се*. – Остарѣло, полѣка се разоружу́је, а деша́ва се и да за́спи у те́ја дре́је (Сук, Вој).

разребѣ́че се свр. *йочне се йрегласно и необузвано смејаѣи*. – Деца́ се разребѣча́ше у кре́вет, не мо́ж да за́спимо (Грш).

разре́вује несвр. *разбацује гомилу сѣја́њака вилом или лоѣаѣом*. – Разре́вујем ђу́брето и о́дма га заору́јем (Вој).

рамуни́ка ж деч. *врсиѣа дечије свира́лке*. – Та́та ми купи́л рамуни́ку и ја́ сви́рим у њу́ (НМл).

ра́павшѣ́к, -шка, -шко хип. *раѣав*. – Ру́ћете ми ра́павшѣ́ стану́ше од мати́куту (Трњ).

ра́почница ж рет. *руѣа исѣод камена у реѣи у којој се скуѣљају рибе*. – Под ка́мик као ру́па, и вода́та подви́рује, и наби́ју се ри́бе; на́јубаве ри́бе у ра́почницу (Дој).

раскашљује се несвр. *йочиње кашљаџи*. – Старцат се раскашљује ујутро, тека ни буди (Бер).

раскључи свр. *оџкључа неколико брава*. – На ти кључеве, па раскључи и капијуту и вратата на кућуту (Пир).

раскобљца се несвр. *раздрнда се, ослаби везе између њојединих делова (предмета, машине)*. – Раскобљца ми се тракторат, тражи мајстора (Црв).

раскривуца се несвр. *йочне храмаџи*. – Раскривуца се свекрвата, ари не остаре, не мож да слуша (Држ).

рајине свр. *изрекне џешку новчану казну*. – На његов си клозет залепил слику на главешину, па га убаво рапнули, једва се отплати (Пир).

расвињује се несвр. *пеј. бесни без њовода*. – Расвињујеш се почесто, свињска ти нарав (МЈ, ВС).

расове ж мн. *више грана које се рачвају из једног сџабла; ракла; крак ракле*. – Тражим згодно дрво које има расове, текво ми са требе (ВЛк).

раскомочује се несвр. *йочне се ојуџиџаџи, џрејуџи се одмору и уживању*. – Да почнемо, жено, да се раскомочујемо, и ми малко да видимо кво је живот (Кп).

раскрџиште с раскрџе. – Излазиле су мацијарџе на раскрџиште (ДД).

раскрџује се несвр. *йорађа се*. – Раскрџује се унуката, бџш са је у голему мџку (Пет).

раслушује несвр. *рет. не слуша већ чини суџроџно*. – Слушамо, па раслушујемо, када како (НМл).

распекмџује се несвр. *пеј. чесџо џлаче без разлога*. – Немој се распекмџујеш, жено, имамо поголеми бриџе од твоју кашлицу (Сук).

распладњује несвр. *џрекида џландовање сџоке*. – Немој рано да распладњујеш, жџга голема (Бер).

распрџит, -а, -о, в. *распрџтен*. – Наше село је малечко и неје распрџито (ЦД).

распрџтен, -а, -о *расуџи, расџриен*; уп. *распрџит*. – Распрџтена много села по Лужницу, све убави села (Пн).

распрџтује се несвр. *фиг. расџриџава се*. – Овџете се распрџтују на све стране ка улџзну у неџију ливаду, не могу џи искарам (При).

распуџри се свр. *йочне џуџиџи*. – Прасковџето се распуџрило (Пир).

распуџрује се несвр. *расџвеџава се, џочиње џуџиџи*. – Пролџт дојде, све се распуџрује, че цџвџи (Вој).

растеџује несвр. *расџеџе, разџлачи*. – За растеџану баницу корџете се не сџчу него се растеџају (Чин).

растрѣбује несвр. *расїрема, враћа све на своје мєстїо*. – Не чєкај ја да растрѣбујем по тєбе, ти си веч девѳја станўла (Км).

растрѣпа свр. *расїљєска*. – Исечѣм месѳо на кришће па га растрѣпам, распљѣскам га да бўде пѳтњко, да се бѳље опечѣ (Пир).

расцрвјује се несвр. *їосїаје све руменији*. – Онѳ се задевојчи, почѣ се расцрвјује, порѳсте одједнуш (Вој).

растркѳли се несвр. *оїкоїрља се*. – Растркѳли се стѳвна низ падїну и ѳтиде прѳво у рѣку, остаѳдомо без вѳду (Кр).

расїиши се свр. *їосїане кишовиїо*. – Расїиши се, цѣлу нѣдељу ћиша пада дњн-їздњн (Гра).

расїишује се несвр. *їосїаје кишовиїо*. – Расїишује се врѣме, скѳро че снѣг, не стїгомо свѣ да насѣјемо (Сре).

расцвѳска се свр. *пеј. лоше се нашминка*. – Ти си се пѳк расцвѳсѳла, за тѣбе нѣје помѳда (ВС).

расцвѳскује се несвр. **1.** *хлади се водом; умива се*. – Кѳ ѳпне жѣгата ја ўзнем стѳвниту па се расцвѳскујем и настѳвим да жњѣм (Сук, Вој). **2.** *лоше се шминка*. – Ти се расцвѳскујеш їсто ко Јѣлку, а ѳѳј се затѳва смејў (ВС).

рѳтување с раїи. – Пѳк че бўде рѳтување, по дрўгпут у мѳј живѳт; рѣшили да ни зѳтру (Пк).

распѳточје с геогр. *сасїав водених їѳокова (їоїѳока, река)*. – Там кудѣ се састѳвљају вѳде кѳжемо га распѳточје (Гос).

расцїиња се свр. *їочие їиѳо да їлаче и слинави*. – Расцїиња се унўче, чоколаду тражи, а ја динар пѳре нѣмам (Брц).

рашомїта се несвр. *їочне брбљѳи и оговарѳи*. – Сѣва кѳ дѳјде па кѳ се рашомїта, глава ме заболи (Вој).

рашчѣпи ўста изр. *виче и вређа, не заусїављајући се*. – Онѳ кѳ рашчѣпи ўста мѳж само да бѣгаш (Јал).

рашчепѳтина ж *курва*. – Рашчепѳтино проклѣта, сас тїја ли занѳјат родїтељи че рѳниш (Об).

рашчўка свр. *чекићем исїањи мѣшѳл; чекићем разбије неки сїѳј*. – Јѳ га мѳлко рашчўкѳ и онѳ се ѳдвоји (Гра).

рѣдена невѣста изр. *невина невестїа*. – Јѳ сам дошлѳ чїста, рѣдена невѣста и ѳдма је с мўжа крѣнуло на добрѳ (Рс).

редѳвник м сувласник у воденици *коме долази ред да мѣље*. – Редѳвник у воденицу мѳже да мѣље кѳ му дѳјде рѣд или да прївремено устўпти ѳгѳво врѣме па да пўшти дрўгога да мѣље (Гос).

редўшка ж (*оїасна*) *болесїи која се лако шири*. – Ыма редўшка по нѳрод, кѳшљица нѣкаква гѳдна (МЛк).

рѣзне свр. фиг. *ошѣро казни новчаном казном*. – Лепил слику на голему главѣшину на нѣжник и ђдма га рѣзнули, не мѡж се отплати (Пир).

резниѣав, -а, -о *који има ѣријатиан ошѣар укус (вино, хладна вода)*. – Винѡто веч резниѣаво, прећипује (Држ, Вој).

рѣјав, -а, -о *редак (руно, грозд, земља)*. – Рѣјав грѡз је малечѣк и ѡкамо га реуљћа (Вој); Праменка има рѣјаву вљну и брже се осуши када у намѡкри ћиша (Пк); Пепељугарат је рѣјава земља: лѣко се ѡре и копа, али не држи ћубре (Вој).

рѣпчи се несвр. фиг. *суѣросѣавља се, заусѣавља ѣролаз или ѣок рада*. – Ђн се нѣшта рѣпчи, не дава да мињѣјемо преко његово (Вој).

рѣћи зѣби има изр. *није у сѣању да чува ѣајну, ѣрича све*. – Она има рѣћи зѣби, ја вој све не казѣјем аѣо ми је чѣрка (Јал).

рѣћјица ж дем. од рѣћја, *ракија*. – Ја си ѣвек у плѡску нѡсим рѣћјицу (Сук).

ржњиште с *ишѣасѣи део ѣалица на лоѣрама*. – Ржњиштето је шиљаво да држи снѡпове, сѣно и све квѡ превѡзимо у лиѣре (ВЛк).

ригла дрѣвена изр. *дрѣвена наѣрава у виду браве за закључавање враѣа са сѣољне сѣране дрѣвеним или гвозденим кључем климачем, који је ѣрилагоћен само за ѣу браву*. – На врата смо имали ригле дрѣвене и откључували смо ји и закључували са кључ климач, који има оригинал зारेзи и откључује само туја браву (Гос).

рипка несвр. *скакуће*. – Детѣнцето рипка на једну нѡгу и каже ми: – Ајде и ти бабо теѣа. (Вој).

ровињаво мѣсто изр. *(велика) ѣовршина избраздана урвинама*. – Над Врелѡ камто Стари крс, тамо је ровињаво мѣсто, не мѡж да мињеш (Вој).

роговчичи м мн. дем. од рѡг. – На капуту му исплетѣм рѡговчичи (Гра).

рп узв. *ѣодражавање ѣрдежи*. – Рп, рп, прдне и смеје се, нѣје га срамота (Пир).

рпне свр. *ѣрдне*. – Рпну уз трпѣзу, пѡсмеши се жена (Пир).

рска са зѣби изр. *ѣреѣћи шкриѣи зубима*. – Рска са зѣби ка ме види, не воли што ја имам, а ѡн сирѡма (Вој).

рскавица ж анат. *хрскавица*. – Дај ми кртинку, нѣчу рскавицу (Пир).

рупавка ж *врѣа ѣреѣње круѣних и хрскавих ѣлодова*. – У лѡзје имамо три цреѣње рупавѣе, највише се у њи каѣимо (Ру).

рушњаѣ м пеј. Рус. – Постаде пијаница голема па га крѣймо Рушњаѣ Кр.

С

с-лѣб изр. *јело; оно што се једе уз хлеб*. – Једѣм сѣво лѣб, нѣмам с-лѣб. (ВЛк). – Їмамо лѣб и с- лѣб, и тѣлко ни је дѣста од бѣга. (Бе).

саватѣје несвр. *на исѣаши је на сунѣу*. – Нашата говѣда преко лѣто саватѣју у Браткову страну (ВЛк).

сѣја ж *женски хаљѣшак без рукава налик сукну, расечен ѣо средини ѣредње сѣране*. – Жѣне су носѣле сѣју, гѣрна дрѣја како сукно, напред расѣчена (Нш).

саклѣни бѣже! изр. *благ. сачувај нас, бѣже, од великог зла!* – Када чѣјем да се големо злѣ десѣло само кѣжем: – Саклѣни бѣже! (Вој).

саладѣше несвр. *неѣзнаѣо значѣње*. – Чѣл сам за рѣч саладѣше и мѣн су звѣли Мѣта Салаѣѣка, ама не знѣм каквѣ знѣчи! (Рас, Пир).

саламѣт м *среѣа; ѣосѣгнуѣи цѣл*. – Постѣгал сам, ѣмам свѣ, сѣ ѣчу да жѣвим на саламѣт (Пет).

салтави се свр. рет. *ѣрајно се ѣовреди*. – Салтавил дѣснуту рѣку, мѣку че ѣма големоу (Бер).

сапуѣав, -а, -о *који врло много ѣени*; уп. сапуѣив. – Којѣ је сапуѣ сапуѣав ѣн млоѣго пѣни, ама се брзо потрѣши (Пир).

сапуѣив, -а, -о, в. *сапуѣав*. – Їма сапуѣива трава и с ѣу си на појѣту перем рѣѣе. (ДД).

састѣса несвр. *сусѣиже; накнадно наѣѣе (невоља, болесѣи)*. – Поднѣсим док ме нѣкоје врѣја и не упѣштам се у карање, мѣката ме пѣсле састѣса (Пет).

сасѣне свр. *ѣосѣѣено се осуши на корену*. – Нѣколко пѣти сам садѣла тѣва цвѣѣе, ама свѣ сасѣне ка кѣрен (Пир).

сашѣпкује се несвр. *разговара шѣѣѣуѣи*. – Онѣ се сашѣпкују, пѣзе да јѣ нѣкој не чѣје (Пир).

светѣк м рет. дем. *свѣт*. – Свѣ ми пѣѣје светѣк, теква му нѣрав (Рс).

свѣѣѣц м обич. *куѣна слава*. – Аралампѣја је наш светѣц, у куѣу га славио (Вр).

свѣва несвр. *ѣрождрѣиво једе кабастѣу храну (говече)*. – Мѣрца улѣзе у дѣтелинуту, па свѣва ли свѣва. (Вој).

свѣѣска рѣбота изр. *фиг. нечисѣ ѣосао; бескаракѣтерно ѣонашање*. – Свѣѣско ѣим понашање, цѣлата фамѣлија је теква (Пир).

свѣѣѣа ж *ѣрче дрвѣѣа које играчи свѣѣѣе уѣѣѣу ѣољагама у руѣу*. – Најдемо и подѣсимо ѣбло парчѣ дрво, ѣкамо га свѣѣѣа, и ѣѣга укарујемо у рѣпу коју ѣкамо кѣчина (Гос).

свѣрка ж *музика; музички инструменти*. – Дѣда ми направи свѣрку и ја си свѣркам кá пасѣм јáгништата. (Јал).

свѣртиште с рет. *врѣлог у реци*. – Поди селó у рекúту íма нѣколко свѣртишта (ВЛк).

сѣлска дóда изр. *курва*. – Лѣнка бѣше сѣлска дóда, и млада умрѣ (Гос).

сѣмен, -а, -о бот. *који даје семе*. – Гр̄снице: што цвѣта она́ несѣмена, а што не цвѣта она́ сѣмена (Нш).

сѣнчи несвр. *засењује*. – Твојата ми згра́да сѣнчи пла́цат. (Пир).

сенаторија ж *санаторијум*. – Била́ је по сенаторије, лечили́ су у, ама у не могóше спáсе. (Брл, Рс).

сѣвча м *во сиве боје*. – У говѣдата íма јед́н сѣвча, кóј га је докарáл? (ВЛк).

сѣјав, -а, -о *блисѣав*. – Сѣјаву кошúљу му купíмо, ста́ну веч момчѣ. (Пир).

сѣка несвр. *лукаво коришћење íравог и́ренуи́ка у дечијој игри (кликера) ради íобеде*. – Нѣчу с те́б да íграм кли́кери, тѣ сѣкаш и подвáљујеш (Пир).

сѣњ, -а, -о *небески íлав, муи́но сив*. – Мај́ћа је сѣња кúкавица, свáко злó íде на њóњу гла́ву (Пет) .

сѣпа ж *асѣма*. – Мо́ј Ва́са ста́ну сиплѣ́в, íма сѣпу, јѣдва дѣше (Дој).

сиромаште́је несвр. *сиромаши*. – Почѣмо да сиромаште́јемо, остарѣмо, бата́љујемо једну́ по једну́ ра́боту (Сук).

сирочѣта с зб. од сирочѣ, *сирочад*. – Ра́тове проклѣти, сирочѣта нѣмају каквó да једу́ (Об).

ситно црно́ трње с бот. *врси́а ниског и́рна са оши́рим бодљама*. – Улетѣ у ситно нѣско трње, па не мо́гу ни ната́м ни нава́м (Км).

сиѣ́мка ж *и́анак канáй*. – Ми́ у Нишóр óкамо сиѣ́мка т́нку врцу́, т́нак канáп (Нш).

скл́ца га свѣ́ изр. *онемоћа (од болесѣи, бриге, умора)*. – Свѣ́ ме скл́ца-ло, од свѣ́ бол́ше сам бо́лан. (Држ).

склѣ́штује се свр. мед. *и́очне брзо мршави́ши*. – Болни́кат се склѣ́штује и гýби но́ђе, не́је му још млóго остáло (Грш).

склѣ́кча м пеј. рет. *немоћна особа која јѣдва сѣ́оји*. – Склѣ́кчо, еве́ ти столи́ца, сѣ́дни (Вој).

скóк м геогр. *краћи водои́ад; водои́ад уо́иши́е*. – Мо́мине сл́зе, у на́ше топлодóлско, су најго́лем и најубав скóк (ТД).

сколúвка м *зулуф код мушараца; и́раменови и́реко сле́йоочница код жена*. – Почѣ да намѣшта сколúв́хете, за́девојчи се (При).

скуйк-скуйк-скуйк! узв. *подржавање скичања (свиње, њса)*. – Ђон љу удари преко средину и кучка се ускуча скуйк-скуйк-скуйк! (Вој).

скутри се свр. *склуча се као њсеианце (о деијеиу)*. – Скутрила се децата, зима њим (Вој).

слабушка непр. пр. *недовољно јак; слаб*. – Башта ми слабушка, поче да пије с њи и одма га увати ређијата (ВЛк).

слепак м *слеиа улица, њорсокак*. – Таја маала је слепак, слепа улица, врни се на овуј страну. (Пир).

слепачи прил. *наслеио, не гледајући*. – Беше нестала струја па слепачи улезомо у кућу и тека вечерамо (Држ).

слиже се свр. пеј. *здружи се; њосиане сувише близак*. – Слижу се две жене и опадају трећу (Сук).

слизује се несвр. *њосије сувише близак; уиуишиа се у љубавни однос*. – Почну ли да се слизују мушко и женско знаје се квџ че буђе (Кп).

слогар м фиг. *онај који наслеђује део њородичне имовине и њосиавља нове слоге*. – Родио се мушко, слогар; боље да се је родио женско (ДД).

слутна ж *њакнуиа женска особа*. – Слутну си узел за имање, слутну че чуваш цел живџ (Соп).

смејање на кришће изр. подр. *лицемерна размена осмеха*. – У град је смејање на кришће, смеју се на кришће; по моду, а не од срце (Кр).

смесна рабџа изр. *заједнишииџо у њослу*. – С њи имамо смесну рабџу, све рабџимо заједно и убаво се слагамо (ВРж).

смердеж м *одџраиан мирис, смрад*. – Ђубре њим џвчо под строшен прозор, смердеж до бога, једва сам пробџравила туја нџч (Рс).

смигли свр. фиг. *ухвати маглу, њобегне*. – Ђн че смигли, че ти побегне (Гра).

снавали се свр. *сагне се*. – Снавалим се да се џбујем (ВЛк).

снаводи се несвр. *сагиње се*. – Грбина ме боли, не могу се снавџдим (Зав).

сноваљџа ж **1.** део њрибора за њриџрему њкања. – Това зџвемо сноваљџа, џнџ иде уз разџџ (Гра); **2.** жена која наводи џснову на вџаишло разџџа. – Зџрка је била најџобра сноваљџа у сџло; сџмо је за това била џџџа (Вој).

соџџује несвр. *уџройаишава; исџриљује*. – Лењав је и голџм је трошлија, сџмо соџџује родиџџџи (НМл).

соплитаџо с *онај који својим њрисусџџџом џмеиа рад џругих*. – Ти си сџмо соплитаџо, ниџаква вџја од теџе (ВЈ).

сопштује несвр. *саџишиишава; џбавџишава*. – Бџрџват сопштује нешта на њџрод (Вој).

сплачује се свр. *уорѣачује се у зайрези*. – У свозидбу смо сплачували наџи и његови волове (Сук).

сплтосан, -а, -о *исти*; *који је јако сличан некоме*. – Ти си сплтосана Деса и у снагућу и у језикат (Пир).

споречкује се несвр. *йовремено се сукобљава (у йоку йосла)*. – Пргава, са-сви се је споречкувала, не може да буде мирна (Пет).

спрема ж *алай*, *йрибор*, *оно са чим се обавља одговарајући йосао*. – Штројач йма спрему и с њега си љу носи (Вој).

срачуни свр. *израчуна*. – Неписмена, ама на пијац на-прсти све срачуни зачаском (Вој. Јал).

српче несвр. *срче*. – Ја српчем пољка, тека ми кавето поблаго (Рс).

сревује несвр. *сурвава (земљу, йесак)*. – Сревујем земљуту и равњам њиву (Вој).

срућн, -ћна, -ћно рет. *који је веши*. – Муж ми је срућн, што му око види све умеје да направи, ама и ја сам срућна, гледе какво сам све навезла (Рс).

станци м мн. геогр. *место где се налази извор и одакле се гранају односно где се сјајају йушеви и сјазе*. – Йма место Станци и у наше и на друга места по планине, там се састављали ајдучи и путници (Км).

старетина ж *сйар* и *дуго коришћен йексйилни йредмеи (хаљейак, йоњава)*. – Стра од беду и од ратове па си чувају старетинете (ВЛк).

стари ков изр. *фиг. сйара генерација: чврсйа, йврда, сйремна да йодноси муку*. – Ми смо од старити ков, варкамо рано на работу да ни слнце не затече дома и не удари у главу (Гњ).

старовремац м *сйаринац, онај који не йрихвайа новине већ мисли и ради као његови сйари*. – Сви сте ви старовремени, с плуг орете, сас срп жњете (Нш, Вој).

старовремка ж *жена која често и добро йрича о йрошлом времену*. – Бабо, ти си старовремка, де ми кажи како су те женили (Кр).

стограмче с *флашица за ракију која се носи уза се*. – Гледам да си не заборавим стограмчето, оно ме развесели ка се уморим (Пир).

стругана црга изр. *врсйа дебеле йросйирке од козје длаке, за разноврсну уйойребу*. – Од мутавцијуту купили стругану цргу од козју длаку, требе њим за вејање и за друго (Гос).

считара несвр. *пеј. 1. скийа, луйа*. – Бега од работу, навикло да считара, да иде негде (Об); *2. курва се*. – Жената му је и вредна и убава, ама считара, а он трпи (При).

теквó с мит. *велика несрећа, велика жалосíи*. – Сиромá, несиромá, на теквó сваћи че те помóгне да се сарáни човéк како трéбе (Јал, Грш).

íекеñé с *наñве*. – У мојú Нашушковицу текнé óкамо нñчви; истó су ко текнé, ама на нóñе (Бер).

темељíт, -а, -о *каракíиран*. – Деда му бéше темељíт човéк; помагáл је и савéтувал нáрод (Брц, Пир).

текмé с *мало сандуче íогодно íри сеíви*. – Сíпем у текмé и сéјем (Рс).

тлцñњ м *íучак уз чуíуру*. – Немóј ми изгúбиш тлцñњат (Зав).

товáтене зам. арх. рет. *íио, оно*. – Їди по товáтене и донéси ми га (ТД).

тонтеж м *нејасно значење, само је у наведеној брзалици*. – Тонтеж јури цпéж (Пет).

íор м *овчије сíајско ðубре*. – Три дña кóпам тóр у појáту (Бз).

траперñе м мн. нов. *звонасíи íаниáлоне*. – Носíл сам траперñе кадá сам бíл момчé (Пир).

трñне врéме изр. мет. *íресíиане киша; оíиоíли*. – Нек трñне врéмето па да пóчнемо косíдбу (Км, Гос).

трñне пéсму изр. *зайева снажним гласом*. – Кадá искáрам óвце у пáшу, ја трñнем пéсму или шáрам тојáñе, лñко ми пројде дñн (Пк).

трендавíлка ж бот. *врсíи башиñенске руже која високо расíи*. – Нé-колко трендавíлñе íмамо уз óграду, онé пóвисоñе од ñу (Гñ).

трка се несвр. *уíркује се*. – Кадá се тркамо, свé ја прва, побéдим мушñити (ВЛк).

трнорéзац м *радник који усíешно крчи íрñаке*. – Имáл сам убав трнорéз с дíгу дршку и бíл сам вéш трнорéзац (Сук).

íуве́к м *изводни оíвор за дим на зиданој íеñи за хлеб*. – Нóси се мéсо у пека́ру да се опечé у тувéк (Пир).

туз м *месíио на које íадне свинñа у игри свинñе*. – На којé мéсто падне свинñа зовé се туз, онó је бlíза до кóчину (Гос).

ту́тка м *íосуда којом се гребе брашно*. – Тóва је ту́тка, с ñу смо грéбли брашно (Гñ).

íу́йñи свр. *кришом сíави; íодмеíи*. – Кадá се заглéдају девојñете, момчети́јата ту́гну пéпел у водúту (Рс).

íь́кми несвр. *íодсíииче, охрабрóје*. – Ть́кме сíнатога, у́че га свé да зна́је и уме́је (ВРж).

ть́нэ́је несвр. *íосíаје све íаñи*. – С косíцуту га пол́ка дéљам и онó ть́нэ́је, постéпено доóди на мéру (Пир).

ть́пка ка ора́ти изр. *изговара са наíезањем и замуцкивањем*. – Чíнче ть́пка ка ора́ти, налéга сваку рéч (Пир).

търлък м *йлейшени наглавак за сѣйойало са ойлейшеним рубом*. – У зимско време преко чарапе обувамо търлъци (Зав).

Ћ

ћаос / **ћао-сь** изр. жарг. *здраво срце, здраво вољени, здраво вољена*. – Ћао-сь Мики, одавна ли ме чекаш? (Пир).

ћевлија м *йрийиша особа*. – Ако је газда пијан, ћевлија је, душа му ече пијалџк; ако је сиром – пијаница је (НМл).

ћерана ж *йросѣорија у којој муѣавија йреде козју длаку*. – Ћерана на мутавѣјуту је доле, у њу предѣ козју длаку, а горе му је ткачница (Гос).

ћесѣ тутун изр. *кеса резаног дувана*. – Башта ми је купуваљ на дѣду по ћесѣ тутун, нејѣ га испуштаљ (Вој).

ћиа м *главни овчар заједничког млечног сѣада на исѣаши*. – Дѣда ми је бѣљ ћиа млого гѣдине и ѓн је мислиљ какво свѣ трѣбе на туја стоку и на тија овчаре што су с њѣга (Гос).

ћила ж мед. *кила*. – Волат закачиљ коњаѣтога, па му се на туја страну дѣгла ћила (Вој).

ћине пекљу изр. обич. *родийѣљ младожење йосебним обичајним ге-сѣом изражава йрихваѣање веридбе*. – Ја и свѣт ћинумо пекљу, гѣтова рабѣта, жѣнимо Кѣлу (Пк).

ћипѣло млеко изр. *свеже кувано млеко*. – Ја пијѣм само ћипѣло млеко, нећипѣло ѓче да изазѣве прѣлив (Бс).

ћѣтка на челѣ изр. пеј. *израшѣај или йовреда на челу*. – Са си ймаш ћѣтку на челѣ и че ѣу нѣсиш док си жив (Пет).

ћѣтчица ж дем. од *ћѣтка кийа цвећа*. – Уз погѣчуту се нѣси и ћѣтчица, и дава се парѣ да си бебѣто кѣпи брѣта или сѣстру (Јал).

ћѣпавѣ ѓди изр. *храмѣ*. – Ћѣпавѣ ѓди јѣш ѓди дѣтѣнство (Км).

ћѣшѣ с *угаѣ двѣришѣа*. – На ћѣшѣ у двѣр смо имѣли шѣмшир (Пир).

ћу-ћу, ћу-ћу узв. *йѣдражавање гласа голуба*. – Тија голуб свако јѣтро појѣ ћу-ћу, ћу-ћу! (Кр).

ћувало с *ћуѣљива глуѣаѣа*. – Дѣјде у кѣћу нѣзвано тѣва ћувало, сѣдне и ћуѣи, ни рѣч не умѣје да каже (Вој).

ћѣкне му изр. *йада му на йамѣи*. – Када ми ћѣкне, када ми дѣјде на ѣм, ја си направим сѣкану бѣницу (ВРж).

ћѣта м 1. *окрѣен или краѣкорѣг во*. – Бѣше строшѣљ јѣдѣн рѣг и почѣмо Сѣвчу да ѣкамо Ћѣта (Ста); 2. *фиг. йѣдмукла особа, угурсуз*. – Немѣј да се свѣтѣте сас Ћѣту, голѣм је баксуз и подмѣкал чѣвѣк (Соп).

ћутѣк м *баиџине*. – Бѡжа извлѣче голѣм ћутѣк у Сѡпот на седѣнћу (Тм).

У

у-шѣс с *врсиѧ народног кола*. – Да свѣриш, мајсторе, у-шѣс, да не заборавимо како се ѣгра (Кп).

уѧка свр. *лошим руковањем доведеси предметѧ у неупотребљиво стање*. – Млѡго си укал кѡвуту, че мѡра да си кѡпим нѡву (Сук, Јал).

уѧли се свр. *угне се*. – Уалило се место кудѣ су јунацити рипали (Зав).

уалтави се свр. *ѧешко се ѧовреди*. – Падал од кѡла и уалтавил се (Км).

уѧпси свр. *ухайси*. – Сѧнда причал да му на појѧту доѡде чѣтници и милиѧиѧа га ѡдма уѧпси (Вој).

уѧйсује несвр. *хайси*. – Уапсували су свакога којѧ се жѧли на нѡву влас (Пет).

убавило црѣпње изр. руг. *ружна особа*. – Твојѣ је убавило големо, убавило црѣпње (Вој).

убатѧсује се несвр. *ѧосѧейено се квари (о храни)*. – Да се месѡто не убатѧсује покрѧвамо га с покрѧве и спуштамо га у бунѧр (Изв).

убуѧјаје се свр. *занесе се у игри*. – Када се убуѧјајемо заборавимо на свѣ (Ор).

уваркује се несвр. *убрзава се*. – Почѣмо се уваркујемо да мѡж да га дожњемо преди мѧак (Сук).

уветрује се свр. *ѧочне беснеѧи и галамиѧи (о жени)*. – Ка се Мѧлка уветрује ни мѡжат вој не смеје излѣзне на-очи (Пет).

увѧтли се свр. рет. *увѧѧи у виду сѧирале (коноѧац, ланац)*. – Увѧтлише се конѡпцити, не мѡгу ѧи распрајм (Гра).

увѧтљује несвр. *увѧѧа у виду сѧирале (коноѧац, ланац)*. – Пазѣте дѣца да не увѧтљујете конѡпацат (Гра).

увѧстује несвр. *сврсиѧава*. – Њѣга увѧстујемо у најдобри домаћѧини (Нш).

угѧди свр. *загади (храну, предметѧ)*. – Она је лѧгава, че угѧди јѣдењето (Всв).

угѧцује несвр. *загађује*. – Јѧ се с ѧѡ не рукујем, нѣчу да си угѧцујем руѧе (Рас).

уѧѡцба ж *угађање*. – На текѡга нѣма уѧѡцба, зајнат је голѣм (Пет).

угрѣва несвр. фиг. *ѧочне се нервозно врѧѡљѧиѧи*. – Женѧта почѣ да угрѣва, че бѡде карање (Држ).

угрчује га изр. *повремено добија грчеве мишића*. – Када много лежим почне да ме угрчује десната нога (НМл).

удва̀вља несвр. *удваја, удвос̀пручује*. – Што вој дадемо, тетка удва̀вља, све дава повише (Грш).

удво̀ји свр. *удвос̀пручи*. – Це́пим дрва́та на́длго да иска́рам по́више ку́бика за продава́ње (ДД).

удлбује несвр. *издубљује*. – С узима́лото удлбу́јем, удлбу́јем и на кра́ј испа́дне дрве́на пани́ца (Гос).

удрља̀ви се свр. *зайу̀сти се и исц̀рља*. – Много си се, де́до удрља̀вил, не мо́гу те позна́јем (Трњ).

ужи́љује се несвр. *закорењује се (би́љка)*. – Набоде́м гра́нчицете у вла́жан пе́сак и оне́ почну да се ужи́љују (Брц).

узајти́ни се свр. *зайрља се зе́јтином*. – Да́ј ми кр́пу да се обри́шем, узајти́ни си ру́ће (Пир).

узви́лне́је свр. *јакó се узбуди*. – Када́ га ви́ди она́ узви́лне́је и о́дма бе́га да ђу не примети́мо (Сук).

узгло́бује несвр. *узглобљава, њодешава да део уређаја заузме њравилан њоложај*. – Мајстор нек узгло́бује маши́нуту, ја и ти мо́ж само да ђу поква́римо (Пир, ВЛк).

уједе́ се свр. *пеј. осили се (због њоложаја, власи́и, богати́ства)*. – Ује́ла се до́ктурката, почé да о́ка по на́с (Пир).

укалака́шује се свр. *њоси́аје дрзак и безобразан*. – Немо́ј да ми укалака́шујеш дете́то, не́ма више да га пу́штам у ва́с (Вој).

уклне́ свр. мит. *њрокуне њеи́шком кле́ивом ко́ја се осњ́варује*. – Де́да у́клну башту́ ми и са́ трпи́мо њего́ву клéтву (Гњ).

укорованци́ се свр. *њоси́ане њврд, доби́је ко́ру*. – Укорованци́л се ле́бат, стврди́л се, не мо́ж се одло́ми (Пир).

укорованцу́је се несвр. *њоси́аје све њврђи*. – Месó се укорованцу́је, ако се препече́ (Пир).

у́криво њде изр. *одси́уња од же́леног њравца́ или њонаша́ња*. – Почé си́нат да њде у́криво, како ко́лњц када́ најде на ка́мик (Пн).

у́крóчује несвр. *у́крођује*. – Бе́сан ко́њат, си́лома га у́крóчујемо (Бер).

у́крпчу́је се несвр. *чврсти́о њриа́ња семе́ ко́рова уз оде́ћу*. – То́в што бе́рем за сви́њете, оно́ се у́крпчу́је, не мо́гу си отрё́бим це́мперат (Вој).

уло́ви дрёмка изр. *дубоко задрема*. – Уло́ви га дрёмка на ста́ницу и во́зат му побегне́ (Чин).

уља́је свр. *њрели́је маслoм, маши́ћу или зе́јтином*. – Ја́ качема́кат исњ́пем у тепси́ју па га уља́јем с ма́сло (ВЛк, Пир).

уља́ник м рет. *йчелиња́к*. – Има́ли смо голѐм уља́ник, преко четѝрес ко́шнице (Зав).

у́м м 1. *йромишљеносѝ, каракѝер*. – Ти́ја човѐк йма голѐм у́м, њѐга да пита́ш за са́вет (Пир). 2. у изр. **на два-у́ма двоуми се**. – Ја́ сам на два-у́ма: да ли́ да се се́лим у гра́д или да си жи́вим сам у село́ (Бер).

умѐрено ора́ти изр. *говори йромишљено, са мером*. – Умѐрено ора́ти, а́ко је жена́ у мла́де го́дине (Пир).

умија́чка ж *крѝа за йрање судова*. – Пр́во га у́баво опѐрем и по́сле га с умија́чкуту пребри́шем (Цр).

умѝта несвр. *меѝе йрема гомили љубреѝа*. – Ја́ га умѝтам на кўп камто дрвни́к (Сук).

упа́зује несвр. *будно мойѝри и уочава*. – Пра́ви се да не гле́да, а све́ упа́зује и за сва́кога све́ зна́је (Кр).

упѐкљу́је несвр. *зайейѝлава, нарушава ред и договор*. – Немо́ј да упѐкљу́јеш, у́баво зна́јеш како́ смо се догово́рили (Вој).

упепѐљу́је несвр. *(нехоѝице) зайраши йейелом*. – Све́ се врти́ окол огњи́штето и све́ си упепѐљу́је вута́ркуту (Пет).

упљу́вује несвр. *уйљувава*. – Ста́не бли́ска до ме́н и по́чне да ми не́шта казу́је, и све́ ме тека́ упљу́вује (Пет).

уподо́би се свр. *уочи се и нишиѝа не чини*. – Она́ се уподо́би и не мр́да, а о́кнула ме да до́јдем при њу́ (Пир).

ййойа́с м *йосебно богаѝа исѝаша оваца йред мужу о Бурђевдану на бујној ливади или на младој йшеници*. – Ра́но иска́рамо на Цу́рцовдѝн о́вце да пасу́ куде́ йма на́јубава трава́ или у мла́до жи́то (Гос).

упоре́ва се несвр. *йочне йовраћаѝи*. – На́пи се домаћѝнат и у́порева се, зга́ди ми се та́ја сла́ва при те́тку (Сук).

упре́сује несвр. *уйреза*. – Неје́ добро́ да се мла́до говѐдо упре́сује, пр́во тре́бе да се разви́је (Чин).

упрѝ́жи свр. *добро исѝржи*. – Ма́јћа ми до́бро упрѝ́жи ко́мпире и да́де ми да понесѐм на поја́ту (Бе).

упу́вује несвр. *загађује дахом*. – Све́ уз ме́не, и све́ ме упу́вује, а душа́ му смрди́ (Вој).

упцу́је се несвр. *йочне йсоваѝи и врећаѝи*. – Затѐче ни у цре́шњуту, и упцу́ва се, и те́ше да ни би́је (Сук).

урачу́ни свр. *урачуна*. – Урачу́ни ми и то́ва што сам ти у не́дељу коси́л до пла́дне (Нш).

уре́вује несвр. *зайрѝава земљом*. – Че уре́вујемо ви́рат, не тре́бе ни ви́ше (ВЈ).

урѣпчи се свр. *фиг. инаѣи се, омеѣа ѣосао и договор.* – Урѣпчи се, па нече да мрдне, не даде да мнѣмо преко његово (Вој).

урѣчи свр. *урекне.* – Не носи детѣнцето на-оро, мѡж га урѣче (Сук).

урѣчљив, -а, -о *који урекне ѣогледом, додиром или гласом.* – Несѣм, сѣстро, урѣчљива, дај да погледам беѣбето (НМл).

урѣчује несвр. *уриче.* – Таја бабичка ѣма лѡше ѡчи, урѣчује кога погледа (Јал).

усирачка ж *шаљ. ѣролив.* – Немѡј тѡлко да једѣш, че те ваѣи усирачка (Пир).

усѣтњује одѣње изр. *ѣочиње ходаѣи сѣѣним сѣѣарачким кораѣима.* – Почѣ да усѣтњујѣм одѣње и штап да нѡсим (Кр).

ѣскоруша ж *биљ. оскоруша.* – Мѣ у Раѡгодеш скѡруше ѡкамо ѣскоруше (Рг).

усмѣвује се несвр. *осмехује се (благим осмехом), одобрава, исказује наклоносѣ.* – Како ме виде, она се почѣ усмѣвује, усмѣвкује ми се, и приде ми (МЈ).

усмѣта несвр. *омеѣа.* – Пѡвише ме усмѣташ него што ме помѡгаш, ѣди си (Вој).

усѡвиште с *огромна маса снега која клизи и руши све ѣред собом.* – Ја сам расла у плѡнину, у наше мѣсто ѣма усѡвишта преко зѣму (Гњ).

успѡри свр. *фиг. задржава некога у ѣослу, омеѣа нечију намеру.* – Свекар ми неје успѡрил нѣшта што мѣслим да је добрѡ за кућу (ДД).

ѣсречу изр. *у сусреѣ.* – Ка погледа, черка ми ѣде ѣсречу и вѡди унѣчето за рѣку (Сре).

усѣпѣи свр. *ѣочне кључаѣи.* – Пазѣ, усѣпѣ млекѡто, че излѣзне (Вој).

усѣпѣује несвр. *ѣочиње кључаѣи.* – Вѡдата усѣпѣује (Вој).

утаѡује се несвр. *ѣочне се смириваѣи; не оглашава се.* – Грга Златѡѣр се не утаѡује, ѣма у сѣлѡ који га слѣшају (Вој).

утаѣи се свр. *ућуѣи.* – Утаѣ се, черко, глаѡу ми рѡзмири (Вој).

утѣгне се свр. *добро се закоѣча, сѣѣгне се каѣшем.* – Ўбаво се утѣгни да те вѣтар не пробѣва, цѣл дѣн си на вѣтар (Бер. Вој).

утѣкан, -а, -о *трп. пр. од утѣка се, ѣреѡѣѣереѣен.* – Ја сам утѣкан, не знам кудѣ ми је глаѡа, а тѣ ме пѣтујѣш како се правѣле црепње (Нш).

утѣли се несвр. **1.** *сасвим се ѣосвеѣи ѣослу.* – Ка се утѣлим у раѡботу не сѣтим се ни да једѣм (Пир); **2.** *неѣремице ѣосмаѣра.* – Утѣли се у мѣне, ѡчи не помѣра (Држ).

утѣшује несвр. *умирује.* – Утѣшуј деѡата, плѡна кућа с гѡсје (Нш).

утроји се свр. рет. *одједном изгуби снагу због љремора или сѣраха*. – Копала сам цел дѣн без одмор, па се утроји, једва се дома довлело (Изв); Срѣтла бесно куче па се утројила, не може ни реч да каже (НМл).

утуви се свр. *ујорно и ћуике иде за неким*. – Он се утуви по некога, прати га до капију и тражи само чашицу ређију да му даде (Нш).

утѣпче се свр. *ѣочне ѣајкаѣи у месѣу*. – Утѣпча се гладно дете, тражи леб, а леб нема (Рс).

уцваска се свр. *лоше се нашминка*. – Млого си уцваскала устата, погледај се у огледалото (Кр).

ућевина ж наслеђе од ујака. – Таја ми је њива ућевина (Кр).

ућутује се несвр. нег. *(не) ѣресѣаје ѣричаѣи, брбљаѣи*. – Када узне реч, она се не ућутује (Пир).

уцваскује се свр. *чесѣо се лоше шминка*. – Тов што се уцваскујете неје никакво убавило (Вој).

учамреје свр. *изгуби вољу услед нерада, недогађања и досаде*. – Учамрејали старци од седење у собу, немају вољу ни за једење (Пир).

учестује несвр. *учесѣа*. – Черката поче да учестује с доодѣње, бега од свекрвѣтину (Јал).

учкур м рет. *канай за чврсѣо везивање (кесе са новцем, ѣаниѣалона, гаћа)*. – С учкур убаво врже ћесѣјуту и тури у под јастѣк (Зав).

учубрује уши изр. *врло ѣажљиво слуша*. – Ка стане зади нас она учубрује уши, оче све да чује, да има квѣ да пренѣси по село (Сук).

учукује у изр. *једва учукује јако је немоћан; живи у великој беди*. – Сам и стар, и сиромѣ до трѣт, једва учукује (Чин).

ушићери свр. *ушећери*. – Прво спремим брашно печено и ушићерим га (Дој).

ушићерује се несвр. *крисѣалише се (мед)*. – Медат се поче ушићерује (Пк).

ушомлта се свр. *ѣочне оговараѣи и вређаѣи*. – Марића ка се ушомлта ја љу искарам из кућу (Вој).

ушѣѣви се свр. *фиг. наѣије се до бесвесѣи*. – Када се уштѣви мој муж, он легне насред собе и не мрда (Пир).

ушумује се несвр. *ѣокрива се расѣѣњем, развија се шума*. – Нема на-род по села, све се поче ушумује, че почну да ѣде мѣће (При).

ушушљавује несвр. *не завршава ѣосао како ваља; одсѣѣуѣа од догово-ра*. – Он све ушушљавује, од њѣга повише штѣта него корис (Кр, Вој).

Ф

фёрцимер м део намешипаја за држање йешикира и йосйељине. – Има-ли смо фёрцимер, у њега смо пакували пешкири и постелйину (Пир).

Х

хероји се несвр. *јуначи се*. – Херојим се да још могу, ама сам баба одав-на станула (Пир).

Ц

цайкање с дечја игра бацања шолјага. – Ја сам у цапкање бил најбољи, сви че ти тека кажу (Пк).

цволика ж цеваница. – Ударй се у цволику, свйтће ми излѣзоше (Км).

цвѣкотина ж *измей ййице*. – Поди липете на Кеј цвѣкотине од гървање, па не смејем да мйнем да ме не уцвѣкају (Пир).

цедуљчица ж дем. *мала цедилка*. – Че га процѣдим на цедуљчицу да га очйстим оди труње (Нш).

цеплик м *иверак*. – Забоде ми се цеплик испод нок, помогни ми да га извадим (Ш).

цѣри несвр. *зјайи (йлайино, йлейиво)*. – Не плетѣ га како трѣбе: испушта или додава бодове, па тека прави амку, па вој плѣтивото цѣри (Рс).

црвива слива у изр. **за црвиву сливу нѣје безвредна особа, нишйарија**. – Тија је ленчуга, од лоповлѣк помйњује и за црвиву сливу нѣје (Чин, Вој).

црголѣ м в. цржолѣ. – Што си црголѣат оставила на ливадуту (Вој).

цржолѣ м пеј. *сйара и дроњава йоњава; део дойпрајале йоњава*: уп. цржолѣ. – Старцити се покрывају с цржолѣ, нѣма за сви нѣво (Вој).

црнак м *лея и шамнойуша жена*. – Бѣровско девојче, црнак, загледа се у њега и узомо се (НМл).

црпа несвр. *црйе*. – Црпам воду сас пумпу и тека навацујем градинуту (ВЈ).

цѣпеж м *нејасно значење, само је у наведеној брзалици*. – Тонтѣж јури цѣпеж (Пет).

Ч

ча́ди се несвр. *греје се уз огњишће*. – Ча́дим се уз огњиштето и ва́рим васу́љ (Вој).

чако́ти несвр. *оглашава се мноштво ићица*. – Чако́те ла́ставиците, ми́ло ми да ђи слу́шам (Гњ).

ча́ље у изр. **на ча́ље** без чара́и у оја́нцима. – И́демо на ча́ље, бо́се но́ђе у опја́нци (Зав).

чама́ м арх. пеј. *глава*. – Она́ не́ма у чаму́ту, ишча́мрело веч (Пир).

ча́рка о́гањ изр. *подсти́че ва́йру мешањем жара*. – Ча́ркај огња́т да се поубаво распа́ли (Вој).

ча́рне у огњиште изр. *подсти́акне ва́йру мешањем жара*. – Ча́рни у огњиштето и приту́ри још дрвца́ (Вој).

ча́уш м маскиран сваи́-забављач на свадби, који објављује зајове-сји́и кума и си́арог сваи́а. – Би́л сам ча́уш на не́колко сва́дбе, тра́же ме да и забавља́м, да се смеју́ (Гос).

чва́та брашно изр. *гњечи брашно при мељави због јако смањеног раз-мака између воденичних каменова (о воденици)*. – Водени́цата чва́та брашно́-то, ле́гал ка́мик на ка́мик (Гос).

чегља́ив, -а, -о и́лишак и ка́мениш (о земљишћу). – Та́ја је њи́ва чегља́ива, не́је добра́ за мору́зу (ДД).

че́љ од чове́ка изр. *сурова, али јака и си́особна особа да уради све шии́о иочне*. – Башта́ ми је че́љ од чове́ка, што на́мисли то́ва рабо́ти, а ми́ мо́рамо да ћу́тимо (Гос).

че́љад ж зб. *деца; особе; мноштво особа*. – И ти́ја ра́т по́мори мло́го че́љад, изђи́ну мло́го на́род (Зав).

чепа́т, а, о сва́дљив, који је склон галами. – Же́ната му је мло́го чепа́та, са́мо о́ка по ку́ћу (ВЛк).

чепа́то прил. *сурово, зло, сва́дливо*. – Што́ ме чепа́то гле́даш, не́сџм ти башту́ утепа́ла (Нш).

чепату́је несвр. *свађа се без и́особног разлога*. – Та́ја је удови́ца мло́го чепатува́ла, село́ се је тресло од њу́ (Сук).

чети́ресница ж *чети́рдесетодневни и́омен*. – Дњи́с ту́рамо чети́ресни-цу на ба́бу ми (Зав).

чи́вт м *иар нечега*. – Оста́л ми је са́мо једџн чи́вт оди ти́ја чара́пци (Зав).

чи́ни адџт изр. **1.** *вриши обичај*. – На сва́ћи пра́зник чи́нимо адџт и ве́рујемо у бо́га (Км). **2.** *обавља уобичајене радње*. – Још и́демо с ба́бути по њи́ве, чи́нимо адџт, ама не́мамо више сна́гу (Јал).

чи́сти же́не изр. *обавља њобачаје*. – А́нђа се зва́ла, она́ је чи́стила же́не (Рс).

чова́њ м *прибор воденичара за захваи́ање брашна из мучника*. – Сас чова́њат се лѣко гребѣ бра́шно, ђн је пра́јен за ту́ја ра́боту (Гос).

човрга́њ м *фиг. мало деи́ше*. – Ти́ја човрга́њ, а́ко је ма́лечко, мло́го зна́је (Пл).

чорба́ од ли́с од бо́б изр. *врси́а је́ла од боба*. – Ва́римо мла́д ли́с од бо́б, теква́ ми се чорба́ мло́го ублажи́ла (Пир).

чо́рка ж *жена која (кришом) њи́је*. – Ока́ли смо љу Чо́рка, а да ли́ чорка или не чо́рка, несѣм примети́ла (Рс).

чу́бра ж рет. *деч. неочеи́шљана девојчица*. – Чу́бро те́тђина, дојди́ да те те́тка очеи́шља (Сук).

чу́ватан, -на, -но, в. чу́вотан. – До́бар домаћи́н, чу́ватан (Тм).

чу́вотан, -на, -но *чуваран, који уме да шпиди и да си́иче*; уп. чу́ватан. – Мај́ћа ми је би́ла чу́вотна же́на (Ру).

чу́жденџ м *шјуђинац, си́ранац*. – Наидо́ше чужденци́ и питува́ше ме куде́ је Ку́кла (Рос).

чу́кала с мн *шаљ. њолни органи*. – Врљи́мо чу́калата, више не мо́жемо да рабо́тимо ту́ја ра́боту (Кр).

чунгу́љ м *велики њаи́рљак од гране на дрвеи́у*. – Окрши се гра́нђа голема́ и оста́де оди ту́ја стра́ну чунгу́љ (Вој).

чу́чка *фиг. брадавица*. – На обра́з му се ди́же чу́чка голема́ (Рс).

чу́чка несвр. *њочучне (у ходу)*. – Ста́рцат поче́ да чу́чка ка́ ђди, па му се смејемо́ (Кр).

чѣ́чкају га ља́воље изр. *мит. неи́ио га шѣра да чини лудоси́и*. – Чѣ́чка-ли га ља́воље да пре́јде преко греду́ту, видо́мо ка се у́дави (ВЛк).

Ц

ца́нкало с *особа која си́ално мо́љака да јој се неи́ио даје*. – Се́ва бе́ше големо́ ца́нкало, не́че си произведе́ него тра́жи да вој да́вамо (Вој).

ца́четѣрина ж *аугм. јако велики џак*. – У ца́четѣрину набѣ́ре де́телину у не́чију њи́ву и на бици́клу си одвезе́ до́ма (НМл).

ца́чи́на ж *пеј. љрљав и дроњав џак*. – Ја́ ти да́до ца́к, а ти́ ми са́ врташ ца́чи́ну, чу́ждо не па́зиш (ВЈ).

Ш

шамари свр. *ошамари*. – Башта си га шамари и рече му да си одма иде дом (Јал).

шантраво прил. *изобличено; шейаво*. – Шантраво и оди, и орати, и гледа, теквога га бог даљ (ВС).

шара се несвр. *појављују се зреле бобице на гроздовима и обојени њлодови на воћкама*. – Почне ли да се шара грозје, одма идем да сам пудар у лозје (Пир, Вој).

шареникав, -а, -о *неуједначене боје*. – Купила си ми шареникаву блузу, никаква неје (Пир).

шашавица ж *шал. лудача*. – Шашавице, пази да ми не расипеш кавето на-главу (Пир).

шашавује несвр. *лудује и нарушава ред*. – Мож да шашавујеш колко очеш, и тебе чека таја работа ко и мѣн (Вој).

шваљер м *љубавник*. – Шваљер бил и кућу не направил, и деца не удомил (Гра).

швољерисује несвр. *води љубав*. – Швољерисује с комшику удовицу, па му је лом у кућу (Пир).

швољеранција ж *вођење љубави; курвање*. – Гледај си својега човека, швољеранција неје добро (Гњ).

швољеруша ж *она која се радо ујушица у љубавне односе*. – Ка беше помлада она беше швољеруша голема (Пир).

шеварито мѣсто изр. *млака под шеваром*. – Мојта ливада, повише шеварито мѣсто (ВЛк).

шѣрив парадјз м нов. *биљ. врста ситног њарадаја*. – Власотинчање довозе на пијац шѣрив парадјз, ја све њега купујем (Пир).

шестѣри несвр. *осматра из њособног угла (кришом, из даљине, са висине)*. – Она само ћути и шестѣри, оче све да види и да чује (Јал).

шивтар м Шиптар. – Ако је Шивтар, дружили смо се када смо били у војску (Вој).

шика несвр. *шикла*. – Почѣ да шика крв, не мож да га заустајмо (Сук).

шикање с гл. им. од шикне, шика *фиг. баца*. – У шикање камик ја сам бил најбољи, најдалеко га одбаћим (Об).

шикне свр. *фиг. одбаћи шикно даље из руке или с рамена*. – Он шикне овлћи камик преко рекуту (Об).

шиљеварка ж *појаша од љриручног мањеријала, обично кујасица*. – Шилеварка се праж да траји годину-две, склопимо у па у покријемо с павит (Гос, ТД).

шиш м рет. *дугачка гвоздена шишка зашиљена на врху*. – Шиш је зашиљена и права гвоздена шипка (Зав).

шишне свр. рет. *жестикоко удари (ногом, руком)*. – А када ја шишнем лоптуту она отиде најдалеко (Пир).

шлапче несвр. рет. *гази њо реиџком блаиу*. – Детето у калиштето шлапче с ножицете и смеје се (Пир).

шља̀мало с *особа која говори глужиости и вулгарности*; уп. шља̀мало. – Једн од Пешудини беше големо шља̀мало (ВЛк).

шља̀мало с в. шља̀мало. – Зорка је шља̀мало, оче да увреди и да посмеши човека (Пир).

шљовјанка ж арх. *јамучна њоџкошуља са дугим рукавима*. – Ја си шљовјанкуту не стурам од грбину, пазим се од студ (Грш).

шљог м шлог. – Са и млади умиру оди шљог (ДД).

шоборка ж *издубљено дугуљасто дрво, умеиџуио у извор, низ које итече вода*. – У Градиште смо пили воду на шоборку (Пк).

шпарка несвр. дем. *шпеди*. – Динар по динар, шпаркам си, очу да си купим лопту (Пир).

шпирта м пеј. *висок и врло мршав мушарац*. – Шпирта, сукосџи овчар, беше прав и висок ама ко дска, ко да је шпиртосан (Вој).

штапџк м (мали) *шпай*. – Потпирам се на штапџкат, још могу да си одим (Кс).

штуп м *џосиџуџак њоџиџуне изолације од ваздуха*. – Штуп за правење ђумур у плекано буре, са га тека праве Кусувранци (ЦД).

штуреје несвр. рет. *глужио се џонаша, лудује*. – Жената му се глупира, штуреја, тражи мџје и на крај га ману (Сре).

шуманте тџте изр. *шаль. бежи главом без обзира*. – Шуманте тџте, пошли да те бију (Нш. Пир).

шумкар м арх. *џланинац*. – Слезну шумкарете, купују грозје од нас (Чин).

шупља̀к м *шуйџина у сџаблу или у сџени*. – Кад почне ђиша кријем се у шупља̀к од буку (Бер).

шушпар м *онај који радо једе џаџрику*. – Ја сам шушпар, колко да је џџта шушпата ја у изедџм (Соп).

шушпарка ж *женска особа која радо једе џаџрику*. – Баба ми је била голема шушпарка, ја сам си на џџ (Брц).

шџкља м *џакнуџа мушка особа*. – Само те подносе, шџкљо, да се сџлиш, па ти се смеју (Вој).

ш'кна ж *ћакнуџа* женска особа. – Ш'кно, не давај му твоје п'аре
у'-руће, он те само обира (Држ).

Љ

љ'љ реч. *не*. – Очеш ли с мене у гра'д. – Љ'љ! (Вој).

Самостални истраживач
dragoljub.zlatkovic010@gmail.com

(Примљено: 9. септембра 2024;
прихваћено: 29. октобра 2024)

ДОДАТАК

УПУТСТВО ЗА ПРИПРЕМУ РУКОПИСА ЗА ШТАМПУ

1. *Српски дијалектолошки зборник* (коме стоји у поднаслову *Расправе и грађа*) објављује оригиналне, претходно необјављене радове: монографије из српске дијалектологије (описе фонетских, морфолошких, акценатских и синтаксичких система појединих говора), дијалекатске речнике, оригиналне (и прегледне) научне радове везане за све нивое дијалектолошких језичких истраживања и дијалекатску грађу, научну критику и полемику, приказе, хронике, библиографске прилоге. Радови који су већ објављени или понуђени за објављивање у некој другој публикацији не могу бити прихваћени за објављивање у *Српском дијалектолошком зборнику*. Ако је рад био изложен на научном скупу у виду усменог саопштења (под истим или сличним насловом), податак о томе треба навести у посебној напомени, при дну прве странице чланка. Уколико рад (монографија) представља одбраћену докторску или магистарску тезу, мастер рад или дипломски рад аутор је дужан да то наведе (према традицији часописа) на почетку рада, у краћем тексту (попут уводне напомене) који следи одмах након имена аутора и наслова.

Аутор је обавезан да поштује научне и етичке принципе и правила приликом приреме рада, у складу са међународним стандардима. Аутор предајом рукописа Уређивачком одбору *Српског дијалектолошког зборника* гарантује да понуђени рад представља резултат сопствених истраживања, да не крши ауторска права или права било које треће стране, да су приликом писања рада поштована правила научне методологије у погледу цитирања туђих извора и навода, и да рад није под тим, нити под било којим другим насловом, објављен или понуђен на објављивање у било којем другом часопису у земљи или иностранству.

2. Радови се објављују на српском језику, екавским или ијекавским књижевним изговором, ћирилицом и за њих се примењује *Правилос српскога језика* Митра Пешикана, Јована Јерковића и Мата Пижурице (Нови Сад: Матица српска, 2010).

Поред правописних норми утврђених тим правописом, аутори треба да се у припреми рукописа за штампу придржавају и следећег.

- а) Наслови посебних публикација (монографија, зборника, часописа, речника и сл.) који се помињу у раду штампају се курзивом.
- б) Пожељно је цитирање према изворном тексту (оригиналу) и писму. Уколико се цитира преведени рад, може се у одговарајућој напомени навести библиографски податак о оригиналу.
- в) Страна имена пишу се транскрибовано (прилагођено српском језику) према правилима *Правойиса српскога језика*, а када се страно име први пут наведе, може се у загради дати и изворно писање, осим ако је име широко познато (на пример, Ноам Чомски), или се изворно пише исто као у српском (на пример, Филип Ф. Фортунатов).
- г) У уметнутим библиографским скраћеницама (парентезама) презиме аутора треба транскрибовати на српски језик, на пример (Белић 1941) / (Каролак 2004).
- д) Цитати из дела на страном језику, у зависности од функције коју имају, могу се наводити на изворном језику или у преводу, али је потребно доследно се придржавати једног од наведених начина цитирања. Уколико су наводи дати у изворном језику, аутор у фусно-ти може дати њихов превод.

3. Рад садржи: а) име, средње слово (по жељи аутора) и презиме аутора, б) наслов, в) сажетак и кључне речи на српском (када су у питању краћи радови, а не монографије и речници), г) основни текст и дијалекатске текстове (уколико их рад има долазе после закључка), ђ) списак цитиране литературе (и извора), е) резиме на једном од светских језика (енглески, руски, немачки или француски) и превод кључних речи на језик резимеа и ж) назив и седиште установе у којој је аутор запослен и електронску адресу. Прилози су интегрисани кроз основни текст (карте, графикони, табеле и др.), односно дају се на одговарајућим местима у раду, и само уколико постоје посебни разлози, могу бити на крају рада. Дужина рада зависи од тематике и договора са Уредништвом (с обзиром на чињеницу да се у часопису објављују монографије, речници, али и краћи научни радови).

Име, средње слово и презиме аутора штампају се изнад наслова центрирано, а у приказима, хроникама и критикама испод текста уз десну маргину италиком.

Наслов (и поднаслов) дају се центрирано, верзалом.

Сажетак, који укратко представља проблем, циљ, методе и резултате истраживања (до 10 редова), даје се на српском језику, без ознаке *Сажетак*; лева маргина увучена 1,5 cm у односу на основни текст (тј. једнако увучена као први пасус основног текста).

Кључне речи (до 10) дају се на српском језику; лева маргина увучена 1,5 cm у односу на основни текст.

Дијалекатски речници и монографије немају сажетак и кључне речи, што је у складу са традицијом часописа и уобичајеним начином објављивања овакве врсте радова.

Основни текст прилога у часопису *Српски дијалектолошки зборник* даје се на начин који одговара конкретној врсти рада (којој прилог припада) – речник, монографски опис, краћи научни рад, приказ. Структура основног текста у монографијама: уводна напомена (захвалност, пројекат, информатори и сл.), садржај, увод, разрада (која може имати различити број поглавља, односно целина), закључна разматрања (или закључак), дијалекатски текстови (нису обавезни већ пожељни додатак раду), списак литературе и извора, скраћенице, регистар (није обавезан), резиме на неком од светских језика. Дијалекатски речници, у складу са традицијом часописа, имају уводне напомене (увод) испред основног текста речника, у којима аутор износи детаље које сматра битним, даје списак скраћеница, карте и сл. Називи поглавља се дају центрирано верзалом (и могу имати римски број испред).

Назив и седиште установе у којој је аутор запослен наводе се на крају рада после резимеа на страном језику (уз леву маргину). Називи сложених организација треба да одражавају хијерархију њихове структуре (на пример, Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет, Одсек за српску књижевност). Ако је аутора више, мора се назначити из које установе потиче сваки од наведених аутора. Функција и звање аутора се не наводе. Испод афилијације наводи се ORCID број аутора. Самостални истраживачи и аутори којима научноистраживачки рад није примарна професија такође назначавају свој статус. Електронска адреса аутора даје се италиком након података о установи у којој је аутор запослен. Ако је аутора више, дају се адресе свих њих.

Назив и број пројекта, односно назив програма у оквиру кога је чланак настао, као и назив институције која је финансирала пројекат или програм, наводи се у посебној подбелешци, која је звездицом везана за наслов рада.

Код хронике, приказа и критике назив и седиште установе у којој је аутор запослен дају се испод имена аутора (које се налази испод текста уз десну маргину), а испод тога наводи се и електронска адреса италиком.

4. Библиографска парентеза, као уметнута скраћеница у тексту која упућује на потпуни библиографски податак о делу које се цитира, наведен на крају рада, састоји се од отворене заграде, презимена аутора, године објављивања рада који се цитира, те ознаке странице с које је цитат преузет и затворене заграде. Уколико је реч о поновљеном издању, редни број издања наводи се у експоненту иза године у списку литературе, на пример:

(Ивић 1986: 128)	за библиограф- ску јединицу:	Ивић 1986 ² : Павле Ивић, <i>Српски на- род и његов језик</i> , Београд: Српска књижевна задруга.

Ако се цитира више суседних страница истог рада, дају се цифре које се односе на прву и последњу страницу која се цитира, а између њих ставља се црта, на пример:

(Ивић 1986: 128–130)	за библиограф- ску јединицу:	Ивић 1986 ² : Павле Ивић, <i>Српски на- род и његов језик</i> , Београд: Српска књижевна задруга.

Ако се цитира више несуседних страница истог рада, цифре које се односе на странице у цитираном раду одвајају се запетом, на пример:

(Ивић 1986: 128, 130)	за библиограф- ску јединицу:	Ивић 1986 ² : Павле Ивић, <i>Српски на- род и његов језик</i> , Београд: Српска књижевна задруга.

Уколико је реч о страном аутору, презиме треба транскрибовати на српски језик, на пример Џејмс Марфи за James J. Murphy, у тексту рада и парентезама, а изворни облик и писмо наводи се у списку литературе, на пример:

(Марфи 1974: 95)	за библиограф- ску јединицу:	Марфи 1974: James J. Murphy, <i>Rhetoric in the Middle Ages: A History of Rhetorical Theory from Saint Augustine to the Renaissance</i> , Berkeley: University of California Press.

Када се у раду помиње више студија које је један аутор публиковао исте године, у парентези и текстуалној библиографској напмени потребно је одговарајућим азбучним словом прецизирати о којој се библиографској одредници из коначног списка литературе ради, на пример (Грицкат 1957а: 12; Грицкат 1957б: 16). Уколико више аутора носи исто презиме, потребно је навести и иницијал имена или разликовни сегмент, на пример, Ивић М. 1992; Ивић П. 1957 (за Милка Ивић, Павле Ивић) или Поповић Љуб. 1996; Поповић Људ. 2006 (за Љубомир Поповић, Људмила Поповић) и сл.

Уколико библиографски извор има више аутора, у уметнутој библиографској напмени наводи се презиме првог аутора, док се презимена осталих аутора замењују скраћеницом *и др.*:

(Ивић и др. 2007)	за библиограф- ску јединицу	Ивић и др. 2007 ⁴ : Павле Ивић, Иван Клајн, Митар Пешикан, Бранислав Брборић, <i>Српски језички џиручник</i> , Београд: Београдска књига.

Уколико библиографски извор има два аутора, у парентези се користи одмакнута црта између њихових презимена, на пример:

(Пипер – Клајн 2014)	за библиограф- ску јединицу	Пипер – Клајн 2014 ² : Предраг Пипер, Иван Клајн, <i>Нормативна грамати- ка српског језика</i> , Нови Сад: Матица српска.

Уколико библиографски извор има два или више издавача, односно места издања, између њих користи се црта, на пример:

(Клајн 2003)	за библиограф- ску јединицу	Клајн 2003: Иван Клајн, <i>Творба речи у савременом српском језику, Други део, Суфиксација и конверзија</i> , Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, Институт за српски језик САНУ – Нови Сад: Матица српска.

Ако је из контекста јасно који је аутор цитиран или парафразиран, у текстуалној библиографској напмени није потребно наводити презиме аутора, на пример:

Према Марфијевом истраживању (1974: 207), први сачувани трактат из те области сачио је бенедиктинац Алберик из Монте Касина у другој половини XI века.

Ако се у парентези упућује на радове двају или више аутора, податке о сваком следећем раду треба одвојити тачком и запетом, на пример (Белић 1958; Стевановић 1968).

5. Подбелешке (подножне напомене, фусноте), обележене арапским цифрама (иза правописног знака, без тачке или заграде) дају се при дну странице у којој се налази део текста на који се подбелешка односи. Могу садржати мање важне детаље, допунска објашњења и сл. Подбелешке се не користе за навођење библиографских извора цитата или парафраза датих у основном тексту, будући да за то служе библиографске парентезе.

6. Литература је одељак у коме се разрешавају библиографске парентезе скраћено наведене у тексту. Библиографске јединице (референце) наводе се по азбучном реду презимена првог или јединог аутора како је оно наведено у парентези у тексту. Ако опис библиографске јединице обухвата неколико редова, сви редови осим првог увучени су удесно за два словна ме-

ста (висећи параграф – Paragraf у менију Format, опција Hanging, увлачење 1 cm).

Литература се наводи на следећи начин.

Књига:

Име и презиме аутора, име и презиме другог/других аутора ако је реч о коауторству, *Наслов књиге*, податак о броју тома, податак о имену преводиоца, приређивача, или некој другој врсти ауторства, место издања: издавач.

Примери:

Белић 1958²: Александар Белић, *О језичкој природи и језичком развијку: лингвистичка истраживања*, 1, Београд: Нолит.

Милетић 2001: Светозар Милетић, *О српском језику*, избор и предговор Чедомир Попов, Нови Сад: Градска библиотека.

Пипер и др. 2005: Предраг Пипер, Ивана Антонић, Владислава Ружић, Срето Танасић, Људмила Поповић, Бранко Тошовић, *Синтакса савременог српског језика. Простор реченица*, у ред. Милке Ивић, Београд: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига – Нови Сад: Матица српска.

Речник:

Наслов речника (податак о редактору), податак о броју тома, место издања: издавач, година.

Примери:

РСАНУ: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, I–, Београд: Српска академија наука и уметности, Институт за српски језик САНУ, 1959–.

ECJCS: *Etymologický slovník jazyka staroslověnského* (red. Eva Havlová), 1–, Praha: Academia, 1989.

Фототипско издање:

Име и презиме аутора, *Наслов књиге*, место првог издања: издавач, година првог издања; место поновљеног, фототипског издања: издавач, година поновљеног издања.

Пример:

Соларић 1810/2003: Павле Соларић, *Поминак књижески*, Венеција, 1810. Инђија: Народна библиотека „Др Ђорђе Натошевић“, 2003.

Рукописна грађа:

Име и презиме, *Наслов рукописа* (ако постоји или ако је у науци добио општеприхваћено име), место настанка: институција у којој се налази, сигнатура, година настанка.

Пример:

Јован Николић, *Песмарица*, Темишвар: Архив САНУ, Београд, сигн. 8552/264/5, 1780–1783.

Рукописи се цитирају према фолијацији, на пример: 2а–3б, а не према пагинацији, изузев у случајевима кад је рукопис пагиниран.

Секундарно ауторство:

У *Српском дијалектолошком зборнику* зборници научних радова описују се према имену уредника или приређивача.

Име и презиме уредника (или приређивача), *Наслов дела*, место издања: издавач.

Пример:

Радовановић 1996: Милорад Радовановић (ур.), *Српски језик на крају века*, Београд: Институт за српски језик САНУ, Службени гласник.

Рад у зборнику радова:

Име и презиме аутора, Наслов текста у зборнику, у: Име и презиме уредника (или приређивача), *Наслов дела*, место издања: издавач.

Пример:

Луковић 1996: Милош Луковић, Специјални стилови, у: Милорад Радовановић (ред.), *Српски језик на крају века*, Београд: Институт за српски језик САНУ, Службени гласник, 143–157.

Рад у часопису:

Име и презиме аутора, Наслов текста у публикацији, *Наслов часописа* број свеске или тома (година, или потпун датум), место, стране на којима се текст налази.

Пример:

Гортан-Премк 2017: Даринка Гортан-Премк, Српска лексикографија данас, *Јужнословенски филолог* LXXIII/3–4, Београд, 291–313.

Прилог у новинама:

Име и презиме аутора, Наслов текста, *Наслов новина* датум, број страна.

Пример:

Кљакић 2004: Слободан Кљакић, Черчилов рат звезда против Хитлера, *Полиџика* 21. 12. 2004, 5.

За публикације доступне онлајн наводи се иза свих података интернет адреса и датум преузимања/приступа.

7. Резиме не би требало да прелази 10% дужине текста, а у себи садржи основне поставке и резултате истраживања. Резиме треба да буде на једном од светских језика (енглески, руски, немачки или француски). Уколико аутор није у могућности да обезбеди коректан превод, треба да напише резиме на језику на коме је написан и рад, а Уређивачки одбор *Српског дијалектолошког зборника* обезбедиће превод. После резимеа треба на језику резимеа навести кључне речи за дати рад.

8. Текст рада за *Српски дијалектолошки зборник* пише се електронски на страници А4 формата (21 x 29,5 cm), с маргинама од 2,5 cm, увлачењем новог пасуса 1,5 cm, и размаком међу редовима 1,5. Текст треба писати у фонту *Times New Roman*, словима величине 12 pt, а сажетак, кључне речи, резиме, цитирану литературу, изворе и подбелешке словима величине 10 pt. Уколико аутор користи специјалне фонтове, неопходно је да их приложи.

Радове рецензирају три квалификована рецензента. Поступак рецензирања је анониман, осим уколико обе стране (аутор и рецензент) не изразе спремност на непосредну комуникацију, што је у складу с традицијом часописа.

Уколико је неко од рецензената тражио дораду рада, аутор се упознаје са захтевима. Након исправки/дораде, чланак се поново доставља рецензенту/рецензентима ради провере испуњености постављених услова. Након тога Уредништво доноси одлуку о објављивању.

Додатно, по пријему позитивних рецензија, Уређивачки одбор задржава право да од аутора захтева да рад уреди према нормама часописа, односно да свој рад усклади са Упутством за ауторе. Аутор је дужан да у року, који (у складу са величином рада) одређује главни уредник, изврши коректуру рада, уколико то буде од њега затражено.

Рок за завршетак процеса рецензирања радова је 12 месеци од предаје рукописа.

9. Часопис излази годишње. Радови се примају током целе године, а главни уредник у договору са Уређивачким одбором одређује (након рецензирања радова) да ли се рад прихвата, под којим условима (да ли су потребне мање или веће дораде) и када се може објавити.

10. Електронску верзију рукописа у Word и PDF формату треба послати на адресе: srpski.dijalektoloski.zbornik@gmail.com, profesorremetic@gmail.com. Рукописи и прилози се не враћају.

НАПОМЕНА

Текстови „Уређивачка политика“ и
„Упутство за припрему рукописа за штампу“
часописа *Српски дијалектолошки зборник*
налазе се на интернет адреси:

<http://www.isj.sanu.ac.rs/izdanja/casopisi/srpski-dijalektoloski-zbornik/>

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

81'28

СРПСКИ дијалектолошки зборник = Recueil de Dialectologie Serbe / главни уредник Слободан Реметић. – 1905, књ. 1–. – Београд : Српска академија наука и уметности : Институт за српски језик САНУ, 1905– (Београд : Планета принт). – 24 cm

Годишње.

ISSN 0353-8257 = Српски дијалектолошки зборник

COBISS.SR-ID 18167554